

LJUBLJANSKI ZVON

LJUBLJANSKI

ZVON.

LEPOSLOVEN IN ZNANSTVEN LIST.

IZDAJATELJI IN ZALOŽNIKI:
J. KERSNIK, FR. LEVEC, DR. IVAN TAVČAR IN JOS. STRITAR.

ODGOVORNI UREDNIK:
FRAN LEVEC.

IV. LETO.

1884.

V LJUBLJANI.

TISK „NARODNE TISKARNE“.

Imenik

dozdanjih gg. sotrudnikov „Ljubljanskega Zvona“.

1. Belec Ivan, župnik v Beli Peči.
2. Berbuč Ivan, c. kr. vélike realke profesor v Gorici.
3. Bezenšek Anton, ravnatelj birou narodnega zbranja v Sredci.
4. Bogomil, na Dunaji.
5. Brencè M., pravnik v Ljubljani.
6. Brezovnik Anton, učitelj v Vojniku.
7. Bric Simon, notarski kandidat v Logatci.
8. Dr. Celestin Fr. J., kr. gimn. profesor in vseučiliški docent v Zagrebu.
9. Cimperman Josip, pisatelj v Ljubljani.
10. Cvetnič L., c. kr. poštni uradnik na Dunaji.
11. Dečko Ivan, advokaturski koncipijent v Mariboru.
12. Dr. Detela Fr., c. kr. gimn. profesor v Dunajskem Novem Mestu.
13. Dr. Dolenec Hinko, c. kr dež. sodn. adjunkt in deželni poslanec v Ljubljani.
14. Dolenec Rihard, ravnatelj deželni vinarski šoli na Slapu.
15. Erjavec Fr., c. kr. vélike realke profesor v Gorici.
16. Eržén Viktor †, pisatelj v Ljubljani.
17. Fajgelj Danilo, učitelj v Tolminu.
18. Fekonja Andrej, kaplan pri sv. Pavlu v Savinjski dolini.
19. Frankè Ivan, c. kr. gimn. profesor v Kranji.
20. Funtek Anton, učitelj v Št. Vidu na Dolenjskem.
21. Gašperšič Branislav, bogoslovec v Gorici.
22. Gestrin Fr., pravnik na Dunaji.
23. Dr. Glaser Karl, c. kr. gimn. profesor v Trstu.
24. Gorázd.
25. Gregorčič Simon, vikar na Gradišči.
26. Hauptmann Fr., c. kr. profesor na učiteljišči v Gradci.
27. Hlavka Fran †, pisatelj v Ljubljani.
28. Hribar Ivan, glavni zastopnik banke „Slavije“ in mestni odbornik v Ljubljani.
29. Hubad Fr., c. kr. gimn. profesor v Gradci.
30. Hudovernik Aleksander, notarski koncipijent v Zatičini.
31. Jarc Val., nadučitelj pri Sv. Juriji pri Celji.
32. Jelovšek Ernestina, v Ljubljani.
33. Jenko Ivan, c. kr. gimn. profesor v Gorici.
34. Jeréb Gregor, c. kr. brzojavni uradnik v Trstu.
35. Jesenko Janez, c. kr. gimn. profesor v Trstu.
36. Jurčič Josip †, pisatelj v Ljubljani.
37. Karlin Martin, c. kr. gimn. profesor v Kranji.
38. Kermavner Valentin, c. kr. gimn. profesor v Ljubljani.
39. Kersnik Janko, c. k. notar in deželni poslanec na Brdu.
40. Dr. Klemenčič Ignacij, vseučiliški docent v Gradci.
41. Koblar Anton, kaplan v Mengiši.
42. Koder Anton, c. kr. poštni uradnik v Meranu.
43. Dr. Kos Fran, c. kr. prof. na učiteljišči v Gorici.
44. Kostanjevec Josip, učitelj v Razdrtem.
45. Kragelj Andrej, c. kr. gimn. prof. v Kočevji.
46. Križnik Gašpar, v Motniku.
47. Kržišnik J., modroslovec na Dunaji.
48. Kuralt Fran, v Karlovci.
49. Lah Evgen, tajnik „Matici Slovenski“ v Ljubljani.
50. Lapajne Ivan, ravnatelj meščanski šoli in c kr. okr. šolski nadzornik v Krškem.
51 Lazar Mihael, c. kr. gimn. prof. v Kranji.
52. Leban Ign., v Gorici.
53. Levec Fr., urednik „Ljubljanskemu Zvonu“ v Ljubljani.
54. Levstik Fran, skriptor v c. kr. licejski knjižnici v Ljubljani.
55. Majaron Danijel, pravnik na Dunaji.

56. Markič M., modroslovec na Dunaji.
57. Martelanec D., v Barkovljah pri Trstu.
58. Dr. Mencinger Janez, advokat v Krškem.
59. Murko M., doktorand na Dunaji.
60. Nemanič Davorin, c. kr. gimn. profesor v Pázinu.
61. Nenad.
62. Obreza Anton, v Ljubljani.
63. Pagliaruzzi Josip, v Koboridu.
64. Pesjakova Lujiza, pisateljica v Ljubljani.
65. Pintar Fr., učitelj v Stopercah.
66. Pintar Luka, gimn. prof. v Ljubljani.
67. Pirec A. A., pravnik na Dunaji.
68. Pleteršnik Maks, c. kr. gimn. prof. v Ljubljani.
69. Podgornik Fr., pisatelj v Gorici.
70. Podgoršek Josip, kr. vélike realke profesor v Rakovci.
71. Podkrajšek H., učitelj v Borovnici.
72. Pogačnik Ivan, pravnik na Dunaji.
73. Poznik Radivoj, c. kr. inženir v Dunajskem Novem Mestu.
74. Rahnè Janko, notarski kandidat na Brdu.
75. Remec Fr. †, c. kr. brzojavni uradnik v Ljubljani.
76. Resman Ivan, južne železnice uradnik na Divači.
77. Robidevčeva Franja, v Ljubljani.
78. Rutar Simon, c. kr. gimn. profesor v Spletu.
79. Sava, v Gradci.
80. Senekovič Andrej, c. kr. vél. realke prof. in okr. šolski nadzornik v Ljubljani.
81. Dr. Sernec Janko, advokat v Mariboru.
82. Dr. Simonič Fr., c. kr. ammanuensis v vseučiliški knjižnici na Dunaji.
83. Solnce Ivan, duhovnik v Novem Ulmu v Severni Ameriki.
84. Starè Josip, kr. vélike realke profesor v Zagrebu.
85. Stegnar Feliks, c. kr. učitelj v Ljubljani.
86. Stritar Josip, c. kr. gimn. profesor na Dunaji.
87. Svojmir.
88. Dr. Štrekelj Karl, na Dunaji.
89. Šubic Ivan, gimn. prof. v Ljubljani.
90. Šubic Jurij, slikar v Parizu.
91. Šuklje Fr., c. kr. gimn. prof. in dež. poslanec v Ljubljani.
92. Šuman Josip, c. kr. gimn. prof. na Dunaji.
93. Šumi Fran, urednik zborniku „Archiv für Heimatkunde“ v Ljubljani.
94. Dr. Tavčar Ivan, advokat in mestni odbornik v Ljubljani.
95. Tomšič Fran, inženir v Lvovu.
96. Tonejec Matej, Samostal †, meščanski učitelj na Dunaji.
97. Torkar Matija, župnik v Košani.
98. Trdina Janez, kr. umirovljeni gimn. profesor v Novem Mestu.
99. Trinko J., bogoslovec v laškem Vidmu.
100. Trtnik Ivan, gimn. prof. v Ljubljani.
101. Tuma Henrik, pravnik na Dunaji.
102. Dr. Turner Pavel, v Pešti.
103. Ukmar Anton, c. kr. pomorstveni adjunkt v Pulji.
104. Ullrich Vojteh †, modroslovec v Kranji.
105. Valenta Vojteh, mestne blagajnice kontrolor v Ljubljani.
106. Vesel Josip, slikarski akademik na Dunaji.
107. Vodušek Matej, c. kr. gimn. profesor v Ljubljani.
108. Dr. Vošnjak Josip, primarij, deželni in državni poslanec v Ljubljani.
109. Vrhovnik Ivan, kaplan v Naklem.
110. Wiesthaler Fran, c. kr. gimn. prof. v Ljubljani.
111. Dr. Zarnik Valentin, advokat in mestni odbornik v Ljubljani.
112. Dr. Zbašnik Fr., konceptni praktikant pri c. kr. okr. glav. v Kamniku.
113. Zorn J., učitelj pri Sv. Križi.
114. Zorec Fr., kaplan na Savi.
115. Zupan Toma, c. kr. gimn. prof. in ravnatelj knezoškofijskemu zavodu „Collegium Aloysianum“ v Ljubljani.

116. Železnikar Ivan, urednik „Slov. Narodu“ v Ljubljani.
117. Žlogar Anton, kaplan pri mestni fari sv. Jakoba v Ljubljani.
118. Žnidaršič Jakob, c. kr. gimn. profesor v Sarajevu.
119. Žumer Andrej, mestni učitelj in c. kr. okrajni šolski nadzornik v Ljubljani.
120. Žvab Lovro, učitelj v Trstu.

KAZALO.

I. Pésni.

Na strani

Čemu? *F. G. P.* . . . . 427.
Drobne pésni. 1. 2. *Svojmir.* . . . . 656.
Dva cveta. *A. Funtek.* . . . . 97.
Hladíla ni! *Svojmir.* . . . . 480.
Ládija. *J. K.* . . . . 343.
Ljubezni želja. *Svojmir.* . . . . 480.
Narodna pesen iz celjske okolice. . . . . 426.
Obup. *J. K.* . . . . 613.
Oblaku. *Nenad.* . . . . 1.
O mraku. *J. K.* . . . . 343.
Oséhlo cvetje. *J. Cimperman.* . . . . 344.
Pésni. 1. 2. 3. *Nenad.* . . . . 577.
Pévsko gâslo. *J. Cimperman.* . . . . 553.
Proti severju! *L. Pesjakova.* . . . . 93.
Rôsa. *Svojmir.* . . . . 292.
Sanje. *Sava.* . . . . 228.
Snég. *F. G. P.* . . . . 427.
Sonet. *A. A. Pirec.* . . . . 257.
Spomladi le nikár! *J. Stritar.* . . . . 321.
Srcé — mrtvaški list. *A. Funtek.* . . . . 292.
Tožen spomin. *Svojmir.* . . . . 613.
Tujki. *F. G. P.* . . . . 427.
Usmév. *J. K.* . . . . 613.
Venóči cvetlíci. *Svojmir.* . . . . 556.
Vesni. *Gorázd.* . . . . 257.
Vétrecu. *J. K.* . . . . 479.
V gaji. *J. K.* . . . . 547.
Vijóle. *L. Pesjakova.* . . . . 165.

II. Balade in romance.

Grajski zvon. *A. Funtek.* . . . . 40.
Judit. *Gorázd.* . . . . 193.
Najlepša pésen. *Gorázd.* . . . . 514.

Na strani

Nosan. *J. Stritar.* . . . . 159.
Porôka. *Gorázd.* . . . . 641.
Povôdnji mož. *J. Kržišnik.* . . . . 705.
Rožmarín. *J. K.* . . . . 547.
Sirota. *J. Stritar.* . . . . 65.
Svetínja. *Gorázd.* . . . . 449.
Tri ptice. *Gorázd.* . . . . 129.
Tri sestre. *L. Pesjakova.* . . . . 194.
Tuji pevec. *Gorázd.* . . . . 385.
Vrag. *J. K.* . . . . 547.
Vrnítev. *J. K.* . . . . 480.

III. Pripovedni spisi.

Bajke in povesti o Gorjancih. *Janez Trdina.*
18. Gorska deklica . . . . 26.
19. Barabaš . . . . 79, 145.
20. Zagovorniki . . . . 216, 269, 331, 396.
21. Peter in Pavel . . . . 458, 526, 590, 657, 721.
Giácomo. Noveleta. *A. A. Pirec.* . . . . 100.
Gospod Janez. Novela. *Janko Kersnik.* 357, 431, 486, 619, 689, 756.
Mrtva srca. Povest. *Dr. Ivan Tavčar.* 2, 66, 130, 195, 258, 322, 386, 450, 515, 578, 642, 706.
Narodne stvari:
1. Vedomec. *J. Trinko.* . . . . 40.
2. Vedomec. *D. M. Obalovič.* . . . . 97.
3. Čegar sem bila lani hči, sem letos mati. *D. Nemanič.* 165.
4. Divje žene ali Krivjopete. *J. Trinko.* . . . . . 229.
5. Oče in njegovi trije sinovi. *G. Križnik* . . . . 290.
6. Trije kmetje. *G. Križnik.* . . . . 291.
7. Pripovedka od fanta, ki je z mačkami oral. *G. Križnik.* 421.
Na Silvestrov večer 1883. leta. *Dr. J. Vošnjak.* . . . 75, 139, 207.
Oče za sina. *Jos. Stritar.* . . . . 293.
Pogreb v Indiškem oceanu. Črtice z mojega potovanja v Kitaj l. 1873. *Ivan Frankè.* . . . . 10.
Rojenica. *Janko Kersnik.* . . . . 34.
Vinko. *Jos. Starè.* . . . . 408, 466, 541, 609, 674, 737.
Vinska modrost. 1—24. *Janez Trdina.* 353, 428, 554, 616, 682, 742.
V zemljiški knjigi. *Janko Kersnik.* . . . . 168.

IV. Znanstvene razprave in ukoviti spisi.

Akvileja. *Simon Rutar.* . 281, 336, 412, 474, 535, 604, 669, 732.
„Archiv für Heimatskunde“ in naše zgodovinoznanstvo. *Fr. Šumi.* . 495.

Na strani

Beseda o ženstvu. *Franja Robidovčeva.* . . . . 232.
Bolška soteska. *Simon Rutar.* . . . . 93.
Črtica o Primoži Trubarji. *Lovro Žvab.* . . . . 41.
Drobtine za slovenski slovar. *Dr. Nemanič.* . . . . 746.
Hans Makart. *Ivan Šubic.* . . . . 700.
Jan Ernst Smoleř. *Dr. K. Štrekelj.* . . . . 436, 504.
K Miklošičevim spisom. *A. Kragelj.* . . . . 310.
Kranjsko — Krájina. *S. Rutar* in *Fr. Šumi.* . . . . . . 46, 121.
Kratice meterskim meram in utežim. *A. Senekovič.* . . . . . . 55.
Litanije Napoleonove. *Jak. Žnideršič* in *M. Torkar.* . . . 368, 446.
Marija Antoinetta. *Fr. Šuklje.* . . . . 83, 151.
Nekoliko o slovenski dramatiki. *Danilo Majaron.* . . . . . . 370.
Novejši pisatelji ruski. II. Iván Sergêjevič Turgénev. *Dr. K. Štrekelj.* 106.
174, 237, 297, 361, 491, 557, 685, 749.
Pisma iz Zagreba. VIII. (Opis stolice hrvatske.) *Jos. Starè.* . . 223.
Početki slovničarskega delovanja v Indih. *Dr. K. Glaser.* . . . . 286.
Podmilšak Josip, pisatelj slovenski. *G. Jeréb.* . 530, 597, 662, 724.
Popotni spomini. *L. Pesjakova.* . . . . . 416, 481, 548, 614, 680.
Senánus redivivus. *J. Cimperman.* . . . . 629.
Šolstvo in prosvetni zavodi v kneževini Bolgarski. *A. Bezenšek.* . 60.
Trubar, župnik v Loki, ne v Logu. *Andrej Fekonja.* . . . . . 98.
Turnogradska Josipina, slovenska pisateljica. *Andrej Fekonja.* . . 345.
Zemljepisne črtice. *E. Lah.*
1. Bohinj. . . . . 20.
2. Dolina. . . . . 276.
3. Radovljica. . . . . 403.
Žarenje neba. *M. Vodušek.* . . . . 188.
Žensko vprašanje. *Dr. Fr. J. Celestin.* . . . . 89, 161.

V. Domače novice.

Akademija v ljubljanskem Alojzijevišči. . . . . 445.
Cecilijansko petje. . . . . 632.
Die sloven. protestantischen Gesangsbücher. Von Dr. Th. Elze. 252, 304.
Dodatek k pogledu na cerkveno književnost slovensko. . . . . 703.
„Dolenjske Novice“. . . . . 769.
Dr. Janez Zlatousti Pogačar † *Fr. Levec.* . . . . 128.
Dramatično društvo v Ljubljani. . . . . 120.
Družba sv. Mohorja. . . . . 56, 574, 703.
Franciscus Zanini. *Matija Torkar.* . . . . 446.
Glasbena Matica. . . . . 379.
Janez Božič. † *Fr. Levec.* . . . . 445.

Na strani

Josip Gódina-Vrdélski. † *G. Jeréb.* . . . . 184, 241.
Jovan Vesel Koseski. † *Fr. Levec.* . . . . 251.
Jurčičeva mati. † . . . . 573.
Kdo je mojster in kdo — skaza. *Fr. Levec.* . . . . 249.
Kersnikovi romani. . . . . 121.
„Kmetovalec“. . . . . 252.
„Ljubljanski List“. . . . . 186.
Matica Slovenska. . . . . 57, 120.
Matiji Vrtovcu v spomin . . . . 374.
Miklošičevi čestilci. . . . . 121.
Nemški spisi o slovenskih stvareh. . . . . 58, 122, 384.
Nove muzikalije. *Danilo Fajgelj.*
1. A. Nedvedova maša: Slava Stvarniku! . . . . . 117.
2. A. Nedved: Sv. Devici Mariji v čast . . . . . 118.
3. A. Förster: Venec Vodnikovih in na Vodnika zloženih pesnij . . . . 119.
4. R. Burgarell: Planinski raj . . . . 119.
5. Janko Žirovnik: Narodne pésni z napevi . . . 119.
6. Vilharjeve „Skladbe“ I. . . . . 182.
7. Foersterjeva „Cecilija“, II. del. . . . . 768.
Págovor k Miklošičevi slavnosti. *Dr. K. Štrekelj.* . . . . . . 58.
Pater Aleksander Roblek. † . . . . 572.
Podpiralna zaloga slovanskih vseučilišnikov v Gradci . . . . . 253.
Podrekova: „Slavia italiana“. *S. Rutar.* . . . . 761.
Pogled na cerkveno književnost slovensko . . . 313, 377, 443, 574.
Razne novice slovenske in slovanske . . . . 511, 576.
Rokopis Preširnovega epigrama. *Fr. Wiesthaler.* . . . . . . 704.
Slovenska književnost:
1. Aleševčeva knjiga „Ne v Ameriko“. . . . . . . 320.
2. Dr. Babnikovi „Sledovi slovenskega prava“. *A. Hudovernik.* . . . . 317.
3. Celestinova „Aritmetika in Geometrija za nižje gimnazije“ . . . . 249.
4. Comelovi knjigi: „Kratek pouk o zemljišči“ in „Osnova vojstva“ . . . . 573.
5. „Časnikarstvo in naši časniki“. . . . . 249.
6. Gradačanova „Mlada leta“. . . . . 185.
7. Gregorčičeve „Poezije“. . . . . 411, 769.
8. Hauptmanova „Fizika v nižjih šolah“. . . . . . 248.
9. Jurčičevi zbrani spisi. . . . . . 57, 247, 511. 771.

Na strani

10. Koblarjeva „Zgodovina farâ ljubljanske škofije“ I. zv. „Zgodovina sorske in preške fare“. *S. Rutar.* . 248, 307.
11. „Koledar in kažipot po Trstu“. . . . . 121.
12. Končnikovo „Četrto berilo za ljudske šole.“ *Ivan Lapajne.* 179.
13. Krajčeva „Narodna biblioteka“. . . . . . . 56, 510.
14. „Lovčevi zapiski,“ preložil Fr. J. Remec. *Dr. K. Štrekelj* 943.
15. Macunova „Književna zgodovina slovenskega Štajerja“. *Andrej Fekonja.* . . . . 625, 694.
16. Majarjevo „Odkritje Amerike“ . . . . 509.
17. Marešičev: „Molitvenik za dijake“ . . . . . . 631.
18. Marnov „Jezičnik“ („Novice“ pa dr. Janez Bleiweis“ in „Slovenska knjiga XVI., XVII. veka“). *Fr. Wiesthaler.* 113.
19. Dr. Napotnikov „Kratek pregled bosanskega slovstva.“. 510.
20. „Pregovori“. . . . . 186.
21. Pirčevo „Mlekarstvo“. . . . . 441.
22. „Ribičev sin“ . . . . 248.
23. „Roparsko življenje“. *Fr. Levec.* . . . . . . 441.
24. Tavčarjev „Slovenski pravnik“. *Aleksander Hudovernik.* 47.
25. Turgenevlja „Nesrečnica“ . . . . 186.
26. Stepišnikove „Ženitne ali svatbene navade na Štajerskem“. *Andrej Kragelj.* . . . . 187.
27. Dr. Vošnjakovo „Poročilo o kmetijski enketi“. . . 573.

„Slovenski Delavec“ . . . . 632.
Slovensko knjigotrštvo in Jurčičevi „Zbrani spisi“. *Fr. Levec.* . 375.
„Slovensko pevsko družtvo“. . . . . 770.
Štefan Šubic. † . . . . 440.
Tomšičeva ustanova . . . . 57.
Tujci o Slovencih . . . . 122.
Vossov „Versuch einer Geschichte der Botanik in Krain“. *Ivan Šubic.* 568.
Slovenske protestantovske pesmarice. *Fr. Wiesthaler.* . . . . 252, 304.
Wolfov slovensko-nemški slovar. 250, 509,
„Zadruga“ . . . . 186.

VI. Razne stvari.

Akademija v Zagrebu. . . . . 123.
Akademiška palača v Zagrebu. . . . . 770.
Archiv für slavische Philologie. . . . . 189.
Čehi o Slovencih. . . . . 122, 253, 382.
Češka književnost. *Dr. K. Štrekelj.* . . . . . 62, 189, 255, 771.
Druge literature o Slovanih . . . . 192.
Društvo sv. Jeronima v Zagrebu . . . . 189.

Na strani

„Ethnographische Fragebögen“. . . . . 633.
Geitlerjeve nove hipoteze o glagolici in cirilici. *Dr. K. Štrekelj.* 52, 101.
Hrvatska književnost. *Jos. Starè.* . . . . 61, 253, 446.
Jagičev „Codex Marianus“. *Andrej Kragelj.* . . . . 50.
Kraussova knjiga „Sagen u. Märchen der Südslaven.“ . . . . . 632.
La Save, le Danube et le Balkan. Par M. L. Leger. . . . . . 189.
Nove knjige lužiških Srbov . . . . 382.
Novi grobovi (V. V. Markov †, Nik. Sadovnikov †, R. A. Fadêev †,
B. Smetana †, Ig. Krstijanovič †.) . . . . 125, 382.
Paja Jovanović, slikar srbski. . . . . 634.
Poljska književnost. *Dr. K. Štrekelj.* . 62, 190, 256, 320, 704, 772.
Pypin-Spasovičeva knjiga „Geschichte der slavischen Literaturen.“
Fr. Wiesthaler. . . . . 563.
Ruska književnost. *Dr. K. Štrekelj.* . . . 64, 125, 191, 383, 638.
Slika Strossmajerjeva. . . . . 632.
Slovenski glasnik. 56, 120, 186, 247, 318, 374, 440, 509, 572, 631, 703.
Spisi o Slovanih v neslovanskih jezicih . . . . 654.
Srbska književnost. *Dr. K. Štrekelj.* . . . . 127, 318.
Strossmayerjeva galerija . . . . 770.
„Vienac“ o „Ljubljanskem Zvonu“. . . . . 380.
„Von Pol zu Pol“. . . . . 448, 635.

Na platnicah:

Matičin poziv slovenskim pisateljem (4. zv.) — Urednikova listnica (5. in 11. zv.) — Vabilo na naročbo Jurčičevih zbranih spisov. — Listnica upravništva (5, 8, 9, 12. zv.) — Vabilo na naročbo (12. zv.)

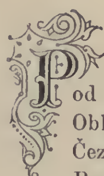
Ljubljanski Zvon

Leposloven in znanstven list.

Izdajatelji:
Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.

Leto IV. V Ljubljani, 1. januvarija 1884. Štev. 1.

Oblaku.

Pod nébom gré oblák,
Oblák ko ptič legák;
Čez goro, čez doline
Podí ga sever ják.

Oblaček beli moj,
Pač plul boš nad vasjój
V dolini tam globôki —,
Postój nad njój, postój!

Postój nad hišo mi,
Nad hišo sred vasí;
Ne mara, da tam nékdo
Na klopi zdaj sedí.

Če videl boš obraz
V okviru zlatih las —,
Glej, v duše globočinah
Obraz tá nosim jaz.

Potém te žêni piš
Tjà, kamor si želíš,
Da se nad tó krasôto
Čudeč ne raztopíš!

Nenad.

Mrtva srca.

Povest.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

Prvo poglavje.

Popotnik pridem čez goró,

. . . .

In kamor se okó ozrè,
Povsod se mi nov svet odprè.

J. Strel.

Na mehkih blazinah v kupeji druzega razreda je sedel gospodski človek ter se očitno bojeval z dolgim časom. Primaknil se je bil k oknu in zrl je v krajino, nad katero se je krožilo tedaj tožno jesensko nebo.

Ali da ustrežem takoj svoji bralki, ako mi katero privoščijo dobri bogovi, povem, da je ta naš junak mlad človek, in, kar je veliko večjega pomena, lep mlad človek, in, kar je največjega pomena, lep, mlad in neoženjen človek!

V tem trenutku pa, ko smo se mi sešli ž njim, se prav dolgočasi. Ko v prirodi ne najde iskane tolažbe, odmakne se k sredi blazine, izvleče počasi cigaro ter si jo vzdihujé zapali. Potem izpušča dim proti stropu ter si pogladi tu in tam mehke pričetke prve brade, ki mu je obdajala bledi obraz.

„Strašan čas!“ reče konečno, vzemši uro iz žepa, „že dve! A še sedaj ni te čudne Grčave! Prav kakor bi se človek v večnost peljal!“ Zopet se zavije v dim ter zatisne oči. Tedaj pa se ustavi vlak. „Grčava!“ začuje se glas hripavega kondukterja. Bila je to mala železniška postaja, v ozki dolini ležeča in okrog in okrog obdana z gozdi. Vštric železne ceste je tekla precej mogočna voda med tesnimi travniki, po katerih se je tedaj pasla živina. Tu in tam je čepela koča, z vinsko trto prepregena, slabo zidana, z raztrganim ostrešjem, ali pa še celo nevarno v stran nagnena.

Vtisek tega kraja je bil čuden, nevesel, in to tem bolj, ker se je iz gozdov oglašal rog, z melanholično zavitimi glasovi, zbirajoč čedo

okrog pastirja. V sredi te pustinje pa se je tiščalo štacijsko moderno poslopje, kakor da bi bila kultura prav hitro stopala todi mimo ter v hitrici pustila to svoje znamenje za seboj!

Zvižeg — in hlapon oddrdra dalje po dolini. Naš znanec ostane sam na peronu in pri srci mu je, kakor da je tu zapuščen v samotni puščavi. Nekaj časa zre pred se. V prvem trenutku v istini ni vedel, kaj bi počel.

„Dalje moram!" reče poluglasno, „svoje reči pustim tu, dokler ne zvem, kako se mi uravna usoda!"

Prekorači vratca nizke ograje. Po slabi, blatni cesti stopa med njivami, po katerih je takrat zorela ajda. Počasi dospè do mesta, kjer se pot navzdol proti strugi zavije ter se odpre pogled na reko. Naš potnik opazi takoj star brod ob bregu, in nad njim v meljini čepečo brodnikovo kočo. Pred njó sedita póstarni ženski. K njima pristopi naš znanec ter ji vpraša, kod naj gre, če hoče na Višavo. Vprašani čutita potrebo, olehčati si srce med seboj.

„Katra," vpraša prva tiho, nagnivši se proti drugi, „kdo je ta človek?"

„Bog ve, kdo je?" vpraša tudi le-ta.

„Jaz ga ne poznam."

„Jaz tudi ne!"

„Na Višavo bi rad!" pravi prišlec z nova.

„Na Višavo?" začudi se Katra. „Pa zakaj ne na Nižavo?"

„Ali Višave ni?" vpraša tujec.

„Višava, se ve da je! — pa tam ni vse, kakor bi moralo biti!" In važno obrne veli obraz proti njemu. „Tam, rečem Vam, pa ne da bi se šalila, tam so strahovi in duhovi mrtvaški, rečem Vam, odkar se je storila tista grozna smrt!"

Lahno se je zasmijal, a vender mu je bilo tesno pri srci, ko je odgovoril: „Strahov se ne bojim. Pota ne poznam."

„Čez vodo morate in čez hrib navzgor!"

„Čez vodo? In kdo me prepelje?"

Mesto odgovora prične Katra prav silno kričati: „Miha! Miha!"

Miha kmalu prikorači z veže.

„Bo že spet treba čez vodo!" pristavi jezno, opazivši tujca. „Da ga ni miru, da bi človek le jedno uro v miru prespal!" Potem gre ter prične pri brodu z verigo rožljati. Bojazen prešine potnika, videčega okornega brodnika. Konečno položi plačilo pred starki na mizo ter stopi udano na ladjo. Miha poprime kolec ter odriva od brega.

„Ali boš mogel?" povpraša oni boječe.

„Mogel?“ in Miha se raztegne od samega srda in z roko si šine med puste lasé na glavi. „Mogel?“ in zaničljivo zavleče usta, „mogel? le tega nikar ne vprašajte! Pa sem prepeljal samega ‚gospoda‘, pa je bila voda velika, rujava, kalna, pa je nosil Boga na rokah in sveto obhajilo; pa sem vender prepeljal! Pa bi Vas ne?“

In res priveslata srečno na drugo stran. Tu se je takoj pri bregu vzdigovalo hribovje, da je bilo v vznožje komaj prostora za ozko cesto. Po tej cesti se odpravi naš junak. Pod njim v strugi se vleče voda počasi in brez šumenja. Tu in tam se kažejo očem umazani, peščeni prodi in bele, povodne lastavice se vzdigujejo ž njih ter letajo okrog valov, topeče se sedaj skoraj v vodi, sedaj pa zopet po bliskavo kvišku švigajoče.

Nad cesto po rebri se razprostirajo veličastni gozdje, gozdje samega kostanja, s starimi, iz zemlje molečimi koreninami. Žolne potrkavajo po deblih in oglašajo se druge ptice.

Naš potnik počasi koraka. Saj se mu ne mudi nikamor. Solnce pluje še visoko na nebu in jesen še ni tako pozna, da bi noč hitro in zgodaj nastopila. Hipoma se mu napolni srce s tisto prečudno slastjo, ki veje v starih gozdih ter objema potnika, pod njih senco hitečega.

„Saj je vender krasno v domovini!“ vzklikne srečno. Sedaj se zavije dolina bolj proti jugu in odkrije se čisto nov razgled. Dolina se vleče daleč proti jugu in po njej reka, jednaka sreberni kači. Ob vodi se vije cesta kakor sivi trak, ki se sedaj skrije med zelenjem, sedaj pa zopet prikaže. Na tej strani se širijo kostanjevi logi po bregovih, na oni pa se vijejo okrog hribovja vinogradje s hramovi in belimi hišicami.

Naš prijatelj dospè do razpotja. Cesta vodi dalje ob vodi, stranska pot pa se odcepi navpik v goro. Velika lesena roka, z napisom: „Na Nižavo!“ govorila je jasno, da se po tej poti dospè tudi na Višavo, o kateri je naš znanec vedel, da je Nižavi soseda. Po poti navpik odpravi se torej. Sedaj stopi še le v gozd, ob katerega robu je hodil poprej. Sam ni vedel, kako se mu je vsiljevala treznost v dušo. Nehoté se zamisli v preteklo svoje življenje in spomni se tudi ukaza, ki ga je privabil v kraje, v kraje domovinske, a njemu do sedaj neznane. Od juga je vlekla sapa tedaj, in vrhovi v gozdu so šumeli, kakor bi sami sebi nekaj skrivnostnega pripovedovali.

„Kaj šumé? kaj si pripovedujejo?“ vpraša se naš potnik samega sebe. „Mislim, da je čas in da sem na pravem mestu.“ — Ravno tik pota razprostira široke svoje veje star kostanj, pod katerim je rastlo mehko mahovje, mehko in k počitku vabeče. Tu sem sede, podprè glavo in zrè v zeleni gozd. Jesenska bučelica brenči okrog njega in sedaj pa

sedaj pade nanj rumen list. Ali vse to ga ne moti. Takoj privleče na dan zavitek listín, odveže rudeč trak, s katerim so bile prevezane ter prične brati.

Jesenska bučelica ga brenčé obletava in rumeno listje pada nanj — ali on bere in bere.

Drugo poglavje.

Ljubezeu te je pogubila,
Mladosti zamorila cvet.
Boris Miran.

Sin moj! Obljuboval sem ti večkrat, da tedaj, ko počivajo moje kosti v zemlji in sem jaz, trudni potnik tega življenja, vzel od tebe za vselej slovo, da se ti bo tedaj odkrilo, kar je ležalo temno in težko nad menoj! Ležalo ves čas, kar sva ga skupaj preživela! Ali moja želja je bila, da se ti to vse odkrije v krajih, kateri so me gledali otroka, življenja radostnega.

Sin moj, ko to bereš, vršé nad teboj stari kostanji, katerih se je veselil tvoj oče v mladosti, ko so tudi vršali nad njim, od sape premikovani. In letal sem med njimi, pulil stari mah od debel ter sesal v sé divno življenje, katero klije v teh večnih gozdih. In kako sem živel! Kaj sem se menil sveta tam zunaj! Na mehkih tratinah sem polégal in gledal skozi vejevje do jasnega neba. Ali sem pa hitel po stezah, štel znance svoje, stare kostanje, in bil radosten, da sem živel v sredi njihovi.

Vse se ti odkrije! Kadar prideš po beli cesti navzgor, do vrha, tedaj se ti odprè kostanjev gozd in ravnina se razprostira pred radostnim tvojim pogledom. V tej ravnini opaziš takoj malo kmečko vas z belimi kočami, v ozadji pa mesto — Lukovec. Ravno pod nogó ti leži bolj gosposko poslopje. To je Višava. Ni graščina. Podobno je prostorni pristavi. Tam zdolaj skoraj pri vasi pa je še drugo gosposko poslopje. Graščina je skoraj. In to je Nižava!

Bogomir, tu se je rodil tvoj oče. Tedaj je bil gospodar na Nižavi in tudi na Višavi Gregor Lesovéj — oče moj. Osoren mož, čuden mož. Posestnik več hiš v Lukovci si je bil pridobil s srečno vinsko in drugo kupčijo za svoje razmere velikansko premoženje. Iz malo olikane rodovine je bil sam takisto v sredi med kmečkim veljakom in olikanim meščanom. Na svetu je ljubil le dve reči — denar in pa svojega Ernesta. Le-tá je bil sin njegove sestre. V siromaštvu je bila umrla nekje tam doli na Hrvatskem in zapustila tega otroka. Po to siroto je šel moj oče ter jo pripeljal domov na Nižavo. Ravno isti

čas mu je bila žena — moja mati — umrla. Ali le-to ga ni prehudo zadelo. Čudno pa je bilo, kako je ljubil sina svoje sestre! Mene je puščal letati ves božji dan po kostanjevih gozdih in, če sem bil bolan, malokdaj je prišel k postelji. Ernesta pa je nosil po rokah, gladil mu mehke lase ter ga imel vedno na svoji strani. In tako je ostalo do tedaj, ko sva z Ernestom dorastla in prišla v šolo, na gimnazijo v Lukovec.

Kar je pisal, pisal je le Ernestu in po meni je samó povpraševal. Pri takih razmerah ni bilo čuda, ako mi je proti svojemu očetu okamenelo srce. Bil sem tihega, podanega značaja. Pa saj je bil ta Ernest človek, ki ga je moral vsakdo rad imeti. Prečudne moške krasote imel je tudi zmožnost, priljubiti in prisladkati se v srce, da malo kdo tako.

Prišla je Gregorju Lesoveju nekdaj zadnja ura. In tedaj sva stala z Ernestom pri postelji njegovi. Tega je prijel za roko in jemal slovo od njega. Ali mene, sin moj, mene je komaj videl! Milo se mi je storilo in sklonil sem se pri vznožju njegovega ležišča ter pričel glasno plakati. Počasi se je vzdignil bolnik.

„Vid!“ dejal je, „ubožec!“

Tako mi je govoril oče na smrtni postelji.

„Ubožec! Zakaj tudi ti nisi tak, kakor je moj Ernest!“

In ko sem le plakal, pristavil je še: „Jokati nikar! saj sem mislil na té v svojem testamentu!“

Še je govoril z Ernestom, potem je pa umrl — in na mé je mislil v svojem testamentu!

Gregor Lesovéj je umrl, in ko so odpečatili oporoko njegovo — bil je Ernest gospodar bogate Nižave, z njivami, vinogradi in s hišami v Lukovci. Jaz pa sem dobil Višavo in vse prekrasne gozde starega kostanja okrog in okrog nje. Pričel sem takoj čediti svojo posest, prodal sem nekaj lesá, nekaj vina. Kmalu sem si bil v srečnih špekulacijah namnožil svoje imetje. Ernest pa je bil največji gospod. Jezdaril je konje in se vozil v kočijah, igral s kvartami in živel je sploh lehkomišljeno. Časih je prišel k meni na Višavo, ali sem pa jaz šel doli na Nižavo. Pila sva vino in rada se imela. Kazal mi je svoje konje, vozove in drugo ropotijo, vlekel me tudi v Lukovec in ondu sva hodila od hiše do hiše. Ernest se je sladkal okrog mladih deklet, jaz pa sem tičal pri materah, pil ž njimi kavo in govoril resne reči. Saj je moralo tako biti pri tem mladem človeku, ki je pil življenje z radostnimi požirki. Nekdaj sva šla peš iz Lukovca domov proti Višavi. Pri nekovem sorodniku — Sodarju (morda še prideš ž njim v dotiko) sva bila in Ernest je bil ukazal prinesti francoskega vina. In ko sva

šla proti domu, omamile so ga bile vinske moči. In tedaj je bilo, da sem mu dejal: ,,Ernest, jaz se bom ženil!"

„Ženil!"

Obstal je in malo je pogladil svojo brado ter z bičem, ki ga je vedno nosil pri sebi, švignil čez zrak."

„Le se, če se hočeš!"

In šla sva molčé dalje.

„Le se!" dejal je še potem, „ali življenje boš imel slabejše, to ti povem!"

Zopet je obstal. V dolu se je videl Lukovec s svojimi hišami.

,,Ta le Lukovec, pristavil je, ima čudne reči v sebi, dragi moj Vid! In omožena ženska, pravim ti, čudna ženska, rečem ti! Pa če te je volja, le se!"

In šel je dalje in tiho je pel:

„Tri ljub'ce ljubiti,
So čudne reči,
Vsem trem se lagati,
Me nič ne skrbi!"

Jaz pa sem se bil res oženil.

Ti je nisi poznal svoje matere, sin moj, in ne spominaš se obraza njenega.

Nekdaj v Lukovci, ko sem še ondu študiral, seznanil sem se bil ž njo. Hči je bila precej premožnega kupca. Krasna ženska, cvetoča in polna življenja. Bil sem se jej ujel v mreže in pripeljal jo na Višavo. Počasi jo je zapuščal dolgi čas, ki jo je s prva moril s spomini na mesto. Ljubil sem jo, sin, ljubil še potem, ko me ona ni več, in ko so že davno bile pretrgane vezi med nama! Moja natora se je bila v njeni raztopila in preživel sem v sreči mnogo dnij. In časih se me je z grozo polastila misel, kaj bi bilo, ko bi je več ne imel, te ženske. Porodil si se ti na svet. Moje veselje je bilo neskončno, in neskončna moja ljubezen do Klare, tvoje matere. Preteklo je potem jedno leto. Klara je bila srečna in živeli smo idilično. Skoraj vsak dan je prijezdaril k nam bratranec Ernest. Bil je jako dobre volje v naši družbi in popustil je počasi pijančevanje tam doli v Lukovci. Upal sem, da odloži slabe svoje navade in da pripelje morda tudi ženo na Nižavo in da bodemo potem še le srečno skupaj živeli.

Tako sta pretekli dve leti. — To so mi bili srečni trenutki! Sam nisem vedel, kako bi se radostil življenja in bodočnosti. S puško sem lazil po kostanjevih gozdih, imel svoje misli ter gojil nade prihodnje!

Od Višave v gozd, daleč tjà v gozd, dal sem bil široko pot izsekati in jo s peskom posuti. Po tej poti smo se navadno sprehajali zvečer. Nad nami so dvigali stari kostanji stare vrhove in če je piš majal njihove veje, bilo je spodaj prekrasno poslušati vršanje nad glavo.

Lep večer je bil. Solnce ni več sijalo in skoraj mrak je bil že legel na gozd. Slonil sem pri starem deblu in poslušal razgovore, katere je imela sapa z vejami in listi nad menoj. Ozrem se po peščeni poti proti Višavi. Prihajala sta bratranec Ernest in Klara v živem razgovoru. Ne vem, kako mi je prišla ta misel iz pekla —, in skril sem se za deblo, da bi poslušal, kar sta govorila med seboj, hoteč potem med njiju stopiti ter ja prijazno iznenaditi. Prišla sta in skoraj ravno pred deblom obstala.

„Klara," rekel je Ernest, „koliko časa naj še čakam poljuba tvojih ust?"

„Ernest!" vzdihnila je ona ter ga pogledala ljubeznjivo.

„Le poljub, Klara! in potem bom vzel slovo in šel v dalnji svet, in videla me nikdar več ne boš in Bog vé, kje bom poginil!"

In ležala mu je na prsih in solze je točila.

„Ernest," ihtela je, „ti ne smeš od mene! Kako naj potlej živim, kako prenašam življenje na strani slabotnega moža! Je li, da ne pojdeš, je li, da ne?"

In on je trgal rože njenih ust.

„Kje je Vid danes?" rekla je Klara potem in se mu izvila iz naróčaja.

„Svojo glavo bi stavil," odgovoril je Ernest, „da je že doma, in da z največjo skrbljivostjo preiskuje hleve in jasli svojih volov ter se s svojimi očmi prepričuje, so li očejeni konji in nasičeni svinjaka poetični prebivalci. Potem pa, potem pa se ve, bo prišel k svoji Klari in bode povprašal, kako se počuti od Boga mu dana soproga! Ha! ha!"

Lahno se je smijal.

Večer se je bil naredil in noč se pripravljala, zaviti okolico v teman svoj plašč. Ta dva sta odšla proti Višavi in po pesku so se čuli njiju lahni koraki.

O, da ju ni tedaj zadelo in razdrobilo neba prokletstvo!

Meni pa sta poteptala v srci mlado cvetje in pustinjo naredila v njem.

Vprašal bodeš, kaj sem počel v tistem trenutku.

Zemlja se je zasukala okrog mene in stara drevesa so se lomila nad menoj in vulkan mi je razsajal po možganih. Na dan so hotele srca moči — a niso mogle, in peklenske težave vse so me obšle!

Prva beseda pa, katera se mi je izrila izmed zób — bila je kletev. Strašna kletev je morala to biti, vzeta peklu iz najglobokejšega brezna! Napósled sem padel na zemljo in pri tej priči z vročim čelom dotaknil se mrzle dvocevne puške, katera mi je bila poprej odpadla. In misel mi prešine tedaj goreče možgane, misel, ki mi je tako rahlo objela koperneče srce in ugnezdivši se v nje, hladila mi skelečo rano. Bog te varuj, dragi moj Bogomir, strašnih tistih trenutkov bodočnosti, v katerih nesrečnemu črvu skoraj ne ostaje druzega, kakor s svojo roko vreči od sebe to uboštvo, ki je imenujemo življenje!

In že sem bil vzel slovo od sveta, kar mi je stopila pred dušo tvoja podoba, Bogomir. In vrgel sem od sebe morilno orožje in tok solza se mi je udrl iz očij in srce je izjokalo svoje gorje!

Na nebu pa so migljale zvezde in tisti, ki za njimi kraljuje, zrl je tedaj z usmiljenjem na to ubogo stvar, katera je črni noči tožila tisočere svoje bridkosti in katera je bila vender tudi ustvarjena, kakor druge vse, da se veseli in radostí svoje bodočnosti!

Pozno v noči sem prišel domov. Hlapec, čakajoč mojega prihoda, pove mi, da je šla gospa že davno k počitku. Tisto noč nisem zatisnil očesa. Svoje reči sem dejal v red, proti jutru pa sem se poslovil od svoje domačije in tebe, Bogomir, sem vzel s seboj. Vzbudil sem te iz nedolžnega spanja, ko se je za gorami delal dan. Za seboj pa sem pustil pismo, v katerem je bilo povedano vse, vse z mrtvimi črkami in brez srda, ki se mi je kuhal v duši.

Tedaj sem vzel slovo tudi pri kostanjevih gozdih. Mrzlo jutro je bilo, ko sem se peljal s teboj navzdol proti Lukovcu. Tebe sem bil zavil tesno v plašč in te pritiskal na svoje kipeče srce, kjer si bil z mirno dušo zopet zaspal. Tedaj si bil moja jedina tolažba, in če si kdaj morda opazil neizrečeno ljubezen, ki je vezala potrtega tvojega očeta s teboj, bili so gotovo tisti trenutki, kateri so najbolj zasejali to čutje v moje srce! Daleč v tujini sem si napravil s teboj drugo domačijo. Ali smejočega si me videl malokdaj, malokdaj so se mi razvlekle megle s čela in v srci se mi ni nikdar zacelila rana globoka. To srce je bilo mrtvo, umorjeno!

Ničesar mi ni bilo ostalo po svoji domačiji, kot grenak spomin. Ali tebe sem vestno s trudom sam naučil jezika, kateri se ti govori v rojstnih krajih. Dosegel sem, če vidiš kdaj prijazno Višavo, da govoriš z domačimi, kakor gospodar, med njimi vzgojen. In gospodar si na Višavi in narejena so pota, po katerih prideš v posest svoje lastnine.

In sedaj še malo besed! Kadar to bereš, mrtev sem in prost življenja okov. In ako me vprašaš, če sem odpustil, predno sem izročil

svojo dušo stvarniku — povedati ti moram, da nisem. Nisem mogel! Pri odprti smrtni gomili sem obrnil pogled nazaj na svoje preteklo življenje. In strašne sem gledal razvaline, podrtine, in bodoče trnje je poganjalo med njimi! Spomnil sem se tedaj, kako bi mi bila lahko izpremenila ta ženska življenje v cvetoč vrt, in umirajoče srce je še vzkipelo in se zgrudilo v grob — brez odpuščenja! Večni Bog pa naj sodi med nama, kadar stojiva pred prestolom njegovim!

Pojdi na Višavo! In kadar si v sredi med kostanjevimi gozdi, beri te vrste in spominaj se očeta, ki je nekdaj bil srečen, a zopet tako nesrečen med njimi. Jednega človeka sovraži na svetu — Ernesta Malca, ki je bil nekdaj bratranec moj!

Bogomir! do danes še nisi vedel, da imaš domovino. Ljubi jo, kajti ona ni kriva pregrehe, meni storjene. Ljubi domovino!

Ali na svetu sem neizrečeno trpel! —

(Dalje prihodnjič.)

Pogreb v Indiškem Oceanu.

Črtice z mojega potovanja v Kitaj l. 1873.

Spisal Ivan Franke.

Point de Galle na Ceylonskem otoku je malo, toda po svoji leži važno mestece za promet iz Evrope v velike vzhodne zemlje. Tu postoji nekaj časa vsak brod, ki jadra iz zapada v bengalski zaliv, v razprostani malajski svet, v Kitaj in Japan, v Avstralijo in Oceanijo ali nazaj na zapad. Pristanišče je prostorno, a proti tu pogostim hudim vetrovom in proti razburjenemu morju le deloma zavarovano. Potniki se tu radi mude, kajti kraj se kaže v vsej krasoti tropičnega podnebja. Pogled iz pristanišča na okolico je silno lep, čaroben. Na levi prehaja pristanišče v nizko planjavo, opasano s temnim zelenjem kokosovih palm in druzega gostega drevja, izmed katerega se vidijo bela pohištva in deloma visoki začrneli zid trdnjave. Na desno se dvigujejo mali otoki, griči in za njimi gore, vsi obrasteni z gostim drevjem in grmovjem, ki seza do morja; le ob vodi se vidi črn pas granitne skale, ob kateri se valovi razbijajo ter ž nje poplavljajo najmanjšo

rastlinico. Na jednem griči stoji samotno cerkev francoskih bratov učiteljev, izmed goščave se vidi tu in tam malo bivališče Singalezov. Na dalnjih višavah se razločijo med temnim zelenjem bolj svetle travnate plasti, tudi kaka nizka, široko razprostrana hiša, farma za kavo.

V pristanišči stoje mogočni velikanski brodovi, črni kolosi, nad vodo rudeče zapasani, s širokimi dimniki in ponosnimi jaderniki. Na širokih, težkih čolnih dovážajo singaleški kuli, ljudje elegantne rasti in cimetove barve, velikanske kupe premoga in odvažajo zaboje spremljáje veslanje in vse svoje delo z nekakim petjem, da pritegávajo vsi po taktu.

Vhod v pristanišče je vsled skalovja, ne globoko skritega pod vodo, nevaren in če tudi ni posebno širok, vender pólje razburjeno morje še v pristanišče dolge in globoke valove, da bi potniki mnogokrat ne mogli na suho, ko bi ne bili znašli Singalezi posebnega stroja čolnov, s katerimi vozijo v najhujšem vetru brez nevarnosti do velikih brodov. Tak čoln je zložen iz več debelih, obrezanih hlodov lahkega lesa, je dolg, ozek in jako visok. Vidi se, kakor jedno samo velikansko deblo, katero je le na vrhu v sredi toliko izdolbeno, da je prostora za noge štirih potnikov, ki sede na vrhu in se naslanjajo in držé za ograjo. Poldrugi seženj od te skladbe, vštric ž njo, leži v vodi drug manjši hlod, zvezan s čolnom po dveh močnih kolih, in ta hlod drži v najhujših valovih vse v ravnotežji; potniki se drže za ograjo, da jih valovi ne odplavijo. Ta naprava se ne da sicer hitro premikati z veslom ali jadrom, toda varna je, ker se ne more potopiti.

„Hajdésps“, mogočen, eleganten parobrod, ki je došel iz Kalikuta, čakal je na vkrcanje premoga, da bi odplul v Aden in Suec. Na potih v teh razprostranih krajih se potniki, bivajoči skupaj po teden, deset in več dnij na omejênem prostoru, lahko seznanijo, tudi sprijateljijo. Nova postaja jih zopet razprši; prav iz srca kliče „Good by!“ („Srečni!“), in stisne roko mož novemu poslavljajočemu se znancu, obžalujoč usodo, ki duši, morda tako ugodno razpoloženi, drugo za drugo loči za vselej.

„Hajdésps“ — kaj pomenja to ime? — vprašaš radovedno. Je neki pritok reki Indu, no Hajdésps je, dobiš v odgovor. Treba se je peljati okoli broda in tu stoji na zadnjem delu z velikimi zlatimi črkami napisano: „Hydaspes“. Se ve da, to razume tudi Evropejec, ki ni Anglež! Kaj se hoče, tudi Angleži imajo razvado prestvarjati tuja imena po svoje in to malikrat srečno. Prekrstili so n. pr. glavno mesto Indije iz „Kalikut“ celó v „Kálk! taa“.

Naš prijatelj „Travangore“, na katarem smo prebivali dvajset dnij, ter pripeljali se iz z vzhoda do Ceylona, pomahana glava, stara škatlja, kateri stresa težki stroj stene, da vibrirajo, kakor starčku glava sem in tja,

ali gori in doli kimajoča, — „Tranvangore“ se že zmajeva, počasi se giblje mimo našega broda; glasni klici v slovó doné z obeh ladij, vidi se mahanje z rokami in robci in — že nam kaže svojo zadnjo plat. Nese nazaj v Kalikut svojega originalnega kapténa*) in njegovo družino, japanski mački in kozo, katera nas je kratkočasila tolikrat s svojim drznim ponašanjem. Kakor vselej preskrbel se je mož tudi v tem pristanišči dobro s sadjem. Obesiti je dal na zadnjem krovu dolge vrste ananasov in banan in delal bode kakor do zdaj, sebi v zabavo in drugim v prid. Nadzoroval bode svoje malajske mornarje, kateri mu morajo med počitkom razpukavati stare onemogle vrvi in plesti iz njih prav mehke tepihe, ukusno pasane. Mož tako delo razume, ni takoj zadovoljen in pri vsakem tepihu bo delil obilo klofut. Hodil bo po krovu, ogledoval ananas, segel po najbolj dozorelem, odtrgal ga in zaklical: „Formaster!“

Brez daljšega povelja izgine formaster v brod, a vrne se takoj s krožnikom in nožem. Kaptén sad čedno olupi, razreže na plošče, dá formastru nož, stopi navzlic svoji telesni obilnosti z elegantnim poklonom pred odlično damo, ali katera mu je najbližja, in reče: „Pleaze?“ („Ako Vam je drago!“) — in tako dalje, da je krožnik prazen. O, gospodov tudi ne zanemarja. Znova prične študije o zrelosti ananasov in tako pridejo vsi po večkrat na vrsto. Ne dela pa ta posel le z izredno spretnostjo, ampak tudi z veseljem.

Kadar se potnikom ustavi ta aromatični in hladilni sad, pokliče poveljnik zopet formastra in pokaže na polni krožnik. Formaster se najprej sam izdatno posluži in ponudi potem drugim svoje vrste.

Ta krožnik je imel v lepem vremenu le malokdaj miru.

„Travangore“ je že zunaj pristanišča na prostem morji; nekako mladostno poskakuje in dviga svoj zadnji konec nedostojno kvišku; zunaj mora biti precej hudo. Z Bogom, starec, življenje med tvojimi stenami je bilo prijetno in domače, tvoji oficirji, jadrajoči s teboj že mnoga leta po iztočnih morjih, bili so prijazni, resni in prav ljubeznivi možje.

„Hydaspes“, dobro dvakrat večji parnik, ustrojen po najnovejšem modelu, z vsemi pripomočki tehnike in komforta, pripeljal je potnikov iz Kalikuta, nabral v Ceylonu drugih in še so prihajali. Bili smo večinoma tuji, malo nagneni pričeti razgovore, vtopljeni v svoje misli. Med množico potnikov nobenega onih jasnih obrazov podjetne mladine, ki gre iz Evrope za srečo daleč v jutrove dežele. Vladala je nekaka dolgočasnost in tišina, nekaj zaradi vročine, — bilo je sredi junija in gorkomer je kazal 30° R. v senci, — morda je tudi vplivala misel, da bo prej ko ne nekaj viharja. Skoraj jedina resna starost je zastopana:

*) Kaptén je angleški izgovor.

uradniki v Indijo premeščeni ali gredoči na dopust, trgovci, tudi kak glasbenik ali pevec, ki je porabil minulo sezono, da je v Indiji nabral sovrenov in rupij; dám je le malo. Nekateri uživajo lepi razgled, drugi sedé na vsak mogoč način v čeru in prebirajo najnovejše evropske časnike; najnovejši so datirani 18 dnij nazaj. Drugi opravljajo v potu svojega obraza nalogo vsakdanjega telesnega gibanja ter merijo gori in doli z jednakomernimi koraki „quaterdeck“ (t. j. prostorni zadnji krov). Daleč zadaj blizu krmila je vtopljen v svoje misli v posebno sestavljenem naslonjači izreden mož upadlega, bledorumenkastega lica, očitno jako bolan. Obraz, obrobljen s črno brado in bogatimi lasmi, izrazuje inteligencijo in grenko nejevoljo. Velike, temne oči so globoko vdrte, nemirno se obračajo in se jezno upró v vsacega bližajočega. Usta se potegnejo na zaničljiv, zloben smehljaj, izmed belih zob zasiče kaka nerazumljiva beseda. Kakor bi bilo bolniku zoperno vse zdravo človeštvo, skuša odpraviti iz svoje bližine vsacega z razumljivo mimiko. In vender stoji tik njega gospa, nagne se večkrat k njemu, popravi mu blazino pod glavo, ponudi piti iz kupe. Gospa visoke rasti, kateri leta še niso strle naravnega ponosa, osivela je že nekoliko, stoji mirno pri bolniku, gleda zamišljeno nekam pred sebe. Te misli morajo biti neizrečeno žalostne in tožne, bere se jej na obrazu, da so takó tožne, da jih ne more prikriti s hladnim vedenjem, kakeršnega zahteva konvencijonalni ton društva. Le kadar se obrne k bolniku, razvedri se jej nekoliko obraz, odgovarja in streže mu ljubeznivo, kakor le ženska more. Pa zopet jej upadeta roki, vtopi se v žalost. Pozdrave odzdravlja s komaj vidnim priklonom, ali pa tudi nič.

Nikdo se v drugič ni rad bližal tema potnikoma, ker jima je bilo očitno najbolj ustreženo, da smo ja pustili samá.

Ni bilo težko zvedeti, kdo sta. Bolnik, malo čez trideset let, je visok uradnik angleške vlade v Indiji. Vsled izrednega vspeha težkih izpitov, katerim se morajo podvreči kandidatje za službe v Indiji, vsled svojega jeklenega značaja, vsled svoje energije in spretnosti, se ve da tudi vsled zvez po svojem rojstvu, sin dostojanstvenika iz stare škotske rodbine, dospel je v malo letih na odlično stopinjo, bil je vladni pooblaščenec v Barodi. Važnost takega posla je razumljiva po vsej angležki upravi v Indiji. Mnogo vladarskih indiških rodbin so Angleži odstranili ali uničili in gospodujejo njih velikim deželam neposredno. V drugih državah pa so pustili domače raje (radže) z vso prejšnjo upravo, in na takih dvorih vlada angleški pooblaščenec posredno. A indiški potentati niso le ponosni, ampak tudi prebrisani, njih zvitost in lokavost je neizmerna. Treba jim je na stran prostaviti celega moža, ki nadkriljuje

domače indiške vladarje v vseh zmožnostih, ki zna biti čez vse previden, uljuden in prizanesljiv, ki razume intrigo in jo zna voditi, ki zna biti, kadar je treba, strog in nepremakljiv, ki ne pokaže nikdar strahu, — moža, katerega osobnost imponuje Azijatom. Če se pomisli, da Angležev v vsej Indiji ni nad 150.000, ki gospodujejo 200 miljonom ljudij, razumljivo je, da se to gospostvo veliko bolj opira na zmožnosti vladarjev, kakor na bajonete in topove.

Tropično podnebje in morda še bolj iskrena neutrudljivost in brezmerna delavnost so podkopale zdravje tudi temu trdnemu nadarjenemu možu, ki zdaj tu na krovu težko čaka trenutka, v katerem bo „Hydaspes“ odplul proti angleški domovini. Zapustiti je moral pred polletom Barodo, bežati pred nezdravim deževjem in iti v sanatarium, kakeršnih so več osnovali Angleži na vznožji Himalajskih gorá, tam kjer vlada vedna spomlad. Toda bilo je že prepozno. Kadar ne vedó zdravniki druge pomoči, pošljejo bolnika v evropsko domovino. Prišla je na prvo vest o bolezni k baronetu njegova mati, rodom Francozinja, že delj časa vdova, da bi negovala zdravje svojemu jedinemu otroku. Tako sta zdaj potnika na „Hydaspesu“ in uboga mati šteje dni, šteje ure, koliko jih je še do doma, kajti gorski zrak Škotske je njeno jedino, če tudi slabo upanje.

Veter postaje tudi v pristanišči izdatnejši, nad nami se podé in valé črni oblaki, časih se usuje dež. Treba bo hiteti, da pridemo še pred mrakom na morje, sicer bi morali čakati jutra. Pilot je že na brodu, stojita s kapténom na poveljniškem mostu in se pogovarjata v kratkih pretrganih stavkih. Štirje mornarji stojé mirno pri krmilnem kolesu, čakajoč migljaja ali poveljne besede od pilota. Močni glas signalne piščali je že večkrat zatulil, da se daleč razlega.

Ko se je poštni oficir pokazal na brodu in so hitro pometáli poštne vreče na krov, vzdignejo se stopnice kraj broda, sveder prične s počasnimi udarci natepavati vodo, brod se zaziblje in začne rezati valove v velikem oboku iz pristanišča v prosto morje, v Ocean. Pilot, dasi star, majhen mož, stisnivši kapténu roko ter zaklicavši mu svoj „Good by!“ jako urno zleze po lestvi od vrvi na singaleški brod prej omenjenega stroja, mornarji spuste vrv v vodo, in hitro puščamo pilota za seboj ter gledamo, kako se skrije za valom ter se zopet prikaže na penastem vrhu, dokler ne izgine za obrastenim gričem.

Pogled na Ceylonsko gorovje je kmalu zakril dež, gost dež in mrak. Nekako milo se stori človeku, ko gleda nazaj na ta blagoslovljeni tropični svet, katerega krasoto, tako polno, divno krasoto je videl težko da ne zadnjikrat v svojem življenji.

Čez krova zadnji del, čez „quaterdeck“, so raztegnene velikanske plahte od najmočnejšega platna, da varujejo pred solncem in dežjem. Toda hud veter nosi nocoj dež tudi pod to streho na vse strani in le trdovratni čestilci herbae nicotinae ostanejo na krovu, iskaje kolikor mogoče zavetja, ker „under deck“ — pod krovom — sta smodka in tobak ostro prepovedana.

Zagrnila nas je temna noč, črna, da se ne vidi prst pred očmi, dež je lil tako gost, da se je signalna luč na jaderniku komaj s krova videla, valovi so bobneli in šumeli, veter tulil in zvižgal v takelaži po vseh glasovih, da je podušil celo jednakomerno tolčenje stroja. Med ta strašanski hrup zatuli še piščal po gostem signale v svarilo brodom, ki bi slučajno se bližali nasproti. Pri večerji se je zbralo malo potnikov, večinoma so polegli. Hudo zibanje broda dela velike težave želodcu in glavi, ki se še nista privadila. Tudi priprava, ki se prilepi na mizo, da ne zdrsajo krožniki in kozarci raz nje po tleh, ni ugodna pospešiti pogum. Noč, v tropih nikdar kratka, postane pri takem vremenu silno dolga. Človek nima koga, da bi se zgovarjal ž njim; vtisov, raznovrstnih, močnih vtisov nabralo se je čez dan toliko, da tudi berilo ne zanima. Na krovu je povsod mokro od dežja, tudi vrže veter časih vode z veliko silo gori, da se na vse strani razbije in razprši. Ne vidi se nič; v temi se sicer sliši divjanje elementov še bolj veličastno in grozno, pa napósled se človek navžije tudi te muzike in zleze v svojo kabino. Srečen je, kdor more spati; a to niti vzdigovanja in zibanja vajenemu ni lahko. Ropot nad glavo, škripanje železa, zdaj zategneno, pojemajoče, odganja spanec. Ko človek s silo malo zadremlje, zdrami ga zopet ropot, kakor bi sam peklenščak svoje verige stresal ter jih ravno nad glavo čez krov drgnil. Znano je, da se krmi brod s poveljniškega mostú, stoječega pred dimnikom, z velikim kolesom, od katerega so napeljane verige na krov; te premikajo dolge železne drogove, in s temi krmilo. Valovi se zaletavajo v krmilo s tako silo, da stresa železno zvezo, napeljano ravno nad kabinami.

Rano zjutraj, še pred šestémi, zberó se na krovu trije, štirje neustrašljivi in uživajo prijetno maniljsko zelišče, se ve da z mnogimi zaprekami. Vabi v potrpežljivost tudi prijeten vzduh in — hlad. Sicer kaže gorkomer 28° R., toda proti 32° tu doli v salonu dozdeva se teh 28° kakor hladen večer po vročem dnevi. Danes vender ne zmivajo pomorščaki krova, ne bo se jim treba umikati, ker morje pluska samo ob sebi izdatno na krov, da so tudi klopi mokre. Šetati se skoraj ni mogoče, treba je stati blizu kake reči in se o priliki prijeti, da se ne zgreši ravnotežje. Pluskne val vode gori, kakor bi jo iz škafa treščil, veter

jo raznese v debele kaplje, prileti tudi katera v lice, kakor žoga, da skeli in peče. Pa kaj to dé! Kdor še ni videl takega prizora, rad kaj potrpi, da se ga nagleda. Sicer imenujejo ti hujšega vajeni povodnjaki tako vremce le „good half a gal“ — „dobro pol viharja“. Morje in nebo se vidita spojena, dež lije gost, da se na pol broda daljave nič več ne razloči, temotno je, kakor v poznem mraku. Valovi so globoki in dolgi blizu tako, kakor je brod dolg, do 150 korakov. Penasti vrh se valja, prevrže in pada v globočino, kakor velik slap. Ne more se reči, moči li bolj dež, ali slana voda, katero zgrabi vihar na vrhu valov in jo nese raztepeno v debel in droben prah na vse strani. In ti, mogočni, ponosni „Hydaspes?“ Kako borna stvar si tu! Zdaj te prime visok val od spredaj, vzdiguje te, da te parni stroj ne more gnati tako navkreber in zastaje. Val prihiti čez tvojo sredo, vržeš se navzdol, sveder hitreje maha in ti zapodi prednji konec s strašno silo v prihodnji val, kakor bi se imel pogrezniti v sredo morja. Toda „Hydaspes“ ima močne stene, uravna se, prizdigne se zopet, privzdigne pa tudi potoke vode, ki dere še naprej, ko se je brod nagnil zopet na drugo stran.

Dež postaje nekako menj izdaten, hoče se malo razsvetliti, veter se je nekoliko obrnil, a zdi se sicer, da pritiska še z večjo silo; obrača se pa menda vender na bolje?

Botsmenova piščal se prične oglašati in brlizgati, pomorščaki, negotovega koraka in omahujoči, kakor pijani, spravijo se nad platneno streho, odvežejo trakove in povijajo platno v bale. Jako hudo je, če veter komu kak kos z roke potegne, poka in maha ž njim, da ga ne more samo jeden uloviti in mora priskočiti drugi in tretji. Drugi lezejo kakor mačke po vrvéh in zavijajo zadnja še razpeta jadra, ki so imela namen držati brod bolj v jednakomernem tiru. Potnikom se približa formaster in veli kategorično: „Passengers under deck!“ — „Potniki pod krov!“ Tu ni ugovora, slušati je treba, vsako kapténovo povelje se mora zvršiti, z lepo ali s silo. Iz tistega „dobro pol viharja“ nastal je „c e l i v i h a r!“ Ker se je veter zasukal, postalo je morje neredno, valovi se podijo drug na druzega in se vzdignejo časih v velikansk zmršen kup. Brod ne skače samo gori in doli, ziblje se tudi in se časih tako nagne na stran, kakor bi se hotel res zvrniti. Marsikateremu potniku zastane večkrat sapa, predno se znebi tega nepotrebnega strahu. Po gostem trešči cela reč vode na krov s tako silo, da more pobiti vsacega korenjaka po tleh. Pred stopnice, ki vodijo raz krova v brod, pritrjena je z vijaki za čevelj debela deska, da voda čez krov se izlivajoča ne teče v brod sam.

Dan se še nekako prebije v salonu. Človek obleče najbolj zračno, še dostojno obleko, da mu ni treba tičati v kabini. Skuša se motiti z berilom: opoldanji zajutrek in ob šestih obed tudi nekoliko prikrajšata čas. Pri obedu imajo svoj navadni obraz le gospodar kapten in oficirji; potniki so redko sejani pri dolgi mizi; komaj četrti ali peti sedi na svojem prostoru. Miza je obložena navadno za vse vpisane goste; belo oblečeni indiški dečki gonijo z isto marljivostjo veternike nad mizo, če sedi kdo gostov na prostoru, ali tudi nobeden. Viharno stanje se ignorira.

Nastane noč, vročina hujša. Čez dvanajst ur že so zadelane vse zračne luknje; parni stroj pričenja ogrevati, da lije pot po človeku, kakor v parni kopeli. Na spanje je še menj misliti, ko prejšnjo noč. Kdor ima trden želodec, najbolje stori kratiti si situvacijo z dobro kapljico. „Chief stuvert", prvi strežaj, velik gospod, ki ima vso pijačo pod ključem in jo sme dajati le ob določenih urah, dá se omečiti in pomoli ti skrivaj butiljo renca ali šampanjca, ne za denar, ampak za listek, na katerem je tvoja želja zapisana. Take listke ti izroči v premeno za zlato in srebro še le, ko zapuščaš brod. Tako z butiljo v roki, da se ne prevrne, na stolu trdno pribitem k tlom, polagoma natakaje si požirke v težko kupo se dá lože čakati, kaj bo prineslo jutro, z ložjim srcem se poslušajo žalostni glasovi iz kabin: „Stuvert, pokličite zdravnika!" in tisti onomatopoetnični glasovi, posvečeni sv. Urhu. Strežaj res koraka od kabine do kabine s čedilnim orodjem, tiho opravlja svojo dolžnost, zdravnika pa ne gre klicat, misleč: vreme boljše — želodec boljši. Zdravnik ima nocoj res posla. Tam na desni vrsti se po gostem odpirajo vrata v kabino, ki je nenavadno razsvetljena. Prihaja in odhaja strežaj po gostem, pride tudi kak potnik, in tudi celó kapten se pomudi nekaj časa tam. Vidiš nekoga ležati na tleh, na blazinah; poleg njega čepi in drži mu vzglavje ona gospa s krova; to je njen obraz, ki kaže neizrekljivo bolest. Mati, tožna mati, tvoje lice kaže, da tvoj nesrečni sin ne bo več videl Škotske!

Parni stroj prigreva neusmiljeno. Najbolje je iti na stopnice, tam se bo dalo vender laglje sopsti. Mesto jedne deske so nad stopnicami pritrjene tri, morda celo štiri in še bije skozi debela in drobna rosa. Sedi tu že nekoliko možakov; kadar se kdo umakne, sede hitro drug na izpraznjeni prostor više proti vrhu. Vidi se negotovo, ker luč, sicer dobro zavarovana, opleta in omahuje vsled grozovitega viharja, kakor bi zdaj in zdaj ugašala. — Sedelo nas je tu kakih deset možakov, utrujenih in molčečih; govoriti bi bilo pri takem grozovitem vrišči itak nemogoče. Bil je tudi triletna deček med nami, lepo cve-

toče dete modrih očij in svetlih, kodrastih las. Od Šangaja sem nam je bil maliček v kratek čas 's svojo zgovornostjo in naravno živahnostjo. Zdaj leži onemogel v naročaji svojega očeta ali morda strijca, mladega moža, ki je prinesel uboščeka iz zaduhle kabine sem prav na vrhnjo stopnico, bliže zraka in hladú. V neznosni vročini bi ubožec ne mogel več dolgo prebiti. Drži otroku glavico in ga skuša varovati pred vodo, ki še pluskne večkrat skoz deske.

Bilo je okoli dveh, ko povzdigne jeden in drugi glavo, oziramo se plaho drug v druzega, kar zakriči nekdo s strahovitim glasom: „Thi eng in stop!" — „Parni stroj se je ustavil!" Ljubi bralec, to je bil grozen trenutek. Kri zastane, pri srci zaboli, kakor bi bilo prebodeno. Voda je prišla v brod, seza do peči, pogasila je ogenj, parni stroj je zastal, topímo se!

Ta misel nas je prešinila vse!

Misli se pode bliskoma po glavi: dom, dragi, koliko se jih bo rešilo, ne poginiti v tem zaboji, bolje je šiniti na krov in planiti z broda, ko pogrezniti se ž njim, boriti se do zadnjega dihljaja! . . .

Nikdo se ne gane drug v druzega strmečih; čez jedno, morda pet minut se zmaje nekdo in izgine doli, pride čez nekaj časa nazaj in zavpije s čudnim glasom: „Nič ni, stroj se maje, toliko da kraj drži. Ne ve se natančno, kje smo, čakamo svita." Brod se je majal in opletal še huje, bučanje morja in tuljenje viharja se je čutilo še bolj, ker je potihnilo bobnenje in butanje stroja. Situvacija se ni izpremenila in potolažili smo se polagoma od strahu pred gotovim pokopom v valovih in čakali molčé dalje, kaj bo usoda prinesla.

Nastopil je dan, dež ni več lil, vihar je odnehal, oblaki so se vzdignili iznad vode, podili so se težki in temni nad nami. Valovi, še dolgi in globoki, niso imeli več tako penastih vrhov. Plálo se je morje neredno gori in doli, črnikasto sivo, videti ne kakor voda, ampak kakor velikanski kupi svinca. Ni ga bilo spoznati onega krasnega Indiškega Morja, ki je sicer čarobno modro, lepše kot najčistejši zafir.

Proti poldnevu smo skušali nekateri balansirati po krovu, rabiti zopet noge, uživati zrak, ne gledé na to, da nas je zadel nenadoma še kak velik plunek slanice. Pomorščaki so nategnili zopet platneno streho, „Hydaspes" je rezal valove, zdelo se je, da ne s tako energijo, ko prej. Reklo se nam je, da se vsled zatemnelega nebesa ni mogel preračunjati kraj, kjer hodi brod, da se mu je bilo bližati v noči mnogobrojnim otokom Maledivskim, da se je vsled razburjenega morja in premenjene meri viharja izgrešil nekoliko kurz, da smo morali čakati jutra in se tako ogniti nevarnosti, da ne bi zadeli na plitvo dno ali na kak otočič.

Morda je bilo tako, morda tudi ne vse resnica. Po tej noči „Hydaspes“ ni več preplul po jednajst milj na uro, ampak le po osem, akoravno se je morje s časom po polnem umirilo.

Popoludne se je moglo z nekoliko varnostjo že na sprednji del in ogledati si tu mrliče, žrtve viharja. Voda je ubila nekaj koštrunov in perutnine, tudi dva prašička in jedno opico. Živali: perutnina, voli, krave i. t. d., ki imajo dajati potnikom presnega mesa, so v najsprednjem delu krova v malih hlevčkih, podobnih kletkam v menažerijah. Akoravno so ti hlevčki trdno delani in le na krov odprti, vender je voda od strani s tako močjo vanje butala, da je pobila žival in odnesla velik kos hleva za koštrune.

Posebno zanimalo nas je delo „karpentra“, tesarja „Hydaspesovega“, kako je tu krsto zbijal za ubogega Škota. V lepem vremenu bi bil morda prebil še kake dni, tudi tedne. Hudo zibanje mu je morilo želodec in zaduhla vročina mu jemala sapo. Želel je ležati na tleh misleč, da ga bo menj mučilo premetavanje broda. Proti jutru je vzdihnil svojo dušo. Ker mrtvašnice ni, deli so truplo v kopel.

Tesar je delal sam, brez pomagača v tesnem prostoru hleva, katerega je bilo treba prej izprazniti. Umetnosti posebne mož ni kazal; tri dolge, debele žaganice je zbil skupaj, ne gledé na to, so li špranje večje ali manjše. Vdelal je končnici, primeril pokrov in potem jel vrtati luknje. Vrtal jih je gosto drugo pri drugi in velike. Dolgo se je mudil z vrtanjem in marsikatera kaplja mu je padla od nosa na deske. Gledalcev je imel dovolj, stali so največ pred vrati, v delarnico mogli so samo trije. Poskušnje, spraviti mojstra v pogovor o tesarski umetnosti sploh, zlasti o krstah, koliko jih je napravil, za koga i. t. d. niso bile kaj vspešne. Zgotovivši delo, nanosi debelih kosov starega železa v krsto, uravna ga po dnu ter malo pribije.

Proti večeru so postali valovi bolj plitvi in, ker ni bilo vetra, gladki; na nebesu je visela jednakomerna zavesa sivih oblakov, bila je ona tožna mračna svetloba, kakor ne bi bilo več solnca na svetu.

Blizu kaptenove kabine smo se zbrali vsi Evropci, katerih niso zadržavali nasledki minule noči v postelji, mnogo bledih upadenih obrazov, tudi nekaj dam, črnikasto opasanih okoli očij. Oficirji, na čelu jim stari belolasi kapten v paradi, vsi pomorščaki in drugi oficijanti angleške krvi v polni uniformi, stali so v polukrogu. Malajski pomorščaki, Kitajci in drugi Azijati so opravljali mirno svoj navadni posel, ali so počivali. Le kateri je gledal radovedno od daleč, kaj se zbirajo ti bledolični tujci. Dva mornarja stopita k ograji krova in odpreta vrata. Štirje drugi prinesó na velikem plohu krsto, pregrneno z velikim barjakom, z

angleško trikoloro, ter jo postavijo blizu kraja. Vsi se odkrijemo. Kapten povė na kratko zgodbo umrlega, omeni njegove izredne zmožnosti, spretnosti v službi, iskrene domoljubnosti in udanosti do kraljice. Bere potem iz knjižice nekaj molitvic ter blagoslovi krsto. Dva pomorščaka primeta z jedno roko za trikoloro, z drugo privzdigneta od zadaj ploh in — krsta zdrsne izpod trikolore nevidno v Ocean. . . .

Domislili smo se pozneje, da matere ni bilo pri pogrebu. Ali jo je morda bolest po izgubi onega, ki jo je jedini vezal na ta svet, po polnem potlačila? V mraku je bilo videti na ladiji prav zadaj, blizu krmila, visoko gospo, črno oblečeno; roki pobešeni, trdo skleneni stoji mirno, nepremakljivo. Njeno lice, še bolj bledo in upadlo, ko prejšnje dni, vidi se negibljivo, oko suho, brez solzá nepremakljivo zre nazaj, daleč v morje proti Ceylonu. Tako je stala sleherni večer; nikdo se je ni upal motiti. Tri, morda štiri dni pozneje pride popoludne v kabino prvega oficirja, ki vodi brodu pot, razvije tu velik zemljevid Azije in prosi z mirnim glasom oficirja, naj jej zaznamenuje kraj, kjer počiva nje sin. Oficir poišče svojo kurzno karto, računja, pa delo se mu odseda z nekako nespretnostjo, ker mu solze zalivajo oči . . . .

Nebo je bilo zopet jasno in sinje, Ocean zopet moder v vsej svoji čarobnosti, noči zopet lepe, da se jih je človeku škoda zdelo prespati, vse je bilo tako divno tropično, kakor pred pol letom, ko smo pluli proti vzhodu; toda življenje je bilo kakor poparjeno. Harmonium je počival, oficirji niso kegljali, potniki tudi ne, dame niso zbijale s kladveci lesenih stolpčkov; le črni kurjači iz Afrike so uganjali vsak večer svoje burke dolgo v noč, godli, plesali in popevali so po svoje. Težko smo pričakovali Adenskega pristanišča, da bi dobili zopet trd svet pod noge in razvedrili se z novimi vtisi. Med prvimi, ki so zapustili „Hydaspesa“, bila je tudi žalujoča mati; htela je čakati drugega brodú in ne več voziti se na onem, ki jej je vzbujal tako žalostne spomine.

Zemljepisne črtice.

Spisal E. Lah.

I. Bohinj.

ko si že stal kedaj na malem holmu ob zahodnem obrežji divnega Bledskega Jezera, začudil si se nehoté, kako li more vladati v dveh sosednjih si okolicah toliko nasprotje. Proti Bledu vse polno življenja: okrog jezera neštevilno hiš; po jezeru švigajo na

vse strani čolniči; iz njih ti done glasovi pevajoče vesele družbe, z bližnjega otoka in od nasprotne farne cerkve sem te vabi prijazno zvonjenje. Proti drugi strani pa divja samota; praznična tihota, ki vlada tu, vpliva nekako tesno na tvoje srce. Nekaka otožnost celó se te utegne polotiti, če se zamisliš na delj časa v ta pogled. Pred teboj moli kvišku velik, blizu 100 *m* visok steber: to je strmi, že v slovenski pesni opevani Babji Zob. Nagajivo se ti smeje, da te je tako prekanil. Stvar namreč v resnici ni taka, kakor se ti kaže na prvi pogled. Dolina, ki jo čuva Babji Zob, je jedna najmnogovrstnejših na Kranjskem, bodi si že v katerem koli obziru. Bogata razlika, ki se ti bo podajala, če me hočeš spremljati, nahaja se redkokje drugod strinjana na primeroma tako majhnem prostoru.

Bohinj v ožjem pomenu nazivljamo več ur dolgo, zelo ozko dolino, ki veže v podobi globoke zareze v planote Julijskih Planin Bledsko Jezero z Bohinjskim. V širšem pomenu besede pripadajo Bohinju tudi vsa gorstva v jugu Triglava, ki obdajejo omenjeno dolino in jej dajó nje divji značaj. Bohinj v tem zmislu zavzima nad 400 km^2.

Iz zgoraj omenjenega holma dospeš po četrt ure dolgem klanci navzdol v prijazno, takoj ob vznožji ležečo farno vas Bohinjsko Belo. Tu se ti bo treba nekoliko okrepčati v dobri Krivčevi gostilni, ker pot bo še dolga. Takoj onostran Bohinjske Bele se jame dolina ožiti, hribovje pa višati. Ob obeh straneh bele ceste te spremljajo še nekoliko časa lepi travniki. V višini nad seboj zapaziš na levi tik pod Babjim Zobom vasico Koplenik, na desni pa še nekoliko više, malo, pod Belo spadajoče selo, Slamniki imenovano. Pol ure od Bohinjske Bele leži ob levi ceste v ravnini vas, katero nazivlja ljudstvo res prav umestno Obrne, ker se je baje pred stoletji sovražnik tu nazaj obrnil, mislé, da ima pred seboj zaprt svet. Na jednak način tolmači ljudstvo tudi besedo Bohinj, od nemškega „wohin". —

Kraj postane tu v resnici prava soteska. Dolina je tako ozka, da imata skoz dobro poldrugo uro hoda v njej prostor le cesta in struga Bohinjske, v pravem pomenu besede bistre Save. Le tu pa tam se pokaže ob vodi kak mal travnik, časih zavzima tudi malo več prostora stara struga Savina, poleg nove struge. Ozko dolino spremljata ves čas ob levi in desni 800—1000 *m* visoki gorstvi, med seboj zelo različni: levo gosto porasteno in z gozdi pokrito; desno pa že zelo golo le po malem s travo zakrito. To sotesko imenuje ljudstvo „Š t e n g e".

Od tu dalje se jame dolina širiti, tako da zadobi svojo prvotno širokost. Hribovje se polagoma odmika od ceste, postaje vedno višje in dobi kmalu gorski značaj. Iz jednoličnega robovja stopajo posamezni

vrhovi, vstajajo večje gore. Tudi dolina oživi, vas se vrsti za vasjo v dolgosti kakih treh ur noter do Bohinjskega Jezera. Pri vasi Bitinje se odloči od glavne doline kakih pet četrt ure dolga in četrt ure široka, nekoliko više ležeča dolina. To po navadi „Zgornjo Bohinjsko“ imenovano dolino loči od spodnje par sto metrov visoka Babina Gora, po vnanji obliki tacega značaja, kakor hribovje ob desni strani „Šteng“. Zgornja Bohinjska dolina je zelo rodovitna in ima več velikih vasij. Obe dolini se zopet zjedinita v koncu ravnine, tik ob Bohinjskem Jezeru.

V severozahodu zgornje doline se razprostira kacih 500 *m* više tretja, nad uro dolga in slabe pol ure široka ravnina, prava gorska planota. Na njej ležita v visočini dobrih 1000 *m*, tedaj za Vojskim v Idrijskem okraji na Kranjskem, najvišji vasi Gorjuše in Koprivnik.

Vsi omenjeni kraji leže tik ob vznožji Triglavovega južnega predgorja, ki nam kaže tu povsod še značaj dobro kultiviranega, ali z bogatimi gozdi, ali pa z rodovitnimi travniki pokritega hribovja.

Nasproti Bitinski cerkvi, takoj onostran Save zapaziš mal, nekoliko nad 80 *m* visok, precej strm hribček, baje z bogatimi zakladi iz rimskih časov. Na njem se je dvigal od Preširna v „Krstu pri Savici“ opevani „Ajdovski Gradec“. —

Bohinjska dolina je tam, kjer se odloči od nje proti desni zgornja dolina in še više Koprivniška planota, ob jednem najširša. Proti levi zapaziš večinoma še gore z okroglimi vrhovi, v nižavi porastene, v višini skalovite. Stvar se tako ponavlja noter do Bohinjskega jezera, le s tem razločkom, da obdrži dolina le malo časa svojo širokost in se zoži v obližji jezerovem zopet na četrt ure. Tu še le obdaje dolino noter do vznožja skalovito in golo gorovje.

Orografično je Bohinj jako mnogovrsten; vse gorske oblike, ki jih nahajamo sploh na Kranjskem, zastopane so posebej tudi tu: na severu in severozahodu pravilno gorstvo; na zahodu in jugozahodu hribovje; v severovzhodu, vzhodu in jugu planota. Vse te različne vrste pripadajo večji južni polovici kranjskih Julijskih Planin.

Od Triglava, središče kranjskim Julijskim Planinam, odloči se proti jugozahodu dolga vrsta Bohinjskih gora, ki obdaje globoko Bohinjsko dolino v podobi velikega polukroga in dela ob jednem večinoma tudi mejo med Bohinjem in sosednjo Goriško. Omenjena vrsta se močno razločuje od severne Kórenske polovice in se ne da ž njo posebno nikakor meriti gledé visokosti. Še na skrajnem severozahodu, ob koroški meji, ima namreč Kórenska polovica gore z 2400 *m* in še čez. V južni polovici imajo gore to visokost le še v neposrednem obližji Triglava: jamejo pa, čim delj od Triglava, tem močneje padati, in so na zadnje

le še 1600—1700 *m* visoke. Tudi njih srednja visokost je za kacih 300 *m* nižja, ker znaša le kacih 2000 *m*. Konjavec ima še 2560 *m*; Kopica le še nekaj nad 2300 *m*, Vogel, Bogatin, Kuk le po 2000 *m* ali nekaj malega čez; Rebikovec, Gradišče in Četrt po dobrih 1900 *m*; Črna Prst, Možic in Črni Vrh po dobrih 1800 *m*; Ratitovec, skrajni steber, s katerim se dotika popisana vrsta pri Petrovem Brdu Jelovice, le še nekaj nad 1700 *m*.

Kar je zamudila visokost, to so poravnali prehodi, kateri se nahajajo tu le v tolikem številu, kateri so tudi večje važnosti, kot severni, ker vežejo med seboj precej obljudene kraje, med tem ko dobivamo severne prehode večjidel v zapuščeni samoti. Ob Črni Prsti pelje 1520 *m* visoko sedlo iz bistriške v baško dolino. Nad Bohinjskim Jezerom veže 1903 *m* visok prehod Bohinj s sosednjo Goriško. Najnižje, 1400 *m* visoko sedlo pelje iz Bohinja v Soško dolino; le malo višje sedlo drži čez 1500 *m* visoko planino „Na kraji“ v obližji izvira Savice proti Trenti.

Med Kórensko Savo in Sélško Soro, v jugovzhodu Triglava, se razprostira največja kranjska planota. Globoka dolina bohinjske Save jo deli v dve precej jednaki polovici, v severno Pokljuko in v južno Jelovico. Pokljuke pripada Bohinju le južna, Jelovice le mal del severne polovice. Ta planota strinja v sebi nekatere posebnosti, katerih ne nahajamo sicer nikjer na planinskem svetu. V sredi nič pravega hribovja, vse le nekaka nepravilna, dostikrat pretrgana, sem pa tjà obljudena visoka ravnina; pogoste globine v podobi kotlov, pomanjkanje vodá ali pa k večjemu nepravilne vodé — z jedno besedo planinski, porasteni K r a s.

Srednja višina Pokljuke znaša od 1100—1200 *m*, in sicer v severni polovici 1200 *m*, v nižji južni, Bohinju pripadajoči pa 1100 *m*. Jednako je tudi z mejnim gorovjem ob robovih planote: v severni polovici vrhovi po 400—500 *m* visoki, v južni Bohinjski komaj po 200 do 300 *m*. Hribje v zgornjem Bohinji, nad Koprivnikom in Srednjo Vasjo, kot Črni Kremen, Javorov Vrh, Pleša, Šjek itd. imajo le po 1300—1400 *m*.

Precej jednake prikazni nahajamo tudi v južni planoti, v Jelovici, le s tem razločkom, da je tu srednja višina planote nekoliko večja, srednja višina mejnega hribovja pa ravno te visokosti; razloček med srednjo višino planote in mejnega hribovja tedaj manjši. Kraški značaj se tudi tu ponavlja, samo da dobimo tu namesto travnikov po površji mejnega hribovja, dostikrat pa tudi v planoti sami prostrane gozde. Mejno hribovje je tudi tu v severnem, Bohinju pripadajočem, in v vzhodnem konci višje, kot v južnem.

V jugu Triglava, med Pokljuko in zgoraj omenjenim gorovjem, vleče se noter do Bohinjskega Jezera več vrst druzih gorá, katere se, čim bolj proti jugu, tudi tem močneje nižajo, vender ne tako zelo, ko mejne gore med Bohinjem in Goriško. Večinoma so visoke od 2200 do 2300 *m*, ob Bohinjskem Jezeru imajo pa še vedno 2000 *m*. Tudi gol in skalovit značaj visocih planin se pri njih ne izgublja tako hitro in se ohrani skoraj neizpremenjen noter do Bohinjskega Jezera. Gore teh vrstá so: Cesar, Vršac, Debeli Vrh, Mišelski Vrh, Lipač, Iža, Pihavec, Sleme, Tošec in Pršivec. Ti dolomiti so med seboj tako razkosani in premetani, da zaslužijo po mnenji slavnega geologa Petersa z veliko večjo pravico ime „Skalovitega Morja", kakor pod tem imenom znani oddelek druge vrste Planin.

Nekaka analogija se ponavlja pri vseh različnih vrstah Julijskih Alp, obstoječa v tem, da jih v skrajnih delih zapirajo jezera. Kar sta Kórenskim planinam Belopeški Jezeri, kar je Pokljuki Bledsko Jezero, to je Bohinjskemu gorovju Bohinjsko Jezero. —

Geologično pripada Bohinjsko gorovje v višini večjidel spodnji ali zgornji triasni, ali pa jurasni tvorbi; v nižavi tercijarni, v ravnini pa diluvijalni in aluvijalni. Posebno mnogovrstna je tercijarna tvorba, ker obstája iz rudečega peščenega apnenika in laporja, iz sivega peščenika, iz apnenih konglomeratov, iz sivega in črnega roževca. Nižji skladi, med seboj zelo natanko in vidno ločeni, imajo po več krajih rudnike, večjidel železne, kateri precej bogato zalagajo gorenjske fužine. Velike važnosti je bil zadnja leta zarad kupčije z inozemstvom po Bohinji nazvan „Bocanit". —

Doline Bohinjske, po številu ne posebno mnogobrojne, so v tem obziru zanimljive, ker so med seboj zelo različne. Jedina podolgasta dolina, dolina Bohinjske Save, ima planinsk, prečne doline pa krašk značaj. Prva spremlja v dolgosti 30 kilometrov nikoli pretrgano dolgo vrsto Bohinjskih gora in pade komaj za dobrih 100 *m*. Svoj planinsk značaj ohrani tedaj ravno tako ves čas, kot doline centralnega planinskega gorstva, če tudi že v skrajnem jugovzhodu planinskega sveta.

Po obliki so jej maloštevilne prečne doline, ki se slednjič vse ž njo spojijo, po polnem nasprotne. Zelo strme in dostikrat pretrgane po prečnih sedlih, so tudi gledé svoje dolgosti celo nepomenljive.

Jednako, kakor z dolinami, je tudi z vodami. Sploh ima Bohinj primeroma malo tekočih vodá. Najvažnejša Bohinjska reka je Bohinjska Sava ali Savica, ki izvira iz jednako imenovanega slapa v visokosti skoro 800 *m*. Po petčetrturnem teku dospe do Bohinjskega Jezera, teče skoz Jezero, od Jezera do Bitinja po spodnji dolini, od tu dalje pa po

združeni dolini do njenega konca pri Bohinjski Beli. Od slapa do Jezera pade za celih 200 *m*; od tu dalje se pa zniža njena struga do Bele v dolgosti 30 kilometrov le za dobrih 100 *m*. Sploh je pa padanje Bohinjske Save nekoliko večje, kot padanje Korenske Save; prva, krajša, pade namreč do zjedinjenja pri Radovljici za 380 *m*, druga, daljša, le za 340 *m*. Struga Bohinjske Save, pred Jezerom nič večja, kot struga navadnega gorskega potoka, se v ravnini precej močno razširi; vender znaša v Bohinji njena širokost povprek le 20—30 *m*.

Kot stranske doline so manjše važnosti tudi stranske vode; deroče in kratke, kot doline, po katerih se pretakajo, izlivajo se naposled vse v Savico. Jedini važnejši sta: Rudnica, ki prihaja Savici od Stare Fužine v zgornji Bohinjski dolini, na levem bregu; Bistrica od Črne Prsti, ki ima pri Bohinjski Bistrici, kjer se izliva v Savico, širokost tamošnje Savice, na desnem bregu.

Kotlino, ki leži ob južnem konci „Skalovitega Morja“, polni skoraj uro dolgo in v največji širjavi četrt ure široko Jezero, najglobokejše in za Cirkniškim ob jednem največje na Kranjskem. Razven velikega Jezera v ravnini ima Bohinj še več manjših, glede velikosti celo neznatnih, v visočini več kakor 1000 *m*.

Omenjena jezera dajó z druzimi podzemeljskimi vrelci svojo vodo slapu Savici, ki pripada glede dolgosti in množice vode s Peričnikom in Radovino najlepšim in največjim v planinski Avstriji: njegova visokost znaša nad 60 *m*. — Razven Savice ima Bohinj še več druzih slapov, od katerih se sem pa tja kateri meri glede dolgosti s Savico; nikakor pa ne gledé množice vode, katera je sploh odvisna od daljšega deževja.

Bližnje gore, ki obdajejo na vseh straneh Bohinj, varujejo ga pred mrzlimi vetrovi in sploh pred hudim mrazom; Bohinj ima še za 0·2° C. milejšo letno temperaturo kot Ljubljana, vkljub svoji primeroma visoki leži. Zato mu pa tudi pošiljajo gore toliko dežja, da preseza našo v tem obziru na slabem glasu stoječo Ljubljano še daleč, daleč.

Bohinj šteje 18 vasij z 819 hišami in skoraj 5000 prebivalci. Od teh ima Bistrica sama 105 hiš in 813 ljudij; Stara Fužina 89 hiš in 501 človeka; Češnjica 83 hiš in 464 ljudij; Srednja Vas 68 hiš in 396 prebivalcev. Na vsako vas pride po 45 hiš in 274 ljudij; sploh ima pa zgornja dolina veliko večje in tudi bolje obljudene vasi, kot spodnja. Vse vasi se dele v 2 županiji in 3 fare. —

Bohinjci so jako krepke postave; v šegah in navadah so zelo konservativni. Za elementarni pouk skrbita dvorazrednici na Bistrici in v Srednji Vasi in jednorazrednica na Beli. Živé se največ o poljedelstvu. Dosti zaslužka dajo Bohinjcem tudi rudniki in tovarne na Bi-

strici in v Stari Fužini. Posebno merodajen faktor je pa postala v zadnjem času za Bohinjce živinoreja, zarad čudovito napredujočega sirarstva, za katero ima velike zasluge neutrudljivi, za blagost in srečo Bohinja jako vneti Bistriški župnik, č. g. Mesar. Bohinjci so imeli l. 1880. že 10 sirarskih zadrug, katere so izdelale v omenjenem letu primeroma ogromno svoto 59.817 kilogramov sira.

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

18. Gorska deklica.

Vlah Bunić je bil slaven junak. Mirno kmetiško življenje ga ni nikoli mikalo. Najrajši je hodil s krdelom zvestih tovarišev na Turke. Če ni našel turske vojske, bojeval se je s hajduki; večkrat pa je šel po stari uskoški navadi tudi sam v hajduke in plenil brez razločka krščanske in turske gradove in sela. Ko pa se je zaljubil v lepo Karlovčanko Maro, primrzila sta se mu meč in puška: zbravši svate ugrabil je drago deklico in se dal ž njo poročiti. Iz cerkve pa je ni peljal precej na svoj dom. Hotel jo je najprej pokazati Kranjcem in se ž njo pobahati. Zabavljal jim je, da so proti njegovi Mari njih dekleta sama strašila za v proso in, kogar koli je srečal ali videl, ustavil ga je precej in prisilil, da se je moral nevesti pokloniti. Naši rojaki so bili že takrat taki, kakeršni so zdaj: na tihem so kleli, očitno so pa zvršili vender-le vsako neumnost in nespodobnost, ki se jim je ukazala. Vlahi so se smijali njihovim nerodnim poklonom: Švaba je slab strojbar, ima jih že toliko časa v delu, pa jim hrbet še zdaj ni nič kaj voljan. Prepevaje in razsajaje so prišli svatje do gradú, čigar gospodar je bil grof Erger-Berger. Pred gradom so pretepali hlapci dečka. Bunić jih vpraša, kaj je zakrivil. Hlapci odgovore: Veliko reč. Pri nas je taka šega, da vsa družina vsak dan po trikrat gospé roko poljubi. Ta paglavec, naš novi pastir Vanek, pa je dejal: Babam še nisem nikoli rok lizal in jih nikoli ne bom. Po njenem ukazu smo ga prijeli in ga bijemo. Kadar se vrne z lova grof, moral bo fant Boga zahvaliti, če ga ne bo dal za tako hudodelstvo obesiti. Bunić se zagrohota: Ali čujete, svatje! kaka hudodelstva se po svetu gode! Oj, sladki Vanek, živio! Ti si plemenit deček. Ne boj se, nikdar več

te ne bodo mrcvarili poživinjeni sužnji kvakarskih krvnikov. Ti pojdeš z nami na svobodne Gorjance in vaši grofi in baroni te ne dobodo več nazaj, če pridejo po te tudi z vso vojsko svojih biričev — hudičev. Tvoje rojake pa moram danes nekoliko kazniti. Ako se v svoji podlosti ne sramujejo častiti grabljivo šapo grajske volčice, poljubili bodo tem laglje blagodatno desnico moje zlate neveste. Po njegovi ostri zapovedi so jej morali poljubiti roko najprej hlapci, ki so pastirja tepli, potem pa po vrsti vsa družina. Bunić je šel tudi po grofinjo. Ona je zamislila uteči neznanski sramoti, ki jo je čakala, z zvijačo. Lepemu ženinu je jela zaljubljeno namigovati in mu velela smehljaje se: Grdo bi bilo, da budali tako silen in dičen junak. Narediva zameno! Mesto neveste naj ljubim tebe: saj sva sama, da ne bo zvedel za najino prijaznost niti moj pusti grof Erger-Berger, niti tvoja sladka ženičica. Nečedna ponudba Bunića tako razkači, da popade babo za kite in jo vleče s silo k nevesti, kateri je morala poljubiti obe roki in tudi podplate. Svatje vzamejo pastirja Vanka in odidejo dalje. Odslej ni bilo dovolj, da so se Kranjci nevesti le priklanjali, vsak jej je moral poljubiti tudi desno roko. Po cesti je šla stara romarica. Ne oziraje se ne na desno ne na levo žebrala je rožni venec. Pijan od ljubezni in vina zadere se nánjo Bunić: Kdo si, negodnica! ki se nečeš pokloniti naši nevesti in jej poljubiti desnice? Romarica stopi predenj in veli ponosno: Moj dom stoji tamo, kjer se ležejo orli in nevihte, na vrhu Kukove gore v bližnji soseščini slavne cerkve sv. Miklavža. Gora in svetnik sta nam ohranila vse svoboščine naših dedov in očetov. Nikdar nisem delala sramotne tlake, noben graščak se ni predrznil pošiljati k našim kozolcem svoje župane in pisarje, da bi kradli iž njih desetino. Nikoli nisem služila gospodi in nikomur, pa ne bom služila niti vlaški nevesti. Prej se bo odprla črna zemlja in me živo pogoltnila, nego bom poljubila roko, ki je odložila morda še le včeraj pastirsko palico, in se poklonila mladenki, ki bi bila lahko najmlajša hči moje najmlajše vnuke. — Ta moška beseda divjaškega Bunića tako raztogoti, da začne udrihati po starki rujoveč: Ná za spomin, da bȍš vedela, kdaj si razžalila nevesto junaka Bunića. — Zaman je padla blaga Mara na kolena predenj in ga zaklinjala s povzdignenimi rokami, da pusti romarico, ki je govorila resnico, ali ni hotela nikogar razžaliti. Umiraje pod težkimi udarci zakliče gorjanska žena: Tvoji dobri nevesti želim vsako srečo na tem in na onem svetu, preklet pa bodi ti in tvoje junaštvo! Zakon ti ostani brez zaželjenega zaroda in ženo naj ti prevzame tisti, kateremu si za Bogom največji dobrotnik na zemlji. Tvoje truplo, razbojnik, pa naj počiva po zgodni, brezslavni smrti v neblago-

slovljeni zemlji med trnjem in skalovjem. — To rekši starka umrje. Vlahi so dirjali čez njo dalje in so napadali in nadlegovali Slovence do trdne noči, potem pa se obrnili rogaje se njihovi krotkosti nazaj v svojo skalnato domovino. Nevesta je korakala počasno za njimi in točila bridke solze, spominjaje se, kako rada se izpolni vsaka kletev umirajočega človeka. Na Bunića se v zakonu ni mogla nič tožiti. Zgodilo se je, česar nihče ni pričakoval. Mož se je svoji stari navadi tako korenito izneveril, da mu ni prišla vojska nikoli več na misel. Mirno so mu rjavele risane puške o čavlih, ostra bodala v nožnicah. Pridno in spretno se je bavil ne le s poljedelstvom in živinorejo, ampak tudi s trgovino; v malo letih se je povzdignil za prvega bogatina v žumberški krajini. Ne more se baš trditi, da bi se bil resnično uljudil. Proti sosedom je ostal osoren in prekanil je vsakega, če je mogel, tudi najboljšega znanca in bližnjega žlahtnika. Za Boga in božjo čast se je brigal takó malo, da ni šel nikoli v cerkev; pozabil je vse molitve, katerih se je bil za mladosti naučil in celo — očenaš! Ali jedno blago svojstvo pa je imel: ljubil je zvesto, stanovitno in iz vsega srca svojo lepo Maro. Ta ljubezen mu je ukrotila bojevito kri in mu sladila življenje z dobrotami, proti katerim mu se je zdela junaška slava in svoboda smešno pustolovstvo in brezumje. Vse zakonske sreče baš ni užival, že je preteklo po poroki sedem let in žena mu ni podarila še nobenega otroka. Domislil se je pač večkrat strašne kletve stare Gorjanke, ali vselej se je lahkomiselno tolažil: Kaj more baba vedeti, jaz in Mara sva še mlada, brez zaroda v grob ne pojdeva. — Razven žene je imel Bunić samo še jednega človeka rad, svojega pastirja Vanka. Dečku se je pri njem jako dobro godilo. Jedi in pijače je dobival toliko, da ni mogel vse použiti. Pasel je na Gorjancih svoje ovce, drugače pa delal slobodno, kar je hotel. V strahu ni mu trebalo biti nikomur, nihče ga ni niti tepel niti karal. Vanek je bil dobrega srca in bistre pameti. Svojega rešenika in gospodarja je ljubil tako iskreno, da bi bil šel zanj brez pomiselka tudi v smrtno nevarnost. O vsaki priliki mu je razodel svojo globoko hvaležnost in sploh je storil vse tako, kakor je zapazil, da mu je najbolj po godu. Lahko in prijetno službo mu je grenila nekoliko samo jedna reč: čudna in nedoumna sovražnost Bunićeve žene. Ona je bila prijazna z vsakim človekom, celó s cigani in hajduki, njega pa je kar očitno prezirala, dasi jej ni ničesa zakrivil. Vanek se je dolgo in dosti trudil, da bi jo potolažil in udobrovoljil; ko pa je spoznal, da ni upati vspeha, začel se je je bati in jo sovražiti. Po leti si je dal nositi jed na pašo, da je po cele tedne ni videl. Njej je bilo to prav po volji, najrajša bi ga bila zapodila od hiše, ali je je bilo

strah možá, ki bi bil svojega ljubimca brez dvojbe branil in varoval. Vanka ni težila vest za nobeno reč, zato se je kmalu pomiril in užival v slast neskončne radosti pastirskega življenja brez brige za bedasto jezo hudomušne babnice. Njegov pravi, vedno dražji dom so bili lepi, prisojni Gorjanci, na katerih je poznal vsak dol in breg, vsako ptico in cvetlico, vsako udobnost in nevarnost. Mislil je, da se na njih ne more na nič novega več nameriti, da mu se ne more nič posebnega več pripetiti, ali v tem se je motil, kakor še marsikdo drug pred njim in za njim. Gorjanci so čudovita gora, ki ni odkrila vseh svojih skrivnostij nikomur, ne tujcu ne domačinu. Vanek se je hodil že mnogo let hladit o poletni soparici v senco sivega skalovja, a zapazil ni v njem ničesa razven trnja in dračja. Ležé v hladu je slišal neko popoludne v pečinah tiho korakanje in šumenje obleke. Oziraje se zagleda v visoki skali razpoko, skoz njo pa čudo, o katerem doslej ni čul besedice. Med strmimi pečmi se je širil prekrasen vrtec. Sredi vrtca so se zibali zeleni valovi okroglega jezerca. Na bregu mu je raslo devet lepih, neznanih dreves, izmed katerih si nista bili ne dve po polnem jednaki. Pod najvišjim in najbolj košatim stala je kamenita miza, za njo pa je sedela na kamenitem stolu čudno lepa deklica; začela je baš južinati. Jedla je gorske zeli in cvetlice: bel mah, šipkove popke, jelenji jezik, preobjedo, zimolez, pet-prstov, dragoljubce, prvence. Ko je dojužinala, navrtala je vseh devet dreves in iz vsacega si je nacedila v kozarec nekoliko soka. To zmes je hlastno popila, potem pa se ulegla na golo ploščo in zaspala. Prebudivši se je slekla svojo tenko, platneno pokrivalo in se zakropila v jezero. Kopaje se je prepevala tako sladke pesni in s tako milim glasom, da je Vanku kar srce utripalo in mu sapo jemalo. Že pogled zale deklice ga je bil tako ganil in zamaknil, da ni mogel od nje očesa odvrniti. Ta dan je izgubil zlati pokoj svoje duše. Odslej ga niso veselile več ne ovce, ne pastirske igre. Postaval je po cele ure pri razpoklini, vzdihoval pa noč in dan, in vir grenkih solz mu nikdar ni usahnil. Gorsko deklico je videl skoraj vsak dan ali na vrtci ali pa tudi na planem. Zapazila je brzo njegovo ljubezen in se smijala zlobno njega stoku in jokanju. Ko ga je obgovorila prvikrat, dejala je porogljivo: Deček, le priden bodi, da dobiš od mene novo pastirsko palico. S trepetajočim glasom pa je dodala: Pozdravi doma svojega gospodarja, poglavitega junaka Bunića. Tudi pozneje ga je jednako zaničljivo opominjala in mu obetala, če bo priden, novo rudečo kapico, lepo piščalko ali kako drugo otročjo igračo, na zadnje pa mu je vselej naročala, da naj pozdravi doma svojega gospodarja, poglavitega junaka Bunića. Vanku je usekala vsaka nje be-

seda novo, globoko rano, sosebno hudo ga je trpinčila misel, kaj pomenijo prijazni, Buniću namenjeni pozdravi. Na srce se mu uleže črna otožnost in je jame strašno stiskati in razjedati. Dušna bol se polasti kmalu tudi krepkega trupla. Bistri žar v očeh mu ugasne, lica oblede in upadejo, mišci izgube moč in gibkost, medle ude pokriva vela koža; vsa znamenja so spričevala, dá mu se struja mladega življenja brzo suši in doteka. Služba je bila zanj zdaj tem bolj težavna, ker so se začeli prikazovati volkovi in čredo napadati. Nevarnost naznani gospodarju in ga prosi pomoči. Bunić zadene puško, vzame bodalo in gre na lov. Volka ni videl ves dan nobenega, zagledal pa je divno gorsko deklico: sedela je na visoki skali, brenkala na gosli in prepevala. Bunić se jej zagrohota: Gorska vešča, tvoja pesen je lepa, ali lepše od tebe poje moja Marica. Njej gre glas iz plamtečega, veselega srca, tebi iz otlega grla! — Gorska deklica zaječi in se skrije v skalovje. Niti drugi dan ni zasledil Bunić volka, srečal pa je gorsko deklico, ki ga je prosila z milim, ihtečim glasom: Predragi junak, ne zaničuj mene in moje lepote. Bunić se zagrohota: Gorska vešča, ne budali! Dekle, ki se samo ponuja, ni nikoli dosti prida. Nihče ne veli, da luna ni lepa, ali lepše od nje je solnce: lepša od tebe je moja Marica. — Gorska deklica lovca prekolne in pobegne. Tretji dan ga je čakala na istem mestu in mu velela: Bodi moj in odprla ti bom vse zaklade, katere pokrivajo Gorjanci, bogatejši od tebe ne bo noben kralj na zemlji. Bunić jej odgovori jezno in zaničljivo: Nisem baba, da bi se prodajal. Po gorjanskem blagu ne hrepenim: v svoji Marici imam vse zaklade tega sveta. Gorska deklica ga prekolne in se mu zagrozi: Predno mine trikrat štiriindvajset uŕ, boš me ljubiti moral, če boš hotel ali ne. O teh besedah se mu zabavljivo nasmeje in se izgubi v puščavi. Še tisto noč je prišla k ljubemu na dom, da bi se ga polastila. Ko pa ga je zagledala pri ženi v zakonski postelji, preverila se je, da do njega še nima moči in pravice in se napotila k Vanku. Pobožni mladenič ni šel nikoli brez križa in molitve spat. Gorska deklica je spoznala, da niti do njega nima še oblasti in je pobegnila. Drugi dan se mu je pridružila na paši in se preprijazno ž njim razgovarjala. Obetala mu je, če jej bo ostal zvest še do jutri, da mu bo povrnila ljubezen z ljubeznijo. Ker je solnce jako hudo pripekalo, prinesla mu je s svojega vrtca hladnega vina in ga ž njim pogostila. Silna pijača pastirja omami. Zaspal je brez križa, brez molitve; bil je zdaj pod oblastjo svoje ljubice. Od njega se je napotila gorska deklica k Buniću, ki je tudi ta dan volkove zamán preganjal. Nejevoljen se je mislil že domov vrniti, kar zagleda v bližnjem grmovji velikanskega volka in šine za njim.

Zver se mu je spretno umikala. Videl jo je vedno pred seboj, ali nikdar se jej ni mogel toliko približati, da bi jo lahko ustrelil. Volk ga je vlekel za seboj, dokler se je storila noč in lov končala. Bunić je bil zablodil, da ni znal domov. Truden se je ulegel na mehki mah in zaspal. Ker ga nocoj ni varovala zakonska žena, polastila se je gorska deklica tudi njega. S čarovno šibico mu je odprla prsi in mu vzela iz njih srcé. Z isto šibico je razklenila prsi Vanku in izdrla iz njih srce. Vražjo nakano izvrši urno in brez težave. Buniću da srce Vankovo, Vanku Bunićevo. S čarobno šibico zaklene obema zopet prsi, da so bile cele in zdrave kakor prej. Goreča želja se jej zdaj izpolni, ali nje veselje bilo je kratko. Ko se Bunić prebudí, ni mislil več na dom, žena mu je omrznila. V gorsko deklico je bil tako zaverovan, da je ni mogel zapustiti. Nje ljubezen bi ga bila oduševila in osrečila, da ni prejel z Vankovim srcem tudi njegove bolezni. Že prvi dan je silno onemogel, da se je komaj premikal, drugo jutro je bil bolj podoben mrtvemu nego živemu. Gorska deklica ga je tolažila in milovala, nosila mu najboljše zdravilne zeli in korenine, ki rasto na Gorjancih, stregla mu bolj skrbno, nego nežna mati svojemu jedincu. Nje briga ni ga mogla rešiti, v njenem naročaji je tretji dan umrl. Gorska deklica je bridko zaječala: Gorje meni, da sem se domislila prepozno svoje umetnosti in sreče. Bunićevo obleko je vrgla v grmovje, truplo pa odnesla na svoj vrtec in je pomazala z najžlahtnejšimi olji in mastmi, da bi je obvarovala gnilobe. Položila je je v zlate kadunje in izklesala za Bunića kameniten grob, da lepšega noben kralj nima. Nanj poklekuje po gostem še dan denašnji in nje obupni jok in žalobno petje donita iz skalovja čudno zamolklo in neznano po vsem prostranem površji Kukove gore.

Tisti dan, ko ni bilo Bunića z lova domov, njegova žena vso noč ni očij zatisnila, od strahu, da se mu je pripetila kaka nesreča. Zjutraj ga je šla z družino iskat in blodila je po Gorjancih cele tri dni skoraj brez spanja in jedi. Ko je našla četrti dan v gošči njegovo obleko, bila je preverjena, da ga je raztrgala divja zver. Žalovala je po njem tako grozovito, da je namenila zaklati se, ko pride domov z novim kuhinjskim nožem, ki ga je kupila pred nekoliko dnevi v Metliki. Pot v vas je držala čez travnike, na katerih je pasel Vanek svoje ovce. Fant je bil zdaj zopet zdrav. Zamena srca je Bunića ugonobila, njega rešila. Precej takrat, ko se je prebudil iz čarobne omamice, čutil je v sebi novo moč in čilost in v treh dneh ga je silno gospodarjevo srce tako oživilo in prerodilo, da je bil lepši in krepkejši nego pred boleznijo. Gorska deklica mu je prišla iz spomina, kakor da bi je nikdar

ne bil poznal, tem bolj pa sta mu hodila na mišel dom in — Bunićevka! Od konca se je tega novega čuta sramoval in dokazoval sam sebi, da „babo“ prav za prav sovraži in druzega da niti vredna ni, s časom pa je izprevidel, da je to laž in da je vanjo na vso moč zaljubljen. V duhu jo je imel noč in dan pred seboj, dokler se je prikazala, grede domov vsa potrta in objokana, tudi njegovim telesnim očem. Ko se je pri njem ustavila in sta se pogledala, sta se oba zganila in ostrmela. Dolgo nista mogla ni besedice ziniti. Videla sta se jeden drugemu vsa izpremenjena. Kako je prezirala ona svojega pastirja, zdaj pa je stal pred njo krasen korenjak, proti kateremu se jej je zdelo, da je bil ranjki Bunić pust, starikast dedec. Iz vedrih očij tega mladeniča jej je prisijala tako gorka in blagodejna svetloba, da jej je, kakor bi trenil, bolna duša ozdravela in se jej otrpnelo srce omečilo, razblažilo in raztopilo v tistih rajskosladkih občutkih, ki so dar prave ljubezni. Ko se je iz zmotnjave nekoliko predramila, rekla je z mehkim, tresočim se glasom: Vanček, ti si pošten in priden fant, jaz sem s teboj po polnem zadovoljna. Vanek odgovori: Jaz pa pravim, da ste Vi najlepša in najboljša žena na svetu. Ne zamerite, da sem bil proti Vam tako nepriljuden in nepostrežen. Mara zajeclja: I kaj tisto! saj sem bila tudi jaz proti tebi tako čudna, kakor da bi bila slepa ali pa zmešana. Verjemi mi, da bom zanaprej bolj pametna. Najprej ti moram povedati, da me ne smeš nič več vikati, pravi prijatelji se tičejo. Pasel tudi ne boš več. Mesto tebe bom poslala simo koga druzega. Ti pojdi precej z menoj. Zdaj, ko sem sama, bilo bi me brez tebe doma tako groza, da ne bi mogla prebiti. Družine res da imam dovolj, ali posli ostanejo zmerom tujci, ti si pa domačin, ti si naš, ti si moj. Kaj sta se Mara in Vanek spotoma pomenkovala, nisem mogel zvedeti, prepirala se menda nista, ker sta se držala, ko sta stopila v domačo vežo, še za roke, kakor gospoda. O poludne je hotel Vanek pri hlapcih južinati, Mara pa mu je zašepetala na uho: Pojdi v gornjo izbo, záte je pripravljeno nekaj boljšega. S tistim nožem, s katerim se je zjutraj nakanila zabosti, začela mu je odrezovati s pečene goske najlepše kosce in jih pokladala predenj. Zvečer je mislil iti po stari navadi v hlev spat, Mara pa je zagodrnjala, nekaj nejevoljna, še bolj pa zaljubljena: Ovbe, ne bodi no tako priprost! Tebe čaka boljša postelja. Počival boš nocoj tako sladko in povoljno, kakor še nikoli nisi, kar si na svetu. O teh besedah ga hrepeneče poljubi in si položi njegovo čedno glavo na kipeče prsi in burno trkajoče srce. Dober mesec po teh prigodbah sta praznovala Mara in Vanek svojo poroko in svatbo. Ona je tudi z Bunićem prav dobro živela, ali takih

nebes kakor pri Vanku ni imela. Bog ja je obilno blagoslovil in obdaril z vsakim pozemeljskim blagom in tudi z mnogimi zdravimi otroki. Prvi so bili trojčki, pozneje večinoma dvojčki. Od rane zore do pozne noči se je razlegal po hiši veseli hrup, vrišč in smeh drobne vojske. Ali zarod, naj ga bo kolikor hoče, ne dela kmetu nikoli skrbi, če je dovolj kruha in grošev. Vanek in njegova vrla žena sta že zdavna umrla, na njijinem domu gospodarijo zdaj vnuki, ki pripovedajo radi vsakemu človeku čudne zgodbe svojega slovenskega deda. Hiša je ohranila celó spomin njegove prejšnje službe; imenuje se še dan denašnji: Pri pastirji, ali kakor govore Vlahi: Pri čobanu.

Neka Podgorka je šla iskat za cvetno nedeljo na Gorjance leskovih šib, bršlina, srobota in viruha. Na tem potu je zašla v visoko skalovje. Sredi skalovja je bil zelen vrtec, na njem pa prekrasen, kameniten grob. Prestrašena je dejala: Kdor koli ležiš tukaj, počivaj mirno in sladko! Iz raznih zelij, katerih zima ne zamori, spletla je ličen venec in ga položila na grob. K njej stopi lepa ali grozno bleda deklica in jej veli: Žena! Vaše srce je dobro, povejte, kaj potrebujete, jaz Vam bom pomogla. Podgorka odgovori: Jaz si ne želim nič druzega nego toliko denarja, da bi si postavila lahko prav majhno hišico záse in za sina. Bleda deklica odpre kameniti grob in zlate kadunje, v katerih je ležalo moško truplo. Bilo je mrtvo, ali še célo in čedno, kakor da bi je bila duša ravnokar zapustila. Okoli trupla se je lesketalo vse polno zlata, biserjev in dragih kamenčkov. Deklica dá starki celo pergišče zlatov in veli: Náte, ali če boste komu povedali, kje ste dobili denar, ne bo vaša hiša nikoli dogotovljena. Podgorka dobrotnico zahvali in odide domov. Predno je bila še hiša naréjena, povedala je sinu, kje je dobila zanjo denar. Zidanje ni moglo odslej nič napredovati;. še to, kar se je dodelalo, jelo se je razpadati in podirati. Ta hišica stoji pri Karlovški cesti. Marsikateri popotnik se je že začudil, kako da jej je zmerom kak konec nagnen ali porušen. Ko sem jo jaz prvikrat ogledoval, bila sta oba konca dobra, ali zadnja stran ni imela nič stene, bil jo je izpodkopal in razmetal hudournik. Ko sem prišel drugikrat tja, bila je druga zgrada nepoškodovana, ali na odru so viseli le slabi ostanki slamnate strehe, katero je bila burja odnesla. Koliba že stoji kakih dvajset let, ali do zdaj je ni videl še nihče cele, če prav jo neprenehoma popravljajo in krpajo. Gorska deklica se ni zaman zagrozila blebetavasti Podgorki: nje ostra beseda se izpolnuje.

Rojenica.

Spisal Janko Kersnik.

ori v gozdu v temnem zatišji pod veliko skalo, tam vam je krasno. Krog in krog stoji mnogo starih dreves, hrastov in smrek, nekoliko košatih jelk, in skalo je zasedla debela, okorna bukev.

Tam je bil časih čuden pogovor, posebno na večer, kadar je hladen piš potegnil skozi veje; poslušat sem hodil tja ter smijal se robatim dovtipom starikavega, razzeblega hrasta, kateri je s kosmato, z mahom obrasteno vejo poskušal božati vitko jelko poleg sebe. Upogala se je sem ter tja, in če se je na lahko presukala v stran, zahrščalo je gori po na pol suhi hrastovi veji; začulo se je, kakor bi hromi starec zaječal od bolečin, in po drugi družbi okoli šlo je šumenje, zlobnemu smehu podobno. Da, da, — smijali so se okornemu, zaljubljenemu starcu, in ta jim je potem s kosmatimi dovtipi odgovarjal. Celo debela bukev na skali se je namuzala, toda zavist in ljubosumnja jej ni pustila dobre volje.

„Náte se bom zvrnila, in če tudi poginem, ti svetohlinska baba,“ sikala je bukev, zagrozivša se jelki. „O le čakaj, če skočim raz skalo, opraskala ti bom tvojo gladko kožo, in nekoliko las ti bom tudi poruvala, ti ošabnica prilizljiva!“

In stala je res nekako grozeče na skali. To bode polom, kadar se bo zavalila doli, in srečna bo jelka, ako bode dala samo malo kože in nekoliko vej.

Pa bukev stoji trdno prirastena na skalo, jelki se ni brigati za njeno jezo. Zato se je tudi mirno hrastovih objemov otresala: le kvišku, kvišku je hrepenela.

Blizu nje, iz skalne razpokline pa je bil pognal leskov grm. Skoro po tleh se je plazil, pa nekaj tankih šibin je vender le poganjal kvišku.

Jedna med njimi je bila posebno krepko in visoko pognala, tako da so mali sosedje tudi pozorni postali.

„To bo kaj posebnega,“ dejal je rudečebarveni lusnec, ki je rastel na bukvini koreniki. „Zakaj pač mi ne moremo tako kvišku?“ In jezno se je še bolj prijel in zajedel v materino koreniko.

„Bo, bo!“ prikimal je bližnji pritlikavi borovec; revež je bil skrivljen in pohabljen; lezel je že skoro v zemljo. „To bo kaj posebnega,“ pritrdil je ter hotel prerokovati, kakor to radi store stari ljudje.

„Kaj bo neki?“ oglasi se od druge strani z zaničljivim posmehom star dren. Marsikoga sem že videl rasti in rasti in hrepeneti kvišku, pa s tál vender ni mogel. Tedaj stoprav, ko so ga posekali! In pa še ta ubogi pritlikavec, — kaj bo to ječavo revše? Otroke bodo strašili ž njim.“

„Imeniten bo postal!“ oporekal je borovec ter poskusil oblastno gugati se. Toda preokoren je bil.

Stari dren pa se je zaničljivo smijal. — Prišla je druga pomlad, in ž njo Velika noč. Vaški pastir je delal otrokom butare, da jih ponesó cvetno nedeljo v cerkev, in lazil je po gozdu iskat in rezat drobnih šibin.

Tudi tja pod skalo je prišel, in radovedno, celo strahoma so ga gledala drevesa. Dren se je, v svesti si svojega trdega života, malo zlobno namuzal, pa borovec se je skoro prestrašil. Pastir je nosil oster nož v roki.

Celo velika, košata jelka je za trenutek pozorna postala. In glej, pastir si je izbral ono lepo, vitko leskovo šibino ter jo odrezal. Borovec je na tihem zaječal, dren se je še vedno smijal, po gostih, temnih jelkinih vejah pa je šlo nekaj, kakor globoki, tihi vzdih, pa le za trenutek, potem pa je kraljica dreves majala zopet ponosno svoj vrhunec nad nizkimi sosedi.

Kopôrčev Jurijca je bil izpolnil prav štirideseto leto, ko mu je oče umrl; to je bil v vsem dosedanjem njegovem življenji najvažnejši, najpomenljivejši dogodek, razven onega, ko se je bil, star komaj dvajset let, udeležil hudega tepeža v hribovski vasi.

Tedaj so ga bili za nekoliko mesecev zaprli, kajti jeden njegovih nasprotnikov je bil odnesel počeno čepinjo — pa naposled je bil vender okreval. Ko se je bil pa Jurijca vrnil iz zapora domov, vzel je njegov oče debel cepec v roke ter je po svoje kaznoval sina; pretepel ga je, da je ubogi Jurijca tri dni na kozolci v senu ležal in stokal. Potem je šel zopet očetu pomagat pri delu; bilo je prav ob žetvi.

Z očetom pa dolgo, dolgo nista govorila, akopram sta bila sama na domu in skoro vedno skupaj. Mati Jurijčeva je bila že zdavna pod zemljo, brata in sestre ni imel; stara gostija, stanujoča pri Kapôrci, oskrbovala je najnujnejše gospodinstvo.

Jurijca je potem le po redkem kam v vas hodil; fantov in tepeža se ni bal, toda starega svojega, in le-ta je bil pač korenjak, da se treh ni ustrašil.

Jedenkrat pa je prišla Jurijci nova misel v glavo, a nosil jo je dolgo, dolgo v srci in že skoro na jeziku; napósled se je je vender iznebil. Star je bil tedaj okoli trideset, a oče njegov skoro šestdeset let.

Bilo je po zimi, pred pustom.

Stari je po večerji zlezel za peč ter legel na kožuh, in Jurijca je sedel v kotu za mizo ter užigal pipo.

„Lazarjevi so šli denes na ogled,“ dejal je ter vlekel silno tobakov dim v sé.

Stari ni odgovoril.

„Štiri sto bo imela, pa jednega junca, tistega mavrastega,“ nadaljuje sin po kratkem molku.

„Lazar jih bo pač počasi štel,“ omeni sedaj oče ter se preobrne na svojem ležišči.

„Pravijo, da bo strijc primaknil.“

„Če bo neumen.“

Nastal je zopet molk, in Jurijčev tobak navzlic vednemu užiganju ni hotel goreti.

„Oče!“ dejal je mladi na hip ter uprl oba komolca ob mizo.

„Kaj?“

„Jaz bi dejal, — kakih tri ali štiri sto bi se tudi dobilo.“

Stari ni črhnil besedice.

„Hiša je dobra, polje ni slabo, in nekaj živine imamo. Sivka bo drugi mesec storila.“

„Tisto bo za mesarja,“ deje Koporec ter globoko zazeva. Vedel je, kam meri sin.

„Oče,“ nadaljeval je Jurijca, in pogum mu je vedno bolj rastel; „jaz bi dejal, da bi bilo tudi prav za vse, ko bi se . . . . oženil!“

Sam se je prestrašil zadnje besede; plunil je pod klop ter iztrkal svojo pipo.

Stari na peči se niti ganil ni, in tako sta zopet nekoliko časa molčala.

„Tisto smrečje boš jutri s hriba zvlekel!“ dejal je potem Kopôrec ter obrnil se v steno.

Jurijca pa je pihnil luč in odšel v hlev. Od tega večera z očetom o ženitvi nista več govorila.

Sedaj pa je umrl stari ter pustil Jurijci posestvo — malo sicer, pa vender nezadolženo in dobro obdelano.

Tri mesece po očetovi smrti se je Jurijca res oženil; on je imel štirideset let, nevesta pa trideset, in štiristo goldinarjev dote. Stara gostija, — Urša jej je bilo ime, — ostala je v hiši.

Tri leta ni bilo posebnega dogodka v Jurijčevem življenji; čez tri leta pa je dobil sinka, in ker se je porodil na Sveti dan, krstili so ga za Štefana.

To je bil čuden dan očetu. Sam ni vedel, je li vesel, ali ne; pa vesel je bil, da nikdar tako. Hlapcu je velel, — kajti sedaj je imel že hlapca, — da naj izpije kozarec vina v krčmi na njegove stroške, in zvečer je šel sam v krčmo, kar se je sicer redko kedaj zgodilo. In tam je za vino dajal. Vračal se je pozno domov, — vesel in skrben, vse ob jednem, stopal pa je težko po snegu.

Tam v lisičjem gozdu se mu je nekaj čudnega pripetilo.

Obstati je moral na hip, kajti pred njim in ravno tam, kjer je bil ugledal malo prej visok, košat in s snegom pokrit grm, videl je visoko belo ženo, in groza ga je spreletela.

„Rojenica! To je Rojenica!“ šepetal je s težkim jezikom in zdelo se mu je, da ona odgovarja: „Da, jaz sem Rojenica! Vedi, Jurijca; tvoj sin — ta bo imeniten mož, in kadar bo umrl, sam cesar bo šel za njegovem pogrebu.“

Jurijca je strmel pred sé, a potem je taval dalje in druzega dné se je vzbudil s težko glavo doma v hlevu na hlapčevi postelji.

Početkom ni vedel, se mu je li sanjalo o Rojenicah, kali? Domislil se je visokega borovega, s snegom pokritega grma, kateri se je bil na hip izpremenil v visoko, belo ženo — Rojenico; premišljal je sem ter tja, pa koncem je bil uverjen, da bo njegov Štefan še poseben, imeniten mož.

„Študirati mora!“ dejal je sam pri sebi, ‚za gospoda‘ se ve da; kaj, ko bi bil še — škof?“

Zvrtelo se mu je skoro v glavi, — bodi si od veselja ali včerajšnjega pitja. —

V teku tedna se je oglasil pri Kopôrčevih vaški čednik Omahnež. Le ta je bil ob jednem tudi zagovarjalec, čarovnik; ljudi je zdravil in živino, in prerokoval je; časih je tudi tatove uganil.

Z dolgo palico v roki je prikorakal do Koporčeve hiše; palico je držal dve pedi pod vrhom ter jo visoko dvigal in daleč pred se postavljal.

„No, Jurijca, kaj pa je s tvojim sinom?“ dejal je oblastno ter vrgel prazno vrečo na klop pred peč.

„Zdrav je!“ odgovoril je oče.

V tem je mati z detetom vstopila.

„Res je,“ nadaljeval je Omahnež, in le za trenutek pogledal otroka. „Toda varuj ga! Vrbovih šib nareži in vtakni mu jih v zibel. Iz vrbe se hudič reži, pa varuje pred sovražnikom.“

„Gladeža sem mu že dala pod vzglavje!“ deje mati skrbno.

„S tistim ne bo niti vzveličan, niti najedel se, kar je vender prva potreba,“ oporeka Omahnež zaničljivo.

Jurijca se ni upal besede ziniti.

„Ali bo živel?“ vpraša čez nekoliko časa s plahim glasom, ko so vsi molčali.

„Pokaži fanta!“ veli Omahnež.

Pretipal je otroka ter posebno ogledal roki, čelo in ušesi. Potem je sedel zopet na klop, in nihče roditeljev se ga ni upal povprašati.

„Ali imaš kaj tobaka?“ deje prvi Omahnež ter izvleče pipo.

Jurijca mu ga naglo ponudi.

„Le vesel bodi, Jurijca; ta fant je vseh vreden, kar jih je v vasi in v fari.“

Ni treba omenjati, da se je tisti dan Omahnežu dobro godilo pri Kopôrčevih; in ko je odšel, odnesel je še nekaj poličev moke in kos zabele v vreči. —

Mali Štefan pa je postal res krepak dečko. Ko je bil malo odrastel, oče Jurijca ni pozabil Rojenice, niti Omahneževega prorokovanja; dal je dečka v mesto v šolo.

Kolikor je premogel, plačeval je zanj; vina si ni privoščil in mati si je pritrgavala, kar je mogla, da pošlje v mesto za Štefana.

Ta pa ni izpolnjeval, čemur sta se nadejala oče in mati o njem. Cez malo let je moral ostati doma; s šolo ni šlo več.

Jurijca se ni hudoval na sina, kajti trdne svoje nade še ni bil izgubil.

„Še cesar ga bo slavil!“ dejal je časih sam pri sebi in jedenkrat je v slabi uri tudi sosedu to svoje prepričanje razodel.

Šalili in smejali so se na vasi temu Kopôrčevemu domišljanju, toda njega to ni žalilo.

Štefan je znal brati in pisati in nemški se je bil naučil; v bližnjem trgu je bilo nekoliko uradov, in tja je spravil Jurijca svojega sina za pisarja.

„Boš videl, Jurijca, iz tvojega fanta bo še kaj,“ dejal je Omahnež večkrat, in Jurijca mu je veselo prikimal.

„Kar je za drevo rojeno, drži se drevesa, težka zemlja pa sama z lemeža leze,“ nadaljeval je stari čednik.

Vedel je, da ne govori zastonj.

Par let je zopet minulo, in ljudje na vasi niso več tako šaleč se gledali Kopôrčevega sina. Pisar pri uradu je časih imenitna osoba.

Toda Štefan je izpolnil dvajseto leto in vzeli so ga v vojake.

Mati je jokala in tarnala, oče pa je ponosno hodil okoli.

„Pokazal boš lehko, kaj znaš in veš!“ dejal je sinu ter dal odhajajočemu zadnja dva tolarja, katera je bil leta in leta hranil za posebno priložnost. A ko je fant izginil doli za klancem, sédel je Jurijca nehoté na tnalo pred hlevom ter skrčil roke v pesti; pred se in gori kvišku proti jasnemu, jesenskemu nebu je zrl; — pa videl ni niti sinjega neba, — in ne pred seboj gole, le na posamičnih vejah še rumeno listje noseče jablane; — vse je bilo kakor v megli. Zvečer sta sedela z ženo dolgo, dolgo pri beli, javorjevi mizi; malo sta govorila. Še le, ko sta odmolila ter odpravljala se spat, omenil je Jurijca skoro veselo: „Le tiho bodi, naš Štefan bo še — kaj! Ali veš, kaj je govorila Rojenica o cesarji?“ —

Bilo je nekoliko mesecev pozneje, spomladi — na Dunaji.

Iz vojaške bolnice je korakalo malo krdelce vojakov in godba pred njimi; za njimi pa se je peljal mrtvaški voz. Pokopavali so prostaka, in razven jedinega častnika, ki je šel za vozom, in razven male kopice vojakov ni bilo pogrebca.

In ko so zavili iz tesne ulice na širok prostor, pripeljala se je po naključji mimo dvorska kočija. Visokostasen mož, vojaško opravljen je sedel v njej. Ko ugleda mrtvaški sprevod, ukaže kočijažu ustaviti; sam pa stopi z voza ter vojaško pozdravi sprevod.

Bil je cesar, ki je pozdravljal svojega mrtvega vojaka.

Oh, Rojenica, — Rojenica! —

— —

Teden pozneje so zvedeli pri Kopôrčevih, da je Štefan umrl za vročnico.

„Sam cesar mu je salutiral“, pisal je tovariš Štefanov, ki je poročal to vest v domačo vas.

In kaj bi vam še pravil, kako je jokala mati!

In kaj bi vam pravil o Jurijci? Jokal se ni — toda kakšna je bolest onega, ki jej ne more dati duška v joku!

„Rojenica! Rojenica!“ vzdihoval je ter stiskal pesti. —

Stara sta postala — Jurijca in njegova žena; slabotna in betežna sta, bolj kakor bi morala biti po svojih letih. Rejenko sta v hišo vzela, in o prihodnjem predpustu morda jo bodeta na svoj dom omožila. Sama pa si bosta živež izgovorila — domá sicer, a vender le pri tujih ljudeh.

Grajski zvon.

Glasno, čuj! v dolíno z grada
Zvon k poróki se glasí,
A glasnéje deva mlada
V borni kočici ječí:

„Ni še zvit poróčni vénec,
Ni razlit še sreče žar,
Ni še príšel zaročénec,
Ni razsvítljen še oltár!“

„Ni to zvon, ki v gradu pôje,
Ni poróka v gradu tó;
Srce le vzdihúje môje,
Srce le ječí takó!“ . . .

Pride sluga dôli z grada:
„„Deva borna, Bog s teboj!
Bog s teboj, nevésta mlada —
To gospod ti vrača moj!“ “

„Kaj mi zlati prstan mari,
Kaj mi mari glas zvoná?
S sáboj, sáboj sluga stari
Spet odnêsi prstan tá!“

Prstan nêse sluga s sáboj
Zvon pa spôdaj zadóní:
„O naj bode pôkoj s táboj,
Bledo, borno dekle tí!“

A. Funtek.

Narodne stvari.

I.

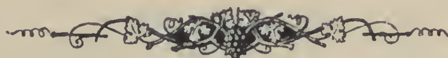
Vedomec.

Zapisal J. Trinko*).

Vedomci so znani tudi pri nas na Beneškem, in vera na nje med našim slovenskim ljudstvom je jako ukoreninjena. Vedomca spoznajo že pri njegovem rojstvu, a če poskrbijo, morejo ga takoj vedomstva rešiti. Nesejo ga namreč prej, predno ga mati k prsim vzame, na vrt ali na bližnje polje, kjer si poiščejo rogljaste vinske trte, skozi katero vtaknejo vedomčka in se po drugi poti ž njim domov povrnejo; a med potjo ne smejo z nobenim govoriti, sicer je vse zastonj njih početje. Ako je pomoček veljaven, trta mora v kratkem usehniti. Če pa ni mogoče z detetom na polje, bodi si zavolj razsajajoče zime, ali iz druzih zadržkov, nesejo vedno molčé dete skozi hišo, koja ima dvoje vrat, tako da po enih gredo noter, po druzih pa in po drugi poti se z detetom domov povrnejo. Imajo še tretji pripomoček, katerega rabijo posebno za živino, ker tudi med živino so vedomci. Vzamejo

*) Ta dopis smo natisnili brez vsake premembe, ker nam dohaja od beneškega, v laškem Vidmu živečega Slovenca. Ured.

namreč rojenega vedomca in ga vtaknejo v peč, iz katere so ravno kruh vzeli, in ga zopet nazaj po glavi izvedejo. — Ako pa vedomca ne rešijo, mora se ta potem vse življenje shajati skupaj z druzimi na križempotih. Zbirajo se na večer z gorečimi bakljami v rokah, lovijo se in se tolčejo; nazadnje si pripravijo večerjo in pojedó navadno prvo žival, kojo na poti srečajo. Posebno jim diši človeška kri. Ako človek med nje zaide, vedomci ga brž ujamejo, slečejo mu kožo, kri mu izsesajo in polt mu izjedo do kostij, koje kvišku mečejo, potem zbrane v kožo zopet oblečejo ter tako vnovič oživelega človeka, a medlega in bledega naprej pustijo. O takem človeku se reče, da so ga „vjedomci oblizali“. Kdor pa ima pri sebi kakovo ostre s Kristovim imenom zaznamovano in ž njim, kadar med vedomce zaide, zemljo v križ reže, iznebi se takoj vedomcev.

Crtica o Primoži Trubarji.

Spisal L. Žvab.*)

Potrebno se mi zdi izreči nekoliko prijaznih besed o moži, kateremu sem hvale dolžan, ka me je pobudil, da pišem pričujoče vrste.

Mihel Jenner „a Seebegg et Beerburg“, ki se je porodil v Trsti 1764. l., bil je v mladih letih trgovsk opravnik v tržaškem domi Žigmunda Zoisa in tovarišev ter preminil 1828. l. Njega sin imenem Alojzij je bil magistraten činovnik, „cancellista ad officium aedile“ in umrl je v 13. dan aprila meseca 1868., imejoč pet in šestdeset let. Neopisno priden pisatelj je bil, brskal neprestano po arhivih, prebiral stare koženice vsevdilj s peresom v roci in beležil vse tudi najmanjše vestí o mestnej zgodovini ter na takšen način nadaljeval delo, katero mu je bil uže oča napéril.

Vidi se, da so mu bila odprta vsaka vrata do skritih listin plemenitih obiteljij tržaških. Kvara, da ni znal latinščine; za tega delj je časi nevedoma smisel napak izvrnil. Kar se dostaje tujčenja slovanskih priimkov, priznati moramo, da je bil praveden mož, kajti o nekej osobi ga čujemo v vlaščini nekako takó-le govorečega: „non ci consta la sua patria che sospet pettiamo del Carso goriziano, e che

*) Pustili smo oblike, kakor jih piše g. pisatelj. Ured.

d'origie fosse forse Slavo, avendo italianizzato il cognome . . . ., come da molti Slavi veniva seguito quest' uso. N'ebbi molte prove e perciò lo dico, osservando che tutto è vanità, ma il nascondere il proprio cognome ereditato dai genitori e l' origine sua non mi è troppo plausibile, mentre le azioni distinguono l' uomo e non il cognome.“ Slovenski: „ni nam jasno, kde bi mu bilo rodišče, vender mislimo, na goriškem Krasi, da je bil morebiti slovenskega pokolenja in da si je povlašil priimek, ker v prošlih vekih so Sloveni z večine prekrščevali svoja prvotna imena. Često sem se uže osvedočil in zatorej pravim, da je vse takšno ravnanje le golo teščeslavje (ničemurnost) in da ni posebno pohvalno skrivati pridevek, ki nam je ostal od očeta, kajti delo vzvišuje človeka, a ne priimek.“ Bodi v vzgled množtvu denašnjih italjanskih piscev, ki želí malo ne vsak naš cvet presaditi v romanščino!

Diplomatski arhiv tržaški čuva Jennerjeve rokopise: geneologie triestine, annali, uomini illustri, biografie triestine, chiese di Trieste in obilo druzega znosa, ki čaka še vešče roke, da ga uredi in pričeli. Izmej teh sta poslednja dva za Slovéne velike važnosti, ker nam osvetlujeta temne dneve Trubarjevega živenja.

V „biografie triestine“ II. na 60. listi i. d. je napisal Jenner nekoliko svojih mislij o našega prvega pisatelja mladosti; potem nam pripoveduje, da je bil Trubar uže 1526. leta v Trsti za svedoka kakor sluga vladike Petra Bonoma ter opira svoje trjenje ob beležke vicedominov tržaških, katerih ne smemo primerjati z vicedomi kranjskimi, kajti prvi so bili nekako podobni sedanjim vpisarjem ali registratorjem. Z vpisavanjem so potrjevali, da so spisi istiniti; vicedomini so bili zatorej malo ne enaki tudi denašnjim beležnikom, samó da se je njih pravo raztezalo v obče na vse javne listine bez razlike in tudi na zasobne spise. Volil jih je po več na leto veliki mestni zbor. Čuditi se moramo, kà so imevali uže stari Tržačanje poseben ured za vpisavanje, da-si to ni bilo tedaj še nikakeršna dolžnost. Največja pristojbina je bila deset novcev in srečen vpisar je dobival mastno plačo: po šestdeset lir ali jedva dvanajst goldinarjev. Vicedomini tržaški so prestali 1733. l. (D. V. Scussa, Storia cronografica di Trieste, 1863 na 153. in 274. str.) Njih spisi so verno shranjeni v diplomatskem arhivi. Dostojno se mi je zahvaliti na tem mesti učenemu knjižničarju in konservatorju tržaškemu, uglednemu vlaškemu pisatelju, ugodljivemu gospodu dr. Attiliju Hortisu, da mi je blagovoljno pomogel k temu znatnemu zakladu.

Lenart Bonomo, rojen okolo 1468. l. v Trsti, učil se je na tujem, ker mu je bil roditelj Odorik prognan iz domovine, ki se pozneje spet povrne. Po dovršenih naukih so ga imenovali doktorja prava. Duhoven je bil, časten kanonik v Pirani; od tod gre za župnika v primorsko Brezovico in poslednja leta petnajstega veka na Ig pri Ljubljani, kder je dolgo prebival. Od ondu se preseli v Trst za dekana stolne cerkve; 1526. l. opasno obolí in zaradi tega pokliče v 7. dan marcija meseca k svojej oporoki šest svedokov, med katerimi je bil navzóčen tudi Primož Trubar, kar čitamo v vezki vicedomina J. K. Peterlina s 1526. leta na 154. strani:

„Testamentum reuerendi dominj Leonardj de Bonomis etc.

In Xristi nomine amen anno circumcisionis eiusdem millesimo quingentesimo vigesimo sexto jnditione XIIIJ die vero septimo mensis martij Tergestj jn contrata Castellj jn domo jnfrascripti ser joannis Baptiste (t. j. de Bonomis) presentibus domino joanne Baptista de Peterlinis honorando vicedomino comunis Tergestj venerabilibus viris Dominis presbiteris Rizardo quondam Guielmi, Tristano Goyna canonicis tergestinis domino presbitero petro Peterlino capellano Nicolao Rouore et primo Riubar (sic!) de rafiza testibus vocatis habitis etc.“ —

Istega leta 18. junija ga spet nahajam v diplomi vladike Petra Bonoma, ki je podelil neko službo Mihelu „de Ragusa“, a tu je Trubar jasno imenovan vladičin sluga; bil je ondaj v osemnajstem leti svoje dobe in zatorej ne še duhoven:

„Datum Tergesti in Curria domus Nobilis virj dominj Ludovicj de Bonomis vbj nominatur contrata Chastellj die vero decimooctauo mensis Junij anno dominj M. D. XXVJ. jnditione XIIIJ presentibus ser Andrea a Spata ciue et habitatore Tergestino, et primo trubar seruitore praefatj reuerendissimi dominj epyscopj testibus vocatis, habitis, et ad haec spetialiter Rogatis et alijs jbidem audientibus et jntelligentibus . . . . .“ (Vicedom. J. K. Peterlin 1526 fol. 74. a.) —

V 29. dan aprila 1541. l. je bil Trubar župnik v Logi (?) in — po Jennerjevih zapiskih — ob enem škofov kaplan stanujoč v Trsti:

„Emptio unius domus de contrata Castellj pro pascha etc.

In Xristi nomine amen, anno Christiane salutis millesimo quingentesimo quadragesimo primo, indictione XIIIJ. die uero ueneris, 29, mensis aprilis. Tergesti in contrata castellj in Camera magna Episcopalis Pallatij presentibus reuerendo presbitero primo Truber de rafsiza plebano in loch . . . . (Vicedom. Jos. Peregrin 1541 str. 8. a.) —

Mesec dnij pozneje, 1. junija je bil Trubar upravnik plemenitima bratoma Ivanu ter Jeronimu Brati, najemnikoma vladičinega gospodstva

Kastélce pri Sucérbi (S. Servolo blizu Doline), katero sta dogovorjena z vladiko ustopila tržaškemu meščanu Antonu „della Spada“, skrbniku vladičinih vnukov Ivana Antona, Hektorja in Josipa Bonoma in 13. junija je bil Trubar navzočen, kadar se je imenovanemu Spadi izročilo to zemljišče (Jenner, biografie triestine II. 60). Vzgred bodi povedano, da je bil Peter Bonomo poročen ter imel sina Ludovika; stoprav po smrti svoje soproge se posveti duhovskemu dostojanstvu.

Napósled se mi Trubar še pojavlja v 9. dan avgusta meseca:

„Instrumentum liuellj pro domina pascha filia Nicolaj de Portugruario. In Christi nomine amen: anno christiane salutis millessimo quingentesimo XXXXJ° jndictione XIIIJ: die uero martis nono mensis augusti Tergesti in contracta Castellj in Camera magna Episcopalis Palatij presentibus reuerendo praesbitero p r i m o T r u b e r d e r a ſ s i z a p l e b a n o i n l o c h *. . . . . testibus ad haec habitis . . . .“ (Vicedom. Oktav. Cigotti 1541 fol. 28.)* —

Jenner sódi, da je Trubar ostavil novembra meseca 1541. l. Trst in odšel županikovat, kajti vrhu vsega svojega pretresanja do 1546. leta ga ni steknil nikder več.

V svesti si najboljšega uspeha grem osvedočit se v biskopski arhiv, da li je Jennerjevo mnenje resnične. Evo nam uže zopet britke usode! Papež Pij VI. zatare 8. marcija 1788. l. tržaško vladikovino in spojí potlej tržaško, pičansko in goriško z novoustanovičeno gradiško vladikovino, ki pa ni dolgo uztrajala (A. Marsich, La Provincia dell' Istria XII. 33.) Prenesó radi tega vse listine iz Trsta v Gradišče, od koder se pozneje nekam izgubé; — kam — kdo nam pové? S kratka: danes hraní tržaški vladičin ured uže samó spise s poslednjih dnij prošlega stoletja. —

Luterstvo se kmalu zaseje v Trsti in jame širiti svoje krepke veje; okolo 1520. l. se vzlasti mnogo plemenitih meščanov oklene novega nauka. Znano je, da je 16. avgusta 1523. leta glasník javno z mestne palače pročital nadvojvode Ferdinanda italjanski ukaz s 14. junija istega leta, kà mora vsak v treh dneh oblastvu izročiti ali sam uničiti in sežgati vse krivoverne knjige, odreči se neprave vere ter podati se z nova v katoliški naróčaj. 14. maja 1525. l. se tržaškim stanovnikom še celó zabrani pogovarjati se o Luterji in v 14. dan aprila meseca 1549. l. odstavi papež Pavel III. tržaškega vladiko Frana Josefiča Risano, ker mu je bil sumežljiv ter mu imenuje namestnika Antona Peregueza. (Codice diplomatico istriano V. in A. Marsich, La Provincia dell' Istria XII. 58. in 66. str.) Vse to ní dosta koristilo, kajti še 15. septembra 1566. in 7. novembra 1567. leta preporoča in zapové nadvojvoda Karl

tedanjemu vladiki Repiću (Rapiciju), naj vender po vse razžene ter iztrebi razkolnike (Memorie in onore di Enea Silvio etc. Trieste 1862.) Izvéstno je, da se je v Trsti dlje časa propovedalo o luterskej veri, a na tanko ne moremo zaznámenati ni kde, ni kdaj, niti kdo, ker ní še podpolno dognano, je-li Trubar razlagal krivoverstvo v minoritskej, dandenes znanej sv. Antona cerkvi, in ako je propovedal v slovenskem jeziki, goditi se ni moglo to ni pred 1539. letom niti po 1546. leti ter v nobenej, nego-li v bivšej cerkvi imenovanej, „madonna del mare“, ker tu je bila bratovščina slovenskih kmetskih ljudij. Bog ve, pravi-li Jenner resnico!

Zgodovina o tržaškem mesti nas učí, da je 12. séčna 1541. l. propovedal v cerkvi sv. Silvestra*) imenit govornik, zaradi katerega so bili prinesli propovednico iz sv. Justa cerkve in dovêli gred in dések za ograjo ogromnemu narodu, ki je vrvil od vseh straníj poslušat znamenitega možá, čegar ime nam ní ohranjeno; le toliko vemo, da mu je bilo mesto podarilo dvajset lir. Mní se, a uveriti se nisem mogel do dobra, da je to bil glasoviti Primož Trubar, ki je razven slovenskega in nemškega bil vešč i vlaškemu jeziku**).

Javni postni govori o novej veri so se nadaljevali še nekoliko let v tej cerkvi; v prvej polovici marcija meseca 1544. l. je propovedal o luterskih naukih neznan duhovnik, za tega delj napnó 17. marcija zoper njega pravdo, katere pa níso gnali do konca. (Jenner, Chiese di Trieste I. 129, 136. in 420.; II. 126.; — Serie dei podestà ed annali di Trieste, na 24. listu; — biografie triestine II. 61. ter A. Marsich, La Provincia dell' Istria XII. 41.)

*) Denašnjej helvetskej blizu jezuvitske.

**) Trubarjevo pismo baronu Hansu Ungnadu 1563, December 9 (Laibach). „Vor 4 wochen bin ich vom herrn Jorgen grauen freyherrn vom Thurn gen Görtz erfordert vnd daselbst 14. tag nacheinander teutsch, windisch vnd walisch in der herrn von Eckh hauss vnd zu Rubya im gschloss . . . gepredigt vnd das nachtmal in allen drey sprachen gehalten . . . J. Kostrenčić, Urkundl. Beiträge zur Geschichte der protestantischen Literatur der Südslaven (in den Jahren 1559—1565). Wien 1874. pg. 219.

Kranjsko — Krájina.

Spisal S. Rutar.

Znano je, da naš slavni učenjak Miklošič izvaja ime glavne slovenske dežele od Carnia, Carniola, opiraje se zlasti na Pavla Dijakona, ki piše, da je „Carniola Sclavorum patria“ (Miklosich, Fremdwörter in den slavischen Sprachen, Denkschriften der Wiener-Akademie, Bd. XV. sub voce Kranj). Res je, da so po spričevanji Jordanisa, Prokopa in Einharda (Vita Hludovici imperatoris ad 820) Karni ali Karnijoli tudi na Kranjsko sezali in ob gorenji Savi prebivali. Ali Einhardovi „Carniolenses“ so morali biti že Slovenci in očitno je, da je ta izraz skovan od Pavlove Carniole. Pavel Dijakon je po tedanji šegi rad etimologoval, ali kakor Jordanis, navadno prav nesrečno. Tako je znano, da izvaja ime Korotan od panonskega mesta Carnuntum („fugit ad Sclavorum gentem in Carnuntum, quod corupte vocitant Carantanum“, knj. V. gl. 22). Prav tako je premenil slovensko ime Krajina v „Carnia“ ali „Carniola“ in vsi naslednji pisatelji so ga posnemali in prepisovali.

Da je pa Kranjska dežela imela poleg tega učenega, diplomatiškega imena tudi svoje domače, slovensko nazivanje, pripovedujeta nam izrecno listini Otona II. iz l. 973., v katerih se bere, da se Carniola, „po domače, z ljudskim izrazom“ (vulgo ali vulgari vocabulo) imenuje Creina marcha ali Chreine (Šumi, Archiv, I. pg. 98). Omenjeni listini govorita tako jasno, da pač nikdo ne more dvojiti, ka je Krájina slovensko, domače ime, po polnem neodvisno od latinskega Carniola. Zato je tudi neresnična opazka prof. Luschina, da je „Krájina“ le slovenski prevod latinske besede „marchia“ in da je ta preložena beseda počasi Nemcem postala „nomen proprium“ za Kranjsko (Primeri: Šumi, Archiv I. pg. 51, nota 7).

Krájina ne prihaja od kraj v pomenu „finis“ nego v pomenu „regio“ in je torej ravno to, kar srbsko-hrvatska pokrájina („provincia“). Že pokojni Hitzinger je bil opomnil, da v besedi „Krájina“ je *a* dolg, ne kakor v krajen, skrajen = extremus. Za vzgled je navedel Suho Krájino na Dolenjskem in Krájino ob Sotli. Krájina pomenja torej „domačo zemljo“ in Krájinec je „domačin, domorodec“. To se najbolje spozna iz neke stare hrvatske pesni, ki se je pela po Boki kotorski in je bila zapisana konec XVII. stoletja. V njej se poje o junaštvu Peraščanov (Perasto) tako-le:

„I ono su učinili Peraštani vitezovi,
I ono su učinili krajne i vitezovi,
Dobri krájšnici.

(Narodni list 1875, broj 60). „Krájine“ v pomenu „deželni brambovci“ je prešlo tudi v italijanski jezik in je bilo pod benečansko vlado po Dalmaciji sploh navadno. (Prim. „Le Craine della Castella“, Lago, Memorie storiche della Dalmazia, I. 454).

Ime „Krájina“ v pomenu „pokrájina, dežela“, nahaja se razven po Slovenskem tudi po ostalih jugoslovanskih zemljah. Obče znana je hrvatska Krájina med Uno in Vrbasom v severozahodni Bosni. Ravno tako se imenuje tudi makarsko primorje v Dalmaciji: „Gornje Primorje iliti Krájina kod Neretve (Na stolietnicu Andrije Kačić-Miošića pg. 3). Ta Krájina („Crayna)“ omenja se prav po gostem v listinah XIII. do XV. stoletja in njeni prebivalci so se imenovali „Krájinjane“ (Craynenses, Jireček, Handelsstrassen pg. 27). Druga Krájina je v severni Albaniji med morjem, Skadarskim Jezerom, Barom, Skadrom in Ulcinjem (Književnik I. pg. 222), ali bolje med Rumijo-planino in Skadarskim Jezerom. Ta Krájina se omenja že v listini od l. 1247 (Miklosich, Monumenta Serbica pg. 31).

Iz tu rečenega se vidi, da je sedaj navadna pisava Kranjec, Kranjsko čisto napačna, ker se od kráj, krájina ne more izvajati (Miklosich, Lexicon palaeoslovenicum sub kraj), in vender je zgodovinsko dokazano ter z mnogimi analogijami podprto, da se je sedanje Gorenjsko prvotno imenovalo Krájina. Pisati bi nam bilo zatorej Krájinec subst. der Krainer in krájinski adj. krainisch.

Književna poročila.

I.

Slovenski Pravnik.

Poduk o najpotrebniših zakonih, spisal dr. Ivan Tavčar v Ljubljani, izdala in založila družba sv. Mohora v Celovcu 1883; 160 str.

Leto za letom podaje družba svetega Mohorja svojim udom mnogo koristnih in poučnih knjig raznovrstnega obsega. Želeli smo že dolgo, da bi družba izdala tudi knjigo pravne vsebine, v kateri naj bi našemu narodu dala pouk v najnavadnejših, a tudi v najpotrebnejših pravnih stvaréh. Ta naša želja se je izpolnila. Mohorjeva družba je izdala letos prvi zvezek „Slov. Pravnika“, katerega je spisal g. dr. Ivan Tavčar.

G. pisatelj je razdelil vso tvarino v šest delov; v letošnjem zvezku razpravlja po polnem samo prvi in drugi del, tretjega dela pa le začetek. Prvi del obseza pouk v zakonih sploh, o brambi pravić, o posesti, o pravdi zavoljo motenja v mirni posesti, o rečeh, o priposestovanji in o zastaranji. V druzem delu govori g. pisatelj o zemljiški knjigi in o posameznih zemljiško-knjižnih aktih (uknjižba ali intabulacija, predznamba ali prednotacija in zaznamba ali adnotacija) in o notarjih ali beležnikih. Od tretjega dela obseza ta zvezek samo pouk o dedščinah in nekoliko o oporokah.

Kar se tiče vsebine knjige, smo v obče ž njo jako zadovoljni. Pisatelj, ki pozna narod naš, dobro ve, kako napačne nazore ima naš kmet še vedno o posameznih pravnih razmerah in pravicah; pisatelju je bilo jako dobro znano, da naš narod še vedno preveč zaupava zakotnim pisačem, kateri ga molzejo, kadar ga le morejo ter ga večkrat v veliko škodo spravijo. Namen pisatelju je tedaj bil, priprostemu ljudstvu odvzeti te krive nazore o pravnih stvareh sploh, ob jednem ga pa tudi svariti pred nevednimi, denarja lakomnimi zakotnimi pisači. In ta svoj namen je gospod pisatelj tudi dosegel. Naš kmet ima posebno o posesti, o lastninski pravici in o zemljiški knjigi večkrat jako čudne nazore, katerih se toliko časa trdovratno drži, da ni nobena nadaljna pritožba mogoča. Za tega delj je g. pisatelj posebno te oddelke temeljito in obširno, rekli bi, da sem ter tja še preveč obširno razpravljal.

V druzem delu govoreč o zemljiški knjigi podal je pisatelj tudi nekaj obrazcev (formularjev) za prošnje o zemljiško-knjižnih stvareh. Jako dvojim, da bodo ti obrazci koristili našemu kmetu, kajti prepričan sem, da prošenj za zemljiško-knjižne spise ali zbrise tudi v bodoče ne bodo sestavljali naši kmetje sami, in ko bi jih sestavljali, bilo bi jim to le v kvaro, kajti po mojem mnenji bode sodišče od deset tacih prošenj, zavrnilo jih gotovo devet, bodi si zavoljo tega ali onega nedostatka. Če se ne motim, je tega mnenja tudi g. pisatelj sam, ker pravi na več mestih, „da naj se prošnje, namenjene za zemljiško knjigo, napravljajo ali po advokatu in notarju ali po sodniji sami.“ Se ve da, kdor ve, kako se morajo take prošnje sestavljati, naj jih sestavlja sam; a malo boš našel ljudij med priprostim narodom, ki bodo to stvar prav pogodili. Ravno tako se mi tudi pouk o kolekovanji zemljiško-knjižnih prošenj in o pristojbini za uknjižbo ne zdi potreben. Ker pa g. pisatelj že tako obširno in temeljito piše o zemljiški knjigi, ne bi bilo škodilo, ko bi pri oddelku o adnotacijah ali zaznambah tudi dostavil, da se morajo neke tožbe — kakor hipotekarne, odpoved posojila itd. zaznamenovati v zemljiški knjigi. Vender to so le malenkosti z ozirom na vse druge izvrstne lastnosti te knjige.

Da pa knjiga, ki je v prvi vrsti namenjena priprostemu ljudstvu, doseže svoj namen, treba je, da je pisana popularno. Tudi na to je gledal g. pisatelj. O tem piše tako-le: „Pravne, za ljudstvo pisane knjige nimajo naloge, prouzročevati jezikoslovnih napredkov ter obsezati slovničnih novih iznajdeb in poskušenj. Namen takim knjigam je samo pospeševanje pravih zapopadkov in nazorov o zakonih in njihovih predpisih. In ker so ti predpisi dostikrat temni ter se v priprostem jeziku le s težavo raztolmačiti pusté, potem bilo bi več kot neprevidno, temoto pomnoževati z jezikom, ki je umljiv samo učenim slovničarjem. Za tega delj smo obdržali v večini tuje izraze, katerih se ljudstvo poslužuje. Če rabi Nemec tuje besede, čemu naj bi jih tudi mi Slovenci ne rabili, saj je pri nas, ko naš jezik ni tako razvit, kakor je nemški, potreba večja in lože se opravičimo, ako si latinske izraze prisvojujemo.“ — S temi besedami je povedal g. pisatelj svoje mnenje, kako naj se spisujejo pravne knjige, namenjene ljudstvu. Kadar pišemo knjige ali spise pravne vsebine za ljudstvo, moramo gotovo gledati na to, da pišemo domač, lahko umljiv jezik, inače je to naše delo brez koristi, ogibati se nam je pa vender le tujk, kakor jih implicite tukaj nasvetáva pisati g. dr. Tavčar, posebno pa germanizmov, kolikor je le mogoče. Opravičeno je se ve da, da rabimo tudi mi tam latinske termine, kjer jih rabi Nemec; pa v kako spakedrani obliki rabi jih čestokrat narod! Baš za pravne termine ima naš narod največ tacih spakedranih besed, kakor sakacjon, obfolenga (za nemško abhandlung), šacilo (schätzung), adjunc, (adjunkt), rihta, rihten pešajd itd. — Namen take knjige, kakor je „Slov. Pravnik“ naj bi tudi bil izpodriniti take grde spakedrane besede iz našega jezika ter jih nadomestiti z dobrimi domačimi. Gospod pisatelj pa rabi sam v oklepih take besede tako n. pr. talenga, pešajd. Hvala Bogu, da nahajamo samo dve ali tri take besede v vsej knjigi. — Glede posameznih izrazov naj omenim sledeče: notwehr je g. pisatelju silobran. Meni ne ugaja ta izraz, če ga tudi Cigale rabi v prevodu obč. drž. zak. Kmet ga ne bode razumel — bolje bi bilo morebiti bramba v sili ali kaj jednacega. Beweglich — premičen, bewegliches gut, premičnina je bolje nego premakljiv, in potem celo premakljivost za bewegliches gut. Premoženje je germanski; saj imamo imovino in imenje; erbschaft je dedina, — erbrecht dedinsko pravo, ne pa dedščina (jerbščina) in dedščinsko (!) pravo, justizminister je pravosodni minister ali minister pravosodja; ne pa sodnijski minister, kar pomenja gerichtsminister (!). Obrigkeit je oblastvo, ne pa oblastnija, akopram národ še rabi sodnija za gericht. Zakaj rabi g. pisatelj obliko obligacijon in cesijon namestu obligacija in cesija, ne

vem. Za kolekturo ima naš narod dober izraz bira, zakaj ga ne piše g. pisatelj?

Toliko o jeziku! Knjiga sama na sebi je izvzimši nekatere malenkosti, osobito jezikoslovne vrste, jako dobra. Srečna je bila misel g. dr. Tavčarja, da se je lotil tega dela, s katerim je udom Mohorjeve družbe jako ustregel in za katero so mu gotovo vsi hvaležni. Družba sv. Mohorja pa je zopet pokazala, kako skrbi za vsestransko izobraženje slovenskega naroda!

Al. Hudovernik.

II.

Quattuor evangeliorum versionis palaeoslovenicae Codex Marianus. Edidit V. Jagić. Pamjatnik glagoličeskoj pisьmennosti. Marijinskoje četveroevangelije s primêčanijami i priloženijami. Trud J. V. Jagiča. Izdanije oddêlenija russkago jazika i slovesnosti imperatorskoj akademiji nauk. Sanktpeterburg 1883. XXX. + 607 str.

To je naslov knjigi, ki je baš izšla v St. Peterburgu. Poleg Miklošiča največji slavist sedanjega časa, g. profesor in akademik V. Jagić je spet pomnožil staroslovensko književnost z novim spomenikom, izdanim od oddelka ruskega jezika in ruske književnosti carske akademije. Spomenik je glagolske pismenosti, pisan konci desetega veka, ali vsaj ne mnogo pozneje, kakor sodi iz paleografskih znakov prof. Jagić. Kakor je pokazala Jagićeva najnatančnejša gramatična in leksikalna analiza, je naš spomenik največje važnosti v raziskovanje stare slovenščine in spada „k samym zamêčatelьnym ostatkam drevnêjšej slavjanskoj pisьmennosti.“ Odstopaje nekoliko zografskemu evangeliju gledé glasovnih natančnostij, nadkrilil ga je v vernem izročilu ali predanji redkih gramatiških oblik (n. pr. prostega aorista); v besedah in obratih ohranil je ne malo starine, kar vse znatno razširja naše predstavljenje o prvotnem prevodu evangelij.

Jagić nam podaje popolno stsl. četveroevangelije, a pomni, da ne sestoji samo iz Marijinega kodeksa, nego, ker je ta nedostaten, popolnil ga je Jagić z drugimi teksti. Začetek teksta (Matej, glava I.—V. 23) je zajet iz dečanskega četveroevangelija, rokopisa bolgarsko-slovenskega iz XIII. veka, ki se hrani v imp. javni biblioteki v Peterburgu, tako da se stoprav z glavo V. 24 začenja tekst našega spomenika. Dalje je izvirniku samemu stračeni list začetka evangelija Ivana popolnjen s pozneje v rokopis všitim pergamentnim listom, na katerem je s cirilskim pismom srbske redakcije napisano vse nedostatje, rekše glava I. 1—23. Sodeč po pisavi, zdelano je to dopolnjenje v XIV. veku. Iz njega je v kritiških opomnjah navedeno različno branje, a dopolnjenje samo je nadomestil Jagić po zografskem tekstu. Drugi dve praznini v Ivanovem evangeliji gl. XVIII. 13—29 in gl. XXI. 17—25 je napolnil takisto s tekstom zografskega evangelija.

V uvodu nam pripoveduje Jagić na str. I.—XX. v ruskem, in na str. XX.—XXX. v latinskem jeziku vso našega spomenika zgodovino, katero hočemo tukaj podati v glavnih potezah „Zvonovim“ čitateljem. Naš spomenik je pridobil Viktor Grigorovič, ki je leta 1844—1845. potoval v slovanske zemlje balkanskega poluostrova. Kakor je priznal sam Grigorovič, zvedel je prvo vest o bivanji glagolskih rokopisov v atonskih samostanih od bivšega avstrijskega konzula v Carigradu, Hrvata Antona Mihanoviča. S tem se je do dobra sprijaznil; v njegovi hiši je videl mnogo staroslovenskih rokopisov, ki se zdaj hranijo po večini v knjižnici jugoslovanske akademije v Zagrebu. Tudi je zapazil pri njem dva lista glagolskega rokopisa, katera je z atonske gore prinesel Mihanoviču leta 1843. neki Grk Mina; ta dva lista sta odlomek našega spomenika. Daroval ja je pozneje Mihanovič prof. Miklošiču, pri kojem se zdaj hranita in kjer ja je prepisal Jagič leta 1881. Z Mihanovičevo pomočjo si je ogledal Grigorovič dragocene spise na atonski gori, videl zografsko evangelije in prvi sestavil kratko njega opisanje, v katerem je našega spomenika le „per transennam“ omenil. Naš spomenik pa je učeni Rus Grigorovič skrivaj unesel, zvesto ga hranil in prebiral ter o njem pet ali šest let po polnem molčal; le intimnejšim prijateljem ga je menda kazal, kakor sodi Jagić. Sicer je pa mož rad skrival in malo ali celo nič priobčeval drugim o svojih rečeh in pridobitvah. Leta 1850. je Miklošič natisnil v I. zvezku „Slavische Bibliothek“ na str. 262—263. od Grigoroviča dobljeni tekst jednega lista našega spomenika, Ivana gl. XIX. 9—28 z opomnjo, da se je kodeks izgubil izimši ta list, kakor mu je natvezel Grigorovič. A že čez jedno leto je objavil Grigorovič sam, da se je kodeks ohranil, da se nahaja pri njem in da je obilnejši od vseh znanih. Konci leta 1853. se je objavilo v II. zvezku akademiških izvestij poleg nekoliko teksta prvo opisanje našega spomenika in skromna karakteristika njegovega jezika. Spis je priobčil Grigorovič, Sreznevski pa je pridejal nekoliko besed, cenečih spomenik. Isti čas je Grigorovič tudi Šafaříku sestavil izpisek iz svojega rokopisa.

Pozneje si je dajal Grigorovič fotografovati posamične oddelke evangelija; tri take fotografiške snimke je v spomin podaril Jagiću, odhajajočemu l. 1874. iz Odese, kjer je bil od l. 1872. Grigorovičev kolega na vseučilišči in dober prijatelj; a rokopisa mu ni nikdar pokazal. Kakor je znano, pozvan je bil Jagić l. 1874. na univerzo v Berolin, od koder se je 1880. po smrti Sreznevskega vrnil v Peterburg, kjer še zdaj uči na univerzi slovansko filologijo. Grigorovič sam je pripravljal izdávo svojega kodeksa, ali nedostatna sredstva so preprečila delo. Vender je ódmenil evangelij sv. Luke fotografiški v dežel poslati. Tega dela se je nekaj zvršilo v Moskvi, nekaj pa v Peterburgu, nekoliko celo po njega smrti l. 1876.

meseca decembra dne 19. Tedaj so prodali njegovi dediči dragoceno zbirko kodeksov moskovskemu publičnemu i Rumjancovskemu muzeju; fotografije evangelija sv. Luke pa je kupilo peterburško občestvo ljubiteljev stare pismenosti. Ti so se obrnili do Sreznevskega s prošnjo, naj pripravi zaradi boljšega udobstva čitateljev, ne učenih glagolskemu pismu, k fotolitografiškemu glagolskemu tekstu cirilsko transkripcijo v podobi uvoda ali priloge. No tudi njemu ni bilo usojeno delo dokončati, ker je umrl 1880. leta. Kadar je prišel Jagić leta 1880., kakor sem že omenil, v Peterburg, ukrenil je z blago pomočjo ruske akademije na svet dati ves rokopis, prepisan v cirilico.

Rokopis je iz konca 10. veka ali vsaj ne mnogo poznejšega časa, in, kakor je že Grigorovič pogodil in Jagić potrdil na osnovi glasoslovja, pisan je naš spomenik pod vplivom srbsko-hrvatskega narečja.

Izdanje je izborno; tekst je ločen od piščevih opomenj in glos, ki so zbrane za tekstom. Vse paleografiške posebnosti se razpravljajo v priloženjih, kakor tudi gramatične posebnosti gledé glasov, sklanje in sprege ter slovoobrazovanja in podbora besed. Raziskuje se proti zografskemu evangeliju, ki se najbolj bliža idealnemu staroslovenskemu jeziku. Tekstu samemu so pridejana vsa razna čitanja drugih starejših spomenikov, da se primerjaje uvidi odličnost našega spomenika. Ves besedni zaklad je shranjen v jako natančnem in prevestnem slovniku, kjer je natančno zabeleženo, kje in kolikokrat in v katerih oblikah se nahaja vsaka beseda v našem spomeniku; besede so tolmačene z grškim in latinskim jezikom. Vse delo kaže neizmerno učenost, bistroumnost in trudoljubivost g. pisatelja. Bistro je razjasnil nekatere zamotane prikazni pri aoristih; pri imperfektovem tvorjenji pa je krenil celo na n o v p o t. Ne na malih mestih zasekava veleučeni gospod akademik globoko v razvoj stare slovenščine in slovanščine sploh ter slovanske kulturne zgodovine, in to s kaj spretno in srečno roko. Smelo trdim, da bode to preimenitno delo z elementarno silo vplivalo na vedno lepši razvoj slovanskega jezikoslovja.

A n d r e j K r a g e l j.

III.

Nove hipoteze o glagolici in cirilici.

V vsem onem velikem oddelku filoloških znanostij, katerega imenujemo splošno palajografijo, ni ga z lepa težjega in temnejšega poglavja nego je vprašanje ob izviru in domovini glagolice ter o razmerji njenem k cirilici. Lepa vrsta učenih glav se je že trudila okoli tega predmeta ali popolnega, vsem zahtevam znanosti zadostujočega odgovora omenjenemu vprašanju ni še nobeden podal. Nimamo prostora in časa za to, da bi

posamez našteli nazore Gelazija Dobnerja, J. Dóbrovskega, Kopitarja, Hanuša, Šafaříka, Račkega, Jagića: v malih besedah podamo le mnenje Miklošiča, kateri je o tej stvari pisal v delu: Ersch und Gruber's Encyclopaedie der Wissenschaften und Künste. Erste Section. Bd. XLVIII. str. 403—422. v sestavku „Glagolitisch". On misli tako-le: Glagolico je osnul sv. Ciril za jezik panonskih Slovenov in sicer najbrže po nekem pismu, katero so Sloveni vzprejeli od Grkov, ali ne neposredno od teh, ampak po svojih sosedih Ilirih; po Metodijevi smrti pa (v 6. dan jun. mes. l. 885), ko so se učenci njegovi razpršili, prenesli so iz Panonije z liturgičnimi knjigami glagolico tudi v bolgarske (grške) Slovene in v Hrvate. —

Vsi dozdanji učenjaki so se premalo ozirali na to, iz katerih elementov in po katerih načelih bi bil Ciril glagolico osnul, zanemarjali so z jedno besedo palajografsko njeno analizo. Zavoljo tega se jim je posrečilo le nekim maloštevilnim črkam pogoditi pravi izvir. Prvi, ki je pri tem vprašanji spoznal veliko važnost te analize, je Anglež Isaac Taylor, ki je nedavno v Londonu izdal obširno palajografsko delo „The Alphabet" v dveh zvezkih. Ta učenjak je napisal v V. zvezku Jagićevega „Archiva" mali sestavek „Ueber den Ursprung des glagolitischen Alphabets", kateremu je pridejal dve tablici. Tu skuša izvajati glagolske črke iz grške kurzive VI. in VII. stoletja. Reči se mora, da je nekaj črk pogodil, po največ pa njegovega časih nekritičnega in samovoljnega ravnanja ne gré odobravati. Vprašanje je ostalo torej tudi po njegovem trudu še nerešeno. Največjih zaslug pridobil si je zatorej Leopold Geitler, profesor na zagrebškem vseučilišči, rojenjá Čeh, da se je težavnega tega predmeta z veliko trudoljubnostjo poprijel in mu posvetil več let svoje moči. Sad tega učenja podaje nam v prelepi knjigi, ki je letos po leti izšla na Dunaji ter ima naslednji naslov: „Die albanesischen und slavischen Schriften. Von Dr. Leopold Geitler. (Mit 25 phototypischen Tafeln.) Mit Unterstützung der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Wien. Hölder 1883", velika 4, XII + 188. Ni naš namen, to knjigo znanstveno oceniti in prerešetati, podati hočemo iz nje le najimenitnejše rezultate Geitlerjeve preiskave in pri tem nam je, žalibog še marsikatero dovolj zanimivo stvar preskočiti. Knjiga se deli v dva oddelka.

I. V prvem oddelku svoje knjige („Analyse der albanesischen Schriften", str. 1—62) razpravlja Geitler albanska pisma ali alfabete: najprej pride med temi na vrsto alfabet elbasanski, potem pravopis najstarejših latinski pišočih Albancev, in nápósled pismo Albanca Büthakukjeja. Nas zanimiva najbolj razprava o pismu elbasanskem. Tako se imenuje neko pismo, v katerem sta pisana dva mala, od konzula Hahna v albanskem mestu Elbasanu najdena rokopisa iz početka tega stoletja. Albanci elbasanski

pripisujejo to pismo nekemu učitelju elbasanske grške šole, z imenom Teodoru, ki je bil baje mestni pridigar in mož jako učen. Ali ne vé se, je li on sam pismo znašel, ali samo prinesel v Elbasan. Preložil je na albanski jezik ne le novi, nego tudi stari Zakon in hotel je za vsa jako različna albanska narečja ustanoviti jeden pismeni jezik. — Geitler skuša posamične črke tega alfabeta razložiti in spravi jih večinoma v dotiko z oblikami mlajše rimske kurzive VI.—VII. stoletja. To pismo so si izposodili po pisateljevi misli najprej stari Albanci (ali Iliri, kakor so se po mnenji učenjakov v starem času klicali) in osnovali so si svoje staro albansko-rimsko pismo. Zakaj so Albanci šli svoje pismo ravno k Rimljanom na posodo jemat, skuša pisatelj razjasniti tako, da so Rimljani imeli na vzhodnih bregovih Jadranskega Morja velik vpliv in se je njih kultura ob cesti „via Egnatia“ širila daleč v notranje dežele ilirske. Z napominanim starim albansko-rimskim pismom spravi Geitler v dotiko na jedni strani pismo Büthakukjejevo, na drugi neko reformovano, že od sosedne grške kurzive VI.—VIII. stoletja napojeno pismo, katero pa se v spomenikih ni ohranilo in je le Geitlerjeva idejalna subpozicija. Iz tega novoalbanskega pisma postalo je v letih tekočih pismo, katero se nahaja na gori omenjenih rokopisih elbasanskih. Pa ne le temu poznemu pismu elbasanskemu je po Geitlerjevem mnenji omenjeni suponovani novoalbanski, z večje strani iz latinskih, zmanjše pa iz grških elementov obstoječi alfabet izvor; iz njega je postala tudi — glagolica. — Po tem se razvidi, zakaj je Geitler prvi oddelek svoje knjige odmenil neslovanskim alfabetom. Že Miklošiču so se zdele nekatere črke glagolice in pisma v rokopisih elbasanskih podobne (pr. l. c. str. 418.).

II. V drugem delu svoje knjige („Analyse der beiden slavischen Schriften“) preiskuje Geitler najprej izvor posamnim črkam glagolice in cirilice. Pri tem skuša dokazati :

1. da je to, kar mi imenujemo glagolico, postalo iz neke starejše pisave, katera je potekla iz istega vira, kakor alfabet elbasanskih rokopisov, to je iz gori omenjenega albanskega alfabeta. To predglagolsko pisavo imenuje staro glagolico in nahaja v njej tiste elemente, kakor v izviru njenem, alfabetu elbasanskem, namreč: z velike večine je latinska, kateri se je pridružilo nekaj malo grških elementov. Ta stara glagolica se je ločila od tiste, kakeršno nahajamo v najstarejših spomenikih, n. pr. kodeksu Assemanijevem ali zografskem, posebno v tem, da še ni bila zavita in sklenjena.

2. O cirilici uči Geitler, kar se je sicer že prej spoznalo, da je hči grški uncijali in kapitali: s prva torej pisava, obstoječa po polnem iz grških elementov. To imenuje staro cirilico, v nasprotje poznejši cirilici, ki

se je pomešala z nekimi glagolskimi črkami. — Ako si predstavljamo v duhu na jedni strani staro glagolico, pismo z večine latinsko, na drugi pa staro cirilico, pismo povsè grško, zdé se nam nekako opravičene besede častitljivega črnorizca Hrabra, ki pravi: „Krъstivъše že sę (sc. Slovêne), rimъskymi i grъčъskymi pismeny nąždaahą sę pisati slovênъską rêčъ bezъ ustrojenija“ (t. j. Ko so se pa pokrstili Slovêni, trudili so se pisati slovênski jezik z rimskimi in grškimi pismeni brez sestava [nesistematiški].

3. Spomenik, kateri bi bil pisan s staro glagolico ali cirilico, ni se nam ohranil nobeden; ampak najstarejši naši spomeniki, naj si bodo pisani z glagolico ali cirilico, kažejo nam že tako pismo, o katerem Geitler trdi, da sta obe pismi v nekem določenem kraji in času trčili vkupe in medsebojno náse vplivali: da imamo zatorej v glagolici, recimo Assemanijevega kodeksa: pocirilovano glagolico, v cirilici, recimo Supraselskega kodeksa, pa poglagoljeno cirilico. Kakor Geitler misli, torej ni samo glagolica vplivala na cirilico, ampak tudi ta na ono; do sedaj so kritičnejši učenjaki, kakor Šafařik, Miklošič le prvo trdili. K. Štrekelj.

(Konec prihodnjič.)

Kratice meterskim meram in utežim.

Da se zaznamenovanju meterskih mer in utežij doseže vsestranski potrebna jednoličnost, sporazumela sta se po predlogu normalne merosodne komisije naš trgovinski in naučni minister o posebnih kraticah. Vsled tega je ukazal naučni minister z visokim ukazom dné 26. marcija t. l. štev. 5485, da se morajo odslej pri pouku na vseh srednjih in ljudskih šolah rabiti kratice, kakor jih podajemo v sledeči tablici.

I. Dolgostne mere.

Kilometer	*km*
meter	*m*
decimeter	*dm*
centimeter	*cm*
milimeter	*mm*

II. Ploskovne mere.

Kvadratni kilometer	km^2
„ meter	m^2
„ decimeter	dm^2
„ centimeter	cm^2
„ milimeter	mm^2
hektar	*ha*
ar	*a*

III. Telesne mere.

Kubični kilometer	km^3
„ meter	m^3
„ decimeter	dm^3
„ centimeter	cm^3
„ milimeter	mm^3

IV. Votle mere.

Hektoliter	*hl*
liter	*l*
deciliter	*dl*
centiliter	*cl*

V. Uteži.

Tona	*t*
meterski cent	*q*
kilogram	*kg*
dekagram	*dkg*
decigram	*dg*
centigram	*cg*
miligram	*mg*

Opomnje. 1. Kraticam služi v pisavi in tisku latinska *kurzivna* pisava.

2. Za kraticami se ne stavi nobena pika.

3. Kratice se stavijo za števili v isti vrsti; pri številih z decimalnimi ulomki za zadnjo decimalko.

Opozarjamo na ta ministerski ukaz vse slovenske pisatelje, časopise in tiskarne ter jih prosimo vselej posluževati se teh kratic, da se doseže potrebna in šolam ukazana doslednost in jednoličnost. A. S.

Slovenski glasnik.

Slovenska književnost. Družba Sv. Mohorja je za leto 1883. dala na svetlo te knjige: 1. *Cecilija.* Cerkvena pesmarica. Uredil A. Förster, I. del, 8, 204 str. — 2. *Slovenski Pravnik.* Spisal dr. Ivan Tavčar, I. zvezek, 8, 160 str. — 3. *Zgodovina svete katoliške cerkve* za slovensko ljudstvo. Spisal dr. Ivan Križanič. I. zvezek, 8, 208 str. — 4. *Življenje preblažene Device in Matere Marije in njenega prečistega ženina svetega Jožefa.* Popisal Janez Volčič, II. zvezek, 4, 145—304 str. — 5. *Slovenske Večernice* za poduk in kratek čas, 37. zvezek, 8, 111 str. — 6. *Koledar* za prestopno leto 1884., 8, 176 + 64 str. Iz družbinega oglasnika posnemamo te zanimive statistične črtice: Družba je imela 1883. leta **28.390** članov, tedaj 3916 več, nego l. 1882. Vseh dohodkov je bilo 32.050 gold. 97 kr. in ravno toliko stroškov. Matici je letos prirastlo 375 gld v gotovini in vsa matična glavnica znaša zdaj 16.666 gold. 79 kr. v gotovini in 200 gold. v obligacijah. Glavnica je obrestinosno in zakonito naložena v družbini hiši in tiskarni. Ob vsebini družbinih knjig je „Ljubljanski Zvon“ že poročal (n. pr. o „Ceciliji“ v svojem 11. zvezku lanskega leta), o „Pravniku“ poroča danes in o drugih knjigah bode izpregovoril o priliki. Kar se tiče oblike in vezanja knjig, povedal je naš list svojo misel že lani. Veseli nas, da naše nazore o tej važni stvari po polnem odobruje in z novimi razlogi jako krepko podpira tudi vrli mariborski „Popotnik“ (št. 21, l. 1883.) Naj bi odbor poslušal pametne svete! Konečno še prijazno prošnjo. Knjige so se letos vsaj po Ljubljani prav počasi razpošiljale. Naš urednik jih je prejel še le prve dni meseca decembra. Naj bi se družbin odbor pobrinil za to, da bi vsaj slovenski časopisi knjige točno dobivali. Slovenski časopisi s svojimi priporočili marsikaj koristijo družbi; naj bi to v bodoče v poštev jemala! —

Krajčeve *„Narodne biblioteke“* sta te dni prišla na svetlo 6. in 7. zvezek. Prvi obseza V. bukvice „Kranjske Čbelice“, katero nam je tako trudoljubivo za tisek

priredil g. prof. R. Perušek. Sedmi zvezek nam prinaša spis „Krvna osveta“. Iz spisov čerkeškega častnika prosto predelal Fr. Mirovčkov. Spis je zanimljiv in prav prijetno se čita. Vender opozarjamo g. prelagatelja na dve stvari. Prvič mislimo, da bi moral vsak prelagatelj že iz same hvaležnosti s polnim imenom povedati nam pisatelja, čigar izvirnik nam podaje v prevodu, ako tudi ne zna drugih, pri vseh omikanih narodih običajnih ozirov. Drugič bi svetovali našim prelagateljem v obče, naj se ogibajo tega „prostega predelovanja“. Kdor se loti prelaganja, strogo se drži izvirnika in nikar nam ne páči tujega pisatelja s svojimi dodatki! — G. Krajec je nadalje izdal ob jednem tri slovenske koledarje. Vsi so jako praktično urejeni in jako lepo in ukusno opravljeni. Prvi je viseča pratika (Wandkalender) za leto 1884., z obešalom od kovine. Ob krasno barvanem in pozlačenem robu je razvrščen „zverski krog“. Naj bi si to visečo pratiko Krajčevo omislila vsaka slovenska hiša, ki potrebuje jednake vrste koledarja. Cena jej je 30 kr. — Drugi je 5 *cm* dolgi žepni koledarček, kakeršnega navadno dame nosijo v portmonejih. Cena 20 kr. — Tretji je „Koledar in dnevnik“. Poleg navadnega koledarja in dnevnika obseza elegantno v platno vezana knjižica še prav jasno pisane pouke o pošti in telegrafu, o novi meri in raznovrstnih novcih domačih in tujih, o kuponih in srečkah itd. Dalje navaja pregled vseh političnih, finančnih in pravosodnih oblastev in šolskih zavodov po vsej slovenski zemlji. Cena temu v resnici lepemu in praktičnemu koledarju je samo 70 kr.

Jurčičevih zbranih spisov II. zvezek izide meseca januvarija. Do zdaj je na čisto natisnenih 12 pol. Da se je II. zvezek tako zapoznil, uzrok je ta, ker se I. zvezek jako slabo prodaje. Razprodanega je samo okoli 400 iztisov, in ker se mora s skupilom za I. zvezek založiti II., ni bilo novcev, da bi se bili pokrili tiskovni stroški, znašajoči za vsak znesek okoli 700 gld.; kajti od novcev, nabranih za Jurčičev spomenik, ostalo je samo 88 gld. 2 kr., kakor kaže račun, priobčen na zavitku 3. št. „Ljubljanskega Zvona“ l. l. Od slovenskega občinstva je tedaj odvisno, kedaj izide III. zvezek. Dolgá v tiskarni pa ne moremo in nečemo delati.

Slovenski časopisi. G. Andrej Einspieler je z novim letom ustavil izdavanje „Slovenskega Prijatelja“, ki je v Celovci izhajal 27 let. Namesto njega bode po novem letu g. Anton Kržič v Ljubljani izdaval nov strokovni list „Duhovni Pastir“, ki bode po 3 pole obsežen izhajal v mesečnih zvezkih. V obče mu bode tisti program, kakor je bil „Slovenskemu Prijatelju“. — G. Ivan Hribar bode začel z novim letom v Ljubljani izdavati nov tednik „Slovan“. List bode političen in poučen in v prvi vrsti namenjen priprostemu narodu, a razlikoval se bode od drugih slovenskih tednikov v tem, da bode razpravljal poleg domačih slovenskih stvarij osobito vse, kar se imenitnega godi po širnem slovanskem svetu v političnem, gospodarskem, znanstvenem, umetniškem in družabnem oziru. V domači politiki odločno naroden, bode „Slovan“ budil in krepil duševno vzajemnost slovenskega naroda z drugimi slovanskimi rodovi. Celoletna naročnina listu bode 4 gld.

Matica Slovenska je imela svoj občni zbor za l. 1883. dné 5. decembra l. l., a razven volitve v odbor, v katerega so bili izvoljeni vsi v zadnji številki našega lista nasvetovani gospodje, ni se zvršila nobena točka dnevnega reda, ampak na predlog g. Ivana Tavčarja se je po daljšem razgovoru sklenilo meseca januvarija t. l. sklicati izredni občni zbor, kateremu naj Matičin odbor predloži natančno bilanco o društvenem imenji in načrt nasvetovane prenaredbe Matičinih pravil.

Tomšičeva ustanova. Štajerski rodoljubi, ki so imeli v rokah novce, nabrane za spomenik Antona Tomšiča, dné 26. maja 1871. leta v Mariboru umr-

šega prvega urednika „Slovenskemu Narodu“, postavili so l. 1876. pokojnemu Tomšiču lep nagrobni spomenik; izročili so nadalje znamenito svoto mariborski čitalnici, da na večne čase oskrbuje ta spomenik, a prebitek so poslali Matici Slovenski, da ž njim založi „Tomšičevo ustanovo“ v podporo „slovenske literature ali žurnalistike“. Ta lepa ustanova, katero bode odslej oskrbovati naši Matici, znaša zdaj **1290 gld. 27 kr.**, ki so naloženi v ljubljanski in mariborski hranilnici in v šoštanjski posojilnici. Matičin odbor je sklenil o tej ustanovi voditi poseben račun; a o tem, kako jo bode porabiti, se do zdaj še ni razgovarjal. Srčna hvala bodi vsem, ki so pomagali Matici Slovenski do tega prekrasnega darú! Čujemo, da tudi notranjski rodoljubi v kratkem naši Matici pod posebnimi pogoji izročé za „Jurčičevo ustanovo“ nabrani tisočak.

Nemške knjige. Naš rojak g. D. Nemanić, c. k. gimn. profesor v Pazinu, je v poročilih cesarske akademije dunajske objavil znamenito razpravo: „Čakavisch-kroatische Studien. I. Accentlehre“, v kateri na strogo znanstven način razpravlja priglas subst masc. gen. v čakavskem narečji ter podaje obilo zanesljivega gradiva za dijalektologijo tega dozdaj malo raziskanega narečja. Znameniti znalec hrvatskega jezika g. prof. dr. Maretić to Nemaničevo razpravo stavi, kar se tiče nje znanstvene vsebine, v jedno vrsto z akcentnimi studijami Daničičevimi v štokavskem narečji in z Valjavčevimi publikacijami o novoslovenskem akcentu. Ker bode g. prof. Nemanič svoje študije nadaljeval, imeli bodemo brez dvojbe priliko še govoriti o njegovem spisu. — Drug rojak naš, g. prof. K. Glaser, ki je bil nedavno na dunajski univerzi promoviran za doktorja primerjajočega jezikoslovja, objavil je v poročilih iste akademije učeno razpravo: „Ueber Bânas Pârvatîparinayanâtaka“. Obravnava gledališko igro indskega pesnika Bane, ki je živel v 7. stoletji p. K.

Pógovor k Miklošičevi slavnosti. — V zadnji številki lanskega leta podali smo že dovolj obširen opis, kako se je naš rojak o priliki sedemdesetletnice njegove častíl in slavil; pa vsega tedaj nismo mogli omeniti, in nekatere čestitke dobil je slavljenec še le po 20. novembru. Da zvedó slovenski bralci tudi nekaj adres iz neavstrijski dežel in da bo v „Ljubljanskem Zvonu“ kolikor toliko zbran ves materijal o tej znameniti slavnosti, podati hočemo jih danes še nekaj, -upamo, da ne preveč „post festum“. — Kazansko vseučilišče je izvolilo Miklošiča za častnega člana in fakulteta zgodovinsko-filološka poslala mu je naslednjo adreso: Glubokočtimyj predstavitelj slavjanskoj nauki! — Istoriko-filologičeskij fakuljtet Imperatorskago kazanskago universiteta prisoedinjaet i svoj golos k horu čtitelej Slavjavêdênija, prazdnujuščih semidesjatiletie Vašej, ispolnennoj blagotvornyh učenyh trudov, žizni. Rusj, političeski moguščestvenaja, umêet cênitj vysokija naučnyja stremlenija i zaslugi svoih edinoplemennikov, podnjavših ne političeskoju a knižnoju dêjateljnost, umstvenuju žiznj rodstvennago slavjanstva i, têm samym, ujasnivših mnogija storony i ruskago istoričeskago suščestvovanija. V rjadu takih nemnogih velikih dêjatelej v slavjanstvê Vaše imja vêčno ostanetsja na stranicah slavjanskago prosvêščenija: trudy Vaši, obnimajuščie i ujasnjajuščie žiznennye voprosy vsego slavjanstva, posvjaščavšiesja i russkim naučnym voprosam v otdêljnosti, vsegda budut služitj vysokimi obrazcami dlja každago izslêdovatelja slavjano-russkoj stariny i novizny. Zravstvujte — že na mnogija lêta, učitelj našego i buduščih pokolenij! — Gluboko počitajuščie Vas členy istoriko-filologičeskago fakuljteta kazanskago universiteta“.

Kakor smo že zadnjič omenili, izvolila je tudi st. peterburška univerza Miklošiča za častnega člana. „Sovêt“ te univerze poslal mu je naslednjo adreso: „Vysokouvažaemyj professor! — Vaša neustannaja sorokalêtnaja učenaja dêjateljnostj

oznamenovana estj rjadom vysokih naučnyh podvigov, glubokih, točnyh i bogatyh nabljudenijami izslêdovanij po različnym otrasljam slavjanskoj filologiji. Želaja vyrazitj Vam našu duševnuju priznateljnostj i visokoe uvaženije k Vašim nezabvennym trudam stolj rodstvennym i važnym po svoemu soderžaniju dlja Rossii, my izbrali Vas, dostočtimyj jubiljar, v zasedanii sovêta 31. oktjabrja edinoglasno v počestnye členy Imperatorskago s. peterburgskago universiteta. — Stolj že edinodušno šlem naš serdečnyj privêt, po slučaju toržestva Vašego, s poželanijami, da sohranjaetsja v Vas ešče dolgo i dolgo bodrostj duha i sila mysli na slavu i na poljzju nauki i slavjanskoj obrazovannosti".

Adresa peterburške carske akademije slove takóle: „Viro illustrissimo, Francisco Miklosich, universitatis vindobonensis professori publico, ordinario caesareae academiae vindobonensis plurimarumque doctarum societatum decori, — Slavonicae philologiae fundatori —, gramaticae comparatis inter se lingnis slavonicis innixae parenti, ut slavicarum ita aliarum linguarum cum slavonicis nexarum perscrutatori eruditissimo, slavonicae et graecae antiquitatis monumentorum — vel litteris consignatorum vel in populi ore vigentium — editori et interpreti egregio, qui per dimidium saeculum iuvenili institutione et doctissimorum librorum ubertate omnes ingenii vires ad literas iuvandas contulit et infinitum discipulorum numerum verae humanitatis et doctrinae studio imbuit, die XX. mensis novembris anni MDCCCLXXXIII. vitae fructuosissimae et splendidissimae bis septem lustra feliciter exacta, — prosperrima quaeque apprecantes venerabundi congratulantur Imperialis academiae scientiarum Petropolitanae praeses et socii: praeses Comes Demetrius Tolstoj; praesidis vices gerens V. Bunjakovskij i. t. d. (še 25 imen).

Že zadnjič omenjena adresa filozofske fakultete bonskega vseučilišča glasi se cela tako-le:

„Die philosophische Facultät der rheinischen Friedrich Wilhelm Universität kann es nicht versagen, an einem Tage, an welchem den Gefühlen Ihrer Verehrer ein gemeinsamer Ausdruck gegeben wird, Ihnen auch ihre herzlichen Glückwünsche zu der Vollendung Ihres siebzigsten Jahres darzubringen. Sie blicken auf einen langen Zeitraum unermüdeter und erfolgreichster Arbeit zurück. Sie können sich sagen, dass Sie eine grosse Lebensaufgabe, die Sie sich gestellt, die Erforschung der slavischen Sprachen, in umfassendster Weise gelöst haben. Zeuge sind Ihre vergleichende Grammatik, ein Werk von nunmehr dreissigjähriger Anstrengung, Ihr altslavisches Lexicon und die lange Reihe der sie vorbereitenden oder ergänzenden und vertiefenden Monographien. Damit ist es Ihnen gelungen, sich in die erste Reihe der Forscher auf sprachlichem Gebiete zu stellen und so lange die Namen der beiden Begründer der germanischen und der romanischen Sprachwissenschaft im Gedächtnis der Nachwelt leben werden, wird der Ihrige als der des Dritten genannt bleiben. Was dabei zur Förderung der allgemeinen indogermanischen Sprachgeschichte gowonnen ist, haben Sie verstärkt durch das Licht, das Ihre Bemühungen um die kleineren Dialecte, namentlich auf die Räthsel der Zigeunersprache und das Albanische geworfen haben. Neuerdings haben Sie dem reichen Kranz Ihrer Verdienste ein neues Blatt hinzugefügt; auch die romanische Philologie schuldet Ihnen Dank, seit durch Sie die Bildungsgesetze des Rumänischen, die bisher allen Erklärungsversuchen widerstanden, endgiltig erschlossen sind. Möge es Ihnen vergönnt sein, in gleicher ungeminderter Kraft noch lange zu wirken. Bonn, den 15. November 1883. Die philologische Fakultät". Š.

Šolstvo in prosvetni zavodi v kneževini Bolgarski. V dopolnjenje svojih sestavkov, ki sem jih priobčeval pod gornjim naslovom v predlanskem tečaji „Ljubljanskega Zvona“, dodajem sledeče vrste: Srednje šole, katere vzdržuje država sama, so sledeče: 1) Duhovno semenišče v leskovškem samostanu pri Trnovu. 2) Sofijska klasična gimnazija, pri kateri se bode odprl zdaj 7. razred, ki bo tudi poslednji in najvišji. Ima preko 500 učencev. 3) Realke so četiri po 7 razredov, kakor gimnazije. V Gabrovu je že polna, v Lompalanki se odpre zdaj sedmi razred, a v Kjistendilu i Varni šesti. 4) Dve ženski gimnaziji v Sofiji in Trnovu po 5 razredov, od kojih je poslednji pedagogičen tečaj, in ima namen prigotoviti narodne učiteljice. Predava se tam razven navadnih šolskih predmetov francoski in ruski jezik, gospodinjstvo, pedagogika in žensko ročno delo. Obe gimnaziji sta že popolni. 5) Dve pedagogični šoli za zdaj z jednoletnim tečajem, v Vraci i Šumnu. 6) Dve glavni trirazredni šoli v Silistri in Caribrodu. Odslej se bo odprla na dršavne stroške trgovska šola v Svištovu; višje žensko učilišče v Varni; obrtna šola v Knjaževu pri Sofiji in juridična akademija v Sofiji. Tudi gospodarska šola v Ruščuku čaka, da bi se odprla. Bilo bi se to že letos storilo, da nista dva Slovenca, katera sta bila po redu povabljena, zavzeti ravnateljsko mesto, z obečanjem stvar zavlačevala in se konečno drug za drugim odrekla. Broj učencev v državnih šolah neprestano raste, kakor pokazujo sledeče številke:

šolsko leto		učencev:	učenk:	skupaj:
1778/9	je bilo	365	—	365
1879/80	„ „	918	160	1078
1880/1	„ „	1353	220	1573
1881/2	„ „	1643	297	1910
1882/3	„ „	2093	364	2457

V drugih državah se uči dosta Bolgarov, med temi 40 z državnimi stipendijami po 900 do 1800 frankov; a nekateri juristi v Parizu, na Dunaji, Moskvi dobivajo po 2400 do 3600 frankov na leto.

Od drugih zavodov, ki stoje pod nadzorom ministerstva prosvete, treba da se napomni Narodna biblioteka. Ta se vedno množi in broji za zdaj 6968 del v 12 957 zvezkih; od teh jih je 865 v bolgarskem jeziku. Naročenih je 28 naučnih časopisov. A tega leta se je kupilo 381 knjig, 6 kart in 7 rokopisov, a podarilo se je biblioteki 607 knjig in 16 časopisov. Čitateljev je došlo 3737, a iz knjižnice se je posodilo 458 zvezkov. — Razven tega so se pomnožile tudi zbirke starin, nekoliko kamenov z nadpisi in nekaj starega denarja. Osnovalo se je tudi iz nova „Bolgarsko kniževno društvo“, katero je spavalo nekaj let za vojne in silnih političnih prepirov med strankami. Prej je delovalo to društvo dosti plodonosno v Braili; sedaj ne deluje toliko kakor nekdaj, a vender izdaje svoje „Periodičesko spisànje“ in se pripravlja staviti svojo hišo. — Za literarna podjetja pri Bolgarih za zdaj pač ni niti volje niti dosta pisateljskih močij. A celo pogrešamo pesnikov. — Potem je še spomeniti „Statistično birò“, katero zdaj dovršuje delo o štetji ljudstva 1. januvarija l. 1881., in katerega poročilo bode skoro zagledalo svét. Tudi trgovsko štatistiko nam obeta.— Državna tiskarna je jako popolno urejena. Ima štiri stroje, ki jih goni para, dosta gradiva vsakovrstnih pismen, litografijo, graverstvo, in knjigoveznico. Zdaj si bo tudi stavila posebno poslopje, kajti dozdanje mesto je jako neugodno — v neki turški džamiji. — Pri ministerstvu se je ustrojil tudi „Učeben svêt“ pod predsedništvom dr. Jirečka, kateri je zvršil že dosta dobrih zakonskih osnov in pravilnikov za šole. Zdaj je začel tudi uredovati „Učeben vestnik“, ki

ga izdava ministerstvo prosvete. Tiskan je na jako lepem papirji in v lični obliki, kakor sploh vse državne tiskovine, katere zdeluje državna tiskarna. — Tako je stanje prosvete v Bolgariji. Vidi se, da je napredek res znaten in da obeta v bodočnosti lepega sadu. A. Bezenšek.

Hrvatska književnost se je z novim letom pomnožila za nekoliko novih časopisov. V Varaždinu izdava znani rodoljub Bartol Francelj politični tednik „Hrvatski narod"; v Zagrebu izhaja že od 1. novembra humoristični list „Bič" s podobami; v Karlovci izhaja politični tednik „Svjetlo", v Zadru politični list „Stekliš" in humoristično-satirični „Obadi"; razven teh novih pa sta se politična „Sloga" v Trstu in zabavno-poučna „Hrv. Vila" v Zagrebu izpremenila v tednika in do zdaj na Sušaku izhajajoča „Sloboda" se je kot dnevnik preselila v Zagreb. — Društvo sv Jeronima je za leto 1883. izdalo četvero knjig in sicer: „Danico" koledar in letopis, „Življenje svetnikov" za mesec september v prekrasnem jeziku od dra. Ivekovića, „Opis zemalja u kojih Hrvati stanuju" tretji zvezek, od prof. Klaića, in „Prva pomoć kada tko nastrada" od prof. dra. Lobmayera. Poslednja knjižica, ki jo razjasnuje 32 podob, je posebno koristna za prosto ljudstvo, kajti poučuje, kaj treba storiti, če se človeku kaka nesreča zgodi, pa ni moči takoj zdravnika pozvati; n. p. če kdo utone, če si roko zlomi, speče i. t. d S podobno knjižico bi gotovo tudi družba sv. Mohorja ustregla svojim udom. — Razven že omenjenih koledarjev jih je prišlo še petero na svetlo. V Zadru je izdala Dalmatinska Matica „Narodni koledar", v Zagrebu je Deželić izdal IX. tečaj svojega „Hrvatskega uredovnika", koledarja za urade in pisarne; za Bosno je deželna vlada v Sarajevu izdala koledar „Bošnjak", a tudi v malih mestecih v Belovaru in Vukovaru sta prišla na svetlo dva koledarja s podobami. — Od drugih novih knjig je gotovo najimenitnejša „Knez Medo Pucić", v kateri je prvi hrvatski kritik prof. dr. Marković opisal življenje in delovanje tega slavnega Dobrovčana ter estetično ocenil njegove pesni. — Od „Hrvatske biblioteke" je prišel na svetlo 14. zvezek, v katerem je tiskan hrvatski prevod Feuilletovega „Romana siromašnega mladeniča" od G. Gruberja. — M. Krešić je izdal „Mladega trgovca", knjigo, kateri je Hrvatska Matica dosodila nagrado iz Draškovićeve ustanove. V tej knjigi je vse, kar treba trgovcu vedeti. Imenitna je tudi knjiga „O uredjenju seljačkoga posjeda" od M. Smrekarja, kajti ravno o tem so zvedeni ljudje kaj različnega mnenja, in je dobro, da se čuje več glasov. — Gospodu M. Murku je odgovoril V. Deželić v svoji brošuri „Miklošič i Hrvati". Menda se ne motim, če mislim, da je nasprotju v tem vprašanji krivo razno stališče nasprotnih strank, in druzega nič. — V Varaždinu je jela izhajati „Nabožna knjižnica" zbirka pobožnih in poučnih nravnih spisov, gotovo ravno tako koristno podjetje, kakor že omenjene „Iskrice", zbirke modrih rekov, katerih je pred kratkim že drugi snopič ugledal beli dan. Pri tej priliki naj omenimo „Božićnice", vzpodbudne pesence, katere je za mladino spisal Milaković. — Kako na Hrvatskem napreduje tudi šolska literatura, priča nam petero novih knjig. Prof. Stožir je za hrvatske šole priredil Wachsmuthovo fiziko za nižje razrede srednjih šol; prof. Benigar Dřizhalovo mjerstvo za male gimnazije; prof. Marn je spisal „nemško vežbenico za III. i IV. razred srednjih šol; Prof. dr. Suk „katoličko apologetiko" za višje razrede; a ravnatelj Divković „oblike staroslovenskega jezika za šole". — V sedanjih političnih razmerah je dobro došla tudi nemška knjiga „Die legitimen und historischen Rechte Kroatiens und der Ausgleich mit

Ungarn", v kateri je znani rodoljub i hist. pisatelj presv. g. Kukuljević tujemu svetu razjasnil sedanje državopravno stanje hrvatskega naroda.

Češka kjiževnost. — Knjigar J. Otto bode v krasni obliki z ilustracijami bratov Liebscherov izdal prelepo pesen Jaroslava Vrchlickega: „Legenda o sv. Prokopu". — „Ze dnův utrpení." Romantická báseň od Kadnera. Pesen je sicer v glavni meri pogrešna, vender pa nam podaje dosti lepih mest; več ali menj spomina povsod na znano pesen J. Mache: „Maj". — „V bouři a klidu". Tako se zove zbirka umotvorov mladega pesnika F. Tichega (Rypáčka). Sploh kažejo te pesni precej talenta in pesniškega čuta Dele se v tri dele: tužby vlastenecké, milostné in různé. Najlepše so: „Žal nevěstin", „Byl veliky jsem král", „Smutno mi", in „Sníh napad". — „Z jeseni mého života. Sbirka menšich básní Boh. Fr. Hakla", obsega večinoma pobožne in didaktične umotvore. Pesnik je še iz Sušilove šole. Vroča ljubezen do domovine in humanistični nazori vejejo nam iz vse knjige naproti. — J. Arbes piše nov román: „Štrajchpudlici", katerega 1. sešitek ilustrovan od Aleša, je ravnokar izšel. V „novi bibliotéki zábavní", katero je počel izdajati Arn Pešl v Taboru, izhaja znani roman ruskega radikalnega pisatelja, N. Černyševskega „Čto dělatj?". Preložil ga je na češki jezik J. Penížek; nedavno bil je objavljen tudi v nemškem prevodu — Černa hora v míru. Vyličil Josef Holeček, Doplněk kreseb „Za svobodu" Dil I., Josef Holček trůdi se podati češkemu občinstvu verno sliko Črne gore in prebivalcev njenih. V knjigi „Za svobodu" narisal je Črno Goro za vojske, v tej knjižici pa nam kaže, kaka je ta zanimiva deželica v miru. Pisatelj vede nas iz Prage v Dalmacijo, od tam na Črno Goro v Cetinje; iz Cetinja kaže nam na izletih podobe Rijeke, Črnojevića, Žabljaka, Skaderskega Jezera, Podgorice i. t. d. Pisatelj je izbral si beletristično obliko za pripovedovanje svoje, kar je hvale vredno; ves spis se bere kakor povest. — V Pragi začel je izhajati krasen leposloven list v podobami „Zlatá Praha". Ureja ga Ferdinand Schulz, zalaga pa J. Otto. Odlikuje se s svojo zunanjo eleganco in ukusno opravo ne menj, nego z berilom in podobami; smelo se sme primerjati z najimenitnišimi listi evropskimi. Prvi list prinaša med drugim podobo župana pražkega, Tomaža Černega. Stibral narisal je „Belvedere kraljice Ane v Pragi", ki je lep spomenik iz renesančne dobe umetnosti češke iz XVI. stoletja. Podajejo nam dalje: Šikaneder genrovo sliko „Oběd pod podloubim", Levy tri krajinske obraze, Karel Liebscher podobo Fürstenberškega vrta, Němecek podobo Myslbekove sohe v dunajski zbornici državni, o kateri piše Miroslav Tyrš estetično razpravo. Gledé teksta omenimo najprej historično povest iz peresa Václava Beneša Třebižskega: „Z panč Regentovych zaletů", Vrchlickega pesen „Sicilská ekloga". Jos. Štolba piše potopisni sestavek „O větové lázně mořské", J. Tružimsky o razvoju ruskega gledišča. Eliška Krasnohorská objavila je novo pesen „Na hrotu meče", Otakar Mokry pa balado: „U Trocnova" i. t. d. i. t. d. Kakor je iz rečenega razvidno, zbrali so se okoli „Zlate Prahe" najboljši pisatelji češki, in z mirno vestjo moremo ta list Slovencem priporočati. Za vse leto stoji 9.60 gld. za četrt leta pa 2.50 gld. — G. E. Jelinek, urednik izvrstnega „Slov. Sbornika" v Pragi je izdal krasno knjižico „Polské pani a dívky", v kateri opisuje in slavi domoljubje in odlična ženska svojstva Poljakinj, ki so po Jelinekovem opisovanji pravi uzor slovanskemu ženstvu. —

Poljska književnost. V Varšavi izhajajo že več časa zbrana dela plodovitega in jako nadarjenega pisatelja Henryka Sienkiewicza z naslovom: „Pisma Henryka Sienkiewicza". Spisi njegovi so pisani v realističnem smeru; čuti, predmeti in dejanja slikani so živo. Peti zvezek obsega: Na jedną kartę. igro v petih dejanjih

in štiri obraze: Latarnik, Niewola tatarska, Jamioł in Bartek zwycięzca. Teško je reči, kateri iz teh studij je dati prednost. — Poslednji umotvor Sienkiewicza je „Ogniem i mieczem“, katerega sta že izšla dva zvezka v ponatisu iz novin „Słowo“. Za nekaj dnij izide tretji. V tej povesti slika Sienkiewicz z živimi bojami dobo kozaških vojsk, dobo, ko sta še živela Jeremija Wiśnoviecki in Bogdan Chmelnicki. Poljsko občinstvo je sprejelo ta roman z velikim navdušenjem in kritika ga smatra za najboljše delo Sienkiewiczevo. — Tudi povesti Elize Orzeszkowi so počele izhajati v Varšavi v posebnih zvezkih. Vse te povesti so tendenčne. V „Marti“, tipu poljske žene, kaže nam pisateljica žalostne pojave moderne vzgoje. V povesti „Nekoliko besed“ bori se krepko za pravico žene; v „Družini Brolwičev“, v „Prvotnih“, v „Ezofiču“ in drugih odkriva nam ljute rane denašnje družbe. Orzeszkowa sloví za jako darovito in obljubljeno pisateljico; kritiki poljski stavijo jo na stran Kraszewskemu, Zacharyaszewiczu, Baluckemu, Sienkiewiczu, Morzkowski — torej najboljšim sedanjim pisateljem poljskim. — Veliko senzacijo vzbudila je knjiga: „Ognisko, książka zbiorowa, wydana dla uczczenia 25 letniéj pracy T. T. Ježa 1882“. Varšava 1883. — Poljaki so slavili petindvajsetletnico pisatelja T. T. Ježa (Milkowskega) in v ta namen so izdali omenjeno knjigo; čisti njen dohodek je bil namenjen slavljencu kot honorar za spis, kateri se je natisnil v „Ognisku“. Objavljeno je tukaj dvajset spisov različnega obsega. Zigmund Fortunat Miłkowski (pseud. Teodor Tom. Jež) se je rodil 23. marcija l. 1824. v Saraceji nad Dnĕstrom. Največ svojega življenja je prebil na tujem; s početka je bil vojak in politični agent, pozneje se je začel baviti z literaturo. L 1848. se je udeležil ogerske vojske in prešel potem v Turčijo. Jugoslovane pozna izvrstno. Dolgo se je potikal po svetu, dokler se je naposled ustanovil v Švici, od koder pošilja svoje spise na Poljsko. Posebno dopadali so njegovi „Listi iz Carigrada“ (1859). Velikih zaslug si je pridobil v Poljski tudi s tem, da je širil znanje o Jugoslovanih, katerim je posvetil mnogo lepih povestij in poučnih razprav. — Povest, katero je Jež objavil v Ognisku, „Dolęga“, prinesla mu je za honorar 7128 rubljev. Orzeszkowa je priobčila povest „Dobra gospa“. M Konopnicka je podala lepih pesnij pod naslovom „Pod lasem“; zanimivo je za nas posebno Baudouina de Courtenaya spis „O Słowianach w Włoszech“, kjer podaje zanimive vesti o Slovanih v južni in severni Italiji. „Ognisko“, ki obseza še mnogo lepih spisov in razprav, izdal je urednik varšavske „Prawde“, dr. Al. Sviętochowski (Okoński). — Znani prijatelj Jugoslovanov, profesor Bronisław Grabowski, izdal je v Varšavi novelo: „Dom pod cmentarzem“, katera je priporočila vredna. — „Do nieznajoméj. Nowelle. Z rękopismu znaleznionego perzepisal Leopold Méyet. Tom pierwszy, Wilno. Obsega 6 povestij jako nadarjenega mladega pisatelja poljskega Te povesti so polne prijaznega življenja, resnice in nenavadnih mislij in pisane so dovršeno. — „Humor w Panu Tadeuszu. Szkic estetyczny“. D. Zgliński preiskuje v tej knjižici humor v znanem eposu Mickiewiczevem „Pan Tadeusz“, in pride do spoznanja, da je Mickiewicz največji humorist poljski in jeden največjih sploh. — „O znaczeniu i ważności zabytków pierwotnich wrazumiejętnemich poszukiwaniu.“ Neumorni in zaslužni preiskovalec starožitnostij slovanskih, A. H. Kirkor, izdal je v 3. natisu svojo važno knjižico „o pomenu in važnosti prvotnih ostankov“. V prijetni, vsakemu razumljivi besedi podaje nam pisatelj zanimivih vestij o važnih spomenikih naših prednikov, o mogilah, kurhanih, sežiganji človeških teles, vodnih stavbah predhistoričnih, sploh premnogo poučnega iz slovanske arheologije. — „Kwestyja run słowiańskich ze stanowiska lin-

gwisticznego. Przedstawil Roman Zawiliński, Krakow." Zawiliński je že dobro znan preiskovalec poljskih dijalektov; v omenjenem delu nam podaje poročila o tem, kaj so razna učena preiskavanja našla o tako zvanih runah slovanskih, ki so se bile baje ohranile v Prilvici na Meklenburškem in v Mikorzynu na Poznanjskem. Zaslužno je delo Zawilinskega, ker hoče poljskemu občinstvu na podlagi preiskavanj Jagiča in Baudouina de Courtenay izbiti misel o „runah" slovanskih, katere se nahajajo le na falzifikatih. —r—

Ruska književnost. Večernie ogni. Sobranie neizdannyh stihotvorenij A. Feta. — Fet je že iz prejšnjih dob dobro znan pesnik, ne sicer občinstvu, ampak pesnikom, kakor je dobro rekel neki ruski kritik. Vse pesni so polne elegičnega čuta; smrt ljubljene žene je naudala pesnika z veliko žalostjo. Najlepše so: „Življenje prešló je brez vídnega sléda"; „Še včera", „Vso noč" in „Psevdopojetu". Knjiga obseza tudi nekaj prevodov, kateri pa izvirnih pesnikovíh umotvorov ne dosezajo. — Polnoe sobranie sočinenij J. A. Gončarova. S. Pbg. 1883. Knjigar Glazunov je znovič izdal zbrana dela imenitnega pripovednika ruskega Gončarova, kateri se na stran postavlja Turgenevu, Gogolju, Dostojevskemu in grofu Levu Tolstoemu. To izdavo, ki obseza 8 zvezkov ter stoji 13 rubljev, diči slika pisateljeva, kakor jo je graviral akademik J. P. Požalostin in en faksimile. Tu se nam podajejo najlepše ruske povesti in najboljši romani: Obyknovennaja istorija, Oblómov, Obryv, Fregat, Pallada in Četyre očerka. — Zapiski Stepnjaka. Očerki i razskazi Ertelja. Spbg. 1883, 2 zvezka. Novelist A. N. Ertelj je v teh zvezkih izdal nekoliko svojih črtic in povestij, katere je ruska kritika jako hvalila. Kažejo se nam raznolični tipi sedanjega življenja, opisani z veščim peresom in vročim čutom. L. 1883. je priobčil „Věstnik Evropy" najnovejšo Erteljevo novelo „Volhonska gospica". — Sbornik statej po slavjanovêdêniju, sostavlenoj i izdannoj učenikami V. J. Lamanskago po slučaju 25-lêtija ego učenoj i profesorskoj dêjateljnosti. Spbg. 1873. 495 str. Peterburški profesor V. J. Lamanskij obhajal je po leti petindvajsetletnico svojega znanstvenega in učiteljskega delovanja. 21 njegovih učencev se je zbralo ter mu podalo za spomin zbirko znanstvenih razprav z zgoraj omenjenim naslovom. V tej prelepi in važni knjigi nahajamo med drugim razprave T. J. Uspenskega, T. D. Florinskega, Palmova, T. T. Zigela, Anenkova, Ptašiskega. G. A. Voskresenskij piše o Valentinu Vodniku. A. S. Budilovič piše o. Jer. Kavaninu, skoraj pozabljenem starodalmatinskem panslavistu iz početka 18. stoletja. Vasilij Malinin piše o gramatiki Ivana, eksarha bolgarskega J. Anenskij podaje jako zanimive opazke „o jeziku in pojeziji ruskega severja", Semenovič pa o jeziku ogerskih Malorusov, katerih narečje je dosedaj kolikor toliko še nepoznano. Dalje nahajamo tukaj razprave Vasilija S. Regelja, A. L. Petrova, V. A. Krakaua, Polihronija A. Syrkua, G. M. Knjazeva (o Vetranići, dobrovniškem pesniku 16. stol.), J. J. Sokolova in M. Istomína (o foniški teoriji, o narodni kompoziciji slovanski). Lepšega spomenika pač niso mogli hvaležni učenci podati ljubljenemu in neutrudnemu učitelju. — K.

„Ljubljanski Zvon"
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: celo leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30. četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld, za dijake po 4 gld. na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: Fr. Levec.
Uredništvo in upravništvo v Novih ulicah 5.

Tiska „Narodna Tiskarna" v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji:
Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.
Leto IV. V Ljubljani, 1. februvarija 1884. Štev. 2.

Sirota.

Lepa noč! Z vedrine luna sije
Z bledo lučjo po ravnì snežéni;
Križi se blesté v svetlobi njeni,
Oster sever po grobovih brije.

Mesta šum se čuje iz daljave,
Vóz ropòt po kamenéni cesti;
Vse živí, vse giblje se po mesti,
Mirna tu so srca, mirne glave.

Káj se plazi tam, plahó se bliža?
Je li duh, po noči brez pokoja? —
Kam, prikazen, pot nemirna tvoja? —
Zgrudi se na grob, na grob brez križa.

Medlo lice lune svit obseva
Deklici nejakega telesa;
Hud jej šibke ude mraz pretresa,
Ki skopó obleka jih odeva.

Trudna jej glavica omahuje,
Kakor makov cvet oparjen vene;
Grob otipljejo ročice njene,
V tiho noč sirota beseduje:

„Mati, čujte me v globoki jami,
Kam drugam bi mogla pribežati?
K sebi me vzemite, ljuba mati,
Trudna sem tako! naj spavam z vami ·

Dokler mogla, tiho sem trpela;
Preklinanja, pretepanja, glada,
Vsega dosti sem užila mlada,
Kar komú življenje bridko dela.

Zdaj ne morem več! Z očetom druga
Biva — mati jej ne morem reči:
Nje besede meni goli meči,
Strela nje pogled, nje dih je kuga.

Ž njo zdaj tudi oče me sovraži,
On začnè, ko več ne more ona;
Sad nesvet, nesvetega zakona!
Da živim, to njo in njega draži.

Kje pomoči iščem naj sirota,
Kje počitka najdi trudna glava?
Svet mi ves neskončna je puščava,
S trnjem so posuta vsa mi pota.

Vi jedino ste zavetje moje,
Mati, vi jedino tolažilo!
Oh, vzemite k sebi pod gomilo
Bolno, zapuščeno dete svoje!“

Zadnji dih sè zadnjo jej besedo
Sever vzame, ki po grobih brije.
Lepa noč! Z vedrine luna sije
Na siroto mrtvo z lučjo bledo.

J. Stritar.

Mrtva srca.

Povest.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

Tretje poglavje.

Čito sam u starih knjiga',
Da je žena prava napast
I naj ljuća svetom briga,
Što mužkarca može zapast:
Stvor prevejan, pecav, mitljiv,
Srdcem varav, licem blag,
Lukav, lažan, nenasitljiv,
Riečju: da je žena vrag.

A. Šenoa.

Lesovéj Bogomir je prebral. Čudne misli mu rojijo po mladi duši. —

Lepa cvetlica si, materina ljubezen! Kadar je srce prazno in pusto, kadar je duša potrta in od blagih čutov zapuščena, tedaj se zateče vselej k tebi, uzorna ljubezen! In ti jo napolniš z nebeškimi darovi in kakor mavrica zlata se razpneš čez njo. Ali kdor te ne pozna, temu je hotel Bog hudo že pri zibeli, in peklenskim erinjam je prišel v žrtev!

To je občutil tedaj Bogomir Lesovéj in neskončna grenkoba se mu je polastila srca. Otemnil je zrak okrog njega, in ko je pogled obrnil na zeleni log, zdelo se mu je vse mrtvo in brez življenja. Dolgo časa je sedel na mestu in čutil, da je v malo trenutkih postal starejši za mnogo, mnogo let. Kaj je vedel do sedaj o življenji? Ali to življenje mu je položilo sedaj v prvič železno svojo pest na mlado ramo!

Mehko srce, dobro srce je imel Bogomir Lesovéj in narava je pritiskala v to srce svoje pečate in vsak vtisk je imel svoje vplive. Ni torej čudo, da ga je prvi pogled v to zmes, ki jej pravimo življenje, skoraj po polnem omamil.

Tedaj, ko se mi seznanjamo ž njim v tej povesti, imel je kakih trideset let. Živel je dosedaj v tujini in le svojemu očetu, katerega je neizmerno ljubil. Ko je preteklo pol leta po smrti očetovi in

se je žalost o grenki izgubi v sinovi duši nekoliko pomirila, pričel je preiskavati očetno zapuščino. Razvnelo ga je pismo, ki se je z zavitkom druzih listin v tej zapuščini nahajalo.

V pismu pa mu je bilo rečeno, naj gre v svoj rojstni kraj, kjer bode zvedel zgodovino svojega očeta — zgodovino mrtvega srca. Prošnja je tudi bila izrečena, da bi priloženi zavitek prebral še le tedaj, ko ga v prvič obdajajo sape rojstnega pogorja, da bode toliko bolj občutil — koliko je trpel oče njegov!

In tako je prišel v domače kraje. Tu je stal sam in strasti so se borile po njem. Med branjem se mu je bilo porosilo oko in sedaj je krčil pesti in grozil se človeku, ki je prouzročil toliko gorja.

„Kakor blisk udarim med stare mu dneve!“ reče, „in če ima le kolikaj sreče še, mora jo izgubiti in osamljen, kot zadnji jesenski list pasti v samoten grob!“

Moral je dalje. Čas je bil med tem potekel in že se je bližalo solnce k vrhovom. Dolge sence so se bile naredile od dreves čez cesto, po kateri urno odkoraka.

Vtopi se v svoje misli. Prebude ga koraki, in ni čudo, ker to so bili težki, trdi koraki.

Za njim pride, ali bolje rečeno, prisopiha mož, kateremu je morala biti precej težavna ta pot po trdi cesti. Mož nosi na hrbtu obširen meh in pod to pezo počasi premika stopala.

Pri Bogomiru obstane in se opre na debelo grčavo palico.

„Pa malo postojiva, no,“ reče dobrovoljno, „pa malo poglejva, no, in se odpočijva!“

In obriše si potno čelo, ter hladnokrvno povpraša dalje:

„Kam pa greste? glejte, rad bi vedel!“

„Na Višavo.“

„Aha! Na Višavo!“

Potem dijalog za nekaj časa zastane. Bogomir molči, le-tá z mehom pa govori polu glasno sam s seboj:

„Hudirja! Bog ve, če bi mi jemal v zlò, ako mu dam tobaka, da si ga nabaše. Ej, na vse zadnje še pipe nima, je nima, dejal bi!“

„Kam pa Vi greste?“ vpraša Bogomir, ko konča óni svoj samogovor.

„Na Nižavo! To se pravi ne v grad, ampak v vas, na Nižavo!“

„Ali ste znani na Višavi?“

„Nekoliko že, bi menil.“

Ko Bogomir umolkne, še vpraša:

„Pa niste od todi, bi dejal, Vas nisem še videl!“

„Nisem,“ odgovori le-tá kratko.

„Aha! niste!“

In zopet molčé korakata kvišku. Tu pa se pot nekoliko zavije in tik ceste se odpre dolinica, kakor se večkrat nahaja v gričevjih. Na prijazni trati je rastlo nekoliko starodavnih bukev in tedaj delalo dolgo senco z vrhovi. Nekje više pa je izviral studenec, tekel skozi tratino in potem v jarek pod cesto. Bil je to prijazen kotiček in ta častita drevesa so kar vabila v svojo senco!

Bogomir Lesovéj postoji. Tudi óni z mehom stori tako, ali nekako s strahom, ter naredi z okornimi svojimi prsti velik križ čez čelo in prsi. —

„Če bi šel po noči tu mimo“, reče, „povem vam, da bi šel z grozo tu mimo!“

„Kako, da?“ vpraša Bogomir.

„Kako, da? To vam povem in rečem, da na tem kraji ni vse, kakor bi moralo biti!“

In ideta dalje.

„Vidite“, pripoveduje, „to je bilo tistega leta, ko sem bil prišel od vojakov in je tam na Višavi gospodaril še gospod Vid“.

„Gospod Vid!“

„Da, gospod Vid, vam rečem, s tisto črno brado in svetlimi očmi in s tisto drobno žensko, ki je bila njegova žena. Tisti Vid, pravim vam, kateri je imel v svojem hlevu po deset jarmov volov!“

„In kaj se je zgodilo potem?“

„Potem“, pravi le-tá, „potem pa malo dobrega. Z ónim z Nižave sta prišla v prepir. Gospod Ernest smo mu dejali in mu še pravimo. Pa če ga sedaj pogledate, pa ga ne poznate več, ták je sedaj. Nekdaj pa je bil ták, da je ženstvo, gosposko in kmetsko, vse gledalo za njim. Ali sedaj je prišla starost in starost je huda reč!“

„Huda reč!“ pritrdi Bogomir.

„Huda reč, pa gotovo! In poglejte, tako se je bilo naredilo, da je óni z Nižave zahajal k temu na Višavo. Ljudje pa so dejali, da zahaja k njegovi ženi na Višavo. Ali naj je bilo, kakor že hoče, necega jutra smo govorili po vasi, da je gospod Vid zapustil Višavo, ženo in vse. In zdaj-le pa vam bom nekaj pametnega povedal!“

Obstane in pogleda našega znanca takisto strašno modro, kakor je kmetska navada.

„Vidite, če človek zapusti tako svoje lepo posestvo, svoje vinograde, svoje gozde in svojih deset jarmov volov, rečem vam, da to mora nekaj biti! Ali o tem ne govoriva! Reč se je pomečkala, gospodje

v farovži niso radi videli, da bi se o njej mnogo govorilo. Gospôda na Nižavi pa tudi ne!“

„Povem vam naj še to, da se je dve leti potem, ali pa še pozneje, oženil gospod Ernest na Nižavi. Tam doli v Lukovci, tistega bogatega vinokupca, Sodarjevo sorodnico, lepo žensko si je bil vzel, ter jo pripeljal na Nižavo. Poročil pa se je tu doli, v cerkvi v Rakovci, pri vodi, tu spodaj. In takrat nam je bil lep dan in mnogo vina se je popilo! Mnogo vina v Rakovci, kakor tudi potem na Nižavi!“

„Kar je nas mladega ljudstva bilo tedaj na Nižavi, drlo je vse v Rakovec, da bi gledalo imenitno tisto poroko. Še le popoludne smo se vračali in pred nami so se peljale kočije, vam rečem, kočije samih gosposkih svatov. Mi pa smo šli za njimi, ter bili prav hudo veseli. In v prvem vozu sta sedela ženin in nevesta. Vozovi oddrdrajo po cesti, mi pa zavijemo na peš-pot poleg ceste. In glejte, pridemo ravno tam doli, kjer se cesta zavije, do tiste tratine in tistega bukovja. Tam pod starim drevesom, ki stoji nekoliko streljajev od ceste, najdemo gospo z Višave, v krvi ležečo na tleh in nezavedno. Na deblo je bil naslonjen mladi obraz in oči je zatisnila. Poleg nje pa je ležal takšen mnogoceven samokres in od nje je tekel studenec same rudeče krví.“

„Ali za tistega časa, vam povem, je ta-le tratina zapuščena. Nekdaj smo tu vaški otroci imeli svoje igre — ali zatem ga ne spravite otročaja tu sem, da bi se mu ne ščetinili lasje na glavi. Bog ve, kaj jej je bilo, da si je sama pomogla na óni svet? Ali jaz toliko rečem, da človek ták je revež! In kadar grem todi mimo, naredim križ, da bi ga jej Bog vštel v njeno zasluženje! V njeno zasluženje!“ —

„V njeno zasluženje!“ govori Bogomir tiho za njim.

Njegov spremljevalec, končavši svoje pripovedovanje, zavije na stezo, katera je držala s ceste v grmovje.

„Tu je bližnica na Nižavo! Vi pa, gredoč na Višavo, morate že po cesti dalje!“

In odide. Bogomir pa obstane na mestu. In ta strašna tragedija, katero mu je priprosti jezik lahkomerno pripovedoval, stopila mu je bila pred dušo z vso grozo in strahom. Kako se mu je bil danes odkril ta svet! V malo trenutkih tako grozno odkril!

Gre dalje, kvišku po cesti. Ko dospe k vrhu, ozre se nazaj po poti, po kateri je bil prišel. Gozdovje se razprostira na okrog in precej globoko v dolini vije se reka.

Pred njim je širna ravnina in daleč tja proti večernemu pogorju se razkrije bogato pólje. Sredi polja pa mesto — Lukovec. Tu ravno pred nogami leži mu bolj gosposko poslopje, tam pa vas in tik nje

drugo, graščini jednako zidovje. Brez dvojbe Višava in ondu Nižava! Vmes je kostanjev gozd in mimo vasi teče potok, ki se ravno v sredi med Višavo in Nižavo steka v malo jezerce. To se blesketa izmed zelenega drevja kot živo srebro. Po vršini plavajo race in gosí kar v tolpah, ki sedaj pa sedaj zaganjajo neharmonično svoje čebljanje. Lep razgled je to.

Cesta se zavije navzdol. Počasi se spusti Bogomir po njej. Kmalu pride do mesta, kjer vodi širok kolovoz proti Višavi. Po njem dospe do nje in tu je poslopje, v katerem se je rodil! —

Poslopje bolj starikasto, z deskami krito in s precej visokimi okni. Prostorno dvorišče je obdano na obeh straneh s hlevi in kleti. Pred hlevi pa se raztezata dva kupa, velikanska kupa gnoja. Piščeta, race in gosí brbrajo po gnoji in ko naš znanec pristopi, se boječe s krikom razpršijo. Petelinje pa glasno zakokodakajo in tam nekje se zaleti velik pes ob verigi, pogleda proti nebu in zalaja iz vsega grla. Pri hlevskih vratih pogleda hlapec radovedno na dan, za njim pa še radovednejša dekla s posodo belega, penastega mleka, katerega si je bila ravno namolzla. In opazovala sta prišlega z največjo radovednostjo; pes pa je otresal z verigo in kuretina je čebljala.

Bogomir pristopi in ravno pri veži se sreča s človekom, katerega je šum izklical na dvor. Star mož je to, belih las in upognenega telesa.

„Ali ste Vi gospodar tu?“ vpraša Bogomir.

„V varstvo mi je dano vse,“ odgovori trudno, „že dolgo časa tu služim, prav dolgo časa, in sedaj varujem vse!“

„Jaz bom danes tu prenočil, in morda še kdaj!“

„Tu prenočili, moj Bog!“

In starec maje z glavo.

„Pa čemu ne greste tja na Nižavo, tam imajo več prostora, gosposke postelje. In gosposko družbo tudi dobite!“

„Čemu, da ne? Takoj Vam povem! Ker sem tu na svojem in ni mi treba iskati tuje postelje!“

„Na svojem!“ in staremu možu se odpro usta. „Na svojem! Saj sem vedel! Vidov sin! Vidov sin!“

Živahno pristopi k Bogomiru.

„Oči imam slabe! Vidov sin! pravim, ves kakor Vid! Te svetle oči! Ves kakor Vid!“

„Hvaljen bodi Bog!“ pravi še, „naj ne pride hudo z Vami pod to streho! Hvaljen bodi Bog!“

Prekoračita vežin prag.

„Vidov sin!“ govorí starec sam s seboj, „Vidov sin! Saj sem vedel, da bo prišel, da bo prišel jedenkrat!“

Pelje ga v prvo in jedino nadstropje ter odpre vrata v sobano. Tu notri je temačno, ker zunaj je padal mrak na zemljo. Starec pripravi luč, ter jo s tresočo se roko postavi na mizo. Bogomir sede na stol.

Starec pa stoji sklonjen pred njim. Zagleda se v črte njegovega obraza. Pri sebi pa memra: „Vidov sin! Gregorjev vnuk! Saj sem vedel, da pride. Tisti široko razrasteni zimzelen je padel s strehe pri hlevu in vedel nisem, kaj je pomenilo. In pomenilo je, da Gregorjev vnuk pride! In prišel je!“

„Danes sem truden in spal bi rad.“

„Posteljo takoj pripravim.“

In starec odide. Tisto noč je Bogomir Lesovéj po dolgem času zopet spal pod streho očetne hiše. Kake podobe so mu v sanjah vstajale pred dušo, ne vemo. Ali gotovo ne prevesele.

Četrto poglavje.

> Glej, on je krivico včinil,
> Zlo rodil, in žalost samo,
> Kopal je in skopal jamo,
> Ali sam bo v njej poginil.
>
> M. Valjavec.

Zgodaj se prebudi Bogomir Lesovéj drugo jutro. Vstane. A čuti se potrtega na duši in telesu. Boli ga glava, kakor da je celo noč prečul. Odpre okno. Debela megla pokriva okolico in od dreves kapa, kakor v dežji. Takoj, še danes hoče odriniti! Čemu tudi bivati v krajih, kjer mu poganjajo samo tožni spomini. Kaj početi? Pregledati vender hoče, kaj skriva ta Višava v sebi. Preiskuje tedaj opravo po sobah, podobe po stenah. Odpira zaboje, predala, a nikjer ničesar! Vse je prazno in vse pričuje, da že dolgo časa ni prebivalo v teh prostorih človeško bitje. Nikjer rečí, ki bi ga zanimala. Pri oknu opazi pajčevino. Pristopi, da bi jo odstranil. Ali tu na steni visi podobica v okviru, katerega zlato je že davno odpalo. Očisti jo od prahu in prikaže se v olji slikana podoba drobne, mlade ženske. Bleda, koketno nagnena glavica je razodevala nekaj bolestnega, poželjivega. Ta vtis so še poviševale oči, ki so Bogomiru zrle nasproti! Obide ga zavest, da je moral te oči že videti nekje. Ali kje? Odstopi od okna in premišljuje in premišljuje. Pa brez vspeha. Tedaj dvigne pogled. Nasproti visi mu zrkalo, in ostro se črta njegova podoba v njem. Mraz pretresa mu ude. Sedaj je spoznal te oči! Saj so mu z mrtvega stekla gledale nasproti! Njegove oči! V rokah je imel podobo — svoje matere!

Ječaje sede na stol, ali podoba mu odpade, da se jej okvir v kosce razleti. Z roko si pokrije obraz. Dolgo časa je sedel tako, in z nova je bojeval boje, v katerih je že včeraj omagoval. Prešine ga misel, da mora na Nižavo.

„Videti moram tega človeka! Opravičiti se mi mora!“ Ta misel dá mu novega življenja. Tedaj se odpro vrata, in starec, ki ga že poznamo, pomoli sivo svojo glavo v sobo, ter vpraša Bogomira, če hoče kaj jesti. Odgovor, da mladi gospodar ničesar jesti neče, mu nikakor ni po volji. Govori nekaj o stari meseníni, ki je spravljena po shrambah na Višavi. Ali mlademu gospodu se srce ne omeči.

„Kako Vam je ime?“ vpraša skoraj osorno.

„Jarnej, če se Vam ne zamerim, Jarnej sem.“

„Dobro.“

Odpravi se s sobe. Med tem se je bilo napravilo krasno jutro. Ko stopi na dvorišče, sije solnce, in samo tu in tam se kažejo še meglene proge. Pri mizi pred vežo sedí družina. Bogomir jo pozdravi ter gre mimo, ko vidi, da nerodno snemajo hlapci klobuke z glav. Danes še ni imel veselja, seznaniti se z ljudstvom.

„Naj kdo upreže in pripelje moje reči z Grčave,“ ukaže Jarneju.

„Se vé, se vé“, oveseli se starec, „in potem ostanete nekaj časa pri nas! Hvaljen bodi Bog!“

„In opoludne?“ vpraša, videč, da se hoče gospodar brez besede odpraviti.

„Opoludne pridem domov!“

„Domov! ej! hej! domov! In kaj naj se skuha? Ali kaj težkega, ali kaj lahkega? Kaj bi vi rekli, če se skuhajo ajdovi žganci? In mastno mleko na nje!“

„Meni je dobro vse!“

„Ajdove žgance, Lenka, ali čuješ, ajdove žgance! Luka, uprezi!“

Bogomir odide, starec pa še vpije za njim: „Če greste kaj po gozdu, malo glejte! Kostanj kradejo, da je groza! Primite tatú in zaprli ga bomo, da bo groza!“

Ko se je odhajajoči skril za grmovjem, še pristavi:

„Družina, na Višavi bomo nekaj doživeli! Zadnja ploha je odtrgala zimzelen s strehe. To ima pomen, boste videli!“

Med tem je hodil Bogomir po široki, s peskom posuti poti, ki je vodila z Višave v kostanjevi gozd. O tej poti je že bral v očetovem pismu. Obdajajo ga stari kostanji, ki so že poznali njegovega očeta, in čuli ječanje trpečega njegovega srca! Hití dalje. Pred njim je je-

zerce, z bičjem obrasteno. Pri bregu se giblje čoln ob verigi; po vršini pa plavajo race in velike črnikaste ribe. Tu zapusti Bogomir pot, ki je še globokeje v gozd vodila, ter stopa po stezi, po kateri je moral očividno dospeti na Nižavo. Prekorači mostiček, ki je bil napravljen čez potok, izvirajoč iz omenjenega tolmuna. Hipoma poneha drevje in pred njim leží — Nižava, poslopje z zelenimi naoknicami, izpod katerih se je zelenje in cvetje po zidu vsuvalo.

Stopivši na plan, opazi, da se je ravno voz z dvorišča odpeljal. Kdo je sedel v njem, ni bilo mogoče videti. Ondi pri visokem portalu sloni moška oseba in gleda za odhajajočim vozom. Mož hoče ravno oditi v vežo. Opazivši tujca, postoji še na pragu. Bil je to človek visoke postave, katero pa so bila leta že močno upognila. Ta so mu bila morda tudi lasé z glave spravila, ki je kazala mogočno plešo. Izpod čela pa zró oči življenja trudno.

Bogomir pozdravi. Oni se prikloni in kakor blisk mu šine pogled po mladem človeku. Ali le za trenutek, potem pa gleda zopet življenja trudno, kot poprej.

„Ako ste Ernest Malec, rad bi govoril z Vami."

Vprašani pritrdi. Vstopita in po stopnicah gresta molčé navzgor. Stopita v sobo. Ondu sede Ernest Malec v mehki stol, druzega pa ponudi tujcu. Ali Bogomir neče sesti. Opre se z roko na naslonjalo ter reče, izgovarjaje počasi besede:

„Jaz sem Bogomir Lesovéj!"

„Lesovéj, Bogomir Lesovéj!" In Ernestu Malcu zgine iz obraza še tisto malo krví, ki jo je imel v velem lici. Roka na mizi se mu skrči v pest. Poskuša vstati, ali tedaj ni imel močí.

„Lesovéj, Lesovéj!" memra med zobmi ter se zagleda skozi okno v svetli dan. Na mizi stoji vaza in cvetje v njej. Z roko jo pograbi in prevrne, da pade cvetje in da se vlije voda ž nje. Ničesar ne opazi. Bogomir pa sloni pred njim in s slastjo čuti vpliv svojih besed.

„In Vi mi ničesar ne rečete? prav ničesar?" vpraša ironično. Oni se vzdrami in boječe mu ponudi svojo roko. Ta pa se skoraj glasno zasmeje: „Vaše roke si ne želim! Vaše roke! Če se ne motim, na njej sta kri in smrt!"

Ernest Malec vstane ter prekorači sobo gori in doli.

„Kaj mi hočete? kaj mi morete?" ustavi se pred Bogomirom.

„Kaj hočem? Ničesar. Morda spomine nekdanje nekoliko oživíti, Vašo mladost Vam malo pred dušo poklicati. Starost ima hudo vest!"

Ernest zopet sede in si briše potno čelo.

„Nekdaj," oglasi se zopet Bogomir, „bilo je bolj prijetno na svetu. Ali ne čutite, strijc Ernest, ali ne čutite, da se časi spreminjajo? Nekdaj je ležal Vid Lesovéj na smrtni postelji in tedaj se mu je postavilo izgubljeno življenje pred kalno dušo. In okrog postelje mu niso stali otroci, ljubezni polni, in tudi žene ni bilo, strijc Ernest, tudi žene ni bilo. Vid Lesovéj je umrl daleč od svojega doma, in Vas je proklinal. In mati mi je tudi umrla!"

Staremu grešniku se je povesila glava na prsi, globoko na prsi, ječal je in s prsti mèl cvetje, katero je bil poprej stresel po mizi.

„Ali vender mi ničesar ne morete!" Druzega ne vé odgovoriti.

„To se pokaže pozneje, gospod strijc! Za sedaj imam trdno voljo ostati tu v Vašem sosedstvu. Po kostanjevih logih se hočem sprehajati, ter se spominati prigodeb, starih in pozabljenih. In, ali Vam, strijc Ernest, ti stari gozdovi ničesar ne pripovedujejo? Ali Vam tedaj, kadar sapa vleče in listje šumi, ne doni s tega šumenja večna tragedija našega življenja nasproti? Tragedija? ali pa komedija? Táko je življenje! Jednemu komedija, drugemu tragedija! Vam je bila vesela igra!"

„Vesela igra," nadaljuje Bogomir, ko óni le molči, „vesela igra! vsaj do sedaj! Ali morda Vam usoda na stare dni trnje poganja. Bodemo videli. Dozdeva se mi, da Vam postajam nadležen. Za danes jemljem tedaj slovo. Pozneje se vé, da še pridem! In ako imate kaj srca v prsih, skušal ga bodem zamoriti!"

Hoče oditi. Takrat se odpro vrata in v sobo stopi gospodinja. Bila je lepa, polna ženska, in leta se jej še niso poznala.

„Ernest," vpraša nejevoljno, „kje sta dekleti? Vse jutro ji že iščem." — Ugledavši tujca, umolkne. Ernest Malec vstane s svojega sedeža in mrtvo-zaspano reče: „Helena, tu je gospod Bogomir Lesovéj z Višave!"

„Z Višave!" vzklikne začudena, „tedaj sorodnik. Kako me veseli, da ste nas obiskali! Škoda, da deklet ni doma! In Viktor se je odpeljal v Lukovec! Škoda! Ali si že prosil gospoda, da ostane pri nas, Ernest? Kaj hočete, na pusti Višavi? Saj smo sorodniki!"

Podá mu belo roko.

„Vaši uljudnosti najlepšo hvalo, milostiva! Ali vender sem sklenil vsaj za pričetek stanovati na Višavi. Tam je prebíl moj oče mladostna svoja leta — in mladostno svojo srečo!" dodá ironično.

Potem so govorili še nekoliko vsakdanjih rečij. Pri slovesu pravi gospa: „Vhod pri nas je Vam vedno odprt — je li da, Ernest?"

„Gotovo! gotovo!“ in s težavo spravlja besede iz grla. Bogomir odide z lahnim poklonom. Ta dva v sobi molčita nekaj časa.

„To je torej romantični naš sorodnik!“ izpregovori gospa občutno. Premalo je cenil njeno prijaznost. Za tega delj pristavi: „Čudne manire ima!“

„Čudne manire!“ vzdihne soprog za njo.

(Dalje prihodnjič.)

Na Silvestrov večer 1883. leta.

Spisal dr. J. Vošnjak.

I.

Bilo je starega leta dan.

Pregledaval sem tista črno obrobljena naznanila, ki so mi došla tekom celega leta in ki s kratkimi besedami naznanjajo, da je spet jedno človeško življenje ugasnilo. Koliko solz se je pretakalo za pokojnim, koliko je on sam trpel, predno ga je rešila smrt vseh človeških nadlog, ne stoji zapisano na naznanilu, saj ga ne spisujejo tisti, katerih srce krvavi, ampak zdelujejo ga mehanično v tiskarnah po vzgledu sto in sto jednacih poprejšnjih. Zares nekako čudno dé človeku, ko stopi k tiskarski mizi, kjer se stavi mrtvašk list in vidi pred stavcem obešeno staro naznanilo, na katerem se je le izbrisalo prvotno ime in zapisalo na njegovo mesto drugo in kar je treba izpremememb. Pozabljen je prejšnji mrlič, kmalu pozabljen bo tudi ta, še grobovi menjajo svoje lastnike in še pod zemljo ne najdejo miru tvoje kostí!

Našel sem v tej zbirki marsikaterega znanca. Posebno milo se mi je storilo, ko sem zagledal tvoje ime, nepozabljivi mi Štefane, ti neskaljeni biser čistega, vzvišenega rodoljublja, ki nisi nikdar obupal o svojem narodu, ki si nas tolažil v najhujših časih z boljšo bodočnostjo ter nas bodríl k novemu delu. Malo potrt si tudi ti bil časih, a kmalu se je spet razvedril tvoj blagi duh in razvedril si tudi nas, da nismo obupali. Spominam se še tistega nesrečnega dneva, ko smo prvikrat za deželnega poslanca v celjskem okraji kandidirali dr. Razlaga. Močno smo se trudili z agitacijo. Jaz sem spisal neki oklic, katerega smo potem s podpisi mnogih veljavnih rodoljubov razposlali volilcem. Narodna zavest pa je ta čas še le v zgornji Savinjski dolini bila vzbujena, drugod le malo

ali nič. Dné 14. decembra 1863. je bila volitev in dr. Razlag je propal z 99 proti 115 glasovom. Po volitvi gremo Razlag, jaz in še nekateri rodoljubi k dr. Kočevarju. Obdržal nas je pri obedu. Bili smo prav potrti, ker smo se prepričali, da je narodna ideja še prav malo prodrla med ljudstvo. Spoznavali smo živo potrebo, da se za Štajersko ustanovi popularen listič za prosto ljudstvo, kar se je potem res zvršilo leta 1866. Ko sem se bridko pritoževal, da s tolikim trudom ničesar nismo opravili in da bo menda vse narodno delo zaman, dejal je dr. Kočevar: „Kaj ti, mlad si še in doživel boš zmage, pa jaz, staram se naglo in Bog vé, če še kedaj doživim veselega dneva".

No, hvala Bogu, doživel ga je in kmalu potem, kajti dne 16. januvarja 1865. je bil dr. Razlag v Celji jednoglasno izvoljen deželnim poslancem. In po volitvi nas je g. dr. Kočevar spet povabil v svojo gostoljubno hišo. In tačas so veselo žvenkljali kozarci na srečno narodno zmago. Pridobljena nam je bila odslej Savinjska dolina, in ne bode nikdar več Slovencem izgubljena.

Zato pa je naš Štefan vedno bil tako vedrega duha. Neka tiha zadovoljnost se mu je svetila na blagem obrazu in kadar smo bili žalostni in potrti vsled narodnih neuspehov, prihiteli smo k njemu in on nas je tolažil in ohrabril. Bil je prototip slovenskega dobrodušnega optimista. Bil je jeden tistih skromnih, tihih, čistih značajev, kateri so v živi vzgled svojim rojakom ter jih vabijo in vzbujajo na narodno delo. Ko bi bil hotel, postal bi bil deželni in državni poslanec, kajti pred vsako volitvijo smo v prvi vrsti na njega mislili in ga nagovarjali. A vselej je odbil, rekši, da se ne čuti sposobnega za javno politično delovanje in da upa več koristiti narodu, ako ostane v svojem krogu in deluje po svoje.

In ko so mu dotekla leta in se mu je življenje nagnilo k zatonu, ni ga plašila bližajoča se ločitev, kajti njegova vest je bila mirna in veselil se je probujenja svojega naroda, za katerega srečo mu je srce gorelo do poslednjega trenutka.

Še so mi v živem spominu besede, katere je dr. Kočevar dne 10. novembra 1878., ko smo na Ponikvi slavili šestdesetletnico Trstenjakovo in ob jednem sedemdesetletnico dr. Kočevarjevo, rekel v zahvalo napitnice njemu na čast: „Po svojih močeh nisem mogel mnogo za narod storiti, a zagotovljam vam, posebno vam mlajšim, da to, kar sem storil v svojem življenji za narod, to mi je največja tolažba v starosti. Verjemite mi, da se človeku na starost zdi, da vse drugo je malo ali nič; le to, kar je storil človek za narod in občni blagor, to ostane in ima svojo vrednost".

Lehko zdaj počivaš, blagi Štefane, v domači zemlji. Tvoj duh pa rešen zemeljskih spon in človeške mizerije se veseli obilnega ploda rodoljubnega delovanja. —

II.

In še drugo smrtno naznanilo mi je zatemnilo oko, ko pridem do njega v tej žalostni zbirki. Spisali in razposlali so ga nemški rojaki pokojnega, katerega so tako hudo črtili in preganjali, kakor odpadnika od svojega naroda. Dr. Rechbauer sam mu je jedenkrat očital v zboru, kako se more za Slovence potegovati, ko nosi najbolj nemški imeni: Mihael in Herman. In vender Herman nikdar ni dejal, da je Slovenec, govoril je le za Slovence iz res vzvišene pravicoljubnosti, katera se žalibog tako redko nahaja med njegovimi rojaki.

S Hermanom sem se seznanil osobno l. 1863., ko je s svojim za Slovence epohalnim govorom upravo vzplamtil narodno zavest med štajerskimi Slovenci. Odslej sva si pogostem dopisovala, dokler nisem bil 21. januvarja 1867. v Mariboru izvoljen za deželnega poslanca. V Gradci sva, kadar je bil deželni zbor, stanovala v znani gostilni „Kaiserkrone“ v barvarskih ulicah. Tu je bila za mene vpričo in po vzgledu Mihaela Hermana prava šola parlamentarnega delovanja. Herman ni nikdar govoril v zboru nepripravljen. Vsak govor je cele tedne poprej koncipiral, potem predelaval in časih po trikrat ali štirikrat prepisal, predno ga je govoril v zboru. Govorom se pa tudi pozna, da niso improvizovani. Tu ni nobene besede odveč, stavek se veže s stavkom, logično se razvija misel iz misli. Njegova nemščina je uzorna, precizna v izrazih, čista v oblikah; zato pa tudi prava muka slovenskemu prestavljalcu.

Tudi mene je nagovarjal, da sem moral vsak govor poprej koncipirati in ostal sem pri tej navadi dolgo časa, dokler se nisem začel v državnem zboru vaditi v prostem govoru. Herman mi je vsak svoj govor prebral, da mu povem svojo sodbo, jaz pa sem moral jednako storiti. Ko sem v državnem zboru imel svoj obširni govor o žalostnih narodnih razmerah koroških Slovencev, čestital mi je Herman, češ, da je to moj najboljši govor; a čudil se je, ko mu povem, da ga nisem imel poprej zdelanega, ampak le nekatere glavne točke zapisane.

In še le, kadar je Herman imel zdelovati kako interpelacijo ali kak predlog, pretehtal je desetkrat vsako besedo, vsak odstavek, da ne pové preveč, pa tudi ne premalo. Vsled tega intenzivnega premišljevanja so se mu nekatere fraze tako globoko v spomin vtisnile, da jih je po večkrat v poznejših govorih ponavljal. Sarkastičen pa je znal

biti, kakor malokateri govornik, tudi dovtipi so se mu časih dobro posrečili. Ustavoverce, ki so svojo ustavo vedno hvalili, primerjal je kokoši, ki se trudi s svojim kokodanjem vsemu svetu naznaniti, da je jajce zvalila. In ko je grajal neprimerno volilno predpravico štajerskih mest, dejal je:

Nun ja! Ist ein Städtchen noch so klein,
Ein Verfassungstreuer muss d'rin sein.

Le škoda, da naš Mihael ni imel močnejšega glasú in da mu je še ta skoraj pošel, kadar mu je bilo dalje časa govoriti. O tem se mi je pogostem bridko pritoževal in skušal si je na vsakojake načine svoj glas popravljati. Vprašal me je tudi za moj zdravniški svet. Opominjal sem ga na Demostena, naj ga posnema in si glas vadi blizu kake šumeče vode ali v ropotajočem mlinu. Vsak večer si je vrat ovijal v mrzle ohlapke, po dnevi pa je večkrat použival mehka jajca in kak kosec — slaníka, katerega je vedno imel v svoji sobi.

Leta 1873. ali 1874. je začel po vegetarijansko živeti. Dotaknil se ni ne mesa, ne kave, ne vina ni užival, samó vegetarska jedila: kruh, sadje, sočivje, krompir, zelje, repo, kak kosec sira in mleko. Trdil je, da je jedino vegetarijanska hrana primerna človeku, in skušal je dobivati prozelitov med svojimi znanci, pa brez vspeha. Kajti on sam se je pri tej hrani vidno sušil, da ga konečno ni bilo druzega, ko koža in kost. Trdil je sicer, da se izvrstno počuti, pa kdo bi mu to verjel, gledé na njegov upadli obraz in vidno pojemajočo životno moč. Hvalil pa se je, da bo dosegel visoko starost. Ko mu je knez L., mož krepke postave in zdravega obličja, na vabilo pristopiti k vegetarijanom, odgovoril: „Poglejte mene in poglejte sebe, in potem povejte, katera hrana je bolj zdrava in človeku primerna“, — odvrnil je Herman: „No, dobro, kadar bom sto let star, potem govoriva dalje.“

A naš blagi Mihael se je prevaril. Dočakal je le 62 let in zdaj tudi on mirno počiva v krilu naše skupne matere zemlje. Bil je vzgled resnične pravicoljubnosti, neomahljiv v svojih nazorih in jeklenega značaja. Verjel pa je v bodočnost slovanstva trdneje, kakor malokateri naših rojakov, kar spričujejo besede, ki jih je sam zapisal pod svojo sliko, zdelano od Kriehuberja: „Slovani, predolgo potlačeni, stopajo čvrsto pred svet na svoje slavno mesto.“

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

19. Barabaš.

laški cerkovnik Barabaš je dejal svojemu desetletnemu sinu: Dečko! Naučil sem te brati in pisati, če ti je dal Bog kaj pameti, utegneš biti srečen; jaz sem te preskrbel. Sin ga vpraša: Kaj pa je sreča? Oče se zasmeje: Sreča, moj dragi, je to, da boš imel vsak dan majoliko dobrega vina, lukove cime in lojenih sveč, kolikor jih boš pojesti mogel, ob jednem pa tudi kako prijazno ptičico, s katero se boš igral. Kako ptičico mislim, pa ti ne smem povedati, ker si še preneumen. Po tem pomenku stari Barabaš zboli in umrje. Sina je vzel k sebi čevljar Špiro, njegov boter. Špiro je dečka prav pridno pretepal ali mu ni dal ne kaplje vina, niti lukove cime in lojenih sveč, nikar ptičice. Mladi Barabaš si je mislil: Oče se je lagal. Prerokoval mi je srečo, katere pa jaz ne vidim. Špiro je naredil za svojega vladiko par lepih škornjev in jih dal dečku, da jih odnese k njemu in dobi za dar kak krajcar. V veži zagleda Barabaš prelepo škofovo vrtnarico Kato in veli sam za se: Kaj ko bi bila ta jedna tistih prijaznih ptičic, o kateri mi je govoril ranjki oče. Blagor si ga tistemu, komur je sojeno se ž njo igrati. Vladika se je škornjev jako obveselil, podaril dečku groš in ga vprašal: Ti si že velik, povej, kaj si se doslej naučil? Barabaš veli: Brati in pisati in krpati stare čevlje, novih me mojster ni hotel naučiti delati, pravijo, da za to ne, ker se je bal, da bi sčasoma več razumel nego on in ga izpodrinil. Vladika se začudi: Kaj ti znaš brati in pisati pa služiš pri čevljarji!? Bodi pop in jaz te posvetim. Deček odmaje z glavo in veli: Nečem. Naši popje imajo preveč otrok in premalo kruha, jaz bi šel rajši v kak samostan. Škof pravi: Dobro! tudi menihi so večji gospodje nego čevljarji ali razodeni mi po pravici, kaj te v ta stan najbolje vleče? Barabaš odgovori: Kubinja, jaz bi se izučil rad za kuharja. Vladika reče dobrovoljno: Jaz te ne grajam. Dobra kuha je osrečila že več ljudij nego učenost. Hodi z Bogom, bom te priporočil. Barabaš je šel še tisti mesec v samostan in naučivši se potrebnih vednostij, bil je sprejet za meniha. Godilo se mu je prav dobro. Lukovih kalic bilo je dovolj na samostanskem vrtu in za blagoslove je dobival od ljudij toliko vina in lojenih sveč, da vseh darov ni niti použiti mogel. Bil bi mislil, da je srečen, ko mu ne bi bila rojila po glavi očetova

ptičica. Na bližnji pod je hodila mladež vsako nedeljo plesat, najlepša plesalka je bila Mlinarjeva Maca. Barabaš gre k poglavarju in ga prosi: Ženiti se ne smem, dovolite mi, da se naplešem vsaj jedenkrat z Mlinarjevo Maco. Poglavar odgovori srdito: Za to pogrešno željo postil se boš štirinajst dnij ob vodi in suhem kruhu v samostanski ječi in prebiral pobožne bukve, ki leže tamo na polici.

Barabaš je žaloval v ječi in premetaval knjige, dokler se je nameril na vélike bukve svete Šembilje. Prebiraje jih je kar ostrmel, ko je našel zapisano: Takrat, ko bo živel bedak Barabaš, vršile se bodo tri preimenitne reči in nobena ne brez njega. Turčin in Švaba se bosta sprijaznila in za vse veke pobratila. Modrijan Musulin bo napisal v svoji jami pod Klekom nauke, kako se prikliče vsaka prijetnost in sreča, katere kristjan zaželi. Na Turškem bo imel paša zaprto svojo hčer Bulko-Dulko, ki bo tako čudovito krasna, da nobeno človeško oko, od kar svet stoji, ni take videlo. To skrivnostno prerokovanje je Barabaša popolnem izbegalo in zmešalo. V nedeljo je bil na podu zopet ples in med plesalkami Mlinarjeva Maca. Ko se zmrači, vrže junak Barabaš železno mrežo iz okna in pobegne na plesišče. Zgodaj zjutraj prebudi tovariša, ki mu je bil pobratim in ga prosi, da bi ga z Maco poročil. Po poroki je šel z ženo po svetu. Maca ga vpraša: Jaz sem lačna, kaj bova pa jedla? Barabaš veli: Za zdaj to, kar nama bodo dali dobri ljudje. Prišla sta do krčme, iz katere se je čul glasni krič veselih pivcev. Ona dva stopita k njim in jim potožita, da sta lačna. Pivci posadé Maco med se, Barabaša pa pretepó in vržejo iz krčme. Potoval je dalje brez žene in prišel ves izstradan pod Klek k modrijanu Musulinu. Starec ga je prijazno sprejel, pogostil in vprašal, kaj bi rad. Barabaš veli: Ti znaš priklicati vsako srečo, pomagaj mi! Musulin odkima: Sreča se zastonj ne dobi. Pojdi v bližnjo vas in strezi tri dni bolni siroti, potem se vrni slobodno in jaz ti bom pomagal. Barabaš odide v vas ali na potu se skesa in čaka v grmovji, kedaj pojde Musulin v cerkev. Ko ga je videl, da je odšel proti cerkvi, smuknil je v njegovo jamo in poiskal zaželjenih bukev. V njih so bili popisani že vsi listi, razven zadnjega. Barabaš si odreže težko, črno brado, izdere popisane liste, mesto njih dene med platnice svojo brado, položi bukve zopet tja, kjer jih je našel in pobegne. Zdaj mu ni trebalo več stradati, z Musulinovimi nauki si je pričaral najslastnejših jedij in pijač, kolikor je hotel. Najprej se je napotil k čevljarju Špiru, da bi se maščeval za ljute udarce, s katerimi ga je toliko let pokoril. Ustopivši se za botrovo hišo tolkel je s šibico po zidu in mrmral: Smej se, Špiro, jaz te božam — smej se, Špiro, jaz te božam. V hiši pa je tulil in se zvijal ubogi

Špiro, kajti padalo je nanj, kakor da bi bilo sto korenjakov po njem mlatilo. Kaznivši čevljarja je šel Barabaš dalje. Srečal in ustavil je staro babo in jo vprašal: Ali hočeš biti škofova vrtnarica? Baba se zasmeje: Zakaj ne. On pa je jel hoditi okoli nje in govoriti: Baba k škofu, Kata k meni, baba k škofu, Kata k meni. Ko je prišel sedmikrat okoli babe, izginila je kakor duh, mesto nje je stala pri njem prelepa škofova vrtnarica. Barabaš si misli: Maco sem dobro zamenil. Kato presrčno objame in jej veli: Zdaj pa se morava z vladiko malo pošaliti. Pojdiva k njemu in prosiva ga, da bi naju sprejel v vlaško vero in poročil. Jaz bom naredil, da ne bo poznal niti mene, niti tebe. Ker nimam brade, rekel bo, da sva Kranjca. Škof jima je prošnjo preprijazno izpolnil, po gosposko ja pogostil in dejal Barabašu: Ti, srečni Kranjec, se veseliš, jaz pa bridko vzdihujem in žalujem. Imel sem spretno vrtnarico; če je stopila na pesek, poganjale so jej pod nogo žlahtne rožice. Včeraj pa se mi je izgubila brez sledu in mesto nje je prišla ostudna baba. V njeni strupeni roki se izpremeni dišeči rožmarin v zbodljivo trnje. Če je ne zapodim, bo mi moj rajski vrtec v treh dneh opustošila. Kata se je sladko smijala, da je vladika ni poznal in vprašala zvijačno ženina, kaj je storiti, da človeka nihče ne pozna. Zaljubljeni trap jej je skrivnost povedal in se odpeljal ž njo v Zagreb. Šla sta v najboljšo gostilnico. Kata veli: Kje imaš pa denar, tukaj bo drago? Barabaš jo potolaži: To naj te nikar nič ne skrbi. Jaz znam priklicati v svoj žep in privabiti denar in blago, vse, karkoli si je pridobil kdo po krivem. Pri obedu je sedelo ž njima za isto mizo mnogo gospode in tudi bogati jud Kelbernes, ki so mu navadno rekli Baruh. Barabaš mu je zagovoril najprvo denar: Kar ni tvoje, bodi moje, kar ni tvoje, bodi moje! O teh besedah prileti k njemu mošna zlatov. Barabaš jo dá pod mizo Kati in začne zagovarjati Baruhovo obleko: Kar ni tvoje, hajdi pod mizo, kar ni tvoje, hajdi pod mizo! Z juda so šle škornji, spodnje hlače, srajca, zgornje hlače, naprsnik; sedel je zapet v jedini suknji in tudi ta se je že jela ž njega zmikati in lesti pod mizo. Sleparski Baruh se je tresel od sramote kakor mrzličen. Barabaš se ga je že naveličal trpinčiti, pa mu je prinesel svoj plašč in ogrnil. Jud ga je prosil, da bi ga spremil domov. Gospoda so se silno čudili in smijali, ko so videli, da je bos. Doma je vrnil Barabašu plašč in mu podaril polno pest tolarjev. Precej po odhodu teh dveh mož je prišel v gostilnico lep dijak, pa se pridružil Kati in se jej začel presladko prilizovati. Njej je bilo to jako všeč, pa je dejala: Jaz imam dosti denarja, da bova lahko živela, dajva se poročiti. Dijak je bil zadovoljen. Kata se je bila zdaj izpremenila, kakor jo je bil Barabaš naučil. Vrnivši se od juda ni našel

več svoje žene za mizo, na njenem mestu je sedela neznana gospodična, ki se je kratkočasila z mladim gospodom. Gospodična je prosila Barabaša, da bi hotel biti pri nje poroki za pričo. Ko so prišli iz cerkve, se je nevesta lepo zahvalila in se odpeljala z dijakom na Dunaj. Zaman je iskal Barabaš svojo Kato po Zagrebu in okoli Zagreba. Od strašne žalosti se je nakanil obesiti, ali spomnil se je še o pravem času, da gre do tretjega rado. Dve ženi je že imel, namenjena mu je brž ko ne še jedna, treba je torej počakati. V svoji otožnosti storil je to, kar toliko drugih revežev: Zapisal se je v vojake. Proti Turkom se je zbrala tako velika vojska kakor še nikoli ne. Ob Savi in Dravi, ob Kolpi in Soči se je dvignilo nanje vse, kar je moglo orožje nositi. Poveljnik tej mogočni vojski je bil slavni general Erger-Berger. Ker je bil grof, ni mu se trebalo za mladosti nič učiti. Tem več je pa za to jedel in pil, kar mu je tako teknilo, da je potegnil že v svojem dvajsetem letu samo jedno unčo menj nego tri cente in sedemindvajset funtov. Gospoda so ga vprašali, če hoče biti škof. On pa je dejal: Ne. Škof nima niti toliko oblasti, da bi smel tepsti svoje kanonike in župnike. Take službe ne maram. Gospoda so mu dali voljo, če hoče biti ali minister, ali deželski poglavar ali general. On je rekel: Moje veselje je palica, jaz bom general. Erger-Berger je precej pokazal, da je junak. Ni se hotel skrivati zadaj, ampak si je dal postaviti svoj šotor najbolj spredaj, ondu, kjer je bilo dosti prostora za vinske sode, kotle, ražnje, lonce, sklede in koze. Peklo, varilo, cvrlo in pražilo se je zanj noč in dan. Ko se je Barabaš generalu prišel poklonit, pogledal ga je nejevoljno in vprašal zaničljivo: Kaj pa znaš, potepuh? Barabaš odgovori ponižno: Izvstno kuhati. O teh besedah se poveljniku obraz razvedri, on se tako udobrovolji, da prihodnika objame in zavrisne: Dobro došel! Takih zvedencev sem doslej najbolj pogrešal, ti ostaneš tukaj pri meni. Še tisti dan pride straža in naznani generalu: Z bližnjega hriba se Turki že vidijo. Erger-Berger zagodrnja: Pustite me, najprej se moram najesti. Kmalu pride druga straža s poročilom: Turki se bližajo. Erger-Berger zareži na njó: Pustite me, najprej se moram napiti. Tretja straža prinese naznanilo: Turki se pripravljajo, da bodo naš tabor napadli. Erger-Berger poči z nogo ob tla in zagrmi: Vraga, pustite me, najprej se moram naspati. To rekši se je slekel in ulegel v posteljo. Ko se spredrami, zagleda stražo, ki mu se pokloni in poroči, da so Turki njegov šotor obstopili. Erger-Berger veli prijazno: Dobro, da je črna kava kuhana; paša jo bo moral pohvaliti. Danes bo moj gost, recite mu, da ga čakam in da mu bom postregel tudi s tako odličnim duhanom, da boljšega ne žge niti sam turški sultan. Takó so ujeli Turki

krščanskega generala brez boja in kaplje krvi; njegova osupnena in prestrašena vojska je pobegnila v Gorjance. Pri njej je bil tudi Barabaš.

(Konec prihodnjič.)

Marija Antoinetta.

Spisal in v ljubljanski čitalnici na korist „Narodne Šole“ govoril Fr. Šuklje.

Ako sem denašnjemu predavanju v predmet izbral življenje najlepše in najnesrečnejše kraljice francoske, bil sem si v svesti mnogih težav, katere izvirajo iz tega podjetja. Težave so dvojne: formalne in stvarne. Formalne, ker je silno težko, v kratko odmerjenem času premagati prebogato tvarino in plastično predstaviti jedno najsilnejših žaloiger človeške povestnice; stvarne pa, ker se strankarska strast ni ustavila pred grobom Marije Antoinette, temveč se pohlepno lotila njenega spomina dolgo potem še, ko je ona že davno spavala v tihi gomili. Kdor količkaj pozna zgodovinske vire te dobe, bode mi gotovo pritrdil, da je težavno, ustvariti si resnično in istinito podobo nesrečne kraljice in — vender jo mora imeti povestničar živo pred seboj, ako hoče narisati življenje in boj, zmote in kreposti, krivdo in pogin svoje junakinje. Ali predmet, dasi težaven, je ob jednem interesanten — in to me utegne opravičevati vsaj deloma tudi pri slavnem občinstvu.

Marija Antoinetta, petnajsti otrok velike cesarice Marije Terezije, rodila se je 2. novembra 1755., tisti dan po strahovitem lizbonskem potresu. Baš takrat se je pripravljala ona imenitna prememba v diplomatičnih razmerah, vsled katere se je Francija, doslej smrtna sovražnica avstrijski dinastiji, trdno zavezala z Habsburžani proti podjetnemu pruskemu kraljestvu. Rodbinska zveza je imela utrditi novosklenjeno prijateljstvo in izbrali so Marijo Antoinetto, da se poročí s francoskim prestolonaslednikom Ludovikom. Dne 15. maja 1770. se zvrši poroka in komaj štirinajst let in pol stara kraljičina zapusti avstrijsko domovino, loči se s solznimi očmi od ljubljene matere ter gre na pot v daljnjo Francijo. Tam na francoski meji, pri Kehlu, pričakovali so jo francoski plemenitaši; velikansk salon je bil tam napravljen z dvema sobama, jedna za avstrijsko, druga za francosko spremstvo. Tu se je morala mlada nevesta popolnem preobleči, kajti po strogi francoski etiketi ni smela niti jednega komada svoje oprave s seboj vzeti v novo svojo do-

movino. Potem je šla dalje proti Versaillesu na francoski dvor, mlademu, le za jedno leto starejšemu ženinu v naročaj. Po vsej deželi so se obhajale sijajne slavnosti na čast ženinu in nevesti. Pri tej priliki je nastala v Parizu, ko so na plaçe Louis XV. umeten ogenj užgali, tako strahovita gneča,. da je na mestu več stotin ljudij bilo usmrtenih. Že takrat so videli nekateri črnogledi v tej nesreči prav slabo znamenje za mladi zakonski par.

Takoj pa se je pokazalo, da je ves položaj avstrijski kraljičini silno neugoden. Ona sama še ni bila kos težavni nalogi; po letih skoraj še otrok, bila je zaostala v svojem znanji, zanemarjena v svoji odgoji. Kompetenten pisatelj Arneth nam pripoveduje, da je le slabo pisala ter nobenega jezika ni pravilno govorila. Poleg tega je bila preživa, lahkomiselna in za vsako resnobno delo prelena; lišp in kras, diamanti in zabave, to jej je rojilo po glavi. Vender je imela dokaj lepih lastnostij; bila je dobrohotna, odkritosrčna, duhovita, in če je le hotela, zeló ljubezniva. Sploh je bila vsa njena prikazen obdana s čudovito gracijoznostjo, katera je očarala vsakega, ki je občeval ž njo. Smelo trdim, da bi bila v drugih razmerah iz obilega zaklada prirojenih krepostij in naravnih darov se razvila krasna žena, pravi biser njenemu spolu — ali v teh letih je potrebovala modrih svetov in trdne zaslombe, kje pa bi jih mogla najti v okuženem ozračji versaillskega dvora! Njenega soproga označil bodem kasneje, za sedaj le nekaj besed o drugih njenih sorodnikih. Stari kralj, Ludovik XV., ded njenega moža, ves pogreznen v pregrešne svoje strasti, ni se brigal ne za svoje vladarske dolžnosti, ne za odgojo svojih otrok; v velikih potezah je srkal življenske slasti ter vladanje prepuščal svoji nesramni priležnici Du Barry in njenim kreaturam, ki so gospodovali po nesrečni deželi. Njegove hčere, dauphinove tete, bile so póstarne, zlobne, zavistne in slaboglasne intrigantinje in Marija Antoinetta je bila od te strani v vedni nevarnosti. Tudi njena šurjaka nista bila boljša: starejši, grof de Provence, zvit in licemersk, drugi, Artois, razuzdan in zapravljiv. Kmalu potem, ko je prišla na Francosko, moral se je minister Choiseul, ki je posredoval pri njenem zakonu, umakniti drugi, Avstriji neprijazni stranki in v novem ministerstvu so sedeli le njeni protivniki; na dvoru samem pa je bilo pri vsej elegantnosti vnanjih oblik vender vse gnilo in podkupljivo, sebično in brezvestno. Kak položaj tedaj za mlado nedolžnost sredi splošne spridenosti in podlosti!

1774. zbolí Ludovik XV. za osepnicami in z odkritim veseljem, z burno radostjo je čul francoski narod, da je zaničevan in sovražen vladar 10. maja svojo dušo izdihnil. Nikdo se ni brigal za okuženo

njegovo truplo, z glasnim vriščem se gnetó brezštevilni dvorniki k Ludoviku in Mariji Antoinetti, klanjat se novima vladarjema. Imeniten trenutek, ko sta prevzela toliko odgovornost, pretrese močno njiju mlada srca, ginena padeta na kolena in goreče molita: „Bog, varuj in vodi naju, premlada sva za vlado!“

In v istini, bila sta prepotrebna neposredne nebeške pomoči!

O prvi dobi, katero je Marija Antoinetta preživela na Francoskem do l. 1780., poučeni smo sedaj popolnem natančno, ne po strankarskih in nezanesljivih memoirah, temveč po avtentičnih pismih, katera je avstrijski poslanec v Parizu Mercy d' Argenteau tajno pošiljal skrbeči materi, Mariji Tereziji. Reči moram, da v vsej zgodovinski literaturi morda ne poznam bolj zanimive knjige, nego obširno to zbirko, katero sta izdala Arneth in Geoffroy pod naslovom „Correspondance secrète entre Marie Therèse et le comte Mercy d'Argenteau“. Ako sodimo Marijo Antoinetto po teh tajnih poročilih, katera je narekovala le udanost do slavne cesarice in prav roditeljska skrb za mlado francosko kraljico, potem je bila takrat pač pravi vzgled lehkomiselne in lehkožive, časih tudi malo koketne žene. Znane so vam morda čudne mode tedanjega časa, n. pr. one ekscentrične frizure, ki so bile tako visoke, da uboge dame še v kočijah niso mogle po konci sedeti, temveč so bile prisiljene, ali skljućeno se držati, ali pa glavo pri oknu ven moliti. Za norosti teh mod pa je bila baš Marija Antoinetta merodajna avtoriteta in njen vzgled, ki se je hitro posnemal po vsej deželi, prouzročeval je mnogo neprilike in potrate. Veliko bolj nevarno je bilo, da je Marija Antoinetta rada visoko in strastno igrala ter pri prepovedanih hazardnih igrah prečula večkrat do 5. ure zjutraj. Njen mož, dobri in za svojo osobo jako štedljivi Ludovik, ki je bil nesrečen, če je le en sam tolar v igri izgubil ter od vseh iger najrajši igral „Colin-Maillard“, t. j. slepe miši — plačal je sicer brez ugovora precej visoke svote, če je bila njena blagajnica prazna, — ali tudi, neoziraje se na vender izdatne izgube (do 15.000 gld. jedno noč), imelo je to pretirano igranje vender obilo slabih nasledkov. Kaj rada se je kratkočasila kraljica pri konjskih dirkah, po gledališčih in plesih; jedenkrat se je pripeljala celó v fiakerji in maskirana na maškerado v pariški operi ter se tam zabavala incognito z nepoznanimi gospodi. Ker je ljubeča njena narava hrepenela po prijateljstvu, izbere si nekaj prijateljic, ali tako neprevidno, da svoje zaupanje nakloni sebičnim in nevrednim osobam. V to vrsto spadajo najimenitnejši njeni družbeniki, posebno grofica Jules Polignac in njeni sorodniki, ki so, zlorabeči iskreno nagnenost Marije Antoinette, nesramno plenili državno blagajnico. Tudi na to se kraljica ni

ozirala, če so bile njene prijateljice na dobrem glasu ali ne, in nič je ni oviralo, da je imela grofica Polignac občeznano intimno znanje in da je madama Guemenée, ločena od svojega soproga, javno živela z vojvodom Coigny-jem. Kaka pa je bila njena moška družba! Nravstveno spačeni, oholi kavalirji, brez pravega častnega čuta, elegantne marijonete, ki so se zabavljali z dvoumnimi dovtipi in navadnim opravljanjem.

Kako jej je ta družba ugajala, vidimo iz sledečega slučaja. Ko je Marija Antoinetta nekdaj za dobrici zbolela, ostali so štirje kavalirji: Guines, Lauzun, Bezenval in Ezterhazy štirinajst dnij, vsak dan od 7. zjutraj do 11. ure zvečer pri njej in avstrijski poslanec, ki nam poroča ta detail, imel je obilo posla, da je predrzneže vsaj čez noč odpravil iz njene sobane, — v tem, ko svojega soproga niti blizu ni pustila. Tudi sicer njeno vedenje ni bilo spretno in previdno; da francoska etiketa, premišljena in preračunjena do zadnje pičice, ki je n. pr. strogo določevala, kdo ima visoko čast, vsako jutro držati desni rokav kraljeve srajce in kdo levega, ni dopadala kraljici, je povsem naravno; vender je bilo zeló nespametno, da je često prezirala vse te običaje, da se je v priprosti obleki z malim spremstvom po noči sprehajala po versaillskih vrtovih in se pri takih prilikah v pogovore spuščala z ljudmi, kateri so se vsaj delali, kakor da je ne bi poznali. Jednake nepreviduosti so prouzročevale, da so zlobni jeziki kmalu Marijo Antoinetto kot razkošno in razuzdano žensko razglašali. Še bolj napačno pa je bilo, da se je ona časih tudi v politiko vtikala, čisto po svoji trmi, dasi v državniških poslih takrat ničesar razumela ni. Posebno škodljiv je bil njen vpliv, ko je strmoglavila Turgota in Malesherbesa, jedino pošteno in razumno ministerstvo, katero je hotelo odpraviti najbolj vpijoče krivice in preosnovati strohnelo državo. Nasprotujé tema poštenjakoma, podpirala je takrat Marija Antoinetta vse one grozovite zlorabe in nerede, kateri so bili kasneje povod velikanskemu francoskemu prevratu!

Ali vender ne smemo preostro soditi uboge Marije Antoinette! Najbolj neugodno je vplivalo na mlado kraljico, da Ludovik ni bil pravi soprog zánjo. Pač mu gre vsa čast, kar se tiče njegove poštenosti, njegove štedljivosti in zvestobe, njegovega dobrega srca; ali vse te lepe čednosti niso ničesar koristile, ker Ludovik ni imel nobene energije in sploh nobenih, vladarju potrebnih svojstev. Bil je silno neroden v svojem vedenji, slaboten in odvisen kakor otrok, len in neokreten v svojem mišljenji. Za državne opravke ni imel ne razuma, ne veselja; lov mu je bila najljubša zabava; potem se je rad uril v ključarstvu in najbolj vesel je bil, če je mogel ukrasti se iz elegantnih salonov in se

zapreti v svojo delavnico, kjer je s svojim mojstrom, ključarjem Gamainom, pridno delal s kladivom in pilo. Okoren in malobeseden, v posmeh vsemu dvoru, bil je v vsakem obziru pravo nasprotje k blesteči kraljici. Vender bi bila čistost njegovega značaja gotovo jako blagodejno vplivala na mlado Marijo Antoinetto, ako se njegovi nerodnosti ne bi bila pridružila druga stvar, katere zgodovinar nikakor ne sme prezirati, ako hoče psihologično razvijati značaj Marije Antoinette. Bojazljivost namreč in hladnost Ludovikova je šla tako daleč, da je bila kraljica še sedem let in pol po sklenenem zakonu le po i m e n u, ne pa v i s t i n i njegova soproga. Bizaren ta faktum je sedaj neovržno dokazan in iz premnogih pisem Marije Terezije razvidamo, kako zeló je nesrečna ta razmera žalila in skrbela cesarico. Ta skrivnost je bila znana tudi versailleskemu dvoru, deloma po krivdi nepremišljene kraljice — in to je bilo njej tembolj nevarno, ker se je Ludovikov brat, grof Provence, sedaj trdno zanašal na to, da mora nasledništvo pripadati njemu in njegovim sinovom. Če premišljamo obupni položaj mlade kraljice, moramo priti do prepričanja, da bi tudi njeno vedenje bilo po vsem drugačno, če bi takoj bila postala soproga v pravem pomenu in če bi bila zgodaj okušala sladko materinsko srečo. Naš sklep je tembolj opravičen, ker se v istini po l. 1781., po porodu dauphina, predrugači njeno vedenje; sedaj postane resnejša, hrupnih zabav si ne želi več in tudi o njeni zapravljivosti ne moremo več tožiti.

Ali ta izpreobrnitev je bila že prekasna. Preveč je bilo oškodovano dobro ime kraljice od zlobnih jezikov in smrten udarec mu je dala ona umazana pravda, katera je svetovno znana pod imenom „l'affaire du collier". Zdaj vemo, da je pri vsem velikanskem škandalu največ kriv frivolni kardinal Louis de Rohan, kateri si je nameraval „kupiti" z dragocenimi diamanti izgubljeno milost Marije Antoinette, ter je pri tej priliki v roke prišel tolpi navihanih sleparjev in tatov; znamo, da se Mariji Antoinetti niti sanjalo ni o nemarnih teh spletkah — ali tedanji svet je sodil drugače in po vsem svetu so se razglašale nesramne govorice ob ubogi francoski kraljici.

Ali med tem, da je plemstvo zavratno napadalo kraljico, in v svoji zaslepelosti intrige kovalo proti zastopnikoma francoske monarhije, zvrševal se je polagoma oni prevrat javnega mnenja, iz katerega se je rodila francoska revolucija. Čas nam ne dopušča, ozirati se na uzroke čudovite prikazni. Le to moram omenjati, da je bil ta prevrat, opravičen po tisočletni bedi francoskega naroda, — kateri je zastonj olajšanja svojih bremen pričakoval od nevrednih ali nezmožnih vladarjev, — v prvi vrsti obrnen le proti krivični družbeni razredbi in svoboščinam

privilegovanih stanov, — nikakor pa ne proti monarhiji sami. Še je bilo mogoče v onem zornem majniku novoporojene svobode, da se kralj sam na čelo postavi potrebnemu prenarejanju ter da se dožene z reformami, kar se je potem nameravalo doseči z revolucijo. Saj je tudi kraljeva korist odločno zahtevala, da se omejé svoboščine plemstva in duhovščine, da se davki bolj jednakomerno razdelé, da se zavaruje jednakost pred zakonom ter talentu tudi iz nizkih socijalnih krogov pot odpre k višjim dostojanstvom. Previden in energičen vladar bi se bil z veseljem polastil ponujane prilike ter s krepko roko skrbel za državno blagost, ob jednem pa za svojo moč in slavo. Ali kako bi mogli toliko inicijative pričakovati od slabotnega Ludovika XVI. in kako bi mogli misliti, da se bode ponosna in razvajena Marija Antoinetta brez ugovora udala v izpremenjeni položaj ter hipno postala konštitucijonalna kraljica!

In tako se je razvijala francoska revolucija z elementarno silo, v prah zdrobivša fevdalno državo, ž njo vred pa tudi francosko kraljestvo. Iz državnih stanov, katere je Ludovik XVI. od denarne stiske prisiljen, sklical na 5. maja 1789., rodilo se je narodno zastopstvo, „l'assemblée constituante“ in kralj mora privoliti v to imenitno izpremembo. Ko potem na dvoru zmaga aristokratični vpliv, ko kralj potem priljubljenega ministra Neckerja odstavi in 30.000 mož okoli Pariza in Versaillesa zbere, poči krvavi upor v glavnem mestu, vojska se kaže nezanesljiva, in 14. julija se polasti pariško prebivalstvo Bastille, razruši jo — in od sedaj je bila absolutna vlada nemogoča! Sedaj se začnó izseljevati kolovodje francoskega plemstva, grof Artois, rodbina Polignac, vsa nekdanja tovarišija Marije Antoinette, vse beží čez mejo, s seboj jemaje svojo spačenost in nezmožnost, svojo prevzetnost in svoje kovarstvo. V dveh mesecih, avgusta in septembra, bil je uničen stari fevdalni sestav in temelj položen novodobni državi in družbi.

(Konec prihodnjič.)

Žensko vprašanje.

Spisal dr. Fr. J. Celestin.

Marsikdo poreče najbrž, da imamo že drugih „vprašanj“ toliko, da je čisto nepotrebno govoriti-še o ženskem vprašanji. In pa zakaj bi stavili to vprašanje, saj si je vsak sam rešuje, bodi-si, ko ga ogrevajo topli žarki prve ljubezni, ali potem v zrelih letih, v zakonskem življenji; rešuje si je, kakor ve in zna! Saj tako vsak záse ve, da ženska daje veselja in radosti, večkrat pa tudi toge in žalosti — več kot dovolj: to je bilo in bode.

Vse to je res, a vender rastoča omika je stavila in stavlja pri najbolj razvitih narodih ravno to vprašanje s tako silo, da se ga nikakor otresti ne bi mogli, ko bi tudi hoteli. Mnogim to ni prav, ali je tako: stvarí pameten človek ne more tajiti. Vpraša se pa, ni li tudi pri nas to vprašanje prav praktično važno postalo ter si je rešujemo že davno po svoji dobri volji in po svojem znanji, če tudi o njem veliko ne govorimo in ne pišemo? In kaj je bolje, da se delamo na pol slepe ter rešujemo vprašanje „od slučaja do slučaja“, ali pa da je učimo ter si je skušamo pojasniti, kako mesto in pomen ima v našem društvenem in kulturnem življenji sploh? Pač bo tudi tu znanje bolje od neznanja. Večkrat čujemo, da se kultura more meriti tudi po stanji ženstva, kar se pač tajiti ne dá. Iz tega sledi, da je važno vprašanje, káko je sedaj to stanje in kakó bi se moralo razvijati dalje, da bode razvitje zdravo in kulturno. Reklo bi se pa lehko, da smo mi tako mal narod in tako odvisen od tujega razvitka, da mi ne moremo ravnati razvijanja svojega ženstva in da se bode razvijalo kakor pri sosednih, naprednejših narodih, naj mislimo, govorimo ali pišemo mi o tem, kar hočemo. Gotovo je mnogo resnice v tej nesamostalnosti, ali zato se nikakor ne smemo odreči pravice in zanemarjati dolžnost, da po mogočosti vplivamo na tečaj ženskega razvitja, da bode narodnemu življenju koristno, ne pa škodljivo.

Ni treba obširno govoriti, da krivo razvijanje ženstva strupi in kvari ves napredek. Stvar je sama po sebi jasna, pa tudi zgodovina nam daje obilo primerov za vse čase in vse narode. Ona nam kaže, da je pri divjih narodih ženska popolna robinja, stvar, ki se kupuje in prodaja kakor krava ali konj. Še celó vera v jednega Boga in nesmrtnost duše ni mogla rešiti ženske večjega ali manjšega praktičnega robstva: saj je že Eva bila dana v popolno last možu. Še le

krščanstvo je bolj zmanjšalo nejednakost moških in ženskih pravic, obsezajoč vse v ideji vzvišene ljubezni in jednakosti. Ali ko ni bilo več prvih kristjanov, kaže nam zgodovina, kako so v teku mnogih stoletij dvigale se ali padale ženske pravice, kako je za strogo pokornostjo možu sledila večkrat neka jednakost, ki pa nikoli ni bila blizu krščanskega ideala, mari je ta jednakost bila večkrat izraz pokvarjenosti, katere si se ve da nikdo želeti ne more in ne sme. Jedno pa vender smemo trditi in sicer, da rastoča omika, t. j. zdrava omika, ne puhli, površnji blesk in sijaj, ki ni napredek, ampak črv spodjedajoč drevo prave omike, daje ženstvu večje pravice, bolj in bolj razvija njegove sile ter jih rabi za občni napredek.

Res je pri razvijanju ženstva še vedna nevarnost, da ne zájde na krivo pot, kakor je že zašlo ne jedenkrat v teku zgodovinskega razvitka, na pot moralne pokvarjenosti, ki je večkrat prišla takoj za veliko moralno strogostjo. Ne sme se torej pretiravati; če ne lehkoumnost in razuzdanost tako rekoč z elementarno silo raztrga vse vezi strogosti. Ali to so krajnosti, po katerih se ne ravna zdravo razvitje, in vender so ravno one največ zakrivile, da je borba za ženske pravice sem ter tja še nepriljubljena. Se ve da je veliko kriva tudi moška sebičnost, ona sladka zavest gospodovanja, katere se časih morda celó razviti človek ne otrese lehko, če dobi priliko, da nad slabo žensko pokaže svojo moč.

Te sebičnosti pač ne bomo branili glasno in — naravnost. Pač pa to radi delamo z raznimi izgovori in olepšavanjem, da slaba ženska ne more stati na svojih nogah, da je fizično in duševno za to preslaba. Res je fizično slabejša in celo njeni možgani so baje nekaj laglji ko moški, pa vender sirota — žena divjakov, poludivjakov in celo krščanskih narodov kaže nam, da je sposobna za najtežja dela. Če tudi torej ženska gotovo ni tako fizično jaka ko moški, vender se svojega težkega dela ima ravno zato sramovati tem menj, ker je slabejša tako, da jej to dela samó čast in ne zaslužuje brezdušnega zasmehovanja, da je slabejša.

Gledé duševnih sposobnostij pa vprašanje gotovo ni rešeno, če tudi se mi, moški, kaj rado širokoustimo, da ženska nikakor ni za strogo mišljenje, posebno pa ne za matematično ali sploh abstraktno. Vprašanja kar naravnost v svojo korist rešiti ne smemo že zato, ker ženske ni v Evropi ni v Ameriki niso imele večstoletne ali celo tisočletne prilike, da se izkažejo na tem polji. Kolikor jim je pa dana bila prilika, pokazale so v obče posebno v naši dobi, da se jim ni sramovati svojega dela. To lehko kar naravnost trdimo: odlikovale so se in odli-

kujejo se v znanosti in umetnosti in sicer v vedni bolj ali menj očitni borbi z „jačjo polovico človeštva“. Smemo torej ponavljati, da vprašanje glede duševnih sposobnostij ni rešeno in moramo dodati, da tudi še ni moglo biti rešeno, ker nam zgodovina v večji meri samostalno razvitega duševnega ženskega dela še ne pokazuje, ker se v borbi z moškimi nikoli ni moglo bolj na široko razviti táko resno duševno delo. Táko delo bi bilo še le takrat mogoče, ko bi se ženstvo malo po malem moglo razviti do samostalnosti ter bi pale vse mnogoštevilne ovire in vsi predrazsodki, ki so na potu takemu razvitju celo v onih zemljah, kjer ženstvo primerno še najbolje stoji. Prej torej pač nimamo pravice kar naravnost ne priznavati nekaj, kar še ni moglo podvreči se izkušnji.

Da se pa to vender dela, kdo bi tega ne videl, če se le malo ozre okoli sebe. Lehko bi se pa reklo, da ravno to, da do sedaj, t. j. v teku tisoč in tisoč let ženske niso mogle povzdigniti se do jednakega duševnega razvitja, kakeršno imajo moški, da ravno to dokazuje, da one niso zanj, da torej, ker ga niso dosegle do sedaj, ga tudi sploh doseči ne morejo. Če stvar dobro premislimo, koliko pač vidimo ljudij, ki ravno tako modrujejo in sklepajo, četudi je tak sklep čisto neopravičen in gotovo nelogičen. Ko bi se smelo tako sklepati, moral bi biti veljaven tudi n. pr. sklep, storjen pred porabo para kot dvigatelja, da, ker se ljudje do tedaj niso vozili s parom, da se zato ne bodo nikoli.

Torej tisoč- in tisočletja so razvila ženske sposobnosti, ženski mozeg pod pritiskom okolnosti, recimo naravnost, pod pritiskom bolj ali menj očitnega robstva. Ali bi ne bilo naravnost čudo, t. j. nekaj, kar bi presezalo vse naravne zakone, ko bi tak mozeg razvil se ravno tako kakor moški, ki se je ves ta čas razvijal gotovo ali v polni ali pa vsaj v polnejši svobodi ko ženski? Posadite drevesce v steklenem rastlinjaku. Rastlo bode hitro, ali nikoli ne bode imelo te jakosti in sile ko da bi bilo vzrastlo v primerni toplini zunaj na prostem zraku. Niti zelenje ne bo tako lepo, in cvetje tako skozi in skozi zdravo in tako dišeče, pa tudi sad ne tako ukusen, ko tam, kjer tako sadje dozoreva pod milim nebom, v žarkih toplega solnca. Ali ni ženstvo rastlo in razvijalo se dolga tisočletja v ravno takem topličnem zraku? Kako bi moglo biti tako duševno čvrsto in jako kakor moštvo? Ponavljam torej, pravo čudo bi bilo, ko bi se to dogodilo.

Smemo pač naravnost reči, da žensko razvitje, četudi doseže največjih razmerov, ne bo popolnem jednako moškemu. Na tem tudi mnogi jahajo šarca svojega ženskemu razvitju neprijaznega modrovanja. Jednako res ne bo. Ali zakaj bi pa tudi ne bilo? Lehko je ravno tako

visoko, pa vender ni jednako: ima svoj značaj. Misliti si moremo celó prav lehko, da bode ženski um, ki ga morda ne tišče tako zelo tisoč- in tisočletni sledovi časih prav malo kulturnega, ampak surovo barbarskega življenja, v vseh mnogoštevilnih premenah zgodovinskega življenja, da bode ta ženski um (kar vidimo časih že sedaj) videl marsikaj jasneje, našel ravno zato laglje kako novo kulturno idejo ter jo branil in da bode sploh njegov kulturni instinkt imel časih večjo naravno silo, kot moški, ko se je bolj utrudil in iztrošil. Jaz menim, da se to misliti dá in da se nam ni bati očitanja, da bolj izurjen moški um bo gotovo več dosezal ko ženski: bolj izurjen gotovo, ne pa bolj utrujen in iztrošen, kar ravno tu poudarjam.

In ali si ne smemo misliti, ali ne moramo priznati, da je že do sedaj ženski um vplival, če tudi je bil stiskan in oviran, na kulturni razvitek in sicer prav blagodejno v onem blagem svojem delovanji na srce in glavo? Zato pač ne smemo sprejeti one fraze, ki je ravno tako navadna kakor pusta, da ženska živi le s srcem, a ne z glavo. In če tudi radi priznavamo, da je življenje srca pri njej bolj razvito, ko pri moškem in da je ves njen organizem nežnejši in da bode ostal, ali pa iz tega sledi, da se ženski um ne more razvijati? Nikakor ne! Ali ni temveč kar naravnost jasno, da ženska glava, polna zdravega znanja, katero oplodujejo ideje kulturnega napredka, da tak ženski um bode deloval tudi na srce v najplemenitejšem zmislu, da bode gorelo z vso žensko nežnostjo in gorečnostjo za vse, kar je plemenito, kar služi napredku, kar je v najlepšem zmislu človeško? Ali se ne bodemo potem menj bali duhovne praznote ženstva, na katero se tožimo, če tudi bi prav za prav morali tožiti se samó náse, ker smo ravno mi največ krivi, da ženstvo tako slabo napreduje? Ali si ne smemo misliti, da bode ravno tedaj, ko bosta ženski um in srce delovala na kulturno razvitje z večjo silo kot sedaj, to razvitje popolnejše in bolj harmonično ali skladno, ko do sedaj? Saj tega vender ne bodemo tajili, da naše kulturno razvitje, če se omejimo tudi samo na Evropo in na kraje okoli Sredozemskega morja ter na Ameriko, da to razvitje, katero navadno imenujemo evropsko, nikakor ni tako skladno in stalno, kakor bi ga želeli? Ali ni verjetno, da bode večje medsobno delovanje ženskega in moškega uma samo popolnilo in utrdilo obče razvitje, da se bode menj bati slučajnega zibanja z jedne strani v drugo, kar je tako nevarno zdravemu razvijanju?

Vse to so bolj občne misli. Poglejmo si pa, kako žensko vprašanje vpliva na naš slovenski narodni razvitek in česa bi tu želeli.

(Konec prihodnjič.)

Proti severju!

O nikari ne v dežele jasne,
Tjà, kjer solnčno se blestí zlató,
Kjer z vonjavo svojo rože krasne
In naránče vzduh polné sladkó.

Kjer na vsaki veji zeleneči
Čuje se preljubih ptičev glas,
Ptičev, ki priplúli hrepeneči
V čudoviti log svetál so v vas.

Ne! — a tjà, le tjà srcé veleva,
Kjer puščavi je podoben svet,
Tjà, kjer tožen prt snežén odeva
Davno, davno že premrli cvet.

Tjà, kjer čuti pesni ni nobene,
Kjer bučí nevihta čez raván,
V spóne svoje vklepajoč ledene
Gôli dob in smrečij gozd temán.

Kajti, kaj so cveti mi bogati,
Petje, solnce, stvarstva vsega čar
Proti tebi, vnučec moj ti zlati,
Ki te zrla nisem še nikdar!

Lujíza Pesjakova.

Bolška soteska.

Spisal S. Rutar.

Bolška soteska (Flitscher Klause) je najožji, globoko urezani klanec med Julijskimi Alpami. Na njegovi zahodni strani se vzdiga ravno nad Bolcem 2210 *m* visoki Rombon (Veliki vrh), a na vzhodni nekoliko višji vrhunec (2322 *m*) Krníce. Oba spuščata svoja gola rebra prav strmo k Bolški soteski, ki pri mostu le 532 *m* nad morjem leži. Tam doli se približujeta oba nasprotna obronka do 150—200 *m*. Skozi to sotesko si je izdolbla rečica Koritnica, ki izvira na južni strani Mangarta in se izliva v Sočo jugoiztočno od Bolca, jako romantično korito, ki je 50—60 *m* globoko, 470 *m* dolgo, a po nekaterih krajih samo dva metra široko. Po tem koritu je dobila rečica svoje ime Koritnica. Ravno sredi soteske drži čez korito omotičev most, s katerega se navadno kamenje meče doli v strašno globočino. Po tem mostu prestopi predelska cesta, ki je do sedaj vodila ob levi iztočni strani Koritnice, to rečico in pelje skozi skalno zaseko dalje proti Bolcu. Ta del ceste so dodelali še le l. 1850., dočim je stara cesta še le niže doli pod sotesko in koritom držala čez rečico ter se potem navzgor zavijala na bolško polje.

V sredi soteske, na južni strani mosta in ravno vrhu strahovitega prepada se je videla še do l. 1881. prav romantična razvalina, kakor

jo je bil naslikal prof. Adalbert Brechler in se je ob svojem času videla v „Illustrierte Zeitung“, potem v hrvatskem „Viencu“ (1874, str. 237) in na zadnje v dunajski „Heimat“ (1877, list 50). Tu se je videlo malo, štirioglato poslopje, jedno nadstropje visoko, a brez strehe, tako da so bili zidovi že razpadati začeli. Na dveh vnanjih, proti prepadu obrnenih oglih sta stala dva okrogla stolpa. Zapadna stran grada pa je bila od strme gorske stene tako dobro zavarovana, da jej ni bilo potreba stolpov. Vse poslopje je obdajalo dvorišče, katerega zid se je na zahodni strani naslanjal ob nepristopno omenjeno steno. Visoko gori na tej steni se je videlo še jedno, stolpu podobno zidanje, od katerega je vodil zid malo navzdoli po steni, na tistem mestu namreč, kjer bi se bilo lahko od zahodne strani po strmini doli do grada priplezalo. Do tako zavarovanega grada je bilo možno priti jedino po ozkem lesenem mostu, ki je držal na vzhodni strani čez globoko korito. Ako se je ta most vzdignil, bilo je nemogoče prodreti do grada.

Tu opisana slika razvaline v Bolški soteski dandanes ni več resnična. Jeseni l. 1881. so začeli namreč avstrijski ženisti popravljati stari grad in napravljati novo trdnjavo, katera naj bi sovražniku pot zapirala skoz Bolško sotesko, ali ga vsaj kolikor mogoče ustavljala na njegovem pohodu proti Koroški. Trdnjavico so lani dodelali po vseh modernih zahtevah in zdaj ima tudi svojo malo stražo, katera redno dohaja vsak mesec iz Trebiža.

Zgodovina starega grada v Bolški soteski je zelo zanimiva, ker je ž njo spojena zgodovina vsega bolškega okraja od XV. stoletja dalje. Bolško je bilo pod Avstrijo posebno glavarstvo, čigar načelnik je dobival ukaze naravnost od vlade v Gradci. Ta cesarski glavar je stanoval navadno v bolškem gradu in tu je tudi ljudstvo plačevalo svoje desetine, kajti cesarskih davkov so bili Bolčanje oproščeni celó do časa Francozov. Toda poglejmo, kdo in kdaj je sezidal bolški grad.

Ko so bili začeli Turki zadnja desetletja XIV. stoletja tudi Goriško obiskovati in so l. 1478. ob Soči gori čez Predel na Koroško prodrli, pošljejo Benečanje, poslužívši se slabotne in nemarne vlade poslednjega goriškega grofa Leonharda, svojega pooblaščenca Jakopa Valvasona na Tolminsko, da bi zemljo pregledal in potem beneškemu senatu nasvetoval, kje naj se napravijo male trdnjavice v obrambo proti Turkom. Ko je ta pooblaščenec prišel v tolminske in bolške gore, začudil se je njih prirodni lepoti, globokosti dolin in bistrosti vodá. Poslal je v Benetke zelo obširno poročilo, v katerem popisuje med drugim tudi romantično ležo in prirodno krasoto Tolminskega. Na to odloči senat postaviti malo trdnjavo v Bolški soteski. Ker je bilo mesto jako ugodno

ležeče in že od prirode same utrjeno, zato Benečanom ni bilo potreba veliko zidati in zares pričajo nam sočasni viri, da je bila bolška trdnjavica s početka le lesena. Za dovoljenje na goriških tleh utrjevati se takrat Benečanje nikogar niso vprašali, kakor so tudi samooblastno postavili l. 1472. trdnjavo Gradišče ob Soči na goriškem svetu. Benečanje so namreč mislili, da po zamrtji goriških grofov morajo vsa njih posestva na južni strani Julijskih Alp njim pripasti, kakor so bili že l. 1418—1420. pogoltnili akvilejsko patrijarhovino.

Večjo važnost zadobi bolški grad še le l. 1508., ko so bili Benečanje vse Goriško oteli cesarju Maksimiljanu. Beneški vojvoda Alviono vrže tedaj močno posadko v bolški grad, da bi Avstrijci ne mogli pošiljati vojakov po predelski cesti na Goriško. Ko pa so bili Benečanje naslednjega leta z Goriškega pregnani in je avstrijski general Henrik Brunsviški brezvspešno oblegal poprej Čedad, potem Tolmin, obrne se ta zadnjič na Bolško, kjer so prebivalci kazali veliko nagnenje do Avstrije. Ko pride torej Brunsviški v Bolec, vzprejmejo ga radostno tamošnji prebivalci ter mu prostovoljno izročijo svoj grad in ves okraj. Izgovorijo si le, da mora avstrijska vlada varovati njih samostalnost in da jim ne sme nakladati nikakih bremen. Prevzeli so dolžnost, da hočejo sami braniti bolški grad pred Benečani. Za potrebe in vzdrževanje tega gradu odmenili so tri gozde, ki so še zdaj državna lastnina. Tako je dobil bolški grad svojo stalno posadko.

Ko je cesar Maksimilijan uredil Goriško grofijo, dal je tudi Bolčanom posebno glavarstvo. Prvi bolški glavarji so zapovedavali navadno ob jednem tudi v Gradišči in Meranu, torej ob celi meji proti Benečanom. Tak branitelj beneške meje in bolški glavar je bil tudi znani junak Nikolaj Salm, ki se je pozneje zlasti odlikoval v bojih s Turki. Pozneje je bil mejni glavar Bonaventura d' Egk, ki dobi l. 1532. nalog od goriških stanov, naj dobro zastraži Bolško sotesko, da ne prodere kuga s Koroškega tudi na Goriško.

Najimenitnejši bolški glavar je bil Filip Jurij Gera od l. 1612. do 1643. Ta je po polnem popravil, ali morda z nova prezidal bolški grad, katerega so Nemci poslé imenovàli Thalberg (Dalberg). Ker grad ni imel zadosti pitne vode, iskal in stikal je tako dolgo po špranjah bližnjega skalovja, da je zasledil primeren studenec. Do njega je dal napraviti zložno pot in ga tako zavaroval, da ni mogel sovražnik do njega. Spomenik svojega delovanja je zaznamenoval sam z napisom na kamen, ki je sedaj vzidan ob novi cesti, ravno na onem mestu, kjer je bil studenec najden. Ta napis slove: „Der Woll Geporn Herr — Georg Philipp Her Von — Gera Hat Die Festung Dals Pavt Vnt Renovirt

Vnd Die Baser — Er Fonten. Im 1.6.1.3. Jar.“ Pod tem napisom je izdolben Gerin grb, v katerem se vidijo jelenje glave.

Važnost bolške trdnjave se je pokazala zlasti v drugi beneški vojski (1615—1617), ko je posredovala pošiljanje vojakov s Koroškega na Goriško. Pa tudi pozneje so jo skrbno varovali. Bolški glavar kot zapovednik grada je imel pod seboj jednega topničarja (bombardirja) in štiri vojake, katere je plačevala vlada. Vender se je še le za francoskih vojná zopet ponudila prilika, da je grad z nova dokazal svojo strategično važnost.

Ko so l. 1797. Francozi posedli Gorico, začeli so kmalu napredovati ob Soči navzgor za umikajočo se avstrijsko vojsko. General Bajalich je bil pustil za seboj kot zadnjo stražo generala Köblösa z njegovo brigado. Ta se je moral pri svojem umikanji po predelski cesti neprenehoma bojevati s Francozi. Prišedši na Bolško, poséde s 500 granadirji grad v soteski ter se zapre v to trdnjavico. (Vodnik, Ljubljanske novice, 26. malega travna l. 1797.). V naglici so popravili vojaki grad in pripravili za obrambo, kolikor se je dalo, kajti sovražnik jim je bil za petami.

22. marca 1797. pridejo Francozi pred grad, utabore se ob stari cesti na vzhodni strani in začnó trdnjavico oblegati. Posadka sicer hrabro odgovarja francoskemu ognju, ali kmalu sprevidi, da se ne bode mogla dolgo braniti proti tolikej sili Francozov. Zato sklene pomagati si z zvijačo. Ko se naredi zvečer trda noč, zapusti skrivaj jeden oddelek trdnjavo, drugi pa razkrijejo leseni most, ki je vodil preko globokega prepada, in ostanejo mirni v gradu. Francozi misleči, da je vsa posadka grad zapustila in boječ se, da bi Avstrijci ne posedli z nova tako važnega mesta, sklenejo še tisto noč polastiti se grada. Ko začnó v temi korakati proti razkritemu mostu, popada jeden za drugim v globoko Korito. Ko pride tudi bobnar na most, zatoči se tudi on z bobnom vred v prepad. Ali to nenavadno ropotanje bobna opomni Francoze, da tu mora nekaj posebnega biti. Ko se prepričajo o zvijači avstrijskih vojakov, razsrdijo se silno in sklenejo grad na vsak način v svojo pest dobiti. Kupijo si za suho zlato izdajalca (nekega pastirja), da jih je pripeljal na visočino nad gradom, s katerega se je prav lahko streljalo. Ko so tako Francozi zjutraj 23. marca posedli vse bližnje visočine, sprevidi posadka, da je nemogoče dalje držati se in ker ni bilo od nikoder nobene pomoči, vda se ob jedni uri popoldne. Francozi razderejo v naglici grad in odpeljejo vso posadko kot jetnike. Kmetje iz bližnje okolice so morali potem v raboto hoditi vlačit ubite Francoze iz Korita in pokopavat jih. Pravijo, da je voda še v novejšem času orožje na dan metala.

Ljudstvo dan danes pripisuje vso to nesrečo Turkom. Pravijo, da je posadka, ko so se Turki približali, po gradu luči prižgala, odkrila most in potem zbežala. Od množice v Korito popadlih Turkov bila se je baje voda zajezila in je še v poznejših časih trupla in orožje nosila na dan (Novice 1862, list 35).

Dva cveta.

Cvet na gróbu tihem ráse —
Nežen cvet!
In ko ráse, pač smehljá se
Z bôjo pisano odet:

„Zvéstost srčno, zvéstost večno
Javljam jàz.
Devo borno in nesrečno
Glasno pač proslávljam jàz!

„Ljúbljencu priklil sem mílo
Iz globín;
Njej, oh, njej pa z večno sílo
V srci cvête nanj spomín!“ — —

Glej! in tam na vrtu ráse
Nežen cvet.
Ko pa ráse, pač smehljá se
Z bôjo pisano odet:

„Danes še v laséh deklétu
Cvèl bom jàz!
A ko cvèl bom — v njenem cvetu
Zginil mêni bode kras!

Srečo njeno jaz proslávljam
Vekomàj!
In nevésto jo pozdrávljam;
Bog jo živi, Bog krepčaj!“ — —

Zgini cvet na grôbu — zgini
V prah zemljé!
Zgini, oh, kot njé spomini,
Zgini kot zvestôba njé!

A. Funtek.

Narodne stvari.

II.

Vedomec.

V tržaški okolici zapisal D. M. Obalovič.

Spoznati je človeka vedomca po črnih obrvéh. Ljudstvo ima „vedomce“ za navadne ljudi, ki po noči ob poznih urah po hišah hodijo in se morejo tudi o tej priliki v razne živali izpreminjati. Ako človeka zjutraj, ko se probudi, členi na rokah ali nogah bolé, ali če mu po noči v težkem spanji sapo zapira, pravijo, da je tega človeka

vedomec „mastil“. Ljudstvo tudi veruje, da se more vedomec skozi najmanjšo luknjico, tudi pri ključavnici, prikrasti v hišo. Pri večjih ljudeh pa nima vedomec posebno velike moči. Toliko bolj nevaren je pa malim otrokom, koje speče v zibelkah zaduši. Ljudstvo pravi, da taki otroci, ki so po vedomcih zadušeni, poznajo se najbolj po tem, da so po smrti vsi črni. Veruje se tudi o ljudeh, ki se v vedomca preustvarjajo, da niso sami tega krivi, ampak da jim je že tako prirojeno. Vedomci tudi v nezavednosti svoje delo opravljajo. Ako pa človek sreča vedomca, ki ravno gre na svoje delo, in ga ogovori, vzdrami se takrat vedomec ter vrne domov. Onemu človeku pa, ki je gredočega vedomca nagovoril in s tem vzdramil, reče se, da je vedomca „vrnil“. O tem pa več govori sledeča dogodbica: V neki vasi v tržaški okolici se je vračala žena pozno domov. Na poti pa je srečala vedomca. Bil je opravljen, kakor Tirolec, in z visokimi škornji. Ker je pa ona žena vedomca poznala (bil je namreč neki starec z bližnje vasi), rekla mu je: Kam pa greste, oče Ivane? Na to se je pa vedomec vzdramil, obrnil ter odpravil domov. Oni ženi pa še zmerom pravijo, da je vedomca „vrnila“. Mnogi ljudje tudi verujejo in sami pravijo, da se jim zjutraj, ko se vzbudé, pozna po truplu, kakor ugrizi velicih zob. Nadalje tudi pravijo, da se jim zjutraj na rokah, posebno za pestmi pozna, kakor bi bili po noči okovani v teške okove. Takrat pravijo: Vedomec me je „mastil“. Če se pa vé ali misli, da ima vedomec v kako hišo priti, vrneš ga lehko z mogočimi „leki“. Nekateri tudi pravijo: Če se sumnji, da vedomec v katero hišo prihaja, napravi se na tleh, bodi si tudi pred hišo, krog ali „kołobar“. O navadni uri, ko ima vedomec priti, ustavi se pri omenjenem krogu. Potem pa v podobi drobne miške toliko časa okoli kroga po risu teka, dokler se ne utrudi ter ne vrne domov. Ljudje mislijo, da vedomec po takšnem načinu izgubi za vselej moč pri tisti hiši.

Trubar, župnik v Loki, ne v Logu.

Spisal A. Fekonja.

1. štev. letošnjega „Ljublj. Zvona“ v članku „Črtica o Primoži Trubarji“ g. L. Žvab med drugim piše na str. 43: „V 29. dan aprila 1541. l. je bil Trubar župnik v Logi (?) in — po Jennerjevih zapiskih — ob enem škofov kaplan stanujoč v Trsti.“ — Da bi Trubar tedaj bil župnik v Logi, t. j. v Logu, tolmači pisec iz

latinskega teksta: „. . . presbitero primo Truber de rafsiza plebano in loch . . .“; a vender dvoji, da-li bi „loch bil = Log ali ne, ker za besedo v „Logi“ stavi v oklepih vprašaj — „(?)“.

Ne vém, kateri Log g. Žvab misli, in ali sploh misli kateri določen Log; kajti krajev s tem imenom je več na slovenski zemlji.

Fare ali župe „Log“ so dan danes, kolikor mi je znano: v ljubljanski škofiji: Spodnji in Stari Log (v dek. Kočevje) ter Zali Log (v dek. Loka); in v goriški nadškofiji: Log (v dek. Bolec), a Logi (v dek. Koborid). No na nijednem teh krajev Trubar ni bil nikdar župnik — plebanus, in tudi v nijednem drugem „Logu“ ne. Nego Primož Trubar je bil župnik v Loki (Lack) v Štajerski niže Zidanega Mosta, katera fara je takrat dohajala ljubljanski škofiji, kakor tudi vse fare v nekedanjem celjskem okrogu še do leta 1787.

V nekem pismu kranjskim stanovom leta 1586. se je podpisal Trubar sam tako-le: „Primus Truber, gewesener ordentlich berufen-praesentirt- und confirmierter Thumherr zu Laybach, Pfarrer zu Lack bei Ratschach, zu Tyfer, und St. Bartholomä Feld. Caplan bei St. Maximilian zu Cilly, windischer Prediger zu Triest, und nach der ersten Verfolgung Prediger zu Rottenburg an der Tauber, Pfarrer zu Kempten und Aurach, nachmals Prediger der ehrsamen löblichen Landschaft in Krain und in der Grafschaft Görz zu Rubia, und nach der anderen Verfolgung Pfarrer zu Laufen und jetztund zu Derendingen bei Tübingen“ (Šafařik Gesch. d. südslav. Literatur I. Bd. po Valvasorji).

Oni v tržaški, po g. Žvabu l. c. v odlomku navedeni listini, imenovani kraj „loch“ je torej po Trubarjevo Loka pri Radečah, to je baš omenjena Loka preko Save, sedaj v lavantski škofiji (dek. Laško, Laški Trg). In uprav v oni dobi je Trubar bil tam župnik, rekše 1541. leta. Jan. B. Gajšnik (župnik v Loki 1744—66) namreč v svoji rokopisni „Compendiosa totius archiparochiae Tyberiensis Topographia“ pravi, da je Primus Trubar v Loki bil umeščen, „inauguratus est“, leta 1540 (v. Ig. Orožen: Das Bisthum und die Diözese Lavant IV. Th. Das Dekanat Tüffer 1881, str. 452, 449, 127), ter je še dné 9. avgusta 1541. bil tam, — „plebano in loch“ (vsled druge listine tržaške, v „Lj. Zvon“ l. c. str. 44).

Na Laškem (t j. v Laškem Trgu), katero Trubar v omenjenem pismu neposredno za Loko imenuje kot mesto svoje župniške službe, mogel je službovati le prav kratko časa; kajti že dné 12. junija 1542. l. se nahaja v Laškem Trgu župnik Sigism. Grabschopf (v. Orožen l. c. str. 128). Sicer pak (kakor Orožen ib. 127 pripaznje) Trubar na Laškem ni bil pravi župnik-plebanus (parochus), nego samo vicarius ali farni

oskrbnik svojega zavetnika in dobrotnika tržaškega škofa Petra Bonhoma, kateri je bil — kakor tudi več njegovih sprednikov — uprav župnik Laški, „plebanus ac commendatarius plebis de Tiver“ (prim. Orožen l. c. 123, 125). — V ostalem se zdi oni Trubarjev „curriculum vitae“ nekoliko zmeden ter ne povse jasen, kar se namreč tiče kronologije, — vsaj v prvem délu. V raznih spisih tolmači se nam stvar različno. — Kdo nam končno posveti v vse té še precej temne strani o življenji Primoža Trubarja, utemeljitelja našega slovstva? —*)

Giácomo.

Noveleta. Spisal A. A. P.

„Giácomo, hočeš zaslužiti mesto mene dve liri? Jaz imam že nekam drugam voziti,“ nagovori gondolir Giorgio svojega tovariša.

„Ne, tudi jaz sem že najet in za dobro plačo.“

„Za dobro plačo! — Koliko dobiš?“

„Deset lir za uro mi je obljubil kavalir.“

„Diavolo! — Addio!“

„Addio, amico Giorgio!“

Danes je sv. Marka dan in velik praznik v Benetkah. Danes si zasluži vsak gondolir toliko, kolikor drugače v jednem tednu, a Giácomo zavrača vse ponudbe. Deset lir za uro mu ne obljubi nikdo. Leno leži na kamenitem bregu ob Velikem Kanalu, puši cigareto ter posluša melodijozne glasove godbe, ki se razlega od trga sv. Marka sèm.

V stari palači doževimajo nocoj na sv. Marka praznik plemenitaši in bogataši beneški velik ples. Tam se zbira vsa veljavna gospôda, nobenega imenitnejšega ne pogrešaš. —

Ko zasliši Giácomo jednajsto uro bíti z zvoníka cerkve sv. Marka, skoči v svojo gondolo in vesla v neki bližnji stranski kanal. Pred visoko staro palačo se ustavi ter čaka zibaje se v ladjici. Na bregu nekdo lahno zaploska. Giácomo pritisne gondolo k bregu in vánjo stopi najprej mlad kavalir.

*) V Žvabovem spisu na 41. strani v 2. vrsti od zdolaj nam. sospet pettiamo, čitaj: sospettiamo. Na 42. str. v 1. vrsti od zgoraj nam. d'origie, čitaj: d' origine. Na 44. str. v 20. vrsti od zgoraj čitaj: resnično. Na 45. str. v 6. vrsti od zgoraj nam. znanej sv. Antona cerkvi, čitaj: zvanej starega sv. Ant. cerkvi.

„Beatrice!“ zašepeče in podá na bregu stoječi dami rokó. Lahno skoči ona v čolnič in on jo ujame v naročaj.

„Canale Grande, signoria?“ vpraša Giácomo.

„No, no,“ odgovori gospod ter mu povė, kam naj vozi.

„Že vem, že vem,“ pravi gondolir in zavije kričé okrog ogla, naj se mu umakne, kdor mu nasproti prihaja.

„Predraga Beatrica moja, koliko časa te že nisem videl!“ pravi mladi mož ter jo poljubi.

„Ljubček moj, kako sem srečna!“ odgovori mu ona.

Giácomo pa se molčé opira v veslo ter vesla ven na morje. Ko pride iz mesta iz ozkih kanalov, popusti veslanje in ladja sama plava v svetli mesečini na planem, širnem morskem površji.

Filippo de Falcone in Beatrica, soproga grofa Muzzija, govorita zaljubljeno, objemata se in poljubujeta ter sta srečna.

Giácomo pak je zadremal. —

Na sijajni nocojšnji ples je odšel tudi conte Muzzi. Njegova mlada soproga Beatrica ni hotela iti ž njim; bolela jo je glava. Conte Muzzi bi bil rad ostal doma, a Beatrica ga je le preprosila, naj si zaradi nje ne kali veselja. In šel je sam.

Filippo de Falcone se je oprostil pri svojem prijatelji Carlu, soprogu komtese Muzzijevke, da ga ne more spremljati na veselico, ker mora odpotovati to noč še v Trst, da tam uredi važna opravila, katerih ne more odlašati. —

Hitro, prehitro je minil čas Filipu in Beatrici. Večerna sapa je zanesla gondolo že precej daleč ob obali navzdol, ko se spomnita, da bi bilo nevarno za Beatrico še dalje ostajati od doma.

Filip vzbudi gondolirja ter mu zapové, naj pelje zopet nazaj.

„Ah, gospod, vzbudili ste me iz strašnih sanj,“ pravi Giácomo, a Filip ga ne posluša. Porabiti mora zadnje kratke trenutke, da se nasrka medu iz sladkih ustnic lepe Beatrice.

Giácomo si zmane zaspane oči in prej nego v pol ure ja privesla zopet tjà, kjer sta bila stopila v čoln Filip in Beatrica.

„Addio carissimo!“ zašepeta Beatrica ter izgine v visoko palačo, kjer jo je že pri vratih čakala služnica.

„Felice notte, Beatrice!“

Tudi Giácomo je bil srečen. Filip mu je dal še več, nego mu je obljubil in veselo zvižgaje in pevaje je veslal gondolir domov, mislé si:

„No, danes sem zaslužil denarja, da ga komaj nesem!“

Conte Muzzi je bil jeden najbogatejših Benečanov. Pred dvema letoma mu je umrl oče ter mu zapustil veliko imetje, s katerim

je trgoval v vse zemlje sveta, da se mu je množilo dan na dan. Pred dvema letoma se je oženil s hčerjo bogatega meščana Petra Pilatija, katera mu v hišo ni prinesla samó lepote divnega svojega telesa, temveč tudi še precej tisoč beneških zlatov.

Srečnim imenovali so prijatelji in znanci grofa in tudi sam se je štel med najsrečnejše ljudi na svetu. In zakaj bi se tudi ne! Bogat je bil in zadovoljen z življenjem, katero mu je podajalo vse, kar koli si je le poželel; čestili so ga vsi in imel je lepo ženo, katero je ljubil on sam in njega ona. Otrók res še nista imela, a bila sta oba še mladá in conte Muzzi ni izgubil še nade.

Prepričan je bil conte Muzzi, da Beatrica njega ljubi in ne vem, kaj bi dejal in storil, ko bi se upal kdo o tem dvojiti.

Beatrica je bila jedva v sedemnajstem letu, ko se je omožila z grofom Muzzijem. Skoro do zadnjih dnij pred ženitvijo je bila v nekem ženskem samostanu zaradi vzgoje. V tem odgojevališči je bila od najnežnejših let; zgodaj umrle matere ni poznala nikdar.

Živa deklica se ni premišljevala dolgo, ko jej je nekega dne pisal oče, da naj se moži.

„Zdaj sem prosta!“ vzkliknila je, prebravši očetov list in resnično je iz prva ljubila svojega osvoboditelja iz zaduhlih samostanskih zidov. Dopadale so jej lepe in sladke besede Carlove in udana mu je bila, kakor se udá mlado dekletce kmalu vsakemu, kdor se jej laska.

Filippo de Falcone je bil že izza otroških let najboljši prijatelj Muzzijev. Njemu je prvemu zaupal svojo ljubezen, njemu je prvemu pokazal svojo soprogo, na katero je bil toliko ponosen. — Da se je Filip po plesih in veselicah toliko bavil z Beatrico, ni se nikakor čudil Carlo. Saj je bil njegov prijatelj, tedaj tudi prijatelj njegove žene!

Filip je bil lehkoživ. Tudi on je podedoval precej imetja. Učil se je pravdoznanstva v Bolonji, a ko je zapazil, da se v veselih družbah krči njegov denar, vrnil se je v Benetke in stopil v družbo z ubogim, a špekulativnim trgovcem. Za trgovino se je brigal Filip le malo. To skrb je prepuščal svojemu drugárju. Sedaj je živel v Benetkah jednako veselo, kakor prejšnje dni v Bolonji.

Živo nasprotje vedno veselemu Filipu bil je Carlo. Ne da bi bil morda mizantrop, a kakor je bila Filipu vesela družba vse, tako je bilo resnemu prijatelju njegovemu mirno in srečno domače življenje najljubše.

„Venti cinque lire!“ naštel je Giácomo, ko je s svojo ladjo prišel domov.

Na svoji trdi postelji se je premétal mladi gondolir in ni mogel zaspati.

„Kako so srečni ljudje!“ vzdihnil je, ko se je spomnil šepetanja zaljubljenega para, katerega je vozil po morji.

Ko ja je videl tako srečna, spomnil se je svoje Giovannine, katere mu neče dati njegov sosed Paravicini, njemu, ubogemu gondolirju.

„Giácomo, kadar bodeš imel toliko, kakor Giovannina, oglasi se pri meni. Takemu beraču, kakor si pa ti, ne dam svoje hčere“, dejal je ošabni ribič, ko je pri njem snubil Giácomo.

Stari Paravicini je bil pa tudi bogat, vsaj po Giácomovih nazorih. Imel je lepo kočico in s svojim ribarstvom si je prislužil tudi obilo denarja. In kako bogato so tudi živeli pri Paravicinovih!

Ko je prej Giácomo vozil Filipa in Beatrico, želel si je, da bi on imel vsaj deseti del tega denarja, kar je vreden oni prstan, kateri se blišči gospodu na prstu. Zamislil se je in sanjalo se mu je, da je umoril srečna zaljubljenca ter ja oropal. Za dragocenosti pak je dobil denar in z denarjem svojo ljubljeno Giovannino. A vest ga je pekla in bal se je policije in ko ga je iz sanj prebudil Filip, zdelo se mu je, da ga je že zasačila pravica, a kmalu je spoznal, da so bile samó — sanje!

Teh sanj se spomni zopet ubogi gondolir, ko leži brez spanja na svojem priprostem ležišči.

„To so bile grde sanje!“ dejal je; a vender ni mogel popustiti misli, kako bi si pridobil toliko denarja, da bi lehko stopil pred Paravicinija ter dejal:

„Nisem berač! Daj mi svojo hčer!“

Dolgo, dolgo je mislil, že se je začelo svitati. Zaslužil je sicer včeraj pet in dvajset lir, a to je premalo.

Zdaj se spomni menda nekaj povšečnega. Veselo skoči po konci.

„Imam jo!“ zakliče. „Še nekoliko dnij in Giovannina bode moja žena!“

Vstane. Ne dá mu spati misel, ki mu je šinila v glavo. Stopi iz kočice, v kateri je spal ter se izgubi med drugimi hišicami.

Morda je šel svoji Giovannini pravit, v koliko dneh že bode njegova.

—

Vroče je še pripekalo visoko na nebu stoječe solnce. Gondolirji so ležali ob bregu v kaki senci ter čakali večera, da se jim prične zaslužek. Giácomo je igral z Giorgijem „moro“. Kar pogleda proti solncu, skoči na noge ter reče Giorgiju, da ne utegne več igrati.

„Ej vraga! Kaj boš zopet zaslužil za jedno vožnjo toliko, kakor včeraj?“ vpraša ga Giorgio.

„Še več!“ zavpije mu Giácomo nazaj, a že izgine v postranskem kanalu.

Kmalu privesla k Muzzijevi palači. Slugi naroči, da mu je z grofom samim govoriti. Conte, pri katerem je ravno bil Filip in ki je prijatelju in svoji soprogi pravil o včerajšnjem plesu, mislil je, da je morda iz njegove trgovske pisarne kdo, ker mu ni sluga nič določnega povedal, kdo ga prav za prav čaka in ker je navadno ob tej uri že bil pri svojem poslu, poslovi se pri soprogi in prijatelji, rekoč, da se mora ogledati po svojih opravilih ter odide s slugo.

„Gospod grof! Koliko sto lir mi daste, če Vam povem, kdo ljubi Vašo ženo?“ vpraša Giácomo grofa, ki se čudi, ko vidi neznanega človeka pred seboj. Ko zasliši čudne besede gondolirjeve, razkačen zakriči nánj:

„Kaj govoriš, slepar?“ — Srpo gleda gondolirja ter čez nekaj časa še dostavi:

„Naj ljubi, kdor hoče mojo Beatrico, a ona ljubi samó mene.“

„Ni res, ona ljubi druzega!“

„Tisoč lir imaš. Evo jih! Povej mi ime! Še danes je mrtev,“ vpije conte Muzzi ter sili gondolirju mošno.

„Dobro!“ zareži se Giácomo, spravi denar ter pové, kar je videl včeraj.

„Lažeš! Filip je moj prijatelj,“ sikal je izza zob Muzzi, ko je končal Giácomo.

„Prepričajte se, gospod, kadar pride k Vam in misli, da Vas ni doma,“ svetuje mu gondolir.

„Saj je tukaj!“ še reče in hiti po širokih stopnicah v prvo nadstropje.

Najprej gre v svojo sobo, vzame bodalo v roko ter stopa po prstih v salon, kjer je zapustil soprogo in prijatelja. — Ne da bi bil potrkal, odpre tiho vrata.

Beatrica sloni Filipu v naročaji, drug drugemu gledata v oči ter se poljubujeta.

Ker je Carlo tiho odprl vrata, nista ga slišala. Nekaj časa stoji grof, kakor bi bil okamenel. Kar zarjove tako grozno-strašno nesrečni mož, katerega sta osleparila najljubša mu žena in najljubši mu prijatelj, zarjove in skoči na Filipa ter mu porine bodalo v prsi.

Beatrica omedlí.

Filipa je Carlo zabodel tako nesrečno, da je v nekoliko minutah bil mrtev.

Zaplakal je nekdaj tako srečni Muzzi, pokleknil k svoji kot mrtvi na tleh ležeči soprogi, a hipno skoči po konci ter dere iz sobane. Doli v veži je še Giácomo štel svoje lire.

„Na sodišče!“ zavpije grof na gondolirja ter mu zaluči pod noge še jedno pest denarja.

Giácomo pa se zboji ter odteče.

Ker nobenega druzega gondolirja ni blizi, popelje se Muzzi sam k sodišču ter se tam ovadi, da je umoril Filippa de Falconeja.

Za več let je bil obsojen Muzzi. Beatrica je zblaznela.

Sivolas je prišel Muzzi iz ječe, dasi ni imel dosti nad trideset let.

Po svoji oprostitvi je obiskal Muzzi Beatrico. Prej je bežala vedno pred vsakim ter se bala, da jo umorí.

„Beatrica!“ zakliče nesrečni soprog, ko vidi svojo nekdaj tako krasno ženo tako izpremenjeno. Ona je hotela bežati pred njim, a ko zasliši njegov glas, priteče k njemu, objame ga in se razjoka, ali hipom ga sune od sebe ter zavpije:

„Krvav si, Carlo! Beži stráni!“

Odslej je jokala vedno in ako jo je hotel kdo tolažiti, kričala je:

„Krvav si, Carlo! Beži stráni!“

Usahnile so jej solze, ko je umrla.

Bogatemu Giácomu je dal rad Paravicini svojo hčer. —

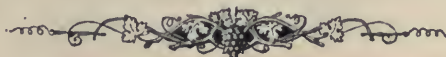
Nekega dné je prodajal Giácomo ribe v mestu. Kar pristopi k njemu stari njegov znanec Giorgio ter mu pripoveduje o nesrečni Muzzijevi rodovini. Giorgio ni vedel, da se Giácoma kaj tiče ta povest. Znano je bilo sicer, da je Giácomo sedaj bogat, a zakaj ne bi bil, saj je vzel hčer bogatega Paravicinija. Kako pa je prav za prav do bogastva prišel, pravil ni Giácomo nikomur.

„Proklet bodi oni gondolir, ki je grofu izdal, da gâ ne ljubi več soproga; ali to ni bil gondolir, to je bil lopov!“ sklene Giorgio svoje pripovedovanje.

„Lopov, lopov!“ ponovi Giácomo mehanično. —

Čez nekaj dnij pak so si pripovedovali gondolirji in ribiči novico, da je sinoči utonil bogati ribič Giácomo.

Vdova Giovannina pak je Giorgia vzela za moža.

Novejši pisatelji ruski.

Piše K. Štrekelj.

II.

Iván Sergêjevič Turgénev.

Čelovêk on byl!

Po nesrečni zaroti „dekabristov“ v 14. dan decembra l. 1825. vspênal se je absolutizem ruski vedno više in više. Ušesa glasovitih strežajev „črnega oddelka“ ali skrivne policije slišale so vsako izgovorjeno besedo, rekel bi skoraj, skozi zid; cenzorjevo peró pa je črtalo in prenarejalo še tako nedolžne stavke. Ni torej čudo, da se literarno gibanje ni moglo razvijati v tisti meri, kakor bi se bilo lehkó. Sicer spada v to dobo delovanje Puškinovo, kateri se dan danes smatra še vedno za prvega pesnika ruskega; ali zato se nam je zahvaljevati njegovi krepki, neupogljivi energiji, katero je rešil iz časov preddekaberskih in kolikor toliko ohranil. Za Aleksandra I. se je razpravljalo v družbi ruski po različnih krogih že nekam svobodno grajansko vprašanje, s katerim je ozko zvezano vspešno ali nevspešno delovanje literarno. Po nastopu Nikolajevem pa je prenehalo tudi to. Dii minorum gentium — s čimer jim pa še ne odrekamo lepih zaslug za pisemnóst rusko, bili so bolj obljubljeni od Puškina. Jako so tedaj cenili Marlinskega (Bestuževa), Senkowskega („barona Brambeusa“), s spoštovanjem so gledali celó na Kukóljnika, na pamet so se učili pesni Benediktova, zavzeti od formalne njih dovršenosti in ne gledé na njih vsebino. Posebno slab ukus, kult ruskih lažiklasikov in slepo češčenje obstoječega državnega ustroja je zastopala „Sêvernaja Pčela“, kateri sta bila urednika porušen Nemec Greč in porušen Poljak Tadej Bulgarin. Vlada je ta list podpirala in žalibog, da je bilo število tistih, ki so ga sovražili, le majhno. Drug mesečnik, ki je sicer dosti koristil, ali tudi dosti škodoval, je „Biblioteka dlja čtenija“, v kateri se je omenjeni Senkowski boril proti vsem humanskim in narodnim boriteljem tedanjega časa; kajti ta človek je, kakor pravi Aleksander Hercen, „kot Poljak in skriven radikalec vse pojave ruskega življenja jednako zelo sovražil in zaničeval.“

Največji greh tedanje dobe je torej bil, da je večina literatov s hvalo obsipala pogubni in vsak napredek ovirajoči sistem Nikolajske dobe; in ako izvzamemo Puškina in Lermontova, pa pozneje Gogolja, bila je tedanja literarna šola le navidezne veličine, kakor je Nikolajska

doba sama kazala le navidezno velikost in čilost ruske države. Najbolj važno je torej bilo, to šolo podreti in ob jednem pokazati puhlost njeno in puhlost vladnega sistema. To je storil, kakor pravi Turgenev, pesimizem Lermontovlja, satira Gogoljeva in stroga kritika Belinskega.

Polagoma se je jela po vplivu teh treh buditeljev z nova gibati ruska publika. Omikanci so se zbirali v društvih ter pogovarjali se o književnih stvareh. Na takih literarnih večerih se je vedno vračal govor na cenzuro. „In kako tudi ne! Težko si more človek dan danes misliti, kaka sužnica je bila tedaj tiskana beseda,“ pravi Turgenev; „vsak literat, bodi si kdor koli, zdel se je samemu sebi tihotapec.“ Cenzorji so črtali besede take, da je človeka že smeh silil. Dolgo je hranil Turgenev neko polo, kjer je cenzor prečrtal besede: „ta deklica je bila kakor cvetica“, ter jih z rudečo tinto zamenil takó-le: „ta deklica je bila bujni roži podobna“. Mnogo se je na takih literarnih večerih govorilo o Gogolji; ali takrat ga še niso razumeli, kajti tedaj se ni še bil oglasil prorok njegov, ruski Lessing-Belinskij.

V jedno takih družeb je bil zašel tudi mladenič, ki se je pozneje poslavil po vsem svetu, Iván Sergêjevič Turgénev.

* * *

Rodil se je 28. oktobra (9. novembra) l. 1818. v orlovski guberniji na rodnem posestvu, Spasskoe Lutovinovo, kjer je tudi preživel prvo mladost. Tu že se je navzel tiste čarobne ljubezni za naturo, katera iz vseh njegovih spisov tako dobrodejno veje naproti. Najprej se je odgojeval doma. Plemenitih rodovin otroci so se napajali tedaj bolj s francosko in nemško omiko, nego li z domačo. Te razmere nam popisuje Turgenev sam v povesti „Punin in Baburin“, ki ima sploh mnogo spominov iz pisateljeve mladosti. Tam nahajamo to-le mesto:

— Ali vam vaš učitelj, kateri vam razlaga rusko slovesnost — saj se vam pač razlaga? — ali vam on tega ne pojasnuje?

— Ne, ne pojasnuje, odgovorim jaz. Ko živimo na kmetih — nimam učitelja. V Moskvi pa jih imam mnogo.

— Ali izvolite dolgo ostajati na kmetih?

— Dva meseca, ne več; babica pravi, da se na kmetih raztresem. Guvernantko pa imam tudi tukaj.

— Francozišče?

— Francozinjo.

Punin se počeše za ušesom. — Kaj ne, mamzelj?

— Da, kličejo jo madmuazelj Friké. — Na hip se mi je zdelo sramotno, da imam jaz, dvanajstletni deček, ne odgojevalca ampak

odgojevalko, prav kakor deklice! — Ali jaz ne slušam, dostavim z veliko neskrbnostjo. — Kaj to meni!

Punin strese glavo. — O dvorjanci, priljubili so se vam inostranci! Kar je rusko, ne marate, — le za tuje barate, tujcem se uklanjate . . .“

L. 1830. pride Turgenev v Moskvo ter stopi v Weidenhammerjev in kmalu pozneje v Lazarevelj zavod, kamor so odlične rodovine dajale pripravljat svoje sinove za univerzo. Tukaj se je spoznal Turgenev z nemškim slovstvom ter si ga je jako priljubil. L. 1834. se vpiše na filozofsko fakulteto moskovskega vseučilišča. Ali ker mu še istega leta oče umrje, preseli se vsa obitelj v St. Peterburg, kjer je Turgénev nadaljeval svoje filološke nauke. Zgodaj že se je oglasila v njem ljubezen do poezije. Mati njegova je bila še kot devica seznanila se s pesnikom Žukovskim; v Moskvi pa je pesnik M. N. Zagoskín, pisatelj romana „Jurij Miloslavskij“, kateri je bil svoje dni pri mladini in narodu jako priljubljen, skoraj vsak dan zahajal v njih dom. V „Puninu in Baburinu“ pripoveduje Turgenev, s kakim svetim navdušenjem sta s Puninom brala Heraskovljo „Rusijado“. Iz iste povesti razvidamo tudi, kako je pozneje spoštoval Puškina. V svojih literarnih in osobnih spominih pa pravi: „Puškin je bil tedaj meni in mnogim somišljenikom mojim nekaj kakor polubog. Češčenje avtoritet se je v poznejši dobi, kakor znano začelo zaničevati, grajati, da, celó proklinati. Avtorito pripoznavati pomeni po modernem nazoru: vedno imeti samega sebe za neumnika. Ali naj bi pomislili naši mladi, strogi sodniki, poprej sporazumeti se o tem, kaj pomenja „avtoriteta“. Razlika je med avtoriteto in avtoriteto. Nobenemu iz nas, jaz govorim o svojih vseučiliških prijateljih, ni prišlo na misel uklanjati se pred človekom zató, ker je bogat ali mogočen, ali ker visoko stoji; ta čar ni imel pri nas nobene moči.“

Posebno mogočen je bil v tedanji dobi na Ruskem Byronski vpliv; udal se mu je bil Puškin in Lermontov, kako bi se ga bil mogel obraniti osemnajstletni Turgenev!

Početkom l. 1837., ko je bil student filološke fakultete v tretjem semestru, pošlje Turgenev svojega prvenca v pregled profesorju ruske literature, Petru Aleksandroviču Pletnevu. Bilo je to neka fantastična drama v peterostopnih jambih z naslovom „Stenio“. — Pletnev ni bil sicer učen profesor, ali za to je bil dober učitelj; ukus bil mu je čist in fin in umel je svojim učencem vzbujati zanimanje za svojo stroko.

Zavoljo mirnega značaja ga je ljubilo vse in prijatelj je bil prvim tedanjim pisateljem. — „V jednem naslednjih predavanj,“ pripoveduje Turgenev sam, razloži Peter Aleksandrovič, ne imenujé mojega imena,

z ljubeznivostjo njemu lastno ta modêrni, nelepi produkt, v katerem sem bil z otročjo nerazumnostjo in po polnem nesamostalno posnemal Byronovega Manfreda. Z univerze gredé me spozna na cesti, pokliče me k sebi ter mi očetovski pové, da je „nekaj" v meni. Te besede so mi dale toliko poguma, da sem mu poslal nekoliko poezij. Izbral si je dve iz njih ter jih priobčil naslednjega leta v „Sovremenniku", ki ga je tedaj urejal Puškin. Imena prvi pesni ne vem več, druga je bila napisana „Stari dôb". Natisneni sta bili ti pesni brez podpisa pisateljevega.

Seznanivši se s profesorjem Pletnevom, dobi Turgenev povabilo, naj pride k njemu na literaren večer.

Pri njegovom prihodu je Puškin ravno odhajal. Na tem večeru se je seznanil Turgenev z raznimi pisatelji ruskimi, katerih večina pa je spadala gori opisanim lažiklasikom. Bil je tam Skobelev, pisatelj „Kremneva" in poznejši komandant st. peterburški; Vajejkov, pisatelj „Znorele hiše" in sodelavec „Sêverne Pčele", sploh sovražen in zaničevan intrigant; — Vladislavljev, kateri je izdajal svoje dni dobro znani almanah „Utrennaja zarja"; govorilo se je, da je naročba na ta almanah za nekatere kroge bila obligatorična. Bil je tam Polevojev, sovražnik Grebenka, ki je pisal humoristične povesti; — Hubert, prelagatelj Fausta; — Karlhof, prelagatelj in pesnik. Tam je našel Turgenev izvrstnega in nepozabljivega kneza Odoevskega in izvrstnega lirika Aleksêja Koljcóva, čegar pesni so zapete v narodnem duhu ter se odlikujejo s čistim ukusom, globokim in nežnim čutom in presrčnostjo; gledé oblike so celó po sodbi najstrožjih kritikov dovršene. Govorilo se je tistega večera o stvaréh, kakor smo jih že gori napomenili: o literaturi, cenzuri in drugih dnevnih novostih.

Že se je bilo namreč tedaj pojavilo nekoliko boljših mesečnikov „Sovremennik" in „Otečestvennyja zapiski". Prvi list je bil osnoval Puškin; po smrti njegovi ga je vodil Pletnev. Liberalna mlada generacija se je zbirala okoli „Otečestvenih zapisek", katere je izdajal Krajewski, poznejši redaktor „Golosa", spreten žurnalistističen trgovec, mož velikega talenta ali brez vsake sodbe v estetičnih stvaréh in — brez način; za to pa je mož tudi obogatel! Glavna sodelavca „Otečestvenih zapisek" sta bila Panejev in Ksarion Gregorjevič Bêlinskij (1812—1848), kateri je že s svojimi prvimi razpravami, natisnenimi v moskovskih mesečnikih „Molvi" in „Teleskopu" (1836—1839) obrnil na se pozornost čitajočega občinstva. Govorilo se je o njem, da je strašno bojaželjen in brezobziren, ter mu je jedino veselje le napadati. Celó med mladino se je našlo ljudij, ki so trdili, da je prestrog in ne

pozna nobene mere. Niso si ga mogli misliti drugače, kakor kakega cinika in najčudnejše pravljice so se širile o njem. Bêlinskij je bil izgnan z univerze; sovražniki so trdili, da zavoljo nemarnega življenja, uradna poročila pa pravijo, ker se je premalo učil! Vedel sicer Bêlinskij res ni mnogo, kakor zatrjuje Turgenev, ali temu ni on kriv, krivo je uboštvo, ki ga je nadlegovalo od mladih let, slaba odgoja, nesrečne razmere, bolezni in razven tega neprestana borba za vsakdanji kruh; sicer pak je rusko literaturo n. pr. poznal izvrstno Ali bil je, kar je za literarnega kritika največje vrednosti, centralna natura, kakor se izraža Turgenev; z vsem svojim bitjem je bil blizek narodu, kateri je tako rekoč bil v njem utelešen. Estetični čut mu je bil skoraj nezmotljiv; on se ni dal upogibati zunanjim vplivom in vetrom. „Med vrstami brati" ni razumel noben tako, kot on. Kakor se je prikazala nova razprava, nov roman, nova pesen, povest, — noben ni niti prej, niti bolje nego Bêlinskij podal o njej pravilno oceno, izpregovoril resnično, prepričujočo besedo. Lermontov, Gogolj,087Gončaróv, Nekrásov — ali ni on prvi pokazal na nje in objasnil njih pomen? In koliko drugih! Druga njegova znamenita lastnost kot kritika bil je njegov razum za to, kar je najprej treba storiti. V tem ga ni dosegel nobeden iz poznejših kritikov, niti Dobroljubov, niti Pisarjev.*)

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

III.

Nove hipoteze o glagolici in cirilici.

(Konec.)

4. Vpraša se, kdo je izumel glagolico, kdo cirilico in kedaj? Po vsem, kar se je reklo do sedaj, vidi se, da to vprašanje prav za prav ni umestno. Kdo je albansko pismo pomagal na posodo vzeti in prestrojiti za slovanski jezik, to ostane pač večna uganka, da se je pa to zgodilo od početka 8. stoletja do l. 886. zdi se pisatelju gotovo. Tudi gledé prvega ustrojitelja cirilice ne ve pisatelj nič določnega; po mnenji njegovem treba si je mi-

*) O preslavnem ruskem kritiku Bêlinskem bode „Ljubljanski Zvon" v drugi polovici tekočega leta prinesel korenito studijo, katero nam je spisal g. prof. dr. Fr. J. Celestin. Ured.

sliti, da so se še pred Cirilom ustanovili v Slovanih prvi začetki uncijalne grške pisave, pomešane s pismom kapitalnim. Niti pri glagolici, niti pri cirilici ne more se govoriti o delavnosti jednega samega človeka. Ciril je bil po mnenji Geitlerjevem le nekak eklektičen reformator cirilskih znamenj, kakor novejši učenjaki to trdé o Armenci Miesrobu, in kakeršnega vidimo po Metodijevi smrti v Klimentu. To pa se zdi Geitlerju gotovo, da je sv. Ciril pisal s cirilico in ne z glagolico, in sicer s staro cirilico, katera še ni bila podvržena glagolskemu vplivu.

5. Kje sta postali stara glagolica in cirilica? Stara glagolica je po Geitlerji postala ob Drinu v tisti zemlji, ki leži med Elbassanom, Beratom in Ohrido; tu so namreč trčili Slovani na Albance, v Panoniji pa nikdar ne. Pa tudi stara cirilica ni mogla postati v Panoniji, ampak le v takih deželah, kjer se nahaja grška uncijala in kapitala, kateri sta cirilici posodili svoje elemente. Gotovo se zdi pisatelju tudi, da ni postala cirilica v zahodni Macedoniji, kamor je bila še le zanesena. Postati je torej morala v ostalih krajih, kjer so Slovani bili podvrženi bizantinskemu vplivu. Ko sta Ciril in Metod delovala v Panoniji, pojavila se je v tej deželi, ali bila je sèm od svetih apostolov zanesena.

6. Po smrti Metodijevi so se razkropili učenci njegovi; največ jih je šlo v bolgarske Slovane, kamor so prinesli s seboj knjige pisane s staro cirilico ali v panonsko-slovenskem narečji. V Albaniji je zadelo cirilsko pismo na glagolico; vsled tega je oddala glagolica nekaj znamenj, nekaj pa jih tudi vsprejela. Tako sta se do tedaj več ali menj nepopolni pismi bolj dopolnili in nastopili novo dobo svojega razvoja. To se je zgodilo za Klimenta po l. 886. Dopolnili pa sta se ti pismi takó-le:

a) glagolica je vsprejela od cirilice črke za: **c, č, št, š, ê** in sicer v stari kapitalni obliki; ob jednem je kolikor toliko po vplivu cirilice kaligrafski preustrojila vse kurzivne in kapitalne elemente, obloživši jih z obročki in zaklepi. Tako je postala bolgarska glagolica, katera se je iz zahodne Macedonije in srednje Albanije, v tedanjih časih od Slovanov naseljene dežele, razširila na dalmatinske in zahodne hrvatske bregove pred letom 924. Glagolica, kakeršno imamo v kodeksu assemanskem, zografskem . . . je mlajša od tega leta. Ona v hrvatske dežele presajena glagolica je bila v prvih časih še okrogla, kakor nam kaže napis mesta Krškega, kateri je našel Crnčić ter ga objavil v VII. zv. Starin. Polagoma je ta okrogla hrvatska glagolica prešla v ogláto in postala je z nova tudi kurzivna.

b) cirilica je vsprejela od glagolice znamenja: za glasove **ь, ž, ju** in **y**. Ali ta znamenja so bila v tistem času, ko si jih je cirilica od glagolice izposodila, nekoliko drugačna, nego jih nahajamo v bolgarski gla-

golici, kjer so že zakrožena in sklenena. Iz te poglagoljene Klimentove pisave se je razvila na jedni strani srbsko-bosanska cirilica, na drugi pa naša redakcija bolgarske cirilice, iz katere zopet izvira ruska.

S tem smo podali poglavitne rezultate Geitlerjeve preiskave. Že iz teh se razvidi, da je ta učenjak na polji slovanske palajografije napravil celo prekucijo. Koliko njegovih nazorov se bo vsprejelo, pokazalo bode bodoče pridno učenje na tem polji. In ravno s tem, da premnogi njegovi nazori kličejo na boj učenjake ter tako to vprašanje z nova v tek pripravljajo, zadobil si je že obilih zaslug, naj bi tudi od bodoče kritike bile vse njegove hipoteze ovržene. Taki nasprotni glasovi so se začeli že oglašati. Omeniti hočem le nekaj stavkov, katere je v „Leipziger Literaturblattu“ napisal Gardthausen, znamenit palajograf gŕški. On piše med drugim: „Man wird zwei Fragen wieder scheiden müssen, die hier zu einer zusammengezogen sind: die nach dem Ursprung 1. des albanes. und 2. des glagol. Vom Albanesischen besitzen wir überhaupt nur einige ganz junge Blätter, die ungefähr um das Jahr 1800 geschrieben sind; für die folgenden Jahrhunderte haben wir keine Spur, keine Erwähnung bei irgend einem Schriftsteller. Ist es wirklich denkbar, dass diese Schrift vor dem Absterben der Cursive entstanden sein und dann 1000 Jahre existiert haben sollte, ohne irgend ein Denkmal aus dieser Zeit zu hinterlassen? Und doch ist das die unerlässliche Vorbedingung für die Folgerungen des Verfassers. Und ferner, ist es denkbar, dass eine cursive Schrift 1000 Jahre hindurch geschrieben wurde, und dann am Schlusse noch so viel Aehnlichkeit mit der früheren aufweist? Je mehr Analogien der Verfasser mit grossem Fleiss zusammenstellt, desto mehr wird der Leser stutzig; denn mit demselben Rechte könnte man voraussetzen, dass ein Greis noch das Aussehen eines Kindes bewahrt habe. Referent hält jene albanesiche Schrift vielmehr für ein Kunstprodukt irgend eines Schulmeisters (vielleicht desselben, bei dem v. Hahn jene Blätter erworben), dem bei der Bildung seines Alphabets besonders die Formen der jüngsten griechischen Minuskel und vielleicht auch der glagolitischen Schrift vorschwebten. — Wer also diese Voraussetzuug des Verfassers ablehnt, wird auch natürlich einen Theil der Folgerungen zurückweisen müssen, die der Verfasser gezogen hat, in Bezug auf die glag. Schrift; einen anderen Theil kann er anerkennen, indem er direkte Verwandschaftsverhältnisse substituiert, wo der Verfasser eine Vermittlung durch das Albanesische angenommen hat . . . . .“

III. Pa naj bodo Geitlerjevi nazori celó napačni, jedne vrednosti knjigi ne bo mogel nobeden odrekati, namreč zaradi prekrasnih prilog. Vseh vkupe je 25 tablic. Tri nam kažejo snimke iz elbassanskih rokopisov, ostale pa nam podajajo podobe glagolskih rokopisov in spomenikov. Ti snimki imajo

stalno vrednost in so jako dobro došli vsakemu, kateri se hoče posvetiti glagolski palajografiji. Tu imamo tri snimke iz Assemenanijevega evangelija, jeden snimek iz Grigorevičevega, trije kažejo nam psalter sinajski in jeden sinajski euchologium, katera rokopisa je našel Geitler na Sinaji in ja je tudi že izdal. Vender so ti štirje snimki manjše vrednosti, ker so narejeni še le po Geitlerjevi risariji. Dalje imamo tu dva snimka evangelija ohridskega, med tema jedno slabejšo cinkografijo. Zopet nam je Geitler podal dva snimka iz Kłozovega kodeksa (Glagolita Clozianus), tri snimke iz mlajšega oddelka evangelija zografskega, snimek velikega napisa krškega iz Baške, štiri snimke iz odlomkov kijevskih. V dveh snimkih nahajamo tu cel odlomek Mihanovićev, jeden snimek je iz misala Kukuljevićjega, jeden iz homilijarija ljubljanskega in jeden iz kodeksa pisanega l. 1368. za kneza Novaka. Tu imamo dalje jeden snimek iz odlomka svete Tekle, ki se hrani v Ljubljani, jeden snimek listine senjske iz l. 1309., dalje je posneta fototipiski 2. stran I. praškega odlomka, listina iz l. 1393. in napisi: iz Dobrinj na Krku od l. 1576., iz Senja l. 1330., napósled odlomek napisa mesta krškega (Veglia) pa dva odlomka manjšega napisa krškega iz Baške.

Vsi ti snimki so razven omenjene cinkografije jako lepi in dobri fototipi iz zavoda Maksa Jafféja na Dunaji. S tem, da jih je Geitler knjigi pridejal, podal nam je nekako zbrano učivo, kakeršnega do sedaj še nismo imeli. Kdor se je hotel s to stvarjo baviti, moral je loviti snimke po različnih izdajah rokopisov, in srečen je bil, ako jih je mogel najti v naših knjižnicah, katerim je slavistika malo ne — deveta briga.

K. Štrekelj.

IV.

Jezičnik.

„Novice“ pa Dr. Janez Bleiweis. Spisal J. Marn. XX. leto. V Ljubljani. Natisnil in založil Rudolf Milic. 1882. (Cena 60 kr., po pošti pod križnim zavitkom 65 kr. Velika osmerka, 76 str.)

To je naslov knjižici, s katero je marljivi g. prof. Marn lani obogatil slovensko slovstvo, zbravši v celoto svoje po posameznih listih „Učiteljskega Tovariša“ (l. 1882.) raztresene članke. To delce nam ne podaje obširnega životopisa Bleiweisovega — tega tudi naslov ne obeta — marveč razpravlja le razmerje med očetom in otrokom, med Bleiweisom in njega „Novicami“ od l. 1843—1881. Navajajoč posamezne tečaje „Novic“ našteva g. pisatelj vse znamenitejše članke iz Bleiweisovega peresa (ki v „Novicah“ niso vselej z njegovim imenom podpisani), poleg tega pa v kronološkem redu tudi vse druge spise in knjige njegove (vseh vkup je 24). Iz.

te knjižice, natančne slike vsega literarnega delovanja Bleiweisovega, odseva nam jasno njega izredna značajnost, čudovita vsestranska marljivost in izobraženost, iskreno rodoljubje, neupogljiva doslednost, združena z redko vstrajnostjo, s katero je premagal vse zadržke, ki so se stavili „Novicam“ zlasti v njih prvi dobi. Zato nam pa ugaja to delo veliko bolj nego suhoparen životopis, obsezajoč vse podrobnosti Bleiweisovega življenja od zibelke do groba; saj take podrobnosti češče niso nikakeršne, ali le neznatne vrednosti za literarno zgodovino. Dobro došla bode knjižica posebno onim čitateljem, ki niso tako srečni, da hranijo starejše, za slovensko slovstvo toli važne tečaje „Novic“. Kajti g. pisatelj je uredil svojo tvarino tako, da nam podaje pri vsakem tečaji razven naslovov tudi večje ali manjše odlomke poglavitnejših člankov Bleiweisovih. Tako prvič kaj lahko spoznavamo Bleiweisov značaj iz njegovih del samih, drugič pa tudi uvidévamo, kako je mož, ki je bil l. 1843. z Dunaja v Ljubljano prišedši slovenščine le malo zmožen, od leta do leta v pisavi napredoval, dokler se ni pospel do onega priprostega, a krepkega in vsakemu Slovencu lahko umljivega zloga, po katerem se odlikujejo vsi njega spisi iz zadnje dobe. Prebravši to knjižico se bode gotovo vsak bralec preveril, da izvzemši morda ranjkega Jurčiča slovenska mati ni rodila pisatelja, ki bi se z Bleiweisom mogel meriti gledé obilnosti in raznovrstnosti spisanih del. — Žal, da je g. Marn, rajnemu Bleiweisu osoben prijatelj, zamudil dognati, čegava je povest v Bleiweisovem „Koledarěku“ l. 1853.: „Obujenje od smrti“.

Knjižici, posvečeni g. Fr. vitezu Miklošiču o njegovi sedemdesetletnici, pridejana je spredaj podoba „očeta dr. Janeza Bleiweisa“, zadaj pa „razgled“ vseh knjig njegovih. To delce trudoljubivega in na polji naše slovstvene zgodovine neumorno delujočega pisatelja, ki nam ga ohrani Bog še mnogo let v korist slovenskemu slovstvu, toplo priporočamo vsem častilcem Bleiweisovim in sploh prijateljem slovenske knjige. Fr. V.

V.

Jezičnik.

Knjiga Slovenska v dobah XVI. XVII. veka. Spisal J. Marn. XXI. leto. V Ljubljani. Natisnil in založil Rudolf Milic. 1883. (Velika osmerka, 68 str. Cena 60, po pošti pod križnim zavitkom 65 kr.)

Predmet tej iz lanskega „Učiteljskega Tovariša“ ponatisneni knjižici je ona v kulturnem ne menj kot v literarnem obziru važna doba, v kateri je naše novoslovensko slovstvo svoje prve kali pognalo. Po pravici jo deli g. pisatelj v protestantovsko in katoliško, ter nam s tega stališča „v lapidarnem slogu“ opisuje delovanje naslednjih móž, ki so si neposredno ali posredno pridobili neprecenljivih zaslug za slovensko (oziroma kaj-

kavsko in srbsko-hrvatsko) slovstvo: A. XIV. vek: I. Primož Truber. II. Sebastjan Krell. III. Juri Dalmatin. IV. Adam Bohorič. (1. Janez Tulščak. 2. Lukež Klinc. 3. Janez Schweiger. 4. Felicijan Truber. 5. Juri Juričič. 6. Anton Dalmatin. 7. Stipan Konsul Istrian. 8. Peter Pavel Vergerij. 9. Hans Manel. 10. Anton Vramecz.) V. Hieronymus Megiserus. (a) Krištof vojvoda Virtemberški. α) Magister Michael Tiffernus. β) Mathias Garbitius Illyricus. b) Hans baron Ungnad.) B. XVII. vek: I. Tomaž Hren. II. Fra Gregorio Alasia da Sommaripa. (1. Miha Mikec. 2. Janez Čandik. 3. Adam Skalar.) III. Janez Ludvik Schoenleben. IV. Matija Kastelec. V. Baron Janez Bajkart Valvazor. VI. Janez Krstnik od S. Križa. (4. Mihael Buchich. 5. Januss Pergossich. 6. Peter grof Zrinyi. 7. Januss Bellosztenecz. 8. Paval Vitezovich. 9. Peter Petretics. 10. Juraj Habdelich). — Katolišk duhoven, presojajoč protestantovsko dobo, zdi se nam že sam ob sebi podoben brodniku, ki pluje med Skyllo in Charybdo; ker nam vrhu tega g. pisatelja ozkosrčnost v literarnih stvareh ni neznana, vzeli smo to knjižico s posebno radovednostjo in — recimo naravnost — nezaupnostjo v roke. In glej! prebravši jo izreči moramo sodbo, da se s posebno objektivnostjo pač ne more ponašati, akopram je po pisateljevih besedah pisana s tem namenom, „da nam že tudi v književni zgodovini posije ljuba resnica.“ Ker je i nam resnica ljuba, moramo odločno zavrniti g. pisatelja uvodne besede, v katerih vrednost katoliških pisateljev čez mero povzdiguje, protestantovskim pa veliko krivico dela: zlasti trdeč: „Res je od ondod (z Nemškega) došla nam tedaj knjiga novoslovenska, toda iz kalnega vira, v tujem duhu, v malovredni obliki, in po tem takem prvo olikovanje našega ljudstva ni bilo naravno, ne v smislu narodnem, kar je storilo, da je takrat pričeto kvarjenje našega jezika po besedi in knjigi plodilo se do Vodnika.“ Vsakega rodoljuba mora gotovo žalost obiti, ako primerja tiste dobe spakedrano slovenščino kranjsko s toli čisto kajkavščino in hrvaščino. A te jezikovne popačenosti pač niso zakrivili protestantovski pisatelji slovenski, ki so pisali, kakor se je takrat v obče po Kranjskem govorilo; ljuljike zasejali niso toliko oni, marveč zanesli so jo k nam že prej severni in južno-zapadni vetrovi. Poleg tega treba pomisliti, da so oni ledino orali in vsak začetek je težak. Ko bi ne bili oni vzeli peresa v roke, Bog ve, kako bi bilo naše slovstvo dan danes. Na njih rovaš je staviti tudi to, da se je več desetletij pozneje vzdramilo „takrat zaspano katoliško duhovstvo“,*) spoznavše, koliko pri narodu premore pisana beseda. Ko bi ne bilo protestantovskih pisateljev, spala bi katoliška duhovščina še dalje spanje, ne — pravičnega,

*) Besede duhovnika Ant. Jegliča v Letopisu Matice Slovenske l. 1869., str. 202.

ampak — lenega. Čast komur čast! Nihče ne bode tajil neizmernih zaslug, ki si jih je katoliško duhovstvo v poznejših vekih pridobilo za naš narod v književnem oziru, a „literarnega Kolumba“ vender ni v njegovih vrstah. Sicer pa katoliški pisatelji XVII. veka (razven Hrena in Kastelca) tudi niso pisali Bog vé koliko boljše slovenščine kot protestantje, da, nekateri celó slabejšo. Hrenu in Kastelcu je bilo pa lehko bolje in lepše pisati, ker sta imela že protestantovske pisatelje pred seboj, in da sta iz Trubarja in Dalmatina zajemala obá in da je celó Vodnik opozarjal na slovenske protestante kot glavni vir našega jezika, to mislim, da g. prof. Marn dobro vé. Baš tako mu ne bode neznano, kako prvi slavist sedanje dobe, prof. Miklošič visoko ceni slovenske protestantovske pisatelje in kako jih stavi nad vse katoliške do Ravnikarja in to po vsej pravici, kajti naš književni jezik se v slovniškem in leksikalnem oziru od tedaj ni znatno premenil, ampak ostal je v obče tak, kakor so ga prvi pisali Trubar, Bohorič, Krelj in Dalmatin. In z Miklošičem Roma locuta est, causa finita! Vso zaslugo odrekati slovenskim protestantom ter jih zametati na prid njih v leksikalnem in slovniškem oziru slabejših naslednikov 17. in 18. veka, zdi se nam tako nespametno, kakor če bi nemški katolik povzdigal katolika Seidla ali Grillparzerja nad protestanta Götheja ali Schillerja. In da so naše besede resnične, preveri se lehko vsak, kdor primeri samó nekoliko stranij Dalmatinovih ali Kreljevih s pisavo Skalarjevo ali Alazijevo! Pri naših protestantih je vsebino ločiti od slovnice in slovarja, duh pisave od mrtve črke; kdor tega ne zna ali neče, zájde ter protestantovske in katoliške pisatelje 16. in 17. veka sodi pristransko, t. j. nepravično.

Pravo pa je pogodil g. pisatelj s tem, da nam, navajajoč dotične pisatelje in njih dela, podaje skoro iz vsakega „na poskušnjo“ kak odlomek; pri pisateljih, ki so prevajali isto tvarino, stavlja nam pred oči prevod jednega in istega svetopisemskega mesta (primero „o trohi in brunu“), kar je jako poučno. Vsled tega ni knjižica le literarna razprava, marveč ob jednem nekaka „chrestomathija“ iz pisateljev 16. in 17. veka, v kateri je bralcu možno primerjati posamezne pisave. Še bolj, se vé, bi nam bil učeni g. prof. ustregel, da je sam posamezne pisatelje gledé na njih jezik, ali vsaj na pravopis in črkopis med seboj primerjal in tudi nekoliko ocenil, da je kazal, kako je drug na drugega vplival, ali da je vsaj povedal, kdo je mojster in kdo — skaza. Sploh bi želeli večje živahnosti v pripovedovanji in trdnejše zveze med posamnimi črticami, da-si sicer vemo, da je „Jezičnikom“ le ta namen: nabirati in znašati neobdelane kamne, iz katerih kani g. pisatelj slednjič sestaviti veliko poslopje literarne zgodovine slovenske. Tako bi se bil izognil oni jednakomernosti in suhoparnosti, ki znači njegovo pisavo. Nasproti pa z veseljem poudar-

jamo in priznavamo pisateljevo redko vestnost in natančnost, ki sploh diči vsa njegova dela. Omeniti nam je le to, da se med Trubarjevimi spisi v tej knjižici pogreša od g. prof. Kreka v graški vseučiliški biblioteki najdeni: „Catehismvs sdveima islagama i. t. d.", tiskan v Tibingi l. 1575. (Glej „Ljublj. Zvon" 1883, str. 478 in 606). O Dalmatinu trdi g. pisatelj (str. 6.), da je rojen „menda" v Krškem. Po naših mislih o tem ni treba več dvojiti, kajti ljubljanska licealna knjižnica hrani neki grško-latinski slovar, ki je bil nekdaj Dalmatinova last. Na naslovnem listu bero se ondu od Dalmatinove roke pisane besede: „Ex libris Georgii Dalmatini Gurkfeldiani 1566". — Oblika „Križski" (za „Kriški" cfr. „moški" iz „mož + ski") nam ni nič všeč, ker je pretrda in se tudi nikjer tako ne govori; tudi mesto oblike: „protestanški 3" priporočali bi pravilnejšo: „protestantski ali protestantovski". Obče zanimivi knjižici pridejal je g. prof. Marn razven uvoda in „razgleda" tudi še dobro poslovenjen predgovor, ki ga je Adam Bohorič svoji slovnici „Arcticae Horulae" na čelo postavil. — Ako konečno še omenimo, da se oba „Jezičnika" po pravilnem tisku odlikujeta od marsikatere slovenske knjige zlasti iz novejše dobe, mislimo, da smo povedali vse.
Fr. V.

Nove muzikalije.

I.

Glasbena Matica je podala svojim udom za leto 1883. naslednje muzikalije:

a) „Slava Stvarniku". Maša prva za moški zbor uglasbil Anton Nedved. Tiskarna Blaznikova.

To mašo je spisal naš učeni in sloveči g. skladatelj v tako zvanem prostem zlogu. Strogo cerkvena ni in je v sredini med modêrno in strogo cerkveno glasbo; prav zato pa bode radostno sezala po njej večina naših pevovodij, ki so mnogo bolj zaljubljeni v „Liedertafelstyl" nego v resno cerkveno glasbo. Uzroka, da se nagiblje ta maša precèj k svetni glasbi, ni iskati toliko v duhu skladateljevem, marveč v harmonizaciji sami. Prepogostni kvartsekstni akordi, katere rabi strogi cerkveni glasbenik redko in le pri sklepu, potem pomanjkanje plagalnih kadenc pa uporaba septakordov in raznih harmoničnih in neharmoničnih prehajalnih nót, dela vsako cerkveno kompozicijo mehko, sentimentalno nadihneno. Prednost dajem komadoma „Kyrie", (ki hoče imeti mili proseči ton) in „Koncu"; najnevar-

nejši pa se mi zdi „Benedictus“, ki bi, ako se prenaglo poje, vsaj od začetka postal preposkôčen. Iz važnih uzrokov trdim, da bi prav „Benedictus“ v vsaki maši mogel biti kar največ v cerkvenem duhu zložen. Naj se torej poje ta „Benedictus“ v „adagio molto“-tempu. Tudi nekoliko harmoničnih napak se je v mašo vrinilo, namreč: V 17. taktu „Kyrie“, tretji udarec ima nepripravljen kvartsekstakord, kakeršnega se je vselej ogibati. Popravi se napaka, ako se prvemu basu *d*, mesto *e* dá. V 12. in 13. taktu „Glorije“ so harmonične neravnosti, ki bi se dale odstraniti z boljšo harmonizacijo; v 24. taktu 3—4. udarec je kvinta (izvirna septima), ki ne dobi pravilne razveze; tudi tu pomaga drugačna harmonizacija. V 43. taktu sta dve napaki: prvič med 1. in 2. basom napačni kvinti *fis—h*, *a — d*; drugič nastane po 2. tenorovem *a* zarad basovskega *h*, ta *a* septima, ki se pravilno ne razveže; drugačna harmonizacija napake poravná. V 50. taktu „Credo“ je neharmonična prečnost (Querstand) s prejšnjim akordom 49. takta; *g* prvega basa, 3. udarca prevzame *gis* 2. tenora 50. takta. Poprava je prav lehka. Jednako se nahaja prečnost v „Sanctusu“ med 20. in 21. taktom, v 1. in 2. tenoru.

Tej maši so tudi pridejani štirje pevski glasovi, tako uravnani, da sta 1. in 2. tenor skupaj pisana; jednako 1. in 2. bas, kar se mi zdi posebno praktično. Gledé teksta sem trdnega mnenja, da je nemškega izvira in se prelagatelju delo ni posebno posrečilo, ker se je prestrogo držal nemškega originala. Glasba v maši pa ni majhne vrednosti; zatorej naj mojih opazk, ki izvirajo iz strogo cerkveno-glasbenega stališča, nikdo napačno ne sodi.

b) Sv. Devici Mariji v čast. Samospev za sopran, troglasni ženski zbor in orglje ali harmonij, uglasbil in poklonil svojim ljubim hčeram Amalija, Gabrijela, Olga, Anton Nedved. Blaznikova tiskarna.

Kar sem rekel o maši, to velja tudi o navedeni kompoziciji, katera se zarad ostro izražene melodije še bolj približuje svetni glasbi temveč, ker spomina na neko znano „arijo“. Ker pa je v Marijinih pesnih skladatelju precèj velika prostost dana in je g. skladatelj imel gotovo to pred očmi, moràm pripoznavati, da je pesen zares lepa. Naj se torej pridno popeva v domači hiši pa tudi v cerkvi. Prepričan sem, da bode povsod ugajala, še celó nam, strogim koralistom, na pravem mestu. Spremljevanje z orgljami ali harmonijem je prav lepo, vezano, v zlogu skladateljevega krasnega „Bone Deus“. Prvega takta zborovega, 3. udarca disonance pa se meni zdé tacega učinka v cerkveni glasbi, kakor bi kdo butil z vratmi vred v hišo. To je sicer subjektivno mnenje; svetujem pa, naj se kompoziciji za poskušnjo svetni tekst podloži in poje ter naj se potem pravično sodi, in dokazalo se bode, koliko resnice tiči v mojem poročilu.

c) Venec Vodnikovih in na njega zloženih pesnij za moški zbor in samospeve (sopran in alt ad libitum) s klavirjem (ali z orkestrom) zložil in visokorodnemu, velečastitemu gospodu baronu Andreju Winklerju, c. k. deželnemu predsedniku vojvodine Kranjske, najponižneje poklonil Anton Foerster. Op. 24. Tiskala Engelmann et Mühlberg v Lipsiji.

Od skladatelja se zahteva, da je njegov umotvor za toliko uzornejši, za kolikor je imenitnejša osoba, kateri je poklonjen. To je g. skladatelj prav dobro vedel, ker je svoj „Venec" tako krasno zdelal, da smem trditi, da Slovenci tako lepo upravljenega venca dozdaj nismo imeli, in da je prav ta „Venec" jedno najboljših del, kar jih je Glasbena Matica izdala. Napeve k besedam so zložili Anton Nedved, dva neznan skladatelj (domačinki), Anton Heidrich in dr. B. Ipavec; drugi so od skladatelja samega. Spremljevanje s klavirjem je v vsem zvezku dovršeno delo; prekrasno pa zlasti v št. II., ki jednolično toniko in dominanto tako krepko podpira in jima daje življenje. G. Foersterja še dalje hvaliti, ali pa njegova dela priporočevati, bilo bi odveč; to pa rečem, da se iz vsacega takta imenovane skladbe kaže skladatelj, ki harmonične, melodične, ritmične in vse druge muzikalne zapreke igráje premaguje. Od tacega skladatelja trdim, da je dovršen mojster. Priporočam ta zvezek najiskreneje.

d) „Planinski raj". Samospev s spremljevanjem na klavirji, uglasbil in svojemu prijatelju gospodu Antonu Razingerju poklonil Robert Burgarell. Blaznikova tiskarna.

G. skladatelj Burgarell, čegar umotvore visoko cenim, je s tem svojim, sicer priprostim, a prav dobrim delom dokazal svojo vsestransko izobraženost v glasbi. G. skladatelja poznam sicer le po njegovih cerkvenoglasbenih skladbah, v katerih se je pokazal spretnega cerkvenega skladatelja, ljubečega polifonni zlog. Iz omenjene skladbe pa se kaže jasno tudi njegov bistri duh v stroki posvetne glasbe. Očividno je intencijo pesnikovo tako dobro zadel, da se mu ni bati tekmovalca. Takih samospevov nam pomanjkuje; zatorej, vrli g. skladatelj, na delo!

e) Narodne pesni z napevi. Nabral in uredil Janko Žirovnik, nadučitelj. I. zvezek. Tiskarna Milićeva.

Ta mični zvezek obseza dvajset ličnih pésenc, kakeršne poje narod po Gorenjskem, pa tudi v slovenskem Primorji. Nekatere teh pésenc so mi že znane iz Kocijančičevih zbirk. Gledé muzikalne vrednosti je pri tacem delu malo povedati; priznati pa se mora, da je g. urednik vse prav dobro harmonizoval. V posebno zaslugo štejem g. Žirovniku to, da se je lotil nabiranja narodnih napevov. Glasbena Matica je vselej poudarjala take nabire. Naj bi g. Žirovnik našel prav mnogo posnemalcev.

Tisk vseh navedenih skladeb je prav lep, v nekaterih (kakor v „Venci"), krasen. Naslovni listi so ukusno olepšani. Glasbena Matica, ki se od

leta do leta trudi, svoje ude bogato obdarovati, to prekoristno društvo, ki je že toliko cenjenih umotvorov slovenske muze izdalo, pa ne najde dovolj materijalne podpore po neznatnem številu naročnikov, izmed katerih, kakor je čitati, tretjina vplačala ni. Slovenci! bodemo mari pustili Glasbeno Matico, jedini naš muzikalni zavod propasti? Ako se to zgodi, potem se ne pritožujmo, da nas nasprotniki naši imenujejo — nazadnjake.

Danilo Fajgelj.

Slovenski glasnik.

Dramatično društvo v Ljubljani je te dni izdalo 51. zvezek „Slovenske Talije“, v katerem se nahajajo te igre: 1. Edda. Drama v štirih dejanjih. Spisal Jos. Weilen, preložil Jos. Cimperman; 2. Máterin blagoslov ali nova Chonchon. Igra s petjem v petih dejanjih. Preložil Jos. Cimperman; 3. Na Osojah („Der Sonnwendhof“). Ljudski igrokaz v petih dejanjih. Po S. H. Mosenthalu poslovenil Jos. Ogrinec; 4. Damoklejev meč. Gluma v jednem dejanji. Nemški spisal Gustav zu Putlitz; 5. Francosko-pruska vojska. Šaljiva igra v jednem dejanji. Spisal Kosta Trifković, poslovenil Miroslav Malovrh; 6. Šolski nadzornik. Vesela igra v jednem dejanji s petjem. Spisal Kosta Trifković, poslovenil Miroslav Malovrh — Vsa knjiga obseza nad 30 tiskanih pol ter stoji 2 gld. O nje vsebini in o „Dramatičnem društvu“ sploh izpregovorimo v jedni prihodnjih številk. Za danes dodajemo še to, da je imelo društvo l. 1882. dohodkov 1876 gld. 78 kr., stroškov 1869 gld. 3 kr., tedaj prebitka 7 gld. 75 kr., vsega premoženja pa 5580 gld.

Matica Slovenska bode imela izredni občni zbor po sklepu odborovem dné 16 aprila. Temu občnemu zboru se predloži bilanca o vsem Matičinem imetji in osnova novih Matičinih pravil, katera po odborovem naročilu izdelajo gg. profesorji Šuklje, Senekovič in Anton Zupančič. Nasvetovane prenaredbe se poprej pošljejo avtografovane vsem, tudi vnanjim odbornikom, da pred odločevalno odborovo sejo lehkó povedó pismeno svoje misli tudi tisti odborniki, ki se ne morejo osobno udeležiti posvetovanja. Najvažnejša točka v osnovi novih pravil bode nasvet, da se dozdanja letnina poviša na 3 gld., da se tako zjednači dozdanja nepravična razmera med ustanovniki in letniki ter tudi pomore slabemu novčnemu stanju Matičinemu. Poudarjamo, da je letnino povišati sklenil z ozirom na neugodne novčne razmere ves odbor (zoper je glasoval samó jeden odbornik); poudarjamo to za tega delj, ker neki slovenski list ta sklep podtika samó nekaterim odbornikom („baš tisti hočejo“). Sicer pa vsa razprava dotičnega lista zaradi mnogih citatov iz „Ljubljanskega Zvona“ kaže dovolj očito, da je bolj naperjena proti našemu listu, nego pisana zaradi Matice same. In baš zato se vzdržujemo vsake nepotrebne in neplodne polemike. — Odbor je v zadnji svoji seji tudi sklenil povabiti slovenske pisatelje, naj pošljejo primernih spisov za Letopis do 1. junija t. l. Uredovanje Letopisa je na odborovo prošnjo spet prevzel Fr. Levec. — Tudi družabniki se sprejemajo samó do 1. junija t. l., ker se takrat pričnó tiskati društvene

knjige ter je treba določiti število posamičnim knjigam. Kdor do 1. junija t. l. ne plača svoje letnine, zbriše se izmed matičnjakov (§ 3. društv. pravil). Odbor je bil prisiljen strogo zvršiti to določilo, ker se je poprejšnja leta tiskalo časih po več sto izvodov knjig več, nego se je potlej nabralo družabnikov. In tako se je potrosil marsikateri stoták za knjige, ki zdaj trohné v Matičinem skladišči.

Kersnikov roman „Na Žerinjah" prinaša v dobrem nemškem prevodu mariborska „Südsteierische Post". — „Narodna biblioteka" bratov Jovanovićev je v svojem 74. zv. v srbskem prevodu pod naslovom „Stara slika" objavila predlanskim v našem listu natisneno Kersnikovo novelo „Luterski ljudje". — Poroča se nam, da na Ogerskem živeča Slovenka prelaga za neki dunajski list Kersnikov roman „Cyclamen", ki je bil lani natisnen v „Ljubljanskem Zvonu". Veseli nas, da izvrstni naš pripovedovalec in pisatelj nahaja toliko zasluženega priznavanja tudi zunaj Slovenske. Dostavljamo še, da g. Kersnik piše nov roman.

Koledar in kažipot po Trstu za leto 1884. se imenuje praktično urejena knjiga, ki vrhu koledarskih stvarij obseza po imenu naštete vse tržaške c. kr. duhovske in civilne urade, cerkve, šole, društva, javne zavode, časopise, advokate, notarje, trgovce in obrtnike. Knjigi je namen, slovenskemu ljudstvu biti pripomoček pri njegovih opravkih po Trstu. Drugi del, ki v kratkem izide, bode obsezal novi obrtni zakon, najvažnejše stvari o poštnih hranilnicah, Cegnarjev životopis in novelo iz tržaškega življenja. Knjigo je uredil V. Dolenc. Oba dela skupaj stojita 80 kr., vsak posebej 50 kr. Naročnina naj se pošilja „Novi Tiskarni" v Trst.

Miklošičevi čestilci. „Ljubljanski Zvon" je v svojem 12. zvezku l. l. navel nekoliko tistih učenjakov in dostojanstvenikov, ki so dné 20. novembra poklonili Miklošiču zlato svetinjo in latinski pisano adreso. Marsikoga bi utegnilo zanimati, koliko je bilo med temi čestilci Miklošičevimi Slovencev. Bili so ti gg.: dr. J. Zl. Pogačar, knezoškof v Ljubljani; dr. Gregor Krek, vseučiliški profesor v Gradci; dr. J. Štefan, vseučiliški profesor na Dunaji; J. vitez Zhishman, vseučiliški profesor na Dunaji; Mat. Valjavec, kr. gimn. profesor v Zagrebu; Dav. Nemanič, c. kr. gimn. profesor v Pazinu; dr. Fr. Simonič, ammanuensis c. kr. vseučiliške knjižnice na Dunaji; J. A. Simonič, kaplan v Št. Juriji in J. Simonič, dekan v Št. Juriji na Ščavnici. M. M—ko.

Kranjsko — Krajina. Na strani 46. letošnjega „Ljubljanskega Zvona" razlaga g. prof. Rutar ime kranjske dežele, in pri tej priliki oporeka meni, ker sem razven svojega mnenja navedel tudi mnenje prof. Luschina, da je ime „Krajina" prestava latinske „marke". Prof. Rutar imenuje sicer prof. Luschina grešnika, če se pa pogleda na omenjeno stran knjige, takoj se razvidi, da sem jaz tisti grešnik, in da je prof. Luschin le vtora osoba v stvari; zato nekoliko pojasnila.

Prof. Rutar utemeljuje svojo trditev na stranico 98. „Archiva", kjer se bere: „in comitatu .. quod Carniola vocatur et quod vulgo Creina marcha appelatur"; vtora listina: „in regione vulgari vocabulo Chreine et in marcha et comitatu Paponis comitis". Vprašanje je, ni li pisalec listine takoj pristavil, da se razume beseda Creina za marcha? Zakaj pa ni zgoraj zapisal: in comitatu ... quod marcha Carniola vocatur et quod vulgo Creine marcha appelatur? — Če bi bilo tako zapisano, bi imel prof. Rutar prav, ker pa ni, pa ostane pri starem. Kar se vtore listine tiče, nima vrednosti za jezikoslovno razlago, nego le za uradno okrajino. Ker mislim, da je s tem moj odgovor določilen in končan, zdržujem se vsake daljše polemike. Fr. Šumi.

„Vienac" prinaša v svoji 4. št. t. l. kratek životopis našega pesnika Simona Gregorčiča s sliko ter obeta, da hoče o njegovih poezijah priobčiti posebno študijo.

Čehi o Slovencih. Izvrstnega praškega „Světozora“ zadnja št. pr. l. je prinesla S. Gregorčičevo „Jeftovo prisego“, katero je dovršeno na češki jezik preložil V. Pakosta. — „Zlatá Praha“ prinaša v 2. št. krasno, po fotografiji v les vrezano podobo znanega „Šuma“ ali slapa Radovine v blejski okolici. — V „Slovanskem Sborniku“ (1884, št. 2.) znani ruski profesor J. Baudouin de Courtenay priobčuje jako zanimive črtice o Rezijanih in beneških Slovencih. — „Kokerská dolina v Krajině“ se imenuje krajepisna črtica, katero je v 4. zvezku „Zlate Prahe“ objavil znani g. Lego. Spisu je pridejana tudi prav lepa ilustracija.

Tujci o Slovencih. V Gottschallovem časopisu „Unsere Zeit. Deutsche Revue der Gegenwart,“ 1883, 12 Heft. Leipzig, Brockhaus, je Hrvat Samuel Singer o Slovencih, njih literaturi in političnem položaji napisal prav lepo in za naš narod častno razpravo, katero je v slovenskem prevodu prinesla nedavno tudi goriška „Soča“. — Znani nemški publicist in poslanec v nemškem državnem zboru Karl Braun-Wiesbaden je v nemškem ilustrovanem časopisu „Über Land und Meer“ (7. zv. 1884) objavil nekoliko popotnih črtic pod skupnim naslovom „Aus dem Lande der Slovenen“. Priznavati moram, da že dolgo časa nisem bral nobene v stilističnem oziru tako slabe razprave, kakor je ta spis. Kakor mlada mačka z mišjo skače neusmiljeni Braun s čitateljem okoli Triglava po Soški in Savski dolini, okoli Gorice in okoli Bleda, tako da niti slovenski čitatelj, ki tiste kraje pozna, večkrat ne vé, kam ga je zanesel hudomušni Nemec. Tudi v stvarnem oziru ima opis mnogo hib, tako exempli gratia piše Braun na 256 str.: „Der Slowene bedient sich niemals der Sense, auch da, wo die Beschaffenheit des Terrains es erlaubte. Wo Deutsche und Slowenen durcheinander wohnen, erkennsst du während der Erntezeit den Deutschen an der Sense und den Slowenen an der Sichel.“ — To je dovolj! Čudim se tem bolj temu spisu, ker je Braun leta 1877. izdal Karl Gerhardove „Gesänge der Serben“ ter je s svojim obširnim uvodom pokazal, da mu južno slovanstvo ni terra incognita. — Tudi Angleži so se začeli zanimati za naš narod. Največji angleški časopis „The Times“ je prinesel konec decembra dve obširni razpravi pod naslovom „Among the Southern Slavs — Med južnimi Slovani“. Spisal ji je Mr. Mackenzie Wallace. Pisatelj je po rodu Škot, svoje študije je dovršil v Heidelbergu ter je potem sedem let živel v Rusiji, katero je vso prepotoval od Astrahana do Arhangelskega, od Baltiškega morja do Urala. Posledke svojega sedemletnega opazovanja na Ruskem je objavil v obširni knjigi, ki je v svojem času (1878) vzbudila veliko senzacijo ter je preložena že v več evropskih jezikov. Pozneje je g. Wallace bival v Egiptu in zdaj je že drugo leto korespondent londonskih „Times“ v Carigradu. Letošnjo zimo je šel popotovat in opazovat po južnih slovanskih deželah. V začetku decembra je bival blizu 14 dnij v Ljubljani, kjer se je korenito upoznal z našimi razmerami. Lehko rečem: korenito upoznal, kajti g. Wallace ni samo temeljito učen, fino opazujoč in objektivno sodeč človek, ampak tudi silno natančen mož; in pisatelj teh vrstic, ki mu je pripovedoval nekoliko večerov o naši književnosti, moral mu je tudi pokazati vsako knjigo, vsak časopis, o katerem je govoril. — G. Wallace opisuje Slovence v narodopisnem, literarnem in političnem oziru in morebiti priobči „Ljubljanski Zvon“ o priliki nekoliko črtic iz njegovega duhovitega in nam Slovencem posebno prijaznega spisa. Morebiti bode zanimalo koga še to: „Times“ je tako velik časopis, da v jedni številki — kakor mi je preračunil prijatelj matematik — prinašajo toliko gradiva, kakor „Slovenec“ ali „Slovenski Narod“ v 26 listih! Redakcija začne svoje delovanje ob 10. uri zvečer in do $^1/_2$ 3. ure zjutraj morajo gotovi biti vsi rokopisi. V jedni uri je ogromni list natisnen; tiskajo ga trije parni stroji; ob 4. uri se začne

razpošiljati; koliko se ga tiska, to je tajnost. Naročnikov imajo „Times“ prav malo; a ogromno število se lista v vseh angleških mestih proda po ulicah in prodajalnicah. Ako želiš prejemati list na dom, naročiš si ga, za kolikor dnij hočeš, v bližnji trafiki; kadar menjaš svoje bivališče, naročiš si ga spet v prvi prodajalnici. Tako nimaš nobene sitnosti s pošiljanjem naročnine in premembo svoje adrese. Ker „Times“ plačujejo svoje po vsem svetu raztresene dopisnike jako dobro, ne mogle bi izhajati ob naročnini; vzdržujejo jih inserati.

Akademija znanosti in umetnosti v Zagrebu je dné 24. novembra m. l. imela svojo 17. svečano sejo, iz katere nam je na prvem mestu omeniti govor prvosednika, presv. g. dr. Račkega. Ko je v uvodu poudaril veselo znamenje, da je akademija v minulem letu dobila lepo število novih, mladih delavcev, je g. Rački prestopil na znanostni del svojega govora, v katerem je pobijal teorijo nekih učenjakov, ki bi iz novejše kulturne zgodovine radi dokazali, da se ves omikan svet loči v dva nasprotna taborja, na vzhodni in zahodni. Črta, ki bi jo potegnili od Baltiškega morja do vzhodnih Karpatov, pa od tod po dolnjem Dunavu do Jadranskega morja, loči po mnenji teh učenjakov zahodni kulturni svet od vzhodnega. Bistveni razloček, da se kaže v vesoljnih društvenih razmerah, v katerih da na vzhodu prevladuje osobnost nad skupnostjo, a na zahodu skupnost nad osobnostjo. V vzhodni rodbini da mož vlada nad ženo, in da se med njima nikdar ni razvila zveza ravnopravna. V vzhodni državi da med gospodujočim in podložnim plemenom reži brezdno, ki se nikakor ne dá zasuti in da je zaradi tega neomejena samovlada ondu jedina mogoča državna oblika. Na zahodu pa da je ravno narobe. Tu sta si mož in žena ravnopravna, a ravnopravni da so tudi razni stanovi in razna plemena v državi. Učeni gosp. prvosednik je to mnenje temeljito ovrgel ter jasno dokazal, da zgodovina povse drugače uči. Stari Grki so se navduševali za resnico in lepoto, duh rimski pa je na tej podlagi ustvaril postavno pravico. Tu se torej vzhodna in zahodna omika ne nasprotujeta, ampak dopolnujeta; a kar Rimljani niso mogli poravnati, to je sijajno zvršilo krščanstvo. Lepo je dokazal, da tolikanj zaničevano bizantinsko cesarstvo nikakor ni v nasprotji z zahodno omiko, marveč da je ravno onó plodove človeškega uma čuvalo, dokler ni zahodni svet za nje dozorel. Še bolje, nego vse to, pa omenjeno teorijo pobija starodavno družinsko življenje Slovanov. V zádrugi in v županiji slovanski se skupnost in osobnost lepo ujemata, a ne da bi jedna nad drugo vladala. Oslanjaje se na teorijo o dveh kulturnih svetovih je znani madjarski historik v lanjski svečani seji madjarske akademije dokazoval, da so Madjari oni izvoljeni narod, ki ima sprijazniti zahod z vzhodom ter poravnati nasprotja, ki ločijo obe kulturni poli. Nihče ni mogel te predrzne trditve bolje ovreči, nego jo je ovrgel učeni gospod prvosednik jugoslavenske akademije, ki je proti koncu slavnostnega govora dobro povedal in dokazal, da le domači sinovi morejo duševne plodove druzih narodov presaditi v svoj narod in to samó v narodnem svojem jeziku. Celo stoletje je humanizem cvetel v Italiji, a noben Talijan ga ni ponujal drugim narodom, dokler niso Francozi, Angleži, Nemci in drugi sami prišli v Italijo ter nove ideje sami nosili v svojo domovino.

Iz tajnikovega poročila vidimo, da so samostalna znanstvena preiskavanja in izdavanje gradiva za takšne preiskave bila prva skrb akademiji v lanskem letu. Dr. Rački je nadaljeval svojo razpravo „o kulturnem stanji hrvatske države pred XII. vekom“ ter dokazal, da je tudi na Hrvatskem bilo neslobodnih ljudij, ali da je bila to rimska naprava, ki se je v Hrvatih udomačila. Isti član je spisal tudi nekrolog Maciejovskomu ter za „Starine“ uredil kores-

pondencijo Vitezovićevo. Akademik Pavić je v razpravi o „Palmotićevoj Kristijadi“ pokazal, da je ta pesem slobodna prestava latinske Kristijade od Jerolima Vide, ali med tem, ko latinski original zadovoljuje estetiškemu uživanju, greje hrvatska pesem pobožna srca. Razven tega je Pavić spisal životopis Daničiću, katerega stavi nad Vuka, zlasti kar se tiče sistematskega znanja slovanske filologije. Akademik Valjavec je nadaljeval svoje studije o „naglasu v novoslovenskem jeziku“. Dr. Meixner je napisal razpravo o „hrvatskih prevodih t. z. disticha moralia Catonis“ in njihovo veljavo v hrvatskih šolah do polovice XVIII. stoletja. Tajnik Dr. Matković je nadaljeval svoje preiskave o „potovanjih po balkanskem polotoku v XVI. veku. Prof. Budmani je pisal o „dubrovačkem sadanjem dialektu“. Dr. Crnčić o južno-slovenskih romarjih, ki so med 1478—1520 bili v Rimu ter se ondu vpisali v bratovščino sv. Duha in sv. Marie „in Saxo“. Prof. Zore je dal „gradiva za poznanje eroikomične dubrovačke pesme“. Dr. Marković je napisal nekrolog Medu Puciću ter obširno ocenil njegovo književno delovanje. Dr. Pilar je napisal nekrolog za častnega člana dr. Ami Boué-a, ter tudi razpravo o „moslavačkem granitu“. Dr. Zahradnik je pisal o „teoriji parabole“. Akademik Torbar je razpravljal „sončane pege“. Dr. Janeček je dokazal v svojem spisu „o lučbeni analizi vode jamničke“, da ima ta kiselica mnogo železa v sebi. Dr. Maretić je spisal članek „Nov prilog za istoriju akcentuacije hrvatske ili srpske“. Oče P. Pierling v Parizu je priobčil tri poročila Mata Karamana, zadarskega nadškofa (1746—61) o njegovem poslanstvu v Rusiji. Gosp. Lopašić je uredil za „Starine“ izprave o „Zrinsko-Frankopanski zaroti“. Dr. Jiruš je napisal razpravo „Prilog k flori dalmatinskih otokov“. Dr. Kišpatić je razpravljal „o serpentini i temu podobnem kamenju v Fruški gori.“ Prof. Magdić je poslal nekoliko spominkov o „starih rodbinah senjskih“. Dr. Gorjanović je napisal članek „ostanci kvarternarnih sisara gore zagrebačke“ in „fosilni sisari Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.“ Kar je jugosl. akademija lansko leto dala na svetlo v svojih knjigah, poročali smo že v poročilih o hrvatski književnosti sploh in nam torej ni treba tu ponavljati. Ravno tako smo že poročali, kako je akademija preskrbela nadaljevanje svojega „riečnika“. Po smrti Daničićevi je akademik Valjavec dodelal črko č in ć, potem pa je uredništvo „riečnika“ prevzel prof. Budmani.

O ostalem delovanji akademije je poročal tajnik, da se bode galerija slik prihodnjo spomlad slovesno odprla, da je dra. Kršnjavega izvolila za ravnatelja te galerije, ter da so poplačani vsi stroški, t. j. 240.738 gld. 78 kr., katere je stala akademiška palača. Nadalje je omenil, kako potrebni so periodični shodi književnikov in učenjakov in da akademija namerava prvi takšen shod sklicati leta 1885., da ž njim praznuje petdesetletnico književnega preporoda leta 1835. Že je pozvala Srpsko učeno društvo v Belemgradu, Matico Hrvatsko v Zagrebu, Dalmatinsko v Zadru, Srpsko v Novemsadu, Slovensko v Ljubljani, Književno društvo bolgarsko v Sofiji, in Pravničko društvo v Zagrebu, da bi se udeležila te svečanosti, kar so jej vsa društva obljubila. Akademija se je udeležila po svojih zastopnikih svečanosti Miklošičeve v Ljutomeru ter mu v adresi čestitala k sedemdesetemu rojstvenemu dnevu. Akademiška knjižnica je narasla v minulem letu za 769 zvezkov. Akademiška glavnica je štela konec leta 1882. vsega skupaj 352.966 gld.; narasla je istega leta za 12.828 gld., a potrosila je 25.800 gld. Napósled je akademija imenovala nove

prave ude: Petra Budmanija, Ivana Tkalčića, Nadka Nodila, Tadijo Smičiklasa, in dra. Gustava Janečka; a dopisujoče: Prof. V. J. Lamanskega v Petrogradu, prof. A. Leskiena v Lipsku, R. Lopašića, dra. V. Dvořaka, dra. B. Jiruša in dra. M. Kišpatića v Zagrebu; a prof. dra. F. J. Studnička v Pragi.

Novi grobovi. Rusom je pobrala smrt zopet nekaj rodoljubnih pesnikov in pisateljev. 3. decembra 1883. je umrl pesnik Vasilj Vasiljevič Markov, kateri si je bil v poslednjem času med ruskimi pesniki pridobil že lepo ime, dasi je še le pozno začel pečati se s poezijo. — 31. decembra je umrl mladi pisatelj Dmitrij Nikolaevič Sadovnikov. Pokojnik, rojen pred 37. leti v Simbirsku, pričel je literarno svoje delovanje pred kakimi desetemi leti kot liričen pesnik. Pesni njegove dišejo narodni duh, osnovane so tako rekoč na narodni poeziji (n. pr. pesen o Stenjki Razini, ki je jedno iz najboljših del njegovih); žal, da so te pesni zdaj še raztresene po kakih pet in tridesetih publikacijah, nekaj po „debelih“ žurnalih, nekaj pa po ilustrovanih časopisih, kjer se je podpisaval „Žanrist“ itd. Z 1879. letom je postal literaren kritik pri žurnalu „Iskusstvo“, kjer je objavljal cele vrste razprav pod psevdonimom „D. Volžanov“. V teh je pretresaval sočasne pesnike ruske. Razven tega je bil Dmitrij Nikolaevič priden nabiralec narodnih pravljic, pesnij, poslovic in jednakih rečij. Njegova precej obširna zbirka pride skoraj tiskana na svetlo v „Zapiskih imperatorskago ruskago geografičeskago obščestva“. Korekturo poslednjih listov je dokončal Sadovnikov malo pred smrtjo svojo. Za „Iskusstvo“ je pripravljal obširne studije o Turgenevu in imel je na misli, izdati letos korespondenco in biografijo pokojnega pesnika Jazykova. Te stvarí hrani zdaj prijatelj njegov, pesnik Jak. P. Polonskij v St. Peterburgu. — 12. jan. pa je v Odesi umrl glasoviti ruski junak, politik in pisatelj, general Rostislav Andrejevič Fadêev v 60. letu svoje dôbe. Sin ruskega državnega svètnika in kneginje Dolgoruke, izučeval se je najprej v peterburškem artilerijskem zavodu, od koder je kot častnik izstopil. Čez jedno leto obesi vojaško suknjo na klin, ali l. 1850. stopi zopet v vojsko in prideljen je kavkaški armadi, kjer ostane več let in se bojuje nenavadno hrabro. Za krimske vojske pride z rusko armado pred Ardahan, Kars in Erzerum. Ko se pri Sevastopolji združi skoraj vsa Evropa proti Rusiji, poslan je tudi Fadêev tjà. kjer mnogo dela za obrambo. Bil je pobočnik Barjatinskega in nekaj časa tudi namestnik velikemu knezu Mihailu, bratu Aleksandra II. Naposled zapusti Fadêev vojaško službo kot general l. 1871. Za zadnje rusko-turške vojske je bil poslan v Srbijo in Črno goro, da uredi vojno sodelovanje v obeh zemljah. Od l. 1880. je bil zopet v državni službi. Fadêev se je najbolj proslavil s svojimi vojaškimi in političnimi spisi. L. 1860 izda: „Šestidesjatĭ let Kavkazkoj vojny“, l. 1865. „Pisĭma iz Kavkaza“, v katerih razpravlja azijsko vprašanje z ozirom na Rusijo in Evropo. L. 1868. spiše: „Vooruženija sily Rossii,“ s katerim delom je obrnil náse pozornost vse Evrope ter si pridobil mnogo privržencev. Že tukaj se je bil dotaknil vprašanja slovanskega, katero je razložil v spisu „Mnênie o vostočnom voprosê“, ki je vzbudil veliko senzacijo. Slovanski svet sploh, posebno pa južni Slovani, izgubili so v Fadêevu vročega zagovornika svoje ideje. —e—

Ruska književnost. — J. K. Lebedev, kateri se skriva za psevdonimom „I. Morski“ ter sloví za izvrstnega novelista, izdal je nedavno zbirko novel pod naslovom „O dêtjah ne dlja dêtej“ (Ob otrokih, ali ne za otroke). Prekrasno to delo diči 118 načrtov in vinjet najboljšega ruskega ilustratorja I. I. Karazina. Te Lebedevlje novele — vseh je šest — vzete so sicer iz otroškega življenja, ali pisane so za odrasle ljudí. Najlepša je pač „Noč“, v kateri mlada deklica pripo-

veduje svoje kratko in dovolj zanimivo življenje ter govori o sebi, svojem očetu in svoji bodoči mačehi. To novelo je že preložil na slovenski jezik D. Bolè (η) v „Novicah“ 1881. leta, ako se ne motimo. — A. V. Ostrovskij, najboljši dramatik ruski, dospel je koncem decembra iz Moskve v St. Peterburg z novo veselo igro v 4 dejanjih: „Kriv brez krivde“. — Mladi daroviti pisatelj K. Barancevič, izdal je zbirko nevelikih povestij v knjižici: „Pod gnetom; povêsti i razskazy“. Jako resnično je povedal neki ruski kritik, da so povesti Barancevića napisane s solzami. Res, on poje po največ o solzah malih ljudij, s šibkim značajem, katere usoda preganja, ali zato krepko čutijo. Takih nesrečnikov je poln ves svet, blizki so nam vsem. Barancevič jih umeje slikati mojsterski. Posebno simpatično v njegovih povestih je neka mirna, prisrčno toplota, ki izvira iz njegove iskrene ljubezni k človeku in vsemu človeškemu, dobremu in lepemu. Dasi je ta pisatelj pesnik solzá, vender se prostega ohrani vse sentimentalnosti. — Pri knjigarju Glazunovu izšlo je „Polnoe sobranie sočinenij J. S. Turgeneva“. Ta posmrtna izdaja obseza 10 zvezkov in nahajajo se v njej tudi manjše razprave in manjša dela prejšnjih let, kakor tudi vse od l. 1879. do pisateljeve smrti izdane stvari: Pesni v prozi, Klara Milič, Pesen zmagonosne ljubezni, Pergamski odkópi, in Požar na morji, do sedaj še neizdano delce, v katerem opisuje dogodbo, ki jo je sam doživel, ko se je l. 1837. na ladiji „Nikolaj I.“ vozil v Nemčijo, (pri Travemündi užgala se je bila ladija in potovalci so bili v veliki nevarnosti.) Tej izdaji je pridejan predgovor M. M. Stasjulevića, Turgenevelj životopis, portret in faksimile, pa kronološko in abecedno kazalo spisov njegovih. Za vseh 10 zvezkov, ki obsezajo nad 300 tiskanih pol, plačati je po pošti 17 rubljev. — N. A. Lejkin je izdal nedavno roman „Hristova nevêsta“ in povest „Kusok hlêba“. To sta njegovi najboljši in do sedaj najobširnejši deli. Obe sta vzeti iz krogov kupčevalskih in meščanskih in sicer tistih generacij, ki so dan danes že malo ne izmrle. Značaji so v obeh delih slikani resnično in živo. „Hristova nevêsta“ hrani v sebi vrhu tega še precèj podrobnosti o starih svatebnih in drugih običajih ter šegah starega kupčevalskega stanú. Zanimiva je že sama fabula. Slika nam nesrečno usodo neke deklice, katero so roditelji še pred rojstvom njenim obljubili samostanu, „službi božji“, da bi vzveličali sebe in njo in da bi „s pomočjo božjo“ množilo se jim v kupčiji njih imenje. — Pri Pavlenkovu izhajajo znovič „Sočinenija Glêba Uspenskago.“ Tretji zvezek, ki je nedavno izšel, obseza pod naslovom „Novyja vremena, novyja zaboty“ devet črtic in povestij, med drugimi „Hočeš nočeš“, „Gladna smrt“, „Tri pisma“ in dr. — S. A. Priklonskij obogatel je rusko etnografsko literaturo s knjigo „Narodnaja žiznĭ na sêverê“. V mislih ima sever o Belem morji, posebno pa do sedaj še malo preiskano olonecko Zaonežije. Knjiga je osnovana na svoja opazovanja, pisana je živo in korenito in iskrena ljubezen do naroda veje nam naproti iž nje. Večinoma se peča Priklonskij z narodno-gospodarskim položajem kmetov v rečenem kraji, z zemeljskimi razmerami, industrijo, kulturo i. t. d. — „Slavjansko blagotvorĭteljno obščestvo“ je počelo izdajati svoj žurnal (mesečnik), ki se peča samó s slovanskimi narodi. V prvem delu prinaša društvene vestí in stvarí. Drugi del, „slavjanskoe obozrênie“, prinaša razprave o stanji in gibanji narodov slovanskih. Med drugim je bil priobčen članek o „Miklošičevi slavnosti“ od Th. Istomina, ki zagovarja Miklošiča proti Hrvatom. Ta Slovencem prijazni slavist je tudi v 2. številki priobčil nekaj malega o isti stvari. Tretji del obseza biblijografske vesti. Izvrsten je nek članek Pl. Kulakovskega, bivšega profesorja na veliki školi“ v Belemgradu, katerega je sedanja germano-

filska vlada odpravila iz Belegagrada, češ, Srbi naj se uče nemščine, namesto ruščine. V tem članku podaje ta izvrstni poznavalec srbske slovesnosti podrobno poročilo o najnovejši srbski književnosti. — „S l o v o i d ê l o“. M. J. S e m e n s k i j podaje v tem delu zbirko slik iz ruske zgodovine XVIII. stoletja, iz dobe Petra Vélikega. Iz raznih arhivov je zbral mnogo lepega materijala. Zanimale bodo te slike ne le historika, ampak tudi tistega, ki rad bere kaj lepó in živo pisanega iz preteklih časov. Tu se nam podajejo med drugim črtice: „Tajna kancelija pri Petru Vélikem“, „Peter I. humorist“, „Samuel Vymorkov, prorok o prihodu Antikristovem“ i. t. d. — K.

Srbska književnost. — Knjigar M. Popović v Novem Sadu izdaje že več časa zbirke narodnih pesnij v malih zvezkih, kateri obsezajo glavne junaške pesni o tem in onem narodnem junaku ter stanejo le po 15 novčičev. Do sedaj so izšli, kolikor vemo, cikli o teh-le junakih: o Banoviću Strahinji, o Visokem Stevanu, o vojvodih Jakšićih, o despotovićih Brankovićih, o Gjurgju Smederevcu i prokleti Jerini, o Karagjorgju, o Milošu Obilići, o Ljutici Bogdanu, o senjskih Uskokih, o serdaru Jankoviću Stojanu, o srpskih hajdukih, o Sibinjaninu Janku, o Starini Novaku, o caru Dušanu, caru Lazaru in caru Konstantinu pa carici Jelici. Vsem tem zvezkom je vrhu tega priložena po jedna slika. Razven tega je omenjeni knjigar izdal še zbirko pesnij o Kraljeviću Marku s sliko „Sanje kraljevića Marka“ (cena 50 kr.). „Pjesme Kosovskog boja 1389. godine“ 24 novčičev) in „Propast carstva srpskog na Kosovu“ u narodnim pesnama sa slikom „Boj na Kosovu“. Priporočamo te zbirke najtoplejše tistemu, ki hočejo uživati najlepšo narodno poezijo. Zavoljo nizke cene more si jih omisliti vsak. — V Pančevu je izdal Pavao M. J o v a n o v i ć: „S l i k e i p r i l i k e i z s r p s k o g a ž i v o t a.“ Cena 1 for. — Nedavno sta izšla dva zvezka „L e t o p i s a M a t i c e S r p s k e“. V prvem nahajamo med drugim razpravo I. Miodragovića: „Z a d a t a k k n j i ž e v n o s t i“, katera napravlja s svojo treznostjo na čitatelja jako dober vtis. Pisatelj pravi, da je glavni namen književnosti, da u č i; zavreči se morajo taki proizvodi, kateri čitatelja ne izobražujejo ter ga ne delajo sposobnejšega za družabno življenje in delovanje, ampak samó zabávajo. Pisatelj, ki hoče pisati dobre knjige za narod, mora pred vsem troje znati: 1. splošne naučne rezultate in stopinjo denašnje kulture; 2. poznati mora narod, njegove potrebe in stopinjo njegovega razvoja in 3. narodni jezik. V istem (135.) zvezku nahajamo še prelogo četrtega Cecíronovega govora proti Katilini od Milana A. Jovanovića, razpravo A. Hadžića, urednika „Letopisu“: „Srpkinja žena (pogledom na srpske narodne umotvorine)“. Milan Savić objavlja tu veselo igro v jednem dejanji: „N e ć e d a s e p r o t i v i (Neče se protiviti), A. M. Matić pa razpravo „Može li biti na zvezdama živih stvorova“. M. Popović, pesnik na glasu, objavlja nekoliko pesnij. „Razgled po književnosti“ končuje zvezek. — 136. zvezek ima na čelu zanimivo razpravo Dragutina I. Ilijića: „O u z r o k u o p a d a n j a n a r o d n e p o j e z i j e“, kjer pride do sklepa, da prične narodna poezija propadati, kakor hitro se prične rušiti trdna morala narodna. Ta trdna morala je imela svoje pribežališče v zádrugi. Ko se je ta odpravila, izginila je baje tudi tista trdna morala in poezija narodna je počela giniti. Mi bi tudi iskali propada narodne poezije v odpravi zádruge, ali ne ravno tam, kjer Ilijić. Po odpravi zádruge je prisiljen narod razvijati se bolj ali menj individualno; in ravno ta individualnost je grob poeziji, vsaj epski. Hadžić ima tudi v tem zvezku razpravo: „Srpkinja mati.“ Potem obseza ta zvezek še razpravo „Svetlost u nauci i u životu“, povest „Gazda Mija“ in „razgled po književnosti“.

Utrnila se je ‚zgodnja danica' na obzorji slovenskem! Umrl je po daljšem bolehanji premilostivi gospod

Dr. Janez Zlatoust Pogačar,

knez in škof ljubljanski,

velikokrižnik Fran Josipovega reda in komendator Leopoldovega reda itd. itd.

dné 25. januvarija t. l. ob 6. uri zjutraj v 74. letu svojega blagega, svojega plodovitega življenja! Katoliška cerkev, avstrijska država in narod slovenski žalujejo ob njegovem grobu; veda je izgubila vernega učenca, umetnost vdanega prijatelja, trpeče človeštvo ljudomilega tolažnika, mladina preskušenega voditelja!

Porojen 22. januvarja 1811. leta v Vrbi, v rojstveni vasi Preširnovi, ohranil je véliki pokojnik ves čas svojega življenja v svojem srci do naroda slovenskega dejansko ljubezen, katero sta v mlade prsi njegove zasadila ožja mu rojaka Preširen in Matija Čop. Ustanovil je Slovencem prvi cerkveni list „Zgodnjo Danico“, poklonil mu je svoje izvrstne „cerkvene ogovore“, pomagal je velikodušno osnovati „Matico Slovensko“, prvi naš dnevnik „Slovenski Narod“ in „Narodno Tiskarno“. Prejšnja leta vodja knezoškofovemu zavodu „Alojzijevišču“ spoznal je med svojimi mladimi gojenci marsikateri pisateljski veleum, katerega je skrbno gojil in očetovski podpiral. Bil je vesten zvrševalec Wolfovi oporoki in da se je veliki slovensko-nemški slovar iz nova začel uredovati, to je njegova, samó njegova zasluga. Želel je pred svojo smrtjo videti natisneno vsaj prvo polo, a Bog mu tega ni dal učakati. Iz vsega srca se je veselil vsakega novega talenta, ki se je pokazal v slovenski književnosti in nepozabljivo ostane nam vsem, kako je odlikoval pesnika S. Gregorčiča, ko so njegovi tesnosrčni tovariši grajali njegove pesni. „Ljubljanskemu Zvonu“ je bil pokojni ves čas veren prijatelj. Vsako številko je čital s posebnim zanimanjem in ko so mu oslabele oči, morali so mu jo glasno čitati drugi. Blagosrčen in rahločuten, kakor njegov najboljši prijatelj dr. R. Razlag, ostane pokojnik z zlatimi črkami zapisan na vse čase v zgodovini občnega slovenskega napredka.

Bog daj nebesa njegovi veliki, njegovi plemeniti duši!

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: celo leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30. četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamični zvezki se oddajejo po 40 kr.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: Fr. Levec.
Uredništvo in upravništvo v Novih ulicah 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji:
Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.
Leto IV. V Ljubljani, 1. marcija 1884. Štev. 3.

Tri ptice.

Ptice tri pred ôkno priletéle,
Pésni tri na lipi mi zapéle.
Priletéla k meni prva ptica,
Kaj je péla ptica lastavica?

„Daleč, daleč mesto tam leží ti,
Pa za mestom reka se valí ti,
Reka širna, šumna in deroča,
Poleg reke ribičeva koča.
Kadar v veži rod svoj nahranjujem,
Mnogo vidim ti takó in čujem:
Redko ribič mi domá je stari,
V koči hčerka njemu gospodari. —
Slámnat krov je in beraška koča,
Pa je táka roža v njej cvetoča!
Često hčerka sama gospodari,
Oča ide, v čolniči ribari;
On odhaja, nékdo pa prihaja,
Pa pri hčerki celi dan ostaja!
Lép junák je, víteške postave,
Poln zlatnine ves od nog do glave!
Sablja mu do zemlje se dotiče —
Glej, in dèkle se mu ne odmiče!
Káj odmiče! za rokó ga vodi,
Ž njim po izbi gor in doli hodi.
Časih ona dolgo ž njim poseda,
Tujec dèkle, dèkle tujca gleda;
Časih njiju zbližata se glavi —
Bog vé, kaj pač on dekletu pravi?
Nego čudo tó še ní največe!
Včeraj déte v koči vzrèm ležeče,
Déte v zibki, sladko se smejoče —
Poleg zibke, slušaj! dèkle joče!
Dèkle joče, déte se jej smeje —
Jaz ne morem, Bog vas naj uméje!
Ali tujec nič več ne prihaja,
Dèkle samo solzno zdaj ostaja.“

Pésen svojo lastavica spéla,
Pésen spela, z lipe odletéla.
Pa je druga priletéla ptica,
Káj je péla meni pa seníca?

„Daleč cérkev tam je v mestu bela —
Tam od cérkve sem ti priletéla.
Baš na ôknu bila sem cerkvénem —
Slušaj pésen, koj ti razodénem:
Nad oltárjem lépa je svetnica,
Pred oltarjem lepša pa devica;
Z ženinom je pred duhovnom stala,
Rôko desno ženinu dajála!
Oj, bogato si je vzel nevesto,
Bogatejše nima celo mesto!
On junák je, víteške postave,
Poln zlatnine ves od nog do glave.
In vesélo orglje zadonijo,
In veséle pésni se glasijo . . .
Kdo pa sredi cérkve tam zajoče?
Ej, spoznám jo! — tam iz nizke koče:
Ribičeva hči je tam ob reki,
Znana mi po lici in obleki. —
Ženin ta je nékdaj k njej zahajal,
Često v koči tam pri njej ostajal!

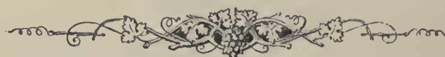
Káj seníca tega ne bi znala,
Saj sem večkrat tam na ôknu stala,
Tam na ôknu v ribičevi koči,
Tam ob reki šumni in deroči!
Čemu dèkle zdaj veselje moti,
Čemu svatom je sedaj na poti!"

Odletéla z lipe mi seníca,
Priletéla tretja k meni ptica;
Vrana črna k meni priletéla,
Káj je vrana mi pred ôknom péla?

„Daleč, daleč reka tam šumí ti,
Poleg reke koča pa stojí ti.
Baš čez reko davi sem letéla,
Kaj pa ribič tamkaj stari dela?
S silo vso se starec v vêslo vpira,
Pa svoj čolnič proti koči tira,
Čolnič tira, hčerko svojo gleda —
Hči v naróčji spí mu danes bleda!
Pa čim bliže brega čolnič pluje,
Teže ribič stari mi vzdihuje:
Lehko, hčerka, bi še živa bila —
Da v valovje nisi mi skočila!"

Pésen svojo vrana črna spéla,
Pésen spéla, z lipe odletéla.

Gorázd.

Mrtva srca.

Povest.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

Peto poglavje.

Le zelêni, senčni gaj,
Duhti nad menoj;
Jaz kot list uvèl sedaj
Mrjem pod teboj.

S. Gregorčič.

Bojí se me! Ta zavest obda Bogomira z divno slastjo. Sedaj nikakor ne odide! Tu ostane in kakor huda vest mu hoče biti! Take in jednake misli ga obhajajo, ko stopa po stopnicah navzdol. Prestopivši prag nižavski se čuti prerojenega, pomirjenega in pokrepčanega. Hitro prekoraka dvorišče. Pri vrtu, ograjenem z železnim opažjem, zavije v gozd in kmalu je pod gostim vejevjem. Kam? Sam ne vé. Tu je zopet pot, držeča proti Višavi. Po njej dalje, vedno globokeje v log! Notranja zadovoljnost mu daje peroti. Pridruži se še vtis jesenskega drevja. Solnce sije, da se bliščí listje po vejah, kakor bi bilo od čistega zlata. Okrog puhtí duh gozdnega življenja, ptice frfetajo od veje do veje, žolne kljujejo, strnad se tožno oglaša in mrčes šviga po zraku. Bogomir se ustavi pri globokem prepadu. Daleč tja v dolino mu seza oko. Ob beli reki se vrsté sela, in tam drdrá tudi lokomotiva, katere dim se vije po zraku. —

Domóv še neče! Kje je še poludné! Obrne se v gozd nazaj. Pogledati si hoče skrivnosti njegove. Morda jih ima kaj? Nekdaj jih je imel. Po stezah lazi tja in sem. Brez namena. Dospe do preseke sredi loga. Trava in résje poganja po planu. Tedaj se skoraj prestraši. Na mahovji je ležal človek, katerega takoj prvi trenutek še opazil ni. Kar na solnci si je bil poiskal ležišča in položil na mah svojo glavo, ne meneč se za žarke bliščeče. Roki si je bil dejal čez čelo in grabil je po gostih, dolzih laseh, ki so mu pluli od glave na zemljo. Govoril je sam s seboj. Čuvši korake Bogomirove dvigne telo od zemlje ter obrne proti tujcu svoje temno, veliko oko. Bledo, kakor iz kamena izsekano obličje ne izpremeni najmanjše črte.

„Na Vašem posestvu sem, gospod Lesovéj," izpregovorí hladno, „kakor vidite. Morda Vam ne bode prav."

Bogomir od začudenja ne odgovori takoj. Mož ga je torej poznal.

„Mimo Višave sem šel, in povedalo se mi je, da je prišel mladi gospod. In sedaj menim, da ste Vi to. Morda Vam ne bode prav!"

„Bog ne daj, da bi Vam kratil veselje, uživati božjo prirodo."

„Božjo prirodo!" vzklikne, „božjo prirodo! Prav ste dejali. Glejte, čestiti gospod Lesovéj, če midva reč pazljiveje pregledava, imam ravno tisto pravico kakor Vi, ležati tu v mehkem mahu ter zreti proti visokemu gospodarju, kateremu iz rok se je izlila vsa stvaritev. Božja priroda! Ali sedaj so jo s silo iztrgali božji roki, obvili jo s svojimi capami. To pa imenujejo pravico, imetje, jus!"

Rousseau in Proudhon sta imela torej svojega čestilca tu pod košatimi kostanji!

Potem še pravi: „Ha! ha! Kaj si bodete mislili, da se redí v krasnih Vaših gozdovih tako barbaričen komunist? Ali če pridete mnogikrat, privadite se me tudi!"

„Gotovo!" pritrdi Bogomir.

„Čemu govoriva!" odgovorí óni. Ne izpregovorí več besede. Mirno, kakor bi Lesovéja ne bilo, leže zopet na tla, zrè proti nebu ter meša z rokama po črnih laseh. Tudi prične sam s seboj govoriti. Ko Bogomir le ne odide, dvigne se z nova ter reče:

„Predstavil se Vam nisem. Čemu tudi? Nična sem, kakor jih živi milijone in milijone po božji zemlji. In če ste morda radovedni, čakajte, kako naj se izrazim? Glejte, ondu rumen list! Padel je z veje in sedaj počasi mrje pod njo. Ko pride zima, bo mrtev. Mislite si tedaj, da sem list, ki mrje pod vejo. Samó, da sem padel ž nje že vzpomladi! Z Bogom!"

Na tak odločen poziv je moral Bogomir odstopiti. Kdo je ta človek? Obleka, silno obnošena in lehka, pričevala je ob uboštvu. Tudi na obrazu se je čitalo, da mož ne živi v izobilji. Ali vender je napravljal ta obraz z duhovitimi svojimi črtami in z visokim mislečim čelom vtis, ki se ga Bogomir ne more iznebiti. Še potem ne, ko je že na potu proti Višavi. V tem obrazu je tičalo nekaj, česar si nikakor raztolmačiti ne more. Misli in misli. — Prebudí ga lehno smijanje in zveneča govorica. Drevesa mu prikrivajo govoreče. A toliko se dá soditi, da govoré ženske.

„Kaj praviš," vpraša jedna, „ali bo prišel?"

„Nikari skrbeti," odgovorí druga, „jaz ga že vidim, kako prisopiha ondu po stezi!"

„Že iz dalje bo napenjal obraz ter se rotil na tatíce, ki hočejo ves kostanj odnesti."

„In midve še bežali ne bodeva."

„To bo kričal!"

„Še klel bo v svoji jezi!"

„In potem bo odperal oči!"

Obe se radostno smejeta. Bogomir se pritihotapi za deblo in se pazno ozre po gozdu. Pod visokim drevesom, ki je stalo ne daleč od mesta, kjer se je skrival, pobirata mladi dekleti kostanj po tleh. Z belimi rokavi in predpasniki napravljata ljubezniv prizor. Pod rutama, okrog malih ušes koketno zavezanima, gledata rožnata obraza v svet, tako veselo in skoraj razposajeno!

„Čakaj! še malo poklatim," izpregovorí manjša. In v resnici poprime za precejšen okléščček ter ga z velikim trudom trešči v polno vejo, da se zreli kostanj usuje od nje kakor dež.

„Oj, ko bi to le Jarnej videl!" vzklikne druga, večja.

„Sedaj bi pa rada vedela, kak je ta gospodar, ki je tako čez noč prišel na Višavo."

„Miha ga je videl včeraj zvečer, ko je prišel. Na Višavo je nesel koso nazaj in takrat je prišel."

„Kaka kisla stvar bo."

„Še prijazne besede ni dal družini. E, naj bo kar hoče, midve pobirajva kostanj!"

„Pa kje je tičal toliko časa?"

„Bo že odrinil, kakor je prišel!"

„Midve se ne bodeva jokali za njim!"

„Čakaj, zdaj bom pa še jaz malo!" pravi večja ter vrže že omenjeni kolec v vejo. Zopet se je usul kostanj. A nekaj ga je priletelo skoraj do drevesa, kjer je tičal naš znanec.

„Nekaj jih je odletelo!“ reče manjša. In ročno je hitela proti mestu, kjer se je skrival Bogomir. Skloni se in pobira. Tedaj stopi oni izza drevesa.

„Jezus! Ana, béži!“ In tovaršica izgine kakor blisk v grmovje.

„Tu se pobira moj kostanj!“ izpregovori Lesovéj, poudarjaje besedico „moj“. Dekle dvigne glavico proti njemu in prestraši se tako, da po polnem prebledi. Skloni se kvišku in v deviški sramežljivosti stoji pred njim. Pri tem izpusti svoj predpasnik, da se usuje svetli kostanj po zemlji. Z ročico si hoče nekaj popraviti pri ruti okrog glave. A ruta jej uide na ramo in odkrijejo se krasni, rumeni lasje, ki se kakor zlato leskečejo v solnci.

„Pustim ga tu, kjer sem ga nabrala!“ vzdihne konečno boječa. Obrne obraz po stezi, odločno v namenu, da bi pobegnila. Uganil je hudobne njene naklepe. Pristopi ter jo prime za roko, ki se mu je za kmetico videla prečudno bela.

„Tako brez kazni mi ne pobegneš!“ Roka se jej trese, to dobro čuti. „Ali se ti oglaša slaba vest, prijateljica?“ Kri jej sedaj stopa v lice, da je kakor roža cvetoča. „Kako ti je ime?“ vpraša mehkeje.

„Ana. To se pravi, ne! No, pa vender Ana!“

„Kaj imaš dve imeni?“ smeje se.

Tudi dekle se ojači na to.

„Izpustite mi roko,“ prosi ponižno.

„Sedaj še ne. Od kodi si?“

„Z vasí. Delavec so oče in lakoto trpimo.“ Pri ustih se jej je napravila nežna črtica, kakor bi se hotela smijati rudeča ta usta.

„To je nekoliko opravičenja! A lakota še vender po polnem ne opravičuje napadov na tujo last!“

„Mati so bolni!“

„Zopet olehčevalna okoliščina, rekli bi pri sodišči. No, pa stvar je še vedno grozno nevarna. Nekje v kazenskih zakonih se čita, naj se hudobnež, ki jemlje sadje z drevja ali pa klasje s polja, ostro kaznuje z zapôrom.“

„Moj Bog!“ vzklikne in skoraj jej sili solza v oko. „Izpustite mi roko!“

Poskuša tudi, ali bi se ne dalo s silo uteči. Drži jo tako močno, da se ne more iztrgati. Tedaj pa jej postane v istini oko solznó.

Lesovéj bi bil gotovo vsak drug dan táko lepo priliko porabil ter sladák poljub pritisnil dekletu na usta, a denes mu je bilo srce še prepolno maščevalnih mislij. Ko tedaj zapazi solze v krasnih očeh svoje ljubeznive tatíce, izpustí jej roko. Plahi srni podobno in z obrazom kakor roža rudečim steče za sestro po gozdu. Lesovéj gleda za njo.

„Idila v gozdu? In kako mil obrazek je bil to!“

Obrne se proti domu. Sredi pota mu prihlastá naproti stari Jarnej.

„Kradejo! Kradejo!“ kriči že iz dalje.

„Miha z Nižave je šel mimo ter dejal: tu doli kradeta dve koštanj. Vse nam bodo pokradli, ti hudirji!“

„Pred menoj sta zbežali!“

„Škoda! No pa naj mi drugikrat v pest prideta!“

Ko Bogomir ničesar ne odgovorí, reče še: „Saj vem, tisti dve Poródneževi z vasi sta bili. Tam krade vsa familija!“

„Videl sem še druzega človeka v gozdu!“ pravi oni.

„A je tudi kradel? Kaj?“

„Ne. V résji je ležal in proti nebu gledal!“

„Proti nebu! In gospôsko nošo je imel!“

„Da.“

„Umazano in ponošeno?“

„Da.“

„Že vem, Lipe z Nižave je bil.“

„Kdo je to?“

„No, Lipe z Nižave. Za Tekstorja se piše in šolo je obesil na kol.“

„Pa kaj je?“

„Kaj? Nič! Smrti čaka in z miloščino ga menda redé na Nižavi. Pa jaz ničesar ne vem, in če bi Vas gospod z Nižave vprašal, recite, da sem rekel, da ničesar ne vem. Za Tekstorja se piše in če bi umrl, prav bi storil!“

Videlo se je starcu, da nerad govorí o tem. Bogomir ga za tega delj ne izprašuje dalje. Prideta tedaj tudi že prav k Višavi, kjer starec takoj izgine v kuhinjo. Tu se je pripravljalo kosilo gospodu.

Šesto poglavje.

Ti sam si gospodar!
A eno te prositi smem:
Iz praha vzgoji ti cvetico,
Podari logu pevko-ptico,
Katérokoli vstvári stvar;
Kedór bi pa ko jàz na sveti
Imel čutiti in trpeti
Mej dvomi, zmotami viseti —
Človeka — vstvariti nikár!
S. Gregorčič.

Potem preteče nekaj dnij. Bogomir Lesovéj je zahajal pridno v gozd. Ostro je prežal, če se ne skriva kje med debli rumeno-lasa glavica, ki mu ni hotela izginiti iz spomina. Sam sebi je legal, da ne lazi za tega delj po logu. Kaj hoče s kmetico? No, pa je vender lazil in kri mu je šinila v lice, če je iz dalje ugledal bele rokavce ali pisano

krilo. In če je bliže prišedši videl, da ni ista, katere je iskal, čutil se je nesrečnega. Ali nikdar je ni več ugledal pod jesenskim drevjem. Pač pa se je med tem razvilo drugo znanstvo.

Bogomir Lesovéj in Filip Tekstor sta se poprijateljila. Mnogikrat sta se srečala v kostanjevem gozdu, pričetkom osorno, pozneje prijazneje in konečno nikdar ne brez daljšega razgovora. Sam o sebi ni nikdar hotel govoriti ta človek, kar je Bogomir opazil takoj. Nikdar ga tedaj ni povpraševal, kako je živel do sedaj, in kaj namerava za prihodnost. Za tega delj sta dobro izhajala. Ali vender je iskal Bogomir te prečudne družbe, ker so ga, dasi morda prenapeti nazori Filipovi vzbujali k premišljevanju.

Nekdaj sedeta na posekano deblo tik prepada, o katerem smo že govorili. Tedaj vpraša Bogomir temnega svojega prijatelja, kaj meni o našem življenji?

In Filip Tekstor si podprè glavo z drobno roko, da se mu usujejo lasje čez čelo, čez oči, kakor črna preproga.

„Kako si jaz mislim življenje? Godi se nam, kakor je pisano v sveti knjigi: lačni smo in iščemo ljubezni — a podaja se nam kamen in sovraštvo!“

„Mi živimo v časih mrtvih src! Ta čas za silo se skriva pod penami napačne humanitete. Ilustracijo naj vam daje ta-le pripovest. Nekdaj sem obiskal starega, močno bogatega gospoda. Po vsej deželi je slúl za moža mehkega in najblažjega srca! Pridem do njegovega dvora, obdanega s senčnatim vrtom. Prišel sem tiho do veže. Ondu pri vhodu je slonel berač, star, slaboten, usmiljenja vreden. Nekdo pa je prav grdo kričal nánj, nánj potepuha, ki si upa lenariti in beračiti pri poštenih ljudeh. Pristopivši sem videl, da je bil ta kričač gospod sam. Gospod, ki je slúl po deželi za moža najdobrotljivejšega srca! Mene ugledavši se prestraši, potem pa ročno dene obraz milobno v dobrotljive gube in proti kuhinji usmiljenja kipeč vzdihne besede: Nežika! Nežika! Ubožček je tukaj, daj mu obilo darú, za Boga, daj mu obilo darú!“

„Poglejte, táko je naše življenje!“

„Nekdaj zopet sem stopal na strani krasne gospé. Solnce je sijalo iz njenih očij in vzpomlad se je cvetoče razprostirala v njenem srci. Prišla sva mimo hiše, kjer je visoko na balkonu sedelo mlado dekle, vzdihovalo pod težo svojih tujih las ter koketno spuščalo bliskove poglede na mimogredoče artilerijske oficirje. In opozoril sem svojo spremljevalko na to neprijetno vojskovanje. Ali smejé mi je odgovorila: Kaj hočete, dan denes mora vsako dekle biti koketno. Tako zahtevajo časi!“

„Táko je naše življenje!“

„Naše stoletje je stoletje mrtvih src! Človeštvo je silno materijalno postalo! Jedó in pijó; ženijo se, da bolje in lože jedó in pijó; pred svete oltarje poklekujejo, da bolje in lože jedó in pijó; domovino ljubijo, da bolje in lože jedó in pijó in tako dalje! In tako dalje!“ —

„Kultura in omika? Tudi kultura je mrtva dan denes in ne oživlja duše in srca! Svoj ponos si išče v izumovanji morilnega orožja, morilnih strojev! Tolikokrat se hvali kultura; ali kake vspehe je imela ta kultura, gospod Bogomir? Naj je človek najomikanejši na naši zemlji, naj se še tako hvalisa z duševnimi svojimi deli, tega pač zakriti ne more, da ima trdo in sebično dušo! Kultura se mu je vlila v srce, kakor razbeljeno železo, katero se je počasi ohladilo in mrtvo mu naredilo srce!“

„To se Vam bode zdelo morda čudna, logična blasfemija. Marsikaj bi bil morda zamolčal, ali ljubezen do resnice me je napotila, da sem posegel po skrajni konsekvenciji.“

„Naše stoletje,“ nadaljuje, „je stoletje mrtvih src. In, kar je najhuje, videti je, da bode vsako prihodnje stoletje še trše, sebičnejše. Znano je, da tisti večni ogenj, ki divja v osrčji naši zemlji, pojema vedno bolj in bolj. Nekdaj pa ugasne in strašni mrazi se polasté te naše zemlje. A znano je tudi, da peša solnčna luč vedno bolj in bolj. Nekdaj ugasne tudi ta velikan in tema pokrije prostore svetovne.“

„Že Malthus je dokazal zakon, da se človeštvo množi z geometrično progresijo, a da se živež in hrana, oziroma reči, ki nam služijo v to, množé le v aritmetični progresiji. To pa se pravi: materijalno blagó se pomnožuje k večjemu v aritmetični progresiji; pohlep po njem pa se s človeštvom pomnožuje v geometrični progresiji!“

„In, to, prijatelj, to je strašno, grozno! Vi čutite, da bode zemlja, zapuščena od blagotvornih močij večnega solnca, s pojemajočimi plameni v svojem osrčji, vedno menj in menj rojevala, da polagoma opustoši ter postane konečno gol kamen brez rastlin in življenja. A kadar pridę to v tok, bode šlo hitreje dalje, kot z geometrično progresijo. Tema nastopi in rodé se strašni mrazi. Človeštvo, po hrani hlepeč — divja v besnosti prvotnega živalstva. In zemlja postane velikansk stolp, v katerem se bode kakor Ugolino borilo človeštvo z lakoto in smrtjo. Tedaj pa bode konec sveta! Ali poprej bode kazala ta tragedija še strašne prizore, vršeče se stoletja in stoletja. V teh stoletjih pa bode zatonilo vse vzvišano, vse vzorno med človeštvom in materijalizem združen z živalskim bode vladal.“

„To je teorija mrtvih src! Ali Bog sam je gospodar! Morda vsemogočni njegovi volji dopade, da že poprej poseže z žarečo svojo roko v vesoljni svetovni sestav, da se zemlja kakor iskra utrne ter izgine v večnem prostoru.“

„To je teorija mrtvih src! In če se počasi seznanite z našimi slovenskimi razmerami, videli bodete, da tudi med nami poganjajo mrtva srca, in tako dalje!“

Izpregovorivši vstane Filip Tekstor ter brez slovesa odide. Bogomir Lesovéj še ostane. Z roko si podpira bolečo glavo ter skuša pregnati te misli, koščene, grozne in temne, katere so se mu vzbujale med Filipovim govorom.

Bilo je že skoraj poludné, ko se povrne k Višavi. Ondu ga pričakuje obisk. Na dvorišči stoji voz, v katerega je vprežen mršav in suhorebern konj. Na prvi pogled se je kazalo, da je to fijakarsk voz. Začuden hiti Bogomir v zgornje sobane. Tam se mu z obilimi pokloni predstavita gospoda z belimi rokavicami in v belih kravatah. Povesta mu, da sta odbornika lukovške kazine, in da ga vabita na ples, ki ga prirédi ta kazina v korist pogorelcem v . . . Imenovala sta mesto daleč v Nemčiji. Čula sta o njem, velikem posestniku z mestne okolice ter upata, da se bode udeležil, če ne že zavoljo dobrodelnega namena. Bogomir plača vstopnico in obljubi priti. Na to se Nemca s pokloni odpravita. —

Sedmo poglavje.

Schwarze Röcke, seid'ne Strümpfe,
Weisse, höfliche Manchetten,
Sanfte Reden, Embrassieren —
Ach, wenn sie nur Herzen hätten!

H. Heine.

Mesto Lukovec, o katerem sedaj hočemo govoriti, je glavno mesto slovenske pokrajine. Jedno tistih mest je, katere je novošegna kultura prevlekla z barvo modernega bogastva, tako, da prvi hip nekoliko očara oko, če stojiš na visočini ter zreš na skupaj stlačene stavbe pod seboj. Nova doba je postavila sredi staroverskih hiš tu in tam novo, takisto moderno-eterično poslopje, katero napravlja vtis, da se bode podrlo, če zemlja le malo potrepetá pod njim. Sicer pa se mesto odlikuje z nemško inteligencijo, z umazanimi ulicami, slabim pomôstom in z veliko množico nemških napisov.

Zvečer se pije po nizkih, zakajenih sobanah kislo vino in vodeno pivo, kuje politika in razpravljajo se čudni nazori. Sploh je Lukovec mesto, kjer imajo jeziki prečudno svojo moč, in te nehoté za-

predó v tisočero nitij, če se morda tudi za ves svet ne meniš ter stanuješ kje visoko pod streho.

Denar ima svojo moč! Če nisi hišni posestnik, ali če vsaj nimaš dveh ali treh vinogradov, potem ne šteješ, potem si ničla. Hčere bogatašev se pošiljajo v Lindau ali druge nemške inštitute, iz katerih se čez nekaj let povračajo, cvetoče v nenaravni koketnosti. Ako hodiš po mestnih drevoredih, niti jednega trenutka nisi varen, da ti ne zadoní na uho francoščina s strašnim akcentom, ali pa govor v visoki nemščini, katera pa se tudi odlikuje s posebnim lukovškim akcentom. To so slovenske gospodične z nemško notranjostjo, z nemško vzgojo!

Razkazujejo se ti tudi zakonske ženice, v špicah in žametu. Oblečene so bogateje nego gospé v Parizu, in živé tako, da spravljajo na beraško palico svoje uboge zakonske može, ravno tako, kakor óne v Parizu!

Táko je to mesto, to nemško-slovensko mesto!

Na bližnjem zvoniku je bílo polu devetih, ko se pripelje Bogomir Lesovéj pred lukovško kazino. To središče nemškega življa v Lukovci stoji na precèj prostornem trgu. Na jedni strani je obdaja majhen vrt, kjer se vse leto ne čuje slovenska beseda, kjer so še celó točajke naučene zabavljati na jezik slovenski. Lukovška kazina se že dolgo borí z denarskimi nadlogami in mnogo težko hipoteko mora prenašati ta stavba. Da niso nekateri zavodi imeli usmiljenja, morda bi bila že davno prišla na boben ter služila tako v podobo stranki, ki že dolgo časa umira po Slovenskem.

Bogomir mora čakati. Dolga vrsta vozov je pred njim, ki se počasi izpraznjujejo. Dospevši do vhoda odprè vozove vratca nekakov portir, opravljen v ponošeno livrejo, držeč v rokah palico, ki je nosila debelo rumeno gómbo na svojem konci. Ta maršalek se z veliko važnostjo globoko prikloni. A Bogomiru se vender dozdeva, da diší po žganji, kar je bilo vsekako mogoče. V veži je regetála velika tolpa krščenic in kuharic, ki so prišle gledat svojo gospôdo. Skozi to tolpo je moral vsak, ki je hotel dospeti k stopnicam. Pri tem so se morali poslušati vzklici, ne vselej prijetni!

Vrh stopnic je prežal tako imenovani slavnostni odbor. Nekoliko navadnih, starih in mladih obrazov, prezebajoč v tankih frakih in razkazujoč bele kravate okrog suhih obrazov. To krdelce si je dajalo neznosno važnost ter s posebno navdušenostjo hrumelo vsaki ženski nasproti, metajoč okrog s tistimi znanimi frazami, katere poganja lukovški parket.

Ta odbor se gnete ravno tedaj okrog visoke gospodične, ki se je brez dvojbe štela med lukovške zvezde. Bogomir zleze mimo in nikdo se ne meni zánj. V temačni garderobi je dremal čuvaj in niti ne prebudi se, ko vstopi naš gost. Brez pomoči tega čuvaja se izlušči torej iz zgornje svoje obleke. Prvo, kar opazi potem, je družba částnikov. Pred visokim zrcalom stojé ter si češejo lasé.

(Dalje prihodnjič.)

Na Silvestrov večer 1883. leta.

Spisal dr. Jos. Vošnjak.

III.

Kako si pa ti prišel v zbirko letošnjega leta? Ali te nisem že lani odpravil in položil v zavitek naznanil prejšnja leta umrših znancev? Kaj mi spet siliš pred oko in mi kličeš v spomin davno minula leta? Čemu se vzdiguješ iz groba, v katerem pozabljen ležiš morda brez vsakega spominka? Ti nisi bil naše gore list, ti nisi spadal v krog naših rodoljubnih bojevnikov. Pa kako bi tudi? Oče tvoj je bil prost delavec, sicer doma s Kranjskega, a še v mladosti se je preselil na nemško Koroško in tam si bil vzgojen z nemško besedo; no ne v nemškem duhu, kajti svoje žive dni se nisi poganjal ne za nemško, in ne za katero drugo narodnost. Politika ti je bila deveta briga, politika, ki toli vzburja strasti, ki toliko osobnega sovraštva nakopá tistemu, kateri se je pogumno vrgel ali bil porinen v vrtinec političkih valov. Ti bi bil lehko mirno živel in — če more človek sploh kedaj o pravi sreči govoriti — srečno, ko ne bi — da, tisti nesrečni, ko ne bi — vmes prišla ona grenka kapljica, katera vsacemu rojencu več ali menj zagrení kupo življenja.

In tudi tebi, dragi France, usoda ni prizanesla. Iz ubozega fanta napravila te je bogatega gospoda, postal si priljubljen zdravnik, spreten in spoštovan gospodar, lastník fužin, trgovski podjetnik, oče zdravih otrok, vsega dovolj, kar si mora želeti nepretiran človek, in ko so lani tvojo trudno, pretrudno glavo položili k večnemu počitku, skoro se ni našlo toliko tvojega, da bi se plačali pogrebni stroški.

Seznanila sva se leta 1854. na Dunaji. Oba sva bila slušatelja na medicinski fakulteti, z nama še oba brata Ipavca, sedanji mestni

fizik v Gradci dr. P. in Schöller, sin znanega graškega profesorja. Redno smo se shajali zlasti v poslednjih letih in privabili še nekatere znance, s katerimi skupaj smo po leti napravljali izlete, po zimi pak v kaki krčmi v mestu ali Lerchenfeldu imeli svoje shode. Pridevali smo si priímke in naš France je bil slovesno krščen na ime „Master Vorwärts“, v tistih časih znana stalna figura v „Fliegende Blätter“. Bil pa je res s svojim dolgim suhim obličjem, dolgim nosom in okroglimi naočniki tako podoben stereotipni figuri v „Fl. Blätter“, kakor da bi on bil sedel risarju. Bil je navzlic uboštvu in dasi je mogel svoj kruh ves čas sam služiti, vselej dobrega humorja in poln dovtipa.

Leta 1857. smo končali zadnji tečaj in drug za drugim delali rigoroze. Nekega zimskega večera smo se spet zbrali po stari navadi. Jedni smo že bili promovani za medicinske doktorje ter se pripravljali za kirurgične, drugi so upali kmalu prebiti zadnji rigorozum. Vsi smo nadepolni gledali v prihodnjost, kajti vsak izmed nas je mislil, da bo postal vsaj kak Oppolzer ali Škoda. Najskromnejši je še bil naš prijatelj Gustav. Delal si ni nobenih iluzij.

„Jaz bom nadaljeval prakso svojega očeta (tačas daleč okoli na slovenskem Štajerskem slovečega zdravnika) in upam, da se bo že dalo živeti.“

Res, dalo se je in se še dá.

Naš France pak je bil najživahnejši. Veselilo ga je, in kako bi ga ne, da je po tolikoletnem trudu, po tolikem stradanji in trpljenji dospel do cilja, katerega si je bil postavil, in vse to s svojo močjó. Nekako ponosno se je oziral okoli sebe: „Vi vsi drugi ste imeli kolikor toliko pomoči od svojih, vam ni bilo treba stradati, ne po dnevi neumnim, razposajenim paglavcem ubijati v puhlo glavo elementarnih vednostij, po noči pa prebedeti pri slabo brleči lampici, da se pripravljate za izpite. Jaz jedini sem pravi „selfman“. Doslé mi je gorupo bilo življenje, zdaj me pa navdaja sladka nada, ne nada, ampak gotovo sem preverjen, da mi bo sreča sipala svoje darove in da vas bodem vse prekosil.“

„Živio Master Vorwärts!“ donelo je v veseli družbi in tisto noč se dolgo nismo mogli ločiti, kajti čutili smo, da morda nikdar več vseh nas ne bo skupaj.

Kmalu potem smo se razkropili na vse kraje. Jaz in Gustav sva šla vsak v svoj rojstveni kraj, da napolnjena poukov slavnih mojstrov Hyrtla, Rokitanskega, Škode, Oppolzerja svojim rojakom podaljšava nit življenja. Benjamin se je naselil v Gradci in mu do denes tega še ni žal; France pak je odšel v mestece W. na Koroško, kjer je bil nastavljen za fužinskega zdravnika. Prvi čas smo si drug druzemu dopisa-

vali, nadaljujé dijaško prijateljstvo ter si naznanjali svoje ne ravno imenitne dogodke.

Ni še minulo leto, ko nam dojde list od Franceta, v katerem nas vabi na svojo gostijo. „Čujte in strmite, prijatelji! Zaročil se bom. Moj bodoči tast je najbogatejši trgovec in fužinar v tem kraji. Pravijo, da ima nad 200.000 gold. premoženja. Marica pa je njegova jedina hči. Prišel sem zdravnik v hišo, vse drugo si lehko mislite. Stari iz početka ničesar ni hotel vedeti o taki zaročitvi, pa saj veste, Marica je dejala, da druzega ne in stari se je udal. Ko sem šel snubit, moral sem si frak in cilinder izposoditi. Še toliko si nisem zaslužil po celoletni praksi, da bi si táko obleko mogel pripraviti. Kaj ne, to je bila aurea praxis! No, zdaj je končan boj za vsakdanji kruh in med zgornjih deset tisoč bode stopil Vaš Master Vorwärts.“ —

Potem ni več bilo pisma od Franceta. Deset let pozneje 1870. l., ko sem skušal ustanavljati prvo posojilnico v Šmarji pri Celji, domislil sem se, da v W. na Koroškem že več let deluje obrtnijska, hranilna in posojilna zadruga. Pišem tedaj Francetu, naj mi pošlje pravila in druge podatke tega denarnega zavoda. On mi précej ustreže, na pismu pa, katero mi je poslal, bile so vtisnene razne medalje in častne diplome za železno blago dr. F-ovih fužin in kar mi je vzbujalo smeh, medalja neke kmetijske družbe za izvrstno svinjerejo na dr. F-ovih posestvih. Pohvalil se mi je, da se mu dobro godi, a da ima dela čez glavo z raznimi podjetji, katera v jednomer povekšava in razširjuje.

In spet je bila za dolgo vrsto let vsa zveza med nama pretrgana. Mladeniške zveze ostajajo za poznejša leta živé le tam, kjer se v praktičnem življenji ohrani jednako mišljenje, jednako stremljenje. Tega pa ni bilo med nama dvema. Le jedenkrat sem na Dunaji slučajno povprašal koroškega poslanca, ali pozna morda dr. F-a v W., pa mi je dejal, da mu osobno ni znan, sliši se pa, da gre z njegovimi podjetji hudo navzdol. —

Jeseni leta 1881. — Bilo je ob času zborovanja državnega zbora, sprehajam se proti večeru na Ringu. Zdajci zaslišim znani glas: „Jože, ali si ti?“ Bil je France, katerega v prvi hip skoro da nisem spoznal, tako je bil izpremenjen. Lice mu je bilo rudeče-zabuhlo, dolgi nos zatekel in sivkast, izpod naočnikov so gledale nekako zatemnele oči, glava z osivelimi redkimi lasmi pa je bila, kakor pri močno utrujenem človeku nagnena naprej. Oba sva bila vesela, da sva se spet srečala po toliko letih. V spomin so nama stopila davno minula leta,

v kojih se je mladeniški duh še zibal v iluzijah in ni mogel umevati, da je, kakor naš pesnik pravi:

„Vse dim nad streho, nične sanje“ in da
„Od rojstva vedno pa do groba
Človeka spremlja zlega zloba.“

France me prime pod pazduho: „Denes te ne izpustim. Prost si, kaj ne? Več ko dvajset let se nisva videla in oba sva marsikaj v tem času prebila, marsikaj dobrega in slabega. Se li še spominaš naših shodov v Lerchenfeldu?“

„Kako bi ne? Iz stare pijetête še zdaj grem časih obiskat salon v krčmi „zur blauen Flasche.“ Če te je volja —“

„Izvrstno! Tedaj „zur blauen Flasche“, ako še stoji na svojem mestu, kajti stari Dunaj je izginil, vse novo, tudi ljudje, na Ringu se mi dozdeva, da sem v Jeruzalemu.“

„Do Lerchenfelda še ni sezala podiralna strast stavbenih društev. Tam še najdeš kos starega Dunaja. Čudil se boš.“

In France se je res čudil, ko sva prikoračila do glavne Lerchenfeldske ceste in so naju pozdravili, kakor stari znanci iz mladih let, napisi: „Zur blauen Flasche“, „zu den drei Krügeln“, „zur Bretze“ itd. Kreneva jo v prvo ter v takozvanem salonu sedeva k tisti mizi v kotu, pri kateri smo v veseli dijaški družbi preživeli marsikatero prijazno uro.

„In zdaj se utopiva v mladostne čase! Pozabiva, da nama je že zdavno minula lepša polovica življenja. Točaj! Boteljo najboljšega Gumpoldskirchnerja, kar ga imate v kleti;“ kliče France in hlastno popije par kozarcev. „Na zdravje naše nekdanje družbe!“

„Na zdravje živim,“ mu odgovarjam, „in na spomin mrtvemu!“

„Res, res! Slišal sem, da je dr. Sch. na naglem umrl.“

„Tedaj ne veš, da si je sam končal svoje življenje?“

„Sam? In zakaj?“

„Tisti nesrečni glavobol, ki ga je tolikokrat mučil že v dijaških letih, postal je hujši in hujši. Odvzel mu je spanje in ga konečno pahnil v obup in smrt. Benjaminu je večkrat dejal: Meni ne pomaga nobeno zdravilo. Nekega dné boš slišal, da so me mrtvega našli — in res so ga našli umirajočega, zraven njega na mizi pa je stala izpraznena kupica. Pil je ciankali.“

„Ciankali!“ ponavlja France z zamolklim glasom; „lehka smrt! Nagla smrt! Povej mi, ali je bil oženjen? Ali je imel kaj otrók?“

„Bil je samec.“

„No, zdaj razumem. Ko bi jaz sam stal na svetu — pa žena, otroci! — Ti me začudeno gledaš, pa ko bi vedel —.“ France umolkne ter si z obema rokama pokrije obraz, prsi pa se mu ihteče vzdigujejo.

„Kaj pa ti je? Ali tudi tebi ni prizanesla usoda?“

„Da, da, usoda! Kolikokrat smo se šalili s tvojim fatalizmom, zlasti jaz, ki sem mislil, da človek vse premore s svojo voljo in da si je vsak sam kriv svoje nesreče. Ali še vedno veruješ v fatum?“ vpraša France in se mi bolestno nasmehne.

„Veruj ali ne veruj — svoji usodi se nikdo ne odtegne. Prazno je človeško bahanje tisto s svobodno voljo, najbolj smešen pa je prigovor: ‚Vsak si je sam svoje sreče kovač.‘ No, ti si časih sam citiral Schopenhauerja“ —

„Pa ga tačas nisem razumel. Zdaj pač, zdaj mi je vse le prejasno.“

„Vera v neizogibno usodo je tako stara, kakor človeštvo. Če vse storim z najboljšim premišljevanjem, z najboljšim namenom in zgodi se ravno nasprotno od pričakovanega, če me pri vsej opreznosti zadene kaka nezgoda, ni to moja krivda, ampak moje usode. In ti, postavimo, ko si se oženil, ali se ni vse zgodilo po usodi?“

„Ali po slučaji.“

„Slučaja jaz ne priznavam, ako se misli s tem na nekaj, kar se je zgodilo brez vsake prêmise. Toda pustiva ta filozofična vprašanja in povej mi rajši, kaj delajo tvoje fužine? Ali še rediš prêmiranih prešičev? Tvoje pismo leta 1870. s tistimi medaljami mi je veliko smeha vzbujalo.“

Francetu se zatemní obraz, sumnivo me pogleda:

„Tedaj ne veš? — Pa kako bi vedel? Vsak sva hodila svojim potem in ko bi jaz v koroških listih ne bil časih čital zabavljanja na tebe, izgrešil bi te bil ravno tako, ko menda ti mene.“

„Da ti resnico povem, slišal sem praviti, da se tvoja podjetja niso povsem dobro obnesla. Pa táko veliko premoženje se ne dá lehko zapraviti.“

„Lože, kakor majhno, kadar začne iti navzdol.“

France si natoči kozarec, izprazni ga naglo in še jednega, potem globoko vzdihne: „Bral sem nekje, da ni hujšega, kot v nesreči srečnih dnij spomin. Bridka resnica! Z velikimi upi sem stopal v življenje, pa še bolj se mi je posrečilo vse, nego sem se kedaj nadejal. In zdaj! — Pisal sem ti o svojem ženitovanji, kaj ne?“

„In o tistih 200.000 gld.! Skoro da smo ti tačas zavidali.“

„Da, da! Nisem pretiral, blizu toliko je znašalo, kar je bilo blagá, hiš, fužin in mlinov. Dokler je tast živel, ničesar ni dal iz roke, vse je opravljal po stari šegi in se kolikor mogoče izogibal novotarij. In dobro je vse izteklo. Po njegovi smrti sem jaz sam prevzel oskrbovanje. Dostikrat sva se s svojim tastom prepirala, zakaj ne povekša fužin,

zakaj si ne omisli novih strojev, ne razširi trgovine. Zdaj sem bil sam lastnik in smel sem po svoje ravnati. Tačas je bila ravno doba tako zvanega sleparstva „volkswirthschaftlicher Aufschwung“. Povsod nove železnice, nove fabrike, železna industrija ni zmagovala vseh naročil, cene za železno blago so bile visoke. Akcijske družbe so se polastile mnozih fužin za drag denar; drugi, ki smo še ostali lastniki, dozidavali smo, naročevali si najnovejših strojev in se gotovo nadejali, da v malo letih poplačamo kapital, katerega smo morali najeti in katerega smo silno lehko dobivali. Tudi jaz sem si postavil nove fužine, iz navadnega mlina dal narediti veliki parni mlin; tistim podjetjem je trebalo denarja in spet denarja. Posebno veselje ti je gledati, kako na tvoje povelje iz zemlje rastó nova poslopja, kako se više in više vzdiguje dimnik, kakor kulturni kazalec našega veka, in ko je vse dovršeno ter se zdolaj vrté kolesa in kolesca tirana od parne sile, in klopočejo težka kladiva, iz visocega dimnika pa se krožé zdaj črni gosti, zdaj tanki beli oblaki dima, tačas ti srce močneje bije in rad bi vsemu svetu naznanjal: To je moje in moja volja je vse to priklicala na dan! In še le plavži, kadar se železo topí! Po cele ure sem v temni noči zrl v plamteči ogenj, v razbeljeno tekočino, in čudne misli so me obhajale.“

„Pa ne o Prometeju, katerega si nam časih deklamoval?“

„Da, da,“ nadaljuje France smehljaje se, „o Prometeji in o Hefajstu. Bil je záme najlepši čas življenja, le prekmalu je izginil. Pa kaj sebe in tebe mučim s svojimi spomini. Saj znaš žalostni konec tistega sleparstva „volkswirtschaftlicher Aufschwung“. Tudi mene je podrl „krah“. Branil sem se in branil, kakor utopljenec, pa valovi so silneje in silneje narastali, dokler me niso požrli.“

France umolkne. Usmilil se mi je v srce, ko ga vidim pred seboj borečega se z žalostjo in obupom. Skušam ga tolažiti, češ, da pridejo gotovo spet boljši časi in dotlé se bo že dalo preriti.

„Záme prepozno! V malo tednih preide vse, kar je še mojega, v tuje roke. Plod mojega dela in truda bodo uživali drugi, ljudje, kaj ljudje! pijavke, volkovi v človeškem telesu — in s kakšno pravico? Ker znajo slepariti, odirati, goljufati, pa vse pod krinko poštenosti. O vi, ki delate zakone, ali ste slepi in gluhi za grozne krivice, s katerimi tista oderuška, med nas zatrošena samopašna svojat trpinči nesrečno naše ljudstvo? Ko bi jaz imel táko oblast, uničil bi jih, zdrobil!“ — z zobmi zaškriplje, oči pa se mu divje zabliskajo izpod naočnikov, katere si je na čelo potisnil. Pa kmalu ga mine strast: „Neumna togota! In ravno denes, ko sva se našla po toliko letih. Kar je, to je! Saj si rekel, kaj ne, da se morda še vse popravi. Trčiva na staro pri-

jateljstvo! „Točaj, še jedno boteljo!“ kliče France — bila je že tretja ali četrta. — „To je Lete, to je moj ciankali. Le prepočasi, vse prepočasi razdira organizem. Še jedno leto, kaj ne? Le poglej me! Apoplexia, upam, ali kar hoče, da bo le konec. Usoda! Usoda!“ —

Bilo je že pozno po noči, ko sem ga z vozom spravil v njegov hôtel. Ko sva se ločila, mrmral je še: „Usoda! Usoda!“ —

Odslej ga nisem več videl. Kar je imel, prešlo je kmalu potem v last necega akcijskega društva. Leto pozneje mi je došlo naznanilo o njegovi smrti. In ko vprašam spet tistega koroškega poslanca, ki mi je nekdaj povedal, da gre s F-ovimi podjetji navzdol, na čem je umrl, odgovori mi: „Spil se je.“

Ubogi Master Vorwärts, tudi tebe je življenje izučilo, da je boljši dan smrti, kakor dan rojstva. —

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

19. Barabaš.

(Konec.)

Kristjani so plakali in obupovali, Barabaš pa je razgrnil Musulinovo knjigo in bral trikrat najmočnejši zagovor, ki se je v njej nahajal. Po tretjem branji se vojaki, kakor bi trenil, izpremené v drobne, črne mravlje in poskrijejo v zemljo. Tudi Barabaš bi se bil lehko rešil, ali ni maral. Dejal je: Bog vé, če me ne čaka pri sovražnikih boljša sreča nego doma. Turki so hoteli, da bi Erger-Berger z njimi jezdaril, ali ker je bil pretežak ter je vsakemu konju rebra potrl, sklicali so vse karlovške in metliške kolarje in kovače in dali narediti zanj parizarska kola, deset sežnjev dolga, pet sežnjev široka. Ž njim se je vozil tudi njegov kuhar Barabaš in nekoliko sodov dobre starine. Za parizar je bil pripežen manjši voz s kurniki za purane, gosi, race in kopune. Pred koli je korakala dolga vrsta tolstih volov in velika čreda ovac in prascev. Na tak način so poskrbeli Turki za vrlega generala, da mu ni trebalo trpeti ne žeje ne lakote. Ker se je moralo po gostem kuhati, peči in cvreti, pomikal se je parizar jako polagoma in prišel v Carigrad še le drugo leto. Sultan je pozdravil in sprejel svojega jetnika na vso moč prijazno in svečano, précej prvi dan je pil

pri večerji ž njim bratovščino. Drugo jutro pa mu je prinesel papirja in črnila in mu velel, naj piše švabski gospôdi v njegovo ime to-le: Ker molim neprenehoma, da bi vas Bog razsvetlil, nadejem se, da vas bo srečala skoraj pamet. Verjemite mi, da ste je bolj potrebni, nego suha zemlja dežja. Jaz imam pod svojo oblastjo veliko kristjanov. Če jih zatiram, kaj je to vam mari; saj boli njih, ne pa vas. Tudi vi imate pod svojo oblastjo veliko kristjanov. Če jih zatirate, kaj je to meni mari; saj boli njih, ne pa mene. Ako pa boste svoje in moje podložnike name hujskali in vzdigovali, utegne se nekaj zgoditi, kar bo jako neprijetno zame in za vas. Združena raja bo pomečkala najprej mene, potem pa vas, kajti ne sme vam se blesti, da je v vas in v vaš jarem kdo zaljubljen. Te moje besede berite vsak dan sedemsto sedem in sedemdesetkrat, dokler boste spoznali njih resničnost in začeli posnemati zlati vzgled svojega neprehvalnega generala Erger-Bergerja, ki preliva mesto turške krvi rajši kurjo in svinjsko. To vam piše milostivo turški sultan, pravi gospodar vse zemlje in vode in jedini dedič nebeškega kraljestva. Amen. — Kolikokrat so prebrali ta list švabska gospoda, nisem mogel na tanko zvedeti, dasi sem se precèj potrudil, po polnem gotovo pa je, da so uvideli čisto resnico sultanovih besed in se niso mogli njegovi modrosti načuditi. Naredili so ž njim večno prijaznost in zavezo in obljubili njemu in njegovim naslednikom pomoč in dober svet v vseh stiskah in nadlogah. Erger-Berger je dobil od njih za svoje zasluge zlato svetinjo, ki je bila tolikšna, kakor dno največje majolike stare mere. Sultan pa ga je dal odvesti domov na zlatem vozu s petdesetimi pari konj in mu podaril voz in konje. Do meje ga je spremil tudi kuhar Barabaš, ki se je potem vrnil in si našel prav dobro službo pri turškem paši. Od kraja ga ni gospodar za nobeno reč nič nadlegoval, pozneje pa mu je ostro zapovedal, da mora prestopiti v turško vero. Barabaš je dejal, da treba to prej nekoliko premisliti. Paša mu veli: Naj bo! Tri dni te bom počakal, po tem pa te bom dal, če ne boš hotel biti naš, brez milosti obesiti. Ukazal ga je vreči v temno ječo. Barabaš je začel précej po Musulinovih naukih zagovarjati debelo steno svoje ječe, ki se je kmalu tako očistila in prevedrila, da je videl skoz njo kakor skoz steklo novih oken. Za steno je zagledal prekrasen, visoko obzidan vrt, po katerem je tekla bistra reka. V reki pa se je kopala deklica, ki je bila tako lepa, da nobeno človeško oko, od kar svet stoji, ni take videlo. Barabaš se je domislil, da je ta deklica Bulka-Dulka, katero je zaprl njen oče na samotni vrt, da se ne zaljubijo vanjo mladeniči in mu je ne ugrabijo. Čez tri dni pokliče paša svojega jetnika in ga vpraša, če se hoče poturčiti. Ba-

rabaš odgovori: Blodil sem v tmi ali zazrl sem svetlobo, ki mi je pokazala pot vzveličanja. V spanji je stopil pred me sam vzvišeni stvarnik nebes in zemlje in mi rekel: Prava vera je samó jedna in ta je turška. Zdaj je namignil rajsko lepi deklici, da je prišla k meni in je velel: Razlagala ti jo bo ta le devica, moja ljubljenka Bulka-Dulka. Reci paši, da ti jo dá brez odlaganja za ženo, če ne, zrušila se bo nanj še danes vsa teža moje jeze in ga zdrobila. Ako ne bo tvojim besedam verjel, povej mu skrivno znamenje, za katero ne ve noben moški razven njega. Bulka-Dulka ima na desni rami rudeč grozdek, ki ga kljuje golobček: ta beleg jej je prirojen. Na levi rami pa se sveti nad podrto cerkvijo krajec meseca in v njem mala zvezdica: ta beleg zarisala jej je v kožo umeteljna roka. Paša se je silno začudil božjemu razodenju; boječ se božje jeze dal je Bulko-Dulko Barabašu za ženo in ga postavil za svojega namestnika in naslednika. Isti dan, ko je bila poroka, zatajil je Barabaš sveto krščansko vero. Vest ga ni pekla nič; v obilji svojega posvetnega veselja in uživanja je bil preverjen, da je srečen.

Modri Musulin je premišljeval v svoji podkleški jami največjo skrivnost, katero more človeški um zvedeti, da bi jo zapisal na zadnji list svojih bukev in jih ž njo dopolnil in dovršil. Molil je svete molitve in zagovore, prebiral pobožne in posvetne knjige, povpraševal doktorje in puščavnike, prosil svéta čarovnike in čarovnice, hodil po hribih in dolinah, brodil po rekah, potikal se po brlogih, iskal redkih zelíj in globokih korenin in ker ga ni oplašil noben trud, poslužila mu je čez sedem let dobra sreča, da je slavno skrivnost zasledil in spoznal. Po pravici se je mogel veseliti in ponašati, da je iznašel umetnost, katere so iskali zaman najprvi učenjaki tega sveta. Znal je zdaj povrniti staremu truplu krepkost in lepoto mladih let, prestvariti medlega sivolasca v cvetočega junaka! To čudo ni nakladalo niti prevelikih težav. Starcu je trebalo dobiti črno brado, počakati do polunoči, upreti se s svojo belo ob tujo črno brado in izustiti trikrat besede, s katerimi se daje v deveti deželi najsvetejši blagoslov: M i r č a t i r č a, t e k e l s e k e l b a l a g u r. Tisti hip, ko se izpregovori tretjikrat: balagur, prime se človeka črna brada in vsa podoba in moč tistega, ki jo je nosil: v zameno pa prejme ta belo brado in ž njo vso starost in slabost zagovornikovo. Musulin vzdihne: Oh, kako rad bi se s svojo učenostjo najprej jaz sam okoristil, ali dolgo ne mara bom mogel iskati bedaka, ki bi mi hotel podariti diko in najlepši nakit svojega obraza, črno brado. Za zdaj treba mi se zadovoljiti s tem, da zapišem dragoceni nauk v bukve, da se ohrani, če odmrjem, za koga druzega, ki bo bolj vreden srečne mla-

dosti nego grešnik Musulin. Ponižni starček vzame bukve, katerih ni imel v rokah celih sedem let; zagledavši med platnicami Barabaševo črno brado, zavrisne veselo: Tat, prisrčna ti hvala, da si me okradel, te zamene se ne branim. Ali Musulin je bil blaga duša, zdelo mu se je pregrešno jemati mladost lehkomiselnemu junaku. Iz starega kovčega izvadi tri čarobna ogledala ter jih zagovori in pogleda vanje. Prikazala so se mu v njih grda Barabaševa hudodelstva. V prvem je vrgel staremu siromaku, ki ga je prosil daru, v obraz kepo prsti; v drugem je udrihal z bičem po služabnikih, ki so ga morali voziti mesto konj; v tretjem je objemal vpričo ihteče se Bulke-Dulke njene dekle. Musulin veli: Tat ni le samopašen mladič, ampak tudi brezdušen malopridnež. Moram ga postarati, da se svet te kuge iznebi. Čakal je do polunoči, potem pa usedel za mizo, naslonil se s svojo belo na Barabaševo črno brado in zašepetal trikrat zaporedoma: Mirča tirča, tekel sekel balagur. Zdajci ga je pretreslo čudno po vseh udih in prevzela ga je lehka omedlevica. Predramivši se skoči izza mize pomlajen in prerojen, nič več podoben prejšnjemu. V obraz in život je bil čvrst in lep kakor Barabaš, ostala pa sta mu bistri razum in plemenito srce ter ga varovala srečno vseh zmot, v katere neizkušena mladež tako lahko zagazi. Strašne sanje so trpinčile tisto noč Bulko-Dulko. Zdelo se jej je, da počiva poleg nje star, ostuden dedec z dolgo, belo brado. Na glavi ni imel lasu, v ustih ne zoba, ni ga bilo druzega, nego kost in koža. Ta nakaza jo je hotela objemati in ljubiti. Ona se jej je branila po vsej svoji moči, ali prijela jo je kakor s kleščami in jo po hudem boji premagala. Ko se vzbudi, pogleda plašno na stran in se preveri, da so bile grde sanje resnica. Zraven nje je hropel suh, neizrečeno reven starček, ki ga ni prej še nikoli videla. Brž skoči iz postelje in pokliče družino. Ostudna pokveka se ni hotela précej umakniti; jezno se je rebrila in ustila, da je hišni gospodar; ker ni šla z z lepo, pregnali so jo iz hiše z metlami, poleni in brcami. Ljudje so se povpraševali, kje je Barabaš? Sinoči je legel kakor vsak dan z ženo, zdaj pa ni bilo o njem ne duha ne sluha. Bulka-Dulka svojega podlega moža ni mogla ljubiti, ali dolžnost jej je velela, da ga gre iskat. Obšla je zaman bližnje in dalnje kraje, dokler se je domislila modrega Musulina, o katerem jej je pravil brbljavi Barabaš toliko pomičnega in čudnega. Popotovala je k njemu, da bi jej s svojimi nauki pomagal. Neznansko je ostrmela, ko je stopivši v njegovo jamo zagledala mesto medlega starca — Barabaša! Modrijanu je zatrepetalo srce od rajskega veselja, ko mu se je dala krasna žena poljubiti in objeti. Poročil se je z njo po zapovedi in šegi krščanske vere in se preselil v novo hišo,

katero si je sezidal pri bližnjem potoku. Živela sta v nežni ljubezni in najlepši zlogi do sive starosti in Bog jima je podaril razven zdravja in veselega srca tudi vrle sinove in hčeri, katerih nasledniki žive pod Klekom še dan denašnji. Ne daleč od hčerinega doma si je postavil hišo tudi turški paša, ki je pripeljal s sabo vse svoje služabnike in služabnice. Turki, ki so prebivali nekdaj v tem kraji, so se že zdavnaj pokristjanili, njihovi veri in govorici se je izgubil vsak sled v ogulinskem obližji, jedna vas pa se imenuje še zdaj po njih, kakor druga po modrem vedeži Musulinu.

Barabaš je lehko pogodil, kdo mu je ugrabil zeleno mladost in naprtil strašno breme vele starosti. Preklinjaje svojo neumnost in babe, ki so mu zakrivile vse nesreče, vzdihoval je neprenehoma: Pri nas ve vsak otrok, kako nevarno je dati neznanemu človeku le jeden vlas iz glave, jaz budalo pa sem pustil lopovskemu sivcu vso svojo lepo brado! Hotel sem mu se rogati, pa sem nakopal sam sebi največjo sramoto in gorje, ki se izreči ne more. Zakaj sem pobegnil iz samostana, kjer me nihče ni vprašal, če imam kaj pameti ali ne in sem živel tako mirno in povoljno ob lukovih kalicah in lojenih svečah. Ali zdaj je prepozno kesati se in javkati. Z jedno nogo stojim že v hladnem grobu, treba mi je misliti na večnost in vzveličanje svoje duše. Barabaš je bil zatrjen in nespokoren grešnik; da bi se vrnil v krščansko vero, mu ni prišlo nikoli na misel; nebesa si je hotel zaslužiti s peklenskim delom. Napotil se je proti Gorjancem, da bi izpremenil mravlje zopet v vojake in jih odpeljal k svojemu sultanu, ki bi jih poturčil ali, če bi se branili, posekal. Na Kolpi ga straža ustavi, on pa jej pove, da bi govoril rad s slovečim junakom Erger-Bergerjem. General ga je preprijazno sprejel in mu dovolil, da sme iti slobodno v Gorjance in storiti tamo vse, kar namerava. Obljubil mu je tudi pomoč, da bo vzel ukletim vojakom orožje in jih spremil sam do Carigrada, kajti hrepeni že dolgo po ugodni priliki pokloniti se svojemu bratu in dobrotniku sultanu. Zdaj se je spomnil Barabaš, da so Musulinovi nauki pisani samó za kristjane, in da Turkom ne pomagajo. Ta pomislek ga ne ustraši. Dejal je: Na Turškem je pregovor: Krst náse, prase predá-se — pa boš kristjan. Tako bom tudi jaz naredil. Urezal si je iz svinjske kože križ in ga pripel náse; dobil si tudi prasca, pa ga pognal na vrvi v Gorjance. Grohotaje se zabavljal je sveti veri: Zdaj sem pa tako dober kristjan in katoličan, da me potrdi papež lehko précej za svetnika in ukaže me v oltar postaviti. Prišedši do mravljišč se je ustavil, odprl Musulinove bukve in začel mravlje klicati in zagovarjati. Vsa gora je hipoma oživela. Mrgolelo in gomzelo je od vseh stranij, da je vid jemalo.

Mravlje so vrele skupaj jedna čez drugo, cele kope in klopka jih je pritiskalo in rinilo zajedno proti zagovorniku. V petih trenutkih bil jih je ves prasec poln. Silile so mu v gobec, ušesa, oči; najmanjšega prostorčka ni bilo na njem, kamor se ne bile zapičile stotine in stotine teh živalic, ki so ga neusmiljeno grizle in ščipale. Prasec se je otepal, premetaval in zvijal ali zaman se je upiral, mesto tisoč otresenih, prijelo se ga je deset tisoč, sto tisoč drugih. Ubogi ščetinec se je hotel Barabašu iz rok iztrgati in pobegniti; ker ga ni izpustil, planil je ves izdivjan vanj in ga začel klati in mesariti. Slabotni starec se zgrudi na tla od truda in bolečin, oproščeni prasec pa dirja meteljaje in prekopicujoč se navzdol proti Vivodini. Razkačene mravlje so se valile in metale zdaj kar kupoma na brezvestnega izdajalca vere in naroda. Zagrnile in zagreble so ga veliko sežnjev na debelo. Pod to živo gomilo je Barabaš zadahnil in izrigal svojo črno dušo. Erger-Berger je bridko žaloval po svojem nekdanjem kuharji in mu postavil krasen spominek iz jekla in marmorja, na katerem je oznanjeval zlat napis, da počiva tamo odličen mož, ki si je pridobil neumrle zasluge za domovino in človeštvo. Nevarne Musulinove bukve je dal précej sežgati, da jih ne najde kak slavjanski zagovornik, pametnejši od Barabaša ter ne učloveči gorjanskih mravelj v strah in pogubo Turkom in njihovim prijateljem. Za ta modri čin so ga obsipali gospôda z brezštevilnimi novimi milostmi, odlikami in nagradami. Naši sredniki pa so brezbožnega zlobnika preklinjali in molili, da bi poslal Bog odrešenika nesrečni vojski. Prošnje jim se niso izpolnile, kajti prečudna so pota božje previdnosti, mračni človeški um jih ne zazna in ne razume. Kdor hodi po vrhu Kukove gore, čudi se neskončnemu mnoštvu kopic, gričkov in kupcev, ki so polni drobnih mravljincev. V njih čakajo narodni vojaki svojega vstajenja. Nemilo je tepla usoda slavjanska plemena ali nje jeza se bo ublažila in potolažila. Mesto ukradenih bukev je napisal Musulin druge in jih zakopal v zlatem kovčegu v svoji podkleški jazbini. Prišel bo krščanski junak, ki bo ljubil pravico in svoje brate. Ta blagosrčni mož bo izkopal Musulinove bukve in po njih napotku prebudil zakleto vojsko v novo življenje na neizmerno radost in tolažbo svojemu narodu in na krvavo maščevanje vsem njegovim sovražnikom.

Marija Antoinetta.

Spisal in v ljubljanski čitalnici na korist „Narodne Šole“ govoril Fr. Šuklje.

(Konec.)

Nemirno je vrelo v bližnjem Parizu in kraljeva rodbina v Versaillesu se je začela bati za svojo varnost. Zato pokliče Ludovik udani polk flanderski, da skupaj s telesno stražo brani kraljevi grad ljudskih napadov. Pri tej priliki napravi kraljeva garda častnikom omenjenega polka sijajno pojedino, ki je privabila mnogo gledalcev in deležnikov. Vino je razgrevalo vročekrvno občinstvo, pomenljive pesni se razlegajo po veliki dvorani, kakor staroznana: „Oh Richard, oh mon roi, l' univers t'abandonne“ in navdušenost vskipi do svojega vrhunca, ko se med gosti prikaže kralj s svojo ženo in dauphinom, burno pozdravljen od royal-družbe. Ovacija je bila sicer nedolžna in peščica zbranih vojakov in dvornikov gotovo ne bi mogla preprečiti ustave ali užugati veliki Pariz. Vender se kmalu raširjajo pretirane pravljice o „dvornih zarotah“ po mestu, pariško prebivalstvo, zbegano po draginji, veruje jim tem rajše, ker se je Ludovik baš takrat ustavljal škodljivemu „proglašanju človeških pravic“, s katerimi bi se imela pričeti nova ustava, — in tako se rodi v nižjih krogih naroda sklep, da hočejo v Versailles, češ, da bodo kralja primorali, vzprejeti omenjeno deklaracijo in pomagati stradajočemu ljudstvu. V istini se odpravi 5. oktobra velikanska druhal v Versailles; tù so bili namešani ženske in moški, na čelu jim razvpiti sodni pisar Maillerd, zbrana je bila vsa sódrga velikega mesta in pridruži se jim ogromno krdelo radovednih zijalcev. V kaotičnem neredu se privalí v Versailles, defilirajo v zbornici ter pošljejo deputacijo h kralju, ki je bila dobrohotno vzprejeta. Na večer stoprav pride poveljnik pariške narodne straže, Lafayette s svojimi bataljoni; on napravi mir, zavaruje grad s stražami ter jamči kralju za popolno varnost njegove rodbine in palače. Pomirjena po njegovih obljubah potolaži se tudi Marija Antoinetta in leže v posteljo, da se vsaj nekoliko spočije po toliki razburjenosti. Ali kmalu jo vzbudé na strašen način! Celo noč so lazili pariški rovarji, deloma podkupljeni in našuntani okoli grada, da bi našli kak vhod v kraljevo palačo. Proti jutru se jim vender posreči, sedaj deró naravnost proti sobani kraljice, da bi jo usmrtili, in že ropotajo pred njenimi durimi. Le junaštvo nekaterih stražnikov, ki so do zadnjega dihljája branili vrata, reši prestrašeno Marijo Antoinetto; na pol oblečena ubeži

napadalcem ter prihiti h kralju. Sedaj še le priteče tudi Lafayette ter prepodi druhal iz grada; kralj se pokaže na balkonu, vzprejme ga tisočerni klic: „V Pariz, v Pariz!“ — in ne ostaje mu drugega, nego udati se v svojo usodo in preseliti se v glavno mesto, v razbeljeno žrelo vróčega ognjeníka. Dné 6. oktobra ob 1. uri popoludné se odpravi velikanski sprevod, velika kočija, v kateri je kraljeva rodbina vkupe stlačena, pomika se počasi skoz goste tolpe, krog nje pa se drvé krdela pijanih babúr in razgrajajočih moških, ki na kraljevo rodbino kazaje na vse pretege kričí: „Tù Vam peljemo peka in pekinjo in pekovskega fanta!“ Kak prizor je to moral biti Mariji Antoinetti, ponosni hčeri avstrijskih vladarjev!

Ne bodem tù preiskaval, kdo je prav za prav prouzročil oktoberske nerede; vprašanje, če jih ima vojvoda Orleanski na svoji vesti ali, kakor trdita Sybel in Haissir, celó Lafayette sam, nas tukaj tudi ne zanima. Le to moram poudarjati, da je imela preselitev kraljeve rodbine in narodne zbornice v glavno mesto, jako važne in usodne nasledke. Kajti na žarečih pariških tleh, med prebivalstvom, razjarjenim po političnih klubih in demokratičnih govornikih, podpihovanim od radikalnega časopisja, ni imel niti kralj niti zbornica prave prostosti več. Gospodar v Franciji bila je odsehmal ljudska masa in oni, ki so jo imeli v svoji oblasti.

Kako žalostna pa je bila izprememba za Marijo Antoinetto, odkar se je preselila v pariške Tuillerije! Nič več sprehodov in gledaliških predstav, nič več prijateljskih pogovorov v veselem krogu — vsak dan je donašal nove skrbi in novo poniževanje! Ali baš izpremenjeni položaj vpliva čudovito na njeno po svoji naravi blago srcé in v viharji nezgode dozorevajo krasno vse plemenite lastnosti njene duše, katerih smo zaman iskali v solnčnih srečnih dnevih. Požrtovalna ljubezen do soproga in dece, živo občutje za dolžnosti vladarskega dostojanstva, ponos, energija in vztrajna delavnost — vse te lastnosti lepšajo njeno podobo. Le škoda, da politične situvacije vender ni prav umela; da se je stara fevdalna država na vse veke preživela, bilo je sicer jasno tudi njej, ali z ustavno-monarhično stranko se vender ni mogla nikdar sprijazniti, nikoli ni odkrito podpirala njenih voditeljev, nikdar ni uvidela, da se kraljeva vlada ne dá ohraniti drugače, nego s podporo ustavnih idej. Pogajala se je sicer na skrivnem tudi z Mirabeau-om, ali iz njene korespodencije s cesarjem Leopoldom II. se vender vidi, da mu ni zaupala in da njeno obravnavanje ni bilo odkrito. Sicer je pa Mirabeau, poleg Dantona najsilnejši državnik francoske revolucije, umrl že 2. aprila 1791. l. in ž njim je izgubil francoski kralj zadnjega

zaveznika, kateri bi bil morda še mogel pomiriti razgrajajoče valove, predno s silnim naporom razbijejo poškodovano ladijo, francosko monarhijo.

Po Mirabeaujevi smrti postane položaj kraljeve rodbine v Parizu še bolj opasen in Marija Antoinetta osamljena, brez prijateljev in zaslombe, sklene s kraljem in z vso obiteljo pobegniti iz Pariza do belgijske meje. Koncem aprila 1791. bil je beg že dogovorjena stvar. Ne dá se tajiti, da je bila ta misel sama na sebi jako nesrečna; baš takrat se je pripravljala neka izprememba v javnem mnenji; francoski narod je hotel uživati sad revolucije in ni nič kaj maral za nove prevrate. Trebalo je tedaj, da kralj mirno čaka na vspeh tega pretvorjenja ter krepko podpira zmerno stranko proti radikalnim rovarjem. Kakor hitro pa pobegne čez mejo, pod varstvo tuje vojske in k izseljencem, bilo je gotovo, da se bode ves narod vzdignil za nove ideje in proti monarhiji. Dobro je to spoznal cesar Leopold II. in tedaj je odločno odsvetoval svoji sestri neprevidno to namero. Ali zastonj! Na večer 20. junija pobegne kraljeva rodbina iz stolnega mesta. General Bouillé, zvesto udan svojemu kralju, razpostavil je po vsej cesti dò meje majhna krdela huzarjev in dragoncev, da bi varovali begunce; grof Fersen pa, švedski plemenitaš, ki je gojil romantično ljubezen do lepe Marije Antoinette, preskrbi jej potni list, glaseč se na livlandsko baronesso Korff z dvema otrokoma in spremstvom; kralj sam, v strežaja preoblečen, bi jo moral spremiti. Ali kako nerodno se je zvršil ves načrt! Že kolosalna kočija, katero so si navlašč dali napraviti, preobložena s kofri, zaboji in škatljami, morala je vzbuditi občno pozornost. Potem ni bilo nobenega zvedenega in energičnega moža zraven, kateri bi znal pogajati se s poštarji in postiljoni. General Bouillé je bil sicer v ta namen priporočil marquisa d'Agoulta, povsem sposobnega za tak posel, ali k vsej nesreči sklicuje se madama Tourzella, odgojiteljica kraljevih otrok, na svojo pravico, spremljati svoje gojence — in etiketa je bila močnejša od zdravega razuma: d'Agoult ostane v Parizu in madama Tourzella sede na njegovo mesto. Vender se je iz prvega videlo, da se bode beg posrečil. Srečno zapusté begunci Pariz in polni veselih nád drdrajo po prašni cesti proti svojemu smotru. Tako pridejo do postaje S. Menehould, kjer jih pričakuje oddelek konjice; ponižno pozdravlja častnik, kočiji se približujé, visoke potnike in nesrečni Ludovik je tako nepreviden, da mu odzdravlja in glavo skozi okno pomoli. Mrak je bil — ali vender ga spozna poštar D r o u e t, bivši dragonec in vnet privrženec novih idej. Takoj mu je vse jasno; ker jih zarad konjikov ni mogel na mestu ustaviti, zajaše konja ter po stranski poti v temni noči dirja proti mestecu Varennesu, kamor je cesta držala. Tù vzbudi

svojega prijatelja, občinskega prokuratorja svečarja Sausse-a in z nekimi somišljenci vkupe skleneta ustaviti begunce.

Varennes je majhno mestece, katero deli reka Aire v gorenje in dolenje mesto; čez to globoko vodo drži most, do katerega je takrat držala ozka pot pod nekim obokom. Bouillé je bil tudi sem poslal šestdeset huzarjev pod poveljem svojega sina in častnika Raigecourta; gotovo je, da bi to krdelo lehko rešilo kralja grozeče opasnosti, kakor hitro bi bila oba častnika storila svojo dolžnost. Ali mlada plemenitaža nista bila kos svoji nalogi; namesto da bi svoje ljudi vkupe držala in kraljevemu vozu v gorenje mesto naproti šla, čakajo ga do 11. ure v spodnjem mestu in ker ga le ni, gresta mirno v svojo sobo, huzarji pa se raztresejo po krčmah. Ko tedaj kraljevi voz o polunoči pride v Varennes, ne najde niti huzarjev, niti konj za veprego. Iščejo in iščejo po gorenjem mestu, napósled hočejo vender z utrujenimi konji čez most v dolenje mesto. Ali pod obokom jih že čaka Drouet s svojimi pristaši, ustavijo jih z napetimi puškami in Sausse kot uradna osoba zahteva njih potni list ter pozove potnike, da gredó ž njim v njegovo stanovanje. Dela iz prvega, kakor ne bi poznal potnikov, ali skrivaj pošilja po bližnjih vaséh svoje posle, povsod se bije plat zvoná, od vseh stranij se privalé oboroženi kmetje in narodni gardisti — in ko je bilo dovolj ljudstva vkupe, stopi Sausse pred kralja ter s prstom kazaje na kraljevo podobo, ki je na steni visela, pravi z mirnim glasom: „Sire, to je Vaša podoba!“ Upirati se vedno rastoči množici ni bilo mogoče in drugo jutro že je morala kočija in v njej kraljeva obitelj nazaj — v Pariz!

Žalostni nasledki kraljevega bega so se kmalu pokazali. Že jesenske volitve za novo zbornico so izdatno ojačile republikanski živelj v parlamentu; zastopali so to stranko posebno Girondisti, briljantni govorniki, pošteni rodoljubi, ali nepraktični sanjači. Ravno Girondisti prisilijo kralja, da je 20. aprila 1792. Avstriji in njenim zaveznikom vojsko napovedal. H kaotičnemu notranjemu neredu se pridružijo sedaj vse grozovitosti vnanje vojske. Kralj sam je bil v največji zadregi; ali bode v istini odkritosrčno se bojeval zoper združene vlasti, zoper sorodnike svoje žene, od katerih je vender pričakoval pomoči in rešitve? Tako je postala njegova politika dvoumna in neresnična; na videz se je bojeval s protivniki, s katerimi je tajno korespondiral. Tudi bistroumna Marija Antoinetta ne čuti tega nasprotja: odločno odbijaje vse poskuse ustavne stranke, zlasti Lafayetta, kateri se sedaj trudi, da reši prestol in vladarja, pričakuje ona svoje rešitve le od vnanjih dvorov in armad — in s tem je pretrgala vezí, ki so od nekdaj združevale francoski narod s svojimi naravnimi zastopniki, francoskimi kralji.

To pa dobro porabljajo kolovodje radikalne stranke v Parizu. Splošna razburjenost v Parizu vzkipí še huje, ko se zve manifest sovražnega poveljnika, vojvode Brunšviškega, poln nepremišljenega žuganja in smešnih groženj. Glavni agitatorji se zbirajo že začetkom avgusta in se posvetujejo zarad napada na Tuillerije. Pri teh posvetovanjih v „Soleil d'or", v „Cadran bleu", nahajamo Dantona in Camilla Desmolins-a žurnalističen talent radikalcev, tam se zbirajo Westermann, Santerre, Amerikanec Fournier, Poljak Lazowski in drugi. Agitacija raste od dné do dné, kmalu zahtevajo pariške sekcije kategorično od narodne zbornice, naj kralja odstavi in to do 9. ure 9. avg., sicer bodo plat zvoná bili in Tuillerije naskočili.

Napad na Tuillerije je napovedan in v kraljevem gradu zbira umirajoča monarhija zadnje svoje sile k odločilnemu boju. Od vsega, nekdaj tako mogočnega plemstva prihití komaj 200 slabo oboroženih mož, da branijo kralja in prestol, od narodne straže je bilo kakih 3—4000 mož pod poveljem Mandata, odločnega moža, udanega ustavni monarhiji; najboljši oddelek so bili Švicarji, kakih 950 mož, zanesljivih in hrabrih vojakov. Kralj in njegova rodbina prebedeli so vso noč, s tesnim srcem pričakujé zornega jutra. Po Parizu vlada velik nemir; bijejo plat zvoná, po ulicah se razlega bobnanje, po predmestjih mrgolé oborožene čete in hité na svoja zbirališča. Vstanek si osnuje svoj centralni organ; na mestni hiši se ustanovi shod sekcijskih komisarjev ter se kmalu proglasi kot novi mestni odbor. Pozovejo potem poveljnika narodne straže Mandata na mestno hišo; Mandat, ki o vsej premembi ničesar ne zna, uboga temu pozivu, ali v mestni hiši ga primejo in zavratno usmrté vrlega moža.

Poveljnik tuillerijskih braniteljev je ubit, bode li kralj sam mesto njega vodil obrambo? Le nekaj odločnosti in stvar še ni bila izgubljena. Živo to čuti Marija Antoinetta; z mečem v roki se postaviti na čelo posadke, planiti na sovražna krdela, sijajno zmagati ali častno umreti — taki občutki naudajajo pogumno kraljico. Toda kralj ni ustvarjen za tako aktivno ulogo. Sicer se udá prigovarjanju svoje soproge in gré zjutraj med svoje vojake, da jih ohrabri in v zvestobi utrdi. Ali nesrečnemu se bere notranji nemir in skrb na obrazu, s svojimi bledimi potezami, svojo razmršeno frizuro je sam prava podoba obupnosti. Vender ga prvi bataljoni vzprejmejo z glasnimi živioklici, ali ko se približa topníčarjem, najradikalnejšemu oddelku narodne straže, izpremeni se hipoma prizor in čujejo se gromoviti klici: „A bas le roi, à bas le gros cochon". Osupnen in preplašen se vrne Ludovik nazaj, topníčarji pak obračajo svoje kanone proti gradu. Z obupnim srcem vidi Marija An-

toinetta, da tudi v posadki ni prave jedinosti, da se nevarnost množi od trenutka do trenutka. Zunaj pa, okoli tuillerijskih vrtov se že glasé divje druhali pariških predmestij, v prvi vrsti bojeviti zavezniki iz Marseille-a in Bresta — vsi pripravljeni, da naskočijo palačo svojih vladarjev.

V tem hipu, predno počijo prve puške, posreči se pariškemu departementskemu uradniku Rödererju, da pregovori kralja, zapustiti Tuillerije in s svojo rodbino iti v zavetje narodne zbornice. Zastonj ugovarja Marija Antoinetta, zastonj poudarja, da to pomeni na milost in nemilost izročiti se neplemenitemu sovražniku — Ludovik, boječ se za življenje svojih ljubih in hoteč, izogniti se prelivanju krvi — se uda in okoli 8. ure zjutraj, še pred naskokom, zapusti kraljeva rodbina tuillerijski grad in gre v poslanško zbornico.

Narodna skupščina odkaže Ludoviku in njegovi rodbini ložo žurnalistov. Tù v tesnem prostoru in zaduhlem ozračji čaka tudi Marija Antoinetta svoje usode ter z razburjeno dušo posluša strastne napade radikalnih poslancev na francosko samovladarstvo, med tem ko zunaj razsaja grom topov in v osvojenih Tuillerijah razjarjeni narod mori njene zveste pristaše!

Dné 10. avgusta bila je uničena monarhija in novoustanovljena ljudovlada nikakor ni nameravala, prizanašati zastopnikom padle sisteme. Vsa kraljeva rodbina se mora preseliti v odurno srednjeveško zgradbo, v Temple in pariški mestni zbor je imel nalog, nadzorovati visoke jetnike. Odsehmal je življenje Marije Antoinette le jedna sama nepretrgana vrsta ponižanj in bolečin, pravo mučeništvo, kakor mu v vsej povestnici človeškega trpinstva ne vem več jednakega. Ali močnejša in silnejša nego vse dušne in telesne muke je moralična moč, požrtvovalna stanovitnost izredne te žene in moralo bi biti okamenelo srce, katero bi moglo brezčutno ostati v očigled takemu trpljenju. Kaka usoda čaka nje in njenih ljubih, videla je jasno v onih grozovitih septemberskih dnevih, ko je pariška sódrga v petih dneh podavila 1300 političnih jetnikov in navadnih zločincev po raznih ječah. Tudi njeno prijateljico princesinjo Lamballe so ubili in barbarični morilci jej odsekajo glavo ter jo pomolé Mariji Antoinetti — pod okno. Kmalu potem se prične pravda proti njenemu soprogu, Ludoviku XVI. V radikalni stranki, katera se je bila polastila krmila, zavladalo je prepričanje, da se ljudovlada ne dá ohraniti, ako se ne usmrti zastopnik monarhije — in tako je bil Ludovik na smrt obsojen in 20. januvarija 1793. l. se mora Marija Antoinetta ločiti od ljubljenega soproga; en dan kasneje trlo se je zaslepljeno ljudstvo okoli morišča, kjer je svojo dušo izdihnil najpošteneji in najčistejši vseh francoskih vladarjev.

Ali kupa bridkosti še ni bila izpraznena! Dné 3. julija ukaže „odbor za javno blagost“ (comité de salut public) pariškemu mestnemu odboru, da se mora osemletni dauphin ločiti od svoje matere. Ginljivo nam popisuje njena hči, ki je preživela vse te vihre, pa se nikoli več ni zasmejala, kako je ta novi udarec presunil materinsko srcé, kako srdito se je borila kraljica zoper mestne uradnike in kako so jej odpeljali sinčka stoprav potem, ko je jeden izmed njih, pravi barbar, grozil se, da usmrti hčer, ako se mati ne udá v bridko usodo. Mladega kraljeviča so izročili potem surovemu fanatiku, čevljarju Simonu, ki je na vse načine trpinčil ubogo siroto. Niti obiskati ni več smel svoje matere, ta pa je stala po cele ure, bledi obraz tiščaje proti železju svojih oken, da bi morda slučajno zagledala svojega ljubčeka, če ga njegov „odgojitelj“ kam na sprehod povêde.

Dné 2. avgusta se mora Marija Antoinetta ločiti tudi od hčere in od svakinje, rahločutne Elizabete. Nobena solza jej ne rosi očesa, saj je nekatera nesreča tako velikanska, da je niti solze ne tolažijo. Molčé zapusti svoje drage, molčé stopi čez prag. Ko slučajno z glavo na duri trči, vpraša jo nekdo, če jo je zabolelo. „Oh, ne“ — bil je odgovor, — „sedaj me nič več ne more boleti.“

Spravili so jo v Conciergerie-jo, v ječarno, ki je bila zarad tega na strahovitem glasu, ker so se sèm pošiljali večjidel taki, katerim je bila namenjena smrt na giljotini. O podrobnostih tega sestanka nečem govoriti. — Kaj je bilo tudi vse ponižanje, vsa revščina proti neizmerni bolesti, ki je razjedala srcé nesrečni kraljici! Dné 3. oktobra zahteva Billaud-Varennes, jeden najstrastnejših teroristov, naj se postavi Marija Antoinetta pred revolucijonarno sodišče. Predlog se vzprejme in že 14. oktobra se gnetó Parižanje gledat lepo bledo ženo, z lasmi, katere je pobelila ona sama noč v Templu, — nekdaj občudovano kraljico, sedaj najubožnejšo siroto na vsem širokem svetu. Pred sodiščem, sestavljenem največ iz obrtnikov, nosi se kraljica s tako mirno visokostjo, da je celó surovo občinstvo nehoté potihnilo pred veličanstvom duševnega plemstva. Mirno in jasno je odgovarjala; le jedenkrat je vzplamtelo njeno oko v sveti jezi, takrat, ko je z globoko čutenim in čudovito zgovornim odgovorom moralično uničila nesramnega obrekovalca Híberta, kateri se je drznil očitati materi protinaraven zločin s svojim sinom.

Skoraj dva dni je trajala pravda, neprestano, brez prenehanja, — a nobena slabost se ni lotila junaške kraljice. Ob $^1/_2$5. zjutraj 16. oktobra se proglasi smrtna sodba, mirno jo posluša, mirno zapustí dvorano, ne da bi zinila besedico. Ko se vrne v svojo ječo, piše še nekaj

vrstic polnih najplemenitejših čutov svoji svakinji, opomina svojega sina, naj nikdar ne poskuša maščevati se nad morilcem svojih roditeljev, poslavlja se bolestno-otožno od svojih otrok — in potem se hladnokrvno pripravlja na svojo zadnjo, težko pot. Pravijo, da se jej je izpolnila srčna želja, da se je mogla izpovedati neprisežnemu duhovniku. Potem si prireja uboge ostanke svoje garderobe z onim finim ukusom, kateri jo je odlikoval v srečnejših dnevih. Na glavi bela čepica s črnimi trakovi, okoli zapestja trakovi iste boje, vrhu črnega spodnjega krila belo gornje in jopica z belo muselinasto ruto — to je bila njena toileta. Komaj je bila gotova s svojimi pripravami, že se prikaže ob 11. uri rabelj Samson. Marija Antoinetta je vender upala, da bode pariški mestni odbor vsaj toliko ozira imel, da jej preskrbi kočijo — tedaj jo za trenutek pretrese, ko zagleda izstopivši iz ječe borno dvokolnico, z golo desko pripravljeno — kraljici za sedež! Takoj pa jo zopet navdahne stari ponos in kljubu temu, da sta jej bili roki na hrbtu zavezane, vender ni bila nikoli bolj kraljica, nego baš v zadnjih svojih trenutkih!

In sedaj se pomiče dvokolnica dalje, skozi ulice, kjer je natlačeno stalo ljudstvo, večjidel nemo in tiho, kakor bi se sramovalo zločina, kateri se ravnokar vrši v njegovem imenu. Hladnokrvno se ozira Marija Antoinetta na zbrano množico, neskaljeno je njeno duševno ravnotežje, le ko pridejo mimo tuillerijske palače, ko se spomina svojega soproga in svojih otrok, pretresavajo jo bolestni spomini, a takoj se ohrabri, mirno stopi z voza, mirno koraka po stopnicah k morišču. Ko iz neprevidnosti rabeljnu stopi na nogo, prosi ga: „Pardon, gospod, nisem navlašč storila.“ Še nekoliko trenutkov in Marija Antoinetta je rešena vsega trpljenja — ob 12¹/₄. pokaže Samson njeno glavo zbranemu narodu in glasno se razlega okoli morišča običajni krik: „Živela ljudovlada, vive la republique!“

Devetdeset let je minulo, odkar se je vršila ta velika žaloigra, od kar so položili truplo nesrečne kraljice v apneno jamo na Madalenskem pokopališči. Ali še dan danes obstojí nasprotje idej, katero je tedaj uničilo Marijo Antoinetto in kraljevo rodbino. Lehko naglašamo, da je misel, kakor jo je zastopala kraljica, misel neomejene, dasi pravične samovlade, za sedaj vsaj premagana in da se od dné do dné manjša število njenih pristašev. Ali tudi oni, ki s svojimi simpatijami stojé v nasprotnem taboru, bodo vender, ako imajo le količkaj čuta za zgodovinsko velikost, gineni se spominali Marije Antoinette, katera je morda v svoji mladosti grešila, kakor slabotna nežna ženska, potem pa svoje nazore zastopala z moškim pogumom ter na svetovnem bojišči premagana zánje umrla lepo smrt — smrt mučenice in junakinje!

Nosan.

„Na zdravje tôrej, milostna gospôda! —
Takó — do kaplje prazna je posoda. —
To vince teče gladko kakor olje;
Mazilo in zdravilo je najbolje
Za vsako grlo, zlasti pa berača,
Ki vajeno sicer je le praskača.
Kakó prijetno to v želodci greje,
Človeku se kar sama duša smeje! —
In zdaj, kakó se naj berač zahvali,
Za čast, da ste ga méd-se pit pozvali?
V to izbico takó prijazno ozko,
Kjer se sedi in pije po gosposko;
Izmed zarobljene tovarišije,
Ki vpije, kolne in ob mizo bije;
Izmed svinjarjev, ki se napihújejo,
Voznikov, ki takó oblastno pljújejo;
Rešétarjev, lončarjev, ki se vračajo,
Ter mnogo govoré, a malo plačajo.
Med takimi možaki moj je sédež,
Njim pesnik, pevec sem, glumač in védež.
Živí se že, a kar je malo sitno:
Življenje to ni dosti imenitno! —
Oj tí preljuba, krotka jerebíčica,
Prijazna deklica, natakaríčica!
Kaj smučeš se okrog gospôde, máčica?
Ne bom dejal, prijetna si igráčica.
Že prav, da si priljudna in zgovorna,
Samó — ne bodi moškim prepokorna! —
Nu, nu, kàj hočeš me z očmí prebôsti?
Će malo ponorčujem se, oprôsti!
Midvá ne bódiva preobčutljiva,
Večkrat je treba, da kaj potrpiva. —
Še en kozarček, góspod prístav? Hvala!
Le jedna kaplja, glejte, ni ostala. —
Oj, ti dekletce, od kedaj si glúho,
Da mora ti gospod trobiti v úho?
„„Stoji, stoji““ — — o moj tenorček zlati,
Kako si bil ti nekdaj lép! Poznati
Zdaj ní te, slave tvoje vse je konec;
Hrepiš otožno, kakor pôčen lonec! —
Kako so nekdaj dunajska dekleta —
Kaj stresaš glavo, gledaš me zavzeta?
In vi, gospôda, kaj takó strmite?
Če ne verjamete, le poskusite,
Ter izprašujte me, poznam li Dunaj,
Kakòr to dlan, od znotraj in od zunaj —
Nu, če velite — „„Infandum regina““—
Todà poprej še, prosim, čašo vina;
In pa še to, gospôda, mi dovôli,
Da okoristim se na tem-le stôli.
Spomini se mi vzbujajo iz nova,
Ne, ne, Nosan, jokala se ne bova!
Berač sedim med vami tu, gospôda,
Takó mi ukrenila je usoda;
Lahko bi z vami družil se drugače,
Gosposko suknjo nosil bi in hlače;
Za prístava bi bil, dà, čast velika,
Mordà še za okrajnega sodnika.
Sedaj pa ste le k sebi mi veléli,
Da šalo svojo bi z menoj iméli. —
O ironija ti v nebó vpijoča! — —
Kmet imovit, župan je bil moj oča.
Volov četvero nam je v hlevi stalo,
In krav, telet in dróbnice ne malo.
Sinova dva sva bila, jaz staréjši,
Ker bil sem dobre glave, a šibkéjši,
Sklenili so v Ljubljano me poslati,
Da naj učim se sveto mašo brati.
Sramote nisem delal jim nikoli,
Če nisem prvi, bil sem drugi v šoli.
Ko mi je čas latinščine pretekel,
Tedaj pa sem naravnost svojim rekel:
Spolniti vam ne morem želje vaše,
Jaz nikdar pel ne bodem nove maše. — —
Let štirdeset je že od tega časa,
Na glavi črnega mi ni več lása;
Oba pokrila hladna je gomila,
A sinu nista nikdar odpustila!
Beseda nič mi prav iz grla noče,
Potreba mu je zopet malo moče. — —
Proklet sem bil, proklet na večne čase,
Živim, skrbim naj, kakor morem záse.
Pobit sem bil, a kaj mladost ne zmore?
Zaupa v sebe in prestavlja gôre;
Ne straši je vročina, mraz, stradanje,
Na trdi klopi jej sladkó je spanje. —
Odrinemo na Dunaj za pol plače,
Živeli zdaj takó smo, zdaj drugače:

Po hišah svojo smo modrost nosili,
Za malo plače tepce smo učili.
In kadar malo bilo je zaslužka,
Tedaj je dobra bila suha hruška.
A izgubili nismo dobre volje,
Če danes slábo, jutri bo že bolje.
In peli smo Slovenci, krasno peli,
Zató so radi nas povsod imeli.
V katero smo zahajali gostilno,
Dobila hitro gostov je obilno.
Posebno pa je meni bilo petje
Veselje, tolažilo in zavetje.
Vse je hvalilo moj tenór doneči;
Če treba po visoki C poseči,
Igrača meni; in tedaj zaploska
In zagrmi vsa druščina gosposka!
Dejali so: Ta glas je za na oder,
Jaz sem si mislil, Nósan, bodi moder.
A prišli so napósled časi húdi,
Zastonj ubija človek se in trudi;
Studenci vsi usahnejo, zapró se,
Dežjà ni izpod néba, niti rose.
Prišlà je bila grozovita suša,
Trpelo je teló, trpela duša. —
Božični prazniki so blizu bili,
Domóv so se rojaki veselili;
Le jaz sem bil brez doma v tujem mesti,
Sám kakor kamen zapuščen na cesti.
Kakó se je tožilo mi po dômi!
Solzé se po obličji uderô mi.
Domóv hití vse iz dežele tuje,
Kdor more, tá večér domá praznuje. —
Kakó si lep, oj ti večer božični,
Svét duši grešni ti si in pravični!
Skrivnostna noč, ko se nebo odpira,
Na stvar se stvarnik milostno ozira,
In mir rosí v človeška srca trudna,
Oj sveta noč, božična noč, prečudna! —
In čuj, božični zapojó zvonovi,
Po tihi noči njih doné glasovi,
Tako sladkó, in milo in otožno!
V hram božji ljudstvo vabijo pobožno.
In po goràh okrog se luči vžigajo,
Da kakor zvezda póleg zvezde migajo;
V dolino vse počasi se pomičejo,
Kamòr zvonovi ljud pobožni kličejo. —
A kam zabrèl si, suhobradi starec?
Otrok postal si: brž še en kozarec! —
Kje smo ostali? Glava že mi peša,
Nekdanje bistroumnosti pogreša. —
Res! O božiči bil sem v tujem mesti,
Sam kakor kamen zapuščen na cesti.
Domá tovariši so moji bili,
S potico, poprtníkom se gostili,
In kar je dobrega v božičnem lonci;
Jaz — prazna vreča ne stoji po konci—
Od glada slab po ulicah sem lazil,
Kakòr meglà brez vetra sem se plazil,
Po sredi šuma mestnega in hrupa,
In vender nisem čisto bil brez upa;
Da vender pride mi pomoč; mogoče,
Da omečita mati se in oče.
Ponižal sem se, pisal bil sem jima,
Primoral me je glad in huda zima.
In glej, golobček z oljkovo mladiko
Res prileti, veselje preveliko!
List od očeta, matere in brata,
Ti ljuba moja rodovina zlata!
Saj sem si vedno mislil: kri ní voda,
Vi tudi menite kaj ne, gospôda?
In kaj so mi pisali ljubi moji?
Kar se je kdaj pisalo grdih pisem,
Najgrje pismo! — Vender jokal nisem;
D a n a j p o g i n e m, k a k o r p e s n a g n o j i! —
Sólz viri bili so mi posušeni,
A nekaj se utrgalo je v meni! —
I n t u d i m a t i! — Drug sem bil v tem hipu,
To kar sem zdaj, vlačugar po principu!
I n t u d i m a t i! — — To je bilo glavno,
Ostalo ugeniti ni težavno.
Ker sem brez prenočišča bil in kruha,
Postave pest me zgrabi potepuha;
Domóv napoti roka me oblastna,
Cenéna vožnja, ali malo častna! —
I n t u d i m a t i! — Zdaj sem kralj beračev,
Poveljnik klatežev in postopačev.
Kar se potika, meni je pokorno,
Priljudno vladam tu, in tam osorno.
Po Kranjski mnoge moje so zasluge,
Sam nevesél, vesele delam druge.
Vse, kamor pridem le, ima me rado,
Norčuje staro se z menój in mlado.
Žrem ogenj jim, posnemam petelina,
In pojem, plešem za požirek vina;

Še rajši pa za kak kozarček žganja,
Ki sitne časi muhe mi preganja. —
Oj, žganjče, ti preblažena vodíca!
Jedina moja zvesta tolažníca;
Kakó bi mí brez tvoje pač kreposti
Prenašali tegà svetá bridkosti! —
In tudi mati! — Pater, mater, frater! —
Vi radi ímate vsak svojo mater,
Kakó ne! Sreča, če vam je še živa
In svet spomin, če v grobu že počiva.
A moja mati — prava rodna mati,
Ne kaka pisana, to treba znati — —
Nje grob sem obiskal o nočnem časi,
In stal, če se mi v srci kaj oglasi;
Napósled sem se naveličal stati,
Greh, vém, a jaz ne morem pomagati!
Todà dovolj! káj vam vse to, gospôda?
Vam mila, vam prijazna je usoda:
V kočiji vi se vozite veselo,
Jaz zvrnil sem, koló me je prijelo!
A vender, dobra ali huda ura,
Kaj bi se držal, kakor bolna kura!
Jaz kakor vi, do konca vsak pririne,
Če tudi bi požiral same sline.
Takó, gospôda, kralj beračev pravi;
In slednjič: Hvala, ostanite zdravi!“

J. Stritar.

Žensko vprašanje.

Spisal dr. Fr. J. Celestin.

(Konec.)

Občni napredek potrebuje zmeraj bolj ženskih delavnih močij, fizičnih in duševnih. Razlog te potrebe je pa prav prozaičen: manjša cena za žensko delo. Pojavile so se pri nas ženske v šoli, pri pošti, brzojavu itd. v položajih, katere so prej le moški zavzemali. Ženska konkurenca je fakt, ki mnogim morda ni po volji. Tožimo se, da žensko delo ni tako dobro, niti tako zanesljivo in da posebno značaj ni jaka stran slabejše polovice. Vse to more biti resnično in celó bolj, kot se piše in govori. Vender mislim, da bi mi moški stopili na krivo pot, ko bi boječ se te konkurence borili se proti njej, kjer bi le mogli. Zakaj bi stopili na krivo pot?

Žensko delo, ženska konkurenca, kakor se razvija, je zgodovinski fakt, ki je tu in bode najbrž ostal, če nam je po volji ali ne. Ne ostaje nam torej nič drugega kot miriti se ž njim in upotrebiti ga tako, da bode koristen narodnemu življenju. Nekako ozkosrčno se tožimo, da ženske niso zanesljive v narodnem obziru. Naša dolžnost je bila vplivati, da bi bile zanesljivejše. Čisto naravno pa je, da moškim, ki želé iste službe, ni ravno prijetno videti pred seboj žensko konkurenco. Mislim pa, da podjeten narod bi se take konkurence plašiti ne smel, ampak bi se je moral veseliti, ker bi moški izbirali si težje in tudi bolje plačano delo, kar vidimo n. pr. pri tako podjetnih Amerikancih.

Pa pustimo na strani to „nesrečno“ konkurenco in oglejmo si žensko vprašanje z bolj širokega gledišča. Ženske ne bodo nikoli samó

konkurentinje ampak tudi družice na potu življenja, matere naših otrok. Njihova glavna in najsvetejša naloga bode vedno, da ostanejo v domačem krogu ono sveto ognjišče ljubezni in skrbnosti, oni steber, ki podržava tri ogle in sicer tudi tedaj, če se bode število zakonov še bolj krčilo, kakor se krči v nekih prav naprednih zemljah n. pr. na Francoskem, kar moramo prav žaliti, če tudi jasno vidimo razlog v rastoči težavi prehraniti rodbino.

Lepa, sveta je naloga matere: njeno ljubeče srce zasaja v mlada otročja srca prve kalí bodočega razvitka, napenja one strune, po katerih zvuči potem rada pesen vsega življenja! Je li pa mogoče vršiti táko vzvišeno nalogo brez resne priprave za njo? In vender bi se pač smelo trditi, da se denašnja dekleta (in matere njihove), posebno boljših stanov, najbolj pripravljajo za to, kako bi dobile (recte ulovile) možá z razno koketerijo in njenimi pripomočki. Ali ni to gola resnica? Po naših nazorih je vzgoja že prav dobra, če človek dobi družico, ki ima nekaj odlomkov raznega znanja in nekaj sposobnosti za gospodinjo, čeravno je vse to površno, neskladno. Plodovito pa je gotovo le redko, saj je celó pri nas moških velikrat — ravno tako. S težavo pridobljeno znanje pozabljamo, predno je ta nakopičeni balast glava mogla predelati in prekuhati v žive sokove življenja, dajoče pogum v borbi in odmevajoče se v srci v onih prekrasnih glasovih, ki jih daje znanje, ki je postalo kri in meso, tako da glava in srce z radostnim navdušenjem odkrivata in pozdravljata nove poti in nova sredstva napredka.

Gotovo je neobhodno potrebno, da ima ženska potrebno gospodinjsko znanje. Učé se kuhati in šivati, ali to je skoro jedino koristno znanje, če se ne zanemarja potem, kar se tudi godí. Drugo znanje, t. j. vse odlomke površnega znanja pa kaj hitro prepréda gosta pajčevina pozabljenja in v glavici ostaje le prostor za domače skrbí in pa želja za zabavo ali ljubeznivo, gostobesedno kritikovanje vsake, posebno ženske neumnosti. Ali se pa praznota napolnjuje s tem, kar ne bi smelo biti: peut-être vous me comprennez, mes dames? En ce cas: pardonnez-moi!

Izjeme so povsodi; želimo pa pravila. Zato ne smemo puščati ženstva, da se razvija kakor do sedaj, videči, da šola, če je tudi narodna, ne daje dovolj. Tu imamo sveto dolžnost, da v razgovorih z ženstvom večkrat kot do sedaj izpregovorimo živo besedo in da opuščamo ono pusto in brezsmisleno govoričenje ali dvojenje, katerega gotovo sami ne spoštujemo in katero ženstvo ponižuje, kadar govorimo ž njim ravno tako, kakor časih govori mladenič ali dekle — s kanarčkom. Ali ni to poniževanje človeškega bitja do ptice? Ali ni čudno, žalostno, smešno, da to mlada

ženska srca (pa tudi ne mlada) vzprejemljejo za čisto kulturno zlato? Gospé pa s skrivnimi vzdihljaji mislijo na nesrečni čas, ko tega zlata ne bodo dobivale več, ko bodo — o joj mene — v društvu obsojene, da pomagajo vrteti slavni malin staro-ženskega besedičenja, malin, ki ga ne gonijo ni veter ni voda, ki je pa znamenit največkrat s tem, da jako klopoče, kakor pravi malinski kamen, kadar se vrti, pa nima kaj — mleti.

Torej več duševne hrane! Mi, moški, pa bi jo dajali! Menda vender ne suhe učenosti, katera časih še nas same čisto nič ne oživlja ter smo veseli, če se moremo malo oddehniti od nje? Gotovo ne! V zadregi smo gotovo časih, če hočemo povedati kako zanimivo-resno misel tako, da jo tudi ne-učeni in ne-učena rada slišita in razumeta? Se ve, da bi moralo najprej nam samim biti jasno, kake misli in ideje želimo probuditi. Pač take, da se učimo brati v knjigi življenja! To pa je težko, to morejo le daroviti pesniki in učenjaki! Ne, mi vsi moremo; kolikor toliko vsak misli — tudi siromak trudeči se za vsakdanji kosec ubogega kruha. Naše obzorje bi moralo biti širje in širiti bi je moralo znanje, ki se dá lehko drugim priobčiti. Morali bi si torej najprej samí pridobiti takega znanja ali pa ono, ki je največ že imamo, prirejati tako, da bi bilo za rabo ženskam, in sicer znanje in svèt. Dà, svetovati imamo, kaj naj bere ta ali ona, in potem govoriti o tem, kar je brala — se ve da ne učeno-suhoparno, ampak lehko, vabljivo in v stvari vender resno.

Tako bi domoljubje postalo bolj konkretno za ženstvo in — za nas. Mi imamo še veliko preveč abstraktnega domoljubja, a le konkretno ima polno realno moč. Duhovni jez, ki je med nami in ženstvom, bi realno domoljubje zeló zmanjšalo ali po polnem odpravilo. Moremo li za sedaj popolno imenovati življenje, če za to, kar je meni milo in drago, če za moje težnje in ideale moja družica v življenji nima nikakega zmisla, če o življenji malo ve, malo misli o njegovem pomenu in njegovih nalogah? Ne, tristokrat ne! Mi iščemo kroga prijateljev, da se kaj pomenimo, s tem pa se odpovedujemo od koristnega duhovno-razvijajočega občenja z ženstvom in poddržavamo medsobni — jez.

Kako čisto drugačno je rusko društveno življenje, kjer je ženstvo v vednem živem občenji z moštvom, kjer moški ne posedavajo po gostilnah in kavarnah, ampak lepo doma ali pri znancih okoli mize, na kateri šumí samovár, v živem razgovoru sedaj lehkim, sedaj resnim o tem, kaj piše ta ali druga knjiga ali žurnal. Vérujte mi, da ima tako živo in ob jednem resno občenje obeh spolov neko posebno milino in dražest! Ni se pa bati, da bi se v tem občenji preveč vmešaval oni

mali bog s pušico. Sedaj si pač društva mlade gospôde jednega in druzega spola skoro pomisliti ne moremo brez neprestanega bolj ali menj očitnega igranja malega bogá. Pa tudi rusko društvo ne obstoji iz kakih strogih menihov ali nun, le resnosti in pravega življenja, odkritosrčnosti in „zaduševnosti“ — kakor pravijo Rusi — je veliko več kot pri nas, ker odkritosrčnosti vender ne moremo videti v brezmiselnem besedičenji, ki ga nikdo resno ne jemlje pa niti naše „kraljice“, „boginje“, „vile“ itd. ne, ker drugače bi morali reči, da se vender pri nas preveč greší proti človeškemu duhu.

Delajmo torej počasi, da si razvijemo ženstvo v mogočno podporo narodnemu življenju. In te podpore v težavni borbi gotovo potrebujemo. Se ve da se moramo zaupljivo približavati k ženstvu brez onega moškega ponosa, ki ženske odbija od nas in resnega truda. Težnje in nameni morajo biti nesebični (to je pri nas težko, kaj ne?), plemeniti, potem vspeh ne bo težek. Potreben je jasen, prost pa vender ne preozek program narodnega delovanja, obsezajoč napredek vsega naroda. S takim praktično izpeljavanim programom se ne bomo bali ženske konkurence: dobro pripravljeni za življenje našli bodemo vsi dela dovolj. Tudi usoda onih, ki se ne morejo omožiti, olajšala bi se v hrabreči zavesti samostalnosti, ki jo daje znanje in ž njim združeno delo. Se ve da bi pri tem življenje in literatura dobila večji in večji pomen. Menj bi bilo nesamostalnosti, pa tudi gola sebičnost v zavednem moškem in ženskem društvu ne bi tako lehko skrivala svoje nagote, ampak bi nahajala zasluženo plačo — prezir.

Takega plodonosnega programa se ve da ni lehko sestaviti, a še teže ga je vršiti pri nas, ko nam huda borba skoro ne dá oddehniti se in malo bolj globoko proučiti sebe in ogledati se malo po svetu. Samostalno, zavedno ženstvo bi nam tudi veliko pomoglo. Se ve da v tem svojem razvoji ženstvo ne bode izgubilo onega, kar ima po pravici toliko vrednost, svoje ženstvenosti, ako se smem tako izražati. Ne, pravo ženstvenost, svobodno od pogubnega koketstva in vsega, kar visi na na njem, zdravo razvitje sama jača in krepi, ne jemlje pravih ženskih svojstev. Pusto-romantične sanjarije se ve da preganja, kakor se taja megla v žarkem solnci ter se odkriva slika človeškega življenja tam v vaséh tihe doline.

Dà, glejmo življenje, glejmo je s trdno voljo za delo in z ljubeznijo za svoj trpeči narod, glejmo je vsi, moški in ženske, iz njega in znanosti jemljimo si snago in orožje za boj in vspehi bodo tem slajši, če jih bode delilo z nami bolj in bolj zavedno ženstvo, vredno spoštovanja, ljubezni in hvaležnosti naše in — potomstva.

Na delo torej Slovenci in Slovenke! Učimo se, dobivajmo si znanja in idej z združenimi močmi, moški in ženske, vsi v zložnem kolu, da moremo dobro oborožani in srčni stati na polji življenja. Naj si vsak od nas moških postavi za sveto nalogo, da kolikor je mogoče probudi in razvije ženstva, če tudi samó pri priliki izpregovori kako resno besedo, vzbudi živo idejo, izvirajočo iz življenja in njegovih potreb in kažočo mu pot. Ako pade zrno na rodovitna tla — in pri našem plemenitem, dobrem, nepokvarjenem ženstvu bode gotovo našlo rodovitna tla — klilo, raslo, cvelo in rodilo bode obilen sad duševne neodvisnosti, napredka, prave človečnosti!

Vijóle.

Vijóle še v tleh počivále so spèč,
Ko solnčni probudil poglèd jih blestèč;
Obráčale vánje takòj so očí,
In hvalo dehtele mu vse svoje dní.

Molčale mi v srci so pesni. Ljubó
Velelo „zveníte!" jim modro okó.
Brez konca se zdaj, a pohlevno glasé:
Vijóle dve sladki vijóli česté!

Lujíza Pesjakova.

Narodne stvari.

III.

Čegar sem bila lani hči, sem letos mati.

Spisal Davorin Nemanić.

Prve dni t. l. smo brali po novinah vest o sledečem misterijoznem dogodku iz mesta Malage v južni Španiji.

Nekega dné se pripeljeta v Malago dva neznana človeka v kočiji, poiščeta nekega zidarja in ga pregovorita, da gre ž njima, ker ga précej potrebujeta za neko silno delo. On sede res ž njima na voz. Med potom pa, ko so se nekoliko odpeljali od mesta, zavežeta mu ona

dva oči, da ne bi videl, kod in kam se vozijo. Po daljši vožnji obstanejo na nekem, zidarju po polnem neznanem posestvu pa odpeljejo zidarja v hišo, in ko mu odvežejo oči, vidi ves začujen in prestrašen pred seboj lepo mlado deklico zvezano ter obupno jokajočo in usmiljenja prosečo. In to deklico zapovesta ona dva človeka zidarju précej živo in zdravo zazidati v dolbljino zidovo. Iz strahú pred njunimi grožnjami on tako tudi stori. Po tem ga ona dva bogato obdarita, zavežeta mu zopet oči in ga tako zopet odpeljeta do blizu Malage, tu ga postavita na tla, da gre domóv, ona dva pa se odpeljeta spet svojim potem nazaj. Zidar, ki nič ne ve, kje ni pri kom je bil, ni od kod je tam prišel, naznanil je to vse redarstvu, in to zdaj išče, kje in kdo sta ona dva človeka in kaj je bilo povod temu groznemu činu.

Ko sem čital to vest, domislil sem se précej srbske narodne pesni „Zidanje Skadra“ in zastavice, s katero me je o šolskih počitnicah nekje l. 1867. ali 1868. večkrat mučil sosed godec, šaljivec, kakor so naši godci navadno sploh; vprašal me je namreč, če vem, kaj je to: „Čegar sem bila lani hči, sem letos mati; zahvali se mi ti, moj sin, moje matere mož.“ Jaz se ve da te zastavice nisem mogel uganiti; zató mi jo na zadnje vender on sam razjasni na kratko tako-le: Neki človek je bil zaradi nekega pregreška obsojen, da ga živega v zid zazidajo tako, da bi mu samo pred usti ostala v zidu odprta linica. In tako se je tudi zgodilo. Imel je pa dobro hčer, in tej se je oče usmilil, da bi moral tako zazidan še od glada umreti; zato ga je vsako noč skrivši obiskovala in ga čez ono linico pridájala, kakor svoje dete ter ga tako s svojim mlekom v življenji ohranila. Vsled tega si je ona pela pesenco: „Čegar sem bila lani hči, sem letos mati; zahvali se mi ti, moj sin, moje matere mož.“

Ta zastavica je gotovo samó jedno zrno, a navedeno tolmačenje le neznaten in izopačen ostanek kakšne stare pravljice, kateri je mogel biti zapopadek in vir sličen, kakor pesni o „Zidanji Skadra“. Ta pesen nam pripoveduje namreč sledeče:

Trije bratje Mrnjavčeviči, kralj Vukašin pa vojvoda Uglješa in Gojko so si zidali grad Skader na reki Bojani, zidali že tri leta s tristo zidarji; ali bilo jim je vse delo zastonj; ni temelja niso mogli stalno vzidati, nikar da bi celi grad: vse, kar so po dnevi zidarji sezidali, razdejala jim je po noči sovražna vila. Početkom četrtega leta razodene vila sama kralju Vukašinu, da mu bodo zastonj vsi trudi in stroški, vse delo mu bo ostalo brez vspeha, dokler ne najde brata in sestre sličnega imena, Stojana in Stoje, pa ju zazida gradu v temelj; če to stori, šlo mu bode delo srečno dalje od rok. Toda takega imena sestre

in brata ne more kralj nikakor dobiti. Sluga, ki ga je poslal s silnim blagom po svetu, da mu najde in otme ali pa odkupi Stojo in Stojana, vrne se mu čez tri leta praznih rok nazaj. Tedaj zapove Vukašin zidarjem zopet na delo, in zidali so zopet iz nova, ali zidali zopet zastonj. In zopet se oglasi kralju vila s planine, naj se ne muči in ne troši brez koristi denarjev, ker tako mu ne bo delo nikoli vspelo; ampak mu svetuje novo sredstvo, katero mu gotovo pomore do željenega vspeha: katerega od njih treh bratov žena namreč prinese jutri zidarjem zajutrek, njo naj zazidajo gradu v temelj, pa se bode temelj obdržal in lehko bodo dozidali celi grad. To pove Vukašin bratoma Uglješi in Gojku, in ker je vsem trem čez vse do tega, da si kako tako dozidajo grad, vzprejmo tudi ta pogoj protivnice vile in si prisežejo, da ne bo nobeden nič o tem povedal svoji ženi, ampak da vse prepustijo sreči, naj zadene, katero hoče. Toda sveto prisego je obdržal samo Gojko, a Vukašin in Uglješa sta jo izdala tajno ženama. Zato sta se tudi oni dve znali čuvati nevarnosti, in Vukašinovica, na katero je bil ravno prišel red nesti zidarjem zajutrek, preprosila je mlado Gojkovico, da ga ponese ona. Gojkovica jej rada izpolni to željo, dasiravno jej je bilo to jako težko, ker je imela doma drobno detešce. Ko torej ona pride na Bojano, res jo zazidajo gradu v temelj, pustivši jej okenca samó na prsih in na očeh, da si more nežnega sinka pridájati in ga videti, kadar bi ga nosili z doma k njej in zopet nazaj. In tako so jej res otroka donašali vsak dan in mati ga je tako zazidana pridájala teden dnij. Čez teden dnij pa je ona umrla, a otroku je še zmerom hrana dotekala na isto linico in so ga tako hranili celo leto. A to čudo se je ondu ohranilo do dné denašnjega, da tukaj izvira zdravilo onim materam, katere nimajo mleka.

Iz te priče mislim, da je jasno, da so imeli Srbi prazno vero, da se z vzidanjem živega človeka najlaglje zagotovi postanek in obstanek kake velike stavbe in da je takšna č l o v e š k a ž r t v a vzlasti potrebna, če velja tako potolažiti jezo kakšnega božanskega bitja; a gori navedena zastavica in nje tolmačenje nas morda opravičuje soditi, da so imeli nekdaj tudi Slovenci tako vero. In kdo ve, če je tudi najnovejši dogodek na Španjskem samó kakšen barbaričen zločin sploh, in ne marveč proizvod kakšnega sličnega, tam v južni Španiji še zdaj živega praznoverja! To je sicer jako malo verjetno, morda celó smešno, kaj takšnega samó še pomisliti; ali gotovo je, da se tudi med narodi, ki so sicer v civilizaciji najbolj napredovali, dogaja še marsikaj, kar bi se tudi človeku, kateri ne živí veliko v dotiki s priprostim ljudstvom, zdelo neverjetno in nemogoče, dokler ne zve, da se je res kaj takšnega in

takšnega dogodilo. Ako se španjskemu redarstvu posreči, da stvar razjasni, zvedelo se bo morda tudi pri nas po novinah, kaj in kako je prav za prav bilo. Kdor pa utegne in ima bogatih knjižnic na razpolaganje, bilo bi dobro, da bi se ogledal po literaturah raznih narodov slovanskih in drugih, pa bi morda našel še mnogo sledov jednakega praznoverja tudi drugod, in potem bi bilo morda tudi mogoče najti vir in razlog, kako in zakaj je mogla taka vera pri narodih nastati in se tako razširiti.

V zemljiški knjigi.

Spisal Janko Kersnik.

Ah, vi juristi, — suhoparni ste in brezčutni! Pa kaj — brezčutni? Trdi in tesnosrčni, malostni in brez — poezije! V prahu svojih aktov morite si ves razum za poezijo!

Med tem govorom je pobiral zdravnik dr. Sever drobne dominske kameničke z mize ter delal ž njimi pred seboj umeten obok.

Njegov sosed pri mizi, in do sedaj soigralec, advokat dr. Pavlin, užigal si je vnovič svojo dolgo pipo, in malo hudoben smehljaj mu je zaigral okoli usten po prijateljevem ogovoru.

Oba sta bila mlada moža in živela sta v malem trgu ob svoji praksi. Sleherni večer skoro sta se sešla v krčmi pri domini, večjidel sama, ako se jima ni pridružil ta ali óni oženjenih uradnikov; ona sta bila še samca, akopram je bil radovedni svet že zdavnaj uganil, da ne ostaneta več dolgo sama.

„Prijatelj, v tebi se je oglasil navadni neizkušeni filister, ali pa nekdanji ognjeni gimnazijalec; prvi vidi le naše rubežni in naše ekspenzare — ti sicer niso tako suhi, — in gimnazijalci so prepričani, da je paragraf pegazu — konjska smrt. Veruj mi, dragi, tudi v pandektih boš našel poezijo, če jo boš hotel; saj jo najdeš tudi v brezzobem polomljenem glavníku, ali pa na umazani cunji, ki leži za hišo na smetišči.“

Odvetnik se je pri teh besedah preko svojih naočnikov ozrl v prijatelja ter močno vlekel dim iz pipe.

„Haha, ne bodi smešen!“ oporeka zdravnik ter porine od sebe kup kameničkov, v katerega se je bila ravnokar podrla njegova umetna stavba; „Apol v vašem menjiškem zakonu — — —“

„Ravno tako, kakor v Tvoji nux vomica ali v brizglji — za úha — se ve da.“

Smijala sta se oba.

„Pa nikari ne misli, da se šalim, — kar tako tja v en dan,“ povzame zopet dr. Pavlin pogovor; „dokazati ti hočem na kratko, da prav pri nas v naših prašnih suhih aktih, ali v jednem samem izpisku najdeš lehko cel roman — tragedijo, da, da večkrat tragedijo; suhi, lapidarni štil naše uradne pisave jej ne daje nobene barve — niti tendence, niti okoliša — in morda prav zato še bolj pretresa bralca, ki jo slučajno zasledi.“

„Radoveden sem.“

Smehljaje si je užgal zdravnik smodko.

Oni pa je pripovedoval.

— — — — — — — — — — — — — — —

„Saj veš, kaj je zemljiška knjiga? Oni nezmotljivi zapisnik grehov vsacega, kdor imenuje kaj nepremičnega — kos zemlje svojo last, zapisnik, kjer se redno dolgovi in sami dolgovi vpisujejo in tako redkokrat — brišejo. Izpisek iz take zemljiške knjige sem imel danes pred seboj, v katerem je v kratkih treh stavkih zapisan cel roman; — pa stoj! O tem govorim pozneje.“

Odvetnik je prijel svoj kozarec ter ga na pol izpraznil.

„Znojilčevo posestvo poznaš?“ nadaljeval je potem. „Tam gori nad trškim málinom stoji polomljena koča, — pa svetá je mnogo okoli. Pred tridesetimi leti je bilo to posestvo brez dolga, — brez vknjiženega namreč, in stari Znojilec bajè tudi drugih dolgov ni imel, ampak še kaj srebernega v skrinji in pri ljudeh okoli tudi kaj izposojenega.

Imel je dva sina — Tomaža in Matevža, in ker mu njegova prezgodaj umrša žena hčere ni bila porodila, vzel si je bil tržaško rejenko v hišo. Krščena je bila že v najdenškem zavodu v Trstu na nenavadno ime Adelaida, in ker priimka ni prinesla na svet s seboj, dali so ga jej tudi tam; zvali so jo: Adelaida Adel. Doma pri Znojilčevih pa so imeli preokorne jezike, da bi pravilno izgovarjali to ime; — klicali so jo: Lajda.

Ta Lajda je vzrastla z domačima sinoma, s Tomažem in Matevžem, kakor vzrastó povsod kmetski otroci. Ti vse to prav tako veš, kakor jaz; saj sva tudi tako vzrastla.

Znojilec je umrl. Hrast ga je bil potrl, ker ga je nerodno sekal, in tri dni pozneje je ponesrečeni izdihnil svojo dušo. Prej pa je napravil oporoko. Tomažu je zapustil domačijo, Matevžu izgovoril dote tristo goldinarjev in Lajdi tudi dote petdeset goldinarjev. To je bilo tedaj mnogo.

Otroci so bili še mladi; Tomaž je sicer že izpolnil dvajseto leto, pa Matevž je imel sedemnajst in rejenka Lajda dvanajst let. Tomažu je jerob leta kupil ter ga oženil, Matevž in Lajda pa sta šla služit. Doti njihovi je sodišče vknjižilo na Tomaževo posestvo, na prvo mesto se ve da, ker doslej tam nobenega dolga ni bilo.

To je bila torej prva vknjižba v zemljiški knjigi Znojilčevega posestva — prvo dejanje ali poglavje v romanu, v tragediji, katero ti pripovedujem.

Tomaž je gospodaril domá, dobro in slabo, kakor je letina nanašala, in kakor so mu oni srebernjaki prihajali, katere je terjal po očetu. Tudi dota, katero je bil priženil, pomagala je nekoliko časa. Pa denarja je bilo vender le vedno menj in čez par let je Tomaž že drugod na posodo iskal: malo sicer, pa — z dolgom je, kakor s samosévo konopljo, — pravi naš krčmar.

Tako je minilo šest let. In tedaj je usoda storila, da Znojilčev Matevž ni imel nobene službe ter je prišel domóv k bratu Tomažu. Za hlapca se je ponudil in ostal. Imel je triindvajset let.

Tam gori na Viševku, — Ti veš kje je, komaj uro od tod, — pri Brnotu služila je tedaj Znojilčeva Lajda. Osemnajsto leto je bila izpolnila — in Ti tudi veš, da je to krasno število: osemnajst let! Če imaš še kaj fantazije — misli si jo prav živo.“

„Prijatelj, ne bodi sentimentalen!“ šali se zdravnik. „Pripoveduj, pripoveduj —“

„Ah, prav kratko bode! Tukaj v trgu je bil semenj in popoludné je prišel, kakor drugi fantini, tudi naš Matevž sem doli z Znojila. Svojo pipo je tlačil ter gledal, kje bi si ceneje kupil kos sukna.“

„Oh, glej ga no — Matevža!“ ogovorí ga zala deklica ter obstojí pred njim. „Od kod si pa Ti prišel?“

V jedni roki je nosila dva velika lonca, v drugi pa nekaj kosov usnja in par surovih podplatov. Stisnila je iste pod drugo pazduho ter pomolila Matevžu svojo rujavo, žuljavo desnico.

„Ej, Lajda, komaj sem te spoznal!“ dejal je le-ta, stisnil jej roko ter je ne izpustil. „Štiri leta se nisva videla.“

„Morda bo res štiri,“ smeje se ona, in Matevž se ni mogel nagledati njenih belih zob, malih usten in zarudelega lica.

Povedala sta drug drugemu, kje služita zdaj, kako je pri Znojilčevih, in kako pri Brnotovih, in kaj je kupila danes Lajda, in kaj misli kupiti Matevž.

„Pa za vino boš vender dal, predno se razideva?“ pravi deklica veselo.

„Če boš pila?“

Matevž je res dal za bokal vina, pa izpil ga je skoro sam. Spremil je deklico potem nekoliko pota.

„Pa k nam kaj pridi!“ dejal je, ko sta se ločila.

„Po píruhe morda!“

„No, le pridi!“

In šla sta na desno in na levo.

A Matevž ni čakal píruhov, ni Velike noči.

Semenj je bil v ponedeljek, in že v soboto večer proti polunoči je potrkal nekdo gori pri Brnotovih na malo okence v hramu, kjer je spala dekla.

Spoznala ni, kdo trka, toda čula ga je takoj. Trikrat, štirikrat je zaropotala mala, zatemnela šipa v oknu, pa deklica je le brez sape poslušala, kdo se bode oglasil. In sedaj je óni zunaj zašepetal nekoliko besedij, in že je bila iz postelje in pri oknu.

„Ko bi te kdo videl? Oh, pojdi, pojdi Matevž!“ šepetala je.

Pa on ni šel; proti jutru stoprav, ko je gozdni jeréb začel piskati doli v košatem bukovji. In prišel je zopet, — sleherni teden, — tako okoli polunoči, ter čakal, da je potegnil hladni jutranji piš. Šlo je že na pomlad.

Veliki ponedeljek je prišla Lajda res po píruhe na Znojilo; Matevž je bil tudi doma. Pa deklica ni bila nič kaj vesela, in tudi lice njeno, časih táko kakor rudeči píruhi, katerih so jej dali v robec, ni imelo več te barve.

„Ali si bolna?“ vprašala je Tomaževa žena.

„Ah, ne, — pekli smo veliko,“ odgovorila je ona ter gledala v stran.

Matevž jo je proti večeru spremil čez hrib. Molčé sta korakala drug poleg druzega, in tudi Matevža je nekaj težilo. Pipo je vlekel, toda tobaka ni bilo v njej.

Doli pod klancem se je hotel vrniti.

Tedaj pa je Lajda postala, z rokama zakrila obraz ter bridko zajokala, da so jej solze kapljale med rujavimi prsti.

„Kaj ti je?“ dejal je Matevž, pa pogledal je ni ter z nogo brcal v brinjev grm, rastoč poleg steze.

„Saj veš — kaj!“ odgovorila je ihteč.

Matevž je zaklel, pa le v jedno mer suval s petó grm.

„Jaz bom šel stráni, na Hrovaško — ali kamor —“

„Pa jaz, — Jezus Marija!“

Jok je fanta razburil in smililo se mu je dekle: „Ej, kaj boš vzdihovala, — morda pa ni tako!“ dejal je, da bi utešil tudi svojo vest in skrb.

Lajda si je obrisala lice ter obrnila se navzdol po stezi.

Ločila sta se brez pozdrava, ne da bi se pogledala ali roki podala.

Matevž je nazaj gredé parkrat poluglasno prav grdo zaklel, vrhu hriba pa je zaukal, da je odmevalo od bližnjih bregov.

Leto pozneje pa ga ni bilo več doma; pravili so, da je šel na Hrovaško hraste sekat. Prej pa je bil z Znojilčevo Lajdo in z jerobom, katerega so bili postavili njenemu novorojenemu otroku, fantiču, — sklenil sodno poravnavo: odstopil je otroku svojo doto vknjiženo na bratovem posestvu, in s tem je bil rešen tudi vsega daljšega plačevanja. Jerob je vknjižil to pravico v zemljiško knjigo, — in tu imaš drugo intabulacijo na Znojilčevem posestvu, ali če hočeš drugo poglavje našega romana, pisanega v zemljiško-knjižnem izpisku. In tretje tudi ni izostalo.“ —

Doktor Sever je bil že pozabil svojo smodko ter je le poslušal.

„O Matevži do denašnjega dne ni bilo več ni sluha ni duha“ — ‚šel je po svetu, Bog ve kam‘ — stara povest! Pravili so, da se mu je prav tako zgodilo, kakor njegovemu očetu: drevo ga je ubilo tam doli v Slavoniji. Pa za to se nihče brigal ni — saj ni imel premoženja.

Tudi Lajda je zdavnaj že umrla; sušica jo je pobrala; Bog sam vedi, katerim roditeljem se je bilo ubogi rejenki zahvaliti za življenje — za táko življenje, in za sušico?

Svojo doto je bila porabila v bolezni.

Ostal je sedaj še mali Lukec, njen in Matevžev sin. Krstili so ga tako, ker se je bil prav o sv. Luki porodil.

Tomaž ga je vzel na Znojilo; saj je imel fant denar pri njem in treba ni bilo obrestij plačevati, ako ga je sam oskrboval. To je tudi storil prav tako, kakor s svojimi otroki. Vsi vkup so po zimi za pečjo čepeli, po leti so pasli, — v šolo hodili in pozneje, ko so bili malo odrastli, tudi skupaj na vasi fantovali.

Z Znojilčevim premoženjem pa je šlo navzdol — rakovo pot. Mož ni pil, pomagati pa si vender ni mogel. Gozde je posekal, časih je vso žetev prodal — kar stoječo na polji, — obresti, katerih plačevati ni mogel, preobrnil je v glavnico, in tako je bil še komaj na površji, — da je še plaval, — dokler ga kak upnik ne porine v dno.

Predlanskim pa — Tebe še ni bilo tu v tem dolgočasnem kraji, — stepli so se fantje na Viševku, prav pri Brnotovih. Drug rod je sedaj tam, in tudi drugi rod je tja pod okna hodil in se pretepal. Pa usoda, usoda! Znojilčevega Lukca so ubili, — prav tam, kjer je nekdaj njegov oče vasoval. Se li ne šali usoda z nami? —

Lukec je bil mrtev, pa zapustil ni oporoke, za to pač časa ni imel. Toda premoženje njegovo je ostalo: onih tristo goldinarjev starega denarja, vknjižena dota njegovega očeta Matevža.

A Lukec je bil nezakonsk otrok, in tak nima druzega zakonitega dediča, nego mater svojo; le-ta je bila pa že tudi mrtva. Torej zapade po naših zakonih premoženje êrarju, državni blagajnici, ali — cesarju, kakor pravi naš kmet.

In êrar se je res pobrinil za to dedščino. Po končani obravnavi je vknjižil svoje pravice do Lukčeve terjatve pri Znojilčevem posestvu, zapalo dedščino, kaduciteto imenujemo mi juristi tako stvar, — in potem je tožil za denar.

In ta vknjižba je tretji — zadnji del mojega romana ali če hočeš, moje tragedije.

Epilog še pride in ta je kratek: danes je bilo Znojilčevo posestvo pri zvršilni dražbi zarad te êrarove dedščine prodano. Jaz sem bil navzočen in pregledal sem zemljiško-knjižni izpisek — ekstrakt, in iz njega sem bral v kratkih treh vknjižbah to, kar sem ti pripovedoval. In ti praviš, da pri nas, v našem rokodelstvu ni poezije!"

Prijatelja sta nekoliko časa molčala. Živo pripovedovanje odvetnikovo je bilo zdravnika genilo.

Doktor Pavlin pa si je vnovič tlačil pipo.

„Pozno je, pojdiva!" pravi zdravnik.

Odšla sta počasi iz krčme in zaspana točajka je zaprla vežne duri za njima.

Temna brezmesečna noč je bila, pa nebo vender jasno, in brez števila zvezd se je lesketalo po njem.

„Kdo je pa kupil ono Znojilčevo posestvo?" vpraša zdravnik zeváje.

„Jaz," odgovorí odvetnik hladno; „kupcev ni bilo, in zato je šlo po ceni!"

„Ah — poezija, poezija!" vzkliknil je zdravnik, in razšla sta se vsak proti svojemu domu.

Novejši pisatelji ruski.

Piše K. Štrekelj.

II.

Iván Sergêjevič Turgénev.

(Dalje.)

Turgenev se je seznanil z Bêlinskim kot pisateljem l. 1836. Tega leta so bile izšle Benediktovlje pesni, s katerimi se je napajala tedanja mladina ter se jih učila na pamet. Tudi Turgenev je bil velik čestilec tega pojeta. Kar zve, da je v „Teleskopu“ od nekega Bêlinskega — kritikana — izšla ocena omenjenih pesnij. Iznenadejan je o tem, kar pravi kritik in ocena mu ne ugaja. Ali polagoma se vzbudi v njem estetiški čut ter napósled pride Turgenev do tega, da ni več bral Benediktova ter po polnem stopil na Bêlinskega stran, čegar ime mu od tedaj ni več šlo iz spomina.

Dovršivši kurz filološke fakultete peterburške l. 1837., odide Turgenev spomladi l. 1838. v Berolin, da bi tam nadaljeval svoje nauke. Vsega mu je tedaj bilo devetnajst let in davno že je sanjal o tem potovanji. „Prepričan sem bil,“ piše v uvodu svojim delom, „da si človek v Rusiji more pridobiti le nekoliko pripravljalnega znanja, studenec pravih vednostij pa da teče še le na tujem. Med tedanjimi učitelji peterburške univerze ni bil niti jeden, kateri bi mi bil mogel vzeti to prepričanje; da, celó profesorji sami so bili o tem preverjeni. In v tem nazoru jih je potrdilo tudi ministerstvo, katero je vodil grof Uvarov; ta je na svoje stroške pošiljal mlade ljudi na nemške univerze.“ V Berolinu je ostal Turgenev z malimi presledki skoraj dve leti. Tovariši njegovi so bili Stankevič, historik Granovskij, Frolov, katerim se je v drugem letu pridružil še sloveči radikalec Mihail Bakunin. Turgenev je poslušal filozofijo, stare jezike in zgodovino. S posebnim zanimanjem je študiral pri profesorji Werderji Hegelovo filozofijo, latinske starine pri Zumptu, in grško literaturo pri Boeckhu. Doma pa je moral mlatiti grško in latinsko slovnico, katerima se je na ruskih učiliščih le malo privadil. In vender je bil jeden iz boljših kandidatov!

„Potovanje mladih ljudij na tuje,“ pravi Turgenev, „spominalo je na prošnjo Slovanov, naj bi jim Varjagi poslali poglavarjev. Vsak iz nas je čutil, da je naša dežela (ne govorim o domovini, ampak o naši moralni in intelektualni podlagi) velika in bogata, ali da v njej ni nikakega redú. Reči moram, da sem prav jasno spoznal vse slabe na-

sledke take ločitve od zemlje očetne, takega silovitega preséka vseh vezij in nitij, katere so me spajale s tem, od koder sem izhajal . . . ali nič ni pomagalo. Tisti krog, ako se smem tako izraziti, iz katerega sem jaz izhajal, krog posestnikov in robov, ni mi podajal ničesar, kar bi me bilo zadrževalo doma. Narobe, vse, kar koli me je obdajalo, vzbujalo je v meni čut upora, nejevolje. Dolgo nisem mogel omahovati; treba je bilo, ali v pohlevni udanosti pokoriti se starodavnosti, hoditi dalje po starem kolovozu, ali pa nenadoma odtrgati se, „vse“ pehniti od sebe, celo, ako bi imel izgubiti, kar je srcu najljubše in najbliže. In tako sem tudi storil . . . Vrgel sem se po glavi v „nemško morje“; kajti za dolžnost svojo sem si smatral, očistiti in prestvariti se; in ko sem se pozneje vspel iz tega morja, bil sem privrženec zapadnega bistva. Tak sem tudi ostal!“

„Ni mi na misli, obsojati tiste sovrstnike svoje, ki so krenili po menj radikalni poti proti svobodi, po kateri sem jaz hrepenel. Nisem mogel dihati istega zraka s tem, kar sem sovražil, bivati vkupe ž njim. Manjkalo mi je morda v to dovolj značaja. Zdelo se mi je potrebno, oditi od svojega sovražnika, da bi se v dalji bolje mogel pripravljati na napad. V mojih očeh je imel ta sovražnik določeno obliko, znano ime: ta sovražnik bilo je robstvo (krêpostnoe pravo). V tem imenu je bilo združeno vse, kar sem se odločil pobijati do konca svojega življenja; prisegel sem, nikdar ne sprijazniti se ž njim . . . To je bila hanibalska moja prisega in nisem bil jedini, ki sem jo storil. Da bi jo bolje držal, šel sem na zapad. Vender pa ne mislim, da bi mi bile zapadne simpatije odvzele razum za rusko življenje, rusko stanje in ruske oskodnosti. „Zapiski ohotnika (lovčevi),“ studije, ki so tedaj bile nekaj po polnem novega in so pozneje še marsikako obogatele, pisani so bili, ko sem živel na Nemškem — da, nekatere iz njih sem pisal v žalostnih urah dvojbe, ali naj bi se sploh še kedaj vrnil v domovino svojo. Ugovarjati bi mogel kdo, da ruski zrak, ki veje po njih, nima ničesar opraviti z zahodnimi mojimi simpatijami, ampak da se je vkljub tem simpatijam in proti moji volji ohranil čvrst. Težko je, prepirati se o takih stvareh; jaz vem samó, da bi „Lovčevih zapiskov“ nikdar ne bil pisal, ako bi bil ostal v domovini. Dalje pravim, da nisem nikjer zadel ob tisto neprestopno mejo, katero hočejo nekateri bojazljivi, pa tudi nekateri pogumni, ali vender malodušni rodoljubi postaviti med Rusijo in ostalo Evropo — to Evropo, s katere narodi, jeziki in vero smo tako tesno združeni. Ali ni naše slovansko pleme po mnenji filologov in etnografov jedna glavnih vej indogermanskega plemena? In če se ne more oporekati vpliv Grecije na Rim, in vpliv oboju vkupe na romansko-germanski svet, zakaj se

torej smatra vpliv tega — kako naj rečem, rojenega, jednorodnega sveta na naš svet za nedovoljen? Smo li v resnici tako nesamostojni? tako slabi, da se nam je bati vsakega tujega vpliva in se nam je braniti z otročjo bojazljivostjo nečému, kar nam vender prav nič škodovati ne more? Ne verujem tega, ampak narobe mislim, da bi se ruskega prahú, niti z nas zapadnikov, ne moglo oprati celó s sedmimi vodami! In kak ubožen narodič bi bili tudi v takem slučaji! Jaz sodim iz svoje skušnje: moje zapadne simpatije, katerim je povod življenje na tujem, nikdar niso mi branile, živo čuti za čistost ruskega jezika in ljubosumno paziti nanj. Naša kritika, ki me je premnogokrat in različno dolžila, nikdar ni me grajala, kolikor vem, zaradi nečistosti in nepravilnosti v jeziku ali posnemanja tujega stila."

Temu programu, programu zapadnikov, katerega je Turgenev napisal kot uvod izdaji svojih del pri bratih Salavjevih l. 1868. v Baden-Badenu, ostal je zvest ves čas, odkar se je pokazal na polji literarnem do smrti svoje.

Vrnivši se v domovino, izda l. 1841. v „Otečestvennih zapiskah" dve pesni: „Stari pomeščik" (posestnik) in „Balada", mrzla umotvora brez posebnega lastnega ognja. Ime mu je pridobila še le epična pesen „Paraša", katero je brez svojega imena izdal leta 1843. Turgenev sam stavi „Parašo" med tiste svoje spise, katere imenuje „mladostne grehe". Posnemanje Puškina in posebno njegovega „Evgenija Onêgina" razvida se povsod. To delo je še nedovršeno, zdaj elegično, zdaj ironično, v neko romantično meglo zavito. Zanimivo pa je zavoljo tega, ker se je po njem seznanil Turgenev z Bêlinskim. Ravno pred svojim odhodom na kmete pride k Bêlinskemu, in ne povedavši svojega imena, oddá jeden iztis svoje „Paraše" njegovemu strežaju. Na kmetih ostane kaka dva meseca. Ko dobi majno številko „Otečestvennih zapisek", najde v njej dolgo razpravo Bêlinskega o svoji pesni. Bêlinskij ga je presodil jako dobrodušno, in ga tako lepo pohvalil, da je Turgenev od tega bil bolj zmešan, nego vesel. „Ni mogoče," govoril je vedno in ko mu pride pokojni J. V. Kirêevskij v Moskvi čestitat za tako lep vspeh, brani se Turgenev svojega deteta trdèč, da ni on pisatelj „Paraše". Vrnivši se v St. Peterburg, odpravi se nemudoma k Bêlinskemu in njiju znanje se je pričelo. Kmalu potem odide Bêlinskij v Moskvo ženit se in ko se vrne, naseli se na kmetih v Lesnem; Turgenev si najame letišče v prvem Pargolovi in do jeseni obiskuje skoraj vsak dan Bêlinskega. Obljubil si ga je bil iskreno in tudi Bêlinskij mu je bil prijazen. Odslé je bil skoraj vedno združen ž njim do leta 1847., ko se je bil za več časa odpravil „za mejo", na tuje.

Kakor je Turgenev v „Paraši“ posnemal Puškina, tako se je v pesni „Pogovor“, ki je izšla l. 1845. oslanjal na Lermontova. Tem delom v zbranih svojih spisih pesnik ni dal mesta; rekel je sam, da občuti „neko nedoločno, skoraj fizično mrzost proti svojim rimanim delom in da niti sam nima kak njih izvod, ampak, da bi Bog vé kaj rad dal, ako bi sploh nobenega ne bilo na svetu.“ Tudi Bêlinskij je bil proti „Paraši“ kmalu ohladel; ni mogel pesnika vzpodbujati, naj bi pel take pesni, kakor „Paraša“.

V leto 1846. padejo prve Turgenevlje povesti v prozi. Že iz teh se nam kaže velik njegov dar za pripovedovanje; vsebina jim je sicer nekoliko odurna in trda, ali karakteristika že precèj natančna in srečna. Pa tudi ta dela pesniku samemu niso ugajala in dasi je pesnik ž njimi, namreč s „Tremi slikami“ (1846), „Židom“ (1846), „Pretepinom“ (1846) in „Petuškovom“ (1847) bil na pravi poti, vender je mislil popustiti po polnem te literarne poskuse. Ali leta 1847. je bil z nova osnovan, to je, kupljen je bil od P. A. Pletneva mesečnik „Sovremennik“, okrog katerega so se bili zbrali najboljši pisatelji. Samó na prošnjo urednika J. J. Panajeva, ki ni imel s čim izpolniti oddelek za „razne stvari“ v 1. številki, dá mu Turgenev črtico, nazvano „Hor in Kalinič“, kateri je Panajev pridejal pristavek „iz lovčevih zapiskov“, da bi v čitatelji vzbudil večje zanimanje. Ta mala studija je kazala naturo in resnico in vsled tega vzbudila veliko senzacijo pri vseh ruskih bralcih. Velik njen vspeh vzpodbudi pisatelja, da napiše še več jednakih obrazov, kateri niso menj ugajali. Najedenkrat je postal Turgenev, ki je poprej posnemal Puškina, Lermontova . . ., po polnem samostojen in izviren talent, katerega so počeli posnemati drugi.

Za „Horjem in Kaliničem“ je prišla v „lovčevih zapiskih“ še cela vrsta obrazov, katerih je Turgenev največ dovršil v Parizu od l. 1847. do 1849., kjer je preživel tudi dobo februvarne revolucije. Leta 1852. izšla je cela zbirka ter kmalu preložila se na različne jezike evropske. Vender nahajamo v poznejših zbirkah takih zapiskov, ki so kasneje napisani, n. pr. „Izlet v polesje“, „Živi ostanki“ i. t. d.

„Lovčevi zapiski“ se ne morejo sploh imenovati povesti, ampak so samó nekaki obrazi ali črtice, pri katerih je pazil pisatelj bolj na invencijo, nego li na to, da nam podá umetniški dovršenih del. Vsebina je tem obrazom glavna stvar in ugaja nam po svoji naravnosti in skromnosti. V dovršenih slikah se nam tukaj kažeta posebno dva elementa, človek in obdajajoča ga priroda. Največje vrednosti so tisti obrazi, v katerih sta ta elementa tesno združena. Oglejmo si najprej kako slika Turgenev naravo.

Tesneje, nego se ovija bršljan okoli hrasta, oslanja se na naravo naš pisatelj. Kakor naroden pesnik sploh, izgublja skoraj svojo individualnost. Povsod ima odprte oči, odprto srce in zato vidi bujno in pisano življenje naravno, zato razume, kako ona diha, žije in klije. Pesnik občuti v njej nepopisno ugodnost, kakor postrv v bistrem pogorskem potoku, in ravno zato občuti tudi bralec to isto ugodnost. Pri tem pa pisatelj nikdar ne zaide v tisto pusto in neslano personifikacijo narave, kakeršna je mnogim nemškim in za temi tudi slovenskim opisovateljem prirode priljubljena: Turgenevu je narava veličastna, ker ne pozna ni ljubezni, ni sovraštva, ker z isto ravnodušnostjo ravná s peščenim zrnom na produ bistre reke, kakor s črvom v prahu in s človekom! Te ravnodušnosti narava nikdar ne izgubi, naj tudi nastopijo taki slučaji, o katerih zazvení naša duša od žalosti in bolečin. Te naše žalosti, teh bolečin, in ako hočemo — veselja, narava ne mara; ako hočemo svoje čute prenesti v njo, neče o njih nič vedeti in z nami ravná kljubu žalosti, bolečinam, veselju tako, kakor s peskom na produ! Držeč se teh načel, prišel je Turgenev do tega, da ne pozná prav nič sentimentalnosti, s čimer vsaka črtica neizrečeno mnogo pridobi in postane tem veličastnejša. Pa ne le realne, ampak tudi določne in ostre so te slike. Turgenevu zadostuje par črt in pred seboj imaš najlepšo krajino; v podrobnosti, kakor n. pr. Stifter se le redkoma izgublja. In nad vse je izlil pesnik svoj prijazni, prisrčni duh, kakor je Bog Adamu, ko ga je iz ila naredil, vdihnil neumerjočo svojo dušo. Le poglejte, kako nam slika solnčni zahod v gozdu, spomladi — v obrazu „Jermolaj in mlinarica“, ali soparno poletje v nasprotji z dobrodejno gozdno senco — v obrazu „Kasjan s Krasne Meče“! Bralcu se zdi, da vidi, kako se temne sence vedno bolj vzdigajo, da sliši, kako ponehavajo gozdne pevke žvrgoleti, da občuti, kako dobro mu dé, da je stopil s prašne ceste v tihi hladni gozd. Da je pesnik vse te slike obdal s čarobnim koloritom, s katerim slika n. pr. Gogolj maloruske stepe v „Tarasu Bulbi“, s tem je ceno svojim obrazom še bolj povišal.

Kakor je Turgenev po polnem objektiven opazovalec narave, ravno tako čisto podaja nam v „lovčevih zapiskih“ značaje ljudíj. Kaže nam sámo resnico, brez vse subjektivnosti, in ravno s tem je začel najvspešnejši boj proti robstvu, tisti pošasti, katero je tako zeló sovražil. Ta objektivnost v risanji značajev je bila najhujše, najnevarnejše orožje proti omenjenemu zlu. V „lovčevih zapiskih“ je odgovoril vprašanju o potrebi reformacije s tako odločnostjo, da se jej noben blágo in dobro misleči človek ni mogel več ustavljati. Turgenev ni predigal proti robstvu, kazal je le na slabe učinke takega zatiranja ljudskega. Zdrava

narodova moč je bila zavirana od despotizma, da bi razširila svoje krepke peroti. Turgenev je sam v obitelji svoji v tem oziru videl marsikaj, kar mu je vzburjalo kri in utrjevalo prepričanje, da se to nesrečno stanje mora končati. Hrepenel je po popolni človeški dostojnosti, ali kako jo doseči, dokler ni strta veriga robstva, dokler niso odpravljeni laži-voditelji in laži-učitelji narodovi? Globokočutnemu pesniku krvavi srce, ko vidi, da se zapravlja toliko zdravega materijala, ali v svojih obrazih stvarí opisuje tako, da se človeku zdi, da on neče ničesar dokazati, ničesar zahtevati; on podaja s tisto mirnostjo in stvarnostjo podobe nesrečnega stanja, kakor riše n. pr. mirno in stvarno Vereščagin ilustracijo k znanemu poročilu: Na Šipkinem prelazu je vse mirno! In ravno s temi zvestimi obrazi resničnosti dosegel je Turgenev več, nego nekateri socijalno-politiški pisatelj z debelimi razpravami. Saj je obče znano, da je pokojni car osvoboditelj jako rad prebiral te Turgenevlje proizvode in iž njih napajal si dušo z ljubeznijo do robov in dvorovih.

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

VI.

„Četrto berilo za ljudske in nadaljevalne šole“,

sestavil Peter Končnik. Velja vezano s platnenim hrbtom 60 kr. Na Dunaji v c. kr. zalogi šolskih knjig. — 328 straníj v osmerki.

Ako hočemo svoje šolstvo dobro urediti, ako hočemo imeti od njega v primeri toliko koristi, kolikor stane, treba je pred vsem drugim, da podamo naši šolski mladini dobrih knjig. Kakor Slovenci v drugih strokah napredujejo, tako se tudi naše šolstvo v obče zboljšuje, zlasti v onih krajih, kjer se narodno načelo ne izpodriva. V narodnih šolah so dobre šolske knjige v domačem jeziku živa potreba. V tem obziru smo pa dolgo časa bili na slabem. Novi šolski zakoni so že pred petnajstimi leti tudi slovenskim šolam naložili večjo nalogo. Učitelji pa tem terjatvam nikakor niso mogli zadostovati; z jedne strani so pogrešali potrebnih slovenskih knjig za nove predmete, z druge strani so jim ponujali nemške knjige, in sicer ne samó za nemški jezik, ampak tudi za realistične predmete. Da niso s tem koristili ne učiteljem, ne šoli, to je jasno, kakor beli dan. Začetkoma so si

pomagali iz te zadrege pojedini slovenski učitelji samí ter izdali nekaj drobnih knjižic za realistične predmete. Napósled je pa vender slavna vlada uslišala klice slovenskih učiteljev po boljših berilih, kot najvažnejših in najpotrebnejših knjigah ljudske šole. Začela je izdajati v svoji zalogi šolskih knjig nova slovenska berila, in sicer je izšla najprej „Začetnica s prvim berilom", potem „Drugo berilo" in pred tremi leti „Tretje berilo". Sestavljenje „Začetnice" je bila slavna vlada povérila dobremu učitelju mladine, g. Miklošiču v Mariboru. Spisovanje in uredovanje „druzega, tretjega in tudi pričujočega, četrtega berila" je pa izročila g. Petru Končniku, sedanjemu gimnazijskemu ravnatelju v Celji. Kakor kaže vspeh, bilo je ministerstvo tudi pravo pogodilo; g. Peter Končnik je bil mnogo let okrajni nadzornik slovenskih šol na Štajerskem, potem profesor na c. kr. učiteljišči v Gradci. V teh službah se je torej neprenehoma moral pečati z ljudskim šolstvom, katerega potrebe so mu bile zaradi tega dobro znane. — Dobro se tudi seznanivši z načeli, po katerih so sestavljena berila nemškega naroda, ni mu bilo težko, lotiti se uredovanja slovenskih beril, zlasti, ker se je bil, kakor vidimo iz gotovega njegovega dela, odločil porabiti vse, kar mu je slovenska literatura mogla primernega ponuditi.

Kakor je pri novih učnih načrtih za ljudske šole povsod v Avstriji obveljalo pedagogično načelo, da se učna tvarina podaja mladini v tako imenovanih „koncentričnih krogih", tako sta osnovani „Drugo" in „Tretje" berilo, dosledno pa tudi Končnikovo „Četrto" berilo po tem vzóru. Kakor sta prvi berili razdeljeni na poglavja, v takih knjigah primerna, tako tudi pričujoče novo berilo. Obseza namreč v prvem poglavji: povesti, popise, pesni in pregovore; v drugem ima slike iz zemljepisja, v tretjem črtice iz prirodoslovja; četrto poglavje obseza prirodopisje s posebnim ozirom na kmetovalstvo, peto „človek in človeško društvo" in šesto poglavje ima slike iz zgodovine.

Prvo poglavje, katero obseza gradivo (berila, pesni) z moraličnimi nauki ni posebno obširno (kar bi bilo z ozirom na važnost predmeta skoro želeti, če bi le ostala velika tvarina to dovolila), a kar se v tem oddelku nahaja, je pravo jedro vzvišenih svetov, sicer ne ravno za lehkožive mlade otroke, marveč za duševno zrele in pametne dečke in deklice, mladeniče in dekline. Večji del knjige, namreč petero poglavij je pa namenjeno največ v zboljšanje materijalnega blagostanja ljudstva in razširjanje praktičnih znanostij.

V drugem oddelku je lepa vrsta zemljepisnih slik in v obče zemljepisnega gradiva. Med drugo tvarino nahajamo tu jedernate opise: Celovca, Gradca, Ljubljane, Trsta in Dunaja.

Čitaje te krepke poteze, mora domoljub nehoté vzdihniti: ali pa bode slovenska mladina, ki je raztresena nekoliko tudi v teh mestih, brala popise teh mest, katera ima priliko poznati tudi iz svoje skušnje?! Ali se bode vsaj po Ljubljani ta knjiga hitro razširila, zlasti po dekliških šolah, kjer je mrgolelo do zdaj vse polno raznovrstnih nemških beril, češ, slovenskih ni. —

Pri tretjem poglavji je veliko tvarine iz fizike in kemije, in kakor se nam dozdeva, več izvirnega, (tudi drugod to opazujemo), zlasti iz peresa profesorja Hauptmanna. Kolikor smo pri prvem pregledu razsoditi mogli, nahaja se tudi pri tem oddelku mnogo praktičnega, na priliko 62. berilo „navadni stroji“ ali pa 66. „pumpe“. Druga berila v tem poglavji se pa nam zdé zeló teoretične veljave, na vsak način pa tako težka, da bode moral učitelj v fiziki sam dobro podkovan biti in sam to tvarino dobro premleti, predno jo bode razlagal v šoli. Sicer pa priporočamo slehernemu slovenskemu učitelju, da si omisli to knjigo in jo pridno študira.

Tretje poglavje stavi dober temelj četrtemu, kajti v njem se razlaga veliko kemičnih prvin in nekaj o spojinah, da se more umeti kmetijstvo, katero se poleg rudninstva in živalstva kaj obširno razlaga v jako velikem četrtem razdelku, katerega smatramo za najimenitnejšega v slovenskih nadaljevalnih in ponavljalnih šolah. Kakšne vrednosti so tu nakupičeni, a dobro razloženi nauki iz vseh panog kmetijstva, razvidimo takoj na prvi pogled; tem bolj pa se o tem prepričamo, ako beremo imena pisateljev (pri živalskem prirodopisji Erjavec, pri vinoreji Jamšek, pri sviloreji Bollè, pri pogozdovanji Povšè i. t. d.); če pa še povemo, da je ta oddelek šel tudi skozi roke naših dobro znanih kmetijskih strokovnjakov, potem mislim ne bomo našli čitatelja tej knjigi, kateri bi jej ne zaupal. In to je silno imenitno, da se bodo slovenski učitelji tudi kmetijske vsebine te knjige smeli tako držati, kakor se opira duhovnik na izreke sv. pisma. — Kaj po volji mi je tudi zadržaj petega oddelka, ki se ozira kaj primerno na obrt in kupčijo ter druge potrebščine v vsakdanjem življenji. Jako sem bil vesel, ko sem zapazil v tem poglavji iz mnogo zaslužnega „Vrtca“ posnete spise o krojaštvu, čevljarstvu, klobučarstvu in drugih obrtov, na katere spise sem že svoje dni sam mislil, ko sem nameraval sestaviti novo berilo, katerega dela se mi zdaj — hvala Bogu — pač ni treba več lotiti. V tem poglavji so še druge prav mične, pa tudi koristne drobtine, na priliko: slamnikarstvo, steklo, preja in tkanina, novci, bankovci, sodružja, zavarovalnice i. t. d.; še celo „domače lekarne“ ne pogrešaš.

V šestem oddelku nahajamo poleg nekaterih navadnih zgodovinskih slik tudi nekaj tacega zgodovinskega gradiva, katero se dotika slovenskih

krajev in pokrajin, na priliko „pridruženje Trsta k habsburškej hiši“, „bitva pri Sisku“, „na Predelu“, na dalje životopisi: Slomška, Janežiča in Tegetthofa. Pretežak spis se nam pa dozdeva prvi v tem oddelku, namreč 147. b., ki govori v jako učenih potezah o „imenitnosti domače zgodovine“. Da se tak sestavek umeje, mora biti človek že klasično izobražen. —

V obče pa smo z vso osnovo in z vso vsebino te nove šolske knjige jako zadovoljni; imamo jo in hranili jo bomo kot dragoceno novoletno darilo, kajti izšla je bila knjiga ravno proti koncu starega leta 1883.

To „četrto berilo“, ki ima — kar bi bil skoraj pozabil povedati — tudi pesniške izdelke najboljših slovenskih pesnikov (seveda po nekod za mladino predelane ali okrajšane): S. Gregorčiča, Stritarja, Cegnarja, Vilharja, Levstika, Levca in drugih — je prava enciklopedija vseh za slovensko odrastlo mladino in tudi za druge odrastle ljudi potrebnih naukov. G. direktor Končnik je s svojimi berili pokazal, kako dobro pozna prave potrebe naše slovenske ljudske šole; zaradi tega se pa tudi veselimo njegove slovenske slovnice za iste šole, o kateri se govori, da bode tudi v kratkem izšla v c. kr. založbi šolskih knjig. Da bi nam kmalu došla! Ivan Lapajne.

Nove muzikalije.

II.

„Živel slovenski Schubert, živel slovenski Beethoven! Ti vrli skladatelj žive, ognjene fantazije, ki združuješ s svojo redko muzikalno nadarjenostjo dovršeno šolo; Ti si v glasbi, katero temeljito umeješ, narodu to, kar je S. Gregorčič v poeziji. Ti si zvezda prve vrste na obzorji slovenskega muzikalnega neba. Ako tudi več ne pišeš, zagotovljena Ti je zaslužena slava vsacega domorodca na veke s to Tvojo prvo knjigo, katero hoče hvaležni narod imenovati svojo — svojega vrednega sina izvrstno delo. Ponosen sem, da morem reči: Notranjec Ti, Notranjec jaz.“ Take in jednake misli so me naudajale pregledujočega to knjigo izvrstne muzikalne tvarine. Da bi mogel to knjigo prav oceniti, treba bi mi bilo pisati debelo brošuro; ker pa tega ne utegnem, hočem ob kratkem izpregovoriti o njej.

Vso tvarino je g. skladatelj razdelil na štiri dele: V I. je 6 samospevov s spremljevanjem glasovira; v II. je 13 moških in v III. delu 5 zborov za mešane glasove, IV. del obseza skladbe za klavir. *a*) Samospevi: 1. „Mornar“ je krasno delo, polno energije in ognjevite fantazije.

Spremljevanje bilo bi morda na mestih, kjer se spremlja s polnimi akordi, premočno; zato pa je treba krepkega baritona. 2. „Kam". Kompozicija jednaka prvi; polna živosti — ognja. 3. „Ružici". Lepa pesen, označujoča v obilni meri slovansko glasbo. 4. „Ukazi". Vzgled samospeva v čustvu, deklamaciji in spremljevanji. 5. „O zakaj si se mi vdala?" Krasna. 6. „Nezakonska mati". Jeden najlepših samospevov, kar jih poznam — biser. *b*) Moški zbori. 1. „Moja ladja". Krasen, pomenljiv zbor. Skladatelju je živa fantazija bogato tekla. 2. „Pobratimija". Prava zvezna „Bundeslied", kakeršnih je malo. 3. „Bliedi mjesec". Lepa — Riharjana! 4. „Slavjanska". Muzikalna sladorna voda. 5. „Na Velebitu". Lep, veličasten zbor. 6. „Ti borno srce". Milobna, krasna. 7. „Karanfilu". Lep vzgled jugoslovanske glasbe. 8. „Narodna poputnica". Burna, slovanska glasba. 9. „Naša zvezda". Vredna, umetna glasba. 10. „V kolo". Krasna. 11. „Ne udajmo se!" Stara, znana. 12. „Tri čaše". Prekrasna. 13. „Slavnostna kantata". Jedini zbor, v katerem je dosti lepe glasbe, a tudi pomanjkanja originalnosti. *c*) Mešani zbori. 1. „Domovini". Prav lepo izrazuje domovinske čute. 2. „Uzor". Prav čedna. 3. „Ustaj!" Izrazna, polna lepoglasja. 4. „Pod oknom". Lep, veličasten zbor, ki utegne izpodriniti Fleischmannovega, ki je nemškega duha. 5. „Po jezeru". Stara, znana domačinka. *d)* Skladbe za klavir. 1. Spomenice, tri številke; 2. Sarafan — Parafraza. 3. Fantazija. 4. Po jezeru. 5. Balada. 6. Meditacija o šesti predigri S. Bachovi za violončel, harmonij in klavir.

Kakor se skladatelj kaže v svojih samospevih in zborih poln žive fantazije, v toliko večji meri smem to trditi o njegovi klavirski glasbi. V veliki zadregi sem, kateremu komadu bi dal prednost. Menda se ne motim, ako stavim v prvo vrsto balado, potem fantazijo in parafrazo. Trdim iz uzrokov, ki jih lehko dokažem, da je vsa klavirska glasba polna slovanskega duha. V taki meri izraževati notranje čute na klavirji je nenavadno, možno le mojstru, strokovnjaku, kakeršen je naš skladatelj v vokalni in instrumentalni glasbi.

Kot posebnost Vilharjevega zloga zabeležujem to, da rad dela krive izvode*), potem pa septakorde na fermatah; to dela glasbo nekako tekočo, teatralno — vzvišeno. Čudno se mi zdi, da skladatelj v 10.—11. taktu „Bliedi mjesec" septime ni razvezal, nego je ž njo neokretno poskočil; to je vsekdar pogrešek. Jednak pasus se nahaja v zboru „Na Velebitu" od 42. do 43. takta. V nekaterih mestih se nahajajo harmonične neravnosti in nepripravljene septime. Vse to pa strokovnjak lehko popravi. Knjiga bodi živo priporočena! Danilo Fajgelj.

*) Kriv izvod (Trugschluss) ni napaka, ampak glasbena oblika mogočnega učinka. Pis.

Josip Gódina-Vrdélski †.

Različni odnošaji so krivi, da v minulih časih niso tržaški okoličani radi pošiljali svojih otrok v mestno šolo, kajti v okolici jih ondaj ni bilo. Odvračalo jih je od njih uboštvo, nevednost in kriva misel nekaterih roditeljev na kmetih, da je šola postranska reč, katera naj se stoprav čisla in obiskuje, kadar otrokom ni več najti druzega opravila.

V takih razmerah se je porodil iz kmetskih roditeljev Josip Gódina na Vrdéli, vasi na vzhodni strani tržaškega mesta, dné 20. marcija 1808.*) l. Očetu je bilo ime Anton, materi pa Marija. Imela sta šestnajstero otrok, ostalo jih je živih do leta 1813. samó šestero, hčeri Antonija in Marija, in sinovi Andrej, Ivan, Josip in Matej. Roditelja nista znala niti pisati, niti čitati. Oče, pameten in prebrisan mož, izgubi svojo ženo dné 4. junija 1816. l. ob veliki lakoti.

Šeštletnega dečka Josipa sta učila laški čitati Tomo Gódina po domače „Mažile“ in neki furlanski zidar Fronjo. Zeló nadarjeni deček dobi veliko veselje do čitanja, a po máterini smrti se njega oče 1819. l. oženi, ter pride mačeha v hišo. Josip je moral iti z doma služit k ujcu Luki Vatovcu, ki je imel in čital slovenske pobožne knjige. Po mnogih prošnjah se dečku posreči, da mu ujec dovoli jeseni 1821. l. obiskovati mestno šolo na „stari Reni“. Ko mu prva mačeha umrje, pride druga, Marija Šošič v hišo 1823. l. in ž njo tudi on. Ta mu je bila prava mati in skrbela je zanj, kakor za svojega sina. Mačeha Marija (Marina) je želela, ker je bil deček v normalki vedno prvi, da postane Josip duhovnik; zato ga pošlje 1825. l. v Koper v latinske šole, kajti v Trstu jih tedaj še ni bilo. Pozneje pride na goriško, ljubljansko in zopet na goriško gimnazijo, kjer zvrši latinske šole 1831. l., poezijo in retoriko pa 1834. l. Za časa gimnazijskih študij je potreboval le malo od doma. Tržaški magistrat mu dovoli stipendijo 70 gld. na leto, nekoliko si prisluži sam s poukom druzih dijakov.

Goriški profesor Filip Jakob Rechfeld (Čeh po rodu) preskrbí mu pri nekem Schwabu v Gradci mesto domačega učitelja, tako mu je bilo možno obiskovati pravoslovna predavanja na vseučilišči. Bogoslovje, pravi sam, ni bilo zanj, ker je nekoliko bolehal, nekoliko se ni ujemal z njegovimi nauki. Tu se seznani s Fr. Miklošičem in Gorenjcem Sokličem. Končavši pravoslovne nauke v Gradci 1837. l. se vrne v Trst ter stopi v sodno službo, kjer ostane leto dnij.

*) Kleinmayr: Zgod. slov. slov. pag. 201. ima napačen podatek.

Meseca maja 1839. l. prestopi v finančno službo v Trstu, kjer se mu je obečalo boljše mesto, nego li pri sodišči. Leta 1840. gre v Dobrovnik službovat, kjer se prvič oženi z gospodično Kristino Schimpfovo, hčerjo okrajnega zdravnika. Dve leti pozneje ga prestavijo v Splet. Tu mu umrje 1843. l. na drugem porodu neizmerno dobra Kristina. Meseca avgusta 1845. l. pride iz Spleta v Trst; od tod ga prestavijo v Tržič (Monfalcone) in 1846. l. se v Gorici drugič oženi s Frančiško, hčerjo advokata Ig. Kocha iz Gradca. Leta 1848. gre zopet koncipijent v Splet. Leta 1851. se vrne v Trst; od tod gre 1853. l. v Koper, kjer mu 1855. l. umrje druga žena in sin Franc, in za njimi je šlo kmalu vseh njegovih šest sinov; tu se oženi tretjič 1856. l. ter gre 1858. l. v Celovec, od koder se vrne 1863. l. v Trst, kjer pa poslednjič ostane ter stopi v pokoj višji finančni komisar meseca februvarija 1875. l.

Iz navedenih podatkov vidimo, da je Gódina že študent po gostem menjaval gimnazijo, pozneje pa svoja službena mesta. To večkratno prestavljanje je zakrivil Gódina največ sam. Dijak je bil s svojimi profesorji mnogo potov v laseh, uradnik pa s predstojniki. Kakšen je bil mož, naj sam govori. On piše*) „Bil je Josip užé od otročjih let medlega ali suhega života, pa bledega in upadlega obličja; pravili so mu ravno zató po navadi „suhi pétek“, in včasi tudi „spitek“ (sicer šaljivo, se vé da); bil je lahke in vroče krví in tèrmaste glave. Ker je bil sam vselej nenavadno ojster gospodár, čèrtil in zaničeval je od nékedaj brez usmiljenja vsacega, zlasti manj premožnega, ki nije bil ali nije hotel tak biti — ki je rad zapravljal, — in takó na beraško palico prihajal; — take narave, take kerví bil je on. Tèrdili so sicer marsikatéri, saj kakor je Josip po sreči zvedel, da je on stràšan ožurnik.**) Pa kedó je vender ožurnik? Gotovo le tisti, ki neprestano in nezmérno po denarjih hrepeni, jih le nakupčava in skèrbno zapira, pa še sebi skoraj ničesa ne, ali saj malce privoščuje, ki nosi po navadi le kako slabo in sméšno obléko postarišne šege“ itd.

Rekli smo, da je bil Gódina zeló nadarjen, a bil je tudi zeló varčen gospodar. Že dijak se priuči laškemu, francoskemu in angleškemu jeziku; poslednjemu jeziku se je učil tudi pod M. Čopom v Ljubljani in s Sokličem v Gradci.

Bivajoč v Dalmaciji, seznani se do dobrega s srbsko-hrvatskim jezikom. Leta 1851. je nameravala vlada uvesti na realki v Trstu srbsko-hrvatski jezik učnim predmetom. Po želji vladnega svétnika, duhovnika Becka, dobrega Slovana, poučevati bi bil imel Gódina omenjeni jezik. A ko to zve višji svétnik Fluck, razbije se vse, in Gódina dobi ime panslavista

*) „Živenje Josipa Gódina-Vrdélskega“ str. 150.

**) Ožurnik = skopuh v tržaški okolici.

ter gre 1853. l. kakor že rečeno v Koper. Ker mu pouk na realki izpodleti, loti se z vso navdušenostjo slovenskega pisanja. Pridno dopisuje „Novicam", pozneje „Napreju", „Glasniku" in nemškemu, v Celovci izhajajočemu listu: „Stimmen aus Innerösterreich", ki ga je urejal And. Einspieler. V Spletu je izdajal 1843. l. v mesečnih sešitkih vlaško knjigo: „Manuale delle leggi sul bollo e sulle tasse", 590 stranij obsezajočo knjigo.

Gregor Jéreb.

(Konec prihodnjič.)

Slovenski glasnik.

Slovenska književnost. Dva nova časopisa smo dobili Slovenci s 1. marcijem. Prvi je „Zadruga". List za razpravo národno-gospodarskih vprašanj. Glasilo zveze slovenskih posojilnic. Namen mu je, vzbujati ustanovitev narodnih denarnih zavodov, stvarno in zvedeno razpravljati njih koristi in dajati navode za primerno poslovanje z ozirom na razmere časove i. t. d. ter kazati Slovencem, kako jim je izdatno rabiti vse koristi zadružnega zakona z dné 9. aprila 1873. l., da se zadružništvo razširi tudi med druge predele gospodarskega življenja. Izdavatelj in lastnik „Zadruge" je Mihael Vošnjak, urednik Maks Veršec. List izhaja v Celji po jeden pot na mesec ter stoji za celo leto 1 gld. 50 kr. — Drugi novi slovenski časopis je dnevnik „Ljubljanski List". Večerna priloga nemškemu vladnemu listu. Založnik mu je tiskar Bamberg v Ljubljani, glavni urednik prof. Šuklje. Celoletna naročnina znaša v Ljubljani po 6 gld., zunaj Ljubljane po 10 gld.

Pregovori. Na Dunaji založila britanska in inozemska sveto-pisemska družba, 1883, 16, 50 str. Natisnil Adolf Holzhausen na Dunaji. Cena 6 kr. — „Ljubljanski Zvon" sploh rad naznanja vsako novo delce slovensko; zato mislim, da mu nihče ne bode zameril, ako svoje rojake opozarja tudi na to knjižico. Kakor lani na svetlo dani „Psalmi", tako so tudi „Pregovori" pisani v lepem, priprostem jeziku.

Nesrečnica. Ivan S. Turgenev. Poslovenil J. P. To je najnovejši (8. in 9.) snopič Krajčeve „Narodne biblioteke". Cena mu je 30 kr. Izmed vseh dozdanjih Turgenevljih prelagateljev slovenskih nam poleg Jos. Remca še najbolj ugaja g. J. P., ki je že več ruskih stvarij preložil in objavil v listku „Slov. Naroda". Vsaj pozná se mu, da prelaga res po ruskem izvirniku, a ne po nemških in hrvatskih prevodih. Zanimiva povest Turgenevlja „Nesrečna" je brez dvojbe najboljše delo, katero nam je do zdaj objavila „Narodna biblioteka", kajti „Kranjska Čbelica" je zanimala pač literarne kroge, a ne večjega občinstva. Želimo, da bi g. Krajec svoje podjetje v tem zmislu nadaljeval. Najnovejši zvezek pa toplo priporočamo, ker je res vsega priporočila vreden.

Mlada leta. Našej deci napisal Josip Gradačan. Ob piščevih troških natisnili J. Blaznika nasledniki. V Ljubljani 1884, 8, 48 str. Cena 20 kr. (po pošti

22 kr.) Dobiva se knjižica pri bukvovezu Bonači na Poljanski cesti št. 10. Kdor si naroči 10 iztisov, dobi jih poštnine prostih; kdor si jih naroči 20, dobi še dva iztisa za vrhovnjo. — Drobna knjižica obseza ta poglavja: Prihod kraljice — Na domačem holmci in na visoki gori — Na senu — Pod smreko — Ulnik — Domá — Na potu — Vrh hruškovega drevesa — Kako se jazbecu kuri — Kako je človeku pri srcu, kadar prvič dihurja sreča — Prosce — Otroci in ptice. — Vsi ti slikoviti obrazi iz prirode, iz dijaških let in iz priprostega domačega kmetskega življenja nam razodevajo globoko čutečega in vestno opazujočega mladega pisatelja. Kar še pogrešamo v teh slikah, to upamo, da pisatelju prinesó — leta in izkušnje. Pisava je priprosta, a prijetna, pravilna, izvzimši nekatere male hibe (*v*brano, ne*v*trudljivo, sreb*r*n, kop*r*ni, jet*r*nik, k domač*em* ognjišču i. t. d.) Tudi Blaznikova tiskarna se je pobrinila, da je dala knjižici prav lepo vnanjo obliko.

Ženitne ali svatbine navade in napitnice z godčevskim katekizmom iz slovenjbistriške okolice na Štajerskem. Zapisal Lovro Štepišnik. Maribor. Tisk in zaloga J. Leonova. 1884. — Poznanje narodnih običajev in navad so kulturnemu zgodovinarju velike važnosti; kajti iz njih se dá presoditi mišljenje, čutje, izobraženje in poetična nadarjenost kakega naroda. Slovenci smo doslé še vse premalo nabirali narodno blagó. Koliko lepih staroslovanskih šeg in navad se nahaja v posameznih krajih naše slovenske domovine, ki še niso znane širšim krogom! Skrajni čas bi že bil, da bi začeli zapisovati vse posebne šege in navade v raznih slučajih! Koliko dobrih zrnec bi oteli pozabljenju in s tem podali bodočemu pisatelju kulturne zgodovine slovenskega naroda potrebno gradivo. Za tega delj nas mora razveseliti vsaka taka drobtinica, ki nas seznanja z narodno šego. Razveselilo nas je tudi imenovano delce, in to tem bolj, ker je pisatelj, kakor čujemo, priprost mlinar na Štajerskem. — Spis začenja z znano narodno pesnijo: Moj oče so že stari — Oj, jaz sem pa še mlad — Kmetijo mi b'(o)jo dali — Oženil bi se rad. — Za tem je opisana navada „predženitovanjske dobe“. Mladenič, ki se hoče oženiti, pošlje zgovornega moža k dekletovim roditeljem. Tem pové, da bi nekdo rad kupil „rumeno pšenico in pitane voličke“ in da se hoče on o kupu sporazumeti. Če dobi od roditeljev povoljen odgovor, pripelje pozneje s seboj ženina, da obhajajo zaroko, kar se vrši navadno pozno zvečer. Ko si ženin in nevesta sežeta v roke, polije jima starejšina v znamenje stanovitnosti vina na roke, govoreč: „Bog daj srečo.“ Zunaj pred oknom pa fantje trikrat zaukajo. Posebno zanimivi in dovtipni so starejšinovi nagovori v jutro pred poroko, ko zahtevajo pred hišnimi vrati od roditeljev nevesto. Ko se jim vstop dovoli, dobodo zajutrek; po zajutreku pomagajo peti nevesti „slovne (sic! od slovó) pesni, n. pr. Zagorčevo „Nevestino slovó“, „Odpravljanje k poroki“, „Nevesta slovó jemlje“. Med pesnimi, katere pojó naši vrli Štajerci po cerkvenem opravilu pri pojedini, so nekatere narodne, druge umetne; vse nam kažejo dobrovoljnega vinskega bratca. Med zadnjimi nam posebno ugaja Orožnova: „To žlahtno vinsko kapljico — Zdaj hočemo popiti — Zavezo staro bratovsko — Želimo ponoviti“, katero zná tako lepo peti g. sodni svetovalec R. v Lj. Konec knjižice je „Godčevski katekizem“ ali uganke, katere stavijo pri pojedini in jih rešévajo. — Kar se tiče jezika v tej knjigi — stranij ne moremo navajati, ker niso s števílkami zabeležene — ni, da bi ga hvalil; marsikatera oblika bi se morala danes v letu 1884. drugače pisati. A če pomislimo, da je pisatelj priprost mlinar, moramo se čuditi, da je sploh tako pisal. „Si desint vires, tamen est laudanda vo-

luntas.“ Slednjič bodi knjižica — cena jej je samó 15 novčičev — vsakemu, kdor se hoče seznaniti s ženitovanjskimi navadami na Štajerskem, najtopleje priporočana.

K.

„Slovniške mrve.“ Ako bi naši „classični“ pisatelji hoteli slušati modre svete in dobre nauke pametnega moža in učenega jezikoslovca, priporočili bi jim Cigaletove „Slovniške mrve“ v 8. in 9. listu letošnjih „Novic“. V krepkih potezah je tu naslikanih nekoliko glavnih napak sedanjega slovenskega pisanja in kdor ima kaj dobre volje, more se mnogo naučiti iz Cigaletove izvrstne razprave.

Žarenje neba. Kdo izmed nas ni občudoval čarobne večerne in, če je zgodaj vstal, tudi jutranje zarje, ki se je minula dva meseca, decembra in januvarija, prikazala skoro vsak večer in vsako jutro ter tako daljšala kratke, a lepe zimske dneve? Posebno večeri so bili krasni in privabili so mnogo sprehajalcev pod milo nebo, Kmalu po solnčnem zahodu je jelo nebo na zahodni strani ruménéti, potem bolj in bolj žareti, dokler ni gorela vsa zahodna stran, kakor v rudečem plamenu; visoka poslopja, cerkve, zlasti pa grad ljubljanskega mesta je bil obsijan, kakor od bengaličnega ognja. Ta nenavadna zarja je trajala največ pol do treh četrtij ure in še pozno v noč se je videla rudečica na nebu, kakor bi kje gorelo. Opazovalo se je pa žarenje neba ne samo pri nas, temveč kakor so časniki poročali, po vseh delih sveta. Stan živega srebra v barometru je bil ves ta čas nenavadno visok, splošnega deževja ali snega ni bilo. — Od kod ta prikazen, vprašal je marsikdo svojega tovariša, s katerim sta se sprehajala ob čarobni bliščobi, ali prijatelja v mestu, ki se peča z vremenom ali zvezdami, katere vrste ljudij v Ljubljani ni malo. Časniki so mnogo o tem pisarili, toda vsa njih znanost je bilo samó ugibanje in pri tem je tudi ostalo. Toliko je gotovo, da s tako imenovanim severnim svitom „Nordlicht“ ta prikazen nima nič opraviti, ker na magnetno iglo ves čas prav nič ni vplivala. Pisatelj teh vrstic je bil s prva tega mnenja, da tiči zemlja v repu kakega kometa, ki nam sveti s svojo svetlobo, ko solnčni žarki več k nam ne sezajo; pa ker se je žarenje ponavljalo dan na dan, moral je to mnenje popustiti. Mogoče bi bilo namreč, da pride kak komet prav blizu zemlje in teče nekoliko dnij vštric nje, pa za delj časa ne moreta ostati vkupe, ker so njiju dráge preveč različne. Vprašal sem jedenkrat navadnega moža kmetskega stanu, kaj on misli o tej zarji; rekel je, da jug navzdol tišči in da se bode vreme kmalu izpremenilo. Njegove besede se sicer niso uresničile, a toliko vender se ujema to razlaganje z onim, ki smo je čitali v časnikih, da se namreč nahaja v zgornjih vrstah atmosferinih mnogo vodenega sopara, v katerega opiraje se solnčni žarki odsevajo ter delajo to nenavadno svetlobo; jug pa prinaša vsakikrat dosti vodenih soparov, ki se potem radi izpremené v dež. Drugi so trdili, da se nahaja v zraku neskončna množica ledenih iglic, v katerih se lomijo solnčni žarki ter tako v različnih barvah prihajajo na zemljo. Tretji in sicer zeló učeni možje, kakor Helmholtz v Berolinu, sodijo tako-le: Po mnogih in močnih potresih, ki so lansko poletje na Javi, Sumatri in sosednih manjših otocih hudo razgrajali, šlo je z drugo tvarino vred tudi mnogo prahú in pepela kvišku; ta prah je ostal v zraku ter se vsled zemljinega vrtenja okoli svoje osi razpršil nad vso zemljo; zato je nebo, pravijo, najpoprej v ondotnih krajih žarelo in še le pozneje tudi po drugih delih sveta. V potrditev tega mnenja navajajo tudi to, da se je našlo nekaj pepela primešanega v snegu, ki ga je padlo malo okoli 6. januvarija v nekaterih krajih. Kolikor je v tem razlaganji neverjetnega, toliko je res, da je koncem januvarija nebo nehalo žareti, ko je padlo mnogo snega in dežja; ali se je pa tudi takrat našlo kaj prahú v snegu, o tem ni nobenega

poročila. Kraljeva družba „Society Royal" v Londonu ima mnogo opazovanj iz vseh krajev sveta nabranih ter namerava izdati o žarenji neba daljšo razpravo, iz katere najbrž kaj več pozvemo. M. Vodušek.

Archiv für slavische Philologie. Zadnji zvezek prinaša poleg drugih zanimivih stvarij tudi razpravo: „Der Dialect von Cirkno (Kirchheim)". Spisal jo je profesor J. Baudouin de Courtenay v Derptu. Gradivo za to razpravo je deloma g. profesor l. 1872. sam nabral, nekaj so mu je pa nabrali gg. občinska tajnika Janez Ržen v Cirknem in Janez Rejec v Šebreljah, Franjo Mavrič v Cirknem, sedanji goriški prof. Fr. Sedej, J. Jereb iz Otaleža i. dr. Posebno zanimivo so kakor vselej tudi ta pot sestavljene ocene in poročila o novih knjigah slovanskih. Pohvalno omenja prof. Jagič tudi razpravo našega rojaka Davorina Nemaniča v Pazinu „Čakavisch-kroatische Studien", ter pravi, da je gospod pisatelj „ein ebenso anspruchloser wie in seinem Wissen tüchtiger Mann."

La Save, le Danube et le Balkan. Voyage chez les Slovènes, les Croates, les Serbes et les Bulgares. Par M. L. Leger. Paris, librairie Plon 1884, 8, 275 str. Znani profesor slovanskih jezikov in literatur v Parizu, M. L. Leger, popotoval je po leti 1882. več mesecev po južnih slovanskih deželah, katere je vse prehodil od Beljaka do Carigrada, in zdaj v tej knjigi svojim francoskim rojakom opisuje socijalne, politične in literarne razmere vseh štirih južnih slovanskih rodov. Že namen, katerega ima knjiga, da bi namreč seznanila Francoze z južnim slovanskim svetom, že ta namen je dostojen naše hvaležnosti in vsega našega priznavanja; a knjiga je zanimiva tudi za tega delj, ker nam na vsaki strani kaže, kakó temeljito pozna profesor Leger ves slovanski svet in njegov položaj in s kakim gorkim čutom in navdušenjem govori o slovanskih stvareh. Da je knjiga od konca do kraja pisana elegantno in zanimivo, to nam pri francoskem pisatelji, kakor je prof. Leger, ni treba še posebej poudarjati. O Slovencih piše prof. Leger v prvih dveh poglavjih, ki imata te napise: Les Slovènes. — Nomes slaves et allemands. — Lublania. — Les langues; la presse. — Les sociétes littéraires. — La domination française en Illyrie. — Un mot de l' empereur François Ier. — Le poëte Vodnik. — Nodier et le Télégraphe illyrien. — Sympathies pour la France. — Les Slovènes et les Croates. — „Ljubljanski Zvon", čegar naročnik je tudi prof. Leger, imenuje pisatelj „une revue littéraire, fort agréablement redigée" (pag. 13). Opozarjamo naše pisatelje, naša uredništva in naše književne zavode, naj bi prof. Legeru redno pošiljali slovenske knjige in časopise, da bi mu bilo mogoče, kedaj kako besedo izgovoriti o nas. Njegov naslov je: M. L. Leger, 5 rue de Laval, Paris.

Društvo sv. Jeronima v Zagrebu je imelo dné 24. januvarja t. l. svoj občni zbor. Iz tajnikovega in blagajnikovega poročila naj povemo to-le: Društvo šteje 6232 udov; njegovo imetje je narastlo lanskega leta za 3750 gld. ter šteje zdaj 84.389 gld.; „Danica", t. j. društveni koledar in letopis, tiskala se je v 23,000 iztisih, pa se je že do dobrega razprodala, a ljudje so tako po njej povpraševali, da bi se je gotovo še 3000—4000 razpečalo; o ostalih knjigah je „Zvon" že prej poročal. Mnogo starih svojih knjig je društvo l. 1883. podarilo raznim zavodom in društvom, med katerimi sta tudi dva slovenska: Bralno društvo v Podgradu je dobilo 24, Alojzijevišče v Ljubljani pa 23 knjig. Med knjigami, ki jih društvo sv. Jeronima želí v prihodnje podati hrvatskemu ljudstvu, je tudi „občna zgodovina" in „zgodovina hrvatskega naroda".

Češka književnost. „Athenaeum", list za literaturo in znanstveno kritiko, jako lepo napreduje in po svoji vsebini ne zaostaja prav nič za jednakimi listi

nemškimi, kakor je n. pr. „Literarisches Centralblatt". „Athenaeum" prinaša kritike o najrazličnejših znanostnih pojavih. Med drugim je v 3. štev. prinesel kritiko o izvrstnem spisu Babnikovem „Sledovi slovenskega prava" iz peresa prof. Haněla, ki pravi med drugim: „Priznati se mora, da se je pisatelj z veliko pridnostjo svojega posla poprijel; da dobitki njegovi niso znatni, temu je kriv predmet sam; tudi pisatelj sam se ni udal nobenim iluzijam gledé bogatosti teh dobitkov, kar spričujejo besede njegove, zapisane v uvodu in na konci dela njegovega." Čestitamo g. Babniku na tem priznavanji kritičnega njegovega raziskavanja. — Masaryk poroča o Miklošičevi knjigi „Subjectlose Sätze". — Razven kritik prinaša „Athenaeum" natančno zabeleženo vsebino vseh znamenitejših čeških, poljskih, ruskih, slovenskih (Ljublj. Zvon, Kres), hrvatskih, francoskih, nemških, angleških, španskih in drugih časopisov in mesečnikov, ako se pečajo z znanostjo. — Priporočamo izborno uredovani „Athenaeum" vsem, ki se hočejo poučiti o napredku znanosti sploh, posebno pa pri slovanskih narodih. Za celo leto stoji list 5 gold. pri J. Ottu v Pragi.

V „Moravski bibliotéki", katero izdava Fr. Bayer v Velikem Mezeriči pri Sašku, izšlo je novo delo plodovitega romanopisca Aloisia Jiráska, nazvano „Obětovany". Tej historični povesti je vzeto dejanje iz dobe, ko je poslednjič zablestela slava in moč „zlatega" kralja Přemysla Otokarja II., in iz onih strašnih časov, ki so nastopili po bitvi pri Suhokrutih na Moravskem polji. Gledé tehnike je Jirásek znan mojster; v tej povesti se mu je posrečilo posebno risanje idiličnega življenja, katero živé menihi v kloštru opatoviškem. — „Matice lidu" je izdala nedavno XVII. letnika četrto številko, ki prinaša zgodovinsko povest Ferdinanda Schulza z naslovom: „Doktor Johánek." Pisatelj si je izvolil posebno zanimivo dobo: predvečer husitskega gibanja, ko se je po zatemnelem obzoru že počelo bliskati in grmeti. Dejanje samó nam podaja sliko boja med češkim in nemškim življem, katerega zastopa in brani doktor Johánek. Ta povest je jedno najboljših del novejše literature češke. — Turnovsky, sodelavec „Pokroka" in „Zabavnih listov", podal je že nekatero lepo delo svojim rojakom, — omeniti hočemo le njegovega životopisa Tylovega, zgodovino gledališča češkega in spomine iz igralčevega življenja. Nedavno je zbral nekaj svojih povestij in humoresk ter jih izdal pri Hynku v Pragi z naslovom: „Povídky a humoresky" v dveh debelih zvezkih. Dasi Turnovskega ne gre prištevati prvim češkim beletristom — za delovanje svoje na leposlovnem polji niti sam ne zahteva vencev z Olimpa —, mora se vender priznati, da je spreten pripovednik. V omenjeni zbirki nahajamo poleg zgodovinske povesti slike iz selskega in mestnega življenja. Osobe so slikane dovolj prirodno in živo in te povesti bodo vzbujale v tistih, ki ne marajo „visokega" stila, precèj veselosti in smeha. — —t—

Poljska književnost. — Jordan je spisal novo komedijo v treh dejanjih, „Slomiany człowiek" (= Strohmann), katera se je že igrala na varšavskem gledališči z velikim vspehom. Naši prelagatelji dramatičnih del hodijo tako radi po slabo robo k Nemcem; izposojati si dobrih iger od bratov Poljakov, katerim so Fredro (oče in sin), Anczyc, in v novejšem času Bałucki („Gosi in goske", „Odprti dom" i. t. d.), Kleczewski-Zenoni, Sewer-Maciejowski („Dvoboj plemenitašev"), Jordan in drugi napisali lep repertoar dramatičnih iger, — to pri nas nobenemu, ali le redko komu, pride na misel. — Józef Kościelski je izdal v Krakovu svoje „Poezije 1861. do 1882." Prva serija. Ime njegovo je čitateljem sedanje literature poljske dobro znano. Ta knjižica obseza zbirko umotvorov iz dobe 21 let. Podaje nam dovršen obraz o razvoji mislij in duha pesnikovega od mladeniških let do zrele moške dobe njegove.

Čim novejša je pesen, tem dovršenejša je, misel jej je jasnejša, obzor širši, čuvstvo mirnejše in globokejše. V tej zbirki nahajamo odmevov z gor, z morja, povesti srcá, balade in preloge iz najbolj poznanih pesnikov. — Glavni ton teh pesnij je lirsk; vse je zdelano v dovršeni, skrbno izbrani in vedno prijetni obliki. — J. I. Kraszewskega „Wilczek i Wilzkowa", povest iz XVIII. veka, izšla pri Gebethnerji in Wolffu v Varšavi, odlikuje se s humorom in filozofično satiro, kateri sta posebno svojstveni povestim Kraszewskega sploh. Isti pisatelj je izdal v Varšavi delce „O pracy" (o delu), v katerem skuša priprostemu poljskemu narodu v lehki in umljivi obliki podati pravi pojem o delu in veliki ceni njegovi. — V Varšavi je izšel na novo tretji zvezek poezij Czesława in poezije Hajote. — Jan Zacharyasiewicz je izdal pri Gubrynowiczu in Schmidtu v Lvovu dve noveli: ‚Jedna krew' (kri) in „Pomyłka srca" („Zmota srca"). Obe povesti se čitata jako lehko in zanimivo, posebno druga, katera slika ljudi in čas v dobi napoleonskih vojsk. Stil je živ in bujen, pri tem pa še naraven in prijeten. — J. Bohdan, v Parizu živeči Nestor ukrajinskih pevcev, piše o zadnjič omenjeni povesti Henryka Sienkiewicza (gl. „Ljub. Zvon" IV. 65) v zasobnem pismu tako-le: „Povest „Ogniem i mieczem" (Z ognjem in mečem) čitam z nedopovedno radovednostjo. Ne dá se oporekati, da je (Sienkiewicz) pripovednik in pesnik prve vrste! Koliko tvoriteljne moči je tu, kako krasna je kompozicija, viteška in ob jednem mojsterski izvedena. Kaka globočina narodnega mišljenja! kako pridno in razumno je pesnik proučil najžalostnejšo in najtemnejšo dobo zgodovinsko. Domišljija, v resnici čarovna, odseva in kaže nam prekrasen kraj, običaje, postave in značaje staroslavnih naših vojakov . . . In kako krasna, prekrasna je ta poljščina! . . . Sveža, pestra in priprosta; neprenehoma bliskajo po njej misli, ki užigajo, in izrazi novi, kateri s svojo primernostjo vzbujajo naše začujenje. Bog daj srečo pesniku na vspeh, narodu poljskemu na slavo . . . ." — Kako zeló se vse poljsko občinstvo zanima za ta roman, kaže posebno to-le: Varšavske gospé in gospice so pisale Sienkiewiczu pismo, v katerem ga prosijo, naj sklene povest za junaka in junakinjo srečno! Pesnika se ve ta prošnja najlepših žen na svetu ne bode motila; on uboga in dá se voditi samó umeteljniškemu svojemu geniju! — Zagrebški „Vienac" je počel v hrvatskem prevodu prinašati jedno najinteresantnejših povestij Sienkiewiczjih „Na marne" (Uzalud). Kedaj se bo Slovencem podala kaka povest tega izvrstnega pripovednika? —r—

Ruska književnost. A. Pisemskij. Sočinenija. Posmertnoe polnoe izdanie. Spbg. Pod tem naslovom izhajajo zdaj zbrana dela glasovitega romanopisca, lani umršega, čegar slava se je razširila že tudi zunaj domovine njegove. Do sedaj sta izšla dva zvezka. — Zapadnoe vlijanie v novoj ruskoj literaturê. Sravniteljno istoričeskie očerki Aleksêja Veselovskago. Moskva. Članki v tej knjigi podani, bili so s prva natisneni v „Vêstniku Evropy" l. 1881—82; zdaj pa so bolj dopolnjeni in dovršeni. A. Veselovskij preiskuje rusko literaturo za poslednjih dveh stoletij. Že za Petra Velikega je bila v Moskvi velika nemška kolonija, ki je mnogo vplivala na tega reformatorja ruskega. Tedaj so že počeli potovati na zapad. Kar se je pod Petrom in prvimi nasledniki njegovimi stvarilo, bilo je večinoma vplivano od zapadnih literatur, nemške, francoske, angleške. Celó čisto narodna ruska literarna dela so postala po vplivu zapadnoevropskem; tako velja to o komedijah Fon-Vizina, o pesnih Krylóva in o tistih možeh sploh, ki so ustvarili rusko literaturo: o Radiščevu, Najkovu, Boltinu, Karámzinu, Púškinu, Lérmontovu, Turgénevu i. t. d.; še celó Gogolj, kateri ni znal nobenega zapadnega jezika, razven nekaj italijanščine, likal se je po Puškinovem vplivu. K.

Druge literature o Slovanih. A. Badin, znan že po svojem delu „Un Parisien chez les Russes“, izdal je novo delo o Rusiji „Saint Pétersbourg et Moscow“, v katerem podaje tistim, ki hočejo vedeti, kaj se dan danes na Ruskem godi, podrobne vesti o cerkvi in gledališči in raznih stanovih, od najvišjega aristokrata do ubozega jamščika. — V Londonu je počel izhajati v angleškem jeziku časopis „Bohemia“, kateremu je namen braniti pravice Slovanov in slovanščine. — Henryk Dziewicki, ki je že več del iz poljskega preložil na angleški jezik, izdal je pred kratkim pri Richardsonu v Londonu prevod svetovno znanega eposa Mickiewiczjega: „Konrad Wallenrod.“ — V nemški prelogi je izšel nedavno roman „Kdo je kriv?“ od Aleksandra Hercena, znanega radikalnega pisatelja ruskega, ki je s svojim „Kolokolom“ toliko storil za civilizacijo na Ruskem, kakor malokdo. Ta roman je izšel v znani Reclamovi „Universal-Bibliothek-i“ št. 1807—1809. — Sloveči italijanski literat in velik prijatelj Slovanom, Angelo de Gubernatis, ustanovil je jako važne novine, v katerih se podajejo natančna poročila posebno o literaturi in umetnosti vseh omikanih narodov, naj si bodo še tako majhni. Te novine so pisane v francoskem jeziku in se kličejo „Revue internationale“. Program jim je naslednji: „Naloga naše revue bode, utrditi vezi med omikanimi narodi sploh; pisali in urejali jo bodo prvi knjižniki vseh dežel. Ljubi so nam Francozje, dasi naše stališče ni niti francosko, niti laško, ampak sploh ljudsko; roke podajamo narodom romanskim, slovanskim, germanskim, anglosaskim, skandinavskim, ogerskim in grškim. Dvakrat na mesec bode prinašala naša revue spise najboljših literatov vseh zemelj. Redni literarni dopisi dohajali bodo iz Prage, Belega grada, Sófije, St. Peterburga, Kijeva, Moskve, Varšave, Pariza, Bukurešta, Aten, Geneve, Bruselja, Lizbone, Madrida, Londona, Berlina, Dunaja, Leydena, Stokholma, Kristijanije, Kodanja, Islanda, Pešte, Carja grada, New-Yorka, Južne Amerike, Indije, Kine in Japonskega.“ Vsaka številka te „revue internationale“ ima 160 stranij ter prinaša 1—2 politična članka, 1—2 noveli, literarne sestavke, pregled umetnosti, novih knjig i. t. d. Plačati je za četrt leta 7 gold. (via della Mattonada 24, Firenze). Želeti bi bilo, da se svetu tudi o nas in naši mali književnosti objavi kaj in da zmožni pisatelji naši pošljejo Gubernatisu, ako ne dovršenéga sestavka, vsaj potrebnih dat. Gubernatis, ki se že dolgo trudi, vzbujati v Italijanih simpatij do Slovanov, bo stvar gotovo rad vzprejel. — Neumorno delajoči rojak naš Fr. Miklošič je predal v seji filozofično-historičnega razreda dunajske akademije znanosti v 3. dan januvarija t. l. novo razpravo: „Ueber die türkischen Elemente in den südeuropaeischen Sprachen“, kjer preiskuje, katere turške besede so prešle v jezike: srbski, bolgarski, grški, albanski, rumunski. Delo je preračunjeno, kakor slišimo, na 24 tiskanih pol.

„Ljubljanski *Zvon*“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: celo leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30. četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamični zvezki se oddajejo po 40 kr.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo in upravništvo v Novih ulicah 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski
ZVON
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji:
Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.

Leto IV. V Ljubljani, 1. aprila 1884. Štev. 4.

Judit.

Balada.

1.

Gorjé ti, Betúlija, jutri, gorjé!
Zdrobíle te bodo asírske roké.

In tvoje sinóve poklal bo naš meč,
In tvojih hčerâ ne boš vídela več.

Pa, kar jih naš meč ti pomôril ne bó,
Glej, vsak nam kot súženj pokôril se bó!"

Srdít Holofernes takó se rotí,
V šotôru s prijatlji za mizo sedí.

In šótor žarí se od tisoč svetíl,
In miza šibí se od dragih jedíl.

In čaše se zlate od vína pené,
In vójvodi lica od vína goré.

Še bolj od ljubézni srcé mu gorí, —
Užíga mu lépa ga júdovska hči!

Že kúpo do vrha nalíla mu je
Pa sladkimi ustmi napíla mu je:

„„Grešíl je, grešil in razžalil Bogá,
Moj národ, zató pred tebój trepetá.

Od brátov iz mesta pritekla sem k vam, —
Oj, misli skrivnostne tù v prsih imám.

A têbi le, vójvoda véliki moj,
Skrivnóst razodéti vsò hočem nocój!""

„Na zdravje ti čašo to pijemo vsi —,
Najlepša si, Judit, za moje očí!

Še predno razsvéti nam zôra nebó,
Premagan sovražnik bo s tvojo rokó.

Ves tábor zatôrej nocój se radúj,
Zavéznico svojo spodobno spoštúj!" —

In čaše veselo okrog zazvenčé,
In vójvodi vedno bolj lica goré.

In vójvodi vedno bolj srce gorí,
Užgala ga njemu je júdovska hči.

In pámet objela mu vinska je moč,
Továriše vzela mu pôzna je noč.

In Judit se bliža, — izdájica tá!
Vojvódi se bliža, da — dóm mu prodá?

Tik njega stojí že, da — vse mu pové?...
Gorjé ti, Betúlija, jutri, gorjé!

2.

„Na boj, oj, továrìši, sije že dán!
In súlice óstre in meče ob dlán!"

„A kje nam je vójvoda? Stopaj naprej!
V objemu mar júdinji? — Brate povej!"...

Tam gôri na zidu pa žena stojí,
Glavó Holofernovo v rôci drží...

Hu, grôza napade Asírce in strah:
Kakó jih od mesta spodita na mah!

A tisoč za njimi se óri glasóv:
„Bog živi te, Judit, do pôznih rodóv!"

Gorázd.

Tri sestre.

Narodna pripovedka.

Drava mirna in živahna Soča
Sestri bistre Save sta obé,
Vse trí hčere krasne imenitne
Drage nam slovenske so zemljé.

Razgovarjale nekdaj se sestre
— Luna plavala je vrh nebá —
Ktera njih dospela bi najprva
Jutri v širi naročáj morjá.

Savo so objemale in Sočo
Skôro svetle sanje presladkó,
A potuhnena začenja v daljo
Drava teči tího in skrivnó.

Probudivši se zagleda Sava
Sestro proti morju se valèč,
Vsa srdita dere čez skalovje
In se spušča v divji tek šumèč.

Kvišku plane še živahna Soča,
Ki prekanili sta jo zamán,
Ker z močjó zažene silovito
Ona se takòj v nasprotno strán.

Skozi ozke struge tam bobneča
Ter prodirajoč goràm srcé,
Vzpenja v temnih se duplín soteske
In napaja prva vseh morjé.

Lujiza Pesjakova.

Mrtva srca.

Povest.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

Sedmo poglavje.

(Dalje.)

Bogomir stopi v sosedno sobo. Povsod tuji obrazi. Tu so sedeli očetje, ki so prišli ne radi, in samó svojim gospém in gospodičnam na ljubo. Že sedaj, ko se je veselica komaj pričela, grozno so se dolgočasili. Pušili so cigare, ali pa vzdihovali pri polu izprazneni kupi ter v duhu preračunovali, koliko bo stal nocojšnji večer. Tudi igralo se je. In črno krdelo prežalcev je oblegalo mizo, kjer se je tarokiralo ali preveransiralo. Ti gledalci so kritikovali vsako karto.

V kotu se je bila zbrala okrog političnega svetovalca — voditelja — tolpa ponižnih poslušalcev. Bili so to fanatični obrazi, s slovenskimi črtami ali z duhom germanskim. Govorili so o politiki ter metali kamenje na rod, ki je bil njih rod! Bogomir hoče hitro mimo.

Pri tem je čul nehoté naslednji razgovor.

„Na njegov značaj ne dam črvivega oreha!" pravi jeden z velikim nosom in dolzim obrazom.

„Ne sodi prehitro!" odgovorí politični svetovalec. „Poslušajte mene! Poslušajte mene!" hití oni z dolgo glavo. Pri prvi volitvi bode Ernest Malec volil panslavista in čez leto dnij bode sam panslavist!"

„Ni mogoče! Izkazal se je že v trdih bojih!" Politični svetovalec ni prenašal opozicije med svojimi pristaši, za tega delj je govoril te besede skoraj srdito.

A dolga glava nasprotuje.

„To je špekulant in špekuliral bo tudi s svojim prepričanjem!"

„Tiste jame so mu morda pojedle nekoliko očetovih grošev!" vsili se tretji.

„Kaj jame! Sin, sin, ta ga obira!"

Te besede je Bogomir še čul, potem pa prekorači prag sosedne sobe. V tej sobi je stal biljard in igrali so štirje mladi gospodje. Zaspan točaj je markiral igro, a gospodje so kričali, v resnici prav grozno

kričali. Bili so obrazi, malo nespametni, malo blazirani in nad vse prav mogočno dolgočasni. Nekaterim se je napravljala že lisa na temenu in drobna stvarca z obrazkom, ki je komaj ušel šolski klopi, bila je odločno plešasta. Igrali so, kakor povedano, s kričečim navdušenjem, a igrali so slabo, zabavljali pri vsakem sunku na biljard ter se togotili na markêrja, da premalo piše. Bitja so bila to, katera so skrbne matere razvadile, katera se niso ničesar naučila v kratkem življenji, katera pa so sedaj, ko so imela pravico s frakom plaziti se po parketu, govorila o vsaki stvari, in sicer govorila, kakor bi Bog vé kaj vedela!

„Slaba deska to!“ kričí dolgin, na katerem je bilo najzanimiveje to, da si je česal lasé v velik rep okrog ušesa.

„Ta kêj, ta stara žlica,“ vpije tista šibka plešasta stvarca, „bil bi za gnojne vile preslab.“

„Danes bo še kak Slovenec tu!“ oglasi se tretji zaničljivo.

„Slovenska sodrga!“ srdi se oni z repi okrog ušes. O Slovencih ni nikdar drugače govoril, kakor s to psovko.

„No, lepa družba!“ dostavi tretji. Nosil je takisto rumeno laško obuvalo, da je bilo videti, kakor bi bos skakal okrog! —

Bogomir pobegne v tretjo sobo. Tu je pripravljena restavracija: mize so z rumenimi prti pokrite. Pri teh mizah preží nekoliko točajev v ponošenih frakih in umazanih kravatah. Po zraku pa se je iz bližnje kuhinje razširjal duh ogerskega guljaša, iz česar se je dalo sklepati, da se bode ta madjarska jed pri „supeji“ o polunoči prav pridno naróčala.

Dvorana, v kateri se je plesalo, je precèj visoka in obširna. Vrsta stebrov razdeljuje to plesišče v dva prostora. Od stropa visi nekoliko svečnikov, na katerih pa je tedaj gorela samó vsaka druga sveča, tako da ni bilo prave svetlobe. Ko Bogomir vstopi, šumelo je tu notri, kakor šume zvečer bučele v panji. Godba, posajena visoko na galeriji, je ravno počivala, in plesalke in plesalci so se sprehajali v velikem kolobaru po parketu ter se sladko smijali. Če si tak parček, in posebno gospodiča v fraku, iz dalje opazoval, zdelo se ti je, kakor bi se črna muha spenjala po cvetoči roži. Dekleta, kar je resnica, bila so krasna: belih polnih rok na kupe in žarečih očij na izobilje! Črne muhe v frakih pa so zaljubljeno zrle svojim plesalkam v obraz, zvijale tanka telesca, ter živo agirale z rokami, kakor bi Bog vé kaj duhovitega govorile. Prišedši bliže pa si kmalu opazil, da se ta duhovita govorica suče samó o tem, kako se gospica danes zabava, kako je danes krasno, da se bo jutri lahko dolgo spalo in da se kaj tacega samó v lukovški kazini napraviti dá, i. t. d. Sredi kolobára, pod svečnikom, na tako imenovanem otoku taborili so bolj ostareli gospodje, vdovci, zasebniki, kateri

so se pri svojih visokih letih še vedno radi ogrevali o tistem ognji, ki nam ga v krvi užigajo nagi komolci mladih deklet. V tej družbi se je kazalo tudi nekoliko redov, a malo.

Ob straneh, na mehkih sedežih so čepele matere z zadovoljnimi obrazi ter se s pogledi ozírale po svojih hčerkah, kateri pogledi so jasno oznanjevali: Kaj ne? to je dekle, moja hčí!

Po stranskih kotih so se šopirile gospé, ki niso več plesale, ki so pa pri tacih prilikah rade razkazovale svoje drage obleke, svoja naga tolsta pleča, in dolgi rep kipečih svojih čestilcev! A zakonski možje so sloneli kje pri strani, pozabljeni in prave ničle nocojšnji večer. Vmes so se pletle vojaške uniforme, rožljale sablje, in star general s sivo brado se je trudil okrog mladega, krasnega dekleta, ki je koketiralo — ne s sivo brado, a z zlatim robom pod to sivo brado!

Summa summarum: mnogo smijanja, mnogo plesanja, mnogo nepotrebnega govoričenja, in mnogo potú! V srci pa je vender čutil vsakdo, da je bilo lani in predlanskem ravno tako, in vsak si je želel, da bi bil že skoraj v gorki postelji. Če si pa vprašal koga, kako se ima, kratkočasnosti in izvrstnosti tega plesa prehvaliti ni mogel!

Bogomir sloni pri stebru ter opazuje to burno življenje pred seboj. Skoraj se je pričel dolgočasiti, kar se mu položí tuja roka na ramo.

„Vraga, ali si ti Lesovéj, ali nisi?“

Vprašani se začuden obrne. Pred seboj opazi malo osebo v fraku in lakiranem obuvalu, ki se je svetilo kakor srebro. Ta osebica si je česala globoko na čelo svoje lasé, kakor je bilo nekdaj pri otrocih navada, da je bil obraz videti, kakor brez čela. Temu možu so se cedili lasje od dišav in na prsi si je bil nekje nataknil rudečo rožo. Pri vsakem koraku so se na nogah prikazovale krvavo-rudeče nogovice. Bil je to elegantno-modern človek! Na fraku je nosil še celó rumene, zlate gómbe, da je bil z ničevno svojo fizijonomijo v resnici podobnejši lakaju, nego spretnemu in priljubljenemu plesalcu. V rokah je tiščal ženski pahljač, ki si ga je bil izposodil pri svoji plesalki ter ga po plesu pridržal, da je vzbujal večjo pozornost.

„Ali si ti Lesovéj?“ vpraša še jedenkrat ter se pri tem s pahljačem vseka po suhem stegnu, kar je menil, da je silno elegantno. „Vraga, od kod pa je tebe prineslo?“

Bogomir ga nikakor ne more spoznati.

„Mene boš vender poznal! Ferdinand Sodar! Na univerzi sva bila prijatelja!“

„Resnično! Ti si, Sodar!“ odgovorí hladno. Že na univerzi mu ni bil po všeči medeno-hlinavski ta značaj.

„Bog te živi! Bog te živi!“ govorí oni. „Poglej, jaz sem sedaj notar v Lukovci in denar si delam, ha! ha! A danes sem grozno presiran, (notar Sodar je govoril rad v tujih izrazih), tu sem aranžer in skrbí imam, skrbí! Prijatelj, ti ne veš koliko tako aranžiranje opraviti daje!“

„Kaj?“ začudi se Bogomir, „Kako si prišel ti med preroke? Na univerzi si hotel pokončati vso Nemčijo?“

„Ej, univerza! Slaba šala, prijatelj! Sedaj smo v življenji in pametnejši in denar si služimo. Slovenščina je za dijake. Sedaj smo Nemci in v srci smo bili vedno Nemci, kar je pametno. Slovenščina je za dijake! Hi! hi!“

In sam se je smijal temu hromemu dovtipu. Bogomir si je dejal sam pri sebi, da je to človeče ravno to postalo, kar je bilo o njem pričakovati. A mladi notar mu ne dá časa, da bi dolgo premišljeval o taki značajnosti. Zopet se udari s pahljačem po stegnu ter pravi:

„Ne stoj tu, kakor kip! Pleši vraga! Čakaj, predstavim te nekaterim gospodičnam, lepim in bogatim. O vsaki ti vem povedati, koliko bo imela dote, in povedal ti bom, če boš hotel! Hajdi!“

Bogomir mora ž njim. In oni s pahljačem, s katerim se je še vedno bíl po stegnu, vlači ga okrog med gospodičnami ter ga predstavlja: „Gospod Lesovéj — gospica!“ Bogomir napravlja svoje priklone. Mladi notar pa se radosti, da je zopet vzbujal pozornost s tem, da je kazal nepoznanega plesalca. Potem pa se postavi sredi dvorane, popravi si nekoliko obleko, da se zabliskajo krvavo-rudeče nogavice, trešči s pahljačem ob stegno ter kričí:

„Kadrilja! Gospôda, ka—dri—lja! Prosim dve koloni!“

Osmo poglavje.

Kad prvi put do mene sjedjela,
Te joj kradom modre oči pazih,
S divnom slutnjom nješto me prorazi,
I razigra od srdca do čela.
Kad joj danas pazim obraz mili,
Oko mene vas se sviet zavrti,
Zadrhće mi ko list srdce živo.
Stanko Vraz.

Kadrilja v dveh kolonah! Kdo je ne pozná dolgočasnosti take kadrilje? Okrog tebe sopara, po parketu odtrgani kosci ženskih oblek, nad teboj bobneča godba, tebi nasproti pa bled človek, ki premika z nenaravno grandeco okorne ude! Tik sebe imaš družico, polovično opravljeno, z umetnim cvetjem čez in čez prepreženo, in z obrazom, na katerem vsaka črtica oznanjuje, da hoče od tebe, svojega plesalca, kratko-

časena biti! In konečno še najhujše! V tvojem sosedstvu se je naselil zaljubljen parček, in ta se ti nosi, kakor golob in golobica na strehi. Ti sam imaš neprestano zavest, da moraš kaj govoriti. Ali kaj? Tvoja plesalka te je pogledala že jedenkrat, dvakrat, in vselej menj prijazno, in konečno se jej prav jasno čita na obrazku, da je neprijetno raznenadena, in da obžaluje, ker ima tacega dolgočasneža na svoji stráni. Nekaj se mora izpregovoriti. Jezik se vender le razveže in besede, katerih se je človek z vsemi svetimi prisegami ogibati zavezal, izrujejo se ti iz grla: Gospodična, kako se zabavate nocojšnji večer? — V resnici, tvoja usta so jih izpregovorila, banalne te besede! Otrpneš o njih, kakor riba, zamrznena v ledu! A pomagati se ne dá: Gospodična, kako se zabavate nocojšnji večer? — Pa vir je vender odprt. Potem si hipoma sredi govorice, živahne in navdušene. A ko je kadrilja končana, ne veš, kaj si govoril. In glava te bolí! Da bi jo vrag vzel, táko kadriljo!

Bogomir si izvoli plesalko, aristokratične zunanjosti in z nekako ošabnim obrazom. Bil je slovensk obraz, in če si ga ovil s pečo, bil bi mnogo krasnejši nego sedaj, ko ga je venčalo umetno cvetje. Precejšnja samozavest se je prodajala po tem obrazu, in Bogomir je kmalu zvedel, kje korenini omenjena samozavest.

Po splošnih prvih frazah mu je povedala, da je vzgojena v nemškem institutu, in da tudi pri plesu nima navade, govoriti s Hamletom besede, besede in samó besede. S tem je hotela izraziti, da tudi pri plesu ljubi resne razgovore.

„Gospod Lesovéj,“ vpraša potem ponosno, „ali govorite angleški?“

Bogomir otrpne. Angleški? Kakor bi to bilo v Lukovci kaj navadnega!

„Ne, gospodična! Ali govorite Vi slovenski?

Zasmijala se je ter odgovorila porogljivo: „Ne! Čemu vprašujete?“

„No, ker je slovenščina v tej deželi mnogo potrebnejša od angleščine!“

„Za kuharice in krščenice gotovo!“ Te besede izpregovorí prav zeló občutno. A vender se ni hotela v resnici razsrditi, ker se je bala, da jej sicer odide prilika, pokazati svojo veljavo.

„No, ali angleška literatura Vam bode znana?“

„Nekoliko, gospodična.“

„Kateri angleški pesnik Vam najbolj ugaja?“

Že je hotel imenovati tebe, večni Shakespeare, a premisli se; Bog zná, kakov ukus ima ta ženska! Za tega delj odgovorí hladnokrvno: „Težko je soditi, gospodična. A recimo: Tomaž Buckle.“

In v resnici ni opazila jame, katero jej je skopal pred nožico s tem, da je slavnega zgodovinarja postavil na čelo angleškim pesnikom. Mirno in zavestno odgovorí:

„A meni ugaja najbolj Coleridge!“

„Coleridge! Dober poet je!“

„Ste li čitali njegovega „Starega mornarja?“

„Ne, gospodična.“

„Škoda! To je prava poezija!“ In sedaj prične pripovedovati, kako je star mornar od treh svatov jednega ustavil. Bogomir pa mora poslušati celo dolgo pripovest o tem nesrečnem mornarji: Kako je na jugu hudobno ustrelil ptico albatros, kako je potem razkačen duh preganjal ladjo, kako so tovariši pri luninem svitu pomrli, kako ga je sveta Devica z dežjem okrepčala, in káko pokoro je moral delati nesrečni mornar!

In Bogomir si je takoj raztolmačil položaj. Ta drobna ženska se je pred plesom iz kake knjige o angleški literaturi na pamet naučila poglavje o Coleridgeji, in sedaj je s tem poglavjem mučila svoje plesalce! Zrak na okrog se je izpremenil v tekoč svinec, in skoraj ni mogel več dihati. K sreči se je kadrilja končala. Bogomir se zahvali svoji plesalki za ukusen in poučen razgovor. Pogleda jej v obraz ter opazi, da si barva obrvi: pri desnem očesu jej je bila obledela polovica obrvi, da se je takoj vedelo, kje mejita priroda in umetnost.

„Nevarna ženska je to!“ misli si Bogomir. „Barva si obrvi in z angleško literaturo pita svoje plesalce!“ Z olehčanim srcem pobegne v stran. Kmalu potem pride njegova plesalka mimo. Vodil jo je gospod, ki je v življenji brez dvojbe prodajal rozíne ali kaj tacega.

„Gospod, ali poznate starega mornarja!“

Vprašani razkorači obraz: „V Trstu sem jih poznal nekoliko!“

Sedaj je Bogomir za gotovo vedel, da se je gospodična na pamet naučila kapitel o Coleridgeji! Táka je ta ženska učenost!

Tedaj pa je prikipela veselica do svojega vrhunca. Že poprej se je pripovedovalo, da ima družba nečesa veselega pričakovati. Bolj posvečeni v tajnosti slavnostnega odbora so pripovedovali za trdno, da se bode o svojem trenutku tudi nekaj mask oglasilo ter s svojimi dovtipi pomnožilo izvrstnost nocojšnjega večera.

V resnici se hipoma odpró vrata iz ženske garderobe in v dvorano se vsuje vrsta kostumiranih parov. Maskirane pa so samó ženske. V tej družbi se je razkazoval nekakov vojvoda Alba z zajčje-plašnim obrazom; potem se je videlo nekoliko turških paš z obleko, ki se je dobro poznala na odru lukovškega nemškega gledališča; nekoliko Kitajcev,

in sploh jednacih kostumov, ki se dado v cenó napraviti, ali pa pri gledališči izposoditi. Cvet vsem pa je bil markí Poza, lukovški markí Poza! Z obrazom, kakor ga imajo naši rovtarji, in s tankimi nožicami, ki pa že prav čisto nič méč kazale niso, persifliral je Schillerjevo dramo, da je bilo groza! Ta markí je pričel takoj z veliko strastjo plesati ter je bil v črnem svojem plaščeku in z brezméčnimi nožícami brez ugovora smešna prikazen. Priletna gospá, mimo katere je priplesal čudni ta Maltezovec pa je vender (tako, da je vsakdo lahko slišal) vskliknila: „Ah, wie herzig!"

In Vi bi morali tedaj videti malega markija, kako je zavihtel svojo glavo in plesal in plesal!

Ženske maske se razkropé med občinstvo in kmalu priča glasno smijanje tu in tam, da so se pričeli tisti znani napadi, ki hočejo biti dovtipni, a so skoraj vedno neslani. Tudi pred Bogomirom se ustavi maskiran parček: prva, črno-lasa Turkinja, s koketnim fezom; druga pa fantastično opravljena. Hotela je predstavljati vzpomladansko vijolico: tega dišečega cvetja je viselo vse polno okrog nje, in še celó glavico jej je pokrivala modra vijola. Pod modrim tem cvetom pa so se žarili rumeni lasje ter se čarobno družili z modrim cvetom. Krasna, ljubezniva je bila ta vijolica in nosek izpod črne maske zrèč in pod njim rudeča usta so se videla Bogomiru nekako znana. Tudi modre oči je imela, ki so ga nagajivo opazovale izmed temnega žameta.

„Kaj stojiš tu, kakor bi bil lesén?" vpraša Turkinja.

„Doma ti pa kostanj kradejo, ti gozdni čuvaj, ti!" dostavi vijolica.

Bogomiru šine kri v lice. Usta so ravno tista, nosek tudi, in ti rumeni lasje! A vender ni mogoče! Kako naj pride kmetsko dekle semkaj! Od samega začudenja niti besedice izpregovoriti ne more.

„Poglej ga, še vedno je lesén!" oglasi se zopet Turkinja.

„Saj sem ti pravila, da bo kaka kisla stvar!" dodá vijolica. Tudi te besede je čul tedaj v gozdu! Sedaj dvojba ni več mogoča! Oni dve smejé odhitita v gnečo. Bogomiru pa pólje čudna sreča po duši. Kakor bi se bil vsilil nebeški žar v dvorano, vidi se mu hipoma vse v večjem blesku. Še celo smešni plesalci so mu sedaj uzori moške lepote! Ničesar ni več premišljeval; samó to je vedel, da bode danes zopet gledal obrazek, ki ga ni mogel pozabiti od tistega dné. Danes je tu, in sedaj ni več smešno, če jo ljubi!

Tedaj pa se postavi naš Ferdinand Solar sredi dvorane, tleskne s pahljačem po stegnu ter pove, da je ura polunoči in da zahteva zakon, naj se milostive gospodične demaskirajo.

Splošni ah! in a! oglaša se po dvorani. Gospodične snemajo maske, žanjejo pohvalo od svojih čestilcev ter hité k materam, katere jih s skrbno-zadovoljnimi pogledi vzprejemajo. Izvrstno se je posrečilo vse! Družba vstaja, da bi se odpravila k „supeju“. Gospodične in gospé se ogrinjajo z belimi mantiljami ter pobirajo cvetje, s katerim so jih obložili tlačani-plesalci. Tudi očetje prihajajo pravit, da so že zasedli prostore. Ves ta čas se je oziral Bogomir kakor jastreb po dvorani. Izmed belih oblek in črnih frakov ne more opaziti vijolice, po kateri je hrepenelo njegovo srce. Konečno jo ugleda. Ondu pri vratih v garderobo je stala — brez maske — ter snemala bele rokavice z belih rok. Pogled je obračala po plesalcih. Morda je iskala njega? V resnici sreča se oko z očesom. Bila je ona, kakor je živela v njegovem srci! Dobro opazi, da se jej razširi lahna rudečica po cvetočem obrazu, kakor se razširi jutranja zora po mladem nebu. Čaroben smehljaj se jej zaziblje okrog ustec, — potem pa izgine v garderobi. Bila je ona in njega je hotela še jedenkrat videti!

„Lesovéj,“ oglasi se v tistem hipu notar Sodar, „dovoli, da ti tu predstavim svojega prijatelja, gospoda Viktorja Malca!“

Vsa poezija izgine pri tem imenu! Bliskoma se obrne — in pred njim zvija telo tisti dolgi človek z repi okrog ušes, ki ga je poprej videl pri biljardu. Nemileje mu usoda ni mogla ogreniti nocojšnjega večera! In ta človek naglaša še celó skupno sorodstvo! Bogomir nekaj odgovorí, a sam ne vé kaj.

„Morda hočete z nami supirati?“ vpraša mladi Malec.

„Obžalujem! Voz sem naročil, a tudi glava me močno bolí. Predolgo sem že tu!“

„Škoda, dobrega šampanjca imamo.“

„Lahko noč, gospôda!“

V srdu zapusti dvorano ter se v pozni noči odpravi proti Višavi.

* * *

Med zimo je odpotoval Bogomir Lesovéj. Imel je opravke v mestu, kjer mu je umrl oče. Spravljal je v denar zapuščino. Tako je pretekla zima, in ko se je zopet povračal na Višavo, bila je že vzpomlad v deželi in kostanjevi gozdje v belem cvetji. Nekega jutra se oglasi pri njem notar Sodar. Povê mu, da ga samó mimohodé obiskuje in da gré na Nižavo, kjer obhaja hišni gospodar danes svoje godovanje.

„Kakor tihotapec se plazim danes tja!“

„Kako to?“

„Ernest Malec postal je čez noč narodnjak! Vrag vedi, kaj mu je seglo v možgane! Pri zadnji volitvi je volil narodno in sedaj ga pisano gledajo moji prijatelji in neradi bi videli, da se pečam ž njim!"

„A ti se vender pečaš?"

„Moj Bog, kaj hočem. Moj klijent je in pije se dobro vino pri njem. Tudi dekleta so lepa in bogata!"

Prijatelja se ločita. Ko dospè Ferdinand Sodar na Nižavo, bilo je skoraj poludné. Na dvorišči je stalo polno voz. Ernest Malec se je radostil svojega rojstva, in povabil je bil gostov, da se je vse trlo po starem poslopji. V prostorni dvorani sta bili pripravljeni dve dolgi mizi in kmalu je sedela okrog njiju vesela in navdušena družba.

Deveto poglavje.

Eine grosse Epoche hat das Jahrhundert geboren;
Aber der grosse Moment findet ein kleines Geschlecht.
Schiller.

Tu so sedeli! V srcih vseh je živel denašnji dan in s težko dušo so ga pričakovali vse leto. Danes pa so sedeli pri mizi in z žarečimi obrazi si podajali roke. Vsi so tu bili in z radostno dušo pričakovali skled, da bi jih praznili. Sedaj in sedaj je privzdignil ta ali oni kupo, obrnil jo proti oknu in zaljubljeno-melanholično zrl na barvo cekinastega vina. In potem jo je izlil v želodec in dobro mu je dejalo po vseh udih.

„To je veselje!" vzklikne gospod Škrjanček, ki je leto in dan bil zakopan med akti v Lukovci. Pisaril je v davkariji ter si bil počasi izpisaril svoje srcé. Tega, kar imenujemo prepričanje, pa gospod Skrjanček nikdar poznal ni.

„To je barva, prava, poštena barva, ah!" In izpije in iz srca vzdihne. Za njim se oglasi gospod Kremen, ki je bil sodnik v Lukovci.

„To je pijača, Škrjanček! Ko bi človek tacega vsak dan imel le jeden poliček! Škrjanček, vsaj jeden poliček, kaj ne?" Izpije in žalostno povesi glavo.

„Poliček, Kremen, jeden poliček! Pa še nekaj, Kremen, še nekaj!" Škrjanček imenitno dene v gube svoj obraz.

„Poliček — pa suhega mesá, Kremen, takisto v skledo položenega med kislo zelje, Kremen!"

„Vem, vem!" odgovorí Kremen, „potem bi si ne želel ničesar na svetu in rad bi delal in zobal prah v pisarni!"

Umolkneta in padeta po skledah, ki so se ravno servirale. Jed in pijača sta jima bili v življenji — ideal!

Tik njiju si je bil izbral danes svoj prostor gospod doktor Zima. Kaj je bil naš gospod doktor Zima? Sedaj samó kos mesá z glavo,

truplom in dvema nogama. Nekdaj je imel lep talent. A nesreča je hotela, da je spisal še precèj dobro razpravo o repatih zvezdah. Spisal pa je jedino to delo, in (kakor je že pri nas v navadi) dobil ž njim patent do duševne lenobe. In v tej duševni lenobi si je zamastil in zamoril srce in dušo.

„Kako se Vi zovete?“ vpraša mladega človeka tik sebe. Bil je to gimnazijalček svetlega pogleda. S svojim sorodnikom, pogorskim župnikom je prišel ter sedaj tik „slavnega“ doktorja sedel z vzvišanimi občutki in z verno udanostjo sesal v sé besede učenega doktorja. Bilo je to mlado srce, polno kakor kristal čiste ljubezni do slovenske domovine in polno najbogatejših upov za prihodnost. Bilo je to srce kakor mlado zelišče vzpomladi, potrebno podpore dobrega vrtníka. Bilo je to bitje, kakor jih ima mnogo naša uboga domovina, in na katera bi morali vedno nebeškega blagoslova klicati, da bi nam zvesta ostala do počitka v grobu!

„Kako se Vi zovete, mladi prijatelj?“

„Jakob Ozimek, gospod doktor.“

„Aha! Jakob Ozimek! Ozimek! Lepó ime!“ In doktor Zima zgrabi velik šop zelene salate ter si napolni usta ž njo, da mu zastajajo glasovi v učenem grlu.

„Poglejte, Jakob Ozimek, Vi ste še mladi, jako mladi! In to so lepi časi in upe si kujete v svojem srci, Bog vé, kake upe. A nekdaj pridete do spoznanja, da vsi ti upi niso bili niti prevrtanega oreha vredni; pridete do spoznanja, da smo mi Slovenci ničle, ljubi moj Jaka Ozimek, slabotne ničle! Vidite, takisto slabotni smo, kakor drobna prepelica. Hitela je iz Afrike proti severni domačiji. Ali viharji od morja so jo vrgli nazaj — v saharsko puščavo! Ondu pa je s žulji med perotami obležala, obležala v pesku in pustinji! In potem umira in umre! Ha! ha! Kadar dozorite, Jakob Ozimek, pridete gotovo do tega spoznanja, in povem vam, da Vas bode to vse — prav malo skrbelo potem!“

Z groznim cinizmom je govoril te besede, vlival smrt v mlado dušo in trgal z neusmiljeno roko upe iz nje. In ali jih morda ni tacih „pesimistov“ v istini med nami, kateri nam s suhimi svojimi idejami ostrupávajo mladino? Da bi jih zadelo nebá prokletstvo!

Gospodu doktorju je stopalo vino v možgane, ker pridno je pil.

Oni pa je tudi pil, in objele so ga vinske močí. Strašna praznota mu je nastala v srci. Kjer je klilo poprej mlado, živo cvetje, hipoma je pognalo resje in trnje! Žalostno povesi glavo.

„Torej, pravite, gospod doktor, da mi Slovenci nimamo nikake prihodnosti?“

„Ne-e-e! Ne, ne-e! Kaj hočemo mi Slovenci? Mi smo ničle, gospod Ozimek, prave ničle!“

Med tem se je življenje pri mizi razvnelo in hrup je nastal. Tu pa tam so žvenketale kupe in pile se zdravice. Iz tega kaosa pa se je začul sedaj pa sedaj gospod Škrjanček ali Kremen.

Prav spodaj pri mizi, pri vhodu v sobo sta sedela še dva junaka. Mi ja takoj imenujemo po imenu ter povemo, kdo sta. Bila sta učitelj Oroslav Žlica in pa podučitelj Vekoslav Kozica. Tudi ta dva sta se veselila denašnjega dné ter obirala tolste krače. Sedela sta se vé, kolikor najbolj mogoče oddaljena od gospodov — duhovnikov ter z zaničljivimi pogledi sedaj pa sedaj streljala na božje služabnike.

Bila sta to liberalna učitelja, tedaj v navadi pri nas Slovencih.

Ernest Malec je bil tisti dan židane volje. Tik svojega sorodnika, gospoda Lavrencija Sodarja je sedel. In mnogo rečij napravlja jima skrbí.

„Ej, ti Sodar,“ toži Ernest, „cene ni, cene!“

„Prav res, cene pa ni!“ odgovorí Lavrencij s klavernim glasom.

„Vina imam nakopičenega v kletih, da ne vem kam ž njim! Ali cene ni, cene!“ In Ernest Malec se skloni k onemu rekoč:

„Veš, kaj ti rečem, Lavrencij? Če bi takisto malo toča poškropila vinógrade ter jih malo raztolkla, povem ti, kupčiji bi ne bilo na kvar!“

Tudi Lavrencij na široko razblekne svoj tolsti široki obraz.

„Bog vé, kako še pride,“ reče potem, „Bog vé? Jaz pa sem letos tak, da se ne bojim črnih oblakov. Prav nič se jih ne bojim, bo vsaj vino kaj cene imelo! Ha! ha!

„Istina, ceni bi ne škodilo, hi! hi!“ Tako sta govorila ta dva poštenjaka. Na mestu, kjer nosijo drugi srce, imela sta brez dvojbe mehove, vina polne.

V najburnejšem hripu se dvigne tedaj rakovški gospod župnik, Andrej Blagor, s svojega sedeža. Slabosti je bil udan, da je v verzih napravljal najčudnejše napitnice. Poprej, ko so se napravljale oficijalne napitnice, je molčal. Ali sedaj je prišla njegova ura. Pograbi kupo rumenega vina in vstane. Vsakdo je vedel, da pride napitnica. Vse umolkne. Gospod župnik pa takoj ukuje gospoda Ernesta Malca — v strašne rime. Na dolgo in široko ga primerja zlati posodi in v to posodo nameče vsakovrstnih biserov in drazih kamenov.

„On je zlata posóda,
K'ma ljubezen do svoj'ga naroda,
Naj mu zažvenketá čaša,
Če je taka tud' volja vaša!“

Z navdušenjem se dvigne vse ter hiti k domačemu gospodu. Takoj zadoní žvenket vinskih kup! Ali tedaj se odpró vrata in v sobo stopi — Bogomir Lesovéj!

Ernest Malec obledí, potem pa mu prijazno hití naproti ter vzklikne, kakor bi se Bog vé kako veselil prišedšega gosta. S silno sladkostjo ga seznani z družbo. Ali na čelu se mu prikaže znoj v svetlih kapljah. Posadí ga na svojo stran ter mu natoči vina. Druga družba kmalu pozabi njiju, in klepeče med seboj. Tudi ta dva se podasta v razgovor.

„Strijc Ernest, Vam bi se bilo gotovo čudno zdelo, če ne bi se bil oglasil danes tu pri Vas. Ali prišel sem in srečo Vam voščim, Ernest Malec, v spomin tistim, katere ste Vi — pomorili!"

Vzame kupo s penečo pijačo in nasloni se proti onemu.

Le-tá se pretrese, in roka na mizi se mu skrči v pest. Potem pa vender odpije na zdravijco. Od čela se mu uderó debele kaplje na lice. S servijeto si hitro obriše obraz.

„Pa je v resnici vroče tu!" pravi Bogomir hudobno.

„Vroče! vroče!"

„Ali ostaniva pri svojem razgovoru! Strijc Ernest, Vi podpisujete tudi — meníce?"

Ernest Malec obledí kakor stena. Ravno je hotel piti. Ali tresoči se roki odpade kupa, da se mu draga pijača razlije po obleki in da se steklo žvenketaje razleti po tleh. Družba plane kvišku ter prihití h gospodarju, ki je brez močí in bled kakor kip sedel na svojem mestu.

„Potolažite se, gospodje," reče Bogomir. „Govoril sem mu o starem prijatelji. Revež se je samega sebe umoril in to zavoljo svoje žene. Tožna taka usoda je pretresla gospoda Malca. Drag prijatelj mu je bil!"

„Drag, prav drag!" pritrjuje Ernest in beseda mu prihaja tako težko iz grla, kakor bi ga nekaj dušilo. „Saj ni nič, le pijte, gospodje! V moje zdravje pijte, gospodje! Le pijte, gospod Kremen! gospod Smola!"

In hipoma se zopet pomirijo. Bogomir prične na novo:

„Vi toréj tudi meníce podpisujete?"

Oni ni mogel odgovoriti, samó debele svoje oči je s strahom, s smrtnim strahom uprl nánj.

Nekaj časa nastopi molčanje.

„Strijc Ernest, koliko je vredna ta-le Nižava, koliko bi Vi dejali?"

„Nižava? Vredna? Menim do štirideset tisoč goldinarjev."

„Štirideset tisoč! Lepa posest! Vi torej podpisujete meníce! In glejte, jaz sem posestnik nekaterih tacih papirjev!"

„Vi!" vzdihne.

„Jaz! In ako je Nižava toliko vredna, treba se mi pač ni bati, da bi kaj izgubil pri Vas, gospod Malec!"

Ko ne dobi odgovora, reče še: „In pa saj bi tudi spodobno ne bilo, ako bi ljubljeni Vam sorodnik pri Vas izgubil svoje imetje! Ali ne, gospod Malec?"

„Ne! ne!"

„Vi podpisujete torej menice! In danes sem Vas moral s tem razradostiti, da vsaj veste, v kacih rokah počivajo sedaj Vaši podpisi. Ernest Malec, še jedenkrat na spomin istih, katere ste Vi — že veste!"

In ko sta odpila, reče glasno: „Sedaj, strijc Ernest, pozdravil bi še rad domačo gospó in gospodične!"

„Na vrtu so!" zajecljá Ernest. Ali bil je tako prestrašen, da ni mogel vstati. Otrpel je obsedel na svojem mestu, ko se je gost priporočal.

Tedaj pa se je gospod doktor Zima storil domačega.

„Počakajte, gospod Lesovéj, ali kakor se že zovete, počakajte, jaz grem z Vami! Počakajte! Samó to-le še izpijem!"

Ko se oni vidoma začudi nenaravni tej priljudnosti, pravi: „No, jaz sem doktor Zima! In to-le še izpijem, toliko bodete vsaj počakali! Ni vraga, da bi ne!"

Potem si ulije natočeno vino v svoje grlo in obrnivši se proti Jakopu Ozimku, izpregovori patetično: „Tako, Jakob Ozimek!" In podá mu roko, „sedaj pa preudarite, kar sem Vam pravil! Tehtne besede!'

Polasti se Bogomira ter ga potisne skozi vrata. Za njima pa gré Ernest Malec in kakor v megli ja vidi zapuščati sobo.

(Dalje prihodnjič.)

Na Silvestrov večer 1883. leta.

Spisal dr. Jos. Vošnjak.

IV.

Tužnim srcem javljamo, da je naša nepozabljiva . . . . gospá Albina . . . . . dné . . . 1883. l. po dolgi in mučni bolezni mirno v Gospodu zaspala."

Uboga Albina!

Tedaj še le po dolgi in mučni bolezni je zapustila svet, od katerega se je tako nerada ločila! Pred mnogimi, mnogimi leti, ko sem novopečen doktor medicine in kirurgije tam nekjé pod gorami svojo nadepolno prakso začel, bila je prvi bolnik moj. Vsak zdravnik se

gotovo še spomina, kako čudno mu je bilo pri srci, ko je bil poklican k prvemu svojemu bolniku. Če ga ne bo mogel ozdraviti, ali če ima celó nesrečo, da mu umrje, gorjé nesrečniku, on je kriv smrti in naj si ima še tako dobra spričala in še tako temeljito znanje, izgubil je zaupanje in si je bode le počasi in težko spet pridobil. Želim vsem mladim kolegom, da jim je usoda mila pri nastopu trnjeve prakse in da jim ne pošilja hujšega prvega bolnika, kakor meni.

Prejšnji večer sem se bil pripeljal s svojo, ne ravno obilno ropotijo in drugi dopoludan spravljal medicinske in druge knjige iz zaboja, ko nekdo potrka na moja vrata. V sobo prihiti mlada ženska osoba. Po obleki sem sodil, da je hišina ali kuharica.

„Oh, le brž, brž, gospod doktor! Naši gospé je tako slabo; še nikdar jim ni bilo tako hudo; kar omedlujejo od samih bolečin. Prosim, da précej pridete. Jaz moram še v štacuno po goruščice in kamilic.“

„Čakaj, da mi pokažeš, kam?“

„Res, gospod doktor, Vi še ne veste, Vam pa čem pokazati.“

Ko po stopnicah hitim za njo, sreča me hišni moj gospodar: „Kam pa tako naglo?“

„Nevaren bolnik! Hiteti moram.“

Gospodar v tem zagleda hišino in se namuzne: „Aha, h gospé Albini! Po tem potu boste še dostikrat hodili.“

„Kaj menite?“

Pa gospodar gré smejé se gori po stopnicah, hišina pa me spet priganja: „Brž! Le brž!“

In pospešil sem svoje korake preko trga, dokler nisva stopila v jedno najčednejših hiš, kjer mi je na mostovži v prvem nadstropji naproti prišel dobro rejen gospod srednjih let. Bil je g. Jakob, uradnik in hišni lastnik in kar je glavna stvar, mož gospé Albine.

Jaz se mu predstavim.

„Hvala Bogu, da ste prišli!“ veselí se dobrodušni mož. „Bili smo zdaj nekaj časa brez zdravnika in v pravih skrbéh, da nobenega le-sem ne bode. Prosim, vstopite, uboga žena moja že silno težko čaka.“

Odprè vrata in me pelje skozi dve sobi do spalnice. Med potom mi pravi, da je gospó napadel tako hud glavobol z omotico, da se je kar na zofo zgrudila, kjer leži še zdaj.

Stopiva v spalnico z gardinami zatemnelo.

Gospá Albina vpraša z bolestnim glasom: „Ali si ti, Jakob? Kaj pa gospod doktor, ali ga še ni? Meni je tako slabo, oh! oh!“

„Umiri se, ljuba Albina, gospod doktor je že tukaj.“

Gospá Albina obrne glavo proti meni, ki sem bil v tem pristopil, odprè na pol svoje oči, pogleda me, pa trepalnice kakor utrujene kmalu spet zakrijejo oko.

Sédem na stol, katerega mi je primaknil gospod Jakob k zofi, in zdaj začnem po navodu slavnih svojih profesorjev delati diagnozo. Vprašam, kje so bolečine, kedaj so se začele in ob jednem potipljem žilo.

„Iz žile, gospod doktor,“ reče gospá Albina z nekoliko krepkejšim glasom, „ne boste nič pozvedeli. Moja žila zmerom jednako bije, naj mi je tudi tako hudo, da bi umrla. Moja bolezen je le v glavi, tu, tukaj!“ in gospá prime mojo roko in si jo pritisne na čelo. „Tukaj, pa v sencih in na temenu imam grozne bolečine. Ne čutite vročine, da mi kar puhtí iz glave?“

„Zares, zdi se mi, da imate toplo glavo.“

„Kaj toplo? Gorí! Gorí! Jakob! hitro mi spet obéži glavo. O joj!“

Ni mi trebalo daljšega preiskovanja, z diagnozo sem bil précej gotov: hysteria — slovenski izraz: máternica je še bolj karakterističen — mučiteljica sedanjega ženstva in še hujša mučiteljica trpinčenih zdravnikov.

Izpovedati se moram, da tačas, ako smo govorili o histeriji, nismo si druzega mislili, kakor neko nervozitêto in pretirane, izmišljene bolečine. Zdaj se tudi o tej ženski nadlogi sodi drugače. Priznava se, da je svoje vrste bolezen in da se mora ravno tako resno ozdravljati, kakor druge bolezni.

„Upam, da Vam bo kmalu odleglo,“ tolažim bolníco. „Zapisal Vam bom zdravilo, katero gotovo pomaga.“

„Da bi le, a jaz imam malo upanja. Jakob, odpri vender gardine, da bo videl gospod doktor pisati.“

G. Jakob stori po povelji, in ko se solnčni žarki — bilo je meseca majnika — vlijó po čedno pospravljeni sobi, imel sem še le priliko, v lice videti svojo bolníco.

Bila je mlada gospá, imela je kakih šest in dvajset let. Lepotica se ni mogla imenovati, ker je bilo lice razmerno predolgo in nos preveč rimljansk, a gosti kostanjevi lasje, ki so se krožili okoli srednje-visocega čela, temne oči od gostih trepalnic obsenčane in prijetne poteze ob rudečih ustnih delale so obraz prijetno-simpatičen.

„Jakob! Pokaži gospodu doktorju recepte doktorja T., kateri me je zdravil dozdaj.“

Ljubo mi je bilo doznati, kaj je ordiniral prednik moj, ki se je bil nedavno odtod preselil, da ne bi morda s tistim zdravilom začel, s katerim je on prejenjal.

Zapišem recept, ukažem, kar je trebalo, ter se poslovim. Gospod Jakob pa me prosi, naj pridem gotovo še pogledat proti večeru.

Mračilo se je, ko napravim drugo svojo vizito pri prvem svojem bolniku. Dasi bolezen ni bila nevarna, bal sem se vender, da se je morda pohujšala, ker sem se spominal tistih, se vé da nalašč izbranih slučajev na kliniki, ki so nam bili s svojimi božjastnimi napadi po cele tedne in mesece predmet za učenje. Sploh mlad zdravnik, izstopivši iz bólnice, ravna se iz početka v diagnozi in prognozi naravno po slikah bolezni, katere je videl na kliniki in se vsled tega le prečestokrat moti. Na kliniko ne jemljó in na njej ne ozdravljajo najnavadnejših boleznij, kacega nahoda, katara, kake zagrljenosti itd., ki se zlasti pri otrocih začenjajo s hudo vročino; in ko zdravnik v privatni praksi vidi take simptome, précej misli na nevarne eksanteme, tifus, pneumonio itd., a drugi dan, ko pride, pri malem bolniku ne najde druzega, nego nahod ali pokvarjen želodec.

Resnično sem se tedaj razveselil, ko mi stopivšemu v sobo že sama gospá Albina pride naproti in me pozdravi s hvaležnim smehljajem.

„Kapljice so izvrstno pomagale, glavobol je izginil, le omotna sem še, pa do jutri upam, da bom spet dobra. Hvala Vam! Jakob!“ kliče gospá Albina in Jakob pride naglo iz druge sobe. „Ostani pri gospodu doktorju, kajti drevi ste naš gost,“ s temi besedami se spet k meni obrne — „ako še niste kam drugam obljubili. Moja mati mi je poslala rakov, za kapljico dobrega boš pa ti, Jakob, skrbel.“

Udal sem se rad prijaznemu vabilu ter ostal pri večerji, katera je bila obilna in ukusna. Gospá Albina je slúla, da dobro razumeje kuhinjske umetnosti; izredno velike rake pa sva z gospodom Jakobom zalivala z mnogimi kapljicami starega pohorskega vina, kakor zlato se bliščečega in kakor vinsko cvetje dišečega.

Še le pozno po noči sem zapustil gostoljubno družino.

In od tedaj sem res, kakor mi je prerokoval hišni moj gospodar, mnogi in mnogikrat prehodil pot do hiše gospoda Jakoba, bodi si kot zdravnik, in to po največkrat, kajti gospá Albina je časih hudo trpela vsled svoje nervoznosti, časih pa tudi vabljen h kaki domači zabavi. Gospod Jakob je bil pravi uzor pohlevnega zakonskega moža; storil je vse, kar je gospá velela, pa ne da bi kedaj kazal kako nejevoljo; še na tihem mrmrati mu ni prišlo na misel. Bil je kacih dvajset let starejši od žene in vedel je ceniti srečo, da se je ravno njemu Albina udala v zakon. Njen oče, imovit mož, sicer hčeri ni branil, ko mu je povedala, da si je izbrala Jakoba, dejal pa je Jakobu, ko je prišel slovesno snubit: „Gospod Jakob, Vi smete res govoriti o sreči, da ste se priženili v tako imenitno žlahto.“

In gospod Jakob je vedel ceniti to srečo ter se skušal nje vrednega kazati s svojim pohlevnim in ubogljivim vedenjem. In pri tem se je prav dobro počutil. Drugim zakonskim možem v tistem kraji pa je bil gospod Jakob hud trn v peti in kaj bi ne bil? Slišati so morali in to večkrat od svojih zakonskih: „Oh, da bi vsi možjé bili taki, kakor gospod Jakob! Od njega se učite! Ali ste kedaj slišali, da je on oporekal svoji ženi, kadar česa želi? Vi letate po krčmah in kavarnah, kadar se vam zljubi. In on? Nikamor ga ni, ako mu gospá ne dovoli!“

In žene so ugibale, da bi se moralo po smrti gospoda Jakoba njegovo truplo sežgati in od prahú dati vsacemu možu le homeopatična doza, in zadostovalo bi, ko bi se vsak navzel le homeopatičnega dela Jakobovih lepih svojstev. Možje pa so se od same togote med seboj norca delali iz gospoda Jakoba in v svoji hudomušnosti še celó to in ono govoričili o gospé Albini. Gospod Jakob pak k sreči o vsem tem ničesar ni slišal ter se pošteno redil.

„Povejte mi vender, gospá, kako se je zgodilo, da ste si izbrali gospoda Jakoba svojim soprugom?“ vprašam gospó Albino, ko sva necega poletnega popoludné sedela na vrtu, ki se je za hišo raztezal do mestnega zida. Zdravnik sme kakor izpovednik vse vprašati; naše ljubeznjive ženice pa itak težko čakajo, da izpovedó svoje tajnosti.

Gospá Albina se nasmehne. „Že marsikomu se je čudno zdelo, da sem se udala možu, ki je toliko let starejši od mene in nekako flegmatičnega temperamenta.“

„Da ste si izbrali mirnega flegmatika, zdi se mi naravno in je sreča za Vas, ker imate tako razdražene živce.“

„Sreča?“ odvrne pikro gospá Albina. „Kdor intenzivno čuti, želi jednako iskrenega sočutja. In da so moji živci razdraženi, mari sem kriva jaz? Ko bi jaz imela mesto svojih rahločutnih živcev vrví kakor menda Vi v životu, morda bi bila sreča, gotovo pa Vas ne bi nadlegovala tolikokrat s svojimi boleznimi. Pa vi zdravniki, dobro vas poznam, vi mislite, da so naše bolečine le izmišljene. Jaz nisem škodoželjna, pa ko bi Vas samó jedenkrat tak glavobol, taka omotica, táko pehanje skozi sence in oči, tako zvonjenje in trobentanje po ušesih, krč v želodci —“

„Prosim, prosim,“ prestrižem besedo, „nisem vedel, da ste tako neusmiljeni. In kdo Vam je pravil, da ne verjamem Vašim pritožbam?“

„Kdo? Vse Vaše vedenje! Kadar trpim najhuje, pravite hladnokrvno: Do jutri bo že bolje!“

„In Vam li ni odleglo do jutri?"

„Ni ne! Trpela sem časih, kaj vem, koliko dnij, pa sem morala dan za dnevom poslušati: Bo že bolje do jutri!"

„Ali Vam to ni bilo v tolažbo? — Pa začeli ste praviti o svoji možitvi."

„Res, o možitvi! A če pričakujete kaj romantičnega, prevarite se. Ko sem imela petnajst let, poslali so me roditelji v Gradec v neki dekliški zavod, kjer sem se več let urila v jezicih, na klavirji, v plesu in kaj malega tudi v ženskih opravilih. V sedemnajstem letu so me pustili na prvi javni bal. Tam sem se seznanila z mladim gospodom —"

„Kateremu je bilo imé Jakob, kaj ne? Vse drugo si lahko mislim."

„Kateremu ni bilo imé Jakob! Slaba diagnoza, gospod doktor!"

„Ne? Zdaj pa stvar postaje zanimiva."

„Prav malo zanimiva!"

In Albina, ki se je časih rada skazovala s kacim Heinetovim citatom, tačas modernim pesnikom, dostavi z tožnim glasom:

„Es ist eine alte Geschichte —"

„Pa Vam, gospá, ni póčilo srcé?"

„Le šalite se, le! Morda še pride dan, da boste vzdihovali:

„Ich weiss nicht, was soll es bedeuten,
Dass ich so traurig bin . . ."

Tačas sem res hrepenela po smrti, kako čudno! In zdaj besede ‚smrti' še slišati ne morem. Iz početka sem po nezvestem žalovala, potem pa, ko sem slišala, da se je z drugo poročil, vzkipela od jeze. Vrnila sem se domóv in tačas pride v ta kraj —"

„Gospod Jakob — "

„Uganili ste! Stanoval je nasproti naši hiši, zagledal me pri oknu in, kakor mi je pozneje trdil, sam pri sebi dejal: „Ta ali nobena!"

„In Vi, gospá, ste tudi précej čutili v srci, da on je tisti —"

„Ki me bode spremljal v življenji zvesto in zanesljivo, gospod doktor! No, da resnico povem, tega tačas nisem čutila, a s časom uvidela in, ko me je snubil, rekla sem: dà!"

„In potem je bila poroka, in po poroki?"

„Godba in ples, ker ste že tako radovedni," reče s smehom gospá Albina. Pa smeh jo kmalu mine in zamišljeno gleda na pletenje v rokah, s katerim se prsti mehanično bavijo. Po kratkem molku me vpraša:

„Kam, menite, da sva šla na ženitovanjsko potovanje?"

„V Trst, Benetke ali še dalje na jug."

„Motite se!"

„Tedaj morda preko Dunaja, v Solnograd, Inomost?“

„Tudi ne; pa saj ne uganete! Peljala sva se v Marijino Celje! Vi se čudite?“

„Za mlade zaročence je tako romanje nenavadno.“

„Moja mati je to želela. Odpeljala sva se pozno po noči na železnico, od Karpfenberga pa z vozom v Marijino Celje, kamor sva došla proti večeru. V neki krčmi sva dobila prav čedno stanovanje z razgledom na vrt. Dasi je že sedem let od tačas minilo, vender mi je še vse v živem spominu.“

„Verjamem.“

„Spet ste na krivem poti, gospod doktor, pa Vam ne zamerim. Po večerji si Jakob po svoji navadi zapali cigaro, se ve da z mojim dovoljenjem, jaz pa grem v drugo sobo, da pospravim obleko iz kovčegov. Bilo je tačas po binkoštih. Skozi odprto okno —“

„Sijali so sentimentalno lunini žarki, ali ne?“

„Ako hočete, da nadaljujem, ne motite me!“ reče gospá Albina malo nejevoljna. „Luna ni sijala, a ko sem stopila k oknu, migljalo je nad menoj neštevilno zvezd tako jasno, tako svetlo! Z vrta pa je rahla vzpomladanska sapa s sladko vonjavo cvetočih sadnih dreves polnila sobo. Nikdar ne prej, ne slej mi ni bilo tako čudno pri srci . . . Dolgo, dolgo sem slonela pri oknu in sanjala o krasnih bodočih dnevih . . . Ko bi me bila v tem trenutku objela ljuba roka in mi na uho zašepetal prijazni glas: ‚zjedinjena sva, ljubiva se do smrti!‘ marsikaj bi bilo zdaj drugače. — A ostala sem sama! . . . Najedenkrat slišim v prvi sobi neko čudno hromenje in rohnenje. Vzbujena iz sladkih sanj grém gledat in — kaj vidim? Jakob sloni na zofi in — smrči!“

Jaz se na glas zasmejem: „Grda proza pri sveti poeziji!“

„Smešno se Vam zdi in — komu bi se ne? A meni je bilo v tem trenutku, kakor da bi mi kdo bodalo porinil v srce. Bežala sem v drugo sobo nazaj in zaklenila vrata. Čez nekaj časa sam slišala, da je nekdo skušal odpirati ter klical moje imé, pa jaz se nisem oglasila. In tačas sem spet hrepenela po smrti! No, človek se počasi vsemu privadi in zdaj bi menda ne mogla spati, ko bi ne slišala po noči tega smrčanja.“

„Tudi mlinarji se vzbudé, ako poneha kolesni ropot,“ dostavim in začnem v medicinski svoji modrosti razkladati, zakaj ljudje smrčé in da se časih dá pomagati; pa umolknem, ko vidim gospoda Jakoba vstopiti skozi vrata na vrt.

„Šah ali piket!“ kliče veselo, ko me zagleda — „če utegnete?“

„Kar Vam je ljubše.“

„Tedaj naj bo nocoj šah.“ In ostal sem in hitro mi je minil čas v prijetni družbi.

Dnevi tekó, pa si niso podobni, pravi sv. pismo. Dnevi so tekli in tedni in leta. Necega večera spet priteče hišina po mene in ko pridem, vidim na postelji ležati gospoda Jakoba. Težko je sopel. Ko ga nagovorim, pogleda me, a ne spozna. Usta so bila na desno potegnena leva roka pa je ležala, kakor mrtva na odeji. Mrtvoud ga je zadel. Drugi dan je vzdihnil svojo blago dušo. Pokopali so ga in vse žene so bridko stokale, da ne bode več živega vzgleda za njihove poredne može.

Gospá Albina je žalovala, kakor se spodobi vdovi. Potem se je preselila v neko večje mesto, kjer se je v drugič omožila.

Po nekih letih pa je v drugič obvdovela.

Lani v poletnem času sem imel opraviti blizu znanih in slovečih toplic na slovenskem Štajerskem. Tam slišim praviti, da gospá Albina že vse poletje biva v neki bližnji vili. Grem jo obiskat. Ko pridem v njeno stanovanje, pové mi hišina, da je gospá na vrtu. Grem tedaj na vrt, kjer sem jo videl sedeti v senci košatega oreha. Počasi se jej bližam po peščenem potu.

Gospá Albina začudena vzklikne: „Ali ste res Vi, gospod doktor?“

Vstane s sedeža in me srčno pozdravlja.

Predno sem odgovoril, nadaljuje: „Kaj ne, vstrašili ste se, ko ste me zagledali? Senca sem, senca!“

In spet se skloni utrujena nazaj v naslanjač.

Prav je rekla. Bila je zares le še senca nekdanje podobe svoje.

„Vsi se staramo,“ tolažim jo z navadno frazo.

„Kaj starost? Bolezen, duševno trpljenje! Ali Vam nisem dostikrat rekla, da me bodo moje čutnice spravile v grob? Pa ste mi trdili, da bo vse dobro, kadar prestopim neko žensko dobo. Ni mi bilo bolje, ne, še slabeje.“

„Izjema!“

„Pojdite s svojimi izjemami! No, jaz Vam ne zamerim, tudi Vaši kolegi — in vprašala sem jih mnogo — niso mi znali pomagati. Mrtva bi že bila in pokopana, ko bi si sama ne bila izumila zdravila.“

„In kakšnega?“ vprašam radovedno.

„Ne povem, vsaj zdaj ne, morda po obedu, ako ostanete.“

Ostal sem.

Menila sva se o preteklih časih in sodila oba, da je zdaj vse bolj pusto in prozaično, kakor je bilo pred dvajsetimi leti. Še vinogradi da več ne rodé take žlahtne kapljice in ljudstvo, nesrečno ljudstvo, nekdaj tako naivno veselo, išče v strupeni žgani pijači omame nadlogam svojim.

Solnce pa je jasno sijalo na vrt; mušíce so letale po čistem zraku, rože so duhtele — a kaj mara solnce, kaj vsa priroda za človeško bedo? —

Po kosilu postane gospá Albina nemirna, na poprej bledem lici se prikažejo rudeče pege in spet izginávajo.

„Ali Vam je slabo?"

„Kmalu bo spet dobro," odgovorí mi in odide v drugo sobo.

Nisem dolgo čakal, da se spet vrne. Séde in reče zadovoljno: „Sem si že pomagala; glava, nervi, vse je spet v redu. In po čem? Kaj mislite?"

Predno odgovorim, potegne gospá Albina rokav na levi roki nad lakti. Videl sem vso kožo pikasto, kakor od igle na neštevilnih krajih prebodeno.

„Nesrečnica!" rečem resno, „mari ne veste, da se ostrupite? Da se morfina, kdor se ga navadi, teže odvadi, kakor pijanec alkohola?"

„Mene ne preplašite, gospod doktor! Kadar si ubrizgam morfin, čutim se zdravo in bolečine minejo. Kadar pa po polnem ozdravim, kar zdaj upam, opustim to zdravilo."

Svaril sem in kazal na hude nasledke, pa se vé da zastonj. Ko sem se poslovil, spremi me do hišnih vrat in deje veselo: „Ako ne poprej, upam, da se vidiva spet čez leto in dan. In tačas bom zdrava, ne taka senca, kakor danes!"

Minilo je leto in dan in prejel sem mrtvaški list, kateremu se nisem čudil.

Gospa Albina je bila žrtva najmodernejše bolezni, morfinizma!

In nocoj, ko sem zagledal ta list, prešinili so me stari spomini, in kar se je dogodilo v dolgi vrsti let, videl sem v duhu v malo trenutkih. In zdelo se mi je, da je bila vse to le senčna igra na steni. Senca za senco izgine in konča jih — večni molk!

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

20. Zagovorniki.

Hudobec ali Škrat nam je že dobro znan. Usipal je na Podgorje brez števila nadlog in nesreč s svojo zvijačo in s svojimi zlobnimi sveti in ukazi. Kaznil je gotovo vsakega, ki se mu je uprl in mu odrekel pokorščino, prevaril pa je vselej tudi tistega, kdor ga je poslušal. Mnoge je preganjal dotle, dokler jih je po polnem ugonobil ali jih vsaj tako oškodil, da se niso mogli izkopati po več let iz stiske in uboštva. Kdor je bil prepameten ali prepošten, da mu ni bilo priti do živega, maščeval mu se je s tem, da ga je pred ljudmi oblatil in osmešil ter mu vzel dobri glas in veljavo. Podgorci so dolgo premišljevali, kako bi se pošasti odkrižali. Domislili so se, da treba prositi pomoči duhovščino, kateri je dana oblast in vednost, peklenske duhove zagovarjati in odganjati. Šli so najprej po svojega šentjarnejskega župnika*), ki jim prošnjo blagovoljno usliši. Ko ga zagleda Škrat, zagrohota mu se zaničljivo in veli: Ti me že ne boš prepodil. Kdor me hoče ustrahovati, mora biti brez greha in čist, kakor od krsta prinesen otrok. Ti pa sam dobro veš, da si posvetnjak in da ti vest ni lahka. Pojdi precej domóv, če ne bom odkril župljanom vse grde oskrumbe tvoje duše. Župnik se je te pretnje ustrašil in pobegnil. Mesto njega pride pod Hudo Peč kapelan, ki je bil tako svet mož, da mu niso mogli niti sovražniki najmanjše napake očitati. Ali Škrat se ni zbal nič, zasmejal se mu je: Tudi ti se grozno motiš, ako misliš, da imaš kako moč do mene. Ne boš mi nikoli utajil, da si grešil. Ko si hodil v šolo, ukradel si sosedu jajce; tátu pa se jaz ne umaknem. Kapelan potrdi. Res je, kar govoriš, ali za greh sem se ostro pokoril; pokora pa človeku božjo milost zopet nakloni in ga očisti. Gospod je začel Hudobca zagovarjati. Peklenščak se je srdito rebril in branil ali se kmalu preveril, da bo omagal. Zagovor mu je kar sapo jemal in ga podrl, valjal in tresel, da je jel obupno javkati in kaplana prositi, naj bi ga izpustil. On mu je dovolil, da se je smel pobrati in pobegniti.

*) Župnik Rak je spadal gotovo med najbolj pobožne, blage in dobrotljive duhovnike na vsem Slovenskem. Božjo službo v romarski cerkvi sv. Miklavža je odpravil iz jako važnih razlogov in z najboljšim namenom. Praznoverno ljudstvo, ki ga ni razumelo, razglasilo ga je za božjega in svojega sovražnika, kar je nov dokaz, da vox populi ni vselej vox Dei. O Raku govoril bom bolj obširno v posebni bajki.
Trdina.

Ko se je dvignil v zrak, zabučal je strašen vihar in porušil mestoma cele gozde. V spomin imenujejo se ti kraji še zdaj polomi. Nahajajo se na kranjski in hrvatski stráni Gorjancev na vsem potu, koder je Hudobec bežal, jeden je na priliko v Tisovci. Škrat je utekel na Hrvatsko, kjer mu se pa menda ni dobro godilo, kajti je večkrat poskusil, da bi se vrnil v svoj stari brlog nad dolino Pondirjevko, v Hudo Peč. Ali pot tja mu se je zagradil in po polnem zaprl, ko je sezidal pobožni narod na Kukovi gori z vsemi milostimi obdarjeno cerkev sv. Miklavža. Ta svetnik je varoval Dolenjce toče, suše in vsake druge ujme, ki dohaja od hudiča in njegove svojati; živeli so mirno in srečno v svojih prisojnih goricah in senčnatih dolinah. Škrat več sto let ni smel naši deželi nadlege delati, dokler mu ni prišla na pomoč človeška svojevoljnost in slepota. Šentjarnejski župnik Rak je dal s praznimi izgovori zakleniti cerkev sv. Miklavža in je romanje do nje prepovedal in odpravil. Zapuščena cerkev je izgubila svoje blagoslove in milosti, gora svojo varnost, vsa dolenjska stran pa svojo rodovitost in ugodnost. Pregnani Škrat je prilomastil slobodno v Hudo Peč nazaj in razsajal in divjal po Gorjancih in Podgorji še veliko, veliko huje nego pred ubegom. Iztresal je na deželo grozovite nevihte, ki so po vinogradih, njivah, vrtih in travnikih vse v čisto stolkle in pokončale in dolenjskega kmeta tako razdejale, da je moral privaditi se beraški palici ali pa si iskati bornega zaslužka v hrvatskih gozdih, v kvakarskih planinah in celó v brezsrčni, dalnji Ameriki. Hudobec slepari in zvaja ljudi najrajši po noči, po dnevu se prikazuje le v hostni samoti ali pa ob hudem vremenu. Menda najprej ga je zapazila preseška družina. Mrzla Draga se je zakadila, kakor bi se bil na obeh straneh hrib vnel. Kmalu so slišali zamolklo bobnenje in grmenje, potem pa je zatulil neznansk piš, ki je hotel vse preobrniti in raztrgati. Metal je s poslopij strehe, ruval in lomil najvišja in močnejša drevesa, podrl vsa žita, tudi taka, ki so rasla v zavetji. Veje, debele kakor roka, letale in frčale so po zraku sem ter tja kakor lahko perje. Grohotaje se, drevil se je z viharjem vred tudi Škrat. Noge so mu bile komaj pedanj nad zemljo, zato ga je vsa družina prav dobro videla: podoben je bil šibkemu, dvanajstletnemu dečku. Človek se ga drugače ni ustrašil, samó oči je imel sovje. Ali ta piš je bil prava šala in otročja igra proti strahotam, katere je doživela dolenjska stran leta 1873. Govorilo in pisalo se je o njih dovolj v zborih in novinah. Med zaglušnim grmenjem in oslepilnim bliskanjem je padala suha, gosta toča, debela kakor kurja jajca, in vender jo je nosil vihar kakor pleve, da ni tolkla drevja in trtja le od zgoraj, ampak ga oklestila od vseh stranij in olupila veje in debla.

Iz trgajočih se oblakov je lila poplava, ki je odplaknila s skalnih rebrij cele vinograde, da jim ni noben sled ostal in valila z gorá po štirideset centov težke plošče tako zlahkoma, kakor bi bile šiške. Ljudje so sploh mislili, da je napočil sodni dan. V tem meteži, vrtinci in boji vseh nebeških groz je prhal Hudobec sem ter tja, pokal s prsti, zvižgal in se smijal. Padel je vsak kozolec, katerega se je le količkaj z nogo dotaknil, samó v novomeškem okraji podrl jih je več nego dve sto. Na isti način rušil je odre, na mnogih krajih tudi cela poslopja. Manjših nesreč, katere je naklonil Škrat po tej obči bedi posameznim ljudem, pa je toliko, da jih ni mogoče opisati. Vera v njegovo oblast se je tako globoko in čvrsto ukoreninila, da je noben pridigar in prerok ne izruje. Povedal bom bolj obširno samó jedno prigodbo te vrste in to zaradi tega, ker sem imel priliko, da sem izvir in povod vraže in strahu ogledal na svoje oči.

Med največje grehe šteje naš narod kletvino. Na Dolenjskem poznam jako lepo deklico, katero je pustil zaželjeni snubač samó za to, ker je zapazil, da rada kolne. Pred tridesetimi leti slúl je neki Francelj, krčmar tamo nekje med Ljubljano in Trstom, za najhujšega preklinjalca vse kranjske dežele. Ljudij ga je bilo tako groza, da nobeno družinče ni moglo ostati pri njem. Sploh so govorili in verjeli, da straši v njegovi hiši ne le po noči, ampak tudi po belem dnevu. Večkrat se je zmajala, kakor bi jo kdo od zdolaj vzdigoval ali pa je ropotalo pod streho, kakor bi se kaj podiralo; ko pa so šli gledat, niso našli ničesar, vsaka reč je stala in ležala mirno na svojem mestu. Tudi za veliko druzih rotilcev sem slišal, da jih straši, kar je nekatere napotilo, da so se menda poboljšali. Pred šestnajstimi leti sem se seznanil v gorjanski krčmi „na Luži“ z voznikom Koruznikom, o katerem bi se lahko reklo, da je spadal med najprve preklinjače na vsem slavjanskem svetu. Krčmar Francelj je bil proti njemu pohlevno jagnje. V svoji nagli jezi je izdeloval s štirimi kletvami, Koruznik pa jih je imel brez števila, preklinjal je neprenehoma, tudi če je bil prijazen in dobre volje. Pravili so, da mu je na izpovedi duhoven rekel, naj sam pove, če ni kletvina prav neumen greh. Koruznik je vzdihnil ves skrušen in skesan: O, je, p r e k l e t a neumnost je — ali kaj, ko sem se h u d i č a tako navadil! — Mene je zanimal ta človek že za to, ker se je zvedela od njega marsikatera dobra ali redka slovenska beseda in oblika; rabil mi je za jezikoslovni nauk. Govoril je n. pr. pravilno: na mojo vero, na mojo dušo, ne pa: pri moji veri, pri moji duši, tako tudi: veriti se, dúšiti se, ne pa: pridušati se. Dostikrat se je čulo iz njegovih ust: hudič te vzel! jaz oslepèl, če lažem i. t. d. Tak optativ sem našel prej le v Ravni Gori, Gerovu in drugih slovenskih vaséh na

Hrvatskem, ki so ga vzprejele brez dvojbe od svojih čakavskih sosedov. Kaj je „mila Jera“, „prismodihov Miha“, ne bom razlagal, ker je pomen dovolj znan. Na isti način je dal Koruznik mnogim drugim imenom nov pojem. Za figovec, figa-mož, iznašel je Figovčevega Franceta, za cagalec Cagalčevega Ceneta, Kranjec mu je bil Luskóv Janez, to je, Ajdov Janez, Beli Kranjec pa Čebularjev Feliks, ker se prideluje ob Kolpi dosti luka in časti ljudstvo med vsemi svetniki najbolj sv. Feliksa. Mesto: „Pil sem veliko vina“ dejal je rad: Metala sva se s Trtnikovim Martinom, in ko nam je hotel povedati, da se je od preobilne pijače pobljuval, naznanil nam je nečedno prigodbo z besedami: Sinoči mi je prišel v vas kozlarjev Kurent! Narodni pregovor: „Stebra kranjske dežele sta močnik in ričet“ zasukal je po svoje: Kranjsko deželo držita dva junaka: Močnikov Andrej in Ričetov Jarnej. Za kletve je bil Koruznik živ slovar petih jezikov: slovenskega, hrvatskega, nemškega, talijanskega in celó francoskega razven malenkostij, katere je po drugod pobral. Od Čehov je dobil samó: zatracani kljukec (!), dveh nančili so ga cigani: Benk te tule (vrag te vzemi!) in: sap te tuhal (gad te piči!), štirih Madžarji: išten-Boltežar, herdi-kato, masama-renteži in masama-lelketi. Že ti vzgledi kažejo, kako slabo si je zapomnil tuje besede; nekatere je tako popačil, da so bile pristnim prav malo podobne, še druge je nekako poslovenil. Nemški tajfel se je omehčal v njegovih ustih večkrat v tajbelj; mesto verflucht je dejal vselej frfluft in od tod se ga je prijel pridevek frfluftar. Ljudje so mu pravo ime malo poznali, rekli so mu sploh le Ferfluftar, kar ga je gotovo bolje označevalo nego Koruznik. Iz narodnega bajeslovja je rabil najrajši: škrt, škrat, šratelj, hudobec, netèk in nétek, malik, maliček, klek. Kadar se je pomenkoval z otroki, blebetal je v jednomer: Ti klek ti, ti malik ti, ti netèk ti i. t. d. Mora se mu priznati, da se je v takem društvu težkih kletev skrbno ogibal. V jezi je zabrusil dostikrat kakemu tovarišu ali Vlahu: Ti dif ti. Od kraja sem mislil, da je ta dif slavjanski div. Ker je pa psoval s to besedo samó tiste, katerim je očital kako tatvino, uvidel sem lahko, da njegov dif ne more biti nič druzega nego pogorenjčeni, nemški Dieb! Po nemško je preklinjal navadno konje in pse; če se je hudo utogotil, pa se vé da tudi ljudi. Kadar je bil le nekoliko nejevoljen, privezoval je rad po hrvatsko. Najbolj so mu se priljubile tiste grde in podle kletve, ki so po moji misli največ zakrivile, da govori naš kmet o vrlem hrvatskem narodu po gostem tako zabavljivo in celó zaničljivo. Vpričo gospôde je hotel Ferfluftar pokazati, da zna talijansko. S psovkami je bil tako bogato založen v tem jeziku, da so mu se rojeni Talijani čudili. Figura mu ni bila samó

porka, kakor drugim, ampak tudi bruta, fotuda, maladeta i t. d. Več nego dvajset imen, kar jaz vem, priprezal je h „korpo“ (korpo di Dio, di Bako, del oštia i. t. d.), med njimi je bilo brez Madone pet svetnikov (korpo di san Marko, s. Antonio, s. Ambrozio, s. Ženajo in s. Elmo). Kadar je koga sladko hvalil ali pa se bahal, zabelil je govor vselej s francoskimi ocvirki: sakr-ble, sakr-di, sakr-dje, sakr-kri, sakrišen, trom de di in trom de dje. Ali dobodi čast, komur gre čast! Koruznik si je zaslužil spričevalo, da ni le drugih posnemal in zajemal zmerom iz tujih virov, ampak da je vzrastel marsikak krepak vzklik, vzdihljaj in priimek povsem samobitno v njegovi iznajdeni, na vse prekanjeni glavici, n. pr.: škramaburda, čurdapinka, šiš-brdavs, sakratenciafurbament i. t. d. Kdor se odlikuje s toliko jezikoslovno obilnostjo, moral je hoditi v dobro šolo in se v njej pridno učiti in vaditi. Ferfluftar je imel res dovolj prilike v svoji stroki napredovati in se izuriti za pravega strokovnjaka in zvedenca. V vojaški službi je živel po več let na Talijanskem in Ogerskem. Dolgo je bil sluga ali kakor pravijo vojaki, prefátina (Privatdiener!) nekega častnika žlahtnega stanu, pri katerem se je nalezel mnogih nemških in vseh francoskih kletev. Dobivši odpustnico, pomagal je delati koroško in karlovško-reško železnico, podirati hrvatske gozde in utrjevati Pulj. Iz Istre se je preselil v Ljubljano in prekladal dve leti tovore, pozneje je prišel na Gorjance vozit oglje za graško tovarno. Na Luži sva se vsak teden najmenj po jedenkrat videla in se mnogo pomenila. Hudoben ni bil nič, tem bolj pa odkrit, povedal je na vsa usta vse, kar je mislil in vsakemu, kar mu je šlo. S svojimi surovimi ali rezkimi šalami in smešnicami je znal udobrovoljiti vsakega voznika in Vlaha. V takem društvu se je dostikrat zastonj napil. Učinek njegovega razgrajanja in preklinjanja v toliko različnih jezikih je bil velikansk. Človeku se je zdelo, kakor da čuje najstrašnejšo nevihto z vršečimi oblaki, gromom, bliskom, strelami, točo in ploho. Ker mu se je kletvina podala, poslušali so ga radi tudi mnogi zastavni in pametni ljudje ali to se vé, da so zmajavali z glavo in si mislili: Tebe bo vzel hudič, če še nikogar ni. Koruznik se je rodil in odgojil med trdimi Dolenjci, zato je verjel tudi on v copernice in vsako vražo. Prav čudno mi se je torej videlo, da ga ni še nikoli strašilo, ali bil sem čvrsto preverjen, da ne bo utekel usodi, ki take ljudi povsod zalezuje. Ko sem se po daljšem presledku zopet na Luži oglasil in vprašal krčmarja, kaj je novega v Gorjancih, namuznil mi se je nekako skrivnostno in rekel: Tukaj imamo zdaj novico, ki se more čudež imenovati. Ferfluftar se nam je tako korenito poboljšal, da mu ne pride nobena kletev več iz ust. V petek je peljal po novi cesti oglje. Dru-

gače je zdrav kakor riba, ta dan pa ga je obhajala slabost, večkrat mu se je zavrtilo v glavi in pred očmi so se mu delale megle. Pred njim je skakljal majhen deček v rudeči kapici, plašil konja, smijal se in kričal neprenehoma: Frfluftar, dobro jutro! danes boš moj, ho ho ho, moj, moj, moj! On se ga ni nič zbal; ker so ga vlaški pastirji zmerom radi dražili, mislil je, da je tudi ta fant kak ovčar, pa niti rudeča kapa ni na Vlahu nič tako čudnega, da bi mogel človeka zaradi nje obiti kak sum. Koruznik je po svoji navadi se ve da preklinjal, vihtil bič in gonil paglavca s ceste. Skrbelo pa ga je to, da sta konja tako nerada vlekla in se neprenehoma vzpenjala in postajala. Drugekrati izpodbudila ja je njegova kletvina vselej v dir, ta pot pa se nista zanjo nič zmenila. Počasno se je pomikal voz naprej, kar mu se rsk! zadnja préma nagne in začne pogrezovati. Koruznik pogleda: pod vozom je zijala jama, iz nje se je valil grd, črn dim. On požene konja z bičem in z najhujšimi kletvami, ki mu na misel pridejo ali zaman, ne ganeta se ne za korak. Zopet pogleda pod voz: jama se je razširila v silno brezno, iz njega pa se je vzdigovala črna glava peklenskega Škrata z velikanskimi, čudno zavitimi rogovi in pomaljala proti njemu svoj dolgi, grapasti jezik. Iz prepadine pa je puhtel strašen smrad, kakor po žveplu in smoli. Koruznika prevzame neznanska groza, on se zruši na koleni in zakliče: Križani Vzveličar in z mečem sedem žalosti prebodena Mati božja, usmilita se uboge moje duše! Te svete besede so Škrata zagovorile in Koruznika rešile. Strašilo je izginilo, kakor bi trenil, konja sta potegnila voz sama iz jame in ga vlekla dalje brez težave in neprilike. Koruznik je na vsem potu molil in Boga hvalil; še pred krčmo sem ga videl odkritega. Od takrat govorí vse prav pametno in modro; kaka nedolžna šala mu še kdaj uide ali psovanje in kletvino je opustil. Sploh pa je postal jako molčeč, hrupne druščine se ogiblje. — Kar mi je pravil krčmar, potrdil mi je nekoliko dnij pozneje Koruznik sam. Pomenkovala sva se dobro uro in res ni ne jedenkrat zaklel. Priljubljenih besed ni po polnem zatrl ali jih je po vzgledu drugih pobožnih Slovencev tako ohromil in izpremenil, da so izgubile grešnost in razžaljivost. S tem si je svoje resnično poboljšanje omogočil in olajšal. Mesto hudič dejal je zdaj hudnik, hudiman, mesto sakrment — sakrmìš i. t. d. Celó strela in pošast sta se mu zdeli pregrdi, prekrojil ji je v streho, pošaldo in — po šestnajst! Pol leta po izpreobrnenji je pustil vožnjo in se oženil pri belokranjski vdovi, s katero je dobil precèj trdno kmetijo in lep vinograd pod Radovico. Sosedje ga hvalijo, da je v vseh rečeh prav moški in da se v pridnosti in varčnosti noben vaščan ne more kósati ž njim. Précej tisti dan,

ko mi je povedal luški krčmar zanimljivo novico, šel sem po novi cesti iskat kraja, kjer je Koruznika tako blagodatno strašilo. Pot gre precèj daleč po suhem svetu, ki nima ne kaplje vode, dalje proti Sv. Jederti pa bruha iz zemlje studenec pri studenci, kar vso prirodo znatno izpremeni. Ob cesti sem zapazil več tistih okroglih jamic, kakeršnih se vidi dovolj po vsej dolenjski krajini. Naredila jih je podzemeljska voda, izpodkopavši tla, ki so sė polagoma posedla. Narod ima za nje mnogo imen na pr.: posesti, vdrtine, kotlje, kotanje, kotli, dolinke, rupe. Po njivah in travnikih delajo te jame sem ter tja precèj kvara, ker posel zadržujejo in jemljo nekatere tudi veliko prostora, ki je za polje kdaj po polnem izgubljen. V večjih dolinkah, katerim je voda dno prejedla, prikazali so se mestoma stanovitni studenci, sreča za vse obližje, ki se zovó biči. Na tak način so postali brez dvojbe vsaj deloma tudi tisti okrogli, na več krajih jako obširni in sila globoki doli, prepadi, ponori in brezna, ki se nahajajo po dolenjskih hribih in planotah. Če pride na mesto, katero je voda že precèj podvrpala, kako težje breme, mora se, to se ve, zemlja pod njim utrgati in vdreti. Ta prikazen, ki ni sama po sebi nič čudna, pospešuje itak praznoverje, ker jej Dolenjci uzrok premalo poznajo. Pri Novem Mestu je grajski hlapec oral, kar mu začne konj v zemljo lesti; kmalu mu se je videla iz tal samó glava. Hlapcu so stopili vlasje po koncu, bil je preverjen, da mu misli konja škrat ugrabiti. Vpil in klical je na vse grlo ljudi, z njihovo pomočjo izlekel je sivca zopet iz jame. To je bilo v soboto. Précej drugo jutro je šel na izpoved, kajti je trdno veroval, da preži škrat za to nanj, ker se že več let ni izpovedal. Prej je bil velik pijanec, zdaj pa cele štiri tedne ni vina pokusil in tudi za druge reči je bil nekaj časa nekoliko bolj pameten. Pozneje je zabredel v stare grehe ali izpovedi ni nobeno leto več zanemaril. Jednak uzrok je imel tudi Koruznikov strah. Ko sem prikorakal tja, kjer mu se je voz pogrezoval, jama še ni bila nazaj zasuta. Bila je gotovo poldrug seženj globoka. Na sredi jej je štrlela, kakor steber, črna, zgoraj okrogla skala, ob njej in čez njo raztezale so se čudno rogovilaste in kljukaste korenine bližnjih dreves. Ne Hudobec, nego te korenine so kazale meglenim očem Koruznikovim velike roge in „grapasti“ jezik. Dim, ki ga je videl, bil je brez dvojbe gosti prah, ki se je vzdigoval iz rušeče se prhke in suhe zemlje, katere že skoraj dva meseca ni bil ovlažil noben dež. Smrad po žveplu in smoli pa mu je puhtel iz slabe vesti. Tudi ta pot je tedaj vraža veliko več koristila nego škodila; brez nje bi bil ostal Koruznik najbrž do denašnjega dné divjak in izgubljenec.

(Dalje prihodnjič.)

Pisma iz Zagreba.

Piše Jos. Staré.

VIII.

Kako različnega pomena je mala beseda „mesto!“ Ložu in Ljubljani, Višnji Gori in Dunaju pravimo, da so mesta, in vender ti vsak otrok vé, če tudi se še ni učil zemljepisa, da je vse kaj druzega Lož in Višnja Gora ali pa Dunaj. Utegnil bi kdo reči: mesto je mesto, samó da je jedno večje, a drugo manjše; ali niti to ne velja, kajti kdor se je le količkaj ogledal po svetu, vé, da ima vsako mesto nekaj posebnega, po čemer se loči od druzega, ki ima ravno toliko prebivalcev in je morebiti tudi sicer jako podobno prvemu. Stari Kranjec je vprašal sina, ki se je ravno s pota povrnil, kako ljudje drugod živé. Sin, ali ni vedel, ali se mu ni dalo govoriti, odreže se kratko: „Kakor pri nas.“ To je radovednega moža ujezilo in ostro mu zavrne: „Kaj boš to meni pravil, saj je že med Ljubljano in Kranjem razloček; v Ljubljani pekó okrogle žemlje, v Kranji pa podolgaste.“ In tako je. Ta priprosta prilika o žemljah nam dobro kaže, da med bližnjimi kraji sicer ni velikega razločka, ali razloček je le. Gotovo se je med „Zvonovimi“ čitatelji tudi že našel, ki bi nas bil rad povprašal, kako se v Zagrebu živi. Na to je težko v kratko odgovoriti.

Potujé po našem cesarstvu je prišel omikan Talijan v Zagreb, in ko si je hitro vse ogledal, rekel je: „Vidi se, Zagreb hoče kaj več biti. Že zdaj ni več navadno provincijalno mestece, a kakor vsa znamenja kažejo, sojeno mu je prvo mesto v kulturnem razvoji južnih Slovenov.“ Tako je pred polu letom sodil nepristransk tujec, in ni se motil. Zagreb šteje blizu trideset tisoč duš, ali po tem, kakor se v njem živí, rekel bi človek, da jih ima več. Še je za zdaj nekako prevelika mera, po kateri se v Zagrebu živí; vsakdo bi rad bil več, nego je. Marsikdo je že zaradi tega grajal Zagrebčane, ali sam ni bil zaradi tega nič boljši, nego drugi. Kadar se nadepolni mladenič razvija, vse mu je pretesno, njegov duh sili vedno dalje, nikjer nima pokoja; a da vidiš velikanske osnove, ki se vsak dan nove rájajo v mladi njegovi glavi, rekel bi: zdaj, zdaj bo človeštvu napočila nova zlata doba. Sam mladenič večkrat izgreši pot, po kateri mu je hoditi, in kakor bi bil res že óni imenitni in veljavni mož, ki mu je v plemeniti domišljiji smoter vsega njegovega hrepenenja, živí po gosposki in nepremišljeno trosi krvavo zasluženo imetje skrbnega svojega roditelja. Ali boš mari takšnega mla-

deniča obsodil? Ne boš! Razburjeni valovi se bodo polegli, nemirni mladenič postane trezen mož, osnove in izkustvo mladih let pa mu bodo ostale in dobre došle, kadar se bode trudil zase, za rod in za domovino svojo. Takšen mladenič ti je sedanji Zagreb, v katerem vse kipí, vse živí in hoče dalje. A zakaj bi ne, saj je Zagreb srce, ki budí in oživlja ves narod hrvatski, narod, ki je ravno nastopil lepa mlada leta nove kulturne dobe svoje. V Zagrebu je človeku, kakor v veseli mladi družbi, in to je tisti njegov čar, ki ga v novejšem času tolikanj povzdiguje.

Kadar stopiš z zagrebškega kolodvora, vidiš, kakor v velikih mestih, dolgo vrsto lepih kočij, vse po dva konja. Varčen si, a baš se ti niti ne mudi, pa bi rajši peš stopal proti mestu; ali vse hití v pripravne vozove in celó priprost kmetič v beli opravi se potisne v steklen omnibus, pa se niti ti ne moreš odtegniti splošni šegi. Že stari Rimljani so rekali: „Romae romano vivito more,“ a ti si misliš „v Zagrebu po zagrebški“ ter oddrdraš z dvema konjema, kakor največji gospod. Komaj si stopil na zagrebška tla in že je tudi tebe prevzel tisti duh, ki hrepeni po večjem, višjem. Spretni kočijaž je zaokrenil naravnost v Ilico, dolgo ulico, ki se kakor glavna žila vleče po sredi vsega mesta od kolodvora do Jelačićevega trga, in v kateri ves božji dan od zore do mraka kar mrgoli ljudij vseh vrst, kakeršnih koli Zagreb premore. Naj gre človek po opravilu od doma, ali naj gré na sprehod, hoté ali ne hoté skoraj da jo mora zaviti tudi v Ilico. Tu je res, kakor v kakem večjem mestu. V velikih, zvečer razsvetljenih oknih so razstavili prodajalci vse, kar si gosposko-olikano in pomehkuženo srce more poželeti; tvoje oči obtičé zdaj tu, zdaj tam, in budé ti poželjenje za stvarmi, katerih prej nikdar nisi pogrešal, ali delj ko jih gledaš, bolj te mikajo, dokler ne uvidiš, da to in ono „krvavo“ trebaš. Pa tudi drugi ljudje so obstali pred oknom, hvalijo to, občudujejo ono in nobena beseda ne uide razdraženemu tvojemu ušesu, ki išče potrdila storjenemu sklepu. Sel si za drugimi in bolj globoko si segel v listnico, nego ti je bilo treba.

Ko si zopet stopil na ulice, jel si bolj na tanko opazovati šetajoči svet. Skoraj sama gospôda, moški in ženske, mladi in stari, a vsi so lepo in ukusno, rekel bi, praznično opravljeni. Veselega obraza stopajo počasi drug za drugim, kakor v kaki procesiji, in nobenemu se ne vidi, da bi ga trle skrbí, ali da bi ga žulilo delo.

Konec Ilice se je razširila ulica v prostoren trg, a sredi trga na visokem stalu od kamena iz vseh hrvatskih krajev stojí velika bronasta podoba slavnega bana Jelačića na konji. Nobeden napis ne razjasnuje

krasnega spomenika, samó letno številko „1848“ vidiš na ploči, ali ta številka ti več pripoveduje, nego debela knjiga. Okoli nemega spomenika pa je zopet vse živo; nepregledna množica belih žen tiče se druga druge in ponuja meščanom raznega živeža na pródaj. Tu se vse dopoludné in tudi še popoludné prodaja in kupuje in še le proti večeru se trg do dobrega izprazni. Ali ko je že zadnji tobakar zaprl svojo štacuno, razsvetljeno je na južni strani Jelačićevega trga še vse, a za pôtnim steklom visokih oken premikajo se črne sence sem ter tja, kakor v starogrškem hadu. To so ti imenitne zagrebške kavarne, ki bi po sijajni opravi, dobri postrežbi in velikem številu časopisov bile na čast vsakemu vélikemu mestu. Od ranega jutra do pozne nočí nisi v teh prostorih nikdar brez druščine, a čez dan večkrat ne veš, kam bi sédel. Ne morem ti povedati, koliko se v teh kavarnah posrka kave, ali gotovo več, nego bi človek mislil, kajti sama „Velika kavana“ plača po šest tisoč goldinarjev najemščine na leto. A če me vprašaš, kdo zahaja v kavarne, odgovoril ti bom: vsak, kdor utegne, ne izvzimši niti jednega stanú, akoprem so vojščaki, uradniki in dijaki najnavadnejši gostje. Če imaš v Zagrebu znancev, pa ne veš, kje kdo stanuje, pojdi v kavarno, in če se nekoliko ur tam pomudiš, našel boš skoraj gotovo vse stare prijatelje, in pridobil si boš tudi novih. Ilica in Jelačićev trg sta torej tista živahna dela mesta, ki Zagrebu res podaja neko véliko-mestno lice. Le-sem se steka vsakdanje življenje, le-sem so se druga do druge stisnile prodajalnice trgovcev in obrtníkov, a vsak sleherni dan pelje se tod mimo do tri tisoč voz in kočij. Tem bolj mrtvo je po ostalih ulicah, kjer večkrat niti za belega dné ne srečaš človeka, a če greš v gornje mesto, zdi se ti celó, kakor bi bil čisto kje drugje.

Že prvi dan si se mogel prepričati, da Zagrebčanje visoko cenijo lepo zunanjo obliko, kar očem in srcu dobro dé, marsikoga pa zapeljuje na neizmerno potrato. Pa saj drugače niti ni mogoče. Narodni razvoj je obudil hrepenenje po splošnem kulturnem napredku, in plod tega vsestranskega prizadevanja je sedanji Zagreb, kjer vse dalje hrepení in bi tako rekoč vsakdo rad bil velik gospod ter vsaka hiša hotela biti palača. Stanovanja v novem Zagrebu so tako pripravna in celó sijajna, da malokje takisto; in kdor v svoji hiši nima po sobah parketov, a v kuhinjo napeljane vode, skoraj da že ne bo več dobil gostačev. Pa to še ni vse. Staro pohištvo ne velja in treba je zameniti z novim, ki se bode ujemalo z vsem, kar o tem govoré in pišejo veljavni naši umetniki in teoretiki. To bi bilo vse pravo in lepo, ko ne bi zadnji hotel biti raven prvemu. Tako n. pr. marsikdo samó zato ne hodi v gledališče, ker si ne more plačati „lože“. Nekdaj, ko so se ljudje ločili

po stanovih, bilo je se vé da drugače, kajti vsakemu stánu je bil prostor tako rekoč že določen. Ko je pred štiridesetimi leti domoljubni podjetnik zidal sedanje zagrebško gledališče, dovolila mu je tedanja vlada zidanje le pod tem pogojem, da bode „lože“ v prvem nadstropji oddajal samó plemenitni gospôdi. Ni čudo torej, če danes uradnik, ki še pomni, kako so nekdaj kmetje njegovemu očetu delali tlako, neče s svojo gospó sedeti v „parterru“, med tem ko se v ložah med velikaši šopiri tudi kaka nališpana soproga bogatega obrtníka. Mlajši zarod pa se ob to nikakor ne spotika, marveč njemu je to veselo znamenje nove dobe, ki čem dalje tem brže briše razloček med stanovi. Človek je človek, in v tem ga med nami ni razločka. To spoznanje je obrodilo že mnogo lepega sadu, in nič ne dé, ako je sem ter tjà tudi malo ljuljike pognalo; saj ga ni polja brez ljuljike. Ravno zavest, da smo si vsi jednaki, pa je uzrok, da ljudje danes sploh radi potratno živé; a v tem hrepenenji Zagrebčanje prav nič ne zaostajajo za prebivalci vélikih mest.

Rekel boš, Zagrebčanje se gotovo radi razveseljujejo. Se vé, da se; ali kdo se ne?

Zagreb ni veliko mesto, in vender šteje nad petdeset raznih društev. Toda čudno! Med toliko društvi je ni né jedne čitalnice ali kazine, kjer bi se ljudje redno shajali, da bi se ondu med seboj bliže spoznavali in se skupaj razveseljevali; in akoprem se takšno društvo v Zagrebu sploh pogreša, ni ga mogoče oživiti, odkar je zaspala stara „ilirska“ Dvorana. Za glasbeno-deklamatorne besede in za plese skrbé v Zagrebu štiri pevske družbe, glasbeni závod, strelišče, hrvatski Sokol, in v svojih krogih tudi druga društva, ki jih tu ne moremo vseh naštevati; ali nobeno teh društev ne more napravljati na leto po več nego 4—6 zabavnih shodov, in to je vse premalo, da bi se udje med seboj sprijaznili in bi se pozdignilo pravo društveno življenje. Pred pustom ne pogrešaš malih in vélikih plesov za razne dobre namene, ali tu si ljudje še bolj tuji ostajejo, nego na društvenih zabavah, izvzimši mladino, ki je povsodi ista in jej društveni „obziri“ nikjer ne morejo kaliti veselja, katero iz mladega srca prihaja že samó po sebi. Pa vkljub temu se mladi ljudje vsako leto za predpust zberó v ožji krog ali „koterijo“ ter napravijo po nekoliko plesov za boljše znance; vender ta družbica je le začasna in se razide brž ko nastopi resni postni čas.

Malokateri narod je tako gostoljuben, kakor hrvatski, in tudi Zagrebčanje so v tem pravi Hrvatje; zato ni čudo, da se vsak tujec tako hitro udomači in se le nerad loči od prijaznega mesta in še bolj prijaznih ljudij. Ali na javnih mestih je občevanje že bolj napeto, pogovor se ravna bolj po glavi, nego po srci, in ni ga več ónega zaupa-

nja, ki je nekdaj ilirske domoljube vezalo druzega z drugim. Razmere so se izpremenile, narod si je med tem pridobil le preveč bridkega izkustva, a Zagreb je postal večji ter kaže tudi v društvenem življenji neko prehodno stanje. Da bi se „društvenost“ povzdignila, trdili so mnogi, treba raznim društvom preskrbeti pripravnih in večjih prostorov, in kmalu potem je glasbeni závod v novi svoji hiši odprl prav lepo dvorano za koncerte, na strelišči so dozidali novo veliko dvorano za plese, in ravno dodelano je tudi prostorno sokolíšče, ki je ob jednem prav pripravno mesto za zabave Sokolu, pevskemu Kolu in drugim društvom. Toda pravi namen se le ni dosegel s temi dvoranami, ki so prav ukusno opravljene, a zadnji dve električno razsvetljeni; Zagreb še zmerom pogreša društva, v katerem bi se shajala med seboj in bliže seznanjala hrvatska narodna inteligencija.

Mislil si boš, saj ga v Zagrebu menda ni več narodnega vprašanja, da bi se morala poudarjati potreba tacega društva. Nekoliko resnice je v tem, v javnosti gospoduje povsodi jezik hrvatski, kakor treba; ali v Zagrebu je mnogo tujcev, zlasti med obrtníki in trgovci, in mnogo vojaštva, in ker vsi iščejo zabave v hrvatskih društvih, kaže se na plesih in drugih javnih zabavah le prepogostoma neki kozmopolitizem, ki kali čisto hrvatstvo. Pa še nekaj. V napredujoči naši dobi se ljudje ne ločijo več po krvi, kakor nekdaj, zmerom pa se še ločijo po svojem opravilu ali bolje rečeno po tem, s čimer se kdo navadno peča. Čisto razumljivo je, da se uradnik najrajši druži z uraddnikom, duhovnik z duhovnikom, književnik s književnikom, trgovec s trgovcem, obrtník z obrtníkom in kmet s kmetom. Toda še je neko znamenje, ki pa veže ljudi raznih stanov, a to je omika. Kakor treba, da se ljudje raznih stanov in razne omike časih shajajo, ravno tako je tudi koristno, da bolj omikani in oglajeni ljudje vsacega naroda stopijo med seboj v kako ožjo zvezo, kajti splošna omika se bo po tej poti le še bolj povzdignila in plodovi take zaveze se bodo pokazali prej ali slej po vsem narodu. Dan danes se ljudje kaj radi ponašajo z omiko, dasi jo večkrat krivo razumevajo; nekaterim je nekaj čisto notranjega, kar se ne more videti, drugim pa nekaj zgolj zunanjega. Ne jedno, ne drugo ne velja, ampak zjediniti se mora oboje v lep sklad ali „harmonijo“ in imeli bomo vzor omikanega človeka.

Na tujem, zlasti na Nemškem, imajo še zmerom čudne misli o Hrvatih in o hrvatski deželi, in čudno jim zvení po ušesih, ako jim jameš govoriti o hrvatski kulturi; če jih pa usoda zanese v Zagreb, kar obstrme in gledajo, je li res ali ne, da so na Hrvatskem. Tu se najbolje vidi, koliko v svetu tudi zunanjost velja, akoprem se ne dá tajiti,

da je preveliko skrb za njo uzrok škodljivi lahkoumnosti in površnosti, bodi si pri posameznem človeku, bodi si pri celih družbah in narodih.

Lepa lastnost vsacega Zagrebčana je, da je ponosen na svoje mesto; ali še le novejši razvoj hrvatstva je ta ponos obudil in ga tudi opravičil. Zanimanje za kulturni napredek hrvatskega naroda je v Zagrebu precèj splošno, in se po malem opazuje celó pri ljudeh, katerim pojem o kulturi ali omiki ni jasen. Mlade deklíce se iz šole gredé menijo o gledališči in sodijo o zmožnostih igralcev; na Preradovićevem grobu smo čuli, kako je mlad rokodelec svoji tovarišici navdušeno govoril o hrvatskem umetniku Rendići; a priprost težak je pred vseučiliščem drugemu ponosno razlagal, da so v Zagrebu zdaj tako velike šole, da jih niti na Dunaji ni večjih. Take prikazni sicer niso, Bog vé kaj, pričajo pa nam le, da se širi narodni ponos, ki bi ga morali gojiti, ne pa podirati z obupnim premišljevanjem o svoji prihodnosti. Ni vse črno, kar se ne blišči, in marsikak preteč oblak se je že razkadil, predno je pokončal up in trud pridnega poljedelca. Radi priznavamo, da šovinistično bahanje mnogo škoduje; ali ravno tako ne velja, če male narode merimo z mero vélikih. Kakor bi človek moral obupati, ako bi vedno le grenkosti življenja imel pred očmi, tako bi tudi narod izgubil vsako zaupanje v samega sebe, ko bi mu vedno le kazali njegovo slabo stran. Nadjamo se, da nas pazljivi čitatelj po vsem tem ne bode krivo razumel, in da bo naša poročila vsekdar sodil po razmerah malih narodov; tudi nam ne bode zameril, da mu rajši kažemo svetle strani, nego temne, saj dobro vé, da je le-téh itak povsodi preveč.

Pripovedujé o zagrebškemu življenji, izgrešili smo pravo pot ter malo zašli; pa nič ne dé, če smo se nekoliko ogledali tudi na drugo stran, našla se bode že zopet prilika, da se povrnemo, kamor smo se bili namenili.

Sanje.

Šinoči v sanjah sem
Na prsih ti slonéla,
In ustna tvoja so
Na mojih mi goréla.

Pritiskal k srcu si
Žareča moja lica,
In božala ljubo
Jih tvoja je desnica.

Z laskavo-nežnim si
Imenom me nazival,
In rajsko-sladki čut
Mi v dušo si ulival.

Zavrísnila glasnó
In strastno te objela,
Ljubezen v srci mi
Do vrha je vzkipéla! —

Izginila mi je
Ob zori zlata sreča,
In solza móči zdaj
Mi lica še žareča.

Ne véš, da v sanjah sem
Na prsih ti slonéla,
Ne véš, da ustna ti
Na mojih so goréla;

Da pila čute sem,
Sreberno-čiste, sládke, —
Oj, da minule so
Te sládke — sanje kratke!

Sava.

Narodne stvari.

IV.

Divje žene ali Krivjopete.

V beneških Slovencih zapisal Ivan Trinko.

Kakor ostali Slovenci, tako so si tudi beneški obdržali marsiktero vražo in prazno vero. Odtod pa izvirajo brezštevilne razprave in bajke, in ko bi si človek na glavo vzel, zapisovati vse, kar zna naše ljudstvo v dolgih zimskih večerih po toplih izbah pripovedovati, napisal bi precèj debelo knjigo ter zabeležil marsikaj zanimivega. Da si ljudstvo rado s pripovedovanjem krati čas, to je obče znano. Gradiva ima mnogo in mnogovrstnega, starega in novega, domačega in tujega. Pri nas na Beneškem, kjer smo bolj v dotiki z laškim elementom nego z bratskim, vrinilo se je že dokaj laških med slovenske pravljice. A vender je še mnogo čisto slovenskega blaga, in marsikaj imamo skupnega z ostalimi Slovenci, tako da se večkrat čitajo v slovenskih knjigah in listih pravljice zapisane na Kranjskem, Štajerskem itd., ki se pripovedujejo z malimi izpremembami tudi na Beneškem; n. pr. o divjem moži, o védomcih, o škrateljnu, o pesjanih in dr. — Ali na Beneškem se je ohranila tudi vera na neka bitja, o katerih ne vem, ali se kaj pripoveduje drugod; namreč vera na „Divje babe“, ali kakor jih drugače zovejo „Krivjopete“. Te žene, bivajoče po gorskih jamah in duplinah, imele so dolge po plečih razvozlane lase, roki nazaj obrneni in tudi nogi tako, da so imele prste od zadaj, spredaj pa pete, odtod ime jim „Krivjopete“. Prikazovale so se čez noč in plašile človeka. Vender jih je bilo videti tudi po dné, posebno kadar se je pripravljala kaka nevihta. Postavljale so se po skalinah na vzvišene prostore in

odtod opazovale delujoče ljudi. Ker so poznale naravne močí in skrivnosti, prerokovale so kmetu slabo vreme, svarile ga pred nevarnostjo in ga marsikaj učile, a vselej so se za svoje dobre svete same lepo plačale. Tako n. pr. se pravi, da nekega lepega poletnega dné, ko se je bila bogata pšenica že dobro zazorila in nobeden ni pričakoval hude ure, izšle so Krivjopete iz svojih duplin in jele vpiti: Spravite svoje blago; nevihta se s točo bliža! — V tem pa, ko je vsak, kdor je mogel, šel na polje, pobrale so hudobnice in odnesle iz nevarovanih hiš vse otroke, ki so jim v roke prišli. Gostile so se namreč s človeškim mesom, ako so ga dobile, in posebno mala deca je bila pred njimi vselej v opasnosti. Kradle so jih, kjer se je dalo in jih nosile v svoje brloge. Redile so jih pridno z orehi, z lešniki in dr., ter že dobro rejene in opitane so jih hlastno pojedale. A tudi odraslim so nastavljale pasti in jih lovile vánje. S kakim so se sprijaznile in ga niso usmrtile, a poučevale so ga v marsičem in razodele mu skrivnosti, vender ne brezplačno. Moral jim je opravljati hišna dela, za drva jim skrbeti in dr., ali pa se odkupiti s kakim detetom. Ako pa je med ljudi raznesel njih skrivnosti, strahovito so se maščevale nad njim in upepelile njega z družino in s pohištvom vred.

Tako so bile Krivjopete; a sedaj jih ni več, ker so jih baje duhovni pregnali. Jame, v katerih so bivale, kažejo se tu in tam še sedaj, in še dan danes se mladina boji in ogiblje takih jam. Jedno sem si hotel pregledati in se prepričati, ali bi se morda v njej kaj našlo, kar bi vero na Krivjopete podpiralo; ali ni bilo posebnosti. Vhod v jamo je podoben tesnim vratom, znotraj pa se prostor razširja, kakor kaka izba. Pravijo, da se v njej nahajajo kosti, katere imajo za ostanke krvavih pojedin, a zaslediti nisem mogel ničesa.

Na praznoverje o divjih babah osnovane pripovedujejo se mnoge pravljice. Žal, da se jih malo spominam! Evo jih nekoliko:

1. Krivjopete so ukradenega dečka v svoji jami redile. Ko se jim je zdel že precèj tolst, so nekega dne odhajajoče mlajše naročile najstarejši, ki je bila za kuharico, naj jim dečka priredi za večerjo. V jami pa je bil velikansk zaboj, kateri je imel nenavadno težak pokrov s pribitim, spodaj podolgič ostrim nožem. V tem zaboji so Krivjopete hranile mimo druzih rečij tudi orehe in lešnike za pitanje otrok. Kadar je hotela kuharica otroka opraviti, odprla mu je zaboj in mu rekla vzeti si po navadi orehov; ko se je pa nesrečnež zaboju čez kraj sklonil, spustila je starka nánj silen pokrov in ga tako presekala. Ali kadar je mislila tudi s tem dečkom tako storiti in mu je velela orehov si vzeti, on ni hotel, proseč je, naj mu jih sama dá; in ker ga ni mogla spraviti na to, da bi se sam po-

služil, misleča ga na drug način usmrtiti odpre skrinjo in seže vánjo po orehe. V tem pa prekanjeni deček hitro skoči k njej in spusti nánjo smrtonosni pokrov. Potem pa vesel in rešen zbeži na svoj dom.

2. Dva mlada pastirja sta bila vsled svoje nemarnosti izgubila na paši krave. Iskala sta jih do mraka brez vspeha, slednjič sta vender zaslišala mukanje pri nekem gozdu. Ko sta jo vesela na óno stran pobrala, mukanje je donelo že v gozdu; a pastirja za njim. Sledéča svojo živino prišla sta daleč v gozd in pala v roke dvema Krivjopetama, kateri sta posnemali mukanje izgubljenih krav, da bi pastirja zmotili in vplenili.

3. Neka deklica, gredoča k studencu po vode, naletela je na Krivjopeto, in deklice ni bilo več nazaj.

4. Precèj debel starček je hodil svojo pot, ko se mu pridruži zvita Krivjopeta. Pripoveduje mu, v kako lepi palači prebiva, kako čudne reči hrani v njej in marsikaj druzega, a tako lepo in sladko, da bedak, omamljen od divnega pripovedovanja na njeno povabilo gré za njó ogledovat si čudne palače. Ko dospeta do neke dupline, Krivjopeta zgrabi starca in ga vánjo potisne, vesela, da si je pridobila tako tolst plen.

5. Neki krojač, ki je bil Krivjopetam v pest prišel, zadobil je prostost z obljubo, da jim mora brž dovesti petero, to je polovico svojih otrok. Vračajočemu se na dom zagrozile so se, da mu bodo vseh desetero otrok pokončale zraven pa še njega in pohištvo, ako ne dopolni takoj svoje obljube. Neverni krojač oproščen, ne zmenivši se niti za dano besedo, niti za preteče maščevanje, sinov ni dovèl; a prej nego je minulo štiri in dvajset ur, uničil je strašen požar njega in sinove s pohištvom vred.

6. Mlada Krivjopeta se je zagledala v zalega mladeniča, in ker tudi ona se mu ni videla napačna, vzela sta se in skupaj živela več let. Ko je nastal nekega dné prepir med njima, zadrl se je mož na ženo, pitajoč jo s Krivjopeto. Na to žena pobere svoje otroke in zbeži, da ni bilo več o njej ni duha ni sluha. Pravijo pa, da je od jeze otroke pojedla.

7. Neki mož, ki je moral že od mladih nog služiti divjim babam, poželel je pogledat, kaj in kako je doma. Dovolile so mu z obljubo, da se mora v kratkem povrniti. Ker jim je dobro opravljal vsa dela, dale so mu v plačilo, da nese domačim polno vročo dragocenostij, z opominom, da ne sme pogledati, kakove so, dokler ne pride na dom. Na poti je pa radovednost premagala nestrpljivega možička. Pogledal je v vrečo, a ker se ni držal opomina, izpremenil se mu je dragoceni zaklad v oglje.

8. Že več let je služil pri Krivjopetah neki mož. Ko ni mogel več premagovati želje po izgubljenem domu, da bi mogel uiti, izmislil si je zvijačo. Nekega dné, ko je drvaril, kakor po navadi pod varstvom Krivjopete, da bi ga ta za njim bežéča zopet ne ujela, reče jej, ko je ravno razbijal neko deblo, naj dene, kėr ni imel s čem zakliniti, roki v napravljeno razpoklino, da bi mogel iz nje laže vzeti sekiro. Krivjopeta, ne sluteča hudega, storila mu je po volji. Ko je pa drvar sekiro izvedel, zaprla se je razpoklina in Krivjopeti roki ujela in jo tako priklenila k deblu. Mož pa rogajoč se vpijoči od bola je srečno odnesel pete.

Beseda o žénstvu.

Spisala Franja Robídovčeva.

li je dovolj, da je lepa?“

„Dovolj,“ rekla je neka mati, ko se je v obiteljskem svétu sukala govorica ob vzgoji hčerini. „Dovolj, da je lepa,“ pravi še tudi mnoga druga rodíca, ako premišlja svoje hčere bodočnost — kar jej je dolžnost — in katera mati ne misli, da je nje dete najlepše?

„Ali je lepa?“ tako svet najprej vprašuje, kadar se vrtí pogovor o katerí le nekoliko imenitnejši ženski. Lepota je često usoda ženska, mnogikrat nesrečna, ako ni združena ž njo vzgoja duhá in srca!

Lepota slepí, očara, duh prevladuje, veže. Duh, spojen s srčno dobroto, pridobiva si zmago v vrstah svojcev, zató je njegova zmaga stanovita in ima veliko ceno.

Jeden najblažjih rodoljubov slovenskih, iskren prijatelj naši mladini, ki ga je mnogo prenaglo vzela neizprosljiva smrt, zapel je hčeram našega naroda:

„Delaj, moli hčerka moja,
Tudi pój veselo vmes,
Da rosí le sreča tvoja,
Domovine čast z nebes!“

Čujejo se dan danes po gostem tožbé, da moški mnogo in brez pravice zahtevajo od deklet, predno se jim vidi vredna kakšna ubožica, vêsti jo pred oltar. Pripetí se potem časih res, da se takšni strogi izbirači nekako opekó, kakor velí prislovica: „Kdor malega ne čestí, večjega vreden ni“, in istina je, kdor ne spoštuje malih duševnih darov,

ta ni vreden lepega bogatega dekleta. Ako ti pozneje v zakonu ne godejo angeljci, molči, udari skesan na prsi in rêci: kriv sem sam! —

Kako li je to, da možje, visoko izobraženi in plemenitega srca, tako redko nahajajo sebe vrednih sopróg? Ali je res število izobraženih, dobrih in blagih Evinih hčerâ toli majhno?

Idealistom, ki nam rišejo ženske vzore, malokdaj se samim posreči, da bi našli takšen vzor! Za tega delj ga tudi tako visoko čislajo — kajti le to, kar je nam slabotnim smrtnikom nedosežno, ima za nas najvišjo in stalno ceno. Mnogikater duhovit mož si je že izbral soprogo, ki ga niti ne umeje, niti ne ceni, kakor mu prístoji. Da so resnično in korenito učenemu in izobraženemu moškemu v srce zoperne vse tiste gizdave, v sé brezmerno zaljubljene tako nazivane „učene ženske“, temu se ni čuditi; takšne usmiljenja potrebne stvarce nimajo srca, s katerim jedino se je môči pametnemu možu prikupiti za vselej. Vsaka ženska, ako hočeš biti odkritosrčna, rêci, da čutiš in moraš čutiti: v obče je mož le mož in jaz sem — slaba! Tudi Preširen je dejal: „Ženska povzdigaj svoj pogled k višku do možá!“ O ženščakih ne govorim, niti ne o slaboumnih ter láskavih širiteljih često smešnih in nepraktičnih nazorov in nasvétov John St. Millovih o ženski emancipaciji.

Da ženska moškega spoštuje, poznati jej je vrednost njegovo.

Ako se kósa ženska z moškim na duševnem polji, goditi se more to le v kvaro in na troške nje ženstvenosti. Môči je ženski sicer pobirati stopinje za možem na svetli solnčni poti duševni, a stopati njemu vštric jej ni dano, niti je to nje pravi poziv.

Mnogi mož si želí povzdigujoče, življenje naslajajoče ženske ljubezni za voljo samega sebe, ne vedóč uprav, kaj je ta „sam“. Nehoté mi prihajajo tú na um Heinejeve besede, ki je nekje pisal, da je bila Leda izvestno prava gos, ker se jej je bilo mogoče zaljubiti v — labúda!

Nemcem Heine sploh nič kaj ne godi, ker je kazal in jim očital vse pregrehe ter jih, dasi duhovito, vender neusmiljeno bičal. Toda on je poznal licemerstvo ljudij, katero ga je sovražilo in preganjalo, in čitatelj, poznajoč svet, umel bode njegove pesni — sad strupene satire in globoke srčne tožnosti! Kdor vroče ljubi, tudi ognjeno sovraži, kdor visoko spoštuje, globoko zaničuje, kadar se mu vzdignejo od očíj temníce in se mu odkrije življenje v vsej svoji bedi, nagoti in praznoti. Gorjé bedaku, verujočemu v resnico, blagost in ljubezen! —

Kakšna svojstva imej mož, ki hoče biti ljubljen zavoljo samega sebe?

Poleg tega, da je ukus različen, tudi sicer nobeden pameten mož ne bode zahteval, naj ga ljubi ženska zaradi lepote: takšna ljubezen ni stanovita. Takisto je z ljubeznijo, ako se oklepa samó slovečega imena: takšna ljubezen ima v podstavo golo ničemernost. Lepota in bogastvo sta begóča, ali plemenito srce in krepka duša se ne izpremenita v vrteži in víhri življenja.

O Preširnu se pripoveduje, kako zeló je bil vesel in srečen iz prva, kadar še ni vedelo njegovo dekle, da je — pesnik, toda pozneje se je često pritoževal, da ga — ne umeje! Vedela je potem že, da je pesnik, toda znala ni, da je nenavaden človek. Naj jej je bilo môči le slutiti veliki duh Preširnov in do dobra spoznati plemenito srce njegovo, bila bi mu lehko ne samó ljubica, nego tudi zvesta in srčna prijateljica, njemu in sebi v srečo. Čislala ga je instinktivno, ali da ga je poznala, umela njegov pesniški poziv in vedela ga prav ceniti, vérovala bi bila vánj ter mu prihranila marsikatero nemirno uro že tako nepokojnega življenja njegovega. Morebiti bi potem tudi nikdar ne bil prišel tisti temni, obupa polni hip, katerega spomin plava tožni sénci jednak nad poslednjimi dnevi blazega, nesrečnega možá! — In vender je bila óna ženska presrčno dobra, požrtvalna — žàl! časih brez potrebe — bila je nesebična, mlada in zala, préprosta, ljubeznivo préprosta, sploh bitje, kakeršno je moškim stvarjeno prav po srci, če tudi še nobeno takšnih bitij resnično in dolgo ni osrečevalo katerega izmed njih.

Žena ljúbi možá zvestó in resnično, kolikor le more ljubiti ženska, ôna si pridobódi njegovo zaupanje, bodi najboljša prijateljica njegova, spoštúj ga, kakor hči očeta, in skrbi zánj po máterino: s tem načinom zvršuje po Bógu in prirodi jej odločeni nálog ter je móžu blagoslov in tudi on nje najvišja sreča.

Ženska, da more izpolnovati dolžnosti pravega svojega poziva, zató jej treba resnične izobraženosti duhá in srca.

Česa zahtevajo pesniki od žensk, katere nam rišejo v svojih vzorih?

„Das Schönste, das ich kenn' und wähle,
Ist in der schönen Form die schön're Seele“,

poje Schiller, in Preširen, izgubivši „véro“ v izvoljenko svojo ter videč jo v vsej prejšnji lepoti brez „glôrije“, ki jo daje „véra“, in brez katere mu ôna ne bode nikdar več, kar mu je bila, naj živí „vekomaj“, pravi jej napósled:

„Pred bógstvo ti, zdaj — lepa stvar“.

Bolje ni mogoče osvetliti razločka med lépo in blago žensko.

Lepota brez srčne plemenitosti je cvetíca brez duhá. Duševna plemenitost prestvarja tudi nelep obraz, da je prijazen in ljub, milota

in srčna dobrota očarata vsakega, pridnost in skromnost, ljubezen in vernost so najlepša dota, ako tudi nevesta ne prinese ženinu v hišo ni zlata ni srebra.

Kaj je ljubezen?

Lehko vprašanje, težak odgovor!

Ljubezen je človeškemu življenju solnce. Najpustejši, najsamotnejši kót, ako ga doseže svetloba solnčna — précej je prijaznejši in prijetnejši, celó ječa ni več tako tožno-samotna, kadar posije solnce vánjo! Tako je ljubezen: kjer svet obsoja, skuša ljubezen opravičevati, pogrešek zmanjševati, in če jej tega storiti ni môči, odpušča. Kjer ni milote, ni ljubezni, a česa ne stori ona? Kjer vse omahuje, vse beží, ljubezen ostaja. Ljubezen je potrpežljivost, ljubezen zaupa, kajti véruje, nje vera je neomajljiva, ljubezen je vztrajna in nikdar se ne loči upanja. Kakor pred solncem ginévajo nočne temine, tako bežé pred ljubeznijo vse dvojbe!

Toplo solnce vzbuja cvetje in cvetíce in gorki dih ljubezni probudí vzpomlad človeškega srca, katere najlepše cvetje so vzvišena blaga čustva.

Solnce zóri cvetje, da se izpreminja v sad, in ljubezen je izvršila že mnogo velikih dejanj: pravi se, da ljubezen dela čudesa! Ljubezen spremlja človeka od zibeli do groba: gorjé njemu, ki ne ljubi nikogar in komur tudi nasprotno ne bije nobeno srce! Gorjé ti, zemlja, ako bi ugasnila solnčna luč!

Ljubezen je krepkejša od smrti, človeka ne ostavi niti pri grobu: ljubezen véruje in upa, da se zopet vidimo. Ljubezen je podarila človeku nesmrtnost, ljubezen je več od solnca.

Vender bodi si ljubezen še tako idealna sama ob sebi, navzlic temu ima nekako prozaično stran: kadar koga ljubimo, kako radi skrbimo za njegove potrebščine, za njegovo srečo! Urojeno je zlasti ženski, da sladí z veseljem življenje njim, ki so se prikupili nje srcu. Čim gorkeje ljubi, tem rajša sluša svojega srca glas, tem izumljivejša ti je ženska v postrežljivosti in negovanji ljubljencev svojih in najslajše plačilo jej je njenega ljubčeka nasmeh zadovoljnosti, bodi si ljubček oče, soprog ali dete. Razumna ženska se ne bode nikoli pritoževala, da mora delati, veselo vrši svoje opravke po svojih močeh in po svojem razmerji. Presrečna pa je ženska, kateri se ni treba boriti za „vsakdanji kruh“ od jutra do večera in časih na troške zdravja svojega!

Ako hoče, da se ženska preživí v sili sáma, učiti se jej je, prisvajati si znanosti in spretnosti, kolikor največ se dá doseči. Koliko prebije izobražen človek, koliko premaga, kar neizobraženega potare in

uniči, kadar ob čolnič življenja njegovega búhajo razdraženi valovi nezgode ali strastí!

Resnično izobražena ženska lehko in rada pogreša marsikatero nepotrebno prijetnost, nova obleka jej ni vprašanje največje važnosti, dela se ne bojí niti ne stidi. Izobraženost in delo storita jo resnejšo, samostojnejšo. Nikoli se ne bode takšna ženska v svoji poštenosti zavezala z možem, ki ga ne ljubi, samó zaradi tega, da bi bila „preskrbena“, saj tako bi prevarila sámo sebe in njega za srečo vsega življenja.

Resnicoljubje poznajo mnoge ženske jedva po imenu in vender je resnica mati nravnosti, laž nenravnost sáma v sebi. Mati, ljúbi resnico, predno porodiš dete! Videla sem že otroke, katerim je bilo legati se tako rekoč urojeno.

Laž v ustih lepe ženske bi se dala primerjati strupenemu modrásu, ki ti zasíče iz cvetočega róžinega grmíča — kdo bi se hitro ne umeknil takšnim rožam? —

Kako srečna in zavidanja vredna je ženska, ki ima s v o j e dete! Takšna ženska vé, čemú živí, saj njeno je bitje, katero ljubi: pozná li kdo čistejšo, večjo, svetejšo dolžnost od máterinske? Njej v oblast je izročena bodočnost jednega rodú in časih še več. Zakaj li umeje primerno malo žen vzvišeni, težki in vender tako idealni nálog svoj, ki sta jim ga odločila priroda in družba, zatorej Bog sam? Kaj je najduhovitejša pisateljica, ako jo stavimo vzpóred bodi si tudi préprosti kmetíci, ki je porodila narodu imenitnega možá? Kako velika, kako vzvišena je ženska, ki je voljna trpeti rajša siroščíno in bedo, nego bi videla storiti soproga svojega dejanje, kakeršno bi le kólikaj omadežalo njegov značaj, oskrunilo njegovo čast!

Žena bodi svečenica, váruhinja idealizmu!

Učila naj bi se takisto ženska, da žrtvuje nične želje, kakor tudi soproga in sina, domovini v prospeh, potem se povzdigne naš narod in si pridobode veljavo in čast med drugimi narodi.

Naj bi se namesto v obilih nepotrebnih stvareh poučevale vsaj časih ženske v tem: k a k o n a j j i m r a b i t a u m i n s r c e n a k o r i s t d o m o v i n i, č l o v e š t v u!

Človek je res srečen le tačas, ako izpolnuje dolžnosti, ako po moči osrečuje brate svoje, kajti potem ne živí na svetu zamán. Vsak misleč mož hrepení po takšnem smotru; zakaj li ne bi tudi ženstvó?

N a j b o l j š a žena je n a j s l a v n e j š a žena!

Novejši pisatelji ruski.

Piše K. Štrekelj.

II.

Iván Sergêjevič Turgénev.

(Dalje.)

Oglejmo si vsaj nekoliko teh ljudíj! Tu stopajo pred nami, kakor pošasti, kakor izgubljenci, brez smotra, mehanično! Podobni so skriti cvetici v gozdu, katere nobeden ne zapazi in katere nobenemu ni mar. Neznane so jim celó želje in potrebe, in napósled izginejo tako tiho, lahko, mehanično, kakor so prej tiho prenašali breme življenja. „Vsak človek ima vsaj, bodi si kak položaj v društvu“, pravi Turgenev o Stëpuški v obrazu „Malinova voda“, — „bodi si kake zveze; vsakemu dvorovemu daje se, če že ne plača, vsaj tako imenovano ‚otvesno‘ (hrana). Stëpuška pa ni dobival prav nikake podpore, z nikomur ni bil v rodu in nihče ni znal o njegovem bitji. Ta človek tudi minulosti ni imel, o njem niso govorili; še pri reviziji duš komaj da se je štel .... Celó o praznikih, v katere dní se sploh skazuje milost in se pogostuje s kruhom in soljo, z ajdovimi pogačami in zelenim vinom, po starinskem ruskem običaji — celó te dni Stëpuška ni hodil k razstavljenim mizam in sodom, ni se klanjal, ne pristopal k gospodovi roki, ni izpijal duškom kozarca pred gospodnjimi očmi in na gosposko zdravje, kozarca napolnjenega s tolsto roko oskrbnikovo; — k večjemu če kaka dobra duša mimogredé dá revežu ostali koščck pogače . . .“ In take postave, tako rekoč ubite, ki so prav za prav že nehale živeti, dasi se jim še pretaka po žilah kri, pri Turgenevu niso osamljene. Komu si bolj podoben, nego li Stëpuški, ti bosonogi, strgani in zmršeni moj Sučëk, ti emeritirani kočijaž, kuhar, ‚kofišenk‘, ‚ahter‘ lovskih psov, nadzornik na konji, čevljar in napósled ribič! In v čem se ti razločuješ od teh, Kasjan s Krasne Meče, kateremu so nadeli nelepi priimek Bolha? Lenobo paseš ravno tako, kakor óna dva, brez smotra pohajkuješ po gozdu, samo da si ti še nekak modrijan na deželi ter kuhaš v svojih možganih raznovrstne filozofične nezmisli! Tudi ti starček iz Ananjeva, ki stražiš grah, dasi slabo vidiš in skoraj nič ne slišiš, spadaš v to galerijo malostnih, ubogih, nepotrebnih ljudij!

In Jermolaj, ta prototip ruskega človeka? Tudi on spada k tem zanemarjenim, zavrženim, dasi je ohranil v sebi mnogo posebnostij. „Jermolaj je bil prečudnega značaja: brezskrben, kakor ptica, dovolj

zgovoren, raztresen in na videž neokreten; silno rad se je opijal, obstanka na jednem mestu ni mu bilo; hodé se je zapletal z nogama in premetaval se z boka na bok — toda opletavajoč in premetujoč se ubiral je po šestdeset vrst na dan . . . Prenočeval je na močvirji, na drevji, na strehah, pod mostovi, sedeval je ne samó jedenkrat zaprt pod streho, v kletéh, v sušilnah; izgubljal je puško, psa, najpotrebnejšo obleko; bil je tepen silno in dolgo — a čez nekoliko časa se je vračal vender domóv, oblečen, s puško, s psom.“ — Dalje imamo tu tega Petra Petroviča Karataeva, po polnem propalega človeka, kateri stavi svojo nesrečo s citati iz „Hamleta“ v nekak klasični svit. In kak je zopet ta lenuh Andrijuša v črtici „Tatjana Borísovna in njen netják!“ Ker se je klatil nekaj časa po atelierjih peterburških, ima sam sebe za umetnika, dasi ni za nobeno rabo in se vsem le zadeva. — V študiji „Hamlet ščigrovskega okraja“ slika nam Turgenev človeka, kateri se brani biti Rus, dasi tudi se ne more uživeti v zapadno kulturo; uklenen je med civilizacijo in barbarstvo; druge moči nima, nego dvojiti o vsem. Podoben je izpiti jajčji lupini! „Moj sosed prične me zanimati. — Hm . . . o čem? No, glejte, o čem: jaz sem prepričan, da me imate za šutca. — O prosim, zamrmram iznenadejan. — Za stepnjaka, za ničevedca . . . Če pritrdite . . . — Jaz nimam časti poznati vas, zavrnem jaz. Iz česa morete to sklepati? — Iz česa? Iz jednega samega zvoka vašega glasú: vi mi odgovarjate tako brezskrbno . . . Ali jaz nisem nikakor to, kar vi mislite . . — Dovolite . . . — Ne, ne, vi dovolite. Prvič govorim francoski ne slabeje od vas in nemški celó bolje od vas; drugič sem tri leta preživel za mejo (na tujem): samó v Berlinu sem bil osem mesecev. Preučil sem Hegela, milostivi gospod, Goetheja znam na pamet; razven tega sem bil dolgo časa zaljubljen v hčer nekega germanskega profesorja, oženil pa sem se doma, z nadušno gospico, plešasto ali jako zanimivo osebnostjo. Po tem takem sem jaz jagoda vaše vrste; jaz nisem stepnjak, kakor vi mislite . . . Jaz sem v refleksijo kar zagrizen in neposrednega ni na meni ničesar.“ Kako realno je zopet slikan potuhneni Sofron v „Burmistru“; ta človeška pijavka uničuje vse, kar se mu približa, slepari gospodarja in kmete in s tatvino množi svoje imetje. — Jeden največjih originalov pa je Lukerija v obrazu „Živi ostanki“ (Živija móšči).

Bila je to nekdaj prekrasna deklica, ali zavoljo jednega prestopka posušila se je do kostij. Zdaj je za vsako delo nesposobna; čudne misli jej rojé po glavi tam v samotni hišici. Odkar je bila pred sedmimi leti pala, leži na hrbtu. Glava jej je izpita, jednolična, nos oster, kakor noževa réz, ustna zvita. Samó zobje in beli njeni lasje se blestijo.

Suhe roké ležé jej na odeji, mali temnorjavi prsti premikajo se počasi sem ter tjà. Nekdaj je bila brstna, sloka, lepa in vesela, vedno je pela in plesala. Kar pa je pala, začrnela je vsa, izgubila je vse moči in ne more ni hoditi, ni jesti, ni piti. Žgali so jej hrbet z žarečim železom, devali jo v razdrobljen led, ali zastonj. In kako veselo, udano pripoveduje svoje življenje! Zdi se, kakor bi v bralci niti ne skušala vzbuditi usmiljenja. Njen ljubček jo je zapustil in vzel drugo. „Hvala Bogu," pravi Lukerija, „on je v svojem zakonu jako srečen." To obnašanje njegovo zdi se jej naravno in pravo. Hvaležna je ljudem, ki zanjo skrbé, posebno mladi deklici, ki jej donaša cvetic; ona se ne dolgočasi, ne toži. Pravi, da je mnogo bolj nesrečnih od nje, slepci in glušci; ona pa vidi izvrstno in sliši vse, celó krta pod zemljo; ona takoj zavonjá daleč kje na polji cvetočo ajdo ali duh cvetočih lip v vrtu. V njenem življenji je to že velika dogodba, ako pride k njej skozi vrata kokoš, vrabec, metulj. S posebnim veseljem se spomina, da jo je bil nekdaj zajec obiskal. Lukerija pripoveduje svoje čudovite sanje o Jezusu, ki jej je prihajal naproti, in o neki ženski, — smrti. Ta je šla mimo nje in jej je jako potožila, da je še ne more vzeti s seboj. Pesnik občuduje njeno potrpežljivost, ali ona ga zavrne, da na njej ni ničesar občudovati. Ne, devica, katera je vzela velik meč ter šla proti Agarjanom ter jih vse prognala za morje in je potem rekla: „Sedaj me sežgite, kajti taka je bila moja obljuba, da umrem ognjene smrti za narod svoj!" — ta devica je občudovanja vredna. Odhajajočega pesnika prosi, naj bi založil pri svoji materi dobro besedo za ondašnje bedne kmete, „da bi jim vsaj nekoliko obroka odtrgala. Zemlje imajo po malem, ugodnosti ni . . . Oni bodo Boga za vas prosili . . . . Meni pa ni ničesar treba — z vsem sem zadovoljna." —

Turgenev rad primerja dve osebi jedne in iste vrste; s tem doseže, da njijin značaj bolj določno nariše. Takih obrazov imamo v „Čertophanovu in Nedopjuskinu" pa v „Dveh posestnikih". Prva črtica nam kaže, da tudi gospodarji niso nič boljši od robov in hlapcev. Čertophanov je nagel, samosvoj in besen, Nedopjuskin pa nesamostojen in slab; sprijaznila sta se zavoljo nekega velikodušnega dejanja do dobra in jako sta si hvaležna. Ali besnost in divjost Čertophanova poruši vse okrȯg njega in celó njega samega; Nedopjuskin pa izgubi svojega prijatelja, zapusti ga ljubica, ukradejo mu najljubšega konja; napósled se pijači uda in ves zanemarjen umrje. Iz črtice „Dva posestnika" dá se najboljše razvideti, kake so bile razmere med gospodarji in robovi. Mardarij Apolonič Stegunov misli, da svoje služabnike ljubi ravno zavoljo tega, ker jih daje pridno pretepati, kaznjenec pa hvali pravičnost

svojega gospodarja. Ne moremo kaj, da ne bi podali v prelogi tega mesta!

„V tem se je zrak po polnem umiril. Samó izredka je valovito popihljaval veterček, ovijal se okoli hiše ter donašal našemu sluhu zvok jednakomernih in često ponavljajočih se udarov, razlegajočih se pri konjskih hlevih. Mardarij Apolonič je ravno hotel pristaviti polno čašo ustnom in že je razširil nozdri, — brez česar, kakor znano, noben Rus prave korenine ne pije svojega čaja, — kar vam postane, pomigne z glavo, napravi jeden požir, zopet postavi čašico na mizo in z najdobrodušnejšim nasmehom posnema zvok udarov in ponavlja: čuki, čuki, čuk! čuki-čuk! čuki-čuk! — Kaj je to? vprašam strmé. — A tam kaznujejo na moje povelje malopridnika . . . bufetnika Vasjo, ali ga poznate? — Kak Vasja? — Tisti, ki streže pri mizi, tisti z velikimi podlasci. — Najhujša nejevolja bi se ne mogla protiviti jasnemu, krotkemu pogledu Mardarija Apoloniča. — Kaj vam je, mladi gospod? Kaj vam je? vpraša kimaje z glavo. Ali sem zlodej, da me tako gledate? Kdor ljubi, ta kaznuje, to pač sami veste . . . Čez četrt ure se poslovim od Mardarija Apoloniča. Ko se peljem skozi vas, zagledam bufetnika Vasjo. Šel je po cesti in je grizel orehe. Vozniku ukažem ustaviti ter ga pokličem. — No, bratec, danes so te kaznovali? vprašam ga. — Od kodi to veste? odgovori Vasja. — Tvoj gospod mi je pravil. — Gospod sam? — Zakaj te je dal pretepsti? — Ker sem zaslužil, batjuška, ker sem zaslužil. Za malenkosti se pri nas nikdar ne kaznuje; tega ni pri nas nikoli. Naš gospod ni tak . . . takega gospoda ne najdete v vsej guberniji! — Naprej! ukažem vozniku. To je torej naša stara ljuba Rusija! mislil sem, ko sem se vračal.“

Žene Turgenev sploh ne kaže v „Lovčevih zapiskih“ v veseli luči; ona ni jednakopravna druža z možem, ampak bolj robinja njegova, in to jo prisili k alternativi, ali podvreči se možu v strogi pokornosti, kar vidimo v obrazih „Moj sosed Radilov“ in „Jermolaj in mlinarica“, ali pa otegniti se samovoljno oblasti njegovi, kar storita Čertophanova ljubica Maša in Birjukova žena.

Žalostne so postave, katere so do sedaj stopale pred našimi očmi. Le redkokedaj posije kak žarek veselja v to temoto, katera nam krči srce in stiska oprsje; ali vender pesnik ni obupal o narodu svojem, o njegovi nadarjenosti. Dasi je v tem narodu toliko peg, prepričan je vender, da se te površne pege bodo dale pregnati, da je jedro narodovo zdravo in nepokvarjeno in da ne more začeti kaliti le vsled bednega zatiranja in zanemarjanja; molčé terja Turgenev svobode, in vender to molčanje zaleže več, nego dolgotrajno besedovanje. Kako zanimiv, pri-

jeten je n. pr. jednodvorec Ovsenikov, ta čvrsti starec, ki se je z zaupanjem na svojo moč in z delom osvobodil. Mož ni ravno ‚laudator temporis acti‘, v katerem vidi surovost s silo, pa tudi bodočnost ga ne vara, v kateri je vse negotovo, v kateri se le poskušnja vrsti za poskušnjo. „Trudim se postopati pravično in po zakonu — in dobro je, slava Bogu! Mladi gospodje pa ne ljubijo prejšnjih naprav: jaz jih hvalim. Čas je pa, da se že kaj napreduje. Samó to je gorje, da mlada gospôda jako modruje. S kmetom postopajo, kakor s cunjasto púnico: vrte, vrte, polomijo in vržejo stráni. In oskrbnik, robujoči človek, ali pa upravitelj iz nemških domačinov, zopet spravi kmeta na beraško palico. Da bi že vsaj jeden izmed teh mladih gospodov primer podal, pokazal, kako je gospodariti! . . . Kaj bode vender iz tega? Saj pač ne bodem umrl, da ne bi videl novih naprav? Kakšne razmere so to? — Staro je izmrlo, a mlado ne narasta.“ — Ali poglejmo Horja v prvem obrazu „Hor in Kalinič!“ Ta mož, ki je z vztrajnim delom in s prebrisanostjo svojo prišel do imetja, ki je tako dobro poznal svoj položaj, komu ne ugaja? Kak razloček je med njim in prijateljem njegovim, dobrodušnim Kaliničem, kateri po polnem zanemarja svoje polje!

(Dalje prihodnjič.)

Josip Gódina-Vrdélski †.

(Konec.)

Sad njegovega neumornega delovanja so ti-le večji in manjši slovenski spisi:

I. Leta 1852. sestavi in pošlje v dežel na troške tedanjega „Slavjanskega društva“ v Trstu nek „koledarček“ za 1853. l. Pomagala sta mu pri tem delu Wittmann in vojaški uradnik Kuk (Tolminec).

II. Leta 1853. spiše knjižico: „Njegovo veličanstvo Franc Jožef v veliki smrtni nevarnosti“.

III. „Nekaj o stanji in potrebah našega slovstva“. „Slov. Glasnik“ 1863. l. str. 24.

IV. Za primorske Slovence je on prvi ustanovil v Trstu 1866. l. list: „Ilirskega Primorjana“, pozneje pa „Tržaškega Ljudomila“. Ker sta oba lista kmalu prenehala, začne izdajati:

V. Mesečni časnik „Pod Lipo“, 1869. l. v sešitkih. Nekateri sestavki so se mu zdeli toli važni, da jih dá 1882. l. ponatisniti pod naslovom:

„Povzetek nékih bolj važnih člénkov iz nékedanjega mésečnega časnika „Pod Lipo“ z geslom: „znanstvo je bogastvo“. Dal napraviti po želji razodeti od mnogih Slovencev — Josip Gódina-Vèrdélski leta 1882.“ — V Trstu, založnik je spisatelj, 1882. — Tiskarna Franc Huala (mala 8 ima 195 stranij).

VI. Opis in zgodovina Trsta in njegove okolice z uverstitvijo kratkega geografičnega in zgodovinskega pregleda starih in sedanjih Slavjanov, kakor še tudi kratke omembe njihove osode in omike. Po domače spisal, na svetlo dal in založil Josip Gódina Vèrdélski, c. k. finančni komisar prvega razreda, rojen v tržaški okolici. S 7 lesorezi. V Trstu leta 1872, 8⁰, 484 stranij. — Ta knjiga, „pomnožena in popravljena“, pride kmalu v drugem izdanji na svetlo ter se razdeli med njegove rojake brezplačno, kakor je pokojnik ukazal.

VII. Kratek pregled vesoljnega svéta sploh, in posebno naše zemlje. Spisal in na svétlo dal Josip Gódina-Vèrdélski, prostemu ljudstvu v poduk. Z obrisom obe dveh polovic zemljiške kroglje. V Trstu 1872, 8, 48 stranij.

VIII. Izvirek premožnosti ali pravi pomoček za nje napravo in ustanovitev med ljudstvom. Spisal in na svétlo dal Josip Gódina-Vèrdélski v Trstu leta 1873. Tisk Peternelli-jev in Morterra v Trstu — mala 8, 108 stranij. Založnik je spisatelj.

IX. Kratek razgovor o bolj važnih dosadanjih iznajdbah in posebno o strojih ali mašinah, železnicah in telegrafiji kot obrodkih čudodelne moči — človeškega duha. Spisal in na svétlo dal za slovensko ljudstvo Josip Gódina-Verdélski leta 1876 v tržaški okolici. Z dvéma narisoma. V Trstu tisk avstrijskega Lloyda 1876, 8, 83 stranij. —

Zadnji knjigi, ki je zagledala beli dan stoprav po njega smrti, a tiskani zadnje dni meseca decembra 1879. l., je naslov:

X. Čitanka namenjena za poduk, znanje in kratek čas posébno bolj mladim Slovencem in Slovenkam. Napravil in na svétlo dal Josip Gódina-Vèrdélski leta 1882. mala 8, 180 stranij. Tisk Sinovi K. Amati v Trstu. —

XI. Živenje Josipa Gódine Vèrdélskega. Opisal on sam leta 1879. — s pristavkom raznih stranskih rečij za razdelitev mej domačince po njegovi smrti. S podobo zgoraj imenovanega. V Trstu. Tisk sinov K. Amati. 1879. Josip Gódina izdatelj. —

V tej v mali 8, 184 stranij obsezajoči knjigi nahaja se sicer marsikako slovstveno zrno, a vender bi človek želel, da bi ne bila nikdar prišla med svet, ker „Et documenta damus, qua simus origine nati.“ Mož ima v obče mnogo zaslug v probujenje tržaške okolice, a imel bi jih še

mnogo več, da ne bi bil pisal toli mršavega jezika, ki ljudstvo odvrača od čitanja in mu kvari dober ukus. Vsa njegova dela pričajo, da se on ni nikdar priučil do dobrega slovenski slovnici; in njega zlog jasno kaže, kako ga je bilo prevzelo svojstvo jezika nemškega.

Koliko truda in težave je prizadevala lepa domača pisava, to kaže dovolj vse naše slovstvo, a Godina se ni hotel pridružiti večini, nego si je izvolil samotno pot, po kateri ni šel nihče za njim.

In vender! mir bodi pošteni duši, ki je prominula v 29. dan meseca januvarija 1884. leta v isti hiši, kjer je zagledala beli dan! —

Gr. Jeréb.

Književna poročila.

VII.

Lovčevi zapíski.

Spisal J. S. Turgenjev. Preložil Fr. Jos. Remec. Prvi del. Založila in na svetlo dala Matica Slovenska. V Ljubljani 1882 (1883). 8⁰ VIII + 125=133 straníj.

Med vsemi ruskimi pisatelji se je prikupil do sedaj našim prelagateljem še najbolj Turgénev. Dr. Maksimilijan Samec je prvi podal na pokušnjo jeden najboljših umotvorov njegovih v l. 1870. „Dim“ ima v slovenskem lici mnogo oskodnostij, katere moremo prelagatelju odpuščati, nekaj ker je on prvi poskusil poslovenjati Turgeneva, nekaj pa zató, ker je napominana preloga bila mladostno delo njegovo. Menj že mu smemo prizanašati na prelogi „Pomladanskih valov“, katere nikakor ne moremo imenovati srečne. Za Samcem hodi v novejšem času Málovrh. Preložil je nekaj manjših novel („Fausta“), povést „Rudin“ in roman „Nov“. Prevodi njegovi, posebno „Nov“, jako so neuglajeni in vihráčasti in na premnogih mestih se zdí paznemu čitatelju, dase ta gospod prelagatelj ruskega originala nekako — bojí, ali kako naj rečem. Bolje, dasi nikakor še ne dovršeno prelaga v listku „Slovenskega Naroda“ neki J. P. Podal nam je dosedaj „Asjo“, „Prvo ljubezen“, in „Klaro Miličevo“. Nekaj malega so poslovenili še I. Naglič („Ura“), A. Hudovernik („Pesem zmagonosne ljubezni“, nekoliko iz „Pesmi v prozi“) in Gorénjec-Podgoričan (Iz „lovčevih zapiskov“).

Tem se je pridružil prerano umrši Fr. Remec. Primerjaje neke prejšnje njegove prevode s poslednjim njegovim delom, „lovčevimi zapiski“, vidi se, kako je prelagatelj od dné do dné napredoval. „Lovčeve zapiske“ smemo imenovati že precéj srečno prelogo, ali do dovršenosti jej še ne dostaje nekaj stopinj. Najprej pa je dokaj pohvaliti Remca, da je zajemal neposredno iz ruskega originala — to se razvidi iz premnogih mest in rusizmov — in

da ni zahajal v gostí k nemškim in hrvatskim prevodom. Jezik njegov je do nekih malih nedostatnostij pravilen in lep; že s tem si čitatelja kolikor toliko pridobi in sprijazni. Tudi stava besed je precèj ugodna, dasi bi si jo mi časih želeli nekoliko drugačno, tako n. pr. kar na 9. str.: „kdor je imel priliko, prepeljavati se iz Bolhovskega v Žizdrinski okraj"; boljše bi bilo: „kdor j. i. pr., prepeljevati se iz Bolhovskega okraja v Žizdrinski", ker bi v zemljepisu malo zveden čitatelj utegnil misliti, da je kje na Ruskem kako mesto „Bolhovsko". Sicer pa bo najbolje, da si knjigo ogledamo na nekaterih straneh; vso tukaj pretresti, potrebovalo bi preveč prostora in časa.

Začnimo n. pr. s „Horjem in Kaliničem". 9^{3} (prva štev. pomeni stran, druga na desni zgoraj pa vrsto): ‚visokopleč': ruski „sutulovatyj" je „čokàt" — 9^{9}: degtom: ako vzprejmemo tujko, bodi si tudi iz slovanščine, izpremeniti jo je po svojstvu našega jezika, pisati je zatorej ‚dektom' ali boljše ‚dehtom' (po analogiji z „nohtom"). — 9^{12}: e pred r^{om} v ‚izpreobernenega' je pisatelju ušel, kakor uhaja še mnogim pisateljem. — 9^{19}: ‚v gostje', po polnem napačno, piše naj se po starodavnem ‚v gostí', ali vsaj ‚v goste'; gostje je imenovalnik. — 9^{31}: ‚dobivši odkaz od roke in domú': ni treba vsake ruske participijalne konstrukcije v slovenščini ponavljati, posebno tam ne, kjer je nevarno, da čitatelj stvarí ne bi razumel; lepše bi se bilo torej reklo: ‚in ko so mu odrekli roko in dom'. — 10^{4}: ‚Mahimova:' tisk. napaka: ‚Nahimova.' — 10^{8}: ‚uvèl je kuhinjo, skrivnost, katére pravila so po mislih njegovega kuharja se izpolnovala, ako se je . . .' To je netačno in po nepotrebnem razblinjeno; r. ‚kuhnju, tajna kotoroj, po` ponjatijam ego povara, sostajala v polnom izmênenii . . .' slov.: ‚katere skrivnost je po mnenji kuharja njegovega bila ta, da se je . . .' — 10^{14}: ‚povabil me je'; ne le prelagatelji, ampak tudi pripovedniki naši so v novejšem času po polnem zabili starega pravila, da je v slovenščini ‚tempus historicum' *prézent* in ne *perfekt*; posebno je paziti prelagateljem iz ruščine na to, ker ruščina pripoveduje v perfektu; torej ‚povabi me'. Remec je v tem oziru *brez števila grehov* naredil, in to vso prelogo jako kazí in škodi živemu in čvrstemu pripovedovanju. — 10^{29}: ‚prijatelj'; ruščina ima ‚brat' in ‚bratéc'; po Primorskem se vsakemu dragemu nam možu, časih celó ženski, pravi brátec (posebno po Krasu); mislim torej, da bi dobro bilo v prelogah iz ruščine za ‚brat' in ‚bratéc' v prijaznem nagovoru rabiti „brátec". — 11^{3}: ‚Šest fantov — mladih velikanov'; netačno, r. ‚šestĭ molodyh velikanov'. — 11^{7}: ‚Potop': ‚Potap.' — 11^{20}: ‚na jeden oko (sic!) slep starček': ruščina ima, krivoj starik', kar je slovenski: kriv (= hrom) starček. — 11^{35}: ‚dovoljujte mi, da se naselim': prav: ‚dovolite mi', kakor ima tudi ruščina: ‚pozvolĭte mnê'. —

Poglejmo zdaj na sredo knjige: „Bêžin log“ str. 72¹: ‚log‘: r. lug, lugá razlaga Dalĭ, Tolkovyj slovarĭ živago velikorusskago jazyka, 2. izd. s. v. lug: „travnaja zemlja, pokos, pastbišče; póžnja, pážitĭ, melkotravnaja (z drobno, malo travo) ravnina.“ Preložiti je torej bilo: ‚Bêžina loka‘ (Bêžin travnik), ker ‚log‘ pomeni v slovenščini ‚nemus‘. — 72²: ‚nahajamo‘: r. slučajutsja: ‚kateri nastopajo‘. — 72³: ‚zarija‘: ‚zarja‘ se mora pisati in ne po nepotrebi vrivati povsod i, kar je nekaterim pravo veselje. — 72⁶: ‚burjo‘; ruska ‚búrja‘ (cf. Dalĭ s. v.) je: „silnyj vêter s grozoj i doždem“, torej naša „nevihta ali huda ura“. — 72¹¹: ‚kakor vzleté‘, nepravilen particip: vzletevši. Durativni glagoli postanejo perfektivni, ako se prefiksujejo; perfektivni pa nimajo sedanjikovih participijev. — 72¹³: ‚zlato-sivih‘: r. ‚zolotistosêrih‘; zolotist‘ (cf. Dalĭ s. v. zoloto) je: „pohožij na zoloto, zolotago vida, s zolotym otlivom“, torej slovenski ‚zlatast‘. — 72¹⁸: ‚prepojeni so na vse skozi s svetlobo‘: r. ‚oni vsê naskvoz proniknuty svêtom‘ je: ‚napojeni so vsi skozi in skozi s svetlobo‘; ‚vsê‘ je dopolnjujoč predikat (ergänzendes Pr.) in je zatorej v soglasji s subjektom: oblaci. — 72¹⁹: ‚bledolisasta‘: ruski ‚lilovyj‘ ne pomeni lisast, ampak „svêtlofioletnoj, sirenevoj; (sirenĭ je lipovka ali španjski bezeg, Flieder, Syringa vulgaris) smêsĭ cvêtov rozovago i golubago“, torej ‚lilast‘, ako obdržimo tujko, nemški ‚lila-farben‘. Morda je pisatelj tako tudi pisal, in je le tiskar iz ‚lilast‘ napravil ‚lisast‘. — 72²⁴: ‚zahajočemu‘: tiskovna n.: ‚zahajajočemu‘. — 72²⁶: ‚potemnevšo zemljo‘. Glagoli, kateri pomenijo: začeti, biti, postáti (inhoativni), imajo v slovenščini II. part. praet., torej ‚potemnélo‘, dasi v ruščini ‚potemnevšu‘. — 72²⁸: ‚večerna zvezda‘ je ‚večernica‘. — 72³¹: ‚vihri vrtinci‘: ‚okrogli vrtinci‘. — 72³⁷: ‚našel in nastreljal sem jih‘: r. ‚nastrêljal dovolĭno mnogo diči‘: nastreljal sem divjačine precèj obilo. — 73⁹: ‚gosti trepetličnik‘: gost tr., ker ni določen. — 73⁹: ‚mirna vlaga‘: ‚nepodvižnaja syrostĭ‘ = teška mokrota. — 73²⁹: ‚kazalosĭ‘ prelaga pisatelj na več mestih sè „zdelo se mi je, zdelo se vam je“; personalnega pronomina ni kar nič treba. — 73³²: ‚v spred‘: ‚vpered‘ = naprej, pred sebe. — 73⁴⁴: ‚*v*tretjič‘: tretjič. — 73⁴⁵: ‚štirinozih‘: štirinogih. (i = ы). 74³: ‚bilo mi je vestno pred njo,‘ r. ‚mnê stalo sovêstno pered nej‘: ‚sram me je bilo pred njo‘. — 74⁵: ‚kotlína‘: r. ‚loščina = razdolĭ, dolinka‘: (cf. Dalĭ s. v. losk); jaz bi rekel naravnost „dolina“, kakor se po Krasu, kjer je takih dolin brez števila, imenujejo take kotlu podobne globeli; saj je naše ime za to formacijo v terênu celo od Nemcev vsprejeto: Dolinen. Vrhu tega je še pomisliti, da se v jednem stavku čudno glasi: „Kotlina je imela podobo pravilnega kotla“. — 74¹⁷: ‘na udačo‘: aufs Gerathewol = kamor se je namerilo. — 74³⁵: ‚k*u*pičili‘: ‚kopičili‘; glagolu je podstava kopica iz kópa + ikja; kljubu kùp (cumulus) pisati se mora: kopa: besedi si nista tako sorodni,

kakor bi se na prvi pogled videlo; prim. še ruski kopitьsja = kopičiti se. — 74^{43}: ,oprijemal': ,prijel', ker se ni samó za jedno vejo držal. — 75^{3}: ,imevši': napačen particip, ker je glagol trpežen. — 75^{7}: ,zvečer': r. ,pered večerom': na večer. Stavek je nekoliko preveč zvit. — 75^{23}: za „urivaje se na hip" izpuščeno je „druga za drugo", r. „v svoju óčeredĭ". — 75^{23}: ,dosegale so do samih ogenjčkov': boljše gen. ali akusativ: ,dosezale so samih ogenjčkov'. — 75^{25}: ,sestavljala se je iz temè okolo nas konjska glava', r. ,iz nadvinuvšejsja tĭmy vnezapno vystavljalasĭ lošadinaja golova': ,iz obdajajoče nas teme pojavljala se je (prikazovala se je) nenadoma konjska glava'. — 75^{26}: ,rujava': rjava. — 75^{31}: ,v dolzih motnih podobah': ,motnih' je odveč, ker r. ,smutno' je izraženo z ,nerazločno'. — 75^{36}: ,k večjemu če izredka v bližni reki': ,samó izredka ploskne'; ,lišĭ' je ,samo'. — 75^{38}: ,ogenjčka sta potreskávala'. To je rusizem, ki ga slovenski bralec ne bo razumel. Dalĭ sam s. v. potreskivatĭ nima primérne razlage, ki bi veljala za to mesto v Turgénevu, samo v vzgledu: ,izba s morozu potreskivaet' je nekaj jednacega. Pod besedo tréskatĭsja ili tresnutĭ pa se razlaga tako: davatĭ ščeli, ščelitĭsja, — kar odgovarja našemu ,pókati, pócati'; prim. na Krasu: wóγń púca. — Preložiti gre torej: Jedina ogenjčka sta tiho (,tihonĭko' stoji v ruščini) pokala. — 75^{39} ,ta dva psa' boljše: tista dva psa, ker ,tot' v ruščini pomeni po največ „ille". — 76^{3}: lica; rusko „licé, licó" je ves „obraz, obličje", sploh „perednjaja častĭ golovy čelovêka" (Dalĭ s. v. lice). — 76^{16}: ,samó srajco', r. ,iz prostoj zamašnoj rubahi'. ,Zamáh = zamáška = póskonĭ = poskónĭe' imenuje se prav za prav moška neplodna konoplja, v kateri je vlakno krepkejše in gostejše, nego v semenski konoplji; zato treba tudi več časa, da se predivo iž njega naredi; v drugem pomenu pa je ,zamaška' sploh slabejše predivo, nekako naš ,hodnik', torej: ,samo hodnično srajco'. — 76^{21}: ,muvostrih': tiskovna napaka: mu v ostrih. — 76^{23}: ,krog stanu'. Ne vérujem, da bo to slovenski bralec kar tako razumel. Ruski ,stan' pomenja: „vse têlo bez golovy i členov", torej to, kar se pri Slovencih sploh ,truplo', na Krasu pa ,život' (žàwot) imenuje. — 76^{31}: ,za kar': čemur. — 76^{34}: ,pod uglovatuju rogožu', tako ima naš original; Remec prelaga ,pod ličnato štorjo': pod ogláto štorjo. — 76^{35}: ,svetlor(u)javo': s tem je sicer ruski: ,rusuju' dobro preloženo, ali mi bi želeli, da se adj. rus, a, o tudi pri nas ohrani, ker ga tako pozna narodna pesen. ,Rusa glava' je glava kostanjastih las (kaffeebraun). —

Oglejmo si prevod na konci knjige v „Birjuku". 127^{1}: ,na begovih drožkah'; to bo Slovencu neumljivo; ako ni prelagatelj vedel stvarí prevesti, bil bi naj vsaj pod vrsto povedal, kaj je to. „Bêgovija drožki" so male in lahke drožke brez vzmetíj ali poskokov (Springfeder). — 127^{2}:

‚kobila moja‘: prelagatelj je izpustil ‚dobraja rysistaja‘, torej: moja debela in nagla kobila. — 127[9]: ‚lepetale‘ je rusizem; slovenski je ‚šepetale‘. 128[3]: ‚za dno drožek‘: ‚za podušku drožek‘ ima ruščina. ‚Poduška‘ je po Dalji (s. v. poduška): „podgolovje, mêšok, nabityj puhom, perĭjami, šerstĭju solomoj podgolovu ili dlja sidênĭja, dlja podložki nabitoe čêm libo i pokrytoe sidênie styla, kresel, divana“; torej ‚blazinica na sedeži‘ (Sitzpolster). — 128[11]: ‚sredi dvora‘: ‚sredi obširnega dvora‘ je tačno po originalu. — 128[19]: ‚deklica je gledala‘, original ima ‚gljanula‘, torej prav: deklica me pogleda in gre. — 128[27]: ‚srce mi je zamrlo‘, netačno, bolje: „milo se mi je storilo pri srci.“ — 128[38]: ‚mokre srajce‘, izvirnik: ‚mokroj zamašnoj rubaški‘; glej opomnjo k str. 76[16]. — 129[23]: ‚z necim meščanom‘, ruski: ‚s prohožim mêščaninom‘; torej: „z mimo prišedšim meščanom“ . . . .

Ali — claudite iam rivos! Dovolj stranij smo pregledali. Ne hotel bi, da bi zaradi najdenih napak imel kdo prelogo za slabšo, nego je v resnici; tega, kar se je pisatelju posrečilo in je lepo podal, nisem hotel omenjati. Posebno v dijalogih je veliko menj napak, nego v opisih. Ako bo kedaj treba knjigo še jedenkrat natisniti, mora se, se vé da, ves prevod še dobro in natanko pregledati in popraviti, da se vseh napak otrese in približa dovršenosti. Vender menimo, da bodo slovenski bralci tudi v tej nedovršeni obliki te veličastne studije in povesti Turgenevlje z veseljem in slastjo prebirali.

Na Dunaji, januvarija meseča 1884. K. Štrekelj.

Slovenski glasnik.

Slovenska književnost. Na svetlo je prišla knjiga: Josipa Jurčiča „Zbrani spisi.“ Založil in na svetlo dal „odbor za Jurčičev spomenik“, uredil Fr. Levec, II. zvezek: Pripovedni spisi. Natisnila „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani 1884, mala 8ka, 296 str. Cena 70 kr. Ta zvezek obseza Jurčičeve spise iz 1863. in 1864. leta, in sicer: 1. „Jurij Kozjak“, slovenski janičar. Povest iz petnajstega stoletja domače zgodovine. (Na svetlo dala „družba sv. Mohorja“, 1864). — 2. „Spomini na deda“. Pravljice in povesti iz slovenskega naroda. („Novice“, 1863). — 3. „Jesensko noč mej slovenskimi polharji.“ Črtice iz življenja našega naroda. („Slovenski Glasnik“, 1864). — 4. Spomini starega Slovenca“ ali črtice iz mojega življenja. Spisal Andrej Pajk, bivši avstrijski in francoski vojščak, bojni ujetnik na Francoskem in Ruskem ob Napoleonovem času. („Slovenske večernice“, 1865). — V teh spisih se nam mladi Jurčič, takrat še gimnazijalni dijak, kaže še le začetnika, a vender že izvrstnega pripovedovalca. Po presledku blizu poldrugega leta prihaja II. zvezek Jurčičevih zbranih spisov za I. zvezkom na dan. Da se je tako zakasnil, iskati je uzroka v tem, da odbor za Jurčičev spomenik za I. zvezek ni stržil toliko, da bi bil mogel s skupilom založiti II. zvezek;

kajti „Desetega brata“ se je do zdaj prodalo samó okoli 400 izvodov. Preverjeni smo, da je temu slabemu razpečávanju uzrok nekoliko visoka cena I. zvezka, nekoliko zanemarjeno knjigotrštvo slovensko. Vender se ne dá tajiti, da tudi slovensko razumništvo ni izpolnilo svoje dolžnosti in zahvalnosti proti prvemu svojemu pripovednemu pisatelju Josipu Jurčiču. Nadejamo se, da zavedni slovenski národ vsaj pri II. in pri naslednih zvezkih popravi, kar je zamudil pri prvem, in da omogoči z obilnim naročevanjem, izdavati še na dalje Jurčičeve zbrane spise. V ta namen se je cena nadaljnim posamičnim zvezkom znižala na 70 kr. ter uvedlo se je tudi naročevanje po poštnih nakaznicah, na katero se vabijo s tem pozivom vsi Slovenci. Ukrenili smo tudi to leto izdati še III., IV. in V. zvezek, nadejoči se potrebne podpore od slovenskega čitateljstva. Odslej stoji: I. zvezek, nevezan po 1 gld., v platno elegantno vezan 1 gld. 50 kr., II. zvezek nevezan po 70 kr., v platno elegantno vezan 1 gld. 20 kr. Ako se pa tudi oddaje vsak posamičen zvezek, vender se priporoča pošiljati naročnino za več zvezkov skupaj. Naročnina znaša za I., II. in III. nevezani zvezek 2 gld. 40 kr. Za vse tri elegantno vezane zvezke 4 gld. Naročnina za zvezek I., II., III., IV. in V. stoji 3 gld. 50 kr., za elegantno vezanih prvih pet zvezkov 6 gld. Naročnina se pošilja pod naslovom: dr. Jos. Starè v Ljubljani, Marije Terezije cesta 5. Naročniki prejemajo knjige franco. — Opozarjamo tudi na Bonačev in Giontinijev inserat v denašnjem listu.

Nemški šulverein. Ljubljenim Slovencem spisal v poúk in svarilo Desterniški. Ponatis iz „Slov. Gospodarja“. Cena 5 kr. Založilo Slovensko društvo, natisnil J. Leon v Mariboru 1884, 8, 23 str. Tako se imenuje zbirka izvrstno pisanih uvodnih člankov, katere smo brez zadržka čitali v „Slovenskem Gospodarji“, a kakor čujemo, knjižico sámo je zaseglo c. kr. pravdništvo v Celji.

Fizika v nižjih šolah. Metodična razprava. Spisal Fr. Hauptman. Ponatis iz „Popotnika“. Založil M. Nerat, tisk J. Leona, Maribor 1884, velika 8, 26 str. Cena 15 kr. Vsebina: Uvod. I. Zgodovinski razvoj. II. Metoda. 1. Opazovanje; 2 Zakon; 3. Delujoča sila; 4. Uporabljevanje. III. O izbiranji gradiva. IV. O obliki pouka z ozirom na učenca. V. O obliki pouka z ozirom na učitelja. 1. O prašalno-razvijalni obliki; 2. O poskuševanji; 3. O gojitvi učnega jezika. VI. O fizikalnih aparatih. To je prekrasno darilce, katero je obče priznani strokovnjak in pisatelj naš g. Fr. Hauptman, profesor na c. kr. učiteljišči v Gradci, poklonil učiteljem slovenskim. V vsakem oziru izvrstno metodično razpravo živo priporočamo učiteljem našim in sploh vsem, ki imajo z našim šolstvom kaj opraviti.

Ribičev sin. Pravljica. Za slovenski národ prosto predelal F. St. Poleg narodne pripovedke, zapisane v „Sloveniji“ leta 1848. po Lovru Pintarji. Natisnil M. Šeber v Postojini, založil in prodaje Janez Giontini v Ljubljani 1884, 8, 36 str. Cena? — „Ribičev sin“ je 1. zvezek „Domače čitalnice“, katero je začel izdavati za povzdigo naših šolskih in priprostemu narodu namenjenih knjig prezaslužni knjigar Janez Giontini. Preverjeni smo, da bode tudi „Ribičev sin“ med mladino in priprostim narodom našel mnogo bralcev.

Zgodovina farâ ljubljanske škofije. Izdaje A. Koblar. Prvi zvezek: Zgodovina sorške in preške fare (Ponatis iz „Laib. Diöcesanblatta“). Natisnila „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani 1884, 8, 131 str. Cena 30 kr., po pošti 35 kr. Knjiga se dobiva pri g. pisatelji in založniku Antonu Koblarji, škofijskem arhivarji v Ljubljani. Danes samó opozarjamo naročnike svoje na to imenitno, jako

prijetno pisano ter vestno in pregledno sestavljeno knjigo, s katero se sme po vsej pravici dičiti književnost naša; o priliki izpregovorimo kaj več o njej.

Časnikarstvo in naši časniki. Spisal *** Stat nominis umbra. Ponatisneni listki iz „Slovenskega Naroda". Založil Ivan Železnikar. Natisnila „Národna Tiskarna" v Ljubljani 1884, 16, 294 str. Cena 70 kr. Knjiga je porodila v Slovencih že toliko zasluženega in nezasluženega hrupa in pretiranega besedovanja, da nam ni treba še posebej govoriti o njej, zlasti ne, ker je večinoma politično-polemične vsebine.

Nova šolska knjiga. V založbi O. Bamberga v Ljubljani je prišla te dni na svetlo nova slovenska knjiga za naše srednje šole, namreč: „Aritmetika za nižje gimnazije. Spisal Fr. dr. vitez Močnik. Po dvajsetem natisku poslovenil J. Celestina, v 8ki, 146 str., II. del. Cena broš. 90 kr., v platno vezana 1 gold. 20 kr." Knjiga se odlikuje po svojem lepem zlogu in pravilnem jeziku, po svojem razločnem tisku in prijetni vnanji obliki. Posebno v zadnjem oziru slovenski prevod daleč preseza nemški original. Ker ima knjiga vsa svojstva, katera zakoni zahtevajo od šolske knjige, nikakor ne dvojimo, da se bode takoj odobrila ter uvedla v naše srednje šole, kjer se aritmetika poučuje v slovenskem jeziku. V isti založbi je te dni izšla istega pisatelja „Geometrija za nižje gimnazije, II. del." — In tako sta nam v kratkem neumorni gospod prof. Jos. Celestina in podjetni gospod založnik Bamberg oskrbela vse matematične knjige, kojih potrebujemo za nižje razrede slovenskih srednjih šol.

Kdo je mojster in kdo — skaza. Odgovor „Slovenčevemu" podlistkarju. Založil Fr. Wiesthaler. Tisk „Narodne Tiskarne" v Ljubljani 1884, 8, 8 str.

V „Ljublj. Zvona" 2. zvezku t. l. je g. prof. Fr. Wiesthaler ocenil Marnovega „Jezičnika" XXI. letnik ter se o tej priliki uprl — in vsak prijatelj resnice in pravice mu bode hvaležen za to! — krepko uprl tistim gospodom, ki, govoreči o protestantovskih pisateljih naših, v svojih književno-zgodovinskih spisih njih pisateljevanja ne sodijo objektivno z zgodovinskega in jezikoslovnega, ampak s subjektivnega verskega stališča ter tako le preradi očitne in splošno priznane literarne zasluge Trubarjeve, Kreljeve, Bohoričeve in Dalmatinove prikrajšujejo zaradi njih krivoverskih grehov. Ker g. prof. Wiesthaler svoje ocene ni podpisal, ampak samo s šifro Fr. V. zaznamenoval, mislil je najbrž „Jezičnikov zvest čitatelj", da ima nekega drugega prepohlevnega možá pred seboj; zato se je oblastno razkoračil ter v 35. št. „Slovenčevi" začel udrihati po njem. Veliko je bilo tedaj strmenje in čudenje v oblasti ljubljanskega „Slovenca", ko je napadeni ocenjevatelj v posebni prilogi k „Slov. Narodu" (št. 57.) odgovoril „Jezičnikovemu zvestemu čitatelju", in ko so gospodje videli, da nimajo možíca od slame pred seboj, ampak istinitega — prof. Wiesthalerja! Nekdo izmed „Slovenčevih" vojščakov se mu je prišel celó opravičevat: „Ne zamerite, odgovor se je tiskal zoper mojo voljo. Tudi bi bil drugačen, ako bi bili vedeli, da ste Vi oceno pisali; toda mislili smo, da jo je pisal X. ali celó Y." — Ali ni to karakteristično? In res je „Jezičnikovega zvestega čitatelja" odgovor v „Slovenci" 63. št. ves drugačen, t. j. vsaj dostojen; nekoliko ugovorov Wiesthalerjevih naravnost priznava in potrjuje. Uredništvo „Slovenčevo" mu je sicer dodalo neslano opazko, a pomisli naj, da, kdor pride na nasprotnika s cepcem naj nikar ne pričakuje, da ga bode napadeni božal z gladkimi rokavicami. — Ker „Slovenec" obeta, da bode prečestiti g. prof. Marn v letošnjem „Jezičniku" še sam izpregovoril o tej stvari ter pojasnil vse, v čemer so ga napačno umeli drugi, imela bodeta g. prof. Wiesthaler, kakor tudi „samo po vnanji obliki najlepši leposlovni in znanstveni list" slovenski še dovolj prilike, da ali branita svoje stališče, ali pa da dobro poučena

spoznata svoje napake. Za danes z ozirom na g. X^a v 13, in g. „Jezičnikovega zvestega čitatelja“ v 35. št. „Slovenčevi“ in z ozirom na nekatera druga „znamenja“ na nebesu slovenskem samo še dve tri besede. Napadali in grdili ste Preširna, češ, da je moralični — propalica; uničevali ste Levstika ter dosegli, da so bile njegove že tiskane „Pesmi“ celih jednajst let „prostovoljno“ pod ključem; zabraniti ste hoteli tisek Jenkovih poezij, s panteistom ste pitali Stritarja, zagánjali se v Gregorčiča. In ko ni izdala ničesa niti govorjena, niti tiskana, niti slovenska, niti latinska beseda, poklicali ste na pomoč ogenj ter sežgali ste literarno ostalino Preširnovo in Rodoljuba Ledinskega! A kaj ste dosegli? To, da Slovenec ravno te pesnike časti za največje narodne svetinje svoje! Naravno! Kaj pa mu hočete dati v roke, ako uničitie te velikane našega pesništva? Kdo naj ga povzdiguje, kdo navdušuje, ako mu iztrgate iz rok cvet poezije slovenske? Vso čast in hvalo našim Umekom in Koseskim, našim Svitoslavom in Radoslavom, a oprostite, našega Preširna in Stritarja, našega Levstika in Gregorčiča mu taki pesniki vender ne morejo, ne smejo nadomestovati! In, hvala Bogu, razumni in razsódni národ naš vas ne sluša in v tem oziru hodi pravi svoj pot! — In zdaj ste se iz istega namena, toda mislim, da z isto srečo lotili protestantovskih pisateljev naših! Politične zgodovine nimamo, in kolikor je imamo, je ne znamo. Kaj naj pa povzdiguje in za narodnost našo in jezik slovenski navdušuje mladega, zavednega Slovenca, ako ne zanimiva kulturna in literarna zgodovina naša? Gosta tema in nevednost je pred tri sto leti ležala na tlačenem narodu našem; nihče ni spoštoval jezika njegovega, nihče pisal besede njegove. In v tej splošni bedi in samoti začnó pisati zaničevano in spsovano besedo domačo čestiti možje ter s svojimi knjigami položé osnovni kamen književnosti naši. Kdo bi jih hvaležen ne čestil, kdo bi se jih s spoštovanjem ne spominal? Koga naj bi njihov veličastni vzgled ne bodril v sedanjih časih? Celó slovenski Janzenisti, kakor imenuje Preširen svoje literarne nasprotnike, celó ti, tako gorki Preširnu, ohranili so v svojem srci hvaležnost in spoštovanje do pričetnikov slovenskega slovstva, kajti če tudi slovenskemu narodu oni niso bili blagovestniki, bili so mu vender veliki dobrotniki. „Primus Truber, unser literärischer Columbus!“ vzklikuje celó Metelko (Lehrgebäude, Vorrede XIX.) In celó temu zdaj že ugovarjate? Kako naj se zove tako početje, patriotično ali — herostratično?

Slovensko-nemški slovar. G. prof. M. Pleteršnik je na podstavi do zdaj nabranega gradiva uredil črke *A, B, C, Č,* in *D.*

„Slovenska biblioteka“. Ljubljanski tiskar in knjigar Otomar Bamberg v kratkem začne izdavati „Slovensko biblioteko“, katera bode v prozi in poeziji objavljala izvirne spise obče priznanih in priljubljenih pisateljev slovenskih. Začeti misli g. Bamberg „Slovensko biblioteko“ s Preširnom, katerega mu v ta namen uredi g. Fr. Levstik, mož, ki mi je temu poslu kos, kakor nihče drug v Slovencih. Potem pridejo na vrsto pesni Simona Gregorčiča, od katerega je g. Bamberg že kupil pravico, da sme ponatisniti I., zdaj razprodani zvezek njegovih „Poezij“; a g. Gregorčič je obljubil v kratkem za tisek prirediti tudi II. zvezek. Želeli bi, da bi se g. Bambergu posrečilo tudi druge priljubljene pesnike in pisatelje pridobiti za svojo „Slovensko biblioteko“ in da bi mu n. pr. Levstik, Stritar, Valjavec, Erjavec, dr. Mencinger, Cegnar i. dr. izročili svoje po raznovrstnih knjigah in časopisih raztresene leposlovne spise. „Slovenska biblioteka“ bi bila slovenskemu narodu potem res to, kar mu je nameravalo biti „Klasje z domačega polja“ in dobili bi svoje klasike v roke v dostojni in kritični obliki, kajti g. Bamberg hoče to zbirko v tipografičnem oziru kar najlepše odičiti.

JOVAN VESEL KOSESKI,

c. k. finančni višji svetovalec v pokoji i. t. d., i. t. d.

je danes ob $4^{1}/_{2}$. uri popoludné v 85. letu po kratki, a težki bolezni, previden s sv. zakramenti za umirajoče, v Gospodu zaspal.

Podpisani žalujoči naznanjajo to tožno vest v svojem in v imeni tudi drugih sorodnikov vsem prijateljem in znancem.

Pogreb drazega pokojnega bode v petek, 28. t. m. ob 5. uri zvečer izpred hiše št. 6, Via Ghega.

Trst, 26. marcija 1884.

Julija Kugy, Marija Tschurtschenthaler, Justina Neuhofer, Ivana Panfilli, Matilda Escher, hčere; **Viktor Vesel, Viljem Vesel,** sinova; **Jos. Tschurtschenthaler, Anton Panfilli,** korvetni poveljnik, Dr. **Theodor Escher,** zetje.

Porojen je bil Koseski dné 12. septembra 1798. v Kosezah, v fari moravški in političnem okraji kamniškem na Gorenjskem. Srednje šole je obiskoval v Celji in v Ljubljani, pravoslovje je študiral na Dunaji in v Gradci; potem je stopil v službo pri kameralnem uradu v Ljubljani, od koder je pozneje prišel v Gorico, Tolmin in Trst, kjer je zadnja leta c. kr. višji finančni svetovalec živel v pokoji. Učakal je redko starost 85ih let.

V mladosti svoji je občeval z Vodnikom, nekoliko tudi s Preširnom, a vender se je udal pozneje nemškemu pesništvu, katero mu je prevzelo vso dušo, in ko so se združili vsi pesniki slovenski pred dobrimi petdesetimi leti okoli „Kranjske Čebelice“, Koseskega ne nahajamo med njimi.

Še le 1844. leta se oglasi s svojo „Slovenijo“, za katero objavi hitro nekoliko izvirnih poezij in dolgo vrsto lepih, največ iz Schillerja preloženih balad; a po šestletnem prepevanji zaradi nevarne obolelosti zdajci utihne.

Nenavadna, bobneča retorika, do tedaj neznana spretnost v stihotvorstvu, posebno v šestomeru, in vzvišene domoljubne ideje v izvirnih njegovih poezijah so po bliskovo razvnele srca Slovencem ter navdušile jih za novega pesnika. Nihče takrat ni vprašal za to, da Koseski v svojih pesnih poveličuje zgodovinske neresnice, da svojevoljno kvari jezik slovenski ter zavija po hrvatski, kadar mu ne ugaja domač izraz. Baš poslednja lastnost ga je močno priljubila nekaterim Slovencem, da so ga slavili za „slovanskega“ pesnika, ko jim je bil Preširen, naš dični Preširen, zaradi svoje pristne in priproste slovenščine samo „gorenjsko-kranjski“ slavček! „Novice“, proti Preširnu nikdar pravične, so neprestano hvalo pele Koseskemu, katerega so se oklenili vsi, katerim ni prijal erotični in „moralično pokvarjeni“ Preširen. Koseski je v teh časih močno vplival na razvoj slovenskega pesništva, a še močneje na razvoj slovenske politične in domorodne zavednosti in njegove zasluge v tem oziru vse čase ostanejo nesmrtne. A da so ga nekateri postavili celó na vrhunec slovenskega Parnasa, temu se ne bomo čudili. „Wahre Kenner der Dicht-

kunst“, pravi nemški kritik, „sind zu allen Zeiten und bei allen Völkern so selten, wie wahre Dichter selbst gewesen.“

In nebesa so nam poslala pravih pesnikov in pravih poznavateljev poezije! Vrhu tega so se Slovenci zadnja leta učili, mnogo učili svoji zgodovini in svojemu jeziku. Ustanovitila se je v tem slovenska književna slovenščina, ustanovitila tudi slovenska prozodija, katera na tanko določa skrajne meje jezikovne vsakemu pesniku in pisatelju našemu.

Ko se je tedaj l. 1868. Koseski spet oglasil s svojim „Mazepo“ ter pozneje izdal svoja „Razne dela pesniške in igrokazne (1870)“, jako jako se je skrčilo poprej toliko število njegovih navdušenih čestilcev. Njegove zbrane pesni in pretirana njih hvala so vzbudile glasen upor in ostro kritiko. „Noviška“, Cigaletova in Wiesthalerjeva hvala, kakor Stritarjeva, Levstikova, Rutarjeva in Žvabova graja, posebno pa živi vzgledi večnolepih poezij drugih pesnikov slovenskih, dali so Slovencem priliko pravično soditi Koseskega: hvaliti na njem, kar je hvale, a grajati, kar je graje vrednega. In ako tudi dan danes Koseski ne stoji več na vrhunci slovenskega Parnasa, vender slovenski narod na veke v svojem srci ohrani hvaležen spomin vsem mnogovrstnim in pravim zaslugam njegovim!

Dva nova časopisa slovenska sta začela izhajati te dni. Prvi je „Kmetovalec“. Glasilo c kr. kmetijske družbe vojvodstva kranjskega. Ureduje Gustav Pirc, tajnik družbe. Izhaja 1. in 15. dan vsakega meseca. Udje c. kr. kmetijske družbe dobivajo list brezplačno, a neudje plačujejo s poštnino vred po 2 gld. na leto. „Kmetovalec“, ki ima biti gospodarsko-poučen list vsem slovenskim kmetovalcem, prinašal bode vsakovrstne gospodarske članke, izrekoma o vsem, kar more pospeševati umno kmetovanje sploh, živinorejo, rastlinorejo, sadje- in vinorejo, pa tudi o obrtnijstvu, izrekoma še o onih obrtnijah, katere so v ozki zvezi s kmetijstvom, nadalje vsa družbena naznanila, gospodarske skušnje in novice, tržne cene i. t. d. Uredništvo „Kmetovalca“ bode radovoljno odgovarjalo in razmotravalo vprašanja zadevajoča vse kmetijske stroke, katera bodo stavile čast. podružnice, družbeniki in naročniki lista do uredništva. — Jako spretno uredovani list je pravo za pravo ponatis gospodarskih člankov iz „Novic“, ki tudi odslej ostanejo glasilo družbe, in osnoval se je za tega delj, da se ustreže tistim članom kmetijske družbe, katerim sedanja osnova „Novic“ ni ugajala. Zatorej svétujemo tistim gospodarjem našim, ki si poleg „Kmetovalca“ ne morejo naročati kakega večjega političnega lista slovenskega, da si tudi odslej namestu „Kmetovalca“ naročajo rajši „Novice“, ki za ude kmetijske družbe stoje samó po 3 gld. 60 kr. na leto; kajti v njih najdejo vse, kar prinaša „Kmetovalec“ in vrhu tega še mnogo drugih domačih in političnih novic. — Drug nov časopis je „Slovenski Vinorejec“, list za sadje- in vinorejstvo in kletarstvo. Izhajati je začel 1. aprila v Mariboru. Pisal bode o omenjenih gospodarskih strokah, bojeval se proti ponarejalcem vina (ki so le fabrikantje, a ne vinorejci) in proti žganju, oziral se pa tudi na hmeljarstvo, vinorejce pa bode seznanjeval z vinsko kupčijo, vinsko ceno, kupci itd. Cena listu je 3 gld. na leto. Kdor pošlje denarjev za deset naročnikov, dobo list zastonj. Naročnina se pošilja upravništvu „Slovenskega Vinorejca“ v Mariboru v Tegethofovi ulici št. 17.

Zanimive nemške knjige. Ravno kar je prišla na svetlo razprava: „Die slovenischen protestantischen Gesangsbücher des XVI. Jahrhunderts. Von Dr. Th. Elze, evangelischem Pfarrer in Venedig, 1884, 8, 59 str.“ — G. Elze v tej knjižici razpravlja početke novoslovenskega umetnega pesništva in kakor vsi spisi Elzejevi, odlikuje se tudi ta s posebno temeljitostjo in bogatim zgodovinskim

znanjem. — „Čakavisch-kroatische Studien von D. Nemanić. Erste Studie. Accentlehre (I. Fortsetzung). Wien 1884, 8, 70 str.“ — Ta razprava je natisnena v poročilih filološko-zgodovinskega razreda dunajske cesarske akademije znanostij in učeni rojak naš razpravlja v njej náglas v čakavsko-hrvatskih subst. gen. neutr. et. fem. — „Ljubljanski Zvon“ je v 11. št. lanskega leta opozoril svoje čitatelje na prezanimivo knjigo „die Anfänge des Handels u. der Industrie in Oesterreich“, katero je spisal prof. dr. Fr. Martin Mayer v Gradci in katera poseza tudi v kulturno zgodovino naših slovenskih pokrajin. Zadnje mesece je pa ta kaj učeni in ravno tako prijetno kakor vestno in temeljito pišoči zgodovinar spet na svetlo dal dve knjigi, ki sta v ozki dotiki z zgodovino Kranjske in drugih slovenskih dežel. Prva knjiga je: „Der innerösterreichische Bauernkrieg des Jahres 1515. Nach ältern und neuen Quellen dargestellt von Fr. Martin Mayer, Wien 1883, 8, 82 str.“ Predmet tej razpravi je grozoviti kmetski upor l. 1515., ki se je razširil čez Štajersko, Koroško in Kranjsko in o katerem je prof. Mayer našel mnogo novih, do zdaj še nikjer porabljenih virov po deželnih arhivih v Gradci, Celovci in Ljubljani. — Druga še imenitnejša knjiga istega pisatelja je: „Die östlichen Alpenländer im Investiturstreite. Innsbruck, Wagner 1883, 8; 251 str.“ Cena 2 gld. 40 kr. Tudi v tej prelepi knjigi vsak strokovnjak in vsak prijatelj naše domovine najde na izobilje deloma čisto novih zanimivih podatkov o politični, cerkveni in kulturni zgodovini naši v srednjem veku. Za tega delj obe knjigi svojim rojakom živo priporočamo in o priliki hočemo o njiju spregovoriti še kako besedo.

Čehi o Slovencih. G. Lego je v „Zlati Prahi“ priobčil prav zanimivo razpravo o slovenski književnosti v zadnjih letih; v „Slovanskem Sborniku“, 1884, zvezku 4. pa g. dr. Edmund Kaizl opisuje svoje potovanje po soški dolini, ter seznánja svoje rojake z lepimi goriškimi kraji in njih vrlimi prebivalci.

„Podpiralna zaloga slovanskih vseučilišnikov v Gradci“ razpošilja o svojem delovanji in stanji tretje poročilo, iz katerega zvédamo, da ima glavnica 4600 gld. imetja v pismih denarne vrednosti in 67 gld. 65 kr. v gotovini. Dohodkov je imela 1883. leta 446 gld. 89 kr. in stroškov 270 gld. 30 kr. Prošenj za podporo se je vložilo 59 in podpiranih je bilo 12 slovanskih vseučilišnikov in to 5 modroslovcev in 7 pravnikov. Največjega dobrotnika zalogi se je do zdaj skazal g. Josip Gorup, veletržec na Reki; podaril jej je velikodušno papirno rento v nom. vrednosti 1000 gld. A da more zaloga svojo nalogo vspešno zvrševati, za to gre največja hvala blagemu vseučiliškemu profesorju gospodu dru. Gregorju Kreku, kajti ta izvrstni narodnjak in prijatelj mladine že vodi, odkar se je zaloga ustanovila, kot predsednik odbor po najboljši póti in marsikrat doseže pri svojih znancih in drugih veljavnih osebah to, kar bi se drugemu težko kedaj posrečilo. Med dobrotniki zaloge čitamo malo števílce Slovencev; naj bi naši imoviti rodoljubi pomislili, kako plemenit namen ima ta zaloga in naj bi se je dejansko spominali vsaj tisti izmed njih, ki so nekdaj sami skušali gorjé ubogega vseučiliškega dijaka, a se jim zdaj dobro godi.

Hrvatska književnost. Zadnjemu našemu poročilu o novih hrvatskih časopisih nam je dodati, da od novega leta izhajata dva nova leposlovna lista in sicer „Dan“ po trikrat na mesec v Oseku in „Iskra“ v Zadru, med tem ko je „Nada“ v Spletu jenjala. Hrvatskih leposlovnih listov je torej zdaj ravno sedem, a to je gotovo preveč, kajti drobé in slabé se materijalne in duševne moči ob jednem, a to gotovo ni dobro. Lože se dá opravičiti večje število lokalnih listov, ki bolj zanimajo, nego splošni. Zadnjič omenjeni „Hrvatski narod“ ni mogel oži-

viti, zato ker lastnik g. Francelj ni dobil spretnega urednika, sam pa zaradi bolehnosti ni mogel prevzeti uredništva. Zato pa imamo omeniti dva druga krajna lista, „Narod“ po dvakrat na teden v Spletu, a „Kvarner“ po dvakrat na mesec v Bakru. Znamenje časa je, da so si hrvatski tiskarji v Zagrebu utemelili svoje glasilo „Tipografija“, ki jo izdaja zagrebško tipografiško društvo po jedenkrat na mesec in so jo tudi slovenski tiskarji razglasili za svoj organ. Tu naj povemo še to, da se je „Slavonska pčela“ v Oseku izpremenila v „Hrvatsko pčelo“ in tako je prav. — Razven omenjenih koledarjev za letošnje leto sta prišla še dva na svetlo: „Žepni koledar za katolički kler“ v Zagrebu in „Bunjevačko-šokačka Danica“ v Subotici. — „Hrvatska biblioteka“ pomnožila se je za dva nova zvezka, v 15. zvezku so „Črtice iz hrvatskega života“ od J. Draženovića, a v 16. zvezku Feuilletov „Roman siromašna mladića“ (nadaljevanje) v prevodu od G. Grubera. — V Oseku je izdal mladi pisatelj Pajo Žetić svoj prvi roman „Žarko i Jelka“, a Kauk Robert v Vukovaru „Milico“, pripovedko iz ljudskega življenja. — V Zagrebu je L. J. pohrvatil in izdal francoski roman „Gospodin Lecoq“ od Gaboriana Emila; Milan Grlović je spisal zanimivo črtico, „Zimski dan u toplicah“; a V. Marik je izdal I. zvezek (od šestih nameravanih) „Izabranih narodnih pripoviedaka“, t. j. najboljih od raznih slovanskih narodov V I. zvezku sta dve slovenski. — Od neznanega pisatelja je prišla na svetlo komedija-alegorija „Zaruke hrvatske“. Hrvatska in Dalmacija sta dve deklici, kateri snubita Nemec in Madjar, a dobi ji Hrvat. — Marija Jambrišakova je spisala razpravo „Viša naobrazba koristna ženi“, a pedagogijsko-književno društvo je izdalo obširno studijo, „o reviziji školskoga zakona“. — Na Sušaku je tiskana nova knjiga o „Poljodelstvu“ od P. pl. Tartaglie. — Dr. Lobmayer je spisal zopet novo higijeniško brošuro „Naši zubi“, v kateri prav zanimivo in razumljivo uči, kako si moramo varovati in ohraniti zobe. — Pravoslovnih del imamo danes oglasiti kar četvero: „Pomoćnika za javnu upravu“ od M. Vezića, „Pučkoga pravnika“ ili pravni katekizam za trgovce, obrtnike i. t. d. od Rušnova, „Pravo rodbine glede odsvoja nekretnina po starom grmanskom i staroslovenskom pravu“ od dr. F. J. Spevca, in „Mjenbeni zakon“ od dr. F. Vrbanića. — Strokovnjake opozarjamo na publikacije hrvatskega statističnega ureda, od katerih so najnovejše: „Miena žiteljstva god. 1878, 1879 i 1880“, „Popis žiteljstva u Hrvatskoj i Slavoniji god. 1880“ in „Rudarska produkcija u Hrvatskoj i Slavoniji od godine 1874. do god. 1881.“ Znanstvena literatura se je zadnjo četvrt leta pomnožila za nekoliko prav lepih del. Dr. J. Kršnjavi je izdal „Oblike graditeljstva u starom vieku“; a dr. G. Pilar veliko delo „Fosilna flora Susedska“, ki je plod mnogoletnega truda učenega g. profesorja. Akademija znanosti je dala na svetlo 5. zvezek t. j. 1. zvezek II. dela svojega „Rječnika“, v katerem se razlagajo besede od „četa“ do „dali“. Začetek tega zvezka je uredil še ranjki Daničić, nadaljeval ga je prof. M. Valjavec, a dovršil sedanji urednik prof. Budmani. Od starih hrvatskih pisateljev je izdala akademija XIV. zvezek, v katerem je 3. del Palmotićevih spisov, ki jih je uredil akademik prof. Pavić. LXVIII. knjiga akad. časopisa „Rad-a“ ima to-le vsebino: „Prinos k naglasu u (novo)slovenskom jeziku“ od prof. Valjavca; „Junije Palmotić“ od prof. Pavića; „V. A. Maciejovski“ od dra. Račkega; Govor predsednika dra. Račkega v svečani seji akademikov dné 24. novembra 1883; letno poročilo tajnika dra. Matkovića; „O rudarstvu u Hrvatskoj“ od dra. G. Pilara. U XV. knjigi

„Starin" pa čitamo to-le: „Poslanice dubrovačke na mletačku republiku" od Ljubića, „Izvještaji Spljećanina M. Karamana o Rusiji" od Pierlinga, „Njekoliko priloga za poviest urote Petra Zrinskoga i Franje Frankopana" od Lopašića, „Prilozi za poviest starih plemićkih porodica senjskih" od Magdića, „Njekoliko južnih Sloviena zapisanih od 1478—1520 u bratovštinu sv. Duha v Rimu" od Črnčića, „Izvodi za jugoslavensku poviest iz dnevnika Marina ml. Sanuda za 1526—1533" od Račkega. — Novih šolskih knjig je prišlo na svetlo troje: „Zemljopis" za više dekliške šole od. J. Hoića, „Slike iz obće poviesti" za više dekliške šole od J. Hoića, in Pokornyjev „Prirodopis" za meščanske šole v prevodu od J. Jande. — Napósled naj prijateljem glasbe omenimo lepo transkripcijo slovenske pesni „Po jezeru" in hrvatske „Sunce žarko" za klavir od Stöhra v Varaždinu. —

Češka književnost. Turnovský, o katerem sem poročal v zadnjem zvezku „Ljubljanskega Zvona", podal nam je pri Reinwartu v Pragi nekoliko potopisnih črtic v knjigi: Putování po vlasti (potovanje po domovini), katero moremo z mirno vestjó uvrstiti med boljše potopise češke, kakor so jih napisali K. Neruda („Obrazi iz tujih dežel"), Jos. Wünsch („Po suhem in po morji"), Štolba („Za oceanom"), Adamek, Brabek. Tretji del Turnovskega knjige je najbolj obširen in podroben; tu opisuje svoje izlete v Šumavo (Češki les) in piše naj o čemer koli: o kraji, prebivalcih, šegah in navadah..., v vsem se nam kaže praktičnega, pozornega in resničnega opazovalca, prijetnega pripovednika, dobrega prijatelja in občudovatelja prirodnih lepot. — XI. zvezek Nerudinih „Poetickih besed" je prinesel pesen Svatopluka Čecha, pevca „Adamitov", „Evrope", „Václava z Michalovic", „Petrkličev", kateri se smatra za jednega prvih pisateljev čeških, ako sploh ne za prvega. V omenjeni pesni, nazvani „Lešetinský kovář" (Lešetinski kovač), kaže nam pisatelj z dramatično živostjo srečno idilo dveh ljubečih src; iz lepih, dovršenih verzov zvení prijetni odmev čvrste narodne pojezije češke, s čimer pesen premnogo pridobi. — Antonín Koukl je izdal v Jičinu pri Schnalu zbirko humorističnih pesnij: „Písně o mozolech" (o kurjih očesih), ki hranijo v sebi mnogo zdravo zrno in čvrst dovtip pa humor, samó preveč jednolične se zdé, ako jih človek na jedenkrat prebere; treba je čitati jih le posamez. — „Ztracené volánó" (izgubljen poklic), naziva se zbirka pesnij Bohdana Kaminskega, mladega pesnika, ki je zdaj prvič stopil v javnost. Talenta ne more se mu odrekati, ali manjka mu, kar je pravemu pesniku najbolj potreba — življenja. — V narodnem gledališči v Pragi se z velikim vspehom predstavlja tragedija „Salomena", katero je spisal mladi pisatelj Boh. Adámek v Hlinskem ter je bila obdarovana s prvim darilom, razpisanim od „Narodnega divadla" za najboljšo dramo. Tekmovalo je pet in trideset pisateljev. Darila za dobre drame so bili sicer tudi Slovenci že razpisali, ali žal, da ga nimamo, ki bi jih le količkaj zaslužil! — „Počátkové duševního života lidského" (začetki duševnega življenja človeškega), naziva se zanimiva knjiga Kaprasova. Pisatelj si je izbral jako težaven predmet za svoje obravnavanje: psihologijo otroško, ali reči se mora, da kaže mnogo vaje v psihogenetičnem opazovanji. — V Čehih se je krog omikanega občinstva v zadnjih letih takó razširil, da jim je mogoče že za vse vede izdajati strokovnjaške liste. Prirodoslovci imajo svoj „Vesmir", matematiki svoj „Časopis českých mathematiků", filologi svoje „Listy filologické a paedagogické" i. t d. Prošlega leta so dobili tudi historiki svoj poseben list „Sborník historický", katerega ureja vseučiliški profesor dr. Ant. Rezek. List prinaša samó izvirne in samostalne razprave najboljših čeških zgodovinarjev in sicer iz vseh strok zgodovinskih, tako iz politične, pravne in cerkovne, kakor iz kulturne zgodovine in historične

geografije. Med sodelavci nahajamo te le pisatelje: Dr. J. Kalousek, Rezek, Masaryk, Martin Kolář in drugi. Ferd. Menčík in Ferd. Fadra pišeta o „najnovejši historični literaturi, s posebnim ozirom na zemlje češke.“ List stane za vse leto 4 gold. in in pride na svetlo na 24—30 polah. — Čechy. — Pisatelji in umetniki češki namenili so se podati češkemu občinstvu podroben in lep opis dežele Češke. To delo, katero izhaja pri J. Ottu v Pragi, dospelo je sedaj že do 15. sešitka. Prvih 13 sešitkov in nekaj listov v 14. slika nam prelepo Šumavo (ali Češki les) z njenimi vrhovi, gozdi, vodami, mesti, gradovi, drugimi zanimivostimi in domače življenje v njej. V 14. sešitku se pričenja 2. oddělek, kateri podaja opis življenja in prirode nad Vltavo od njenih izvirov pa do Labe. Kakor Šumava, spada tudi Vltava med najlepše dele zemlje češke. — Popisi v tem delu so izvrstni in so iz peres najboljših čeških pisateljev; pa tudi podobe ne zaostajajo prav nič za tekstom. —t—

Poljska književnost. „Historya reformacyi v Polsce“ (zgodovina reformacije na Poljskem) zove se krasno delo, v katerem preiskuje Lubowicz, profesor varšavskega vseučilišča, zgodovino poljsko proti koncu 16. stoletja, večinoma po virih, dosedaj netiskanih.

„Z życia Polaków we Francyi.“ (Iz življenja Poljakov na Francoskem.) — Lubomir Gadon, mnogoletni tajnik „towarzystwa historyczno-literackiego“ in ob jednem knjižničar znamenite biblijoteke poljske v Parizu, podaje nam v tej 169 stranij obsezajoči knjigi zgodovino in vestí o življenji tistih Poljakov, ki so po vstanku l. 1831. na gostoljubnih francoskih tleh ustanovili si že omenjeno društvo (l. 1832.). Gaslo temu društvu je bilo „Dla Poljski!“ in delavnost njegova tako na političnem, kakor na literarnem polji je obrodila mnogo sadú. Zdaj šteje to ognjišče poljskih emigrantov sicer menj členov, nekaj zato, ker so starejši udje pomrli, nekaj pa zato, ker so se že povrnili v domovino. Ali v prejšnjih časih so zahajali v društvene prostore možje, kakor Mickiewicz, Słowacki, Krasiński, Kniaziewicz, Lelewel, Niemcewicz, Adam Czartoryski, Chopin, Bohdan Zaleski in mnogi drugi, katerih imena so Poljakom še vedno mila in nekakó sveta. Velike važnosti je torej Gadonova knjižnica ker hrani v sebi mnogo gradiva za kulturno, posebno pa za literarno zgodovino poljsko. Knjiga je izšla v zalogi biblijoteke poljske, ki ima okoli 42.000 zvezkov in vrhu tega še okoli 20.000 pol rokopisov, obsezajočih posebno posnetke iz londonskega State paper office in iz različnih arhivov in biblijotek francoskih. — Kaszubi. Kilkasłów o ich życiu i poezyi, napisal Wiktor Czajewski. Varš. 1883. — Mladi pisatelj razklada v tej mali brošuri živo in zanimivo tega odlomka poljskega zaroda tisočletno zgodovino, ob jednem pa se posebno ozira na življenje, običaje in pojezijo Kašubov, kateri žive ob baltiškem morji in so Poljakom najbližnji sorodniki. Oslanja se na dela Lorka, pastorja kašubskega, dra. Brylowskega, Prejsa in Cenove, kateri je tako rekoč vzbudil kašubsko literaturo. Na konci podaje nam tudi vsebino pesni, katero je v kašubskem jeziku napisal Jarasz Derdowski „O gospodu Czarlinskem, ki se je do Pucka peljal po mreži“. —r—

„Ljubljanski Zvon“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: celo leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30. četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamični zvezki se oddajejo po 40 kr.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: Fr. Levec.
Uredništvo in upravništvo v Novih ulicah 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji:
Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.

Leto IV. V Ljubljani, 1. maja 1884. Štev. 5.

Sonet.

Ko prvič videl tebe sem, devica,
Zagledal v tvoje se oči sem krasne,
V njih ideal sem videl sreče jasne,
Bil sužen tvoj sem, moja ti kraljica.

Podoba tvoja, mlada tvoja lica
Ljubezni vnela niso same časne,
Vse veke tá mi v srci ne ugasne,
Na veke ljubil bom te, krasotica.

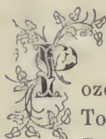
Obupne misli so mi vse minile,
Skeleče rane vse se zacelile,
Kar tebe jaz spoznal sem, dekle moje;

Veselje rajsko zdaj mi v prsih klije,
Vzpomladno solnce v mojem srci sije:
Vse tó je čudotvorno delo tvoje.

A. A. P.

Vesni.

Pozdravljam te, vesna, iz srca globín,
Tolažbo po zemlji troséča,
Budílka življenju planín in dolín,
K veselju, radósti vabéča!

Poslancev brez broja tvoj sveti prihod
Že s cvetjem in petjem oznanja,
In s petjem in cvetjem slaví se tvoj gód,
Vstajénje od smrtnega spanja! . . .

Kaj čuda priróde tá praznični dán,
Kaj tó, če se zemlja pomlaja!
Da národ, da národ ubít, pokopán
Iz grôba stoletnega vstaja! —

Gorázd.

Mrtva srca.

Povest.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

Deseto poglavje.

Naš maček je ljub'co imel.
S. Jenko.

Na vrtu v lopi je sedela domača gospodična Meta in oddaljena sorodnica, gospodična Amalija Murnova. Kartali sta. Ž njima je igral notar Sodar in lasje so mu dišali po mazilih vsega sveta. Pri strani je še sedela domača gospá ter opazovala igro. Tik nje pa je slonel Filip Tekstor ter zrl skozi okno na cvetoči vrt. Malo se je govorilo. Samó mladi notar je sedaj in sedaj izpregovoril ter gonil jednakomerno: ‚Prosim, gospodična! dajte, gospodična! vi pričenjate, gospodična, ako ste tako dobri!‘ in tako dalje.

Po peščeni poti prideta Bogomir Lesovéj in doktor Zima.

„Kdo bode tu v lopi?“ vpraša Bogomir svojega spremljevalca, da se je vsaj kaj govorilo.

„Kdo? Oj, le počakajte! Predstavim Vas, na mojo vero, takoj Vas predstavim!“

Stopita v lopo. Hišna gospa je takoj opazila novega gosta.

„Kako me veselí, gospod Lesovéj, da tudi nas vender jedenkrat obiščete! In tu je moja hči Meta in tu —!“

Hotela mu je predstaviti gospodično Amalijo Murnovo! A doktor Zima je bil tudi vstopil. Pri tacih prilikah je navadno s svojimi podplati drsal po tleh, kakor bi se drsal po ledu. Tako se tudi tedaj pridrše do gospodične Amalije Murnove.

„Gospodična Amalija!“ reče (in prikloni se nekako takisto, kakor bi se priklonil cerkveni stolp, ako bi se mogel), „gospodična Amalija, v pokorščini Vam tu predstavljam gospoda Bogomira Lesovéja!“

Bogomir hitro pristopi. Nesreča je hotela, da je ravno tedaj pred gospodično Amalijo sedel njen ljubljenec, maček Amor, ter si lizal svojo nožico. Dolgi in lepo pisani rep pa je bil položil čez tla. Na ta rep položí Bogomir Lesovéj težko svojo nogo. Zver potisne od bolečine ne-

popisen glas iz svojega grla; gospodična Amalija pa skoraj omedli. Dvoje je ljubila na svetu: tega mačka in pa dolgo zjutranje spanje.

Tudi doktorju se hipoma raztopi srce, v rahlem usmiljenji vzklikne: „Uboga živalica!“ Skloni se in z roko pogladi Amorja, ki se je ječé stiskal k svoji gospodinji. Od tedaj je živel Bogomir Lesovéj v grozni nemilosti pri gospodični Amaliji.

„Trudna sem,“ pravi postarana devica na to, „nečem dalje igrati!“ Vstane ter se obrne proti doktorju Zimi:

„Ali bi ne hoteli z mano na vrt! Lep sprehod bi bil!“

„Sluga pokorni! Sluga pokorni!“

Združena v harmoniji src odrineta. Ali obnašanje priletne gospodične je kazalo po vsem, da je žaljena. —

V lopi se prične živ razgovor, ki ga je vodil v prvi vrsti notar Sodar. Tudi hišna gospa pové sedaj to, sedaj ono. Hvali dobro letino, da je bilo lani žito prav bogato in da je letos strašno obilo solate. Vpraša tudi, če Bogomir obdeluje vrt na Višavi, če pazi družini na prste, da mu preveč ne pokrade. Čudi se, da ne pride nikdar na Nižavo, in da more prebivati tako sam in zapuščen!

Bogomir je sedel črnolasi Meti na stráni. Le-ta si skoraj ni upala povzdigniti obraza proti njemu. Malo je govorila. Ali v lice jej je bila prišla lahna rožna rudečica. Bogomiru pa se je dozdevalo, da se je časih takisto na skrivnem izpod svilnatih trepalnic obračalo njeno oko proti njemu. Kje je že videl nekdaj ta črnolasi obraz, in kjë že čul njen zveneči glas? A notar je govoril toliko, da Bogomir ni utegnil premišljevati. Mladi človek je govoril mnogo in dovtipno. Pri tem pa je imel navado, da je patetično vil in povzdigoval svoje roke, in da se je v prvi vrsti sam smijal slabim svojim dovtipom. Govoril je najbolj z gospodično Meto ter jej pravil slabo prikrite ljubeznivosti. Dekletu je gorelo lice. Pri oknu pa sloni Filip Tekstor. Besedice ne izpregovorí, tako da nihče ne pazi nánj. Bil je kakor kip, mrtev in pozabljen. Ali ko mladi notar zopet napravi saltomortaličen poklon dekletovi lepoti, pristopi Filip hipoma k družbi.

„Gospod notar!“ reče osorno, „ne trudite se brez vspeha in ne slepárite dekleta!“

Molk in osupnenje nastaneta.

„Meta,“ nadaljuje Filip z mrtvim glasom, „ne bode imela toliko dote, kolikor si je Vi želite pri prihodnji soprogi svoji! Saj Vi gospod notar“ — in Filip se suhotno zasmeje — „žensko lepoto, kakor svoje klijente, cenite le po — imetji. In prav delate!“ To reče in odide. Za njim pa vstane čuden položaj. Notar je bil planil kvišku in sedaj

je od jeze krčil svoje pesti. Gospá Helena je tolažila in posredovala, a notar se ne dá potolažiti.

Nastal je mučen prizor.

Zdajci vzklikne hišna gospá: „Tu prihaja Ana, mlajša moja, gospod Lesovéj!“

In kakor pride blagodejen dež na razsušene livade, tako je sedaj gospodična Ana olehčala mali družbi neprijetni položaj, katerega so bile ustvarile besede Filipove. Pred pragom je obstala. Solnce je zahajalo tedaj in v zlatu se je žarilo večerno nebo. Ko je tako pred pragom stala, plamtela jej je v ozadji večerna zarja ter z rumenim svitom obdajala mehko in nežno dekletovo postavo!

„Vidite, gospod Lesovéj, tu je moja Ana!“ pravi gospá ponosno. Bogomir se lehkodušno obrne. Tedaj pa zre v mili in zarudeli obrazek, ki je od prvega hipa, ko ga je bil ugledal pod senčnatim kostanjem, kraljeval v njegovem srci! —

Jednajsto poglavje.

In mein gar zu dunkles Leben
Strahlte einst ein süsses Bild.
H. Heine.

Bogomir vstane. Kri mu polje v obraz, a hipoma je zopet bled kakor sveča. Hči je Ernesta Malca! Ta misel mu kakor blisk prešine trpečo dušo. Ta stvarca, podobna dihu mlade vzpomladi, katero si je v svojih sanjah in sanjarijah obdajal z romantičnim svitom, ta stvarca je hči človeka, jedinega človeka, ki ga je Bogomir na svetu sovražil! Bil je to grozen prevrat, toliko groznejši, ker je prišel čisto nepričakovano! Kaj bode sedaj? Kakor črn prepad se je odpirala pred koprnečim duhom prihodnost! Tema se mu je napravljala pred pogledom, in potno mu je postalo čelo. Niti pogledati si ne upa dekleta, ki je bilo med tem vstopilo. Gospá Helena opazi izpremembo, ki jo je gost kazal v svojem vedenji.

„Kaj Vam je, gospod Lesovéj?“ vpraša skrbno.

„Nič, prav nič, gospá!“ In obriše si potno čelo.

Tedaj pa se oglasi gospodična Meta:

„Jaz pa vém, mama, kaj je gospodu Lesovéju. Danes se z Ano ne vidita prvič! In to ga je osupnilo, ali ne, gospod Lesovéj? Skoraj bi rekla, da smo stari znanci!“

„Kako to?“ začudi se gospá. Tudi beležnik Sodar izrazi svoje začudenje. Gospodična Meta prične razpletati dolgo pripovest, kako sta se sestri napotili v višavske gozde kostanj pobirat. Dobro sta vedeli, kako

vestno čuva kostanj stari Jarnej. Izposodita si torej kmetsko obleko pri Mici, dekli. Miha, hlapec, pa je moral na Višavo. Šel je tam mimo ter je dejal Jarneju: tu doli ob dolgi poti kradeta dve kostanj! Oni dve pa sta komaj pričakovali starega čuvaja, in radovedni sta bili, kako se bode vedel, kadar ji spozna. A vso to krasno šalo preprečil je Lesovéj, ki je prišel namesto starega Jarneja!

„In kaj je bilo potem?“ vpraša beležnik radovedno.

„Ušli sva mu,“ pravi Meta, „vsaj jaz sem pobegnila, kakor strela, in kakor vidite, še danes me ni spoznal!“

„In gospodična Ana? Poglejte, kako je sumnjivo rudeča!“

Tu se beležnik glasno zasmeje. Pri vsakdanjem mišljenji imel je tudi vsakdanje vedenje in isto tako govorico!

„Tudi jaz sem mu ušla!“ vzdihne Ana sramežljivo in obrazek se jej razžari čez in čez do rumenih las.

„Aha!“ zastoka Sodar.

Kakor v sanjah je čul Bogomir dolgo pripovest in razgovor za njo. Neprestano je premišljeval, kaj mu je sedaj početi? Časih se je ozrl od strani na dekleta, na njene zlate lase, in dozdevala se mu je krasnejša od vzpomladanskega dneva, ki ima pisano svoje cvetje in solnčne svoje žarke. Tedaj je vedel za gotovo, da jo ljubi, a vedel je tudi, da je skoraj ljubiti ne sme, ker je hči človeka, ki je nekdaj pokončal vso srečo očetu njegovemu. Morda ga ona ne ljubi? Tu je bila rešilna misel! Kaj je on dekletu? Saj je še skoraj otrok! Če bi zvedel resnico o tem, potem bi jo laže pozabil. Pozabiti jo! Kako se mu je duša stiskala v bolečinah, ko je to mislil! In pri tem se je spominal še živeje, kako mu je v dolgi zimi sladki spomin nánjo razsvetljeval dušo, in s kako srečnim srcem se je vzpomladi povračal v Lukovec, da bi jo zopet videl in zvedel, kdo je! In sedaj je hči sovražnika njegovega! Pozabiti jo mora! V spomin se mu nehoté vsilijo krasni Heinejevi verzi:

„In mein gar zu dunkles Leben
Strahlte einst ein süsses Bild;
Nun das süsse Bild erblichen,
Bin ich gänzlich nachtumhüllt.“

Zopet se ga polastí nova misel! Kaj, ko bi usoda hotela po tej poti sprijazniti sovražne elemente, po tej poti pokončati nekdanjo nesrečo ter jo nadomestiti z novo, sladko srečo? A vsakako mora z dekletom govoriti! Položaj se mora razjasniti na jedno ali drugo stran, hitro razjasniti!

Na dvorišči pred Nižavo so se poslávljali gostje. Ana je ostala pri stráni. Bogomir pristopi k njej in jej podá roko:

„Gospodična Ana,“ reče jej tiho, da je čula samó ona, „jutri popoludné ob štirih bodem pri „prepadu“ in pričakoval bodem Vas!“

Ničesar mu ne odgovori. Roka, katero je bil prijel pri slovesu, trese se jej in krasno svoje oko upre vánj. Bilo je to pohlevno, proseče in milo oko! A ničesar mu ni odgovorila.

„In Vi, sestrična Ana, bodete li prišli?“

Skoraj ponosno jej izpusti roko. Bogomir se posloví pri vseh ter krene po znani stezi v gozd. Noč se je bila napravila v tem in tu pod vejevjem je skoraj po polnem temno. Čuti ni glasu in nočni mir kraljuje po gaji. Na nebu pa se hipoma prikaže svetla luna in zvezda se utrinja pri zvezdi!

Bogomir dospè na mesto, kjer leží sredi gozda mala tratina. Lunini žarki padajo svetlo na ta prostorček ter obsevajo suho, temnorujavo travo. Sredi te tratine je ležalo posekano deblo, črno in trohnelo. Na njem sedi Filip Tekstor. Z rokama si je bil zakril lice in čelo; čez roki pa mu padajo v neredu črni dolgi lasje! V samoti je sam tu sedel. Po dalnjem gozdu pa vlada nočna tišina! Filip stiska krčevito dlani k obrazu, sedaj in sedaj mu zatrepetá telo in začuje se bolestno ječanje. Solze je pretakal, solze iz trpečega srca!

Bogomir tiho pristopi. Oni ga ne čuje.

„Gospod Tekstor!“ pokliče ga sočutno. Filip dvigne glavo.

„Kdo je? Vi ste, Lesovéj?“

Ni mu bilo všeč, da sta se sešla na tem mestu.

„Videli ste me v slabem trenutku,“ izpregovorí ostro, „in sedaj bodete menili, da imam žensko srce, ki se pri vsaki priliki v solzah topi.“

Vstane, a takoj zopet sede na deblo.

„Dejal sem Vam nekdaj, da sem list, ki je padel z veje ter potem umira pod njo. Sedite k meni, če Vas je volja poslušati moje besede. Videli ste, da sem solze pretakal, a sedaj se Vam moram nekoliko opravičiti!“

Bogomir sede tik njega.

„Kaj menite,“ prične zopet, „ali ima list, ki mrje pod vejo, ki v tožni jeseni na mokrih tleh pričakuje zimskih, njemu smrtnonosnih viharjev, zimskih zametov, kateri ga bodo umorili, ali ima takšen list zavest, kako uboga in kako zapuščena stvar je vender? Ločen od matere svoje, redilne veje, in okrog njega polno bratov, ki so mu jih pokončale zime poprejšnje, ki mu torej jasno oznanjujejo njegovo usodo! Ubogi list! In če ima zavest o vsem tem, ubogi list! — Jaz sem takšen list, in jasno imam zavest, da umiram, da sem na večno odločen od veje, brez katere živeti ne morem!“

„Če me sedaj vprašate, kje sem se porodil, Vam komaj povedati morem. K popolni zavesti svojega življenja sem prišel tu na Nižavi. A že moja otročja leta so mi kakor megleni jesenski dnevi, katerih se nerad spominam. Toliko vém za trdno, da nikdar nisem imel človeka, ki bi me bil ljubil. Ko sem imel kacih deset let, dejal mi je nekega dné Viktor Malec: Kaj boš ti, ki še očeta nimaš! Bilo je to vzpomladanskega dné in pri mizi smo sedeli, in Viktorju je ravno tedaj sedla na čelo črna muha. Spominam se tega dné, kakor bi danes bilo, in dobro se tudi spominam, kako se je vse smijalo bistroumnim besedam mladega sinčka. Ali od tedaj sovražim tega človeka, a časih se čudim sam sebi, da ga še nisem zadavil do sedaj! Njegove besede pa so ležale potem kakor teman oblak na življenji mojem in kakor črna senca se je vedno za mano plazilo vprašanje: kaj boš ti, ki še očeta nimaš! Postal sem bojazljiv, kakor zajec, ogibal se vsaki družbi, in premišljeval in premišljeval, kako je mogoče, da jaz jedini po svetu tavam brez očeta! To so bili časi! Nekdaj sem se prebudil! To je bilo takrat, ko se mi je v gimnaziji odprlo zlato polje domovinske ljubezni! Saj jih poznate tiste sladke trenutke! Človeku je, kakor da se je prebudil iz dolzega, dolzega spanja! Tedaj se mu pové, da ima domovino, malo, zapuščeno in tlačeno domovino! Pové se mu, da jo smé, da jo mora iz vsega svojega srca ljubiti! In kako se to mehko, mlado srce oklene te domovine, in vse misli so jej posvečene! Res, gospod Lesovéj, sladka je vsaka prva ljubezen, ali najsladkejša, najsrečnejša je tista prva, komaj vzbujena, mlada ljubezen do domovine! Ob jednem se vzbudí v našem srci tisto poetično, prekipeče sovraštvo do naših tlačiteljev. Kako znajo mlada srca sovražiti! Res je, da se potem okruši to sovraštvo in da človek, stopivši v življenje, marsikaj z drugimi očmí opazuje, nego li poprej v prvi mladosti!“

„Mi, gospod Lesovéj, smo pri sedanji vzgoji — Nemci s slovanskim mesom! Naša beseda je slovanska, ali nje pomen je — nemšk! Naše mišljenje je nemško, če tudi menimo, da je slovansko! In jaz sam, kakor me vidite sedaj pred seboj, nemška fraza sem, ki je postala meso v slovenski obliki! Naše vedenje, naša svojstva, naša znanost, vse je nemško, in čutimo se, kakor v tuji obleki, ki nam je na vseh mestih predolga in preširoka! Hotel sem slovanske vzgoje, ali dati mi je niso hoteli! Vzorna želja mi je bila, iti na slovansko univerzo, ali v Krakovo, ali v Varšavo, ali v sveto Moskvo! Tedaj pa je posegel moj varuh, gospod Ernest Malec, v življenje moje in hotel, da bi se drgnil tudi jaz po oglajenem tlaku, ter šel, ali v Gradec, ali na Dunaj, kjer se delí kruh nemške olike! Postavil sem se mu po robu in pobegnil od doma, a

kakor hododelnika so me pripodili semkaj nazaj. Končno mi je izginila vztrajnost, povesile so se mi peroti in sedaj sem kakor vulkan, ki je izbljuval iz sebe vse ognjene moči! Kmalu je oživela vera, da nisem pri pravi pameti in vsak hlapec je imel pravico zasmehovati mene. A nihče me ni zasmehoval bolj nego hišni sin Viktor, in vse se je smijalo in bilo zadovoljno!“

„Tolažil sem se, da postanem zakonito polnoleten, in da postanem tedaj tudi gospodar svojemu imetju. In tedaj sem hotel v kraje svete in blage, kjer teče vir neskaljenega slovanstva! Postal sem polnoleten! Takrat pa so dejali, da sem fantast, in da bi ne vedel s svojim denarjem pošteno gospodariti — podaljšali so za tega delj na vse večne čase varuštvo nad menoj ter mi pokončali vse, vse upe!“

Umolkne in zopet prične tihotno ječati. Potem pa zašepeta: „Končno pa me je udarila še ta nesreča. Ali kaj Vam hočem govoriti o tem. Presmešno je tudi!“

Ko dvigne obraz, opazi Bogomir v luninem svitu, da se je bila razprostrla ognjena rudečica po bledem tem obrazu, kakor bi se Filip Tekstor sramoval samega sebe. Bogomir se spomni tedaj gospodične Mete in njenega čestilca,. beležnika Sodarja, in skoraj je vedel, o kaki nesreči je hotel govoriti prijatelj!

„Resnice Vam nisem govoril, gospod Lesovéj,“ prične oni na novo z zamolklim glasom, „resnice Vam nisem govoril, trdeč, da me v življenji ni ljubil nikdo! Kakor v sanjah se je še spominam nje, ki je nekdaj sijala s solncem milobe svoje v moje ubogo življenje, ki me je nosila na rokah, ki sem jej bil vse, in ki je potem izginila od mene, kakor izgine vila sredi noči z luninim svitom! Morala je to ženska biti, kakor boginja, in čista kakor angelj božji! Sedaj še mi noč in noč počiva v sanjah trudna glava na rahlih njenih prsih in sladka njena usta mi govoré tolažbo in ljubim jo goreče, iskreno! In kako bi je ne ljubil, saj je bila vender rodna mati moja! Kje bi bil že, če bi ne imel spominov nánjo!“

Razširi se mu vtis sreče po bledem lici, potem pa vstane ter vzklikne navdušeno:

„Vi imate srce, gospod Lesovéj, in za tega delj hočem Vam odkriti svoje svetišče, da bodete tudi Vi gledali zorni nje obraz! Umrla je že davno, in še sedaj jo vidim bledo na mrtvaškem odru. A v mojem srci še vedno živi in bode vedno živela! Bila je lepa kakor boginja, in čista kakor angelj božji!“

Izvleče zlat medalijon nekje izmed obleke ter ga odprè.

„To je vse, kar mi je ostalo po njej! In če bi oni vedeli, vzeli bi mi tudi ta zaklad. Poglедite, ali ni to utelešena poezija, ali ni kakor oblaček, ki v solnčnem blesku plava po jasnem obnebji!“

Bogomir Lesovéj pristopi. V luninem svitu pa jasno spozna drobni obrazek — svoje matere, kakor ga je kazala podoba na steni! —

Dvanajsto poglavje.

Ljubezen je bila, ljubezen še bo,
Ko tebe in mene na svetu ne bo.
Národna pesen.

Mnogo se je že pisalo o ženskem srci. Izvrstni pesniki so to srce primerjali vrtu, polnemu pisanega cvetja, ali pa zlati posodi, nasuti z biseri, ali pa morju, zeleno-modremu, kateremu se v prečistem dnu šopirijo rudeči biserji in mnogobojne trave. Imenitno je vprašanje, ali so te primere opravičene, ali ne? Mi pa tega vprašanja ne bodemo razpravljali. Ako je žensko srce vrt poln cvetja, resnica je pa tudi, da se tam med cvetjem in dišavo vije dostikrat kača, ali bolj galantno rečeno, kačica, vitka in mrzla! In ako je to srce posoda, nasuta z biserji in dragimi kameni, zopet je pa resnično, da se med temi dragotinami nahajajo tudi ponarejene, samo oko slepeče dragocenosti! In ako je konečno to srce čisto, mirno morje, vender je pa tudi istina, da priplava tu sem med morske bisere in pisane trave marsikatera hudobna riba ter iz te krasote, iz varnega in skritega zatišja, preží na nedolžni svoj plen!

Ali Ana Malčeva je imela še dobro, čisto in neskaljeno srce, katero je bilo polno tiste vzvišene deviške samozavesti. V prvem trenutku, ko se je bila po Bogomirovih besedah zavedla, vzkipela jej je duša in razburila se jej mirna vršina mladega srca.

Potem pa je še dolgo premišljevala te besede.

Kako vedenje je to bilo? Vedenje Bogomira Lesovéja se ni dalo opravičiti, ne z moraličnega, ne s stališča ženske vrednosti. Pri prepadu bode! Bodi! Kaj nje to skrbi? Kaj jej hoče? To bode jutri čakal, sedeč na tisti leseni klopi! In prevzetno srce njegovo se bode od bolečine in razdraženega ponosa stiskalo, ker nje ne bode! In še prosil ni, kar zapovedal jej je! Meni nič, tebi nič zapovedal! In s tistimi očmi gledal — — — ali oči ima v resnici lepe, in visok je, tako visok, da bi jo moral privzdigniti, ako bi se mu hotela okrog vrata okleniti — — — Tu pa je stopila naša Ana hipoma na prepovedano stezo. A s silo je otresla take misli z male glavice, s srdom, tako, da je bila prepričana, da se jej oči v sovražnem svitu blesketajo. (Tega

opaziti pa ni bilo moči, ker je bilo temno, in ti, bralec dragi, uganeš takoj, da se je ta razprava v mislih vršila po noči, v postelji.) —

Taka hudobija! Njej kaj tacega prisojevati! Da bi prišla, in sama prišla! Čemu? Saj si nimata ničesa povedati! In kaj bi se govorilo, ako bi ju kdo videl? Tam okoli časih pase domači pastir, in ta bi lehko vse videl! Ko bi jo privzdignil, ko bi se mu ravno hotela okrog vrata — — — In zopet je bila tu ista misel! A zopet je morala s silo iz vroče glavice, katero je tedaj gospodična Ana stiskala v belo blazino.

Ne bode prišla, ne! ne! tisočkrat ne! In sklonila se je kvišku in podprla glavo z roko ter zrla v temo, rujavo temo. In pred dušo jej stopi živa podoba. V duhu je pri „prepadu“, v katerem pada nižavski potok šumeč čez pečine, naravnost v reko, mimo Grčave tekočo. Tik prepada na leseni klopi pa sedi Bogomir Lesovéj, in grozno zre in od srda stiska pesti, časih pa gotovo, brez dvoma gotovo, malo zakolne! — A nje ni, prav resnično je ni! V temno noč bode čakal, čakal brez vspeha! —

Potem pa jej je glavica padla na mehko vzglavje, in iz mislij se jej je hipoma izbrisala zanimiva podoba. Predno pa je naša Ana zaspala, čulo se je v sobi kakor ihtenje, . . . jok. Kako je to prišlo, ne vemo. Čemu bi se bila tudi jokala? Saj je tako gotovo vedela, da jutri ne bode prišla k prepadu.

Solnce je bilo skoro zatonilo. Kostanjevi gozdi so se pripravljali k počitku in potihnila je sapa, katera je med dnevom šumela po njih vejevji.

Gospodična Ana se je bila izmuznila z Nižave. Hotela je biti sama. Na večer je tako prijazen sprehod v pomirjenih gozdih!

K njemu ni hotela, se vé, da ne! Ali videti ga, od straní ga videti kopernečega in njenega prihoda brez vspeha pričakujočega — to bi bila radost!

Prav tiho izgine v gozd in koraka pod širokimi kostanji. A ne po prostorni poti, Bog varuj! temveč po stranski stezi, o kateri óni gotovo še vedel ni!

Pred malo dnevi je bil dež pomočil pota v gozdu. Še so tu in tam stale mlakuže, in naša gospodična je morala sedaj pa sedaj nekoliko privzdigniti dolgo obleko, da se je koketno prikazala drobna nožíca. Ali tu v samoti ni bilo rahlega, z idejami salonskimi napolnjenega srca, da bi bilo občudovalo to krasno delce stvaritve!

Vender tu je moral takoj biti prepad! Že se je čulo šumenje potokovo iz globokega jarka. Še malo korakov — in videti se je morala klop, in na njej — tisti koperneči človek! Hotela je prav varno pristopiti in izza skritega drevesa ozreti se proti njemu! Samó jeden pogled! Potem pa kot blisk od tod!

„Ana!“

Glas, s katerim je te besede izpregovoril, bil je mehak, iz srca kipeč.

Gospodično pa pretrese strah. Kri jej zatopí lice in ne dá se popisati sıd njenega srca. To je bila strašna nesramnost, da ni pričakoval nje na klopi, nje, ki ni hotela priti, temveč le iz zatišja — —

A sedaj je ta hudobni človek stal tik nje! Izza drevesa je bil stopil, da sama ni vedela kdaj!

Ravno pri njej na levo je vodila steza v gozd. In glejte, še pogledala ga ni, ampak plaho je zbežala po tej stezi v temni gozd!

Strah je bil preobdal dekleta. Vse močí njene duše so se uprle, uprle proti njemu, ki jo je videl v takem položaji.

Dalje in dalje hiti! Trnje ob stezi jej trga nežno obleko. Ali ona tega ne čuti in ne opazi, da se je mrak ulegal med grmičevja, in da so se pričele že nočne sence razprostirati pod košatimi vejami. Morala mu je uiti! Ali nesrečna usoda! Steza jo pripelje do precèj širokega jarka. Deževje ga je bilo izkopalo v teku časov, globoko izkopalo. Ozka, samó pastirjem služeča, in nekdaj obe strani vežóča brvica, ležala je sedaj globoko v prepadu. Zadnja ploha jo je bila odplavila. Na levi in desni tik steze pa se širi gosto trnje, da ni moči preriti teh sečij. Med vejami so se bile naredile že tako čudne teme, da Ana že pri goli misli skoprni, da bi tu tam iskala zavetja.

Ubogo dekle je v grozni stiski. Napósled se pa skloni tik debla na mehki mah, da bi ga počakala. In čemu bi se tudi bala? Moral jo bode pustiti pri miru, da odide domóv po poti, po kateri je prišla.

Njen preganjalec pa je prihajal počasi za njo. Poznal je kraj, in dobro vedel, da se mu krasni plen ujame v samó sebi nastavljeno mrežo.

Kakor je upal, tako se je zgodilo. Boječe dekle se končno stisne k staremu deblu, ki je z mahom obrasteno razprostiralo veje nad njim. Njena bela obleka, in pa še bolj beli vrat se črtata od temnega mraka. Gozdni ponočni duh pa je napolnjeval prostor na okrog.

Ali vsa srčnost se je bila raztopila v njeni duši. Z rokama si je zakrila obrazek in skoraj udano pričakovala njega. Nočna, pogozdna tihota je bila prišla tudi v njeno srce, in ko je tako tu slonela, bilo je je skoraj — strah!

Kar se začujejo njegovi koraki! Še bolj krepko si zatisne oči. Prijazno ne bode vzprejet, ta človek, kateri jo je sam, jedino on sam vrgel v tak položaj!

„Ana!“ izpregovorí in zdajci obstojí pred njo. In mehko prime njene ročice, da bi jih odpravil od razburjenega lica. To se mu sicer posreči. Ali ko hoče privzdigniti tudi glavico, da bi jej zrl naravnost v obrazek, to se mu ne posreči. Srdito, prav gotovo srdito obrne pogled od njega ter zre proti sencam v logu, kakor bi jej te dokaj prijetnejše bile od njegovega obraza!

Oni je držal njeni roki. In ko le neče razburjenega obličja obrniti proti njemu in ko čuti, da se jej treseta ti ročici in da pričenja jokati, reče dobrovoljno:

„Ana!“

In potem privzdigne to drobno osobico k sebi, položí jej glavico na svojo ramo, položí prav rahlo, takisto, kakor se vzame otrok v naročje ter se mu položí glavica na ramo.

Nekaj časa je sicer skrivala, sramežljivo skrivala razburjeno lice; ali viri nam pripovedujejo, da se je potem, ko jo je nosil po slabi stezi in jej rahlo govoril sladke in mehke besede, bila kmalu umiríla, ter se mu oklenila okrog vrata, naslonila se z drobno glavico na njegovo ramo, zatisnila si oči, in poslušala, kar jej je govoril.

Viri nam še pripovedujejo, da se je Ana udala, prav čisto udala v svojo usodo! In ko je prišel Bogomir Lesovéj na mesto, kjer so veje globoko visele na stezo, tako globoko, da je moral ukloniti svojo glavo, poljubil je pri tem vroče dekletovo lice. Ana pa se je bila že tako zelo udala svoji usodi, da je tudi tedaj ostala mirna. In ako nam viri govoré resnico, oklenila je bele roke še tesneje okrog njega!

Pri prepadu stopita skoraj tik roba ter zreta v dolino, tja na belopenečo reko, ki je drevila globoko pod njima valove svoje. Bila sta srečna. In v tisočeri radosti koperní dekle po njegovih poljubih! Tudi tu — zunaj seče — napravljala se je skoraj noč. V dolu, v Rakovci pa zapojo tedaj zvonovi in možnarji pokajo.

„K jutranji birmi je došel knezoškof,“ pravi Ana, „in njemu zvoné!“

„Veselo zvonjenje,“ odgovorí Bogomir, „in misliva si tedaj, da tudi najini ljubezni zvoné, Ana, tudi najini ljubezni!“

(Dalje prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

20. Zagovorniki.

(Dalje.)

Podgorski možje so se zbirali na pogovore in dogovore navadno v vinskem hramu svojega prvaka, gostoljubnega Šmona. Na teh shodih jim je tekla beseda dostikrat o Škratu, ugibalo se je dovolj, kaj bi jim bilo storiti, da bi se ga iznebili. Ali pravega pomočka ni znal nihče svetovati. Šmon je bil v gospodarskih in občinskih rečeh dober zvedenec, o vojskovanji s peklenskimi duhovi pa ni imel nikakega pojma. Priznal je sam, da za ta posel ne najde pametne misli, ko bi se tudi stokrat na glavo postavil. Niti njegovi prijatelji niso mogli ničesa izmodrovati, kar bi bilo vredno zboru povedati, dasi so bili med njimi najodličnejši podgorski razumniki: Lenart, Ponomár, Tolkan, Kozoglav. Suhi Lenart je slúl za prvega lovca na vsem Dolenjskem, brez uradnega dovoljenja je ustrelil in pojedel več zajcev, kljunačev in srn nego vsi podgorski graščaki skupaj, pa se je znal tako spretno umikati, da ga niso nikoli zasačili v grehu. Bogatin Ponomár je bil pred petnajstimi leti še mesarski hlapec, razven nekaj malega starih cap, ni imel nič svojega na sebi in v žepu ne groša. Butilo mu je v glavo, pa je začel zahajati sam Bog vé po kakih opravkih v Zagreb, Reko, Trst in čez tri leta si je sezidal lepo hišo z izslikanimi izbami in gosposkim pohištvom. Zdaj bi si kupil lahko pol Podgorja, več nego sto gospodarjev je pri njem zadolženih. Tolkan zná sveto pismo starega in novega zakona bolje nego vsi ljubljanski bogoslovci; slavno je premagal patra Šišmana, ki se je začel pred ljudmi z njim pričkati, da bi ga osramotil. Ljuti mešetar Kozoglav pa je bil junak vseh junakov. Bal se ni ne biriča ne hudiča. Za stavo je spal tri noči na pokopališči. Copernice je izbijal iz oblakov s krepêlci, proti gorjanskemu Škratu pa je bil, to je večkrat sam potrdil, tako slab kakor Brlizgarjeva Meta, ki je dopolnila lansko jesen devet in devetdeset let. Neki Firbas, ki je bil bolj pritiklina Šmonova nego sam svoj gospodar, domislil se je, da bi bilo morda najpametneje poklicati zopet duhovščino na pomoč, ki je Hudobca jedenkrat že pregnala. Ali zbor mu ni pritrdil, ker bi se dan denašnji težko dobil tak svetnik, kakor je bil tisti šentjarnejski kapelan. Imel je samó jeden greh, izmaknil je sosedovim jajce, menda kak píruh. Za tako smet dá lahko odvezo vsak pastir, in vender še njemu ni hotel Škrat précej pobegniti. Tako je modroval

Šmon in za njim tudi drugi možje. Po naključji je prišel v zbor pobožni trgovec Gazvoda, ki je skupljeval v Podgorji suhe slive in ježíce. Zapazivši, kaj tišči podgorske poštenjake, stopil je med nje in začel govoriti z živo in iskreno besedo tako-le: Častiti možje! kaj nič ne veste, kako čudno se nam razodeva Bog v ribniškem okraji? Tja, tja se napotite! Od tam Vam bo došla gotovo pomoč, po drugod je boste zaman iskali. Na Gori, uro od Sódražice prikazala se je zamaknena devica, ime jej je Lenčika. Godé se z njo taka čuda, kakor se beró o svetem Frančišku in o drugih velikih svetnikih. Ker sem šel zaradi nje že dvakrat sam na Goro in vém tudi, kaj govoré o njej drugi ljudje, ki jo poznajo, razložil Vam bodem to preimenitno reč na tanko po svoji vesti; ne zamolčal, ne dodal ne bom besedice. Prvo in poglavitno čudo je to, da dobi Lenčika vsak petek Kristove rane na čelu, rokah, nogah in na levi stráni života, tamo, kjer je bil Krist preboden s sulico. Videl sem, da se jej je naredila na čelu drobna, rudeča pičica, kakor bi jo bolha ugriznila. Kmalu se je pokazala cela vrsta takih pičic in iz vseh je jela curljati kri, kakor Kristu na križi izpod trnjeve krone. Dobre priče so mi povedale, da za hojo ne potrebuje Lenčika nič zemlje. Če hoče, stoji in gré kakor angeli, ne dotikaje se tal. Še bolj gotovo pa je, da ne potrebuje ne jedi ne pijače. S stropa jej prileti vsak dan po jedenkrat nekaj rumenega — sveta hostija. Ta hostija je ves njen živež. Ponujali so jej najslastnejše pečenke in potice, pa jih ni marala niti pokusiti. Gospôda so trdili, da se pase skrivaj, ko je nihče ne vidi. Dali so jo zakleniti in straže so pazile po dnevu in po noči, da ni mogel nihče priti do nje in jej prinesti kako hrano. Tako je bila zaprta celih dvanajst dnij. Ko so jo izpustili, bila je zdrava, krepka in sita kakor zmerom. Zdaj se je gosposka uverila, da živí res ob sami hostiji in od takrat se ni več usodila delati jej nadlege in neprilike. Lenčiki je dal Bog tudi dar prerokovanja. Bridko je žalovala, da bo moral papež Pij IX. zapustiti Rim. Gospodje so se jej smijali, češ, njemu ni sila, saj ga nihče ne podi. Ali še tisto leto je prišlo poročilo, da je pobegnil iz Rima, ker se je bila pridervila tja silna vojska framazunov — tistih ljudij, ki bi radi krščansko vero zatrli. Prejšnji čas je Lenčika vse vedela, kdo je v nebesih ali v peklu, koga Bog ljubi ali sovraži, kateri duhoven mu mašuje po volji, kateri ne. Neki deklici je povedala, da je njen oče pogubljen. Revico je tako pretreslo, da se jej je zmešalo. Ko je višja duhovščina to čula, šla je précej k Lenčiki in jej vzela nevarno vednost. Drugi pa pravijo, da jej vednosti niso mogli vzeti, ampak da so jej samó prepovedali, take skrivnosti priobčevati drugim ljudem. Ob ónem svetu ne govorí

zdaj nič več, pozemeljske tajnosti pa odkriva prav na tanko. Ali ni čudno, da ugane vse, kar se o njej menijo. Nekoliko Topličanov napotilo se je do nje iz same radovednosti in hudobnosti, da bi jo skušali. Spotoma so se jej smijali in kvasili: Baba je baba. Avši se blede, bedaki pa vpijejo, da je zamaknena. O, saj pa nas ne bo ujela. Kdo bo verjel, da ima Bog baš Ribničane tako rad, da bi jim poslal svetníco in prerokinjo! Ta govorica ni nič druzega nego nova ribniška burka. Ko so ti Topličani pred Lenčiko stopili, dejala jim je, predno so jo še utegnili pozdraviti: Če se avši blede, kaj hodite vánjo zijat in pobirat ribniške burke. Mar bi doma ostali in delali, da bi zaslužili kak krajcar za hrano in obleko svojih lačnih in razcapanih bab in otrok. — Čudno prevzame človeka, ki jo vidi, kadar se zamika. Njenemu duhu se odpró zaporedoma nebesa, peklo in vice. Ko gleda nebo, začne se preprijazno smehljati, obraz se jej zasveti, kakor bi ga zarja obsijala in po hiši se razširi neskončno prijeten duh, kakor bi prinesel kdo polno košaro žlahtnih šipkov, vijolic in drugih lepo dišečih cvetic. Če se zamakne v peklo, izpreletavata jej obličje strah in groza, grlo jej obupno ječi, život se trese in trepeta, po hiši pa strašansko zasmrdi, kakor da bi bila prišla kuga vánjo. Kadar se nahaja v vicah, kaže jej obraz neizmerno žalost, oči jej solze zalivajo in usta žebrajo pobožno molitev za odrešenje ubogih duš. Jedenkrat sem jo videl tudi jaz zamakneno. Takrat je morala biti baš v peklu, kajti pri njej je tako smrdelo, kakor da bi bili iz sto svinjakov kidali gnoj. Ker je Lenčikina svetost že po vsem svetu razglašena, hodijo k njej iz bližnjih in dalnjih krajev, kakor na najbolj slovečo božjo pot. Videl sem na Gori ljudi vsakega stanu in naroda: grofe, mestne gospé, tržaške trgovce; dva bogatina sta jo prišla gledat celó iz Amerike; kranjskih in hrvatskih kmetov pa je bilo toliko, da niso mogli tisti dan vsi na vrsto priti. Mene je najbolj gnalo zvedeti, kaj pravijo o tej reči duhovniki. Kar sem slišal in sam zapazil, ti gospodje do zdaj svoje prave misli nečejo očitno povedati. Med kapelani je baje dosti nevernih Tomažev, kar mi se zdi jako čudno. V samostanu so o Lenčikini svetosti vsi uverjeni, razven dveh ali treh najbolj učenih. Tisti pater, ki se je rodil v naših hribih, pridigal je na cerkvenem shodu, kdor taji njeno zamaknenost, da taji Boga. Več župnikov jo je imelo delj časa pri sebi, da bi jo spoznali, med njimi je bil tudi ranjki prošt Arko. Če so ga vprašali, kaj misli o njej, pokimal je z ramama, mignil skrivnostno z očmi in obrazom in dejal: To ni brez — ali nikoli ni povedal, brez česa da to ni, in tako smo zdaj toliko vedeli, kakor prej. Oni škof, ki je že zdavnaj umrl, verjel je čvrsto v božje poslanstvo te izvoljene

device. Na neki veliki pojedini je potrdil to resnico pred več nego dvajsetimi duhovniki. Gospodje so silno ostrmeli, ko se je dvignil sloveči črmošnjiški župnik in rekel brez straha svojemu škofu, da se dá razjasniti Lenčikino trpljenje tudi brez pritikanja čudežev, da je neka posebna prikazen človeške prirode, kakor še marsikaj druzega, kar se nam vidi o prvem pogledu nedoumno. Naslednik tega škofa je pa naložil duhovščini previdnost, da naj Lenčike nikar preveč ne povzdignje, ker bi se mogel svet s tem pohujševati in bi začel lahko govoriti, da širijo Kristovi namestniki mesto svetlobe tmo, mesto pametne pobožnosti nespametne vraže. Jaz sem vprašal najprej našega gospoda, kaj pravijo o zamakneni Ríbniščici, pa so dejali skoraj nejevoljno: Mari mi je babe! Jaz imam čez glavo bolj potrebnih skrbij. Potem sem šel pa h kanoniku Metercu, ki smo ga imeli po pravici vsi za svetega in ga prosil dobrega pouka v tej reči, ki me je že précej od kraja neznansko mikala in veselila. Ta gospod so mi tako-le govorili: „Ker potrjuje Lenčikino zamaknenje toliko izvrstnih prič, zdi mi se bolj varno verjeti nego tajiti, ali nikdar se ne sme pozabiti, da nam te vere ne nakladajo niti božje niti cerkvene zapovedi.“ — Sveta katoliška cerkev gotovo prav dela, da ne razglasi Lenčike za svetníco, dokler je še živa, ali to človeka ne sme zmotiti in napotiti, da bi zametaval čisto resnico božjega razodetja. Kar sam vidim, smem in moram verjeti, drugače bi bil bedak in vrtoglavec. Če je treba, pripravljen sem priseči, da sem gledal na svoje oči svete Kristove rane na Lenčikinem čelu in tudi na njenih rokah. Njena svetost je tedaj po polnem očitna in dokazana. Jaz tako mislim, da bi bilo treba poslati précej nekoliko pravičnih mož do nje, ki bi jo prosili, da bi prišla blagovoljno k vam in zagovorila Škrata ali pa ga odpodila s svojo molitvijo doma, kakor bi jej bilo ljubše. Če vas bo ona Bogu in Materi božji priporočila, ne more se kar nič dvojiti, da se vam bo pomoglo. — Kdor vé o Dolenjcih samó to, da so brez konca praznoverni, moral bi soditi, da so Gazvodin govor prepazljivo poslušali in ukrenili, kakor jim je svetoval. To bi se bilo gotovo tudi zgodilo, da je Dolenjec samó praznoveren, ne pa ob jednem tudi jako nezaupen, slaboveren in zabavljiv. Svojih vraž se drži, kakor klòp; ker jih dobí od roditeljev, zmatra jih za lastino, kakor svojo hišo, polje in vinograd. Če pa pride od pridige, govorí dostikrat: Gospod so nam danes prav lepo povedali, ali Bog vé, če je vse res ali ne; po smrti bomo že videli. Zabiti dedci, ki verjamejo vsako domorodno bajko in neumnost, zaletavajo se samopašno v papeževo oblast, v poste, odpustke in druge nauke in naredbe katoliške cerkve. Nameril sem se tudi na take „liberalne“ bedake, ki bi prisegli, da so copernice, o hudiči pa modrujejo

da ga ni ali pa, da ni nič druzega nego hudoben človek. Kdor sumi in zanikuje v verskih rečeh, katere mu oznanjujejo spoštovani in spoštovanja vredni duhovniki, dvoji še laglje o novicah, ki mu jih prinesó najprej trapaste babéle in lažljivi berači. Poročilo o zamakneni Lenčiki so vzprejeli Slovenci po drugod s sladkim strmenjem in neko otročjo radostjo in zaupljivostjo; v Dolenjcih je vzbudilo veliko radovednost, ali jih je kaj malo ganilo in oduševilo. Kolikor jih jaz poznam, mislim, da je bilo največ takih, ki so kdaj in proti nekaterim ljudem odločno trdili, da verjamejo, o kaki drugi priliki in proti drugim ljudem pa se ravno tako odločno smijali in osle kazali Lenčiki in vsem njenim privržencem. Ko je Gazvoda svojo povest končal, čakali so, kakor vselej drugi Podgorci, kaj poreče Šmon. Ta si je napolnil najprej z nova lulo, ogledal po tem govornika nekolikokrat od vrha do tal in nazaj gori od tal do vrha, debelo pljunil in dejal reznó in zaničljivo: Ti, Gazvoda, imaš svojo pamet, mi pa svojo in nikakor nas ni volja, da bi zamenili jo za tvojo ali pa ti jo prodali, kakor ježíce in suhe slive. Kar jaz pomnim, ni si iskalo naše Podgorje še nikoli pomoči pri babah in si je, kakor se nádejem, nikoli ne bode. Ta tvoja ribniška Čenčica ali Lenčica naj se zamika slobodno v svoja rešeta in lonce ali v kar hoče, mi jej ne bomo branili, toda jaz tako pravim, da je vsak, ki njej verjame, prav tako rumen, kakor njena koruzna hostija. Ha, ha, ha! Doslej smo vedno slišali, da mora biti kruh, v kateri se izpremení presveto Kristovo telo, iz najlepše pšenične moke. Zdaj pa smo zvedeli, da se prikazuje na Gori druga šega. Ta šega bo dolgo klobaso ribniške slave za dober pedánj podaljšala ali ne verjamem, da jo bodo hoteli drugi kristjani vzprejeti. O teh besedah se ves zbor surovo zagrohota in posamezni udje so pikali in dražili Gazvodo tudi s svojimi opomnjami in zabavljicami, kar ga tako razkači, da se dvigne in brez slovesa odide. Ta izguba se je hitro nadomestila. Mesto njega je prišel še tisto uro Hrušičan Tominec, ki je bil Šmonu nekoliko v rodu. Dom mu je stal predaleč, da bi bil mogel pohajati podgorski zbor tako pravilno, kakor drugi, ali, kadar se je oglasil, obveselili so se ga vsi prav iz srca, ker je bil jako prijazen človek in je govoril vselej modro in zmiselno. Povedal je možem, da je bil dolgo vrdèn, pa ga je ozdravil zdaj črmošnjiški župnik. Gospoda ni mogel prehvaliti. Dejal je: Zdaj sem se sam uveril, da mora imeti posebne darove od Boga. Govorica ni prazna, da mu je dal papež največji svoj blagoslov, kajti tega, kar on, ne zna storiti noben drug mašnik vse ljubljanske škofije. In kako rad in z veseljem pomaga vsakemu, ki ga česa prosi! Vém, da ste o njem že marsikaj slišali, ali tako kakor jaz še niste imeli prilike in po-

trebe se z njim seznaniti in zato vam ni moči razsoditi, koliko je v ljudskem pripovedanji resnice, koliko pa namečka in laží. Človeku tako nekako dobro dé, ko mu gleda v pošteni in prijazni obraz, précej dobi tolažeče zaupanje, da ni zaman popotoval do njega v grde kočevske hribe. Vzel je kos kruha, ki sem ga prinesel s sabo, uprl vánj oči in ga blagoslovil. Tak kruh ozdravi vsako bolezen. Použil sem na dan tri kósce, vsak pot za lešnik velikosti in predno je minil teden, bil sem zopet krepak in čvrst kakor hren, vredú se je izgubil vsak sled, kakor da bi ga nikoli v meni ne bilo. Za zdravilo ne zahteva župnik ne krajcarja; če mu prinese človek kak majhen dar, povesmo prediva, klobásico ali kaj druzega tacega, pravi: Bog povrni! Če ne dobí nič, mu je pa tudi prav. Župljani so mi potrdili, da tako dobrega gospoda še nikoli niso imeli. Za pogreb mu ni treba nič dajati. Pravi: kako bi mogel nakladati plačilo ljudem, katere zadene tolika nesreča! Samó tistemu, ki se ženi, veli smijaje se: Ti pa le pripravi záme kak goldinarček, saj véš, da je vsak ženin bogat. Ali niti njega ne pritiska tako, da bi ga bolelo. To govorí le za šalo, kajti ugane rad kako slano. Pomagati pa zna tudi, če boluje ali crka žival, ali če neče vzeti plemena. Dá si prinesti šibe ter jih blagoslovi. Te šibe se vtaknejo v hlev ali svinjak, in nesreča gre stráni, kakor bi odrezal. Breškemu Capudru so crkali petnajst let prasci in vsaka svinja mu je izvrgla. Lani je kupil na Hrvatskem lepo basúljo. Ko se je začela bukati, šel je v Črmošnjice. Z blagoslovljenimi šibami, ki jih je tamo dobil, ohranil si je svinjo in mladiče. Polegla jih je dvanajst in vsi so zdravi in ješči, da je kaj; imel bo lep priredek in si zacelil dokaj ran, ki so mu jih usekale prejšnje nesreče. Ali ta božji prijatelj zna delati še druga čuda. Ako pride do njega kak revež in mu potoži, da je okraden, velí mu: Pojdi ti jutri k sveti maši, ali pa mu naloží kako drugo pobožno reč. Tat se začne kmalu kesati in za nekoliko dnij ali tednov prinese ukradeno blago skrivaj nazaj. Stari materi so potrdili jedinega sina v vojake in ga gnali v Dalmacijo. Sirota ni slišala več mesecev nič o njem in ni vedela, ali je živ ali mrtev. V svoji nadlogi se je utekla k črmošnjiškemu župniku. On je pogledal v nekako zrcalo in jej povedal, da je nje sin živ in zdrav, da prebiva zdaj v Spletu in da se igra baš v krčmi s tovariši, pijoč gosto črníno. Ona je précej sinu pisala in dobila odgovor, da se je res vse tako godilo, kakor jej je župnik razodel. Gospôda ga strašno sovražijo in mu nagajajo, kar morejo. Neki ženski, ki se je vračala od njega domóv, vzeli so žandarji blagoslovljeni kruh in ga hoteli odnesti gospôdi, da bi ga pregledali, kaj je v njem. Ali ta mali kos kruha jih je na vsakem koraku bolj težil in čez pet minut

je bil že tako težek, da ga niso mogli več nositi. Zdaj so spoznali božjo oblast in dali ženi kruh nazaj, ki je šla z njim brez težave domóv. Župnik je blagoslovil kruh tudi neki avšasti babi, ki ga pa ni uživala po malem, kakor jej je ukazal. Ker je hotela précej ozdraveti, pojedla je ves kos na jedenkrat in od tega je umrla. Hudobni jeziki so začeli kričati, da jo je umoril črmošnjiški župnik. Ko je to zvedel, napotil se je k njenemu grobu in mrtvo oživil. Ona je zatrdila ljudem, ki so prišli od vseh stranij gledat, da si je bila smrti sama kriva, ker ni gospoda poslušala. Po teh besedah se je zgrudila nazaj v svoj grob in umrla v drugič in za zmerom. Ko sem slišal taka čuda, prišlo mi je na misel, da ima tisti, ki zna mrliča obuditi, gotovo tudi oblast prepoditi peklensko nakazo, ki nagaja že toliko let Podgorcem. Ne bi škodilo, možje, da bi se mi danes o tem bolj na tanko pomenili. Kaj pravite, ali ne bi bilo dobro, ko bi poslali v Črmošnjice jednega ali dva človeka do gospoda s prošnjo, da bi nam blagovolil Hudobca zagovoriti? Podgorski zbor se Tomincu ni smijal in rogal, kakor prej Gazvodi. Njegov svet mu se je zdel jako moder; začel se je o njem prav živo in korenito razgovarjati in ga od vseh stranij ogledovati in razpravljati. Tej izpremembi se ni čuditi, kajti je bil med slavo Lenčikino in župnikovo velik razloček. On je ud tistega stanú, ki ga naš narod najbolj časti in ima vánj po pravici največje zaupanje, ona pa prosta ženska, torej božje stvarjenje, ki na Slovenskem v moških zborih nima nikjer dosti ugleda in veljave. Priporočal jo je Podgorcem tuj trgovec, ki je rad molil, še rajši pa jih slepariI, ali župnika je povzdigoval vsem ljub prijatelj in poštenjak, ki si ni pridobil ne jednega krajcarja po krivem in ni izustil vedoma ne jedne lažne besede. Najbolj se je črmošnjiški gospod s tem odlikoval, da je rabil svoje darove na korist bližnjemu svojemu; o Lenčikinih čudih pa še noben človek ni slišal, da bi bila hasnila kaj bolnikom ali drugim siromakom. Šmonu se je župnik že zato priljubil, ker ni veroval v njeno svetost in zamaknenost. Zbor je po dolgem in resnem pomenku Tominčev svet soglasno potrdil in dokončal, da morata iti h gospodu dva znana moža précej prvo nedeljo. Prosil je Ponomárja in suhega Lenarta, ki sta bila oba utrjena pešca, in ona dva sta poslanstvo drage volje vzprejela. —

(Dalje prihodnjič.)

Zemljepisne črtice.

Spisal E. Lah.

II. Dolina.

Tako se zove dolga in primeroma precèj ozka dolina, ki veže veliko gorenjsko ravnino s sosednjo Koroško. Po vnanji obliki spomina močno na bohinjsko, od katere je za tretjino daljša. Tudi kórenska dolina je v sredi najožja, na obeh konceh pa nekoliko širša. Razloček je le ta, da je bohinjska dolina najširša v svojem zgornjem, kórenska pa v svojem spodnjem konci. Vender ni v širokosti nikjer tako ekstremna: sotésk, kakor Štenge, tu ne nahajamo. Razloček med največjo in najmanjšo širokostjo znaša komaj četrt ure, pri bohinjski pa trikrat več. Po dolini se vije skoraj ves čas kórenska Sava, po kateri se dolina imenuje dostikrat tudi kórenska. Tudi tu so zastopane vse vrste planinskega gorstva, samó da so planote tu nižje pomembe, kakor v Bohinji, tem večje pa gorovje in hribovje. Gorstvi, ki spremljata dolino ves čas prav tesno ob levi in desni, delata jo posebno zanimljivo zarad medsebojne menjave: kjer se kaže ob levi hribovje, tam vidimo na desni visoke goré; kjer se pa dviga na levi dolga vrsta planinskih velikanov, zapazimo na desni navadno hribovje. V svojem zgornjem konci je dolina odprta in se veže neposredno s sosednimi koroškimi dolinami.

Takoj ob gorenjski ravnini, kjer je dolina še primeroma široka, oklepa jo na levi nizka planota, ki ima že skoraj podobo hribovja. Na desni jo pa spremljajo višji, sem in tja že goli hribje. Dostikrat jih pretrgajo prečna sedla, ki nam odpirajo pogled na visoke goličave v ozadji kipečih gorá. Ta prizor se ponavlja na obeh stranéh po več ur, samó da se ob jednem dolina vedno močneje oži. Pri Mojstrani pa gorovje po polnem menja. Hribovje izgine na levi; iz bližnje stranske doline se nam odpre pogled na divje dolomite, Triglava ne izvzimši. Goré se večinoma dolini po polnem približajo in se je tesno dotikajo. Sem in tja vstajajo pred njimi prav nizki, gosto porasteni holmi, ki nam za trenutek goré zakrivajo, potem pa zopet toliko veličastneje kažejo. Na desni pa spremljajo te velikane okrogli hribje; le izjemoma zapaziš v dalji kako skalovito goro. Stvar se ponavlja v omenjenem nasprotji prav do koroške meje. Razloček je le ta, da se pozneje goré

odmikajo od ravnine sáme in se je tudi ne dotikajo neposredno. Vpletena so na levi nizka sedla, sem in tja tudi ostri grebeni, po navadi še nižji od hribovja na desni, ki ostane do konca doline, kar se tiče vnanje oblike, precèj neizpremenjeno.

Glavna dolina se nikjer ne cepi, kakor bohinjska. Tudi kórenska dolina ima, posebno na desni stráni, v višini kakih 200—300 *m* nad dolino sámo več dobro kultiviranih, večinoma obljudenih planotic.

Kórenska dolina pripada orografično dvema med seboj zeló različnim gorstvoma, med katerima dela struga kórenske Save od severozahoda proti jugo-vzhodu natančno mejo. Pri rateško-belopeškem razvodji se dotikata obe gorstvi v nad 800 *m* visoko ležečem sedlu. Severo-vzhodni polovici pripadajo Karavanke, južno-zahodni pa Juliške planine.

Dolinske Karavanke so z malimi izjemami najnižje med Karavankami sploh in se ne dadó nikakor meriti z dotičnimi Juliškimi planinami. Značaj višjega planinskega hribovja, ki jim je večinoma lasten, vzpenja se sem in tja do gorskega značaja. Vijó se v 40 *km* dolgi, precèj ravni črti, skoraj ves čas ob meji med Kranjsko in Koroško od zahoda proti vzhodu, le časih se zasuče glavna črta nekoliko proti severu. Dolinske Karavanke obstojé iz jednega samega glavnega grebena; le v vzhodni polovici se odcepi od glavnega grebena časih kako razgorje ali pa veliko nižje, primeroma kratko predgorje.

Po vnanjosti se delé v dve zeló nejednaki polovici, v krajšo zahodno in v daljšo vzhodno. Zahodna, komaj 10 *km* dolga, seza od koroške meje do tostran Kórena. Srednja višava njenih hribov znaša le 1260 *m*; tudi najvišji hrib, v severu Rateč ležeča Peč, ima le 1503 *m*. Precèj drugače lice nam kaže druga, 30 *km* dolga polovica. Hribje so strmi, proti vrhu goli, greben oster, tudi sedla primeroma plitvo vrezana. Srednja višina znaša 1850 *m*. Začetkoma hribje z okrog 1700 *m*, kot Kamen, Vošca in Grajšica. Za njimi jamejo vrhovi močno rasti; tu zapazimo najvišji vrh cele vrste kórenskih Karavank, 2105 *m* visoko Jepo. Za njo pridejo: Jepica, Petelin, Radeščica, Plevelnica, Rožica, vsi s po 1800—1900 *m* in še čez. Greben se potem za nekoliko časa zniža, doseže pa v Kočni prejšnjo svojo visočino.

Zeló važne so dolinske Karavanke zarad mnogobrojnih, primeroma nizkih prehodov, kateri vežejo dolinske kraje s sosednimi koroškimi v Rožni dolini. Najvažnejši je komaj 1044 *m* visoki Kórenski prehod, čez katerega pelje cesarska cesta iz Ljubljane na Beljak. Važna in primeroma nizka so tudi sedla ob Rožici, Kočni in Golici, zveze Dovjega

Jesenic in Javornika na jedni, in različnih krajev v Rožni dolini na drugi stráni, vse v visokosti 1400—1500 *m*. Manjše važnosti je več druzih nad 1500 *m* visocih prehodov; najvišje, ker tudi ob najvišji gori, je 1670 *m* visoko sedlo med obema Jepama.

Skoraj vštric z dolinskimi Karavankami se vijó malo da ne prav tako dolge dolinske Juliške planine, brez ozira na Triglav, ki pripada kot središče Juliških planin z ravno tisto pravico tudi drugim oddelkom, najvišje, sploh pa za 400—500 *m* višje od dotičnih Karavank. Njihov značaj je po polnem značaj visocega gorovja. Skoraj brez izjeme gole, strme, divje razkosane pečine, brez vegetacije; jako ostri grebeni; mnogobrojni, dostikrat več sto metrov globoki, navpični prepadi; globine z večnim snegom, sem in tja tudi kak mal lednik. Glavni greben sicer samó jeden, zato pa tudi mogočna, ravno tako visoka razgorja, ki se vežejo z glavnim grebenom po prečnih sedlih.

Glavna črta se vleče ob kranjsko-goriški meji v dolgosti skoraj 20 *km* od Triglava proti severo-zahodu čez ostra rebra do Strug, kjer je ob jednem razvodje med dotoki Save, Soče in Drave. Srednja višina vrhov znaša skoraj 2400 *m* in je v prvi polovici večja, kakor v drugi, vender ne seza tudi tu nikjer pod 2200 *m*. Najvišja je 2598 *m* visoka Rozora; drugi od 2400—2500, in še čez, visoki vrhovi te vrste so: Pihalec, Prisanik, Križ, Tavir, Šebenik in Jalovec.

Od glavne vrste se ločijo proti severo-vzhodu tri razgorja. Prvo takoj ob Triglavu ležeče, med dolinama zgornje Krme in mojstranske Bistrice, ima sicer v Cmiru in Rjovini še vedno po 2400 *m*, jame pa proti vzhodu zeló hitro padati in se izgubi v povprek komaj 1300 *m* visoki Mežaklji, po Radovini od Pokljuke ločeni planoti. Drugo razgorje, med Bistrico in Piščenico, odloči se od Pihalca in Rozore. Srednja višina ni nič manjša, kakor v glavni progi. Najvišji je 2575 *m* visoki Suhi plaz; še zmerom okrog 2500 *m* imajo tudi: Štajnar, Škrljatarica, Špik in Kukova Gora. Tretje razgorje, med Piščenco in Planinščico, je sploh za kacih 200 *m* nižje; najvišja je 2360 *m* visoka Mojstrovka.

Pri Strugah se zjedinita dva stranska grebena; jeden se vije proti zahodu, drugi proti severu. Kar se tiče visočine je važen le prvi, do Predela sezajoči, in sicer za 2674 *m* visocega Mangarta. Drugi pelje čez Ponšico in Slabivščico po gozdnatih sedlih do rateškega razvodja.

Popisane Juliške gore imajo sicer mnogo precèj globokih zarez, ki so pa zato menj važne, ker vežejo samoto s samoto. Jedini važnejši sedli sta: 1850 *m* visoka Luknja, ki pelje ob Triglavu v Trento, in 1600 *m* visoki Voršec, ki pelje skozi Piščenco ob Prisanku iz Kranjske Gore v Trento.

Tudi kórenska dolina ima jedno sámo glavno, zato pa več stranskih dolin, kakor Bohinj. Doline imajo večinoma vse planinsk značaj. Padanje je zeló različno. Glavna dolina kórenske Save pade v dolgosti 40 *km* komaj za 200 *m*. Zeló nejednako je razmerje med stranskimi dolinami. Nekaj dolin severo-vzhodne polovice in dolina Mojstrice v južno-zahodni polovici, pada precèj polagoma. Večina dolin je pa tako strma, da padejo v dolgosti slabe pol ure že za par sto metrov. Tudi dolgost in širokost sta zeló različni. Mojstrica n. pr. je dolga par ur in široka skoraj četrt ure; večina dolin ima pa v dolgosti dobro četrt ure, v širokosti komaj par sto stopinj. To velja posebno ob onih dolinah, ki se tesno dotikajo mogočnih razgorij Juliških planin.

V geologičnem obziru je severo-vzhodna polovica veliko mnogovrstnejša od južno-zahodne. V prvi pripadajo najstarejši skladi premogovi tvorbi in so najbolj razviti med Ratečami in Podkórenom. Spodnja triasna tvorba ima največje sklade, kateri so posebne važnosti zarad obilega mavca, nad Dovjim. Zgornja triasna tvorba je najbolj zastopana nad Jesenicami in Javornikom. Sem in tja se nahajajo tudi že železni rudniki, ki pa niso nikakor tako bogati, kakor bohinjski. Nižje pomembe so druge mlajše tvorbe. Zeló jednolična, posebno le dvem tvorbam, triasni in jurasni, pripadajoča je južno-zahodna polovica, obstoječa večinoma iz apnenika, ki ima tu nad 1000 *m* visoke sklade. Skladi so med seboj zeló nenatanko ločeni, organičnih ostankov se ne nahaja skoraj nič.

Hidrografično pripada Dolina dvema prirečjema, Savinemu in Dravinemu. Glavna reka je kórenska Sava, ki se pokaže v ravnini med Ratečami in Podkórenom, v visokosti nekoliko nad 800 *m*, najedenkrat že kot močna voda. Skoraj gotovo ni to prvotni izvor, marveč ima mnenje onih geografov več zase, ki trdé, da je pravi vrelec Savin oni skoraj 1300 *m* visoko ležeči studenec v zgornji Planinščici, ki se po kratkem teku skrije pod zemljo. V ravnini pada kórenska Sava jako polagoma, sploh še počasneje od bohinjske. Njena struga, prvotno zeló ozka, jame se proti Jesenicam najedenkrat močno širiti, vender je povprek ožja od struge bohinjske Save. Dotoki so večinoma le ob perijodičnem deževji, sicer pa mali hudourniki, med njimi posebno Belica, na levem bregu pri Dovjem. Jedina večja stranska voda je mojstranska Bistrica ali Mojstrica, ki izvira v bližinji Luknje pod Triglavom v visokosti 1000 *m* in se izliva na desnem bregu pri Mojstrani po parurnem teku v Savo. Dravinemu prirečju pripada jedini Belopeški potok, ki se izliva po kratkem teku pri Trbiži v koroško Zílščico.

V samotni kotlini, tik pod Mangartom, med obema stranskima rebroma, ki se odločujeta pri Strugah od glavnega grebena, ležita mali Belopeški jezeri, jedini večji stoječi vodi Kórenske doline, ki oddajata svojo vodo Belopeškemu potoku.

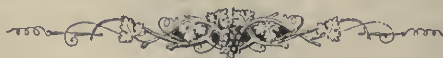
Kórenska dolina ima, kakor bohinjska, tudi več slapov. Pomenljiv je le Peričnik, najdaljši prosti slap na Kranjskem, sploh pa tudi le malo krajši od Savice. Svojo vodo dobiva od bližnjih snežnikov, oddaja jo pa po kratkem teku Mojstrici.

Meteorologične razmere so v Dolini kar se tiče temperature zarad bližnjih snežnikov neugodnejše, gledé množice pale mokrine pa ugodnejše, kakor v Bohinji.

Kraji, katerih broji Kórenska dolina 21, razdeljeni so med seboj v veliko jednakomernejših odmorih. V primeri z bohinjsko so še nekoliko večji. Kórenska dolina šteje namreč 989 hiš in 6615 ljudij; na vsak kraj pride tedaj 47 hiš in 315 prebivalcev, največ izmed vseh kranjskih sodnih okrajev. Po več nego 60 hiš ima še zmerom 9 krajev, namreč: Rateče 104, Kranjska Gora 96, Koroška Bela 95, Jesenice 85, Podkóren 78, Planina 77, Mojstrana 73, Dovje 72, Bela Peč 64. Več kot 300 prebivalcev ima tudi 9 krajev, namreč: Rateče 791, Kranjska Gora 678, Dovje 622, Jesenice 558, Koroška Bela 548, Bela Peč 490, Mojstrana 488, Podkóren 449 in Planina 364. —

Kórenska dolina ima svojo okrajno sodišče s sedežem v Kranjski Gori; 6 občin: Bela Peč, Rateče, Kranjska Gora, Dovje, Jesenice in Koroška Bela; 6 fará: Bela Peč, Rateče, Kranjska Gora, Dovje, Jesenice in Koroška Bela.

Prebivalstvo je majhne in krepke rastí. Živé se Dolinci glavno o poljedelstvu; o živinoreji je mimo druzih strok za Dolino večje pomembe ovčjereja. Dosti Dolincev dobiva svoj kruh pri fužinarstvu na Javorniku, Savi in Beli Peči. Za elementarni pouk ljudstva skrbé jednorazrednice na Beli Peči, v Kranjski Gori, na Dovjem, Jesenicah in Javorniku.

Akvileja.

Spisal Simon Rutar.

> Ad flendos tuos, Aquileja, cineres
> Non mihi ullae sufficiunt lacrymae,
> Desunt sermones, dolor sensum abstulit
> Cordis amari.
> Sv. očak oglejski, Pavlin II.

I.

kvileja (ali v slovenski obliki Oglej, v nemški pa Aglar) je dan denašnji majhno mestece v pokneženi grofiji Goriški in leží ob levem bregu primorčice Natise 31° 2′ iztočno od Ferra in 45° 46′ severno od polutnika. Po števileuji l. 1870. štelo je mestece 830 prebivalcev v 112 hišah, l. 1880. pa so našteli ondu celó 934 duš. Zavoljo nezdrave leže in oddaljeno od velike kupčijske ceste nima dan denašnji mestece nikake važnosti, izven za starinoslovce. Prebivalci se živé zdaj večinoma od ribarstva in nekoliko tudi od poljedelstva. Na 12. julija (sv. Mohorja dan) je tu vsako leto velik semenj za čebulo in česenj, katerega obiskujejo prebivalci furlanske nižine s te in one strani avstrijsko-italijanske meje.

Siromašni akvilejski prebivalci iščejo svojega zaslužka tudi v kopanji in prodajanji starin. Ljudstvo koplje tem rajše, ker se je pri njem vsa stoletja ohranila vera, da se na mnogih mestih zakopani zakladi. Posebno se veruje na zaklad v „zlatem vodnjaku“ (Pozzo d' oro), katerega je baje sam Attila tam skril. Kadar kdo prodá kako zemljišče v oglejski okolici, izgovorí si vedno, da, ako bi se našel na tem zemljišči „zlati vodnjak“, ne pripade kupcu, nego ostane lastnina prvotnega posestnika. Siromaštvo sili manjše posestnike, da ne kopljejo samó dragocenih starin, nego celó obdelano kamenje in kostí. S tem trgujejo tako imenovani „cavatori“ (kopači) prav po židovsko. Vidijo se ladje odhajati napolnjene samih kostij. Tudi za obdelano kamenje najdejo se hitro kupci pri roci. In kopači takega kamenja so za starine še mnogo nevarnejši, ker rijejo prav po krtovo globoko pod zemljo in pri tem poškodujejo mnogikrat prav dragocene starine.

Dné 3. avgusta l. 1882. so odprli v Akvileji c. kr. muzej za tam izkopane starine. Ali v ta muzej pride razmerno prav malo starin, ker navadno privatni in tuji kupci za nje več plačujejo. Le nadpisni kameni ponujajo se muzeju, ali še ti samó za strahovito visoko ceno. Na drugi stráni pa muzej prav lahko nahaja kopačev ob zimskem času,

Ti se zavežejo na znanih mestih (zlasti okoli „Colombare“ na severovzhodni strani Akvileje) brezplačno kopati, ako se polovica najdenih stvarij prepusti njim. Da pri tem poslu kopači mnogo manjših stvarij poskrijejo in po tem na svojo roko prodajó, razume se samó po sebi. (Prim. Mittheilungen der Centralcommission f. Erforschung und Erhaltung von Denkmalen 1883, pg. LII.)

In čeravno se že stoletja in stoletja raznašajo po vsem svetu akvilejske starine, vender je še dan danes mesto in okolica prepolna ostankov stare slave. Na ravno tistem polji, po katerem so nekdaj žvenketala kopita kalmiških, gotskih in madjarskih konj, nahajajo se še dan denašnji lepi kipi s prekrasnimi glavami, živo pisani mozaiki, mali kipi od medí, malca in ilovice; relievi in basrelievi; lepe skledice od steklene paste, raznovrstne stekleničice in igle za lase, oljnate svetilnice od medí in ilovice; kamnate, ilnate in steklene žare različne velikosti; zlati in medeni prsteni, uhani, zapone, ključi in denarji; vse polno najrazličnejših amuletov in mnogovrstnih dragih kamenov z vrezanimi podobicami iz staroklasične mitologije. Tu opaziš, kako polovica starega stebra podpira trtno lopo in kako se njene mladike ovijajo korintskega kapitéla, in tam vidiš, kako izmed opek posutega zida molí gizdavi bok Venerinega kípa ali pa žilasta roka Bog vé katerega junaka. A po starinah, nagomiljenih okoli akvilejskega zvonika, sedijo na pol nage deklice, ki pletó in raztrgano obleko krpajo; ali pa začrneli brezposelni ribiči, ki ne povprašujejo po starinah in akvilejski slavi, nego po ugodnem vetru za ribarjenje ali pa po gosti megli, v kateri bode mogoče tihotapiti in finančne stražnike varati; bosopeti in bosoglavi otroci se igrajo, da bi pozabili neutolažljivo lakoto, z mramornimi plokami in skriljícami, ki so se odkrhnile od kakega kipa alí stebra; in tisti, ki redijo za poljedelstvo kak par volov, napajajo jih sedaj v lepo izdolbenem koritu, katerega nadpis priča, da je nekdaj v njem počivalo truplo mogočnega patricija.

In ko gledaš to ubogo, lačno, zanemarjeno ljudstvo; ko vidiš te še v svoji razdrobljenosti in propálosti lepe ostaline nekdanje slave; ko hodiš po malem, neznatnem, nezdravem in siromašnem mesteci ter se spominaš, kako veliko, kako imenitno in kako mogočno je bilo nekdaj: nehoté se ti vsilijo v sočutno dušo prelepi verzi iz žalostinke, katero je svoji, nekdaj tako krasni, a pozneje tako opustošeni stólici zapel veliki patrijarh Pavlin II.:

„Ad flendos tuos, Aquileja, cineres
Non mihi ullae suficiunt lacrymae,
Desunt sermones, dolor sensum abstulit
Cordis amari.“

Taka je denašnja Akvileja! Poglejmo, kakšna je bila v starih časih.

II.

Akvilejska okolica je bila tudi v starih časih polna vode in po mestih celó močvirna. Takrat sta namreč denašnja Sočina pritoka Ter in Nediža tekla še naravnost proti jugu in se z imenom Natisso pod Akvilejo izlivala v morje. Ko je geograf Strabon obiskal Akvilejo, domislil se je takoj Nilove delte v Egiptu. Ali takrat je bila vsa okolica prepležena z globokimi prekopi, obdanimi od obeh stranij z močnimi nasipi. Po teh prekopih se je odcejala vsa mokrota v morje in ob času plime je celó morska voda v nje stopila ter iz njih vso nečistočo poplaknila. Zato pa je bilo takrat v Akvileji podnebje mnogo zdravejše, nego dan denašnji.

Zemlja akvilejska je bila iz početka v oblasti Karnov, katere imajo novejši preiskovalci, kakor tudi njih sosede Venete za ljudstvo ilirskega plemena. Kakor povsodi po gorenji Italiji, tako so bili tudi med Karni zavladali keltski Gali. Ali dočim so se bili gorenje-italski Gali Rimljanom pokorili in postali njih zavezniki, bili so karnijski in noriški Gali še vedno sovražniki Rimljanov. Poskušali so večkrat Italijo napadati in siliti v Venecijo. Da bi to lože dosegli, začeli so bili l. 183. pr. Kr. trdnjavo zidati prav blizu Akvileje (na medejskem brdu, blizu denašnje italijanske meje). Toda Rimljani so prišli s svojo vojsko, premagali Gale, razdrli njih trdnjavo in obdržali vso okolico akvilejsko zase. Zato pravi Livij (XL. 34), da so Rimljani utemeljili Akvilejo „in agro Gallorum“.

Ali čudno je, da se ime Akvileja nahaja že davno poprej, nego so Rimljani utemeljili svojo naselbino ob Natisu. Latinski pesnik Silius Italicus piše, da so v bitki pri Kanah (l. 216 pr. Kr.) poleg drugih venetskih čet tudi Akvilejčani Rimljanom pomagali, in Strabon pripoveduje, da je dal konzul M. Aemilius Lepidus l. 187. pr. Kr. sezidati cesto iz Rimina celó do Akvileje. Zdi se torej, da je že pred Rimljani stala karnska naselbina Akvileja na istem mestu (ako to ime ni morda iz početka zaznamenovalo vso okolico in pokrajino ob dolnjem Natisu). To je prav verjetno, ker je znano, da so bile naselbine ob bližnjem Timavu že dolgo pred Rimljani. Po svojem natornem položaji na mestu, kjer so prihajale predelska in vipavska cesta do morja, in kjer se je srečeval isterski kupčijski pot z beneškim, morala je Akvileja gotovo že zgodaj postati shajališče trgovcev in skladišče blaga.

Zato ni gotovo, da bi ime Akvileja bilo rimskega izvira (od „aquila“ — orel, kakor n. pr. kranjska Postojina; ali pa od „aqui—

legia“ = zbirališče vode, kar bi nikakor ne izražalo posebnosti tega kraja). Celó veleučeni Mommsen (Corpus Inscriptionum latinarum, zv. V. 1. str. 83) si nikakor ne upa določiti, ali je to ime latinsko, ali samó po pravilih latinskega jezika pirejêno.

Toda čas je že, da pogledamo, kako je nastala rimska naselbina Akvileja.

Komaj so bili namreč Rimljani karnske Gale nekoliko ukrotili, začeli so bližnji Istri (katerih zemlja je počenjala že hitro ónstran Timava), Rimljanom nagajati in siliti v oglejsko okolico. Zato so morali poslati ná-nje M. Klavdija Marcela, da jih je užugal in potisnil čez mejo nazaj. Zdaj so Rimljani uvideli neobhodno potrebo zgraditi na meji Italije državno trdnjavo, ki naj bi kot „ključ Italije“ odvračala vse neprijateljske barbare od „italijanskega vrta“ in ob jednem postala mogočen temelj vseh naslednjih osvájanj rimskih v noriških Alpah in v Podunavji. Zato sklene senat še istega leta odposlati v Akvilejo vojniško naselbino z latinskim pravom in celo legijo vojakov (t. j. 3000 pešcev in 300 konjikov). Vsak pešec naj dobí po 50 rimskih oral (vsako oralo = 28·5 arov), njih stotniki (60) po 100 in konjiki po 140 oral zemlje za obdelovanje in prehranjenje.

Ljudstvo določi potem trimože voditelje nove kolonije (tresviri coloniae deducendae) in ti odpeljejo l. 181. pr. Kr. določeno legijo v vojaškem redu in z vihrajočimi zastavami na odločeno mesto. Prišedši na breg Natisov, določijo najpoprej mesto za vojaški tabor, iz katerega se je potem razvilo pravo mesto Akvileja. Po stari etruščanski navadi izkopljejo najpoprej sredi tabora veliko jamo („groma“) in pomečejo v njo iz domovine prinesene prsti in vseh plodov, katere rája domača zemlja. Potem zasujejo to jamo in postavijo na njej žrtveník domačim bogovom. Pri tej priliki so opazovali auguri let ptic in izrazili, da so bogovi zadovoljni z utemeljenjem nove naselbine. Potem uprežejo pred plug na desni stráni bika, na levi pa kravo in izorjejo brazdo okoli tabora, ki je zaznamenovala ob jednem tudi mejo poznejšnjega mesta. Le kjer so imela biti vrata, prizdignili so in prenesli („porta“) plug. Potem so določili dve glavni ulici, ki sta se križali pri žrtveníku sredi tabora, prvo od severa proti jugu („cardo maximus“), a drugo od vzhoda proti zapadu („decumanus maximus“). Tako je bila Akvileja utemeljena.

Taborišče (ali pozneje mesto) bilo je iz početka le majhno, kolikor je ravno zadostovalo za 3300 mož. Njegov obseg da se še dan denašnji prav lahko določiti. Podobe je četverokotne, od severa proti jugu malo krajše (560 *m*), nego od vzhoda k zapadu (568 *m*) in pokrivalo je torej 31·8 hektarov. Okoli taborišča je ležalo naselbinsko zemljišče,

katero so dobili vojaki v last. Po gori navedenih podatkih je moralo obsegati 195.000 rimskih oral ali 556 km^2, torej malo ne vso denašnjo goriško nižino med Krasom, Brdi in avstrijsko-italijansko mejo. Posebni zemljomerci („agrimensores“) razdelili so naselbinsko zemljišče med pojedine vojake. Vzpóredno z glavnimi ulicami v mestu so razdelili tudi okolico na več četverokotov in med njimi napravili vožne ceste („cardines“ in „decumani limites“), katerih širokost je bila po zakonu določena. Posamezne zemljiške deleže so izžrebali in kób je odločila vsakemu vojaku svoj kos.

Hitro po prihodu v Akvilejo so se udomačili vojaki na novi zemlji, kakor so vedeli in znali. Vsak je imel s seboj svojo družino in svoje posle, po 6—7 glav na vsakega vojaka. Bilo je torej potrebno, da so si namesto šatorov sezidali stanovitne hiše, iz početka iz opeke, pozneje pa tudi iz kamenja, katero so dovažali iz kraških kamnolomov pri Devinu in Nabrežini. Tudi mesto so morali obdati z zidom, da so bili varni vsaj pred prvim napadom in da so mogli zadostovati svoji vojaški nalogi v zmislu senatovem. Ali ti zidovi so bili še deset let pozneje le šibki in nedostatni naproti sovražnim navalom Istrov („colonia sua nova et infirma, necdum satis munita“, Livius XLI, 1.). Tudi legija sama je bila prešibka za obrambo tako važnega mesta in zato so poslali Akvilejci poslance v Rim, naj senat pomnoži prebivalce in s tem posadko v trdnjavi. Ali še le l. 169. pr. Kr. je izpolnil senat to prošnjo in poslal zopet 1500 vojakov z njih družinami v Akvilejo (Livius LXIII. 17).

Tudi ti novi prišleci so dobili svoja selišča v okviru prvotne trdnjave. Odslé se je moglo ne le vojaško, nego tudi meščansko življenje bolje in krepkeje razvijati. Po vzgledu rimskega mesta so si postavili tudi v Akvileji svoj „capitol“ in sicer blizu denašnje bazilike (v jugovzhodnem oglu trdnjave), ker je ondu zemljišče najvišje. Sezidali so si na dalje svoje hrame, kopališča, gledališča, amfiteater i. t. d. Meščani so bili ob jednem vojaki in poljedelci, kakor v naših časih graničarji. V dolgotrajnih vojnah z Istri, Japodi in Dalmatinci ustavljale in utabárjale so se blizu Akvileje vse rimske vojske. Marsikateri veteran je ostal po dovršeni vojski v Akvileji. Tako se je prebivalstvo počasi množilo.

Toda še bolj je k temu pripomogla trgovina. Saj je bila Akvileja po svoji leži navlašč za to stvarjena, da postane središče vse trgovine na severni strani jadranskega morja. Ves promet izmed Italije in Ilirika (v širjem pomenu) šel je skozi Akvilejo. Bližnji narodje so prodajali tjadoli živino, kože, železo in robe, a kupovali za to južno sadje, vino, olje, medeno posodo in lepotičje. Kmalu se je naselilo lepo

število trgovcev v Akvileji. Sezidali so si ti svoje hiše na severni stráni trdnjave ob cesti, ki vodi v zmislu carda maxima naravnost v Terzo („Ad tertium lapidem“) in potem dalje v Norik.

Kakor druge mlajše naselbine rimske, tako je imela tudi Akvileja iz početka le tako imenovano „latinsko pravo“, t. j. Akvilejčani niso smeli kovati svojega denarja in ne ženiti se z Rimljankami. Meščani „latinskega prava“ mogli so le težavno dosezati popolno rimsko pravo, namreč le ako so opravljali kako višjo službo, ali pa ako so se na kateri način odlikovali in si pridobili zaslug za državo. Ob času vojne z italskimi zavezniki so dobili po zakonu Julija Caesarja (lex Julia l. 90) vsi prebivalci apeninskega poluotoka in gorenje Italije popolno rimsko pravo. Tako so postali tudi Akvilejčani rimski meščani in njih mesto se je od tedaj imenovalo „municipium“. To ime je dajalo ob času republike in v I. stoletji po Kr. neko posebno prvenstvo nad drugimi mesti, ki so bila le navadne „naselbine“ (coloniae). Municipium je imel svojo posebno in samostalno občinsko upravo, bil je tako rekoč mala republika v državi. Ta nova čast je Akvilejo zeló povzdignila in storila, da je mesto v primeri z malim početkom v kratkem času silno narastlo.

(Dalje prihodnjič.)

Početki slovničarskega delovanja v Indih.

Spisal K. Glaser.

Slovnica — groza, slovničar — strašilo —, to so občutki, ki prešinjajo marsikaterega celó marljivega dijaka, pa tudi marsikaterega omikanega človeka še v poznejših letih, če se spomina onih dolgočasnih ur, ko so nam suhoparni učitelji po jako neprimernem načinu latinščino, grščino, nemščino in slovenščino ubijali v glavo. Ko bi se naša mladina po svojem prirojenem nagonu ne učila rada slovenščine, malo bi se brigala zánjo, kajti v slovenskih poučnih urah se je v Slovencih še primeroma malo ljubezni do blagoglasne naščine vcepilo v mladostna srca.

Pa takoj iz početka vam povem, čitatelji dragi, da je grška, latinska, nemška in slovenska slovnica prava sladkarija proti indski posebno v tej obliki, v kakeršni jo obdelujejo domači slovničarji sami. Le mislite si knjigo, 663 stranij obširno, obsezajočo sáme matema-

tične formule s kratkimi, zeló skrčenimi opazkami podprte, potem pa imate pravo podobo indske slovnice po domačem kroji.

Indi pa so slovničarje in slovniško vedo visoko cenili in to vedo tako temeljito in skrbno obdelovali, da zavzemajo v njihovem slovstvu jezikoslovna dela odlično mesto.

Slovniško delovanje Indov moremo zasledovati do šestega stoletja pred Kristom; povod jezikoslovnemu raziskavanju pa so dale one stare pesence, ki so zbrane v štirih zbirkah, namreč v Rgvedu, Samavedu, Jadžurvedu in Alharoavedu. Prvi Veda*) obseza pesence, ki sezajo do 15. ali 18. stoletja pred Kr. Vse te pesence so se ohranjevale s čudovito vestnostjo take, da nimajo nobenih varijant, skoz več sto let, in sicer po samem spominu. Kako pa je to mogoče? Mislite si, da se n. pr. bogoslovski profesorji v Gorici pečajo samó z evangelijem sv. Matevža, oni v Ljubljani samó s svetim Lukom, v Mariboru s sv. Markom i. t. d. in da je bogoslovskim studijam mnogo več let odmenjenih, kakor zdaj, potem je razumljivo, da bodo bogoslovci v Gorici svojega evangelista do pičice na pamet znali. Tako so se brahmani v tem kraji pečali samó z Rgvedom, drugod jedino s Samavedom. Naravno je, da so se tisti, ki so se pečali samó z Rgvedom, razločevali v več „šol“; pa to ni vplivalo na tekst, ampak le na razlaganje.

Te stare pesence pa so postajale nerazumljive in skušalo se je, na vse načine jih tolmačiti. Kako na drobno je šlo slovniško poučevanje, videti je že iz tega, da se je vsaj načelno zahtevalo od brahmana, da se po dvanajst let uči slovnice, tedaj ves čas našega srednjega in višjega pouka.

Mi bi omedlevali in poginjevali, ko bi se morali toliko let slovnice samó jednega jezika učiti. Početke jezikoslovnemu delovanju nahajamo tedaj že v vedijski**) dobi. Naravno je, da se je najpoprej govorilo o tem, kaj pesenca pomeni z ozirom na daritev. Čim svetejša in obširnejša je postajala daritev, čim temnejše so prihajale pesence, tem bolj je trebalo skrbeti, da se ohranijo čiste in nepokvarjene; potem

*) Beseda „veda“ je gen. masculini in pomeni: „vednost“.

**) Staroindsko slovstvo se deli: 1. v vedijsko in 2. v sanskrtsko ali klasično dobo — pri Grkih bi nekako odgovarjala 1. homerična in 2. atiška doba — in prvo zopet v samhitâ —, brâhmana — in sûtra oddelek. Samhitâ so gole zbirke tekstov, brâhmana razpravljajo, v kaki zvezi so pesence z daritvijo, razlagajo njih simboličen pomen, razkladajo pomen pesenc po zmislu in besedi, pomen bajk in pravljic, in obsezajo najstarejša modroslovska premišljevanja, po analitičnem načinu; sûtra (nit) pa so nekako sistemizovanje v kolikor mogoče kratkih jedernatih izrekih, matematičnih formulah, jednako našim paragrafom.

je trebalo paziti na to, da se pravilno recitujejo in izgovarjajo; tudi pomen že ne več rabljenih besed se je moral strogo določiti. Da so take stare pesence prostemu ljudstvu prej postale nerazumljive, kakor duhovnikom, je jasno. Duhovniki, ki so razumeli stvar najbolje, morali so prevzeti nalogo, druge poučevati; kdor je bil najbolj na glasu, da razume temen pomen teh pesenc, okoli tega se je zbiralo največje število mladih ukaželjnih duhovnikov. Da bi se pa tam bilo samó le o slovnici govorilo, ni verjetno, nego o bogoslovstvu in modroslovstvu se je tudi razgovarjalo.

Pa tudi vojaški stan — kšatrija — se ni izogibal tacega poučevanja. Ko je vojak le količkaj miru imel pred sovražnikom, rad je zahajal v taka društva, katera je oživljalo duševno delovanje. Dvori razsvetljenih kraljev so bili zbirališča učenjakov; brahmani so se zatekali tja in so uživali velike časti; celó duhovite žene, vglobljene v skrivnosti spekulacije, očarale so večkrat po svojih vzvišenih mislih zbrano občinstvo in v nekakem zamaknenji odgovarjale na vprašanja, katera so se jim stavila. So li ti odgovori tudi povsem kaj veljali ali ne, o tem ne morem odločevati; pa že to kopernenje in hrepenenje po resnici je hvalevredno in označuje takratno duševno gibanje, ki je bilo kolikor toliko podobno scholastični dobi srednjega veka.

Nehoté se tukaj spominam izreka, ki ga je storil orjak v jezikoznanstvu, na naše veliko veselje naš rojak. Če on s svojih olimpijskih visočin zagleda v nižavah malostne duhove, kako se v duševnem boji krešejo, takrat se blagohotno nasmehne in reče: „No, vednostno delovanje je nepretrgano popravljanje svojih in tujih zmot.“ Kako plemenito je to, da pravi najpoprej: svojih, in potem še le tujih zmot!

Pa vrnimo se zopet od navdušenih ženíc do resnobnih slovničarjev.

Dobiček, ki je izviral iz takih razgovarjanj, za slovnico nikakor ni bil majhen, ampak takrat se je ustanovilo, kako je treba bilo besede izgovarjati in recitovati. Večina pisateljev je teh mislij, da so se te pesence ustno pododovale od zaroda do zaroda; Max Müller, Westergaard, Haug, Benfey, Weber in drugi so tega mnenja. Vsi prepisi, tikajoči se izgovarjanja in recitacije so se potem skupili v zbirkah, katerim je bilo ime: prátiśakhjasûtra; to besedo je težko primerno posloveniti. S primerom iz grške filologije hočem to pojasniti, samó toliko moram pa poprej povedati, da so zdaj znane štiri take zbirke. Mislite si, da so grški slovničarji Homerjevim spevom, Herodotovi zgodovini, Teokritovim idilam in Sofoklejevim ali Aishilovim dramam napisali uvode s posebnim ozirom na pravilno izgovarjanje in recitovanje, potem

si morete vsaj nekoliko predstavljati vsebino takih prâtiśákhya. To vse pa se tako na drobno in tako na tanko razpravlja, da se more z mirno vestjo primerjati nemški tako zvani „junggrammatische“ šoli v zadnjih letih. Do zdaj je izdan jeden prâtiśákhya in sicer k prvi rgvedski zbirki pesenc. Jedno izdajo je oskrbel Max Müller in jo je pridejal kot uvod veliki svoji izdaji Rgveda, Lipsija 1856—69, drugo pa Francoz H. Regnier, Paris — 1857—58 s prestavo in opazkami. Prâtiśákhya drugim trem Vedom pa še niso izdani; kajti vsak Veda ima svoj prâtiśakhya. Spisal je rgvedov prâtiśákhya Saunaka, učitelj Aśvalâjânov, in sicer v verzih, tedaj so že takrat, šest ali sedem sto let pred Kristom poznali versus memoriales. Takih stihov obseza ta knjižica 108. Kakor v sedanjih časih odlični jezikoslovski učitelji svoje „šole“ ustanavljajo, n. pr. Curtijeva šola, katera poudarja, da se mora klasična filologija ozirati na primerjajoče jezikoslovje in se okoristiti z njenimi vspehi, tako so tudi v Indih vplivali glasoviti učenjaki ali slovničarji na svoje menj plodne ali nadarjene sotrudnike. Dostikrat se je potem samó glavi pripisavalo, kar so bili vsi udje te šole izumili. Če je v poznejših časih drug slaven slovničar vso tvarino bolje predelal in uredil, zanemarjala so se dela poprejšnjih učenjakov več, nego so zaslužila, samó po imenu se je potem citoval ta ali oni slovničar. Da je ta prâtiśakhya že zadnja redakcija, razvidi se iz mnogobrojnih imen trudnikov iz poprejšnjih časov. Rabljivi komentar k tej fonetiki rgvedovi je spisal Uata, kateri pa sam pripoveduje, da je predelal le starejši komentar Višnuputrov.

Drugemu Vedu, Samavedu je napisal fonetiko Gobhila in jo imenoval pušpasutra = niz cvetlic. Svojemu delcu je dal zarad tega to ime, ker dokazuje, kako se je v prvotne pesence, ki so se samó recitovale, pozneje tu pa tam kaj vpletlo, te „opletene“, „verblümt“ pesence so se potem popevale“; „sâman“ so jih potem imenovali. Ta prâtiśákhya še ni izdan. Sploh je o vseh teh delih učenemu svetu prvi poročal Rudolf Roth v znameniti knjigi: Zur Literatur und Geschichte des Weda. Stuttgart 1846. Roth je profesor staroindskega jezika v Tubingi.

O prâtiśakhyah ostalih vedov ne bom pobliže poročal, ker mislim, da bo iz tega razvidno, o čem govoré.

Tudi metrika se je takrat že jako na drobno razpravljala; to pa je tudi naravno, saj so prvotni duševni proizvodi Indov bile pesence; cela zadnja tretjina rgvedovega prâtiśakhya govorí o metru. Tista dela, ki učijo, v kakem sporedu se imajo pesence vrstiti, ki navajajo imena pesnikov in bogov, katerim so slavospevi posvečeni, imenujejo se anukramani. Razdeljena so v kratke oddelke — lekcije —, v taki meri, da je zadostovalo za vsakdanjo nalogo učencu.

Omeniti moram pri tej priliki, da so Indi ravno v šematizovanji dosegli veliko dovršenost in da so v tem obziru celó na smešen način pretiravali; mislili so gotovo: Qui bene distinguit, bene docet.

Omenil sem bil že poprej, da je pomen posameznih besed prihajal nejasen in temen. Začeli so tedaj synonimà zbirati in jih tako sestavljati, da je synonim razjasnjeval drug synonim; skupina takih izrazov se imenuje nigranthu, v pokvarjeni obliki nighantu in možje, ki so se ukvarjali z nabiranjem in razkladanjem, nighantukas. Tudi redko rabljene besede so se nahajale v takih zapiskih. Komentar k takemu delu pa se imenuje nirukti = razlaganje, spisal ga je Jâska. V tej knjigi nahajamo prvikrat splošne slovniške opazke; kar se je v posameznih prâtiśakhyah o jeziku posameznih vedov razpravljalo, to se je tukaj skupljalo. Tu se ni govorilo več samó ob izgovarjanji in recitaciji, razločevali so se že tudi skloni, končnice, v staroindskem jeziku jako po gostem rabljene zložene besede; celó do koreník so prodrli in o raznih njihovih pomenih premišljevali.

Jâska navaja v tej knjigi (katero je izdal Roth) imena nekaterih slovničarjev ali posamič, ali jih pa naziva s splošnim imenom nairuktas; to pa znači, da so se že pred njim prav živo zanimali za slovničarske rečí. Kakor Kaušîtakibrahmana pripoveduje, obdelovala se je posebno v severni Indiji slovnica marljivo, kajti v severo-zapadu se je narodil mož, katerega imenujemo očeta sanskrtski slovnici, to je Pânini.

Indi sami imenujejo slovnico vjâkarana. V poznejših časih pa so knjigam, v katerih se je razpravljalo o glasoslovji in o metriki, dali drugo ime, namreč prvi śikšâ, drugi čhandas; pridružili so še tem strokam astronomijo — džiotiša in nauk o ceremonijah — kâlpa; vse te vednosti pa so nazivali s skupnim imenom vedânga, t. j. udje veda.

Narodne stvari.

V.

Oče in njegovi trije sinovi.

Jedenkrat je neki oče imel tri sine; najstarejši je bil neumen, druga dva sta bila prebrisana. On jih je pa hotel poskusiti, kateri bi bil najboljši za gospodarja. Prvi dan reče najmlajšemu kozé tako napasti, da zvečer ne bodo jedle zelnatih glav. Sin jih žene

na pašnik ter jih dobro napase. Ko jih zvečer prižene domóv, ponudi jim oče zelnatih glav; kozé so jih rade jedle in oče mu je rekel: „Ti ne boš za gospodarja, ko nisi kóz tako napasel, da bi ne jedle zelnatih glav.“ Drugi dan reče srednjemu kozé gnati in jih tako napasti, da ne bodo zvečer jedle zelnatih glav; in sedaj jih žene na pašo, daje jim jesti zelnatih glav, da bi jih doma ne jedle, in zvečer jih žene domóv. Ko jih prižene, ponudi jim oče zelnatih glav; jedle so jih pa še kar rade; oče reče: „Ti tudi ne boš za gospodarja, ko nisi kóz tako napasel, da bi ne jedle zelnatih glav.“ Tretji dan reče oče najstarejšemu, ki je bil malo neumen, kozé gnati in tako napasti, da zvečer ne bodo jedle zelnatih glav. On je pa drugače naredil, kakor njegova brata; vzame zelnato glavo in jo ponuja kozam; kadar bi jo katera rada ugriznila, udari jo pa s palico po glavi, in tako dela ves dan. Zvečer jih žene domóv, in ko jih prižene, ponudi jim oče zelnatih glav, odskočile so pa kar v stran in niso jih hotele jesti; oče reče: „No, ti boš dober za gospodarja, tebi bom dal kmetijo.“ In ga oženi.

V Motniku zapisal Gašpar Križnik.

VI.

Trije kmetje.

Bili so trije kmetje v jedni vasi; dva sta bila prebrisana, jeden pa prismojen. Tega je zadela nesreča, da je pogorel, potlej pa gré po svetu za pogorelca prosit. S sabo vzame škatljo pepela in sedaj pride do neke graščine. Ker je bila sama gospá doma, prosi je, da bi mu hranila škatljo in jej tudi naroči, da ne sme pogledati vánjo, sicer se bodo cekini kar v pepel izpremenili. Pogorelec gré dalje po svetu; gospá se ni mogla zdržati, da bi ne pogledala v škatljo, in je mislila: saj se zato ne bodo cekini izpremenili v pepel, če jih pogledam. Odpre škatljo, bil je pa sam pepel notri. Ona se vstraši in misli: kaj bi to moglo biti, da so se tako ročno cekini izpremenili v pepel. Sedaj ni mogla drugače narediti, da je pepel iz škatlje stresla in cekinov dejala noter. Čez nekaj dnij pride kmet nazaj po škatljo in gospá mu jo prinese; kmet jej reče: „Ste li jo dobro hranili?“ Gospá odgovorí: „Dobro!“ — „Bog Vam povrni!“ reče kmet in gré svojo pot; gredé pogleda v škatljo, oh! kako se zveselí, ko vidi polno cekinov namesto pepela; kako more to biti, misli si, „pa to je že Bog tako dal,“ je rekel.

Ko pride domóv, imel je veliko denarjev; lehko je postavil lepo poslopje. Soseda sta mu bila za to nevoščljiva, požgeta svoje poslopje, napravita v škatlje pepela in gresta po svetu ter neseta škatlje

v tisto graščino hranit, pa gospá se je izpametovala, ni hotela pogledati, kaj je v škatljah. Ko se vrneta, jima jih dá in gresta svojo pot; gredé pogledata v škatlje, pa je bil pepel notri, kakor sta ga dejala sama.

V Motniku zapisal Gašpar Križnik.

Srcé — mrtváški list.

Sredi sôbe, nizke sôbe
Oder je mrtváški stal
In na odru mož tihôten
V smrti je pokójno spal.

Ní po njèm jokála žêna,
Brata ní donel mu jok,
Ní po njem jokála sêstra,
Ní mu jok donel otrók . . . .

Mirno pa so zrle luči
Na njegóv upâl obràz,
Oh! in z njega bórbe hude,
Žalost némo bral sem jàz!

Na obrázu té potéze
Črtal mu je tóge srd,
In bridkósti in bolésti
Mogla ní zatréti smrt! . . . .

Časih list obróbljen črno
Ból in smrt poróča nam,
A o bóli in o smrti
Ta obràz je právil sam!

Pa če mogel v srce zréti
Pogled oster bi in čist,
Tudi tam jedíno glédal
V srci bi — mrtváški list!

Gledal bi, kakó usóda
Svôje črke piše nánj,
Gledal bi, kakó li mnógo
Piše nánj minúlih sanj! . . . .

A. Funtek.

Rôsa.

Rôsa rožo je rosíla,
Kaplje je na njej pustila;
Krasni biseri blestéči
Kaplje roži so rudéči.

Saj to róžica ni bila,
Nego deva moja mila;
Saj ni rôsa nánjo pala,
Nego bridko je jokála.

V sólzah bila je milejša,
V sólzah bila je krasnejša.
Kaj se dèkle je solzílo? —
Mene dolgo k njej ni bilo!

Svojmir.

Oče za sina.

Spisal Jos. Stritar.

Svetílnica pred hišo je dajala toliko svetlobe, da je bilo moči videti skozi malo okence notri doli v nizko in tesno izbico pri tleh, na pol pod zemljo. Po vélikem mestu drugod se je borila še bela dnevna luč z rumeno plinovo svetlobo; tu v ozkih zatóhlih ulicah z visokimi temnimi hišami ob straněh, kjer tako neprijetno diši po vlažnosti, plesnobi in razni nesnagi, v tem žalostnem prebivališči človeškega siromaštva, samó kakih deset minut od sijajnega „Ringa“, tu bi bilo zdaj že vse temno, ko bi jedina svetílnica ne razsvetljevala za silo zgodnjega mraka. Od te dobrodelne javne naprave dobiva torej svojo svečavo tudi borna stanica, ki je bolj podobna kleti nego človeškemu bivališču. Razsvetljevati res ni Bog vé kaj v tem siromaškem prostoru. Še navadne jelôve mize na treh nogah ni tu in potrtega stola, brez česar si vender težko mislimo najubožnejšo sobo. In vender díšeta v tem vlažnem, mrzlem in smradljivem zraku dva človeka, ustvarjena po božji podobi, obá z glavo, ki misli, s srcem, ki čuti in z želodcem, ki vpije kakor mladi krokar po hrani! — — Ob steni, oknu nasproti, napravljeno je s slamo in raznimi cunjami nekako ležišče; na tega ležišča polovici pri zidu leži, s starim ženskim krilom odet, otrok, deček; utegnil bi imeti kakih deset let. Lep obrazek, ko bi ne bil tako strašno suh in bled! Tako mrtvaško bled se vidi morebiti tudi še posebno zato, kar mu ta borna luč od zgoraj obseva otročje lice, in ker mu gosti temni lasci objemajo drobni obrazek.

Poleg postelje, če smemo tako reči, pri vzglavji sedí, ali bolj čepí mož sključen; oba komolca opira na koleni in brado podpira z obema rokama, kakor ima navado človek zamišljen. Ne gane se, v jedno mér zrè v steno pred seboj; človek bi mislil, da je življenje izginilo iz tega otrplega života, s tega izglobanega lica, ko bi sedaj pa sedaj malo ne trenil z globoko vdrtimi očmí pod gostimi obrvmi. Težko bi bilo ugeniti mu leta; sivkasta brada in lasje osiveli ob sencih pričajo za kakih petdeset, a drugo vse nekako kaže, da se je ta mož postaral pred časom.

Zunaj je nekaj zaropotalo, kakor ko pade kaka lončena posoda na tla ter se razbije; morda je kak otrok nesel lonec mleka za večerjo domóv, pa ga je zadela nesreča. Ta ropot vzdrami moža, zamišljenega poleg spečega otroka. Zgane se, skloni se po konci ter globoko vzdihne. Tudi otrok se gane. V spanji tiplje in grabi z roko po postelji, kakor

bi koga iskal poleg sebe. Ko mož to vidi, pomolí mu desnico, ki jo deček nekako hlastno zgrabi in drži, kakor bi se bal, da se mu ne izmakne. In zopet je bilo vse tiho in mirno, samó zdaj pa zdaj so se čuli zunaj težki koraki kacega delavca, ki se je vračal domóv.

Pred letom dnij se je siromaku godilo bolje. Do preširnosti dobrega življenja pač ni imel, kar je bil na svetu. Odkar je bil zapustil očetovo hišo, ni se morebiti nikdar prav do sitega najedel. Sósebno na Dunaji se je učil poleg pravoslovja na vseučilišči pridno tudi stradanja v svoji samotni izbici pod streho. Napósled je opešal; izpit za izpitom je zamudil; še misliti ni se več upal, da bi kdaj mogel doseči to, za kar je bil prišel na Dunaj. Naučil se je bil s časom biti z manjšim zadovoljen. Iskal je službe v kaki pisarni, in bil je tako srečen, da mu je ni bilo treba iskati predolgo. Služba je bila sicer majhna, — vzprejet je bil pri nekem odvetniku za pisača, ki se plačuje na dan, kakor težák, — a za silo je bilo že. Ker je bil priden in spreten delavec, upal je s časom pomakniti se više, kadar se kako boljše mesto izprazni v pisarni. Ni se mu godilo slabo, še predobró. Seznanil se je z dekletom — to ni bilo pametno, a mlado srce navadno ne ravna tako, kakor mu veleva hladna pamet. Bila je čedna in poštena deklica, ki je s šivanko živila sebe in svojo mater. Rada sta se imela, in leto dnij po materini smrti sta bila mož in žena. Tudi to ni bilo pametno, a pošteno. Lahko bi bila kar tako skupaj živela, kakor je sedaj po velikih mestih že precèj navadno; a nista hotela, nì on, a ona že celó ne. Vzela sta si skromno stanovanje in zadovoljno in mirno sta živela. On je pisal od zora do mraka, in časih tudi po mraku, kadar je bilo mnogo dela v pisarni, in ona je šivala po svojih domačih opravkih. Tako je bilo zaslužka za vsakdanje potrebe in še na stran se je kaj delo za silo. A po prvem otroku je bil njen zaslužek pri kraji. Zdaj je bilo dvoje rok menj za delo, a jedna usta več pri jedi. In za prvim otrokom je prišel drugi, tretji; ali boljše mesto se še ni hotelo izprazniti v pisarni. Prihranjeno se je tajalo in tajalo, da je slednjič izkopnélo, kakor sneg v pomladánjem solnci. Na to se je zastavljalo, prodajalo, na pósodo jemalo, dokler so hoteli upati dobri ljudje; a to ni trajalo dolgo časa. S kratka, ponavljala se je tu zgodba, kakeršnih se je že toliko zgodilo in še se jih vsak dan godi v vélikem mestu. Usmiljena smrt jima je pobrala dvoje otrok; a to polajšilo je bilo prišlo prepozno Žena sama zboli nazadnje in umre. Lahko si je misliti potem stanje ubozega vdovca z otrokom in kopico raznih dolgov. Slednjič izgubí še svojo službo, ker gospod njegov ni videl rad tako zanemarjenega človeka v pisarni svoji; drugih je imel na izbiro. Zapustiti mu je bilo svoje sta-

novanje in vesel je moral biti, da je s časom našel s svojim otrokom zavetje pri nekem mizarji, ki mu je iz usmiljenja prepustil prostor, katerega ravno ni potreboval. Ves dan je letal po mestu ter iskal službe, nobene bi se ne bil branil; tudi za metlo bi bil rad prijel in pometal po ulicah in cestah. Zastonj. Nekdaj je bil vender tako srečen, da ga je hotel nekdo vzeti za pisarja v svojo službo. A mož zahteva, naj mu prej nekaj piše za poskušnjo. Ta poskušnja je imela žalosten konec. Ubogemu siromaku se je tako roka tresla od same slabosti, da ga rokopis njegov res ni posebno priporočal. Gospod je mislil, da ima kakega žgánjarja pred seboj in molčé mu je pokazal vrata. Kaj zdaj? Poskusil je bil vse, da bi mogel pošteno preživiti sebe in svojega otroka. Nekaj časa je dobival pri dobrodelnih družbah tu pa tam kaj male podpore, a ti viri so mu hitro usahnili. Beračiti po ulicah, to mu ni bilo dano; tudi bi ga bili gotovo takoj prijeli. A njegova največja nesreča je bila ta, da je imel svojega otroka neizrečeno rad; saj mu je bil on jedini ostal izmed vseh, ki so mu bili nekdaj dragi na svetu. In sin, lep, pameten deček, ljubil je strastno svojega siromaškega očeta. Tako sta ubogi duši trpeli vsaka svoje, in pa še svojega ljubega trpljenje. Ko se je nedavno slišalo na Dunaji, da je neki delavec brez dela najprej zaklal svojega sina, ko ga ni mogel preživiti, potem je hotel pa še sebe, šinila je siromaku misel po glavi: to bi bilo res najbolje. Ali roka mu ni hotela, roka. Vajena je bila samó nedolžnega peresa! A kaj mu je bilo treba sile? Vedel je, dobro je vedel, da bi šel otrok z veseljem v vódo, kjer je najglobočja, s svojim ljubljenim očetom. Vender je mislil dalje, če ni že druge pomoči, kaj je treba v vódo obema? Ali ni oče dovolj? Bog vé, morebiti pa še kaj dobrega čaka na svetu mojega ljubega, presrčnega sinka! Oba ne moreva živeti, živi naj torej on. Sirota bode po očetovi smrti, in siroti je pripravljeno mesto v sirotišči! Jaz sem mu na poti; kdo bi imel usmiljenje z otrokom, ki ima še očeta živega, očeta, ki hodi in torej ni bolan, samó lenuh je in pijanec! Ta misel se mu je ukoreninila in utrdila v glavi, da je ni nič več moglo omajati. Oče se je hotel žrtvovati za svojega sina; ni li to dolžnost njegova? Dolžan je oče storiti vse za svojega otroka, tega je bil prepričan kakor najsvetejše resnice, ta misel mu je bila nadvladala in zmagala vse pomiselke. Pač bode bolelo, hudó bolelo ubozega otroka, ko ne bode več nazaj očeta. Milo se bode jokal — kako bi se ne? — ali oče vsaj ne bode slišal njegovega joka. In s časom se vender le uteši in potolaži, saj je otrok, polagoma se privadi drugih sirot, zdaj tovarišev njegovih; mirno bode gledal s konca njih igre, in nápósled sam začne igrati z njimi. Hvaležno se bode spo-

minal svojega očeta, ki je šel prostovoljno v smrt za svojega sina. Saj uboga sirota že zdaj sluti, kaj namerava oče; v preobilosti svojega obupa je bila ušla možu beseda, katero je otrok le predobro razumel. Zato se ga je tako držal, da se mu ni mogel odtegniti. Zdaj ga je premagala slabost, da je zaspal. A še v spanji ni imel mirú, zato je tako krčevito grabil poleg sebe po postelji, očeta je iskal!

Zdaj je pravi čas; otrok trdno spi. Še jeden pogled, še jeden poljub in potem z Bogom! O kako rad bi pogledal še jedenkrat svojemu otroku v ljube oči, ali té oči so pokrite, odete s trepalnicami. Še poljubiti ga ne smé, vzbudil bi se, ko bi čutil gorka usta očetova na svojem čelu! Kakor tat po prstih gré tiho proti vratom. Že prijema za kljuko, ali nemogoče! Še jeden pogled, zadnji! Približa se postelji. Kako mirno spi! Ali ko se zjutraj vzbudi! — — Z roko mu gladi čelo, rahlo, rahlo! Nato se nagloma obrne, z dvema korakoma je pri vratih in — zunaj!

Najhujše ima za seboj; nekako olajšan stopa po samotnih ulicah; potem krene v druge, živahneje. Čez kakih pet minut pride na široko, sijajno razsvetljeno cesto, ob obeh straneh obdano s krasnimi poslopji. Vozovi vsake vrste dričé po njej od trudnega jednouprežnika do bogate kočije s s čilimi, preširnimi konji. In koliko je téh! Koliko je bogastva na svetu! In ravno tu je bogastvo doma, bogastvo in preširnost! — Lep večer je; kako ljubo diha ta mehka sapica pomladánja! Kako lepa je vender ta zemlja, kako sladko življenje na njej! To čuti pač množica, ki se izprehaja praznično oblečena po drevoredu ob jedni strani; na drugi je pot za jahače, z drobnim peskom posuta. Sámi veseli, cvetoči obrazi. Vélika sobota je danes, ki jo tu rad praznuje kristijan in nekristijan. Zakaj bi je ne, ker je tako prijetno to praznovanje!

Kaj tí tukaj, suhopeta, skljućena prikazen s svojimi gladnimi očmí! Ne káli jim nedolžnega veselja. Življenja svojega, glej, so veseli, v smrt tebe vodijo omahujoči koraki. Pojdi jim s poti! In mož krene res v stranske ulice; ne dolgo in stal je pri vodi. Samoten, zapuščen je kraj, boljšega ni treba iskati. Za njim mestni hrup in ropot, pred njim reka tako ljubo šumljá! Zažene se, plane v vódo, ali ne sam. „Oče, jaz tudi!“ začuje poleg sebe, ko mu je že voda zagrinjala glavo. Ročice se mu oklenejo vratú ter ga potegnejo tem hitreje na dno. — — Odpiranje in zapiranje vrât je bilo vzbudilo otroka. Hipoma je bil po konci. Hitro za očetom! Kmalu ga dojde in potem mu je bil kakor senca za petami. — Zdaj sta mirna in preskrbljena obá . . .

Novejši pisatelji ruski.

Piše K. Štrekelj.

II.

Iván Sergêjevič Turgénev.

(Dalje.)

Globoko je bil Turgenev pogledal v dušo narodu svojemu, in ravno črtice, katere nam kažejo to čisto dušo, navdihajo nas s tolažbo. Kako ginljiva je črtica „Smrt!“ „Smrt bednega Maksima je zakrivila, da sem se zamislil. Čudno umira ruski kmet! Stanje njegovo pred koncem se ne more imenovati niti ravnodušno, niti topo: on umira, kakor bi opravljal kako slovesnost: hladno in priprosto.“ — In kaj porečemo „Pevcema?“ Kako mojsterski slika v tej črtici Turgenev prirodo, vas, krčmo, krčmarja in oba pevca: Jaško, v katerem žije polna, čista, umetniška duša, da-sì je samó delavec v fabriki, pa zidarja iz Sizdre, tako zvanega Divjega Gospoda, katerega imenuje pesnik ruskega tenore di grazia, ténor léger. S svojo veselo pesnijo dobiva Divji Gospod ogromne pohvale, Jaška pa gane poslušalce do solzâ, da celó ploskati pozabijo. — V „Birjuku“ imamo pred seboj moža, ki potrpežljivo prenaša svojo nesrečo, in vender véstno izpolnjuje logarske svoje dolžnosti. On vedno čuje, že od daleč zasluti tatú in prikaže se, kakor kaznujoča pravica.

V „Okrajnem zdravniku“, črtici, ki se med vsemi v „Lovčevih zapiskih“ najbolj približava noveli, kaže Turgenev devico, katero v vročinskih sanjah pred smrtjo svojo premaga strastna, neutešna ljubezen k zdravniku, da-si jej je sicer ta po polnem neznan. Mogočno kipí ta ljubezen, z nova zablestí življenja luč v tem hrepenenji po nepoznani sreči. Zdi se bralcu, kakor bi umirajoča devica hotela užiti v poslednjem trenotji, kar je prej zamudila. To misel je bil izrazil Turgenev že v „Starem pomeščiku“, ki se pred smrtjo svojo ozrè na življenje svoje ter potoži, da ni nikdar spoznaval ljubezni!

Že smo omenili črtice „Pevca“ ter dejali, da se odlikuje z risanjem ljudíj in prirode. Sem spadata pred vsem še dve črtici „Svidanje“, in „Bêžina loka“. V prvi nam kaže pesnik, kako jemlje kmetsko dekle slovó od brezsrčnega ljubljenca — sredi jasnega gozda jesenskega. Ta prizor je slikan tako živo, tako vérno po življenji, da globoko občuti bralec vso tragiko, katera izvira iz tistega sestanka! Najdovršenejša črtica v tem oziru pa je nedvojbeno „Bêžina loka“. Kako nepresežno slika Turgenev nastop mraka, nastop noči, blodnjo izgubljenega

človeka po širni planjavi! In k temu vsemu pristopi še življenje, življenje ruskih otrok, katere najde pesnik na loki, ko po noči pasejo konje in si pripovedujejo čudne stvarí, o strahovitih in lesnih spakah, o povodnjem moži in drugih pošastih. Redkokedaj so se slikali otroci tako naravno, tako zvesto, kakor v tej črtici, katera se stavi med najlepše jednake spise sploh. V slovenščini mogli bi kolikor toliko ž njo primerjati Jurčičevo „Jesensko noč med slovenskimi pólharji.“ —

V dobi, ko so nastali po večjem „Lovčevi zapiski“, ni deloval Turgenev samó na tem polji, ampak tudi na dramatičnem. Vencev si tu sicer ni pridobival, ali vse jedno smejo se izvrstne imenovati njegovi dramatični obrazi. Publika jim je ostala vẹdno kolikor toliko hladna in jedna dramatična črtica iz l. 1843. (Neprevidnost) se v Rusiji nikdar še predstavljala ni. Obrazi „Pretenko se rado trga (1848)“, „Samec“ (1849), „Jeden mesec na kmetih“, „Gospa z dẹžele“ (1851), igrali so se sicer, ali vspeh ni bil poseben.

Po februvarski revoluciji, ko se je že mislil stalno naseliti na Francoskem, vrne se naš pesnik zopet v dọmovino, kjer je bil med tem vzkipel absolutizem tako mogočno, kakor redko kedaj prej. Vlada se je trudila, zamašiti vse vire, iz katerih bi se utegnila mladina napajati z idejami svobode, in največ revolucije in republike je videla v učenji staroklasičnega življenja. Tedaj je pesnik razvidel, kako velik je razloček med zapadom, od koder je bil ravno prišel, in domovino svojo. Tam je svoboda ravnokar imela svoj slovesni uhod, tukaj pa je bila bolj teptana, nego pred l. 1848. in 49. Ta žalosten mrak kaže nam pesnik večinoma tudi v povestih, katere so se porodile po njegovi vrnitvi v domovino.

V „Dnevniku nepotrebnega človeka“ iz l. 1850. pripoveduje se nam žalostno življenje ubozega, bolnega Čulkaturina, ki mirno pričakuje konca svojega. Snov sama na sebi bi bila lahko zapeljala pisatelja k sentimentalnosti ali humorju, ali Turgenev se je strogo držal objektivnosti in nam kaže junaka tako, da je res usmiljenja vreden. Čulkaturin vé dobro, česa mu manjka, ali ne more se delati drugačnega, nego je. Žena, katero ljubi, ne vrača mu te ljubezni, ampak naklonena je sijajnemu peterburškemu oficirju in knezu, ki je po naključbi zašel v njeno bližino. Ko ta odleti kakor metulj, tedaj si misli Čulkaturin, da bo vender le zmagal; ali tu mu povstane nov tekmec, ki se mu je do sedaj zdel po polnem nevaren. Že ko ga objemlje mrzli dih smrti, daje še v svojem dnevniku račun o svojih mislih in delih. Ta nepotrebnik dobro opazuje človeška dejanja in si celó upa tekmeca-oficirja pozvati na dvoboj; ravno to mu podaje navzlic njegovi slabosti nekaj trdnega in določnega.

Fabula povesti „Troje srečanj“ iz l. 1851. skrita je vsa v lovski in gozdni pojeziji, katero prepletajo skrivnostne, sladke slutnje. Vsa povest se nam zdi nekaka prijetna zastavica, katero bi tako radi rešili in se nam vender to treba ne zdí. Kakor nežna melodija neke italijanske pesni „Passa que' colli e vien allegramente“, zvení ta skrivnostna povest prijetno in ljubeznivo; za glasovi one pesni hiti dejanje iz Sorrenta v notranjo Rusijo in konča se napósled v Peterburgu.

Kakor rečeno, Turgenev je z „Lovčevimi zapiski“ vzbudil v ruskem občinstvu premišljevanje o pogubnih nasledkih robstva. Zato je ruska vlada te studije in povesti gledala jako po stráni. Prepovedati jih sicer ni mogla, ali sklenila je plačati pesnika pri prvi priliki. Ta priložnost se jej je ponudila o Gogoljevi smrti, katera je Turgeneva hudó presunila in napotila, da je spisal kratko nagrobnico ter jo poslal nekemu peterburškemu žurnalu. Ali cenzor Musin-Puškin prečrta jo vso. Ne za dolgo dobí Turgenev od prijatelja Botkina iz Moskve pismo: „Kako, —“ pisal mu je, „Gogolj je umrl in niti jeden žurnal pri vas v St. Peterburgu se ni oglasil! To molčanje je sramotno!“ Z odgovorom mu pošlje Turgenev tudi imenovano nagrobnico, katera je moskovskemu cenzorju srečno ušla ter bila natisnena v „Moskovskih Vêdomostih“. Zavoljo te pregrehe je bil Turgenev na jeden mesec zaprt, potem pa odpravljen na svoje imetje Spasskoe Lutovinovo, da tam živí. To prisiljeno bivanje v zapóru in potem na deželi mu je jako koristilo, kakor sam spričuje: „približalo me je takim straném ruskega življenja, katere bi se bile, pri navadnem teku stvarij, najbrže odtegnile mojemu opazovanju.“

Talent, katerega so hoteli uničiti, vzpel se je zdaj še bolj. Dobo robstva kaže nam Turgenev mojsterski zopet v povesti „Mumu“, katera se smatra za jedno najoriginalnejših in najdovršenejših. Pripoveduje se o gluhonemem velikanu Garasimu, ki služi v Moskvi za hlapca. Ta zvesti in pridni delavec je vajen le življenja na kmetih in ne vé, kaj se godi ž njim v šumnem mestu. Pisatelj pravi: „Bil je žalosten in osupel, kakor mlad, močan bik, katerega so ravnokar pripeljali s paše, kjer mu je sezala trava do kolen, ter ga na ravnost spravili v živinski voz na železnici, koder se z dimom in soparom in iskrenim dežjem, med drdranjem in žvižganjem pelje vedno dalje in dalje — kam — to Bog vé!“ In tudi v srci tega velikana je pognala ljubezen svoje kalí: lepa dekla mu je zmotila glavo. Ali milostiva gospá je v svojem človekoljubji sklenila, dati to deklo za ženo nemarnemu pijancu, katerega naj bi poboljšala. Deklo prisilijo, da se opijani in vzbudi s tem v Garasimu stud in nejevoljo. — Ne za dolgo reši Garasim malemu

psičku življenje; hvaležna žival spremlja ga zato povsod. Slabovoljna gospá se hoče poigrati ž njo, ali ubogi pes zarenči nánjo, s čimer se jej smrtno zameri. Gospá zahteva, naj se ‚zlobni‘ pes odstrani. Gluhonemec ga sam pokonča, ali v mestu po tedaj ni mu več ostanka. Hitro pobere svoje malo imenje ter odpotuje v domačo vas, kamor ga vleče z nepremagljivo silo. „On stopa, široko odpet na prsih, pogled mu je poln pričakovanja in odrvenelo je uprt v daljo; on hiti, kakor bi ga čakala doma stara mati, kakor bi ga klicala k sebi, izgubljenca v tujih deželah, med tujimi ljudmí . . .“ Garasim sluša le skrivnostnemu klicu svoje duše, v vseh dejanjih ga vodi le nagon, on uboga, ker vsi na okrog ubogajo — in ravno zavoljo tega je ta novela tudi z ozirom na psihologijo neprecenljiva.

Iz istega leta, kakor „Mumu“, je tudi „Gostilna ob véliki cesti“. Kmet Akim si je bil sezidal na svojem kosu zemlje krčmo ter je mirno živel o svojih dohodkih. Kar vam pride neki potepuh, zapelje mu ženo ter njega celó iz hiše prepodí; pregovoril je bil namreč posestnico, naj mu prodá tisto zemljo, kjer je krčma, in posestnica prodá mu jo res, da si še njena ni. Akim hiti k njej, ali tu zve, da je „vse v redu“. Pred nami stoji in od nikoder se ne prikaže pravica pomočnica. Opije se ubogi mož in skuša zažgati svojo last, pa le malo manjka, da ga ne zatožijo požigalca. Nesrečnik se pogrezne v verske sanjarije in roma po božjih potih, od koder vedno prinaša kak odpustek — posestnici! — Ta Akim je ruski narod pred osvobojo. „Tako je tedaj človeška dostojnost, teptana z nogami, hodila od hiše do hiše kakor grešnica in nikjer je niso vzeli pod streho,“ pravi neki ruski kritik. Akim ni prav nič kriv svoje nesreče, in ravno zavoljo tega je ta novela morda najžalostnejša, kar jih imamo od Turgeneva.

Čez par let obelodani Turgenev novelo „Ančar“. Marija Pavlovna, zdrava in čvrsta devica, sovraži pojezijo, v kateri se jej zdi vse neresnično, hinavsko in neslano. Ali prigodi se, da dobi v roke Puškinovo pesem „Ančar“, v kateri poje pesnik o smrtnem drevesu v vroči puščavi. Priroda v srdu svojem je pognala v puščavi to drevó, ulila mu v žile strupene sokove. Vsako bitje se ga ogiba, ptič, tiger . . ., le človek pošilja k njemu druge ljudí. Sluga mu prinese strupa, ali sam zastrupljen se zgrudi pred gospodom. V ta strup pomaka gospodar svoje pušice ter jih pošilja na druge rodove, kjer mora vsak, kdor je zadet, umreti strašne smrti. Turgenev je s svojo novelo nekoliko temno misel Puškinove pesni izvrstno in srečno objasnil. Marija Pavlovna občuti, da njo sámo naganja k strupenemu drevesu mogočen gospodar, katerega pesniki nazivajo ljubezen. Zanemarjen ali nadarjen človek, po

imenu Veretjev, vzbudil je v njenem srci ta mogočen čut, ali zaročenec ne ostane jej zvest. Deklica občuti, da je „strupeno drevo“ Puškinove pesni tudi njo otrovalo in skoči v vodo. V tej noveli je Turgenev zopet pokazal, kako umé risati prirodo. V tihi idili prične se vse, in kako tragičen je konec!

V „Perepiskih“ iz istega leta, kakor „Ančar“, dopisuje si Aleksêj Petrovič S. z mlado, nadarjeno deklico in budi v njej z vročimi besedami o svojih vzvišenih idejalih, nekak čut in nagnenje, katero smemo pač imenovati ljubezen. Ali zdajci sreča se z baletno plesalko „z zamišljenim in nekoliko drznim pogledom,“ katera ga tako ujame v svoje mreže, da ga vleče za seboj skoraj po vsej Evropi. Pred smrtjo svojo še pošlje svoji bivši prijateljici pismo, katero je posebno zanimivo zavoljo tega, ker kaže, kako misli Turgenev o ljubezni: „Spomnite se, kako sva pretresavala ustno in pismeno bistvo ljubezni, in kaka dlakocepca sva bila pri tem. V resnici pa je prava ljubezen čut, ki nikakor ni podoben sliki, katero sva si midva stvarila o njem. Ljubezen celó čut ni, ona je bolezen, neko posebno stanje telesa in duše; ona se ne razvija polagoma, ampak pride zdajci! . . . . navadno se polasti človeka neprošena, nenadoma, proti volji njegovi na življenje ali smrt, kakor kolera ali mrzlica . . . Svojo žrtev popade, kakor jastreb pišče, in nese jo kamor se jej poljubi, naj se žrtev še tako brani . . . V ljubezni ni jednakosti, ni nobenega tako zvanega prostovoljnega združenja dveh duš, v njej ni tistih abstrakcij, katere so si izmislili nemški profesorji, ko jim je ravno ostajalo časa . . . Ne, v ljubezni je jedna oseba sužnik, druga pa gospod, in ne pojejo zastonj pesniki ob okovih ljubezni. Da, ljubezen je okov in pri tem jedna najtrdnejših okovov. Vsaj jaz sem prišel do tega prepričanja in sicer po izkušnji; kupil sem to prepričanje s svojim življenjem, ker umrjem, kakor sužnik njegov . . .“ Na drugem mestu pa piše: „Kaka usoda! V prvih letih mladosti sem bil prepričan, da si pridobim nebo, in počel sem sanjati o blaginji vsega človeštva, o blaginji domovine; pa tudi to me je minilo; premišljeval sem le, kako bi si ustanovil domače ognjišče; ali zadel sem ob mravljišče, pal na zemljo in naravnost v grob. Mi Rusi smo pravi mojstri v tem, pokončavati se tako . . .“

Kakor v „Perepiskih“, pogine tudi v „Brigadirju“ nek Suvorovelj oficir, vsemu dobremu in lepemu udan, ker se zaljubi v brezsrčno in prevzetno baronico Agripino.

L. 1855. izdá Turgénev „Fausta“. Ta novela je pisana v pismih ter se odlikuje posebno po svoji kompoziciji. Brez vsakih nepotrebnih epizod se razvija dejanje med tremi osebami: Vero, soprogom in prejš-

njim njenim čestilcem; za druge osebe najde se v njej le malo vrst. Kakor je pozneje Turgenev v svojem „Kralju Learu s stepe“ izrazil svoje spoštovanje in češčenje Shakspere-ju, hoče se v „Faustu“ pokloniti „največjemu Nemcu“. Opisuje nam, kak vtis je Goethejev „Faust“ napravil na Vero. — Ko je bila ta še mlada, odgajala jo je njena mati po polnem jednostranski, pregnala je iž njene bližine vso lepo literaturo ter jo sploh imela v ježevih rokavicah. V njej je bilo zaspalo po taki vzgoji duševno življenje malo ne po polnem, nì ljubezni nobene v mladosti svoji ni poznala. Mati jo izroči treznomislečemu, praktičnemu možu. Ali prigodi se, da jej neki prejšnji nje častilec bere Goethejevega „Fausta“, in duša njena občuti, česar do tedaj še ni poznala, ljubezen in pojezijo. Hrepenljivo pije iz teh studencev, srcé jej kipi od ljubezni k tistemu, ki jo je pripravil na ta pot. Ali tu vidi, da je postala kriva, in ko občuti to svojo krivdo, zdi se jej, da se jej je prikazal strogi obraz matere njene! V divjih mrzličnih sanjah narekujė iz „Fausta“ mnogo mest. Vsa povest diha nekako čvrsto gorkoto, — ali dasi je mnogo skušnjav v fabuli, da bi pesnik zabrel v sentimentalnost, ohranil se je prostega te tako splošne kuge.

* * *

Z „Rudinom“, katerega je izdal Turgenev še istega leta, kakor „Fausta“, pričel je Turgenev vrsto povestij, katere se po večjem pečajo z ruskim razumništvom in plemenitaškimi krogi. Naš pesnik je zvesto opazoval narodni razvoj po krimski vojski. Vsi so bili prepričani, da tako ne gre dalje, da se mora „nekaj zgoditi“. Kaj se mora zgoditi, to je s prva še nejasno, ali kmalu se pokaže mogočni obraz ruske osamosvoje.

V „Rudinu“ slika se nam mlada generacija. Za poslednjih let Nikolajevih se je mislilo sicer na delo, ali v to ni bilo močij, in načrt vsega delovanja je bil prenejasen. Ljudem je tedaj imponoval pred vsem samó talent. Takih talentov reprezentant je ravno „Rudin“, nadarjen in precéj omikan človek. S svojo blestečo retoriko opija druge, napósled pa celó samega sebe. Z otročjo prevzetnostjo leta za meglami svoje fantazije; še le ko mu osivé lasje, zapazi, da je njegovo življenje nično in prazno. Nekateri trdé, da je Turgenev, pišoč „Rudina“, hotel naslikati v njem svojega tovariša bivšega na berlinski univerzi, slovečega anarhističnega agitatorja, Mihaila Bakunina. Bakunin in Rudin sta si v marsičem podobna, n. pr. oba vedno modrujeta, kadita in delata dolgove. Z retoriko, entuzijazmom in idejami svojimi vse užigata. Vsakdo si misli: ta dva bosta pač še mnogo storila za bodočnost, ali

moti se. Drugi pa ne vidijo v „Rudinu“ Bakunina (— saj je ta svoje ideje hotel in poskušal izvršiti; kako se pač razločuje od Rudina on, ki je bil dvakrat obsojen na smrt, ki je dolgo časa živel v sibirskih ječah, od koder je preko Japana in Severne Amerike ubežal v Evropo, da je z nova izkušal uresničiti svoje načrte —), ampak pravijo, da je na Ruskem tedaj bilo mnogo pravih Rudinov. Konec svojega življenja sam pravi: „Fraza me je pogubila. Nikjer nisem prišel do tega, da bi kaj sezidal; ali težko je, prijatelji, zidati, ako nimaš zemlje pod sabo.“ Vzrastel je v gosposki družini, z narodom ni prišel v dotiko, in zato tudi narodovih potreb ni mogel poznati. Sam misli zavoljo tega, — le da bi svojo osamelost zakril —, da je kozmopolit. Ali po pravici pravi v epilogu Ležnev o njem: „Rudin ni poznal Rusije, ni znal obdajajočega ga življenja z vzvišenimi nalogami in zato ni znal, kaj mora biti podlaga zares hasnoviti delavnosti . . . Rusiji more manjkati vsakega iz nas, ali nobenemu iz nas ne Rusije. Gorjé mu, ki bi mislil, da je to mogoče, dvakrat gorjé tistemu, kateri bi hotel domovine v resnici pogrešati! Kozmopolitizem je — nezmisel, kozmopolit — ničla, in še slabši od ničle. Zunaj narodnosti ni niti umetnosti, niti resnice, niti življenja, brez nje ni ničesar. Tudi idejalen obraz ni brez fizijognomije; samó ničemna stvar more biti brez nje.“

Dejanje je v kratkem naslednje: Rudin pride na posestvo gospe Lasunske, kjer dobí dotiko z družbo mladih ljudij ter si s svojo bobnečo besedo kmalu pridobí simpatije nekaterih oseb. Cinik Pigasov ga sicer po polnem pregleda, ter prorokuje, da „ta navdušeni teoretik konča s tem, da umre v naročji kake stare gospé, katera ga bo ohranila v svojem spominu kot najgenijalnejšega človeka vsega svetá.“ Ali hčeri gospé Lasunske, Nataliji, zdi se Rudin mož, v katerem vidi idejal svoj. Vsaka nova beseda, vsaka fraza o svobodi, o blaginji narodovi in vsega človeštva, vzbuja v njej vedno večje mnenje o Rudinu. Že si slika lep obraz idiličnega življenja, katerega bo preživela na strani navdušenega gosta; saj jej tudi ta ne taji svoje naklonenosti. Ko pa zve o tem praktična gospá Lasunska, katera je bila že hčer obljubila posestniku Volincevu, ter se zahteva od Rudina določno izjava, tedaj se nam pokaže on gol frazist. V sebi ne čuti toliko sil, da bi v obraz mogel pogledati pravemu življenju. Nevesti svoji ne vé drugega povedati, nego da je vso stvar treba opustiti in iž njenih ust mora slišati, da je on strahopeta baba. Tako izgubí v Nataliji idejalno, navdušeno žensko, s sramoto mora iz hiše, kjer so ga prej tako častili. Še nekaj časa blodi Rudin okrog, ali naj ga življenje še tako tepe, vedno ostane junak samó v besedi in frazi. Napósled postane

gimnazijski učitelj. Učencem se priljubi s svojo zgovornostjo, ali tudi tukaj nima obstanka. Sprè se s svojim predstojnikom, zapusti učence in šolo, in kmalu na to hiti v Pariz, kjer umrè l. 1848. na barikadah, z rudečim praporjem v roci.

Že v „Rudinu“ smo našli Natalijo — idejalno, ob jednem pa tudi krepko žensko bitje, katera se odlikuje s svojo odločnostjo in energijo. Take so sploh vse ženske Turgeneva in tudi drugih ruskih pisateljev, kar kaže na to, da ima ruska žena na sebi mnogo moškega, v tem, ko se ruski mož bolj bliža ženskemu značaju. In skoraj bi rekli, da tudi pri drugih Slovanih imajo ženske več moškega na sebi, nego žene drugih narodnostij; o mož slovanskih mehkih srcih pričuje znani rek, da so „lipov les“. Tako možato deklico vidimo n. pr. v povesti „Asja“ iz l. 1857. Moška vzgoja naredi Asjo še bolj moško. Zgodaj se je razvil pri njej razum, samovolja. Ko potuje s svojim bratom ob Renu, spozna se z mladim možem, v katerega se zaljubi. Ali ta ne vé vredno ceniti njenega srca, ne more se odločiti zanjo. Kako čvrsta in krepka je Asja nasproti počasnemu, omahljivemu ljubljencu!

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

VIII.

Slovensko-protestantske pesmarice.

Gospod urednik! Poslali ste mi drobno knjižico, proseč, naj Vam spišem o njej kratko „poročilo“. „Poročilo!“ Brrr! kar premrščalo je po meni, ko sem bral to besedo. Ali ste pa tudi pomislili, v kake sitnosti in zadrege me spravljate s svojo prošnjo? Letos sem se bil že jedenkrat tako izpozabil ter ustrezajoč Vaši želji spisal „poročilo“, ki se mi je pa vrlo slabo obneslo. Saj veste, „krcnili so me po prstih“. No, to bi še ne bilo tako zlò, to se še prebije, ker bolečina kmalu poneha. A da sem se usel „na limanice“, to je hudo, še huje pa, da ne vém, kako se oteti. Jeden naših dnevnikov namreč ima med svojimi podlistkarji — tako je bilo pred nekaj časa v njem brati črno na belem — tudi „ptičarja“, ki limanice nastavlja nedolžnim literarnim ptičicam in se strašno veselí, ako katero ujame. In glej! temu „ptičarju“ bilo je moje „petje“ tako po godu, da me je jel zalezovati in res, šel sem mu „na limanice“: imá me, drží me v rokah, kaže me svetu in smeje se nesreči moji. Še nisem ušel njemu

in že mi Vi nastavljate zanjke. Ne zamerite — to ni prijateljsko, niti krščansko ravnanje. Dasi Vam nemška prislovica ob oslu in ledu morda ni neznana, vender zahtevate „poročila“ od mene, pa še o taki knjigi! Pri meni je ležala že dober teden, prebral sem vso od konca do kraja, da, še dvakrat, tako, da se mi je slednjič utepla celó misel v glavo: škoda bi bilo Slovencem je ne naznaniti. Odločil sem se tedaj, g. urednik! vkljub vsem neprilikam, ki me čakajo, dobri stvari in najinemu prijateljstvu na ljubo, izpregovoriti o njej par besedic. Zdaj, ko vem, da imajo celó „ptičarji“ v Ljubljani svoj dnevnik, hočem biti oprezen, da nobenemu iz med njih ne sedem — na limanice!

Kočljiva knjižica slôve: „Die slovenischen protestantischen Gesangbücher des XVI. Jahrhunderts“. Von Dr. Th. Elze, evangelischem Pfarrer in Venedig. Verlag des Verfassers. 1884. Druck von Wilh. Köhler, Wien. (Separatabdruck a. d. Jahrbuch d. Gesellschaft f. d. Gesch. d. Protestantismus in Oesterreich V, 1.) 8⁰. str. 39. Pisateljevo ime je v Slovencih že delj časa na dobrem glasu; ta mož, ki pozna reformacijsko dobo na Kranjskem kakor malokdo drugi, pridobil si je nesmrtne zasluge za kulturno in literarno zgodovino našo. Izmed spisov njegovih bodi mi dovoljeno navesti le najznamenitejše, ki se tičejo protestantizma na Kranjskem in z njim začetka novoslovenske književnosti. Spisal je: Dalmatinov životopis (Allg. Deutsche Biographie, IV. 712—13), — Bohoričev životopis (ibid. III, 83); — „Die Superintendenten der evang. Kirche in Krain während des 16. Jahrhunderts.“ Wien, 1863. — „Die Universität Tübingen und die Studenten aus Krain“. Tübingen 1877. — „Paul Wiener“ (Jahrbuch d. Gesellschaft für Gesch. d. Protestant. in Oesterreich, 1882.) — Kakor vsa druga dela priča tudi zadnje o nenavadni vestnosti in čudoviti trudoljubivosti pisateljevi; porabil je namreč vse tiskane in netiskane vire, med njimi take, ki jih z lahka ne dobí vsakdo v roke: mimo mnogih neimenovanih zlasti kranjski deželni arhiv (ki hrani n. p. Ungnadova originalna pisma), in tubinško biblioteko, v kateri se nahajajo velevažna originalna pisma tedanjih protestantovskih prvakov na Kranjskem (n. pr. M. Klombnerja). Na podlagi teh virov razpravlja pisatelj posebno stroko protestantsko-slovenske literature: cerkvene pesmarice, ob jednem pa mu je možno, zamašiti marsikako zevajočo prazníno, razbistriti mnogokaj doslej nejasnega, dopolniti poročila in popraviti zmote, raztresene po knjigah slovečih književnih povestničarjev kakor so: Kopitar, Šafařík-Jireček, Kostrenčič. Vrhu tega nam podaje mnogo po polnem novega gradiva: objavlja naslove dosedaj neznanih knjig (Trubarjeve cerkvene pesmarice „TA CELI CATEHISMVS“ etc. drugo, tretjo in šesto

izdajo leta 1570., (?), 1574. in 1595., gl. str. 18. „Try Duhouske Peissni“ l. 1575, gl. str. 22. „TA PERVI PSALM“ l. 1579. gl. str. 25.), poroča o knjižnicah, kjer se posamezni izvodi hranijo, naznanja imena in življenje literarnih delavcev, o katerih so slovenske književne povestnice dosehdob dosledno molčale (Lukas Zweckel, Markus Kumprecht, Johann Snoilschik, ki so vsi trije slovenili nemško-protestantske pesni, Hans Weixler, ki je jel l. 1562. Spangenbergovo postillo prelagati na slovenski jezik). O teh in mnogih drugih, doslej malo poznatih možeh priobčuje nam pisatelj popolne životopise, vpleta pa tudi nove, zanimljive črtice iz življenja Primoža Trubarja (gl. zlasti str. 13.) in drugih utemeljiteljev novoslovenskega slovstva. Posamezne knjižice popisujejo se nam natančno po obsegu, obliki in številu stranij, in vse hvale vredno je, da je pisatelj iz vsake knjižice vzglede posnel ter nam jih postavil pred oči. Med slovenskimi besedami nahaja se tu in tam kak pogrešek, o katerem pa ne morem razsoditi, gre li na rovaš izvirnikov ali dunajskega tiskarja. — Zeló važno zdi se mi to delce. tudi radi tega, ker nam pojasnuje, zakaj se je protestantizem našega naroda tako hitro in s toliko silo prijel, zakaj ga je bilo tako težko zatreti. To je storila v prvi vrsti pisana beseda. Samó Trubarjeve cerkvene pesmarice je prišlo od leta 1567—1595. 6, reci šest izdaj na svetlo; in kaj beremo v Dalmatinovem predgovoru h knjigi: TA CELI CATEHISMVS, ENI PSALMI INV TEH VEKSHIH GODOV, STARE inu Nove Kèrſzhanſke Pejſni (iz l. 1584.) „Dann nachdem der Ehrwürdige und in Gott wolgelehrte Herr Primus Truberus, mein geliebter Herr, Patronus, und in Christo Vater, noch vor vielen Jahren den ganzen Catechismus in feine windische Reime, auf liebliche Melodien und in Gesang gebracht, und hernach mit etlichen windischen Psalmen und geistlichen Liedern vermehrt, welche er auch vor siebzehn Jahren unter E. St. löblichen Namen und Druck gegeben: ist nicht allein der Nutz bei uns daraus erfolgt, dass, wo gute windische Lieder in Brauch gekommen, die andern unnützen und ärgerlichen Buhlerlieder mehrentheils abgekommen, sondern sind ihrer viele neben der Predigt des reinen Wortes Gottes auch durch dieses heilsame Mittel in den zehn Geboten, welche sie zuvor nicht kannten, im Glauben und Vaterunser, die sie nicht verstanden, im Hauptstück von der heiligen Taufe und dem hochwürdigen Sacrament des wahren Leibes und Blutes Jesu Christi, deren rechten Gebrauch und Nutzen sie nicht gewusst, und also in der ganzen christlichen Lehre fein unterwiesen worden, welcher nun ein Theil seliglich in Christo entschlafen, ein Theil noch im Leben, welche Gott für solche seine Gnade und Wohlthat herzlich danksagen. Demnach weil der Allmächtige auch bei uns Windischen, zu unsern windischen Psalmen und geistlichen christlichen Liedern solches

Gedeihen merklich verliehen, bin nicht allein ich. . . . etc.“ (glej str. 30. naše knjižice). S tem pa je po polnem ovržena apodiktična trditev nekaterih zaslepljencev naših: da pisana beseda takrat pri narodu **nič** ni premogla.

To knjižico, na katero se bode moral ozirati vsak književni povestničar slovenski, priporočam konečno z dobro in mirno vestjo vsem prijateljem zgodovine in slovstva našega, zagotavljajoč jih, da jo bodo brali brez pohujšanja; kajti navedene protestantske pesni so vse izvzimši jedno ali dve, jako nedolžne.

Fr. Wiesthaler.

IX.

„Zgodovina farâ ljubljanske škofije I.“

spisal in izdal A. Koblar, natisnila „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani 1884, 8⁰, stranij VIII + 131.

Pridružila se je torej tudi ljubljanska škofija lavantinski in goriški s tem, da je začela opisovati zgodovino svojih farâ. V Mariboru je začel znani slovenski pisatelj in kanonik preč. g. Ignacij Orožen že pred več leti v škofijskem šematizmu in potem v posebnih odtiskih priobčevati dogodke posameznih dolenještajerskih farâ pod naslovom „Das Bisthum Lavant.“ In v goriškem škofijskem listu „Folium periodicum archidioeceseos Goritiensis“ začel je ranjki Kocijančič že l. 1878. spisovati stare vestí o goriških farah. Prevelika škoda, da je blagi mož dušo svojo izdahnil, predno je dopolnil sebi postavljeno nalogo.

Ali g. Koblarjevo podjetje, katerega važnost je očitna, ima veliko prednost pred mariborskim in goriškim, to namreč da je njegova zgodovina pisana v narodovem, slovenskem jeziku, da jo bodo ne le učenjaki, ampak tudi kmetje z veseljem in koristjo prebirali. Saj je znano, da se naše ljudstvo zeló zanimlje za svojo domačo zgodovino, za dogodke, ki se tičejo domačega okraja in oseb, katere imenuje pradede svoje. Vsaj pisatelj teh vrstic ve iz svoje skušnje, da se priprosto ljudstvo mnogo bolj zanimlje za resnične dogodke, ki „se beró v starih pismih“, in ki pripovedujejo, „kako se je nekdaj na svetu gájalo“; nego za vse izmišljene pripovedi in čudapolne pravljice. Zato ne nahajam boljšega sredstva, buditi in krepiti narodno zavest našega ljudstva, nego ravno v tem, da se mu podaje ogledalo njegove preteklosti, ki vender ni vsa brez važnosti in slave, v lahkoumevni, mikavni domači besedi, najbolje v malih odstavkih, ali kratkih pripovedih, katerim središče naj bi bila vplivna oseba ali pa kak važen dogodek.

Tej veliki potrebi hoče doskočiti Koblarjeva knjiga in zato se njena pisava giblje (po opazki g. pisatelja) „v sredi med visoko in priprosto“. Vender ceni pisatelj teh vrstic, da bi se bilo dalo še marsikaj bolj po domače in bolje slovenski povedati, n. pr. besedo „ministerijalec“ (na str. 18 in po drugodi) bodo še omikani Slovenci težko razumeli. Reklo naj bi se bilo raje „nižji plemič“, ali plemič, ki je imel opravljati nižje službe na dvoru vojvodskem. Zakaj pisati „imetelj“ (Inhaber str. 25), ko imamo za to dobro besedo „lastnik“.*) Tudi izrazi: „ljudi v sklad opominjati“ (str. 26), „za odsočnosti plačati“ (27), „obiskovanje imeti“ (35) i. t. d. niso po duhu našega jezika. Mesto „izumreti“ mislim da je splošno navadno zamreti. Mesto „grajski grof“ (78) reče se veliko lepše in krajše „gradník“, katero besedo je že Preširen rabil („Pesem od zidanja cerkve na Šmarni gori“, Pesmi str. 236). Nemški citati, kakor n. pr. na str. 27: „To je veljalo bey Verbündung itd.“, ali str. 29: „Tačas je bil glavarstva Vierverwalter itd.“ naj bi se bili v tekstu po polnem opustili in po domače raztolmačili, v izvirni besedi pa rajši postavili pod črto.

Stvarnih pogreškov v tej knjigi podpisani ni mogel zapaziti. Sedaj pozabljeni Stresov brod („Stresonbrod“) moral je biti na tistem mestu, kjer je sedaj otočič v Sori, spojen z obema bregovoma po dveh mostovih, med Goričani in Ladijo. Vas Preska ni dobila svojega imena od „skozi gozd presečene poti“, nego ker je prav za vasjo obronek kakor „presečen“ in po tej „preseki“ teče tudi zadosti velik potok Préšnica.

Prav dobro je pogodil gospod pisatelj, da je v tem prvem zvezku obširneje opisal razprostranjenje krščanske vere po Kranjskem ter natančneje pojasnil srednjeveške fevdalne in patrimonijalne razmere. V naslednjih zvezkih se bode lahko skliceval na ta pojasnila. Tudi „izvirne priloge“ za učenjake pospešujejo mnogo vrednost knjigi in zato naj bi se tudi v naslednjih zvezkih ne pogrešale.

Priporočali bi le še to gosp. pisatelju, naj v bodoče izpiše iz starih matrikel in zapisnikov še več dobrih krajevnih in osebnih imen, ker to utegne biti velike važnosti tudi za slovenske filologe.

H koncu priporočamo najtopleje to prav lično in ukusno natisneno knjižico vsem Slovencem izobraženega in priprostega stanú, ter želimo, da bi tudi druge slovenske škofije posnemale vzgled ljubljanske in spisovale domačo zgodovino v narodnem jeziku. S. R.

*) Inhaber in Eigenthümer sta v juridičnem oziru dva različna pojma, katera nam je tudi v slovenščini strogo ločiti in določno izrážati. Najučenejši in najsamoglavnejši jezikoslovec mora časih odjenjati jeklenemu juristu. Ured.

Nove muzikalije.

III.

Venec čveteroglasnih pesni. Zložil Hrabroslav Volarič, učitelj v Kobaridu. Delo I. Cena 50 kr. Izdal in založil skladatelj. Natisnila Klein in Kovač (Eger) v Ljubljani 1884.

Tak je naslov ličnemu zvezku napevov, katerega je g. skladatelj te dni izdal. Obseza pa ta zvezek deset pesnij: sedem napevov je zloženih za moški čveterospev (oziroma zbor s tenor-solom), a trije napevi so uravnani za mešan zbor. Tekst napevom so spisali Baptista (Janko Krsnik), dr. L. Toman, S. Gregorčič, Bilec, I. Tomšič in ***.

„Slovenski skladatelji že rastejo, kakor po dežji gobe iz tal“, mislil sem si, prijemši označeni zvezek Volaričevih pesnij prvikrat v roke. Ne smem trditi, da bi bil pričakoval kaj posebnega od skladatelja, ki je izpolnil komaj dvajset let svoje dobe in mu ni bila prilika dana, izobraževati se v kacem glasbenem zavodu. Za toliko prijetneje pa sem bil iznenaden, ko pregledavši Volaričeve umotvore spoznam, da je mož v teoriji glasbe dokaj izurjen. Harmonizacija njegovih pesnij je, izvzimši malo mest, v katerih se nahajajo nepomenljive napake prečnosti pa dvoje ravnobežnih septim, po polnem pravilna in kaže, kako resno se g. skladatelj z glasbo bavi. Veselo upanje me naudaja, da bo skladatelj Slovencem podaril še prav mnogo izbornih svojih skladeb. Volja mu je pri znani marljivosti resna in pot, katero si je v kompozicijah izvolil — prava.

Glasbo je smatrati za umetnost, v kateri se prijetno druži harmonija z melodijo, ne da bi preobvladovala druga drugo. Tega principa se je g. skladatelj v svojem prvem delu strogo držal. Svetujem mu, naj se nikoli ne dá razburiti po kriku nevednežev, katerim slovanska glasba obstoji iz dveh akordov, tonike in dominante pa nekoliko sentimentalno obrobljenih melodičnih fraz.

Čestitam torej vrlemu skladatelju k njegovemu prvemu delu še posebno zato, ker še mlad zaseda kot učitelj pri sedanji, splošnoznani učiteljski glasbeni zanemarjenosti med svojimi tovariši odličen prostor. Imenovane pesni slovenskemu občinstvu najtopleje priporočam.

IV.

Slovanstvo v svých zpěvech. Sborník národnich a znárodnělych pisni vsěh národů slovanských. Pořada, harmonisuje a vydava Ludvik Kuba, v Hoře Kutné. (Kuttenberg, Češko.)

Ta izvrsten zbornik obsezal bode v desetih knjigah, katere izhajajo vsak mesec, pesni slovanskih narodov, in sicer:

Knjiga	I.	bode	obsezala	pesni	češke	(del. I. št. 1.)
„	II.	„	„	„	moravske	(del. I. št. 2.)
„	III.	„	„	„	slovaške	(del. I. št. 3.)
„	IV.	„	„	„	poljske.	(del. II.)
„	V.	„	„	„	velikoruske	(del. III. št. 1.)
„	VI.	„	„	„	maloruske	(del. III. št. 2.)
„	VII.	„	„	„	slovenske	(del. IV.)
„	VIII.	„	„	„	hrvatske	(del. V. št. 1.)
„	IX.	„	„	„	srbske	(del. V. št. 2.)
„	X.	„	„	„	lužičkosrbske in bolgarske	(del. VI. in VII.)

Cena sešitku je v bukvarnicah po 40 kr., vezanemu v velinpapir pa 55 kr. Naročnikom se cena sešitka zniža na 30 kr., vez. 35 kr. Tudi se vsak sešitek posebe prodaje.

Za muzikalno vrednost tega izbornega dela nam je porok češki strokovnjak Ludvik Kuba. Harmonizacija njegova je dovršena, bogata. Samospeve jednako bogato spremlja, a vender ne tako, da bi bilo igranje težavno. Pri samospevih, v katerih je napev združen z varijacijo, treba igrati melodijo „staccato“ zato, da se spozna. Priporočam to znamenito delo vsacemu, komur je pri srci krasna slovanska glasba.

Danilo Fajgelj.

K Miklošičevim spisom.

Trstenjakov spis o Miklošičevem literarnem delovanji v lanskem Letopisu Matice Slovenske je sicer jako obširen, a ni popolen, ker nobene Miklošičeve ocene v „Zeitschrift für österreichische Gymnasien“ ne omenja niti z jedno besedo. Hočem tedaj tukaj kratko navesti vse Miklošičeve recenzije v imenovanem zborniku, le o nekaterih važnejših bodem poročal malo obširneje.

I. V letniku 1850. nahajamo na strani 425—428 Miklošičevo oceno Janežičeve knjige: „Praktischer Unterricht in der slovenischen Sprache für Deutsche zum Schulgebrauche und Privatunterrichte“.

II. V letniku 1852. je priobčil Miklošič na strani 696—697. recenzijo Mitterrutznerjevega spisa v programu Briksenskega gimnazija leta 1851: „Leichte Methode für Lateiner, italienisch zu lernen, oder Abstammung und Verwandtschaft der italienischen Sprache. Mit vorausgehenden Bemerkungen über den indogermanischen Stamm.“

III. V letniku 1853. je spisal Miklošič velezanimivo oceno knjige: „Fröhlich Rudolf A., Taschenwörterbuch der ilirischen und deutschen Sprache Wien, Alb. A. Wenedikt, 1853. 16. I. Erster oder ilirisch-deutscher Theil 570 S.“ Tukaj graja Miklošič najprej izraz ilirski jezik. Kajti, pravi, še zdaj ne vemo, kateri jezik nam je razumeti z ilirskim jezikom. Nekateri menijo srbski, hrvatski v denašnji Hrvatski in novoslovenski; drugi zopet hočejo umeti z ilirskim jezikom samó srbsko in hrvatsko, tako da bi se namestu ilirskega jezika tudi lehko reklo srbo-hrvatsko, in tega mnenja je tudi učeni presojalec sam. Iz ilirskega slovarja naj bi bila tedaj izključena ne le prava slovenščina, ki se še dan danes tako imenuje, temveč tudi jezik prebivalcev denašnje Hrvatske, ki govore slovenski in so se še pred dve sto leti imenovali Slovenci. Napačno je tedaj, da je vzel Fröhlich precejšno število slovenskih besed iz Drobničevega slovnika v svoj slovar; kajti če je vzel pisatelj izraz ilirski jezik v širšem pomenu, moral bi bil dosledno vzprejeti vse slovensko besedišče v slovnik svoj. Tega bi pa Miklošič nikakor ne mogel odobravati, ker se slovenščina in srbo-hrvaščina i glede oblikoslovja i glede glasoslovja tako zeló razlikujeta, da ji moramo imeti po pravici kot dva različna, če tudi sorodna jezika. „Vem sicer,“ piše recenzent dalje, „da je mnogo takih ljudij, ki hočejo oba jezika sklopiti in spraviti na dan neko mešanico, katera ni niti Ilircu niti Slovencu po polnem razumljiva; pri tem jih vodi misel, da se s tem ustvari pismeni jezik, ki bode stal nad obema jezikoma; toda to je velika zmota; pismeni jeziki nastajajo po mojem mnenji tako, da se jedno narečje zaradi literature, spisane v njem, udomači pri vsem ljudstvu, ki je združen z jednim jezikom; tako je nastal italjanski, francoski pismeni jezik, in ne drugače nemški. Zgoraj navedena fuzija je konfuzija in je zlasti v Slovencih učinila mnogo zlà: meni vsaj so slovenski spisi šestnajstega stoletja, polni najhujših in po večini nepotrebnih germanizmov — da ne omenim Ravnikarjevih in Preširnovih spisov iz denašnjih dnij — mnogo ljubši, nego nepravilna zmes slovenščine in ilirščine, ki se nahaja v najnovejših spisih toliko rojakov mojih. Tega se ve da ni kriv g. Fröhlich, kajti to zlò je bilo, predno še je izšla njegova knjiga; toda tudi on ni dovolj skrbno ločil tega, kar je po natori ločeno in bode k temu pripomogel, da bode še dalje babilonska zmešnjava. Jaz nimam ničesar proti temu, da se Slovenci tudi ilirščini uče, kadar so se temeljito priučili svojemu materinemu jeziku, temveč morem to le odobravati; toda jaz zahtevam, da pišejo, kadar pišejo, ali slovenski ali ilirski, kar je se ve da teže, nego privaditi se oni zmesi, ki je dan danes „moda“ in ki se mora gnusiti vsakemu količkaj slovnično izobraženemu človeku“. (Zdi se nam, kakor bi Miklo-

šič te zlate besede pisal danes, a ne pred tridesetimi leti! — Tudi o. Stanislav Škrabec je v 4. zvezku letošnjega „Cvetja“ izpregovoril moško besedo zoper take — „panslaviste“. Ured.)

IV. V istem letniku na strani 388—400 ocena knjige: Svętoje evangelije po Ostromirovu spisъku 6564 i 6565 lêtъ. Izdanije Vęšteslava Ganky. Iždivenijemъ izdatelevymъ. Prazê 1853.

Tukaj Miklošič korenito ocenja Hankovo izdavo Ostromirovega evangelija, ostro graja pisatelja zaradi njegove nebrižnosti in nevednosti. Konec te obširne in prezanimive razprave slôve tako: „Malokedaj se je pri izpremembah starega, sedaj skoraj osem sto let starega teksta ravnalo s tako nebrižnostjo in nevednostjo, kakor v tej izdavi Ostromira. Da nam je dal izdajatelj kolikor mogoče vesten ponatis spomenika petrogradske izdave, bili bi mu vsi slavisti pri važnosti tega vira in pri dragosti in nepripravni opravi petrogradske izdaje hvalo dolžni; večja še bi bila naša hvaležnost, da je tekst kritično popravljen in da je pisatelj poprave temeljito in vestno opravičil. A kakeršna je sedaj knjiga, ne more imeti od nje koristi niti slavist, niti se more dati v roko začetniku, ki se hoče približati izvoru vsega pravega slovanskega jezikoslovja“.

V. V letniku 1856. čitamo njegovo oceno spisa W. J. Menzla, priobčenega v programu goriškega gimnazija leta 1855.: „Quo modo effici possit, ut linguis, quas vocant mortuas, latinae atque graecae, vita sanguisque redeat.“ Prvi del tega spisa, ki govorí o latinščini, ocenil je Linker na strani 267—270, drugi del pa, ki govorí o izgovarjanji grščine, ocenja Miklošič na str. 273—777, kjer se sklicujé na stare slovničarje odločno upira Menzlovim nazorom, da je treba staro grščino tako izgovarjati, kakor govoré Novogrki. V tem zmislu se je izrekel že pred Miklošičem naš slavni rojak Jarnej Kopitar, temeljit znalec stare in nove grščine, proti prof. Hermannu Neidlingerju melškega gimnazija v „Wiener Jahrbücher“ VI. 1819. str. 123—153 in učeni mož je menil, da je s tem stvar dognana. Žal, da se je motil! Primeri Kopitarjevo avtobiografijo, natisneno v prvem zvezku po Miklošiči izdavane „Slawische Bibliothek“, Dunaj 1851: „Kopitar je že prva leta svojega bivanja na Dunaji v to uporabil, da bi občeval z Novogrki, Srbi, Vlahi in Albanci. Oboroženemu s temeljitimi filologičnimi studijami proti nacijonalnim predsodkom teh ljudij moglo je občevanje ž njimi le koristiti, ne škodovati. Pri melškem profesorji Hermannu Neidlingerji pa menda tega ni bilo, ki se je dal izpreobrniti k reuchlinskemu izgovarjanju po Grkih, potujočih v Monakovo, in je o tem spravil leta 1814. v „Wiener Allgemeine Literaturzeitung“ površen sestavek, ki je jezil starega prof. Jahna. Kopitar je prevzel nalogo, da je dal v istem časniku možu pohlevne migljáje o slabosti njegove stvarí. Neidlinger je dal natisniti proti

njemu v Göttingu knjigo: „Ueber unsere erasmische Aussprache.“ Kopitar jo je ocenil obširno v „Wiener Jahrbücher“ (VI. 1819. str. 123—153) in s tem je bila stvar, kakor se nadejem, za vedno končana.“

VI. V istem letniku na strani 286 kratka ocena o spisu Marka Vergeinerja v programu bolcanskega gimnazija: „Kurzer Unterricht über die neugriechische Sprache.“

VII. V letniku 1857. na strani 295—298. so naslednje Miklošičeve ocene: Sladovičevega spisa „Griechisch, Lateinisch und Slavisch in ihrer Wechselseitigkeit, priobčenega v programu senjskega gimnazija 1856.“

VIII. Razprave, katero je spisal Sava Ilič Dobroplodny v tretjem programu višjega gimnazija srbske pravoslavne občine v Karlovcih 1855: „O najbližjem sorodstvu slovanskega jezika z grškim.“

IX. O spisu Norbenta Bętkowskega v tretjem letnem poročilu male realke v Brodu: „Ueber die grammatischen Uneinigkeiten der polnischen Sprache.“

X. O spisu v programu v Banjski Bistrici: „Analogien anderer Sprachen zur griechischen Lautlehre.“

XI. O razpravi: Sui vari volgari della lingua illirica in Dalmazia. (VI. Programma dell' I. R. Ginnasio completo di prima classe 1856.)

XII. „Die rhätoladinischen Dialekte in Tirol und ihre Lautbezeichnung. (Abhandlung von Dr. F. J. Ch. Mitterrutzner im vierten Programm des k. k. Gymnasiums zu Brixen 1856.)

XIII. Kratek odgovor na smešno obrambo, katero je priobčil direktor Menzel v programu goriškega gimnazija 1856: „Vorzüge der neugriechischen vor der erasmischen Aussprache.“

To so Miklošičeve kritike, katere sem zasledil v „Zeitschrift für österreichische Gymnasien“; morda kdo najde še kaj. „Več očij več vidi.“

Andrej Kragelj.

Slovenski glasnik.

Pogled na cerkveno književnost slovensko l. 1883. Akoravno je „Lj. Zvon“ lani že zabeležil več knjig, ki spadajo v strogo cerkveno slovstvo, bodi si zaradi svojega zgolj nabožnega, bodi si bogoslovno-znanstvenega obsega, vender mi bodi dopuščeno v naslednjih vrsticah zaradi celote in spopolnjenja slovenske bibliografije tudi sledeče črtice navesti:

1. Zgodnja Danica. Katolišk cerkven list. XXXVI. tečaj. V Ljublj. 1883. 4⁰. Urednik: Luka Jeran. Ta cerkveni, po prezgodaj umrlem knezovladiki dr. Pogačarji ustanovljeni list je v dolgi vrsti letnikov svojih narodu slovenskemu obilno koristil. Svoji nalogi je tudi lani zvest ostal in je objavil mnogo dobrega blaga. Kar se jezika tiče, utegne biti med slovenskimi listi, izvzimši nekoliko čudnih smešnih izrazov v svarilih in karanjih sedanjega izprijenega sveta, katerim se pa vender ne more odrekati, da so jim korenike poganjale „v rovtarskih Atenah“, v

obče jako čist, in marsikateri jezikoslovec najde lahko v „Danici“ dovolj orehov in lešnikov, ne samó „rož in kopriv“. — Kar se tiče vsebine, imajo mnogi „spisi“, kakor jih letnikovo „Kazalo“ razvrščuje, stalno vrednost. Med temi osobito „Izgledi bogoljubnih otrok“, . . . o katerih pozneje. „Svetloba — luč“ nam razodeva pisatelja g. Matijo Silo, kateri je, kakor na zgodovinskem, tako tudi na bogoslovnoznanstvenem polji doma. Njegova marljivost, s katero bučeli jednako zdaj v bogoslovni, zdaj v modroslovni, zdaj zopet v prirodoznanski ali zgodovinski stroki nabere primernega gradiva ter ga čitateljem ponuja kot sladek med, je res občudovanja vredna. Ako bi kedaj prišlo do znanstvenega teologičnega lista (o katerem se je že tu in tam toliko govorilo — a nič storilo), bil bi g. župnik Sila lahko jeden najboljših sodelavcev. — „Ogled in dopisi“ imajo, kakor je že v naravi sami, le bolj istodobno vrednost. „Pesni“ Daničine, le nekatere izvzimši, zdaj več ne dosezajo onih v prejšnjih letnikih. Mnoge so zgolj verzificirana proza s slabo ali celó z nobeno rimo; tu in tam zgolj prevodi, pa brez naznačenja dotičnega izvirnika, v čemer se v Slovencih čestokrat greši. — Obžalovati je, da je tudi „Kazalo“ zeló nepraktično osnovano, ker ni nič druzega, kakor prepis naslovov v vsakem listu. Ako hoče kdo kako tvarino poiskati, mora prej prebrati celo stran in morda je še ne dobi. Tvarinsko-abecedno kazalo bi bolj ugajalo

2. „Slovenski Prijatel“. V Celovci 1883. vel. 8°, str. 556. XXXII. tečaj. Urednik in založnik Andrej Einšpieler, knezoškof. duh. svetovalec, katehet in učitelj na c. k višji realki v C. — Ta homiletiški list, ki je s koncem l. 1883. nehal, bil je izključno namenjen slovenski duhovščini kot kažipot v njenem delokrogu cerkvenega govorništva. Izobraženi laiki si morebiti še niti ne domišljujejo, koliko je vplival ta list na domoljubno zavednost in razvoj slovenskega jezika. Ko domača duhovščina še ni imela tacega časnika, tedaj je v svojih cerkvenih ogovorih le preveč nemškovala, vzgojena se ve v nemškem duhu. Pomočkov za izdelavo homilij v domačem jeziku je imela silno malo, zato se je ukvarjala s pustimi frazami, katerih kar mrgoli v nemških homiletih, in tako se je zasejalo v naš narod tudi dokaj germanizmov, ki so pri starejših ljudeh še zdaj ukoreninjeni in se bodo pogubili še le z njih smrtjo. A ta list je začel v domačem duhu jedernate, logičnoizvedene govore v čisti materinščini objavljati in nemško vzgojeni duhovščini kazati, kako naj v cerkvi in šoli z ljudmi govorí po domače. Tako so se nemškovalni izrazi in stavki polagoma opuščali, lepe, dobre domače besede se uvajale in ljudje so se zmerom bolj privajali novim besedam za iste pojme. Med mladino se zdaj — vsaj upamo — po vsej širni Sloveniji verske resnice pravilno molijo. Tu in tam so župljani sami spoznavali, da ta ali oni „gospod“ — akoravno jo malo po „hrvaško“ zavijajo (v čemer nevedé zaznamenujejo ravno čisto slovenščino) — lepše in bolj po naše govoré s prižnice, kakor so pa „ranjki gospod“. — Na mejah slovenskih dežel je prižnica s katehizovanjem jedini branitelj — naše narodnosti, dokler ne dobimo tudi ondu narodnih šol. Na Koroškem in sploh ob nemški meji je menda le še tu prostor za slovenski jezik. In če je morda na takih župnijah duhovnik, ki ni rodom Slovenec, ali celó nasproten našim težnjam, oznanoval je po „Slov. Prijatlu“ vender v dostojni obliki vernikom božjo besedo. Le vprašaj naše narodne duhovnike, možé, ki stojé v 40 in 50 letih, kje so se naučili slovenščino gladko govoriti in pisati, odgovoré ti, da iz „Prijatla“. In koliko so v stanu duhovniki pri zvrševanji svojega posla pokvariti jezik, ako krenejo na napačno pot, znano je iz zgodovine, pa tudi iz motrenja stvarí same. — Če še poleg tega omenimo, da se je pri raznih cerkveno-domovinskih slavnostih (n. pr. Ciril-Metodovih, Mohor-

jevih . . .) poleg ljubezni do sv. vere in kat. cerkve netila tudi ljubezen do ožje in širje domovine naše in do mile materinščine, potem še le najdemo tisti vir, iz katerega se je v srca priprostih seljanov izlil oni domovinski čut in narodni ponos, katerega niso mogli podreti najhujši viharji naših sovragov. Ako bi naše ljudstvo ne imelo te podlage, iskra narodnosti bi ne bila tako hitro zanetila in vnela plamena domovinske zavesti; in delovanje zgolj posvetnih domoljubov bi bilo dolgo ostalo Sisifovo delo. — Bodimo torej pravični in zdaj ob zvršetku tudi z jezikoslovnega stališča „Sl. Prijatlu“ položimo na glavo zimzelenov venec, kajti njegovo delo ni in ne bo vénilo.

V teh dolgih letih je prinesel „Prijatel“ — kakor spričuje na konci za vse tečaje od 1856—1882 (1883 ima ga posebej) pridejano, 68 stranij obsezajoče „Kazalo“ — veliko homiletiškega blaga, različnega po vsebini, kakor po obliki. Tehtnost spisov ravná se večinoma po dobi pisateljev. Res bi mnogo zdelkov bolje bilo ostalo nenatisnenih, sosebno če se še le po smrti pisateljevi objavljajo; a vender moramo priznati, da velika večina je dobra, rabljiva. Kolikor jih je nam prišlo pred oči iz starejših letnikov, zdé se nam najboljše pridige Fil. Jak. Kafola, ki je bil jeden najvzglednejših cerkvenih govornikov slovenskih. Njegovi ogovori, posebno priložnostni, niso le polni versko-cerkvenega duha, ampak tudi prešineni z domovinsko ljubeznijo in z narodnim ponosom, ko za olepšavo in živahnost sezajo v domačo zgodovino, na jedno stran opisujé njeno žalostno, temno lice naših sprednikov, še bivših paganov, na drugo pa svetlo krščansko dobo ali verski cvet slovenske dežele, in tako vernike vnemaje za pravo krepost in krščansko čednost. Zdi se nam, da jo je ta slavni mož primerno pogodil; in bilo bi želeti, da bi ga tudi v sedanjih dneh posnemali slovenski homileti. —

Veliko pisateljev, o katerih dosedanje slovstvene zgodovine naše molčé, prikazalo se je v „Prijatlu“. Dokaj jih je brezimnih, nekaj s tvrdkami, in malo podpisanih. Razven Andreja Einšpielerja se nahajajo imena: Filip Kafol, Janez Globočnik, Ivan Škofic, A. Ankerst, Jožef in Janez Rozman, celó V. Wiery, Fr. Cvetko, M. Torkar, J. Volčič, Stef. Kandut, S. Gaberc, Gregor Jakelj, Fr. Rup, L. Ferčnik, T. Mraz, J. Ažman, Ant. Žlogar, Tomo Zupan, M. Lendovšek, Florijan Isop, Peter Vozel, Andrej Kajtna, Marko Vales, dr. Alojzij Cigoj itd. To so samó nekatera imena, ki sem jih zapazil v tem ali onem letniku. A veliko je še drugih, ki so znana jedino uredniku. Javno bi smel tu izraziti mnogih gg. željo, naj bi vredni g. starina koroški, prof. Einšpieler blagovolil spisati slovstveno zgodovino slovenske homiletike, ker menda nobeden drug gospod razmer tako na tanko ne pozna, kakor on. Ali če njemu zaradi opešanih očij, kakor je v zadnjem listu omenil, to ni več mogoče, naj iz domovinske ljubavi pripomore k temu delu kakemu drugemu, morebiti č. g. L. Ferčniku ali g. M. Torkarju, da bi se tudi od te strani pojasnila naša slovstvena povestnica. „Duhovni Pastir“ bi s takim slovstveno-zgodovinskim sestavkom postavil lep pa hvaležen spominek svojemu spredniku.

3. Govorèč o „Slov. Prijatlu“ ne smem zamolčati njegovih prilog, tem menj, ker še zdaj, kolikor mi je znano, v nobenih bibliografičnih zaznamkih kot celota niso omenjene. Bojda že od l. 1863. je prinašal po jedno ali več pol „Razlaganja kršč. kat. nauka“, katero je bilo l. 1876. dokončano. To obširno delo obseza 8 debelih zvezkov, nekateri imajo čez 1000 stranij. Par prvih zvezkov je spisal čez vse marljivi, občeznani slovenski domoljub Ivan Škofic, ki je l. 1871. umrl župnik v Suhoru pri Metliki, druge pa njegov pobratim, duhovni svetnik

g. Ivan Volčič, sedanji župnik v Šmarjeti na Dolenjskem, po svojih mnogobrojnih spisih obče znan slovenskemu svetu. Ko je bilo to „Razlaganje kršanskega katoliškega nauka — Spisal po druzih spisih duhoven ljubljanske škofije. V Celovci 1876 (zadnji zvezek). Tiskarnica družbe sv. Mohora v C. vel. 8⁰, str. 1273 (zad. zv.) s „splošnim obsegom in kazalom vse tvarine kerš. nauka“ str. 12“ — dokončano, začele so zopet izhajati kot priloga:

4. „Šolske katekeze za pervence“. Spisal Tomaž Mraz, župnik v Vuhredu, lavantinske škofije. Ta knjiga je bila l. 1878. v tiskarni družbe sv. Mohorja v C. dovršena. Obseza 240 stranij v vel. 8⁰. Te priloge je bibliografija slovenska v Matičinih letopisih tu in tam sicer omenjala, a kot celot jih ne najdem zaznamenovanih.

5. Précej na to pa je z l. 1878. izhajala „Razlaga srednjega in največjega šolskega katekizma. Spisal Tomaž Mraz, nadžupnik in dekan. 1883. Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovci. Vel. 8⁰, str. 1036.“

Kar je bil „Prijatel“ sam na sebi slovenskim homiletom, to in še več utegne biti ta obojna praktična kateketika slovenskim kateketom. Koliko dobrega in koristnega gradiva so omenjene knjige prinesle, to bodo gg. homileti in kateketi sami vedeli najbolje presoditi. Po nekaterih oddelkih, katere sem v teh „šolskih katekezah“ pregledal, smem se o tem, v bogoslovni književnosti epohalnem delu, pohvalno izraziti. Kaj tako sistematično dovršenega pri tako nedostatnih slovenskih virih, (katerih inojezičnih se je pisatelj posluževal, ni povedano), kar na hip ni bilo pričakovati. Občudovati se morata izredna marljivost in vztrajnost č. g. pisatelja Tom. Mraza, kakor tudi njegovi opomini in kažipoti učitelju, ki so tu in tam v knjigi pridejani; kaj lepo pa se podajo kratke sentence, katere uprav v Slomškovem duhu — če tudi ne vselej pravilno rimane — prideva vsaki razlagani resnici (n. pr.: Z Bogom začni vsako delo — pa bo dober tek imelo; — Bog vse vidi in vse ve, — greh se delati ne sme; — Kdor starše ljubi in spoštuje, — Bogú, ljudem se prikupuje; — Pregrehi ničesar ne smeš privoliti, — če nočeš si duše in trupla zgubiti; i. t. d.) — sploh vse razodeva v čislanem pisatelji izvrstnega pedagoga, odličnega kateketa slovenskega.

Jezik je v „Prijatlu“, kakor v katekezah, v obče pravilen in po teku let tudi vedno čistejši; krajevne razmere so vplivale na mnoge pisatelje, n. pr. znani Fr. Cvetko piše v prav jedernatem vzhodno-štajarskem narečji, v njegovih zdelkih je vse polno menj znanih izrazov, ki bi se pri pridigah na Kranjskem z vspehom teže rabili. Ako niso ti izrazi že v Cafovi in drugih štajarskih zbirkah zapisani, ne bi škodovalo izpisati jih za bodoči slovensko-nemški slovar, ki ima biti zvesto zrcalo vsečiherne slovenščine. — Vender bi bilo želeti, da bi se v takih knjigah, ki služijo izobraženemu duhovstvu, nemškovalni izrazi, n. pr. grevenga, brumen, žegen, ter jednaki, odslej po polnem izpuščali, ker se jih homilet in kateket itak lahko poslužuje, in če jih parkrat rabi v boljše razumljenje pri svojih poslušalcih, naj se jih pozneje v javnem govoru ogiblje, saj se ljudje dobrega sinonima za isti pojem hitro privadijo. Ako slednjič še omenim, da je v „Prijatlu“, „Keršč. nauku“ in „Katekezah“ veliko dobrih izrazov za dogmatično, moralno, cerkvenopravno itd. tvarino, ki utegnejo splošno obveljati, povedal sem ob jednem, da je tu nagromadenega dokaj gradiva za bodočo teologiško terminologijo, ki nam je v večji razvoj naše bogoslovne književnosti tudi zeló potrebna. — Iz vsega tega razvidimo, kako velike zasluge ima slavni Andrej Einšpieler za to stroko našega slovstva in koliko hvale mu je dolžna slovenska duhovščina.

(Dalje prihodnjič.)

„Sledovi slovenskega prava.“ Spisal Janko Babnik, Letopis Matice Slovenske 1883/4, str. 64—95. Gospod pisatelj se je zatopil v našo preteklost ter si iz nje izbral interesanten predmet — pravo naših pradedov. Na podlagi raznih virov dokazuje, da smo imeli Slovenci, dokler smo bili še svobodni, svoje pravo, katero je bilo v najstarejših časih običajno. Dokler je bil Slovenec gospodar na svoji zemlji, sodili so ga domačini po slovenskem pravu; ko pa ga je podjarmil tuj, mogočen narod, kateri ni spoštoval njegovih narodnih svetinj, tedaj so pokopali s slovensko svobodo tudi slovensko pravo. Tujec je Slovencem sodil po svojem pravu, slovensko pravo ni veljalo zanj. In tako so v teku stoletij izginjali pravni običaji slovenski, ostali so le sledovi — sledovi nekdanjega prava in pravne zavesti slovenskega naroda. — Da so imeli Slovenci svoje pravo, dokazuje pisatelj s tem, da so Nemci razločevali „testes tracti per aures“ in „testes slauenicae institutionis“. Drug važen argument je ta, da Madjari še dan danes rabijo pravne termine, katere so si prilastili od Slovencev in sklep je po polnem naraven, da so Slovenci gotovo imeli svoje pravo, ker so poznali pravne termine. — Stari Slovenci niso poznali nobene razlike stanú, sužnjev niso imeli; še le, ko so prišli z druzimi narodi v dotiko, smatrali so vojne ujetnike za sužnje. Živeli so v zadrugah; v tem mnenji podpira g. pisatelja to, da se še dan danes nahajajo sledovi zadrug kakor v Zagorcih, ki so etnografično Slovenci, med benečanskimi Slovenci pa so se še neki dan danes ohranile. Tudi tako zvane „Gemeinhausereien v Windisch-Matrei“ na Tirolskem spominajo nas na zadruge. Iz zadruge se je razvila župa, nje načelnik je župan, kateri je bil v najstarejšem času sodnik, svečenik in načelnik v vojski. Sodišče je bilo sestavljeno iz 12 sodnikov, predsedoval mu je župan. Županska sodišča, katera tu navaja g. pisatelj, ohranila so se jako dolgo, sosebno na Kranjskem. Kakor Dimitz piše (Das Landschrannengericht in Laibach, str. 232 i nasl.), ohranila so se skoraj do začetka 16. stoletja. Ko so Karolingi podjarmili Kranjsko, ustvarili so sicer grofovska in dvorna sodišča, vender so še mimo njih obstajala županska. Znano je, da je l. 1338. izdal vojvoda Albreht II. nekak pravni red, iz katerega je potem navstal novi pravni red, tako zvana „Schrannenordnung“ l. 1564. To sodišče, (Landschrannengericht, forum nobilium), katero se je ustvarilo na podlagi tega pravnega reda, zborovalo je ob gotovèm času v Ljubljani v deželni hiši. Predsedoval mu je deželni glavar. Temu sodišču so bili podvrženi vsi stanovi. Nekateri zunaj dežele bivajoči plemenitaši odkupili so se, da jim ni bilo treba pred to sodišče hoditi. L. 1374. dal je Albrecht III., kakor nam v omenjenem spisu Dimitz poroča, plemenitašem Slovenske Krajine, Istrije in Metlike dovoljenje, da smejo imeti svoje sodišče ter ne spadajo potem pod ljubljansko sodišče. V tem sodišči plemenitašev (der Edeln) Slovenske Krajine, Metlike in Istrije zasleduje Dimitz župansko sodišče. Ta privilegij je Slovenski Krajini vzel cesar Maks I., Istriji pa Ferdinand I. in podvrženi so bili zopet ljubljanskemu sodišču. — Jako zanimivo je, kar poroča g. Babnik o županskih sodiščih in njega prisednikih, katerim je pri glasovanji jako dobro služil rovaš. Slovenci so se v teku časa seznanili z državnimi formami druzih, sosebno nemških narodov ter si te forme prestvarjali po svoje, kakor jim je baš ugajalo. Tako so si vzeli od tujcev izraze kralj, cesar, knez in oblasti določili nositeljem teh imen. O slovenskih vladarjih nam je jako malo znano, a kar je, to je velike važnosti za našo zgodovino. Tako n. pr. vemo, kako so slovenske kneze ustanávljali na Koroškem, kateri obred nam je do dobrega ohranila zgodovina. Koncem svojega spisa slika nam pisatelj dobo, ko je Slovenec postal tujec na svoji zemlji. Ko so ležali na tleh slovenstva stebri stari, izumiralo je vedno bolj in bolj

domače pravo, Nemci so ga skušali nadomestiti s svojim, kar se jim je večinoma posrečilo, ostalo je le še nekaj pravnih običajev, ki so se nam ohranili do denašnjega dné, pač le nekoliko kamenov od nekdanjega krasnega poslopja.

Ta spis, ki je stal g. pisatelja mnogo truda in temeljitih študij, iznenadil nas je jako prijetno, sosebno ker je to delo prvo, katero moremo na tem polji zabeležiti. Pisatelj nas je hotel s tem interesantnim spisom opozoriti na to, naj zapisujemo pridno in vestno pravne običaje še dan danes živeče v Slovencih, drugače se nam izgubijo še ti zadnji sledovi našega prava. Želeti je, da bi se slovenska inteligenca nekoliko bolj zanimala za te naše narodne svetinje, kakor se je doslej. Vzgled nam naj bodo v tem obziru drugi slovanski narodje, kateri so na tem polji že mnogo dosegli.

Gospodu pisatelju pa se iz vsega srca zahvaljujemo za to izvrstno delo, katero je s posebnim zanimanjem bral vsak, kdor se le nekoliko briga za preteklost naroda svojega! A. Hudovernik.

Najnovejši koroški zgodovinar prof. Aelschker (Jelškar?) je tako natančen, da na str. 721. svoje „Geschichte Kärntens“ piše o nekem ljubljanskem škofu na početku XVI. stoletja z imenom „Christoph Rauscher“. — Saj mu ime Ravbar, Rauber vender ni dišalo preveč slovenski, čeravno vemo, da se on v svoji zgodovini skrbno ogiblje vsega, kar bi spominalo slovenstva na Koroškem.

Opozarjamo naše čitatelje na „Specialrepertorium“ vseh krajev, sel in sosesk po Avstrijskem, ki ga izdaja centralna statistična komisija pri Hölderji na Dunaji. V njem so prebivalci pojedinih krajev natanko razločeni po veri in narodnosti. Zvezki Štajerske, Koroške in Kranjske pisani so v obeh „deželnih“ jezikih, Krajevna imena zabeležena so menda po najpravilnejši slovenski obliki. Opomina vredno je, da zadnji imenovanih zvezkov piše dosledno Krajnsko in ne Kranjsko.

Srbsko učeno društvo je našega rojaka, profesorja Mat. Valjavca v Zagrebu, imenovalo za svojega dopisujočega člana. — Srbski kralj je slavnoznanemu skladatelju Slovencu Davorinu Jenku podelil red svetega Save.

Srbska književnost. Nedavno je izdal v Belem gradu Milorad P. Šapčanin zbirko pesnij: Žubori i vihori, str. IV + 288. Šapčanin je bil do sedaj znan posebno po svojih pedagogičnih delih; spisal je tudi več prelepih pripovedek, med katerimi zavzema prvo mesto historična povest „Hasan Aga“; kritiki ga prištevajo prvim srbskim pripovednikom. Pesni je sicer tudi pel, ali bile so objavljene po raznih časopisih. Zdaj je te „raztresene ude“ svoje zbral in jih podal v imenovani zbirki, s katero je stopil na stran Branku Radičeviću, Jakšiću, Zmaju Jovanoviću, Puciću . . . Posebno lepe so „Danici“ (sestri svoji), „Otadžbini“, „Materi“, „Slepac“, „Na groblju svetog Marka“ in cikla „Božić“ (12 pesnij) pa „Izlet u selo“ ter druge. Posebne omembe je vreden spev „Nevesta Ljutice Bogdana,“ ki je bil poprej tiskan v „Letopisu Matice Srpske“. Dr. Milan Savić in Filip Obrkneževič, katera sta to pesen presojala, poročata: „Pesma je puna krasnih momenata, karakteri su sigurno i plastično nacrtani, a ansambl je, ma i romantičan, ipak na prirodan način izveden, bez fantastičkih dodataka i nemogućne garniture. Celu pesmu provejava zaisto lepa pesnička zamisao, sa spretnim sporednim dogagjajima, markiranim zapletom i sa onim tragičnim duhom, koji je prava esencija takvih epskih pesama . . . Nevesta ljutice Bogdana, prava je pesma, koju je spevao pravi pesnik“. Jezik Milorada Šapčanina je tako lep in čist, kakor malokaterega srbskega pesnika. — Omeniti nam je tudi nekaj novih igrokazov. Milovan Gj. Glišić je izdal igro „Dva cvancika“, katera se je z vspehom že igrala v na-

rodnem gledališči v Belem Gradu. Tam so se predstavljale razven rečene igre lani še te-le originalne stvari: „Kraljica Jakvinta“, drama Dragutina I. Ilića; „Mika praktikant“, gluma, in „Kolera“, šaljiva igra, obe iz peresa Dragomira Brzaka; „Podvala“, komedija Glišićeva in šaljiva igra Koste Kostića: „Nije sve zlato što se sija.“ V narodnem gledališči srbskem v Novem Sadu se je predstavljala z velikim vspehom historična tragedija nadarjenega pesnika Mite Popovića: „Stevan, poslednji bosanski kralj.“ Še večji vspeh je na istem odru imela tragedija „Pera Segedinac“, katero je spisal dr. Laza Kostić Ali smela se je igrati le dvakrat, tretjič jo je policija že prepovedala. V istem gledališči videla se je nedavno šaljiva igra „Provodadžije“, za katero je pisatelj Milan Savić dobil od „Matice Srpske“ razpisano nagrado 200 goldinarjev. Repertoar srbskega gledališča v Novem Sadu obogatil je tudi Kosta Radulović s svojo šaljivo igro „Udatba po moranju“. — „Narodna biblioteka braće Jovanovića“ pomnožila se je zopet za nekaj zvezkov, kateri se po 16 novč. dobivajo pri založnikih v Pančevu. Zvezek 75. obsega Jovana Popovića tragedijo v 5 dejanjih z naslovom „Lahan“; 76. pa prinaša prelogo Goethejevega „Egmonta“ od A. Sandića; 77. zvezek ima XVII. oddelek del Dositeja Obradovića, 78. pa Lérmontovelj roman „Junak našega časa“ v prelogi Gjorgja Popovića. — V Dubrovniku izdaja knjigar Dragutin Pretner tudi svojo „Narodno biblioteko“, ali z latinico tiskano. XV. zvezek obseza tragedijo „Jan Hus“, katero je l. 1879. napisal bil znani srbski pesnik Matija Ban; on izvrstne svoje proizvode objavlja v „Slovincu“. Za knjigo je plačati 60 novč. Kakor čujemo, prelaga se že na češki jezik. — XVI. zvezek te biblijoteke pa obseza: Narodne humoristične gatalice i varalice, skupio jih po Boki Kotorskoj, Crnojgori, Dalmaciji a najviše po Hercegovini Vuk vitez Vrčević. Cena 40 novč. — Stvari Vuka Vrčevića so tako izvrstne po vsebini ne menj, kakor le po lepem hercegovskem narečji, da jim ni treba nobenega priporočila. — Mita Živković je počel v Belem Gradu izdajati zbrane svoje povesti: Pripovetke. Do sedaj je izšel prvi zvezek. — Braća M. Popovići v Novem Sadu sta izdala nedavno, nadaljevaje svoje izdaje cenih zbirk narodnim pesnim, dva nova zvezka (po 15 novč.); v prvem se opeva „Kralj Miljutin“, v drugem pa „srpski junaci u narodnim pesmama“. — Povémo naj še, da je z novim letom počelo izhajati več časopisov. V Belem Gradu izdaja J. Ilijić „Preodnicu“, kateri stoji na leto 6 gl. ter je namenjen umetnosti, zabavi in pouku. Izhaja po dvakrat na mesec. — Gjorgje Rajković izdaje v Novem sadu „Glas istine“, list za duhovne govore, životopise in starine. Gaslo listu je „vera in morala“. — Na Cetinji je obnovil Jovan Pavlović „Crnogorko“, list za književnost in zabavo. Izhaja vsak četrtek in stoji 6 gld. — V Zagrebu ureja od novega leta Dušan Rogić književno-zabavni časopis „Srpski zabavnik“; na leto stoji 4 gld. in izhaja 5., 15. in 25. vsakega meseca. — „Primorac“, katerega je proti koncu lanskega leta začela izdajati na Dunaji srbska mladež iz Dalmacije, ustavil je svoje izhajanje zaradi slabe materijalne podpore. — Znani pisatelj M. Gj. Milićević, kateri si je s svojim „Zimnjim večerima“ pridobil slave in pripoznanja tudi zunaj svoje domovine, izdal je v drugi izdaji svoje učeno delo „Kneževina Srbija“, katero nam podaja o tej deželi premnogo geografskih, etnografskih in arheoloških podrobnostij. Ker se je od l. 1876. Srbija nekoliko povečala, izdal je v popravljeni obliki Miličević svoje delo na novo pod naslovom „Kraljevina Srbija“. Knjiga ima 485 stranij in geografično karto; v njej se na novo opisujejo „novi krajevi“ s štirimi upravnimi okraji: niškem, pirotskem, vranjskem in topličkem. — Minister Novaković je sestavil knjižico, katero bo gotovo tudi uči-

telje slovenščine na naših srednjih šolah zanimala. Glasi se: „Gramatika staroga slovenskoga jezika za srednje škole kraljevine Srbije.“ V Belem Gradu, 8⁰, s 163 stranmi. — Zadnji čas je pač, da se tudi za naše šole poskrbi dobra slovnica staroslovenskega jezika; kajti Marnova ni niti dovolj zanesljiva, niti praktična; s takimi učili se mladini vtepa v glavo, ako se je sploh prime, — le sovraštvo in nastor do prekrasnega jezika, katerega gojiti je med vsemi Slovani pač najbolj naša dolžnost. III.

Poljska književnost. V knjižnici knezov Osolinskih, ki hrani v sebi mnogo zakladov poljske slovesnosti, našli so več do sedaj nepoznanih del Julija Słowackega, katera se bode v posebnem zvezku pridejala novi izdaji njegovih dél, ki se ravnokar pripravlja. — Nestor poljskih pisateljev, J. J. Kraszewski je izdal pred nekaj meseci zbirko povesti pod naslovom „Mozaika“. V „biblijoteki najboljših del evropskih slovesnostij“ izide še letos izdaja „Izbranih del Josipa Ignaca Kraszewskega“, ki bo obsezala njegova najboljša pripovedna dela, estetične, zgodovinske in socijalne razprave. Dasi je ubogi starček zaprt, vender mu je duh vedno čil. Sedaj piše povesti za več poljskih listov; v „Biesiadi literacki“ izhaja njegov novi roman „Bez butów“ (črevljev), v „Tygodniku illustrowanem“ roman v dveh zvezkih: „Od kolebki aż do grobu“ (Od zibeli do groba), v „Klosih“ pa povest „Psia wiara“ (Pasja vera), katera nam slika sedanje življenje na Volinjskem. —

Ne v Ameriko! Povest Slovencem v pouk po resničnih dogodbah sestavil in spisal Jakob Alešovec. Založil pisatelj. Tisk J. Blaznikovih naslednikov v Ljubljani 1884, 8. 231 str. Odkrito moramo povedati, da nam še nobena povest iz Alešovčevega peresa ni tako ugajala, kakor ta. Sicer se jej tako z jezikovnega, kakor s tehničnega in estetičnega stališča dá marsikaj očitati, a pisatelj žalostne dogodbe in britke izkušnje slovenskih izseljencev v Ameriki pripoveduje tako živo in mikavno, da čitatelj o splošnji zanimivosti lehko pozabi vse hibe. Posebno hvale vredna je pa patriotična tendenca Aleševčeve knjige, ki narod slovenski z živimi vzgledi svari pred boleznijo izseljevanja, katera se po nekaterih krajih vedno nevarneje prijema Slovencev. Ozdravljen bode, kdor to knjigo prebere. Zato jej želimo mnogo kupcev in bralcev zlasti med priprostim narodom. Prodaja jo pisatelj Jakob Alešovec v Ljubljani, Ključarske ulice št. 3. Veseli nas tudi, da pri Blaznikovi tiskarni opazujemo gledé tiska in papirja poseben napredek.

Popravek. Zagrebški naš dopisnik pripoveduje v svojem VIII. pismu iz Zagreba („Ljublj. Zvon“ IV, 227), da je ondotna Sokolova dvorana „električno“ razsvetljena. Prijatelj Spectabilis se v Slovenskem Narodu (1884, 87) spotika ob to poročilo ter pravi, da ima Sokolova dvorana „le plinove luči“. Da opravičimo svojega posebno točnega in vestnega poročevalca, moramo povedati, da smo njegovo VIII. pismo iz Zagreba prejeli še meseca januvarija t. l.; takrat je bila pa dognana stvar, da se dvorana električno razsvetli v štirinajstih dneh, tedaj prej nego VIII. pismo ugleda svet. Ali med tem, ko je pismo ležalo v urednikovi miznici, zakasnilo se je delo in zatorej so provizorično za letos uvedli plin. Do jeseni bode električna svečava gotova! Sicer nas pa veseli, da g. Spectabilis naš list tako pazno čita.

„Ljubljanski Zvon“
Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: celo leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30. četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamični zvezki se oddajejo po 40 kr.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: Fr. Levec.
Uredništvo in upravništvo v Novih ulicah 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji:
Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.
Leto IV. V Ljubljani, 1. junija 1884. Štev. 6.

Spomladi le nikár!

Dan se bliža, skôraj mi napoči,
Vsaki živi stvari dan strašán;
Dan, ki dušo od telesa loči,
Pridi, klanjam se nebeški moči,
Meni ni strašán poslednji dan!

To okó, ki v njem nebó brezmejno
Ogledava se in drobna stvar;
Ki sedàj takó svetlobe žejno
Pije luč nebeško blagodejno, —
Skôraj zadnji mu ugasne žar.

Srce to, ki up in strah in želje
Noč in dan mirú mu ne dadé;
Žalost mine, mine mu veselje,
Ko ga umirí z nebá povelje,
Vekomaj bo mirno to srcé.

Bodi! Kakor okno čem zapreti
To okó, da bo mi noč okrog;
Sàj zadosti videl sem na sveti,
Ko človeka videl sem trpeti:
Zemskih sem nagledal se nadlóg.

Bodi! Srce to naj že miruje,
Kakor dete trudno naj zaspí;
Bolečine svoje, in kar huje,
Bolečine je nosilo tuje, —
Čas, da težko breme odloží.

Bodi! Temno zagrinjalo padi
Ter zakrij mi solnca zlati žar;
Kadar te je volja, me presádi,
Stvarnik, v drugi svet, le ne spomladi,
Le spomladi, prosim te, nikár!

Ko vse tiho v logu in dobravi,
Redek grm in gôlo je drevó;
Ko marjetice mrjó po travi,
V južni kraj leteli so žrjavi,
Duh tedàj zapústi mi teló.

Ne sedàj, ko s cvetjem svet odeva,
Radost trosi, koder gré, pomlád;
Srca solnce in zemljó ogreva,
V gozdu zelenečem kos prepeva,
Ljubi, snubi vrabec in strnád.

Ko življenje iz življenja klije,
Vse veselo giblje se povsod;
Ko lepoto, ki po svetu sije,
Kakor méd metulj okó mi pije,
O kakó bi mogel zdaj od tod!

Saj ne branim se; ko dan napoči,
Zapovej, življenja gospodár,
Da se duh mi od telesa loči,
Klanjam volji tvoji se in moči, —
Le spomladi, stvarnik moj, nikár!

Jos. Stritar.

Mrtva srca.

Povest.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

Trinajsto poglavje.

Videl povsod si, kak iščejo d'narje,
Kak se le vklanjajo zlat'mu bogu.
Preširen.

Rakovci ob vodi se je imela deliti sveta birma. Vas z raztrganimi strehami in umazanim zidovjem je bila olepšana tisti dan kakor nevesta pred poroko ter se šopirila v zelenji in cvetji. Povsod se dvigajo mlaji proti nebu in vihrajo pisani trakovi! Pred cerkvijo pa stoji velikansk slavolok z znanimi prekipečimi napisi; okrog tega slavoloka je razstavljal in urejal vaški učitelj svojo mladino ter jej v glavo ubijal, kako se jej je vêsti o škofovem dohodu.

Za vasjo v bregu je plapolal ogenj; strelci so nabijali topiče in v žarjavici belili palilno železje. Sedaj in sedaj buti strel, da se pretrese hrib in dol. Vmes se oglašajo zvonovi visoko v domačem stolpu, kakor tudi v podružnih stolpičih po hribovji na okrog.

Prihitelo je ljudstva, da se napravlja gneča po vasi. S cvetjem olepšani otroci tirajo se tja in sem ter s svetlimi pogledi pričakujejo sreče denašnjega dné. Prodajalci, (po vedenji in mišljenji sorodni tisti druhali, katero je nekdaj Jezus iztiral iz svetišča), kriče pred božjim hramom ter hvalijo na vse pretege sladko svoje blago. Tu in tam se prepirata dva zavoljo prostora in napravljata hrup, kakor ga sodni dan ne bode čuti! Mestni gospodje se prikazujejo v množici in s kmetskimi dekleti počenjajo neslane svoje šale. Mestne gospodične pa kupujejo znane verze in na uhó si pripovedujejo, kar so čitale na belih listkih! —

Knez je moral dospeti vsak trenutek v vas. Pred župnijo so ga hoteli pozdraviti najprej. V ta namen se je zbralo pred visokim vhodom obilo duhovščine in druge gospôde. Še celó Ernest Malec z Nižave je prišel ter se sladkal duhovnim prijateljem. Domači župnik, gospod Andrej Blagor, hodil je nemirno od jednega do druzega. Skrbelo ga je in v strahu je živel.

„Kake volje bo danes? Bog vé, kake volje bo danes?“ povpraševal je boječe.

„Ko sem bil zadnjič pri njem, ni se mi videl visok,“ odgovorí mu župnik Reber, ter lahkodušno dostavi: „No, ali midva sva součenca!“ Služboval je pri osamljeni cerkvici v pogorji, toda v veliko svojo zaslugo si je štel, da je bil součenec knezu in škofu.

„Leskovškega je menda dobro pretipal,“ oglasi se dekan Muhar iz Rovt, „ali ta nima nikdar svojih računov v redu! Tudi cerkvene posode, še celó krstni kamen in sveto olje ni bilo v spodobnem redu! Knez je bil menda silno razdražen!“

„Moj Bog, kake volje bo danes! Moj Bog!“ ihtí Blagor.

V tistem hipu priropoče po vaškem trgu star in težak voz ter obstoji pred družbo. V veliko njeno radost stopi z voza stari graščák iz Soteske, grof Anton Babo. Z njim pa je prišla tudi prekrasna hči, grofica Lina. Grof Anton je bil zastopnik starega plemenitaškega plemena, aristokrat, kakor jih ima malo, zelo malo zemlja slovenska. Da je bil veren služabnik cerkve, umé se samó ob sebi.

Z ošabnim pogledom premeri pričujoče, podá roko dekanu Muharju in se hladno prikloni domačemu župniku. Potem pa se prične razgovarjati s starim kanonikom, ki je bil že prejšnji večer prišel iz mesta. Druga družba je spoštljivo umolknila.

„Kdaj je dospeti njihovi knežji milosti?“ vpraša grof zaspano.

„Vsak trenutek!“ odgovorí kanonik in sreča se mu sveti na obrazu, da ima čast razgovarjati se s tako visokim gospodom.

Pri stráni ob farovškem vrtu je sedel na plotu gospod Lavrencij Sodar. Potil se je in z modrim robcem neprestano oral po tolstem svojem obrazu. Tik njega je slonel sin, notar, ter se — posebno od tedaj, ko je prišla kontesa — očividno nekoliko sramoval družbe neokretnega očeta, ki je v jednomer stokal, tožil o vročini in o dolgem času.

„Kaj vraga spomnil se je ta Malec, da me je posadil tu sem na solnčno vročino, da se pečem, kakor ovca na drogu!“ togotí se stari.

„Ne preglasno, ata!“ tolaži ga notar, „da Vas kdo ne čuje!“

„E, naj me čuje ta ali oni! Čemu sem tu, bi rad vedel in — basta! Ali ta Malec se dela, kakor bi bil pamet in modrost zajemal z loparjem — mi pa smo sami bedaki! Le pridi, videl boš, da bo prav! To je bil odgovor, če sem hotel vedeti, čemu naj postavim telo svoje v Rakovec na prodaj! Kaj mi hoče škof? Dolžan mu nisem nič, in on meni nič — in sedaj basta!“

S strahom se je oziral elegantni sin po oddaljeni družbi, če ni morda opazoval kdo smešno-prozajičnega prizora pri plotu. Ali ravno tedaj so se gospodje stiskali okrog grofa, ki je pripovedoval, kako čvr-

stega zdravja je bil knez in škof, ko je zadnjič obedoval pri njem, in kako ljubeznivega vedenja. Vse je vestno poslušalo. To pa je onega na plotu razkačilo še bolj.

„In ali se je kdo kaj zmenil zamé? Tu na solnci me pusté, kakor pijan kmet starega svojega konja! Ko pa je prišel ta grof, ali nisi videl, kako se je vse sladkalo, kako se je vse uklanjalo, kakor dračje v piši? No, Lovre Sodar ni zadnji!“

In iz žepa je izvlekel debelo, umazano listnico ter udaril ž njo po brunu v plotu, rekoč:

„Ta je grof vseh grofov — in basta!“

„Pst! pst!“ hití mladi Sodar.

„Nekaj ima ta Malec,“ prične zopet stari, ,,nekaj ima, ali kaj? To že veš, da je povabil škofa na Nižavo, da bode prenočil pod njegovo streho! Čemu? Če sem hotel vedeti, trobil je vedno: počakaj! vse boš zvedel; videl boš, da bo prav! Sedaj pa čakam tu na vročini, kakor hlapec farovški, ki gré na vrt spat med tem, ko so gospodje pri kosilu!“ Godrnjaje je spravil debelo, umazano listnico.

,,Srečo pa ima ta Malec! To je resnica! Zadnje čase je ril po tistih jamah, ter hotel kopati rudo. A zakopal je zlato in pošteni, stari svoj denar, ki si ga je Vid Kosem v potu svojega gorjanskega obraza prisluževal! Šlo je vse po vodi in sedaj je ta Ernest Malec, ki ga vidiš v oni gosposki družbi tam — berač, berač ti pravim!“

„Pst! pst!“

,,Čemu pst? Kdor je berač, naj se ne dela, kakor bi spal na rumenih cekinih, katere je že davno vrag vzel — in basta! Pa še le ta sin, ta Viktor. Vedno se poja s konjem okrog, in živí v veri, da je vsaj baron ali pa vitez. No, ali sedanje dni ste otroci vsi nič vredni, vsi, pravim!“

Notarju je čelo potno orosélo. Dobro je vedel, da se je govor nevarno zasukal.

„Vsi otroci ste malo prida,“ jezí se oče, ,,in do roditeljev nimate spoštovanja! Ne spoštovanja, ne ljubezni!“

„Tu vender ni mesto, da tako kričite!“ odgovorí notar skoraj togotno. Zdelo se mu je, da se je grofica ozirala po njem. A stari se ne dá utolažiti:

„Pač res! Ne spoštovanja, ne ljubezni! Kdor nima otrok, srečen je na zemlji! Koliko sem zapravil zavoljo tebe denarja, težko pridobljenega denarja! In kaj si sedaj? Nič. Notar hočeš biti, a še vedno sezaš v žep moj. Tebe in tvoje notarstvo moram rediti sedaj! Če ti pa rečem najmanjšo besedico, jeziš se, kakor bi stari ljudje ničesar govoriti ne

smeli! Igraš cele noči in laziš za ženskimi, kakor turški sultan. Živeti hočeš, kakor tista bleda smetana na Nižavi, tisti Viktor, ki mi želodec preobrača, če ga le vidim! To ti rečem, tako ne pojde dalje, in basta!“

Starec se je v resnici srdil. Na tolstem obrazu so se mu napele očí, in srpo je gledal po sinu, ki je previdno molčal, da bi očeta še bolj ne razjaril. A le-tá je čutil potrebo, ohladiti jezo svojo. Ker ni imel pri roki prijatelja Malca, ki je vse to prouzročil s čudnim svojim vedenjem (kakor je menil Lavrencij Sodar), ohladil je svoj srd nad sinom.

„Nikar me ne jezi, Nande,“ oglasi se zopet, „nikar me ne jezi! Ti misliš, da jaz ničesar ne vém! Ali jaz vém vse, prav vse! Včeraj si zakvartal pet goldinarjev in s točajkami se pečaš, kakor bi se to brez denarja dobivalo. A denar je prva stvar na svetu, to si ubij v glavo, da boš vedel jedenkrat in vselej!“

Ko sin (ki je predobro poznal varčno in kočljivo naravo svojega očeta), ničesar ne odgovorí, ponavlja še jedenkrat:

„Ti meniš, da ničesar ne vém! Pa se boš prepričal, da vém vse! Če me boš dlje tako srdil, napravil ti bom nekaj, da ti bodo na glavi lasje vstajali, ki jih mažeš, kakor smo mazali nekdaj os pri vozu!“

„Da v svoji govorici ne morete nikdar zatajiti nekdanjega voznika!“ oglasi se sin zbodljivo.

Lavrencij Sodar je bil namreč v mladih svojih letih voznik ter si je potem s krvavo skopušnostjo pridobil in pripotil veliko imovino. Sedaj, v starih letih se ni rad spominal nekdanjega svojega posla. Samó, kadar se je v jezi spozabil, ušla mu je beseda, ki je pričevala o njegovi preteklosti. Sinova opazka ga je torej še bolj razburila:

„Kaj, ti se sramuješ očeta svojega? Lahko se smeješ, ker se oblačiš bolje od cesarskega sina! A nikdar ti ni bilo treba skrbeti, ne za obleko, nè za jed in ne za druge reči! Ali oče tvoj, otroče! (Tu mu je bil glas mehak, kakor bi se mu hotelo jokati!) oče tvoj je moral stradati in preganjati uboštvo, spati na slami in piti vodo! Ti pa si ležal takoj na mehkih blazinah in druzega dela nisi imel na tem božjem svetu, nego da si usta premikaval, ko si jedel! Tako je in basta! Sedaj mi pa očita moje vozníštvo! Lepa je ta!“

„Ata,“ tolaži ga sin ponižno, „saj veste, da nisem mislil tako.“

Ali stari se ne dá utolažiti.

„Nekaj ti bom napravil, Nande, da se ti bodo sčetinili lasje! Če umrjem, zapustim ti revno pest tisočakov in ne vinarja več! Videl boš, da bo tako. Vse drugo pa dobé tuji ljudje in basta!“

„Molčite vender, ata, saj nisva sama!“ vzdihne notar.

„Bom pa molčal, če govoriti ne smem!“ odgovorí oni ostro, „dan danes očetje tako nič več govoriti ne smejo.“

Nekaj časa molčita. Stari brenči tjà pred se. Konečno se mu kri umiri, in sin se mu prične smiliti: delal mu je krivico, razsrdil se je samó nad Ernestom! Notar je pa tudi vedel, kako se mu je vêsti proti očetu svojemu. Delal se je torej, kakor bi bil silno užaljen. Séde na plot tik starega, ozre se jedenkrat in dvakrat proti nebu, vzdihne sedaj in sedaj in tuga se mu razlije po vsem obrazu. Očetu se topí srce: saj je bil to jedini otrok, in — hiša je denar imela.

„Nande,“ vpraša rahlo, „Nande, ali si jezen?“

„Kako bi ne bil, če vedno ravnate z menoj, kakor tedaj, ko sem še po šolskih klopeh trgal obleko?“ Vzdihne ter pogleda proti nebu.

„Staremu človeku se ne sme vse v zlo šteti,“ odgovori oče, „vidiš, jaz te imam veliko rajši, kot ti mene!“

Pravil mu je na dolgo in široko o gorki svoji ljubezni, koliko mu hoče zapustiti po smrti in kako da se le zanj — za svojega jedinega sina — trudi in muči. Sin takoj porabi mehko to priliko.

„Ata,“ pravi ponižno, „že dolgo časa imam željo z Vami o neki važni stvari izpregovoriti!“

V hipu se prične stari bati, da bi mu sin ne iztisnil kaj denarja, kakor se je pri tacih domačih prepirih rado dogajalo.

„Po moji smrti,“ izpregovorí hitro, „dobiš tako vse! Ali v življenji, Nande, moraš biti varčen in ne zapravljati! Naj zapravljajo drugi, ki bodo na stare dni še beračili!“ —

Notar se ni dal odstraniti od naskoka: „Prav važna stvar je! —“

„Moj Bog!“ zahiti starec ter vidno obledí, „pa vsaj nimaš dolgov?“

„Ne, nekaj bolj važnega je!“

„Povej že vender!“

„Oženil bi se rad!“

„Oženil!“ In skrbnemu očetu se olajša srce. „Čemu ne, če imaš dobro nevesto! Si že kaj izbral?“

„Sem! Upam, da bo tudi Vam po godu. Dobre hiše je hči!“

„Prav tako! Dobre hiše, ta je prva in basta!“

„Morda ste že samí uganili?“

„Ne! ne, le govôri!“

„Meto z Nižave si mislim!“ —

„K-a-j, Meto z Nižave, ha, ha!“ Stari se spustí s plota na tla. „Kaj praviš? Meto z Nižave? Hči Ernesta Malca?“

„Ravno tisto! Menim, da mi ne bo treba brez vspeha vprašati!“

Staremu je izginila poprejšnja rahlost z lica ter se prikazale prvotne, vsakdanje, trde in neusmiljene črte.

„Glejte no,“ pravi ironično, „in jaz o tem ničesar nisem slutil!“

„Take stvarí se ne razvešajo po cerkvenih stolpih.“

„Meto! A si že govoril z dekletom?“ Nekako čuden, skoraj sovražen pogled šine proti sinu.

„Ne še. Upam pa, da me ljubi.“

„Ker te dobro poznam, ne verujem ti tega. Torej je še nisi vprašal?“

„Ne še.“

„Prav tako, a dostavljam še, da je nikdar vprašal ne boš!“

Zadnje besede je govoril v srdu.

„Ata!“ —

„Nič ata! Če nimaš možgan v glavi, moram ti s svojimi priskočiti. Meto z Nižave! Iz te moke, ljubi Nande moj, ne bo kruha! Prvič za tega delj ne, ker nikdar ne dovolim, drugič pa za tega delj, ker nikoli dovolil ne bodem!“

„Ata,“ vzklikne notar kipeče, „ne teptajte mi sreče!“

„Ej, to je prazna beseda! Ti boš nesrečen! Ti, ki ti je vsaka točajka, če nosi zaručene lasé, ideal, ali kako že pravite učeni ljudje! To pravi drugim, a ne staremu, rodnemu očetu! Meniš pač, da boš sédel k polni skledi! Pa je že vse izpraznjeno, sinko! Prav vse! Ernest je berač, kakor sem ti že pravil, in na Nižavi ni niti opeka, ki s strehe pade, njegova!“

„Vi se šalite, ata!“

„Veruj, kar ti pravim! Saj nisi slep, a jaz poznam razmere. To vse je prišlo, kakor je moralo priti. Nekdaj je iztaknil v nesrečo svojo črno prst tam v nižavskih gozdih. Domišljeval si je, da je iztaknil železno rudo. Saj véš, kako je ril potem v zemljo, kako si je naročeval delavcev in rudokopov! In kopal je in kopal, in zakopal je v črno zemljo rumenjake, ki so žvenketali Vidu Kosmu nekdaj po vrečah! Privlekel si je od vseh stranij strojev vsake vrste in druzih ropotij. Kuhali in topili so in poskušali vse vprek. Ali stópilo in zakuhalo se je nižavsko bogastvo hi! hi! Rude pa ni bilo! In še danes je ni, ljubi sinko moj, in to niso šale, dragi moj!“

„Kdo bi si mislil, da je tako hudo!“

Mladi notar je govoril to že mnogo menj kipeče, nego prej, ko je govoril o nesrečni ljubezni svoji!

„Hudo! Malec skriva, kar se dá. V svilo oblači ženske svoje, a prtenina bi bila predraga, če bi jo morali s svojimi denarji plačevati! Že davno sem slutil vse in že dobri dve leti bo tega, kar mi je po-

jasnil denarnega zavoda agent, kako in kaj. Že takrat so ga pestili židi in že takrat se je govorilo marsikaj! Že takrat niso več snemali lukovški mesarji pred nižavsko gospôdo klobukov z glave, ker je skoraj vsaka kost ostajala na dolgu! Denar je — čast in če ga nimamo, odvzeta nam je čast in slava! Takšen je oče Malec! A če ga sedaj tam-le med gospôdo opazuješ, dela in vêde se, kakor da ima kapitala preobilo in na ostajanje! V resnici pa ga tarejo na vseh oglih dolgovi. Samó oni kíslici na Višavi je dolžan nad štirideset tisoč! Ali ta ni sam in če danes zapoje boben, oglasi se še drugih cela armada!"

„Moj Bog! moj Bog!"

Sedaj je bil notarjev glas suhoten in trd! —

„Srečo pa ima vender! Oni na Višavi hrani celo butarico njegovih meníc in če danes zazvižga, pa se na Nižavi vse podere in raznese. Meni ta kíslica višavska takoj ni ugajala! Ima že tak obraz, ki ni ne to, ne ono. V prvem hipu sem vedel, da to človeče o kupčiji in in trgovini ničesa ne vé. Narôči mu, naj ti kupi dva centa suhih češpelj, in videl boš, da ne bode pametno zvršil tega težavnega posla! Čemu so taki ljudje na svetu, in čemu morajo ravno take ničle denar imeti? Ali meniš, da bo zazvižgal in zabrlizgal, kakor bi to storil vsak drugi, kakor bi to storil jaz, in tudi ti, sinko? Pričetkom je malo nože pobrusil, ali sedaj stavim staro svojo glavo, da se bo zagledal v tiste rumene lasé rumenolice Ane na Nižavi! Ha! ha! Na zdravje! Zavrè mu srce, zavrè mu pamet in učakali bomo, da pozabi na težko butaro meníc in da požrè Vida Kosma groše Malčev rudokop, kakor je že pozobal Gregorjeve! To pa vém, dragi sinko, da Lovre Sodarjevih grošev ne bo pozobal, teh pa ne in basta!"

„Kaj mi je početi, ata?" vpraša sin ponižno, skesano.

Sedaj je bil čisto ozdravljen!

„Kaj ti je početi? Pameten bodi in očeta ubogaj!"

Sin se zamisli; staremu pa se napravi satirična poteza okrog tolstih usten.

„Jurist si, Nande, ali vender ti hočem dobro svetovati! In to brezplačno, kar v tvoji pisarni ni navada."

„Kaj mi svetujete?"

„Ti bi se rad ženil, in pravico imaš na svoji stráni. Žêni se, a žêni se modro! Ženitev je loterija, v kateri se težko kaj dobí! Navadni nespametneži ž njo vse zaigrajo! Na primero, ta kíslica višavska bo ž njo vse zaigrala, hi! hi! Ti, Nande, bodi modrejši. Kaj je ženska! Če je stara, ima vsaj to dobro, da bo zmerom stara ostala! Če je pa mlada, se bo pa postarala, in kaj ti hasne to potem? Konec je takšen, da je vse jedno in tisto."

Sin se zagleda v jasno nebo. Sedaj ni več vzdihoval. Ko sin ničesa ne odgovorí, prične stari na novo: „Ako že hočeš v jarem, vzemi — Murnovko. Ní stara, ní mlada! No, mnogo se ne bo nikdar postarala! Doma ima hranilnične knjižice, obligacije in gotovine po vseh zabojih! Travnik na Selih! Gozd pod Logom! To so lepe reči, sinko moj! Cenim jo na sto, na sto petdeset in to niso šale, sinko moj! Vzemi jo in basta!“

„Premislim si stvar!“

„Vzemi jo in prav bode! Ona te tudi vzame, to vém, ker sem že malo od strani pozvedaval, hi! hi!“

Sin se zopet zagleda v jasno nebo.

„Meta ni za té, dragi moj! To bo draga ženska! Za tega delj si jo izbij iz glave!“ Satirična poteza okrog tolstih starčevih usten se globočí.

„Že nekaj je, Nande! Ker sva že toliko govorila, pogovoriva se še o tej stvari. Meta ni za té, ker tičí še nekaj druzega vmes, hi! hi!“

„In kaj?“

„Nič posebnega! Malenkost! — Vzel jo bom jaz!“

„Vi, ata!“

„Jaz in basta! Z Ernestom sva že vse dognala, ljubi sinko moj, hi! hi!“

Mladi se ni mogel zavesti od strmečega začudenja, ker ravno v tistem hipu so zagrmeli možnarji in dvorni kapelan je prihitel k družbi z novico, da je knez pri vhodu v vas stopil z voza, in da bode takoj na mestu. Govorica potihne. Vse je osupneno in velik nered nastane v družbi.

„In mi ga pričakujemo tu!“ vzklikne župnik Blagor, „in vsak človek je moral vedeti, da bode izstopil zunaj vasi!“

„Tu je“, odgovorijo drugi.

Počasi je tedaj po vaškem trgu prikorakal škof in knez Janez Evangelist. Bil je tiste dni star že skoraj sedemdeset let. A starost mu ni mogla skloniti visokega telesa. Kakor neomajan hrast je bil in nekaj poetičnega je obdajalo veličastno mu podobo. Ali tega poetičnega vtisa ni napravljal ves ta blesk, s katerim obdaja cerkev svoje kneze, niti vijoletni talar, niti z zlatom obrobljeni predpasnik! Tudi ostro risani obraz, ki je kazal strogo aristokratične proge, poviševal je imenitnost knezovega vtisa, ali poezija je kipela jedino le iz modrih očij, ki so izmed bleska z neskončno ljubeznijo opazovale pregrešni svet ter že naprej oznanjevale, da rade odpuščajo. Knez Janez Evangelist je imel globoko modre očí, katerih miloba še sedaj ni pozabljena in še sedaj uživa nekaj zgodovinskega spomina!

V solnci se je žarilo zlató na njegovi obleki in obdajala ga je tolpa v srebru in zlatu! Ali nad zlatom in srebrom je prevladal rahli knezov pogled! —

Ugledavši družbo pred župnijo, snel je knez takoj triogelnik z glave, ter ga ponosno oddal lakaju. Potem pa ročno pristopi in poda roko domačemu župniku, da jo poljubi.

„Kako sem srečno raznenaden, da Vas vidim tu, ekselenca!“ ogovorí z zvonečim glasom grofa Antona.

Cerkveni in posvetni aristokrat si podasta roko, in grofu je žar sreče za nekaj trenutkov omečil ostri obraz.

„Knežja in škofovska milost,“ odgovorí grof udano, „tudi moja hči si ni hotela kratiti sreče denašnjega dné!“

„Pobožnega otroka imate, grof Anton! Znano mi je, in iz srca Vam voščim srečo k temu!“ —

Kontesa Lina je prihitela z žarečim obrazom. In ko jej je podal knez belo svojo roko, padla je na koleni, da bi poljubila prstan na tej roki. Rahlo in galantno jo je dvignil. Pri tem pa kazal vedenje pravega kavalirja, kar je knez Janez Evangelist v istini tudi bil, povsod in pri vsaki priliki! V družbi se je videlo nekaj dolzih obrazov, in pozneje se je morda tu in tam izrekla hudobna beseda o tem, kako se je knez vêdel nasproti grofici! A knez Janez Evangelist se je tolažil z izrekom: Honny soit qui mal y pense. —

Z bistrim pogledom je premeril potem drugo družbo. Nekaj se jih je sililo spredaj in bili so si v svesti, da jih ne bode prezrlo knežje oko. Drugi, menj veljavni, morali so ostati v ozadji. A najzadnji, skoraj pri župnijskem zidu, tiščal se je stari kapelan Primož Varen! V večnih potrebah je služboval pri gorski cerkvi, jedel sok, pil vodo ter razdajal vse, prav vse, kar mu je donašala uboga službica. Danes je prišel, da bi videl svojega kneza in škofa. Bila sta součenca nekdaj, ali pri njem — kapelanu brez konkurza — ni to veljalo ničesar! Prišel je v slabi obleki, na nogah pa je nosil obuvalo trdo okovano, kakor je nosijo kmetje v pogorji! Niso se ga razradostili tovariši in čuli so se glasi, da bi bil prav naredil, da ni hodil tacega slavnostnega dneva od doma! Tik zida se je torej skrival, da bi ga ne opazil knez. A opazil ga je vender. Množica mu je morala napraviti prostor in prej, nego se je Primož Varen zavedel od sreče, držal mu je knez že obe roki, ter vzkliknil: „Primož, ali tudi še živiš! Gospod je nama obdal z večnim snegom trudni glavi. Moj Bog, kje so časi, kje so časi, ko sva vsako vzpomlad opazovala, kako so švigale lastavice pod sinjim nebom! Ali se jih še kdaj spominaš tistih dnij? In svetega Vida donečih zvonov?“

Tužno pristavi:

„Prelepo poje svet'ga Vida zvon,
Kater'ga slišal več ne bom!"

„In svetega Vida donečih zvonov, ali se jih še spominaš? Morda jih nikdar več slišala ne bova!" Obrne se k družbi:

„Sedaj je čas, da gremo v cerkev!" Vzame slugi triogelnik, pokrije si glavo, ter odide s spremstvom v župnijo. Primožu Varnu pri zidu pa so kakor lešnik debele solze lile po lici:

„To je knez, to je pravi knez!"

(Dalje prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

20. Zagovorniki.

(Dalje.)

Ljubeznjivi gospod Holmar županikuje zdaj v Primskovem, prej pa je pasel mnogo let med volkovi in medvedi svoje uporne kočevske ovce v gorskih Črmošnjicah, skoraj na sredi pota med Toplicami in Semičem. Kdor ga pozna, poreče z mano vred, da je tako skromnih, pohlevnih in blagosrčnih ljudij, kakor on, na svetu prav malo. Društveno življenje in burne veselice ga ne mikajo. „Zánj družba ne mara, — In on ne za njó, — V samoti se stara, — Mu leta tekó". Ta pesnikova kitica označuje ga tako dobro, kakor bi bila nalašč zánj zložena. Prosti čas, ki mu ga puščajo službena opravila, jemljo mu slovstvena dela in branje znanstvenih knjig. Spisal je po nemško ali kolikor je bilo moči, na osnovi slovenščine pasigrafijo. Zdaj sestavlja že več let z nekaterimi tovariši občeslavjanski slovar. Kakor za M. Majerja reklo bi se lahko tudi zánj, da je mož in pisatelj bodočnosti. Ime mu je na jako dobrem glasu po vseh slovenskih in tudi po nekaterih hrvatskih krajih in deželah. Te glasovitosti pa si ni pridobil s slovstvenim trudom, nego s svojim samobitnim, res prečudnim ozdravljevanjem. On vrači z magnetizmom, o katerem je uverjen, da ima ozdravilno moč in da ga more prenesti in prevesti iz svojega trupla menda z očmí in dotiko v kruh ali v kako drugo sprejemljivo reč. Ljudje sploh trdijo, da kruh takrat, ko ga gleda, blagoslovi in da pomaga bolnim ta njegov

blagoslov, o magnetizmu pa ne vedó ničesa in mu ne znajo niti imena. Pravi zdravniki velé, da Holmar šušmari in mu se rogajo — ali ne vsi. Baš najbolj učeni in znanstveni mu priznavajo sposobnost in zasluge. Vprašal sem ranjkega dr. Ž. B., kaj misli o njegovem magnetizmu. Dejal mi je: Jaz ne verjamem nič niti magnetizmu niti zdravilom, katera jaz sam zapisujem in priporočam; ali velike vrednosti je nravna moč. Resnične so besede, ki se beró v svetem pismu: Tvoja vera ti je pomagala. Truplo, v katerem prebiva zdrava in bodra duša, lahko in hitro okreva. Kdor zna otožnega bolnika potolažiti, kdor nauda ubozega trpina s sladkim in trdnim upanjem, da bo kmalu dober, povrne mu s tem dostikrat pol zdravja, drugo polovico posla prevzame in dovrši priroda sama. V tej redkej umetnosti je Holmar velikan, kateremu mi odiplomljeni doktorji niti do kolen ne dosežemo. Zánj delajo pa tudi še druge okolnosti. To je zdaj sploh znano, kako dobro je za nedožnega, ako izpremení stanovanje, zrak in podnebje. Kogar v kaki nižavi hudo trga ali zobje bolé, naj gré v črmošnjiške hribe in skoraj gotovo mu bo odlagnilo. Bolniki romajo k Holmarju navadno péš, po več ur, kdaj po cel dan in tudi po dva dni daleč. S potoma se izprehodijo, razvedré, ugrejejo in izpote in to je za mnoge bolezni najbolji, večkrat jedini lek. Kineoterapija je postala imeniten, skoro bistven del razumnega zdravništva. Tako je sodil dr. B., ki je črtil vsako sleparstvo in ljubil resnico bolj nego vse drugo na svetu. O sijajnih vspehih Holmarjeve lečbe se nikakor ne more dvojiti, naj pridejo od koder hočejo. Več nego petdeset ljudij mi je potrdilo, da jih je ozdravil in otel njegov „blagoslovljeni“ kruh. Bistroumni in blagodatni gospod pa pomaga s svojim svetom in napotkom ne le v boleznih, ampak še v mnogih drugih nujah in potrebah. Veliko je takih, ki mislijo, da naredí vse, kar hoče, da so mu razodete in pokorne vse skrivnosti in močí prirode, da je čarovnik! Marsikak tat je že povrnil storjeno škodo v strahu, da ga vsevedoči župnik ne bi ovadil župljanom in gosposki. V Črmošnjicah je imel (brez svoje krivnje) dosti hudih sovražnikov. Slovenka, ki je bila tamo omožena, povedala mi je, da so ga nameravali večkrat na samem napasti, ali vselej jih je zadržala misel, da mu je njihova nakana znana in da bi jih utegnil s svojo copernijo pretêči in ugonobiti. Duhoviti Holmar se gotovo najbolj smeje čudnemu bajeslovju, ki mu se prede in plete tako pridno gosto in hobotno okoli čestitega imena. Zdaj vidimo, da si Podgorci niso izbrali baš slabega moža za svojega odrešenika. Ponomár in suhi Lenart sta prisopihala v Črmošnjice v nedeljo popoludné, po krščanskem nauku sta razložila Holmarju v ime vseh Podgorcev nujno prošnjo svojo. Silil ga je se vé da smeh, ali se

je premagal. Rekel jima je: „Potrpita nekoliko trenutkov, ta reč se dá urno opraviti“. Šel je v drugo izbo, zapisal nekaj na papirček, vtaknil ga v zavitek in zapečatil. Pisemce dá Podgorcema in veli: „Meni ni treba radi te stiske k vam hoditi. Tu notri imate zagovor, da boljšega na vsem svetu ne najdete. Res, da je prav kratek — jedna sama beseda, ali kdor bo nosil s sabo le najmanjši kósec tega, kar pomeni, mu Hudobec ne bo mogel nobene sitnosti in kvare delati in uveril se bo, da ga ni več na Gorjancih. Dajte list zbranim možem, da ga odpečatijo in preberó zagovor in recite jim, naj si ga dobro zapomnijo.“ Ponomár vpraša župnika, kje bi se ta čudovita reč dobila in če ni za Podgorce morda predraga. Gospod ga potolaži, da ne bo treba trošiti ne solda za njo, kajti se je dobí dovolj v vsaki hiši, kjer so ljudje. Moža sta mu ponudila zdaj lepe darove, ki sta jih zánj prinesla: tolstega zajca, nekoliko kljunačev in svinjine. On jih je zahvalil in ni hotel ničesa vzeti. Ker je moral iti nekamo obhajat, stisnil jima je po kratkem pomenku roke in velel: Z Bogom! Sla sta od njega vsa vesela in oduševljena, da sta dovršila svoj opravek tako hitro in slavno. Bila sta v svesti, da sta zaslužila za tak vspeh velikansko nagrado, ki poleg dolenjske šege ni smela biti drugačna nego vinska. Précej tisto minuto sta mahnila v krčmo in zvrnila brez števila kupic na zdravje črmošnjiškemu župniku. Ko so ga začeli kočevski pivci nekaj obrekovati, branila sta mu čast in poštenje najprej z zgovornim jezikom, potem pa tudi s pestmi in s stoli. Njegovega največjega sovražnika sta mlatila, dokler se ni trikrat zaklel in pridušil, da bo prosil gospoda za zamero in da ga ne bo nikoli več opravljal. Morebiti bi se jima bilo prav slabo godilo, da niso zapazili Črmošnjičani Lenartovega revolverja, brez katerega ni šel nikoli od doma. O takem pogledu pravim Kočevarjem kmalu upade srce. Tudi je prišlo v krčmo več treznih in pametnih mož, ki so razburjene pivce z lepo besedo zopet pomirili in zbogali. Podgorska popotnika sta prenočila v Črmošnjicah. Do doma je bilo pet ur ali v sreči svoji sta potrebovala celih pet dnij. V ponedeljek sta nadaljevala pijačo na Toplicah. V torek sta se okrepčevala v Novem Mestu s Kozlerjevim pivom. V sredo sta hodila samó četrt ure, pokušala sta po tem ves dan v Žabji Vasi hrvatskega vivodinca. V četrtek sta se gostila in bahala pol ure dalje v Trstakovi krčmi na Slatini. Domóv sta se primajala še le v petek zvečer. V soboto in tudi še v nedeljo dopoludné pa sta spala. Ker se popoludné ne mašuje, nista šla ta dan nič v cerkev, kar v pobožnem Podgorji ni navada. Kmalu po kosilu sta prikorakala v Šmonov hram, kjer so ja nekateri možje že čakali. Radovedno so ja začeli vsi zajedno izpraševati, kaj sta

videla, čula in jim prinesla. Odgovarjal je za oba suhi Lenart, ki je imel razven lahkih nog tudi spreten jezićek. Pravil je o Holmarji take rečí, katerih še Tominec ni vedel ali pa jih morda nalašč ni hotel povedati, ker so mu se zdele preveč čudne. Lenart je dejal: Vidite, prijatelji! kar smo tolikokrat slišali pa nismo mogli verjeti, našla sva potrjeno. Črmošnjiški gospod nosi res brke, pa še precèj velike in prav lepe; ni dvojbe, da mu jih je dovolil sam papež, kajti se ne dobí ne v naši, niti v sosednih škofijah noben mašnik s takimi omeli pod nosom. Pa kak hrust je gospod, od stopál do glave ves kakor iz jekla ulit! Jaz v nogah nisem polž, vsak me ne dohaja ali z njim se bogme ne morem kósati. Zjutraj ob petih gré iz Črmošnjic pa maha kar naravnost čez hribe in doli, vse peš, to se vé, in predno se stori še mrak, sprehaja se že po Ljubljani! Tak mož je ustvarjen za misijonarja. Sploh se trdi, da nas bo kmalu zapustil in se preselil v Ameriko. Ali pa veste, kako se za bodoči svoj stan pripravlja? Tega za ves svet ne uganete. On ne spi ne na odrci ne na pérnicah, prav za prav nima nič postelje. Spat hodi ven na mostovž; pod njim je za dve pestí slame ali mrve, na njem pa navadno nič odeje. Če dežuje ali sneži z vetrom, premoči ga do kože, ali se zato nič ne briga, ker si je ude tako utrdil, da mu nobeno vreme ne more škoditi. Kuharica nama je to počivališče pokazala in tako sva se na svoje oči uverila, da leží vsak oženjen Podgorec bolj udobno in na mehkem nego ta veleučeni in modri mož. Midva pa sva videla pri njem še nekaj bolj čudnega. Prišla sva v izbo, v kateri so visele po vseh stenah take neznane podobe, da so se nama kar vlasje ježili. Kuharica je dejala, da so to črke vseh narodov in vekov tega sveta. Meni se pa zdi, da je med njimi največ takih, ki jih na ónem sveta laglje razumejo nego na tem. Črke jaz nekoliko poznam in vém, da so latinske, talijanske in mažarske močno podobne našim slovenskim. Nemške se od njih precèj razlikujejo, ali mi je znano, kakove so, da si ne bom rekel, da jih morem brati. V gospodovi izbi pa so bila narisana brezštevilna skrivnostna znamenja, ki niso črkam nič v rodu: na vse straní obrneni žeblji, kljuke, kvake, parkeljci, zaviti repki, ostri rogovi, škorpijoni, žabe, netopirji, rogovilasti stroji in še sto in sto drugih takih grdob in nakaz. Ne more se nič drugače misliti in soditi, kakor da rabijo te čare in kraže župniku takrat, ko pogaja in odganja bolezni, nahaja ukradeno blago in ugiblje in pozveda sploh vse človeške tajnosti in hudodelstva. Kolikor dalje sem upiral očí vánje, toliko bolj žive in strašne so mi se videle. Napósled jelo je po zidu kar mrgoleti in laziti na vse straní. Da nisva odskočíla v drugo izbo, bilo bi naju od groze zadušilo. V

krčmi sva slišala po tem nov dokaz, da se črmošnjiškemu gospodu ne more nič prikriti in utajiti. Neka gospodinja je poslala k njemu po zdravila svojo deklo in jej dala zánj lepo prekajeno pleče. Dekla je to pleče s potoma zakopala, da bi je vzela domóv gredé s sábo in je sama pojedla. Gospod je blagoslovil za gospodinjo kruh in dejal negodnici: Ná, zdaj pa le urno teci, da ti pleča ne izkoplje in ne požre kak pes!

S takimi pripovedkami je suhi Lenart preprijetno zabavljal podgorsko družbo, dokler so se zbrali jeden za drugim vsi Šmonovi prijatelji in se je moglo pravo zasedanje pričeti. Zdaj izročita poslanca gospodovo pismo Tolkanu, da je odpečati in prebere, kajti ni znal razven njega nobeden ud te skupščine pisanega brati. Možje so bili silno zvedavi, kak zagovor jim gospod pošilja. V hramu nastane taka tiš, da se je slišal vsak komar. S svečano nagubanim obrazom prereže Tolkan zavitek, pogleda list, obrne ga, pogleda v drugič na prvo stran in velí: Tukaj ni nič zagovora. Zapisana je z debelimi črkami jedina beseda: Pamet, druzega pa nič, prav nič, niti to: Če ste vi lisasti, ne mislite, da sem tudi jaz. Podgorci se spogledajo in na vse grlo zagrohotajo, razven suhega Lenarta in Ponomárja, ki sta obledela in glavi povesila k tlom. Tolkan je govoril dalje: Česar smo iskali, smo iztaknili. Meni je zdaj vsa ta smešnica očitna. Škratje ne rogovilijo po vseh hribih. Kako smo mogli pomisliti, da bo verjel gospod v gorjanskega Hudobca kar tako, brez dokazov. On ni skušal nikoli njegove jeze in prekane, pa ni čudo, da se roga podgorskim bedakom. Zastavni Šmon zavrne Tolkana: Ne očitaj župniku, da nas osmehuje. Njegov svèt je dober in resničen kakor sam sv. evangelij. Poroča nam, da nosímo s sabo vedno nekoliko pameti pa nas ne bo Škrat nikoli strašil in uverili se bomo, da ga ni več na Gorjancih. To so zlate besede, ki se ne dajo ovreči. Kdor posluša glas svoje pameti in živí vestno in na tanko po božjih in cerkvenih zapovedih, mu se Hudobca res ni bati, do njega nima peklenščak nič močí in oblasti, niti prikazati mu se ne smé. Mene je strašilo že več potov ali vselej takrat, ko sem bil preveč vinjen in torej nisem imel s sabo ne kósca pameti. Na ogljarja, mojega soseda, podiral je Škrat vso noč v hosti drevje, da je komaj živ ostal. Drugi dan mi je sam priznal, da je trpel po pravici to kazen, ker se je pregovarjal zvečer strašno grdo s staro materjo svojo. Nadlogo smo si naklonili samí s svojimi grehi, zato mislim, da nam ne pomore noben zagovor, ampak jedina pokora in pamet. Šmonu je vsa skupščina pritrdila razven obeh poslancev, ki sta še vedno v tla gledala in molčala. Bila sta uverjena, da sta velika krivca. Mislila sta in še zdaj mislita,

da je napisal Holmar resničen zagovor, ki ga je pa pozneje s svojo čarobijo zopet izbrisal za kazen, da sta domóv gredé tako nekrščansko pijančevala in zamudila v nedeljo celó sveto mašo. Žena suhega Lenarta pa razlaga to reč precèj drugače. V pijanosti jej je razodel mož skrivnost, da črmošnjiškega župnika za zagovor niti prosila nista, ker sta se ustrašila preveč nekakih peklenskih marog in znamenj, s katerimi so bili vsi zidovi popisani. Nakvasila sta mu nekaj, da sta vrdna, to je bil ves njijin pomenek z gospodom. V Novem Mestu sta se namerila na burkastega godca Možeta, ki se jima je pobahal, da zná zagovarjati. Brzo ja je dobil v svojo mrežo. Dal jima je pismo, da ne prideta domóv s praznimi rokami. „Kósec pameti“ je Podgorcem on svetoval, ne pa črmošnjiški gospod. — Ali naj bo to kakor hoče, gotovo je, da jim ta „kósec“ ni nič koristil. Morda je bil preslab ali pa ga niso znali prav rabiti. Svoj brezuspešni trud so itak kmalu pozabili, ker jim je zasijala še tisto leto zvezda novega upanja. Tolažba je prišla Dolenjcem ta pot iz prijazne savinjske doline.

(Konec prihodnjič.)

Akvileja.

Spisal Simon Rutar.

III.

Ob času Oktavijanovih vójen z Japodi, Dalmatinci, Panonci, Noričani in Retijci se je pokazala z nova prevelika važnost Akvileje kot mejne trdnjave. Vsako podjetje proti omenjenim narodom se je započelo in vodilo iz Akvileje. Cesarja Augustus in Tiberius sta ob tem času s svojima družinama stanovala navadno v Akvileji. Tako se je bila Akvileja izpremenila v začasno prestolnico rimske države. Ako je Avgust celó manjše rimske naselbine (kakor n. pr. Julium Carnicum ali Zuglio), podpiral in odlikoval, moral je tem bolj skrbeti za Akvilejo, za „ključ Italije“.

In v resnici, zapovedal je, naj se mesto razširi in poveča. Na severni strani prvotnega taborišča, kjer so že stale trgovske hiše, dal je ograditi in obzidati ravno tako velik četverokot, kakeršna je bila prvotna naselbina. Tako se je Akvileja še za jedenkrat podaljšala in toliko povečala, da je moglo sedaj med njenim zidovjem živeti do

50.000 ljudij. Novi del mesta so krstili na čast ustanovitelju „Avgustovo mesto“.

Zidovje tega mesta so še le zadnja leta izkopali. Pri tej priliki se je pokazalo, da sta bila postavljena okoli mesta dva vzpóredna zida, med katerima je držal 2*m* širok hodnik. Zidova sta bila zelo trdna, ulita iz malte, med katero so pomešali kockaste opeke. Pod ostanki teh zidov so našli mozaikova tla, kar dokazuje, da je tam poslopje stalo že poprej, nego so postavili mestne zidove.

Ali ko so bili Rimljani razširili mejo svoje silne države celó do Dunava in ob tej meji sezidali novih trdnjav, izgubila je Akvileja svojo vojaško važnost in na njeno utrjenje ni mislil nihče več. Ne samó, da se mestni zidovi niso več popravljali, nego še rušili so jih, kakor spričuje Herodijan VIII. 2., da bi se moglo mesto bolje razširiti. Ta pisatelj pravi, da, odkar so bili Rimljani dosegli vrhunec svoje močí, mesta niso več potrebovala zidin in orožja, ker so bila zadobila rimsko pravo in je dolgotrajen mir nastopil na mesto poprejšnjih vójen. V teh mirnih časih pa se je povzdignila Akvileja na stopinjo prvega kupčijskega mesta v srednji Evropi. V drugem stoletji po Kr. dosegla je bila vrhunec svoje slave in sijajnosti. Njena kupčija je obsezala vse gorenje Podunavje in zato se je njeno bogastvo neizmerno pomnožilo.

Rimski cesarji so radi stanovali v Akvileji in skrbeli za njeno olepšanje. Med temi je spomina vreden najpoprej H a d r i j a n, ki je mesto razširil in z raznimi palačami (n. pr. „Hadrianum“) okrasil. Največji prijatelj Akvilejčanom pa je bil S e p t i m i u s S e v e r u s (193 do 211 po Kr.), ker so mu bili prostovoljno vrata odprli v boji z njegovim tekmecem Didom Julijanom in mu tako pripomogli, da je v kratkem času zmagal protivnika svojega. Zato pa je cesar oglasil Akvilejo za svojo prestolnico in sezidal v njej krasen „circus“, v katerem so se igrali „ludi circenses“ v navzočnosti cesarjevi, ali pa ob njegovem godu in drugih dvornih svečanostih. Odslej so kovali tudi denar v Akvileji kot novi prestolnici. Verjetno je tudi, da je Sept. Severus zopet podelil Akvileji častni naslov „colonia“, ker municipiji so bili ob tem času že izgubili svojo važnost. Zato misli M o m m s e n (C. J. L. V. pg. 83, nadpis štev. 8627), da se je Akvileja imenovala „Colonia Septimia Severa Clodia Albina“ in hvaležni meščanje so imenovali svojega dobrotnika „Aquilejensium restitutorem et conditorem“.

Ali pozneje, ko so se nemiri v državi, razpóri med proticarji in navali divjih narodov pojavili, pokazal se je zopet vojaški pomen Akvileje. Ko je bil sklenil cesar M a k s i m u s T h r a x maščevati se nad Rimom (l. 238), spoznal je rimski senat važnost Akvileje in zato je

zaukazal, naj se prav hitro popravijo in ponovijo stare razpadle zidine akvilejske. To se je tudi zgodilo in pri tej priliki so razmaknili zopet mesto za mali četverokot na severno-vzhodni strani (blizu denašnjega Monastera). Zidinam so pridodali tudi stolpe, ali tako, da so jih le naslonili na mestno obzidje. Tem se najbolj pozna, v kaki naglici so bili postavljeni. Oddaljenost jednega od druzega ni povsod jednaka, njih temelj in oblika sta različna (nekateri so čveterokotni, drugi pa ostri) in njih gradivo je bilo vzeto od starejših poslopij, ali pa od zrušenih stebrov in kipov.

Vsled Maksiminovega obsedanja zadobila si je Akvileja z nova svojo vojaško važnost in odslej so pazili skrbneje na mestno obzidje. – Nevarnost od domačih in zunanjih sovražnikov je pretila vedno bolj, čim bolj se je približeval čas ljudskega preseljevanja. Zato pa vidimo, da je bilo akvilejsko zidovje tako trdno in dobro ohranjeno, da se je moglo cele tri mesece ustavljati ogromni hunski vojski pod zapovedništvom Atile.

In sedaj, ko smo spoznali, kako je Akvileja v teku stoletij narastala in svojo moč razvijala, poglejmo malo v mesto in poučimo se o ńjegovem notranjem življenji ob času največje slave in mogočnosti.

Kakor že rečeno, bila je Akvileja obdana z dvojnim vzpórednim in prav trdnim zidom. Okoli zidin je držal 2*m* globok jarek, lepo potlakan in navadno z vodo napolnjen. Po sredi mesta, na meji med staro in novo naselbino, tekla je voda, ki se dan danes imenuje „roja akvilejskega mlina“ in ki je ob jednem služila kot „cloaca maxima“. Tla v mestu so stala za 1·3 *m* više, nego dno mestnega jarka. Ulice so bile vzpóredne z mestnim obzidjem in križale mesto na obe straní. Ob straneh so imele nekoliko vzvišen hodnik za pešce in pod njimi so bili napravljeni kanali, prav kakor pri naših ulicah. Vsa vlažnost iz mesta se je odtekala na jugo-zahodni strani v reko Natiso.

Pa mesto se je bilo razširilo tudi zunaj ozidij in jarka. Trgovci so imeli svoja skladišča in svoj trg na jugo-vzhodni stráni mesta ob Natisu in kanalu Anfori. Od tega trgovskega mesta je držala cesta doli do morske obale, kjer je bilo pristanišče za ladje in kjer so se tudi nahajala potrebna poslopja. Ob cesti iz Akvileje do obale je bilo vse polno letišč in palač imovitejših Akvilejčanov, in ravno tako tudi na vzhodni stráni proti sv. Kancijanu. Pokopališče („necropolis“) nahajalo se je na jugo-vzhodni strani mesta, kar spričuje veliko število paganskih in krščanskih nadgrobnih spomenikov, ki so se našli na tem mestu. Bojno polje („Campus Martius“) ležalo je bajè na severo-vzhodni stráni mesta ob cesti „Ad undecimum“ (sedanje Gradišče). Ubožnejši ljudje in

robovi stanovali so večinoma na severo-zahodni stráni mesta ob cesti v Terzo. Sicer so se gotovo nahajala tudi ob tej cesti letišča in prostorni vrtovi, ki so oskrbovali tako veliko mesto z zelenjavo.

O sijajnosti in mogočnosti Akvileje sliši se samó jeden glas od vseh starih pisateljev. Herodijan jo imenuje „največje mesto Italije“; Procopius Caesar „najmogočnejše, najživahnejše in prebogato mesto“; cesar Justinijan „največje mesto na zapadu“, in Sabellicus „za Rimom najplemenitejše, največje in najmogočnejše mesto v Evropi, katero se je posebno odlikovalo po krasoti javnih in zasobnih poslopij.“ Ob času Avgusta štelo je baje 130.000 prebivalcev, pozneje pa celó blizu pol milijona. Med temi je bilo, se vé da, mnogo tujcev, ki so zaradi trgovine stanovali v mestu. Pomponij Mela priča, da je bilo v Akvileji mnogo „barbarov“ naseljenih in da so se zaradi tega videle najrazličnejše noše. Bilo je pa tudi mnogo oslobojenih „libertinov“, ki so oskrbovali gospodarjeva posestva, ali pa na svojo roko zdelovali razno obleko, posodo in orožje. Ti so posnemali v šegi in noši akvilejske patricije in so se nosili prav gizdavo.

Zavoljo lepe leže, zdravega zraka in veličastnosti mesta stanovali so prav radi v njem rimski cesarji. Cesarica Livija, žena Avgustova, bila se je stalno naselila v Akvileji in trdila, da njenemu zdravju najbolje ugaja akvilejski zrak ter črno pucinsko vino. Izmed rimskih cesarjev so se mudili v Akvileji: Augustus, Tiberius, Claudius, Vespasianus, Trajanus, Hadrianus, Marcus Aurelius, Diocletianus, Aurelianus, Constantinus, Gratianus, Honorius, Theodosius, Valentianus i. t. d. Neki Restutus je bil prišel navlašč iz Afrike, da bi videl Akvilejo in ko je videl njeno veličanstvo, sklenil je tukaj počakati konec svojega življenja.

Za javna razveseljevanja je bilo v Akvileji več gledališč (jedno je stalo pri Belinji), dalje jeden amfiteater, v katerem so se borili gladiatori, in napósled circus (arena), v katerem je dal Valentinijan usurpatorja Johannesa mučiti in ubiti. Temelj tega circusa so odkrili l. 1874—1876. na severo-zapadni stráni mesta. Obdajata ga dve vrsti obokov, med katerimi je vodil prostorni hodnik in pod njimi je vse polno vrat (vomitoria) v mesto. Njegova dolgost znaša 265 *m*, širokost pa 75*m* in ima v sredi podolgoma širok jarek („spina“) za vodo, da se ni preveč prašílo ob predstavah. Na zapadni stráni je naslonjen circus na mestno ozidje. To kaže, da so ga zidali ob času največjega mira, t. j. ob času Septimija Severa in z njegovim cesarskim dovoljenjem. Circus v Akvileji, kakor tudi oni v Milanu, bil je državno poslopje. V njem so obhajali „circensijske igre“ ob navzočnosti cesarjevi ali pa ob njegovem godu.

Izmed akvilejskih hramov je bil najimenitnejši Belenov ali Belinov. Ta je bil bog solnca (zato so ga Rimljani primerjali Apollonu) in zaščitnik mesta Akvileje. Mommsen je dokazal (Corpus Inscr. Lat. V. 1. str. 84, št. 732) da Belen ni keltijsko božanstvo, nego izključivo le karnijsko, ker se njemu posvečeni kamni nahajajo le v Akvileji, Concordiji in Juliju Carnicu (Zuglio ob gorenjem Taljamentu). Goriški Slovenci še zdaj poznajo Belina, imenujejo ga „svetega“ in pravijo, da se z njegovim ključem ozdravlja mrena na očesu. Tudi pri Čedadu se nahajajo razvaline kapelice, ki se zove „San Beleno“.

Belen je imel tudi zunaj mesta svoje hramove, n. pr. na jugovzhodni stráni, kjer je stala srednjeveška opatija Belinja in dandenašnji istoimno selo. Da bi paganstvu zopet na noge pomagala, popravila in olepšala sta cesarja Dijoklecijan in Maksimijan glavni hram Belenov v Akvileji. Poleg njega so imeli v mestu svoje hrame tudi ostali klasični bogovi, zlasti pa Sol (solnce) Bona dea (dobra božica) in perzijanski Mithras, katerega so bili rimski vojaki razširili po vsem prostranem cesarstvu, spoštujé ga odrešenika sveta.

Poleg hramov bilo je v Akvileji vse polno javnih poslopij. Tu je bilo veliko skladišče za žito („horreum romani imperii“); tvornica vojaške in mornarske obleke („gynaccium“); državna tvornica za orožje, v kateri se je kovalo noriško jeklo; središčna vojaška blagajnica za Italijo, katero je upravljal „praepositus thesaurorum“; z njo je bila združena kovalnica denarjev pod vodstvom procuratorja „monetae“, in slednjič morala je biti blizu mesta tudi bojarnica baržuna, ker se v nadpisih po gostem omenjajo njeni delavci „purpurarii“. Na južni stráni mesta ob morski obali, katero je po noči razsvetljevala visoka in umetna svetilka, stala je ladjedelnica in arsenal za orožje, ladijsko opravo in popravljanje poškodovanih ladij.

Poleg tu naštetih tvornic so bile še zlasti imenitne za različno lončeno posodo. Akvilejski zdelki te vrste so bili v starih časih zeló na glasu in razprodajali so se daleč okoli, zlasti po Noriku in Panoniji. Po bližnji in dalnji okolici akvilejski je bilo mnogo žgalnic za opeko, ki se je zdelovala v mnogovrstni obliki in velikosti. Na opekah, ki so se nam ohranile do denašnjega dneva, nahajamo vtisnena različna imena tvorničarjev. Iz tega se vidi, da je moral v akvilejski okolici, kjer se je nahajala izvrstna ilovica, ta obrt biti zeló razširjen, dočim se n. pr. po vsej Dalmaciji nahajajo opeke samó dveh žgalnic. Ravno tako razširjeno je moralo biti tudi zdelovanje mozaika, ker nahajamo premnogo njegovih ostankov po vsej akvilejski okolici. Originalni na-

črti in umetno sestavljene ter ukusno izvedêne slike teh mozaikov pričajo nam, da se je bila ta umetnost v Akvileji povzdignila do vrhunca popolnosti svoje.

Obrtniki akvilejski so imeli svoja društva in svoje cehe, katere je nadziral poseben „praefectus“ ali „capitolarius“. Vseh cehov je bilo petin trideset in najvažnejši med njimi so bili cehi mizarjev, sodarjev, drvarjev, kamnosekov, tkalcev, kolarjev, zidarjev, barvarjev, strojarjev, ribičev i. t. d. Večkrat se je zgodilo, da je kak ceh postavil kip zasluženim svojim zaščitnikom, kar se je smatralo za posebno čast in odlikovanje. Bojarnica baržuna v Akvileji je bila najimenitnejša od vseh devetih v zapadnem rimskem cesarstvu. Za Avgusta se je plačevala libra akvilejskega baržuna po 1000 denarjev in za Vespazijana je bila njegova vrednost skoraj jednaka ceni biserjev.

Poleg obrtnosti je cvelo v oglejski okolici posebno še poljedelstvo. Celó največji dostojanstveniki in vojskovodje so se pečali s poljedelstvom in znali so jednako spretno vihtiti srp, kakor meč. Akvilejsko žito, vino in olje je bilo na dobrem glasu po vseh sosednih deželah. Zlasti vina se je premnogo spečalo v Pannonijo, kjer takrat še ni bila udomačena trta. Herodijan opisuje oglejsko okolico, da stojé po njej dolge in ravne vrste dreves, po katerih se vzpenja visoka vinska trta, speljana od stebla do stebla, kakor bi viseli dolgi zeleni venci, tako da je vse podobno svečano okrašenemu gledališču.

Tudi živinoreja je bila znatna. Zlasti skrbno se je gojila konjereja. Venetski konji so bili posebne pasme, ne veliki ali hitri, tako da so jih potrebovali pri vseh dirkah in igrah. Konjereja je prestara v venetski nižini in ohranila se je skozi tisočletja na isti stopinji.

Občinska uprava v Ogleji bila je po vsem tako urejena, kakor v Rimu. Na čelu kolonije sta stala dva uradnika, izbrana za jedno leto in imenovana „duoviri jure dicundo“. Pozneje pa, ko je Akvileja po zakonu Julija Caesarja (l. 90. p. Kr.) zadobila rimsko pravo in postala „municipium“, imela je štiri načelnike „quatuorviri“. Dva od teh bila sta predsednika senatu in ljudski skupščini ter najvišja sodnika; druga dva pa sta imela kot „aedila“ upravniške posle. Po prvih dveh se je tudi leto imenovalo in ona sta imela pravico imenovati svoje namestnike in poduradnike. Kadar so zapustili mesto, takrat so opravljali njih službo „praefecti iure dicundo“. Aedili so nadzirali javna poslopja, ceste in trge ter skrbeli za mir in red na trgoviščih. Poleg teh uradnikov je bil še poseben blagajnik („quaestor“), ki je upravljal mestnim denarjem.

Ti višji uradniki („magistrati“) imeli so tudi posebna svoja znamenja, kakor rimski, nosili so z baržunom obšito suknjo („toga praetexta“) in sedeli na stolicah od slonove kostí („sella curulis“). Obdajali so jih zmerom nižji uradniki in služabniki. Pri vsaki svečanosti, pri igrah v circusu in gledališči so jim skazovali someščani posebno čast, kakor tudi sploh vsem senatorjem in v obče zaslužnim možem.

Senat („ordo decurionum“) spomina nas ravno tako rimskega senata in štel je sto članov, ki so se volili za vse življenje, ako so vestno izpolnovali dolžnosti svoje in živeli neomadežano. Vsakih pet let, ko so duoviri pregledali in prešteli imetek posameznih meščanov („census“), popolnil se je senat z novimi volitvami. S početka so mogli le bivši uradniki biti senatori, pozneje pa so se volili uradniki izmed senatorjev in municipalne službe niso bile več častne, nego smatrale so se kakor pravo breme. Senat se je posvetoval o vseh novih postavah in imel je tudi pravico sklepati obvezne zakone. Vsakikrat, kadar uradniki niso imeli oblasti po svoji polnomoči odločiti, morali so sklicati senat, predložiti mu stvar in vsakega pojedinega vprašati za njegovo mnenje. Glasovalo se je ustno ali pismeno.

Vsi akvilejski meščani so bili razdeljeni v „kurije“, in vsaka kurija je glasovala posebe v navadni skupščini in pri volitvah uradnikov. Meščani pa so se delili na stare prebivalce („cives“), potem na novo došle ali trajno v mestu bivajoče („incolae“) in na tujce („hospites“). Prvi dve vrsti meščanov sta imeli jednake dolžnosti, ali častne službe so s početka dobivali le stari naseljeniki.

Kakor uradniki, tako so bili tudi paganski duhovniki razdeljeni in urejeni po vzgledu rimskih. Tudi v Akvileji nahajamo tri „pontifices“ in tri „augures“. Prvi so opravljali božjo službo, žrtvovali bogovom in vodili procesije njim na čast. Auguri pa so prerokovali in učili pomen znamenj, katere so dajali bogovi, da razodenejo svojo voljo („auspicia“). Rimljani so verovali, da je potreba ne le za vsa javna podjetja, nego tudi za vsako privatno, pozvedeti mnenje in voljo bogov, ter da kadar so oni protivni, ne sme se nič započeti. Pri vseh žrtvah so pomagali svečenikom „flamines“, ki so morali ogenj za žrtvo upihati in skrbeti, da je dobro gorel.

Duhovnike je volilo ljudstvo v svojih skupščinah („comitia“). Uživali so posebno spoštovanje, plačevali niso davkov, bili so prosti vojaške službe, nosili so z baržunom obrobljeno suknjo in pri javnih predstavah so sedeli blizu senatorjev. Menj važni pa so bili duhovniki, ki so opravljali službo kakega nerimskega boga ali pa cesarjevega genija. Samó „augustales“ spominajo se večkrat na akvilejskih spome-

nikih. To je bilo posebno društvo duhovnikov, katerih dolžnost je bila skazovati božjo čast cesarju Avgustu. Njim na čelu je bilo šest duhovnov („sexviri avgustales“), kateri so se volili vsako leto na novo.

In še dolgo časa po Avgustu je ohranila Akvileja svojo slavo in sijajnost. Rimski cesarji so se radi v njej mudili, tako n. pr. Dijoklecijan in Maksimijan, ki sta sezidala hramove bogovom Belenu in Solncu; potem Konštantin (leta 312, 319, 320, 321 in 326), Constans Julijan (361), Valentinijan I., Gracijan, Valentinijan II. (380, 384, 386), Theodosius (388, 391), Honorius (400), Valentinijan III. (425).

Tudi po ureditvi Dijoklecijanovi je ostala Akvileja stolno mesto Venetije in Istre. Tu stanujoči cesarski namestnik se je imenoval „corrector“ in pozneje „consularis“. Razven tega nahajamo še zmerom tudi v V. stoletji v Akvileji vrhovnega državnega blagajnika za Italijo, potem nadzornika denarne kovalnice, ravnatelja tvornice za vojaško obleko in poveljnika vojaškega brodovja („praefectus classis Venetum“).

Ládija.

Ládija po morji plava,
Moja duša bol boluje:
Ljubica mi gré na tuje,
Gré na tuje brez pozdrava.

Déva zôrna nì ne sluti,
Da brez njé ne morem žiti:
Nisem upal jej razkriti,
Kar srcé mi zánjo čuti.

Vétrec, véj jej v lica mila,
Néžne jej pozdrave nôsi,
Mêni pa nebó porôsi
Milostno v srcé hladíla.

J. K.

O mraku.

Mraka mračno krilo
Širni svét odéva,
Zarja le še milo
Zlo temò proséva.

Bolna bol prevéva
Srce mi trpéče,
Rahlo jo proséva
Zarja bivše sreče.

J. K.

Oséhlo cvetje.

I.

Čemú poskušal bi veselo peti,
Ker vtéšiti srcá mi ni mogoče;
Kaj meni zòr vzpomládi je cvetoče,
Saj temne duše moje ne razsveti.

Ljubezen more le temò prodreti,
In v pesni, srčno slast oznanjujoče,
Izpremení lehkó nam vzdihe vroče,
Ki sámi njej je dano jih umeti.

Zamán ste, žêlje, strastno kopernenje:
Igrača, vétrec, moji so ti vzdihi,
In tožnost v dnéh mi temnih je družíca.

Potéče neveselo mi življenje
V samôti smrtno-dolgočasni, tihi,
Kar *ti* odšla si, draga ti dušíca!

II.

Slikár lepôte ženske rad pretira,
Da z živo se ne strinjajo obrisi;
A svoji v rôdu *ti* podobi nisi,
Ki gleda me iz zlatega okvira.

Tvoj svit, ki mi srcé pred njim zamira,
Očésci, ustna, toda, kaj popisi,
Spomin ob vsem ubog na steni visi,
Z resnico vidno slika se prepira.

In vender hvali delo se brezmérno,
Češ, da zvestó obraz tvoj cvetni kaže;
Pohvalo glásno slušam jaz nevérno.

Kakó besede prazne svet izgublja:
Navzlíc vsej hvali mu podoba laže,
Ker *mrtva*, *néma* je, ter ne *poljublja*!

Jos. Cimperman.

Josipina Turnogradska,

slovenska pisateljica.

V tridesetletni spomin smrti njene († 1. jun. 1854) spisal Andrej Fekonja.

Slovenci národnih pisateljic do novejše dobe nismo imeli. Prva Slovenka, katera se je prikazala na književnem polji slovenskem, bila je Fani Hausmanova, hči lastnika novo-celjske graščine († 1853., pokopana sedaj v Petrovčah poleg Žalca), oglasivša se v „Celskih Novinah" leta 1848. št. 18. z mično pesenco, ter je tudi pozneje v „Sloveniji" 1849. št. 2. rodoljubno opevala „Hrvatov zvezdo", t. j. Jelačića bana. Samó skromne pesniške poskuse ali kakšen droben sestavek prozajišk priobčile so v časopisih in novinah domorodke: A. O. (Alojzija Oblakova?) iz Ljubljane in štirinajstletna „Ljudmila" J. L. G. . . . . kova iz Ptuja v „Slovenski Bčeli" l. 1851., o katerih govorí R. Razlag v svoji „Zori" 1852., 165; nadalje Milica Ž. v Razlagovi „Zori" l. 1853., str. 58 (pesen: „Želja za otroškimi lětmi"); potem pak U. Vičičeva v „Sl. Glasniku" 1864., 3 („Ljuba pomlad", pesenca); Klara R. v „Novicah" 1864., 10 („Oda kavi", pesenca); Majarčičeva v „Novicah" 1864., 25 („Miroslavu odgovor", pesen); Josipina Trnogorska v „Novicah" 1864., 31 („Na dan sv. Ane 1864 svoji predobri tetiki hvaležno zapela"); Ivanka K., Ljubljanka, v „Novicah" 1865., 24, 31 („Svoji domovini", pesenca; „Pozdrav", pesenca) in v „Glasniku" 1865., 7 („Minljivo", pesenca); Ljubnikova z Gorenjskega v „Novicah" 1864., 25 („Odprto pismice visokočislani domorodkinji L. Pesjakovi", proza) . . . . brez pobliže naznačenih priimen. A njihovi poskusi slovstveni so ostali tudi samó le poskusi brez naslednikov.

V naših dneh pojavile so se v „Vrtci" te-le: Barbka Höchtl 1874., 2, 8; 1875., 4 sl. (proza, prevod), Katarina Groser 1874., 4, 6 (proza), Meta Pukl 1874., 9, 11 (proza), Matilda Tomšić 1875., 4 (proza), Ana Križman 1876., 2; 1877., 7 (pesni), Eliza Steinmetzova 1878., 4 (proza), Gabriela Gallova 1879., 6 (proza, prevod), Leopoldina Krsnikova 1879., 8; 1881., 5 (proza), Antonija F. 1880., 10 (pesen), Roza Kósova 1883., 4, 10, 11. 12 (proza) in J. Miklavčič 1883., 12 (proza) — z mičnimi sestavki za našo slovensko mladino.

Vender prave pisateljice in pesnikinje slovenske imamo do sedaj le tri. Te so: pokojna Josipina Urbančičeva, omož. Tomanova, Turnogradska; Lujiza Pesjakova, hči dr. Chrobata, Ljubljanka; in Pavlina Pajkova, porojena Doljakova, Goričanka (roj. v Milanu). — Poslednji dve

sta našemu čitajočemu občinstvu itak dobro znani: Pesjakova od l. 1864. sèm po mnogih lepih pesnih in nežnih novelah ter povestih v „Novicah", „Glasniku", knjigah „Družbe sv. Mohorja" pa „Matice Slovenske", zatem v „Zvonu", „Zori", „Kresu", „Vrtci" in dr., kakor tudi po spisih in prevodih za „Dramatično društvo"; a Pajkova razven po posebe izdanih „Pesnih" (1878) zlasti po svojih sestavkih v „Zori" in posebno po novelah v „Kresu". — Josipini Urbančičevi, pozneje omoženi Tomanovi, ali kakor se je sama v književnosti nazivala, Josipini Turnogradski pak naj v tem listu z naslednjimi vrsticami postavim majhen spomeník baš na tridesetletnico njene, žal! prerane smrti; — milim sestram Slovenkam v poúk in — blagovoljno posnemo!

I.

Iz Josipininega življenja.

Kakor je mnogim književnikom našim zavičaj bila krasna gorenjska stran, tako je tudi prve prave slovenske pisateljice zibelka tekala pod visokim Storžičem, kjer pihljajo vedno čisti zrakovi, blizu starega sneženo-belega Triglava. Porodila se je namreč naša Josipina v fari preddvorski nad Kranjem v gradu Turnu — odtod jej tudi pisateljiško ime „Turnogradska" — dné 9. jul. 1833. leta.

Po primeru omenjene Milice Ž. l. c. mogla bi tudi Josipina U. reči: „U rajskom okrôgu me mati rodila, med cvètjem pomladnim zvèsto odgojila slovenska me blaga za narod i dom." Vzrasla v družbi in skrbi dobre matere graščákinje Marije Urbančičeve, katera je svoj krasni biser ohranila stranpotov, v kakeršne društvensko hlepenje sedanjega veka tolikokrat zabrede, pridobila si je ta rojena sestrica devic modric že v mladosti mnogo znanja v prirodoslovji, povestnici, zemljepisji, računstvu, zemljemerstvu, ter se je dobro seznanila tudi s književnostjo i slavjansko i nemško, kakor i s klasično literaturo grško in latinsko, katerih jezike je poleg slavjanskih narečij razumevala. Naobražujoč se neutrudljivo s čitanjem duševnih proizvodov stare in nove dobe, ni pozabila razviti tudi darov, kateri krasijo posebe ženski um in v obče gosposko življenje; na klavirji n. pr. je igrala kakor malo kdo. Evropska njena olikanost vender je ni odklonila od njene narodnosti slavjanske; in poznavajoča bogate tuje literature, pisala je graščákova hči v domačem, prostem jeziku! Dr. Razlag v njenem životopisu hvali telesne in duševne vrline naše domorodne pisateljice tako-le: „Josipina Turnogradska-Urbančič, vsestrano izobražena, navdušena prorokinja slavjanska, koje spise, otroke bistrega uma i ostrega peresa z velikim navdušenjem čitamo ter zopet čitamo . . .

rastí je visoke kakor mlada jelka, vitko-tenka kakor gorska Vila — duhopolnega obraza, žarnih modrij očij, belosvetlih lás; duše nežnočutljive, vzoropolne — duh i srce, um i razum jednakih, nenavadnih silnih močij . . . Brez sladkanja i preteranosti morem tedaj reči, da je ta domorodkinja velikansko čudo med devami slavjanskimi. Poleg tolikih znanostij inostranih se ipak ni odtujila, iznevérila rodu svojemu nesrečnemu, kakor to vidimo delati jako mnogo nevrednih Slave hčerij. Zakaj ne? Ker jej um i srce živi. — Nje obnašanje je miloljudno i ozbiljno, ona je Slavjanka navdušena i že na vedrem čelu, v bistrem očesu se jej more videti notranje duševno življenje, katero neprestano razpleta globoke misli, katero se vedno bavi okoli vzorov nebeških vedno jasne domišljije."

Vzorna ta mladenka spoznala se je za ondaj z mladim navdušenim pesnikom „Glasov domorodnih", Slovencem pravim, dr. Lovrom Tomanom, kateri je tedaj bil v državni službi pri c. kr. finančni prokuraturi v Ljubljani. „Obema" piše A. Praprotnik — „cvetela je najlepša in milejša pomlad človeškega življenja. Poročila sta se v pravi pesniški ljubezni 22. septembra 1853. l. To je bil zakon, ves posvečen pesništvu. — Kmalu po slovesni poroki v očetovem grádu na Turnu sta presrečna zakonska šla v Gradec, kjer se je dr. Lovro Toman dalje izobraževal v pravoslovji. Tù se je Josipinin duh še visokeje povzdigoval in dosezal najlepše čednosti in bistrosti slovenske soproge." *) Tudi Josipinina mati, katera se ni mogla ločiti od hčere, šla je z njo v tuje mesto; isto tako dva brata njena. Ali — „Odločeni so roži kratki dnovi", in: „Minljivost sladkih zvéz na svet' oznani: Kak kratko je veselih dní število!" Blaga cvetlica usahnila je že prvo spomlad. Obolevša za vročnico, kateri so se pridružili še drobenci — mlada Josipina na bridko žalost svojih dragih, a na veliko škodo slovenske knjige, umrje 1. junija l. 1854.

Dopisnik graški dr. M. je poročal v „Novicah" (1854. 47) o njeni smrti in o njenem pogrebu to-le: „Lepa zvezda je bila prisijala na naše obnebje, prijazno je svetila, nadepolne žare razlivala. Veseli smo jo gledali in se je radovali, — ali Bogú bodi potoženo — naša mila danica je prerano ugasnila: Josipina Turnogradske ni je več. — Hipoma se je raznesel glas po Gradci, žalostni glas o smrti njeni. Neznanci pomilujejo mlado — v 20. [zaprav v 21.] letu umrlo gospó, Slavjani pa objokujejo nedomestljivo izgubo. Vse polno jih pride k pogrebu, svoji miljenki zadnjo čast skazat. Bivša družba slovenska se zdi znovič zedinjena, omlajena, pomnožena. Po cerkvenem blago-

*) „Dr. Lovro Toman", izd. Matica Slovenska 1870. str. 11, 12.

slovu jej pred odvožnjo zapojó rojaki latinsko otožnico. Trije duhovni in žalostna glasba spremlja številni sprevod. Po ukopu na št. Lenartskem pokopališči pak jej v slovenski pesmi odpojó otožno slovó in mir večni! Nje grob tukaj bo našincem predrag kraj, nje mili spomin bo nam v blagoslovu živel."

Na mestu, kjer spava pokojnica smrtno spanje, postavila sta jej dr. Lovro Toman in Ivan Urbančič l. 1867. nagrobni spomeník od nabrežinskega marmorja, zdelan po Petru Tomanu, četirioglasto okoli 5*m* visoko piramido s tem-le napisom:

Tu leži
Josipina Turnogradska,
pisateljica slovenska;
rojena Urbančičeva 9. julija 1833.
umrla omožena Tomanova 1. junija 1854.
„Kdor dušno živí, ne umrje".

II.

Turnogradska — pisateljica.

Národna samozavest v Hrvatski, probujena po nesmrtnem dr. Ljudevitu Gaji v četrtem desetletji našega veka, delovala je blagonosno tudi preko Sotle na sosedne Slovence. Zlasti od leta 1848., v dobi občne navdušenosti za domorodno stvar, nastalo je pri nas i na književnem polji živahno gibanje. Poleg narodnih društev, v katerih so se rodoljubi slovenski shajali ter v svojem materinskem jeziku vadili se in izobraževali, utemeljene so bile skôraj po vseh večjih mestih na slovenski zemlji novine in časopisi razne vsebine in oblike. Posebno marljivo se je začelo obdelovati lepoznansko slovstvo. Število delavcev je v sledečih letih vse to bolje raslo in stebelce mlade književnosti slovenske je zelenelo zmerom lepše ter prilično se razvijalo. — V kolo teh slovenskih pisateljev je stopila tedaj tudi mlada, jako nadarjena Josipina Turnogradska.

Pojavila pak se je naša pisateljica na književnem polji najprej začetkom leta 1851. — torej v 18. letu dobe svoje, in to v „Slovenski Bčeli", katero je izdaval Anton Janežič v Celovci od 1851. do 1853. Naj tu priobčim pisemce, katerega je mlada domorodka bila pridejala prvi svoji pripovestici uredniku rečenega časopisa, in v katerem samó označuje povod svojemu književnemu delovanju.

Slôve tako:

„Častiti gospod!

Slave dan je veselo zablišal. — Njeni sinovi hite ji vsaki svoj darek prinesti, vsaki ji hoče po svoji moči pokazati, da je nje vreden

sin. In zakaj bi tudi njene hčerke ravno tiste želje ne imele? — Ta misel je uzrok, da sem tudi jaz poskusila kaj v milem svojem jeziku pisati, — da se predrznem eno povestico iz svoje nabirke na beli dan poslati in vas prositi, da bi jo v svojo pridno ,,Bčelo" vzeli. Ljubó bi mi bilo, da bi že v februarskem zvezku natisnjena bila in scer, ako je le mogoče, brez da bi se oblike popravile. — Josipina Turnogradska naj bo moje ime, ker je Turnski grad moj dom. — —

Ako bode ta prva poskušnjica mladiga nevajeniga peresa dopadla, hočem še nektare njenih sestric vaši marljivi „Bčeli" poslati.

Sprejmite priporočenje iskrene Slovenke

Josipine Urbančič.*)

Na Turnu 11. januarja 1851."

Na to prijavo jej je uredništvo „Slov. Bčele", ugodivše njeni želji, v listu 15. febr. i. l. to-le odgovorilo: „Blagorodnej gospodični J. Turnogradskej: S izverstnim dělom ste stopili v kolo naših pisateljev. Ne opešajte na potu nastopljenem. Bodite zvězda predhodnica in izgled našim dragim slovenskim sestricam".

In v istino, mlada Josipina, navdušena od národnega osvitka, vztrajala je na potu prosvetnem ter ostala verna nalogi svoji domorodni. Poklonila nam je mnogo lepo pripovestico, sestavila mnog zanimiv plod lepe knjige. Toda le malo od tega bilo je tiskanega. Večina njenih umnih proizvodov je ostala v rokopisu in še do denašnjega dné ni zagledala sveta. Dotični sestavki so nam znani samó le po naslovih, a še to ne vsi. Žal!

Dr. L. Toman, kateri je literarno zapuščino pokojne svoje žene hranil ter je o njej priobčil poročilo „Novicah" 1854. št. 68. in 69., piše v onem članku med ostalim: „Gotovo bo slehernega Slovana razveselilo v srce, ko bode zaslišal, da Josipina, akoravno je bila tak rano od zemlje skipela, je veliko iz neizmernih zakladov uma i srca zapustila svojemu narodu. Ali koliko višerodnih videj — bogapolnih vzorov, ki se niso izrekli, temveč so le plameli v zakritem, žarečem morju njenih občutkov, vzela je seboj v tihi grob! — Morebiti ni bilo kmalu bitja i posebno ne deklice pod solncem, ki bi bila toliko darov od nebes prejela, srce i um razmerno, vsestransko si tako odgojila, natoro, človeka, Boga tako razumela, toliko znanstev v vedah i umetnijah si prilastila, — ki bi v vsem tako popolna bila v taki mladosti kot ona, ki je zdaj med nami ni več! — Nad njo so se besede nekega izvrstnega pisatelja do čuda izpolnile, da človek, ki mu genij v srcu živí i kipí, more se osamljen i ločen od sveta popolno razviti i vse razmere

*) Vid. „Slov. Prijatelj" l. 1856.

človeške dokončno spoznati . . . . . I ko se mora vsak čuditi, da je bila ona tako molčeča, povem, da je molčala, ker je bila pri svoji nenavadni popolnosti neizrečeno ponižna, i je zmiraj le po tihem dalje hrepenela. — Stala je rožica rujna v pomladi, izcvetena prekrasno, mirisno duhteča, radost prečudno okolu sebe izlivaje — i pride vihar nenadjan, strašan, — odtrga ji brst neizraščen še, — pritisne neusmiljeno bolj i zlomi tudi rožico milo: — prazno i mrtvo je mesto, kjer bila je ‚edinica ona‘.“ *) — No poglejmo sedaj, kaj in koliko je ona pisala.

III.

Spisi Josipine Turnogradske.

Vsa duševna dela Josipine Turnogradske razdeljuje dr. Toman l. c. na četero: 1. Povesti; 2. Razne spise, pesni, prevode; 3. Liste; 4. Napeve in glasbenke.

1. Povestij je nekaj v „Slov. Bčeli,“ nekaj v dveh almanahih „Zore“ natisnenih, in to v oni: „Nedolžnost i sila“, „Musa izdajnik“, „Slavjanski mučenik“, „Zvestobo do smrti“ in „Svatoboj puščavnik“; a v ovih: „Boris“ (1852), „Tvrdislav“ in „Rožmanova Lěnčica“ (1853); pozneje še je v „Vodnikovem Spomeniku“ (1859) bila priobčena „Marula“. — Razven teh povestic je Josipina spisala še okoli dvadeset drugih, katere še niso zagledale belega dneva in katere vse so vredne sestrice prej imenovanih; med ostalimi: „Vilica“, „Svobodoželjna Slavjanka“, „Rodoljub“, „Sodba Bretislavova“, „Spitignjev i vdova“, „Nikola Zrinji“, „Sprava“, „Moč vestí“, — kakor jih Toman omenja. „Zraven tega“ — pravi — „je pa moralo več povestic, komaj začetih, ostati, kakor jih je tudi več le v načrtu, ali celó le po imenu, naslovu i predmetu zaznamenovanih. — Namenila je ranjka spisati „Ogledalo človeškega srca“ v povestih, i ž njimi zajemati kreposti in zlobe njegove. Zbirala si je za to predmete iz zgodovine, najrajša iz slavjanske, da bi Slavjanom živo govorili. Prekrasen namen! — a ni se do konca izpolnil.“

2. Pesni, razni spisi, prevodi. — Spevala je Josipina samó jedno a izvrstno pesen: „Zmiraj krasna je narava“, katera se nahaja v „Slov. Bčeli“ (1852) in tudi v omenjeni knjigi Matičini „dr. Lovro Toman“ (str. 18—21). Razlita je v njej vsa narava, kakor je živa. — Med spisi omenja Toman najprej sestavek „Metrika proze“, ter pravi o njem: „Vsakdo se mora čuditi temu sestavku. Da je ranjka pisateljica tako metriško pisala, ko malokdo drug, priča vsaka vrstica njenih povestic; da je pa lastnost, metriško pisati, ki je z doslednostjo mislij ozko zvezana i mora biti duhu prirojena,

*) O literarni zapuščini Josipine Turnogradske Tomanove.

tudi v vodilih, pravilih i dokazih, i sicer tako dosledno, premišljeno, umetno i jednotno izrekla, — to mora človeka prevzeti!" Dalje so krasni sestavki: „Na grobu Prešerna", „Grecia — Slava", „O kipih Velesovskih", „Hoja iz Predvora na Turn", „Pusti grad", „Jesen", „Donava" (o poroki cesarjevi) itd. Tudi v tej vrsti je komaj začeto delo, jedna tragedija: „Vilica", ki bi bila, kolikor se more iz začetka prevideti, izvrstna; predmet jej je tisti, kakor v zgoraj imenovani povesti (pravi poročevalec). — Prevod je iz „ilirščine" poslovenjena novela „Nepoznani dvobojnik".

3. Listi. — O teh opazuje Dr. Toman: „Resnično je, kar pravi modri Goethe, da je marsikateri, ki ga še po imenu ne poznamo, v svojih listih več izvrstnega pisal, ko daleč sloveči pisatelji, — i to bi se bilo dostojno izpolnilo nad Josipino, ko bi ne bila nič drugega, ko same liste pisala. I če omenim, da ona ni ne vrstice in besedice nepremišljeno pisala, da je „svojim" prijateljem i prijateljicam na blizu i daleč v tuje kraje o vseh razmerah človeških dopisovala o najvišjih videjah, o Bogu, svobodi, ljubezni, domovini, zgodovini narodov, naravi, o vedah i umah, i da se je takih listov število na več sto naraslo, lahko sleherni previdi, koliko medá, zlata, biserov i žlahtnih zrn iz njenih dušnih zakladov leží v teh listih."

4. Napevi in glasbenke. — „Bila je ranjka preizvrstna sviralka na glasoviru", piše zopet Toman. „Razlivala je v čarovne glase svoje občutke i misli, ker v glasu se duša dá bolje izreči, kakor v besedi, — ali malo, premalo od tega je zapisala. Mili napev „Občutki" je sploh znan, a ne tako „Tri rožice" i „Napitnica" — vsi izvrstni napevi. Ne morem i ne smem zamolčati, da je tudi vedno govorila o spevoigri „Črtomir i Bogomila", i je tudi že več pesem iz nje prepevala, ki so se pa le hranile v njenem spominu i glasu, i niso zapisane. Posebno izvrsten je samospev Črtomira, ko svojim vojakom, predno z njimi udari na vraga, napije „na Slavo i dom", i za tem doneči kor srčnih vojakov. Neizrečeno mil i pomemben je dalje samospev ribičev, ki jutro po izgubljeni bitvi veslá tužen po bohinjskem jezeru i poje: „Plavaj, plavaj prosta ribica, vjela boš se v mrežico" itd. — „Glasbenk" — kakor jih je sama imenovala — je tudi, žalibog nekaj odšumelo za na veke; ostale so le sledeče zapisane: „Rodoljubice" (okrogle), „Spominčice" (okrogle), „Zoranka" (polka), i „Milotinke" (gorenjske), — vse prekrasne, mile i izvirne." Tako dr. Toman.

Vso književno zapuščino Josipinino obetal je njeni soprog tedaj, da jo bode zbral in uredil ter z obširnejšim životopisom in sliko njeno izdal tiskom. — Do denašnjega dné — za celih trideset let — se to

ni zgodilo! Sedaj je tudi že dr. Toman mrtev . . . . Spisi Josipine Turnogradske, izdani vsi na svetlo, bili bi gotovo najlepši spomeník pokojnici, katerega si je sama živa stavila, in jasen tolmač besedam na njenem kamenem nadgrobji: „Kdor dušno živí, ne umrje“.

IV.
Naša pisateljica v Slavjanih.

Dr. Toman v omenjenem svojem poročilu o literarni zapuščini Josipine Turnogradske pravi še tudi, da so „Slovani sledili z radostnim srcem i paznim okom nje spisovanju“. In res, spisi Josipine Turnogradske so bili upozorili iste naše brate slavjanske na visokih Tatrah, pa i celó tam ob ledeni Nevi. Znani slovaški književnik M. J. Hurban v svojem listu „Slovenské Pohladý na literaturu, umenie a život“ v Skalici 1851., zv. 4. pohvalno omenja njeni sestavek „Slavjanski mučenik“, v katerem je popisana žalostna smrt Vilka Šuleka, mladega Slovaka, ter na konci veli: „Izrekamo naš globoki poklon, poln hvale in poštovanja do plemenite dame, ker je tam na dalnjem ljubeznjivo spomenila v srci milostnem brata od severa tatranskega — umučenega zarad vernosti k svojemu cesarju, zarad ljubavi do svojega naroda, do nesrečne matere Slave!“ A ruski časopis „Сѣверная Пчела“ v Petrogradu 1852., č. 66. isto tako hvali rodoljubje „molode děvuške“, katera je napisala pripovestico „Boris“, ter napósled o njej čudeč se vzklikuje: „Eto javljenije redkoje v tom kraji!“ — Tako se je torej i tam pri slavjanskih bratih naših Slovakih in Rusih objavila in razlegala hvala in slava hčeri malega narodiča slovenskega, plemeniti naši Josipini Turnogradski!

Josipini Turnogradski
na prerani grob.

Cvetlica mlada stala na livadi,
Najlepša, kar pomlad jih je rodila;
Še komaj nježno nedro je razvila,
Cvetela v prvi svoji je pomladi.

Pa glej! ko še stoji v najlepši nádi,
Le pade z neba slana oj nemila!
In že cvetica glav'co je nagnila.
Za njo žaluje vse po zelenjádi.

Tako za Tabo, mila Josipina!
Prerano, ah! cvetica ljubeznjiva,
Žaluje draga Tvoja domovina.

Ostala večno boš nepozabljiva
U srcu vsacega Sloven'je sina.
Naj tihi mir koščice Tvoje kriva!

Jos. Str. — („Novice“ 1854., 51.)

Vinska modrost.

Posnetke priobčuje J. Trdina.

Nekje sem bral, da učí modroslovje, kaj je kaka reč, kakóva je in zakaj je taka in ne drugačna. Tudi vinska modrost nam razlaga, kaj je vino, kakóva svojstva ima in zakaj je táko kakeršno je.

I. poglavje.

Zgodovina.

1. Dobri angeli so svoje uporne, Bogu nezveste tovariše premagali in jih preganjali tja do gorečega pekla. Strašna vročina, ki je puhtela iz njega, jih je prevzela, užejala in oslabila, da so komaj gibali. Bog se je prijateljev svojih usmilil in jim ustvaril, da so se okrepčali, vino. Kako sladka je bila ta nebeška pijača, ne moremo si niti misliti, nikar z besedo dopovedati. V nje spomin govorimo še dan denašnji, kadar hočemo kako vino pohvaliti, da je bolje od vsakega druzega: Ta kapljica je taka, da bi jo angelci pili.

2. V raji je imel naš prvi oče Adam vsako dobroto in torej tudi vino. Trpeti mu ni bilo treba zánje nič. Cedilo se je iz grozdja kar samó, po polnem zrelo in omlajeno in teklo v prelepo marmornato korito, ki je bilo razpeljano po vsem raji. Zajel in pil ga je tedaj, kjer koli mu je prišlo na misel. Menda se spominajo tega vinskega studenca naši Dolenjci, ki se pogovarjajo tako radi, kaj bi bilo, ko bi se izpremenila njihova Krka v vino. Slišal sem sivolase in plešaste starce, da so, gledaje vánjo, globoko vzdihovali: Žalostna naša Krka! Zakaj nam ne nosiš mesto mehke in mlakužaste vode, preljubo, žlahtno vince? Koliko lepih denarcev bi nam prinesli zánje bogati Gorenjci in oh, koliko bi ga lahko popili tudi mi samí!

3. Jedenkrat se je Adam vina preveč nacedil, kar ga je tako vnelo in ujunačilo, da se je šel z bikom bòst. Bik je bil že takrat hudoben debeloglavec, pa je Adama nasadil na roge in mu izdrl rebro. Bogú se je revež smilil. Pobral je rebro in ustvaril iz njega Evo, da bi svojega moža, kadar bi se zopet preveč napil, lepo spat spravila in ga varovala neumnosti in nesreče.

4. Ker so naši prvi roditelji grešili, zapodil jih je angel iz raja. Ko je bežal Adam mimo vinske trte, storilo mu se je milo, da bo moral živeti zanaprej brez njenega sadú. Bliskoma jo je izruval in tekel ž njo proti vratom, ki so se zdajci zaprla za njim in njegovo ženo. Izgubil je za vse veke blaženi raj, ali srečno je unesel iz njega tolažilo, ki

nam olajšuje in odganja tako vspešno vse težave in bridkosti pozemeljskega življenja.

5. Adam in Eva sta životarila ob potu in žuljih tako sirotno, da bi bila gotovo od žalosti umrla, ko bi bila mislila na svojo nekdanjo srečo, katero sta tako po neumnem zapravila. Vedno usmiljeni nebeški oče vzel jima je torej spomin, da nista nič vedela, kako dobro se jima je godilo. Adam je čisto pozabil, kako prijetno je bilo vino in zakaj je ugrabil trto. Radoveden jo je usadil in ko je grozdje zacvetelo in tako lepo zadišalo, mislil je, da ni mogel prebiti brez nje radi tega neskončno nežnega, milega in sladkega duha. Eva je potrgala cvetje in dejala doma v lonček, da bi ga hodila s svojo rodovino duhat. Kakor dajó naša dekleta fantom žlahtni šipek, dišec in rožmarin, dajale so Evine hčere, vnuke in pravnuke ljubčkom svojim cvetoče grozdje. Ker so jih ljubile tako prisrčno, prinesle so jim vsak cvet, katerega so dobile. Grozdje ni moglo po takem nikoli dozoreti in vino je ostalo človeškemu rodu neznano veliko, veliko sto let — od očaka Adama do splošnega potopa in očaka Noeta.

6. Na paši je zapazil Noe, da hodi kozel nekaj v skalovje zôbat in da je vselej, kadar se je od tamo vrnil, nenavadno veselo poskakoval in se objestno šalil in bódel z drugo dróbnico. Šel je gledat in našel med pečinami obilo sočnega grozdja. V zavetji je lahko dozorelo, ker dekleta niso vedela zánje. Noe se je nazôbal in se neizrečeno veselil, da je zasledil tako žlahten sad. Naredil je na prisojni gorici vinograd in zobal z rodovino grozdje; kar niso mogli pojesti, pa je stlačil in pridelal mošt, iz katerega se je naredilo vino. Ker mu še ni poznal močí, premagalo ga je in omamilo, da se je zvrnil. Tudi njegova žena ga je pokusila, ali zdelo se jej je tako kislo, da ga ni marala piti. Pijanemu očetu se je jeden sin glasno rogal in smijal. Tudi Noetovka je bila na moža nejevoljna, pa je vzela nož in mu porezala vse trte. Drugo leto so odgnale še lepše in rodile mnogo boljše vino, katero je srkala v slast tudi ona sama. Pred smrtjo je dal Noe vinograd svojima dobrima sinovoma, ki sta ga vedno spoštovala; Kam, ki ga je zasramoval, ni dobil ne jedne trte. To ga je silno razkačilo. Ko sta šla brata nekamo od doma, pognal jima je v vinograd svoje prasce, da bi ga pokončali. Prasci so razrili in prerahlali vso zemljo okoli trt, kar jim je neizmerno koristilo. Gospodarja sta namečkala toliko vina, da nista vedela kamo bi ga spravila in bilo je sladko, da so se kar usta sprijemala.

Ta povest nas učí, da je bil pravi začetnik vinstvu smrdljivi k o z e l, in da so iznašli dve poglavitni potrebi in deli v vsakem vinogradu: réz in kóp b a b a in p r a s c i. To je uzrok, da so vinski bratci z večine

bábjaki in dostikrat prav po kozlovsko pohotni nečistniki. Od tod tudi prihaja, da se valjajo pijanci tako pogostem po blatu in lužah, kakor da so svinje ne pa po božji podobi ustvarjeni in s pametjo obdarjeni ljudje in kristjani.

7. Skrivnostno omotico, kateri pravimo pijanost, razložil nam je že pred več leti prav dobro dr. V. Z. Njegova pripovedka ima v narodu dosta žlahtnic. Jaz bom opisal prigodbo tako, kakor se zdi najbolj verjetna našim Podgorcem, ki so v takih rečeh stari strokovnjaki in zvedenci.

Dokler Noe ni poznal vina, pil je samó vodo. V vodi so se redile že od nekdaj žabe. Žabe so bile torej tudi v Noetovem trebuhu. Ko je začel vino piti, studila se jim je nova mokrota, ki je imela tako težak in zopern duh. Jele so se nemirno in plaho zaganjati sèm ter tja po želodcu. Jedna, ki je bila morda najbolj nežna in lišpava, ni mogla več prebiti v tej plaži, pa je pobegnila skoz požiralnik v glavo in potrkala na vrata lepega hramčka, v katerem je prebivala božja deklica Pamet. Pamet, ki je bila jako gostoljubna gospodična, odprla je žabi in se začela z bodro živalico prav živo in prijetno razgovarjati in kratkočasiti. Obe sta bili jedna z drugo po polnem zadovoljni. Isti čas čutil je tudi Noe tako veselje v svojem srci, kakeršnega še nikoli ne, kar je bil na svetu. Z nova si je natočil polič in ga izpraznil. Zdaj pobegne v glavo druga žaba; tudi njej je Pamet radovoljno odprla. Potrdil se je starodavni pregovor: tri ženske, cel semenj. Pamet se ni mogla nasmijati žabama, ki sta glasno in radostno prepevali: Le ga, le ga! Tudi Noe, ki je bil srečen in presrečen, ji je slišal in jima odgovoril: Ga pa bom, dober svèt se ne sme nikoli prezirati. Vriskaje in prepevaje si je napolnil tretji polič. Še predno ga je polokal, pribežala mu je v glavo tretja žaba. Potrpežljiva Pamet jej je odprla ali ne baš rada, ker je bilo v hramčku jako malo prostora in ni ljubila velike in šumne druščine. Samopašne žabe se je zdaj, ko jih je bilo toliko, niso dosti bale. Vedno so hotele vse tri zajedno govoriti in jedna drugo prekričati. Kmalu so se jele tudi brcati, pahati in pretepati. Pamet jih je pogovarjala in krotila, ali je malo pomoglo. Za hip so se pomirile, objemale in poljubovale, ali kakor bi trenil, skočile so zopet brez uzroka jedna v drugo in se začele gristi in suvati. Z njimi vred je tudi oče Noe tako burno rogovilil in razsajal, da ga žena ni mogla lahko potolažiti. Nekaj časa jo je strastno pritiskal k srcu in jo božal, grlil in poljubljal, da mu je prejšnjo nerodnost že skoraj po polnem oprostila. Komaj pa jo je ublažil, jel jo je zopet karati in zdajati in napósled se jej je celó zagrozil, da jo bo obunkal, če ne bo

molčala. Ko je načel četrti polič in ga izlival curkoma v želodec, pobegnila je od tod četrta žaba, da je ne bi gnjusna poplava zadušila. Pamet jej ni hotela odpreti. Poleg hrvatskega pregovora: „Sila Boga ne moli“, prilomastila je v hramček tudi brez dovoljenja. Ker je bil za pet osob pretesen, vnel se je strašen hrup, pretep in polom. Žabe so vrgle najprej Pamet iz hrama, potem pa so vse, kar je bilo v njem, raztrgale, potrle in porazbile. Napósled so se jele klati in daviti med sabo, dokler so vse upehane in izranjene na pol mrtve pocepale in umolknile. Kar so delale žabe, delal je pijani Noe, dokler se je zgrudil na isti način tudi on in zaspal. V spanji mu je vino izhlapelo in žabe, ki so se s časoma zopet zavedele, preselile so se nazaj v svojo domovino. Po njihovem odhodu se je vrnila Pamet v svoj hramček, ali o joj, kako grdo je bil razdejan in opustošen! Niti najmanjša stvarca ni ostala v njem cela in nepohabljena. Vsak drug bi bil obupal in rekel, da te kvare ni moči popraviti. Ali Pamet je bistroumna umetnica in spretna delavka, ki se ne ustraši nobenega posla in truda. Najprej je pomila in požuljila pòd, preslikala stene in si ulila (za vsako gospodično preimenitno reč!) ogledalce. Potem je trebalo tesati, strugati, presti, tkati, šivati, plesti, vesti in še marsikaj druzega. Delo se je tako čudovito pospešilo, da je bila še tisti dan popoludné nova oprava dogotovljena. Ko se je Noe iz težkega spanja prebudil, bolela ga je glava; ves život mu je bil potrt, duh pa tako čmeren, da mu se ni ljubilo niti govoriti. Ko pa je Pamet svoj hramček zopet uredila in prenovila, odlagnilo mu je, kakor bi odrezal. Truplo in duša sta mu brzo okrevala; z boleznijo je prešla tudi otožnost. Hudo žejo, ki mu je sušila grlo, potolažil je peti poliček, s katerim si je postregel po srečno prebiti nadlogi.

Kar je doživel Noe, dogaja se prijateljem vinske kapljice še dan denašnji. Za merilo te pijače rabi naš narod že od nekdaj žabe. Jedna razveselí srce in ne škodi niti duhu niti telesu: noben pameten človek je ne zameri in ne očita. Tudi dve se opraščata, ako zalezeta v glavo p r a v p o r e d k o m a. Tri so že č e z d o v o l j e n o m e r o, ali na svatbah in ob drugih velikih svečanostih in godíščih se jim ni moči vselej ubraniti: če niso preveč hudomušne, jih ljudje ne sodijo baš strogo, dobrega glasu in poštenja ne vzamejo. Z a š t i r i ž a b e p a n i n o b e n e g a izgovora. Ker človeka poživinijo, zmatrajo se po pravici za greh, grdobo in sramoto. Nesreča, da jih ujame, primeri se lahko tudi modrijanu, ali se ne bo z njimi ponašal, nego se sramoval in zanaprej takih prilik ogibal.

Gospod Janez.

Novela. Spisal Janko Kersnik.

O blagor možu, ki ne gane,
Ne zmoti ga podoba lepa!
Bridkosti srčne so neznane,
Neznana mu ljubezen slepa.
Levstik.

I.

Pod širokim holmom, tam globoko doli v prijazni Dolenjski, leží mala vas; Grm jo imenujejo. Na holmu, skoraj pod vrhom stoji prijazna, na novo pobeljena cerkev z nizkim, poleg nje prosto stoječim zvonikom, čigar line zakrivajo široki, rudeče pobarvani zatvori. Tudi jabolko vrhu stolpa in križ na njem, vse se blišči v zahajajočem solnci tako svetlo, da je videti že od daleč vse prenovljeno in popravljeno.

Prav tako tudi bližnji farovž, čigar belo zidovje se sveti skozi goste, polne veje sadnega drevja, katero obdaja malo poslopje. Po njegovi strehi se kažejo široke rudeče proge nove opeke ter jasno pričajo, da ni še dolgo tega, kar je mojster króvec preložil in prekril vso streho. Ko bi pa kdo še dvojil o tem, prepriča ga do dobrega letna številka, narejena gori pod slémenom iz rudeče opeke; ona nam pripoveduje leto, v katerem so se vršile vse te poprave in v katerem tudi pričenja naša povest.

Pod farovžem, skrit za tremi košatimi orehi, stojí mali hlev, tudi lastnina duhovnega gospoda, kateremu je v varstvo izročena grmska fara, in nekoliko nižje proti vasi kaže se nam na pol zidana, z živo trto preprežena hišica — cerkovnikovo stanovanje. To rabi tudi za učilnico; kajti učitelja in šolskega poslopja Grm nima; zato pa se bavijo župniki s poučevanjem, in cerkovnik mora v ta namen prepuščati svojo dokaj prostorno sobo.

Pod župnijo — na južnem brdu, razteza se prostoren vrt, in visoke raznobarvne georgine, ki rastó in cvetó po robu gredíc, pričajo nam molčé, da prihaja že jesen v deželo. V spodnjem konci vrta stoji zelena lopa, katero krije z debelimi grozdi obložena vinska trta in pred njo sloni nocoj ob trdni, leseni ograji visokorasten mož, čigar oprava nam kaže njegov stan: grmski župnik, gospod Janez.

Od tu se odpira krasen razgled čez daljno ravnino, po kateri se vije, srebernemu traku jednak širok potok, in poleg njega bela, prašna cesta.

Tja, na cesto je upiral župnik neprestano svoje oči, ter časih zakril čelo z desnico, ako mu je zahajajoče solnce temnilo pogled. Med tem pa je pušil v jednomer iz dolge lesene pipe.

Za njim na vrtni gredi pa je kopal rujav pes, prepelíčar, črno prst ter lovil miši.

Celo uro skoraj se je že mudil župnik na vrtu ter hodil gledat čez ograjo tja doli v ravníno; pričakoval je nekoga. In kakor že večkrat nocoj, tako se je tudi sedaj zopet obrnil z nekoliko nejevoljnim obrazom od ograje ter vrnil se po peščeni poti med gredícami proti župniji in od tam zopet nazaj.

„Ne bo ga!“ govoril je poluglasno ter prižigal ugaslo pipo.

Bil je — kakor smo že omenili — visokorasten mož, malo preko trideset let, koščen in skoraj suh. A lice njegovo ni bilo bledo, in izpod gostih črnih obrvij je zrlo dvoje prijaznih, sivih očij. Na glavi je nosil malo, črno čepico, opravljen pa je bil v dolgo, temno suknjo.

Postal je zopet ob ograji; tam doli v ravnini, kjer je cesta delala mal ovinek, dvignil se je prašen oblačec, in kmalu potem se je prikazal iz njega lahek, odprt voz, katerega je vlekel uren konjič.

„Ah vender, vender!“ dejal je župnik nekako veselo; spoznal je bil svoj voz ter vedel, da se pelje v njem oni, katerega je že tako dolgo pričakoval. Z naglimi koraki se je vrnil v farovž in med vratmi glasno zaklical: „Urša, Urša, je li vse pripravljeno? Peter že prihaja!“

Močna, kmetsko opravljena ženska, katero je vsak na prvi pogled spoznal za sestro župnikovo, pristopila je na prag.

„Vse, vse!“ odgovorila je tudi z veselim glasom; „Bog zna, kakšen je Peter? Toliko let ga nisem videla.“

In oba, brat in sestra sta šla k vrtni ograji pogledat v dolino, kjer se je urni vozič vedno bolj bližal domači vasi. Kmalu je bil pod klancem, in nekoliko minut poznejeje postal pred farovžem.

Iz voza je stopil elegantno, gosposko opravljen mož ter burno pozdravil župnika, hitečega mu naproti. Bila sta oba jednake velikosti, in tudi skoraj jednakih let; gosta, dolga, črna brada je zakrivala prišlecu pol obraza, a na glavi se je pokazala mala pleša, ko je snel klobuk v vesel pozdrav.

„Da si le prišel, Peter! Kako sem te vesel!“ dejal je župnik ter vodil gosta do stopníc.

A tu je prišla Urša.

Tudi ona je hotela ponuditi prišlecu roko; a ugledavši pred seboj moža, katerega jej je bila domišljija prej po polnem drugačnega slikala, obstala je ter malo v zadregi dejala:

„Ah, Peter — gospod Peter! Ni Vas moči spoznati!“

„Kaj ne — brada, brada?“ odgovorí ta veselo. „Pa stráni z gospodom! Tikaj me, kakor si me nekdaj pred petnajstimi leti — saj od tedaj se menda nisva videla — če ne ti bom vračal!“

Prijatelja sta kmalu potem sedela pri kozarci vina, Urša pa je spravljala sobo v red, namenjeno župnikovemu gostu, in radovedno ogledovala mali usnjati pa lepo okovani kovčeg, katerega je bil prinesel hlapec z voza.

„Torej tukaj prebivaš Ti?“ dejal je med pogovorom novodošlec ter ozrl se po stenah.

„Da, da, tukaj!“ nasmehnil se je župnik in tlačil zopet tobak v svojo pipo.

„Pa vrane in kavke in zajce tudi še streljaš!“ omenil je oni kažoč na lepo puško, viseča ob steni.

„Tudi še! Ha, ha!“

„Poleg tega pa —, duše paseš! Ha, ha!“

Župnik se pri zadnji prijateljevi opomnji ni smijal, nego bliskoma se je ozrl v Petra, kakor bi hotel pozvedeti, se li oni šali. — Pa Peter je ogledoval od daleč veliko odprto omaro v kotu, kjer je videl mnogo knjig nakopičenih in med njimi polno časopisov, vse v nekem neredu, kakor je navaden pri ljudeh, ki mnogo beró, a ljubijo naglo razliko v taki duševni hrani.

„Koliko je pač tega, kar sva se zadnjikrat sešla — Janez?“ vprašal je oni po kratkem molku.

„Lahko je zračunati! V prvem letu po novi maši moji obiskal si me na Gorenjskem, tedaj si bil stopil v državno službo — in jaz sem sedaj jednajst let duhovnik. Torej — čez deset let zopet!“

„Da, da; tako je! In Urše nisem videl, odkar sem odrinil na vseučilišče. Pa vedno je — jednaka. Kedaj si jo vzel k sebi?“

„Letos stoprav, ko sem postal sam svoj — gospod!“

„Ah, letos!“

„Naučila se je nekoliko kuhati in gospodariti in — stara je tudi že dovolj!“ nasmehne se gospod Janez.

„Kanonična leta! Da, da,“ pritrdi Peter; „pa kako je doma pri vaših? — Oče so umrli, in kaj počnó mati?“

„So tudi umrli! Brat je gospodar. Pa jaz že dolgo nisem bil tam.“

„Kakor pri naših! In tudi mene ni bilo že dolgo, dolgo v domačo vas!“

Molčala sta nekoliko časa; uglobila sta se vsak v svoje misli, pa morda oba v jednake.

Peter se je prvi vzdramil.

„Si li zadovoljen — Janez?“ vprašal je naglo ter uprl svoj temni, bodeči pogled v župnikovo resno lice.

Le-ta se je nasmehnil, ne posiljeno, nego mirno, naravno in skoro veselo; ozrl se je ob jednem v prijatelja.

„Da, Peter, zadovoljen sem! — — Česa mi je pogrešati?“ pristavil je po kratkem molku.

Peter je obrnil svoje oči v drugo stran. Pogled in besede župnikove so bile tako prepričevalne, da ni vedel ugovora; pa vesel tudi ni bil onih besed.

„In Ti?“ vprašal je sedaj župnik.

„Ah, jaz, jaz —! Kaj pa je zadovoljnost? Kaj pa je — sreča?“

Nagubančil je čelo ter segel po kozarci, katerega si je bil z vinom napolnil. Toda pil ni; kozarec je vrtil med prsti, in zrl v nasprotno steno.

Tudi župnik je gledal za oblaki, kateri so se gosto dvigali iz njegove pipe. Pa bilo mu ni na tem, da bi nadaljeval takov pogovor.

„Nekoliko časa boš ostal pri meni, Peter?“ vprašal je prijatelja.

„Dolgo ne morem; nekoliko dnij morda — ako me boš hotel. Odpust moj v kratkem poteče, in potem itak ne bom daleč od tu.“

„Dobro uro imaš do Križa. Kateri naju bi si bil mislil pred leti, da bodeva kdaj tako blizu in tako različno poslovala?“

„Res jé! Pa razlika vender ni tólika!“ smeje se zopet Peter. „Jaz sem sodnik, okrajni sodnik za ta svet — ti pa delaš za — onega!“

„Ti si vedno stari —“ omeni župnik z lahkim smehljajem.

„Grešnik — kaj ne?“ konča Peter njegovo opomnjo.

Župnikova sestra je vstopila, in za njo farovška dekla; prinesli sta večerjo. Urša je na Petrovo vabilo séla k mizi in pogovor se je sukal o nekdanjih srečnih otroških in mladeniških letih, katera so prebili vsi še doma v rojstveni vasi.

Potem sta šla prijatelja na kratek sprehod v dolino.

Mesec je svetil skozi gosto sadno drevje, katero je rastlo ob potu, tekočem čez holm, in po bližnjih vinógradih peli so še kasni cvrčki jednoglasno svojo pesen.

„Ali še pesmáriš in verze kuješ, Janez?“ vpraša zdajci župnikov gost prijatelja.

Da je bilo svetleje, videl bi bil, kako je lahka rudečíca oblila župnikovo lice.

„Še!“ dejal je naglo, ter pristavil: „Za kratek čas!“

„Srečen človek! Da imaš še časa dovolj za to!“

„Kujem jih! Potem jih pa požigam!“

„Ah, to tudi še?“ nasmeje se Peter. Potem pa je zasukal pogovor na drug predmet.

(Dalje prihodnjič.)

Novejši pisatelji ruski.

Piše K. Štrekelj.

II.

Iván Sergêjevič Turgénev.

(Dalje.)

sa drugačna ženska, nego Asja, je Liza v povesti „Plemenitaško gnêzdo" iz l. 1858.; ona je sploh med Turgenevljimi ženami neka posebnost. Ko jo nesrečni njen ljubljenec zapustí, tedaj še le se nam v pravem svitu pokaže čista njena ljubezen, katera jo sili, da v tihi resignaciji moli za ljubega svojega, moli iz prepričanja in ne samó površno, ter svojo nesrečo smatra samó za nekako zasluženo kazen, s katero jo je obiskal Bog zavoljo njenih grehov. Pogumno prenaša svojo usodo in na jezik ne pride jej žal-beseda. Njen ljubček Lavreckij, za mejo olikan, spada k ljudem tiste vrste, ki sicer vidijo, kaj je nejasno, negotovo, napačno, ali nimajo v sebi toliko močí, da bi se po robu postavili obstoječim razmeram in bi svoje misli in nazore skušali prenesti v obdajočo jih družbo. Ta mož dobí vést, da je razuzdana in lahkomišljena njegova žena, v neredńem svojem življenji umrla. Zgodi se, da se kmalu na to zaljubi v mlado Lizo. Ali ravno, ko jej izda svojo ljubezen, vrne se žena njegova ter mu zmoti vse načrte. Pa to ni dovolj! Ko odide Liza v samostan, uda se Lavreckega žena znovič prejšnjemu grdemu življenju. Dvojno nesrečni mož tolaži bolečine duše svoje s tem, da se čvrsto poprime dela in skrbi očetovski za svoje kmete. Bralcu se zdi, kakor bi se bil kak hudournik razlil čez cvetoče livade ter povsod pokazal uničevalno svojo moč, svojo neusmiljeno strogost.

Zopet drugačna je žena v povesti „Na kanunê" (na predvečer) iz l. 1859. Ona nima sicer na sebi tóliko ženskega, kakor Liza, ampak Asji je podobna in še bolj je moška od te. Ljubezen v njej spi dolgo in trdno, ali napósled pridere na dan, kakor čvrst in čist pogorski potok. Ona je po polnem samostojna; ali gluha je za vse besede sladkih prilizovalcev. Duša jej hrepení po moži, kateri bi gojil velike ideje in neupogljiv pogum in bi se sploh odlikoval s svojim delovanjem in mišljenjem. Ta mož je mlad Bolgar Insarov; on mnogo poskuša v svojem življenji; pripravlja se že, da odide v domovino svojo na boj proti Turkom, ali tedaj obolí smrtno in idejalni in mogočni njegov duh zaprt je v krhko lupino. Heleni on takoj s početka ugaja, ker odločno

in moški vrže nesramnega in nagajivega pijanca v vodo, da si tam ohladi vročo svojo glavo. Ljubezen Helenina je neskončna, brezozirna; pripravljena je, da se vrže v krvavi boj z življenjem in nadlogami njegovimi. Za ljubljenca pozabi sorodnikov, znancev, domovine. —

„Na kanunê“ je sploh jedna iz najboljših in najdovršenejših povestij Turgenevljih. Mojster se nam kaže v tem delu Turgenev zopet, kader nam riše Stahovljo hišo; čvrsto sta slikani tudi dve osebi, ki sta bolj postranski: to je ubogi Berencev, ki se uda znanstvenemu delovanju, ker pri ženskah nima sreče —, in slikar Šubin, mož, ki s svojim cinizmom zasmehuje ne brez sreče in vspeha vse akademično in se vsled tega spre celó s Heleno. Ker mislijo nekateri, da pač ni ruskih razmer primerjati z našimi in da se je od njih le malo učiti Slovencem, postavim naj sem to-le sodbo njegovo o ruskem stanji tedanjega časa: — „Mi nimamo še nikogar, nimamo nobenih mož; ozrimo se kamorkoli, vse je samó puhla ropotija, majhni Hamleti, samojedci, ali pa temna noč, gosta tema nevednosti, ali pa tudi postopači, slamomlatci in kričači. Tudi takih ljudíj imamo, ki so preučili sami sebe do najmanjše podlosti svoje, ki „za žilo“ potipavajo vsak čut svoj in samí sebi pravijo: To so moji čuti, to so moje misli! Res koristno, pametno delo! Ne, ako bi med nami bilo pametnih ljudíj, ta deklica — Helena — ne bi šla od nas, ta dovzetna duša se ne bi nam izpólznila, kakor riba v vodi. Kedaj pride vrsta na nas, kedaj se pri nas pokažejo pravi možje?“ — In nauk iz tega? Molčimo!

Izborno slikani so v tem delu tudi posamični prizori, kateri nam kažejo veliko umeteljniško moč Turgénevljo, kakor malokje. Da se bralci lahko o tem prepričajo, postavim naj le-sem črtico, kako si Insarov in Helena odkrijeta duši svoji.

— Helena si zakrije obraz. — „Vi me hočete prisiliti, naj vam izpovem, da vas ljubim,“ zašepeta; „zdaj sem to že izgovorila.“ — „Helena!“ vzklikne Insarov. Ona si vzame roke z obraza, pogleda nánj in se mu vrže v naročaj. Insarov jo krepko objame in molčí. Ni mu treba praviti, da jo ljubi tudi on. Saj je samó iz njegovega vzklika, iz nenadne izpremembe vsega njegovega bitja, iz tega, kako so se mu gibale vzdigujoče se in poljoče prsi, katerih se je tako zaupljivo ožimala, in kako so se prsti njegovi dotikali njenih las — saj je iz tega morala razumeti Helena, da je ljubljena. On molčí, tudi ona ne želí besed: — on je tukaj, on ljubi . . . česa mi je treba več? — Tihota sreče, tihota nekaljenega upanja, doseženega smotra, tista nebeška tihota, ki celó smrti podaja pomen in lepoto, vso jo je napolnila s svojim nadzemeljskim mirom. Helena ne zahteva ničesar, ker ima vse.

— Brat moj, prijatelj moj, ljubček moj! . . . šepečejo njena ustna; sama ne vé, čegavo je to srce, ki jej bije in polje v prsih tako osrečujoče, da-li je njeno, ali njegovo. — On stojí nepremično, v krepkem objemu drži to mlado življenje, ki se mu je udalo, na svojih prsih čuti novo, neizrečeno dragoceno breme; ginenost in neizmerna hvaležnost potrli sta mu dušo in solze, o katerih ni nikdar slutil, zalijejo mu očí . . . Helena ne joka, samó vedno šepeta: — Prijatelj moj, brat moj! „In pojdeš li z mano kamorkoli?“ vpraša jo čez jedno četrt ure kesneje Insarov, še vedno držeč jo in podpirajoč s svojimi rokami. — „Kamorkoli, do konca sveta. Kjer si ti, sem tudi jaz.“ — „Ali se ne motiš? veš, da roditelji tvoji nikdar ne privole v najin zakon?“ — „Ne motim se, to vem.“ — „Veš, da sem ubog, skoraj ne berač?“ — „Vem.“ — „Da nisem Rus, da mi ni usojeno, živeti na Ruskem, da moraš pretrgati vse svoje zveze z domovino, s sorodniki?“ — „Vem, vem!“ — „Veš li, da sem se posvetil težavni, nehvaležni stvari, da bodem . . . da bodeva morala prenašati ne le nevarnosti, ampak tudi pomanjkanje, morda celó ponižanje?“ — „Vem, vse vem . . . jaz te ljubim.“ — „Da bodeš morala opustiti vse navade svoje, da boš tam sama, med tujci, in prisiljena delati . . .“ — Ona mu položi svojo roko na ustna. „Ljubim te, ljubček moj.“ — Insarov poljubi jej ognjevito ozko, nežno roko. Helena ne odtegne je od njegovih usten in pogleduje nánj z nekako otročjo veselostjo in jasno radovednostjo, kako jej zdaj roko, zdaj prste obsipa s poljubi. — Nenadoma se zarudi in skrije svoj obraz na njegovih prsih. Prijazno povzdigne jej on glavo in nepremično jej gleda v oči. — „Zatorej mi bodi pozdravljena!“ reče jej, „žena moja pred ljudmi in pred Bogom!“

Smešno plemenitaško gospodarstvo pa napuh in prevzetnost propale aristokratije kaže nam Turgenev v „Prvi ljubezni“ iz l. 1860. Turgeneva so nekdaj vprašali, katero iz povestij svojih najrajši bere. On je baje odgovoril: „Temu vprašanju določno odgovoriti, ni lahkó. V resnici prebiram jedno iz svojih povestij s posebno zadovoljnostjo, kaderkoli pripravljam svoja dela za kako novo izdajo. Ta povest je „Prva ljubezen“. — Jaz le malo pišem in trudim se, da ostanem na resničnih tleh. V noveli „Prva ljubezen“ pripovedujem resnično dogodbo, in pri tem ničesar ne olepšavam; ko jo berem, tedaj mi stopijo vse delajoče osebe živo pred oči.“ — Snov sama na sebi je precèj opolzka, ali pesnik ne dopusti nam, da moralizujemo in tožimo, kako propade vse, kar je lepo; ampak dá nam samó, da občudujemo skrivnostno moč ljubezni. Lepa hči kneginje Sasekinke, Sinajida, zmoti glavo mlademu človeku, čegar hrepenenje, plahost in ljubosumnost nam pisatelj izborno riše; ali dasi je Sinajida v ljubezni udana temu mladeniču, je vender le ob

jednem priležnica njegovemu očetu, in nečisto svojo strast skuša omiti in očistiti v neoskrunjeni čisti udanosti mladostne duše.

V naslednjem letu izdá Turgenev slavnoznani roman „Otci i dêti“ (Očetje in sinovi). — Nikolajeva vlada je zaspala v smrti; prestol je zasel nadepolni car-osvoboditelj. Vse je skušalo otresti s sebe stare verige, neznosne razmere; vsa družba je začela podirati in spravljati stráni okuženo staro grobljo. Ali da bi bil kdo z nova začel zidati, na to ni mislil nobeden; toda v vélikih mestih, narodih in državah ne dela se tako. Stare hiše se res podirajo, vender na njihovo mesto se stavijo takoj nove; naglo rastó, navadno za zunanjim zidovjem starih, vlažnih labirintov, in ko greš nekega lepega dné mimo, podrli so tudi zadnje zidove in dovršeno in veličestno zabliščí ti nasproti sijajna palača. Tako mora biti tudi v narodih, državah: prostor ne sme ostati nikdar prazen; ako se je starina podrla, treba je začeti z novino. Ruska družba za prve dobe Aleksandra II. tega načela ni pripoznavala: glavna naloga se jej je zdela, da vse kritikuje, da podira. In ti nazori so se širili po vsej Rusiji, poplavljali so jo vso tako, kakor mogočne reke, kadar se o povodnji razlivajo čez širne planjave. In teh nazorov so se poprijeli najbolj neomikanci ali polomikanci, ki mislijo z besedo in frazo razvozlati najtežavnejše probleme socijalnega vprašanja. Prej so čestili Goetheja, Hegla, Schellinga, zdaj se je verovalo v Büchnerja, Vogta in Darwina: vse preko se je pečalo s prirodoznanskimi vedami; literati in studentje secirali so žabe in druge reprezentante naše fasone; zato ker je to bilo — moda. Iz takih ljudij so se izcimili — nihilisti, s prva še jako nenevarna socijalna stranka. Nihilisti šestdesetih let razločujejo se od socijalistev in teroristov sedemdesetih in osemdesetih let ravno tako, kakor Voltaire ali Rousseau od Robespierra ali Dantona. Takrat se je namreč mladina pečala z literarno kritiko, vánjo je izlivala vse svoje svobodoljubne mišljenje; da bi se bil kdo dejanski uprl proti despotizmu, na to se še mislilo ni. Nihilisti zaničujejo vse, kar pripada čustvu in domišljiji, pojezija in umetnosti sploh jih ne brigajo, ali samó tóliko, da zbijajo ž njimi neslane dovtipe in šale: oni verujejo le v materijo, le v pozitivno in praktično. — In ker so po misli moji naše razmere v mnogočém podobne ruskim, drznem se staviti pohlevno vprašanje, ne poje li dan danes tudi naša mladina slavo materiji in frazi? Zdi se mi (— rad bi se motil —), da tudi o njej veljajo besede pesnikove:

„Kaj grácij trojíca, kaj muz jej zbor je?
Melpómena pléve naj, pegaz naj orje!“

Ljudi s takimi nazori nam slika Turgenev v „Očetih in sinovih“. Za dokaz tej trditvi vzemimo pogovor med starim plemenitašem Pavlom

in mladim nihilistom Bazarovom, junakom tega romana. Pavel pravi: — „Da, Nemci, ti niso po mojem ukusu. Prej so bili še znosni, imeli so znana imena: Schiller, Goethe n. pr. Moj brat te pisatelje jako spoštuje; zdaj pa vidim med njimi samó kemike in materijaliste.“ — „Dober kemik je dvajsetkrat koristnejši, nego najboljši pojet,“ reče Bazarov. — „Zares?“ odvrne Pavel in povzdigne trepalnice, kakor bi se bil ravno vzbudil; „vam se zdi umetnost stvar brez nobene vrednosti.“ — „Umetnost je, denar dobivati in kurja očesa do dobra pregnati!“ vzklikne Bazarov z zaničljivim smehljanjem. — „Ta je lepa! Kako? Vi se blagovolite šaliti? Saj je to popolna negacija. Dobro! Naj bo. Vi torej ne verujete v znanost?“ — „Imel sem že čast, povedati vam, da ne verujem v prav nič. Kaj umejete pod besedo znanost v občem zmislu? Znanosti imamo ravno tako, kakor rokodelstva in zaslužke. Znanosti v tem zmislu, kakor ga vi tej besedi pripisujete, pa ni.“ — Drugikrat razname se ta-le pogovor med osebama že omenjenima, pa med prijateljem Bazarovljim, Arkadijem in njegovim očetom Kirzanovom. — „Že sem vam povedal, ljubi strijc,“ reče Arkadij, „da ne pripoznavamo nobenih avtoritet. Naše dejanje določujejo samó oziri na to, kar je koristno“; . . . „kar smatramo za koristno,“ pridene Bazarov: „dan danes zdi se nam koristno, zanikovati, in zato zanikujemo.“ — „Vse?“ — „Prav vse!“ — „Kako? Ne le umetnost, pojezijo, — ampak tudi — sram me je izreči (Pavel misli véro) . . . „Vse,“ ponoví Bazarov neizrečeno mirno. — Pavel ga trdno pogleda v oko. Tega odgovora ni pričakoval. Arkadij se zarudi od veselja. — „Dovolite, dovolite,“ reče Kirzanov, „vi vse zanikujete, ali da se tačneje izrazim, vse podirate; treba pa je tudi zopet zidati.“ — „To nam nič mari . . . pred vsem treba je pospraviti.“ — Tretjič nanese govorica na italijanske slikarje. Bazarov pravi: „Kar se mene tiče, ne dam jaz niti groša za Rafaela in mislim, da drugi tudi niso več vredni, nego on.“

V „Očetih in sinovih“ bili so ljudje Bazarovljega kroja krščeni z imenom „nihilisti,“ katero se je kasneje tako obče razširilo. — „Kaj je prav za prav gospod Bazarov?“ vpraša Pavel. — „Kaj je?“ Arkadij se posmeje. „Ali naj vam, ljubi strijc, povem, kaj je prav za prav?“ — „Bodi tako dober, dragi netjak moj.“ — „On je nihilist.“ — „Kako?“ vpraša oče, Pavel pa prizdigne svoj nož, na čegar konci je bil kósec masla, ter obstane nepremično. — „Da, on je nihilist,“ ponovi Arkadij. — „Nihilist!“ pravi Kirzanov; „beseda mora prihajati od latinskega nihil, kolikor morem jaz soditi, in pomenja torej človeka, kateri neče ničesar pripoznavati. — „Ali pa takega, ki ničesar ne uvažuje“, pravi Pavel in zopet začne mazati kruh svoj. — „Človeka,

ki gleda na vse stvarí s kritičnega stališča,“ odvrne Arkadij. — „Ali ni to ravno isto?“ vpraša strijc. — „Ne, nikakor ne; nihilist je človek, ki se ne ukloni nobeni avtoriteti, ki ne vzprejme nobenega principa, katerega ni prej poskusil, in naj bo ta princip še tako pripoznan.“ —

Bazarov je jako brezoziren človek. Stari Kirzanov na svoja ušesa sliši, kako sodi nihilist o njem. „Tvoj oče je dobra duša, ali zrel je, da se ga vrže stráni; on je doslužil, pesni njegove je konec!“ pravi Bazarov Arkadiju. In še brezozirneje se izraža o plemenitaškem samci Pavlu, neomadeževanem značaji, ki ostane v vseh slučajih kavalir. Turgenev nam v spisku „P o p o v o d u o t c o v i d ê t e j“ pripoveduje, kako je ta Bazarov spočet bil v duši njegovi. Nekdaj se je vozil po železnici med Peterburgom in Moskvo. V vozu se seznani z nekim okrajnim zdravnikom Dmitrijevim, ki mu je sedel nasproti. Mnogo nista govorila, največ o malo pomenljivih predmetih. Za slovesnost se ta zdravnik ni zanimal prav nič, govoril pa je na dolgo in široko o sibirski kugi. „Zanimala me je na njem Bazarovlja manéra“ — pravi Turgenev, — „in začel sem ta dozorevajoči tip povsod študirati. Kmalu na to zvem, da je Dmitrijev umrl.“ — Bazarov je zapustil ravno kar univerzo. — Turgenev nam ga slika s humorjem in ironijo, kako se nihilist, ki misli, da je zatrl v sebi že ves čut, dá zapeljati koketni ženski. Tista romantika, katero je tako črtil in sovražil, objame Bazarova z neodoljivo močjo. Ljubezen ga tako premaga, da želi gospó Odincovo k sebi še na smrtni postelji. Ostrupil si je krí, ko je rezal mrtvo truplo. V „Očetih in sinovih“ je Turgenev ravno na Bazarovu pokazal, kako ničeva in napihnena so načela, katera smatrajo vse življenje za nekako matematično operacijo ter zanikujejo ves idejalizem. Strogo si je zabranil trditev, da je v tem po polnem objektivno slikanem Bazarovu hotel podati karikaturo tedanje mladine. Saj je Bazarov v jedru dober človek, in hoče najbolje, ali da vedno trka ob svojo razumnost, to ga pači.

Tudi druge osebe so mojsterski slikane. Nihilizem v ženskem odelu zastopa Evdoksija Nikitišna Kukšin. Že stanovanje njeno kaže, kaka načela pripoznava in gojí ženska, katera biva v njem. Na pol izkajene cigarete skrivajo se po vseh kotih, na prašnih mizah ležé žurnali, papirji, listi. George Sand zdi se tej nihilistki žena, ki je zaostala za svojim časom. Ponosno se baha, da je izumila nov lép za glave otroških púnic. — Gospá Odincova se peča z Bazarovom samó iz radovednosti in ničemurnosti; ona ne pozna ljubezni, ona hrepeni le po zmagi. Ko pa vidi, kako nevaren čut je razvnela v Bazarovu, zboji se za svoj mir in svojo ugodnost. — Starega Kirzanova razjeda bole-

čina, ko vidi, kam je zašla mladina, kam sin njegov Arkadij, kateri pa v obližji gospé Odincove in njene sestre kmalu pozabi, da je prisegel nihilističnemu evangeliju. — Kako prisrčno idilo nam je podal pisatelj v svojem opisu življenja Arkadijevega in Bazarovljega pri poslednjega roditeljih! V prvem delu romana, na Arkadijevem domu, možje le debatujejo, v drugem, pri gospé Odincovi, stopi na pozorišče ženski element; v tretjem kaže se nam, kako je ljubezen na vseh straneh zmagovalna: pri Bazarovu, Arkadiji in Kirzanovu. Najbolj simpatični osebi v vsem romanu pa sta Bazarovlja roditelja. Tako globoko in nežno ljubezen je bil naslikal jedenkrat Gogolj v „Tarasu Bulbi,“ kjer jemlje uboga mati slovo od sinov, katera se odpravljata na bojevito Sič. Turgenev zvrši z Bazarovljima roditeljema svoj roman, kaže nam njiju otemnelo življenje in trpke bolečine tako, kakor grška pravljica bolečine Nijobine: „V jednem najbolj oddaljenih kótov naše Rusije leží malo grobišče. Kakor skoraj vsa pokopališča dežele naše podaja nam tudi to jako žalosten pogled; rovì, kateri je obdajajo, obrasteni so uže davno od plevela in so zasuti; leseni križi leže na tleh ali pa se še komaj drže po konci, upogneni pod malimi strešicami, ki so bile nekdaj pobarvane in postavljene nad njimi. Nagrobni kameni spravljeni so s svojega mesta, prav kakor bi jih bil kdo od spodaj potisnil stráni, dve ali tri gola drevesa komaj delajo nekoliko sence; med grobovi pasejo se ovce. Jeden grob pa je med njimi, kateremu prizanaša človeška roka, katerega ne teptajo živali s svojimi nogami: le ptice prihajajo in sedajo nánj, in vsako jutro pojejo tam, kader se dela dan. Železna ograja ga obdaja in na obeh koncih stojita dve mladi jelki. To je grob Evgenija Bazarova. Dva človeka, mož in žena, katera je breme let upognilo, prihajata ga iz bližnje vasice večkrat obiskavat. Opirajoč se drug ob drugega, približujeta se s počasnim korakom ograji, poklekavata ter jokata dolgo in bridko; oči so jima uprte na ném kamen, ki pokriva njiju sina; po nekaj besed izpregovarjata, brišeta prah, ki leží na ploči, privzdigujeta to ali ono jelkovo vejo, zopet pričenjata moliti in ne moreta se odločiti, da bi zapustila ta kraj, kjer se zdita bliže svojemu sinu in njegovemu spominu. Je li mogoče, da bi bile zastonj njiju molitve, njiju solze? Je li mogoče, da čista, požrtvovalna ljubezen ni vsemogoča? O ne! Naj je bilo še tako strastno, še tako uporno to srce, ki počiva pod grobom, — cvetice, katere razcveté na njem, gledajo nas prijazno s svojimi nedolžnimi očmi; ne govoré nam samó o večnem pokoji, o pokoji ravnodušne prirode, pripovedujejo nam tudi o večni spravljivosti, o življenji, kateremu ne bo konca.“ —

(Dalje prihodnjič.)

Litanije Napoleonove.

Priobčuje J. Ž.

Bilo mi je šest do sedem let. Za veliko, belo mizo je sedelo v nedeljo popoludné pri bokalu vina nekoliko premskih kmetskih možakov ter se razgovarjalo o vojski; jaz pa sem stal pri oknu in jih radovedno poslušal. Govor se je zasukal kmalu na preteklost — na toli zanimivega Napoleona I. Živo so mi še pred očmí ti kmetski politiki, posebno pa pokojni kum Gregor, iz katerega ust sem — kolikor se morem spominati — prvikrat slišal ime „Napoljón“. Jedro kritike o cesarji Napoleonu I. pa je bilo to-le: „Napoljón“ je bil najmogočnejši in najumnejši cesar, kar se jih je porodilo. Ali prevzel ga je bil napuh, in zató ga je Bog hudo kazníl. Hotel je pód-se spraviti ves svet, da bode: „en Bog, en papež, en cesar“ — a izpodletelo mu je, kakor bi izpodletelo vsakemu, kdor bi poskušal kaj jednacega, kajti z Bogom se človek ne smé primerjati.

Preteklo je bilo od tega časa trinajst let. Zvršil sem bil sedmi gimnazijski razred in užival počitnice v domači vasi — na Premu. Zopet je bil govor o „Napoljónu“. Prvo besedo je tedaj imel zgovorni, v marsičem originalni, še zdaj žívi starec Blaž Čeljhar. Tudi on je izrekel rezko sodbo o Napoleonu ter jo podkrepil posebno z Napoleonovimi litanijami, katere mi je pokazal. Kdor je radoveden, kake so te litanije, evo mu jih:

Litanije Napoleonove, sa Illyrske Deshele.

Illyrzi leſem, Krainzi leſem, Illyrzi leſem,
Moshki ſliſhte naſ, Shenske poſluſhaite naſ:

Ozha neisrezhene Hudobije
Sin paklenskiga Sattana
Paklenſkig Duhou Tovarſh
Prekleta Praviza toja
Gaishla Boshja
Luziferjou Naméstnik
Sourashnik te ſvete Zirkve
Sanizh'vauz teg Boshig Tempelnou
Pot tega Antikriſta
Troſht teg Fraimaurerjou
Pomuzh teg Jakobinarjou
Steber teg Krivovernikou
Lakomniz poſvetne Hvale
Lazhen Slata inu Srebra
Shein zhlovéſke Krivi

} Napoleon Bvonaparte.

Shpégu tega Neuſmilenja
Sédesh vſig Lashí
Poſoda vſe Hudobie
Sazhetig naſhe Neſrezhe
Perbeshaliſhe vſig Raubarjou
Shtiſtar tega krepaniga franzoſkiga Zeſarstva
Katiri ſi tu franzoſku in laſhku Kraljestvu sgolſou
Katiri ſi te pravizhne Kralje is njeh Tronou, sa ſojo nevredno Shlahto na nje poſtavit savergu
Katiri ſi ſvetiga Ozheta Papesha koker en'ga Jetnika sapertiga dershou
Katiri ſi Sapovdi ſveti Zirkvi Shpotlive gor poſtavu
Katir ſi ṡ Kriujo veliku folkou Semljo saliu
Katiri ſi veliku Mést in Hiſh rasdjau inu v' boſhtvu perpravu
Katiri ſi biu gluh in neuſmiljen na Souse teg réunig
Katir ſi ſoji sakonſki Sheni Slovu dau sa drugo porozhit
Katiri ſi velike Shaze s' veliko Shkodo teg Folkou pod ſe grabu
Katir ſi nam Sou, in Tabak podrashu
Katir ſi veliku blaga od unajnjih deshel ozhitnu ſesshgati puſtu
Katiri ſi veſ vollen svet pod ſojo Oblaſt perpravit otu
Katiri ſi temu vſiga mogozhnimu enak biti otu
Katiri ſi otu viſoku letat pa ſi globoku padu
Prebudi ſe,
Spokori ſe,
Napoleon Bvonaparte!

Od tojga nesmaſniga Poshelenja te Viſokosti
Od toje neismirjene Lakomnoſti
Od tojiga Neuſmilenja
Od tojig Kriviz
Od toje Jese
Od tojih Lashi
Od toje Nepokore
Skusi doushno Lubesen pruti tojmu Stvarniku
Skusi Lubesen pruti toji vbogi Duſhi
Skusi doushno Hvaleshnost pruti boshjem Dobrutam
Reſhi ſe, o Napoleon!

Mi toji Slushabniki
De k' eni pravi Pokori pridesh
De ſe ſveti Materi katolſhki zirkvi pokoru ſtriſh
De vſe kar ſi ſhkodvau nasaj poverneſh
De vſe Kralje in Firſhte per Miru puſtiſh
Ti Pogublauz
Te profmo, vſliſhi naſ!

Shiba Boshja, s' katiro grehi tega Sveta ſo bli Shtrafani, jejnjej naſ tepſt!
Shiba Boshja, s' katiro grehi tega Sveta ſo bli ſhtrafani, ne tepi naſ vezh!
Shiba Boshja, s' katiro grehi tega Sveta ſo bli ſhtrafani, nikuli ne boſh vezh!
Moshki, Sliſhte naſ, Shenſke, poſluſhaite naſ.
Illyrzi leſem, Krainzi leſem, Illyrzi leſem.
Sourashnik naſh!

Katiri nozheſh bit v' Nebeſig, prekletu bodi toje Ime, jeinjalu je toje Kraljestvu, toja Vola ſe ni sgodila, koker ſi miſlu, po vsi Semli ſi nam odvseu vſakdaini Kruh, tebi naj ne bo odpuſhenu, koker niſi otu nam odpuſtiti.

Litanije Napoleonove.

Priobčuje J. Ž.

Bilo mi je šest do sedem let. Za veliko, belo mizo je sedelo v nedeljo popoludné pri bokalu vina nekoliko premskih kmetskih možakov ter se razgovarjalo o vojski; jaz pa sem stal pri oknu in jih radovedno poslušal. Govor se je zasukal kmalu na preteklost — na toli zanimivega Napoleona I. Živo so mi še pred očmí ti kmetski politiki, posebno pa pokojni kum Gregor, iz katerega ust sem — kolikor se morem spominati — prvikrat slišal ime „Napoljón“. Jedro kritike o cesarji Napoleonu I. pa je bilo to-le: „Napoljón“ je bil najmogočnejši in najumnejši cesar, kar se jih je porodilo. Ali prevzel ga je bil napuh, in zató ga je Bog hudo kazníl. Hotel je pód-se spraviti ves svet, da bode: „en Bog, en papež, en cesar“ — a izpodletelo mu je, kakor bi izpodletelo vsakemu, kdor bi poskušal kaj jednacega, kajti z Bogom se človek ne smé primerjati.

Preteklo je bilo od tega časa trinajst let. Zvršil sem bil sedmi gimnazijski razred in užival počitnice v domači vasi — na Premu. Zopet je bil govor o „Napoljónu“. Prvo besedo je tedaj imel zgovorni, v marsičem originalni, še zdaj žívi starec Blaž Čeljhar. Tudi on je izrekel rezko sodbo o Napoleonu ter jo podkrepil posebno z Napoleonovimi litanijami, katere mi je pokazal. Kdor je radoveden, kake so te litanije, evo mu jih:

Litanije Napoleonove, sa Illyrske Deshele.

Illyrzi leſem, Krainzi leſem, Illyrzi leſem,
Moshki ſliſhte naſ, Shenske poſluſhaite naſ:
Ozba neisrezhene Hudobije
Sin paklenskiga Sattana
Paklenſkig Duhou Tovarſh
Prekleta Praviza toja
Gaishla Boshja
Luziferjou Naméstnik
Sourashnik te ſvete Zirkve
Sanizh'vauz teg Boshig Tempelnou
Pot tega Antikriſta
Troſht teg Fraimaurerjou
Pomuzh teg Jakobinarjou
Steber teg Krivovernikou
Lakomniz poſvetne Hvale
Lazhen Slata inu Srebra
Shein zhlovéſke Krivi

} Napoleon Bvonaparte.

Shpégu tega Neuſmilenja
Sédesh vſig Lashí
Poſoda vſe Hudobie
Sazhetig naſhe Neſrezhe
Perbeshaliſhe vſig Raubarjou
Shtiſtar tega krepaniga franzoſkiga Zeſarstva
Katiri ſi tu franzoſku in laſhku Kraljestvu sgolfou
Katiri ſi te pravizhne Kralje is njeh Tronou, sa ſojo nevredno Shlahto na nje poſtavit savergu
Katiri ſi ſvetiga Ozheta Papesha koker en'ga Jetnika sapertiga dershou
Katiri ſi Sapovdi ſveti Zirkvi Shpotlive gor poſtavu
Katir ſi ṡ Kriujo veliku folkou Semljo saliu
Katiri ſi veliku Mést in Hiſh rasdjau inu v' boſhtvu perpravu
Katiri ſi biu gluh in neuſmiljen na Souse teg réunig
Katir ſi ſoji sakonſki Sheni Slovu dau sa drugo porozhit
Katiri ſi velike Shaze s' veliko Shkodo teg Folkou pod ſe grabu
Katir ſi nam Sou, in Tabak podrashu
Katir ſi veliku blaga od unajnjih deshel ozhitnu ſesshgati puſtu
Katiri ſi veſ vollen svet pod ſojo Oblaſt perpravit otu
Katiri ſi temu vſiga mogozhnimu enak biti otu
Katiri ſi otu viſoku letat pa ſi globoku padu
Prebudi ſe,
Spokori ſe,
— Napoleon Bvonaparte!

Od tojga nesmaſniga Poshelenja te Viſokosti
Od toje neismirjene Lakomnoſti
Od tojiga Neuſmilenja
Od tojig Kriviz
Od toje Jese
Od tojih Lashi
Od toje Nepokore
Skusi doushno Lubesen pruti tojmu Stvarniku
Skusi Lubesen pruti toji vbogi Duſhi
Skusi doushno Hvaleshnost pruti boshjem Dobrutam
— Reſhi ſe, o Napoleon!

Mi toji Slushabniki
De k' eni pravi Pokori pridesh
De ſe ſveti Materi katolſhki zirkvi pokoru ſtriſh
De vſe kar ſi ſhkodvau nasaj poverneſh
De vſe Kralje in Firſhte per Miru puſtiſh
Ti Pogublauz
— Te proſmo, vſliſhi naſ!

Shiba Boshja, s' katiro grehi tega Sveta ſo bli Shtrafani, jejnjej naſ tepſt!
Shiba Boshja, s' katiro grehi tega Sveta ſo bli ſhtrafani, ne tepi naſ vezh!
Shiba Boshja, s' katiro grehi tega Sveta ſo bli ſhtrafani, nikuli ne boſh vezh!
Moshki, Sliſhte naſ, Shenſke, poſluſhaite naſ.
Illyrzi leſem, Krainzi leſem, Illyrzi leſem.
Sourashnik naſh!

Katiri nozheſh bit v' Nebeſig, prekletu bodi toje Ime, jeinjalu je toje Kraljestvu, toja Vola ſe ni sgodila, koker ſi miſlu, po vsi Semli ſi nam odvseu vſakdaini Kruh, tebi naj ne bo odpuſhenu, koker niſi otu nam odpuſtiti.

V. Inu kir ſi naſ sapelau.
R. Vſe hudu naj zheſte pride.

Molimo.

O Bog! katiri nozhesh Smerti tega greſhnika, temuzh deſe on spokori inu isvelizha; mi tebe pohlevnu prosimo sa naſhiga Sourashnika Napoleona, de po toji neisgruntani Miloſti njega k pravi Pokori perpeleſh, inu koker deſniga Shaharja isvelizhaſh, szer zhe pak on otu nebo, s tem levim v' paklenski ognj obſodi na vekumej. Amen.

Pisane so te litanije na pol navadno preganene pole. Datuma ni, niti podpisa. Morebiti radi tega ne, ker ni bilo več prostora za to. Kdo je torej te litanije zložil ali prepisal? Tega nisem mogel dognati. Udobil jih je Blaž Čeljhar od pokojnega starega strijca mojega iz košanske župnije, katerega pa jaz nisem poznal. Ta pa, da jih je bil, kakor Čeljhar pripoveduje, prepisal l. 1840. od košanskega kaplana Zanina. Bl. Čeljhar na dalje tudi trdi, da je po besedah omenjenega strijca litanije zložil tisti kaplan. Ali te trditve niso verjetne. Pisava teh litanij kaže lehko, precéj izurjeno roko vajenega, še dosti doslednega pisalca, stari moj strijc pa je bil malouk kmet. Dalje duhovna po imenu Zanin ali Sanin ni najti v šematizmih tega časa. Tako vsaj sem zvedel, — sam iskati po šematizmih nisem imel prilike. Morebiti se nahaja to ime v starejših šematizmih.

Verjetno je, da je litanije spisal duhoven, in sicer tačas, ko je Napoleona že zapustila sreča, ter je moral bežati s prestola (l. 1814.), vsakako pa pred smrtjo njegovo (l. 1821.), sicer bi ne imele nobenega zmisla.

So-li te litanije znane še kje drugje? Kdor kaj vé o njih, naj povė.

Nekoliko o slovenski dramatiki.

„Vivos voco!“

Domači naši časniki („Ljubljanski Zvon“ v IV. zv. 120) so že naznanjali, da je „Dramatično društvo v Ljubljani“ zadnjič na svetlo dalo „Slovenske Talije“ 51. zvezek za društveno leto 1882. Prinaša pa ta zvezek petero glediških iger, a to zgolj preloge iz nemškega in srbskega jezika in slovstva.

Milo nam se mora storiti, če vidimo to revno, toda živo sliko slovenske dramatike. To je stran narodnega našega življenja, katera nam ne dela časti, niti moremo z njo sami biti zadovoljni. Dramatično naše polje rodí nam le redkokdaj kaj domačega, še menj zrelega; kar se na to polje

tujega presadí, navadno se ne prime, ker se prijeti in pognati ne more; a kar je zlasti slabo znamenje, to polje niti ne more imeti stanovite letine. Domača dramaturgija je skoraj še pusta ledina; posuti se nam pa utegnejo še tisti razóri, s katerimi se je pred leti načéla celina. Presojevanje slovenskih predstav se po časnikih še vedno giblje v praznih, vsakdanjih frazah. Poglavitno semenišče naši dramatiki, slovensko gledališče v Ljubljani, mora še zmerom živeti ob radovoljnih slovenskih, za stvar vnetih igralcih in igralkah ter ni prišlo še do trdne podstave, do pravega vodstva.

Tù torej na žalost našo ni, da bi govorili o slovenskem napredku. In vender moramo Slovenci hvaležni biti gospodom odbornikom in podpornikom našega dramatičnega društva, v prvi vrsti g. dr. Starétu, da nismo še opešali na tej poti, in radovati se nam je o tem, da ni po polnem utihnil glas našega jezika v ljubljanskem gledališči! Saj to branijo le majhni pripomočki, saj to vse se godí brez nas, brez našega truda, brez naše skrbí! Istina, da „Dramatično društvo v Ljubljani“ šteje celih 70 družabnikov, le-ta istina biča nam dovolj v živo mlačnost našo, ako svojega rodoljubja ne nosímo samó na jeziku!

V tem suhem rodoljubji véne nam še to malo zelenja, kar ga je do sedaj pognalo na našem dramatičnem polji! Vse močí bi morali napenjati, da bi se bližali narodnemu idealu: ustvariti slovenskemu narodu gledališče, pravo dramatično umeteljnost. Slovensko razumništvo pa je dosihdob malo mislilo na to, da je tudi tu narod poklican, razviti svoje močí in pokazati, kaj vzmore. Nekoliko več, dasi ne veliko, oziralo se je na dramatiko za tega delj, ker ona pripomaga vzbujati društveno življenje in narodno zavest. Žalibog pa, da se je to po naših čitalnicah in bralnih društvih čestokrat godilo in dosezalo s predstavami, katere žalijo ter kvarijo zdravo pamet in dober ukus! V tem oziru so se ne malokrat pregrešile celó slovenske Atene. In vender bi morala biti naša posebna skrb, da ljubljansko gledališče bodi za vzgled in vzor, nekakšno srcé za vse druge slovenske odre! Slabo tolažilo nam je to, da se i Nemci v deželi ne mogó ponašati s posebnimi dramatičnimi vspehi. Saj nam je Ljubljana tudi več, nego li glavno mesto kranjske vojvodine. Bela Ljubljana je pripoznano središče vseh Slovencev in naše narodno življenje se meri in ceni po življenji tega središča. Kateremu Slovencu je torej mari narodove časti in prave omike njegove, ta bode z malim zatajevanjem samega sebe, a z lepo rodoljubnostjo pomagal, da se Ljubljana odlikuje na vsako stran, zlasti tudi, da jej napreduje gledališče, katero gojí narodno umeteljnost. Iz žarečega umételjnostnega ognjišča razdelé se oživljajoči žarki samí ob sebi po slovenskih pokrajinah. Zamolčati pa ne smemo, da so pač v prvi vrsti slo-

še sam žel jeseni? Najprej moramo mi založiti glavnico in videli bomo, da naše dramatično društvo dobro gospodari za obresti nam in našim potomcem. Če naši nasledniki ne bodo boljši in rodoljubnejši mimo nas, težko da dramatično društvo dobode „dramatično šolo“, sèmenišče za naše igralce, brez katerega naše gledališče ne more priti v tire stanovitega napredka. Ako pa bi imel tega društva vneti odbor več podpore od nas, lehko bi za prvo potrebo in podstavo poslal jednega ali več nadarjenih početnikov kam v gledališko izobražovališče ali sploh v priliko, dobiti si potrebnih naukov, potrebne vaje. Itak si bode treba preskrbeti učiteljev, predno otvorimo zaželjeno „dramatično šolo“. Izvéstno delalo bi „Dramatično društvo v Ljubljani“ z večjim veseljem in več sadú bi imelo pokazati, da nima zmerom praznih rok. Odstranimo mu torej to težavo, kar je nam tako lahko; društvenina in podpora, ki mu jo naklánjamo vsako leto, neznatna je, a zavržena ni! Naša čast, naša korist, naša narodna bodočnost zahtevajo to! Kadar dramatiki naši v Ljubljani vdahnemo več zdravega in gorkega življenja, začne se to življenje pretakati tudi v dramatiko po deželi, v vrlo nam obrambo proti raznarojenju in duševni plitvosti. Ali nam je pričeti z obilno podporo! Kranjska dežela ostani zvesta podpornica, če ne more že izdati več za umetnost in korist narodovo. Druge slovenske pokrajine, to je naša usoda, morajo podpirati tujo umetnost, tujcem v zabavo. Ljubljanskega mesta odbor naj bi posnemal Zagreb, ki za deželno gledališče žrtvuje visoko vsoto vsako leto. In vsak razumnik in rodoljub slovenski stôri kaj po svoji moči! Morda bi kazalo „Dramatičnemu društvu v Ljubljani“ postaviti poverjenike, kakor jih ima „Matica Slovenska“ i. t. d.

Tu se torej na vse strani polje odpira rodoljubni delavnosti in požrtvovalnosti. Razdelimo si delo in zastopímo svoja mesta!

„Gani se, komur je mari zahvala prihodnjega vnuka!“

Danilo.

Slovenski glasnik.

Matiji Vrtovcu v spomin se bode dné 8 junija t. l. v prijaznem Št. Vidu nad vinorodno Vipavo praznoval lep naroden praznik. Ta dan namreč odkrijejo vipavski domoljubi pokojnemu Vrtovcu spominsko ploščo na tisti hiši, v kateri je plemeniti pisatelj umrl pred blizu tri in tridesetimi leti. Z zlatimi črkami je zapisano imé Vrtovčevo v zgodovini književnosti slovenske. Bil je prvi pisatelj slovenski, ki je že pred štiridesetimi leti s posebno srečo in velikim vspehom v priprostem, domačem jeziku narodu našemu tolmačil kemijske in prirodoslovne, zemljepisne in zgodovinske resnice. Kdo ne pozna njegove „Vinoreje“, njegovega „Zvezdoslovja“, njegove „Občne zgodovine“ in osobito njegove, za tiste čase preiz-

vrstne „Kmetijske kemije?“ Iz vseh teh knjig nam odseva neskončna ljubezen Vrtovčeva do priprostega naroda in do mladine slovenske; iz vseh nam na glas govori plemenita želja poučiti, omikati ter v gmotnem in duševnem oziru povzdigniti ves narod slovenski. Vrtovec ga je učil déla, pridnosti, čednosti, varčnosti, poštenosti in značajnosti. Vrtovec je bil pravi ljudski učitelj v najplemenitejšem pomenu. A Vrtovec je bil tudi izvrsten pisatelj! Ako se mu tudi niso posrečili vsi termini, katerih je premnogo potreboval v prirodoznanskih spisih svojih, vender je slovenski jezik znatno obogatil, in ako je tudi zaplúnil v slovenščino kako tujko, katere se še dan danes ne moremo otrebiti (tako n. pr. grdo spako „v okóm priti“ ital. acume, ki se je našim političnim pisateljem in govornikom posebno priljubila), vender se do malega vsi spisi njegovi odlikujejo s posebno ubranostjo in za tiste čase nedosežno dovršenostjo. Prijetni rythmus v njegovih prozaičnih spisih mu je pridobil veliko hvaležnih čitateljev in še dan danes se naši okorni in neokretni prozaiki lehko kaj nauče v tem oziru od starega Vrtovca.

Misel, da bi se pokojnemu Vrtovcu postavil dostojen spomenik, izprožil je l. 1875. g. Rihard Dolenec, ravnatelj vinárske šole na Slapu, ki je v ta namen nabral 92 gld. 74 kr. Do letos se je ta svota pomnožila na 109 gld. 86 kr. Za te novce so hoteli vipavski domoljubi vzidati spominsko ploščo v Vrtovčevi rojstveni hiši v Šmariji na Goriškem. A sedanji posestnik Vrtovčevega doma tega — ni dovolil! Zato so sklenili Vipavci spominski kamen vzidati v hišo g. Filipa Vrtovca, sorodnika pisateljevega, v Št. Vidu nad Vipavo, vzidati v tisto hišo, v kateri je Vrtovec tudi umrl. Umetno narejeni okvir od najlepšega kraškega kamena oklepa ploščo od najfinejšega kararskega marmorja in na plošči se bere ta črni napis:

V hvaležni spomin gospodu

Matiji Vrtovcu,

rojenemu dne 28. januvarija 1784. v Šmariji na Primorskem, mnogoletnemu župniku Št. Vidskemu, umrlemu dne 2. septembra leta 1851, kateri se je prvi trudil slovensko vinstvo povzdigniti, ob stoletnici njegovega rojstva postavili njegovi častitelji.

Plošča je dolga 100*cm* in široka 70*cm*. Naredil jo je prav umetniški g. Fr. Štolfa, kamenár v Volčjem Gradu na Krasu. Vsa čast bodi g. ravnatelju R. Dolencu in vsem vipavskim domoljubom, ki se tako hvaležno spominajo plemenitega učitelja, izvrstnega pisatelja slovenskega in sploh jednega najrazumnejših mož, kar jih je rodila zemlja slovenska!

Slovensko knjigotrštvo in Jurčičevi „Zbrani spisi“. Rekli smo nedavno, da se I. zvezek Jurčičevih „Zbranih spisov“ jako slabo prodaja. Nato se je oglasil rodoljuben pisatelj v nekem slovenskem listu ter je tožil, da so slovenske knjige predrage, da so izdavatelji slovenskih knjig nemarni pri razprodaji, ker izročajo izvájanje po jedni sami knjigarni, da se za nove knjige dela premalo reklame, da se knjigarjem plačujejo previsoki odstotki itd. itd. Treba se nam zdi te dobrohotne opazke nekoliko popraviti. Slovenske knjige so v obče veliko cenejše nego nemške. V Nemcih je cena knjigam navadno taka, da se vsaka tiskana pola plačuje po 10 kr. Da smo Jurčičevim „Zbranim spisom“ udarili ceno po tem merilu, stal bi v knjigarni vsak zvezek, ki ima po 18—19 tiskanih pol, najmenj po **1 gld. 80 kr.**; mi ga ponujamo Slovencem za ubozih 70 kr.! In vender je še pomisliti, da se nemške knjige take vrste, kakeršni so Jurčičevi „Zbrani spisi“, prodá po toliko tisoč izvodov, kolikor pri nas niti stotin ne! Slovenske knjige v obče tedaj niso predrage, ampak jako dober kup so, in zlasti pri Jurčičevih „Zbranih spisih“ se ob ceno nihče ne more zadévati.

Da smo prodajanje izročili samo dvema ljubljanskima knjigarnama, zato imamo svoje tehtne uzroke. V Slovencih naseljeni knjigarji so do malega samí Nemci. Kako tržijo z nemškimi knjigami, ne vemo; a to vemo, da je za razprodane slovenske knjige od njih kaj težko dobiti skupljenih novcev; pa kaj novcev, niti računa ti na tvoje zahtevanje po več let ne pošljejo. Blagajnik „Dramatičnega društva“ nam je pravil te dni, da so nekateri knjigarji zunaj Ljubljane društvu že po šest let dolžni za prodane knjige, a dasi jih je že po petkrat terjal, ne prejme od njih niti denarja, niti računa, niti — odgovora. „Matica Slovenska“ je nekdaj tudi pošiljala svoje knjige vsem količkaj znanim knjigarjem po naši Sloveniji. A to se jej je vrlo slabo izplačalo. Ker po več let ni mogla priti do svojih nerazprodanih knjig, niti do novcev za razprodane knjige, najela si je napósled advokata, da je po sodnem potu izterjal novce; a z nekaterimi knjigarji se je morala poravnati ter zadovoljiti se samó z nekoliko odstotki vsega skupila. Matičin odbornik g. L. Robič, ki je dopisoval raznim knjigarjem po Slovenskem, mogel bi o tej stvari vsakemu presangviničnemu „rodoljubnemu knjigotržcu“ postreči z zanimivimi podatki. Za tega delj odslej tudi Matica svoje knjige daje v komisijo jedinemu Bambergu v Ljubljani. Za tega delj je tudi odbor za Jurčičev spomeník jedinemu Giontiniju in Bambergu v Ljubljani poveril izvajanje Jurčičevih „Zbranih spisov“, ker sta oba poštena, vsega priporočila vredna trgovca; pri njima jih lehko naročajo tudi knjigotržci zunaj Ljubljane, s katerimi odbor, poučen po skušnjah „Matice Slovenske“ in „Dramatičnega društva“, neče stopiti v direktno zvezo. Vrhu tega knjigarji zunaj Ljubljane zahtevajo po 25% rabata za prodane in po 5% do 10% skladnine za neprodane knjige. Jedini g. J. Krajec v Novem Mestu dela v tem oziru častno izjemo. Ta vrli knjigar nam je za knjige denar že naprej poslal ter ni zahteval nobenega popusta! Táko rodoljubno delo je vredno javne hvale!

Stoji pa pri vsakem zvezku Jurčičevih „Zbranih spisov“:

tisk in korektura	—	gld. 35	kr.
vezanje in platnice	—	„ 50	„
knjigarski popust	—	„ 30	„
Skupaj . .	1	gld. 15	kr.

Knjigo prodajemo po **1 gld. 20 kr.**, tedaj imamo pri vsakem izvodu po 5 kr., pri 100 izvodih po 5 gld. in pri tisoč izvodih po 50 gld. dohodka, iz katerega moramo še plačevati poštarino, razne dolžnostne in uredniške eksemplare itd. Ali bode tedaj tisti „jako izveden narodnjak“, ki je vzkliknil: „dajte meni založništvo, pustil bodem dobro službo, kajti taka dela me ne bodo slabo živíla!“ — zdaj, ko smo mu naveli te podatke, še ostal pri svoji misli, o tem jako dvojimo, — posebno ako povemo, da I. in II. zvezka skupaj do zdaj še nismo prodali niti — 1000 izvodov.

V strastnih uvodnih članki in strankarskih političnih bojih se kliče nenadomestni Jurčič iz groba na pomoč! Častimo ga rajši tam, kjer smo njemu največ hvale dolžni! Z dovršeno izdajo njegovih zbranih spisov postavimo temu geniju slovenskemu najlepši spomenik. In to izdavanje bi se jako pospešilo, ako bi dan danes namestu politične fraze in farizejskega svetohlinstva po naših društvih in po vsem javnem življenji našem vladalo več resničnega domoljubja Naj se po večjih krajih slovenskih osnujejo mali odbori ter naj zbirajo naročnike in naročnino na Jurčičeve „Zbrane spise“. Novci naj se pošiljajo g. dru. Josipu Starétu v Ljubljano, ki bode zánje nemudoma oddajal knjige, kajti jasno je, da se na naročila brez novcev ne more ozirati. Najbolje bi bilo, da bi se taki odbori sestavljali iz domorodnih

gospá in gospodičin, kajti njih ljubeznivemu prigovarjanju se je težko ustavljati in marsikdo bi potem naročil knjigo sebi ali svoji obitelji, ki zdaj niti ne misli nánjo. S takim naročevanjem bi bilo pa tudi najbolje ustreženo odboru samemu, ker bi se tako ognil res ogromnemu knjigarskemu rabatu!

Reklame posebne za Jurčičeve „Zbrane spise“ res nismo delali, misleči, da baš Jurčičevim spisom reklame ni treba. Te misli so bili najbrž tudi mnogi slovenski listi; kajti razposlali smo jim blizu dvajset elegantno vezanih izvodov s posebej pridejanim tiskanim „Vabilom na naročbo“, a razven štirih ali petih listov so vsi drugi to „Vabilo“ vrgli v — koš.

Pogled na cerkveno književnost slovensko l. 1883. (Dalje.) 6. „Cerkveni Glasbenik.“ Organ Cicilijinega društva v Ljubljani. Urednik lista: Janez Gnjezda, katehet mestnih deških šol. — Urednik muzikalnih prilog: Anton Foerster, vodja glasbe v stolnici. Šesti letnik 1883. V Ljubljani založilo Cecilijino društvo. Tisk Milicev, vel. 8ka, 96 str. — Kazalo tega lista našteva 20 daljših ali krajših spisov, obravnavajočih cerkveno glasbo in liturgijo, ker je prva s slednjo tako tesno spojena, da govoreč ob jedni, se druga ne sme prezreti. V tem pa ravno tiči tisti uzrok, zbog katerega so se tu in tam nekateri duhovniki kakor tudi posvetni možje zaletavali ob „Glasbenik“, trdeč, da izpodriva iz naših cerkvá domače petje ter pospešuje tuje, latinsko. Kolikor mi razumemo njegovo nalogo, tega namena „Glasbenik“ gotovo nima. Le zoper oni po polnem spačeni ukus, ki se je vsled preposvetnih (morda celó nič vrednih) skladeb polastil našega ljudstva, skladeb, ki nikakor niso v cerkvi dostojne, bojuje se ta list. Da pa ne maha samó po zraku, kaže v svoji prilogi tudi, v kakšnem duhu naj se poje. Lanski letnik je prinesel 25 skladeb od različnih glasbenikov. Kako so rabljive, to bodo najbolje vedeli razsoditi pevovodje pri izobraženih pevcih po mestih in pri bolj priprostih na deželi. Tu bo menda treba dati vsakemu svoje. Težko pa je razsoditi o tem, v koliko ta list latinščino pospešuje, a slovenščino odriva. Ako vzamemo „missa cantata“ v zmislu rubrik, potem se dosledno mora izobčiti slovensko (ali kakeršnokoli: nemško, francosko, laško i. t. d.) petje — in za nas ne ostaje druzega, ako hočemo le slovensko petje imeti, nego pete maše opustiti, tako da mašnik tiho mašuje in „kor“ poje, kar se mu zljubi (se vé da v cerkvenem duhu). Za vélike praznike bi se pa, ako se pri teh rubrikah ne sme pogledati prav nič skoz prste, vsakako povsod morali naučiti par latinskih maš, ker vernikom nikakor ne bi bilo všeč, ko bi takrat ne bi bilo — „petih maš“. Ali, in koliko bi sv. stolica v tej zadevi odjenjala od strogih svojih zahtev ter za Slovane (oziroma druge narode) pripustila med latinsko mašo petje v narodnem jeziku — o tem se dá za zdaj le ugibati. Misliti se pa sme, da bi bilo to odvisno od postopanja slovanskih vladik pri sv. stolici, katera mnogo rečij „tolerira“, ki se z njenimi predpisi vender le ne ujemajo (n. pr. kar se tiče blagoslovov s pr. R. T.). Naše osebno mnenje je, da, ko bi imeli Slovani še kaj več Strossmajerjev, utegnili bi v tej zadevi kaj doseči. Sicer pa moram tu poudariti, da moji malenkostni osebi cecilijansko petje ugaja, akoravno vselej ne nahajam v njem ónega, kar se prilega značaju našega naroda, (kolikor se namreč sme cerkveno petje njemu prilagoditi), in akoravno čutim, da po kmetih ravno zaradi njega veselje do petja hira. Iz vsega gibanja se pa sme sklepati, da smo zdaj v prehodni dôbi, ker s popolno izpeljavo cecilijanskih zahtev bi se moral tudi „ordo cultus divini“ v nekaterih vladikovinah popraviti in v novo uravnati.

Duša „Cerkv. Gl.“ kot pisatelj je g. J. Gnjezda. Največ sestavkov utegne biti iz njegovega peresa. Doslednosti in vztrajnosti mu ne moremo zanikavati; godí

se mu pa tudi, kakor navadno onim, ki ledino orjó. — Prvi skladatelj v njem pa je Anton Foerster, čegar zasluge so glasbeniki slovenski že čestokrat priznavali. Da pa celó on ni vselej strogo cecilijansk, spričuje nam njegovo delovanje v ljubljanski stolnici, ker tù in tam kaj opusti ali jo mahne čez ojnice, kakor so mu razni listi že večkrat očitali — in to je tudi nekaka potrditev mojih zgoraj omenjenih nazorov.

7. „Cvetje z vertov sv. Frančiška". Mesečni list za vérno slovensko ljudstvo, zlasti za ude tretjega reda sv. Frančiška. S posebnim blagoslovom Nj. svetosti papeža Leona XIII. in prečast. generalnega ministra celega frančiškanskega reda urejuje in izdaja P. Evstahij Ozimek, mašnik frančiškanskega reda na Kostanjevici. V Gorici. Hilarijanska tiskarnica 1883. Četrti letnik vel. 8⁰, 384 str.

Ta mesečnik je najcenejši list, kar so jih imeli in jih še imajo Slovenci, pa sme se reči, da relativno tudi, kar jih imajo drugi narodi. Stane samó bornih 70 novčičev na leto. Za verno ljudstvo je „Cvetje" gotovo primeren in izvrsten list, ki je že v štirih svojih letnikih in bo gotovo tudi v bodoče veliko dušne koristi obrodil; kajti ljudstvo pobožne tvarine silno rado prebira A zdi se nam, da ta list tù in tam vender le preveč „čudežev" podaja, ki so pa v resnici le čudoviti naravni dogodki, ali pa pobožne fantazije. Priprost človek navadno ne dela razločka med „čudovitimi" dogodki in „čudeži", temveč obojim, posebno, ako so jih zapisali duhovniki, verjame, kakor bi bilo pribito, in to more imeti nasledek, da se mu bode vsled preobilnosti in mešanja omajala verljivost tudi v prave čudeže, ki jih je kot take potrdila sv. cerkev in katerim, se ve da, mora se vsak vernik klánjati. —

Posebno zanimiva prikazen v listu, ljudstvu namenjenem, so „opazke" na zavitku, v katerih o. Stanko Škrabec — to ime vsaj se je imenovalo — razklada bistroumna svoja raziskovanja o slov. pravopisu, glasoslovji, metriki i. t. d. Morda bi bilo bolje, da bi se take stvari objavljale v znanstvenih listih (Kresu, Zvonu) ali pa v Matičinem Letopisu, kjer bi bila bolj pristopna in priročna slovanskim učenjakom. Da pa pri teh vender niso popolno neznana, spričuje Jagićev „Archiv für slav. Philologie", ki jih je že pohvalno omenjal. V nekem slovenskem listu je nekdo posmehljivo o njih govoril, a pisalec tistega pamfleta je najbrž mož, ki v vednostnem obziru niti vreden ni jermenov odvezati (tu res v besednem pomenu) od o. Stankovih čevljev. In kakor se kaže iz odgovorov, o. Stanko nikakor ni gluh za dokaze; le praznega govoričenja ne mara. Komur ne ugajajo o. Stankovi nazori, naj le pride z znanstveno podkrepljenimi dokazi — in ponižni menih, ako ga prepriča, položil bo rad pred njimi orožje svoje. Sicer pa moramo sprejeti dobro stvar, pridi si od posvetnega ali duhovnega človeka.

8. „Laibacher Diöcesanblatt". Jahrgang 1883. Laibach. Druck der „Narodna Tiskarna". Im Verlage des fb. Ordinariates, 4⁰ str. 188. Odgovorni urednik je podpisan Anton Koblar. Dasi izhaja ta službeni list ljubljanske vladikovine z nemškim naslovom, vender prinaša tvarino v treh jezikih, latinskem, slovenskem in nemškem. Po pokojnem knezovladiki ustanovljeni list takoj s početka ni imel biti samó zakonik, nego tudi kažipot in svetovalec v raznih strokah duhovskega poslovanja in v ta namen naj bi priobčeval primerne sestavke in pouke, kakor delajo tudi jednaki listi, n. pr. serajevsko „Srce Isusovo".

Nekaj let sem res zvršuje to nalogo in je po neslužbenih sestavkih skoro da polovico slovensk. Pričakujejo pa duhovniki po pravici, da bode novi vladika dal

temu listu tudi slovensk naslov (glavo) in sicer iz treh uzrokov: 1. ker imajo duhovniki v sosednih nemških in hrvatskih škofijah službeni list v svojem jeziku, 2. ker so vsi duhovniki na Kranjskem Slovenci in 3. ker je celó slavna deželna vlada jela izdajati slovenski službeni list.

9. „Glasi katoliške družbe“. Na svetlo daje katoliška družba za Kranjsko XVII. V Ljubljani. Založila k. dr. z. Kr. Natisnila Klein in Kovač (Eger), 1883 mal. 8⁰, 186 str.

Tvarina tega snopiča je dobro izbrana in jedernata. Prvi sestavek: „Katoliška cerkev — drevo spoznanja in življenja“ (str. 3—70) nastal je iz večernih govorov, katere je imel kanonik dr. A. Čebašek. Takoj zapaziš v njem izvrstnega dogmatika, čegar logičnemu proizvájanju konečno moraš pritrditi. V jednako jedernatem zlogu je pisan drugi članek: „Družina v paganstvu in krščanstvu“. Kaj navdušeno je opisal g. A. Kalan: „Prvi lustrum Leona XIII.“ — „Šest sto let!“ in „Imenitna dvestoletnica“ sta prav dobro, poljudno sestavljena spominka za lani obhajane in za našo ožjo in širjo domovino tako važne slovesnosti. Sklepa pa to lepo knjižico navdušena pesen „Katoliška cerkev — rešilni otok“. Srednjemu stálišu našega naroda, pa tudi više izobraženim laikom je ta snopič prav priporočila vreden.

Ko smo si tako ogledali perijodično izhajajoče liste in glasila, naštejmo še posamezna dela raznih strok na cerkvenem polji.

Pridni bučeli podobna Družba sv. Mohorja je za l. 1883. med svojimi knjigami izdala naslednje v cerkveno slovstvo spadajoče:

10. „Življenje preblažene Device in Matere Marije in njenega prečistega ženina Jožefa.“ Popisal Janez Volčič, duhoven ljublj. škofije. II. snopič, 4⁰ s podobami, str. 145—304. Obširnejše kritike o tem, kakor o drugih delih, je l. l. prinesel „Slovenec“. V obče se mu lahko pritrdi. Kolikor smo mi knjigo lani in letos pregledali, zdi se nam, da je preobširno osnovana in se vsled tega tvarina le prerada ponavlja. Če se prav spominamo, smo jednako, če ne tisto stvar pred leti brali v knjigi: „Das Leben Mariae von P. Beat Rohner“. Katere vire je naš pisatelj rabil (ali po katerih prelagal), do sedaj ne vemo.

11. „Cecilija. Cerkvena pesmarica.“ Po naročilu Cecilij. dr. v Ljublj. uredil Anton Foerster I. del. Str. XXXII + 204 v 8⁰. Zeló pohvalno kritiko o njej je prinesel iz peresa strokovnjaškega (Fajgeljevega) „Ljublj. Zvon“ (III. str. 728.) Sicer so pa bili o njej časniki različnega mnenja. (Primeri zgoraj sub 6 rečeno). Strokovnjaške vrednosti jej menda nihče ne odreka.

12. „Zgodovina sv. katoliške cerkve za slovensko ljudstvo“. Spisal dr. Ivan Križanič, profesor bogoslovja in podvodja v kn. šk. duh. semenišči v Mariboru. I. zvezek. V 8⁰, str. 208. Pohvalno kritiko je prinesel „Kres“ št. 12, st. 629. ter ob jednem omenil jezikovnih nedostatkov, ker pokrajinske posebnosti (z Murskega polja) ne ugajajo vsem družbenikom po širni Sloveniji, tem menj ker je z istim izrazom časih drugačen pojem združen. Sicer pa si je g. profesor izbral lepo in hvaležno polje — dasi trudapolno —; naj je tudi v korist narodu in pospeh tej slovstveni stroki srečno obdela!

Mimogredé naj omenim, da tudi „Slovenske večernice“ pa „Koledar za l. 1884“ obsezajo več nabožno-poučne tvarine. (Dalje prihodnjič.)

Glasbena Matica v Ljubljani je imela občni svoj zbor dné 19. maja. Leta 1883. je imela 2505 gld. 91 kr. dohodkov, a 2199 gld. 51 kr. stroškov, prebitka je tedaj 306 gld. 40 kr. in ves njen imetek znaša v pričetku 1884. l. 1950 gld. 20 kr., od katerih se smé letos porabiti za šolo in muzikalije 770 gld. 20 kr. Šola

„Glasbene Matice“ je za l. 1883. dobila podpore iz deželnega zaklada 500 gld., od mestnega starejšinstva 500 gld., od kranjske hranilnice 50 gld in od c. kr. naučnega ministerstva 200 gld. Zdaj obiskuje glasbeno šolo 50 učencev; od teh se jih učí 28 klavirja, 22 goslij; po spolu je 29 dečkov in 21 deklic, po starosti od $7^1/_2$ do 17 let. Učenci so plačali 131 gld. učnine. Odbor je na te ugodnosti in na vedno večji narastaj sklenil ustanoviti 2 stalni učiteljski službi, prvo po 500, drugo po 250 gld. na leto in nagrado za pomožnega učitelja. Do zdaj so poučevali g. Staral na goslih, g. pl. Ohm-Janušovski na klavirji; g. Wiedemann, oziroma g. Drobeček, je bil stalni glasbeni učitelj.

Sedanji učenci imajo vsak teden po 14 ur pouka na klavirji in po 14 ur na goslih; prvi so razdeljeni na 5 oddelkov, drugi na 2. Šola je začasno nameščena v čitalniških prostorih. Pri občnem zboru se je posebno pohvalno omenjalo požrtvovalno delovanje gosp. podpredsednika in nadzornika glasbene šole Alfreda Ledenika, g. tajnika F. Stegnarja in g. predsednika Fr. Ravniharja, kateri se je izvolil tudi za častnega člana. — Iz vsega srca obžalujemo, da ima to za razvoj naše narodne in umetne glasbe prekoristno društvo samó 155 članov, tedaj 59 menj, nego jih je imelo l. 1882., in da je celó narodnih društev 12 menj v „Glasbeno Matico“ zapisanih, nego jih je bilo prejšnje leto.

O muzikalijah, katere je izdala „Glasbena Matica“ za leto 1883., poročali smo že v svojem listu (IV. let. 117.), za danes omenjamo samó to, da so se Žirovnikove „Narodne pesni“, katere je „Gl. Matica“ založila, do zdaj že skoraj vse razprodale.

„Vienac“ je nedavno pod naslovom „Književni rad slovenski god. 1883“. prinesel v treh številkah jako lepo pisano razpravo, v kateri se s posebno hvalo omenja tudi „Ljubljanski Zvon“ in v njem posebno Kersnikovi, dr. Tavčarjevi, dr. Celestinovi, prof. Trdinovi in prof. Rutarjevi spisi. Ne moremo se vzdržati, da ne bi čitateljem svojim iz te razprave, v kateri se razodeva posebna simpatija hrvatskega pisatelja do naroda slovenskega, ponatisnili odstavka, ki o našem listu med drugim piše tako:

„Odlikuje se dobro biranimi izvornimi pripoviedkami i pjesmami, poučnimi članci, a veoma bogatim i zanimivim listkom. Pozorno prati sve kulturne i literarne pojave inih Slovjena, osobito pako Hrvata. Jedino što bi prigovorili, jest to, da strogo znanstveni članci kad i kad odviše zapremaju mjesta u listu, koji je prije svega namienjen liepoj književnosti. Kroz sve brojeve lanjskoga godišta vuče se socijalni roman „Cyklamen“ od Janka Krsnika. Pisac uzeo si je veoma težku zadaću, rišući nam sliku iz najnovijega družtvenoga života slovenskoga, i to iz onoga družtva, koje se pravo nije još ni razvilo. Svatko od nas znade, koliko još i naše družtvo poboljeva od tudjinstva, a što da kažemo o našoj braći onkraj Gorjanaca, gdje u javnosti pa u tako zvanih gospodskih krugovih narodni jezik sveudilj zauzima tek drugo mjesto. Tim veća je dakle zasluga gospodina Krsnika, što je uza sve potežkoće svoju zadaću dobro riešio. Mala varošica, narodna čitaonica, ubavo dobarce, to su zaista mjesta, gdje se već može govoriti o slovenskom družtvu; pa i mlad odvjetnik, okružni glavar, kotarski sudac, vlastelin i tko sve u to kolo spada, jesu dobro odabrane osobe toga družtva, u kojem ne manjka ni njemškutar ni njemačka guvernanta. Čitaoničku „besedu s plesom“ i „palenje kriesa“ opisao je pisac točno po istini, te nam je tim pokazao dvie slike iz „novoga slovenskoga života“. I pojedine osobe dobro je pogodio, premda bi skoro uztvrdili, da su mu podredjena lica bolje uspjela, nego li glavna; osobito se je nas dojmio kotarski sudac, prava slika i prilika, ko da se je živ stvorio pred tobom. Mjesto njemačke guvernante

voljeli bi vidjeti koju sviestnu Slovenku; ali da — ženski značaji — to je ona tvrda jabuka malo ne svih naših pripoviedalaca. Ciela pako osnova „Cyklamena“ uspjela je i pokazuje dobrahan napredak prema dosedanjim piščevim radnjam. Ako bi baš htio gdješta prigovoriti, morao bi prigovarati nerazvitim jošte odnošajem, koji se ovdje rišu. Od ostalih novelističkih radnja spominjemo samo jošte malu sliku iz dobe reformacije: „Vita vitae meae“, koja poteče iz vješta pera dra. Tavčara. Uz turske provale, seljačku bunu i francezku okupaciju u novom je vieku samo jošte reformacija doba, u kojoj se Slovenci kao narod pojavljuju na poprištu povjestničkom; zato sasvim dobro shvaćamo, što slovenski pisci u historijskih svojih pripoviedkah rado posižu za burnim onim vremenom, koje je više no ikoje drugo uzdrmalo kulturnim životom slovenskim. Što smo o gospodinu Tavčaru u ovom listu već jednom rekli, ponavljamo i opet; želili bi naime, da bi on liepe svoje osnove malko razširio te nam mjesto male novele podao veći roman. Ako se ne varamo, ta će nam se želja izpuniti već u ovogodišnjem „Zvonu“.

Pravi biseri literarni jesu profesora Trdine „Bajke in pripovesti o Gorjancih“, koje rese svaki broj „Zvona“ već od njegova osnutka Kako čujemo, kani neumorni pisac priobćiti sto takovih pripoviesti, što taj list najbolje preporuča svakomu Slovencu i Hrvatu. Tko je profesor Trdina, Hrvatu ne treba kazati; ta svatko žali zlosretnu kob, koja je toga učenoga ljubimca mladeži toli rano uklonila s učiteljske stolice. Nu profesor Trdina, koga je Bog nadario tjelesnim zdravljem i riedkimi duševnimi darovi, preliepo upotrebi dosudjeno mu „stanje mira“. Punih dvadeset godina marljivo je obilazio onaj dio svoga naroda, koji je najbližnji susjed bratu Hrvatu, te je najbolje sačuvao značaj svoj slovjenski, bilo u jeziku, bilo u nazorih i običajih svojih. Tu je nabrao prekrasna cvieća, a pošto ga je malko opitomio, obsipava njim svaki mjesec „Zvonove“ čitatelje. Ne ima za cielo pisca, koji bi tako znao proniknuti u mišljenje naroda, koji bi tako znao pogoditi jezik i pripoviedanje narodno, kao profesor Trdina; zato kad bi on napisao sasvim novu pripoviedku, ova bi se naroda tako dojmila, i u njem tako se udomila, kao da je u njem samom nikla. To je zaista velika umjetnost, pa zato i ne škodi, ako tolik umjetnik i pučku pripoviest kadšto popravi i usavrši. Trdinove su bajke pravi odsjev etičnih nazora naroda slovenskoga; u njih zrcali se njegov značaj, a ima u njih i mitologičkih dragulja. Nu Trdinove se bajke pokazuju češće i kao oštra satira, koja nemilosrdno šiba sve i svakoga, koji je ikada skrivio što slovenskomu narodu. Govoreći o Trdinovih bajkah i pripoviestih ne možemo, a da ne spomenemo i divni njegov jezik, u koji bi se morali ugledati svi mladji slovenski pisci. Velimo „mladji“, jer baš kod njih nalazimo češće njekih nezgrapnosti, kojih si ne možemo protumačiti, a to tim manje, što ih kod starijih ne ima.

Od znanstvenih radnja spomenuti nam je najprije članak „Naše obzorje“, u kojem dr. Celestin s etičkoga gledišta iza obćenita uvoda kritično razsudjuje slovenske pjesnike Levstika, Jenka, Jurčića i Stritara, te iz dubokoga razmatranja svoga zaključuje, da je slovenski preporod značaja demokratičnoga, „da je plod ideje narodnosti, a obzor njegov da je jošte pretiesan“. Veoma zanimiva je i razprava profesora Rutara: „Slovenske naselbine u Furlanskoj“. Gospodin Rutar, koji poznaje i slovenski i furlanski jezik, pravi je muž za takovo iztraživanje. Moramo priznati, da još nismo slična članka tolikom pozornošću pratili, kako ovu razpravu, u kojoj se njekim čuvenim imenom mletačke prošlosti sasvim jasno tumači poriekló slovensko“.

Veseli nas to priznanje tem bolj, ker se po polnem zlága tudi s pohvalnimi pismi, katera je uredništvo prejelo od več stranij o T r d i n o v i h spisih.

Praški „Svetozor“ je nedavno prinesel spet dve lepi podobi, ki morata zanimati vsakega Slovenca. Prva nam kaže „Predjamo“ na Krasu. Narisal jo je po prirodi prof. Zveřina. Druga posebno nežna slika je „Pomlad“. Slikal jo je po Hynaisovem načrtu za kraljevski boudoir v Narodnem gledališči češkem naš rojak Jurij Šubic v Parizu.

Novi grobovi. Dné 12. maja umrl je v Pragi slavni glasbenik Bedřich Smetana, stvaritelj narodne češke opere. Izmed njegovih mnogih umotvorov dosegla je opera „Prodana nevesta“, svetovno slavo; z njegovo velikansko „Libušo“ odprli so Čehi pred pol letom novo svoje narodno gledališče; obče znane so njegove opere: „Dve vdovi“, „Branibori v Čehih“, „Dalibor“ i. dr. V svojem klasičnem ciklu „Vlast“ slavi slavni godec s čarobnimi glasi domovino svojo. Med njegovimi simfonijami je omeniti posebno simfonije „Višehrad“, ki je dné 1. maja celó v razvajenem Parizu navdušila poslušalce. Smetana je bil porojen dné 2. marcija 1824. l. v Litomišlji. Njegov oče je bil pivovar in hotel je svojega sina vzgojiti za — poljedelca. Po hudih bojih s svojim očetom posrečilo se mu je dovršiti gimnazijo ter potem posvetiti se godbi, v kateri je nesmrtno proslavil ime svojega muzikalnega naroda — Dné 16. maja t. l. umrl je v Zagrebu kanonik in titularni omiški škof Ignjat Kristijanović, poslednji kajkavski pisatelj. Kristijanović je bil porojen dné 31. julija 1796. leta v Zagrebu. Njegov ujec Tomaž Miklovšić, prezaslužni pisatelj kajkavski (1767. do 1833.) bil mu je učitelj in buditelj. In vrlo se je ravnal po njegovih naukih. Ko je Gaj začel l. 1835. pisati štokavsko „ilirščino“, krepko se mu je upiral Kristijanović, ker ni hotel odjenjati niti od svoje popularne kajkavščine, niti od svojega hrvatskega imena, katero so Gaj in gajevci zamenjali z arheologičnim ilirskim. V tem uporu ga je vzpodbadal njegov prijatelj Kopitar, ljuti nasprotnik Gajev in vseh Gajevih namer, a kakor nas uči preteklost in sedanjost, brez vspeha. Za Gajem je šla vsa mladina hrvatska, „jedini Kristijanović ostane tvrd i nepomičan pri svojoj kajkavščini“. L 1838. spisal je Kristijanović slovnico kajkavskega narečja, katero je Kopitar vrlo pohvalil. Od l. 1834—1850. izdaval je koledar „Danica zagrebačka“, v katerem je priobčeval poučne članke, pesni, narodne stvarí in celó prevod sv. pisma. Preložil je iz francoščine na hrvatski Fénélonovega „Telemaha“, in knjigo „Način v vseh življenja dogodjajih vsigdar zadovolnomu biti“ (1826); sestavil je „Blagorečja za vse celoga leta nedelje“ (1830); spisal je delo „Pomočnik betegujučeh i vumirajučeh“ (1832) in še nekoliko drugih stvarij. V petdesetih letih — kake izpremembe in koliko napredka v Hrvatski! S kakimi občutki stoji danes Hrvat ob Kristijanovićevem grobu!

Nove knjige lužiških Srbov. Kniha sonettov. Spisał Jakub Ćišinski. To delce je posvečeno srbskemu pisatelju M. Hórniku, čisti dohodki namenjeni so domu „Matice Srbske“, za katerega se pridno nabira tudi v Poljacih. — Časopis Maćicy Serbskeje (čo. 69.). Znamenita razprava v njem „Delnjolužiske Serbowstwo w l. 1880.“ — Historija serbskeho naroda, z nakładom M Hórnik-a. W Budyšině 1884. Str. XVI + 142 v 8⁰. To delo je preložil založnik iz poljskega (Wilh. Bogusławski), a pomnožil tako znatno, da se sme imenovati samostalno. — Časopis „Lužica“ mora biti vsacemu Slovanu že znan. Měsačnik za zabawu a powučenje. Zhromadny organ serbskih towárstwow. W Budyšině. L. III. Stane na leto za Avstrijo 1·75 gld. sicer 4 fr. ali 2. rublja. Naročuje se v administraciji prvega luž. političnega lista „Serb. Noviny“ ali pri administratorji „Lužice.“ Nadpis administratorja: Lehrer Kantor Joh. Kappler, Bautzen, Sachsen; nadpis redaktorja: Gymn. Oberlehrer Dr. phil. Ernst Mucke, Chemnitz, Sachsen. — Matica Serbska

ima 60 članov. Izdala je za leto 1883. 1. Časopis v 2 zvezkih. 2. Ludowu jubilejsku knižku: Křiž a połměsac wot J. Wjele. 3. Předzénak (protyk). 4. Genovefa (nov natis). Pristopilo je 8 novih članov. Dohoda ima Matica za 83/84 l. 2791 mark, razhoda 2724 mark, imenja 2173 mark. Darov za narodni dom je došlo 760 mark, podpisalo se je na občnem zboru Matičnem 16. aprila t. l. 1838 mark. Knjig je razpečala Matica 1584, odsek dolnjelužiški jih je razširil 1655, ter ima posebnega imenja 361 márk. Za vzbujo naroda deluje dalje „Budyška serbska Bjesada“, „Towárstwo Pomocy za studowacych Serbow“. Nabira se po društvih za narodni dom in za „zhromadźenych spisow Handrija Zejlerja“, srbskega pisatelja. —

Luteransko književno društvo je izdalo dve knjižici za prosto ljudstvo, katoliški škof preloženi — postni list. H. T.

Ruska književnost. Inokentij Vasiljevič Fedorov, bolj znan pod pseudonimom Omulevskij umrl je v St. Peterburgu v revi in nadlogi 7. febr. 1884. Na književnem polji je nastopil l. 1861. Najznamenitejše njegovo delo je roman „Šag za šagom“ („Korak za korakom“), katerega je priobčil pred nekaj leti v časopisu „Dêlo“. Pozneje je pa pisal večinoma pesni. Še konec lanskega leta jih je izšla jedna zbirka pod naslovom „Pêsni žizni“, s katerimi si je pridobil jedno prvih mest mej ruskimi pesniki. Hvali se na njih globoki čut, jasne misli in gladek jezik. — Grof A. A. Goleniščev-Kutuzov, že iz prejšnjih dob znan pesnik — izdal je l. 1878. zbirko pesnij „Zatišče i burja“ in l. 1879. dramo „Smuta“ — stopil je pred rusko publiko z novo zbirko pesnij, katera nosi splošni naslov: „Stihotvorenija.“ — Nikolaju Ivanoviču Gnêdiču postavil se je 2. febr. 1884. l. spomenik. Tega dné se je izpolnilo sto let od njegovega rojstva. Gnêdič je bil dober poznavalec grškega jezika. Preloga „Ilijade“ je glavno delo njegovo; prinesla mu je mnogo slave in spoštovanja. Puškin sam mu piše:

. . . ty voskresíl
Ahilla prízrak veličávyj,
Goméra múzu nam javíl,
I smêluju pêvícu slavy
Ot zvónkih uz osvobodíl . . .

Jednako dovršeno je preložil Gnêdič Theokritove „Sirakuzanke“, Schillerjevo „Zaroto Fieska v Genovi“ in Voltairovega „Tankreda“. Prekrasno delo je tudi izvirna njegova „Duma“. Izšla so sedaj zbrana njegova dela: Sobranie sočinenij N. J. Gnêdiča. Pridejan je obraz pesnikov, faksimile in bijografija, katero je spisal N. M. Vilenkin. To je prva posmrtna izdaja njegovih del in obseza tri zvezke. — N. Lebedev (Morski) priobčil je lanskega leta v „Nivi“ novelo „V cvetlicah“ in „Snežinka“. Interesantne njegove povesti so obče priljubljene. — „Bezkrovnoe ubijstvo“ zove se dva zvezka obsezajoči roman A. Sokolova; pisan je živo in zanimivo. — „Povêsti grofa Evgenija Saliasa“ podajajo naslednja pripovedna dela: Iskra božíja, Tĭma, Evrejka, Manžaža, Volga, Putevoj očerk. Avtor nam podaja v njih vrsto prekrasnih tipov, zanimivih prizorov in dasi je privrženec realizma, vender nikdar ne prestopa mej, za katerimi je resnica že gola ter izgubija pomen umeteljnosti. — V. J. Nemirovič-Dančenko, kateri se je v poslednjih letih priljubil vsemu ruskemu čitajočemu občinstvu, izdal je kakih trideset črtic in povestij v knjigi z naslovom „Podnevolĭnye stranniki“. („Neradovoljni tujci“). Pisani so v živo-dramatični obliki. — L. E. Obolenskij, izdajatelj žurnala „Russkoe bogatstvo“ napisal je pod pseudonimom M. J. Ḱrasov že več lepih povestij in črtic. Nedavno je izdal prvi zvezek teh

povestij z naslovom: „Zažduščije světa, povêsti i razskazi“. Tam so med drugim te-le stvari: Bêlij i Černij, Mimoza, Iz dnevnika sumašedšago romanista, Kartina, Pervaja ljubov, Spasitelji čelověčestva, Strannik itd. — „Sočinenija J. A. Salova. Povêsti i razskazi“. Salov je jeden najpopularnejših ruskih mladih beletristov. Kritika je o njem jako povoljno pisala. Povesti se beró s posebnim zanimanjem; pisatelj išče snovi povestim svojim najbolj v krogih „zanemarjencev in izgubljencev“. — „Sočinenij Glêba Uspenskago“ izšel je četrti zvezek s sliko pisateljevo. V njem so tiskane med drugim te črtice in povesti: Budka (stražnica), Spustja rukava (Za rokavom), Iz biografii iskatelja teplyh mêst, Progulka (sprehod), Tjažkoe objazatelǐstvo (Težka dolžnost), Na postojalom dvorê (v gostilni), Iz zapisok maleňkaga čelovêka, Horošaja vstrêča (Dobro srečanje). — Znani literarni kritik Burenin ravno sedaj piše v „Novem vremeni“ zanimivo literarno studijo „Belletrist šestidesjatyh godov“, kjer Uspenskega brani nekaterih kriyičnih napadov in obsodeb ruskih hyperkritikov. — „Polnoe sobranie sočinenij A. F. Pisemskago“ je že dovršeno v 20 zvezkih. Pridejan je tej prvi polni izdaji obraz avtorjev, faksimile in bijografija. Kdor hoče uživati dela jednega prvoklasičnih ruskih pisateljev romanistov, kateri je s svojimi romani „Tysjača duš“, „Vzbalamučennoe more“ (Vzburkano morje) slavno znan tudi zunaj Rusije, priporočamo mu tega pisatelja prav toplo. Plačati je 35 rubljev za vseh 20 zvezkov.
K.

Nemški spisi. G. prof. V. Urbas je v 1. zvezku letošnje „Zeitschrift des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins“ priobčil izvrstno kulturno sliko iz Istre pod naslovom: „Die Tschitscherei und die Tschitschen“. G. prof. Urbas nam v tem prezanimljivem spisu s prijetno, izborno in zgovorno besedo opisuje domovino, življenje in običaje Čičev, znanih rumunskih priseljencev v Istri, o katerih je nedavno pisal tudi Miklošič. — Še dveh drugih nemških razprav o slovanskih tvarinah nam je danes omeniti na tem mestu. Prva je „Südslavische Hexensagen“. V tem štiri tiskane pole v 4ki obsežnem spisu nam g. dr. Fried. S. Kraus opisuje jugoslovanske vještice ali naše copernice. Ves prezanimljivi spis je oprt na narodno slovstvo, posebno na zbirko narodnega blagá, katero je do zdaj priobčil naš slovenski Vuk, prof. M. Valjavec. Spis govorí o imenu, o vješticah in Vilah, o copernicah v pregovoru, o njih zbirališčih, o znamenjih, po katerih se pozna copernica itd. in vsa razprava je pojasnjena z mnogimi narodnimi, na nemški jezik preloženimi pripovedkami in pričami. Razprava je tiskana v XIV. zvezku dunajskega antropološkega društva. — Isti pisatelj izda v kratkem obširno znanstveno delo pod naslovom: „Sitte u. Gewohnheitsrecht der Südslaven“. Do zdaj so prišle na svetlo prve štiri pole, obsezajoče ta poglavja: I. Sippe (svojta, žlahta); II. župa, pleme, občina; III. bratstvo. — Die Entstehung der Zunamen. (Familiennamen). — Krsno ime. Das Sippenfest. — IV. Die Hausgemeinschaft. — Knjiga je vredna vse pozornosti naših jezikoslovcev in juristov in sploh vsakega, kdor se zanima za duševno življenje naroda našega.

„Ljubljanski Zvon“
Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: celo leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30 kr., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto
Posamični zvezki se oddajejo po 40 kr.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: Fr. Levec.
Uredništvo in upravništvo v Novih ulicah 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji:
Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.
Leto IV. V Ljubljani, 1. julija 1884. Štev. 7.

Tuji pevec.

Zapój nam pésen milo,
  Življenje strunam dàj;
Za kratek čas veselo
  Popevko zaigràj!
Otožno-sladkih citer glas
Vsak rad posluša izmed nas.

„Igrám naj in zapôjem,
  Zapôjem vam — slovó?
Pa če ne bo po godi,
  Káj morem jaz za tó!
Le kar srcé veléva mi,
To pésen razodéva mi.

„Globôko v duši moji
  Zakléta pésen spí;
A káj bi šel je drámit —
  Naj spí na večne dní!
Čemú bi objokával se,
Káj vam izpovedával se?

„Kdor rane smrtne nosi,
  Trpí naj sám jih ném!
Káj bi kalíl veselje
  Kažóč jih vsem ljudém?
V gomile hladne tihem dnù —
Ní več veselja, ne jadú.

„O domovini svoji
  Prerad bi vam zapél;
Proslávljati svoj národ
  Na strunah bi začél:
In spev spočét na dnù srcá,
Kakó donèl bi do nebá!

„Oj, ne vprašajte, gostje,
  Kje národ moj živí,
Kakó o dómu pésen
  Vesela se glasí:
Poglejte solzo tù v očéh —
Tó spev je o domačih tléh!“

In néhal je igrati,
  In néhal péti je;
Prodál je citre židu,
  Odšel po svéti je.
Po svéti rómal je napréj,
Ní hotel peti več posléj!

Gorázd.

Mrtva srca.

Povest.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

Štirinajsto poglavje.

Ein gutes Volk — und Vater dieses Volkes,
Das, dacht' ich, das muss göttlich sein! —
„Don Carlos," III, 10.

Knez in škof Janez Evangelist je ravnokar prestopil prag cerkveni ter šel, obdan z mnogoštevilnim spremstvom, pred véliki oltar. Po cerkvi je natlačeno pobožnega ljudstva, a navzlic temu vlada sveta tihota po visokem prostoru. S kora samó pojemajo glasovi veličastnega speva: ‚Ecce sacerdos magnus!' Povsod goré med zelenjem in cvetjem sveče in svečice. Vmes pa plavajo oblaki vonjéčega kadila in dišava se razprostera okrog vitkih stebrov. Pri vélikem oltarji plamté posebno debele sveče in dim njihov se dviguje kvišku in kakor s tančico prepreza podobe in zlatnino oltarno. Pri barvanih oknih prihajajo solnčni žarki v božji hram in objemajo svetnike in arabeske, da se blesketajo in mnogovrstno izpreminjajo. Vladala je tista poezija, ki je tako bogato vpletena med obrede katoliške cerkve.

Bogomir Lesovéj je slonel pri zidu in omamil ga je skoraj ves ta blesk, katerega je danes prvikrat opazoval. Posvetnjak je bil prišel v cerkev, ker je vedel, da bode prišla tudi Ana. Nekaj časa jo je iskal med množico v cerkvi, ali brezvspešno. Potem pa se je voljno prepustil vtisom bleščeče božje službe. Sam knez in škof je opravljal sveto mašo. Po dokončanem opravilu pa se je podal v zakristijo.

Tedaj je bilo, da je Bogomir Lesovéj dvignil pogled proti visokemu oboku. Nad zakristijo pri širokem oknu, kjer je bil gospôdi odmenjeni prostor, slonel je grof Anton ter premikal ustna v neprestani molitvi. Napravljal je križ za križem in se skesano trkal na prsi. Tik njega je stala ponosna in nedosegljiva grofica Lina v čarobni svoji krasoti. Mrzlo se je ozirala po množici pod sabo, in tedaj, ko je Bogomir dvignil obraz, srečala se je s pogledom njegovim. Niti črtica se jej ni izpremenila na zornem obrazu, ali vender se je Bogomiru dozdevalo, da je nekaj trenutkov na njega opiralo se njeno oko. Takoj

se je obrnil proti oltarju ter skušal misli prestaviti na drugo mesto. Obračal se je po cerkvi ter prešteval s trakovi in venci olepšane otročje glavice. Tudi bele peče je pričel šteti — ali konečno je vender zopet dospel s pogledom do širokega okna, kjer je kakor kip nepremično stala kontesa Lina. In zopet se mu je dozdevalo, da ga opazuje mrzlo njeno oko. Tako se mu je zgodilo dvakrat in trikrat! Konečno pa se mu vsilijo v spomin še Preširnovi verzi:

„Trnóvo! kraj nesrečnega imena;
Tam meni bilo je gorjé rojeno
Iz dveh očés prečistega plamena.“

Postane mu pretesno v širnem hramu in pot mu oblije čelo. Prerije se med množico do izhoda ter stopi duševno prečudno utrujen na jasni dan, kjer je solnce obsevalo bele šatore, in kjer so zvonovi bučali izmed visokih lin. —

* * *

Po dokončani birmi šel je knez in škof na Nižavo, da je gost pri Ernestu Malcu. Spremljevala ga je dolga vrsta vozov, tako da se je prostorni dvorec v hipu prenapolnil. V dvorani sedejo k obedu, pri katerem je nadvladala duhovščina. Ženske so bile izključene; v tem je bil knez tako strog, da se niti domači gospé ni odkazal prostor pri mizi. Knez je navadno le malo časa ostajal pri obedih, med katerimi ni rad govoril veliko. Tudi danes je kmalu vstal ter odšel v svoje sobe. Gospode pa je prosil, naj še ostanejo, naj, če se jim ljubi, tudi kaj zapojo. Vse je radostno o toliki prijaznosti, se vé mirno radostno. Kopica mladih duhovnikov skoči v kot, in komaj so se dobro vrata za škofom zaprla, že pojó: „Preljubo veselje, oj kje si doma!“

Hišni gospodar sili družbo jesti in piti. Kjer se mu ponudi prilika, stiska roke, in kjer le more, naglaša z veliko navdušenostjo, kako je srečen, da ga je knez in škof tako visoko počastil. Knezova strežaja donašata težke posode ter servirata z nekako ponosno galantnostjo jed in pijačo. Staremu Primožu Varnu pa se je stajalo srcé, videč te strežaje v taki pridnosti. In ko mu jeden prinese starega vina, zasveti se mu oko. Priljudno natoči kupo, pograbi onega za rokav s srebrom obrobljeni, rekoč dobrovoljno:

„Pij no, in ne strézi vedno, hudika!“

Strežaj prime leno za kupo in s kislo-ošabnim obrazom posreblje nekaj kapljic. Mož je hotel s tem nekako zunanje pokazati notranje prepričanje svoje, da je pri tacih prilikah knezov lakaj morda mnogo več, nego župnik s pogorja! Po črni kavi, med katero so mladi duhovniki popevali: „V gaji zelenem na lipovi veji,“ póčila je vest, da

bode knez sedaj delil svoje avdijence. Govorica takoj utihne, in marsikomu se je videlo na lici, da mu vest ni prav po godu. Zapusté obédnico in se preselijo na koridor. Kmalu se prikaže galonirani škofovi strežaj — in izreče prvo ime. Poklicani se pretrese, s kvadruliranim robcem si pogladi obraz, pogleda si malo pod noge — in odide za slugo. Mnogo jih pride na vrsto: potem pa se vračajo, ali potrti, ali pa radostni, kakor je knez ravno delil svojo milost, ali nemilost.

Napósled pride zopet sluga ter zanoslja: „Gospod Filip Tekstor!“

Le-tá urno pristopi. Pri stráni ob zidu se je tiščal in nikdo ni hotel govoriti ž njim.

„Kaj hoče ta izprijeni dijak pri knezu!“

Skoraj glasno so se napravljale take in jednake opazke. Ali Filip odide s strežajem. Pri vstopu v visoko škofovo sobano se mu je nekoliko skrčila visoka oseba. Pri vhodu obstojí. Ker so bile pri oknih spuščene zavése, vladal je skoraj mrak v prostoru. Knez je bil, kakor znano jako nervozen, za tega delj ni ljubil jasnih, solnčnih žarkov. —

Ravno vhodu nasproti je viselo na steni velikansko zrcalo. Ko se mu oko privadi mraka, opazi Filip, dvignivši pogled, ondu v steklu temno svoje obličje.

Knez, sedeč na mehkem stolu, obrne obraz proti njemu. Z belo roko, na kateri je tičal drag kamen, pa si je dal opraviti pri cvetji, ki je v dragoceni vazi stalo na mizi.

„Poklical sem Vas,“ izpregovorí zvenéče, „ker ste po grofu Antonu izrekli prošnjo, da bi smeli z mano govoriti. A sedaj bi rad vedel, kaj hočete Vi od mene?“

Ko se Filip z mesta ne gane, zgrbanči se čelo knezu in škofu. V veliki milosti mu je dodelil avdijenco, a sedaj neče skazati spodobnega počeščenja višjemu svojemu pastirju; sedaj tičí pri vratih, in niti koraka ne stori, da bi poljubil prstan na blagoslovljeni roki. V tem pa je bil škof Janez Evangelist jako občutljiv!

„Kaka je torej želja Vaša?“ vpraša z nova ter nekako strastno prime za zlati križec, ki mu je visel čez prsi.

„Knežja milost!“ odgovorí oni mehko, „prišel sem k Vam prosit — miloščine in sedaj sem v stiski, kako bi besede uvrstil, da bi Vam, knez in škof milostivi, prijetno donele, in Vam ne utrudile visokega duha! Dana Vam je oblast, dane so Vam moči in pravice, in izročenih Vam je toliko talentov, da Vam bode težka odgovornost, če jih ne bodete obračali v prid!“

Knez vstane s sedeža svojega. Nekje pri oknu pa je bil prišel solnčni žarek v sobo ter mu obsijal prstan na roki, da švigajo iskre

ž njega. Ta govorica, ki je bila nenavadna za knežje uho, je pri tej priliki vender povikšala pozornost pri knezu.

„Vi ste dejali, da prosite miloščine,“ izpregovorí dobrovoljno, „a reči moram, da Vaš govor ni tak, ki bi vzbujal usmiljenje in dobrotljivost! Toda moje srce je mehko, in kjer sem videl v resnici potrebo, delil sem vedno s polno roko, ker je nam ravno dan poklic celiti rane in brisati solzé!“

„Lep in blag je ta poklic! Ali miloščine ne prosim záse, pač pa za trpina, ki nosi na telesu svojem toliko ran, da jih niti Job ni toliko imel v najhujši svoji nesreči; ki je prelil že toliko solzá, da bi se napolnilo ž njimi jezero; za trpina, ki je tako nesrečen, da se joče zemlja sama pod njim!“

„Kdo je to?“ vpraša knez sočutno.

„Ta terpin“ — in Filip v strasti pristopi, — „ta trpin, knežja milost, je ubogi narod, stanujoč in vzdihujoč po ubornih slovenskih kočah, narod, ki tava v duševni temoti od stoletja do stoletja, kakor bolnik, ki ne more niti živeti, niti umreti!“

Ko škof ničesar ne odgovorí, nadaljuje Filip: „In Vi, knez in škof milostivi, vprašali bodete sedaj, čemu Vam vse to pripovedujem? Vprašali bodete: ali nisem v ljubezni služil stanu svojemu? Ali nisem delil dobrot svete vere z udanostjo in prepričanjem? Ali nisem pohajal bolnikov na revnih ležiščih ter jim vlival tolažbe v dušo, ko se jim je odperala večnost? Ali nisem vestno delil med ubožce, kar mi je ostajalo od mize, in ali nisem vsekdar učil ljubiti sovražnikov svojih ter jim odpuščati vsako krivdo? Blaga dela so to, in večno plačilo Vam izostalo ne bode! Dane pa so Vam še višje močí in pravice in izročeni so Vam talenti, a nekaj ste jih zakopali v zemljo, kjer ležé brez prida in koristi. Kaj ste storili za narod trpeči? In če bi le-tá od najvišjega pastirja svojega zahteval račune, morali bi Vi, knez in škof milostivi, s krvjo obliti spoznati, da se opravičiti ne morete!“

„Ostre so besede Vaše!“ odgovorí knez, ne v srdu, ker je vsekako občutil, da sveti ogenj, plapoleč v mladi duši, vsaj nekoliko opravičuje predrzne besede.

„Čul sem že o vas fantastih!“ ponavlja knez, „a da ste tako žaroviti, nisem menil! Toda svet ni takov, kakor se slika v dušah vaših! Višjih razmer zahtev še ne poznate, Filip Tekstor, če pa kaj časa živite, spoznali jih bodete tudi!“

„Višjih razmer zahteve,“ vzklikne Filip, „kaj so li druzega, nego pregreha zgodovinskih časov. Niso jih poznali naši apostoli, niti učenci in nasledniki njihovi. Te višje razmere zahtevajo, da mora okostenéti

vsak ud naše družbe, da si mora zamoriti sama sebi duha, da mora potem nositi vedno mrtvo srce v sebi, mrtvo srce, če tudi cvetè na okrog vzpomlad, pojó ptice pod nebom in se žarí priroda v vsej svoji krasoti. Višje razmere so samó izgovor, in vsak, kdor se ne upa na pekoče solnce delapolnega življenja ter bi rad prespal trenutke bodočnosti v senci duševne lenobe, ima te razmere takoj pri roki in opravičuje ž njimi brezplodno postopanje svoje. Ali Vi, knez milostivi, sklicevali se pri blagem Svojem srcu ne bodete nánje, in če se bode zbral narod okrog Vašega prestola, pomoči in rešitve proseč, tedaj mu ne bodete odgovorili: tiči v temi, v kateri si tičal do sedaj, ker višje razmere zahtevajo tako."

„Moj Bog, kaj mi govorite!"

„Vaša milost bodite milostivi in dovolite mi, da izgovorim. Le malo besed mi teží še dušo, in takoj hočem končati!"

„Govorite torej!"

„Stolica svetega Maksima, katera Vam je izročena v teh dnevih, dviguje se kakor siva skala iz minulih časov naroda našega. V njenem vznožji je trpel narod, in njegove usode so pluskale sedaj burno, sedaj rahlo ob njo. Na njej so sedeli možje, različne narodnosti, plemenitaži, ki so v mehkem življenji tratili čas in o katerih se sedaj še samó to vé, da so se rodili, in da so konečno v Gospodu zaspali."

„Ostro sodbo izrekate! A mladi svet je že tak!"

„Sodbo prepuščam drugim. Nikakor ne štejem Vašim knežjim prednikom v zlo, da niso bili drugačni. Kar je v življenji (o večnosti, knežja milost, ne govorim) najvišje, tega niso poznali!"

„In kaj je to?" vpraša škof radovedno.

„Ljubezen do máterinega jezika! Kdor je ne pozná, stojí v življenji s prozo v srci, in svetišče najvišjih uzorov mu je za večno zaprto. Spoznanja grenke pijače mora piti, ne, da bi ga tolažila poezija, ki veje iz máterinih sladkih glasov. Življenje mu je temna noč, po kateri razsaja vihar, in v kateri so se vesoljnega obnebja svetle zvezde zavile v goste megle. Življenje mu je, kakor starodaven gozd, v katerem so okamenéla drevesa, in okamenele veje na njih!"

Ko škof ničesar ne odgovorí, nadaljuje: „Najlepši trenutek v življenji, visoki gospod, je pač tisti, ko se človek zavé te poezije, s katero je obdana domačega jezika beseda vsaka, ko se človek zavé, da mora ta jezik ljubiti nad vse. Dobro se ga še spominam tistega trenutka! Vsa se mi je pretresla duša, ali svet okrog mene se je hipno praznično preoblekel. Solnce mi je sijalo še jedenkrat tako svetlo pod visokim nebom in cvetoča vzpomlad na desni in levi se je vsipala še

jedenkrat tako žarovito materi zemlji iz srečnega osrčja. In tistega, ki je umiral na Golgati, prosim vsak dan, da bi tedaj, ko bodem s smrtnimi boji moral zapuščati to naše življenje, da bi tedaj zvenéli okrog mene domačega jezika glasovi, da bi mi tedaj napolnovali dušo tisti mogočni občutki pr̀ve ljubezni — do máterinega jezika! Ali Vaši predniki," dostavi Filip z mrtvim glasom, „niso je poznali te ljubezni, in za tega delj se tudi nikdar niso żavedli tiste grozne bede in revščine, katera je od očetov časov trla rod, ki se je zbiral okrog staroslavne stolice sv. Maksima!"

Nekaj časa je vladala tihota. Knez se zamisli.

„Morda je nekaj resnice v besedah Vaših!"

In po sobi prične hoditi. Pristopi k oknu ter dvigne zavéso, da prisije solnce v sobo. Pred njegovim pogledom se razprostira rumeno obsejana ravnina: zlato klasje se ziblje v pišu, zeleni travniki se širijo vmes, in strleči vinógradi se vrste med zračnimi logi. V ozadji pa se dviga ponosno gorovje s kipečimi svojimi vrhovi, na katerih počiva skoraj večni sneg. Knez se zamisli v pokrajino.

„Krasna zemlja," pravi mehko, „in dozdeva se mi, da sem še včeraj tekal otrok okrog domače hiše. Tedaj tudi nisem poznal druzega jezika, nego tistega, ki ga je govorila rodna mi mati."

„In vender," pristavi otožno, „koliko časa je preteklo od tedaj. To pa je resnica, poezija, ki veje iz máterinega jezika, večno je resnična! To čuti človek najbolj tedaj, ko v sivi starosti zapušča življenje!"

Filip je bil med tem časom tudi pristopil k oknu.

„Da, knežja milost, lepa zemlja je zemlja slovenska. Ali, kar jo diči najbolj, to je rod, prebivajoč po njej. Dolgo časa je ležala nemštva skala nad njim, in da ni poginil pod njo, pričuje dokaj, koliko plodnih močij mora imeti v sebi mali a prečudni ta narod. Probudil se je zopet, a probudila ga je samó ljubezen do máterinega jezika. Na vseh mestih se je razpóčila in razmelínila nemštva skala, in studenci narodne ljubezni udarjajo na dan, kakor udarjajo po dolgem dežévji hudourniki iz zelenih bregov. Za vse, kar ima, ima narod slovenski zahvalo dajati jeziku svojemu. Moč tega jezika ga je probudila iz smrtnega spanja. Ali sedaj, ko se je ravnokar probudil, slaboten je še, opoteka se sem, opoteka se tjà, in podstave nima, na katero bi se stalno oprl. Nima vodníka, nima pastirja in tako je naravno, da se moči drobé in da deluje vsaka glava in glavica po volji svoji! Ni ga stebra, da bi se okrog njega kristalizovalo narodno delo. Ali naj Vam še dlje govorim, knežja milost? Pri tacih razmęrah dana je velika naloga knezu in škofu, se-

dečemu na stolici sv. Maksima. Moral bi zapustiti vzvišeno svoje mesto ter iti med narod. Prijeti bi moral za prapor, kakor vojnih čet zapovednik v najvišji nevarnosti, in biti prvi narodni vojnik, pravi narodni vojskovodja, katerega beseda bi se čula tudi v najoddaljenejšem mestu. Bil bi naroda pravi oče, in do nebá bi ga povzdigoval rod hvaležni. Lepšega življenja, kakor bi ga imel takov knez in mož po volji božji, si misliti ne morem. In to je, kar sem Vam povedati hotel!“

Zopet se zamisli vladika. Konečno pa izpregovorí zaspano:

„Kako pravi don Filip:

Ich liess euch bis zum Ende reden — Anders,
Begreif' ich wohl, als sonst in Menschenköpfen,
Malt sich in diesem Kopf die Welt —

Na stežaj so mi odprta groba vrata in stolica svetega Maksima postane kmalu sirota. Kaj hočem jaz? Morda poznejših kdo, morda! Z Bogom, mladi prijatelj!“

Knez pozvoní. Videti je bilo, da neče dlje govoriti. Strežaj stopi v sobo. Filip odide z globokim poklonom.

„Torej tudi mrtvo srce!“ vzdihne sam pri sebi. — —

Zunaj na koridoru so čakali gospodje. Nekateri so povpraševali Filipa, o čem je govoril s knezom in toliko časa. Ali v tistem hipu je stopil škof iz svoje sobe.

Vsi se globoko priklonijo.

„Opraviti želim kratko molitev v vaški kapeli, in želja moja je, da me spremite — tu se obrne knez k staremu župniku — Vi, gospod župnik Skala!“

Skala, vesel sreče svoje, naglo priskoči ter pritisne ustna svoja na bliščeči biser na knezovi roki. Janez Evangelist si pokrije glavo in odide v milostivem razgovoru s Skalo. Za njim odide vsa družba.

Ko so bili odšli gospodje in je Filip sam ostal na hodníku, imel je priliko čuti ta-le razgovor v zapuščeni obédnici.

„Pij še jedenkrat, Lovre!“ čuje se hripávi glas domačega gospodarja, „pij še jedenkrat, raca pijana in veseli se z mano, da se je stvar tako dobro končala! To ti je starina, da je nimaš jednake v kletih svojih, dasi imaš vina obilo!“

Glas Ernesta Malca je oznanoval, dā je mož pil nekaj čez mero.

„Le pijva ga!“ oglasi se Lovre Sodar. Začuje se kup žvenket.

„Ali meniš, da se bodo res vsedali na limanice?“ vpraša Lovre tleskaje z ustni.

„Boš videl! Kakor muhe na medeno satje, če je postaviš na solnce!“ odgovori Ernest, kričé. „A sedaj morava za njimi, ti suknjarji so silno občutni. Še jedenkrat pijva!“

Zopet sta pila.

„A, da ostaneš mož beseda, Lovre!“ — in čulo se je, kako sta vstala tedaj ter se bližala izhodu. — „Mož beseda, kakor skala. Nekaj tisočakov se ti smiliti ne sme!“

„Moji tisočaki so tvoji, kakor rečem in basta!“ bleketá Lovre. A kar si obljubil, moraš tudi ti izpolniti, saj véš!“

„Aha,“ pravi Malec, „zanesi se name. Mesec dnij ne bode preteklo, in lehko se boš ženil, hi! hi!“

„Meta bo moja!“

„Kakor sem rekel, tvoja!“

„In basta!“

Filipa so zapuščale močí. Grozne besede so ga opalile kakor blisk, naslanjal se je k steni in nekaj trenutkov slonel je v resnici skoraj brez zavesti. Poštenjaka stopita na hodník.

„Ta bledi obraz,“ zajezi se Sodar, „morda je kaj slišal.“

„Naj sliši,“ odgovorí oni, „ta tako ne šteje. Ali hitiva, da jih doideva!“

Nerodno odlazita po stopnicah. Filipu se napravlja tema pred pogledom, in zavedel se je groznega položaja še le tedaj, ko sta bila ona dva že davno odšla. —

Petnajsto poglavje.

Krotka je nje duša
kano golubova,
A nje ime sladko
kano med cjelova.
Al šta mi to hasni
dobro najugodnje,
Kad nebo in zemlja
razstavlja me od nje!

Stanko Vraz.

Filip Tekstor je sam ostal na hodníku. Ko so odšli gospodje, bilo mu je, kakor da se je probudil iz dolzega spanja. Živo čuti, da je sedaj dospel do razpotja v življenji svojem in odpre se mu bodočnost suhotna in solzna! To je vedel, da tu ostati ne smé. Moral bi si izruvati srce iz telesa svojega, ako bi moral gledati, kako bodeta brezsrčna starca zvrševala svoje naklepe!

Do danes se je časih še vedno tolažil, da morda ti občutki, ki so mu živeli v srci, niso ljubezen. Ali da so samó ljubezen, kakor se ljubita brat in sestra! Zdaj je vedel, da ni tako, zdaj je vedel, da je to, kar mu je težilo že toliko časa dušo, boleča, brezupna ljubezen!

Oditi je hotel, oditi je moral! Prej pa nego je zapustil kraj, kjer mu je padlo v srce seme prve ljubezni, moral je še jedenkrat videti njo, katere podoba mu je tako jasno živela v duši. Poprej jo je videl, ko je hodila po vrtu. Gre tjà. Med potjo si dela sklepe, kako jej bode govoril. Kakor iskra se mu utrne sedaj v trpečem duhu sladka misel, da jej mora govoriti o ljubezni svoji ter jej povedati vse. In takoj je trdno sklenil, da jej odkrije vse, kar je nosil toliko časa skrito v sebi, da bi svet ne brusil jezikov in ne metal na čisto njeno podobo umazane pozornosti svoje. To vse jej je hotel povedati, da se vsaj v srdu ne bode spominala njega, ki je kakor Ahasver napravljal se v dalnji svet!

Da, vse jej je hotel povedati! Ponosneje je stopal na to med gredícami, kjer se je žarilo cvetje pozne vzpomladi. In bilo mu je, kakor da so dišave tega cvetja napolnile tudi srce njegovo, tisto ubogo srce, kjer je poganjala na kamenitih tleh nesrečna ljubezen krvavo cvetoče vrhove svoje.

Urno stopa dalje. Poznal je vrt in dobro je vedel, kje bode dekle. V najdalnjejšem kotu je stalo nekoliko starih hrastov, velikanov z obrastenimi debli. Pod njimi v senci se je skrivala mala miza in klopi.

Tu sem je bila prišla Meta tisto popoludné. Nekaj časa je brala v knjigi. Ko je Filip prihajal, slonela je z glavo ob starem deblu, pri katerem je sedela. Knjigo je bila odložila tik sebe na mizo in lahno položila roko nánjo.

Tako v mislih je sedela in s pogledi sledila za oblaki, ki so pluli visoko po nebu ter se ravnò tedaj žarili v zlatu zapadajočega solnca. Obrnivši oko od rumenih oblakov, vidi pred sabo Filipa Tekstorja. Ni ga še opazila, ko je bil pristopil. Po bledem obrazu se jej razširi svit sreče, ki pa takoj zopet izgine. Opazivši goreče poglede njegove, vedela je takoj, da mora napočiti ta trenutek! A sedaj, ko je napočil, se ga je ustrašila. Iz srca jej zakipi kri ter jej napolni mlado lice.

Nem je stal Filip pred njo. S srečo na obrazu in s cvetjem v srci je bil prišel! Ali pri njenem pogledu se razpršijo vsi upi, sreča izgine in hipno se posuši cvetje. Prešine ga bliskoma grozna misel, kaj potem, če bi ga ona tudi ljubila. Bila bi to strašna pregreha, ako bi jo s prokletstvom svojim potegniti hotel s sabo v prepade temnega življenja! Nikdar ne! Globoko na prsi se mu povesi glava. Videč ga v tej revščini, topí se dekletu mehka duša in solze jej zalijejo oko.

„Meta!“ izpregovori Filip, ko je utolažil boje notranje, „k tebi sem prišel!“

Ne upa se mu pogledati v obraz, da bi ne opazil solz, oko jej kalečih.

„Prišel sem ti povedat," nadaljuje zamolklo, „da moram še danes oditi, oditi daleč po svetu. Ker pa vem, da bodo metali kamenje za máno, očitali mi nehvaležnost ter obdali s črnimi sencami ime moje — zatorej sem prišel k tebi!"

Beseda mu zastane; kar jej je hotel povedati, vse je bil sedaj pozabil. Iskal je po kotih duše svoje, kjer se je bila ravnokar razcvetela mala in krasna vzpomlad — ali sedaj je bilo vse prazno in ostal je le črni pepel nekdanjih spominov.

Napósled sede k mizi, njej nasproti. Meti pa so se bile na licih še bolj razvile rudeče rože čistega devištva.

„In glej, Meta!" prične zopet ter si nasloni na mizo z rokama obraz, „naj svet misli, naj svet sodi, kakor mu drago! Ali ne hotel bi, da bi tudi ti imela o meni take spomine, da bi tudi ti sodila tako, kakor bode sodil svet! Ne hotel bi, da bi se tudi v tvojo dušo vtisnila črna moja podoba! Pa čemu ti pravim to, Bog moj, čemu?"

Filip umolkne in rahel vzdih mu pride iz srca.

Z vsemi močmi je iskal besede, le jedne besede; in Bog vé, da bi mu ne bila prišla le-tá beseda čez ustna — da se ga ni usmilila ona, zavoljo katere je boril silni boj s svojo dušo.

Dekletu se je milo storilo. Rahlo mu dene mehko, belo svojo ročico na glavo, rekoč: „Filip, poglej mi v obraz — in povej mi, da me ljubiš!"

In zarudela se je, kakor mladi rožni cvet vzpomladi.

Po njem pa se razburijo vsi občutki in pozabljen je svet okrog njega, pozabljen in vtopljen v večno temo, iz katere se mu svita le njena krasna podoba. Ona je v sramežljivosti svoji vstala. Tudi Filip vstane in vzklikne srečen: „Meta!"

Ležala mu je na prsih! In brez besedij, brez besedij pritiska k sebi glavico njeno!

Ali je bil to greh, da sta se revna črvíča v neskončni stvaritvi tako ljubíla? Narava se ni zavila v temo in na nebu je še vedno rumenela zarja zahajajočega solnca! Nekje tam gori v razprostrtih vrhovih starih hrastov je sedèl kos na veji ter pošiljal v hladni večer milobno svojo pesen. Ta pesen je donela po gaji in sladki njeni glasovi so prihajali tudi v prekipeči srci tu doli ter se družili ondu s harmonijami, ljubezni, s harmonijami sreče.

Iz te sreče ju probudé lahni koraki. Nepričakovano je bil prišel po peščenem potu knez Janez Evangelist. In sedaj je stal pred njima v vijoletnem svojem talarji in z zlatim križem na prsih. V roki pa je držal s srebrom kovano knjigo, brevir svoj. Knez je na deželi svoje molitve rad opravljal pod milim nebom. Za tega delj je bil tudi tisti dan

prišel na nižavski vrt in po peščenih stezah hodeč, prebiral sveto knjigo. Po obrazu se mu razširi nekak dobrovoljen smehljaj.

„Tu je vir Vašemu navdušenju, Filip Tekstor. Cherchez la femme!“

Ponosno se obrne, odpre knjigo ter počasi odide.

(Dalje prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

20. Zagovorniki.

(Konec.)

Nekako okoli leta 1860. slišali so se ob Krki prvi glasovi, da živí v Celji slep župnik, ki ima papeževe blagoslove. Ko je popotoval v Rim, začeli so o njega prihodu v vseh cerkvah zvonovi samí zvoniti. Po tem znamenji je spoznal papež, da je župnik svetnik in mu je podaril vse svoje apostolske močí in milosti, med drugimi tudi to, da sme dajati odvezo brez izpóvedi. Dolenjce je ta novica silno razveselila in razburila. V Celje so jeli romati najprej posamezni, po tem pa cela krdela. L. 1867. se je osnovala pravilna pošta, s katero je šlo vsak teden dvanajst do petnajst grešnikov k slepemu župniku po odvezo. Vozil jih je navadno Prečinčan Jože. Nekateri so se izpovedali, kakor doma, drugi so povèdali dve, tri besede, pa je bilo tudi dobro. Še druge je vprašal gospod sam, če so storili tri največje grehe, menda uboj, požig in krivo prisego. Mnogim pa je oprostil grehe in jim dovolil k obhajilu iti tudi brez izpóvedi, ki je bila prav za prav res nepotrebna, kajti so mu bili po občem mnenji vsi grehi bolje znani, nego grešniku samemu. Romarji so mu dajali pridno za maše, kar jih je bolelo tem menj, ker so bile pri njem tako dober kup, po pet grošev in še ceneje. Nekdo mu je pomólil za jedno cel goldinar. Slepec pa je dejal: To je preveč záte, ki si tak revež. Drug romar pa ga je prosil, da bi vzel od njega, ker je siroten, dva groša. Župnik je zagrmel nánj: Lažeš, ti si skop, ne pa siroten! in tako se je zopet dokazalo, da so mu znane vse skrivnosti, da je vse vedóč. Pripovedovali so se o njem še mnogi drugi čudeži. Med njimi je bil gotovo največji in najbolj zanimljiv ta, da se je na tolikih krajih porodil. Gorénjim Podgorcem je pravil, da je Podgrajec, dolénjim, da Šentjoščan,

Poljancem, da Zakrakovec, srednjim Dolenjcem, da Šentruperčan i. t. d. Župljan in bližnji rojak je bil skoraj vsakemu človeku. Na svet je prišel celó v Nacaretu in Jeruzalemu, navadno le v slovenskem, ali če je zapazil, da bo koga razveselil, pa tudi v turškem, tamo v dalnji obljubljeni deželi. Naši popotniki se niso mogli načuditi, da so govorili pobožni kmetje celjske okolice o njem tako zaničljivo. Nekateri so mu to povedali in ga vprašali, s čim se je ljudem zameril. On je povzdignil obraz proti nebu in vzdihnil: Kaj, ali ne veste, da vsakega, kogar Bog ljubi, svet sovraži in prezira? Dolenjce je ta dokaz po polnem zadovoljil in pomiril. Gredé na prvi slovenski tabor v Ljutomer vozil sem se z Jožetom tudi jaz od Zidanega Mosta do Celja. Moji sopotniki so bili jako veseli ljudje, prepevali so skoraj same okrogle in niti njih pomenki niso kazali kesajočih se grešnikov. Pozneje sem pazil na tanko, kaki romarji najbolj rabijo to pošto. Z večine so bili lahkoživni mladiči in mladenke, pridružil pa se jim je rad tudi kak starec, čigar poštenje je bilo doma na slabem glasu. Povedal bom samo jeden vzgled, kake zrele ptice so se nahajale med rómaricami. Blizu Novega Mesta sem poznal lepo, ali preživo deklico, o kateri so vsi znanci govorili: Katrica je preveč fantovska, boste videli, da bo kmalu kaj izteknila. Čez nekoliko mesecev mi je zašepetal na uho nje sosed, da bo zibala. Nekaj dnij pozneje se je vedelo že po vsej občini, da si kuha skrivaj neko travo, da bi se iznebila neugodnih nasledkov greha svojega. Skoraj zvem, da je nevarno zbolela. V štirinajstih dneh je bila zopet na nogah, pa hajdi, z Jožetom v Celje! Tercijalke so na ves glas trobile, da gré zato tjà, ker je je sram in strah, da bi se izpovedala domačemu gospodu svojega v nebo vpijočega hudodelstva. Razven te, pravili so mi ljudje še za pet drugih, da so zapravile zárod z juho neke trave, z vranjim kljunom ali z nekimi neznanimi jagodami, ki rastó na grajskih vrteh in se drevile potem v Celje, da jim ostrga slepi župnik kosmato vest. Sčasoma se je jelo sploh trditi, da hodijo po celjsko odvezo večinoma taki, ki imajo na duši kak velik, grd greh, na priliko tatvino, ali kako hudo nečistost. Nekoliko ur od Novega Mesta so tri slaboglasne vasí, v katerih je prejšnje čase vse mrgolelo kradljivcev, sleparjev in vlačug. Iz njih je šlo v Celje več romarjev, nego drugje iz treh velikih žup. V nekem dolenjskem okraji se zdi zakonskim deveta božja zapoved menda nepotrebna. Mož, ki pozna po stanu svojem prav dobro nravne razmere našega naroda, zatrdil mi je, da se nahaja izmed deset omoženih na Gorenjskem komaj jedna prešéstnica, v tem okraji pa komaj jedna poštena. Tudi od tod so drli ljudje, zlasti bábnice, kar kupoma v Celje. Marsikatera je vzela s sabo, da je v dalnjem kraji

ne bi bilo preveč strah, kakega dobrega prijatelja. Naša duhovščina se ve da ni verjela niti v svetost slepega župnika, niti v veljavnost odveze njegove. Svarila je župljane, naj ne tratijo časa in ne žalijo Boga s tem romanjem ter jih poučevala z resno besedo, da je prejemanje sv. obhajila brez resničnega kesanja in natančne izpóvedi božji grabež in smrten greh. Ali ljudje si niso dali nič dopovedati, vleklo jih je v Celje, kakor da bi bili obsedeni. Med temi romarji je bilo tudi precéj Podgorcev; naš znanec Kozoglav se je peljal dvakrat z Jožetom, dvakrat pa je korakal peš tjà. Podgorci so vprašali slepega župnika, če zna zagovarjati škrate, in ko jim je to potrdil, so ga prosili, da bi šel ž njimi in jim pregnal iz Gorjancev Hudobca. Od konca je mož z glavo stresal in se branil, pozneje pa se je ž njimi pogodil in obljubil svojo pomoč. Priporočal jim je trdno vero, ker se brez nje peklenski duh ne da prepoditi. Ker je bilo te vere v Podgorji obilo, ni se moglo dvojiti o najpovoljnejšem vspehu. Ali neusmiljena usoda je poteptala tudi ta pot sladke upe rojakov naših in Hudobca rešila. Ako se Podgorec s kakim gospodom dobro seznani in bi mu rad ugodil, vpraša ga gotovo, če jé rad polhe in mu jih prinese, ako to potrdi, polno malho, da jih je sit. Teh živalij je na Gorjancih dovolj. Dolenjcem se nič ne gnusijo, mnogi jih ljubijo bolj, nego vsako drugo divjačino. Tako je vprašal Kozoglav tudi slepega župnika. On mu je dejal, da jé polhe prav v slast, če so dobro pripravljeni. Kozoglav mu dá sedem jako rejenih, katere mu je ujel sosedov sin, razposajeni Murček, in se ponudi ob jednem sam za kuharja: bahaje se, da mu jih bolje od njega ne zna napraviti nobena kuharica. Polhi morajo biti na pol kuhani, na pol pečeni: taki so slastni, da pridejo lahko brez sramote na vsako grofovsko mizo. Slepi župnik vzprejme ponudbo s pogojem, naj skuha polhe skrivaj, ker bi mu se meščani gotovo rogali, ko bi za to jed zvedeli. Kozoglav se je dela lotil in je dovršil, kakor je bil trdno uverjen, srečno in slavno. Župnik pojé hlastno dva polha, da si je bil bolehen. Použil bi jih bil morda še več, da ni začutil hude slabosti, ki ga je prisililà, da je moral iti v posteljo. Čez osem dnij je umrl. Prestrašeni Kozoglav je šel précej, ko je to zvedel, k sosedovim in vprašal Murčka, če mu ni ujel namesto poštenih polhov morda kako strupeno podgano ali krtíco. Fant mu se zabavljivo zagrohota: Prismoda, če se je kaj tacega pripetilo, kriv si ti, ne pa jaz. Hotel si dobiti na vsak način od mene polhov, za katere zdaj, kakor sam veš, ni pravi čas. Moral sem obljubiti, da ti bom izpolnil voljo, pa sem si pomagal, kakor sem vedel in znal. Kozoglav se prime za glavo in bridko zaječí. Od takrat je bil ves izpremenjen. Hodil je zamišljen sam záse, ogibal

se je vsake druščine in tudi najboljših prijateljev. Vest mu je očitala, da je smrt slepega župnika morda on zakrivil. Ranjki ga je hodil skoraj vsako noč strašit. Proti jeseni je pustil svojo borno, zadolženo kočico in šel najprej na Hrvatsko, potem na Ogersko, od koder se ni več vrnil. Veliko let se ni zánj nič slišalo in vedelo. Lani so ga našli dolenjski fantje, ki so na Ogerskem delali doge, v Zakonu na Dravi. Bil je rudeč, debel in dobre volje. Videlo se je, da ga je duh slepega župnika moral izgrešiti, ali pa se je naveličal mu nagajati. V Zakonu se je oženil. Črna ali blagosrčna Madžarka mu je prinesla razven pridnih rok krčmarsko pravico, dve sto veder vina, in več stotin gotovine. Ker je stala krčma jako na priliki, zahajalo je vánjo zmerom dosti pivcev. Če so prišli k njemu rojaki, obveselil se jih je vselej tako, da jim je dal za 20 soldov več svinjine, nego drugim ljudem za 40. Niti vina jim ni mešal preveč z vodo, v litru če je je bilo četrt, ali pa še ne. Naši delavci so ga vprašali: Kdaj pride kaj domóv? Dejal je: Menda nikoli. Kranjska dežela je na oči raj proti blatni Madžariji, ali za vse drugo mi je bolje tukaj, nego doma. V Zakonu mi ostane vsaj nekaj dobička, v Podgorji pa ne bi delal záse, nego za nikdar sito gospôdo.

Brusničan Herbst šel je s prijateljem Šmejkalom v Šentjarnej na semenj. Pod Gorjanci tuja imena niso tako redka, kakor bi se lehko mislilo. Med iblajtarji in stražniki, ki so prežali pred l. 1848. brez sreče in slave na tobakarje in turške hajduke, bilo je vedno dosti Čehov in nemških Pemakov. Prebivši službena leta, poselili so se nekateri v Podgorji in oženili. Njih. otroci so bili že tako poslovenjeni, da trezni niso znali nič nemško. Naslednika tacih tujcev sta bila tudi revna in priprosta ali jako poštena brusniška srenjčana Herbst in Šmejkal. V Šentjarneji sta našla razven drugih znancev Šmejkalovega svaka Trpotca, ki je vozaril s čilima svojima hrvatskima konjičema blago, kakor je naneslo, kdaj v Krško, kdaj v Ljubljano. Pravil jima je svoje mične prigodbe in izkušnje pri bokalu izvrstne stare zelenike s tako živo zgovornostjo, da se ga nista mogla naslušati. Povedal jima je tudi to, da se je seznanil nedavno s slavnim menihom, ki živí zdaj sam záse na Dolenjskem. Njegova svetost je tako zaslúla, da jo je zvedel sam rimski papež in mu dovolil, da smé zapustiti svoj samostan, iti, kamor ga je volja in prebivati, kjer koli sam zaželí. Dal mu je tudi še to dovoljenje, da stanuje ž njim slobodno mlada, precèj brdka bábnica, da bi imel priliko, bojevati se s skušnjavami in si z junaškimi zmagami prislužiti nebeški raj in večno izveličanje. Ker se je zdela Podgorcema ta povest nekoliko neverjetna, potolažil in uveril ja je Trpotec s to-le priliko. Bil je jako pobožen puščavnik. Vsak dan je

prišel k njemu angel in mu prinesel živež. Jedenkrat pa ga ni bilo ves dan nič k njemu. Drugo jutro se je zopet oglasil in puščavnik ga je vprašal, zakaj ga včeraj ni bilo. Angel je odgovoril, da je umrla v bližnji gostilnici natákarica, in da je poslal Bog po nje dušo vse angele in tudi njega. To žensko so imeli ljudje za veliko grešnico, ker je tako rada s pijanci in razuzdanci plesala in se kratkočasila. Nihče ni vedel, da prečuje v goreči molitvi cele noči in da nosi pod obleko na golem životu železen pas z ostrimi žeblji, ki so se jej na plesu in sploh, kadar se je ganila, globoko zadirali v meso in jej delali neznanske rane in bolečine. Puščavnik je vprašal angela: Koliko pa vas bo prišlo po mojo dušo? Angel velí: Jaz sam. Puščavnika premaga napuh, da reče osorno: Če jih ne bo več, pa ne potrebujem niti tebe, in tako se je pogubil. Ta prilika je Podgorca poučila, da se ne sme soditi nikoli po videzu in zdaj sta Trpotcu verjela. Kar sta čula v Šentjarneji, sta se ve da doma précej razglasila. Šmon in tovariši njegovi so se smijali njijini lahkovernosti in zatrdili, da je sparjeni menih prej cigan, nego svetnik, ali to zabavljanje ju ni oplašilo. Iskreno in oduševljeno oznanjevala sta njegovo resnično bogoslužnost in pravičnost in mu dobila mnogo častilcev in prijateljev, zlasti v Gaberji in po drugih gorskih vaseh tja do Karlovške ceste. Ti verniki so po polnem odobravali njijino misel, da treba poklicati svetega moža na pomoč proti Hudobcu. Herbst in Šmejkal sta popotovala k njemu sama ter ga preponižno vprašala, če mu je podarjena moč premagati peklensko pošast, ki pustoši že toliko let Gorjance in obližje. Menih odgovorí oblastno in jezno: Kaj dvojita? V moje blagoslove verjamejo boljši možje, nego sta vidva. Pogodivši se ž njima za plačilo, ki je bilo precèj veliko, dal je napreči kočijo in se odpeljal v Gorjance. Voz je pustil v Preseki. Do Hude Peči, v kateri stoluje Hudobec, moral je peš korakati, kar ga je silno utrudilo in spehalo. Vzemši iz žepa stare bukve, stopil je pod skalovje in začel moliti. Hudobec pride gledat, kdo je in se zasmeje. Ko pa sliši glasno zagovarjanje, zagrmí srdito in zaničljivo: Kaj ti, lopov, hočeš me prepoditi? Čakaj, jaz bom Podgorcem povedal, koga so si najeli za boj z gospodarjem Kukove gore. Doma ti je smrdelo iskati si službe in kruha, ker si vedel, da zahteva slovenska duhovščina od vsakega tovariša vero, red in poštenje in ne daje potuhe razuzdancem in samopašnim skruniteljem božjih vež in svetotajstev. Potepel si se po svetu in si našel na Kvakarskem samostan, prav za prav brlog po volji svoji. Živel si z brati tako, da ste več ur na okoli vse ljudstvo pohujšali. Ker se vam je zdelo med zidovi še premalo svobodno, razkropili ste se po obližji in se nastavili kar samí za župnike. Za svoje

uboge duhovne ovce imeli ste tako skrb, da ste jih najprej ostrigli, potem odrli, napósled pa jih do golih kostí oglodali. V Rimu se je to mesarstvo zvedelo, dobili ste ostri ukaz, da se morate nazaj v svoj samostan umakniti. Ti pa poglavarjev nisi hotel poslušati. Z nagrabljenim denarjem si pribezljal v domovino svojo in se ustil, da se nikogar ne bojiš in boš delal, kar se ti bo zljubilo. S sabo si pripeljal negodníco ter se bahal, da ti nihče ne more braniti, ako te bo volja, ž njo do smrti živeti in se rogati svečani svoji obljubi, šesti božji zapóvedi in naredbam katoliške cerkve. Kmalu si začutil, da se zbira nad tabo huda nevihta, trebalo je misliti, kako bi se odvrnila. V Ljubljani je vladala takrat peča. Ti si prišel, padel na kolena in poljubil rjavo roko, ki je devala to pečo na glavo. Ta gnjusna podlost te je rešila. Ker si se bal neprilik tudi od posvetnih oblastnikov, izdal si o volitvi svoj narod in njegove svete pravice in pljuval pred častitimi duhovniki, ki so ostali domovini zvesti ter so svojo dolžnost možato izpolnili. Vidiš, s takimi ciganskimi umetnostmi si se izkopal iz nevarnosti. Potem si se pasel slobodno po živinskih nagonih in strastih svoje spačene duše. Zabavljal si se doma kaj ugodno z butilijami, knjigami in ljubico. Tvoja knjižnica ni baš velika ali je zanimljiva, vsaj za take modrijane, kakor si ti. To spričujejo glasno že naslovi posameznih bukev: Die Frau als Mutter, Casanova, Galante Abentheuer i. t. d. Ob delavnikih nisi cerkve nikoli od znotraj videl. Ko si šel v nedeljo od božje službe, čakala te je pred vrati vselej tvoja priléžnica, pa si jo zgrabil za podpazduho in vlekel ponosno domóv, kakor kak grof svojo gospó. Gledali so te izkušeni, resni možje, pametne, pobožne žené, sramežljive device, nedolžni otroci! Takega pohujšanja ni učakala kranjska dežela več nego tri sto let, od takrat, ko je širil se po njej predpustni evangelij, katerega je izumel sladki moj bratec Martinček, gledaje zamaknen v sivkaste oči svoje Katrice. Njega si hvalil na ves glas proti svojim gosposkim in kmetiškim znancem in njegovim privržencem si se hotel tudi s tem prikupiti in približati, da te ljubica ni smela nikoli drugače imenovati nego: Mein Pastor! Duhovnike te škofije si o vsaki priliki zlobno in lažnjivo obrekoval in jih pital z „mračnjaki“ in „nevedneži“. Ker si tako oster sodnik drugim, moramo pogledati tudi v hram tvoje vednosti in učenosti. O počitnicah pomenkoval si se z dijaki in si jim potožil nasledek svoje požrešnosti z besedami: Hodie mihi male est, habeo duram sedem. Ta tvoja ultraklasična latinščina je fante tako udobrovoljila, da so skoraj od smeha popokali in se je gotovo še zdaj radostno spominajo. Večkrat si izustil avšasto mnenje, da so bili na Kranjskem jedini pametni popi zatičinski menihi

in da bi se jim précej pridružil, ko bi zopet vstali. Zatičinski gospodje so bili silni bogatini in zaradi tega veliki grešniki, ob jednem pa tudi slavni razumniki in učenjaki. S svojimi grehi in njih nasledki se niso nikoli ponašali in bahali. Takega bedaka, kakor si ti, ne bi bili hoteli vzprejeti niti za svinjarja, nikar za tovariša. Naštel sem ti zdaj nekoliko marog in grdob, ki so ljudem znane. Ako se ne pobereš précej ta hip od tod, pa bom razodel možem tvoje skrivne, še stokrat večje lopovščine, da ti bo kar kri zastala in se zledenila. O teh besedah udari Hudobec z nogo ob tla, da se je zazibal ves hrib. Ubežni menih se je tresel že prej kakor šiba, o tej škratovi pretnji pa je vrgel bukve od sebe in začel teči, kar so ga mogle noge nositi. Preklinjaje odšli so za njim prevarjeni Podgorci. Mislili so ga kazniti ali je bežal tako urno, da ga niso mogli doiti. V nekoliko urah ga je prinesla kočija zopet domóv. Hudobčeva pridiga in prebiti strah sta ga tako poparila in poklapila, da celih štiri in dvajset ur ni mogel ne jesti ne piti. To izgubo je povrnil svojemu životu drugi dan z obrestmi vred. Iz dimnika se je ves ta dan neprenehoma kadilo in od rane zore do trdne noči se je slišalo iz njegove hiše na cesto žvenketanje kupic in rožljanje žlic, vilic, nožev in krožnikov.

Naša povest se približuje svojemu koncu, ki ni tako brezupen, neradosten in jalov, kakor bi se moglo pričakovati po tem, kar smo zvedeli. Pregovor trdi, da tudi slepa kura najde kdaj kako zrno. Šmonova dekla Anča, kateri je dal Bog težko kaj več nego pol talenta, rekla je gospodinji svoji: Ljudje hvalijo stare čase, kako je bilo na svetu dobro, dokler je stala še cerkev sv. Miklavža in ni bilo ne Hudobca, ne toče, ne drugih ujm in nadlog, ki nas zdaj zatirajo. Ko bi sezidali to cerkev z nova, izginil bi škrat in z njim vsa nesreča. Stroški ne bi bili veliki, ker bi vsak rad tlako delal in gospoda bi tudi lahko dobili, ki bi hodil na Gorjance maševat, če ne doma pa v samostanu; saj bi se mu pot dobro plačal. V čudu pogleda gospodinja deklo in velí: Misliš? Ti, jaz tudi tako mislim. Ta pogovor je slišal Šmon in dejal: Če bi se tega lotili, dam jaz précej deset goldinarjev in še kaj druzega. Prava beseda vselej kaj zaleže. Še tisti večer so se pomenkovali po vsej vasi, kako bi bilo hasnovito in potrebno ponoviti čudodelno cerkev sv. Miklavža. Govorica se je širila dalje in dalje; predno je pretekel mesec, vnela je že vse Podgorje. Ob nedeljah se ljudje niso skoraj nič druzega menili nego to, kako se bo cerkev zidala in kake dobrote in blagoslove jim bo prinesla. Ta nakana je razveselila tudi Žumberčane ónkraj gore. Prijatelju za voljo, ki je za to reč največ skrbel in trošil, spisal sem hrvatski opomin in prošnjo do njih, da bi

bogoslužno delo po svoji moči podpirali. V Podgorji so se začeli nabirati v ta namen dragovoljni darovi, ki so bili za grozno revni okraj dovolj veliki. Nekateri so dali ali obljubili denarja, drugi vina ali kakega druzega pridelka. Prva gorečnost je sčasoma ponehala in skoraj ugasnila, ali doseglo se je itak toliko, da se o srečnem vspehu ne more več dvojiti. Cerkev sv. Miklavža stoji že dozidana in pod streho, treba jej je zdaj še oltarja, zvonika in zvona. Po kaki prav dobri létini dala bo rada vsaka podgorska in marsikatera žumberška hiša, da se bodo mogle tudi te potrebe omisliti. Neskončno veselje in ginljiva pobožnost bosta vladala na Gorjancih, ko se bo vršilo v novi cerkvi prvo sveto opravilo. Vsi Podgorci imajo trdno vero, da bo tisti slavni dan konec dolgi in prežalostni dobi Hudobčevega kraljevanja in strahovanja.

Zemljepisne črtice.

Spisal E. Lah.

III. Radovljica.

Pred nami se razprostira primeroma velika ravnina, obdana krog in krog od gorá, odprta le proti jugo-vzhodu. Veliko mejno gorovje, ki oklepa ravnino, je skoraj nikjer ne obdaje neposredno. Tesno se je dotikajo absolutno le 100—200 *m* visoki holmi, večinoma močno zarasteni, sem pa tjà tudi že goli — nekaka predgorja pravemu gorovju v ozadji in večjidel vštric ž njim. Časih se razprostira med zadnjim najvišjim gorovjem in med ravnino več tacih vrst predgórij, ki se, čim delj od ravnine, tem močneje tudi višajo. Ta prikazen, najbolje razvita v severo-zahodu ravnine, kjer nahajamo do Triglava pet vrst tacih predgórij, je tem zanimivejša, ker z narastajočo višino ob jednem jako pravilno gine vegetacija in raste golina.

Mejno gorovje je med sabo zeló različno; na severo-vzhodu nahajaš pravilno planinsko pogorje; na severo-zahodu, če ne jemljemo že popisanih snežnikov v poštev, hribovje, in v manjši meri mejne robove velike planote; na jugo-zahodu večinoma mejne robove velikega planotja; na jugo-vzhodu ravnino. Tudi vegetacija pri posameznih gorstvih v jednaki višini ni jednaka: pri severo-vzhodnem pogorji prevladujejo do 2000 *m* visoko sezajoči travniki; južno-zahodno planotje pokrivajo do

vrha v velikih kompleksih gozdi; pri severo-zahodnem hribovji menjujejo precèj pravilno travniki z gozdi.

Tudi nižava nam kaže mnogovrstno lice. Njene dimenzije niso nikjer tako neznatne, da bi ne zaslužila imena ravnine; tudi, kjer je najožja, je še zmerom širša, nego bohinjska ali kórenska dolina v svoji največji širjavi. Ravnina sama je zeló nepravilna, in je po nekaterih krajih ravnini komaj podobna. Dostikrat, posebno skoraj v vsej dolgosti njene zahodne polovice, dvigajo se v velikem številu mali holmi. Časih delajo tudi večinoma suhe grape vánjo precèj globoke zareze ter jej dajó nekak planotin značaj. Pomenljive so mnogobrojne terase, v katere preide ob krajeh, ko se približuje strugi Save. Mnogovrstna in bogata vegetacija, ki se nahaja pri mejnem gorovji, ponavlja se v še večji meri pri ravnini sami. Posebno mikaven pogled jej pa dajó mnogoštevilni kraji, ki jo obrobljajo v dolgi črti posebno na periferiji severne polovice, tik ob vznožji sosednega hribovja.

V orografičnem zmislu pripada radovljiška okolica dvema različnima gorstvoma: Karavankam in Juliškim planinam. Natančno mejo med obema dela struga kórenske Save od Most do zjedinjenja z bohinjsko pri Radovljici, od tod dalje pa struga zjedinjene Save. Večja in orografično zanimivejša je vzhodna, Karavankam pripadajoča polovica.

Karavanke popusté v radovljiški okolici po polnem značaj navadnega planinskega hribovja, ki so ga ohranile večinoma do konca kórenske doline, in dobé značaj planinskega pogorja. Glavna proga, ki se vije v dolgosti več nego 10 *km* od severo-zahoda proti jugo-vzhodu, na meji med Kranjsko in Koroško, ima že takoj v začetku gorovit značaj in ga obdrží do konca: ostri robovi, strmi in goli vrhovi, plitve zareze Kakor navadno pri visokem planinskem gorovji, nahaja se tudi tu razven glavne proge več stranskih nižjih, ki so pa gledé dolgosti večinoma nepomenljive. Le najnižja sprednja, ki se vleče od Most skoraj do Tržiča, je važnejša, ker je skoraj še jedenkrat daljša, nego glavna proga. Od te jo ločijo globoke doline Završnice, Zeleniščice in Begúnjščice. Jednako kakor z vnanjo obliko, stoji tudi z višino. Ta oddelek Karavank je razven kamniškega najvišji, sploh pa okrog 200 *m* višji nego dolinski. Srednja višina glavne proge znaša še nekoliko nad 2000 *m*. Glavna proga se začenja z dolgim skalovitim rebrom, z 2000 *m* visoko Bélščico. Za njo sledí najvišja gora Karavank tóstran Kokriškega prelaza, 2232 *m* visoki Stol; potem Zelenica, z 2200 *m* in Begúnjščica z 2040 *m*. Visokost 20 *km* dolzega predgorja raste močno od zahoda proti vzhodu; v zahodu nadkriljuje s svojimi 700—900 *m* komaj za par sto metrov gorenjsko ravnino; na vzhodu se pa končuje s 1450 *m* visoko Dobrčo, ki

ima že po polnem obliko gore. Izmed sêdel, katerih pa sploh ni dosti, je najvažnejše 1550 *m* visoko ležeče sedlo med Golico in Bélščico; najnižje, 1020 *m* visoko sedlo ob vzhodnjem konci Begúnjščice.

Višine, ki obdajejo v kakih 15 *km* dolgi črti gorenjsko ravnino v severo-zahodu in sezajo v severu do Radovine, imajo večinoma značaj nizkega hribovja; le tu pa tam, posebno v zahodnem delu, nagibajo se k planotam. Visokost je nepomenljiva in ne preseza nikjer 1100 *m*; sploh pa raste od vzhoda proti zahodu, torej čim močneje se oddaljuje od kórenske in čim bolj se približava bohinjski Savi. Tudi posamezni prehodi so celó nevažni.

Ob južno-zahodnem konci obdaje radovljiško ravnino dobre tri ure dolgo vzhodno mejno robovje Jeloviške planote, katero ima jako jednoličen obraz. Grebén je skoraj raven, le tu pa tam kak vrh, straní nestrme; zareze, kjer se sploh nahajajo, jako plitve. Srednja višina tega, akoravno najvišjega oddelka Jelovice ne znaša več nego 1300 *m* in sploh ne preseza nikjer 1400 *m*.

Med popisanim gorovjem se razprostira do štirih ur dolga in povprek poldrugo uro široka radovljiška ravnina, ki prav za prav ni ravnina záse, ampak le severo-zahodni stranski del velike gorenjske ravnine. Ravnina se razprostira od severo-zahoda proti jugo-vzhodu, po dolgosti vštric s Karavankami, po širokosti vštric z Juliškim hribovjem. Nenaravno svojstvo bohinjske in nekoliko tudi kórenske doline, obstoječe v tem, da sta v bližini visocih gorá širše, opazujemo lahko tudi pri radovljiški ravnini; ravnina je namreč v severnem delu veliko širša, nego v južnem. Njeno padanje od severo-zahoda proti jugo-vzhodu in od severa proti jugu je še manjše, nego pri bohinjski ali pa kórenski dolini. Od severne Bréznice do južne Krope in od severo-zahodnih Gorij do južno-vzhodnega Podnarta še ne pade prav za 100 *m*. Ime ravnine v pravem pomenu besede ne pripada nikakor vsej nižavi, ker prevladuje le v severnem delu. Tudi v zahodni in vzhodni polovici ni razdeljena prava ravnina v jednakem razmerji, ker je v vzhodni polovici njeno površje skoraj še jedenkrat večje.

Sploh sta obe polovici med sabo zeló različni in sicer je zahodna, če tudi precèj manjša, veliko mikavnejša, ker mnogovrstnejša, nego li vzhodna. V konci njenega severnega dela nahajamo krasno bledsko okolico, obdano krog in krog od večinoma nizkih holmov, ki sezajo v jugu še celo uro daleč, do zjedinjenja obeh Sav. Proti vzhodu je bledska kotlina odprta ter prehaja v primeroma veliko, toda precèj jednolično, do kórenske Save sezajočo raván. Nizki holmi, ki se dvigajo v njej, ne presezajo nikjer 650 *m*. Vse drugačno lice nam kaže južni, na des-

nem bregu zjedinjene Save ležeči del. Vštric s Savo se vije po sredi ravnine v dolgosti več nego dveh ur absolutno komaj 100 *m* visoko rebro. To rebro, prvotno hribovitega značaja, se, čim dalje proti jugu, tem močneje širi in preide celó v nekako planoto. V vsej tej progi ne seza noben vrh nad 550 *m*. Na obeh straneh tega nižjega pogorja se razprostirata dve gledé širokosti neznatni ravnini: jedna na vzhodu ob Savi; druga, lipniška dolina, na zahodu ob Jelovici; obe se združita pri Podnartu, kjer se ob jednem konča omenjeno pogorje.

Veliko jednakomernejša je večja vzhodna, na levem bregu Save ležeča polovica. Ves severni del zavzima prostorna planjava, skoraj po polnem ravna, le v sredini se dviga par izoliranih, nizkih gričev. Več tacih, časih že med sabo zvezanih hribcev nahajamo v južnem delu, ki obstoji iz veliko malih, med sabo po primeroma globokih grapah ločenih ravnin. Tudi tu ne seza noben vrh nad 550 *m*.

V geologičnem zmislu so zastopane vse tvorbe, razven najstarejše, kristalinične. Premogova tvorba, obstoječa večinoma iz apnenikov različnih barv, nahaja se najbolje razvita v predgorji Karavank, sem pa tja v 700—800 *m* visocih skladih. Spodnja triasna tvorba je najbolje zastopana ob Begúnjščici. Zgornjo triasno tvorbo nahamo v podobi sivega roženca posebno ob Bélščici in Stolu. Najmočneje je tudi tu zastopana jurasna tvorba in sicer v podobi apnenikov in dolomitov. Pripada jej razven višjega dela glavne proge Karavank tudi skoraj vse višje mejno gorovje ob jugo-zahodu in severo-zahodu. Jurasni skladi imajo tu tudi bogate železne rudnike, posebno ob Begúnjščici, Bélščici in v sedlu med Zelenico in Srednjim vrhom. Krednata tvorba, sicer precèj razširjena, vender ni nikjer velike pomembe. Zeló razširjena je tudi tercijarna tvorba; iz njenih skladov obstojé večinoma vsi hribje, oziroma planote, ki spremljajo Savo ob desnem bregu; tudi óni griči, ki se odločijo od Jelovice in obrobljajo radovljiško ravnino ob jugu, pripadajo njej. Diluvijalni dobi pripada vsa ravnina z izoliranimi holmi v svoji sredi, ne seza pa nikjer tudi v stranske doline. Alluvium nahajamo skoraj le trdo ob Savi med Radovljico in Podnartom.

Hidrografično pripada radovljiška okolica prirečju Save. Glavna reka je Sava, do Radovljice nezjedinjena, od Radovljice dalje zjedinjena. Značaj gorske reke izginja toliko močneje, kolikor bolj se razširja ravan; struga postaja globokejša in širša. Padanje, že prej precèj počasno, postane še počasneje: od Bohinjske Bele do Podnarta, torej v dolgosti več nego 20 *km*, pade Sava le za 67 *m*; od bledskega savskega mostú do Podnarta za 51 *m*; od Radovljice do Podnarta za 34 *m*. V radovljiški ravnini izpremenita Savi tudi svoj tek; bohinjska se zavije proti

vzhodu, kórenska proti jugo-vzhodu in obdrži to črto tudi po zjedinjenju z bohinjsko. Dotokov ima Sava tu primeroma še menj, nego v Bohinji in Dolini; zato pa tem večje in daljše; le hitri tek in peščene struge jim pridevajo še značaj gorskih potokov. Največji dotok, pri svojem izlivu v kórensko Savo pri Mostah že pravilna reka, je od Triglavovega predgorja prihajajoča Radovina; vánjo se izliva več manjših gorskih vodíc. Od Jelovice prihaja Savi pri Podnartu tudi na desnem bregu le nekoliko krajša Lipnica. Skoraj nasproti ustju Radovine se izliva na levem bregu v kórensko Savo od Zelenice sem Završnica. Od Begúnjščice prihaja Savi tudi na levem bregu slabo uro pod Radovljico še daljši Bégunjski potok. Manjše važnosti so drugi dotoki.

Izmed j e z e r pripada radovljiški okolici jedino bledsko, nad pol ure dolgo, in dobro četrt ure široko, nikjer veliko nad 30 *m*, po navadi pa le po 20 *m* globoko. Površje njegovo meri 32·23 *ha*. Razprostira se, kakor vsa ravnina sploh, od severo-zahoda proti jugo-vzhodu. Svojo vodo dobiva od severo-vzhoda in jo oddaja v jugo-zahodu bohinjski Savi.

Tudi s l a p o v ne pogreša radovljiška okolica. Največji je óni, ki ga nareja Radovina dobro četrt ure nad svojim izlivom, blizu Bledske Dobrave. Slap sam v primeri s Períčnikom in Savíco ni visok, zato pa zeló močan in širok in sploh najširši na Kranjskem. Od manjših slapov je omenljiv še óni, ki ga nahajamo v jugu pri Polžici, blizu Podnarta.

Krajev, večinoma ob periferiji, šteje popisano ozemlje 85, in sicer: 1 mesto, 1 trg in 83 vasij. Vsi skupaj imajo 3119 hiš in 14.586 prebivalcev; na vsak kraj pride torej le po 37 hiš in 172 ljudij. Po več nego 60 hiš ima le 8 krajev, namreč: Kropa 103, Bégunje 95, Radovljica 92, Ljubno 82, Grad 80, Kámena Gorica 72, Spodnje Gorje 62 in Brezje 61. — Po več nego 300 ljudij ima tudi le 9 okrajev, namreč: Kropa 1110, Kámena Gorica 816, Bégunje 736, Radovljica 664, Grad 457, Ljubno 444, Mlino 372, Spodnje Gorje 345 in Brézje 315. — Razven okrajnega glavarstva in sodišča v Radovljici razločujemo 12 občin: Bled, Gorje, Bréznica, Bégunje, Lesce, Radovljica, Lancevo, Predtrg, Mošnje, Kámena Gorica, Kropa in Ovsišče; in 14 fará z dekanijo v Bégunjah. Prebivalstvo se živí večinoma od poljedelstva in živinoreje. Sicer so pa še lokalne pomembe: suknárstvo za posamezne vasí brézniške in bégunjske občine; fužinarstvo za Kropo in Kámeno Gorico; lončarstvo za Ljubno; v novejšem času čipkarstvo za Gorje. Za elementarni pouk skrbé: štirirazrednica v Radovljici; dvorazrednici v Gorjah in Grádu; razven teh še 10 jednorazrednic.*)

* V letošnjem „Ljublj. Zvonu“ na 278. str. goro P r i s a n i k popravi v P r i s o j n i k (contrarium od O s o j n i k), kar kaže leža obeh gôr proti solncu.

Vinko.

Spisal Jos. Starè.

I.

ko te sušca meseca vzpomladansko solnce izvabi iz mesta, videl boš, kako se priroda počasi vzbuja iz dolzega zimskega spanja. Trate so ravnokar vrgle raz sebe belo odejo, ali še nimajo bujnega zelenega krila, niti pisanih cvetlic, in kakor bi jih bilo sram pred teboj, ki si prezgodaj prišel, da se ž njimi veseliš mladega življenja. Tudi v gozdu nisi dobro došel; drevesa kažejo gola rebra in ti ne morejo dati hladne sence, niti ne napolnujejo zraka z óno krepilno dišavo, ki človeku tako dobro dé; drobnih ptičic tudi še ni, da bi s svojim žvrgolenjem oživljale čarobno tihoto; oskubeno grmovje pa je podobno živim butaram, povezanim s trnjevim pasom, ki s skrajnim koncem seza do tal. Tu zagledaš trdo pod grmovjem skrito ponižno vijolico in če potrgaš nekoliko trnjeve mreže, nabral boš kmalu poln šopek nežnih cvetlic, veselo znamenje, da se priroda že pomlaja in da je ni zatrl zimski mraz.

Takih dišečih vijolic nahajaš tudi v življenji narodov. Prišel si v Trst. Tuji glasovi ti zvené na uho, neznane podobe se kažejo tvojim očem. Ali le malo potrgaj trnje, ki bi rado zadušilo zdrave slovenske kalí, in dovolj boš našel lepega domačega bílja. Pustiva gizdave palače ob morskem obrežji. Pojdiva v staro mesto. Ulice so ozke, da se človek komaj ogiblje človeku, a visoko nad teboj se sveti lisa modrega neba, kakor nad kako razpoko. Stopiva čez prag. Temno je. Le za menoj pojdi. Če se ne motim, zdaj sva v četrtem nadstropji. Tu so vrata z vrezanim okencem; tu notri poglej, le-sem prislôni uho.

Takoj pri uhodu je kuhinja, a iz nje so na stežaj odprta vrata v precèj prostorno sobo. Na malem odprtem ognjišči netí ogenj mlada žena, mudí se jej, premalo ima rok, premalo očij, da bi vse videla in vse opravila. Od ranega jutra do pozne noćí ima zmerom polno dela, zdaj treba opravljati troje malih otročíčev, zdaj skrbeti za kuho, a komaj je posoda pospravljena, že se med drobnimi prsti suče šivanka. Tako pòteka ura za uro in hitro mine dan. Ali pridna gospodinja se zarad tega še nikdar ni potožila, njeno srce je vedno veselo, čelo vsekdar vedro. Razpihala je ogenj, odgovorila nekoliko besed nežni hčerki, ki se ni genila od máterinega krila ter v jedni sapi povpraševala za sto in sto stvarij, in že je zopet morala v sobo. Tu se je v zibelki prebudilo dete in na prvi krik je bila skrbna mati pri njem ter mu z

ljubeznivim svojim pogledom izvabila smeh na solzna očesca. Naš pogled pa je obtičal v drugem kotu sobe. Na lesenem naslanjači sedí suh mož visoke postave. Dolga črna suknja in beli kolar kažeta, da je duhovnik. Plešasto glavo mu obdaje venec redkih sivih las, a oči — oči so že davno ugasnile in pokrivajo jih mlahave trepálnice. Bil je nekdaj dušni pastir po božji volji, pravi oče poverjenih mu duš. Posvetnega blaga nikdar ni iskal, a še to malo, kar je imel, delil je rad s siromaki. Malo je bilo tacih delavcev v vinógradu Gospodovem. V tem ga potare huda bolezen, in ko je zopet okreval, ni več videl lepega božjega dné. Priprosta selska cerkev je bila vsa natlačena pobožnega ljudstva, iz najdalnjejših vasij so prišli, da bi še jedenkrat čuli ljubljenega duhovnega očeta. Mlad duhovnik ga je za roko pripeljal pred oltar. Tu je slepi starček zadnjikrat povzdignil svoj glas, zadnjikrat oznanoval besedo božjo; in ko je od vernih ovčic jemal slovo, ni ga bilo očesa, da ga ne bi orósile solze iskrenega žalovanja.

Tako je častitljivi mož, udan v trdo usodo, na stare dni prišel k bratranki svoji ter v mali družbici mirno čakal, kdaj ga bode Gospod poklical k sebi. Radi so ga imeli. Nikomur ni bil na poti. Saj je bil dober, kakor sam nebeški poslanec, in če so se kdaj nad mladima zakonskima zbirali črni oblaki, on jih je s tolažilno besedo svojo vselej znal pregnati. Čez dan je bil pravo veselje otrokom, zlasti je mali Francek rad slonel na njegovem kolenu, poslušal ga in izpraševal, obetal mu, da se bode v šoli pridno učil in da bode tudi on kedaj „gospod“. Ko so pa otroci zaspali in se je oče od dela ves truden povrnil domóv, takrat so vsi trije sedli k mizi in ni je po vsem velikem mestu bilo srečnejše družbe. Skušeni strijc jima je dajal dobrih naukov, vzpodbujal ju, da nista izgubila srca v težavah vsakdanjega življenja, a napósled je dobro bratranko celó pregovoril, da je brata Vinka s Krasa pozvala v Trst in ga obdržala pri sebi, dokler ne bi izdelal vseh latinskih šol.

Ko je Vinko prišel v hišo, začelo se je novo življenje. Strijc je sicer izgubil vid, ali ostal je bistrega uma in domoljubno njegovo srce je še zmerom gorelo za narod slovenski, kakor takrat, ko je škof Ravnikar zahajal k njemu na kmete. Zdaj je imel, v kogar je mogel presajati, kar je sam lepega mislil in čutil, in z nova je oživel, ko je videl, da je za dobro seme našel tudi dobra tla. Otroci so se takoj sprijaznili z novim ujcem, ki se je v njihove igre bolje razumeval, nego stari strijc, in bili so zeló nejevoljni, ako ga dolgo ni bilo iz šole. Sestra in svak sta ga tudi bila vesela, saj je zmerom vedel kaj povedati, ali pa je vsem skupaj čital iz kake slovenske knjige ali iz „Novic“, toda sitnosti jim ni prizadeval, skrbi pa tudi ne. Bil je priden in kmalu je

začel poučevati druge otroke, strijc pa je itak za vse sprosil božjega blagoslova. Hitro je potekalo leto za letom in le prezgodaj je Vinko dovršil osmo šolo.

Bil je vroč poleten dan. Bogata gospôda je jela odhajati na Goriško in Kranjsko, siromaški ljudje pa so tičali doma v tesnih svojih stanovališčih in trdo so zapirali veternice, da bi se ubranili pripekajočih solnčnih žarkov. Slepi strijc je mirno sedèl na svojem naslanjači, ali imel je danes malo besedij. Vročina je tudi njega prevzela; pa za to ne bi maral, saj je bil vajen hujših nadlog. Bil je zamišljen in videl si mu na obrazu, da je v nenavadnih skrbeh. Vinko je delal véliko preskušnjo. Da je ne bi naredil, tega se strijc ni bal; ali kaj potem? Zvedenemu starčku se je že davno dozdevalo, da Vinko nima pravega veselja za duhovski stan, a siliti ga ni hotel, saj je dobro vedel, da ga ni nesrečnejšega človeka, nego duhovnik brez poklica. Ko bi bil še na svoji fari, rad bi ga podpiral, da bi si izvolil stan po volji svoji, ali v sedanjem tožnem stanji ima komaj, da preživi sam sebe. To je bilo, kar je težilo mehko srce plemenitega moža. V tem zagrmí strel od sv. Justa in zapeli so zvonovi po vseh cerkvah. Bilo je poludné. Strijc vstane, prekriža se in na glas moli angeljsko češčenje, mati in otroci pa so molili za njim. Ko so odmolili, poprime bratranka besedo, da pretrga neprijetno molčanje, in reče:

„Danes pa Vinka dolgo ni.“

„Saj ga tudi še ne bo. To ni, kar si bodi, odgovarjati za vseh osem šol. Nekdaj je bilo vse drugače. Nekdaj se je sploh lože živelo in tudi mladini je bilo bolje. Dan danes pa se dečki morajo ubijati in beliti si glavo s stvarmi, za kakeršne se nekdaj nihče niti zmenil ni. A zakaj vse to? Za ubogo skorjico kruha!“

„No, hvala Bogu, našemu Vinku ne bo sile. Tri leta v Gorico, zadnje leto zopet v Trst, a potem na faro, če ga ne bodo škof kar takoj pri sebi obdržali, ker je tako bistre glave. Na novo mašo, na to se pa res veselim. Takrat pojdemo vsi domóv na Kras. Kaj ne, strijc, takrat boste še jedenkrat stopili na leco, saj vas lehko kdo za roko gori pelje. Le škoda, da ranjke matere ni več; kako bi bili veseli!“

Strijc ni na to odgovoril ničesar. Zopet je umolknil, a temnemu njegovemu očesu se je ukradla debela solza. Dobra žena je ni videla. Vrnila se je v kuhinjo, da pogleda, kaj bo z obedom. Zdaj zaškripljejo vrata in Vinko stopi čez prag. Otroci so kar poskočili okoli njega, danes ga še niso videli, a zadnje dní se kar nič ni utegnil ukvarjati ž njimi. Tu se v sobi oglasi strijc:

„Vinko, kako je?“

„Dobro, z odliko,“ zavrne mu sinovec, stopi k starčku in mu hvaležno poljubi roko.

„Tako je prav. Saj sem vedel, da ne more biti drugače. Le priden bodi, ne pozabi na Boga, in Bog te ne bo zapustil.“

Rekel bi človek, zdaj bo veselje v hiši, a bilo je ravno narobe. Strijc je čakal, kaj poreče sinovec, a ta se s svojimi naklepi ni upal na dan. Kadar se po leti bliža huda ura in se je solnce že skrilo za oblake, takrat je v prirodi vse tiho in mirno, kakor v gluhi noči. Noben listič se ne gane na drevesu in le sem ter tjà pade kaka debela kaplja. Tako ti je bilo tudi v sobi pri starem, slepem strijci, ko se je imela odločiti Vinkova usoda. Zdaj je jeden izustil kako besedo, zdaj drugi, ali pravega pogovora le ni bilo med njimi. „Otroci so kmalu uvideli, da si danes z ujcem ne bodo pomogli, in šli so rajši v kuhinjo k materi. Le-tá bi bila rada vprašala, kaj je bratu, da je tako žalosten, ali ni se upala. Mogoče, da mu je pri skušnji kaj izpodletelo, a tega le ne bi rada čula. Naj že bo, kar hoče, dobrega gotovo nič ni, mislila si je, in rajša je molčala. Tiho je pogrnila mizo, in ko je njen mož prišel od dela, postavila je nánjo zmeren obed. Po obedu se je očetu zopet mudilo od doma, strijc in Vinko pa sta še posedéla za mizo.

„No, kaj si sklenil? Kam pojdeš zdaj?“ povpraša strijc plašnega sinovca, ki je danes imel tako malo besedij.

„V Prago. Na vseučilišče.“

„V Prago?“ ponoví skrbni starček in se zopet malo zamisli, potem pa nadaljuje: „To je daleč, to je skoraj še jedenkrat tako daleč, kakor na Dunaj. A kaj boš tam?“

„Izučil bi se za profesorja.“

„To bi že bilo. Ali kako boš prišel tjà? Kako boš tam živel?“

„Peš pojdem. Čisto brez novcev tudi nisem; zadnje dve leti sem si dosti zaslužil; za prvi čas bo že, in s časom se bo tudi tam kaj našlo.“

„Mogoče. Bog daj! Ali preveč ne smemo grešiti na božjo milost. Premalo je gotovega.“

Vinku se je čelo zvédrilo. Da bode strijc tako malo ugovarjal, tega se ni nadejal. Odleglo mu je. Srce mu je zopet vzkipelo o plemenitih osnovah za bodočnost, in že jih je hotel razodeti domoljubnemu starčku, da bi ga spravil v dobro voljo. V tem se iz kuhinje začuje bridki jok. Sestra stopi na prag in milo toži:

„Vinko, Vinko! Ali nas boš res zapustil, za zmerom zapustil?“

Brat jo tolaži in jej dokazuje, da ločitev ni za zmerom; v treh, štirih letih pride lehko v Trst za profesorja in zopet bodo skupaj, in

še lepše jim bo, kakor dosléj. Ali vse zastonj. V ženi govorí srce, in nič ne opraviš z umnim dokazovanjem.

Začeli so se žalostni dnevi. Vsi so bili nekako potrti, veseli družinski pogovori so čisto pojenjali in celó otroci so bili bolj tíhi. Vinko se je pripravljal na pot; treba je bilo marsikaj poskrbeti, tu se posloviti, tam se posvetovati ter si nabrati nekoliko priporočílnih pisem. Če je prišel domóv, moral je vedno biti pri strijci, ki mu je imel še toliko in toliko povedati, in bolj ko se je bližala ura ločitve, več je izkušeni mož imel na srci. Ljubil je sinovca, katerega je celih osem let učil in odgajal. Ves čas je po malem presajal vánj krepke kalí domoljubnega bilja, ki ga sam ni več mogel vzrediti. Duh njegov imel bi v Vinku dalje živeti. Ko bi vedel, da se mu bo ta želja izpolnila; da bo Vinko ostal dober kristjan in pošten Slovenec; potem ga rad izpusti, naj gre v svet, da se zveden in učen zopet povrne v domovino sebi in narodu svojemu na korist. (Dalje prihodnjič.)

Akvileja.

Spisal Simon Rutar.

IV.

Kakor je Akvileja v I. in II. stoletji po Kr. dosegla vrhunec svojega vnanjega blišča, svojega obrta in trgovine, tako si je v naslednjih stoletjih utemeljila tudi svojo strategično važnost in bojno slavo. Prva prilika za to se je pokazala takrat, ko se je bil cesar Maximinus Thrax zagrozil, da hoče Rim razdejati, ker je namestu njega volil druge cesarje. Prestrašeni Rimljani začnó v naglici misliti na obrambo talijanskih mej, da bi Maximinus ne mogel skozi nje prodreti. In pri tem je morala glavna naloga zapasti baš naši Akvileji, ker ona je odločevala usodo vse Italije.

Iz Rima sta prišla dva senatorja, da bi vse potrebno za obrambo uredila. Najpoprej je bilo potreba zanemarjene in poškodovane mestne zidove popraviti in prezidati, kakor smo videli že zgoraj. Potem so skrbeli za nakopičenje vsakovrstnega živeža, da bi pri bodočem obleganji ne pošla hrana, pa tudi da bi sovražniki ne mogli ničesar dobiti in bi bili od lakoti prisiljeni oditi. Zato so od vseh stranij gonili živino in dovažali žito v mesto. Po vsej bližnji okolici so morali prebivalci svoje žito požeti, svoje travnike pokositi, sadje potrgati in potem

se z vso svojo živino in vsem blagom v mesto preseliti. Pa tudi vse konje, vozove in ladje je zaplenila rimska vlada záse, da bi se Maximinus ne mogel tako hitro mestu približati. Iz jednakega uzroka so razdrli celó most čez Sočo pri Majnici in postavili stražnike po vseh potih, ki so vodile proti Akvileji.

Toda navzlic vsemu temu je prihrumel Maximinus v kratkem času pred Akvilejo (l. 238). Njegovo konjištvo je z nenavadno hitrostjo priletelo po vipavski dolini, ker se je nadejalo, da mesto nepripravljeno zasači, oplaši in hitro posede. Za njim pripelje Maximinus po istem potu svojo velikansko vojsko, sestavljeno iz devet legij, potem iz veteranov ter panonskih in traških pomočnikov. Vojska je nosila s seboj veliko število strojev, ki so bili potrebni za obleganje mesta in rušenje zidov. Tako je prišel Maximinus do Soče in mislil hitro dospeti v Akvilejo. Ali groza, most je bil razdrt in voda močno deroča, ker je bila letna gorkota raztopila sneg po bližnjih gorah in je torej Soča zeló narastla. Nekateri konjeniki, ki so hoteli reko preplavati, utonili so v deročih valovih. V sili je pomagala Maximinu njegova izumljivost. Zapazil je bil namreč, da so prebivalci o svojem begu v Akvilejo zapustili veliko praznih sodov, katerih niso mogli vzeti s seboj. Iz teh sklene Maximinus napraviti most nove vrste. V treh dneh je bilo potrebno število sodov zbranih, jeden z drugim zvezanih in preko reke položenih. Tako je prešla Maximinova vojska čez Sočo in jo udrla proti Akvileji.

Tjà dospevši pošlje Maximinus najprej svojega glasnika, porojenega Akvilejčana, v mesto s pozivom, naj se dobrovoljno predá, ker je cesarjeva vojska presilna, in z obeti, da bode Maximinus blágo postopal s takim mestom. In res, nekaterim Akvilejčanom se je zdelo verjetno, kar je Maximinov glasnik govoril in začeli so misliti o radovoljni predaji. Ko sta pa to opazila iz Rima poslana senatorja, porabila sta vso svojo zgovornost, da bi Akvilejčane odvrnila od popustljivosti. Začela sta ljudstvu oznanjati, da je akvilejski zaščitnik bog Belen obečal mesto braniti in sovražnika uničiti. In zares nam zatrjuje H e r o d i j a n, ki je vse to obleganje na tanko opisal (VIII, 4), da so Maximinovi vojaci videli, kako se je Belen v zraku bojeval za Akvilejčane, kakor se tako zatrjevanje tudi drugodi in pri drugih prilikah ponavlja. Ljudstvo je verovalo senatorjema, odbilo Maximinove ponudbe in se pripravilo na odločno obrambo. Pravijo, da so si celó akvilejske žene dale porezati svoje lase ter jih radovoljno prepustile vojakom, da so iz njih spletli tetiva za svoje loke. V spomin na to in iz hvaležnosti neki da je pozneje akvilejski senat sklenil sezidati hram „ostriženi Veneri“.

Ko je Maximinus uvidel, da je mesto dobro pripravljeno za obrambo, ukazal je najprej vse polje okoli razdejati in opustošiti, po židovski navadi murbe in trte porezati ter akvilejska predmestja zažgati. Potem razdeli vojsko svojo na različne oddelke, odkaže vsakemu teh svoje posebno mesto za obleganje in naskákovanje, ki se je hitro pričelo z vsemi tedaj znanimi pripravami in zato pripeljanimi stroji. Zlasti je Maximinova vojska metala velike skale na mestno obzidje, da bi je s tem razrušila. Ali Akvilejčani so te skale dobro porabili in metali jih nazaj na lesene stolpe, v katerih so bili oblegalci skriti. Razven tega so pripravili Akvilejčani neko posebno zmes iz smole in žvepla, ki se ni dala z lahka ugasiti. To zmes so devali v lesene ponve z nenavadno dolgim ročajem in jo izlivali na vsakega sovražnika, ki se je hotel bližati mestnemu ozidju. Se vé, da je bilo na ta način mnogo Maximinovih vojakov poškodovanih po obrazu, rokah in nogah. Velika vročina in opeklina jih je primorala, da so vse orožje in vso obleko pometali s sebe in iskali hladilnega leka ranam svojim v valovih bližnje Natise. Z ravno tisto zmesjo so namazali Akvilejčani iz mladik spletene pušice, zažgali jih in odpeli, da so letele v sovražnikov tabor ter se prilepile na njih stroje in jih zažgale.

Tako je bilo vse napadanje in naskákovanje Maximinovo brezvspešno. Vojaki so trpeli veliko pomanjkanje živeža in začeli so omagovati. Ali to je grozovitega Maximina le še bolj razkačilo, da je ukazal več načelnikov in vojakov v pričo vse vojske obglaviti. Ali sedaj se je polastilo Maximinovih vojakov obupanje. Trla jih je huda lakota, izgubili so vse upanje Akvilejo premagati; dalje v Italijo in dalje proti Rimu brez živeža, brez konj in ladij ni bilo mogoče prodreti, ker se je bila raznesla vest, da je vsa Italija za rimski senat in vse ljudstvo sklicano pod orožje proti mrženemu Maximinu. Vrhu tega se je zavoljo slabe vode in nezdravega podnebja izcimila še bolezen med vojaki, da so kar trumoma mrli. Telesni stražniki („praetorjanci“) zbali so se, da ne bodo nikoli več videli domovine svoje, svojih žén in otrok v Albi (blizu Rima) in so sklenili rajši ugonobiti krvoločnega nasilnika. In zares, pridrli so po noči v Maximinov šator in ubili njega in njegovega mladega, lepega sina Maxima, katerega je bil dal oče že oklicati za naslednika svojega.

Ko je ostala vojska to zaslišala, prestrašila se je, ali kmalu tudi pomirila, ker sedaj je bila rešena vsega trpljenja. Vojvode zaukažejo, naj vojaki odložijo svoje čelade, ščite in orožje in jih peljejo pred obzidje akvilejsko. Pred njimi so nosili na dolgih drogih natakneni glavi Maximina in sina njegovega. S početka so Akvilejčani mislili, da je

to le zvijača, in zahtevali naj se oblegalci poklonijo rimskim cesarjem. Ko je pa Maximinova vojska pred njih podobami padla na zemljo, spoznali so izpremembo in okrepčali svoje dosedanje sovražnike z jedjo in pijačo, ali v mesto jih niso hoteli pustiti. Na veliko začudenje oblegalcev, napravili so Akvilejčani na obzidji mesta svojega pravi trg ter prodajali v obilnosti ne le samó jestivo in pivo vsake vrste, nego tudi obleko, obutal, orožje in vse, kar se more najti v bogatem, z vsem preskrbljenem mestu, da bi se oblegalci samí prepričali, ka bi ne bili mogli mesta nikoli izstradati. — Obsedanje Akvileje je trajalo vsega vkupe dva in dvajset dnij.

Po tem v bojni zgodovini važnem obleganji ni se več pokazala vojniška pomemba Akvileje skozi jedno celo stoletje (ako nečemo omenjati, da se je, kakor nekateri pisatelji pričajo, porodil v Akvileji cesar Carus 282—284).

Ko sta se pa po smrti cesarja Konstantina Vélikega začela njegova dva sinova med seboj vojskovati, pripetila se je (l. 340) odločilna bitka zopet blizu Akvileje, t. j. ob „emilijski cesti", ki je vodila iz Akvileje v Concordijo in dalje v Patavium. Vojska Konstantova je napravila vojski njegovega brata (Konštantina II.) zasedo, ubila nasprotnega cesarja in vrgla truplo njegovo v reko Aušo na goriško-beneški meji. Zmagoviti Constans koraka v Akvilejo in napravi ondu pogrebne svečanosti za ubitega brata svojega.

Drugo obsedanje je prebila Akvileja l. 351, ko se je bil Julianus Odpadnik uprl pravemu cesarju Konstantiju. Julianus je hotel poslati dve legiji, katerima ni po polnem zaupal, iz Srema v Galijo. Ali dospevši v Akvilejo odpovedó svojo pokorščino Julijanu in se vržejo na Konstantijevo stran. Jednakih mislij je bila tudi večina akvilejskih prebivalcev in tribun Nigrinus porabi ves svoj vpliv, da se je mesto očitno odreklo Julijanu. Dobró utrjena Akvileja se je pripravila hitro na obrambo proti vsakemu napadu ali obsedanju. Julianus pošlje sicer svojo vojsko pod zidove akvilejske, ali ta ni mogla nič opraviti ne z obetanjem, ne z žuganjem in še menj z burnimi naskoki. Treba se je bilo torej pripraviti za redno, dolgotrajno obsedanje.

Na reki Natisi, ki je tekla mimo Akvileje in oblivala mestno obzidje od vseh stranij, zbrali so veliko število ladij in zvezali po tri in tri vkupe. Na tako združenih ladjah postavili so velikanske lesene stolpe, ki so bili tako visoki, da so presezali višino mestnega obzidja. S temi stolpi so mogli oblegalci priti prav blizu zidov in streljati od zgoraj doli na branitelje in še celó v mesto. Ali tudi nasproti takim sredstvom pokazali so Akvilejčani hrabrost in neustrašenost svojo ter so

junaško odbijali vse sovražnikove napade. Ta bi se bil moral brez uspeha umakniti, ko ne bi bil Julijanov vojskovodja oblegovanim verjetno dokazal, da je cesar Constantius že umrl in da je torej brezvspešno vse bojevanje za stranko njegovo. Tedaj pa so Akvilejčani odprli svoja vrata, izročili Nigrina in še nekatere druge načelnike Julijanu, kateri jih je dal kaznovati s smrtjo, vsem drugim pa je blagodušno prizanesel in nesporazumljenje je bilo poravnano. Še le sedaj, ko se mu je bila podala tudi Akvileja, smatral je Julijan utrjeno svoje cesarstvo.

(Dalje prihodnjič.)

Popotni spomini.

Spisala Lujiza Pesjakova.

Čula sem, da milost vzprejme
Duša ta iz božjih rok,
Ki jej gledati On daje
Stvarstva čudoviti krog.

Srečno in pomiloščeno
Imenujte mene zdàj:
Zrla sem čudés nebrojnih.
Gledala na zemlji — ràj!

I.

Odkrivála je podoba
Vzorno-krasnih se jezér,
Kjer mi je okó ustavljal,
Očarôval blesk stotér.

Najlepše poletno jutro se je smijalo zemlji, ko sem s preljubo mi tovarišico se peljala za rana z vlakom od Milana v Como. Prijazno se je razprostirala pred nama plodovita lombardska raván s svojimi trsnimi brajdami, ki se vijó od murve do murve, s svojimi razsežnimi koruznimi pólji in s čvrstimi travniki, v katere so napeljani nebrojni vodotóči. Monza je bila prva znamenitejša postaja in od todi se je odpirala Brianza s neštetimi svojimi vilami, Brianza, pokrájina, katere konce poljubljata Adda in Saveso in ki se zožuje v poluotok, ločèč komsko jezero od leškega jezera (Lago di Lecco).

Naglo sta minili dve uri do Coma, ki se vzdiguje med zelenimi gorami na južno-zapadnem konci jezera. Bolje še nego li kedaj prevzelo me je bilo ono nepopisno veselje, ki ga občutim vselej, kadar se pravi: pojdi po svetu! Saj je veljalo — oj, radosti! — seznaniti se z dolgo zaželenimi prirodinimi čudési. Stopivši v Comu iz železničnega vozá, hiteli sva nizdolu po hribci, kjer naji je takoj potisnil neki „condottore“ v svoj omnibus. Sédeva na zadnja prostorca, govorèč, da bi se pred

nama lehko igrala operetta: „Deset deklic in nijeden mož.“ Dospevši do luke, ukrcavale so se na parobrod „Unione“ različne mlade in stare deklice s svojimi kovčegi, košarami, psički, kletkami s ptiči i. t. d. Za našim omnibusom se je privažalo še mnogo druzih vóz, skôraj so bili na „Unione“ „uniti“ ljudje vseh narodov in jaz sem presrečna sama v sebi vzkliknila: na konskem jezeru sem! Parni stroj je zabrlíznil in odriniti smo že imeli od brega, ko prikorači na palubo elegantna dvojica. Gospá jako mlada, živahna in cvetoče lepa, gospod ne star, ampak bled in suh, vedno molčèč in neprestano kašljaje. „Povero!“ sva si mislili, a „Poveretta!“ tudi, in morebiti še bolj ona. Toda utegnili nisva udajati se dolzemu premišljevanju in pomilovanju, kajti vse, kar sta priroda in umeteljnost razstavljali pred najinimi očmí, bilo je tako omamljivo, da nama drugo ni bilo môči nego gledati in gledati.

Komsko jezero, kateremu je že Vergilij slavo pel, sluje za najlepše vseh jezer górenje Italije. Razvneta sem pritrdila obči sodbi, ali prenaglila sem se vender, kajti tekom najinega popotovanja sem zaradi te misli odpuščenja prosila nécega druzega, še mnogo mnogo lepšega jezera. A vrnimo se h komskemu! Cisto zeleno mu zrcalo je obrobljeno blizu bregov z bogatimi nasélji, lepimi vilami, krasnimi vrti in vinógradi. Za njimi se širijo kostanjeve in orehove šume, ki se po svetlo-zelenih svojih drevesih živo odlikujejo od zamolkle boje sosednih óljčnih gozdov. Goré družeč se goram in vzdigujoč se do znamenite višave dovršujejo prekrasno sliko. Pravijo, da popotovanje po komskem jezeru je podobno ónemu po Rénu, a da bregovi komski v lepôti še presezajo rénske. Dozdevalo se je to tudi dragi mi spremljevalki, ki je ravno tačas stanovala na bregovih sloveče nemške reke. Razgovarjaje se o tem, snel je hipno neki gospod, ki je sedèl nama nasproti, slamnik raz glavo in uljudno naji pozdravljajoč je veselo vzkliknil: „Oj, dami govorita nemško; ali je drzno upati, da bi smel razveseljevati se njiju družbe?“ Tudi nama so bili tukaj po všeči znani glasovi in skôraj je bil gospod Emilij H. iz Erfurta — kakor sva čitali na poklonjeni vizitki — mlad, olikan in ljubezniv človek tretji v najini druščini.

Gorjé! kako svetlo je bilo jezero, kako lepó vse okoli njega, in kako se je temnilo gori na obnebji! Dospeli smo jedva do Tremezzine, ki jo nazivajo v r t Lombardije, ko so začele padati debele kaplje in sape vleči tako hladnó, da sva se s svojo prtljago in z gospodom iz Erfurta preselili v kajuto. Od Cadenabbije do Bellaggija — eldorada komskega jezera — vozili smo se zatorej, žal! v zaprtem prostoru.

Ko je v Bellaggiji parobrod priplúl do bregá, lil je dež, kar je mogel in navzlic pozornosti, s katero je skrbel za naji gospod Emilij H.,

seznanili sva se vender z mokrim elementom. Na pristajališči velika zadrega: gneča ljudij, pregled popotnih listov, plôha, strele in grmenje. „Presto, presto Signori miei!“ kričali so condottori, vsak vabèč prišlece v svoj omnibus. In res je nastopilo vsestransko „presto,“ sililo je vsacega pod streho. A nama je vender bilo še čakati, kajti v „grand hôtel de Bellaggio“ sva bili priporočeni po svojem znanci, holandskem konzulu v Milanu, gospodu St . . . ., ki je jeden delničarjev krasne te stavbe. Nekako nepotrpežljivi sva že bili, toda zdajci se je nizdolu pripeljal velik voz in v velikanskih pismenih se je bralo na njegovih stranícah „Grand Hôtel de Bellaggio“. Gospod Emilij H. je preskrbel, da sva midvé najprvi stopili v kočijo, za nama on in potem drugi, ali predno je bilo vse urejeno, potegnila sta konja in zadnja v voz stopajoča dva Angleža, katerima „il tempo rubato“ menda ni bilo navadno, ležala sta na tleh! Obče je bilo obžalovanje, a malo skritega smehá je menda vender bilo tudi vmes. No, zgodilo se njima ni nič hudega in slovesno in počasi sta se še gospoda uvrstila med druge popotnike.

Evo le grand hôtel de Bellaggio, ki nam je odprl blesteče svoje prostore! Nikdar nisem videla take gostílne. Vilin dvor, resnično! Poslopje, stoječe na majhni višavi, ima pet prizídij, v vsem nad tri sto elegantnih soban. Pri tleh je dvorana do dvorane v zabavo gostom. V jedni vse prirejeno za godbo, druga vabi k čitanju, razpolagajoč knjige in novine v najrazličnejših jezicih, v tretji je biljard in igralne mize, v četrti so razstavljene podobe, stereoskopi i. t. d. Vsaka teh dvoran drží na verando, od koder se pride doli k jezeru po terásah, obrastenih z velikanskimi olejandri. Monsieur le directeur, ki je po vladarsko stal sredi tolpe strežajev pri uhodu, vzprejemal je najuljudneje svoje goste; nama se je posebno globoko priklonil, ko sem mu izročila pisemce „de part de monsieur le consul St . . . .“ Mignil je elegantnemu strézniku, ki naji je po marmornatih, v sredi z lepimi preprogami obloženih stopnicah, vêdel v prvo nadstropje. Skôraj sva stanovali v najmičnejšem majhnem salonu, kjer je bilo od vrha do tal vse róžnato, belo in pozlačeno. Oj, in razgled na jezero! Huda ura je ravno ostavila eldorado Bellaggio in „dobro došli“ v njem nama izrekalo celó solnce, ki je pretrgalo oblake. Zamuditi nama ni bilo hipa, uživati divno lepôto slovečega kraja in zatorej sva hiteli spet doli, skozi dvorane na verando in po terásah mimo olejandrov k jezeru ter v čolnič. „Vila Melzi!“ ukazala sem veslárju.

Predsednik nekdanji republiki italijanski, grof Melzi, poznejši vojvoda lodiški, zidal je na bregovji jezerskem to čaro-krasno stanovanje sredi najlepšega vrta. Najprej sva ogledali graščino. Prava zakladnica je vsaka sobana. Zidovi polni umotvorov „al fresco“, reliefov in doprsij

iz rok Canove, Pandianija i. t. d. Tudi Michelangelo, iztesan po Canovi, stojí med njimi. Ali mi je povédati, da sem se ga ustrašila? Kako li je mogoče, da je takšen genij, takšen ljubljenec Bogá bil — tako neznanega obraza? — Tudi levom Thorwaldsenovim sva se čudili, toda le površno, kajti vleklo naji je od mozajičnih tal graščine doli na dehteči vrt. Kako lepó je bilo tam, kako sva se radovali, da nama je bilo dano videti takšno krasoto! Ves svit južnega rastlinstva je sijal nama naproti. Hodili sva med čudovitimi magniolijami, katerih snežno-bele čaše omamljive vonjave izdihajo, med visocimi cedrami, kitajskimi smrekami, velikanskimi aloejami in kamelijinimi drevesi, na katerih se je izgubilo perje pod cvetjem. Ponosni lavor in cvetoča mirta sta delala povsodi goščave. Prijazni graščinski vrtník nama je podaril magniolijina cveta in dve lavorjevi vejici odlomila sem si sama, živo spominajoč se pri tem početji — Preširna in necega druzega slovenskega pesnika. V mislih sem poklonila mrtvemu in živemu pevcu njima pristujoči pozdrav, ki sem si ga usvojila v navzočnosti Danteja in Beatrice! — — Dolgo nisem mogla odtrgati pogledov od rajsko-lepe te dvójice. Kako ljubo kaže Beatrica razvnetemu, za njo gredočemu pesniku pot proti nebesom! Plemenit je izraz obeh obličij, življenja polni sta njiju postavi. Stvaril ja je mojster Comolli. Prelepó je tudi kolosalno doprsje — delo Canove — kažóče Josipino Bauharnais, njo, katero je ljubil in katere nikdar pozabil ni Napoleon Véliki.

„Un temporale s'avvicina nuovamente,“ svaril naji je vrtník. Prestrašeni sva se predramili iz svoje vnetosti in videli, da se je res pod magniolijami, med tujinimi in cipresnimi goščavami jako mračilo in da je v vršičih ceder sumnivo šumelo. Nizdolu so zopet viseli oblaci, jezero gnalo z nova visoke valove. „Da capo“ za naji nastopilo je „presto“, ki se je izpremenilo skôraj v „prestissimo“; kajti začelo je grmeti in pol ure hoda sva še imeli do vilinega dvora. Nameravali sva peš iti nazaj in zatorej sva bili odpravili veslárja. Vedno je bilo bolj temnó, vedno huje je lil dež. In glej! pri izhodnih vrtnih vratih, kakor angelj, toda ne s plamenečim mečem, ampak z velicim dežníkom je stal — gospod Emilij H. iz Erfurta! Naproti je nama bil prišel, zvedevši, da sva se podali v vilo Melzi in iskal naji že po vsem vrtu. Preskrbel si je bil magniolijo in tiho vzdihujé poklonil jo moji spremljevalki. Kar se je dalo, hiteli smo proti Bellaggiju. Gospod Emilij H. je zagotavljal neprestano, kako se mu smiliva, kako žal mu je, da mu ni mogoče dati nama perotij, ki bi naji ponesle do rešilne luke!

Prisopihali smo napósled pod streho. Na suhem je bilo vrlo zanimivo gledati razburjeno jezero in boj podečih se oblakov. Ali treba

je bilo misliti na toaleto. Ob $^{1}/_{2}$7. uri smo obedovali v sijajno lepi „salle à manger, couvert à 5 francs“. Jako fino kosilo: morske ribe, rénski losos, divjina, neapolitansko sadje, sladoléd i. t. d. Pri desertu so točili, komur je bilo ljubo, Marsalla in Lacrimae Christi.

(Dalje prihodnjič.)

Narodne stvari.

VI.

Národna pesen.

Zapisana v celjski okolici.

Kdo bo dekle tebe troštav,
Ko te bodem jez zapustov? —
Troštale me bojo tičice,
Ki po luftu létajo.
    Eno pukšo bodem kupô,
    Vse te tičke bom postrelô,
    De te ne bojo troštale
    In moj'ga srca žalile.

Kdo bo dekle tebe troštav,
Ko te bodem jez zapustov? —
Troštale me bojo ribice,
Ki po vodi plavajo.
    Eno mrežo bom si kupô,
    Vse re ribce bom polovu,
    De ne bojo več troštale
    In moj'ga srca žalile.

Kdo bo dekle tebe troštav,
Ko te bodem jez zapustov? —
Troštala me bojo drevesa,
Ki po svetu rastejo.
    'no sekiro si bom kupô,
    Use drevje bom posekô,
    De te ne bode več troštalo
    In moj'ga srca žalilo.

Kdo bo dekle tebe troštav,
Ko te bodem jez zapustov? —
Troštale me bojo róžice,
Ki po zemlji cvetejo.
    Eno koso si bom kupô,
    Vse te rož'ce bom pokosu,
    De te ne bojo več troštale
    In moj'ga srca žalile.

Kdo bo dekle tebe troštav,
Ko te bodem jez zapustov? —
Troštale me bojo zvezdice,
Ki na nebu svetijo.
    Prišli bojo tud' oblaki,
    Vse te zvezde ti pokrili,
    De te ne bojo več troštale
    In moj'ga srca žalile.

Kdo bo dekle tebe troštav,
Ko te bodem jez zapustov? —
Troštala me bo zemljíca,
Ker še bom po njej hodila.
    V zemljo jamo bodem skopô,
    Notar bodem te pokopô,
    De te ne bo več troštala
    In moj'ga srca žalila.

Kdo bo dekle tebe troštav,
Ko te bodem jez zapustov? —
Troštala me bo Marija
S svojim sinam Jezusam.

VII.

Pripovedka od fanta, ki je z mačkami orál.*)

Jedenkrat je bil oče, ki je imel tri sine. Ko so nekoliko odrastli, dal jih je v šolo. Najmlajši pa ni hotel hoditi v šolo in je rekel onima dvema: „Vidva, ki sta neumna, le hodita v šolo, jaz bom pa doma za pečjo z mačkami oral, pa mi bo zmerom dobro.“ Naredil si je fleten plug in jarem, upregel je mačke in oral po pêči. Onadva sta se mu pa smijala in v šolo hodila ter se prav dobro učila.

Pri tej hiši so imeli travnik, da, kadar so po dnevi mrvo v kupe spravili, po noči je je pa zmanjkalo. Jedenkrat je oče rekel najstarejšemu sinu, da more iti po noči mrvo stražit. Ti trije fantje so pa imeli mačeho. Je pa temu, ki je šel stražit, napravila v torbo namestu kruha gnile klade, namestu vina vode. Je pa nesel s seboj, ker ni porajtal. Ko pride na travnik, misli malo jesti in piti, pa najde namesto kruha gnilo klado, namestu vina vode, in trešči tjà in gre domóv léč na parno. Zjutraj vstane, gré v hišo in oče ga vpraša: „Kako si stražil!“ Pravi: „Le mačeha naj gré stražit; kakor mi je jesti dala, tako sem pa stražil.“ — Drugi večer je oče rekel srednjemu sinu travnik stražit; mačeha mu je pa spet tako napravila, kakor ónemu: namestu kruha gnilo klado, namestu vina pa vode. On tudi ni nič doma pogledal, pride na travnik, misli malo jesti in piti, pa najde gnilo klado namestu kruha, vodo namestu vina, trešči tjà in gré domóv léč na parno. Zjutraj ga pride oče vprašat: „Kako si kaj stražil?“ Pravi: „Naj le mačeha straži; kakor mi je dala jesti in piti, tako sem pa stražil.“

Tretji večer pa reče oče najmlajšemu sinu iti na travnik stražit mrvo. Mačeha mu napravi v torbo gnilo klado namestu kruha, vode namestu vina; on je bil pa bolj prebrisan, je pa doma pogledal, kaj mu je v torbo dala mačeha, in ko najde gnilo klado namestu kruha, vodo namestu vina, trešči to v babo in reče: „Pojdi ti sama mrvo na travnik stražit, da boš jedla namestu kruha gnilo klado, vodo pa namestu vina pila.“ Potlej mu je pa napravila v torbo kruha, mesá in vina. On je svoje mačke v drugo torbo pobral in je šel na travnik mrvo stražit. Ko pride na travnik, léže na suho kopico mrve. Kmalu pride mesengast konj in reče fantu: „Ali smem malo jesti tukaj mrvo?“ Fant odgovori: „Le jej jo, saj je je dosti!“ Pravi konj: „Moraš iti s tega kupa, drugače ne smem jesti.“ — „No, če je tako, bom pa šel na drug kup,“ reče

*) Prim. rusko pripovedko „Ivan Durak“, katero je v 4. in 5. št. letošnjega „Vrtca“ priobčil prof. Fr. Hubad. Ured.

fant. Ko se je konj najedel, rekel je: „Kaj ti bom dal zato, ker sem se najedel? Druzega ti nimam dati, kakor to mesengasto uzdo.“ Fant jo je vzel in shranil. — Čez nekaj časa je pa prišel drug srebern konj in je rekel fantu: „Ali smem jesti tukaj malo mrve?“ Fant mu je rekel, naj le jé, kolikor hoče. Konj mu je rekel: „Moraš iti s tega kupa, drugače ne smem jesti.“ — „No, če je tako,“ reče fant, „bom pa šel na drug kup léč.“ Ko se je najedel, je pa rekel konj: „Druzega ti nimam dati za plačilo, kakor to-le sreberno uzdo, pa jo dobro hrani.“ Fant je vzel uzdo in jo hranil. — Čez nekaj delj časa pa pride čisto zlat konj in reče fantu: „Ali smem tukaj mrvo jesti?“ In fant mu rèče: „Le jej jo, kolikor hočeš! Saj je imamo dosti.“ Konj je rekel: „Drugače je ne smem jesti, če gréš s tega kupa.“ Fant je rekel: „Saj grém lehko!“ Je pa šel na tretji kup léč. Ko se je najedel konj, rekel mu je: „Druzega ti nimam dati, kakor to zlato uzdo; kadar ti bo šlo trdo, spomni se mene in mojih bratov. Fant je vzel zlato uzdo, konj mu je pa izginil izpred očij. — Drugi dan pa, ko pride v hišo, vpraša ga oče précej: „Káj si kàj na travniku?“ Fant pravi: „Nič druzega, kakor trije konji so prišli jest mrvo.“

Čez nekaj časa je bilo pa tam blizu kraljestvo dano na stavo, da, kdor bi z druzega nadstropja jezdoletеč ujel prstan, ki se mu bo spustil skozi okno, tisti bi dobil kraljestvo in kraljíčino. Ko starejša dva fanta zvesta, začela sta tudi očeta prositi, naj bi vsakemu kupil konja: „Bova tudi midva poskusila svojo srečo.“ Res je oče kupil vsakemu konja, mlajši je pa na pêči z mačkami oral in se jima je smijal in rekel: „Kako sta vidva neumna, če sta ravno v šolo hodila, ko grésta tjà na stavo!“ Ko onadva odideta, pobere ta svoje mačke, vzame mesengasto uzdo, gré tjà na tisti travnik, jo potrese, in pride tisti mesengasti konj in prinese za princa obleko ali opravo. Fant sleče navadno obleko in obleče obleko prinčevsko, katero mu je prinesel mesengasti konj. Obleka je bila vsa z mesingom vézena. Fant séde na konja in jezdi proti tisti graščini. Ko ga zagledajo, pozdravljajo ga kar od daleč in vsi hoté, da bi bil najprej poskusil stavo. Pa je rekel: „Le drugi naj prej stavo poskusijo, ki so že delj časa tukaj; jaz sem pa nazadnje prišel, bom pa tudi nazadnje igral.“ Kraljíčina ga je tudi od daleč videla in si je mislila: „Ko bi ta dobil stavo, potlej bi bila srečna.“ Vsi so stavo poskusili, pa nobeden ni ujel prstana. Prišla je vrsta na tega, ki je imel mesengastega konja; zaletí se okoli graščine in ko pride pod tisto okno, ko je prstan doli letel, kar seže z roko, pa je imel prstan na prstu. Radi bi bili govorili ž njim, pa je kar zletel in izginil in šel tjà na tisti travnik; ročno sleče mesengasto obleko in obleče navadno, pobere tiste mačke, gré ročno domóv za peč

z mačkami orat. Ko ona dva prideta domóv, vpraša ju précej, kateri je stavo dobil. Rekla sta: „Neki tak hudič je prišel, ves je bil v mesengastem oblačilu, on je dobil prstan.“ Nobeden ni vedel, kdo je bil. Rekel je: „Saj sem vama prej pravil, da sta neumna, če gresta. Jaz doma z mačkami za pečjo orjem, pa mi je zmerom dobro.“

Ko ni vedel kralj, kdo je dobil kraljestvo in kraljíčino, razglasil je še jedenkrat, da, kdor bo pri graščini z najvišjega okna zlato jabolko dobil na konji jezdeč, njegovo bo kraljestvo in kraljíčina. Ko ta dva zvesta, spet očeta prosita, naj bi smela iti srečo poskusit; morebiti da dobi kateri zlato jabolko. Oni pa, ki je na pêči z mačkami oral, smijal se jima je in rekel: „Kako sta neumna; saj ne bosta ničesa dobila! Jaz bom pa doma z mačkami oral, pa mi bo zmerom dobro.“ Ko ónadva odideta, pobere ta svoje mačke v torbo, vzame sreberno uzdo in gré na tisti travnik, potrese uzdo, pa pride tisti sreberni konj in prinese za princa obleke. Bila je vsa z zlatom vézena. On zajezdi konja in zdirja proti graščini. Od daleč ga že zagledajo in mu pozdrave dajejo. Vsi so hoteli, da bi on prvi poskusil srečo, pa je rekel: „Le drugi naj prej poskusijo, ki so delj časa že tukaj, potlej bom pa jaz.“ Vsi so poskusili, nobeden ni dobil jabolka. Sedaj poskusi ta, pa je je prvikrat dobil. Nato ročno zletí, da niso vedeli kam, na tisti travnik, sleče prinčevsko obleko in obleče navadno, pobere v torbo svoje mačke in ročno gré domóv za peč z mačkami orat. Onadva prideta domóv, bila sta pa žalostna; ta jima pa reče: „Saj sem vama prej povedal, da sta neumna, ko hodita. Jaz pa doma na pêči z mačkami orjem, pa mi je zmerom dobro.“

Kralj spet ni vedel, kdo je dobil kraljestvo, kdo je dobil prstan in jabolko; zopet je dal razglas, da, kdor bi imel takega konja, da bi na vrh graščine šel po stopnicah, na vrhu graščine bo pa lep venec, in ko gori pride, bo venec dobil, pa bo mogel s sléména jezdeč na tla skočiti: on bo dobil kraljestvo in kraljíčino. Spet to zvesta ónadva brata in prosita očeta, naj bi jima kupil prav živa konja. Res jima ja oče kupi, ta se jima pa smeje: „Kako sta neumna; jaz pa doma na pêči z mačkami orjem, mi je pa zmerom dobro.“ Po tem sta onadva odšla, ta pa je pobral svoje mačke in je vzel tisto zlato uzdo in je šel na tisti travnik, potrese uzdo, in pride zlati konj in prinese za princa prinčevske obleke. On sleče navadno obleko in obleče prinčevsko ter zajezdi zlatega konja proti graščini. Kralj razglasi, če pride navadni princ, naj se rani, da ga bomo potlej poznali. Ko ga zagledajo, začeli so ga pozdravljati. Kraljíčina je mislila: „Ko bi dobil venec tá-le, ki je tako zál, kakor solnce.“ Vsi so hoteli, naj bi prvi poskusil,

pa ni hotel, rekel je: „Le drugi naj prej, ki so prej prišli, jaz sem najzadnji.“ Vsi so poskusili, pa nobeden ni mogel gori. Napósled pa ta poskusi; bil je pa tako ročno gori, kakor bi mignil, in v trenutku je bil zopet na tleh, kakor blisk. Nikdo ga ni mogel raniti. Kraljíčina je bila pa močno žalostna, ko ni vedela, kdo je bil. — Ko pride na travnik, ročno sleče prinčevsko obleko in obleče navadno, konju sname uzdo, mačke pobere in gré naglo domóv za peč z mačkami orat. Ko ona dva prideta domóv, bila sta žalostna; ta jih vpraša: „Kako je bilo, ali sta kaj dobila?“ Pa rečeta: „Takšen hudič je prišel, čisto je bil zlat. Ta je dobil venec, pa nobeden ni vedel, kam je izginil.“ Brat jima reče: „Saj sem povedal, da sta neumna, ko hodita tjà. Jaz pa doma za pečjo z mačkami orjem in mi je zmerom dobro.“

Sedaj je jedenkrat prstan, jabolko in venec pregledoval na pêči. Ko je oče prišel v hišo, je pa videl, da ima njegov najmlajši sin tiste reči, ki so bile dane v stavo. Oče je précej šel kralju povedat, da ima njegov najmlajši sin prstan, zlato jabolko in venec. Kralj mu je rekel, naj pride k njemu. Oče gré domóv, fantu povė, naj gré h kralju, fant pa reče: „Le pojdite kralju povedat: Kakor je njemu daleč od mene, tako je meni do njega.“ Oče gré kralju povedat, kaj je rekel sin. Ko mu pové sinov odgovor, zavzame se kralj in reče najlepšo kočijo napreči in s seboj vzame lepo prinčevsko obleko; ko pride do tiste hiše, bil je fant za pečjo in je z mačkami oral. Kralj vpraša očeta, kje je tisti fant, ki ima prstan, jabolko in venec. Oče pokaže za peč, in kralj reče: „Tako, ti imaš?“ Fant pravi: „Mislim, da imam!“ — in je pokazal tisti zlati prstan, zlato jabolko in zlati venec. Potlej ga je pa kralj oblekel v lepo prinčevsko obleko, katero je prinesel s seboj, in potlej mu je rekel: „Sedaj pojdeš pa`z menoj!“ Fant je rekel: „Že grém, toda drugače ne, da vzamem mačke s seboj. Máček ne pustim, dokler bom na svetu.“ Kralj mu reče, naj jih vzame. Pa je pobral mačke v torbo in vzel s seboj. Ko pridejo do graščine, pelje ga kralj gori. Kraljičina je bila pa prežalostna, ko je dobila tega buteljna. Fant je rekel: „Tukaj imate kar špičaste peči; kako bom pa na pêči z mačkami oral?“ Naglo so mu morali plano peč pozidati, da je potlej z mačkami po njej oral. Drugi so se mu pa smijali in ga imeli za norca.

Sosedni kralji so bili pa jezni nánj zato, ker je dobil kraljestvo in kraljíčino, in so mu povedali, da bi se šel vojskovat. Toda rekel je: „Jaz že nikamer ne grém, bom doma za pečjo z mačkami oral in mi bo zmerom dobro.“ Sedaj je starejši kralj moral iti na vojsko; prav slabo mu je šlo, tako slabo, da je izgubil že dve deželi. Pisal je domóv kraljíčini, kako mu slabo gré, naj mu mladi kralj pride

pomagat. Ko je kraljíčina mlademu kralju na peč nosila jest, rekla mu je: „Tukaj se ti s temi mačkami pečaš, očetu pa gré tako slabo, da so že dve deželi izgubili.“ Fant pravi: „Sedaj sem že jezen, tri dni mi ni treba jest nositi, zaklenil se bom v sobo.“ On vrata zatakne od znotraj, vzame tisto mesengasto uzdo, gré skozi okno doli in potlej na tisti travnik, potrese uzdo, pride mesengasti konj, prinese za princa opravo, kar je bilo treba, osedla se dobro in séde nánj in zdirjata kakor blisk. Prideta do vojske in začneta se s sovražnikom vojskovati. Tako jih je sekal, da je najedenkrat obe deželi dobil nazaj in še drugi dve pribojeval. Potlej gré na tisti travnik, sleče se in gré domóv za peč z mačkami orat. Ko odpre vrata, pride mu ročno kraljíčina pravit, kako gré očetu dobro na vojski. „Ti se pa s temi mačkami tukaj pečaš. Oče so že izgubljeni dve deželi nazaj dobili in še dve drugi pridobili.“ On se je pa na tihem smijal. Sedaj je bil nekaj časa mir, pa kmalu so se zbrali drugi kralji in so temu kralju napovedali vojsko. Kralj sam je moral iti na vojsko; prav slabo mu je šlo, da je že tri dežele izgubil. Pisal je kraljíčini domóv, kako mu gré slabo, da je že tri dežele izgubil. Ko jedenkrat nese kraljíčina mlademu kralju za peč jest, reče mu: „Glej, ti si kar doma s temi mačkami igraš, očetu pa gré na vojski tako slabo, da so že tri dežele izgubili.“ Pravi: „Sem že jezen, imam že dosti, ni mi treba štiri dni nič jest prinesti.“ Od znotraj zatakne vrata, vzame tisto sreberno uzdo, skoči skozi okno in gré na tisti travnik, potrese uzdo, pride tisti sreberni konj in prinese, kar je bilo za princa treba obleke. Sleče svojo navadno obleko, obleče prinčevsko, osedla konja in ga zajezdi. Tako ročno sta bila na vojski, kakor blisk, in se je začel s sovražnikom vojskovati, da je kmalu tiste tri dežele dobil nazaj in še tri druge pribojeval. Potlej je kar ročno z bojišča izginil, tako, da niso nič vedeli, kdaj. Ko pride spet na travnik, sleče se in ročno gré domóv za peč z mačkami orat. Ko odpahne vrata, naglo mu prinese kraljíčina jest in je bila prav vesela in mu je rekla: „O, kako gré našemu očetu dobro! So že izgubljene tri dežele dobili nazaj, in še tri druge privojskovali.“ Fant se je pa na tihem smijal.

Potem je bil nekaj časa mir, pa spet so kralji novemu kralju napovedali vojsko; kajti vsak nov kralj si mora krono zaslužiti z vojsko, tako si jo mora tudi ta. Zbrali so se vsi sosedni kralji in so šli z vojsko nánj. Spet se je stari mogel iti vojskovat; z mladim ni bilo nič, kar na pêči je z mačkami oral. Hudo se je bojeval, prav slabo mu je šlo, štiri dežele je že izgubil. Prišla je kraljičina k fantu, ki je na peči z mačkami oral, in mu je dejala: „Glej, ti se kar doma s temi mačkami pečaš, očetu gré pa tako slabo na vojski, da so že štiri de-

žele izgubili! A fant pravi: „Zdaj sem spet jezen náte, ni mi treba pet dnij prinesti jest.“ Od znotraj zatakne vrata, vzame zlato uzdo, skoči doli skozi okno in gré na tist travnik, potrese zlato uzdo, pride tisti zlati konj in prinese za kralja zlato obleko, orožja in kar je bilo za kralja potreba. Konja osedla in ga zajezdi; najedenkrat kakor blisk sta bila na vojski. Ko prideta do sovražnika, sta se tako hudo ž njim bojevala, da sta najedenkrat tiste izgubljene štiri dežele nazaj pridobila in še druge štiri pribojevala. Spet jim je hotel kar na tihem pobegniti z bojišča, pa stari kralj je rekel: „Moramo ga dobiti, kdo je; če ne, skusimo ga raniti.“ Vojaki naredijo kolobár, da bi ga bili zajeli v sredo, on jim je pa z roko mahal, naj bi mu prostor naredili, toda mu ga niso. Požene konja, da bi skočil čez kolobár, ali tedaj ga jeden vojakov udari z mečem po nogi, da ga je ranil. Stari kralj ročno priskoči in potegne z vratú robec, da princu obežejo rano, princ pa naglo konja zajezdi in izgineta vojakom in kralju izpred očij. Gré na tisti travnik, sleče prinčevsko obleko in obleče navadno, pobere v torbo mačke svoje in gré domóv za peč z mačkami orat. Ko je vojska minila, pridejo vsi kralji in večji gospodje na kosilo k temu kralju, da so mu voščili srečo in blagoslov. Brili so tudi vse sorte burke in jeden reče proti kralju: „Kje imate pa mladega kralja?“ Stari je dejal: „Pustimo ga, naj z mačkami orje!“ Vsi so začeli: „Naj k nam pride, da bo tukaj z mačkami oral, da se mu bomo smijali.“ Gré starejši kralj pónj, toda ni šel rad; komaj ga je spravil. Pripelje svoje mačke v sobo, kjer so bili kralji in večji gospodje, in jeden ga vpraša: „Ali je kaj huda ta žival?“ Pravi: „Huda!“ Potem jedno malo za rep stisne, pa je tako zamijavčala, da so se vsi zgenili. Potlej je začel orati ž njimi, se mu je pa jedna hlačnica gori zavila, in videli so kralji nogo obezano, ga je pa vprašal starejši kralj: „Kaj si naredil na nogi?“ Oni odgovori: „Ta žival me je ugriznila.“ Kralj je pa poznal svoj robec, in drugi, da so ga na vojski ranili, potlej so ga na mizo posadili in spoznali za kralja. Sedaj jim je tudi povedal, kako se mu je godilo, da je dobil mesengastega, srebernega in zlatega konja. Vzel je svoje uzde in je šel na dvorišče, tukaj so ga že čakali vsi trije konji in so mu rekli: „Sedaj nam moreš vsem glave posekati!“ On jim je pa dejal: „Kako vam bom glave sekal, ko ste mi storili toliko dobrega?“ Konji so dejali: „Če nam ti glav ne posekaš, bomo pa mi tebe umorili.“ Potlej je vsakemu glavo odsekal in so se izprevrgli v tri kralje in so mu rekli: „Sedaj si nas rešil.“ Potem so šli, da ni vedel kam. Fant pa je ostal v graščini in je tukaj kraljeval do smrti.

V Motniku zapisal Gašpar Križnik.

Čemú?

Čemú zaničljívo me gledate ví,
Čèš: „srce mu je omrzélo?“ —
Res, v prsih se vmírila meni je krí,
Srcé mi ledéno je, ne koperní; —
Za čem pa naj bi kopernélo?

Za slavo? — Brez slave se lehko živí;
Za zlatom? — Zlatá me ni bríga;
Saj slava, saj zlat ti le dela skrbí,
Da ti ne izgíne, da se ne stopí . . .
Srcá — ne oveselí ga.

Dekleta ljubiti, po volji mi ní,
Ljubezen rojéva trpljenje.
V trpljenje pa nismo ustvárjeni mi;
Le človek, ki išče trpljenja, trpí . . .
Trpljenje ne bo mi življenje!

Čemú zaničujete torej me ví,
Čèš: „srce mu je omrzélo?“ —
Res, v prsih se vmírila meni je krí,
Srcé mi ledéno je, ne koperní; —
Za čem pa naj bi kopernélo?

F. G. P.

Snég.

Oh, mêti, beli snég, le mêti,
Goró, dolíno v sèn zavíj!
Da v vígredi se tem čilejša
Cvetóča péstro prebudí.

Zamêti moje tudi srce,
Zamêti prazne mi željé,
Zamêti nade mi slepílne,
Da v nóvo spet se ne vzbudé!

F. G. P.

Tujki.

Ko sem med tujci tujec sam sedèl,
Le ti ljubó si mi prišlà napróti;
Srcé slovó mi dalo je praznôti,
Ko nisem več med tujci sam sedèl.
Za tó naj, krasna deva, hvala bó ti,
Saj nihče drug, ko ti me ni umél:
Le ti ljubó si mi prišlà napróti,
Ko sem med tujci tujec sam sedèl.

F. G. P.

Vinska modrost.

Posnetke priobčuje J. Trdina.

(Dalje.)

8. Vino je učeno. Človeka domisli kdaj takih rečij, o katerih mu se treznemu niti ne sanja. Pri bokalu znajo Slovenci hrvatsko, nemško, talijansko, pretresajo duhovito skrivnostne besede sv. pisma, ugibljejo težke matematične probleme. Tudi Noetu se je um čudno razjasnil in izbistril o prvem pridelku iz vinógrada. Premišljujoč pota in načine, kako bi si olajšal in polepšal truda polno življenje svoje, izumel je črke in pisanje, ki je bilo do takrat ljudem povsem neznano. Vesel in oduševljen je hotel novo umetnost poskusiti in zapisati stavek: Meni se danes prav dobro godi. Mesto papirja je rabil cesto, mesto črnila cestni prah, mesto peresa svoje noge. Šel je naravnost štiri korake naprej, potem dva nekoliko v stran, nazaj pa zopet dva nekoliko na desno naprej, in slednjič štiri naravnost nazaj. Tako je narisal popolnem pravilno prvo črko svojega stavka, véliki **M**. Po nesreči pa je nastopil takrat zánj tisti usodni trenutek, da se je moral zrušiti. Ležé na tleh ni mogel se ve da nič več pisati, tudi je kmalu potem zaspal in zasmrčal. Kò se je zopet iztreznil, izginile so mu črke iz glave, kakor bi jih nikoli ne bi poznal. Ali njegovo slavno izumenje ni ostalo brez sledu in spomina. Véliki **M** pišejo pijanci prav pridno po cestah še dan denašnji. Ta črka je torej med vsemi najstarejša in jedina, o kateri se ve čisto za gotovo, kdo jo je prvi izumel in zapisal.

9. Kdaj in kako se je upijanil prvikrat človek, smo slišali. Zdaj moram še opisati, s kakim nasledkom so zaželele vina naše domače živali: pes, krava in konj.

Čuvaj se je v krčmi prav dobro gostil. Dobil je kruha, kostij in mesá, da mu je ostajalo. Jako čudno pa se mu je zdelo, zakaj mu gospodar, ki ga je tako rad imel, ni ponudil nikoli vina. Vídel je vsak dan, kako v slast je pijó ljudje, pa je sodil po pravici, da ta pijača ne more biti ogabna. Česar mu niso privoščili domačini, poiskal si je sam. Šel je v odprto klet in jel srkati iz sklede, ki je stala pod pipo. Fi! vino je bilo kislo in zoperno, da ga je streslo. Dejal je: Prvi pot nisem dobro pogodil, ali kar so pustili pivci v kupicah, bo gotovo kaj boljšega. Če je dišalo ljudem, ne bo smrdelo niti psu. Pokusil je zapo-redoma ostanek za ostankom, ali našel je v vseh kupicah tako kislico, kakor je bila v skledi. Čuvaj se zamisli in velí: V tej pijači mora biti

neka skrivnost. Sladka je gotovo, ker bi je drugače ljudje ne pili in ne hvalili. Vidi se, da je jaz ne znam prav srkati. Treba mi paziti, da nmetnost zasledim. Jel je bistro gledati, kaj pivci delajo, in jih pridno posnemati. Pili so ga rajši popoludné nego dopoludné. Pokusil ga je tudi on popoludné: sladkosti ni našel v njem nobene. Največ jih je prihajalo v krčmo v nedeljo in druge praznike ali pa, kadar je bil v obližji kak semenj ali cerkven shod. Take dni ga je srknil vselej tudi Čuvaj ali mu se ni hotelo nič zboljšati. Kakor gostje je sedèl večkrat za mizo pa si nataknil na uho gospodarjevo kapo, v gobec dejal kósec smodke, tolkel s šapo po mizi, raztezal se po klopi, naslanjal se na to in drugo stran ali vse te in še mnogo druge človeške navade mu niso pomogle nič, čisto nič: vino je ostalo kislo in zoperno. Zapazil je, da ga pijó najbolj z veseljem, kadar jih je veliko društvo in se hrupno pomenkujejo, zmerjajo in prepevajo. Tudi on je povabil vse svoje tovariše iz obližja, pa jih posadil za mizo in začel ž njimi na vse grlo lajati in zavijati, ali vino gnusilo se je vsej druščini, soglasno je izrekla sodbo, da taka čobodra ni za pse. Čuvaj je hotel še jedenkrat poskusiti. Kadar so prišli pit fantje s svojimi dekleti, podirali so je tako hlastno, da jim je moral krčmar neprenehoma po drugo hoditi in bili so vsi tako srečni in veseli, da bi bili najrajši ves dan in vso noč tako skupaj ostali. Ni mogoče, da bi jih ugrel in oduševil kak cvíček. Čuvaj je bil uverjen, da dobi vino slast, ako se pije z ljubico. Šel je po sosedovo Kódrico, milico svojo, pa sédel ž njo za mizo in jej začel nazdravljati. Zaman! Tudi ta poskušnja mu je izpodletela; niti pri Kódrici ni bilo vino ne za sled boljše nego druge krati. Dejal je: Ljudem se je zmešalo, da jim ljubi taka zélnica. Povzdignil je visoko sprednjo desno šapo in se svečano zaklel, da ne bo vina nikoli več pokusil in ga niti pogledal. Ali zgodovina nam je ohranila resnično poročilo, da Čuvaj ni ostal zvest prisegi svoji. Še tisti teden ga je zaželel in šel srkat pod pipo. Pokušaje ga, privadil mu se je bil, da ni mogel več prebiti brez njega. Vsak mesec ga je več popil, zdelo mu se je čim dalje boljše in slajše in predno je preteklo leto, čudil in smijal se je sam sebi, da je imenoval to žlahtno pijačo kislico in zélnico. Modri možje trdijo, da se ga nauči tudi človek pokušaje in polagoma piti, dokler postane s Čuvajem vred pijanec in izgubljenec.

10. Sivka je zagodrnjala na gospodinjo: Jaz ti dajem vsak dan pet majólik mleka, ti pa si tako nehvaležna, da mi nikoli ne preneseš druge pijače nego prazno vodo. Vina, ki ga sama tako rada čivkaš, zdi se ti škoda. Žena se zasmeje: Kdo pa je vedel, da hodi tudi tebi na misel. Da ne boš huda, grém ti précej pónj, Bog ti je blagoslovi!

Natočila jej ga je polno skledico in postavila v jasli. Krava pa se zadere: Če ga nisem več vredna, odnesi še ta požirek! Vodo dobivam v keblù, tudi vina mi daj poln kebèl ali pa nič. Gospodinja je zmajala z glavo, ali da ne bi Sivke razžalila, izpolni jej voljo. Krava se nagne in izprazni kebèl. Nasledki so se kmalu pokazali. Jela je strašno brcati, rogoviliti in blazneti. Odtrgala se je od jasel in divjala na plan. Tamo je pobodla vsako živo in mrtvo stvar, potem pa se zvrnila v znak, pomolila jezik iz gobca in vse štiri noge od sebe in začela izbulivši zakrvavljene oči na vso moč grdo mukati, ruliti, tuliti in rigati. Ljudje in živali so pljuvali nánjo, gledaje tako nakazno grdobo. Takrat se je porodil pregovor: „Pijan kakor krava“. Ali vsi ljudje niso imeli pravice, rogati se Sivki. Ona se je osramotila samó jedenkrat, pozneje ni vina nikoli več žaželela in prosila. O pijanci pa so trdili z dobrim razlogom modrijani vseh vekov in narodov: da se takrat izpreobrne, kadar se v jamo zvrne.

11. Vranec je bil razumen in iskren konj, ljubimec svojega gospodarja, ki mu je usipal rad najlepšega ovsa, kolikor ga je pozobati mogel. Na hrano se ni nikdar nič potožil, domislil pa se je, da dobiva premalo vína. Kadar je ostal doma, moral se je zadovoljiti s sámo vodo. Na dolzem potu ali ob težkem delu mu je prinesel gospodar kdaj tudi merico vina, da si je komaj grlo zmočil. Vranca je to jezilo, začel mu je očitati skopost in nehvaležnost. Dejal je: Ljudje so tako veseli, kadar se ga nasrkajo! Tudi jaz bi bil rad vsaj jedenkrat v svojem življenji po polnem srečen. Prinesi mi ga tóliko, da ga bom dosti imel, saj te ne bom nikoli več nadlegoval. Gospodar, dober mož, veli: Ker mi služiš zmerom zvesto in po volji, bilo bi záme prav grdo, da ti te male prošnje ne uslišim. Prinesel je polno vedro in je postavil prédenj. Vranec je hlastno požre in se upijani. Kakor drugim pijancem, zmešalo se je tudi njemu. Zarezgetal je veselo: Zdaj vidim, da me imaš res rad, ali še veliko bolj očitno bi mi dokazal svojo ljubezen, da me vzameš k sebi na voz. Krasno bi bilo videti dva taka korenjaka, kakor sva midva, jednega poleg druzega. Pa tudi to bi mi neizrečeno dobro délo, da bi zavidali vsi tovariši moji sreči in slavi. Gospodar je ljubil šale in mu izpolnil tudi to željo. Z njegovo pomočjo se je skobacal k njemu na voz in dva čila in močna Belca sta zadrdrala ž njima na sprehod. Kmalu so ja začeli srečavati razni konji iz vasi, ki so peljali pôljske pridelke domóv. Vsi so se zgrozili, zagledavši Vranca na vozu in se jeli rogati: Fej te bodi, kaka gnusna crkovina! Velik bahač je bil mlinarjev Vranec. Gospodar ga je krmil bolje nego sebe, zdaj ga pa vleče na pogreb h konjedercu! Te besede

niso Vranca nič razžalile, še veselil se jih je in se režal zadovoljno: Znanci zabavljajo, ker so mi nevoščljivi. Voz dojde tudi Mesarjev Šarec njegov najboljši prijatelj. Tudi on si je mislil, da pelje gospodar crknenega Vranca h konjedercu in je začel bridko jokati in žalovati. Vranec se zagrohotá in veli: Prismoda! le poglej da sem živ. Z gospodarjem se vozim za to, da pokažem sosednim kljusam, kako me ljubi in časti in da sem več vreden, nego vse one skupaj s tabo vred. Modri Šarec globoko vzdihne: Bog se usmili, da sem moral učakati tako sramoto. Do zdaj so nas imeli ljudje za najbolj bistroumne živali na svetu. Dostikrat sem slišal, da smo pametnejši od marsikaterega človeka. Odslé pa vem, da jim bomo rabili za sramoten pregovor. Kadar bodo hoteli očitati komu kako prav veliko budalost in nezmiselnost, porekó brez dvojbe: Poglejte ga no, ta brglez je neumen kakor konj. — Prerokovanje prebrisanega Šárca se je izpolnilo.

(Dalje prihodnjič.)

Gospod Janez.

Novela. Spisal Janko Kersnik.

II.

Pet dnij je bilo že minilo, odkar je župnikov gost bival v farovži. S prvega je bilo skoraj videti, da ne ostane dolgo — župnikova sestra je tako prerokovala, kajti dozdevalo se jej je, da se Peter dolgočasi — toda dan za dnevom je bilo bolje, in napósled je Urša ob priliki šepnila gospodu Janezu, da je Petru morda vender le po všeči tukaj v Grmu.

Le-tá se je zadovoljno nasmehnil.

Prav istega dné pa je po večerji obrnil se Peter do prijatelja ter dejal obžalujé: „Čas poteka, ljubi moj; dva, tri dni morda še, potem pa moram zopet od tod.“

„Kaj boš hodil? Dopust ti mine v treh tednih, torej čemu in po kaj drugam? Se ve da, dolgočasiš se tu!“

„Kaj še, Janez! O tem ni govora; da bi mi bilo moči le vedno tako mirno živeti, kakor tu pri Tebi!“

„Ah, le počakaj! Ko si boš uredil svoje stanovanje in svojo pisarno na Križi, ko boš oblasten gospod sodnik — kako mirno Ti bodo

tekle ure; še mari ti ne bode, da bi me zopet obiskal, če ne bom siloma privèl Te semkaj.“

Župnik se je smijal in pripravljal desko in kamence za šah, s katerim sta se sleherni večer zabavala.

„Ko bi Ti vedel, kako pusto in prazno je naše življenje, kako suho naše delovanje!“

„In oženil se boš morda vender!“ šali se Janez ter se nasmehne. Ko bi se bil v tem ozrl v svojega gosta, videl bi bil, kakov mračen, temen oblak mu je legel na čelo. Toda župnik je govoril to brez vsacega namena, in zato tudi ni bil pozoren.

„Prepozno, prepozno!“ dejal je Peter s posiljenim smehom.

„Čudno, da še nisi mislil na to,“ oglasi se zopet Janez.

„A še bolj čudno, da me Ti spominaš tega,“ smeje se sedaj bolj na lahko oni.

„Zakaj? Jaz sem že davno mislil, da Te bom poročal — in sedaj bi bila prav prilika, ko sem tako blizu.“

„Ne šali se, ljubi moj! Tudi meni velja, kakor Tebi: coelebs manebis —“

„Bodemo videli!“ deje župnik in pričue igro.

A Peter je sedèl zamišljen v stolu in zrl pred se.

„Kako sodiš Ti o — ljubezni?“ vprašal je zdajci ter malo ponehal, predno je izgovoril zadnjo besedo.

Janeza je vprašanje nekoliko osupnilo, naslonil se je polagoma nazaj ob steno; a bistro oko svoje je uprl v prijatelja.

„O — ljubezni? Jaz Te ne umejem; kako misliš to?“

„Kaj je ljubezen?“

„Smešno vprašanje! Da bi Ti jo filozofično tolmačil — —“

„Ne, ne! Jaz ne maram nì Tvoje morale, nì svetopisemskih razlaganj — povej mi, kako Ti sodiš ta čut po — svoje, iz svojega prepričanja, recimo iz svoje izkušnje!“

„Izkušnje?“ nasmeje se župnik; „tiste naše gimnazijalske neumne zaljubljenosti vender ne boš imenoval izkušnje! A prepričanje? Vedi, jaz o tem vprašanji nikdar nisem premišljeval in haha — tudi to mi lehko veruješ, da nisem bil nikdar v pravem pomenu besede zaljubljen. Sicer pa — ljubezen, ljubezen, spolna ljubezen! Jaz je ne morem drugače tolmačiti, nego z zgolj naravnega stališča, in kakor se lehko vina ogiblješ, ako hočeš, tako se tudi ljubezni lehko umakneš, da imaš trdno voljo.“

„Ah, Janez, Janez! In Ti si poet?“

Peter se je skoraj bridko nasmehnil.

„Je-li treba, da pozna poet vse strasti?“

Župnik se je še vedno smehljal, toda videti je bilo vender, da mu pogovor ni prav po volji. Tudi Peter je umolknil in pričela sta svojo igro.

Tudi ko sta se razšla k počitku, ni bilo več govora o prejšnjem predmetu.

Druzega dné je ukazal župnik upreči svojega konjiča ter se je odpeljal dve uri daleč obiskat starega znanca duhovnika. Peter ni hotel tjà; toda ker se je župnik moral voziti skozi vas, v katere obližji je bila mala, a vender od tujcev dovolj obiskana kopel, sklenil je spremiti prijatelja do tjà in ga ondu zopet počakati.

Krasno jutro je bilo, ko sta se vozila po gladki cesti mimo rosnih travnikov in med visokimi brajdami, po katerih je zorelo grozdje. Župnik je razkazoval prijatelju vasí in sela stoječa po bližnjih solnčnatih brdih in gradíče, katerih belo zidovje se je svetilo tu in tam po nizkih holmih izza gostega zelenja.

Kmalu sta bila na mestu, kjer je hotel z voza stopiti sodnik. Po kratkem dogovoru, kje in kedaj se zopet snideta, krenil je le-tá proti kopeli, a župnik se je peljal dalje.

Med tem, ko meri Peter prašno stransko cesto, imamo priliko, seznaniti čitatelje malo bolj z njegovo osobo, akopram nam ne preostaje več mnogo novega o njej.

Peter Vam je bil dovršil vseučiliške studije na Dunaji, a prepotoval med tem in tudi pozneje še jedno leto z bogato nemško rodbino, v kateri je služboval za domačega učitelja, velik del zahodne Evrope ter napósled stopil v državno službo, s prvega na Dunaji, potem pa je odšel v ožjo domovino svojo. Spretnemu delavcu posrečilo se mu je — se ve da nekoliko tudi po svojih vplivnih znanstvih na merodajnem mestu — v primerno kratkem času imenovanim biti sodnikom v Križi, v kateri okraj je spadala tudi župa prijatelja njegovega Janeza. Svoje novo službovanje je bil prav zdaj pričel, a ker se je ponudila prilika, porabil je kratek dopust, da ga prebije pri starem součenci in najožjem rojaku svojem.

Bil je danes izredno dobre volje in o sinočnem temnem oblaku ni bilo več sledú na njegovem čelu. Zvižgal je veselo pred se ter vihtil palico v roki, odzdravljvljal srečajočim kmetom in tako dospel kmalu na mali klanec, raz kateri se mu je odprl prijazen razgled v dolino in v njej tik pod klancem ležečo kopel.

Ako pravimo kopel, s tem ne nameravamo Bog védi kaj. Nekoliko lepše zidanih hiš, kakor jih nahajamo v naših malih mestih,

to je bilo vse. A gorki vrelci, ki so tu prihajali na dan, bili so po trditvi zdravnikov izvrstni, in zato je prihajalo leto za letom več tujcev semkaj — največ bolnih, ki so si iskali zdravja, a ne zabave; pa časih se je prikazal tudi jeden ali drugi, ki je tu iskal le prilike, pobiti prosti svoj čas.

Peter je postàl nekoliko časa vrhu klanca ter ogledaval vasíco pod seboj.

Ropot voza ga opozori, da se obrne, a v tem trenutku ustavil je voznik — malo nenavadno upravljen gospod srednje starosti, očividno mali graščak iz okolice, — svoje nizke, a čile konjiče poleg njega.

„Ah, gospod sodnik, kaj pa Vi tukaj?“ klical je on z voza; „prisedite semkaj — saj ste nameneni v kopel?“

„Da, da, gospod Ivanič! Toda pojdiva rajši peš; tako blizu je v vas.“

„Ne, ne, le prisédite! Peljati se morava; tu doli je mnogo gospode, in“ — pri tem je graščák dlesknil zadovoljno z jezikom — „nekoliko lepih gospíj. Peljati se morava, kakor se spodobi. Jaka!“

Pri tem se je obrnil k slugi, kateri je sedèl v svoji nekoliko zamazani livreji za njim na vozu.

Jaka je skočil z voza ter pomagal sodniku na nekoliko neroden sedež poleg graščaka, in voz je zadrdral navzdol po klanci, na lahko visečem.

„Pa kako prihajate vender semkaj — in po kaj?“ vpraša Ivanič v novič sodnika.

Le-ta mu razloži zgodovino svojega dopusta.

„Ah, v Grmu bivati — pri Janezu, pri gospodu Janezu?“ deje zategneno graščak; „ljubezniv gospod je to, jako ljubezniv!“ pristavi potem naglo.

„Ga li poznate?“

„Oh, da — a ne, ne! Sam ne vem, kako bi dejal — videla sva se menda jedenkrat! Pa drugi vedó mnogo lepega o njem. Ah, glejte, glejte, tu se že gospé sprehajajo — jutranja promenada, jutranja promenada.“ Oziral se je med tem koketno po dveh ali treh šetalcih, med katerimi je bila v istini póstarna gospá.

Ivanič je bil malo kratkoviden.

„Čestitam, čestitam, gospod Ivanič — toda tej se ne boste laskali,“ smeje se sodnik.

„Kdo ve — kdo ve? Le potrpite do obeda! To Vam bode zabava — pravijo, da je bogata Rusinja tu v kopeli, ali je Francozinja — jaz ne vem; toda bogata, silno bogata je!“

„In njej se boste žrtovali ves današnji dan?“ šali se Peter.

„Kdo ve, kdo ve?“

Nategnil je pri tem vajeti konjičema, da sta privzdignila glavi in repa ter v naglem, iskrem diru zavila proti véliki gostilni, kjer je nameraval Ivanič ostati.

„Tu je tudi table d' hôte; pridite semkaj opoludné — tu se vse vidi — zabavati se hočemo in — Rusinja pride tudi.“

„Ste li že tako gotovi tega?“ deje ironično sodnik.

„Ah, mi! Kdo ve, kdo ve? Mi imamo povsod stražnike svoje in ovaduhe. Torej na svidenje!“

Graščák je odšel v gostilno, Peter pa je krenil peš po vasi.

Pa tudi tu, akopram je bil v prvič v tem kraji, ni mu bilo namenenjeno, da bi ostal sam in nepoznan, kakor si je skoraj želel. Zavil je koncem strmih in z debelim prahom pokritih ulic proti malemu parku — ako smemo primitiven vrtič tako imenovati — sredi katerega je stala jednonadstropna, lepo pobeljena hiša. Iznad strehe je vihrala belorudeča zastava, in po njej je sodil Peter, da je tu kopel in vrtič, kraj nje pa — park in sprehajališče. A komaj je tamo vstopil, že ga pozdravi ženski glas:

„Gospod sodnik! To je lepo, to je krasno, da pridete! Kdo bi bil mislil. Pa vedite, sanjalo se mi je prav danes o Vas — ah, pa sedaj ostanete — kaj ne — kje ste si izbrali stanovanje, morda blizu nas?“ —

„Ne, ne, milostiva,“ prerezal je Vran gostobesedni gospé neskončno nit njenih vprašanj — samó danes bom tu, samó danes. Popoludné se že vrnem. A Vam dobro hasne kopel — izvrstno izgledate.“

„Mislite? Pa samih nas vender ne boste pustili; tu je še gospá Mlakarjeva s hčerko svojo, gospá lekarjeva s Križa z malim sinkom — mnogo, mnogo znancev.“

Peter je sklenil na vsak način iznebiti se te družbe, od katere si je obetal malo, malo zabave. Zgovorna znanka njegova je bila soproga póstarnega adjunkta s Križa; premišljeval je, kako bi se najlepše izgovoril, a napósled je zinil nekaj o silnih opravilih ter obljubil, da se snide z drugimi pri table d'hôte.

„Zakaj le nisem šel z Janezom?“ dejal je sam v sebi, ko je hitel mimo kopeli proti bližnjemu gozdu. Bal se je, da sreča še kaj nadležnežev.

Po gozdu je bilo mnogo potov križem narejenih in na ovinkih so stale surôvo tesáne klopí in mize. Hodil in posédal je tam okoli, a tudi tu je bilo dolgčas, in sklenil je postaviti se vsem nevarnostim v bran in vrniti se v kopel.

Čul je za seboj veselo govorico in osupnen se je obrnil, ko je spoznal francoščino.

Dva gospoda in dve gospé so prihajali za njim; videli so se tujci.

Sodniku ni bilo mari do njih in šel je počasi dalje; oni so morali mímo njega.

Gospoda sta šla naprej ter radovedno pogledala v stran stopivšega Vrana. Isto tako je storila prva gospá; a druga je vezála šopek poljskih cvetic, in zato ni bila pozorna na drugo. Tudi Peter je ni pogledal, nego korakal počasi navzdol. A stoprav ko je bila poleg njega, obrnil se je na pol v njo, in malomarno zopet v stran, a nekaj znanega mu je oči sililo nagloma zopet nazaj v lepi obraz tujke, in tudi oná se je ozrla vánj.

Čuden vtis je napravil ta vzajemni pogled na oba.

Sodnik se je stresel, kakor trepetlika v večernem pišu, in bled kakor novopobeljen zid je ustavil svoj korak. A takoj potem mu je šinila kri v lice in krog tesno stisnenih usten mu je legel izraz silnega zaničevanja in sovraštva.

Tujka pa ni ustavila koraka svojega; glas začudenja je komaj utešila in malo bleda v lice šla je urno za drugimi.

Na prvem ovinku se je ozrla na pol nazaj, kakor človek, ki se hoče uveriti, je li prav videl, ali ne. Prepričala se je, da je oči niso zmotile. Drugi izmed družbe tega prizora niso opazili.

Doli na robu gozda je bilo čuti že njihovo veselo govorjenje, ko je Peter stal še na starem mestu in upiral se ob debelo gabrovo deblo kraj pota.

„To srečanje, to srečanje!“ šepetal je in stiskal bel robec v rokah, a časih obrisal si pot s čela.

„Zakaj nisem šel z Janezom? Pa kaj — kaj sedaj, kaj sedaj? Ne ne, videti je ne maram več, hajdimo stráni, le stráni, da je ne vidim več!“

Napotil se je proti vasi.

(Dalje prihodnjič.)

Jan Ernst Smoleŕ. †

Od vseh tistih Slovanov, ki so v srednjem veku delali nemškim cesarjem táko napotje in toliko preglávice ter so zasedali tudi srce denašnje Nemčije — ohranili so do denašnjega dné svoj jezik in svojo narodnost

le še Kašubi ob vzhodnjem morji in Srbi, kateri se imenujejo po deželici, ž njimi naseljeni, Lužičani in spadajo pod dve upravni ozemlji nemškega cesarstva, pod kraljevino sasko in prusko. Da so se prej ob jednem s sorodnimi rodovi leškega plemena razširjali daleč na zahod, da so nekdaj bivali „an der Saale hellem Strande," o tem spričuje ne samó zgodovina, ampak govoré tudi krajevna imena. No napredujoča in zmagovalna germanizacija posrkala je vsa bolj izpostavljena plemena ter stisnila nekdaj mnogoštevilni rod v denašnje ozke meje okrog mest Budišina (Bautzen) in Hotjebuža (Kotbus). Že je nad sto let, odkar jim Nemci pri vsaki priliki prorokujejo naglo smrt ter željno pričakujejo njih pogina; še nedavno je L. Freytag v časopisu „Magazin für die Literatur des Auslandes" pisal: „Ein Volkssplitter, welcher . . . der unaufhaltsamen Germanisierung binnen Kurzem unterliegen muss." No Srbi nečejo izpolniti Nemcem te vroče želje, ampak vedno in vedno dajajo od sebe znamenja narodnega življenja in odgovarjajo: Hišće Serbstwo njezhubjene!

Pri zadnji štetvi našteli so gorenjih (okoli Budišina) in dolenjih Srbov (okrog Hotjebuža) 165.000 duš. Če pogledamo prejšnje štetve in cenitve, vidimo, da so ostali precèj na tisti stopinji. L. 1830. jih je Pietraševski res cenil na 200.000 duš, ali dvanajst let kesnéje cenil jih je Šafařík samó na 142.000, l. 1862. Kolb na 159.000, l. 1875. Kasprovič na 150.000 in istega leta Budilovič na 136.000 duš. Vidimo torej, da so jih našteli še več, nego se je dalo pričakovati. Kako to torej, da germanizacija ne napreduje? Ker se je v poslednjih petdesetih letih začelo mnogo delati za narodovo prerojenje, za vzbujo narodne zavesti! Serbske Nowiny same imajo 2000 naročnikov; in sploh se za narodno prosveto nikjer ne storí toliko, kakor v Lužičanih. Oni ne hrepené po kakih naučnih slovnikih, po znanstvenih delih, katera naj bi bila epohalna, ker dobro poznajo svoje močí in dobro vedó gospodariti z narodnim denarjem; z besedo: Lužičani mislijo trezno in se ne udajajo mamljivim sanjam. In ako vprašaš, kako se je zgodilo, da je ta narod, kateremu je Nemec že napravil nagrobni kamen, tako rekoč od smrti vstal in dobil novo veselje k življenju, ako vprašaš, kdo mu je vdihnil v otrplo telo novo dušo ter ga vzbudil iz globoke letargije; — poreče ti okrog Budišina vsak Srb: ta rešeník je — Jan Ernst Smoleŕ!

Zgodovina življenja njegova je ob jednem kulturna zgodovina srbskega naroda v novi dobi! Ker ravno zdaj prihaja iz Lužice tožna vest, da je umrl ta voditelj naroda srbskega, kateri užaljen prebridko plače na gomili očeta svojega, namenil sem se, podati Slovencem nekaj črtic o tem slavnem moži, katerega so se Nemci ne menj bali, kakor so ga spoštovali. Morda bodo tisti, ki obupno prepuščajo Slovence na periferiji nemškemu

Molohu, češ, zastonj vsak napor, morda bodo spoznali, da pravo rodoljubje, prava delavnost tudi dela čudeže, in da niso še n. pr. koroški Slovenci izgubljeni, kakor misli več odličnih rodoljubov.

Vodnik naš pri tem poslu je Adolf Parczewski. Ta Poljak je velik prijatelj lužiškim Srbom in srbski tako dobro zna, da celó v tem jeziku piše, kakor se vidi iz nekaterih njegovih sestavkov v „Časopisu Maćicy Srbskeje“. V „Kłosych“ popisal je l. 1881. življenje Smoleŕjevo in lani je dal ponatisniti svoj spis v posebno brošurico, katera slove: „Jan Ernest Smoler. Ustęp z historyi narodowego odrodzenia górnych Lužyc. Napisał A. J. Parczewski; Warszawa 1883.“ Ta knjižica je pisana z navdušenjem, čvrsto in živo in — kar je še največje vrednosti — po polnem je zanesljiva.

Smoleŕ pomeni slovenski Smolár, ruski se je pisal Smoljar, nemški pa Schmaler; kajti v Lužičanih je (bila?) navada, dajati nemško lice ne samó krajevnim, ampak tudi osebnim imenom. Porodil se je 3. marcija l. 1816. v Lući (Merzdorf) blizu Male Spreve: oče je bil vaški učitelj in kantor v evangeljski cerkvi, mati pa priprosta Srbka; doma se je vedno govorilo srbski. Z Luća se preseli oče Jan Karel v Laz (Lohs), vas blizu Vélike Spreve, od koder pošlje štirinajstletnega sina na gimnazijo v Budišin. Srbska mladež je bila tam precèj mnogobrojna in je vedno držala se pravila: svoji k svojim. Ali to je bilo bolj v tistem smeru, kakor se sploh rojaki radi shajajo, kot sinovi jedne dežele, ne ozirajoč se na narodnost in narod. Ta mladina se ni brigala za máterin jezik in ga je pozabljala; Smoleŕ, ki je prej doma vedno srbski govoril, je to težko prenašal in hudo mu je delo to zanemarjanje svojega jezika. Petnajst let star sklene nagovoriti tovariše, naj se dvakrat v tednu vadijo v srbskem branji in pisanji; dobivši za to dovoljenje od rektorja, zbere okrog sebe nekaj kolegov in, ker pomočkov drugih skoraj ni bilo, prebira ž njimi sveto pismo in se uči gramatiki. To društvece je trajalo do l. 1836., ko odide Smoleŕ na vratislavsko univerzo poslušat protestantovsko teologijo: rad bi šel v Lipsijo, ali pruskim podanikom, kakor Smoleŕju je bilo to prepovedano, češ, da se na lipski univerzi širijo demokratična načela in presvobodomiselni nauki. V starem piastovskem mestu je prebil Smoleŕ najlepša leta. Kmalu se pridruži poljskim študentom, od katerih se je navadil poljski. V Vratislavi ustanovi lužiško društvo na provincijalni in ne na narodni podstavi, kakor je sploh bila tedaj navada. Pet Srbov in sedem Nemcev takoj pristopi. Kar na prvem zborovanji bere razpravo o gorenje-lužiških narodnih pesnih, kajti še dijak v Budišinu je zbiral že narodne stvarí. Ob jednem je pridno dopisoval iz Vratislave budišinskim gimnazijalcem in budil in naduševal jih za narodni jezik; in vedno lepše se je razvijala narodna zavest med

srbskimi dijaki. Smoleŕ je vzbudil tedaj med drugim Karola Augusta Mozaka (Mosig), ki je pozneje preložil Šafařikove „Starožitnosti slovanské“ na nemški jezik, in Friderika Imiša, sedaj pastorja v Hodziju (Göda), kateri je za Srbe toliko storil, da so mu Nemci nadeli naslov: „der wendische Papst“. Kmalu se na vzpodbudo Smoleŕjevo ustanovi: Societas slavica budissinensis, ki obstaja še dan danes. Razven imenovanih so bili kasneje v tem društvu med drugimi ti znamenitejši možje: Domaška, Kristijan Bohuwjeŕ Pful, pisatelj srbskega slovarja, in Karol Avgust Jenć, srbski historik. Kmalu potem so postala dijaška srbska društva v Pragi, v budišinskem katoliškem in evangeljskem seminaru, v Lubiji. Vedno stala so v mejah legalnosti in redú in budila ljubezen za máterinski jezik. — Da ni bilo mladostnega Smoleŕja, spala bi bila srbska mladina poslé kakor prej spanje lenega in to tem več, ker so se starejši rodoljubi, kakor Handrij Lubjenski, v svojem pesimizmu mladim navdušencem le posmehovali in se od njih odvračali.

Smoleŕ je postajal zmerom bolj znan, ne samó med samimi Srbi, ampak tudi med drugimi Slovani. Slovanska vzajemnost se je počela tedaj širiti; glavni nositelji te ideje, Šafařik, Kollár, Štur so se zanimali posebno tudi za Lužičane. Štur jih je l. 1839. sam obiskal; njegovi rojaci, Slovaki v Požunu, so pričakovali, da jim bo naznanil smrt „poslednjega Lužičana,“ in niso bili malo iznenadejani, ko jim je list njegov prinesel kaj vse druzega. — Ko je bil v Vratislavi, seznani se Smoleŕ z glasovitim fizijologom češkim, Janom Purkyně, kateri počne njega in nekoliko mladih Poljakov učiti češki ter ga napósled vzame k sebi v hišo za učitelja svojima dvema sinoma in za knjižničarja. Spoznavši dva sorodna jezika, češki in poljski, katera sta lužiškemu najbolj sorodna, poprime se Smoleŕ misli, popraviti in ustanoviti lužiški alfabet, ki je bil tedaj jako nestalen in drugačen pri katolikih, drugačen pri protestantih. Že Handrij Zejleŕ je hotel abecedo uravnati, ali ni se mu posrečilo. Smoleŕ je vzprejel za podstavo latinsko pisavo in rabèč diakritična znamenja je pregnal iz lužiškega alfabeta tisto pisavo, ki stavi za jeden glas po dve, tri, štiri črke. Največ si je izposodil pri Čehih; če ti niso imeli potrebnih znamenj, zatekel se je k Poljakom. Njegov projekt so vzprejeli takoj studentje vratislavski in kmalu potem tudi Societas slavica budissinensis; s tem, da se je mladina te abecede poprijela, zagotovila jej je bodočnost.

L. 1840. dokonča Smoleŕ teologijo, ali ker je tedaj bilo mnogo kandidatov, ne dobi mesta in zato misli iti za domačega učitelja na gorenje Silezko. Toda predsednik učenemu društvu v Zhorjelci, baron Stillfried, kateremu je Smoleŕ že prej prelagal češke listíne, predlaga mu, naj se posveti slavistiki; kajti pruska vlada je namerjala ustanoviti na svojih

univerzah stolice za slovanske jezike. Ob jednem mu obljubi stipendijo na tri leta; Smoleŕ vzprejme ponudbo ter ostane na univerzi vratislavski, kamor je bila pruska vlada poklicala Čelakovskega. O počitnicah je zahajal na slovanske kraje, da bi se jezikov učil na mestu; bil je v Varšavi in Pragi, kamor ga je l. 1842. Čelakovski vzel s seboj.

Pisateljsko delovanje počne l. 1841. s knjižico „Mały Sserb, aby Sserskie a Njemske Rosmłowenja," ki je imela čisto praktičen namen. Ali že v teh pogovorih, pišóč v srbskem jeziku, pokazal se je čvrstega zagovornika naroda svojega. Drugi del pridejanega slovarčka, nemško-srbski slovnik, izdal je na novo l. 1843. izdatno pomnoženega. Ob jednem s temi deli, ozirajočimi se na praktične potrebe, izdá l. 1841. najznamenitejše delo svoje: „Pjesnički hornych a delnych Lužyskich Serbow." Prvi zvezek, obsezajoč 331 narodnih pesnij z gorenje Lužice, nosi tudi nemški naslov: „Volkslieder der Wenden in der Ober- und Nieder-Lausitz." Poleg Smoleŕja stoji na naslovnem listu tiskan tudi Leop. Haupt, kateri je ritmično preložil srbske pesni. O razmerah Smoleŕjevih k temu človeku najdeš natančnejših podatkov v omenjeni knjigi Parczewskega str. 32. Drugi zvezek te zbirke narodnih pesnij ima nekoliko predrugačen naslov: „Próznicki Serskego luduwe górejnych a dolojnych Lužycach" in obseza obsega 200 narodnih pesnij iz dolenje Lužice. Ta izdava je jako skrbna; posebno zanimive so tudi pridejane melodije. V novejšem času so Smoleŕjevo zbirko dopolnili Henryk Jordan, Ernst Muka in Mihał Hórnik. V drugem zvezku, v „dodatku", priobčil je Smoleŕ mnogo zanimivih etnografskih posebnostij, pregovorov, narodnih običajev in navád, babjeverstva in vraž. Konec knjige je geografično-statististični opis obeh Lužic in karta teh dežêlic, kjer se posebno na etnografične meje jemlje ozir. Ta knjiga je vzbudila veliko senzacijo; iz nje so zajemali drugi Slovani in tudi Neslovani, po največ vestí in znanje o pozabljenem srbskem narodu. —j.

(Konec prihodnjič.)

Slovenski glasnik.

Štefan Šubic †. Dné 9. junija je umrl na svojem domu v Poljanah pri Škofji Loki znani podobar Štefan Šubic, čegar umeteljniška dela se nahajajo v obilnem številu po vsej slovenski domovini. Pokojni se je izučil pri nekdaj slovečem podobarji Janezu Groharji v Železnikih. Prišedši domóv, začel je sam mojstrovati. Kmalu je imel mnogo dela in na vse strani Kranjske je pošiljal svoje oltarje in slike. Jedno izmed prvih njegovih večjih del je orjaški véliki oltar v domači

poljanski cerkvi, za katero je izumil tudi zadnje svoje delo, novi tabernakelj, ki se ima v kratkem postaviti. — Štefan Šubic, porojen dné 22. grudna 1820. v Hotovljah h. št. 4 v poljanski župniji nad Loko, je stare umeteljniške rodbine; že njegov oče Pavel je bil podobar; mlajši brat in prejšnji sodelavec umršega, Janez Šubic, je dan danes podobar v Škofji Loki; sinovi pokojnega pa so se tudi vsi poprijeli deloma kiparstva, deloma slikarstva. Izmed petih sinov omenjamo na prvem mestu naših dveh slovečih akademičnih slikarjev Janeza in Jurija Šubica, izmed katerih živi prvi na Dunaji, drugi v Parizu; sin Valentin pa je naslednik očetov v kiparstvu; on ostane na domu in hoče nadaljevati umeteljnost, ki je bila že toliko let pri hiši. — Umrši Štefan Šubic je bil izreden talent in čuditi se moramo možu, ki je brez širše izobraženosti ustvarjal taka dela. Ako še omenjamo, da je bil skozi in skozi poštenjak v vsakem oziru in vedno narodnega mišljenja, uverjeni smo, da mu ostane hvaležen spomin med Slovenci. Bodi mu zemljica lahka!

Slovenske knjige. Mlekarstvo. Spisal Gustav Pirc, tajnik c. kr. kmetijske družbe kranjske in kmetijski potovalni učitelj za Kranjsko. V berilo je vtisnenih 50 podob. Založila in izdala c. kr. kmetijska družba kranjska. Natisnili J. Blaznikovi nasledniki v Ljubljani 1884, mala 8, 60 str. Cena 10 kr. Ta prav po domače in korenito pisana knjižica ima namen, kmetovalce in živinorejce naše poučevati v umnem mlekarstvu ter tako narodu našemu odpreti nov, dozdaj žal! le še preveč zanemarjeni vir občnega narodnega blagostanja. Knjigi želimo, da bi se udomačila med našim priprostim narodom ter rodila mnogo sadú! — Osnovana pravila za obrtne zadruge, — zadružne bolniške blagajnice, — zadružne razsodiške odbore in za pomočniške zbore. Po uradnem nemškem tekstu izdala in založila trgovinska in obrtna zbornica za Kranjsko; natisnila Klein in Kovač v Ljubljani 1884, mala 8, 46 str. — Po § 114. obrtnega zakona z dné 15. marcija 1883. leta ustanávljajo se tudi po slovenskih deželah raznovrstne nove obrtne zadruge. Omenjeni obrtni zakon sicer določuje, kakšna morajo biti pravila takim zadrugam, vender se večkrat pripeti, da v pravoslovji in uradovanji malo izurjeni obrtniki v osnovnih pravilih, katera vlágajo pri obrtnih oblastvih v potrjenje, ne pogodé vselej vseh bistvenih zakonitih določil, in da jim za tega delj ali pa tudi zaradi nejasnega in netočnega stilizovanja obrtno oblastvo vloženih pravil neče potrditi. Da bi obrtnikom prihranílo trud in večkrat tudi nepotrebne stroške, in na drugi stráni pospešilo snovanje obrtnih zadrug ter v njih notranji organizem uvelo potrebno jednakomernost in istoličnost, izdalo je ministerstvo vzgledna ali uzorna osnovna pravila obrtnim zadrugam v nemškem jeziku Kranjska trgovinska in obrtna zbornica je z novčno pomočjo visoke c. kr. deželne vlade za Kranjsko ta vzgledna osnovna pravila izdala v slovenskem jeziku. Kjerkoli tedaj po Slovenskem naši obrtniki snujejo obrtne zadruge, svetujemo jim, naj si pravila naréjajo v slovenskem jeziku po teh uradnih „Osnovnih pravilih“ ter naj se zánja obračajo do trgovinske in obrtne zbornice ljubljanske, katera jim s knjižico gotovo vselej rada in točno postreže. — Roparsko življenje. Povest. Prosto poslovenil J. H. Natisnili in založili J. Blaznikovi nasledniki v Ljubljani 1884, mala 8, 86 str. Cena 20 kr. — Večkrat smo na tem mestu že opominjali naše pisatelje, ki za priprosti narod „prosto“ predelujejo ali slovenijo pripovedne knjige, naj vender ne pišejo tako mršavega jezika; naj bodo izbirični v spisih, katere neukemu narodu našemu in mladini njegovi podajajo v duševno hrano, ter tóliko vestni in pošteni, da bi nam vselej povedali izvirnik, katerega prelagajo na slovenski jezik. Večkrat nam je bila pod peresom že ostra, zaslužena graja, a opustili smo jo, ker nismo hoteli

strašiti pisateljev začetnikov, nadejoči se, da bodo znali čitati med vrstami, in ker nas tudi ni bila volja jemati veselje našim, že itak maloštevilnim založnikom. A zadnje čase je v naši priprostemu narodu namenjeni pripovedni knjigi tako silno prevladalo šušmarstvo, da bi bilo greh še dalje molčati. Ako se ozreš za petdeset let in več nazaj ter vidiš, v kaki izborni slovenščini so tedaj našemu kmetu in mladini naši povesti pripovedovali Ziegler, Burger in drugi Metelkovci, in ako s temi res „domačimi“ in „priprostimi“ ljubeznivimi spisi primerjaš duševne nestvore nekaterih novejših pripovedovalcev, mora te obiti zona in nejevoljen se vprašaš, je li to književen napredek, ali književno barbarstvo. A vse hibe in napake, kolikor si jih moreš misliti na knjigi, priprostemu narodu namenjeni, nosi združene na sebi zgoraj navedeno „Roparsko življenje“. — Snov je povesti vzeta iz razbojniškega življenja — madjarskih betjarov! Mirko, sin zapuščene vdove, uživí se tako v romantizem madjarskih betjarov, da o prvi priliki na pol po sili, na pol radovoljno postane sam hudodelec, spreten tat, pogumen ropar in brezvesten morilec. Slučajno se čez mnogo let po noči priplazi krast v samotno hišo, kjer v tihi sobi najde spečo staro, belolaso ženo — mater svojo. Ta prizor mu tako pretrese vest, da se sam ovadi sodišču. „Po jednoletnom Szegedinskem zaporu, v katerem se je vzorno (!) obnašal, bil*e* so mu vrata ječe odprt*a* pod tem pogojem, da svoje skušnje med betjari porabi v blagor deržave in deržavljanov“ (str. 84). Prejšnji konjski tat, ropar in morilec se preleví v „višjega pandura“ ter pomaga uničiti bivše svoje prijatelje in tovariše razbojnike. — Vprašam: koga naj ta madjarska roparska druhal zanima in zabavlja; komu naj blaži in povzdiguje srcé? Kaj naj se iz te knjige, polne madjarskih psovk in betjarske kletvine, nauči narod naš ali mladina naša? Pač, naučiti se more, kako se spretno konji kradejo ter popotniki napadajo in pobijajo. Na 29. str. se bralcu n. pr. razlaga prava betjarska morala o konjski kráji: „Bog vedi, jih je li oni gospodar kupil ali ne (konje namreč), sam jih ni naredil, in enega ali ga ima ali ne, *je jedno.* Konji so dar božji, kdor ga *v*lovi, tega pa je.“ — Ako nam naši pripovedovalci ne morejo podajati boljših knjig, nego so od konca do kraja nič vredni zdelki kužnih književnih továren dunajskih in berolinskih literarnih najemnikov, bolje, da nikdar ust ne odpró in nikdar v črnilo ne pomočijo peresa. Koliko v resnici lepih, prav klasičnih knjig, namenjenih priprostim ljudem in nežni mladini, ima nemška literatura; kakšen neizmeren zaklad nahajaš v slovanskih, posebno v srbskih narodnih pripovedkah! Zakaj nam pripovedovalci naši takih spisov ne „predelujejo“ in ne „slovenijo?“ Toda nekateri pisatelji brez estetičnega ukusa menijo, da za Slovence je dobra vsaka nemška smet, ki se s pisanim naslovnim listom po naših knjigarnah in železniških postajah prodaja za droben denar! — O formalnem delu rečene knjige samó nekoliko besed. Da je pisatelj začetnik, kaže nam takoj prva stran, kajti o ločilih nima prav nobenega pojma; zlasti nesrečni semikolon (;) dela mu strašno preglávico ter mu nadomestuje časih vejico, časih dvopičje, časih stoji tudi tam, kjer je odveč vsako ločilo n. pr. bralec bo vedel*;* kake misli je Janičeva gospa. — bili so v resnici*;* prava podoba Robinzona. — zmotili so se nad sodnikom ker ga doma nij, zakaj*;* on je svojega krušnega očeta ljubil nad vse. — pa jih je še hujša osoda zadela*;* beraška palica itd. itd. Tudi v slovniškem in leksikalnem oziru je knjiga mršava in nič vredna. Pisatelj piše n. pr. med roparj*im*; — z otro*c*i; — *s*jat; — zator*a*j; — *deržati* otrokom odgojitelja; — ho*tl*a; — *Ja*, vender bi ga *raji* drugje ímela; — kar j*ê* pa j*ê*; — mest*i*ce; — n*ij*ma nikakega bogastva; — z volč*jem* psom; — *jeli* naj gre k županu? — Mirko, *jeli* ti tu? — *je-li* (sie fiengen an)

so plat zvona biti (k temu vsakemu našemu kmetu tako domačemu reklu pristavlja pisatelj nemško frazo „Sturm läuten!!“); — dost*o*krat; — zgn*jed*el; — od zad je bil ugrabljen, k tlam veržen, zvezan; — *v*jet; — a kmal*o* so se *v*maknili v dobro *v*red*j*enih verstah; — *stala* sva jaz in poveljnik *zá te dobra;* — pre*v*darjal je kolika pot jim še *predstoji; a* volk in lisica *pa* sta šla na svoj lov; — biti obkoljen, *brez da bi* se *za*moglo kam; — *ker, ko* se je zmračilo, pozabil je Mirko. itd. itd. Te hibe samó na par straneh! Tudi zvedamo, da se roparski poveljnik v ljudskih pripovedkah (nota bene: slovenskih!) imenuje Rauberhauptman, da se našemu žganju pravi šnops, da se ogerski roparji zovejo Betyàr*en* ali pa gavnarji. Toda dovolj! „Ljubljanski Zvon“ v svojih književnih poročilih gotovo ni prestrog; nekateri kritiki naši mu celó očitajo, da je še premalo rigorozen in v pisavi prekonservativen. V obče se ravnamo po patrijotičnem načelu, katero je neki da izrekel Rački: Vsaka knjiga, o kateri se more trditi, ka je bolje, da je izšla, nego li da bi je ne bilo na svetlo, zmatrati se mora za dobro. Žal nam je, da o „Roparskem življenji“ tega nikakor ne moremo trditi. Neznanemu g. pisatelju, izbirajočemu snovi svojim povestim, v bodoče želimo več estetičnega ukusa; pred vsem mu pa priporočamo slovnico slovensko. Konečno tudi obžalujemo, da je tako solidna Blaznikova tiskarna kupila „mačka v žaklji“ ter med ljudi poslala knjigo, ki je zaradi svoje vsebine in zaradi svoje oblike samó graje vredna. — Zbranih spisov Jurčičevih III. zvezek, obsezajoč njegove pripovedne spise iz l. 1865., izide prve dni meseca julija.

Pogled na cerkveno književnost slovensko l. 1883. (Dalje.) 13. Sim. Zupan, katehet v Loki „Krščanski nauk za prvi in drugi razred“. Z dovoljenjem v. č. knezoškofijstva. V Ljubljani 1883. Lastna založba. Prodaja katoliška bukvarna Natisnil R. Milic. 8⁰, 47 str. v lehko umevnem jeziku; pa 14. „Cerkveni obredi“. Za ljudske šole sostavil Simon Zupan, katehet. Z dovoljenjem v. č. knezoškofijstva. V Ljubljani 1883. Lastna založba. Prodaja katoliška bukvarna. Natisnil Rud. Milic. 8⁰. 55 stranij.

15. „Izgledi bogoljubnih otrok iz vseh časov krščanstva.“ III. del. Spisal in založil Anton Kržič, katehet. V Ljubljani. Tisk J. Blaznikovih naslednikov 1883. 8⁰. 172 str. „Longum iter per praecepta, breve per exempla,“ si je utegnil misliti marljivi g. A. Kržič, in zato je mladini dal v roko že 3. knjižico, ki jej ima po lepih vzgledih blažiti srce. Res vse hvale in podpore vredno od vseh prijateljev mladine. Ako bi se še „darila“ delila pridnim šolarjem, ni treba boljših, kakor je to delo, pa nekaj knjižic iz Krištofa Šmida poslovenjenih, ki so pri J. Krajci prišle na svetlo tudi lansko leto.

16 Šolska knjiga nabožna je tudi „Liturgika“, spisal Anton Lésar. Založil Bamberg. Ta primerno spopolnuje okostje, ki v Zupanovih „Cerkvenih obredih“ zadostuje, a na nižjih srednjih srednjih šolah se že mora obširneje predavati.

17. „Slovenski Gospodar“ je toplo priporočal molitveno knjigo: „Venec pobožnih molitev in svetih pesni“. Za četrti natis priredil L. Herg, kanonik. 8⁰, 720 str. Ta knjiga posebno ustreza Slovencem — pevcèm.

Ako se ozremo na molitvene knjige, ki služijo zgolj pobožnosti in svetemu premišljevanju, moram reči, da je l. 1883. bogoljubnim Slovencem podalo dovolj te dušne hrane; naj bi jo ljudje le pridno uživali v oblaženje svojih src. Navedimo jih po založnikih, ki že od nekdaj skrbé za ta oddelek, pa knjige tudi krasno zališajo, da jih je res lepo videti: v platnénih in usnjatih hrbtih, popolno usnjata, šagreno raznobarvno usnje, z marmoriranimi ali zlatimi obrezami, z dra-

gocenimi oklepi i. t. d. kakor si kdo poželi. Opozoriti se smé, da se posvetne knjige slovenske dozdaj s takimi krasovezi ne morejo ponašati, kakor molitvene. Za božična, novoletna darila se take krasnovezane nabožne knjige priporočujejo starišem, odgojiteljem in drugim. S posebno dragocenimi, res umetniško izdelanimi krasovezi se odlikuje, kakor smo se sami prepričali, „Katoliška bukvarna", potem pa tudi J. Giontini, H. Ničman, M. Gerber in drugi.

Pri J. Giontiniji se dobivajo naslednji, lani natisneni molitveniki:

18. „Mali duhovni zaklad", ali molitve pri sv. maši in o drugih priložnostih. Tretji natis Sestavljen iz drugih od visokočastitega ljubljanskega knezoškofijstva dovoljenih molitev. Priredil P. Hrizogon Majar. Tretji natis. V Ljubljani 1883. 8⁰. 359 str. Nevezane 24 kr.

19. „Šopek" lepih mašnih in drugih molitvic za pridne šolarčke. Peti natis. V Ljubljani 1883. 70 str. 8⁰. Nevezane 4 kr.

20. „Sv. Ana", ali molitvene bukvice v češčenje svete matere Ane, obsezajoče: njeno življenje in vse navadne pobožnosti. Sestavil P. Hrizogon Majar, mašnik iz reda sv. Frančiška. Z dovoljenjem visokočastitega ljubljanskega knezoškofijstva. V Ljubljani 1883, 8⁰, 316 str. Nevezane 30 kr. Knjiga, kaj dobro sestavljena po marljivem pisatelji o. Majarji, smé se slovenskim Anam in Ankam zeló priporočati.

V M. Gerberjevi zalogi so prišle na svetlo: 21. „Naša ljuba Gospa presvetega Srca." Podučivne in molitvene bukve v čast Matere Božje. Iz nemškega posnel Ivan Volčič, duhoven ljubljanske škofije. Z dovoljenjem visokočastitega ljubljanskega škofijstva. Drugi natis. V Ljubljani 1883. Prodaja založnik M. Gerber, mal. 8⁰, 471 str.

22. „Ključ nebeških vrat." Jutranje, večerne in mašne molitve z več drugimi navadnimi molitvami in pobožnimi opravili. Spisal J. R. (kakor se je reklo: dr. Jos. Rogač †.) Z dovoljenjem visokočastitega ljubljanskega škofijstva. Osmega natisa. V Ljubljani 1883. 388 str. mal 8⁰.

V katoliški bukvarni se dobivajo:

23. „Lurški majnik in molitvenik." Sestavil Franjo Marešič. Z dovoljenjem visokočastitega ljubljanskega knezoškofijstva. Ljubljana. Samozaložba. Tísek Blaznikovih naslednikov. 1833. Str. VI + 363 v 16⁰. V jezikovnem in tvarinskem obziru hvalevredno delo; le to utegne razprodajo nekoliko omejiti, ker je isti pisatelj poprej izdal isto tvarino v drugi obliki kot „Lurška Mati Božja", katero naj bi pač vsak izobraženec slovenski s premislekom prečital, morda bi se i njemu tako zgodilo, kakor nekdaj Henriku Lasserju.

24. „Svete molitve z odpustki", molitvenik za pobožne katoliške kristijane. Sostavil Josip Erker, stolni kapelan. V Ljubljani 1883. Založila katoliška bukvarna. Tiskala katoliška tiskarna. 8⁰. 456 str. Cena 1 gld. in više po razmeri vezanja. Kompetentna kritika se je v „Slovenci" in „Duhovnem Pastirji" št. 1. o tem novem molitveniku jako povoljno izrazila. Naše mnenje je, da bi ta knjiga utegnila bolj ugajati vernikom, ki so že večji korak storili v bogoljubnih vajah, navadnemu kristijanu pa bolj n. pr. od Mohorjeve družbe izdana Fr. Kosarjeva „Nebeška hrana", ki je morda izmed najvzglednejših, če ne najboljši molitvenik slovenski, kolikor se je ozirati na splošnost vernikov brez razlike starosti, spola različnih bratovščin i. t. d.; kajti „Hrana" ima prednost v primerni tvarini za prejemanje sv. zakramentov, sv. molitve z odpustki, drugi pa gledé tega ustrezajo le bolj pobožnim dušam. Sicer pa vsak vernik dobi tu v raznih razmerah

obilno lepih, tolažbepolnih molitev, ki so vse z odpustki obdarovane. — Oblika tej knjigi je zeló pripravna, papir krasen, tisk jako lep in primeren, čelnati podobi tako vabljivi, da vse dela čast pisatelju, katoliški bukvarni in tiskarni.

Pri molitvenikih naj omenim tudi knjige, ki spada v bogoslovno zgodovinsko slovstvo, namreč:

25. „Sveta Gora pri Gorici“. Zgodovina te božje poti. Spisal Anton Červ, mašnik na Sv. Gori. Z dovolitvijo preč. kn.-nadškofijskega ordinariata goriškega. V Gorici 1883. Natisnila tiskarna Hilarijanska. Založil L. Rutar. 1883, 8⁰. 183 stranij. Zvezana pa je v jeden zv. vkupno z manjšima brošuricama:

26. „Sveta Gora pri Gorici“. Nekaj zgodovinskih črtic o tej božji poti s poukom o romanji in razkazom svetogorskih odpustkov. Sestavil A. Č. Z dovolitvijo preč. kn. nadšk. ord. gor. V Gorici 1883. Natisnila . . (kakor zgoraj); založilo vodstvo svetogorsko. 8⁰, 28 str.

27. „Devetdnevnica“ k časti milostne Matere Božje na Sveti Gori pri Gorici in druge molitve. Sestavil i. t. d. kakor pri drugi. 8⁰, 39 str.

Pohvalno kritiko je objavil v „Zvonu“ 1883 str. 732 prof. S. Rutar. Od svoje strani moramo le čestitati g. pisatelju na tako uzornem delu. Vsaka božja pot na Slovenskem (katera še nima) naj bi si oskrbela jednako poučno-nabožno knjigo in tako bi si tudi romarji omišljali najlepši spominek — ki je za dotične cerkve res aere perennius. (Konec prihodnjič.)

Janez Božič †. Slovenski pisatelj Janez Božič je dné 22. (?) maja umrl v Kortah na Koroškem. Janez Božič je bil porojen dné 15. oktobra 1829. leta v Lescah na Gorenjskem, v latinske šole je hodil v Ljubljani, kjer je nekoliko let prebil tudi v Alojzijevišči. Dr. J. Zl. Pogačar, tedaj vodja Alojzijevišču, nagovarjal je bistrega dijaka, da je začel pisati v Navratilovega „Vedeža“ in v Pogačarjev „Cerkveni List“ (zdanjo „Zg. Danico“). Leta 1854. dné 30. julija je bil posvečen za duhovnika in služil je potem za kaplana v Krašnji; od ondot odide za gimnazijalnega suplenta v hrvatsko Reko in iz Reke gré na Dunaj, da bi se izuril v klasičnih jezikih ter prebil preskušnjo za gimnazijalnega učitelja. Toda ker je oglušel, popusti jezikoslovje in se loti politike. Božič je bival na Dunaji v začetku šestdesetih let, ko se je v Avstriji pričelo ustávno življenje. Pridno je z Dunaja pošiljal „Novicam“ uvodne članke in politične dopise. Ko l. 1865. Einšpieler osnuje svojega „Slovenca,“ pokliče mu za urednika v Celovec Božiča. Zaradi članka, katerega je zoper tedanjega kranjskega dež. šolskega nadzornika kanonika Jurija Zavašnika, znanega učiteljskega samodržca in Slovencem neprijatelja, priobčil pod naslovom „Sawaschnigg — dvakrat Jurij!“ bil je Božič obsojen na več tednov v zapor. Ko l. 1867. preneha izhajati „Slovenec“, odide Božič spet v dušno pastirstvo in zadnja leta je pozabljen in bolehen pasel duše v mali gôrski vasi Korte (Trögern), ki na kranjsko-koroški meji med kranjskim Storžičem in koroškim Obirjem leži 993*m* (3138′) nad morjem. Poleg mnozih političnih člankov in dopisov je spisal še te knjige: L. 1853. je poslovenil sloviti angleški H. Stowe-in roman „Stric Tomaževa koča ali življenje zamorcev v Zjedinjenih državah severne Amerike;“ l. 1854. je izdal v Ljubljani „Vodilo grešnikov“ in l. 1862. je v Janežičevem „Cvetji“ dovršeno preložil na slovenski jezik Platonovega „Kritona in Apologijo“. Pokojnik je bil ljubezniv, vesel, pošten, omikan mož. Bog mu daj večni mir in sveta nebesa!

Akademija v ljubljanskem Alojzijevišči. Gojenci knezoškofovega zavoda „Collegium Aloysianum“ so dné 9. junija na čast visokorodnemu gospodu deželnemu predsedniku Andreju baronu Winklerju priredili akademijo, katero omenjamo za

tega delj, ker nam je napravila izreden in v Ljubljani nenavaden užitek. Vrhu lepega petja in dovršene glasbe, vrhu zanimivih govorov in deklamacij v slovenskem, nemškem, grškem, latinskem, hrvatskem, češkem, francoskem in italijanskem jeziku smo čuli namreč tudi govor v pristni, prekrasni stari slovenščini. Sedmošolec Ivan Oštir je evangelijsko priliko Изгыбльи сынъ govoril tako spretno, pravilno in razločno, da se mu nismo mogli prečuditi. Vprašali smo, odkod ta nenavadna spretnost in zvedeli smo, da se vsi gojenci (nad 40) poleg petja, glasbe in raznovrstnih starih in modernih jezikov iz svoje pridnosti vsak teden po dve uri učé tudi stare slovenščine, katero jim tolmači prof. Andrej Kragelj. Vemo sicer, da Alojzijevišče nima namena vzgajati samih filologov, vender so hvale vredni mladeniči, ki se iz svoje pridnosti vadijo v divnem jeziku naših praočetov, na podlagi katerega se jim bode lehko priučiti kateremu koli si bodi slovanskemu jeziku in kateri je jedina prava znanstvena podstava novi slovenščini. Vsa akademija pa je na povabljene goste naredila ta vtis, da bi gojenci ne mogli biti izročeni boljšemu vodstvu od sedanjega, ki se tako lepo ravna po Horacijevih besedah, napisanih v akademijski dvorani: Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci!

Franciscus Zanini. Gosp. J. Ž. priobčuje v poslednjem 6. zv. „Zvonovem" str. 368. „Litanije Napoleonove za Illyrske Deshele", ter se mu dozdeva neverjetno, da bi jih bil složil svoje dni duhovnik „Zanin." — Pogledal sem v tukajšnje župnijske matice in našel ime: „Franciscus Zanini m/p Coop." od l. 1771. do 1823. podpisovano. Služboval je torej nad 51 let v košanski fari! Kupil si je tukaj svojo hišo in četrt zemljišča; na starost ga je po noči v postelji sopuh od strele nekaj omamil, ter se je potem blizu 80 let star v Trst preložil. Hišo njegovo je pozneje kupil od njegove rodbine neki kapelan Božič iz Idrije, in od tega rodbine jo je kupila fara za stanovanje gg. kapelanoma. — To mi je vedel 84 let star mož povedati o kapelanu „Zaninu"; ime njegovo je izgovarjal: „Zanin", a ne „Caníni"; o litanijah Napoleonovih pa mi pozabljivi starček in ravno tako neka njegova vrstnica, katero sem o tem izpraševal, nista vedela ničesa povedati. Zdi pa se mi trditev Blaža Čeliharja zeló verjetna, da je litanije prav ta „Franciscus Zanini" — se ve, da še le po Napoleonovem padci, bil zložil, ker ne le po polnem v njegovo dobo spadajo, ampak si tudi Čelihar tega tujega imena ne bi bil mogel na celem izmisliti. Da bi bile litanije na preganeni pôli od Zaninove roke pisane, lehko bi primeril pisavo z ono v maticah, in o njej kaj več določil. Če g. priobčevalca ta stvar kaj bolj zanima, dopošlje naj mi rokopis v razsodbo.

V Košani. Matija Torkar,
župnik.

Srbski „Javor" prinaša v dobrem prevodu Jurčičevo povest „Lepa Vida".

Geschichte der slavischen Literaturen von A. N. Pypin und V. D. Spasovič. Tega monumentalnega dela je prišel na svetlo drugi zvezek II. knjige. ki obseza književno zgodovino češko, slovaško in lužiško-srbsko, tako da so v doslé izdanih dveh knjigah obdelane vse slovanske književnosti, razven velikoruske, katera pride v III. knjigi na vrsto. Z novega obračamo pozornost vseh omikanih Slovencev na to imenitno knjigo. I. knjiga stoji 6 gld.; I. zvezek II. knjige 6 gld. in II. zvezek II. knjige tudi 6 gld.; vsi do zdaj izdani zvezki tedaj 18 gld. Knjiga se prodaja po vseh naših večjih knjigarnah.

Hrvatska književnost se je v zadnjem četrtletji zopet pomnožila za nekoliko lepih plodov. Na prvem mestu nam je omeniti dveh novih časopisov. Od 1. aprila t. l. izhaja v Zagrebu po trikrat na mesec „Obrtnik", glasilo trgovinsko-

obrtniškega zbora zagrebškega. Že naslov nam kaže, da je to zgolj strokoven list, ki se v uvodnih člankih, v dopisih in v manjših poročilih peča z vsem, kar se tiče obrta in trgovine na Hrvatskem. Posebno se ozira na male obrtnike ter je zato prav popularno pisan. Drugi kaj koristni list je zabavno-poučni mesečnik „Neven“ ki izhaja v Baji na Ogerskem ter je zlasti namenjen ogerskim Hrvatom v Bački, katere zarad neugodnih politiških razmer le slabo greje duševno solnce, ki tako lepo sije na hrvatskem nebu takraj Drave. — Kako ljudje radi sežejo po leposlovnem čitanju, priča nam „Književno cvieće“ prerano umršega pesnika Vukelića, kajti že se je napravil novi natis, ki se tudi dobro prodaja. Stari bosenski frančiškan in znani pesnik O. Martin Nedić je izdal v Pečuhu veliko epsko pesen „Poraz baša, a zavedenje nizama u Bosni“ v šestih spevih, katero je že pred mnogo leti spisal, pa je zarad pomanjkanja novcev do letos ni mogel na svetlo dati. Pesen opeva resnične dogodbe in je torej tudi za poznavanje novejših bosenskih zgodeb jako zanimiva V Dubrovniku je izdal Matija Ban novo žalostno igro „Jan Huš“, in ravno tam so prišle na svetlo „Narodne humoristične gatalice i varalice“, ki jih je po Dalmaciji, Črni Gori in Hercegovini nabral. V. vit. Vrčević. Gotovo preimenitno narodno blago, kakeršnega je Vrčević že mnogo priobčil. V Zagrebu je prišel na svetlo 2. zvezek zadnjič oglašenih „slovanskih narodnih pripovedek“, ki jih izdaja V. Marik; Fabković pa je izdal „Pučke priče“ za odraslu mladež, prav zanimivo knjižico za vsacega, kdor se rad peča z narodnimi stvarmi. Od „hrvatske biblijoteke“ so prišli trije novi zvezki na svetlo; v 17. zvezku je tiskana nova izvirna pripovedka „Grilovica“ od mladega, a neimenovanega pisatelja, ki je gradivo vzel iz zgodovine Perasta in Boke v XVII. veku; 18. zvezek je prinesel „Zanimljive pripoviedke Sacher-Masocha;“ za 19. zvezek pa je prof. Vitanović iz novejše hrvatske literature izbral najlepše „romance i balade“ ter jim napisal primeren predgovor. — „Oblici graditeljstva u starom vieku i glavna načela gradjevne ljepote“ zove se prelepa knjiga, ki jo krasi 111 podob. Več o tej knjigi in o društvu umeteljnosti v Zagrebu povedali bomo drugo pot. Prav zanimiva je tudi „Spomenica hrvatskega družtva v Zagrebu“, v kateri čitamo, kaj je to društvo v desetih letih svojega obstanka storilo za poznavanje domače zemlje in prirode. Tudi o tem društvu prinesli bomo obširnejše poročilo. Ljud. Rossi je v posebni knjižici ocenil življenje in delovanje ranjcega akademika Dr. J. C. Schlossera-Klekovskega, ki si je pridobil velikih zaslug za poznavanje hrvatske flore. V Dubrovniku je V. Adamović priobčil zgodovinsko razpravo „O potresih grada Dubrovnika“ zlasti o velikem potresu leta 1667., ki je „stare hrvatske Atene“ tako razdejal, da se niso več povzdignile do nekdanje slave svoje. Dobro je došla ta knjižica zdaj, ko so hudi potresi ravnokar na tolikih krajih zopet pokazali grozno svojo moč in se ljudje bolj zanimajo za te čudne prikazni. — V Zagrebu je A. Rušnov izdal „Pučki-pravnik ili pravnički katekizam“, t. j. zbirko najpotrebnejših zakonov in pravnih ustanov, ki jih človek v vsakdanjem življenji mora poznavati. Druga poučna knjiga se zove „Domača perad“ (perutnina), katero je ravnatelj gospodarskega učilišča v Križevcih namenil učencem tega zavoda, ali jo je tako uredil, da bode vsakemu gospodarju in vsaki gospodinji dobro došla. Od šolskih knjig so prišle na svetlo: „Pedagogija“ III. dio: posebno obukoslovje od Basarička; „Geometrijsko oblikoslovje“ za mladež pučkih učiona od Marika; „Počela geometrije“ od F. Nenina; in „Biblijska povjestnica

za izraelsku mladež“ od Dra. Jacobija. Poslednja knjižica je zato zanimiva, ker nam priča, da se tudi judje v svojih šolah po Hrvatskem morajo posluževati hrvatskega jezika. — Naš rojak gosp. Vilhar, ki je pred kratkim izdal prelepo zbirko svojih skladeb, uglasbil je ravnokar za četvero moških glasov „hrvatsko himno“ od Preradovića. Čujemo, da isti skladatelj zlaga novo hrvatsko opero, za katero mu je besede spisal znani hrvatski pisatelj E. Tomić. — Matica Hrvatska je ravnokar razposlala knjige za društveno leto 1883. in sicer: 1. Maspero. Poviest iztočnih naroda (Občne zgodovine I. zvezek), 2. „Novovjeki izumi“, knjiga II. 3. „Žena u kući i u družtvu“ od dra. Lorkovića, 4. „Iz mladih dana“ pesme dra. Markovića, 5. „Gospodja Sabina“, izvirni roman od J. Sisolskega, 6. „Grof Ivan“, igrokaz u pet čina od Mažuraniča, 7. „Šenoa“: Sabrane pripoviesti. I. zvezak. Pri tej priliki nam je omeniti, da je „Hrv. Matica“ nagradila in kupila nekoliko prav dobrih rokopisov za prihodnje leto. — Akademija znanosti in umetnosti izdala je dve knjigi svojega „Rada“. LXIX. knjiga ima dve razpravi: Vukatinović: Opis ruža okolice zagrebačke, in dr. Gorjanović: Fosilni sísari Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Vsebina LXX. knjige pa je ta-le: „Junije Palmotić“ od A. Pavića (svršetak); „Nov prilog za istoriju akcentuacije hrvatske ili srpske“ od dra. T. Maretića (nastavak); „Nutarnje stanje Hrvatske prije XII. stoljeća“ od dra. Fr. Račkoga; „Dobrušta“ od N. Dučića; „Prievodi Ranjine Dinka“ od dra. Fr. Maixnera.

„Von Pol zu Pol.“ Brehmers Revue für das geistige Leben aller Nationen. Nemški literat Arthur Brehmer v Trstu je začel meseca aprila izdavati časopis, kateremu je namen, v izvirnih nemških in iz raznovrstnih romanskih in slovanskih literatur na nemški jezik preloženih leposlovnih in poučnih spisih podajati bralcem verno sliko vseobčnega mednarodnega književnega napredka. Časopis izhaja po trikrat na mesec v zvezkih, po dve tiskani poli obsežnih, ter stoji vse leto 12 gld., četrt leta 3 gld.; posamezni zvezki se oddajejo po 35 kr. Tisk je posebno ličen in razločen in vsa vnanja oblika časopisu prav prijetna. A kakor vidimo iz prvih sedmih zvezkov, ki so dozdaj prišli na svetlo, tudi vsebina je prezanimiva in vse hvale vredna. Posebno je omeniti, da vsak zvezek daje záse celoto in da se spisi ne trgajo in ne nadaljujejo iz zvezka v zvezek. Tu imaš polno mičnih pesnij, razprav in novel iz nemške, češke, poljske, ruske, bolgarske, hrvatske, italijanske, španjske, francoske, rumunske in madjarske književnosti. Iz slovenščine so ponemčene tri pesni, med temi Gregorčičeva „Človeka nikar!“ in posebno lepo Jenkova „Slovenska zgodovina“. S kratka, časopis je vreden vsega priporočila in opozarjamo nánj tiste slovenske rodbine, ki si naročajo nemške knjige. Mnogo lepega in poučnega najde vsak v tem časopisu, in kar je največ vredno, brez vse politične primesi, katera se zadnja leta tako šopiri po tistih nemških leposlovnih listih, ki so razširjeni tudi po naših pokrajinah.

„Ljubljanski Zvon“
Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: celo leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30 kr., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamični zvezki se oddajejo po 40 kr.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: Fr. Levec.
Uredništvo in upravništvo v Novih ulicah 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji:
Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.

Leto IV. V Ljubljani, 1. avgusta 1884. Štev. 8.

Svetínja.

Bogastva ní mogla mi dati,
Svetínjo pobožno samó;
Na glas je solzíla se mati,
Pretežko je bilo slovó!

„Svetinjo, ná, zlato,“ je déla,
„Zaklàd tó čestit je, moj sín!
Od dédov sem jaz ga vzprejela,
Zdaj dajem ga tebi v spomín.

„Domače boš kraje ostavil,
Med tujimi hodil ljudmí,
Zaklàd pa tá moj ti bo pravil
O dômu, kjer mati živí.

„Rodove boš vídel srečnejše,
Zemljó bogatejšo drugód:
Svetínja te spomni: krasnejše
Od svoje ne najdeš nikód.

„In ko bi nas tujci grdíli,
Domačo nam smééšili last:
Svetínja te spomni, sin mili,
Da matere braniš mi čast! . . .“

Na glas je solzila se mati,
Ko težko jemál sem slovó;
Ničesar imela ní dati —
Svetínjo pobožno samó.

Svetínjo tó hranim jaz vérno,
Od matere dano na pot —:
Ljubezen za dom neizmérno
Za dom in nesrečni svoj rod.

Gorázd.

Mrtva srca.

Povest.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

Šestnajsto poglavje.

Don Cesar: Und seine Schwester!
Chor: Wehe! Wehe! Wehe!
— — — — — — — — —
Chor (Bohemund): Es ist gesprochen, du hast es vernommen,
Das Schlimmste weisst du, nichts ist mehr zurück!
Schiller: „Die Braut von Messina".

Proti večeru tistega dné je sedèl Ernest Malec v svoji sobi. Odtegnil se je družbi, ker je hotel sam s sabo premisliti še jedenkrat vse dogodke, ki jih je ravnokar doživel. Ali najprej je hotel govoriti tudi s hčerjo Meto, da bi se še danes vse dognalo. Ukazal je bil strežáju, naj poišče gospodično. Zdelo se mu je, da je predolgo ni. Malo ga je pričelo skrbeti in po mehkem stolu se je premikal tjà in sem. Tu in tam si je potipal z roko za vrat. Imel je občutke, da ga hoče zavrátnica zadušiti.

„Kje tiči toliko časa!" reče jezno, pograbi steklenico na mizi ter si nalije črnega vina v kupo. Ko je izpil, zajezi se na muhe, katere so mu sedale po potnem obrazu. V srdu je z modrim robcem tolkel za njimi.

„Saj je huje to čakanje, nego sem menil! Preklicana golazen!"

In zopet je vihtel modri robec po zraku.

Tedaj je prihitela hči Meta v sobo.

„Tu sem, ata!"

Bila je rudeča kakor cvet.

„Kje si bila, da te tako dolgo ni?" vpraša stari s kislim glasom.

„Na vrtu!" odgovorí in nehoté se je še bolj zarudela.

„Čemu ti je treba toliko krvi v licih. Saj se ne kuri na vrtu! Ha! ha!"

Dajal si je pogum, za tega delj se je glasno smijal slabemu svojemu dovtipu.

„Sédi, Metka, sédi!“ pravi mehkeje. „Sedaj je škof na vrtu in gospodje so se razkropili! Sedaj utegnem in s tabo sem hotel govoriti. Jezna pa mi ne smeš biti! Imaš nekaj vojaškega, nekaj odločnega, kar še celó mene, ki sem vender oče tvoj, časih spravi v strah. To bo revež prihodnji mož tvoj!“

Zopet se je smijal, da bi ga ne zapustil pogum.

Hči séde tik njega na stol.

„Tako je prav! Tu sedì tik mene!“

S tolsto svojo roko tipa po mehki njeni ročici.

„Silno te imam rad, Metka!“

In zopet gladi njeno ročico.

„Rajši od Viktorja, ki mi v jedno mér zapravlja denar. A tudi ti me moraš rada imeti, to ti rečem!“

Tu izpije kupo vina.

„Malo vina potrebujejo moje stare kosti!“ opravičuje se, potem pa se jej z nova sladká: „Rad te imam, in ti mene tudi, ali ne, Metka?“

„Da! da!“ odgovorí Meta hitro.

„Nekaj bi te prosil, otrok sladki! Nekaj mi moraš na voljo storiti!“

„In kaj, ata!“

Stari si briše z robcem plešasto glavo. Sedaj je prišel odločilni trenutek, a vedel ni, kakšno besedo naj rabi, da bi dekle ne vzkipelo. Zagleda se v arabeske na steni ter premišljuje.

„Nič tacega,“ odgovori počasi, „da bi se ti bilo bati. Ha! ha! Ženina imam za té, ha! ha!“

„Ženina?“ Vsa kri jej izgine iz lica, in kakor blisk se dvigne s sedeža svojega. Stari se dela, kakor da ni opazil vtisa svojih besed.

„Prihajaš v leta, Metka, in starost je najhujša bolezen pri dekletih, ha! ha!“

Neprijetno se je smijal.

„Tu pa se je častitljiv mož, dober mož, oglasil pri meni in poprosil za roko tvojo. Dejal sem si: dekle prihaja v leta, a snubači so bele vrane. Prideš v leta. Tista mehka kožica na lici se izgubí, izgubí se tudi svetlost las in šibkost telesa! Potem pa snubačev ni. A sedaj se je oglasil častitljiv mož, poštenjak, in vzeti te hoče!“

Ni jej gledal v obraz, ko je govoril te besede. Meta je slonela pri stolu ter skozi okno obračala pogled na večerno zarjo, zlatečo sivo gorovje. Dobila je bila nekje kos belega papirja in trgala ga mehanično, da se je pred njó po parketu napravil bel sneg. Konečno se obrne proti njej. Smilila se mu je, ko je tako bleda stala pred njim. Vstane in jej z debelimi prsti pogladi lice.

„Čemu se plašiš, golobica," vpraša boječe, „jedenkrat se moraš vender možiti. Saj ste dekleta za to na svetu, ha! ha!"

Ojačila se je: „A jaz se ne bom, ata, ne, ne!"

Srpo ga pogleda, tako da Ernest Malec nehoté zopet séde.

„Sédi tudi ti, Metka! Moj Bog, saj ti še povedal nisem, kdo te hoče. Ti pa hočeš takoj vse preobrniti, voz in voznika!"

„Kdo je? Še vedeti nečem! Malo me je skrbi!"

Prične jezno hoditi po sobi. Staremu upade srce.

„Poslušaj me vender, prepelica moja! Poslušaj me vender!"

„Nečem!"

„Sodar bi te rad, in to je vender tehten ženin!"

„Sodar, sladko-dišeči tisti notar?"

„Kaj notar! Ta je še otrok in záte ni. Ali vzel bi te stari, Lovre Sodar. Dobra duša je in kar je še bolje, polne ima vreče in shrambe. V svilo te bo oblačil ter ti plesal čisto po tvoji volji. Okrog prstov si ga boš ovijala in dobro življenje boš imela. In to je glavna stvar!"

Meta postojí pred njim. Ne odgovorí mu takoj. Srd jej dviga prsi in z bleščečimi očmi zre na roditelja svojega.

„Stari Sodar?" vzklikne zaničljivo s suhotno zvenečim glasom. „Vi bi me torej radi specali, ata, kakor spečate udebeljeno živinče iz hleva! In Vi ste mislili, da se bom v resnici dala položiti na tehtnico, da me prodaste, kakor voz starega blagá! Rajša grem služit, beračit po svetu, nego bi se udala temu staremu grešniku!"

Tik nje na mizi je stala kupa. V srdu svojem jo pograbi ter tréšči po tleh, da se razbije na drobne kosce.

„Rajša grem beračit! In ta človek, ki mi je že od nekdaj tako neprijeten z debelimi svojimi očmí. Prodati me hočete!"

Z belimi zobmí si grize ustna.

„Počakaj no, Metka, da ti povem in razložim. Ne bodi, kakor vrelo mleko, ki takoj prekipí. Naj ti povem!"

„Rada bi vedela, kaj mi imate tu pripovedovati," odgovorí hči trpko. „Vi me hočete prodati, a jaz se prodati ne dam. To je vse in druzega nič, pa — basta, kakor bi rekel sivolasi ženin moj!

„Ti ne veš, kako se mi godí," tarna stari, „ti tega ne veš!"

S tresočo roko si pogladi svetlo plešo ter globoko vzdihne. „Ti misliš, da je vse tako, kakor se vidi. Pa ni! Ko ti spiš, tedaj tarejo očeta tvojega skrbi, in spanje mu na trudne trepalnice sesti neče. Časih bi rad, da bi zaspal in se več ne probudil!"

Obstala je pred njim.

„In kaj potem?“ vpraša ostro.

„Imel sem nesrečne kupčije. In sedaj, da ti povem resnico, zapravljeno je vse. Če naši dolžniki danes hoté, spodé me lahko izpod strehe prednikov mojih, mene in vas otroke. Take so reči, ljuba Meta moja. Kaj potem? vprašala si. No, potem nam res ne ostaje druzega, nego beraška palica! Ž njo po svetu širokem!“

Ko hči ničesar ne odgovorí, dostavi še: „Pri tem je najhuje to, da si lehko pomagam, če imam le male vsote. Zopet bi prišel denar v hišo, in revščina bi se odgnala za vedno. Revščina, ki je tako grozna, če je človek kdaj v obilnosti živel! Potrebujem samó štirideset tisoč. A te moram imeti, moram imeti, če jih imam iz tál izkopati!“

Vstane in trd mu postane obraz.

„Dá mi jih Sodar, ali dá mi jih samó tedaj, če dobi tebe v zakon. Sedaj veš, kako je. Boljši je star mož, nego stradanje!“

„To mislite Vi, ali jaz sem drugačega mnenja! Za ves svet ga nečem tega umazanega skopuha. In če pride danes Nižava na nič in mi vsi ž njo! Dajte me živo v grob! Samó tega starega človeka ne! Če mi poda roko, mi je, kakor bi čutila na koži svoji mrzlega kuščarja! Z vsemi močmí me ne pritirate v ta zakon. Za tega delj govoriva rajša o pametnejših rečeh!“

„Meta,“ zastoče stari, „pomisli vender, da nas rešiš vse. Tudi je star in umrl bo kmalu!“

Suhotno mu odgovorí: „Otročja ljubezen mi ne naklada tacega bremena. Tudi roditelji ne smejo zahtevati od otrok svojih, da bi se njim na ljubo usmrtili. In za mé bi bilo to hujše od smrti. Da bo kmalu umrl! Te prozajične tolažbe bi si ne hotela privoščiti. Duša moja ni njiva, kjer bi poganjale take strupene rastline. Bogú dajem hvalo, da je tako! Naj živí vso večnost. Jaz pa ga vzela ne bodem. Rajša še danes zapustim Nižavo in če hočete samó z obleko, ki jo sedaj nosim na sebi!“

„Ali je to zadnja beseda tvoja?“

„Zadnja! Da bi tega zaljubljenega starca sleparila ter mu metala pesek v oči vse dní, ki jih bode še preživel v sivi starosti, za to sem predobra. Hlinavstva ne ljubim, in če se mi še tako drago plača. Tudi je še drug uzrok!“

„Drug uzrok!“

„Drug, in sicer najglavnejši. Takoj od pričetka sem hotela govoriti o njem, ali s svojim Sodarjem in tisočaki njegovimi ste me razsrdili preveč. Pozabila sem, ali sedaj je še vedno čas, da govorim!“

„No kakšen je ta uzrok?“

„Važen, kakor sem rekla. Sami ste dejali, da sem že v letih, in da se mi je čas možiti. Mislila sem že na to in srce moje si je poiskalo ženina, ki je boljši od Sodarjev, in če jih priženete celo armado!"

„Ti imaš ženina," vpraša oča sarkastično, „in za hrbtom mojim si si ga izbrala? Vraga, to mi napravlja veselje. Konečno pa vender ni kakov nižavski hlapec, ali kakov drugi mladenič take in jednake romantike, ha! ha!"

Nekaj časa se smeje, potem pa vpraša: „Ali smem vedeti, kdo je ta plemeniti ženin, ki je po volji deviškemu srcu tvojemu?"

„Smejete se lehko, ali pomagalo Vam ničesar ne bode. Vzamem ga vender, če je še tako smešen v Vaših očeh!"

„Povej vender, kdo je."

„Filip."

„Kakóv Filip?"

„Tekstor!"

„Filip Tekstor!"

Počasi je izgovarjal zlog za zlogom. Poskušal je vstati. Vidno mu je kri zapuščala lice, da je bil takoj bled, kakor stena. Odpiral je usta in z nekakim smrtnim strahom opazoval hčer, ki je mirno stala pred njim. Konečno se mu izruje vzklic: „Ali si zblaznela!"

„Zblaznela!" odgovorí dekle in ponosno se dvigne. „Ali ste res mislili, da tako po denarji hlepim, da bodem vzela v zakon moža, ki ima sive lasé in polno vrečo denarjev? V tem sem premalo Vaša hči, ata! Naj si obdrží oboje, denar in sive lasé. Živo sem si ohranila srce in bolje, da sem srečna v uboštvu, nego nesrečna v bogastvu. To je trdni moj sklep, in če je Bog razsodil, da mi je s Filipom trpeti in stradati, bodi tako! Še verujem v ljubezen in upam, da me ta vera nikdar zapustiti neče!"

Vstal je bil med njenim govorom. Sam s sabo mrmra besede. Iz steklenice si nalije vode na robec ter si moči vročo glavo.

„Ti ne veš kaj delaš, kaj govoriš!"

„Dobro vem, da Vam ni všeč, kar govorim. Pomagati si ne morem! Kaj me skrbé Vaši rudokopi, Vaše trgovine in Vaše špekulacije! Da me le Filip ljubi!"

„Dekle, ti si po polnem zblaznelo! Moj Bog, ali sem bil slep! Da bi ga bil pustil v Rusijo, v Sibirijo, ali tja, kjer je večni led in sneg! Da nisem opazil ničesar!"

Obstane pred njo in jo prime za roko: „Vse to si izbiješ iz glave! Če ne, prekolnem te še danes! Še danes te spodim, da boš šla bosa od hiše. Ti ne veš, kakšen sem, če se raztogotim! Moj Bog, kaka nesreča!"

„Izbij si ga iz glave!“ tarna starec in teka po sobi.

„Ne morem! Nečem!“

„Nečeš, Meta, nečeš?“

„Nikdar ne!“

„Hočeš me torej prisiliti — —?“

„Storite, kar Vam ljubo. Saj sem že dejala, da grem danes od hiše, in bosa, ako treba!“

„Imej pamet, dekle, imej pamet! Za Boga, ti ne veš, kaj počenjaš!“

„Vi branite Sodarjeve tisočake, jaz pa pravice srca svojega!“

„Sodarjeve tisočake! Naj jih vzame vrag! Meta, usmili se me! Usmili se bele glave moje! Vzemi, katerega hočeš. Sodarja zapodim in vrata mu pred nosom zaprem. Pomagal si bodem na kak drug način. Naj se mi prodá vse, samó tega človeka pozabi! Zavoljo usmiljenja do mene ga pozabi!“

Z jokajočim glasom je govoril te besede. Ali vtisa vender niso napravile.

„Ne morem in nečem!“ odgovorí hči ostro. Zbodljivo pa še pristavi: „Zdi se mi, da igrate komedijo, ata!“

„Komedijo! Ti se šališ iz starega očeta svojega! Tudi prav!“

Séde na stol. Obriše si obraz, izpivši kupo vode. Nekaj časa molčí ter se pri oknu zagleda v krajino, katero je pokrival tedaj že večerni mrak.

„Ako hočeš sama tako,“ izpregovorí zaspano, „mi je tudi prav. Ali nocoj to noč bodeš še jokala, kolikor nisi še vse svoje dni. Sédi in poslušaj! Kratka bo pripovest, ali bolje bode, če jo poslušaš sedé!“

Deklè molčé séde. Z nekako grozo jo napolnijo mrtvo-zaspane besede očetove.

„Sedaj poslušaj! Ker si sama hotela, povedati ti moram vse. Dolgo je že od tedaj, ali sence tistih časov sezajo še sedaj v življenje moje!“

Po kratkem premolku nadaljuje: „Nekdaj v mladosti svoji sem imel prijatelja. Dober človek je bil, ali jaz sem ga opeharil in pahnil v nesrečo! Mlad sem bil in strasti so kipele po meni. Mnogo sem grešil in če bi imel kaj vere, ne zatisnil bi v noči nikdar očij. Ali ti časi so pretekli. Kaj hočem! Mlad človek ljubi svobodo, prostost, in ne more prenašati nikacih okóv!“

„Mene pa vender hočete ukovati — —!“

„Potrpi, takoj zveš vse! Imel sem torej mladega prijatelja. Imel je ponižno, mehko naravo, in dobri prijatelji so smeli na njem drva cepiti, tako pohleven je bil. Njegova največja nesreča pa ni bila ta krotka in

nad vso mero ponižna narava. Največja nesreča mu je bila mlada, prekrasna žena, ki ni bila niti ponižna, niti mehka! V hišo sem prihajal in ta ponižni in dobri človek me je še sam vabil. Ako me ni bilo jeden dan, vprašal je takoj: kje si tičal, da te ni bilo? In tudi žena me je tedaj vedno vpraševala, kje sem ostal, da me ni bilo? Za tega delj sem prihajal, prav obilokrat prihajal. Dobri prijatelj pa me je puščal pri ženi svoji, hodil po svojih hlevih ter se veselil tolstih svojih volov, katere je potem drago prodajal na Hrvatsko ali Bog vé kam. Jaz pa sem tičal pri ženíci in drobil sem jej sladke besede. Bil sem človek, v katerem so kipele vse strasti. In tedaj sem še tudi obilo denarjev imel, ki jih sedaj nimam! Privadila se me je počasi; tako zeló se me je privadila, da sem jo smel nekega dné poljubiti v lice, dasi je bila žena prijatelja mojega, bratranca mojega Vida!“

„Čemu mi govorite o teh ostudnostih!“

Srdito je vstala s sedeža. Prijel jo je za roko ter jo s silo potisnil na stol.

„Tu sedì in poslušaj! Sama si hotela tako, torej poslušaj, in izpij, kar si si natočila. Da, draga, na Višavi se je vse to godilo. In tisti osleparjeni revež je bil moj bratranec Vid, ki je potem v širni svet pobegnil ter pustil na Višavi drobno in krasno ženo svojo. Morda si kdaj kaj čula o tem. Mogoče! Dolgo je od tedaj. Gotovo pa nisi do danes vedela, čemu jo je ta ponižni Vid potegnil v dalnji svet. Sedaj bodeš zvedela vse! Nekega večera je bilo. S Klaro, tako je bilo ime Vidovi ženi, šetala sva se po temni gozdni poti. Mož je bil odrinil s puško nékamo na polje. Morda je hotel vrabiče streljati, ki so mu vhajali v prosó. Čemu naj bi tičal doma, saj je bila žena v dobrih rokah, ha! ha! Po temnem potu sva se sprehajala, a jaz sem grešíl na temoto. Tik starega kostanja sem poljubil ženo bližnjega svojega na sladka njena usta. Ubogi Vid pa je tičal za kostanjem. Vse je videl in vse slišal. Namesto, da me je s strelom kakor vsteklega psa podrl na tla, grizel je jezik in molčal. Po noči pa je spravil otročiča svojega v potno torbo ter izginil čez goré. Takšen ponižen človek je bil bratranec moj, Vid!“

„Moj Bog, čemu mi vse to pripovedujete?“ vpraša hči nestrpljivo.

„Čemu? Takoj zveš in še prezgodaj. Kakor sem rekel, izginil je naš preponižni Vid čez goré. Tu na Višavi pa je ostala vitka njegova ženíca. Kaj je nama ostajalo, nego sladka ljubezen? In tej sva se tudi udala z vso silo kipečih src. Konečno pa se človek naveliča vsake ženske, in če je krasna kakor boginja. Tudi Klare sem se naveličal. No, ali vse to ne spada semkaj! Spoznal sem se s tvojo materjo, in ker mi ni kazalo, za vse večne čase nositi bremena skrivne ljubezni, oženil

sem se. Morda si zopet čula, da se je na dan poroke moje ustrelila gospá z Višave. Govorilo se je obilo, ali konečno je obveljalo mnenje, da se je usmrtila zavoljo toge in žalosti. Dobri ljudje so dejali, da ni mogla prenašati puščobe na Višavi, videč srečo in veselje na Nižavi! Prav mi je bilo tako. Ali v resnici se je ustrelila zavoljo mene in ne zavoljo nezvestobe moževe, ki jo je bil zapustil ter odrinil v široki svet! To pa še ni vse. Zveza moja s Klaro ni ostala brez nasledkov. Dobila sva sina in ta sin — — —"

„In ta sin!" Strastno se je dvignila Meta. Vsa kri jej zapustí lice. Oči se jej široko odpró in v grôzi in strahu zre svojemu rodítelju v trdi obraz. S tresočo roko se oprè na mizo in ponavlja z zamolklim glasom: „In ta sin?"

„Da, da, ta sin je Filip Tekstor!"

„Filip Tekstor!" vzdihne. Obide jo slabost. Po parketu se je zgrudila, da je niso vzdržale roke roditeljeve, ki je toliko gorje prouzročil otroku svojemu. — —

Drugo jutro je odhajal knez Janez Evangelist.

Pred Nižavo stoji njegov voz in konja se penita v sreberno-kovani opravi. Tudi druzih vozov se je bilo nabralo in vse je čakalo na odhod. Hlapci so pohajkováli med vozovi ter pričakovali gospodov.

Napósled stopi škof iz poslopja z vso množico spremljevalcev. Prišel je tudi hišni gospodar.

Ko stopi knez na dvor, pade na kolena ljudstvo, katero je bilo prišlo „gledat". Janez Evangelist se ozre po navzočnih ljudeh, povzdigne belo drobno roko in jih blagoslovi, leno in takisto življenja trudno.

Potem se obrne k hišnemu gospodarju.

„Da se zopet kmalu vidimo, gospod Malec! Vero imate! Vi ste naš mož!"

Zbranim gospodom pa reče:

„Gospod Blagor, želja moja je, da prisédete k meni!"

Z župnikom sédeta v voz. Kmalu potem oddrdrá vsa vrsta tja v pogorje, v deželo, kjer je hotel knez deliti birmo.

Pred Nižavo pa ostane Ernest Malec, in dolgo časa zrè za odhajočimi:

„Vero imate!"

Ali res?

Ernest Malec je bil tedaj pač v tacih okoliščinah, da ni smel imeti — nikake vere! —

(Dalje prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

21. Peter in Pavel.

Ko je dopolnil general Erger-Berger trideset let, začutil je potrebo, da gre v pokoj. Za domovino si je bil nabral že toliko zaslug, da se je zdela gospôdi njegova želja po polnem pravična. Dali so mu odpust brez dolzega odlaganja. Slabo mu se ni godilo niti v vojaški službi, ali jesti in piti vender ni mogel vselej, kar in kolikor bi bil hotel. Domá na graščini pa si je uredil življenje v vseh rečeh po svoji volji. Delal in premišljeval ni nič, take sitnosti opravljali so mu uradniki in družina. Po dvanajst ur na dan je spal, drugo polovico časa je porabil za tri glavne svoje zabave: lov, tepežkanje in jed. Lov je ljubil samó za to, da se naužije v hosti zdravega zraka in si ohrani zdravje. Zaradi ogromne debelosti ni mogel hoditi peš. Prejšnje čase so ga nosili hlapci, zdaj pa se je vozil na zlatih kólih, katera je dobil v dar od turškega cesarja, prijatelja svojega. V gozdu je dal izkrčiti daleč v goro prav položno in široko preseko, po kateri se je lahko vozaril. Streljal in ubijal je živali tako naredno, kakor mnogi drugi veliki gospodje tiste in tudi še pozneje dobe. Lovci so mu prignali pod nos kako ranjeno srno, ki je komaj gibala, grof jo je pogodil in vsi gonjači so zavpili: „Slava! General Erger-Berger je prvi lovec na Dolenjskem in Hrvatskem.“ S časom se mu je primrzil takšen lov, zdel mu se je pretežaven in zamuden. Nadomestil ga je s šalo, ki je bila gotovo pametna, da si ne baš duhovita. Lovci so morali poskrbeti, da se je nameril po kratki vožnji na divjačino, ki ni bila le obstreljena, ampak tudi že mrtva, odrta in — pečena. Kadar se je prav posebno udobrovoljil, kratkočasil se je najrajši s tepežkanjem. Vozniku, hlapcu ali kakemu drugemu človeku, ki ga je srečal, založil je s pestjo pljusko, ali ga brcnil od zadaj, ali mahnil po njem na vso moč s palico, ali pa ga zbodel v stegno z ostrim šilom. Tega ni delal iz jeze, nego za svoje veselje, da se je smijal. Kolikor bolj se je udarjenec in ranjenec zvijal, kremžil in cmeril, toliko ljubše je bilo grofu, tem obilnejšo nagrado je vzprejel od njega za bolečine. Pograbil je vsakega, kogar je tepel, za uho ali za nos in ga vlekel v grajsko klet ter ga napojil prav do sitega. Napósled mu je dal kakov srebern denar, za naméček pa navadno še jedno pljusko ali brco. Take šale se dolenjskim graščákom niso zdele surove in sramotne. Zadnji prijatelj jim je bil, kar jaz vem, žlahtnik Paravić.

Mož ni bil slovenske krví, ali imel je slovenske podložnike, tudi je zahajal rad v Ljubljano, v Ribnico in na Toplice. Pretepel in obunkal je marsikaterega našega rojaka. Mnogi so komaj čakali, da jih lopne, kajti so dobro vedeli, da se jim bo mastno plačal vsak udarec. Lov in tepež je zmatral Erger-Berger bolj za postranski veselici, glavna zabava pa sta mu bila in ostala v vojski in miru jed in pijača. Obedi so mu trajali od poludné do kasne noči. Menj nego trideset skled ni prišlo noben dan na mizo in to še brez sadja, potic, tort in drugih slastíc. Tajna zgodovina dolenjskih „vaših gnad“ zapisala in ohranila nam je na tanko spomin tistih jedil, ki so najbolj dišala slavnemu generalu. Ta obedni izkaz nam spričuje, da se je kupilo in omislilo za njegovo lišpavo grlo in obširni želodec vse, kar koli se je nahajalo sladkega, prijetnega, okusnega in pomičnega v bližnjih in dalnjih deželah, naj ležé v Evropi ali Aziji, takraj ali ónkraj atlantskega morja. Pohvalno se mora priznati, da pridelkov in priredkov domačega kraja ni zaničeval tako neumno, kakor nekateri naši „domorodci,“ ki so razvpili Dolenjce za najslabše kmete v cesarstvu in se silijo s to nesramno lažjo celó v časnike slovenske. Naše dobro izpitane kopune je imel za najžlahtnejšo kúretino na svetu, s katero se ne morejo kósati niti sloveči hrvatski purani, ne ogerske gosí. Trdil je, da se jih človek nikoli ne naveliča, če jih jé tudi trikrat v tednu. Kruh mu se ni smel peči iz nobene druge pšenice, nego iz podgorske, kajti je našel v njej take odličnosti, ki jo povzdigujejo nad isto italijansko. O banaški je molčal, ker se je je takrat še malo pridelovalo v opustošenem Banatu. Neizmerno je častil in hvalil tudi smetano dolenjskih krav, ki se pasó po suhih, sladko-travnih gorskih košenícah in lazih. Jednako visoko je cenil sočno sviníno zakrakovskih prascev. Vselej, kadar jo je užival, smijal se je bedakom, ki so dobivali svinje in svinjsko meso z Nemškega in z Italijanskega. Slovenske čebele in čebelarje je razglasil za najprve v Evropi, in znanost mu je pozneje to mnenje potrdila. Njihov méd mu je bil najljubši zajutrek. Isto tako je jedel v slast čudovito dobri fižol, ki raste po dolenjskih vinógradih, naj bo nakolski ali pritličnik, prajz, češnjevec, kôks ali samozrnec. Poleg govedine morala mu je stati vselej skodelica hrena. Tudi ta je bil domač pridelek, izkopan blizu Prečine iz prhke zaloške zemlje. Krškim rakom je začel grof prvi širiti po svetu slavo. Najokusnejši so se mu zdeli rumeni velikani, ki jih je pralo šumeče slapovje pri Žužemberku, in pa tisti težki korenjaki, ki so gomazili v skalovji pod Rumanjo Vasjo. Ali on je dokazal, da živé preizvrstni raki v vseh dolenjskih vodah in ne le v Krki. Ko so ga vprašali, katerim bi odločil itak prvo mesto, dejal je, da imajo naj-

krhkejše in najslajše meso mirenski v obližji grada Rakovnika, ki je dobil od njih svoje ime. Postrvi so mu nosili ribiči iz več studencev, najbolje so se redile po njegovi misli v Težki vodi. Káko pa je častil in ljubil bolj nego vse druge reke zaradi odličnih sulcev, ščuk, víder, povodnih rac in labudov, ki so mu dohajali iz njenih valov na mizo. Tudi za gobe spada po njegovem spričevanji dolenjska krajina med najbolj blagoslovljene v Evropi. Zlasti se je obveselil, če je zagledal zajca. Gobe te vrste so tako silne, da napolni že jedna sama velik prerámen koš! O sadji mi ni treba govoriti. Dolenjske slive so sladke, kakor cuker, pa ni čudo, da grof ni maral nobenih drugih. Dolenjsko breskev je imenoval oduševljeno diko in ponos dežele slovenske, kraljico in zmagovalko vsega avstrijskega sadja zaradi njene divne lepote, sočnosti, dobrote in dišave. Denarjev je potrošil se ve da največ za draga francoska, španjolska in ogerska vina, ali izkušnja ga je izučila, kako dobro se prileže želodcu tudi domača kapljica, zlasti tista, ki dozoréva v Gadovi Peči, v Drénovcih, Grčevji, v obeh Trških gorah (novomeški in krški) in v mali, ali neskončno prijazni Góbici pri Šent-Rupertu. Ker je hrepenel general Erger-Berger tako strastno po vseh dobrih darovih matere prirode, ne moremo se čuditi, da je zmatral za glavne svoje uradnike kuharje in kuharice. Isti oskrbnik se ni smel povzdigovati nád-nje. Za nadzornico in vodnico vsega kuhinjskega svetišča in dela je izbral grof izmed mnogih tekmic hčer našega rodú, bistroumno Meto. Dolenjke slové že od nekdaj za dobre kuharice. Meta se je porodila v Šent-Vidu pri Zatičini, ki nam je dal že toliko glasovitih krasotic in umételjnic. Z lepoto je Bog ni nadaril baš obilo, ali razven obrta svojega je znala in razumela še marsikaj druzega. Jednako spretno je rabila jezik svoj in svojega bližnjega. Ustni grajski „dnevnik“ je uredovala neprekosno korenito in duhovito. Znanke je imela v kuhinjah in otročjih spalnicah vseh dolenjskih gradov. Od njih je zvedela hitro in na tanko vse novice, zgodbe in skrivnosti grajske gospôde ter jih poročevala potem se vé dobro osoljene in začinjene svoji gospé in prijateljicam. Meta je pazila na vso kuho, sósebno pa jej je bilo skrbeti za okusno juho, vlažno govédino in slastno priváro in omako. Razne pečenke pa je pripravljal drug zvédenec, Kraševec Balša. Grof je iztaknil ta biser kuhinjski pri baronu Rosnarji, vrstníku in prijatelji svojem, ki ga je bil povabil na obed. Tako dobre pečenke kakor na tem kosilu ni prej nikoli jedel in v glavo mu puhne misel, da mora biti Balša vsekako njegov. Barona vpraša, koliko mu dá za kuharja. Dobivši nepovoljen odgovor, da ni in ne bo nikoli na pródaj, začne nagovarjati Balšo samega, naj pride k njemu služit. Sluga mu velí, da bi

se tega ne branil, ker mu se godí pri Rosnarji dosti slabo, ali ga ne sme zapustiti, kajti je podložnik njegov. Grof se zasmeje: To nič ne škodi. Čakaj danes štirinajst dnij zvečer za grajskim vrtom. Ker ne smeš iti od tod z lepo, bomo te ukradli. Čez štirinajst dnij prideta o mraku za baronov vrt dva grofova hlapca, posadita Balšo na konja in odjašeta z njim proti Gorjancem. Spretne slastíčarice Polone se je polastil Erger-Berger na drugačen način. Služila je prej pri vitezu Šalku, s katerim je bila zadovoljna, da ne bi bila šla rada od njega. Šalk se je zabavljal najbolj z igro. Grof najame za veliko plačílo glasovitega kvartača Šinkenturna ter ga pošlje k vitezu, da bi se igral z njim za Polono. Vitez izgubí igro in Polono, katero odvede zmagovalec k Erger-Bergerju. Blizu Metlike stojé na lepem prostoru tri cerkve jedna zraven druge, ta kraj se zove zdaj: „Pri Treh Farah.“ Proščenje, ki se vrši tukaj jeseni, spada med največje in veselejše cerkvene shode na vsem Slovenskem. Zbere se po šest, kdaj, pravijo, tudi do deset tisoč ljudij, po največ Belih Kranjcev in Hrvatov. Namolivši se okrepčujejo se romarji preprijetno pod košatimi lipami. Napêče se takrat svinínе in vsakega mesá za celo vojsko. Grofu je nekdo povedal, da ne zna peči jagenjčkov na ražnji nihče na svetu tako okusno, kakor tamošnji Vlahi in Hrvatje. O resnici tega poročila se je hotel uveriti in prišel s tem namenom na proščenje k Trem Faram. Tudi njemu se je zdel vlaški jagenjček neskončno dober, meso mu se je topilo kar samó v ustih. Précej zaprosi dečka, ki ga je spekel, naj pride k njemu služit v njegov grad, plače mu bo dal, kolikor bo zahteval. Vlah, ki se je zval Dáne, pogleda svoje rojake, ki mu prikimajo in odgovori grofu, da gre z njim. Ta služba je trajala le tri mesece, končala se je s takšno strahoto, kakeršne še Erger-Berger ni nikoli doživel. Dáne se je bil dogovoril z Vlahi, da so planili o polunoči v grad. Ker jim je odprl vrata, razsuli so se brez zapreke po izbah in shrambah. Najrajši bi si bili prisvojili dragoceni, zlati voz. Uprl se jim ni noben človek. Družina so se poskrili v kleti in pod streho ali pa so pobegnili v bližnjo hosto. Nemški uradniki, katerih je bilo dovolj v gradu, pa so po nekem čudnem naključji to noč kar na naglem zboleli ali pa so morali ostati pri bolnih svojih ženah in otrocíh. Resnična zgodovina bo oznanjevala do konca vekov slavni čin, da je rešil grof brez tuje pomoči čisto sam grad, imetek in sebe. Ko se je predramil in slišal, da so prilomastili razbojniki, rekel je gospé, naj odpre okna, potem pa je začel rujoveti na vse junaško svoje grlo: „Pomagat! pomagat!“ Glas mu se je razlegal, kakor grom po dolini in dobravi. V bližnjih vaseh se ljudje prebudé. Od kraja so mislili, da je izdivjal in tuli grajski bik. Hlapec, ki je pribežal po cesti, jim pové,

da so v gradu Vlahi in da brž ko ne odirajo grofa na meh. Ta novica dvigne kmete iz postelje. Vreli so od vseh stranij skupaj, da bi videli na svoje očí, kako se vrši zanimljiva prigodba. Grofu niso mislili priti na pomoč. Pozneje bomo zvedeli razloge, zakaj jim se ni mogel lahko smiliti. Koristili so mu itak s prihodom svojim. Ko zapazijo razbojniki toliko množico, ki je še vedno narastala, preplašijo se, zapuste grad in pobegnejo v gozd brez zlatega voza in skoraj brez plena. Erger-Bergerja je strah, ki ga je to noč prebil, tako prevzel in izbegal, da je ležal več tednov bolan. Od takrat je črtil ne le Vlahe, ampak tudi njihovo pečenko.

Z lepo svojo gospó Notburgo je živel grof v zlogi in prijaznosti. Za mlajših let ni zaničeval niti kmetiških deklic. Tudi v zakonu je gledal kaj rad naše brdke Dolenjke. V tem se ni razlikoval prav nič od drugih graščákov. Marsikatero je uščipnil v lice ali v uho in jo povabil k sebi v klet ali v zídanico ter jej dal piti dve, tri kupice dobre staríne. Zaradi takih šal niso gospôda nikogar grajali. Kmetiški ljudje so sodili ostreje in svarili dekleta, naj se varujejo, ali niti oni niso trdili, da bi bil Erger-Berger kakov prešestnik. Gospá se ni nánj nikoli potožila ne za to, ne za kako drugo reč, morda zato, ker se ni vtikal čisto nič v njene veselice, spletke in tajnosti. Kakor vsaka ženska je imela skrivnosti svoje tudi ona in to jako zanimljive. Ko je prišla na grofov dom, od kraja ni brzdala dosti objestnega svojega srca. Dostikrat je jahala kar sama po več ur, kdaj po prisojnih lokah, kdaj pa tudi po temnih gozdih, pohajala je gradove sosedne gospôde in se pomenkovala odkrito na vsa usta z vsakim človekom, tudi s podložniki svojimi. Vesele slovenske fante je gostila rada v domači zídanici in poslušala vsa zamaknena njihovo petje večkrat v kasno noč. To življenje jej je jako ugajalo, ali jej je prineslo tudi neprilike in škodilo dobremu njenemu glasu. Po vsej deželi je šla govorica, da je zaljubljena v vsakega odrastenega človeka, če je le moškega spola, naj bo kmet ali gospod. Ta slov jo je prestrašil in razkačil. Prijaznost proti vsakemu jo mine, gostiti ni hotela nikogar več, fantovske druščine se je bala in skrbno ogibala. Brez prijetnega pomenkovanja niti zdaj ni mogla prebiti, ali poiskala si je tovarišev, ki so znali molčati. Izmed vseh je odlikovala najbolj Opasnikovega Janeza, ki je bil pa te časti tudi najbolj vreden. Rešil jo je iz nevarnosti, ki se je zdela ljudem prav majhna, ali je bila morda prav velika. Sprehajaje se po travnikih, namerila se je na veliko, bodljivo kravo. Maroga se zaletí proti njej in bila bi jo nasadila na roge, da ne priskoči iz bližnje Opasnikove hiše korenjak Janez, ki besno žival zadrží. To junaštvo mu odrpè Not-

burgino srce. Še tisti dan ga pokliče v grad in mu velí prijazno: Ti ne boš več tlake delal, služil boš v gradu, preseli se précej sèm k nam. Janez je bil jako priden in pošten sluga. Grofinja ga je postavila kmalu za paznika vseh grajskih delavcev, potem, kar je bila še višja stopinja, za voznika svojega, napósled pa celó za varuha svojega in za osvetnika časti svoje. Ta služba je bila za Janeza lahka in ne mara tudi jako prijetna. Moral je ostati, kolikor se je spodobilo, zmerom blizu gospé in pretepsti vsakega, za kogar je zvedela, da jo je obrekoval in osmehoval. Janez se ni zbal treh, takšen hrust je bil. Jednega je sunil v prsi, da se je zvrnil vznak, druga dva pa zgrabil za vlase in trkal z glavo ob glavo s tako silo, da nista védela, če sta živa ali že mrtva. Meta je povedala, da je sin Turnskega barona Gene, ki mu pravijo doktor, opisoval v veliki družbi Erger-Bergerico in dejal, da ima ona tri duše v sebi: sračjo, kačjo in kozlovsko, svoje pa nobene. Grofinja ukaže Janezu, naj gre čakat jezičnika v hosto, kamor hodi na lov in na samem naj ga kazni tako, kakor misli, da je zaslužil. Janez odide v gozd in se našemi, da ga mladi baron ne bo mogel poznati. Ugledavši ga plane vánj in kakor bi trenil, podere ga na tla in zveže. Najprej ga začne mazati z voljno, tenko šibo, govoreč neprenehoma: Ná to za sračjo dušo! Razbivši šibo ga je natepal z debelo palico, govoreč jedno za drugim: Ná to za kačjo dušo! Ko mu se zlomi palica, pa ga jame udrihati z bičem, ponavljaje besede: Ná to za kozlovsko dušo! Baron je klical dolgo na pomoč, potem pa je utihnil in se ni ganil, kakor da bi bil mrtev. Po noči se je zopet predramil ali se ni mogel dvigniti. Preteklo je pol leta, predno je okreval. Po vsem životu, tudi po obrazu so se mu raztezale od nemilih udarcev črne, višnjeve, zelenkaste in rujavkaste proge in riže, ki mu niso nikoli po polnem izginile. Zlasti levo lice mu je ostalo grdo razpraskano in pisano do smrti. Grofinja je kar plesala od veselja, da je Janez pravo kazen tako dobro pogodil in izvršil. Kupila mu je lepo, gosposko obleko, prosto kmetiško ime Janez izpremenila mu v Žandelj in niti vpričo ljudij ga ni imenovala odslé nikoli drugače nego: prijatelj moj! Erger-Berger je imel pri sebi tudi staro sestro svojo, ki je bila zatratila lepi svoj imetek na jako čuden način. Dolenjci pripovedujejo o neki gospé, ki je podedovala devet gradov in zapravila vseh devet s tem, da ni jedla nič druzega, nego k u r j e k ó ž i c e. Ko je zaklala zadnjo kokoš, obrala je, ker je bila še lačna, tudi mesó. Takrat je plesnila z rokama in vzdihnila obupno: Oh, da sem vedela, da je kurje meso tako dobro, imela bi lahko zdaj še vseh devet gradov in bi živela po gosposko do smrti. Ta sladkosnedna gospá je bila sestra Erger-Bergerjeva. Vzel jo je k sebi, da

mu pomaga vohati in nadzirati družino in podložnike. Tudi on je dobil po očetu devet gradov, ali ker je ljubil vsako dobro jed in ne samó kurjih kóžic, obvaroval se je sestrine nesreče in revščine. Osem graščin je prodal in stržil za vsako skrinjico zlatov. Te skrinjice je hranil v posebni izbi, ki je bila brez oken in odločena samó za denarje in dragotíne. Zapirala se je z debelimi železnimi vrati, ki so se zaklepala z raznimi ključi tako umétalno, da se ni bilo bati razbojnikov. Pet skrinjic se je s časom izpraznilo, ali tri so stale še polne, nedotaknene. Tudi velika graščina, katero je pridržal grof záse, dajala mu je tako obilne prihodke, da se je mogel še več let razveseljevati brez skrbi z najslastnejšimi založki in požirki. Bogastvo bi mu bilo upadalo gotovo bolj polagoma, da si ni našel tako prebrisanih uradnikov. Oskrbnik mu je bil rojak Valker. Brez usmiljenja je varal grofa in odiral kmete. Vsa gospôda so trdili, da so romali skoraj vsi zlati iz ónih petih skrinjic v požrešno njegovo malho. Grof itak ni mogel prebiti brez njega. Priljubila mu se je Valkerjeva nepopustljiva strogost proti tlačanom in čudovita natančnost in pazljivost, da niso mogli utajiti kmetje nì jednega klasa desetíne, ne jedne kapljice górščine. Najbolj pa mu se je primilil in prikupil oskrbnik s svojo pohlevnostjo, da je trpel z voljo in brez mrmranja vse psovke in udarce njegove. Razven njega je služilo grofu še sedem drugih tujcev, ki so bili vsi najčistejše kvakarske krvi. Rabil jih je za pisarje, sodnike, nadzornike, pregledníke in valpte. Častita imena teh mogočnih grajskih uradnikov nam je zgodovina ohranila. Zvali so se: Krekselkran, Šuršelšavf, Purcelpavm, Štrunkkibel, Plumpbitel, Kalbšimel, Fermaledajterer. Čebelarstvo in ribištvo pa je bilo izročeno v skrb našemu rojaku, g. Lenkarju. Ta mož je služil grofa zvesteje, nego vsi kvake. Zasačil je vsakega prestopnika, ki je zakrivil kako kvaro v ulnjaku ali na vodi in ovajal gospodarju tudi take reči, ki prav za prav niso spadale v njegovo področje. Njega in Valkerja so črtili kmetje najhuje, ker sta jim storila največ krivic in jih dala največkrat pretepati. Lenkar se je pokoril za grehe svoje že na tem svetu, naprtil si je bil pred oltarjem jako hudobno ženo, ki je delala z njim skoraj še grje, nego on s slovenskimi rojaki svojimi.

Erger-Berger si za življenje svoje ni ustanovil mnogo pravíl, ali tistih, katera je imel, držal se je čvrsto, trdokorno, nepreprosno, da ne bi bil odjenjal za ves svet. Bil je uverjen, da treba upravljati podložne tlačane z istimi sredstvi, kakor vojake: s palico in strahom. Kmeta je zmatral za blatno, podlo in jako nizko stvarjenje, ki ne sme imeti in zahtevati nobene pravice. Trdil je odločno, da izpolnuje svoje dolž-

nosti tem bolje, kolikor ostreje se govorí in postopa z njim. Palica je vladala tisti čas na vseh graščinah, ali grof jej je dal tako obširno oblast in veljavo, kakeršne ni imela nikjer drugod na Slovenskem. Kazen so izvrševali navadno biriči ali dostikrat jim je pomagal tudi on sam. Menj nego pet in dvajset se jih ni odštelo nobenemu grešniku, potem je pristopil kdaj Erger-Berger in dejal: Da si boš nauk bolje zapomnil, ná še te-le, in naložil mu jih je pet ali šest s svojo roko. Kadar se je peljal na polje k delavcem, nesel je vselej za njim hlapec glasovite grajske „vice“. Te vice so bile dolg, stisnen košek, v katerem so se nahajala grofova trapíla: šibe, palice in biči. Ime so dobile od tod, ker so se čistili in odvajali z njimi tlačani lenobe, zabavljivosti, zvijače in upornosti. Šib ni bilo več nego tri: leskova, brezova in brinjeva. Padale so le na trupla slabih in starih bab, na možake pa samó takšen dan, ko je bil gospod prav dobre volje. Tudi palice so bile različnega lesa: glogove, hruškove, kostanjeve i. t. d. Delavci so se najbolj bali trnove, ki je bila grčasta in jako debela in težka. Dosti bolj nego vse šibe in palice čislal in ljubil je grof svoje biče. Slonela jih je v „vicah“ cela zbirka. Nekatere si je dal splesti iz lanenega ali konopljenega vlakna. Drugi so imeli na držalu privezan dolg remen in na njem priplet, od katerega je zarudelo marsikatero tlačansko uho. Na jednem pripletu je visela svinčena kepica. Ta strašni bič je vihtil Erger-Berger nad hujskači in dražljivci. V jednega (konopljenega) bila je vpletena železna žica. Dika „vic“ pa je bil nalašč za grofa iz volovske kože ustrojen remen s tremi robovi. Bil je trd, kakor žebelj. Koder je priletel, zasedla je précej kri in take rane so se dolgo poznale. V košku sta bila spravljena tudi dva korobača. Jeden je imel pet kratkih, ali sila debelih vrvij z ozli na konci. Grofu ni rabil po gostem, ker se mu je jedenkrat pripetilo, da je zamahnivši z njim udaril samega sebe, na veliko radost vsem tlačanom, ki so se komaj premagali, da se niso na glas zasmijali. Vice dobivale so se sem pa tam nekdaj po več graščinah. Jedne so strašile med Krko in Ljubnim še leta 1847. Ali te so bile nedolžna igrača proti Erger-Bergerjevim. V košku je tičala brezova šibica, tenka drenova palica, „štaberl“, s kakeršnim so pokorili takrat učeniki razposajene šolarčke, in pa nekoliko — kopriv. Z njimi je šegetal šaljivi gospod preveč jezikljaste púnčike po ustih.

(Dalje prihodnjič.)

Vinko.

Spisal Jos. Starè.

II.

Bilo je o vélikem Šmarijinu. Solnce je bilo že visoko na nebu in je čarobno zlatilo vrhove očaka Triglava, ki je sivo svojo glavo ponosno dvigal proti modremu nebu. Niti najmanjše meglice ni bilo najti na čistem obzorji, le zdaj pa zdaj se je povzdignil škorjanček ter je presladko odžvrgolel jutranjo svojo pesen. Vedno pomlajajoča se priroda je razkrila pred teboj vse svoje krasote, in kakor gizdava deklica se je zadovoljna ogledovala v mirnem zrcalu Bledskega jezera. Ves omamljen od tolikega sijaja si obstal in se zamislil. Kar te glasna godba prebudi iz sanj. Ozreš se, in na cesti od Zagorice se ti kaže nenavaden prizor. Velika množica ljudij, gosposkih in kmetskih, domačih in tujih, pomika se veselo proti jezeru, da se kar cesta kadí. Pred njimi stopajo godci in trobci, a nad glavami jim vihrajo trobojne slovenske zastave. Največja nosi pozdrav od Jadranskega morja in kliče planinskim bratom: „Složimo se!“ Glasba in petje, „živeli!“ in „slava!“ povzdiguje slovesno veselost, da se razlega in odmeva daleč na okoli. Pri jezeru se ustavijo rodoljubni popotniki in umolknejo; njihovim očem se je pokazal jeden najlepših biserjev božjega stvarjenja, o katerem pesen poje, da je „kinč nebeški“. Dolgo so strmeli in delj ko so občudovali ta „raj slovenski“, bolj se jim je v srci razplamenil ogenj čistega domoljubja. Hitro je minula ura za uro, že je solnce stalo na temenu, a od grajske cerkve je glas zvona oznanil poludné. Trobci zatrobijo, zastave se vzdignejo in vsa množica bližnjih in dalnjih gostov se napoti proti Gradu.

Na visoki strmi pečini prav tik jezera stoji, kakor orlovo gnezdo, bledski grad. Tu so se nekdaj mogočni brižinski škofje krepíli v zdravem gorenjskem zraku, in takrat je tu gori bilo pač živo in veselo. Danes pa je vse zapuščeno in prazno, in le tu in tam najdeš še kako znamenje minule slave. Pod gradom stojí stara župna cerkev, a za njo so po gorski rébri razpostavljene hiše in koče nekdanjih bledskih kmetov. To ti je tako zvana „vas v Gradu“, ki je vsa skrita v gostem sadnem drevji, da je skoraj ne vidiš, dokler nisi v nji. Pot skozi vas je sicer kamenita in ozka, pa je tudi prijazna, kajti zelena drevesa molé svoje veje čez njo in od hiš jo ločijo gredice lepih cvetlic. Tod se je počasi pomikal slovesni sprevod. Konec vasi se je razširila pot v gladko cesto,

in kraj nje zagledaš že od daleč lepo, zidano hišo z gornjim nadstopjem, kakeršnih po Kranjskem sploh imajo gospodarji, ki so se z imetjem in omiko povzdignili nad preprostega kmeta. Pred hišo je prostorno dvorišče, posuto z drobnim peskom, a med njim in med gospodarskimi poslopji je vrtec, nekoliko dreves in prav ličen golobnjak. Kamor se ozreš, vse je čisto in snažno, kakor na praznik. Za hišo je velik travnik, a pogled je odprt proti Savi in okroglemu, visokemu Stolu, ki loči Kranjce in Korošce. Le-sem se je napotila domoljubna družba, da praznuje zvezo in zlogo vsega slovenskega naroda. V poln „vezan“ kozolec so zasadili zastave, in pod njim so sedli za mizo Hrvatje in Korošci, Primorci in Štajerci ter domači Kranjci. Vse je navdajalo jedno čustvo, ki sicer ni bilo vsakemu jednako jasno, vender pa je vse jednako navduševalo in povzdigovalo. Bila je ravno nova prehodna doba. V narodnem življenji se je jelo zopet daniti. Kakor kmetovalcu ob slabem vremenu delo zaostaja, tako Slovenci dolgo dolgo niso mogli dočakati ugodnega vremena, da bi mogli obdelovati polje svoje. Zdaj so znamenja kazala na bolje. Toda dela je bilo mnogo, delavcev malo. Sešli so se torej iz vseh krajev, da bi drug druzega vzpodbujali in se posvetovali, kako začeti. Pesnik Lovro je vzletel na lahkih krilih bujne domišljije svoje v davno minule čase ter je pri starih Grkih iskal vzorov slovenskemu narodu. Kakor so se v Olimpiji zbirali pesniki in umetniki, tako naj bi se slovenski pisatelji vsako leto shajali na Bledskem jezeru; tu naj bi v svečanem zboru čitali plodove uma svojega in najboljšemu dosodili lovorov venec. Pesniški govor je vso družbo napolnil s pesniškim navdušenjem. Vsi so se ujemali z Lovrom; zdaj se je vzdignil jeden, zdaj drugi, in ni ga bilo konca rodoljubnim razgovorom.

Pri konci dolge mize je sedèl mladenič srednje rastí. Po rumenkastih laseh bi sodil, da je mirne krvi, ali za naóčniki so živo migljale modre njegove očí, in ko so mu domoljubne besede udarjale na uho, zarudel je zdaj po vsem obrazu, zdaj mahnil z roko. Napósled se tudi on vzdigne in poprime besedo. S tresočim glasom je razlagal, koliko plemenitega dela čaka mladine slovenske, in rotil je vrstnike svoje, naj ne zamude pravega časa, ko jim je nabirati znanja in vednosti, da bodo potem koristili narodu in mu pomagali do boljše bodočnosti. Odobravajoči „živel“ je donel od vseh stranij nadepolnemu govorniku, ki se je nekoliko sramoval, nekoliko pa je bil ponosen na prvi korak, s katerim je stopil v javno življenje. Ta mladenič, na katerega so zdaj bile uprte vse oči, bil je Vinko. Na usodepolnem svojem potovanji v Prago se je udeležil bledskega shoda, da bi se seznanil

z veljavnimi slovenskimi možmí ter ob jednem videl najlepši kraj domovine svoje. Spomin na Bledsko jezero ga je imel pa tudi ohrabriti, da ne bi obupal, če bodo hudi viharji hoteli polomiti mlado drevesce njegovih nad.

Solnce se je že nagnilo na zahod, ko se je vesela družba vzdignila izpod kozolca ter šla proti jezeru. Brez števila ladij je bilo pripravljenih in vse so napolnili národni romarji, da se odpeljejo na otok, ki je Slovencem že takrat bil sveto mesto, ko jim še ni svetila luč večne resnice. Kdo bi opisal, kaj človek čuti, kadar se pelje po Bledskem jezeru! Kamor se ozreš, povsod je lepo, da ne more biti lepše; priroda se ti zdaj kaže tako ljubezniva in prijazna, da bi se kar poigral ž njo, zdaj je zopet vzvišena in veličanstvena, da bi najrajši pokleknil in molil vsemogočnega stvarnika tolikih krasot. Taka čustva so navdajala naše popotnike, ko so se vozili proti otoku, in česar je polno bilo srce, to je razodevalo navdušeno petje. Sredi jezera molí iz vode majhen, ves z zelenim drevjem zarasten holmec, a sredi goščave se beli lična cerkvica Matere božje. To ti je „otok bleški“. Pravijo, da so stari Slovenci tu častili boginjo Živo, a poganski duhovniki, da so tu prorokovali. Mogoče. Nekaj skrivnostnega ima ta otok. Posvetnega hrupa ni daleč na okoli, in nič te ne moti, če si misli svoje povzdignil k nebu, ali če si se vtopil v sladke sanje. Pluskanje vode in šumenje listja ti le še bolj povzdiguje razdraženo domišljijo. Srečna je torej bila misel krščenih naših prednikov, da so na tem mestu sezidali božjo hišo. Bodi si veren ali neveren, tu vsakdo moli in razkriva Bogu srčne bolečine svoje. Pa še nekaj. Nad cerkvijo je zvonček, ki ima čudno moč, da se ti izpolni, kar si želel, v tem, ko si zvonil. Kdo bi ne zvonil! Saj ga ni človeka brez želj, in ko bi bil, ne bil bi več človek. Nihče se nad tem ne spotika, ali težko, da bi kdo res verjel v čudodelno zvonovo moč, ali zvoní pa le vsakdo. Pa zakaj bi ne? Saj takšne vere in navade niso nič druzega, nego pesniška stran našega življenja. In kaj bi bilo življenje brez poezije? Bilo bi od zibeli do groba dolga vrsta delavnikov, med katerimi bi ne bilo praznika. Tudi naši romarji niso opustili stare navade; drug druzemu so podajali vrv, in glej, bolj vroče kakor je kdo želel, glasneje je zapel zvonček. Že je družba jela odhajati iz cerkve, tu stopi Vinko sramežljivo k vrvi; s prva je slabo potegnil, v tem mu vzkipí mlado srce, in zvoní in zvoní, kakor bi bila huda ura. Pa saj je zánj res bila huda ura; ura, ko je prestopil razpotje življenja svojega, ne vedoč, ali hodi pravo pot ali ne.

Mrak je légel na zemljo in noč je na nebu prižigala zvezde. Vsa družba se je že odpeljala, le stari ribič je s čolničem še čakal

pri otoku. Vinko séde v čolnič in se globoko zamisli. V duhu je videl znane podobe; lepi dnevi mladih let so mu budili spomin. Videl je krasote domovine svoje, videl je srečne rojake svoje. Še nekoliko trenutkov in zapustil bode, kar mu je tolikanj drago; stráni pojde v neznani svet, in nihče ne pojde z njim, kakor up in strah. Tu se vzdrami. Oblak je odplaval; mesec je čarobno razsvetil mili kraj; po nočni tihoti pa se je razlegalo domoljubno petje.

III.

Ni brez pomena, če se pravi, da je češka dežela najlepši biser v kroni cesarja avstrijskega. Zemlja je lepa in rodovitna, leto za letom nosi obile darove na dan, in še večje bogastvo krije v drobu svojem. Narod je žilav in zdrav, in lepa njegova telesna svojstva strinjajo se z vrlimi duševnimi zmožnostimi. Dasi ni velik, hodi vender ponosno za drugimi, večjimi narodi. Pa zakaj li bi ne hodil ponosno? Saj je danes omikan, kakor je nekdaj bil slaven. Ni ti treba hoditi v mesta; v najmanjši vasi, na vsakem polji vidiš, kaj velja omika. Vinko kar strmi in se čudi, odkar je prestopil češko mejo. Vsak čas vidi kaj novega, vsak čas zapazi kakšno koristno napravo, ki bi tudi njegovim rojakom dobro došla. Nič ne mara, da mu je požirati cestni prah, saj ne bi iz železnice niti deseti del vsega tega videl. Po domu se mu nič več ne toži, saj se bo zopet povrnil, in koliko bo tedaj dragim svojim vedel povedati, koliko koristnih naukov jim bo mogel dajati! To ga hrabrí, in veselo koraka dalje in dalje. Cesta, ob kateri je zasajeno lepo vzgojeno sadno drevje, gre zdaj malo navzdol, zdaj malo v breg, in zopet doli in zopet gori, kakor na gričastih tleh niti ne more biti drugače. Vinko se je bil temu že nekako privadil, ali danes se mu pot previja le predolgo. Nedelja je, pa niti popotnikov ne srečuje. Vsak čas misli: še ta klanec, in odprl se mi bode pogled daleč naprej, in videl bom, koliko imam še do prve vasi. Ali ko pride do vrha, ima pred seboj novi jarek, in zopet mora navzdol in zopet v breg. Solnce se je nagnilo, na vzhodu se že vzdiguje mrak, in predno je Vinko prispel do zadnjega vrha, zavila ga je noč v temni svoj plašč. Zdaj se je udal v svojo usodo. Jel je premišljevati in uvidel je, da je denašnje potovanje njegovo prava podoba človeškega življenja. Nikoli ne moreš priti do zaželjenega smotra, in če misliš, da si ga dosegel, pa se ti zopet odmakne. Trud se z nova začenja, in zmerom nove, zmerom večje nadloge pridejo čez te. Vinka se poloti groza. Gosti oblaki so zakrivali nebo in bilo je temno, kakor v rogu; mokra sapa je naznanjala, da bo skoraj dež, in tudi bliskati se je začelo. V tem se od

daleč zasveti luč. Ne premika se, ampak čem dalje večja je. Gotovo znamenje, da tu bivajo ljudje. Vinko se je podvizal in srečno je prišel do hiš. Bile so vse zaprte, povsod je bilo že vse tiho, le od óne luči, ki je kazala gostilnico, čul se je veseli hrup.

V gostilnici pri „zlati gosi“ bilo je vsako nedeljo prav živo in veselo. V prvi sobi za dolgo mizo so sedeli gospodarji tesno drug do druzega ter se pri vrčku dobrega piva pogovarjali o dogodbah minulega tedna, o letini, o žitnih cenah, o novi železnici, ki pojde prav mimo njihove vasi, in kar je sicer bilo novega in imenitnega zánje. Časih je kdo tudi kako povedal za smeh, drugi pa je rajši napeljal besedo na politične dogodbe. Da so možaki bili dobri Čehi, kazale so podobe, ki so visele po zidu. Bili so tu Žižka, Hus, Rieger, Palacký, in med drugimi tudi Slovenec dr. Lovro Toman. V kotu za vratmi je bila na jedni stráni polica, na kateri so bili po številkah razvrščeni prsteni vrčki s kositrastimi pokrovci, na drugem zidu pa je bila pribita velika črna ploča, razdeljena z rudečimi črtami na toliko predalčkov, kolikor je bilo vrčkov, in vsak predalček je imel svojo številko. Pred pločo je stala mizica, a za mizico je stal točáj, da streže gostom. Kadarkoli je s polnim vrčkom prišel iz kleti, pogledal je številko na pokrovci, in potem je pri isti številki na ploči s kredo zaznamenoval črto. Ta naprava je pričala o dobrem gospodarji, ki ne želi škode ne sebi, ne drugim, a razven tega reši gosta prav vsake skrbi, dokler je pri njem.

Iz te sobe so držala vrata v precèj prostorno, dasi préprosto dvorano. Stene so bile svetlo-modro pobarvane, na okoli je gorelo pred malimi odbojnimi zrcali nekoliko sveč, in ob zidu bile so lesene klopi. Tu so sedele matere in tete ter kramoljale, Bog si ga védi o čem, in ako se je kateri že jelo grlo sušiti, skočila je v prvo sobo, da potegne iz vrča soproga svojega, in hitro je bila nazaj, da zopet poprime besedo. Pri vratih je bilo nekoliko domačih godcev, a v sredi je rajala selska mladina. To se je ponavljalo vsako nedeljo, in ves teden so se stari in mladi veselili tega shoda, ki se ga je udeležil vsak, kdor je le mogel od dóma.

V to družbo se nameri Vinko, ves truden in prašen. Ko stopi v sobo, umolknili so možje ter se radovedni ozrli nánj, kajti vsakdo je takoj spoznal, da popotnik z naóčniki ni rokodelsk pomagač. Postrežni krčmar mu se uljudno nakloni in mu ponudi stol pri postranski mizi, ali zbrani gostje niso dali, da bi sam sedèl in vzeli so ga med se. Vinko se ni branil, saj je danes bil bolj nego kdaj želján človeške druščine, in bil je vesel prijazne ponudbe. Takoj povè, da je Slovenec, ki potuje v Prago na vseučilišče; ali ko je videl, da pošteni možje ne

vedó prav, kdo so Slovenci, pokaže jim na Tomanovo podobo, ki je ravno nad njimi visela, in reče:

„I, no, Slovenci, to so tisti narod, ki ga zastopa doktor Toman.“

Zdaj je bilo vsem vsaj toliko jasno, da morajo Slovenci biti Čehom prijatelji, ker imajo tacega vodjo, da sme biti na stráni prvakom češkim. Vsem pa to le ni bilo dovolj, a da bi kaj več zvedeli, vpraša jeden, kakšna mesta imajo Slovenci. Vinko jim odgovorí:

„Stolno mesto je Ljubljana, ali večje in imenitnejše je Trst, kjer se steka vsa prekmorska trgovina cesarstva našega.“

„A! Trst, zánj pa že vem, zánj,“ zavrnilo mu je kar nekoliko glasov ob jednem. Na to se na dolenjem konci mize vzdigne malo človeče in reče:

„Gospod! sin moj, ki je ravno prišel od vojščakov, trdi, da imajo v Ljubljani po ulicah leseni tlak. Ali je to res?“

Tovariši mu se neverno posmehujejo, Vinko pa jih poučí:

„V dveh ali treh ulicah so si v Ljubljani res omislili tlak od hrastovih kolčkov, ali to le za poskušnjo; toda opustili so drago začetje, kajti uvideli so, da bi bilo to slabo gospodarstvo danes, ko že za druge stvari skoraj ni lesa, a ne da bi ž njim delali ceste.“ —

Tako ni bilo ne konca ne kraja izpraševanju in Vinko že ni mogel vsem sproti odgovarjati. Bolj nego ta splošni pogovor zanimala sta ga dva moža, ki sta sedela njemu ob desni strani ter se med seboj prav živahno menila. Bila sta dobra soseda. Polje svoje sta imela ob reki, ki sicer ni bila velika, ali časih je nenadoma narastla in bila tako deroča, da je kar svet trgala. To jima je delalo skrbí, in posvetovala sta se, kako bi se v bodoče ubranila večje škode. Jeden je mislil, da bi bilo treba breg podzidati, drugi pa je ugovarjal in rekel, da bi bilo bolje in ceneje, ko bi svet pri vodi utrdila s kolci in s plotom in ob bregu zasadila vrbe. Da bi jim stvar bila jasna, risala sta s kredo po mizi, kakor kakov zemljemerec. Tacih kmetov Vinko še ni videl, in ni mu dalo miru, dokler se ni tudi on jel vtikati v njiju pogovor. Zlasti všeč mu je bil Prokop, in predno se je družba razšla, bila sta dobra prijatelja. Pri odhodu ga je Prokop povabil, naj bi drugi dan prišel k njemu na dom, in pokazal mu bo, kakšna je češka kmetija.

Ko je Vinko drugo jutro vstal, čakal ga je novi znanec njegov že doli v gostilnici. Šla sta skozi vas, ki se je razširila v širok trg. Hiše so bile vse povprek čiste, in lep lesen plot je zagrajal veliko dvorišče in gospodarska poslopja. Kraj hiš se je vlekla skozi vso vas z drobnim peskom posuta steza in ob nji so stala košata drevesa, da so vaščani ob slabem vremenu in v veliki vročini mogli brez ovér hoditi

drug k drugemu. Na vasi nisi videl ljudij, kajti bili so že od ranega jutra na delu, samó mali dečki so tu in tam gonili na pašo cele tolpe gosíj, kakeršnih znajo izrejati le Čehi. Vse to ni bilo nič nenavadnega, če tudi je pričalo o dobrem stanji češkega kmeta. Tem bolj se je čudil Vinko, da ima skoraj vsaka hiša tablo z imenom kakega rokodelca, kakor po mestih, in radovedno vpraša prijatelja svojega:

„Kaj pa pomenijo te table, saj ste sinoči dejali, da ste pri vas sami kmetovalci?“

Prokop mu smehljaje odgovori: „Tako je. Kmetija je podlaga našemu življenju, ona je prva. Ali časih pride slaba létina, toča ali druga uima, in zastonj je bil ves tvoj trud, nimaš, da bi plačal davkov, a moraš do druzega leta preživiti sebe in še nekoliko svojih. To je hudo, zlasti za male kmetije, ki človeka komaj sproti živé. Zato je pri nas že stara navada, da se mora vsak kmetski sin učiti kakemu rokodelstvu, tudi če ostane na domu. Po leti je kmet, po zimi obrtnik. Vsak posestnik ima torej na hiši znamenje rokodelstva svojega.

„To je res lepo in vse hvale vredno, ali če je vsak sam rokodelec, bo delo svoje slabo spečal.“

„Gotovo, ko bi čakal naročila. Zato treba stvar drugače ukreniti. Ta-le gospodar n. pr. je čevljar. Zdaj, ko je na polji obilo dela, ima vse čevljarsko orodje pospravljeno; kakor hitro pa bo poljsko delo v kraji, nakupil si bo kož in pridno bosta s sinom šivala vso zimo, in žena bo z gotovim delom hodila po sejméh. Ni, da bi obogatel, ali nekaj je že in lože se živi.“

„To pa to. Ali za takšen obrt treba gotovega novca, a kdor tega nima, kaj li on?“

„Tudi zánj smo poskrbeli,“ odgovoril je Prokop, „vidite, tam-le na óni veliki hiši napis „Občinska posojilnica“. Tjà nosimo, kar si prihranimo: a kdor treba, izposodi si ondu za poštene obresti, in vsem je pomagano.“

Vinko se ni mogel načuditi. Kar je videl in slišal, vse je kazalo, koliko omika pomore tudi préprostemu kmetu. Domoljubno srce njegovo je bilo veselo in zadovoljno in najrajši bi zletel domóv, da bi vse to razodel slovenskim rojakom svojim.

V tem odpre Prokop vratca pri plotu in prosi Vinka, naj gre naprej. Bila sta na domu. Izza ograje sredi prostornega dvorišča je povzdignilo nekoliko lepih, molznih krav debele glave in čudno so gledale proti vhodu na prihodnika. Vinko je takoj zapazil nenavadno ograjo in radovedno je vzkliknil:

„A kaj je to?“

„Tu imamo čez dan krave, da se naužijejo dobrega čistega zraka.“

„Kaj jih ne gonite na pašo?“

„Nikdar ne. To bi bilo slabo gospodarstvo! Živina se na paši ne vzredí tako lepo, kakor domá; travniki dajó več in tečnejše hrane, nego pašniki, a da ne omenim druzih koristij.“

Ko sta ogledala vse gospodarske naprave in vrt s prelepim sadjem, védel je Prokop novega svojega znanca v hišo. Tudi tu je bilo vse čisto in pripravno, da ni moglo biti bolje. Stene v sobi so bile bele kakor sneg in na njih je viselo nekoliko svetih in nekoliko domoljubnih podob. V jednem kotu je stala postelja z visokimi mehkimi blazinami, v drugem klavir, a na polici je bila cela zbirka poučnih in zabavnih knjig. Na mizi so ležale najnovejše politiške novine, gospodarski listi in še časopis za splošen pouk in kratek čas. Tako je Prokop vedno ostal v zvezi z ostalim svetom, in ako je v knjigah ali v časopisih čital kaj novega o kmetijstvu, takoj se je tudi on po tem ravnal in še nikdar se ni kesal. Rad bi bil Vinku pokazal družino svojo, toda bili so vsi na polji in se pred večerom niti ne bodo povrnili. Sédla sta torej za mizo in se še nekoliko časa pogovarjala o kmetiškem življenji na Češkem. Vinko je imel zmerom kaj novega povprašati, in ni se mogel ločiti od moža, ki je bil prav takšen, kakeršnega si je on želel, da bi kdaj bil slovenski kmet. V tem se ozre proti oknu in vidi, kako se góst dim valí proti nebu. Ves prestrašen vzklikne:

„Gorí!“ in skoči k oknu; ali zdaj je še bolj obstrmel, ko je videl, da se kadí iz visokega dimnika, in vpraša:

„Ali imate tudi fabriko v vasi?“

„Imamo jo, in sicer svojo. Že več let smo sadili peso, ki je zmerom prav dobro rodila, in vozili smo jo v mesto, kjer so nam jo vso odkupili v tamošnji cukrarnici. Toda vožnja je bila dolga in draga, in uvideli smo, da je premalo dobička. Tu pravi sosed moj: „Kaj, ko bi si napravili svojo cukrarnico?“ V prvi hip se nam je to nemogoče zdelo; ali bolj ko smo preudarjali, bolj smo se prepričali, da pojde. Pozvali smo iz Prage zvedenega gospoda, ki nam je napravil natančen črtež ter zračunil, koliko bi za takšno začetje trebali novcev, in jeli smo med seboj nabirati podpisov za délnice. Ko smo videli, da ne trebamo tuje pomoči, sklenili smo še, da se nikdar nobena délnica ne sme prodati iz vasí, in lanske jeseni nismo pese več vozili v mesto, ampak prodali smo jo sami sebi v domačo cukrarnico.“

To je bilo Vinku več, nego si je kdaj v domoljubni svoji domišljiji mogel misliti. Uvidel je, koliko more pošten slovensk rodoljub koristiti svojemu narodu, in koliko ledine bo še treba preorati. Poslovil se je pri Pro-

kopu ter se napravil na pot. Stopivši na prag, videl je ravno, kako so mali dečki veselo hiteli iz šole domóv, ali vsak je razven knjig imel v roki tudi gosli. Prokop mu tudi to razjasni, rekoč:

„Saj veste menda že tudi pri vas na Slovenskem, da so Čehi dobri godci. Pri nas je vsak učitelj nekoliko zveden v godbi in ko je končal navadni pouk, vadi učence še kake pol ure gósti, in zato mu starši radi navržejo kakov groš čez propisano plačilo.“

Nikdar se Vinko ni nadejal, da bode v préprosti češki vasi zvedel toliko korístnega in potrebnega za razvoj naroda svojega. Zadovoljen je zapustil malo znani kraj in lahkih nog je stopal dalje, da bi čim prej prišel, kamor ga je vêdla dolga pot.

(Dalje prihodnjič.)

Akvileja.

Spisal Simon Rutar.

IV.

(Dalje.)

L. 388. so se rešile razmere med vzhodnim in zapadnim rimskim cesarstvom zopet na akvilejskem zemljišči. Takrat je bil pridrl v Italijo Maximus, katerega so bili pet let poprej Britanci in Galci izbrali za cesarja svojega namestu Gracijana, ter hotel oteti jo postavnemu cesarju Valentinijanu II. Ta pa je našel usmíljenje in pomoč pri vzhodno-rimskem cesarji Teodoziji Vélikem (379—395), ki je potolkel Maksima pri Sisku, da se je moral nazaj umakniti v okolico akvilejsko. Ali razkačeni vojaki ubijejo cesarja svojega in vržejo njegovo truplo v Natiso pri Terci („in III. milliario ab Aquileja“) 28. julija 388 (Glej: Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde, I, 348). Teodoziju pa, ki je puntarju za petami sledil iz Pannonije pred Akvilejo, odpre to mesto prostovoljno vrata svoja in ga okliče za cesarja svojega.

Tu omenjeni cesar Teodozij je bil poslednji krepki vladar v rimski državi. Skušal je povsod pridobiti krščanstvu tisto veljavo, katero mu je bil cesar Konštantin Véliki namenil, ko jo je razglasil za državno vero. Proti njemu se je vzdignil Evgenij, tajnik izdajniško umorjenega Valentinijana II. Z velíko vojsko tujih plačanih vojakov je prišel v Venecijo in Akvilejo ter začel utrjevati vse prehode Julijskih

Alp, da bi Teodozij ne mogel predreti čez nje v Italijo. Pri tem se je zanašal trdno na pomoč starih poganskih bogov, zažigal je njim brez števila žrtev in postavil na vsakem prehodu bele kipe z zlatimi strelami, predstavljajoče Jupitra gromovníka („Jupiter fulminator“).

V tem pa je bil Teodozij zbral lepo in dobro urejeno vojsko v Panoniji ter prihitel ž njo mimo Ljubljane in Logatca čez Hrušico v Vipavsko dolino. In tu, pred obličjem starodavnega Čavna in Nanosa blizu Ajdovščine, začela se je usodepolna bitka 5. septembra 394. Vojskovali so se srdito na obeh straneh. Ali prvi dan je bila Teodoziju bojna sreča nemila in tudi drugi dan mu je šlo trdo. Tedaj pa mu pride nenavaden vojščak v pomoč. Najedenkrat začne namreč v tem jesenskem času silna burja pihati Evgenijevim vojakom naravnost v obraz. Njih pušíce so popadale na tla, predno so še zadele sovražnika. Nasproti pa je burja pihala Teodozijevim vojakom v hrbet in nosila njih strelice še z večjo silo v vrste upornikov. Burja je povzdignila tudi velik prah in ga nosila Evgenijevi vojski naravnost v oči, tako, da niso mogli gledati in se vojskovati. Kmalu je nastala med njimi velika zmešnjava. Nekateri so počeli bežati, drugi skrivati se za svoje ščite, tretji obupno tekati tjà pa sem. Vojskovodje niso mogli nič več zapovedovati in tudi njih glasu ni nikdo slišal, ker je burja presilno bučála. Teodozij porabi to priliko, udari še jedenkrat na zmešanega sovražnika in z majhnim trudom uniči ga po polnem. Tudi sam Evgenij je moral izdahniti svojo dušo na bojišči (6. sept.).

Šest let pozneje je pretila nova nevarnost Akvileji. Alarih, vodja Zapadnim Gotom, privêdel je bil proti koncu l. 400. (18. novembra) čete svoje iz Ilirije in drevil ž njimi proti Italiji. Ko so Rimljani to zvedeli, poslali so mu svojo vojsko naproti k Timavu. Ali z veliko silo udari Alarih nanjo ter jo razpodi in takratni vladalec zahodne rimske države, Stiliho, moral je novo vojsko zbirati v gorenji Italiji. Alarih pa je mahnil naravnost proti Akvileji in jo začel oblegati. Toda hrabrost Akvilejčanov in trdnost njih obzidja prebíla sta tudi ta pot dolgotrajno izkušnjo s tako dobrim vspehom, kakor ob času Maksimina in Julijana. Alarih ni mogel druzega opraviti, nego da je vso okolico prav čisto oplenil in razdejal. Napósled pa se zaradi velike vročine porodí kuga v akvilejski okolici in tej se kmalu pridruži tudi lakota. Tako je bil Alarih prisiljen pustiti Avilejo in osramočen dalje potegniti v Italijo (10. avgusta l. 401).

Velike čete Vandalov, Burgundov in Suevov, katere je Radagaisus l. 404. v Italijo vodil, pustile so Akvilejo pri miru, t. j. mi nimamo nobenega poročila o kakem obleganji omenjenega leta.

Ali toliko hujša nadloga je prišla na mesto pol stoletja pozneje. L. 452. je privalil grozoviti Atila, kralj Hunov, brezštevilne tolpe svojega čokastega, grdega ljudstva iz Panonije mimo Aemone (Ljubljane), katero je razdejal, potem čez Hrušico v Vipavsko dolino in Furlansko nižino. Strah in groza sta oznanjala ta „bič božji“; razrušena mesta, goreča sela, razdejana polja in grdo razmesarjena trupla pa kazala sled vojske njegove. Atila je razsajal tako grozovito, da se naš narod še dan danes s strahom in grozo spomina imena njegovega.

Rimski cesar je bil izročil obrambo Akvileje hrabremu vojaku Gaju Menapiju. Ta je v naglici zbral vojakov in živeža, oborožil mestno ozidje in pripravil vse potrebno za dolgotrajno obsedanje. Braniteljev je bilo v Akvileji zadosta, ker je bilo premnogo ljudij z dežele pridrlo v mesto iz straha pred Atilom; drugi pa so se rajši umaknili v visoke gore in še tretji na primorske otoke, zlasti na Grad pod Akvilejo. Na ta otok je bil poslal G. Menapius na ladijah po Natisi in po prekopih ženske, otroke in za bojevanje nesposobne možé, pa tudi vso duhovščino z njih svetinjami, ko je videl, da se obsedanje na dolgo vleče. In tudi to četrto obsedanje, najhujše od vseh, dela čast starim Akvilejčanom. Vsi napadi Hunov so bili hrabro odbiti in vse Atilino napiranje je bilo brezvspešno. Samó okolica je bila nepopisljivo oplenjena in opustošena, ker so si morali Huni vsak dan od blizu ali daleč svoj živež pridobivati.

Tako so minuli trije meseci in Hunom je vedno bolj ginilo upanje, da se bo Akvileja predala. Vročina je že hudo pritiskala, iz močvirnega zemljišča se je vzdigala nezdrava para, bolezen je žugala in živeža ni bilo najti daleč okoli. Zato so začeli Huni mrmrati in od Atile zahtevati, naj jih vêde dalje. S težkim srcem se je odločil kralj privoliti v to zahtevo, ker je uvidel, da njegovi vojaki nimajo potrebnih vednostij in strojev, da bi mogel tako dobro utrjeno mesto premagati. Ali tu je ljudska vraža najedenkrat zasuknila usodino kolo.

Ko Atila nekega jutra po navadi svoji jezdi okoli mesta, zapazi ptico čapljo, kako nosi svoje mladiče iz gnezda na nekem stolpu mestnega obzidja. To ga navdá z novim upanjem. Brž skliče svoje vojskovodje, pokaže jim, kaj dela ptica in jim reče: „Glejte, ptiči slutijo bližnjo nevarnost, ki pretí mestu in zato se selé. Udarimo še jedenkrat krepko na tisti stolp in videli boste, da se zruši in nam se odpró vrata v mesto!“ — In zares, Huni so bili prepričani, da se zgodí tako, zbrali in uredili se ter udarili z vso silo proti omenjenemu stolpu. Napad je bil tako hud, da se je kmalu začelo na tistem mestu rušiti ozidje. Huni so to v velikem veselji opazili in toliko časa tisto stran na-

skakovali, dokler niso prebili zidú, da je mogla vsa ogromna vojska v mesto. Zdaj je bila vsa obramba brezvspešna: Akvilejčani so morali položiti orožje in priporočiti se milosti sovražnikovi. Ali te Huni niso poznali. Vsi izven sebe so začeli mesto pleniti in ropati, pa tudi po nepotrebnem rušiti in zažigati; poklavši več tisoč hrabrih boriteljev so zajahali zopet male ali iskre konjiče svoje in zleteli dalje po venetski nižini proti Concordiji in Pataviju.

Ali to še ni bil smrten udarec Akvileji. Ne sme se namreč misliti, da je Atila po polnem razdejal mesto in mu za vso večnost žile izpodrezal. Tisti, ki so bili ušli morilnemu orožju, zbrali so se zopet, poklicali begunce iz Grada nazaj, očistili trge in ulice, popravili poškodovane hiše in se nastanili zopet v starih svojih prostorih tako dobro, kakor so vedeli in znali. Marsikaj, zlasti javna poslopja, kipi in hrami ostali so, se ve da, zrušeni in razvaljeni. Ali jednako se je bilo njim zgodilo tudi že poprej, ko je bilo začelo krščanstvo prevladovati, zlasti potem, ko je bil cesar Teodozij izdal stroge zakone proti malikovalcem ter njih hramom in kipom. Tedaj je fanatično ljudstvo tudi v Akvileji razbilo marsikak spomenik staroumetniškega zidarstva in kiparstva.

Vender je bilo Akvileji, ki se je za vlade vzhodno-gotskega kralja T e o d o r i h a zopet nekoliko opomogla, le malo časa prisojeno do njenega popolnega razpada. Dobrih sto let pozneje (t. j. 21. marca 569.) pridrvijo v Italijo germanski L a n g o b a r d i in posedejo vso ravnino med Alpami, Apeninami in Jadranskim morjem. Po navadi svojih prednikov oplenili in opustošili so vso zemljo in tudi Akvileji niso prizanesli. Njih napad je bil povsem jednak onemu Hunov pod Atilom. Kakor takrat umaknila se je tudi zdaj duhovščina na Grad. Patrijarh P a u l i n u s I. je odnesel s seboj vse svetinje in cerkvene zaklade ter sezidal tam nove cerkve. Kako temeljito so ta pot Langobardi Akvilejo razdejali in uničili, vidi se že iz tega, da so celó njeno ime prenesli na Grad, katerega so odslé imenovali N o v o A k v i l e j o.

Ko je patrijarh Helija l. 579. na zboru v Novi Akvileji utemeljeval premeščenje metropole, poudarjal je razsajanje Langobardov v stari Akvileji rekoč, da je bila že pred Atilom opustošena in po njem od Gotov in drugih barbarov tako stiskana, da je komaj več dihala; sedaj pa da n e m o r e v e č p r e n a š a t i b i č a b r e z b o ž n i h L a n g o b a r d o v („sed nunc Langobardorum infande gentis flagella sustinere non potest,“ Mon. Germ. SS. VII. 44). Nemški zgodovinarji, se ve da, ne poudarjajo radi kaj tacega, ker po njih mislih so imeli Langobardi pravico po Italiji razsajati in namestovati romansko kulturo z germanskimi ustanovami.

Tako je poginila stara Akvileja. Pri konci obstanka svojega ni bila več središče cvetočih dežel in živahne kupčije. Okoli in okoli so jo obdajali divji, plenaželjni narodi. Miru in varnosti si iskal zastonj v njenem obzidji. Ljudje so se rajši umaknili na varnejše otoke in zapuščeno mesto je začelo hitro razpadati. Vrhu tega se je svet ob morji vedno bolj poniževal in voda je silila vedno dalje v deželo. Kjer so bila prej rodovitna polja, naredilo se je počasi močvirje, zrak se je okužil in ljudje so zbežali iz teh nesrečnih krajev. Kdo bi tu ne vzkliknil s starim pisateljem: „Sic transit gloria mundi!“

V.

Ali s pogansko Akvilejo ni poginila ob jednem tudi krščanska Akvileja. Krščanstvo je prineslo Akvileji nove veljave in nove slave ter iz razvalin poganskega mesta se je vzdignila jedna najmogočnejših cerkvenih držav, ki bi se bila lahko natecala celó z Rimom. Staroslavno „orlovsko“ ime se je začelo z novič glasiti po zgodovini in preteklo je zopet še več nego tisoč let, predno se je to ime po polnem pozabilo. In Akvileja si je pridobila za naše dežele še večjo in stalnejšo vrednost s tem, da se je iz nje razširila sveta vera po gorenji Italiji in po vseh planinskih deželah tjà gori do Dunava.

Že zgodaj se je bilo zasejalo krščanstvo v Akvilejo. Pobožno poročilo zatrjuje, da je bil že l. 46. po Kr. sv. evangelist Marko v Akvilejo prišel in tu začel oznanjati sv. vero. Ostal je štiri leta v mestu in okolici ter si pridobil mnogo vernih poslušalcev zlasti med nižjim trpečim ljudstvom. Ob tistem času je prošinjal vse rimsko stanovništvo splošen nemir in splošna nezadovoljnost. Vsi so hrepeneli po tolažbi in duševnem pokoji. In takšno tolažbo je oznanjal sv. Marko, takšen pokoj je obetal vsem tistim, ki vzprejmó nauk Kristov. Razumeje se, da take besede niso mogle ostati brez vspeha in da so se sv. Marku oglašali vsak dan novi verniki in novi posnemalci Kristovi.

Toda sveti mož je moral po svojem poklici zapustiti Akvilejo ter iti dalje proti Rimu, da bi tudi drugod zasejal seme krščanstva. Pred odhodom svojim si je izbral za naslednika sv. Mohorja (Hermagora) Akvilejčana, položil mu roke na glavo in ga odvedel s sabo v Rim, da ga je sv. Peter posvetil za prvega škofa akvilejskega. Ta se je zvesto ravnal po vzgledu sv. Marka in nadaljeval po njem začeto delo. Pravijo, da je v Akvileji sami izpreobrnil nad tri tisoč ljudij, ali še več po njeni okolici. To pa ni bilo po volji rimskim mogotcem in cesarjem, ki so se sami zmatrali bogovom jednake in niso nič slišati hoteli o jednem vsemogočem Bogu, o jednakosti vseh ljudij ter o povračilu za dobra

in hudobna dejanja. Zato je zaukazal grozoviti cesar Neron, naj se preganjajo kristjani in mučijo óni, kateri bi se ne hoteli povrniti k stari poganski veri. To preganjanje se je začelo tudi v Akvileji in kmalu je tekla mučeniška kri v potokih. L. 67. bile so obglavljene sv. device Evfemija, Doroteja, Erazma in Tekla ter njih trupla pometana v Natiso. Kmalu za temi so prijeli tudi pastirja krščanske čede, sv. Mohorja in njegovega dijakona Fortunata, vrgli ju v temnico in mučili na vse načine, napósled pa na tihem obglavili, da bi ju razdraženo ljudstvo ne skušalo osloboditi. Za tema prvima mučenikoma našlo se je v naslednjih dveh stoletjih še mnogo drugih, med katerimi sta najimenitnejša škof Hilarij in dijakon njegov Tatianus, ki sta bila l. 285. pri Majnici ob Soči mučena in obglavljena.

Sv. Mohorja si je izbrala goriška nadškofija za patrona svojega. Njegovo češčenje pa je razširjeno po vsem Slovenskem in po njem se imenuje naše najrazširjenejše književno društvo, ki posnema sv. Mohorja s tem, da podaje slovenskemu ljudstvu vsako leto obilo duševne hrane v svojih knjigah, katerih pošilja na stotisoče med verne Slovence. Sveti Hilarij („Jelar“) pa se časti kot patron v stolni cerkvi v Gorici.

Kakor smo tu videli je akvilejska cerkev poleg rimske najstarejša v zahodnem rimskem cesarstvu. Ta starost jej je dajala veliko prednost pred drugimi cerkvami. Njeni pastirji, nasledniki sv. Mohorja in sv. Hilarija, bili so zeló imenitni in spoštovani od vseh sosednjih škofov po gorenji Italiji, po Istri in po alpinskih deželah. Zato so se začeli počasi imenovati „nadškofje“ in Pavlin I. († 569.) priložil si je celo častni naslov patrijarh. Vsi poprej omenjeni škofje so slušali povelja in naredbe patrijarhov ter se shajali k cerkvenim zborom v Akvilejo.

(Dalje prihodnjič.)

Vétrecu.

Prijázno, vétrec, véj in ljubó
Veséli mi dévi mládi,
Prijetno véj mi v lice cvetnó,
Kipéče srcé mi hládi!

Srčnó mi je mladénič udán,
Najkrásnejši v našem sêli.
Vè lice lép in ljub in zorán,
Miléjšega ni v dežêli.

A še miléjše kakor obraz
Njegôvo srcé svetlí se.
In prédno pride jésen in mraz,
On z mánoj že poročí se.

Zatorej, vétrec, pihaj ljubó
Veséli mi dévi mládi,
Prijetno véj mi v lice cvetnó,
Kipéče srcé mi hládi!

J. K.

Vrnítev.

Povrača v domače se sêlo
Iz vojne junak domóv.
Razjasni se mlado mu čêlo,
Zazršemu rôdni kròv.

Dospévši na srédo vasíce
Zavrisne tri pót na glas,
Okó porosé tri solzíce
Dospevšemu v milo vas:

Na pragi ga ljubica čaka,
Prijazno se mu smehljá,
A déva sosednja zaplaka:
„Na vojsko so vzeli dvá!“

J. K.

Hladíla ni!

Glej, solnce zahaja
Za temno goró,
Dekletu v ločitev
Jaz dajem rokó.

Krepílna rosíca
Cvetlíce pojí,
A meni v bridkósti
Srcé se topí.

Nobena rosíca
Mi pota ne zná,
Da bì ohladíla
Bolesti srcá!

Svojmir.

Ljubezni želja.

Podoba svetla mojih sanj,
Sedàj te gledam vsako nóč,
Ljubó mi sije tvoj obraz,
Spomine davne vzbujajóč.

Kot nekdaj ti upíraš v mé
Skrivnostno-temno spet okó;
Besede srčne šepetáš,
Ljubèč objemlješ me strastnó.

Ko smrt zatisne mi očí
Ter léžem k spanju v grob temán,
Oj, tamkaj še bi veselíl
Naj mene tákšen sèn krasán!

Svojmir.

Popotni spomini.

Spisala Lujíza Pesjakova.

II.

Po obedu so se podali vsi gostje na verando, tudi midvé z gospodom Emilijem H., ki je vedno hvalil ter povzdigal eldorado komski do nebes. Nepopisno prijetna je bila „siesta“, nepopisno „il dolce far niente“ v pogledu čarobno-krasne prirode! Umirilo se je bilo polagoma jezero, razvedrilo se nebó. Videti njima ni bilo ravno končanega razpora. Solnčna in čista se je upodabljala zopet nebna višava v najsvetlejšem, najmirnejšem zrcalu. Vender iz bedečih sanj so me probudili prizori vrsteči se pred mojimi očmí in vabeči mojo pozornost. Vedno zanimivejši so mi bili igralci, državljanje vseh narodov. Čula se je malo ne sama francoska govoríca, po svetnem tem jeziku razumevali so se vsi. Naj narišem s kratkimi, površnimi črtami, kar se je kazalo mojim pogledom na obálah komskega jezera. Novo razlaganje je starodavni historiji, ki se bode ponavljala, dokler se ne razdruži svet.

Igrališče: veranda nagnéčena ljudij, sem ter tjà pri mizah po dva, po trije ali štirje gospodje, čitajoči ali cigarete pušeči in malomarno gledajoči za modrim dimom, ki se po lehkih meglícah izgublja v vzduhu.

Tik balustrade na gugajočem stolu sloní v prosti beli, toda z dragocenimi čipkami olepšani obleki, plavolasa krasna Angležinja, — „the star of the season“ — kakor se mi je že prej dozdevalo v dvorani. Neprestano zrè v jezero. Mylord čestitljivi, dremlje poleg nje, in v spanji mrmra časih: „How do you — do — my dearling?“ Ali za soproga se „blesteča zvezda“ ne zmeni, tiha in nema upira ves svit svoj v valove. Pri sosedni mizici požira prileten, majhen gospod „Daily News“ in v naróčaj pritiska „Times“, ki ga pokrivajo čez in čez. Tri gospodične, dolge, suhe, vrté se okoli njega in ga pozivajo „papa“. Zibel teh otrok je tekla v Ameriki. Njim se pridruži neki gentleman, oblečen od glave do pete v surovo svilo. Te bôje je celó tenki ovòj, ki mu veje od surovo-svilnatega klobuka. Njegova govorica se menda ne ujema z občo to „surovostjo“, kajti Američanke se jej zeló radujejo in se gentlemanu vedno pohvalno in sladko nasmihajo. V kotu tam na drugi stráni se živahno razgovarjata po nemško dva profesorja iz Heidelberga in glasno padajo imena Darwin, Haekel, Vogt. Star ‚abbate‘ s širokokrajnim klobukom gre mimo njiju, posluša in obstojí resno z glavò majé. „Monsignore! Monsignore!“ vabita k sebi duhovnika dve sestri, ne lepi, ne

mladi, ali jako prijazni sta in duhovito znata zabavljati ljubemu bližnjemu. Prepričala sem se bila o tem pri kosilu in zvedela, da po zimi zvajata svojo — umeteljnost v Parizu, po leti pa nabirata gradiva običajno na bregovih italijanskih ali švicarskih jezer. V dvoranah igrajo mično oblečeni otroci in kričé, lové se in smijó; vmes se čujejo glasovi grajajočih ali smijočih se mater in guvernant. Slepa miška ravno priteče na verando, glej, ulovila je surovo svilnatega! On jo vzdigne k višku in jej posname robec s čela, ali ona potegne gentlemanu svilnati njegov ovòj čez obličje in vpije: „voilà le Colin-Maillard!“ Obeč smeh. Ne, Angležinja se ne smeje in mladi vitki Grk, naslonen na steber tam pri konci verande, tudi ne. Lep je. Po nenavadni lepoti podoben nekdanjim bogovom domovine svoje. Očarano počiva njegovo okó na albijonski hčeri. A kaj to briga nje, plavolase krasotice, ki le strmí in strmí doli na jezero! — Naj bi se mladenič rajši oziral po nežni deklici, najkrasnejši roži hispanski, ki se časih prikaže na pragu dvorane in se potaplja v pogled mladega Grka. Toda hipno povesi zopet ognjeno okó in zbeží. Stara, sredi druzih gospij sedeča Donna jo gleda nemirno. Zdaj se doli pri olejandrih barka ustavi in po terásah gori na verando hití ponosen mož srednje starosti. „Voilà, Monsieur le comte!“ razlagata po ljubeznivi svoji navadi sestri iz Pariza. „Le fiancé!“ pristavi starejša poluglasno. Prišlec se lehko prikloni vsej družbi, tudi plavolaski, ki — je hipno umaknila poglede od jezera. Veselo jej zabliska okó, a skôraj se nekako nagubanči gladko čelo, videč, da grof išče le svoje neveste. „Mercedes!“ kliče stara Donna in krasna temnooka Hispanka se prikaže z nova. Prestrašena se zgane, pritisne roko na srce, pozdravlja grofa in vzdigne pogled proti — nebesom! — — —

Tiščalo je sedaj vse v dvorane, kjer se je pričenjala večerna zabava: konverzacija, igre, godba, petje i. t. d. Midvé sva se jej odtegnili na veliko obžalovanje gospoda Emilija H. Trudna sem bila. Dan se mi je dozdeval brezkončen. Skôraj nemogoče, da sva še zajutrkavali v galeriji Vittore Emanuele v Milanu! Dobro mi je dela tišina v prijazni najini sobi. Jeden dolg pogled še na jezero in na zvezdno nebó, od koder so plavali doli v valove oni blesteči ovoji, ki jih prede luna s srebernimi nitimi, in legli sva k počitku.

Vender mi ni bilo zaspati. Neprestano sem videla, kar me je čaralo po dnevi. Čudovito jezero je bilo poglavitni predmet mislij mojih. Malo ne, da bi se bile misli začele prestvarjati v stihe, toda po sili sem se jim odtrgala. Treba je bilo okrepčati si dušo in teló za nove vtise, za novo veselje. Dolgo po polunoči stoprav sem preživela v sanjah ravno minivši dan, a prvi solnčni žarek, ki se je nasmihal v najino

sobo, privabil me je k oknu. Oj, divni pogled, ki ga je napravilo mlado jutro! Probujajočo se prirodo, mirno jezero, prekrasno bregovje, vrsto zelenih gor videti v svitu njegovem — — „dobro jutro, dobro jutro!“ klicalo je gori in tik brega, najinima oknoma nasproti zagledam gospoda iz Erfurta, velik šop rudečih rož v roci držečega. Kdo vé, kako dolgo je že ondu sedèl novi vitez Toggenburški, predno „okno je zvenelo!“ Oj, in kako dolgo je moral še čakati, da se je „ljubezniva prikazala“, ljubezniva, ki je še tako sladko spavala!

Ob sedmi uri sva bili vender že v sijajni dvorani ter tako nazivani „dejeuner complet“ in znani mi veliki šop rudečih rož pred nama na mizici. Razvnet je pil gospod Emilij H. svoj čaj in dobrim tekom jedel kosce kruha s presnim maslom, ki jih je poleg tega še pomakal v tekoči med. Zvedeli sva ob jednem z nova, da je Bellaggio najlepši kraj vrhu zemlje!

Uro pozneje je hlapel parobrod „Varese“ proti mestecu Lecco. Na palubi sva bili tudi midvé, gospod Emilij H. in — elegantna dvójica, ona cvetoče-lepa, on vedno pokašljujoč. Poveretta!

Če tudi Lago di Lecco, ali bolje rečeno njegovi bregovi lepôte južno-vzhodnega pritoka komskega jezera ne dosezajo, vender so tudi oni neizrečno mični. Očesu in srcu je uživati nebrojno novih prizorov in drug je milejši od druzega. Lecco je jako čedno mestece z bogatimi továrnami in kar me je dokaj bolje zanimalo, s prelepimi šetališči, s katerimi sem se bila že davno seznanila, čitaje „I promessi sposi“. Prehodili smo „il ponte grande“, pod katerim šumí valovita Adda, ki se tamkaj iz jezera izteka. Sprehajali smo se potem proti Monte Baro, držèč se vedno bregovja, ki se strmo vzdiguje iz jezera. Lepše in lepše je bilo pri vsaki stopinji! Slovesna, praznična tišina je vladala v senčnih logih. Pobožno so nagibale cvetlice glave, solze trepetale na travici in na trsji in skozi veje stoletnih dreves so potegnili nemi, večni psalmi. Molčé smo hodili tudi mi dalje in dalje po dehteči zeleni preprogi v tem svetišči blazega pokoja. Nič ni motilo samote, le časih so plavalè lehke sence čez jezero, bele tonovščice so bile, toda naglo so izginjale, podobne begočim mislim na davno prestano bolest. Kar je slavnost še povekševalo, bilo je vršenje rahlo-šumečega jezera. Poslušala sem. Poiskati mi je bilo besed jezerskemu napevu, besed, ki bi bile mehke, mile, tolažljive, take, kakeršna je melodija, kakeršno je vse na teh obálah. Kakor celeče hladílo bi se morale prijeti ranjenega srca, sladko je vabèč: „semkaj pojdi, tù stanuje mir!“ — A če sem tudi mislila in mislila, besed nisem našla. Bodo li kedaj izpregovorjene? — — —

III.

In blaženstvo! petje tudi
Poslušala sem sladkó,
Ono petje, ki vzdiguje
Željno mi srcé v nebó!

Vrnivši se proti 5. uri popoludné v Bellaggio, iznenadejal naju je prihod holandskega konzula g. St . . . . z ljubeznivo mu soprogo in sloveče slikarice Anne F. iz Berolina, ki je s svojim bratom Hermanom bila na poti v Rim. Zabava je zatorej pri kosilu in potem na verandi bila jako živahna in pošel mi je danes čas za raznovrstne opazke. Vender sem videla, da je bila „zvezda“ bleda, helenskim bogovom podobni mladenič še bledejši, a hispanska roža najbolj bleda izmed vseh tréh.

Prelepi dan je završil čaro-krasen večer. Žareli so hribi in bregovi v zadnjem solčnem objemu, a umirala je polagoma intenzivna bliščoba ter se umikala slovesnemu svitu vijoličine bôje, ki se je razpenjal nad božje stvarstvo. Počasi je izginil tudi ta blesk in napósled obrobljal samó še vrhove gorâ. Vabljivo so šumeli valovi in veslárji doli na bregu pod verando poluglasno prepevali:

„Su, andiam' la notte è bella,
La luna va spuntar“ . . . .

Prigovarjal nama je neki Neapolitan, prijatelj holandskega konzula „di fare una piccola passeggiata sul lago.“ Radi sva bili pripravljeni. Udeležili so se vožnje razven naju in milanskih najinih znancev tudi slikarica, nje brat, sestri iz Pariza in — the last but not the least — gospod Emilij H. — Neapolitan je izbral prostorno barko z dvema veslárjema in odrinili smo od brega ter veslali proti vili Carlotti. Zavito je bilo bregovje že v gost mrak, ko se hipno zasveti za goro Crociano. Kakor glorija jo je obdajal jasen krog. Zmerom večji je bil in zmerom višji je prihajal, zdaj je začel žareti, toda z goro se je ločil in v vsi lepoti svoji je plavala polna luna na prečisto obnebje! Magično je bilo razsvetljeno jezero, barka se je zibala na valovih od biserov in od zlatá. Potihnili so veseli razgovori, počivala vesla, vsak pogled je bil uprt v velekrasno ozvezdje noćí. Ali čuj! predraga mi tovarišica povzdigne prekrepki, a vender tako neizrečeno mehki svoj glas in lepša morebiti nego li je bila kedaj peta, zvení Vilharjeva préprosta pesen „Mila, mila lunica“ čez komsko jezero!

Očarani, gineni so bili poslušalci. Gospod Emilij malo ne pade na koleni pred pevkinjo.

„Una voce fatta per incantare il mondo!“ vzkliknil je živahni Neapolitan.

„Che bella canzonetta! Eh, la voce, la voce!“ čudila sta se veslárja.

Anna F. mi je sočutno stisnila roko in solzica je rosila okó gospé St . . . . ove.

„Oh, encore une fois, je vous prie, Mademoiselle, la mila lünizá!“ prosili sta Francozinji.

„Ali se ne bi hoteli s takšnim glasom posvetiti umeteljnosti?“ vprašal je Neapolitan.

„Učim se zdaj peti v Milanu,“ bil je izogibni odgovor.

„Dobro, dobro tako, in potem ostanete pri nas, je-li, gospodična? Vaš glas je stvarjen za Italijo, le nikari ne pokvarite božjega darú v Nemčiji z Wagnerjevim petjem.“

Naj bi bil gospod vedel, da prav ta glas je jeden ónih, ki v Nemčiji najbolje tolmačijo Wagnerjeva dela!

Dostaviti je temu prigodku še, da je leto pozneje slikarica Anna F. razstavila v narodni galeriji v Berolinu lepo, z visoko pohvalo vzprejeto in hitro drago prodano podobo komskega jezera v mesečini, majhna barka plavajoč na njem in v ozadji gozdno predgorje, konec Brianze, pod katerim se širi Bellaggio. Naslov podobi je bil:

„Mila lunica.“

Drugo jutro že ob šestih mednaroden „kongres“ pri zajterku v véliki dvorani. Potem po občem ukrepu in po sklepu merodajnih držav vkupen sprehod. Najin in najinih novih in najnovejših znancev pohòd je bil namenjen vili Serbelloni. Vila stojí precèj visoko nad Bellaggijem pred velicim parkom: svetla krona, naslonena na temno-zeleno blazino. Park se razširja do vrha predgorja. Razgled od tamkaj slúje za najlepši na vsem jezeru. Gori in doli, kamor seže pogled, vidi čarobno lepôto, očí premagujoči blesk prekrasnega bregovja. Tudi Lago di Lecco kaže od todi pohlevno milino in srce krepčalni mir svojih obál. Kakšna razlika med jezerskima pritokoma, a kako se po njem povekšuje čar obéh!

Ostavivši park smo se nagledali širih nasadov, ki opasujejo vilo. Čuda vredne res so njih cvetlice in listnato rastlinstvo vsake vrste. Celó palmovje zelení čvrsto na njih. Šetali smo se pod drevjem tujih dežel in vsak je moral deklamovati ali improvizovati nekaj času in kraju primernega. Dôkaj smehú se je čulo pod palmami! —

Težko nama je bilo ločiti se s prelepim krajem in s prijazno drúščino, ali kazálo se je premikalo nemudno in se približalo deseti uri. Hiteli smo na pristajališče. Že je puhtel gost črn dim iz parnega stroja, „Lecco“ je bil pripravljen odpluti.

„Z Bogom, na svidenje!“ glasilo se je od vseh stranij.

Hitro stopava čez ladijini mostič na parobrod, gospod Emilij H. z nama in za nami, kakor iz tal prirastena zopet elegantna dvójica, ona lepa, smijoča se, on bled in pokašljujoč. Med vso — toda kratko — prevožnjo od Bellaggija v Menaggio ginljivo slovó z gospodom Emilijem. Krčevito nama je stiskal desnico, prosèč, časih spominati se njega, on naju ne bode pozabil nikdar, oh, nikdar ne! V Menaggiji sva ostavili parobrod in nama udani prijatelj je nadaljeval na njem svoje popotovanje do Colico. Na Bavarskem se je imel sniti z bratom svojem.

(Dalje prihodnjič.)

Gospod Janez.

Novela. Spisal Janko Kersnik.

III.

Treba je, da se ozremo celih deset let nazaj.

Lepega gorkega septembrovega večera je bilo, ko se je naš znanec, tedaj domači učitelj in potni spremljevalec bogate dunajske rodovine, sprehajal sam po krasnem, s štirimi vrstami košatih dreves obsejanem Novem trgu staroslavnega rénskega mesta — Kolonje. Otresel se je bil za par uric mučnega vsakdanjega posla, poučevanja in spremljevanja razvajenih páglavcev, in kdor vé, kakóvo je tako delo, umel bode tudi, kako vesel in dobre volje je bil Vran, ko je vedel, da ima nocoj nekoliko prostih trenutkov pred seboj. Ogledati je hotel mesto tudi jedenkrat sam po svoje, ne da bi se ravnal po strogem, zapovedanem načrtu, po katerem se mu je bilo treba ravnati skoraj sleharni dan. Mlademu lehhoživemu možu, kakeršen je bil on, prouzročevalo je to zadnje mnogo več zatajevanja in muke, nego kakemu drugemu v jednakem položaji, toda — kruh, kruh — vsakdanji kruh!

Marsikaj mu je bilo v mislih, ko je šetal med množico v gosti senci drevoredni — celó stari oče njegov se mu je vsilil v spomin s pripovedkami svojimi o „božji poti v Kelmorajn“; staremu možu se pač niti sanjalo ni, da bode vnuk njegov sam kedaj hodil po ónem slavnem mestu — a da mu tedaj „božja pot“ ne bo v namenu.

Dvakrat je bil že premeril Novi trg ter krenil potem v stranske ulice proti reki Réni, ne da bi kaj nameraval, nego prepustil se je slučaju.

A nekaj je vender nameraval! Doživel bi bil rad kaj posebnega, kaj zanimivega, kaj pikantnega. Imel je jedva tri in dvajset let — kdo bi mu torej zameril, da je hrepenel po nenavadnem — in celó

tu na tujem, v staroslavni Kolonji! Do sedaj mu usoda še ni bila nikdar mila v tem oziru; morda je pa v domišljijah svojih tudi preveč zahteval od nje. Pa še nekaj! Ta mladi mož ljubezni še ni poznal. Srce mu je sicer utripalo, kadar se je ozrla vánj gospá baronica, mati njegovih gojencev; oči te krasne žene so bile čudovite — Peter se jih je bal in vedno povešal svoje, kadar ga je pogledala. Celó guvernanta, bleda gospica, dve leti starejša od Petra, spravila ga je v zadrego, in spominal se je, da se mu je sanjalo dvakrat ali trikrat o njej, in da jo je poljubil — toda ljubezen, ljubezen mu je bila neznana. In vender bi jo bil rad poznal, hrepenel je po njej, in tudi nocoj je iskal in želel si nekaj romantičnega, poetičnega in napósled — zaljubljenega.

Pomračilo se je bilo že in po ulicah so užigali svetilnice.

Zdajci ugleda Peter pred seboj deklico, opravljeno skromno, a vender ukusno, lepe, vitke rastí in kolikor je mogel v mraku soditi, jako mlado. Vsega obraza še ni mogel videti. Pospešil je nehoté svoj, korak ter se nasmehnil, češ, tu bo kaj romantičnega.

Deklica je nesla majhen zaboj, in bodi si da ni bila dosti pazna, — zaboj jej je zdrknil hipno iz rok in padšemu na tla, izsulo se je iz njega vsakovrstno šivalno orodje, klopčiči in kos tkanine.

Akopram ta tvarina sama na sebi ni bila nič menj nego poetična ali romantična, priskočil je Vran vender naglo in veselo in pomagal deklici pobirati raztresene stvarí.

Ona je bila v silni zadregi.

„Hvala Vam, hvala!“ hitela je ter spravljala škarje in niti, ne da bi pazila na red.

A Peter je izgubil prirojeno bojazljivost in se ni dal tako hitro odpraviti.

„Ali še česa pogrešate? Počakajte, da poiščem!“

„Ne ne, ničesa ne pogrešam! Hvala lepa!“

Hotela je dalje.

Pa Vran je bil že poleg nje.

„Dovolite,“ dejal je običajno, „da Vas spremim; morda se Vam še — — — —“ pristavil je v zadregi.

„Ah, Vi mislite, da še jedenkrat izgubim po nerodnosti svoje reči,“ nasmeje se deklica veselo.

„Ah, ne! Pa če mi dovolite, da grem z Vami.“

Zopet ni imel več besede.

Ona se je naglo ozrla vánj in v osobi in na lici Petrovem je morda našla dovolj zaupanja vrednega; dejala je hitro:

„Ne stanujem že daleč!. Tam doli na konci ulic!“

Peter je zmatral to za dovoljenje ter šel poleg nje; ali ona je bila vender pospešila korak svoj.

Razgovarjala sta se o lepih jesenskih dnevih, o vremenu — celó o vojski — (tedaj je bila vojna v Nemcih) — in pri tem je opazil Peter, da ima spremljevalka njegova krasen, mlad obrazek in oči, o katerih se mu je dozdevalo, da se žaré, kakor oglje. In kdo bi tega ne verjel?

Predstavil se ni, in tudi nje ni vprašal ob osobnih njenih stvaréh; mari mu ni bilo do tega, kajti polastila se ga je mala razburjenost. Govorila sta nemški in francoski, kakor jima je naletelo.

Vranova nemščina ali francoščina pa je menda prouzročila, da je deklica omenila:

„Vi ste tujec — ali ne?"

„Sem, sem!" dejal je Peter, a prej nego mu je bilo moči še kaj več reči, obstala je ona pred visoko dolgo hišo.

„Tu sem doma! Hvala Vam še jedenkrat, gospod!"

Podala mu je roko.

Vran ni vedel druzega, nego prikloniti se, in v tem je ona že izginila v veži.

Kakor v sanjah, toda vesel, nenavadno vesel se je vrnil Peter. Domóv pa še ni hotel niti mogel; kajti na konci ulice se je obrnil nehoté in potem jo še dvakrat, trikrat prehodil gori in doli; v hiši, kjer sta se ločila z dekletcem, gorelo je mnogo lučij, mnogo oken je bilo razsvitljenih, a kdo bi vedel, za katerim je bivala njegova nova znanka!

Potem ga je začelo jeziti, da se ni bil predstavil, in da nje ni povprašal, kdo je in kaj, in tako dalje — — — —

Pa napósled je moral domóv. — — — —

Druzega večera se je sprehajal zopet po Novem trgu in zavil v znane stranske ulice; itak je storil tretji dan; pa vselej zaman. Deklice ni bilo.

Koliko bi bil on rad žrtvoval, da bi se bil oprostil za ves dan gojencev svojih, toda to je bilo nemogoče — še celó zvečer, sleharni večer ne pojde za dolgo; tako je ugibal.

Četrtega dné po onem srečanji se je sprehajal Vran s svojima gojencema po mestu. Bilo je popoludné pred obedom. Kakor naravno, vodil je neutrudljivi Peter učenca svoja po obližji znane ulice, kamor je sicer mogel le zvečer. In danes ga njegova slutnja ni prevarila. V drevoredu na Novem trgu je srečal zdajci znanko svojo. Tudi ona ga je spoznala, in že prej nego jo je pozdravil, ter je zarudevša se povesila očí, a potem prijazno odzdravila.

„Kdo li je ta gospodična?“ vprašal je zvedavo jeden gojencev.

„Ne vem,“ dejal je odkritosrčno Vran; pa v zadregi je bil malo.

„Čemu jo pa pozdravljate?“ dé z otroško nagajivostjo starejši baronič.

„Govoril sem nekje ž njo, ali pa sem se — zmotil!“

Sedaj so se vsi trije smijali in še doma pri obedu je pripovedoval baronič Hugo, kaj se je pripetilo gospodu učitelju.

Ta je bil sedaj v veliki zadregi, zlasti ko je instinktivno čutil, da ga baronica strogo opazuje, toda izgovoril se je, da je bila pomota.

Zvečer pa je stal zopet na straži, kajti sodil je, da je šla „ona“ popoludné od doma, in da se jej je vrniti ob času, kakor zadnjič. In ni se zmotil. V mraku je prihajala domóv.

Ogovoril jo je in dozdevalo se mu je, da ga nikakor ni začudeno pogledala, nego, kakor bi bila že stara znanca.

Najprej pa jej je povedal nocoj, kdo je in od kod, in govoril je toliko o samem sebi, da sta že stala pred dekličinim stanovanjem, ne da bi bil zvedel njeno ime. Še le zdaj se je domislil zamude.

„In Vi?“ dejal je skoraj bojazljivo. „Ali mi hočete povedati svoje ime?“

„Helena!“ odgovorila je poluglasno.

„Hvala Vam! Ali Vas bodem še kedaj videl? Štirinajst dnij, tri tedne morda ostanem še tu v Kolonji — potem pa idemo zopet stráni, stráni, daleč stráni — — potem se ne bodeva videla nikdar več.“

Končal je z lahkim, pa skôraj bolestnim smehom.

Tudi ona je postala nekoliko nemirna.

„Jutri torej?“ vprašal je zopet Peter.

„Tako kmalu že odidete!“ hiti Helena, ne da bi odgovorila njegovemu vprašanju.

„Se ve da! Torej bodete dovolili, da Vas jutri zopet počakam.“

„Ne, ne! Kaj bo rekla teta, ko bi zvedela! Toda, pridite k nam — — — ah, to tudi ne gre!“ —

Petru se je poslednje zdelo nekako nerodno.

„Bodi si! Jutri ob tem času torej. Pa tam gori na Novem trgu v četrtem drevoredu.“

Rekla je vse to skôraj nejevoljno.

„Tam, kjer smo se srečali denes?“

„Tam, tam! Lahko noč!“

Peter je čutil njeno mehko ročico v svoji — toda v tem je bila Helena že izginila v hišo.

Druzega dné pa je Peter zvedel več. Deklica mu je povedala, da ima jedino teto, s katero živita skupaj, in da si z delom služita svoj

kruh. Pravila mu je vse to otročje-zaupljivo, da ga je skoraj genilo. Zvedel je tudi, da ima še le sedemnajst let, in da sta jej roditelja v kratkem pomrla. Oče je bil prej bogat trgovec, a nesrečne špekulacije so mu vzele imetje in tuga — življenje. Soproga ga ni dolgo preživela, in Helena, njihova jako skrbno odgojevana hčerka je morala zdaj z jedino sorodnico, staro teto, iskati si kruha svojega s tem, čemur se je bila priučila.

Poučevala je otroke v raznih znanih rodbinah ali pa s finimi ročnimi deli služila živež teti in sebi.

„Glejte, glejte! Saj sva skôraj kolega!“ vzkliknil je Peter veselo, in tudi deklici je izginil tožni izraz z lica, kateri jej je legel tja pri onih bridkih spominih.

Pol ure jima je minilo, da nista vedela kedaj. Pri slovesu ponovi Vran navadno svoje vprašanje, kedaj se bodeta zopet videla.

„Obiščite nas!“ deje Helena. „Povedala sem teti o Vas, in teta dovoljuje, da pridete.“

„A jaz morem samó zvečer“ — ugovarja Peter.

„Dobro, pa pridite zvečer! Takoj sedaj, če hočete!“

Petru se je to vabilo malo nenavadno zdelo, a šel je vender za deklico po razsvetljenih stopnicah.

„Mi stanujemo visoko!“ smeje se Helena, zapazivši, da Vran v tretjem nadstropji gleda, bode li konec stopnic ali ne.

V četrtem nadstropji je odprla Helena vrata mostovžu in malo potem je stal Peter v nizki, pa prostorni sobi pred póstarno gospó, katera ga je ogledovala nezaupljivo in ne da bi zinila besedico. —

„To je oni gospod, ki mi je pobral klopčiče,“ smeje se Helena.

„Dovolite — jaz — ne vem — pa — povabila — oprostite —“

Peter ni vedel, kaj bi rekel.

„Ti si dovolila, teta, da nas ta gospod obišče, in jaz sem ga privêdla —“

„Pa o tem času, Helena?“ zavrne starka z očitajočim glasom.

„Ta gospod ne utegne! On mora otroke poučevati, kakor jaz!“ šali se deklica.

To je bilo teti še sumnjiveje.

„Ne utegne po dnevi?“ vpraša žena.

„Da, tako je, milostiva!“ pritrdi Vran, vedno še s klobukom v roki stoječ sredi sobe.

„Torej sédite, sédite vender,“ opomni Helena, katera je bila v sosedni sobici odložila plašček in klobuk.

Kmalu se je unel razgovor, in ko se je Peter čez kake pol ure ločil, starka ni gledala več osorno za njim.

Prihajal je sleharni večer, ostal po jedno uro, pozneje tudi po dve, zunaj pa Helene ni videl. Vedno le doma v navzočnosti têtini.

Bilo je, kakor bi se deklica bala, sama zgovarjati se ž njim.

Tako je potekal dan za dnevom, in Petru čas bivanja v Kolonji. Predzadnji večer je bil prišel, in mlada dva človeka sta molčé sedela pri brleči svetilnici v Heleninem stanovanji. Teta je bila odšla v kuhinjo.

„Torej pojuteršnjem?“ dé poluglasno Helena, ne da bi se ozrla v Petra.

„Da, da!“ odgovorí tudi on po tihem. Molčala sta nekoliko časa.

Zdajci vzdigne deklica glavo, vstane izza mize, in se glasno ihteča oklene Petru okoli vratú.

„Helena, Helena!“ vzkliknil je on. Bolest in strastna radost, oboje mu je polnilo dušo.

A že se mu je bila izvila in tekla burno k oknu ter na hladno steklo naslonila glavo.

Peter je stopil k njej. (Dalje prihodnjič.)

Novejši pisatelji ruski.

Piše K. Štrekelj.

II.

Iván Sergêjevič Turgénev.

(Dalje.)

Z „Vizijami“, katere je spisal Turgenev l. 1863. v Baden-Badnu, zavil se je prvič v obleko misticizma, v kateri se nam je tako rad kazal posebno v poslednjih umotvorih svojih. Bil je sicer realist in vse vtise je živa fantazija njegova, kakor sploh vsakega pesnika, prestvarila ter jim podala pečat umételjnosti; kakor več velikih pesnikov pred njim, obračal pa je pogled svoj tudi na dejanje in nehanje nesvestnika, kakor se nam kaže v sanjah. Kdo se bo čudil, da pesnik vidi in nahaja marsikaj, kar ni samó slučajno in se vender duševno ne dá opazovati, ko je vender tudi njegovo dejanje kolikor toliko podobno sanjam? Dasi so take psihološke zastavice predmet več ali menj fantastičen, obravnava jih naš pesnik vender le vedno strogo realistično; vse diše isti zdravi, prosti duh, ki veje tudi iz drugih umotvorov njegovih

Bojazljivo uživanje življenja, strah pred smrtjo, nesrečna ljubezen, sploh pesimistični nazori pisateljevi o svetu: to je podlaga „Vizijam“,

o katerih se je že mnogo pisalo in ugibalo. Te ideje kaže nam pesnik v obliki dolzih sanj, katere so na videž nepravilno in brez zmisla pomešane med sabo; ali osnovane so na izkušnji in na duševnem in čuvstvenem življenji pesniškega genija. Skrivnostna ženska prikaže se mu v sanjah, vleče ga za seboj v dalnje kraje in davno minule čase, vêde ga v Italijo in Pariz, v domače gozde ruske in St. Peterburg, iz minulosti pokaže mu podobo Julija Cezarja in Stenjka Razina, slovečega roparja ruskega, čegar požiganje in moritev mu strašno udarja na ušesa, s kratka, kaže mu ves grozni proces svetovne zgodovine! Pesnika obidejo groza, gnus in nejevolja: „Žalostno in nekako ravnodušno in dolgočasno mi je bilo pri srci, ali ne morda za to, ker sem bil poletel ravno nad Rusijo. Ne! Zemlja sama na sebi, pa ta ploska ravnina, ki se je razprostérala pod mano, vsa zemeljska krogla s svojimi kratkoživnimi prebivalci, ki si ne morejo pomagati, ko jih stiska reva, beda in bolezni ter so prikleneni k zaničevanemu prahu; ta krhka, ráskava skorja, ta nametana troska na malostnem ognjenem jedru našega planeta, na katero je legla plesenj, nazvana z visokoletečim imenom ‚organsko rastlinstvo‘; te človeške muhe, tisočkrat bolj ničeve od samih muh, s svojimi stanovišči, iz ila zlepljenimi, in z raznimi sledovi malostnih započetij, revnim svojim bojem proti temu, kar se ne dá odvrniti in prestvariti — kako se mi je najedenkrat ognusilo! Srce se mi je vrtelo počasi v telesi in prešla mi je volja, še dalje gledati te nepomenljive podobe, to neslano pozorišče.“

Mistična je tudi novela „Pes“. Ko jo beremo, zdi se nam, da stojimo na meji naravnega in nadnaravnega svetá; dogodba sama pa je jako realistično slikana. Nekoga vznemirja vsak večer, kadar leže spat, neko škrabanje in praskanje, ki traja tako dolgo, dokler se ne prinese v sobo luči. Zdi se, kakor bi to praskanje prihajalo od kakega psa, ležečega pod posteljo. Tudi sluga je sliši. Ta prikazen se ponavlja tudi, če moža doma ni. Zatorej popraša napósled za svet starega moža, ki sluje za velikega pobožnika. Ta pravi, da je tisto posebno šumenje in praskanje spomin nebeški, in svetuje mu, naj si dobi psa, ki bi pač mogel pregnati pošastnega tovariša svojega. Oni stori tako in prenehalo je plašiti. Ko njegov pes doraste, reši gospodarju svojemu dvakrat življenje s tem, da napade druzega vsteklega psa, ki ga je mislil ugrizniti. Tako je ono čudno praskanje bilo nekak opomin, naj se varuje nevarnosti. —

„Jakob Pazinkov“ spada tistim ljudem, ki se sramujejo čutov duše svoje in ostanejo ves čas življenja svojega zaprti. Leta in leta nosi v srci svojem ljubezen k neki deklici in še le na smrtni po-

stelji se izdá. Posebno zanimivo v tej noveli je, kako Turgenev spaja romantiko in idejalizem z realizmom. Da se prostega ohrani sentimentalnosti, podal je tej povesti humoristično opravo. — V „Čudni zgodbi poročnika Jergunova“ (iz l. 1867.) slika se nam, kako zaide dobrodušna ali lehkomišljena deklica v družbo hudodelnikov, in kako se kasneje kesa o tem; posebno krasen je prizor, kako tista malopridna družba poročnika Jergunova opijani, opleni in pobije.

Po l. 1854. je živel Turgenev nekoliko časa na Ruskem, nekoliko pa na Francoskem; l. 1863. pa se stalno naseli v Nemčiji, od koder je skoraj vsako leto hodil obiskavat svoje domovine. V tistem času se je seznanil z znano pevko Pavlino Garcia-Viardotovo, hčerjo slovečega tenorista in komponista Manuela Garcie, kateri si je tudi v znanosti pridobil znano ime. Izumil je namreč zrcalo za opazovanje grla pri petji in govoru. Hiša Pavline Viardotove je vplivala na Turgeneva jako dobrodejno in v njej si je tudi likal fini muzikalni svoj ukus.

V Baden-Badnu je postal mej drugim roman „Dim“, v katerem hoče pisatelj najprej šibati pretirano samočutje in neopravičeni narodni ponos. V „Očetih in sinovih“ je bičal Turgenev nihiliste, tiste ljudi, ki zametajo vsako avtoriteto in katerim domovina ni prav za prav nič, v „Dimu“ se obrača proti panslavistom šestdesetih let, ki so trdili, da se je zapadna kultura preživela in mora na njeno mesto stopiti le civilizacija ruska. Te nazore so dan danes panslavisti ruski kolikor toliko popustili in ne vidijo več v zapadni kulturi take sovražnice ruskemu življenju in narodu. In to je jedino pravo: zapadna kultura ima se za narod slovanski, specifično ruski, nekako preparovati, prekuhati in stopiti v kolikor mogoče tesno zvezo z domačo civilizacijo. V letih šestdesetih pa so se našli ljudje, ki so z zaničevanjem teptali in zametali vse, kar je prihajalo iz zapada ter so hoteli, da se doma, na Ruskem, vsaka stvar nahaja v boljšem stanji. In teh prevzetnikov ni bilo le v Rusiji, ampak posebno mnogo na Nemškem: v Berolinu, Draždanih, Heidelbergu, Zürichu in zlasti v Baden-Badnu, kjer so se zbirali „à l' arbre russe.“ Heidelberški student se tam potepa poleg visokega ruskega dostojanstvenika: sploh tu nahajamo celo galerijo tipov, katere nam je pisatelj opisal tako izvrstno, da se kulturna zgodovina bode morala vedno ozirati na to delo. Kako neusmiljeno nam raztrže pisatelj tisto studentovsko družbo, kjer prvič srečamo Litvinova, junaka temu romanu! Kako prazen in ničev je tisti idejalizem! Vsem je glavna stvar le besedičenje, fraza in nezrele misli svoje razobešajo in trosijo, kjer jim le prilika nanese. Vsi imajo prazne butice in namestu da bi hodili predavanj poslušat in bi se pridno učili, klepetajo in dolgočasijo

se drug druzega s puhlimi govori in niti ne vedó, kaj, o čem in čemu govoré. Jednaki so si vsi, Bambajev s prazno mošno in raztrganimi čevlji, Vorošilov z aristokratično svojo navdušenostjo, in Gubarev, kateri ravno piše velikansko delo ter ob jednem vlada in gospoduje v tej družbi. — „Gubarev, Gubarev! bratci moji! K njemu moramo hiteti! Jaz neizmerno spoštujem tega človeka. Ne jaz sam, vsi po redu ga častijo. Kako delo on ravno zdaj piše, o . . . o!“ pravi Bambajev. — „O čem razpravlja to delo?“ vpraša Litvinov. — „O vsem, bratec ti moj, o vsem, kakor Buckle . . . samó še koreniteje, koreniteje! Tam je vse rešeno, vse obravnavano!“ — „In si li sam čital to delo?“ — „Ne, nisem čital, in to je še skrivnost, katere ne gre razglašati. Ali od Gubareva se sme vse pričakovati, vse, da!“ — Bambajev vzdihne in pobesi roki — kako bi pač bilo, če bi še dve taki glavi prišli k nam v Rusijo, kaj bi neki bilo, Bog moj!“ — Ker je razprava mislečega Potugina, kako je mogel onej družbi tak človek postati vodja kakor Gubarev, tudi za nas Slovence jako poučna in zanimiva, ker nam tako rekoč kaže našo podobo, ne bodo mi zamerili bralci, ako jo postavim semkaj.

— „Povejte mi, prosim,“ vpraša Litvinov — „čemu pripisujete Vi očividni vpliv Gubareva na vse, ki so krog njega? Pač ne njegovi nadarjenosti ali sposobnosti?“ — „Kaj še; on nima nič obojega!“ — Torej pa njegovemu značaju, ali ne?“ — „Tudi temu ne, on ima samó trdno voljo. Mi Slovani v obče nismo bogati na tem daru in se zatorej povsod uklanjamo. Gospod Gubarev je h o t e l biti načelnik in vsi so ga pripoznali za načelnika. Kaj hočemo? Vlada nas je osvobodila trdega robstva, hvala jej; pa navade robstva so se globoko ukoreninile pri nas; teh navad se ne bomo še tako kmalu otresli. Nam je vselej in povsod treba gospodarja; ta gospodar je navadno kako živo bitje, časih pa tudi kaka smér, katere se oprimemo . . . Zdaj n. pr. smo se vsi posvetili prirodoslovnim znanostim. Zakaj, iz katerih uzrokov stopimo v tako odvisnost, to je zastavica; vse pa kaže, da je naša narava tako ustvarjena. Glavna stvar vender ostane vedno, da moramo imeti gospodarja. Kadar smo ga našli, tedaj se pravi: temu se je treba pokoriti in vse drugo pustiti stráni! Res, pravi sužnji! Celó naš ponos, naše poniževanje je robsko! Porodi se nov gospodar, stráni s starim. To je bil Jakob, zdaj bodi Izidor: grdíte Jakoba, na kolena pred Izidorom! Le pomislite, kaj se je vse v naši dobi izpremenilo! Mi pravimo, da je naše svojstvo zanikati, ali mi ne zanikujemo tako, kakor svobodni ljudje, ki zagovarjajo mnenje svoje z mečem v roki, ampak kakor lakaji, ki udarijo tedaj, ko jim ukaže gospodar. Razven tega pa smo

mehak narod, nas v roke vzeti, ni težko! Tako je tudi Gubarev postal gospodar; vedno je vrtal in vrtal na jednem mestu, in izvrtal je. Če ljudje vidijo, da ima človek veliko mnenje o samem sebi, da sebi zaupa, da zapoveduje — glavno je, da zapoveduje, — tedaj misli, da tudi prav dela in da ga je treba slušati. Vsi naši razkóli so tako nastali, naše Onufrijevščine in Akulinovščine. Kdor prej zagrabi palico, ta je korporal!"

(Dalje prihodnjič.)

„Archiv für Heimatskunde" in naše zgodovinoznanstvo.

Ne toliko ljubezen do stvarí, še menj želja po zaslužku, posebno poslednje ne — ker je neverjetno visoka vsota denarja, kar me to osemletno delo stoji — nego ljubezen do domovine je, kateri žrtvujem svoje vednosti, svoj čas in svoj denar.

S tem kratkimi besedami je povedano vse, zakaj se pečam s tako trudapolnim, nehvaležnim, a jako važnim domovinskim zgodovinoznanstvom. —

Srednji vek je cerkveni vek — in jako zanimiv, ako se zasleduje po listinskih virih — ves drugačen nego se navadno dan danes pri nas misli in piše o njem. Zgodovina srednjega veka nam je ohranjena v listinah in pri zgodovinopiscih, in ako hočemo temeljito resnico pisati, moramo preiskavati vire srednjega veka, in v teh nahajamo toliko praktičnega, poštenega in prijaznega, da nam mora v vsakem oziru bolj prijati nego sedanji svet. — Osebna svoboda je jedina stvar, katera ima nekoliko temne strani; če pa premislimo, da je bil kmet podloga grajskih dohodkov, da je bil prirojena, a ne priklenena grajska lastnína, lehko posnemamo iz sedanjega življenja, da je grajski gospod na kmete svoje gledal tako, kakor mi danes na dobre ali slabe svoje posle — in ako mi dan danes s svojimi posli slabo ravnamo, popusté nas in mi navadno težko dobimo še slabejših in za boljšo plačo. Še veliko slabeje bi se bilo v srednjem veku godilo graščáku, ako bi bil malovredno s svojimi podložniki ravnal; po noči bi mu bili izginili iz graščinstva in zbežali v mesta in pod druge dobre gospodarje, in graščák bi si ne bil mogel novih dobiti, zatorej bi bil sovražnik svojih dohodkov in svojega graščinstva. Nobeden graščák ni zapodil nemarnega kmeta s posestva, nego kaznoval ga je, da je moral obdelavati najslabši svet, in takoj, ko se je poboljšal, pomikal ga je od leta do leta na boljšo zemljo. In ako je bila slaba letina, da ni kmet ničesa

pridelal, moral ga je graščák preživíti, ako je hotel dohodke graščinstva ohraniti; tako se je godilo tudi pod duhovskim gospostvom. Ako primerjamo človekoljubni srednji vek s sedanjim omikanim devetnajstim stoletjem s svojim nečlovekoljubjem, ko kmetije, vredne do tisoč in več goldinarjev, prodajejo po 2 do 5 forintov, kakor se je godilo po Dolenjskem in kmeta z njegovo obiteljo brez usmiljenja spode z njegovega rojstvenega domovja, potem si lehko mislimo, kako pametno, pošteno, človekoljubno in praktično se je nekdaj ravnalo s kmetom. Kar se tiče robote in desetine, uče nas listine, kaj in koliko je bil kmet dolžan od obdelovanega ali kupljenega posestva prodajalcu ali posestniku za to na leto služiti in dajati, in posestnik ali grajski gospod ni smel nič več terjati od svojih podložnikov nego to, kar so mu propisovale stoletja stare urbarijalne knjige; novostij, novih davkov in doklad kmetje niso pripoznali, kakor nam priča marsikatera listina, kajti v takih prepirih so se kmetje obračali na deželno sodišče in to je zabranilo zahteve, katere niso bile po urbarih utemeljene. Robota se je tudi lehko z denarjem odkupila. Dokazano je tudi, da so na Kranjskem nemški kmetje več davka imeli odrajtovati nego Slovenci brižinskim škofom (Mitth. f. Krain 1861 str. 2). Še le turški navali so prouzročili, da so začeli graščáki več dohodkov zahtevati in sicer zato, ker so jim Turki ljudi pobrali, ker so bili prisiljeni vedno na boj hoditi, kar je veliko denarja stalo, in ker je tudi cesar sam vedno novih doneskov za vojaške potrebe posebno zoper Turke zahteval od deželánstva.

Graščáki so bili zdaj prisiljeni zahtevati večji davek, kajti oni so pri vednih stroških sami začeli obuboževati, a kmetje niso tega pripoznali in so se že 1478. leta uprli, toda ta upor se ni razširil. Ker pa so graščáki zaradi pogostih turških vpadov imeli vedno več stroškov, terjali so tudi z vso pravico več od podložnikov svojih. A kmetje niso bili tako zamorjeni in ponižni nego dan danes, ko se leto za letom več zahteva, ne da bi se kdo ustavljal, ampak godrnjali so in niso hoteli verjeti, da cesar denarje zahteva i. t. d., in ta nezadovoljnost kmetov je rastla od leta do leta, dokler ni leta 1515. narastel kmetski upor, pri katerem so kmetje zahtevali svojo „staro pravdo“, kakor so jo od stoletij sem imeli v urbarih zabeleženo. Torej turški navali so prouzročili pravične zahteve graščákov do podložnikov svojih, a ti je niso pripoznali in se sprli, poprej niso zahtevali in tudi niso smeli graščáki druzega zahtevati nego to, kar je bilo že od nekdaj pripisano na zemljišče. Kmet torej ni imel samó graščinskega sodišča, nego tudi višje deželno sodišče, katero ga je varovalo, zato tudi ni znano, da bi bili pred turškimi navali kmetje godrnjali zoper graščáke.

Tudi Valvazor omenja, da kranjski kmet tako rad pleše, da mu skoraj vse leto peta ne počije. Ali je bil zaradi stradanja, robote in graščinskega

biča tako veselega srca, to nam pa Valvazor ni povedal; — zakaj pa dan danes tako silno toži in tarna, to vemo sami.

Ker se je pri nas brez utemeljenih dokazov razširilo krivo mnenje, da so bili naši predniki po nemški šoli in nemškem izobraženji raznarójeni, in da so le nemško mislili in nemško pisali, zato ne bode odveč, to stvar nekoliko pojasniti, posebno, ker se je s tem ukoreninila mlačnost, da, celó sovražnost do naše domače zgodovine. Kakor so me več krat poučile izkušnje, toliko pri duhovnikih, kakor pri posvetni inteligenciji, misli se, da so bili nekdanji gradovi gnezda divjakov, in prebivalci vitezi, baroni in grofje roparska druhal. Poglejmo v listine, če je to res! Tu imamo shranjeno zgodovino plemenitažev in njihovih gradov. Te plemenitaže nahajamo v vednem spremstvu pri cesarjih, oglejskih očakih, nadškofih, škofih, prelatih. Niso li plemenitaži postavljali cerkvâ, z darovi jih obsipali, z duhovniki oskrbovali, in ali ne uživajo še dan danes duhovniki dohodke od farnih zemljišč, katera so nekdanji plemenitaži podarili cerkvam? Prislovica pravi: s komer se človek v političnih stvareh brati, tistega mnenja je tudi. — Da so bili plemenitaži roparska druhal, kaj bi bili potem cesarji, kaj duhovniki, kaj cerkve, kaj cerkveno posestvo? Neka posebna pobožnost je družila te stanove, in njihova pobožna dela, njihovo mišljenje in življenje, vse to nam je ohranjeno v listinah. Iz ljuljke še ni nikdo pekel kruha, ampak iz pšenice, in kar se tiče srednjega veka, smelo se lehko trdi, da so slaba dela plemenitažev nasproti temu, kar mi nahajamo zabeleženega, tako malenkostna kakor nekoliko ljuljke v polovníku pšenice. Kdor tega ne veruje, poglej o priliki v moj listinjak 13. in 14. veka, ki začne v kratkem izhajati, in v tem se bode prepričal vsak, da so bili naši predniki, plemenitaži in navadni ljudje tako pobožni in pošteni, da ni bilo treba nì tožbe nì prisege, kajti veljala je čista vest in poštenost (trewe) toliko in skoraj da več nego dan danes prisega „an ayd(ing) vnd an tayding nur seinen schlechten worten ze gelawben, die er pei sein trewen gesagen mag.“ Ta pravna formula se nahaja malo ne po vseh listinah 14. veka.

Pobožnost plemenitaštva nam pričata sósebno dve zatiški listini od 1207. in 1223. leta, priobčeni v drugi moji knjigi kranjskih listin, in v katerih se sužnjim daje prostost iz same pobožnosti. Iz 1382. leta imam listino, po kateri kardinal Pileo di Prata vsem svojim sužnjim na Furlanskem daje prostost. Ako pazljivo prebiramo listine srednjega veka, dozdeva se nam, kakor bi imeli mrlíške bukve davno umrših pobožnih svojih pradedov pred saboj, katerih dobra dela, življenje in mišljenje so v njih zabeležena. Nekako čudno bi se ujemalo brati na listinah vzvišeno pobožnost, skrb za dušno blaginjo, naglaševanje minljivosti sveta in vedna darovanja zemljišč cerkvam za vzdrževanje duhovnikov

itd.; v drugih zapiskih pa, da so kakor tolovaji po cestah na ljudi in kupce prežali in jih plenili ter slovenski narod, jezik njegov, običaje njegove in človeško pravo zaterali. Dokazov za zadnje ni — in to je žalostno spričalo, kako se pri nas korenito goji domače zgodovinoznanstvo! Pa kako se bode neki gojilo, ako se ne podpira izdaja virov in listin, brez katerih se nič ne more pisati. Na Hrvatskem je vse drugače, zato pa so tudi hrvatske zgodovinske razprave korenite. Narod pa, kateri nima učenega slovstva, pogreša marsičesa, posebno osobnega ponosa.

Listine nam pričajo, da ni res, da bi bili samó duhovniki, plemenitaži in meščanje prosti ljudje. Mi nahajamo po listinah srednjega veka in sicer precèj zgodaj, župane, vsake stroke rokodelcev in kmete, da podpisavajo listine kakor plemenitaži, in tudi s plemenitaži in druzimi dostojanstveniki vkupe, da kupujejo, prodajajo in cerkvam darujejo svoja imetja in zemljišča iz svojega polnomočja, in da imajo cerkvene, cesarske in plemenitaške fevde na užitek. To nam bodi kažipot, da, ako hočemo korenito poznati zgodovino domovine svoje, treba je neobhodno, da podpiramo izdajo listin in virov, ako ne, bomo vedno podlaga neplodnega pripovedovanja — dokazov pa le ne bomo imeli, če je res, ali ne.

Kar se tiče jezika, v katerem so pisane listine in v katerem jih izdajam tudi jaz, mislim, da naj bi se duh časa, institucije in praktičnost srednjega veka jemal v poštev; kajti do srede, da, skoraj do konca trinajstega veka je latinski jezik prevladal pisavo. Z začetkom štirinajstega veka so začeli tedanji notarji = duhovniki nemški pisati, vender pa se ni zanemarjala latinščina. Torej latinski jezik, ki je zavladal po naših deželah še pred Kristom, a ne nemški, zatrl je slovenski jezik. To nam tudi to priča, da nimamo v svoji domovini še pet sto let po dohodu Nemcev v svojo deželo (okoli 749. leta) nikakeršnega nemškega pisanega spomenika, slovenske pa imamo! Listine in pisatelji vse Nemčije nam pričajo, da je imel nemški jezik ravno toliko veljave v pisavi, kakor slovenski ali srbski. Trinajst sto let se je pisalo povsod izključno latinsko. Druga polovica trinajstega in prva štirinajstega veka pa je določila pisavo, pri nas nemško, na Hrvatskem glagolico, a tudi mi imamo za našo zgodovino nekoliko glagolitiških pisem ali listin. Ker še ni bilo narodnostnega vprašanja, bili so ljudje jako praktični in so le tisti jezik za najboljšega imeli, kateri je imel največ veljave, duhovščina je bila prijazna latinščini, posvetni ljudje so pa na zemlji najvišje bitje videli v cesarji in zato se pridno učili jezika cesarjev in države. To je bil torej uzrok, da so morali duhovni notarji začeti nemško pisati listine. Sploh je moralo postati okoli leta 1300. neko živahno zanimanje, pisati javna pisma v jeziku narodu razumljivem. Tega nam sicer ni zabeležil nobeden zgodovinopisec, toda vidi se iz listin, da

od leta 1300. dalje so skoraj vsa posvetna pisma nemška; na Hrvatskem pa z glagoliškimi pismeni, in to mi je dokaz, da je bilo okoli leta 1300. veliko jezikovno vprašanje in velik preobrat v duhu časa po jeziku državnem.

Kranjsko je bilo že proti koncu srednjega veka središče slovenskega življa. Tako n. pr. ustanovijo meščanje in zastop mest Ljubljana in Kranj leta 1495. oltar na čast slovanskima apostoloma sv. Cirilu in Metodiju v Ahenu na Reni. V ustanovni listini imenujejo se „nationis Sclavoniae“, druga roka je pozneje pripisala nad črto „carniolicae“, to je „naroda Slovenije“ (kranjskega). Takrat je bil deželni glavar in vicedom Viljem Turjaški, župan ljubljanski, sicer ne še poznan, (ker imamo premalo virov priobčenih —), toda bil je vsekako naroda svojega veren sin, kakor tudi ves zastop ljubljanski in mesta Kranja še več stoletij, ker je vedno pošiljal izrečno slovenskega jezika zmožnega duhovnika v Ahen, da je tam pri oltarji slovanskih apostolov opravljal sveto mašo ter na božjo pot prihajajoče Slovence vzprejemal in izpovedoval. S tem pa je tudi ovržena trditev, da bi bili plemenitaži neki le zaradi verskih naporov podpirali izdajo Trubarjevega sv. pisma v slovenskem jeziku! Kdo se upa dokazati, da so kedaj narodu vsiljevali nemški jezik? Ker so bili praktični zaradi jezika, ne sme se reči, da so bili sovražniki slovanstvu, te graje ne zaslužijo naši pobožni in pošteni predniki! Takrat so se še živo zanimali za slovanska apostola, a sedaj? — Razven tega nahajamo, da je celó cesar (kralj) Maksimilijan I. 1494. in 1496. leta cesarski svoj pečat na b e l o - m o d r o - r u d e č o listinsko vrvico listini priobesil. S tem je sam cesar pripoznal, kakšna je k r a n j s k a d e ž e l n a b ô j a. To so nam tehtoviti dokazi, kako so živeli in čutili naši predniki in da so se tudi spoštovale njih svetinje. In plemenitaži? Tudi plemenitaži so bili narodni, to nam svedočijo slovenska krstna imena, tako n. pr.: Medko (Medvedko = Bernhart) de Mülbach, Dobrossus (Dobrost-us) de Edelinge, Berse ali Wersso de Archa, de Veldes Zebr(us) de Ig, dalje so Jelen, Mamola, Marold, Nedel, Nedelka, Ladizla, Bielj, Zupan, Zupana (krstna moška in ženska imena), Cernigoi, Volavca, Druse, Nebemer, Radin, Radovan, Gonslav, Pribislav, Radoslav, Itoigoj, Dedocha, Večegoj, Velcko, Volik, Sobodin itd. imena iz kranjskih listin, ki se pri meni iz raznih arhivov prepisane nahajajo.

Vprašanje je tudi, niso li nemški, skozi stoletja tukajšnjega bivanja udomačeni plemenitaži z jednako hrabrostjo in pobožnim domoljubjem, kakor slovenski, z mečem v roci in kri prelivaje branili, da se ni izpremenila naša zemlja v „turško drajno?“

Ker je večina duhovnikov bila plemenitaškega stanu, ni nam treba dosti vpraševati, če so plemenitaži znali slovenski jezik. Gotovo, samó ta je bila razlika, da so bili gotovo prijazni narodu (ker ni nikdo hujskal na

nje zaradi jezika), kar nam posebno priča to, da so plemenitaži in kmetje slovenska krstna imena nosili, katerih bi dan danes pri vsi narodni vročekrvnosti v veljavo ne spravili. Ker pa to danes ni možno, v srednjem veku pa je bilo, potem znamo, da, ako mi o tako delikatnih stvaréh pišemo ali govorimo iz minulih stoletij, moramo prej izobraženi biti o zgodovini, ob običajih, in o narodnem in vladnem pravu in ne iz posameznih slučajev sodbo o vsem narodu izrekati.

Zaradi tega je silno potrebno, da se priobčujejo listine, ne regeste, da dobimo vsaj drobtinice o svojem deželnem pravu; dokler pa nimamo tega, nam ne pristoji obsodilno pisati o času, čegar tradicijonalnega, deželnega in narodnega prava ne poznamo.

Marsikateri se ni naročil do zdaj na zbornik moj „Archiv für Heimatskunde", ker izhaja v nemškem jeziku. Dokler sem ga hotel izdajati v slovenskem jeziku, se ni hotel vzprejeti za Matico Slovensko z izgovorom, da je zbornik moj preučen in predrag, in pokojni dr. Bleiweis mi je vedno svetoval, naj arhiv izdajam po nemško. Zdaj ga pa ne smem drugače izdavati, nego li nemško, ker me nemški in laški arhivarji podpirajo z listinami in ako bi jim pošiljal slovenske razprave, prenehala bi se takoj vsa ta podpora, a druge bi ne bilo. — Znanstvo je mednarodno, in naša naloga je, da izdajemo učene knjige v jeziku, katerega umejo učenjaki, in še le ko bode zunanjemu svetu naše knjige rabile kot viri, potem smemo upati, da nas bodo sosedje poznali in o nas pisali tako, kakor jim bodo narekovale naše knjige. Če pa ne bomo pisali v jednem ali drugem jeziku učenjakov, ostanemo vedno „terra incognita", kajti tega vender nemoremo zahtevati, da bi učenjak moral znati toliko jezikov, o kolikor narodnostih in njihovih deželah piše. Zatorej vidimo, da tudi večji narodi, nego smo mi Slovenci, skrbé zato, da se njih v domačem jeziku pisane razprave za učene namene prelagajo na tuje jezike: Hrvatje so si ustanovili „Kroatische Revue", Madjari „Ungarische Revue", Rusje „Russische Revue" i. t. d., v katerih objavljajo razprave, katerim želé velikega razširjenja.

Že v „Kresu" (III. 1. št.) je starosta slovenskih učenjakov spisal sodbo o zborniku mojem, še predno je najboljše razprave imel v rokah, in hudo besedo izrekel o slabi podpori — a kaj je koristilo? Zvedel sem celó, da je neki gospod odsvetoval, dati mi nekoliko podpore od dežele. — In vender, niso li moje knjige podobne, posebno bo druga listin podobna štajerskim knjigam „Urkundenbücher" s to razliko, da jaz, ker je Kranjska uboga v starinskih virih, tudi regeste podajam in s tem vse vire, tudi male. Na Koroškem daje dežela po 500 goldinarjev na leto za razprave! Jaz pa razprav ne vidim tako silno potrebnih podpore. Na Štajerskem stoji deželo vsako leto več tisoč goldinarjev zbiranje listin in zgodovinskega gradiva in kar dela na

Štajerskem deželni arhivar z blizu treh tisoč goldinarjev dohodkov, to se trudim jaz na svoje stroške po možnosti delati tudi za Kranjsko. In da moja izvestja ne morejo biti tako slaba, kakor je podpora — svedočijo naslednje besede, katere mi je pisal baron pl. Hauser, tajnik koroškega zgodovinskega društva 31. julija 1883.: „Ich wünschte nur unter der zahlreichen Menge unserer kärntner Mitglieder ein ebenso eifriges und fähiges für die kärnt. Geschichte, als Sie für Krain es sind.“ In na Koroškem je plemenitaš in učenjak družabnik zgodovinskega društva. — Dne 21. maja 1884. leta se je oglasil prof. Vrhovec v „Ljubljanskem Listu“, ter piše med drugim: „To zanemarjenje domače zgodovine je velika sramota za ves slovenski narod. Ne jeden prst se ne gane za prospeh naše tako malo poznane zgodovine . . . . Jedini list, ki goji domačo zgodovino, je Šumijev Archiv. In kakovo priznanje žanje za svoj hvalevredni trud? . . . Ta mlačnost je tem menj odpustljiva, ker se baš v sedanjih časih deva pri vseh izobraženih narodih tolik poudarek na zgodovinsko vedo.“ — Med drugim omenja tudi, da ni mogoče spisati kulturne zgodovine o Slovencih, ker je še malo gradiva priobčenega, in jaz dostavljam, da večina gradiva še ni priobčena, in da če se ne bode strokovnjaško priobčevala, ne dobimo nikdar pogleda v kulturno življenje naših pradedov. Po mnogem branji starih pergamentov vidim, da se popolno napačno sodi o naših pradedih, in da so dozdanje obsodbe nepremišljene, mnoge hudobne, in da te sodbe izvirajo iz nepoznanja starinskih, po večjem še nenatisnenih virov in pa iz hudobnih nakán. — Potem pa se še toži, da ni domoljubov več, da se nikdo ne briga več za zgodovino svojega naroda! Kdo pa je to zakrivil, ako ne baš politično zgodovinarjenje? Mar je kdo res tako naiven, da misli, ka s tem vnema narod za zgodovino svojo, ako namestu da bi navduševal, pobija le veselje do zgodovine? — Tudi jaz bi vrgel v kot knjige, če bi ne imel prepričanja iz svojih preiskav, da se na tisoče dobrih stvarij tiho preide, jedna slaba pa za kapital naredi in narodu popisava kakor jedini vir vsega zlega, in narod, ne vedoč sam, kako je s stvarjo, verjame, jezi se — in neče čitati več svoje zgodovine — in to je sad političnega zgodovinarjenja. Vsekako bi bilo bolje, če bi se začela bolj gojiti korenitost, ker z gotovostjo v zgodovinopisji, postane zgodovinarjenje znanstvo. Kar pa se dan danes piše zgodovinskih razprav, večinoma so od danes do jutri, ker ne poznamo še na tisoče v arhivih nahajočih se virov, katerih je, se vé da, le z deželno podporo možno poiskati, na svetlo dati in s strokovnjaškimi registri oskrbeti, kakor se to iz prvih dveh mojih knjig razvidi. Sedanje stanje našega zgodovinskega slovstva je pa gotovo obžalovanja vredno, ker večina zgodovinarjev nima stališča svojega, ampak le prepisava v duhu bojnega časopisja, in to je môra na domoljubji naroda našega.

Letos bodem izdal prvi zvezek II. knjige arhiva in prvi zvezek II. knjige listin 13. veka za Kranjsko itd. Arhiva obseg bode razven druzega: „Die Windischen Wallfahrten an den Niederrhein“, velika — dovršena razprava s priobčeno ustanovno listino oltarja v Ahnu od 1495. leta; „Die Windische Mark“, listinska studija, v kateri se bode prvikrat priobčila natanko po originalu prepisana, v kraljevem bavarskem arhivu nahajajoča listina o vojvodi Privini od 860. leta itd.; „Ein Beitrag zur Geschichte der Türkeneinfälle in Krain“. — „Zur Verwandtschaft Kaisers Friedrich Barbarossa mit den in Istrien und Krain herrschenden Grafen“. — „Eine Hexengeschichte“. „Die Römerstrasse und Oerter von Eemona nach Adrans“ itd. Iz tega se razvidi, da bode tudi letos zbornik prinesel jako važne in zanimive stvari.

Vender pa je po mislih mojih priobčenje zgodovinskih virov jako nevspešno in malo koristno delo, ako se ne preskrbi knjiga z natančnim registrom vsakega osobnega, krajnega in stvarnega imena. Da je knjiga zgodovinskih razprav in virov, ako nima strokovnjaško dovršenega registra, za rabo težka, kakor svinec, to sem dostikrat hudo čutil in zato so nastali registri k mojim knjigam kakor debut svojega mnenja, svoje prakse. Za vzgled so mi služile knjige učenjakov Winkelmanna in Zahna. Da sem nalogo svojo po možnosti dovršil, če ravno mi je že sam prof. Krones pisal, da je to preveč za jednega samega človeka — hočejo svedočiti naslednje besede zgoraj imenovanega direktorja na štajerskem deželnem arhivu, dr. pl. Zahna, o katerem se sme reči, da je izdal najbolj rabne knjige avstrijskega zgodovinskega slovstva. Zahn piše 27. januvarija 1884. leta poleg druzega naslednje: „Die Frage nach dem Index habe ich mir erlaubt, weil er gut gearbeitet ist; wenn ich Ihnen sage, dass ich diese Leistung Ihnen nicht zugetraut hätte, so werden Sie das hoffentlich nicht als beleidigend ansehen.“

Ako še omenjam pisemca velikega učenjaka, berolinskega univerznega profesorja Wilhelma Wattenbacha, naslednika Pertzovega, kateri pod kraljevim pokroviteljstvom izdaje svetovno-znane knjige „Monumenta Germaniae sacra“, ki je v lanskem „Zvonu“, na strani 403. priobčeno, oprostili mi bodete uljudno prošnjo, rojaki! Blagovolite podpirati ne samó z novci, nego tudi z doneski in razpravami domoljubno moje podjetje! Kajti ako bi bil prisiljen prenehati izdajati arhiv ali razprave, sodilo se bode zunaj naše dežele, da nismo zmožni in premajhni, da bi negovali domačo svojo zgodovino in to bi bila gotovo obsodba. —

Zatorej se konečno obračam do vas vseh, kateri še čutite toplo za domovino našo, blagovolite podpirati to važno knjigo domovinsko! Ogla-

site se pravočasno in pošljite 3 gld. 15 kr. za „Archiv“. Listine se ne bodo zaračunjevale, ker izdajo listin podpira povsod dežela, in menda, da me ne bode varalo mnenje, da je zastopstvo dežele naše ravno tako domoljubno, kakor so zastopstva v druzih deželah. Posebno mi je omeniti, da je izdaja listin jako draga, vsaka pôla me stoji povprek po 70 gold. Gotovo pa bi mi ne bilo mogoče izdajati te knjige, če bi me ne podpirali arhivarji in učenjaki v Benetkah, v Vidmu, v Celovci, v Monakovem, na Dunaji, v Gradci in v Trstu, posebno pa tudi g. Dežman v Ljubljani, kateri mi je na razpolaganje dal vse zgodovinske knjige kranjske zgodovinske družbe in še svoje, kar sem si jih želel, da sem vse listine in vire za Kranjsko od 1004. do 1500. leta prepisal, in kateri mi je tudi vse izvirne na koži pisane listine izposodil, da sem si jih prepisal — in še prepisujem; dalje Joannejska v Gradci in kraljeva dvorna in državna bavarska biblijoteka v Monakovem, kateri sta mi najredkejši in najdražji knjigi „Fontes et Monumenta“ izposojevali. Razven teh so mi prijazno dovolili prepisati in kolacijonirati matice sedanjigospod župan ljubljanski mestne privilegije, katere je silno slabo prepisane po „Privilegienbuch der Stadt Laibach“ priobčil dr. Klun in s katerim je tudi izginil „Privilegienbuch der Stadt Laibach“ — ni ga več .... S posebnim zadovoljstvom smem omenjati, da sem pri Slovencih, Nemcih in Italijanih jednako sočutje za znanstvo našel in da so bili nekateri gospodje posebno uljudni v tej stvari, tako n. pr. mi je izročil grof Leon Turjaški najstarejše zgodovinske listine, da sem jih prepisal doma v Ljubljani. Moja naloga je ravno ta, zbrati vse, kar se dá pozvedeti, da se bode kronologično v knjigah priobčilo. Gotovo je torej, da, kdor bode imel te knjige, imel bo zaklad zgodovine domače v rokah — in v registrih odgovor na vsako vprašanje in zadovoljenje na radovednost.

Uljudno prosim vsakega, kdor ima listine za Kranjsko, katere spadajo v čas 1000—1400 po Kr., naj mi blagovoli naznaniti, ali naj mi jih pošlje, da jih prepišem, ker v tem, ko se bodo listine od 1200 do 1300 priobčevale, zbiram gradiva za listinják 14. veka, kajti poznati moramo svojo zgodovino od začetka, če ne je sploh ne bomo nikdar spoznali; kajti kakor je pri vsaki stvari treba poznati začetek, razvoj in konec, tako je tudi pri zgodovini. In ker tako delajo vse zgodovinske družbe, bodem odslé vsako leto priobčil imena domoljubnih podpirateljev, da se spoznamo, kdo se zanima za zgodovino naroda svojega, in koliko nas je, kateri se brigamo za čast svojega zgodovinoznanstva in domovine svoje.

Fr. Šumi,
v Ljubljani, Kongresni trg, 13.

Jan Ernst Smoleŕ. †

(Konec.)

Ta zbirka je vzbudila sicer povsod mnogo pozornosti in posebno med Slovani mnogo vročih simpatij, ali do dejanstvene, gmotne podpore ni prišlo: težka naloga, varovati skoraj da ne izspodkopano narodnost pretečega pogina, opirala se je samó na rame uboge mladine, studentov, ljudskih učiteljev in pastorjev. Le počasi se je začela ledina orati dalje: Zejleŕ je pel obljubljene in dovršene pesni svoje, Jordan je počel l. 1842. izdajati perijodični časopis „Jutnička“, katera pa je kmalu morala prenehati. Ko zve to Smoleŕ, odpravi se iz Vratislave v Budišin, da bi pregovoril založnika Wellerja, naj izdavanje nadaljuje. Zato je bilo treba najti sposobnega, brezplačnega urednika. Za to mesto je pridobil pesnika Zeilerja; sodelovanje in sicer brezplačno, obljubila sta tudi oba Smolerja, oče in sin. V teh težkih okolnostih je začela izhajati „Tydźeńska Nowina“ v Budišinu; redaktor in jeden glavnih sodelavcev, stari Smoleŕ, stanovala pa sta v Lazu, v ozemlji druzega gospodarja, in še dalje je živel mladi Smoleŕ. Najhuje pa je bilo to, da je temu listu bilo prepovedano, donašati političnih novic, kar bi bilo narod še najbolj zanimalo. „Tydźeńska Nowina“ imela se je torej o svojem porodu boriti z ravno tako hudimi zaprekami — ako ne hujšimi — kakor naše „Novice“.

L. 1844. konča Smoleŕ filološke nauke ali za stolico se ni pobrinil nobeno. Preveč ga je vezala in vlekla ljubezen k svoji ubogi, zapuščeni domovini; ni se mogel posvetiti samó teoretičnim raziskavam o slovanstvu, ko ga je svoj narod ob robu propada prosil pomoči. Najprej je nameraval ustanoviti trajen zavod, v katerem naj bi se stekale vse sile ter delovale za narodno prosveto na gorenjih Lužicah. Kollár, Purkyně, Čelakovský pripravili so ga prvi k temu, da je začel misliti o Matici srbski, katero je ustanovil po osnovi „Matice české“ v Pragi.

Ali koliko dela, koliko truda, koliko prigovarjanja in pregovarjanja je bilo treba, predno je beseda postala mesó! L. 1845. pride Smoleŕ v Budišin z izdelanimi pravili društva, katero bi najprej imelo skrbeti za izdavanje knjižic gornje-lužiških. Na zborovanji srbske mladeži prebere jih in vse jim pritrdi. Osnovalni odbor se izbere. Ali vse jedno je šla stvar tako počasi od rok, da je še naslednje leto prešlo brez vsakega vidnega napredka.

V tem se Smoleŕ preséli do Lipska, kamor ga je pozval Jordan, kateri je bil na tamošnji univerzi že prej dobil stolico za slov. jezike, k souredništvu časopisa „Jahrbücher für slavische Literatur“. V istem letu

izda v Pragi v srbski prelogi slavnoznano delo Čelakovskega: „Wothłas pěsni ruskich."

Naposled l. 1847. je saska vlada vender potrdila Matičine štatute. Članovi delili so se na dva razreda: jedni so plačevali po 1 tolar in deset srebernih grošev, drugi samo po 25 grošev. Prvi so imeli pravico dobivati „Časopis" in vse knjige, katere je „Maćica" izdajala, drugi pa so prijemali samo te knjige. V prvem letu je pristopilo 121 členov: tu nahajamo katoliškega fajmoštra in bogoslovca poleg evangelijskega pastorja in kandidata, gimnazijskega dijaka poleg vaškega učitelja. Iz gimnazijskih učencev omenjam posebno glasovitega filozofa Hermana Lotze-ja, ki je bil rodom Nemec, ali je s Srbi jako simpatizoval, in denašnjega najznamenitejšega pisatelja srbskega, katoliškega duhovnika Mihała Hórnika, ki je bil v poslednjem času najboljši prijatelj in sodelavec Smolerjev. Za urednika „Časopisa Maćicy serbskeje" je bil izvoljen Smoleř ter je v prvih zvezkih priobčil več znamenitih razprav o „srbskem alfabetu", o samoglasniku *y*, o preteklem času srbskega glagola, o glasu *w*, o Ditmaru i. t. d.

V tem je nastopilo usodno leto 1848. Politični viharji so pretresali vso Evropo. Ko Smoleř zvé o revoluciji v Berolinu, odpravi se tja, ali pride že prekesnó: revolucija je bila že zadušena. Napiše torej list Robertu Blumu, poslanem v Frankobrodu, katerega je poznal iz političnega kluba v Lipsku, ter ga opozori na žalostno stanje svojega naroda, na teptane pravice njegove. Blum mu odgovorí, da bo po svojih močeh delal, da bo narod srbski živel človeško življenje. —

Tudi na Lužici se je začelo novo življenje. „Tydźeńska Nowina" dobila je dovoljenje, da sme prinašati politične vesti; v zborovanjih začela se je zahtevati ravnopravnost; določno se je izjavilo, da tu ne gre proti Nemcem, ampak za Srbe. Smoleř predlaga izbor komisije, ki naj sestavi peticijo, zbira podpise in se pobrine za dalnje korake. Veliko upanja in veselja je vzbudil sklep frankobrodskega parlamenta o ravnopravnosti jezikov in narodnostij. Smoleř spozná, da more za narod svoj še le tedaj prav delovati, ako biva med njim, zato se za vedno preseli iz Lipska v Budišin. Ali on ni bil le politični agitator, mnogo je delal tudi v komisiji, ki je sestavljala berila za ljudske šole, trudil se je s statističnim opisom gorenjih Lužic, napisal je kratko ali jedernato razpravo o narodnosti srbski. V „Časopisu" je pisal o sledovih slovanske mitologije v Lužičanih; najbolj pa je posvetil svoje moči „Tydźeński Nowiny", kateri je sedaj postal glavni redaktor ter jo ves čas urejal z velikim taktom in čudovito previdnostjo.

Istega leta ustanovi po vzgledu nemških „Redeübungsvereinov" v Budišinu srbsko „Ryčeńskie Towařstwo", katero je imelo namen, Srbe obde-

lovati za politično življenje in konstitucijo To društvo je dalo povod novim jednakim društvom po vaseh. Program temu društvu ni bila ravno popolna politična samostojnost, ampak težnja, pridobiti Lužici nekak provincijalen partikularizem po legalni poti, z lojalnim in mirnim delovanjem. Proti jeseni potuje Smoleŕ po Lužici in poučuje povsod ljudstvo o njegovih pravicah. Vsi Srbi so se zdeli od tedaj kakor jeden narod, kakor jedne matere sinovi: pri volitvah so postavljali povsod srbske kandidate: razlika v veri ni motila njih narodnega delovanja; katoliki so se borili poleg protestantov za narod svoj; sploh se ni pri njih nikdar pokazalo tisto pogubno tekmovanje med „mračnjaki“ in „liberaluhi“ in jednakimi političnimi strankami; da bi jih Slovenci v tem posnemali!

Ta preporod se je razširjal tudi na gorenjo Lužico, kolikor je je bilo pod pruskim kraljem; ali velikega prevrata ni dosegel; še slabše je bilo na dolenjih Lužicah v okolici Hotjebuža. V pruskih Lužicah je šlo vse po starem.

V Draždanih pa se je Srbom dovolilo, opravljati evangeljsko službo božjo v srbskem jeziku, v Budišinu se je v višji gimnaziji učila srbščina kot prost predmet; novi zakoni so se začeli prelagati na srbski jezik. Zadnja dva opravka je vzprejel náse Smoleŕ. — Ko je l. 1849. bruhnila revolucija v Draždanih, skušal je Rus Bakunin tudi Smolerja in ž njim Srbe pridobiti za namere svoje. Ali Smoleŕ sedaj, ko je že bila tlaka odpravljena in kmet prost, ni se hotel pridružiti anarhističnemu rovanju. In boljše tako! Kajti le kratek je bil trijumpf revolucije.

Kmalu za tem je prišel odlok na peticijo srbske komisije. Ta odlok ni ravno bil prav po volji in želji srbskih rodoljubov, ali vender se je doseglo nekaj dobrega: jezik srbski se je uvel v cerkev in narodno šolo, na gimnaziji budišinski je srbščina postala zapovedani učni predmet, tolmači za srbski jezik so se na državne stroške nastavili pri sodniščih. Ali to je veljalo le podanikom dinastije Wettinov, za pruske Srbe ni bilo takih dobrot.

Proti koncu l. 1849. pride v Budišin kralj Albert; s tem je hotel Srbom skazati nekako čast in hvaležnost, da so se bili vzdržali revolucije. Posebno velik vpliv pa je zadobilo to poldrugoletno bivanje kralja Alberta v Budišinu zavoljo tega, ker se je od Smolerja učil srbskega jezika in tako zavezal sovragom srbskim zavistne jezike. L. 1850. ustanovila se je v Budišinu s Smolerjevim trudom „Bjesada“, ki je prirejala srbske koncerte in zabave ter bila nekako ognjišče srbskemu društvenemu življenju. Istega leta se Smoleŕ oženi z dobro Srbko, Amalijo Njemcóvno, dobi v svojo last „Tydźeńsko Nowino“, in odpre malo knjigarno. Od te dobe se začenja tiha, mirna, vztrajna delavnost njegova za narod. Ta delavnost je bila sicer jednakomerna in monotonna, jeden dan je bil podoben drugemu, kakor

kaplja kaplji; ali čvrsto je bilo treba čuvati zadobljene pravice proti nemirnemu sovražniku. Smolerja je navdajala velika, vzvišena ljubezen do rojstvenega kraja, ki se nam zdi še bolj vzvišena, ako pomislimo, kako je ubog in majhen srbski narod, kako malostni lavorovi njegovi venci, katere more podajati v zahvalo svojemu varuhu, očetu svojemu.

Odslé je izdajal Smoleŕ večinoma le praktične knjižice in učebnike, s katerimi naj bi olajšal učenje srbskega jezika. L. 1850. izdá slovnico: „Mała serbska ryczmica", ki je pozneje učakala še dve izdaji, zadnjo l. 1861. — L. 1859. izpremenil je naslov „Tydźeński Nowini" v „Serbske Nowiny", katere še dan danes izhajajo. L. 1852. bil je tudi že na srbski jezik preložil „Kraljedvorski rokopis", katerega je izdal v Pragi s Hankino pomočjo. Tako delovanje moralo ga je se ve da odvrniti od čisto znanstvenega delovanja, katero je bil počel poprej v Vratislavi. Kar je še učenih razprav, nahajajo se v „Časopisu Maćicy Serbskeje". Iz Giljferdinga ponemčil je razpravo o jezikovnih spomenikih polabskih Slovanov na Lüneburškem. Razven tega je l. 1852. izdajal „Jahrbücher für slav. Literatur"; ta knjiga hrani v sebi mnogo gradiva za zgodovino slovanskega preporoda: ali naročnikov bilo je strašno malo in Smoleŕ je bil izdajatelj, redaktor in sodelavec ob jednem. — Tudi „Maćici" se ni odtegnil; bil je v nji najdelavnejši člen. Največ truda pa so ga stale „Serbske Nowiny". Izdajal jih je vsako soboto, da bi jih narod mogel ob nedeljah brati. „Videti je treba," pravi Parczewski, „káko je gibanje v uredniški pisárni, kadar izide kaka številka. Mala, uboga sobica komaj more vzprejeti vse prišlece; prihajajo vam starci in mladci, kmetje in kmetice; duri se kar nič ne zapirajo; „Bože mje!", navaden srbski pozdrav razlega se v jedno mér, in kup „Novin", kateri leži na mizi, izgine skoraj v trenutku." In ravno s svojimi „Novinami" je postal Smoleŕ najpopularnejši človek v vsem Budišinu. Starejši rodoljubi so zamrli, Jordan je prišel v Avstrijo, Mosak je pozabil mladostnih idejalov med advokatskimi svojimi ekspenzari.

Do l. 1853. bil je pri „Maćici" Smoleŕ redaktor časopisa; rečenega leta je postal tajnik, l. 1856. pa podpredsednik. V tistih časih je došel s praške univerze mlad katolišk duhovnik, učenec Hattalin, Mihał Hórnik, kateri je znal posebno v mladini vzbujati novega navdušenja: on je vzbudil med drugimi čvrstega srbskega pesnika Aug. Fiedlerja in brata njegovega Lovrenca, on je navdušil brata Dučmana, med katerimi je Peter podstavo položil za srbski repertoar. Najvažnejše pa je bilo to, da je ta „mlada Srbija" od l. 1858. vsak mesec pridevala „Nowinam" literarno prilogo „Lužičan", tiskano z latinskim pismom in v popravljenem pravopisu. —

L. 1862. dobi Smoleŕ poziv na stolico slovanskih jezikov pri „Szkoli Głowni" v Varšavi. Toda ni se mogel odločiti, da bi popustil mirno ali

plodovito delovanje sredi naroda svojega; zato ga izvoli „Maćica“ za prvega častnega člena svojega. Istega leta je z nova počel izdajati „Zeitschrift für slav. Literatur“, kjer nahajamo razpravo Smolerjevo o tem, da so lužiški Srbi vzprejeli krščanstvo najprej od Slovanov, potem še le od Nemcev. L. 1863. združi se Smoleŕ z Bohuwjerom Pjechom, ustanovi ž njim zadružno knjigarno, ki naj bi postala nekak specijalni sklad slovanske literature. Časopis „Zeitschrift für slav. Literatur“ izdajala sta s Pechom do l. 1865., napósled pod naslovom „Slav. Centralblatt“. Ali naročba je bila jako mala, tudi knjigarna se je slabo obnašala. V teh letih je izdal Smoleŕ tudi dve nemški brošuri; v prvi, katero je izdal v spomin tristoletnega obstoja budišinske gimnazije, pisal je o krajevnih imenih v gorenjih Lužicah, v drugi je branil popravljeni alfabet proti napadom Stoša.

L. 1868. umrje mu žena in Pjech odide v Lipsk; odslé je popustil misel na slovansko knjigarno v Budišinu, kjer tudi ni bilo pravo mesto za to, in posvetil je delovanje svoje jedino le „Maćici“ in „Nowinam“. Posebno se je trudil, da bi spravil „Maćico“ pod svojo streho; do tedaj namreč ni imela svojega stanovišča. Kupil je za 19.500 tolarjev hišo na svoj riziko, dasi ni imel ni krajcarja kapitala; ali pošten njegov značaj pridobil mu je spoštovanje in kredit celo med Nemci; le s težavo je plačal prvi znesek 500 tolarjev, in vender je bil to še le začetek. Odpravil se je v druge slovanske zemlje, da bi tam potrkal na bratovska srca. To mu je delalo toliko skrbi, da je na tem potovanji po polnem osivel. Le počasi se odplačuje dolg, in ako drugi imovitejši Slovani ne pomorejo, bode se le z največjim trudom poplačal; zato prosimo tiste rodoljube slovenske, kateri so tako srečni, da imajo nekaj več, kakor ravno potreba, in katerim je kaj na tem, da se ohrani ta srbska mladika na narodnem drevesu slovanskem še živa, naj pomorejo temu pridnemu društvu! Ali se ne spominajo tudi drugi Slovani nas, ko zbiramo za svoj „Narodni dom?“

Tako je tedaj življenje Smolerjevo do smrti njegove v 13. dan julija vrsta nepretrganih rodoljubnih del, katera bodo večno zaznamenovana v zgodovini preporoda slovanskega. Njegova zasluga je, da Srbi še niso izgubljeni. Sam je jedenkrat rekel češkim rodoljubom, ko so pomislili na „bližnjo“ smrt srbskega naroda: — „Ne,“ rekel je, „niso izgubljeni. Živé sicer skrito, tiho življenje, ali izgubljeni niso. Cvetice ovené, ako jih opalijo vroči solnčni žarki, ali v korenih jim še žije življenje dalje in ko pride zopet nánje vlažna senca, z nova oživé. Tako je tudi z lužiškimi Srbi. Prebili smo hujše dobe, pretrpeli bomo tudi to!“ —j.

Popravek. V poslednji štev. popravi povsod adjektiv Smoleŕjev v Smolerjev, Smoleŕja v Smolerja; str. 440. v 8. beri: pišóč *o* srbskem jeziku, ne pa: *v* srbskem j.; str. 440. v 19.: ludu we, ne pa: luduwe.

Slovenski glasnik.

O Wolfovem slov.-nemškem slovniku. Urejevanje slov.-nemškega slovnika je dospelo do konca črke H. Nadaljevanje tega dela visi o tem, ali se bode dalo uredniku od vis. ministerstva podaljšanje odpusta izprositi, ali ne. Marsikdo je morda mislil, da bode delo hitreje napredovalo; toda gradivo je tako obilno, tako različno po vrednosti in tako nepripravno zbrano, da ga ni moči hitreje urejevati. Tudi ne kaže začeti tiskati, predno bode vse spisano. Zato je čas, nabrano gradivo pomnožiti. Komur je torej kaj do tega, da bode slovnik imel v sebi ves besedni zaklad narodni, prošen je, naj nabere v svojem kraji, kolikor more, menj navadnih besed, ter jih pošlje uredniku. Nabranega je sicer zeló veliko gradiva, ali urednik je uverjen, da še nikakor ni vse zapisano, kar bi moralo v slovnik; zlasti iz središča Slovenije ni tako bogatih zbirk, kakor na pr. iz Belokranjskega, Štajerskega, Ogerskega, Primorskega. Mnogo tega, kar je zapisano, pa je nezanesljivo blago in se ne more porabiti, dokler mu ne pride potrdbe od drugod. Vsak, kdor med narodom živi, lehko kaj stori v ta namen; posebno bi pa opozorili naše baš sedaj med narodom bivajoče dijaštvo, koliko dobrega lehko stori za narodno stvar, ako le nekoliko počitniškega časa žrtvuje v nabiranje menj znanih besed. Ko bi se vsi držali pravila, da je vsak dolžan storiti ne samó, kar mora, ampak kar more, koliko gradiva bi se v jednih samih počitnicah nabralo! — Pa kdor kaj zapiše, naj pomni, da je zapisovanje le koristno, ako se vsaka beseda zvesto zapiše, z akcentom, kakor se govori, in v kakem reku v zvezi z drugimi besedami, tako je najlaže natančno ji določiti pomen. M. P.

Lep dar slovenski mladini. Kdo izmed nas se ne spomina več, s kako slastjo je prebiral v mladih letih J. H. Campejevega „Robinzona“ in istega pisatelja „Odkritje Amerike?“ Kako ti je utripalo srce, ko te je prijazni nemški pisatelj vodil zdaj po viharnem širnem oceanu, zdaj po prijaznih otocih antiljskih, zdaj po rodovitnih planotah mehikanskih, zdaj po nebotičnih visočinah kordiljerskih! Kako živo si čutil vse neskončne težave, s kakim sočutnim strahom prebival vse neizmerne nevarnosti, katere je bilo premagovati tvojim junakom! In kako si se čudil duševni veličini ónih pogumnih móž, ki so prebivši toliko smrtnih opasnostij, pridobili človeštvu novi svet, tisti novi svet, ki je tako veličastno vzbujal in s svojimi lepotami in grozovitostimi vnemal domišljijo tvojo! In še pozneje, ko si novi svet spoznaval iz znanstvenih knjig, zanesla te je fantazija rada v one srečne čase, ko si prebiral Campejeve knjige. Vsak prijatelj naše mladine in književnosti naše bode za tega delj hvaležen frančiškanskemu patru Hrizogonu Majarju, da je lepo knjigo Campejevo priredil slovenski mladini. Te dni je prišla na svetlo v Ljubljani pri Bambergu in ves naslov jej je: „Odkritje Amerike“. Predelal H. Majar. Poučno-zabavna knjiga v treh delih o I. Kolumbu, II. Kortesu, III. Písaru. Natisnila in založila Ig. v. Kleinmayr et Fed. Bamberg, v Ljubljani, 1883, mala 8, 162 + 141 + 133 = 436 str. Cena 1 gld. 60 kr. . . . Papir je, kakor se taki knjigi spodobi, močán, tisk lep, pravilen in razločen, vsa vnanja oblika prijetna in prikupljiva in tudi cena blizu 30 tiskovnih pol obsežni, trdno v platno vezani knjigi ne previsoka. Želeli bi samó to, da bi g. založnik vsak del posebe zvezal in posebe prodajal, a ne samó vseh treh skupaj. Majarjev zlog je priprost, pripovedovanje prijetno, jezik v obče pravilen in gledé na posebno uslugo, katero je storil s to knjigo našemu slovstvu, radi g. odpuščamo pisatelju nekatere jezikovne

posebnosti, katerih napósled tako vsak pisatelj goji kolikor toliko. Ako se ozremo po naši književnosti, pritegniti moramo, da razven Ciglar-Tomšičeve „Sreče v nesreči" ne poznamo knjige, ki bi tako prijala mladim slovenskim bralcem, kakor Majarjevo „Odkritje Amerike." Preverjeni smo, da se ta lepa knjiga skoraj udomači po slovenskih hišah in šolskih knjižnicah.

Narodna biblioteka. Prav veseli smo 10., 11. in 12. zvezka, ki so zadnje tedne prišli na svetlo. 10. zvezek nam prinaša pripovedno sliko „Koliščina in stepe", v poljščini spisal Mihal Grabowsky, poslovenil Fr. Cegnar; 11. zvezek prelepo in vsega priporočila vredno H. Sienkiewiczevo povest „Za kruhom", katero je poslovenil P. Miklavec, in 12. zvezek pričenja z izbranimi spisi Podmiljščakovimi ter obseza „I. Črtice iz življenja na kmetih" (1. Kako se je Pekec s hudičem metal. — 2. Kako je Pekec lovcem pete odnesel in mej cigane prišel. — 3. Črni graben. — 4. Stara korenina krašinjskih županov. — 5. Železni križ.) Za uvod nam prof. R. Perušek podaje prav dobro životopisno črtico o pisatelji Podmiljščaku — Andrejčkovemu Jožetu. Nekatere nedostatke, ki se nahajajo v tem životopisu, popravila bode razprava, katero o tem nadarjenem in ljubeznivem, a časih vender nekoliko robatem pisatelji slovenskem začne priobčevati „Ljubljanski Zvon" v prihodnji številki svoji; iz njé bodo videli naši bralci, kako odločevalno je vplival plemeniti Janežič malo ne na vse pisateljevanje Podmiljščakovo. „Črtice" je Podmiljščak priobčil dijak šestošolec l. 1866.; gledé na to, da se je od tedaj naš književni jezik že v marsičem premenil in da od mladega dijaka pisatelja nihče ne bode pričakoval stilistično dovršenih stvarij, svetovali bi g. uredniku. da bi pri korekturi svoj svinčnik v prihodnje še koreniteje rabil, nego ga je doslé. „Narodna biblioteka" kakor Podmiljščak sam bodeta s tem mnogo pridobila. Sploh pa moremo reči, da se zadnji trije zvezki v vsakem oziru smejo prištevati najboljšim stvarem, kar jih je doslé priobčila „Narodna biblioteka", in celo vnanja oblika je zadnjim zvezkom nekoliko prijetnejša. — V nadaljnih zvezkih nam prinese „Narodna biblioteka" ostale spise Podmiljščakove, dalje „Babico", slavnoznane obraze iz življenja na kmetih, katere je spisal Božena Nemcová ter jih poslovenil Fr. Cegnar in izvirno delo profesorja Janeza Trdine; vrhu tega ima g. Krajec pripravljenih še več prevodov in izvirnih spisov. Z 11. zvezkom se je pričela II. serija „Narodne biblioteke". Naročba znaša za deset zvezkov, kakor do sedaj 1 gold. 50 kr. Najpriprostejši način naročbe je, da se dopošlje založniku g. J. Krajcu v Novem Mestu naročnina po poštni nakaznici, potem dopošilja založništvo naročniku zvezke poštnine proste. Sicer se pa dobiva „Narodna biblioteka" tudi po knjigarnah in prodaje se vsak zvezek posebe po 15 kr. Slovenci, podpirajmo to lepo in koristno književno podjetje!

Kratek pregled bosanskega slovstva. Sestavil Mihael Napotnik Tiskal Janez Leon, založil pisatelj, v Mariboru 1884, 8, 82 str. Cena 40 kr. Čisti dohodek se porabi za koristne naprave. G. dr. M. Napotnik, zdaj profesor bogoslovja v Mariboru, prebil je za osvojenja Bosne nekoliko mesecev vojaški duhoven v tej lepi, a nesrečni deželi ter je ves čas kakor nam zanimivo pripoveduje v uvodu, zasledoval vse pojave duševnega in literarnega življenja pri srbsko-hrvatskem narodu, bivajočem v Bosni. Plod njegovega ne malega truda je ta knjiga, ki je razdeljena na tri dele. V prvem nam g. pisatelj poroča o najstarejših knjigah in književnikih bosenskih od 1565. do 1721 l. Vseh devetnajst pisateljev te dobe je iz frančiškanskega reda, ki ima za omiko bosenskega naroda preveliko zaslug in spisi so do malega vsi cerkvenega in bogoslovnega zadržaja. V drugem delu so nam

opisani pisatelji od konca 18. veka do denašnjih dnij in tu nam pisatelj posebno obširno poroča o Sinci Milutinoviči, o glavnem bosenskem književniku, nesrečnem Ivanu Franji Jukiči in o bosenskem Homerji, še zdaj živečem pesniku frančiškanskem župniku Grgu Martiči, in še o sedmih drugih naslednikih Jukičevih. V tretjem delu nam pisatelj priobčuje bibliografijo vseh znamenitejših slovanskih, nemških in francoskih knjig, ki so od l. 1879. o Bosni in Hercegovini prišle na svetlo. Knjiga je pisana živo in prijetno; ljubezen, katero pisatelj kaže do stvarí same in do krščanskega naroda v Bosni in Hercegovini, dobrodejno ogreva tudi čitatelja. Ker je knjiga že sama na sebi res vsega priporočila vredna in ker je vrhu tega ž njo združen še dobrodelen namen, nadejemo se, da se je mnogo izvede v Slovencih.

Josipa Jurčiča zbrani spisi. Založil in na svetlo dal odbor za Jurčičev spomenik, uredil Fr. Levec. III. zvezek: Pripovedni spisi. Natísnila „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani 1884, mala 8, 277 str. Cena nevezanemu zvezku po 70 kr. elegantno vezanemu po 1 gld. 20 kr. — Ta knjiga ki se je sredi meseca julija začela razpošiljati in izvajati, obseza Jurčičeve pripovedne spise iz leta 1865., 1866. in deloma iz l. 1867. Vsebina jej je ta: 1. „Domen“. Povest („Slovenski Glasnik“ 1865.). — 2. „Jurij Kobila“. Izvirna povest iz časov lutrovske reformacije. („Slovenska Vila“, 1865.). — 3. „Dva prijatelja“ („Slovenska Vila“ 1865.). — 4. „Vrban Smukova ženitev“. Humoristična povest iz narodnega življenja. („Slovenski Glasnik“, 1865.). — 5. „Golida“. Povest po resnični dogodbi. („Slovenski Glasnik“, 1866). — 6. „Kozlóvska sodba v Višnji Gori“. Lepa povest iz stare zgodovine. („Slovenski Glasnik“, 1867.). Tudi v teh povestih vidimo dijaka Jurčiča že nedosežnega ljubeznivega pripovedovalca. Domen, povest jedno in dvajsetletnega Jurčiča, brez ugovora je jedna izmed najlepših proizvodov njegovega umétalnega peresa. Krepki prav plastični opis delujočih oseb, dramatični razvoj dejanja in v vsakem oziru dovršena tehnika odlikujejo to živo sliko iz kmetskega življenja naroda našega proti koncu 18. stoletja. Poleg klasičnega „Sosedovega sina“ je „Domen“ brez dvojbe najlepše okrožena povest Jurčičeva. V „Juriji Kobili“ je Jurčič na zgodovinsko zanimivem ozadji slovenske reformacije narodno tradicijo o reformatorji Dalmatinu porabil za lepo povest. V „Dveh prijateljih“ nam upokojeni sodnik pripovednje srčno dramo iz svojega življenja in v „Golidi“ nam opisuje pisatelj nesrečno usodo kmetskega pastirja, zapuščene sirote, ki napósled postane imovit podobar ter rešitelj in dobrotnik preganjalca svojega. „Vrban Smukova ženitev“ in „Kozlóvska sodba v Višnji Gori“ razodevata prijazni, zdravi humor in ostro satiro Jurčičevega peresa. S kratka: v vseh teh povestih nam pripovedovalec in pisatelj Jurčič kaže ves svoj izredni talent; zatorej se tudi nadejemo, da bodo Slovenci radi segli po tej lepi knjigi!

Pesmi. Zložil Vinko Gregorič Podkraškogorski. I. zvezek, natisnila hilarijanska tiskarna v Gorici, 1884, mala 8, 80. Pesnik se nikjer ne povzdiguje iz vsakdanje proze in tudi vsa pesniška oblika je primerna njegovim navadnim mislim. Zato menimo, da se je z njegovimi „Pesmimi“ pomnožilo število slovenskih knjig, ne pa okoristilo slovensko pesništvo. Sploh je dan danes za Levstikom, Stritarjem, Gregorčičem in Gorázdom težko stopinje pobirati in dokaj poguma mora imeti, kdor hoče z lirskimi proizvodi med nami vzbuditi pozornost.

Razne novice. Minuli mesec je v Vipavi umrl domoljubni duhovnik L. Hiti, ki je vse svoje imetje — nad 10.000 gld. zapustil „Katoliški tiskarni“, oziroma konservativnemu dnevniku „Slovencu“ v Ljubljani. — V Celovci je prišla na svetlo

knjižica „Zlati ključ za srečne volitve“. Na svetlo dal in založil Filip Haderlap. Natisnila družba sv. Mohorja, 1884. 8, 38 str. Bog daj srečo! — V Ljubljani je začel izhajati humoristični list „Novi Brencelj“; izdavatelj mu je A. Obreza, urednik Jakob Alešovec. List izhaja po dvakrat na mesec ter stoji po 80 kr na četrt, po 1 gld. 60 kr. na pol leta. — V „Zeitschrift für das Realschulwesen“, VII, 385 — 409 str. je naš rojak prof. dr. Fr. Hočevar v Inomostu spisal učeno razpravo „Ueber die Anwendung von exacten Methoden auf die analytische Geometrie der Ebene und zur Ableitung der goniometrischen Grundformeln“. — Prof. dr. K. Glaser je kot ponatis iz „Politike“ izdal knjižico „der siebente Orientalistenkongress und die österreichischen Slaven“, v kateri na kratko opisuje dozdanji razvoj sanskrtskih studij v Evropi, kakšne zastopnike ima ta znanost po avstrijskih univerzah in kako naj bi se slovanski učenjaki udeležili tega kongresa. — Akademično društvo „Slovenija“ na Dunaji, duševno in zabavno središče ondotnim Slovencem, namerava skupno s češkim „Akad. Spolkom“ osnovati čitalnico. Toda ker sámo društvo ne zmore velikih stroškov za najmaríno, naročnino časopisov i. t. d., prenaredilo je svoja pravila tako, da morejo postati podporni družabniki „Slovenije“ tudi taki Slovenci, ki ne stanujejo na Dunaji. Kdor plačuje na leto konči 5 gld, imenuje se podpornik društva ter se kot tak vodi v društvenih knjigah. „Slovenija“ apeluje na rodoljubno požrtvovalnost vsega slovenskega razumništva, osobito starih prijateljev, dobrotnikov in bivših družabnikov svojih, da blagoizvolijo stopiti v kolo podpornikov njenih ter tako pripomorejo društvu uresničiti njega pravi namen: nadomestovati družabnikom domovino na tujem . . . Imena podpornikov priobčijo se ob svojem času v vseh slovenskih dnevnikih. — Naš rojak Janez Šubic je v 27. št. „Zlate Prage“ priobčil lepo svojo podobo „Mala vrtnarica“. — Iz Celovca se piše „Slov. Narodu“: „V 11. dan t. m. (julija) umrl je tukaj odsluživši dvorni in sodni odvetnik dr. Jakob Traun (Traven), ki je bil pesniku Francu Preširnu zadnji součenec in dober znanec v Ljubljani in na Dunaji. Imel je 82 let, Kranjec, iz Ljubljane doma . . . Pokojnik je veliko vedel povedati o prevréd umršem našem pesniku in ni se povsem ujemal z opisovanjem, ki ga imamo ob osobi Preširnovi.“ Oprostite nam k zadnjemu stavku kratko opazko Na prste jedne roke bi človek lehko seštel možé, ki so poznali in umeli Preširna pesnika in človeka. Saj se celó takov moder mož, takov pameten mož, kakor je bil pokojni dr. Bleiweis ni sramoval v občnem zboru „Matice Slovenske“ „in verblümter Rede“ opisovati Preširna kot bábjaka in pijanca ter za tega delj manjšati in kratiti njegovo pesniško vrednost. Ako niti dr. Bleiweis ob osobi Preširnovi ni sodil pravično, kako li naj sodi o njej filister à la dr. Traun, kateri je, kakor dopisnik „Slov. Nar.“ sam pravi, „svojo obitelj, svoje sinove odgojil v duhu nemškem“, da psujejo zdaj svoj slovenski rod. Da so pa celó fino omikane dame osobo Preširnovo dobro poznale in človeka (ne pesnika!) Preširna umele bolje, nego kateri si bodi njegovih filisterskih sošolcev, to nam jasno priča sestavek: „Kakšen je bil Preširen?“ katerega je pred sedmimi leti v „Slov. Narodu“ priobčila gospá Babeta Kogel. — Slovenski pisatelj g. Anton vitez Klodič-Sabladovski, c. kr. deželni šolski nadzornik v Trstu, je svoj „Materin blagoslov“ poklonil slovenskemu dramatičnemu društvu v Ljubljani ter mu izročil tudi izvirne napeve, katere je k „Materinemu blagoslovu“ zložil znani glasbenik g. Anton Hribar v Gorici. — Častiti naš sodelavec g. K. Štrekelj je bil dné 18. julija na dunajski univerzi promoviran za doktorja filozofije, oziroma slovanskega in primerjajočega jezikoslovja.

„Ljubljanski *Zvon*“

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: celo leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30 kr., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamični zvezki se oddajejo po 40 kr.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo in **upravništvo** v Novih ulicah 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljaui.

Ljubljanski
Zvon
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji:
Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.

Leto IV. V Ljubljani, 1. septembra 1884. Štev. 9.

Najlepša pésen.

Tu torej gomila njegova leží,
Tu torej zdaj srce pokojno mu spí!
Glej, plošča še kaže kamnéna
Njegovega črke imena.

Pač dolgo že, dolgo je tu pod zemljój!
In meni se zdí, kot bi bil pred menój:
Ves, kakor mi žije in diše,
Ves, kakor pravljíca ga riše.

Pod célico svojo sedí samotár,
Na vrtu sam s sábo golčí samotár;
Čujó ga le rože cvetóče
In ptice po drevji pojóče.

„Mariji na slavo do danes sem pel,
Prepevati druge zdaj pésni bom jel; —
Vam, ptice, odslé bom prepeval,
Vam, rože, srcé razodeval.

„Najlepše vas pésni navaditi čem,
Ki sam je pred brati zapeti ne smem.
In vender jo moram zapeti,
Ní moči je v srci imeti.

„Saj skoro, saj skoro me v grob položé:
Ob njem se nasêlite, ptičice vé,
Iz srca cvetíce mi klíjte,
Gomilo preprézite, kríjte!

„Stoletja pod zemljo že spaval bom jaz,
Nad máno pa pésen to boste tačas
Ve, pevke, mi vedno še pele,
Ve rože sladkó jo dehtele.“ . . .

Pa ko je redóvnik zatisnil okó,
Zagrebli ga niso pod živo zemljó:
Sred cerkve so grob naredíli,
Nanj marmor težák položíli.

In pésen, ki pel jo je Stanko nekdàj,
Kakó bo pri grôbu njegóvem sedàj
Iz slavčevih grl mu kipela,
Iz čašic cvetličnih puhtela?

In túkaj gomila zdaj tvoja leží,
In túkaj zdaj srce pokojno ti spí!
Dà, plošča na tleh mahovita —
Na nji imé tvoje se čita.

Sred bujnega gaja, košatih drevés,
Med písanim cvetjem tvoj grob je tu vmés!
A v krogu sred gozdne temine
Razsute stojijo zidine.

Mar vékov vihár je zató sèm prihrúl,
In zid samostanski zató je razsúl,
Da tvoje le želje bi branil?
Da pésen bi tvojo ohranil?

Čuj, v glasih stotérih odmeva sladkó: —
Menihovo pesen pač ptice pojó!
Uhó mi posluša, posluša . . .
Umévati záčne jo duša.

Ni li o ljubezni tá pésen, ni li?
In kot o svobôdi se li ne glasí?
O nádeji pač pokopáni,
O zlati svobodi prodáni! —

Gorázd.

Mrtva srca.

Povest.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

Sedemnajsto poglavje.

Prosim te, tujka ljubezníva,
V mé ne vpiraj temnih očíj,
Da se ljubezen nepremagljíva
V mojem srci ne obudí.
Simon Jenko.

Tisto jutro, ko je knez in škof zapustil Nižavo, bilo je tudi na višavskem dvorišči več življenja, nego li navadne dní. Iz hleva sta bila hlapca izvlekla starega, koščenega konja, ki je dosedaj vlačil plug in brano po graščinskih njivah, ali pa vozil butarice in hlode po gozdnih, blatnih potih. Malokdaj je užil kaj ovsa, za tega delj so štrlele kostí ž njega, kakor štrlí ostro kamenje z neplodnega Krasa. Nerad je zapuščal prijetne svoje jasli in skoraj spehali so ga na plan pred hlevom, kjer ga je pes ob verigi vzprejel z glasnim lajanjem. Melanholično je povesil glavo ter čakal, da bi ga uprégli v voz, v tezalnico! Ali danes mu je bila namenjena bolj gospôska usoda: čez trebuh so ga tesnó s pasom prevezali in na hrbet mu pritisnili staro, ogóljeno sêdlo, ki morda že ni rabilo pol stoletja!

Pri sedlanji sta počenjala hlapca svoje šale, v veliko radost drugi družini, ki je bila ravno odkosila in je od mize sem tik véžnih vrat opazovala čudni ta prizor.

„Kaj li bo danes, da mora koščenják v gospôsko to obleko?“ vpraša hlapec Miha. „In ravno danes sem mu nasúl ovsa, da je šlo čez jasli! Hudika, da bi se le nesreča ne pripetila! Žival ni taka, žival je iskrnata!“

„Splašil se ne bo,“ odgovorí volár Jaka, „ker ga je podkov malo otiščála. Res, sreča, drugače bi ga gospod še ne ukrotil!“

„Pójaj mu muhe!“ kričí Miha, „kopita mu moram omiti, da me hudir ne vseka! Žival ni taka, žival je vroče krví! Pójaj mu muhe!“

S slamo mu je obrisal kopita. Končavši to delo pa reče: „Prav čedna kopíta so še, malo široka, kakor lopata. No, pa to je še bolje, vsaj bolj varno stopa!“

„Molčita vender,“ kara ja stari Jarnej, stopivši iz veže, „molčita in mirujta! Naš gospod si napravi lehko konja, kakeršnega žive dní videla nista, in ga žive dni videla ne bosta. Hvaljen bodi Bog, daj mi uzdo, Jaka!“

„Kaj pa bo danes,“ vpraša Miha radovedno, „pride li Elijev voz, da se bomo odpeljali proti nebesom?“

Glasno smijanje razkači starca: „Ne smijajte se! Naš gospod bi imel lehko lepega konja, pa ga neče! Hvaljen bodi Bog, dosti je denarja! A tudi ta konjiček je še dober. Star je nekaj! Hvaljen bodi Bog, kdo pa se ne postara na svetu! Za naša pota je konjiček še predober!“ Ponosno je tiščal uzdo v roki in z zeleno vejo odganjal osedlanemu konju muhe, ki so mu sedale po velikem trebuhu.

„Ovsa res ni dosti zobal!“ pričnè Miha na novo razgovor.

„Kdo naj zoblje oves dan danes!“ odgovorí starec suhotno. „Ali mislite, da ga imajo óni na Nižavi? Osát in slamo hrustajo, in še tisto plesnivo!“

„Oves ste pa Vi prodali!“ Miha je izpregovoril te besede ponižno, samó besedico „Vi“ je nekaj bolj naglasil, kar je prouzročilo, da se je družina takisto na tihem smijala.

„Kaj praviš, fante!“ zatogotí se v svojem poštenji zadeti majordomus višavski.

„No, no,“ odreže se Miha, „za gospoda, ne záse, za gospoda!“

Stari konj, ki je dal povod vsemu temu govoričenju, vonjal je do sedaj po tleh za dróbjem slame in sená. Kar je ujel iz prahú, to je s tiho zadovoljnostjo hrustal s starimi zobmí. Tedaj je pa živinče hipno dvignilo težko svojo glavo, pričelo po zraku vohati in konečno je dalo od sebe nekaj grdega rezgetanja, kakor da je iztekníło kaj zeló prijetnega! Začuje se konjskih kopit topòt in po poti iz gozda prijezdi grofíca Lina.

„Ta iz Soteske je!“ pravi Jarnej.

„In kako jezdari,“ dostavi Miha. „Ni čudo, da strahuje hlapce in dekle v Soteski. Bolj se je bojé nego li starega grofa! Kam neki plazi!“

„Gospodar je v Soteski,“ vtaknę se vmes tudi volár Miha, „in še grof se trese časih pred njo, pravijo. Kam se ji pač tako mudí! Prav po generalsko sedí na konji! Ni napačna taka ženska!“

„Hvaljen bodi Bog, k nam gré!“ zastoka stari, „in gotovo zavoljo meje!“

Res se je grofíca s konjem kači jednako bliskoma zavila okrog zidovja in zdajci obstala sredi višavskega dvorišča. Na mah je ukrotila

konja, ki je razlučen grizel železo ter otresal ponosno glavo, da so pene letele na okrog. Z belo ročico ga je potrepála po svetlem vratu in izpregovorila nekaj nemških besed konju svojemu v hvalo. Potem še le je dvignila ošabni obraz, z nepopisnim zaničevanjem opazovala nekaj časa osedlanega starega konja in kupe gnoja, ki so pred hlevi od nekdaj kužili višavsko ozračje.

„Kdo je tu gospodar?“ vpraša grofica mrzlo. Pričela je z uzdo nagajati konju, da je prišel v ogenj ter plesal s krasno jahačico po peščenem tlaku. Ko ga je brez težave zopet umirila, vpraša še jedenkrat: „Kdo je tu gospodar?“ Stari Jarnej ji v prvem strahu ni vedel česa odgovoriti. Njegovi tovariš, koščeni rujavec pa je hotel porabiti lepo priliko: dvignil je mršavo glavo in raztezal mehke nozdrvì proti gospôskemu sorodniku iz Soteske. Ali ta ni hotel napraviti tega plebejskega znanja, umeknil je ostro črtano glavo v stran in samó z vitkim kopitom udaril jedenkrat ali dvakrat ob tla, kakor bi se pri svoji zapovednici pritoževal, da ga je privedla v tako kmetsko soséščino. Oni z Višave premeknil je na to okorne noge, da bi prišel bliže.

„E-há!“ zarjove starec, „kam siliš, koščák? Tu ostani no! Kdo je gospodar, ste vprašali? E, dobro, da ravno prihaja! Stoj no, polt rujava!“

V tistem hipu stopi Bogomir iz veže. Najprej opazi samó osedlanega svojega šarca; a ko ugleda tudi grofíco, izpreletelo ga je, kakor bi se sramoval. Nasproti njeni aristokratsko-poetični podobi dozdevalo se mu je to staro, umazano dvorišče silno prozajično. Tisti hip je opazil prvič, kako neukusna je gnojna luža pred hlevom, in kako je raztrgana lesena streha po poslopjih. Tudi zidovje se mu je videlo sramotno umazano, kakor bi na Višavi ne poznali nì apna nì zidarjev. Sramoval se je! In sredi vsega pa še ta suhoreberni konj, po zunanjosti čisto onemu jednak, na katerega je nekdaj sédal znani vitez španjolski.

„Grofíca soteška povprašuje po Vas!“ kričí mu Jarnej naproti. Starec se je odločno bal te ženske in želel je, kar najhitreje prepustiti konja gospodarju svojemu.

„Smo ga že osedlali, rujavca!“ poudarja zavedno, „prav kakor ste ukazali!“ Ko mu gospod, ki je bil o tem še bolj zméden, ničesar ne odgovorí, obrne se h konju.

„E-há! prestopi se, koščenják!“ In ko se konju ni hotelo prestopiti, pograbi z obema rokama povodec in ga izkuša tako po vsi sili spraviti z mesta in na mesto, kjer je stal mladi gospodar. Ali konj ni hotel z mesta, in ko ga je starec z vso močjo vlekel, napele so se mu žile na suhem vratu in v nekako horicontalno ležo se mu je

spravila glava, da je bilo groza pogledati nestvorno žival. Vmes pa je kričal stari Jarnej svoj „e-há“ in rotil se je, kakor bi se močno srdil. Toda živinče se vender ni hotelo prestopiti in ko mu je Jarnej takisto pri glavi vlekel in vlekel, obračalo je debelo a motno svoje okó proti gospôskemu sosedu: češ, tudi mi, ki smo pri poljskem delu opešali, imamo časih svoje trme!

V tem se je bil Bogomir s klobukom v roci in s primernim poklonom približal kontesi, katere konj ga je z žarečimi očmí ogledoval in nekolikokrat zasopihal proti njemu.

„Vi ste torej tu gospodar?“ izpregovorí trdo grofíca. Z visocega sédeža svojega mu je premerila osebo od glave do tal, in potem od tal do glave.

Zarudel se je, ko ji je odgovoril:

„Sem, in ime mi je Bogomir Lesovéj!“

„A jaz sem hči grofa iz Soteske!“ dejala je na to ona skoraj ironično ter nagnila glavo, toda prav malo.

Bogomir se globoko prikloni. Iz njegovih pogledov je morala sklepati, da je radoveden, česa tu išče hči grofa soteškega?

„K opravku torej!“ izpregovorí ponosno jahačica. „Vi sekate danes na Logu, kjer mejite ob našo zemljo, to je ob zemljo, ki je mojega očeta last, ekselencije grofa Antona v Soteski!“

„Res! In ravno sem hotel iti na mesto, da bi mi kaj mladega lesá ne posekali!“

„Meja, se vé, Vas ni mnogo skrbela!“ odgovorila je trpko.

Tu je menil stari Jarnej, da je napočila dôba njegova. Usili se brez omahovanja v razgovor.

„Meja je tam,“ prične počasi, „tako vidna, da jo dobim, če sem slep in po noči. Tu pri Ločniškarjevi mlaki je tista stara smreka, ki se ji lubje lušči, ker so ji zažgali smolo. Posušila se bo, ta je gotova! Od te smreke pa kakor nit dalje do robóvja, ki je z mahom obrasteno. Na tem robovji je umrl onega leta stari ovčar, tisti Tržačan Luka. Žganja se je bil napil čez mero, in to se je vnelo v njem. Drugo jutro smo mrtvega dobili v gozdu in z glavo je slonel na tistem robu. Od roba dalje pa za dva vatla v krivíno in potem zopet kakor nit ravno proti severju dalje! Moj Bog, meja je očita, vsak otrok jo pozná! Se vé, kdor je videti neče, ta je ne vidi! In graščinski ste tam zmeraj radi uhajali čez njo, da ste dosegli kak hrastiček, ki je rasel na našem! Taka je! Hvaljen bodi Bog!“

Starec se je v tem govoru zeló razvnel in opazil ni, kako mu je gospodar dajal znamenja, naj utihne. Popisati pa se ne dá, kako se je

izpreminjal aristokratski obraz mladi kontesi: satiričnost, zaničevanje in Bog vé kaj vse jednacega izraževalo se je med govorico starega služabnika na tem obrazu. Izpregovorila je z zvenéčim smehom:

„Pri Vas, gospod Lésar, videti je, da so Vaši hlapci V a š i gospodarji.“ Malicijozno je naglašala besedico „Vaši.“ —

„Lesovéj! Lesovéj! Kontesa, ali odpustite staremu zvestemu služabniku, ki je že vse dni življenja svojega pri ti hiši.“

Bil je močno v zadregi. Grofica obrne konja: „Ako Vas je volja, pojdiva na mesto! Sami se bodete prepričali, kje je pravica. Druzega ne zahtevamo, nego pravico samó.“

Z bičem zadene stegno svojemu konju; le-tá se spustí takoj v laben tek. Zapustila je dvorišče, ne da bi čakala Bogomirovega odgovora. Temu ni ostajalo druzega, nego splezati v sêdlo. Pri tem mu je pomagal Jarnej in godrnjal:

„E, mnogo so nam pokradli graščinski, in še več bi nam bili, da nisem pazil kakor postójina na tisto mejo. Že grofov oče je silil na naše. Taka je! Čemu bi se več govorilo!“

„Za božjo voljo, molčite vender!“ vzdihne Bogomir, sedèč na svojem konji. Le-tá se s prva niti premakniti ni hotel. Brskal je z nogami, nekaj kratov na mestu zaplesal na okrog ter izkušal zadnji del težkega svojega telesa dvigniti v zrak. Ko ni vse nič pomagalo, udalo se je konečno živinče in s smešnimi skoki odrinilo z dvorišča. Tu je ostal starec na mestu in gledal za njim. Z velo roko si pogladi sivo glavo in reče bolestno:

„Danes bo pa šla meja in nekaj sežnjev višavske zemlje ž njo! Dobre in poštene višavske zemlje! In če bo hotela deset tisoč kubikov hrastovega lesá, dal jih ji bo! Dal, ker je mlada! Hvaljen bodi Bog!“

Ona dva sta nekaj časa molčé jezdarila po gozdni poti: grofica naprej, Bogomir pa nekoliko korakov zadaj. Priliko je imel opazovati vitko njeno teló, ki je z nepopisno gracijoznostjo tičalo ter se gibalo v sêdlu. Z gracijoznostjo pa se je družil plemenitaški ponos, ki je svojstvo samó porojenim plemenitnikom. Vsa njena podoba je dihala mrzlo lepoto, katera je mlademu spremljevalcu v hipu zmedla vse misli, da je pozabil na komični položaj, v katerem se je brez dvojbe nahajal. Bil je jezdec, a ne preizvrsten, in časih se je v resnici videlo, kakor bi hotel poiskati pot s sêdla navzdol. Pri tem je delal stari konj neprijetne skoke, da je Bogomir sedaj in sedaj že hotel pograbiti sêdlo, da bi se vzdržal v višini, in da bi ne padel na pot, kjer so se kazale luže in črno blato. Njen konj pa je premikal elastične svoje ude, kakor srna pogorska, in kontesa je sedela na njem varno in zavestno, kakor

bi na noben način iz sêdla uiti ne mogla. Bilo je veliko nasprotje med njo in njim, in samó se je vrivalo v oči to nasprotje! Ali naš Bogomir ni ničesar opazil, tudi ne, kako se je nekolikokrat ozrla po njem in konji njegovem ter le s težka zadržavala smeh, ki ji je silil na kipeče lice.

„Vi ste že delj časa tu, gospod Lésar?“ vprašala je napósled.

Mimogredé je vsekala z bičem po grmu, da je zafrfetalo zeleno listje na vse straní.

„Lesovéj, kontesa, Lesovéj!“ popravlja Bogomir ponižno.

Ravno tedaj sta morala prekoračiti veliko lužo. Ker jo je grofice konj premeril z mogočnim skokom, storil je osedlani rujavec isto tako, Bogomir pa se je le s težavo obdržal v sêdlu.

„Glejte, da ne padete!“ dé grofíca s prav odločno ironijo. „Sicer pa Bog izgovarjaj tatarska vaša imena. Meni se vselej jezik zapléta, če mi morajo med zobe! Odpustiti mi morate torej, če se mi pri Vašem imeni ne godí drugače; saj vas do danes nì poznala nisem!“

Razsrdil se je nekoliko.

„Ekselencija, grof Anton Babo,“ izpregovoril je pikro, „prišteva se glavnim stebrom slovanstva v tej pokrajini! Naša imena ne smela bi v njegovem dvorci . . . .“

Ni mu pustila, da bi bil dogovoril.

„A!“ dejala je ter z bičem zopet udarila po grmu, „Vi hočete na to polje! Midva sicer nisva poklicana, soditi o političnem delovanji mojega očeta. Ali kolikor poznam ekselencijo, je v prvi vrsti katolik, v drugi vrsti pa grof in tajni svétnik Njegovega Veličanstva. Kar je še potem, je le za tega delj, ker je katolik in grof! Slovanstvo pa nima pri tem ničesar opraviti. Upam, da mĕ umejete, gospod Lesovéj!“

Sedaj je njegovo ime izgovorila že pravilno.

„Vi ste brez dvojbe demokrat?“

Z roko je potegnila uzdo, da je konj obstàl. Obrnila se je k njemu in temno njeno okó se je uprlo vánj, kakor bi ga hotela pozvati na boj.

„Demokrat? V tem pomenu, da smo vsi jednaki na svetu in pred Bogom, sem pač demokrat!“

Srčnó in brez bojazni se je upal pogledati ji v srpo okó.

„To sem vedela takoj!“

Korakoma odjezdi dalje. „To sem vedela takoj! Vaša krivda ni, ker ste ravno otrok stoletja svojega. Vzgoja naših časov je taka, površna, brez jedra bi dejala! Odkar imamo francoski upor, ubijajo posebno vneti preroki zbegani mladini v glavo tiste grozne nazore, ki sta jih tedaj poródila strah in umor ter jih krstila s sveto kraljevo krvjó. In za tega delj dobivajo še plačo od naše dobrovoljne države

ti krivi preroki! Vzgojenci pa so potem vsi demokrati in nalogo svojega življenja vidijo v tem, da zavidajo nas aristokrate, in da nas v mislih moré in pokladajo pod giljotino!“

Tu se ji predrzne Bogomir od strani nasprotovati: „Po mojem mnenji, grofíca, stvarí in razmere niso tako grozne, kakor jih Vi opazujete s svojega stališča, odpustite, da dostavim: s svojega subjektivnega stališča!“

„Ne tako grozne,“ odgovorí srdito ona, „še groznejše so, čestiti moj gospod Lesovéj, še groznejše, kakor pravim! No —“ in zopet obstane s konjem in zopet obrne proti njemu srpo svoje okó — „pa recite sami in trdite, če se upate, da niste v sredi svojega demokratičnega srca uvérjeni, da je plemstvo silno nepotrebna, smešna in krivična institucija in žalosten ostanek tistih tujih časov, ko so še surovi klativitezi gospodarili vrhu holmov, kjer še dan danes pričujejo o njih podrte, stare zidine?“

Vsak bode rad pripoznal, da je bilo to vprašanje kočljivo in da se je mladi mož nahajal v stiskah, katere je tem bolj občutil, ker je tedaj že občudoval, v vsakem oziru občudoval krasno svojo nasprotnico. Notranjega uvérjenja žarovitost ji je plapolela po obrazu, da je vsa njena podoba vzprejela nekako vzorno lepoto, ki je Bogomira po polnem omamila. Ni ji vedel odgovoriti, zatorej se je še bolj razvnela, in še jedenkrat vprašala: „Pa trdite, če se upate!“ Posamezne besede so ji tako rekoč sikale izmed zob, da so se komaj čule.

„Smešna, krivična, nepotrebna institucija, grofíca,“ odgovorí Bogomir na to, „tega bi nikdar trditi ne hotel! Piramide egipčanske, ki so na meji puščave dvigajo proti vedno jasnemu nebu, ki pa jih je nekdaj sezidal tlačen in trpeč rod, kdo bi trdil, da so smešne, nepotrebne! Veličastni ostanki so starodavnih časov! In svete naše bazilike, in stolpovi božjih hramov, kdaj so se že sezidali! Ali kdo bi dejal, da so nepotrebni ostanki srednjega veka! Veličastni spomeníki so, ki še sedaj navdušujejo človeški rod! Nikdar bi torej ne trdil, da je plemstvo smešna institucija! Naravno pa je, da sedaj, ko je omika svojína vsemu rôdu, ne more imeti tistih vplivov, kakor nekdaj, ko so se plemiči po omiki razlikovali in odlikovali od druzih stanov!“

„Vaše mnenje je zatorej“ — in tu zopet požene konja — „da je tako imenovani olikani in omikani kmet tiste vrednosti in cene, kakor grof, čegar predniki so v križarskih vojskah s svojo krvjó pojili Palestine pekoče ravníne!“

„V istini ne vidim bistvenega razločka!“

„Ha! Vi govorite za olikanega kmeta. Za Boga, pustite me v miru s kmetom in njega omiko! Kar ste pričeli omiko nositi med

kmete, izpremenil se je rod in je hudobnejši, pregrešnejši. Samó po tuji lasti hlepí, in da nismo pazili, odnesli so nam že davno polovico soteške graščine. Moj oče, grof Anton, vé o tem mnogo pripovedovati, čestiti moj gospod Lesovéj! V Soteski pod graščino ob pečini smo imeli nekdaj star trs. S širokim svojim vejévjem se je raztezal po skalínah navzgor in proti jeseni je vse viselo modrega grozdja na njem. Zasadil ga je bil grof Abdon Maksimilijan, slavnega spomina! Ko ga je nekdaj sam cesar počastil z obiskom svojim (Abdon Maksimilijan je bil vpliven, zeló vpliven mož na dvoru!) utrgal je z veličastno svojo roko grozd s tega trsa. V vedni spomin so ga imenovali potem cesarski trs. Grof Anton pripoveduje, da je tedaj, v tistih groznih časih, ko smo še imeli tlako (prosim Vas, nikar ne omedlite pri ti besedi!) leto za letom dozoreval sad na starem tem prijatelji naše stare obitelji. In pili so vino njegovo v spomin tistega dné, ko je bival prevzvišeni cesar pod streho soteško! In pili so ga samó v dneh velikih praznikov! A potem, ko so odpravili tlako, pokradli so takoj prvo leto polovico grozdja cesarskega trsa, drugo leto pa so ga že do jagode obrali! In tako vsako leto pozneje. Lansko zimo pa, ko je vladal hudi mraz, posekali so ga v noči in odnesli, da so v peči kurili ž njim!“

Bogomiru se je nehoté vsilil smeh na lice. Opazila je to kontesa in dejala:

„Vi, gospod Lesovéj, bodete pač trdili: to je malenkost! A rečem Vam, to je pomenljivo, zeló pomenljivo za čase, v katerih živimo! Tako je povsod, v gozdu, na polji, in v górici. Niti praprot v logu, niti klas na polji, niti grozd na trsu ni varen, da bi ga ne odnesla tuja roka! Oče moj, grof Anton, je premehak, za tega delj pa čuvam jaz, da se ne ugonobi last obitelji naše. Za tega delj sva danes tu, ker tudi Vi, gospod Lesovéj, posegli ste (in upam, da nevedé!) po naši zemlji, katero braniti je sveta moja dolžnost. Vender, čemu dalje govoriti, saj se s svojimi nazori itak nikdar strinjala ne bodeva! Sicer sva pa na mestu!“

Res, dospela sta na prostor, kjer so višavski delavci že bili posekali nekoliko hrastov. Na tleh so ležali ti stari velikani, in po zelenem vejévji so klestili s sekirami, da so ivéri letele na okrog. Peli in zvižgali so, in niti v delu niso ponehali težaki, ugledavši gospico. Vedeli so, da bode prepir zavoljo meje. S svojim prepričanjem so stali na stráni gospodarja svojega; zato se jim ni videlo potrebno, ponehati v delu zavoljo te ženske, katere tako ni ljubil nikdo, še družina v Soteski ne!

Kontesa je obstala na mali višini, od koder so se videla posekana drevesa, in tudi mesta, kjer so stala prej. Hipoma (da Bogomir niti

opaziti ni mogel, kje ga je vzela) prikazal se ji je obris iz katastra v nežni ročíci; na vratu svojega konja ga je razprostrla ter z rožnatim prstom pričela kazati mejno črto.

„Sedaj vidite sami!“ izpregovorila je zmagonosno. „Ti posekani hrasti so stali v ravni vrsti!“

„Res je, grofíca!“

„A tu na obrisu je mejna črta kriva, saj vidite! To je mesto, kjer stojiva, in to je mejna črta! In ta je odločno kriva! Saj vidite!“

„Res je, grofíca!“

„Saj vidite, da so posekani hrasti stali na soteški zemlji?“

„Res je, grofíca!“

„Torej pripoznate krivdo svojo?“

Bogomir ni videl ničesar, nego li beli prstek, s katerim je plula po papirji! Ali skesano je pritrdil:

„Res je, grofíca!“

„Dobro! Ravno prav, da prihaja oče moj, grof Anton! Ž njim lehko uredite vse! Zná se, da hrasti ne smejo Vaši ostati!“

Po gozdni poti je prijezdila tedaj dolga, koščena oseba grofa Antona. Nekoliko začuden je bil, opazivši hčer v družbi tujega človeka. Kontesa mu je takoj razložila stvar ter mu z veliko slovesnostjo predstavila mladega soseda. Potem pa ja zapustí, češ, da sedaj lehko samá vse opravita.

Ko je oddirjala in se skrila v zeleni gozd, izpregovorí grof Anton skoraj šaljivo:

„Torej ste res voljni hčeri moji na ljubo pripoznati mejo, kakor Vam jo je ravno kar izkazala? Ped zemlje je in nekoliko ubogih hrastov!“

„Čemu ne?“ odgovorí Bogomir lehkodušno.

„Hraste prodajva in tisti denar dobo li cerkev v Rakovci, če Vam je prav tako, gospod Lesovéj!“

„Čisto, kakor želite, ekselencija!“

„Vidim, da ste mehak sosed, in da je z Vami lehko izhajati! Ali sedaj je še nekaj!“

Bil je malo v zadregi.

„Kontesa mi bode tičala ves mesec na vratu, če z Vami ne sklenem kaj — pismenega.“

„Vse podpišem . . .“

„Veste kaj, gospod Lesovéj, Soteska ni daleč od tod. Pojdiva tjà in podpíšiva kaj površnega, da bodem potem metal pesek v očí hčeri svoji. Bodite uvérjeni, da mi do vse stvarí ni prav nič. A kontesa mi drugače ne dá mirú!“

„Kakor ukazujete, ekselencija!“

Osemnajsto poglavje.

Evo izbe, gdje mi
kano zviezda tajna
Razsvietila dušu
Nje ljepota sjajna.
Stanko Vraz.

Nekoliko streljájev pod železniško postajo Grčavo, o kateri se je govorilo v prvem poglavji, dviguje se na strmi pečini Soteški grad. Globoko pod njim se vije nam znana Rakovška dolina in modra reka po nji. Od nekdanjega starega grada ostal je samó širok stolp, tičeč tik propada. Gledal je ta stolp pač še tiste čase, ko so spodaj v dolu turške čete napajale svoje konje v zeleni vodi, in čul je tudi obilokrat razlučenih Osmanov rjuvenje, ki so brezvspešno naskakovali skalino, kjer so imeli varno zavetje spoznavalci svete vere! Historičnega pomena je to selišče soteških grofov. V starem stolpu kažejo ti še sedaj sobo, v kateri je spal nesrečni Kacijanar in pripovéduje se tudi, da se je tu nekaj časa skrival sloveč slovensk reformator. Učakal in prebil je ta stolp stotere nesrečne usode slovenskega rodú. Ni čudo torej, da se mu jeklenih časov jekleni zob pozná na vseh oglih. V zidu so se napravile razpóke široke in dolge; v njih pa gnezdijo vrabiči, in od njihovih gnezd visi stara umazana slama po stari, nesnažni steni navzdol.

Na omenjeni stolp se naslanja novi, v čveteroogelniku zidani grad, s prostornim dvoriščem, visokimi sobami in z zračnimi mostovži.

Tu sem je privédel grof Anton svojega soseda tisto jutro. Pred grajskimi hlevi, ki tičé skriti v gozdu, oddala sta konja ter peš korakala potem med vrtovi proti graščini. Stopivšemu na dvorišče zdelo se je Bogomiru, kakor bi živé duše ne bilo v poslopji: vladala je znana smrtna tihota, katera navadno vlada po aristokratskih dvorcih. Od nekod je pridrl črn pes in skakal okrog grofa, a ni se upal zalajati, da ne bi motil splošnega mirú. Grajski oskrbník se odlušči nekjé pri steni ter prihití s sklonjenim telesom. Zgoraj na mostovži pa zapoje zvon, v znamenje, da je hišni gospodar prestopil prag gradú svojega.

Vstopijo v pisarno pri oskrbníku. Tu se je napravilo pismo, kratko in površno, katero sta grof in Bogomir slovesno podpisala. Po končanem tem opravku se je hotel Bogomir posloviti; ali grof Anton ga je povabil, da bi stopil ž njim v gorenje prostore. Bogomir se izgovarja s svojo slabo obleko. Oni pa je odgovoril z veliko ljubeznivostjo:

„Kaj hočete! Saj smo na kmetih! In pri kontesi se bodete vender poslovili!“

Udati se je moral. Po širokih stopnícah odkorakata navzgor po mehki pogrinjáči, da se ni čul korak. Ves čas je govoril grof priljudno; povpraševal ga je posebno vestno, če ima obilo divjačine po višavskih logéh in če je kaj prida prepelíc ali jarebíc? Močno se začudi, čuvši, da Bogomir niti lovec ni, in da nikdar puške v roke ne vzame. Na hodníku pride jima kontesa Lina naproti. Če je bila poprej na konji videti ponosna in nekako nedosegljiva, videla se je pa sedaj Bogomiru milejša, kèr je nosila domačo, krajšo obleko.

„Kako je kneginji?“ vpraša grof skrbno.

„Nisem še bila pri nji, kar sem prišla iz gozda!“

Takoj se obrne grof k Bogomiru in reče z važnim in pomenljivim glasom: „Seznaniti Vas hočem z materjo ranjke svoje grofice, s kneginjo Teansko. Radostilo jo bode, videti Vas!“

Bogomir se globoko prikloni. Grof je govoril tako, da se je moralo čuti iz naglášanja njegovih besed, da hoče mlademu znancu skazati visoko čast. In res je bila vsa grofovska obitelj uvérjena, da je kneginja Teanska največji zaklad njé hiše!

Strežáj jim odprè vrata v solnčnato sobo. Skozi široka okna se je videlo daleč po zeleni ravníni in ob stranéh na vinske górice, nad katerimi je tedaj vrela poletna vročina. V ti sobi, tik okna je sedela na mehki blazini stara, siva ženíca. Prvi hip, takoj pri vstopu Bogomir niti njene glave opaziti ni mogel: tiščala se ji je globoko med ramama, skrita med čipkami. To je bila kneginja Teanska!

Kontesa Lina je takoj hitela proti oknu in Bogomir se je čudil, kako hitro so se ji raztopile ostre črte po obrazu, in kaka ljubezen ji je zažarila v očeh! Pred starko se je zgrudila na kolena in z nekako sveto strastjo je pritiskala vele in rujave njene roke na cvetoča svoja usta. Skrbeče je povpraševala, kako je danes kneginji, če ji solnčna vročina ne škoduje, če so ji vestno stregli in če kaj zaukazuje? Knegínja se je dobrovoljno zasmijala, položila roko na dekletovo glavo ter izpregovorila:

„Hi! hi! golobíca draga, kaj naj mi je? Kaj naj mi je? Glej, tu pri oknu imam solnčnato raván, in vinske górice. Moj Bog! da jih v sivi svoji starosti še smem gledati, to je največja dobrota! Moj Bog, česa naj si še želim? In vidiš, ravno prej se mi je dozdevalo, da gledam visoko v modrem zraku sivo ptico, ki se je mogočno zibala nad solnčnatimi polji, mogočno in ponosno! Pa sem si dejala, taki smo bili, nekdaj, v mladosti hi! hi! Tedaj smo razprostérali peroti, kakor bi Boga ne bilo nad nami. Kakor sokol v sivem zraku! Ali gospod Bog pošlje strelo svojo in razdrobí mu peroti ž njo, da ošabna ptica strmo-

glávi potem v silni propad! Tako je z nami! Gospod Bog nas udari in potem je konec ponosnému povzdiganju!"

Videla je, kako je silila dekletu solza v okó; tudi starki sámi je prihitela debela kaplja na lice.

„Čemu bi jokali, srce moje! Saj mi je še dano gledati v zorno ravnino, in kar je še mileje, gledati v zornejše tvoje okó, ljuba, draga moja!"

Med solzami sta se smijali.

„Meni se je zdelo," izpregovorí kneginja potem, „da je nekdo prišel s tabo. Kdo je to, otročiček moj? V sobi ne vidim tako dobro, kakor tedaj, če zrem na planine, pod jasno nebó!"

(Dalje prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

21. Peter in Pavel.

(Dalje.)

Skoraj še huje nego z biriči in vicami krotil in podlagal si je strogi grof slovenske podložnike z zlobo in zvijačnostjo ali, kakakor je sam govoril, z modro politiko. Posredno in neposredno je delal med njimi zdražbe in sovraštvo. Posamičnih mu se ni bilo nič bati, ali jako nevarni bi mu bili lahko, da so se zjedinili in udarili nanj skupno. Trebalo jih je torej razdeliti, razkačiti jednega proti drugemu. Kadar je bil kje cerkven shod, poslal je tjà svoje hlapce in „podrépnike", da so se zamešali med fante in jih dražili in hujskali proti fantom sosednih žúp in vasij, dokler se je unel prepir in pretep. Pomagali so kdaj ti, kdaj óni stranki z izgovorom, da morajo braniti nedolžnega proti rogoviležem. Ta nečedni posel jim je vspeval tako dobro, da kmalu ni bilo nobenega večjega zbora v vsi okolici brez razžaljenja in prelivanja krví. V isti namen je izumil Erger-Berger pravilo, ki se je udomačilo potem po vsi Sloveniji, da nihče ne sme zalezovati in ljubiti deklet iz drugih vasij. Prestopnika so domači fantje svobodno zgrabili in nabijali, kolikor so hoteli. Če jih je prišel tožit, zadrl se je grof: Prav se ti godí. Pusti tuje golobíce tujim golobom, kadar pridejo vasovat drugi k vam, jim pa vrnite. Ali on se je smijal tudi takrat, če so napadli pijani in samo-

pašni kmetje koga brez uzroka. Nemirnjakov in pretepačev ni kaznoval nikoli, razven če so se lotili njegovih služabnikov. Vohunov je imel obilo po vaseh in góricah. Zvečer so hodili poslušat pod okna, v gori pa so se skrivali za kako mejo ali v grmovje, da so čuli lahko vsako besedo vinskih bratcev, ki so se pomenkovali in veselili v bližnjem hramu. Kdor je zabavljal kaj gospôdi, bil je poklican v grad, dejan v klado in tepen, da se je sam sebi smilil. Kmet Zadnjikar je izustil pijan surovo šalo, če bi grofa zaklali, da bi bilo kolin za devet far. Ovadnik ga je slišal in zatožil. Po noči je Zadnjikar izginil. Čez več dnij so ga našli v gozdu obešenega. Grof je dejal: Zmešala se je možu pamet, pa se je revež sam zadrgnil. Meni ga je žal. Ljudje tega niso verjeli, ali so pred grajskimi molčali, da niso imeli sitnostij. Na tak način se je zmešalo še več drugim, ki so se spominali preglasno stare slovenske svobode in sedanje bede. Sem ter tjà so živeli tisti čas še mnogi svobodnjaki, ki niso delali nikomur tlake. Grofu se je zdela njih prostost silno pohujšljiva za podložnike ter jim jo je vzel. Ker so se branili, dal jih je bičati, dokler so obljubili pokorščino. Nekateri so pod bičem umrli. On pa je pomigal zaničljivo z ramama in rekel: Tepci, zakaj so bili tako neumni, da se niso podvrgli précej, ko sem ukazal. Smrti so si sami krivi. Grofova „politika“ je sezala v vse razmere kmetiškega življenja. Županov sin bi se bil rad oženil. Oče je bil še mlad. Sina ni odgovarjal, ali velel mu je, naj si postavi svojo hišo; doma je pretesno za dve rodovini. Fant prosi gospoda dovoljenja. Odgovori mu se, naj si steše ali sezida svobodno novo hišo, ali ne v vasi, nego pol ure dalje, blizu grajskega ulnjaka. Grof je hotel dobiti s tem zvestega in stalnega čuvaja svojim čebelam, ob jednem pa odvrniti nevarnost, da bi se vas povečala. Velikih vasij ni mogel videti, ker se je zalegla v njih najlaglje upornost in zarota. Javornik, gorska vas, imel je do sedemdeset hiš, kar je bilo v stare čase jako mnogo. Po noči, o tihem vremeni, jelo je goreti in do zore je bil ves Javornik v pepelu. Ljudje trdijo še zdaj, da so ga požgali grajski hlapci po zapovedi gospoda svojega. Samó petnajst pogorelcev si je smelo narediti hiše na prejšnjem mestu. Vsi drugi so se morali razseliti. Iz jedne močne vasi je osnoval grof šest slabih in še te so stale daleč jedna od druge. Pod Gorjanci so bile tri vasi: Staro Selo, Novo Selo, in Malo Selo. Ljudje vseh treh so živeli med sabo v bratovski prijaznosti in družbi. Grof je poskušal zaman razdreti to nepriličeno zlogo, dokler ga domisli Valker, kaj mu je storiti. Vsi troji vaščani so pasli živino v Gombarici, ki je bila dovolj prostorna za vse in je imela prav dobro pašo in tudi studenčino. Zgodilo se je, da so se pastirji nekaj sprli in stepli.

Na pašnikih taki boji niso nikjer redki; fantje se sprimejo in zopet pomiré, nasledkov ni nobenih. Ali grof porabi priliko. Po oskrbníku naznani gospodarjem, da ne sme goniti nihče več v Gombarico. On zahteva na svoji graščini mir in red: ker ne znajo ali nečejo krotiti svojih otrok, niso vredni grajske milosti in dobrote. Za kmete je bil to hud udarec. Čez nekaj dnij se dovoli zopet pasti, toda samó Maloselcem. Staroselci in Novoselci so bili zdaj še bolj razjarjeni. Srečnim Maloselcem so jeli očitati, da so jih pri grofu počrnili, ker bi se bila povrnila brez njihovih spletek stara pravica vsem trem vasem, a ne samó njim. Po mnogih prošnjah se dá grof omečiti in dá isto dovoljenje tudi Novoselcem. Zdaj se uname huda jeza tudi med temi in Staroselci. Maloselci pa so tudi strašno pisano gledali Novoselce, kajti bi bili mogli brez njih mnogo več živine na pašo goniti in rediti. In tako je grof po polnem dosegel svoj namen; te vasi so se odslé sovražile in se sovražijo morebiti še dan denašnji. Erger-Berger je mrzèl na vsak kmetiški napredek, na vsako izpremembo v kmetiškem gospodarstvu in življenji. Poročilo mu se je, da si je izkopal bistroumni tlačan Bernač pod hišo svojo globoko klet in da misli vinski hram v gori zapustiti in spravljati vino doma. Grof se prestraši. Dejal je: Bernač se je domislil tako pametne reči, da ga bodo gotovo vsi posnemali. Vzgled je nalezljiv, naj bo slab ali dober. Dokler hranijo kmetje vino svoje v gori, ne morejo ga nič utajiti, graščina ne izgubi nì merice górščine. Moji podložniki shajajo se najrajši okoli polne majolike. Če ga ločejo v hramu, pošljem tjà vohune in zvem vsak pomenek njihov. Ko bi pa zvozili vino na svoj dom, potem z Bogom, lepa górščina, najdebelejša grajska kravica! Nekaj ga bodo dejali v klet, največ in najboljšo kapljico pa skrili pod streho, v slamo, seno ali v kako drugo zakotje in utajili, zaklinjaje se, da je vse vino v kleti. Namestu petih veder dobil bom komaj dve in morda niti toliko ne. Tudi ne bo lahko mojim ogleduhom priti kar tako, brez opravka, v tujo hišo. Ti slovenski potuljenci modrovali bodo v svoji kleti, ali Bog vé kje, in ugibali brez nevarnosti in povse brezskrbno, kako bi me ociganili in popili graščáke v kaplji vode. Tako globoko in korenito je presojal Erger-Berger tudi take na videz čisto neznatne in malenkostne rečí, kakor je izkop vinske kleti pod kmetiško hišo. Précej ko je novico zvedel, poslal je k Bernaču veliko krdelo tlačanov, da so mu zasuli novo klet, biričem pa je ukazal, naj mu namažejo za kazen prav gorkih pet in dvajset. Ker se je bal, da bi utegnil, razkačen, osnovati proti njemu med vaščani kak upor ali zaskok, vzel mu je hišo in kmetijo in ga preselil na najzadnji konec grajske zemlje, v nezdrav, močvirnat kraj, kjer je kmalu potem

umrl. — Politika napotila je Erger-Bergerja, da je zatrl celó svoje kvakarsko sovraštvo proti našemu jeziku in jel goreče pospeševati slovensko umetnost, narodno pesen, bajko in šalo. Potikal se je po Gorjancih neki Kolba, bivši vojak. Delati ni hotel ničesa, najrajši bi bil sedèl ves dan pri majoliki, kratkočasil ljudi z burkami in jim prepeval svoje in tuje pesni. Takih dobrovoljnih gostov se Podgorec ne brani, ali je ta neprilika, da mora dostikrat še sam stradati vina, nikar da bi mogel napajati druge. Tudi ne utegne vselej poslušati burk in petja. Kolba je živel torej nekateri dan prav po pasje, kar ne ugaja nikomur, najmenj pa veseljaku. Izmed njegovih pesnij je naredila največ hrupa in smeha po vsi krški dolini zabavljica, s katero je pikal Brusničane. Ko se je vršilo pri njih próščenje, bili so ga razžalili, ker ga niso poklicali nikjer k pijači. Srdit séde na tla pod lipo in se zamisli. Sedèl in premišljeval je do mraka, potem pa začel korakati gori in doli po vasi in prepevati:

Brusničani se vkup zberó —
In star'ga mačka oderó i. t. d.

Grofu je povedala za to pesen najprej Meta. On se je je jako obveselil. Brusnice mu že zato niso bile po volji, ker so bile prevelike; dobro pa je tudi vedel, kako iz srca sovražijo Brusničani že od nekdaj gospôdo. Poslal je po Kolbo, da je pel to zabavljico med obedom, pri katerem je bilo več tujih gostov, med njimi tudi neki vitez iz moravškega okraja. Pesen in napev sta se priljubila vsem poslušalcem. Kolba je dobil za nagrado toliko vina, kolikor ga je nesti mogel in pa dragoceno dovoljenje, da se sme oglasiti v grajski kleti vselej, kadar bo hotel. Ni mi treba praviti, da je prav pridno rabil to pravico. Njegovo pesen si je zapisal moravški vitez in jo nesel s sabo domóv. Iz istih razlogov kakor grof Brusničane, sovražil je on Moravčane. Sklical je svoje hlapce in jim zapovedal, da se morajo zabavljice naučiti in dražiti ž njo z drugimi fanti vred vražje Moravčane. Izpremenil je samó nekatera imena, druge besede so ostale, kakor jih je zložil Kolba. Kmalu je donelo od Save do Snežnikov po vsem Gorenjskem:

Moravčani se vkup zberó —
In star'ga mačka oderó i. t. d.

S to pesnijo se je zakuril v Podgorji razpor, ki se še zdaj nekoliko čuti. Brusničani so se lahko hudili nánjo in na tiste, ki so jim jo prepevali. Ker je zabavljanje Dolenjcu menda prirojeno, glasil se je brusniški maček v vsaki vasi, na vsakem shodu, o vsaki veselici. Kolba je imel tekmeca, gorníka Gungulića, čigar oče je bil Vlah, ki je pobegnil od doma zaradi uboja. Gungulić ni znal pesnij skladati, tem bolje pa je praskal in ujedal z izmišljenimi pripovedkami. Pravil je

n. pr., da je vprašala Podgorka Novomeščanko v petek popoludné ob treh, zakaj zvoní. Mestna mamka ji velí: Zato, ker je ob treh Bog umrl. Podgorka zakliče dobrodušno: Kaj, umrl je? Bog mu daj nebesa, če prav ga nisem poznala. — Najrajši je nagajal Gungulić Gaberčanom. Rogal se je, da je poslal bolen Gaberčan po gospoda, naj bi ga dejal v sveto olje, potem pa je šel v hosto delat, ker v Gaberji ni navada, da bi bolnik ležal. Ko župnik pride in se začudi, da ni moža doma, reče mu gospodinja: To nič ne škodi. Prosim, denite sveto olje v to le črepino. Kadar se vrne, pomazal se bo ž njim sam, saj ima zdrave prste. — Takih razžaljivih smešnic je pripovedoval Gungulić na stotine. Grofu so bile vse jako po všeči. Tudi Gaberje mu se je zdelo za kmetiško vas preveliko. Podgorce je črtil že zato, ker so njihovi spredniki spuntali se proti gospôdi in osvojivši mihovski grad tako neusmiljeno krvavo postopali s svojimi zatiralci. Kakor Kolbo, povabil je k sebi tudi Gunguliča in mu odprl na stežaj klet in zídanico. Za vsako pesen in šalo dobila sta od njega oba tudi denarjev. Ta darežljivost je vzpodbujala na posnemanje: v vseh župah so se prikazali novi pesniki in burkeži, ki so smešili in zasramovali rojake svoje. Grofu je kar srce skakalo od veselja, da mu je setev tako krasno obrodila. Med kmeti je izginil vsak sled jedinosti in prijateljstva. Vsako srenjo in vas so dražili in grdili sosedje z nečednimi pesnimi in psovkami; kjer koli so se sešli fantje iz različnih žúp, izdirali so se kôli in padali po glavah. Kmetje so preklinjali iz vse duše Erger-Bergerja, ali skoraj še bolj so sovražili brate in tovariše svoje. (Dalje prihodnjič.)

Josip Podmilšak,

pisatelj slovenski.

Spisal Gregor Jeréb.

V 24. dan decembra t. l. bode minilo deset let, odkar je nehalo biti srce móžu, kateri je jeden izmed najboljših pripovednih pisateljev slovenskih, in ta mož je Josip Podmilšak*) — bolj znan pod pisateljskim imenom: Andrejčkov Jože.

Porodil se je v Krašinji v 25. dan meseca marcija 1845. leta. Imel je jednega brata in jedno sestro. Oči je bilo ime Andrej, zatorej

*) Tako je pisano njegovo ime na vseh uradnih listínah, in tako se je tudi sam povsod podpisaval, zato ostajamo pri tej obliki, dasì ni pravilna. (Glej „Ljublj. Zvon“ II. 630. str.) Pis.

se je hiši rékalo pri „Andrejčkovih“, in odtod njegovo pisateljsko ime. Njega mater so klicali Marijo.

Vas Krašinja leží poleg državne dunajske ceste, pet ur severovzhodno od Ljubljane, tri ure od Kamnika in poldrugo uro od Morávčega, v prijazni dolini med visokim hribovjem, obrastenim s smrečjem in bukovjem. Tu ostajajo običajno romarji, potujoči na slovečo Limbarsko goró k sv. Valentinu, tri četrti ure udaljeno od rečene vasí.

Andrejčkovega Jožeta rojstveno kmetsko hišo št. 16. vidimo gredóč iz Ljubljane, na hribci „Konji“ nad cesto na levi stráni. A to je bil njega oče prodal ter kupil drugo in nekoliko večje gospodarstvo pod 44. številko. Ondàj je bil v Krašinji župnik Jurij Varl, slovenski pisatelj (r. 23. aprila 1812. l., umrl 5. marcija 1874. l. v Velésalu). Ta gospod poroča uradno ob imovini Podmilšakovega očeta, da je vse imenje v jedni zadolženi hiši, brez travnikov in gozdov, in v nekaterih njivah za šest mernikov posetve; s tem se mora prehraniti vsa rodovina. Josip je hodil v domačo osobinsko učilnico, pravi Varl v prvem spričevalu z dné 25. sept. 1858. l., kjer je on sam podpisan kot privatni učitelj in drug nihče. Iz tega se vidi, da tedaj ni bilo tu še redne učilnice ter je blagi Jurij Varl sam oskrboval ta mučni posel. Josip, izstopivši iz krašinjske šole, ostane leto dnij doma. Varl je dobro poznal njega pridnost in nadarjenost; zato pregovorí njegova roditelja, da ga dasta učit se v Ljubljano, kjer ga v resnici nahajamo dovršivšega z dobrim vspehom 1860. leta četrti normalni razred pod pokojnim, občeznanim strogim, ali izvrstnim učiteljem Martinom Ivanetičem. Blagemu župniku Varlu, ki Josipa ni samó lepo učil, ampak tudi dejanski podpiral, ohranil je Podmilšak ves čas svojega življenja hvaležen spomin.

Oktobra meseca 1860. leta stopi v ljubljansko gimnazijo in zvrši leta 1861. prvi gimnazijski razred z dobrim vspehom. Do leta 1867. ga nahajamo ves čas v ti gimnaziji, kjer se poleg navadnih predmetov pridno učí tudi češkemu in poljskemu jeziku. Med učitelji je največ uplival nánj prof. Vaurů. Na gimnaziji ostane do meseca aprila 1867. l. V 6. dan aprila ga namreč v Kamniku potrdijo v vojake. To pa se je zgodilo tako:

Tisti čas je bila v Ljubljani volitev v deželni zbor, pri kateri sta propala narodna kandidata dr. Toman in dr. F. V. Klun. Zmaga nasprotnikov se je pripisovala posebno vplivu tedanjega deželnega predsednika, barona B. Nepremišljeni dijaki so vsled tega zvečer kričé šli mimo baronovega stanovanja, dasi jih je poprej sam dr. Toman miril in jih prosil biti opréznim in pametnim.

Aprila meseca istega leta so se pričeli vojaški nabôri po Kranjskem. Na višji gimnaziji ljubljanski je bilo mnogo dijakov, ki so

morali iti v novačenje. Govorilo se je po Ljubljani, da je baron B. izrecno ukazal pobrati vse v vojake, kateri so kolikaj sposobni v to. To pak je verjetno toliko bolj, ker jih mnogo niti leta 1866. niso potrdili, ko smo imeli vojno z Lahi. Z ljubljanske gimnazije je bilo mnogo vzetih, med temi tudi Podmilšak. Uvrstili so ga med topničarje v cesarjeviča Rudolfa polk št. 2., bivajoč v Komárnu na Ogerskem, kamor je moral oditi jeseni l. 1867. Vsak si lehko misli, kak silen udarec je to bil mlademu, po vse drugačnih vzorih hrepenečemu sedmošolcu.

Kako se mu je godilo v vojakih v Komárnu na Ogerskem, o tem piše sam prijatelju: „Sedem mesecev že bivam tu na Ogerskem, ne da bi se bil moj stan kaj zlajšal. Se vé, da sedem mesecev ni ravno dolg čas, kmalu minejo, ali za mé so bili cela večnost in ako pomislim nekoliko dalje, vidim, da se še prostira pred máno neznani svet, katerega moram preromati, predno bom rešen iz teh vic. Tako mi tekó mlada leta, a tako mi bodo pošla na tujem, med ljudmi, s katerimi se ne morem sprijazniti, med katerimi ne morem uživati one zadovoljnosti kakor domá. Morda bi vsega tega tako bridko ne čutil, ko ne bi bil vojak, saj prostost ima velik vpliv do nas. Če primerjam sedaj svoje življenje s prejšnjim, čuditi se moram sam sebi, tolike izpremene ne bi bil nikdar mislil. Morda mi ne bodeš verjel, da pri vsem tem, da je bilo večji del v postu lepo vreme, da so bili velikonočni prazniki, nisem šel drugam, kakor samó dopoludné jeden pot v cerkev, ali ogerski govor mi se je zdel odveč, zatorej sem tudi to veselje izgubil. Prej sem ljubil vedno veselo družbo, rad sem zahajal v krčmo pit kak polič vina, rad sem poslušal godbo, sedaj pa se vsega tega ogibljem; na prste lehko seštejem, koliko potov sem bil v kaki krčmi. Ako vidim kje veselo družbo, žalosten sem, ker se tudi jaz ne morem veseliti. Tjà v en dan zrem sedaj v življenje, najhujše rečí me ne strašijo več, kakor okamenel, ne čutim že skoraj samega sebe. Prepričan sem, česa imam pričakovati še na svetu; kakor skozi črno zrcalo sem pregledal vse, preračunil sem na tanko, ali rezultat vsega tega je: vse življenje nemirno, nikjer se ne zaziblje čolnič upanja, odplaval je proč, odnesli so ga valovi, a nazaj ga ne bode nikdar več. Moja fantazija je onemogla; le brezdno, strašno brezdno in v njem pošasti čudovite se mi še stavijo pred oči. Lehko, da me bodeš imenoval malosrčnega, a to vender ne. Ko bi kdo drug imel mojo čud ter bi ga moja usoda po polnem zadela z vso težo, potem bi videl, kdo bi poprej omagal, jaz ali on. Ne tajim ti, saj proti tebi hočem biti po polnem odkritosrčen, da sem že večkrat mislil, kako lehko bi storil temu konec, a — — —. Šest let, to so dolga leta, in toliko najmenj moram še ostati neprenehoma tukaj. Bog vé, če jih bodem doživel, jaz menim, da

ne, ni mogoče; ako mi še jedno leto toliko izpremene prinese, kakor letošnje, potlej bodem že blizu poslednje ure, saj čutim, da bode tako, kajti zdi se mi nekako, da mi je življenje že po polnem ugasnilo, saj že ne znam več vesel biti, vse moje vedenje je resno. Več potov me moji tovariši vzbude iz zamišljenosti. Rad bi svoje misli zbral in jih obrnil na svoj posel, ali v moji moči ni, ne morem, neka nevidna moč tira me vedno strani.

Moj značaj je stalen in nikdo ga ne more predrugačiti, še jaz sam ne. Ko bi mi danes naznanili: jutri bodeš ustreljen, poslušal bi to mirnim srcem, kakor bi mi kdo kako veselo novico od dóma prinesel. Več potov premišljujem, ko bi bil sedaj-le prost, potoval bi po vsem svetu, potem bi se zmotil, pozabil bi nesrečo, ali ko tudi to bolj na tanko premislim, niti tu ne najdem zaželenega mirú."

Tako toži Josip, ko je bil stoprav sedmi mesec v vojakih, on pač ni bil take čudi, kakor Preširnov vojak, kateri pravi:

„Soldat živí vesel v en dan,
Saj cesar da pol hleba
In kar je treba."

Toda, vztrajal je! Polagoma se sprijazni z vojaškim stanom ter postane ob novem letu 1868. nadtopníčar, dné 16. avgusta 1869. leta pak nárednik (Feuerwerker). V tem se preseli njega polk v Brno na Moravsko, od koder pride na trájen dopust dné 5. decembra 1870. leta v Ljubljano, kjer nekaj časa ostane.

Skrb za vsakdanji kruh mu dá mnogo misliti. Iz te zadrege ga reši ponudba gospoda Pesjáka, trgovskega opravnika v Celovci, rodoljuba in podpiratelja narodnih napôrov. S. Janežič, brat pokojnemu Ant. Janežiču piše o tem Podmilšaku v pismu brez dné in letnice: „Neki trgovski opravnik, Pesják po imenu, iz Kamene Gorice domá, vnet rodoljub, kateri je že mnogo žrtvoval za narodnost, je volje, Vas v službo vzeti. On je neodvisen samec. Posebnega opravila bi ne imeli pri njem, samó tri ali štiri ure na dan bi njemu pomagali v pisarni. Plače se vé, da ne more posebno velike dajati. Navezani bi ne bili nánj; ako se Vam posreči kako boljše mesto dobiti, lehko ga zapustite, kadar Vas je volja. To ob kratkem, kar mi je pisati o tem."

Podmilšak vzprejme drage volje ponudbo in ostane pri njem več mesecev v službi.

V Celovci mu je šlo primerno dobro, vender je hrepenel po stalni službi. V tem je bilo prazno mesto praktikanta pri deželnem odboru kranjskem v Ljubljani, za katero prosi ter je tudi dobí. Dotični odlok slôve: „S sklepom od 11. decembra 1871. l. Vas je dežélni odbor kranjski izvolil za pripravnika pri dežélnih uradih z letno denarno pri-

pomočjo 300 gld., katera se Vam bode za vsak mesec naprej od dežélne blagajnice kranjske na postavni pobotnici izplačevala potem, ko boste pred podpisanim dežélnim glavarjem za svojo službo prisegli. Priloge Vaše prošnje se Vam dajó v privitku nazaj.

Od dežélnega odbora kranjskega.

V Ljubljani 11. decembra 1871.

Dežélni glavar: Dr. Radoslav Razlag s. r.“

Tako pride Podmilšak zopet v Ljubljano, kjer je menil, da bode stalno ostal. Dežélni glavar Razlag je ondàj nameraval izdavati v nemškem jeziku pisani list „Adria;“ za sotrudnika temu listu je bil naprošen tudi Podmilšak, a vsa stvar se je bila razbila. Služba pri dežélnem odboru mu zaradi male plače ni posebno ugajala, boljše se mu kmalu ni bilo nadejati, zato je čakal le ugodne prilike, da se obrne drugam.

Leta 1872. septembra meseca razpiše c. kr. telegrafijsko vodstvo v Trstu tečaj za bodoče uradnike. Podmilšak vloží prošnjo za vzprejem. Dežélni odbor je slutil, da ne bode odbit. Da bi pak on tako izvrstno moč pridržal, piše mu deželni odbornik, pokojni dr. Jan. Bleiweis: „Vaša vloga na telegrafijsko vodstvo v Trstu za vzprejem v telegrafijski tečaj kaže na to, da mislite iz deželne službe izstopiti. Razume se, da dežélni odbor želi mlade in čvrste moči v deželni službi ohraniti. Z ozirom na Vašo odličnost v slovenščini in gledé koristi prevajanja uradnih spisov v slovenski ali nemški jezik po lastnih močeh, je dežélni odbor v seji 6. sept. t. l. sklenil, da se prelagateljska dela Vam izročajo in da se Vam zanje dajó primerne nagrade. Ker je pri dežélnem odboru mnogokrat treba za razne reči prelagatelja, posebno pa za predloge na dežélni zbor, zagotovljena Vam je potem k Vašemu adjutu izdatna podpora.“

A Podmilšak ostane pri svoji nameri; vzprejet v telegrafijski tečaj ostavi dežélno službo 28. sept. 1872. l. ter se napoti v Trst. Dežélni odbor se mu skaže hvaležnega za njega obili trud in mu piše v odhod: „Gledé Vaše izvrstne moči in Vaše vztrajnosti, ker ste sestavili glavno kazalo obravnav dežélnega zbora, in za raznovrstne prevode, se Vam nakazuje nagrade sto goldinarjev.“

V telegrafijskem tečaji, trajajočem od dné 1. oktobra do konca rečenega leta, bil mu je učitelj slovenski pesnik in pisatelj Fran Cegnar, kateri je v Slovencih na dobrem glásu zaradi izbornega jezika, katerega piše, zaradi svojih pesnij in posebno zaradi izvrstnih prevodov Schillerjevih dram in češke „Babice“. Sorodna duhova sta bila kmalu dobra prijatelja. Podmilšak prebije preskušnjo ter stopi v službo pri glavni brzojavni postaji v Trstu. (Dalje prihodnjič.)

Akvileja.

Spisal Simon Rutar.

V.

(Dalje.)

nogo je sicer škodoval Akvileji cerkveni razpor, ki se je bil takrat razvnel, ko so patrijarhi iz straha pred Langobardi stanovali na Gradu. Ti patrijarhi niso bili jedinega mnenja s papežem in zato si je ta toliko prizadeval, da so l. 606. na Gradu izvolili patrijarha, ki se je papežu podvrgel. S tem pa Akvilejčani niso bili zadovoljni in pod vplivom Langobardov, ki so bili tudi v Akvileji zavladali, izbrali so v tem mestu druzega patrijarha, ki se ni hotel papežu podvreči. Od takrat sta bila namestu jednega dva patrijarha in to je ostalo tudi pozneje, ko se je bil l. 698. akvilejski patrijarh s papežem sprijaznil. Grajski patrijarh je postajal vedno bolj odvisen od Benedek, ki so počasi narastale in širile svojo oblast po vseh lagunskih otokih (tudi na Gradu) in po bližnjih obálah. Povsod, kjer so Benečani zavladali, morali so se škofje podvreči grajskemu patrijarhu, tedaj vsi óni po Istri in po séverni Dalmaciji. Pozneje pa so Benečani pregovorili grajskega patrijarha, da je prenesel svoj sedež v Benedke (l. 1482.), kjer se še sedaj nahaja.

Nasproti pa je rastla oblast akvilejskih patrijarhov po suhem in se širila proti séverju in vzhodu. Po teh stranéh je bilo sedemnajst škofij podložnih Akvileji. In tudi njena neposredna škofija raztezala se je vedno bolj na široko, potem ko so se bili pokristjanili Slovenci, ki so se v drugi polovici VI. stoletja naselili v svojo sedanjo domovino. Gotovo je, da si je za pokrščanjenje Slovencev poleg saligrajske cerkve pridobila največ zaslug akvilejska, čeravno zgodovinski viri o tem po polnem molčé in nam podrobnosti niso znane, razven tu pa tam iz ljudskega poročila. Poznejši dogodki pa nam to zadosti jasno spričujejo.

Znano je, da so se cerkve trudile pridobiti kar največ privržencev ne samó zavoljo odrešenja duš, nego tudi zavoljo desetín, katere so morali novi verniki dajati svojim cerkvam. Zato so pošiljale cerkve svoje misijonarje daleč okoli, da bi pomnožile število svojih duš in razširile svoje škofije. Tako so pridigovali akvilejski misijonarji ne le po Goriškem in Kranjskem, nego tudi po Koroškem, Štajerskem in še celó tjà notri v Panonijo. In vse te dežele so prištevali akvilejski patrijarhi k svoji škofiji. Z druge strani pa so izkušali tudi saligrajski

škofje prodreti kar najdalje med Slovenci, zlasti potem, ko so bili Bavarci in Franki razširili oblast svojo tudi čez koroške Slovence. Tako se je prigodilo, da sta se začela križati akvilejski in saligrajski delokrog na Koroškem ter k temu pripadajočem Štajerskem.

Navstali so zaradi tega hudi prepiri med obema cerkvama, dolžečima jedno drugo močenja posestva in posezanja v tuje pravice. Ker se nista mogli z lepa poravnati, predložili sta svojo pravdo cesarju Karolu Vélikemu, zaščitniku in razširjevalcu katoliške vere. Ta razsodi 14. junija 811. l v Cahih (Achen), naj bode Drava odslé meja med akvilejsko in saligrajsko nadškofijo. Pristavi pa, naj cerkve s te, kakor tudi z druge strani omenjene reke mirno in brezpogojno uživajo svoja posestva in dohodke, samó da so jih pravično pridobile, bodi si v jedni ali drugi nadškofiji. S tem je bila pravda za večno končana, kajti kralj Ludovik Pobožni potrdi z nova omenjeno razsodbo 27. decembra 819. l. — Se vé pa, da so tisti kraji, kateri so v svetnem obziru pripadali tujim škofom (zlasti bamberškim in frižinskim) tudi v cerkvenih stvareh odvisni bili od dotičnih svojih škofov, a ne od akvilejskih ali saligrajskih.

Tako vidimo, da je pripadala velika večina Slovencev akvilejski nadškofiji in da ima torej ta veliko kulturno važnost za naše ljudstvo. Iz tega lahko razumemo, zakaj je romanska kultura med Slovenci starejša, nego germanska, kar je izkušal že ranjki Peter Hicinger dokazati (primeri „Novice“ 1862, str. 167.).

Vender so se pozneje zopet skrčile meje akvilejske nadškofije. Mnoge cerkve so dobile kot zagovornike tudi kneze in ti so jih odtujili njih stari materi-cerkvi ter podredili novo ustanovljenim škofijam, n. pr. labodski ali sekovski. Tako pogrešamo v zapisniku vseh akvilejskih cerkvá po Kranjskem, Koroškem in Štajerskem iz l. 1323. (Notizenblatt 1858, pg. 405—7) že marsikatero, katera bi bila morala po Karlovi razdelitvi spadati pod Akvilejo. Še bolj pa se je skrčila akvilejska škofija, ko je cesar Friderik III. l. 1461. ustanovil ljubljansko škofijo za Gorenjsko, Dolenjsko in nekatere fare na Štajerskem. Idrija pa, Vipava in okolica postójinska pripadale so še vedno akvilejski (ali poznejši goriški) nadškofiji, dokler niso bile tudi te l. 1831. pridružene ljubljanski škofiji.

Patrijarhi pa navadno niso stanovali v mestu, po katerem so se imenovali. Akvileja je vedno bolj razpadala, zrak je postajal zmerom nezdravejši in mesto vsak dan samotnejše. Razven tega so s početka tudi Langobardi pretili v ravnini ležečemu mestu brez obzidja. Zato se je preselil patrijarh Johannes I. l. 617. na dobro utrjeni kor-

minski grad. Ko so se pa Langobardi upitomili in osnovali dobro urejeno mirno državo, pregovorili so l. 737. patrijarha Kaliksta, da se je preselil v njih prestolno mesto Čedad (Cividale, Civitas Austriae, stari Forum Julii). Razven patrijarha Maksencija, ki se je bil l. 831. začasno zopet preselil v Akvilejo, bivali so vsi patrijarhi malo ne skozi tri sto let v Čedadu. Patrijarh Popon (1019—1042) pa, ki se je neizrečeno trudil svojo cerkev obdati z novim bleskom in staroslavno Akvilejo kar je moči zopet povzdigniti, prenesel je z nova svoj prestol v to mesto (l. 1027.). Tu je pozidal na mestu stare cerkve sedanjo baziliko Matere božje z njenim osamljenim, 73*m* visokim zvonikom, in pomnožil število kanonikov na petdeset, podarivši jim bogate dohodke po akvilejski škofiji. Ali le še dve sto let so stolovali patrijarhi v Akvileji. Patrijarh Berthold se preseli l. 1236. za stalno v Videm (Udine) ter razglasi to mesto za „Novo Akvilejo". Tu so ostali patrijarhi do njih uničenja l. 1751.

Akvilejska cerkev je imela premnogo zemljišč, posestev in pravic po vsi svoji obširni škofiji. Kadar je umrl kak bogatin ali plemič, zapustil je del svojega imenja cerkvi, da bi ta izprosila večni mir duši njegovi. Grofje in knezi, ki so imeli kako posestvo blizu Akvileje, čedajski vojvode in langobarški kralji, kakor tudi poznejši italijanski kralji in nemški cesarji davali in izročevali so akvilejski cerkvi sedaj večje, sedaj manjše kmetije, vasí in gradove. Oskrbníki vseh teh darovanih posestev so bili naravno patrijarhi. Oni so uživali njih dohodke in delili jih podložnim cerkvam po potrebi. Imeli pa so patrijarhi za nadziranje svojih posestev posebne oskrbnike („gastalde"), ki so pazili na obdelovanje zemlje, pobirali od kmetov desetíno in globe ter sodili njih pravde.

Kakor bodemo pozneje videli, postali so bili patrijarhi tudi dežélni knezi skoraj po vseh tistih krajih, koder so imeli višjo cerkveno oblast. Cerkveni in dežélni oblastniki bili so patrijarhi zeló imenitni. Njih red je bil hitro za papežem in pri cerkvenih zborih so sedeli na njegovi desnici. Novoizvoljenega patrijarha so spremljali z veliko slavnostjo in mnogoštevilno udeležitvijo v starodavno Akvilejo. Tu so ga vpeljali v imenitno stolno cerkev in mu podelili cerkveno čast in oblast. Pa še le potem, ko je od papeža prijel „palium" (dragocen plašč in znamenje škofovske oblasti) smel je zvrševati svojo višepastirsko oblast nad drugimi škofi in svojevoljno obračati cerkvene dohodke. In tedaj še le se je smel napotiti v Čedad ter prevzeti ondu tudi svetno vlado. Z vsem veličanstvom in sijajnim spremstvom jezdil je tjà. Pri mestnih vratih ga pričaka plemič iz staroslavne rodovine

in nese potem po mestu goli meč pred njim. V stolni cerkvi mu podajo v znamenje knežje oblasti meč, s katerim zamahne na vse straní sveta, potem ga vtakne v svilnate nóžnice. Na to pristopijo vsi kanoniki, plemiči in dvorniki, poklonijo se patrijarhu in mu prisežejo zvestobo na sv. evangelij. O naslednjem prazniku sv. Mohorja, ki se je vedno v Akvileji praznoval, prišli so v to mesto vsi patrijarhu podložni škofje in opatje in se mu slovesno poklonili.

Vender patrijarh ni bil neomejen vladar, nego vezau od različnih zborov. Najprej mu je bil na stráni stolni kapitelj, jeden najimenitnejših na svetu. Ako je patrijarh umrl, nadomestoval ga je do nove volitve kapitelj, vodil je cerkveno in dežélno vlado ter razsojal vse pravde. Kapitelj sam je imel tudi pravico voliti novega patrijarha in papež ga je le potrdil. Zaradi tolike važnosti so gledali bližnji knezi in celó cesarji, da so imeli vedno svoje privržence med kanoniki, ki so morali paziti, da se je izvolil njim ugoden patrijarh. Zato nahajamo na akvilejskem prestolu toliko Nemcev, navadno cesarjevih ali pa koroških vojvod sorodnikov. Kapitel je dobro poznal in tudi rabil svojo moč pri vseh važnejših poslih in zakonih. Zgodilo se je večkrat, da so kanoniki patrijarhu nasprotovali, ne hoteči potrditi njegovih naredeb, in večkrat so ga celó pri papeži tožili. Pozneje pa, ko se je bilo razvilo pravo dežélno zastopstvo, t. j. furlanski parlament, izgubil je akvilejski kapitelj skoraj ves vpliv v posvetnih stvareh.

Patrijarh je imel tudi namestnike in pomočnike svoje, kateri so mu pomagali vladati cerkev in deželo. Za cerkvena opravila izbral si je svojega vikarija „in spiritualibus“ in tako tudi jednega „in temporalibus“, ki je v patrijarhovem imeni (kadar tega ni bilo doma, ali ako je bil umrl) konečno odločeval pravde in vse prizive proti nižjim sodíščem.

Najvažnejši patrijarhov pomočnik pa je bil cerkveni zagovornik ali branitelj (advocatus). Bila je stara navada, da so si cerkve in samostani, ki so imeli veliko posvetnega imenja, pa ne sami zadosti moči braniti je, birali kakega posvetnega kneza za svojega zastopnika in branitelja. Zato so mu pa morali dovoljevati velike pravice in koristi, da je mogel zvrševati dolžnost svojo in da je imel tudi kaj plačila za svoj trud in opravilo svoje. Te pravice in užitnine so bile navadno prav obširne in ker je bilo zagovorništvo po vrhu še Bogú všečno delo, zato so se knezi radi ponujali in celó silili za branitelje cerkvam in samostanom. Iz braniteljev pa so postali mnogikrat tlačitelji in zatiralci, ki niso na drugo gledali, nego kako bi si vedno več pravic pridobili, svoje imenje s cerkvenimi posestvi

pomnožili in svojo moč razširili na škodo sebi izročenih varovancev. Tako se je godilo tudi akvilejski cerkvi. Njeni branitelji so bili skoraj vedno goriški grofje in ti so porabili to priliko ter malo po malem osvojili si prav mnogo lepih posestev po Furlanskem, ki so bila s početka jedino le patrijarhova.

Kako važen je bil akvilejski patrijarhat, spričuje nam tudi to, da je imel svoj poseben, od rimskega različen cerkveni obred, svoj posebni „missale“ in „breviarium“, ter posebno, zeló počasno in žalostno cerkveno petje. Tudi „vera“ se je molila v akvilejski cerkvi nekoliko drugače, nego v rimski. Bog se v nji ni imenoval le vsemogoč, nego tudi „nezmotljiv“ in „neobčutljiv“. Končala pa se je vera z besedami „in vstajenje tega mesá“.

Tu naj omenim nekega običaja, ki se je v goriški stolni cerkvi kot naslednici akvilejske ohranil še do denašnjega dné. Pri polnočni maši na božič bere dijakon sv. evangelij z mečem v roci. Ko ga prebere, zamahne z mečem na vse štiri strani sveta. Čeravno ima to stari pomen, da moramo pripravljeni biti evangeljske resnice, če treba tudi z orožjem braniti, vender se ta navada pripisuje kot spomin na resničen dogodek iz l. 1340., ko je patrijarh Bertrand o božiči oblegal goriški grad in polnočno mašo v popolni vojaški opravi pel iz strahu pred nenadnim napadom. Tudi v Čedadu se je ta navada še vedno ohranila; v Vidmu pa so jo opustili še le l. 1848.

V XIII. in XIV. stoletji je stal akvilejski patrijarhat na vrhunci slave svoje. Proti koncu zadnjega stoletja pa je začel nagloma razpadati. Patrijarhi niso bili več oni krepki možaki, ki so znali z neustrašeno roko svojo cerkev voditi in ji vedno novega blišča pridobivati. Bili so navadno izbrani izmed domačega plemstva, ali to je bilo slabo, ker so imeli v deželi svoje sorodnike in so navadno zánje bolj skrbeli, nego za občo blagínjo. Terjali so velike davke in rabili deželne moči za svoje namene, ali še ti so se jim le redkokrat posrečili. Vrhu tega se je bil tudi papež začel vtikati v volitve patrijarhov in velikokrat je samovoljno imenoval svoje kardinale za patrijarhe. Ti pa niso hoteli v deželi stanovati, nego pobirali so samó njene dohodke, ker je kardinalska čast večja, nego patrijarška. Ali to je razsrdilo prestolno mesto Videm, ki je dobivalo veliko koristij od navzočnosti patrijarhov, in zato je žugalo krvavo vojsko vsem, ki bi držali s patrijarhi zunaj dežele stanujočimi. Naravno je, da so se prepiri in nemiri po Furlanskem vedno bolj množili, odkar patrijarhi niso več v deželi stanovali. Tudi je moralo ljudstvo izgubiti vse spoštovanje do svojih cerkvenih poglavarjev, ker so se nekateri res preveč posvetno nosili.

Ko so Benečani l. 1418—1420. odvzeli patrijarhom vse Furlansko in tako uničili njih posvetno oblast, ginila je vidno tudi njih cerkvena veljava, zlasti po tistih deželah, ki niso bile podložne beneškemu levu. In ko je l. 1500. celó goriška grofija prišla pod Avstrijo, more se reči, da je patrijarh izgubil ves svoj vpliv po slovenskih deželah. Patrijarh odslé ni bil nič druzega, nego beneški uradnik. Senat republike je imenoval svojevoljno patrijarhe in silil papeže, da so potrjali njemu ugodne, iz beneških plemenitih družin porojene kandidate. Benečani so trdili, da, odkar so oni posedli patrijarhove dežele, imajo oni pokroviteljstvo nad njim in torej tudi pravico voliti ga, in sicer tem bolj, ker oni plačujejo patrijarhom po 5000 dukatov na leto; drugače bi vseh posestev oropani še živeti ne mogli.

Temu nasproti so avstrijski vladarji kot nemški cesarji trdili, da je bila patrijarhovina beneficij nemškega cesarstva, katerega so Benečani uropali, kakor se je dokazalo na bazilejskem cerkvenem zboru, kjer so zbrani očetje beneško republiko prokleli in iz cerkve izobčili. Ali vsi protesti avstrijske vlade in vse zatrjevanje, da ima tudi ona pravico patrijarhe voliti, kakor so nekdaj nemški cesarji pri volitvah vplivali, bilo je ničevo in brezvspešno. Zviti Benečani so znali tako narediti, da se patrijarški prestol ni mogel nikoli izprazniti in da torej Avstrija ni nikoli našla prilike patrijarha voliti. Benečani so namreč vsakega patrijarha hitro s početka prisilili, da se je na videz odpovedal svoji časti na korist druzega, ki je potem imel postati njegov naslednik. Ko pa je bil tridentinski zbor taka odpovedovanja zabranil, izumili so Benečani drugo zvijačo, da so vsakemu novoizvoljenemu patrijarhu dali svojega pomočnika („coadjutor“), kateri je, se vé da, imel pravico nasledovati ga.

Vrhu tega je beneški senat patrijarhe še ščuvál na Avstrijo, češ, naj zahtevajo od nje posvetno oblast v Akvileji, (katero so bili Avstrijci l. 1510. posedli) in poleg duhovskega še mešano sodstvo. Na ta način so mislili Benečani najlože pripraviti si pot za osvojenje goriške grofije. Iz vseh teh uzrokov je bila avstrijska vlada prisiljena prepovedati svoji duhovščini vse občevanje z videmskimi patrijarhi in l. 1560. je patrijarhu Grimanu celó zabranila stopiti na avstrijska tla. Namesto patrijarhov so opravljali škofovsko službo po Goriškem naddijakoni, ki so bili podložni papeževemu poslancu na Dunaji, ali pa njegovemu pooblaščencu (navadno tržaškemu škofu).

Tako stanje pa je bilo neznosno in cerkev je trpela pri tem veliko škodo. Zato zapové papež Benedikt XIV. dné 29. novembra 1749., naj se ustanovi v Gorici poseben vikarijat s škofovsko oblastjo za avstrijski del akvilejske patrijarhovine. Benečani, ki so se več nego dve

sto let protivili delitvi akvilejske patrijarhovine, uvideli so sedaj, da so vsi njih upori brezvspešni, in pokazali so se hitro prijazni avstrijskim zahtevam. Beneški in cesarski poslanci so se dogovorili, naj bi obe državi v miru živeli kakor dva dobra soseda ter sklenili predložiti papežu, naj prekliče akvilejski patrijarhat in ustanovi namesto njega dve posebni nadškofiji.

Vsled tega razglasi papež dné 6. julija 1751. l., da je za večne čase prenehati akvilejskemu patrijarhatu in da naj se po smrti tedanjega patrijarha Delfina za zmerom izgubí to ime in ta naslov. Namestu njega pa naj se ustanovita dve samostalni nadškofiji, jedna v Vidmu in druga v Gorici. Vse svetinje in vsi zakladi naj se jednakomerno razdelé med obe nadškofiji; nepremična posestva in dohodki na avstrijskih tleh naj služijo za ustanovitev goriške, ona na Beneškem pa za ustanovitev videmske nadškofije. In tako je končala tudi cerkvena slava akvilejska! (Dalje prihodnjič.)

Vinko.

Spisal Jos. Starè.

IV.

Mesta so ti kakor gosposki ljudje. Poglej si gospôdo, kjer si hočeš, povsodi se jednako oblači, povsodi se jednako ponaša, in če si se privadil nekoliko gosposkih navad, veljal boš povsodi za oglajenega človeka. Nihče ne bode vprašal, kaj je na tebi posebno dobrega in lepega, ampak vsakdo bo le gledal, če si takšen, kakeršni so drugi. In pri mestih je ravno tako. Jedno je podobno drugemu, in navaden človek bo težko našel pravega razločka med njimi. Ali ta podobnost je, kakor pri gospôdi, tako tudi pri mestih le zunanja in površna; in če le malo odgrneš tanko krilo, boš videl tu in tam, da ni vse, kakor se kaže na prvi pogled. Tu in tam boš našel drage bisere in grde madeže, našel boš nekaj, česar drugi nima, in uvéril se bodeš, da ima vsaka stvar pod solncem nekaj posebnega, svojega, kar jo loči od vseh ostalih stvarij. Kolikor več ima kdo takih posebnih svojstev, toliko bolj se loči od drugih ter se nad nje povzdiguje ali pa pod nje ponižuje.

Če prideš v Prago, o kateri češki narod ponosno pravi, da je „zlata“, takoj te prevzame neko neznano čustvo; ne véš, kaj je, ali vse ti kaže, da si stopil na sveta tla človeške omike. Kamorkoli se

ozreš, povsodi se tvojim očem kažejo ostanki minulih časov, srečnih in nesrečnih, in budé ti spomin na toliko in toliko slavnih zgodeb iz življenja češkega naroda. Tu so slovenski blagovestniki prižgali luč krščanske vere, tu so mogočni kralji kazali sijaj veličanstva svojega; tu so predrzni misleči duhovi omajali veljavo stoletnih oblastij, tu je narod prelival kri za svobodo svojo. Vsak kamen je tako rekoč „knjiga razodenja“ onemu, ki jo zna čitati. A kadar je potihnil dnevni hrup in so v bledem mesečnem svitu stara zidovja oživela kakor nočne pošasti, takrat človeka prešine groza in zdi se mu, da se je pogreznil v davno pretekle čase. Že le-ti spomini obdajajo Prago z nekim pesniškim čarom ter jo povzdigujejo nad mnoga bližnja in dalnja mesta. Pa to ni vse. Praga je tudi še dan danes središče višje omike in živo srce naroda češkega. Kakor se iz zdravega srca razliva življenje po vsem človeškem telesu, tako dobiva narod češki vedno nove moči in novega življenja iz zlate svoje Prage. Sama priroda je to imenitno mesto obdala s krasnimi darovi, ali še bolj so hvaležni češki sinovi to prelepo Libušino dete obsuli z dragocenim lišpom.

Bila je že temna noč, ko je Vinko prišel v Prago. Truden od pota je šel kar takoj spat, a ko se je drugo jutro jelo daniti, bil je zopet na nogah. Nemirno srce ga je gnalo ven, da vidi težko pričakovani smoter mladih sanj. Hitro je stopal po dolgih zakrivljenih ulicah, kakor bi se mu kam mudilo, a če bi ga bil vprašal, kam gré, ne bi ti vedel odgovora. Svoje oči je obračal zdaj na desno, zdaj na levo po stoletnih poslopjih, in predno si je jedno stvar dobro ogledal, zapazil je že drugo, ali pa mu se je od daleč pokazal starinski stolp in zopet je pospešil korake, da mu nova podoba ne bi izginila, predno bi prišel dò nje. Tako je brez pravega namena taval okoli in večkrat se je nehoté povrnil na isto mesto, kakor človek, ki v gozdu zaide in ne more najti pravega pota. Minul je ves dan in tudi drugi, in še se Vinko ni toliko upokojil, da bi mogel misliti, kako si bode uredil novo življenje. Tretji dan je bil miren, ali jelo se mu je tožiti po domu. Bila je nedelja. Lepo jesensko vreme je vabilo ljudi iz mesta in tudi Vinko je šel, da bi se na prijaznem sprehodu razvédril. Ves zamišljen je počasi stopal dalje po poti, koder je videl največ ljudij. Pred mestnimi vrati doné mu znani glasovi na uho in vzbudé ga iz žalostnih sanj. Posluša; ne moti se; to je slovenska pesen. Ozre se, in pod košatim kostanjem ugleda starega slepca, ki je neprenehoma vrtil svoje orglice, da bi ganil dobra srca mimogredočih sprehajalcev ter izprosil kak dar. Vinko obstane in se čudi. Rad bi bil siromaka vprašal, kako je slovenska pesen prišla v češki „kolóvratek“, ali ni ga hotel motiti,

kajti videl je, koliko ima danes opraviti, in da komaj sproti pobira obilo miloščino. Vrže mu tedaj majhen dar in tožen gre dalje. Ko so drugi zavili v stran, zakrene jo tudi on in pride na prostoren vrt. Pod košatim drevjem se je kar miza tiščala mize, in brez števila ljudij je sedelo tu v hladni senci ter se krepčalo s kapljo slastnega piva, v tem ko se je z vzvišenega odra razlegala lepo ubrana godba. Čisto tuj in neznan sédel je Vinko za prazno mizo in tu je sam sedèl vse popoludne. Opazoval je ljudi, kako so se veselili nedeljskega počitka, pri tem pa je poslušal godbo ali se zamislil in premišljeval človeško življenje, ki se mu je kazalo od čisto druge strani, odkar je zapustil dom in rod svoj. Ni še vedel, kakšna bode njegova usoda, toda minulo ga je prejšnje zaupanje v samega sebe in jelo ga je skrbeti. Daleč na tujem je sam, in niti tovariša nima, da bi mu potožil, ampak v sebi mora zadržati, kar ga teží in bi rado na dan. Nič se ni razvédril, kakor je mislil. Vesela godba in zadovoljni obrazi srečnih ljudij so mu delali težko srce in čim dalje bolj se mu je temnilo čelo. V tem se je naredila noč. Vinko vstane in ves potrt zapusti glasno družbo na vrtu. Tu zagodejo godci na odru „Naprej zastave Slave," in ni ga bilo konca navdušenemu kriku in ploskanju. Vinku je od radosti zastala kri v srci in po vsem telesi ga je zazeblo. „Tu se razlegajo naše pesni, a doma nam jih prepovedujejo!" vzdihnil je bridko in goste solze so mu zalile oči. Zdaj mu je bilo lože pri srci in potolažen se je vrnil proti mestu. Spomnil se je besed dobrega svojega strijca in udal se je v božjo voljo.

Drugi dan je bil Vinko zopet mož. Šel je na vseučilišče, da pozvé, kako in kaj; oddal je nekoliko priporočilnih listov ter poiskal slovenskega profesorja, od katerega se je naprej nadejal kake pomoči. Takšna opravila so mu prepodila žalostne misli in bil je vesel. Po obedu je šel v kavarno „k češki kroni", kjer se je takrat shajala vsa nadepolna mladina češka, pa tudi poljska in ruska, ter hrvatska in srbska, ki jo je dobri glas starega Karlovega vseučilišča privabil v Prago. Ni čudo torej, da so tudi zreli možje, zlasti književniki in prvaki češki radi zahajali v ta mladi krog, v katerem je vse kipelo od domoljubnega navdušenja in so se delale velikanske osnove za prihodnost. Človek v taki družbi iz nova oživí in vsaj za nekoliko trenutkov pozabi, kako strašno se resnični svet loči od umišljenega. Dasi čisto neznan, bil je Vinko „pri češki kroni" vender kmalu domač, saj je tu našel brez števila časopisov iz vsega sveta, in med največjimi angleškimi tudi male slovenske „Novice" in „Naprej", ki sta mu donašala poročila iz domovine. V Pragi pa sta ta dva lista zánj imela še drug pomen, kajti mogla sta ga seznaniti s kakim rojakom, ki bi po naključji bil v

kavarni, in zato je vedno pazil, če bo kdo po njima segel. Doslé ni bil srečen in zastonj ja je obešal na tak kraj, da si ja takoj moral zagledati, kakor bitro si stopil čez prag. Danes pa so se mu zasvetile oči. V kotu blizu okna je čisto sam sedèl mlad človek in verno čítal „Novice“. Bledo lice in črni lasje so kazali, da ni Čeh. Mogel bi biti Slovenec, misli si Vinko, in ne pusti ga iz vida. Napósled stopi k njemu in ga po slovensko ogovorí:

„Prosim Vas, gospod, da bi mi dali „Novice“, kadar jih boste prečitali.“

„Oho! prav rad,“ vzklikne čitatelj ves začuden, vstane in nadaljuje: „Oprostite gospod, ali ste Slovenec?“

„Slovenec, Vinko Kraševec, a zdaj modroslovec na tukajšnjem vseučilišči.“

„Jaz sem pa Pavel Gorenjec in tudi modroslovec. Prav veseli me, da sva se našla. Že sem mislil, da ne bom imel s kom se meniti o domačih stvareh, a to je dan danes človeku nekaka potreba. Prišel sem v Prago, da bi se navzel slovanskega duha in da bi videl, kako ravnajo Čehi, ki imajo v sedanjem svojem stanji toliko podobnega z nami. Da nas tu ne bode mnogo Slovencev, to sem vedel, ali da bodeva sama, tega pa le nisem mislil. Na Dunaji je v tem pač bolje, ali Dunaj je preveč kozmopolitičen in nemšk. Dunajska mera ni za nas. Upam, da bodeva dobra prijatelja. Bog daj srečo!“

Zdaj si nova znanca podasta roke in ostala sta si dobra in iskrena, dokler jima je bilo usojeno, bivati skupaj na istem zavodu in v istem mestu. Časopisov danes nista več pogledala, saj si niti povedati nista mogla vsega, kar bi bila rada. Bilo je obema lože. Prav pozno sta se ločila, a za jutri sta si obljubila, da bosta zopet prišla „k češki kroni“. Tu sta odslé imela svoj kotiček in vsak dan sta po dovršenih opravilih skupaj čitala novine, pogovarjala se o toliko in toliko stvareh ter drug druzemu budila vedno novih mislij in plemenitih osnov. Srečen in zadovoljen bi danes bil narod slovenski, ko bi se bilo izpolnilo, kar sta mu želela Vinko in Pavel. Skupaj sta opazovala razvoj češkega naroda in kar se jima je zdelo, da bi se moglo na Slovenskem posnemati, to sta svojim rojakom poročala v dopisih, ki jih je Vinko pisal za „Novice“. Ponosna sta bila, da sta slovenskemu listu preskrbela izvirnih dopisov iz zlate Prage, kamor so takrat bile obrnene oči vseh avstrijskih Slovanov. Pridno sta zahajala v češke druščine in tudi z drugimi Slovani sta se seznanila, da bi si v takšnem medsobnem občevanji pridobila čemdalje več koristnih vednostij in potrebnega znanja. Na priporočilo slovenskega profesorja je Vinko dobil ne-

koliko zaslužka s poučevanjem in za silo se je iznebil vsaj največjih skrbij. —

Tako je hitro potekal zimski čas, minul je božič, in bližala se je svečnica. Slovenski listi so poročali o pripravah, ki so se delale za Vodníkovo svečanost ne le doma, ampak celó v nemškem Gradci in na Dunaji. Tu pravi Pavel prijatelju svojemu:

„Vinko, ko bi ti mogel opisati Vodníkovo svečanost v Pragi, to bi bil dopis, da ga še ni bilo tacega.“

„Vodníkova svečanost v Pragi! ta je pa prazna.“

„Zakaj bi bila prazna? Če le hočeš, pa jo še letos napravimo, da se bo prav lepo dalo pisati.“

„To bi pa le rad vedel, kako?“ zavrne Vinko in se neverno posmehuje tovarišu svojemu. Le-ta pa ne odjenja ter jame razlagati:

„Da napravimo Vodníkovo svečanost, ne trebamo druzega, nego sobo, od vsacega slovanskega plemena vsaj po jednega gosta, nekoliko pevcev, a govorniki se bodo sami našli, samó da jeden od naju začne.“

Vinko se še zmerom smeje in maje z glavo, Pavel pa nadaljuje: „Le meni prepusti vso skrb in imeli bomo lepo svečanost, ki nas ne bo stala niti beliča. Gostov trebamo toliko, da se bo krčmarju izplačalo dati nam posebno sobo. Srbski kvartet bom naprosil, da prevzamé petje, od Hrvatov pride Rabačević za gotovo, dva Bolgara sta tudi še tu, danes sem se seznanil z Lužičanom, Slovaka tudi poznam, Čehov niti ne smemo vseh povabiti, a ti, glej, da pripelješ nekoliko Poljakov in kakega Rusa. To je vsa osnova. Še uvodni govor bom sam govoril, če ga nečeš ti. Slovenci pridejo vsi, namreč ti in jaz, druzih itak ni v Pragi, da bi vedel zánje, razven profesorja, ki zvečer ne gre od doma, in bo torej samó v duhu med nami.“

Vinko ni več ugovarjal, ampak udal se je in obljubil svojo pomoč, saj sta se s Pavlom zmerom razumevala in ujemala. —

Bil je mrzel zimsk večer. Sneg je škripal pod nogami in ledene sveče so visele od oken in streh ter se sijale od plinovih plamen bližnjih svetilnic. Po ulicah je bilo vse tiho, prodajalnice so bile že zaprte, le tu in tam se je iz kake gostilnice čulo nerazumljivo brenčanje. V „spaleni“ ulici si ob takem času malokdaj srečal kakega človeka, danes pa se jih je tod že nekoliko napotilo in še le na konci ulice, predno se pride na Karlov trg, zavili so okoli ogla na desno stran ter izginili skozi vrata preproste gostilnice, ki je samó ob praznikih polna. Ob delavnikih je tu bilo malo ljudij. Le trije ali štirje sosedje zahajali so vsak večer sem ter se po dokončanem delu malo poveselili v prijateljskem pogovoru, ali pa so igrali „šest a dvacet“. Sam krčmar

je za druščino sédel k njim, kadar je utegnil. Tudi danes je sedèl na konci dolge zelene mize; kakor hitro pa je nov gost stopil v gostilnico, vstal je, snel kapico z glave, uljudno ga pozdravil ter mu pokazal na druga vrata, za katerimi je bilo čuti živahno govorjenje. Za vrati je držalo kakih sedem stopnic v sobo, ki je bila namenjena takim gostom, ki so hoteli biti záse. To mesto sta si izvolila Vinko in Pavel, da z drugimi slovanskimi brati poslavita spomin prvega slovenskega pesnika in narodnega buditelja, Valentina Vodníka.

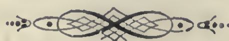
Ob zidu so stale tri mize vštric, a četrta se je srednje tičala tako, da je po dolzem bila obrnena proti vhodu. Okoli miz so sedeli drug do druzega nadepolni mladeniči vseh slovanskih plemen, a v sredi med njimi hrvaški pesnik Veljko Rabačević. Le dolnji konec četrte mize je bil prazen, kajti le-sem je stopil, kdor je hotel govoriti. Prvi vstopi Vinko, pozdravi dobro došle goste ter s slabim glasom razlaga pomen denašnjega shoda in kdo je bil Valentin Vodník. Ko je dovršil, zapeli so Srbi „Naprej“ in zdaj so se vrstile pesni, govori in pogovori do pozne noči. Govorilo se je v vseh slovanskih jezikih, celó v lužiškem, nazdravljalo slavnim možem vseh rodov in navdušeno spominalo dalnje domovine. Kamor si se ozrl, videl si samó zadovoljne obraze, in vsako oko se je žarilo od ognja, ki je plamtel iz mladega rodoljubnega srca. Le jedna misel je naudajala vse ude te redke družbe, a ta je bila — vzajemnost slovanska, in rekel bi človek, da ga ni složnejšega naroda, nego je véliki narod slovanski. Vinko ni vedel, kaj bi počel od veselja, in večkrat je potem poudarjal, da je bil to najlepši dan njegovega bivanja v Pragi. Pa zakaj ne bi bil, saj je bila to sreča mladih let, ki jo ne nadomesté ne slava ne bogastvo poznejše dobe.

Drugo sredo so prinesle „Novice“ izviren dopis o prvi Vodníkovi svečanosti v zlati Pragi. Verni dopisnik je poročal o posameznih govorih, hvalil lepo petje, ter povedal, kako so se slovesnosti udeležili zastopniki vseh slovanskih plemen in vsi v Pragi bivajoči Slovenci.

„Vinko, danes smo se pa malo preveč pobahali,“ pravi Pavel svojemu tovarišu, ki je ravno stopil v kavarno, da čita najnovejše „Novice“.

„Zakaj preveč? Saj sem sámo resnico povedal, a nisem kakor drugi dopisniki, tesnó odmerjenega prostora tratil s popisovanjem dvorane, plesa in sijajnih ženskih oblek. To naj si vsak misli sam.“

(Dalje prihodnjič.)

Rožmarín.

Rožmarín, le veni, veni,
Kaj bi rasel mi ljubó?
Lice sahne tudi meni,
V srci meni je hudó.

Níkdar nisem te pulíla,
Kar je Samo šel v vojskó,
Vender le sem te gojíla
V nadi, da se vrnil bó.

A tri léta so minula,
Kar medlí po njem srcé,
Nič o njem še nisem čula,
Mrtev je gotovo žé.

Torej, rožmarín, le veni,
Kaj bi rasel mi ljubó?
Lice sahne tudi meni,
V srci meni je hudó." —

„„Rasti, rasti, cvetka míla,
Vrh poženi nov i nov;
Še bo deva te pulíla:
Samo je prišel domov"".

Deva rádostno zavrísne,
Milo se razveselí,
Sama na srcé pritísne,
Kito lepo naredí

J. K.

V gaji.

Na klop kamenéno do mene sédi,
Okoli vrata mi rôko dàj,
Čarobno-sladkó mi v okó poglédi,
Ljubó se mi nasmehljàj!

Po jéli se mladi bršljan ovíja,
Oklépa nežen se je, lehán.
Po jéli mladíke srčnó razvija,
Ker sam za sé ni dovolj močán.

Ti mene se, nežen bršljan, okleni,
Okoli vrata mi rôko dàj.
Obrazek naslôni na prsi meni,
Ljubó se mi nasmehljàj!

J. K.

Vrag.

Zemljó večérni krije mrak,
Nejasno svéti mesec v gaji.
Devíco ljubi v njem junak,
V čarobnem zíbljeta se raji.

Pritísne jo na prsi si,
Na prsi si ljubezni polne. . . .
Za skalo nekaj zašuští,
In nekdo tam srdit zakolne.

„Na veke tvoj sem, ljubica!"
„„Na veke tvoja!"" deva dáhne. . .
Kar prisvrčí strelíca zlà,
Zadéta deva nánj omáhne.

J. K.

Popotni spomini.

Spisala Lujíza Pesjakova.

III.

(Dalje.)

 Menaggiji tik brega so že čakali raznovrstni vozovi. Sedli sva zopet v velik omnibus. Jedva sta zakrenila konja ropotajoče naše skrinje vkreber, ko se za nami pomiče voziček z jednim konjem in pod velicim florentinskim slamnikom se nasmiha cvetočelepa gospá, a na njeni stráni sedí bledi molčeči mož. Poveretta! —

Z dušo, polno še vtisov, ki so jih bile napravile jezerske podobe, bili sva hipno premakneni v hribovit svet. Veličastno pogorje se je vrstilo po poti s soteskami in najmičnejšimi brdovitimi kraji. Po več nego li jedno uro trajajoči vožnji smo dospeli na vrh. Ko se ozreva, očaralo — očaralo v pravem pomenu te besede — naju je poslednjič komsko jezero. Preradi bi se bili ustavili dlje na višavi, toda skôraj spočita je bila — ali morebiti tudi ni bila — uboga živina in z udarci in s pokanjem bičevim jo je neusmiljeni voznik gonil dalje. Strmo se je vzdigal na najini levi Monte Crociano in pred náma je stal Monte Galbiga. Cesta se je vila okoli krmul in strlin ter počasi nagibala se nizdolu. Zdaj se je razširila okolica in lepi, zeleni, senčni logi naju pozdravljajo na vseh stranéh. Oj, in tam se zalesketá med drevjem, svetlo zrcalo je položeno na zelena tlà in nebó in logi se ogledujejo v njem! Pred očmí mi stojí druga, znana, ljuba slika, na kateri je takisto vse zeleno, gozdno, prijazno, kjer tudi čisto nebó odseva iz velicega, dragocenega smaragda, kateri je Bog sam pripel na obleko gorovite zemlje . . . Lago del Piano, kako si podobno prvemu belopeških jezer v predragi mi domovini!

Oj, lepa, lepa je pot od Menaggija do Porlezze in vsacemu čilemu popotniku bi svetovala, prehoditi jo péš. O trudu bi ne znal, ampak pritrdil Eichendorffovim besedam:

„Wem Gott will rechte Gunst erweisen,
Den schickt er in die weite Welt,
Dem will er seine Wunder weisen
In Berg und Wald und Strom und Feld.“

Prihajale so mi te besede vedno v spomin, ko sem popotovala po deželi hrepenenja svojega. Od radosti se časih poznala nisem in kolikokrat mi je bilo pritisniti roko na čelo ter uvériti se, da bedím, da sem res jaz tisto presrečno bitje, kateremu je dano gledati uzorne umotvore stvarstva. Kako razvneta sem se klanjala njihovemu stvarniku! Kako

ga molila pred žrtvenikom, ki ga mu napravlja priroda v raji, kateri se na zemlji imenuje Italija!

Priličíti bi mogla to, kar sem ondu neprestáno čutila, divnemu veselju, kadár sem majhno dekletce zagledala željno pričakovano božično drevó s svójimi lučicami in z blestečimi svojimi darovi. Res, takšno čustvo mi je iz nova, povsodi in vedno iznenadejalo, prevzemalo in povzdigóvalo vriskajočo dušo!

Oj, nepozabljivi mi, nebesko-srečni čas!

IV.

Gledala sem prosto Švico,
Vzduh vživala nje gorá,
Vpričo snežnega Gotárda
Preslavljala sem Bogá.

Hudó je pripekalo solnce, ko sva ob pol jedni uri zagledali Porlezzo in ob jednem severni konec luganskega jezera. Iz omnibusa greva takoj na parobrod „Generoso“ in dalje sva plavali po šumečih valovih! Zopet sva bili gola radost, samó čudenje, zamikajoč se v lepoto divnega stvarstva.

Kar se tiče krasote okolic, meriti se more lugansko jezero skôraj s komskim. Jedva sva pustili za sábo Cimo, prikazal se je že lepi, do vrha z gozdi obrasteni Monte S. Salvatore. Evo Ostena! Kako rada bi bila tamkaj veslala v lehkem čolníči med duplinami skozi silno veliko sotesko, katero rosíta dva slapova: udala bi se bila v neizogibno škropilno kopel in, če tudi malo premočena, gledala slovečo jamo. K sreči je obračala náse mojo pozornost Gandria, nežno ovijajoč se vznožja Monte Brějevega. Zdaj naju je vzprejel južni pritok jezerski, in vedno cvetnejši in krasnejši so se kazali bregovi. Povsodi plavajoči vrtje nad visoko obokanimi arkadami, povsodi trsna sadíšča, vile, cerkve, kapelice. Krog in krog so zeleneli smokvišča, oljčni in orehovi gozdi. Okoli strline pri Castagnoli je hlapel parobrod in — širé se pod krasnim Monte S. Salvatorjem ter upodabljajoč se v prečistem srebru jezerovem je ležalo pred nama Lugano! Oh! ... sôpla sem švicarski vzduh! —

Ob 4. uri popoludné sva stopili na luganski breg — omeniti sem zabila, da je lepa „Poveretta“ s pokašljujóčim gospodom zopet bila z nami „à bordo“ — in po nasvetu holandskega konzula iskali si stanovanja v hôtelu „Washington“. Impozantna na širocem nasípu se vzdigujoča stavba je to poslopje. Bilo je sedež nekdanje države. Notranja naprava nikakor ni bila po mojem ukusu. Prehodivši vežo, prideva v visoko mračno stebrišče, kjer je vsaka stopinja odmevala od sivih zidov. Vêdli so naju od todi v prvo nadstropje v sobo, kamor so držala razven vhodnih vrat še tri druga vrata. Odprta so bila vsa in hodilo se je skozi v druge, ravno tako proste in prazne sobane.

Kakšen razloček med starim Washingtonom in vilinim dvorom Bellaškim! Tamkaj vse novo, solnčnato, varno, polno ljudij, tù, nasprotje vsega tega. Kako hitro sva se bili podomačili v svojem róžnatem salonu in kako neznana in tuja nama je bila ta gola sobana, opravljena le z najpotrebnejšim orodjem! Ob 5. uri sva kosili à la carte, za table d'hôte je bilo menda premalo gostov, ali morebiti tudi ni bilo prav nobenega, vsaj po vsem velicem poslopji srečali nisva nikogar. Čisto sami sva bili v veliki odmevajoči dvorani, ki bi bila lehko vzprejela na stotine ljudij. Hiteli sva vènkaj, tjákaj, kjer se ne pogreša drúščine.

Poleg jézera na širocem nasípu sva hodili, napotivši se na južno stran. Nasproti hôtelu „du Parc", v kateri se je bil izpremenil starodavni samostan „S. Maria degli Angioli" — tudi tukaj se ne bi mogla udomačiti — vzdiguje se tik jezera visok Tell z lokom in s pušícàmi. Od navadnega peščeníka je iztesano znamenje, vender pozdravila sem je razvneto, saj kaže uzor junaka svobode! Blizu hôtelu du Parc, sredi cvetočega vrta, stojí villa Visalli, to bi bilo stanovanje záme, a ne — skôraj bi se bila sprla v mislih z gospodom konzulom. Bodi si! dva dneva, ali bolj rečeno, dve nočí se naglo prebijeta. Dalje sva šli mimo vile „Beau séjour" vkreber do gradiča „Enderlin", prehodili tam vrt in od višave necega stolpa uživali najkrasnejši razgled na mesto, na jezero in na venec hribov, ki je objemlje.

Vrnivši se proti domu, krenili sva še v notranje mesto. Lugano ima čisto italijansko lice in značaj s svojimi hišami s ploskimi strehami, s svojimi arkadami, pod katerimi se vidijo delavnice in prodajalnice z rudečimi in rumenimi ogračami, ki plavajo okoli odprtih vrat. Granitni kolovozi preprezajo ulice. Živahno vrvénje in vedno kričanje, kakor povsodi po italijanskih mestih, kjer vsak prodajalec ponuja in hvali svoje blago na ves glas. Ubežali sva šumu in počivali potem še malo na klopici pri Tellu, kar zapaziva, da je začelo jezero nemirno šumeti in da so črni oblaci vzhajali izzad Monte Bréja. Jedva sva bili v neprijetnem Washingtonu, ko je huda ura že razsajala z vso močjo. Primerna je bila noči in „svoji grozi!" Spati mi ni bilo moči! Zato sem vstajala in zamikala se v jezero, iz katerega so malo po malem že odsevale nebeske zvezde. Hotèč razvedriti se z duševnim delom, izkušala sem naslikati z besedami početje jezerovo. Proti jutru sem zaspala, a probudivši se, spominala se stihov in zabeležila ubogo svoje sanjarsko delce. Evo ga!

Razburjeno biló sinoči
Lugansko jézero lepó,
Srdito vzdihalo in vedno
Obličje bilo bolj temnó.

A noč je položila rôko
Prijazno nánje, govorèč:
„Tolaži se, glej, ljube zvezde
Užigajo se že blestèč.

Z očesom svetlim vsaka tebi
V dnò duše zrla bi željnó,
In čudeže vse svoje tkati
Hče v sladke sanje ti nebó."

S povodnim cvetjem se igraje
Zaspalo jezero je res,
A časih še tožeče k višku
Planílo čez bregovja jez.

Zdaj slavec milo je prepeval
Najslajšo pésen zemskih tál
Ter jezera je sèn kristalni
Svit vedno bolj rastoč obdál.

In ko za rano mlada zôra
Obišče hrib in dol cvetán,
Sanjalec bil je čudo-krasni
Pokojen zopet in mirán.

Na čisto čelo hči nebeska
Poljub mu díhnila gorák,
Da probudivši se jezero
Poslavljal róžnih ust je znák! —

In res je bilo tako, znamenje poljuba mlade zore žarelo je še na jezeru, ko sem odprla okno in je zagledala. Svetli valovi so bili gladki in čisto je bilo nebó, od katerega so se ostro ločili najtanši robovi gorá. Oh, in kako krepčalno je vélo čez te zelene gore doli od snežníkov! Hitro, hitro vènkaj iz mračne sobe na dan, v sveži vzduh!

Ura še ni odbila 6., ko sva že sedli na voziček. Voznik in njegov sin, lepi, krepki postavi s temnimi očmi in s svetlimi lasmi, skočila sta na kozla in iskri konjic naju je odpeljal proti — Monte Salvatorju!

Veselo dobro jutro voščiva Tellu in skôraj sva bili zunaj Lugana. Vreme je bilo lepo, da ni moglo biti lepše, vzduh hladán, vsa priroda po sinočni nevihti kakor na novo porojena. Na vse duške sva se nasrkali dragocenega zraka svobode.

Dospeli sva v vas Pazzallo, tam sta Girolama — oča in sin — izpregla konjiča, dejala ga v hlev in voznika sta se izpremenila v vodníka, ki sta nama kazala pot na hrib. Girolamo mlajši je nosil torbico z živežem, z najinima plêdoma, daljovidi i. dr. Lepa je bila pot. S čudom in zanimanjem sva pozdravljali vsako rosno bilko, vsako cvetlico, vsako drevo, in skalovje in dupline; a vonjava in jek in izvori in slapovi so odgovarjali najinim pozdravom. Ljuba mi tovarišica je pevala in se kósala z gozdnimi ptiči in jaz ter moža smo radostno poslušali, a ko je petje utihnilo, smijali sva se in bili srečni! Vmes sva se razgovarjali po laško s svojima voditeljema in zvedeli mnogo ondotnih narodnih običajev. Proti vrhu je prihajala pot slaba, jako kamenita in nekako umolknili so glasovi veselja. Oprti na visoki gorjači sva kakor pravi hribolazki molčé plezali vkreber. Kaj nama je bil trud, kaj so bile težave, saj je naju vabila najlepša plača! Že sva bili blizu, napeli še malo moči in — vrisk se nama je silil na ustna, hvaleče solzé so zarósile nama očí! Oj, svet, svet, kako si lep, kako velik ti, Bog moj! — —

Od kod vzeti besed, ki bi mogle popisati, kar sem zagledala, ozrši se na višavi okoli sebe! V vznožji najinem lugansko jezero z vsemi svojimi pritoki, v katerih se zrcálijo krasni obrazi gorá, ki krog in krog čuvajo nad njimi. Ponosno stojí vmes dvoglavi stražár Monte Camoghè. Poleg njega, toda v dalji — sveta groza me je skôraj izpreletela — podpira S. Gotard s snežnimi svojimi orjaškimi vrhovi azurno nebó. V zapadu Monte Rosa, ki je bil čarobno razsvetljen, čez in čez obsút s leskečimi se biseri. Velika vrsta Waliških planin razprostira poleg njega neizmerne svoje ledene ravní. Tem vzvišanim velikanom nasproti, vender daleč, daleč, očesu jedva dosežno se je prikazala mogočna Bernina.

Nasititi se nama kar ni bilo nebeskega pogleda, in če je okó tudi časih plavalo doli na jezero in na cvetne mu bregove, vender se je vračalo takoj zopet k veličanstvu planin in gineno vzdigalo se še više, tjà k Njemu, ki je ustvaril drobno bilko in nedosežno višavo, ki zapoveduje oblakom in valovom in ki je nama, ubogima stvaréma dal užiti to blaženo uro! Sililo naju je srce v hram, Njemu posvečen, na gori poleg naju stoječ. Žàl, cerkvica je bila zaklenena. —

Med tem je pogrnil Girolamo mlajši čeden prt na mah pod starim orehom in v lepi senci sva se okrepčali z belim kruhom, pravim švicarskim sirom in s sočnimi bréskvami. To nama je teknilo bolje, nego li najfinejši „dejeuner à la fourchette“ v zaduhli — prazni dvorani. Stekleničico dobrega „Asti“ je potegnil Girolamo starejši iz slamnate svoje torbice in jo ponudil nama. Zahvalivši se, veleli sva obema Girolamoma izprazniti jo na srečo najine domovine in na zdravje vsega, kar nama je ljubega v nji. „Živela!“ in „živeli!“ morala sta vzklikniti oba. Prikupila sta se Švicarjema vzklika tako, da sta doli s hriba gredé ž njima čestokrat probujala jek. Utapljali sva dušo in očí še jedenkrat v velekrasno podobo, vtisnili si jo v spomin za vselej in napotili se nizdolu. Naglo smo stopali, ali jedva smo hodili četrtinko ure, ko spremljevalka moja nekako zmočena vzdihne:

„Kako uljuden in prijazen je vender bil gospod Emilij H.!“

„Izvestno, vsa čast njemu! Toda kako, da se ga zdaj spominaš?“

„Kako? — nu, pahljáča moja menda počiva tam gori pod orehom!“

Girolamo mlajši je prevzel pôslo gospoda erfurtskega in naglo, če tudi ne tako izborno galantno, vender zeló prijazno poklonil najdeno trofejo „belli Signorini“. Med šalami in smehom in brez dalnje zapréke smo šli zdaj doli in v Pazzalli sva se ohladili v senci z víniko obrastene lope. Brdka, postavna kmetica postregla je nama tam s kislim mlekom tako dobrim, kakeršnega še nisem jedla nikdar. Ura na

stolpu S. Lovrenca je kazala dve popoludné, ko sta nama pred Washingtonom vrla Girolama pomagala raz voziček.

V najini sobi, ki se mi je zdela že malo bolj domača, spočili sva se, sladko spèč. Ob 5. uri sva si dali v sobo prinesti kosilo, dvé ubogi popotnici se nisva hoteli več izgubljati v dolgočasni, širi dvorani.

Spočiti in okrepčani sva se sprehajali potem v parku Cini pod temnimi pínijami in svetlimi drevesi, na katerih so žarela granátna jabolka. Čudili sva se bogatemu rastlinstvu in zlasti alojam, ki v Lugani povsodi na planem rastó in ženó. Večer je prihajal. Pòsloviti se nama je bilo s Tellom. Zamakneni sva sedeli dolgo na klópici pri njem. Solnce se je nagibalo v zatop. Temno-modro je bilo jezero, a čez in čez prepreženo z zlato mrežo. In pripluli so pozlačeni valovi in ljubkovali vznožje znamenja ter lehke sapice pihale okòli poštenega obraza in blagoslavljale njega, ki je sveto mu domačo zemljo rešil jarma, priboril ji svobodo in vez mile zloge ovíl okoli nje sinov! —

Tma je legla že na bregóvje, ko sva izrekali svetlemu kipu poslednji „zdravstvúj!“

Čestokrat se še spominam večera na obali luganski in spomina na Švico nikdar ne morem ločiti z ónim osvoboditelja njenega:

Misliti si meni možno
  Brez ljubezni ni srcá,
Duše nì brez domoželja,
  Nì ločitve brez solzá.

Niti néba brez ozvezdja,
  Ki blestí prekrasno se,
Vzpómladi nì brez cvetlice,
  In brez Tella Švice ne!

(Dalje prihodnjič.)

Pévsko gâslo.*)

Pésen dar je iz nebá,
  Ki srcé veselo vžíga;
Kadar tare skrb duhá,
  Petje ga nad prah povzdíga.
In ker pésen vzbúja slast,
  Bratje, v petji se družímo
  Ter med širi svet nosímo
Drage domovine čast!

Jos. Cimperman.

*) Posvečeno slov. delavskemu pevskemu društvu „Slavec“ v Ljubljani.

Vinska modrost.

Posnetke priobčuje J. Trdina.

(Dalje.)

12. Ko je prebil Kristus svoj štiridesetdanski post, hotel je zapustiti puščavo, ali dolgo stradanje ga je tako oslabilo, da se je komaj premikal in začel že omedlevati. Trta, ki je rastla v samotnem skalovji, videla je to trpljenje in Kristus se ji je smilil. Ponudila mu je svoje grozdje, da se okrepča. Kristus si je utolažil ž njim žejo in lakoto, blagoslovil trto in ji obljubil večnost. V nebeškem raji ne bo nobenega pozemeljskega drevesa in zélišča, za jedino vinsko trto se vé, da bo zelenela, rastla in rodila svoj žlahtni sad tudi na ónem svetu v spomin in nagrado, da je otela božjega sina iz smrtnih težav in bolečin.

13. Kristus in sv. Peter sta prišla o poletni sopárici k ubogemu kmetiču in prosila darú. Usmiljeni mož jima velí: Kruha ali kakega druzega založka vama ne morem dati, ker ga sam nimam, ali prinesel vama bom kozarec dobre vode iz domačega vodnjaka, da si ugasita žejo, ki je hujša od lakote. Za povračilo mu blagoslovi Kristus vodnjak in izpremení vodo v najboljše vino. Revež je začel krčmariti in bogateti. Kristus in sv. Peter prideta zopet k njemu v podobi starih romarjev in ga prosita požirka vina. Krčmarja pa je bil denar napuhnil in ga tako utrdil proti siromakom, da se zadere nánja: Ako sta žejna, napijta se one-le mlake. Če tekne koristnim kravam, bo dobra tudi za take malopridne vlačugarje, kakor sta vidva. Kristus vzame rupi svoj blagoslov, vino v nji se izpremení v mlakužasto vodo, ki se je gnusila ljudem in živalim. Trdosrčnemu kmetiču ni zalegel dosti strženi denar, kmalu je bil bolj siroten nego prej, ker ni imel na svojem zemljišči niti zdrave vode. Takrat je izustil Kristus ostro besedo, da bo zapustila sreča vsako krčmo, ki ne bo usmiljena proti ubogim. Za slabotnega starca in bolnega reveža ni noben dar toliko vreden kakor kupica dobrega vina. Kdor jima ž njim postreže, smé se nadejati božje milosti na tem in na ónem svetu.

14. Ljudje so sezidali lepo cerkev in dejali zadovoljno: Tukaj bomo odslé Boga častili. Hudič postavi poleg cerkve krčmo in velí: Tukaj pa mene.

15. Potikaje se po svetu prišel je hudič h kmetu, ki ga ni poznal in ga pogóstil prav dobro z jedjo in vinom. Hudič ga vpraša, koliko mu je dolžan. Kmet pravi: Nič. Če sem storil kaj dobrega, bo mi že Bog povrnil. Hudič se namrdne in velí: Takih besed ne morem slišati,

povračilo ti bom dal jaz sam. Ná, tu imaš patent za krčmo. Če boš točil pošteno, ne čaka te mnogo dobička. Če boš pivce slepari, pa obogatiš gotovo v desetih letih in morebiti še prej. Kmet vzame patent in naredí krčmo. Ker te pravice ni imel nobeden drug kakor on, dohajali so pit od vseh stranij; po dnevi in tudi po noči se je vse trlo veselih gostov. Od kraja je krčmaril pošteno, ko pa je videl, da mu ostaja le malo dobička, začel je vlivati v vino vodo. Zdaj si je hitro opomogel. Predno je preteklo deset let, šteli so ga za prvega bogatina v vsi deželi, hudiči pa za najboljšega svojega prijatelja na zemlji. Po smrti so prišli po njegovo dušo vsi za jedno s svojim kraljem Luciferom in jo odnesli z veliko slavnostjo na dno pekla. Ista čast je doletela pozneje vsakega krčmarja, ki je prodajal vodo za vino.

16. Jako priden kmetič je delal in delal, da bi se izkopal iz revščine, ali ves trud mu je ostal jalov in brezvspešen. V ti stiski je poklical hudiča, da bi mu pomogel. Hudič pride in velí: Priskrbel ti bom sod žlahtnega vina, ki se ne bo nikoli izpraznil. Tekel bo brez presledka do tvoje smrti. Napravi si krčmo in toči vsakemu pivcu pol vina pol vode. Moja pijača je tako močna, da ne bo nihče zapazil, da jo krščuješ. Obogatel boš prav hitro. Ali to se vé, da ti čarobnega soda ne morem darovati. Za plačilo dal mi boš po smrti svojo dušo. Verjemi mi, da ti jo bom položil v najgorkejšo posteljo, ki se dobí v našem preljubem peklu. Povej, če si zadovoljen? Kmet odgovorí ves ginen: Kako bi mi prelepa tvoja ponudba ne bila všeč! Na tako dobrega in resničnega prijatelja, kakor si mi ti, nisem se še nikoli nameril, kar sem na svetu. Ali, bratec dragi, moraš mi vsakako obljubiti, da boš hodil tudi ti k meni pit, ker bi se mi prehudo tožilo brez tebe. Hudič mu radovoljno to obljubi. Opomnivši ga še jedenkrat, da ne smé prinesti nikomur vina brez vode, odide in mu privalí še tisti večer svoj čudoviti, neizcrpni sod vina. Drugi dan je jel kmetič krčmariti. Pivci so hvalili v jeden glas njegovo vino, dasi je prilil vsakemu polovico vode. Vino jim je računal, vodo pa dajal zastonj. Po takem se je pilo pri njem ne le bolje, ampak tudi mnogo ceneje nego v drugih krčmah. Imel je zmerom toliko gostov, da ni mogel vsem postreči. Kadar je prišel hudič, natočil mu je čistega vina, v katerem ni bilo ne kaplje vode. Hudič ga je srkal v slast, ne sluteč krčmarjeve zvijače. Kmetič je kmalu silno obogatel in živel veselo in brez skrbí za svojo dušo. V svoji obilnosti ni pozabil cerkve in revežev in ostal je vedno ponižen, krotak in prijazen proti vsakemu človeku, da ni imel nobenega sovražnika, ki bi mu bil zavidal in želel kake nesreče. Po prav lahki smrti je stopil pred sv. Mihela, ki téžka grehe in dobra dela

in sodi duše, ter mu razložil vse na tanko, kako je živel in krčmaril, Sv. Mihel ne najde v njem nikakega smrtnega greha in mu podá svojo mogočno roko. Takrat se oglasi hudič in zahteva poleg dogovora krčmarjevo dušo. Sv. Mihel pa ga zavrne srdito: Ne blebetaj tako neumno! Mož ni točil vsakemu pivcu pol vina pol vode, kakor sta se bila zmenila. Ti si pil pri njem vselej čisto kapljico. Če si hotel, da bi mešal vino samó ljudem, tebi pa nosil nepopačenega, moral bi bil to razločno povedati, ko sta se pogajala, česar pa nisi storil. Vajin dogovor si tedaj sam prestopil in mu vzel veljavo. Drugim gostom je dajal krčmar res da pijačo, v kateri je bilo komaj pol vina, ali jim ni zaračunil nikoli ne krajcarja za vodo. S tem ni škodil ne svoji duši ne pivcem. Njim je še prav veliko koristil, ker jih je obvaroval greha, da se niso mogli upijaniti. Kdor hoče ugrabiti človeku dušo, mora biti pametnejši od njega, kar pa ti nisi. Poberi se in dokler ne boš imel boljše pravice nego danes, ne hodi me nič več nadlegovat.

17. Krčmar je umrl in potrkal na nebeška vrata. Sv. Peter pride gledat, kdo je, in ga zapodí; dejal je, da Bog ni ustvaril nebes za take posvetnjake in burkeže. Mož, ki v peklo ni hotel iti, na svet pa se ni smel povrniti, postavi pred nebesi krčmo in začne točiti. Svetniki so ga kmalu zapazili in jeli zahajati k njemu. Krčmar je znal svoje goste izvrstno kratkočasiti, pa ni čudo, da se je zbiralo pri njem vsak dan več nebeščanov. Mnogo jih je sedelo, še veliko več pa jih je moralo stojé piti, ker je bilo za toliko množico premalo klopij in stolov. Sv. Peter naznani Bogu strašansko pohujšanje, ki se godí pred nebeškimi vrati. Bog mu se zagrozi s prsom in ga pokara smehljaje se: Peter, Peter! kaj tožiš druge, ko si napako zakrivil ti sam. Da si dovolil krčmarju priti v nebesa, ne bi bilo nič tega pohujšanja. Le hitro pojdi in popravi neumnost svojo!

(Dalje prihodnjič.)

Venóči cvetlíci.

Venóča cvetlíca ob poti,
Ko tebe mi gleda okó,
Zakaj se bolest me poloti,
Zakaj mi srcé je tesnó?

Radóstno prepévajo ptice,
Veselje navdaja ves svet;
Krog tebe so v cvetji družice,
A tebi umira že cvet.

Oj, skôraj, saj vém, doživéla
Uboga boš róžica tí;
Povéj mi, čemú si cvetéla,
Ker cvet se že tebi suší?

Venóča cvetlíca ob poti,
Ko tebe mi gleda okó,
Zakaj se bolest me poloti,
Zakaj mi srcé je tesnó?

Svojmir.

Novejši pisatelji ruski.

Piše K. Štrekelj.

II.

Iván Sergêjevič Turgénev.

(Dalje.)

In kako biča Turgenev ruske težnje šestdesetih let še le v glasovitem poglavji ob „originalnem Rusu!“ Preveč prostora bi vzelo, to izvrstno kritiko postaviti le-sem vso, in zadovoljiti se moramo, da zavrnemo bralca na ono poglavje; in to posebno, ker smo že v početku tega spisa naveli Turgenevlje nazore o zahodni in ruski kulturi.

„Originalni Rus“ se giba večinoma med aristokrati ruskimi, ki živé v Baden-Badnu. Kos za kosom navidezne njih civilizacije trga Turgenev ž njih in kaže nam jih v žalostni duševni nagoti! Kaki so, kadar se potrga ž njih vse tisto lepo besedovanje in velikolepje, kako se nam prikažejo v vsi svoji propalosti, brutalnosti in blaziranosti, na primer na izletu k staremu gradu! In kaj še le pri Irinini soareji! Pikri, grozoviti zasmeh téh grdih ljudij zvení nam naproti že v prvem poglavji, ko nam Turgenev pod „ruskim drevesom“ predstavlja nekatere iz njih: „kneginja Babette, ta ista, kateri je v naročaji umrl Chopin (v Evropi se imenuje več nego tisoč gospij, katerim je Chopin v naročaji umrl), in kneginja Anette, katera bi še prekosila vse druge, da ne bi iznenada, kakor duh zelja med najnežnejšo ambro, prikazovala se iž nje prosta kmetska períca, in kneginja Pactette, katero je zadela ta le nesreča: mož njen je dobil visokó službo, in kar na jedenkrat, dieu sait pourquói — je ubil mestnega načelnika in ukral dvajset tisoči rubljev cesarskega denarja; in smešna kneginja Zizi in jokava kneginja Zozo . . .“

V opis takih ljudij je Turgenev vplel Litvinovljo ljubezen k Irini. Prva njegova ljubica, ki je zdaj omožena z bogatim generalom Ratmirovom, užge zopet njegovo ljubezen, ki se je bil že zaročil s Tatjano. Irina se odloči pobegniti ž njim, ali v poslednjem trenotji manjka ji za to močí. Kakor duševne težnje ljudij v ta roman vpletenih, ravno tako so nedoločni in majavi čuti: Irina se povrne v pusto salonsko življenje, Litvinov pa v naročaj trdne svoje Tatjane. Irino kaže nam pisatelj kot okuženo, zapéljivo koketo in z veliko srečo ji je postavil naproti krepko, prépŕosto, v resnici žensko Tatjano.

Ravno v „Dimu“ je pokazal Turgenev, kako se loči od moderne francoske šole, s katero je sicer v Parizu veliko občeval, ali ji vselej, kadar je bilo treba, odločno pokazal hrbet. Zabel, ki je spisal o Turgenevu izvrstno kritiko, pravi o njem gledé te strani: „Kar pa Turgeneva za zmerom izključuje iz kroga Zolovega in njegovih učencev, kamor so ga površno uvrstili, to je njegova čista, zdrava fantazija. On pozna grdo ravno tako, kakor naturalisti, ali grdo ni mu priraslo k srcu, ne veselí ga vedno in vedno broditi po njem; on ne strmí v preprostost, da bi jo v dolzih in širokih prizorih kazal. Posebno v erotiki nam kaže tako nežen čut, da ga moraš vedno občudovati. Držeč se Voltairejevega opomina: „Glissez mortels, n'appuyez pas,“ zadovolji se s tem, da se situvacij, v katerih se opisujejo nasladne stvarí, le kratko takne. Ne ogne se jim, kadar se dozdeva, da jih natura njegove fabule zahteva, ali v kratkem je ž njimi gotov. Pomisliti je, kako najivno kratko prikazuje dohod Irinin v Litvinovljo sobo. Ako v povesti „Na predvečeru“ Insarov, ko se ozdravi od hude bolezni, vzplamtí v silni strasti k nevesti svoji, je to že največ, kar si dovoljuje. No nikdar mu ne pride na misel, umazane barve naslade na debelo staviti na svojo poleto, premešavati jih in drgati tako dolgo, da iz tega mešanja napósled nastane neka zmes, katere naj bi se potem človek proti vsi spodobnosti veselil. Kjer prikazuje grdo, služi mu to le za kontrast proti lepemu, ali pa to estetiški opravičuje s humorjem ali z intenzivnim čustvovanjem.“

Omahovanje čutov in teženj, o katerih se ne vé, kaj hočejo in kam vodijo, primerja Turgenev dimu. Ko se vrača Litvinov v domovino ter opazuje dim železnične lokomotive, kako se zdaj vzdiga, zdaj pada in vedno izpreminja obliko svojo, tedaj se mu zdí vse, kar je videl jednako dimu: „Litvinov sedí sam v vozu, nihče ga ne moti: „Dim, dim!“ ponoví nekolikokrat in takoj zdí se mu vse kakor dim, vse, posebno vse rusko. Vse dim in par, misli si, vse se neprenehoma izpreminja, povsod novi obrazi, prikazen bega za prikaznijo, ali v bistvu je vse jedno in isto. Vse hití in dreví nekam — in vse se zopet izgublja brez sledú. Drug veter popihne — in vse odletí na drugo stran in zdaj nastane tam tista nemirna, nestalna in — nepotrebna igra. Litvinovu pride na misel mnogo, kar se je zadnje leto z gromom in treskom vršilo pred njegovimi očmí . . . dim, šepeta on, dim; spomina se vročih prepirov, vika in krika pri Gubarevu, pri drugih visokih in nizkih postavljencih, pri nazadnjakih in naprednjakih, pri starih in mladih . . . dim, ponavlja on, dim in par. Napósled se spomni tudi znamenitnega piknika, razlaganj in besed državnikov — in celó tega,

kar mu je pripovedoval Potugin . . . dim, dim in nič druzega. In njegova lastna podjetja, čustva, poskušnje — sanjarije? Litvinov mahne le z roko."

Posebno o „Dimu" utegnil bi kak napet človek rêči, da Turgenev pljuje v svojo skledo, da kaže domovino svojo v grdih barvah, da jo zasmehuje in zasramuje, da je Potugin njegov nekak stroj za grdenje in zasmehovanje. Ali temu ni tako. On hoče le svoj narod učiti in vzgojevati, kaže mu barbarstvo, laži-omiko. Ravno s tem, da z bridko satiro biča puhle in ničeve strani v njegovem življenji, podal je ob jednem že nekak navod za zdravljenje teh nezdravih ulés na narodnem telesi.

Naslednje večje delo za „Dimom" je „Nesrečnica" iz l. 1868., v kateri povesti nam Turgenev s strašnimi barvami slika žalostno usodo Suzane Ivanovne, prave nesrečnice. Mater, židinjo, zapeljal je bil pohlepen plemenitaš. Po očetovi smrti pride v roke njegovemu bratu, kateri izkuša ž njo zadovoljiti svoji strasti, kar se mu pa ne posreči. Prepusti jo zatorej potuhnenemu oskrbníku, ki ravná ž njo tako, kakor otroci z muhami. Dvakrat ji zasije upanje, da bode rešena iz svojega žalostnega položaja: prvič je sramotno izdana in ljubimec njen umrje, drugič pa jo on zapustí, ko zasliši le prvo obrekovanje o njej. Zato se sama umorí. Ali to še ni dovolj! Po njenem pogrebu se grdo opijejo in rjové in kričé izkušajo dokazati, kdo ima teršo črepinjo. Toliko grozovitega ni nakopičil Turgenev v nobeni povesti: bralcu se zdí, kakor bi ga kdo ob grlo davil.

V „Kazni Tropmanovi" iz l. 1870. podaje Turgenev jako živo pisano črtico o poslednji noči glasovitega francoskega zločinca Traupmana. Na ti črtici nam je občudovati najbolj psihološko bistroumnost in čuteče njegovo srce. Pisatelj opisuje, kako je Traupmana obiskal v ječi in kako se je ta vèl pred smrtjo. Med drugim tam piše: „Opazilo se je, da se vseh tistih, ki so obsojeni na smrt, poprime popolna apatija in da tako rekoč že prej izdihnejo, kakor hitro se jim obsodba prebere, — ali pa, da se še vedno delajo mogočne in se ponašajo s svojo bravuro — ali pa tudi napósled, da kar obupajo, jokajo, trepetajo in prosijo milosti . . . Traupman ni spadal k nobeni teh treh vrst in celó samemu Claudu se je videl nekaka uganka (Claude je bil policijski načelnik). Pristavim naj še, da bi moji živci ne bili prenesli tega, ako bi bil Traupman jokal in vzdihaval, in da bi bil jaz v tem slučaji ušel. No, ko sem videl to mirnost, to préprostost, tako rekoč ponižnost, tedaj so ugasnili v meni vsi čuti: — čut zaničevanja za tega nečloveškega ubijalca, za ta izvržek, ki je vratove prerezaval

otrokom, ko so kričali: mama, mama! — Ugasnil je tudi čut pomilovanja za tega človeka, katerega je smrt zdaj zdaj imela pogoltniti — in začel sem ga občudovati. Kaj je še vzdrževalo Traupmana?“ — Zanimiva je ta črtica tudi zavoljo tega, ker se Turgenev upre proti načinu kazenskega postopanja in zahteva, naj se vsaj tako zvrševanje društvene pravice javnosti zapre, ako se sploh ne odpravi!

Iz l. 1871. imamo od Turgeneva novelo „Stepni kralj Lear“. Ako to novelo površno primerjaš s Shakespearejevo tragedijo, mislil bi, da je nalašč spisana v nekaterih položajih po nji. Posestnik Harlov, ravno tako kakor junak v Shakespearejevi tragediji, razdelí svoja posestva med hčere. Tudi njemu strežejo le brezsrčne hčere in zéti, vzamejo mu vse posle, celó svak njegov ga slepari, in napósled ga zapodé od hiše. Ali sicer so ljudje po polnem drugačni: oni delajo in ravnajo iz svojih nagibov. Krasno je narisana na novo vzplamtela orjaška moč Harlova, ki z odico sedi ob ribnjaku kakor norec, ali najedenkrat ga poprime, in ves besen začne podirati hišo, iz katere so ga zapodili. Zastonj naganjajo svojci nánj kmete. Mož se pokoplje sam pod razvalinami svoje hiše. V ti noveli je pokazal Turgenev zopet svoje mojstersko pero v risanji značajev in pripoveduje nam s čudovito silo in jasnostjo.

Videli smo že, da je glavna značajna črta Turgenevljih moških junakov — nedoslednost; ne najdeš pri Turgenevu skoraj Rusa, kateri ne bi imel te napake. Opazili smo jo pri Aleksêji v „Perepiskah“, kateri zapusti svojo Marijo, pri Rudinu, ki pozabi Natalije, pri Litvinovu, ki zanemari Tatjano. Teh mož ne briga več mladost, srčna dobrota, lepota, sreča: oni stečejo za uživanjem in podlostjo, ali pa opusté zavoljo negotovosti pričeto igro. Njim nasproti stojé take žene, katerih značaj dobro pregledati ni menj težko: rade in skoraj bi ljubile, ali tega iz strahu za srčni svoj mir ne vzmorejo, kakor gospá Odincova v „Očetih in sinovih“, strast jih premaga in neradovoljno vodijo može za nos, in ko se jim ti udajo, odženó jih zopet od sebe, kakor dela Irina v „Dimu“. Dvoje takih značajev — moža in ženo — nahajamo tudi v „Pomladanskih valovih“ iz l. 1872. Sanin zapustí svojo Gemmo-Emo in se dá premotiti mrzli bakhantinji Mariji Nikolajevni.

V „Pomladanskih valovih“ se nam prikazuje vsa povest kot pogled nesrečnega Sanina na davno minulo srečo mladosti svoje. V začetku nas objame tiha groza, ko zagledamo to zamorjeno, posušeno srce, katero začne pri spominu na prejšnje življenje zopet obupno biti. Ali kmalu nam odpre pesnik diven razgled v idilno, srečno živ-

ljenje, katero ima rodovina Rosellijeva in pri nji Sanin: čista deviška ljubezen Emina, ki hoče biti le tedaj srečna, ako naredí druge srečne, podaje vsemu, kar jo obdaje, svit nadzemeljske blaženosti. Iz treh narodov je pisatelj vzel svoje postave: Sanin in žena, katera ga povleče v mreže svoje, sta Rusa; nevesta njegova in nje družina je italijanske krví; druge glavnejše osebe pa, katere so vpletene v to povest, so frankobrodski Nemci.

V mali konditoriji gospé Lenore Rosellijeve nahajamo samó dobre ljudi, krepko risane postave, ki se druga od druge jako fino razlikujejo. Tu vlada Ema s svojo dobrosrčnostjo in ljubeznijo kakor vila, in tiha ugodnost prihaja bralcu v srce, ko začuti dobrodejen vpliv njen na vso okolico. Značaj njen je najbolj préprost, ker so se njeni čuti in želje naravno razvijale; da le posluša glas srca svojega, vedno zadene pravo. Tako zdrava kakor ta deklica je tudi vsa nje okolina: mati Lenora, katero počne skrbéti konditorija, in brat Emilijo, čegar občutnost še bolj povišuje neka srčna bolezen. Mali in stari Pantaleone sklepa ta prijazni krog. Nehoté si ga predstavljamo vedno v njegovem lilastem fraku in nankinških hlačah, v katerih ga vidimo prvič. Pantaleone je ves gorel za umetnost, ali moral jo je popustiti, „ker je imel sovražnike“: pa še zdaj, ko so po mislih njegovih že davno izginili klasični pevci, zapoje časih s patetičnim glasom: l'ira daverso il fato io più non temerò! - Sanin pride slučajno v ta krog; čut hvaležnosti, ker je pomagal rešiti Emilija, izpremení se pri Emi kmalu v ljubezen; neki dvoboj jo prisili, da se odreče svojemu zaročencu, frankobrodskemn komiju Klüberju, in s tem olajša razvoj prijateljskih razmer med sábo in Saninom, dokler se ne zaročita. Sanin misli prodati svoja posestva na Ruskem; v soprogi nekega součenca njegovega zdí se mu, da je našel dobrega kupca: ali ta ga zna zapresti v skrbno svoje nastavljene mreže poltnosti. Revež se prej ne zavé, dokler ni bil žrtva njene pohotne samovolje ter ni neveste svoje grdo oslepari1. Ali pesnik nam pokaže še na konci, ko se je nad Saninom raznesla nevihta, kako se polagoma vliva mir in pokoj v srce njegovo. Po težkih bojih mu je Ema odpustila, in srečen je, ko more njeni hčeri za poročno darilo poslati granaten križec, katerega mu je pred toliko in toliko leti dala Ema.

Mojsterski je Turgenev v „Pomladanskih valovih“ porabil zakon kontrasta. Tu vidimo pred vsem nasprotje med bogastvom in uboštvom, med uživanjem in delom, med plemenitaškim in préprostim meščanskim življenjem, med nebrzdano pohoto in čisto deviško nežnostjo. Ta nasprotja so zidana drugo na drugem, in najvišja zagledamo še le

tedaj, ko smo se nazrli že vse podobe. Na obličji Eminem plava izraz naivne ženske visokosti, Marija Nikolajevna pa širi krog sebe parfum budoara svojega, kjer so nakopičene najrazličnejše pariške vonjave: in kako drugačen od nje je njen mož Polosóv, ki misli le na jed in spanje in diší po cigaretnem dimu in usnji. Ema je republikanka, Rus Sanin pa prodaja kmete svoje. In na drugi stráni: kak kontrast med presrčno naravnostjo in preprostostjo konditorijske obitelji in Eminim zaročencem Klüberjem ž njegovim uglajenim obnašanjem, iz katerega ne gleda drugega, nego moderni „bon ton". On se ziblje med pokorščino in ukazom, med delom in plačilom; v konditoriji pa nahajamo ljudi, ki nočejo biti nič drugega, nego to, kar so, in so podobni tiho razvijajočim se gozdnim cveticam. In tudi tu, kak razloček je med starino in mladino, med gospó Lenoro in Pantaleonom na jedni, med Emo in Emilijem na drugi stráni! Tudi v teku povesti se pojavlja ta prikazen: Tako n. pr. v gostilni, kjer razljučeni Klüber kolne na tihem oficirsko ošabnost, Sanin pa mirno zahtéva zadoščenja za razžalitev ali pa na tisti ježi v gore: kakor duší sopar vso prirodo in se približnje nevihta, tako tesno je pri srci paru, katerega stiska pogubna strast ter si bo kmalu dobila duška v oddaljeni gozdni koči.

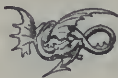
Značaja Eminega nam pesnik ne nariše hipno, ampak tu pa tam podá nam kako črto v dopolnitev njene podobe: in ravno s tem se je pokazal velikega umetnika. S prva pravi o nji samó: „njen nos je bil precèj velik, lep, upognen; zgorenjo ustno je obsenčeval komaj viden puh; jednakomerno medla barva obraza je bila kakor od slonove kostí ali mlečnega jantarja; valoviti blesk njenih las je bil kakor pri Allorijevi Juditi v Palazzu Pitti; posebno pa očí, temno-modre, s črnim robom okoli punčice, bile so krasne, sijajne očí!" Še le kasneje in polagoma zvemo nekaj o njeni vitki rasti, lepoti njenih rok, in s kakim humorjem ona zna predstavljati tipe iz frankobrodskega ljudstva. Ema je prava — gemma, dragocen kamen, ljubezni polna boginja, ki povsod razširja dobrodejni svoj vpliv; ona je najhujši kontrast z Marijo Nikolajevno, katero navdiha sebična ženska pohota, in katera polagoma ali gotovo vleče za sabo žrtev svojo.

Kmalu potem, ko je Turgenev poslal med svet „Pomladanske valove", preseli se stalno v Pariz, nekaj zato, ker mu je posebno ugajalo široko obzorje, katero podaje francosko glavno mesto, nekaj pa, ker je tudi gospá Viardotova zamenila Baden-Baden s Parizom. Stanoval je po zimi v Viardotovi hiši, vzpomladi pa je hitel na svoje letovišče v prijaznem Bougivalu. Povsod je bil jako obljubljen in vse ga je cenilo zavoljo njegove préprostosti; posebno pa je živel v prijateljstvu z najzname-

nitejšimi francoskimi pisatelji novejše dobe: Edmondom in Julesom de Goncourt, Daudetom, Flaubertom, Zolo, poglavárji moderne realistične in naturalistične šole, kateri pa je vedno obračal hrbet v svojih — spisih. Iz prve dobe pariškega življenja je več manjših črtic. Najznamenitejša pa je brez dvojbe novela „Punin in Baburin“ iz l. 1874.

Že smo omenili v začetku tega spisa, da je Turgenev v ti noveli zapisal mnogo spominov o mladosti svoji. Dejanje se vrši početkoma na imenji njegove babice; a ta grozovitna babica, katera za božji nič pošilja svoje podložnike v Sibirijo, ni nihče drug, nego — mati Turgenevlja, kakor poroča Polonskij. Drugi del povesti se vrši v Moskvi, kjer stopi na pozorišče nova ženska postava, Muza Vinogradova, nemirna in samovoljna natura, katera pobegne z mladim studentom, dokler je ta ne vrže stráni. V tretjem delu, kateri se godi v Peterburgu, nahajamo jo zopet na stráni resnega republikanca Baburina, kateri jo je znovič vzel k sebi, kakor nekdaj prej v Voroneži, ko so jo kakor črva vrgli na cesto. In niti jedne žal-besede ni slišala iz ust njegovih. Ona je jedna tistih žensk, kakor smo jih pri Turgenevu našli že več: podobna je Heleni, Asji . . . Radovoljno spremlja svojega moža v sibirsko prognanstvo. Baburin je glavna oseba vse povesti, on je nekak predhodnik socijalistov-nihilistov tiste vrste, ki stojé kolikor toliko še zmerom na legalnih tleh in se boré za človeško dostojnost. Na pol komičen, na pol pomilovanje vreden Punin, kateri je v Turgenevu vzbudil ljubezen do pojezije, je jako srečna postranska oseba, s katero pesnik dopolnjuje karakteristiko junaka Baburina. Vsa povest obseza dobo tridesetih let: od časa najhujšega robstva do odprave tistih neznosnih razmer.

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

X.

Geschichte der slavischen Literaturen

von A. N. Pypin und V. D. Spasovič. Nach der zweiten Auflage aus dem Russischen übertragen von Traugott Pech. Autorisirte Ausgabe.

Dolgo dolgo so čakali Slovani in ž njimi drugi izobraženi narodje evropski literarne zgodovine, ki bi jih korenito poučila o slovstvenih razmerah mnogoštevilnih plemen slovanskih. Pač je že l. 1826. v Budi izšla P. J. Šafařika: „Geschichte der slavischen Literaturen nach allen Mundarten“ (drugič natisnena l. 1869.) in po njega smrti: „Geschichte der

südslavischen Literatur“ (v štirih zvezkih v Pragi, 1864—1865); a oboje delo je že več ali menj zastarelo ter nam podaje v obče le životopisne črtice in suhoparno biblijografijo slovansko, ne ozirajoč se na to, kar je pri takem podjetji neobhodno potrebno, na zgodovinske, politične in kulturne razmere posameznih panog slovanskih. Znana je nadalje za slovanstvo toli navdušena nemško-američanska pisateljica Talvj (Therese Albertine Luise von Jakob, omožena Robinson), ki se je mnogo bavila s povestnico književnosti slovanske, ali njen proizvod („Historical view of the Slavic language in its various dialects.“ Audover v severni Ameriki 1834.; druga izdaja z naslovom: „Histor. view of the languages and literature of the Slavic nations, with a sketch of their popular poetry“. Newyork 1850) more se imenovati le diletantsk poskus. Tudi A. Mickiewiecza vseučiliške razprave („Les Slaves. Cours professé au Collége de France i. t. d.“ 5 zvezkov, Paris 1849; nova izdava v 4 zvezkih 1866 niso sistematično delo in sezajo vrhu tega samó do l. 1849., tako da se iz njih ne moreš poučiti o toli važnem literarnem gibanji slovanskem v zadnjih petintridesetih letih. In če navedemo konečno še V. Grigoroviča: „Kratkoe obozrěnie slavjanskich literatur“ (v Učen. Zap. Kazan. univ. 1841, zvezek I.) in njega: „Opyt izloženija literatury Sloven v jeja glavnějšich epochach“ (Kazan 1843), spisa, ki sta, kakor kažeta naslova, le površna obrisa slovanskih literatur, našteli smo vse, kar se je do sedaj v ti stroki znamenitejšega proizvelo. Še le l. 1865. izdala sta v St. Peterburgu ruski akademik Aleksander Nikolajevič Pypin in Poljak Vladimir Danilovič Spasovič (ki je poljsko literaturo obdelal) prvo literarno zgodovino slovansko, vredno tega imena; naslov ji je: „Obzor istorii slavjanskich literatur“. Delo, kateremu je bilo prisojeno Uvarovljo darilo, provzbudilo je občno pozornost v slovanskih in neslovanskih (zlasti nemških) krogih, ter si pridobilo od vseh stranij zasluženega priznanja. Pred štirimi leti izšlo je tega „Obzora“ drugo, po polnem predelano in pomnoženo izdanje v veliki osmerki z naslovom: „Istorija slavjanskich literatur A. N. Pypina i V. D. Spasoviča. Izdanie vtoroe, vnov pererabotannoe i dopolnennoe. Dva toma. St. Peterburg 1879—1880, izdanie M. M. Stasjuleviča.“ Dasi je v ti izdavi po polnem izpuščena zgodovina veliko-ruske literature, o kateri že v prvem izdanji čitamo le splošen pregled, vender so jo dopolnitve v druzih delih toli vzmnožile, da je iz „Obzora“ narastla v dve obsežni knjigi literarne zgodovine slovanske. Zgodovino veliko-ruskega slovstva namerava Pypin radi ogromnega nje obsega in še bolj radi zgodovinske nje pomenljivosti v kratkem izdati v posebnem (tretjem) zvezku.

Nemški prevod ruskega izvirnika, kolikor ga je dovršenega, oskrbel nam je Traugott Pech; kakor je že zadnji zvezek letošnjega „Zvona“

poročil, izšla je ravnokar v svetovnoznani tiskarni Brockhausovi v Lipsku druge knjige druga polovica. Delo, tiskano v veliki osmerki, razpada v dve knjigi, razdeljeni na VII poglavij. Prva knjiga je prišla na svetlo l. 1880 (str. X + 586, cena 6 fl. 60 kr.) ter obseza: predgovor prelagateljev, kazalo, korenito pisan uvod o slovanskem narodopisji, o statistiki slovanskih plemen, o narečjih in zgodovini slovanski, o vprašanji slovanske vzajemnosti, o črkopisih slovanskih, ob obče-slovanskem pismenem jeziku, o krščanstvu v Slovanih; potem sledi I. poglavje: slovstvena zgodovina bolgarska; II. poglavje: Jugoslovani: književna zgodovina Srbo-Hrvatov in Slovencev; III. poglavje: rusko pleme: literarna zgodovina južnih Rusov in gališkïh Rusov. V druge knjige prvem delu, izdanem l. 1883. (str. XXV + 435, cena 5 fl. 40 kr.) nahajamo to-le tvarino: predgovor prelagateljev, Pypinove uvodilne besede: „Statt eines Vorwortes. Vom Verfasser des Originals zugleich im Namen seines Mitarbeiters. (Brief an den Uebersetzer)“. V tem pismu razpravlja Pypin namen svojega dela in stališče, s katerega je osnovano, ob jednem pa razodeva svoje bistroumne misli in tako objektivno in prepričevalno sodbo ob oni prikazni, katero zove od strahu preplašena Evropa panslavizem, da utegne marsikakemu zaslepljenemu fanatiku oči odpreti in ga preveriti, da je panslavizem prav nedolžna, idealna, skozi in skozi nepolitična stvar, od katere se nimajo neslovenski rodovi nikakoršne nevarnosti nadejati. A tudi marsikateremu pregorečemu slovenskemu Slovanu, ki se bolj briga za oddaljeno slovanstvo, nego za domače slovenstvo, utegnilo bi Pypinovo pismo dobrodejno ohladiti srce. Za kazalom opisuje nam v IV. poglavji V. D. Spasovič z živo besedo, vzorno natančnostjo in čudovito vestnostjo zgodovino poljske literature. Ni mi treba posebe omenjati, da so v to razpravo vzprejeti tudi slezijski Poljaci, pruski Mazuri in Kašubi (prim. str. 429—435). V ti drugi izdavi govorí Spasovič o književnosti poljske emigracije (katere poglavitni pisatelji so: Mickiewicz, Słowacki, Krasiński) mnogo obširneje, nego mu je bilo zbog stroge cenzure možno v ruskem izvirniku samem.

Druge knjige druga polovica, ki je izšla l. 1884. (str. VII + 509, cena 6 fl.), je naslednje vsebine: kazalo, V. poglavje: češko in slovaško slovstvo; VI. poglavje: baltsko slovanstvo. Lužiški Srbi ali Vendi; VII. poglavje: renaissance (oživenje ali preporod slovanskih literatur.) Pridejani so temu zvezku od str. 467—480. dostavki in popravki, in od str. 481—509. register k vsemu delu, t. j. imenik vseh pisateljev in pisateljic, ter knjiga in stran, ki o njih govorí.

Blaga je bila ideja, ki je navduševala Pypina, pišočega to delo, namreč idejá ravnopravnosti, katero naj bi uživali Slovani i med seboj i med drugimi narodi; blag je bil isto tako njegov namen, s to knjigo zlasti ne-

slovanskemu svetu dokazati, da slovansko gibanje (renaissance) v sedanjem veku nikakor ne nasprotuje civilizaciji, da jo marveč pospešuje ter kot nova za njo, ne proti nji delujoča moč dejanstveno priča o zgodovinskem nje vršetku; ne menj blaga je tudi želja, s katero pošilja svoj proizvod med svet: „dass dieses Werk in seiner neuen Form seinen Theil mit beitragen möge zur Klärung der innern Verhältnisse unter den Slaven selbst, sowie auch zur Versöhnung der äussern internationalen Feindseligkeit in den höhern Idealen der Bildung und der politischen und socialen Gerechtigkeit“ (II, 1. str. XXV nemšk. prevoda). A da delo ni „omnibus numeris absolutum,“ to nas ne more osupniti, ako pomislimo, kako ogromnega obsega je in da se pisateljema, zlasti Pypinu, vkljub požrtvovalni marljivosti ni vselej posrečilo v roke dobiti potrebnih, zanesljivih virov. Posebno nas Slovencev ne morejo povse zadovoljevati one uboge, sem ter tam pogrešne vrstice, ki so našemu slovstvenemu delovanju posvečene; o tem je „Ljubljanski Zvon“ že izpregovoril svojo besedo (prim. letn. I. 1881. str. 128—130). Tudi v Čehih, ki imajo Pypinovo literarno zgodovino že na svoj jezik preloženo,*) oglasilo se je poleg nekaterih navdušenih kritikov več nezadovoljnih protikritikov z rezko grajo, akopram baš razprava o češkem slovstvu po našem mnenji ni najslabša stran tega dela. Za posamezne njega hibe odškodujejo i najstrožjega prosojevalca mnogoštevilne prednosti, ki je dičijo: krepek, jedrnat zlog, zanimljivo pripovedovanje, ki se tako dobrodejno razlikuje od mnogih sicer učeno, a strašno suhoparno pisanih knjig te vrste, nenavadna trudoljubivost, duhovite misli, proste vsakega šovinizma in pretiranega narodnega ponosa. Ljubezen do resnice in pravice je bila pisateljema glavno vodilo, katera se nam posebno živo predočuje v Pypinovih besedah: saj brez ovinkov priznava in poudarja druzih narodov, v prvi vrsti nemških učenjakov neizmerne zasluge za duševni razvoj slovanstva, trdeč, da je toli važno proučevanje narodnega jezika, duha, tradicij vzrastlo na nemških tléh, da so Nemci prvi to stroko teoretično izobrazili in gojili; njim so se pridružili slovanski učenjaki, ki so plodove nemškega raziskavanja v svojih krogih širili ter od Nemcev pričeto delo samostalno in vspešno nadaljevali. Kako odkritosrčno in moško pa z druge strani očita svojim rojakom in sploh slovanskim bratom marsikako bridko resnico!

Pravo pogodila sta pisatelja s tem, da sta vsakemu poglavju, da, celó posamnim literarnim dobam na čelo postavila pregled istočasnih zgodovinskih razmer, s katerimi so literarne prikazni češče ozko zvezane; zadnje

*) Historie literatur slovanských. Sepsali A. N. Pypin a V. D. Spasovič. Podle druhého atd. vydáni z ruštiny přeložil A. Kotík“. (2 zvezka v 15 sešitkih. Praga 1880—1882.)

ve čitatelj le takrat dostojno ceniti, ako so mu prve jasne. Da govorí knjiga vsaj pri večjih slovanskih plemenih o narodnem pesništvu obširneje in natančneje, nego smo vajeni v takih spisih čitati, tega ne bodem posebno poudarjal. Neprecenljive vrednosti pa je to, da nam našteva vse ali vsaj najznamenitejše vire in pripomočke, kateri mogó izvrstno služiti tistemu, ki se hoče na drobno seznaniti z literarno zgodovino slovansko. Pridejani vzgledi odličnejših proizvodov, če tudi v odlomkih, oživljajo čitateljevemu duhu pesnikovo individualnost in značaj njegovega pesništva. Če konečno preudarjamo, koliko truda in gmotnih žrtev je učenjaka stalo, v roke dobiti toliko raznovrstnih virov, ki jih navajata v skupnem svojem delu, če uvažamo, kako lahko bode odslé človeku s pomočjo registra v par minutah poučiti se o ti ali oni slovstveni znamenitosti, dočim je prej mnogo dragega časa potratil stikajoč po raznih slovnikih, letopisih, časnikih, zastarelih, češče težko dobljivih knjižurah, potem pač ne bodemo mogli hvaležnosti odreči vrlima možema, ki sta nam podarila tako velekoristno in pripravno učílo. Veleučeni jezikoslovec slovanski V. Jagič ocenja je s temi besedami: „selbstabgesehen von dem hohen Interesse der Darstellung, wird dieses Werk durch die reichen bibliographischen Hinweisungen, durch die gewissenhafte Berücksichtigung der einschlägigen weit zerstreuten und nur mit grosser Mühe erlangten Literatur ein unentbehrlicher Rathgeber für alle werden, die sich auf dem weiten Felde der slavischen Literaturen einigermassen zurecht finden wollen.“ — Kdor pa ruščine ni zmožen, onemu bo dobro došel omenjeni nemški prevod, o katerem izraža prelagatelj plemenito željo: „Möge diese Ausgabe des Werkes — selbst ein Produkt freundschaftlichen Zusammenwirkens von Deutschen und Slaven auf dem Felde der Wissenschaft — einen Beitrag zum bessern gegenseitigen Verständniss der beiden grossen Völker liefern.“ (II, 1. p. VIII.) Res, da so citati*) v tem prevodu osnovani večjidel na podlagi nemških ali ruskih prestav (le v zvezku II, 1. posneti so sem ter tam po poljskih izvirnikih); res je dalje tudi, da je Pech za svoje nemško občinstvo nekatere citate po polnem izpustil ali zeló skrčil, zlasti take, ki označujejo bolj zunanjost (n. pr. jezik in zlog) nego zadržaj, tudi nečemo tajiti, da ni vselej prav pogodil krajevnih imen, katere je v ruščini pridevniški izobražene bral. A to nedostatnost je poravnal prelagatelj nekoliko s tem, da je pri poljski literaturi iz svojega pridejal mnogo nemških prevodov poljskih del in navel več nemških razprav, tičočih se poljskega slovstva. Prevod je gladek in do cela zanesljiv; saj sta ga od začetka do konca

*) Pypinove knjige prvi zvezek podaje citate v izvirnih, Rusom lahko umljivih jezicih; te je i Pech neizpremenjene v svoj prevod prevzel in jim le nemško prestavo dodal.

pregledala in z izvirnikom primerjala dva znamenita poznavalca slovanskih jezikov in slovstev: vseučiliški profesor dr. Aug. Leskien v Lipsku in župnik Mih. Hórnik v Budišinu. Prevod je vrhu tega avtorizovan in Pypin sam izreka prelagatelju v svojem in Spasovičevem imeni toplo zahvalo o skrbnosti, s katero je rešil svojo nalogo, in o veselji, katero mu je pripravil, uvedši njegovo „Istorijo slav. literatur“ v jedno največjih svetovnih slovstev (gl. zvezek II, 1. str. X.) Knjiga je lično tiskana in zunanja nje oprava le na čast slavni tvrdki F. A. Brockhaus v Lipsku. Znatnejše tiskovne pomote so popravljene na konci II, 1. zvezka, nekaj menj motečih čitatelj lahko sam popravi (tako nadomesti v zv. II, 1. str. 14 letno štev. 1080 (Congress von Lencryca) z 1181, str. 57 ibid. beri kralj Władysław III. namestu IV. i. dr.).

Koncem svojega poročila vsem prijateljem slovanstva toplo priporočamo to znamenito in poučno knjigo, izvirno kakor preloženo.

Fr. Wiesthaler.

XI.

Versuch einer Geschichte der Botanik in Krain (1754 bis 1883).

Von Wilhelm Voss, k. k. Professor.

Pod tem naslovom priobčuje v letošnjem programu ljubljanske višje realke „Zvonovim“ čitateljem že znani, marljivi botanik prof. Viljem Voss prezanimiv spis, ki pač zasluži obširno pozornost vsacega, kdor se zanima za rastlinstvo naše ožje domovine; a tudi nestrokovnjak bode z veseljem prebiral podatke o življenji ónih slavnih mož, ki so nekdaj s toliko ljubeznijo gojili vedo botaniško v Kranjski ter oznanjevali strmečemu svetu natorna čuda naše dežele. — Zato si dovoljujem posebno opozoriti na ta spis (ki bode pač izšel tudi v posebni knjižici) in „Zvonove“ bralce ob kratkem seznaniti z njegovo vsebino.

Pisatelj delí spis v štiri oddelke. Žal, da sta zaradi omejenega prostora našla v letošnjem programu le prva dva prostor; ostala hoče priobčiti prihodnje leto. V 1. oddelku nam podaje g. pisatelj zgodovino botanikov, ki so delj časa bivali v Kranjski. Razdeluje ga v tri dobe: a) klasična perijoda od l. 1754—1800.; b) doba Hladnikova od l. 1801—1852.; c) zadnjih trideset let od 1853—1883. — V 2. oddelku opisuje botanike, ki so popotovali po Kranjski in nabirali njene rastline. V 3. oddelku bode nas seznanil s pripomočki, katere nahaja botanik v naši domovini za svoje studije in v 4. oddelku bode naštel literaturo, ki se pečá s kranjsko cvetano.

a) Klasično perijodo imenuje g. pisatelj óno dobo, v kateri so delovali Scopoli (1754—1767), Wulfen (1762—1763.), Hacquet (1767—1788) in Zois (1756—1800). Življenje slavnega Scopolija in

tudi Hacquetovo je narisal „Zvon“ že lansko leto po podatkih, katere je priobčil prof. Voss v dunajskih „Verhandl. der k. k. zool.-bot. Gesellschaft 1881.“ Zato na tem mestu le omenjamo, da je letošnjemu spisu pridejana slika Scopolijeva in podoba hiše, v kateri je sloveči mož stanoval v Idriji. Ta hiša stojí še dan danes na Novem trgu nasproti rudniški lekárni.

Fran Ksaver baron Wulfen se je porodil l. 1728. v Belem Gradu, sin avstrijskega feldmaršallajtnanta Kristijana barona Wulfena. V svojem 17. letu je stopil v jezuvitski red in pet in trideset let star je storil slovesno obljubo. Že poprej je učil na raznih srednjih šolah matematiko; tudi v Ljubljani je bil l. 1762. in 1763. profesor matematike, logike in fizike. Pozneje so ga premestili v Celovec, kjer je štiri leta deloval na tamošnji gimnaziji. L. 1769. je zapustil učiteljski stan in se posvetil samó prirodopisju in duhovski službi. Umrl je 17. marcija l. 1805., obče spoštovan slaven učenjak in vzgleden duhovnik. — Na Kranjskem je bival samó dve leti, a v tem času je prehodil vse zanimive kraje domovine naše in opisal nad dve sto neznanih nahajališč kranjskih rastlin.

Karel baron Zois pl. Edelstein je bil ud slavne plemenite rodbine kranjske in brat za naše slovstvo tolikanj zaslužnega Žige Zoisa. Porojen je bil v Ljubljani l. 1756.; umrl je l. 1800., a natančnejših podatkov o njegovi smrti nimamo. Še za kraj ne znamo, kjer je zatisnil svoje oči. Živel je navadno na graščini Brdo (Egg) pri Kranji, od koder je delal svoje botaniške izlete. Wulfen je krstil dve cvetki na njegovo ime: Campanula Zoisii in Viola Zoisii. Kranjski muzej hrani Zoisov herbarij in rokopis, v katerem se nahajajo njegove zanimive opazke o kranjski cvetani.

b) Druga doba, Hladnikova imenovana, obseza delovanje Hladnikovo, Josipine Kwiatkowske, Fleischmannovo, Grafovo in Freyerjevo.

Frančišek de Paula Hladnik je bil porojen l. 1773. v Idriji, kjer je bil njegov oče Matija cesarski „hutman.“ Sin ni imel veselja do rudarstva, in zato ga je dal oče v Ljubljano v šolo; l. 1795. je bil posvečen v mašnika. Ker je pa bil jako slabega zdravja, ni mogel iti na deželo za duhovnega pastirja. Dali so mu službo skriptorja v licejski biblijoteki; pozneje je bil učitelj na normalki, kmalu njen ravnatelj in l. 1807. gimnazijski prefekt. Za francoske invazije je učil prirodopisje in botaniko na „École centrale de Laybach“ in po francoski okupaciji deloval zopet kot prefekt gimnazijski. L. 1815. je izrekla znana „Studienhofkommission“ na Dunaji, da se je vsled vodstva Hladnikovega ljubljanska gimnazija tako povzdignila, da se lahko primerja z najboljšimi jednakimi avstrijskimi zavodi. Žal, da je marljivi učenjak zadnja leta življenja svojega po polnem izgubil vid; umrl je 25. novembra 1844. l. v Ljubljani.

Dokler ni oslepel, popotoval je pridno po kranjski deželi in nabiral rastline. Svoj herbarij, katerega je sestavljal šest in trideset let, daroval je kranjskemu muzeju; temu zavodu je izročil tudi rokopis imenika, ki obseza 3484 javnocvetk z natančnimi podatki, kje se nahajajo opisane rastline. V rokopisu je zapustil tudi anatomijo rastlinstva in latinsko pisano zgodovino botanike.

O Josipini pl. Kwiatkowski smo tudi že poročali na tem mestu; zato omenjamo takoj Hladnikovih najboljših učencev, ki so delovali po njegovem navodu. Andrej Fleischmann je bil porojen v Dolu pri Ljubljani l. 1805. Služboval je v Ljubljani kot vrtník botaniškega vrta in pozneje tudi kot učitelj botanike, ki je bila tedaj prost predmet na ljubljanski gimnaziji. Zbiral je pridno rastline in tudi kot pisatelj si je pridobil ime. Po njem se imenujeta dve rastlini: Pastinaca Fleischmanni in Scabiosa Fleischmanni. — Umrl je po kratki bolezni l. 1867.

Žiga Graf, doktor kemije, bil je Ljubljančan, kjer se je porodil l. 1801. Po dokončanih studijah se je vrnil v rojstveno mesto in prevzel znano lekarno „pri jednorogu“. — Žal, da je nadepolnega moža pobrala smrt v cvetu njegovih močij. L. 1838. je umrl po štiridnevni hudi bolezni.

Graf je nabiral rastline posebno po kamniških planinah in priobčeval razna svoja opazovanja v znanstvenih časopisih. De Candolle je imenoval novo cvetko, katero je Graf našel na Nanosu, Centaurea Grafiana. Svoj bogati herbarij je zapustil Graf kranjskemu muzeju.

Sovremenik in prijatelj Grafov je bil Henrik Freyer, ki je bil porojen l. 1802. v Idriji. Njegov oče Karel je imel tam lekarno in se je tudi mnogo pečal z rastlinstvom. Sina je dal v šole in pozneje na univerzo, kjer je postal magister farmacije. Ker se Henriku ni posrečilo dobiti po očetovi smrti lekarne v Idriji, prevzel je l. 1832. mesto kustosa na novem dežélnem muzeji v Ljubljani. Pozneje (l. 1853.) postal je konservator na zoologično-anatomičnem muzeji v Trstu. A kmalu je pričel bolehati in dve leti je prebil v postelji. Tega žalostnega življenja rešila je moža smrt, ki ga je dohitela v Ljubljani l. 1866. Freyer je izimši Scopolija in Wulfena največ popotoval po domovini naši. Gorenjske planine in notranjske hribe je poznal tako, kakor malokdo drugi. Preiskal je uskoške gore in skoraj vsa zanimiva druga nahajališča. Tudi kot pisatelj je mnogo deloval; važen je njegov zemljevid kranjske dežele, ki priča o njegovi pridnosti in natančnosti. Njegove zbirke ima kranjski muzej, ki hrani tudi njegove rokopise o popotovanji po Gorenjskem in Dolenjskem.

c) Tretja doba ali zadnjih trideset let se začenja z delovanjem Jurija Dollinerja. Porojen v Ratečah pri Zidanem Mostu l. 1794., služboval

je dvajset let zdravnik na Dunaji, pozneje pa v Postojini in v Idriji. Svoja botaniška opazovanja na nižjem Avstrijskem je zapisal v knjigi: „Enumeratio plantarum in Austria inferiore crescentium, Vindob. 1842.“ Na Kranjskem je preiskoval posebno postojinski, idrijski in tolminski okraj. Umrl je l. 1872. v Idriji. Njegov herbarij je sedaj svojína kranjskega muzeja.

Valentin Plemel je bil tudi važen botanik tretje dobe. Toda o njem smo že poročali „Zvonovim“ čitateljem in zato tu le opozorujemo na dotično številko lanskega leta.

Kot zadnjega, najvažnejšega botanika tretje dobe opisuje g. pisatelj Karla Deschmanna, kustosa deželnega muzeja kranjskega. Na kratkem omenja njegovega obširnega delovanja na političnem in komunalnem polji, potem pa opisuje njegova znanstvena preiskavanja in zasluge za kranjsko cvetano. Poroča nam, da je najprej prehodil okolico ljubljansko in marljivo zbiral rastline na močvirji, o katerem nam natančneje poroča v spisu: „Beiträge zur Naturgeschichte des Laibacher Morastes.“ Svoja opazovanja o nizkih nahajališčih alpinskih rastlin opisuje v delu: „Die tiefsten Standorte einiger Alpenpflanzen in Krain.“ O izletih na hribe okrog Polhovega Gradca nam poroča v spisu: „Die Billichgratzer Dolomitberge.“ V zvezkih, katere je izdajalo muzejalno društvo, nahajamo mnogo njegovih znanstvenih spisov. V vseh prirodopisnih strokah nam je podal zanimivih črtic iz naše dežele in v novejšem času pridobil si dokaj zaslug za preiskavanje prazgodovinskih ostankov, katerih se nahaja mnogo po deželi naši.

Kot jako zaslužnega botanika kranjskega moral bi prof. Voss pač tudi samega sebe navesti, ko bi ga skromnost njegova ne zadržavala. On je v teku let, odkar biva na Kranjskem, preiskaval posebno tajnocvetke in odkril mnogo neznanih rastlin iz tega oddelka. Na polji gliv sploh nismo imeli nikacih natančnih podatkov in prof. Voss je prvi, ki je odkril ogromno naše bogastvo te vrste. V posebnih, ne še dokončanih knjižicah: „Beiträge zur Pilzflora Krains“ izdaje svoja preiskavanja in našteva najdene glive s podrobnimi podatki o njihovih nahajališčih. Na tajnocvetke so se prošli botaniki primeroma malo ozirali; posebno o kranjskih kriptogamah nimamo skoraj nikacih dat. Še le Deschmann in za njim Voss sta se jela pečati s tajnocvetkami in najpopolnejše delo o jedni njihovih vrst je imenovani spis prof. Vossov.

Drugi oddelek naše „Zgodovine“ opisuje botanike, ki so iskali cvetek po naši domovini. V njem našteva g. pisatelj saksonskega kralja Friderika Avgusta II. (1836—1854), ki je prišel prvič l. 1838. kot botanik na Kranjsko, pogledat njena natorna čudésa. Med drugim je šel kralj trgat v Polhov Gradec nedavno prej najdeno Daphne Blagayana Frey. Od tod je popotoval v Idrijo, povsod iskaje rastlinskih posebnostij; iz Idrije ga

je vêdla pot v Gorico in Trst, od koder je šel v južno Dalmacijo. Čez tri leta je bival saksonski kralj v drugič v naši domovini. Obiskal je slap Peričnik in sotesko Vrata, ogledal si Bled in se peljal v Bohinjsko dolino. V neugodnem vremeni je šel na Črno Prst, s katere je popotoval na tolminsko stran ter po trudapolnem izletu prenočil v Podbrdu pri župniku.

Razven tega botanika iz odličnih krogov nam opisuje g. pisatelj tudi še obiske dr. Davida Henrika Hoppeja in slavnega Mucija pl. Tommasinija, nekdanjega župana tržaškega, ki je umrl l. 1879. Tommasini je bil izredno priden nabiralec. V svojem herbariji je imel zbrano popolno cvetano tržaškega primorja; vrhu tega še kacih 15000 vrst iz druzih krajev Evrope.

Višji rudarski svétnik Dijonizij Stur si je pridobil tudi lepe zasluge za našo floro; ravno tako ravnatelj leopoldstädtskega mestnega realnega gimnazija, Dr. Alojzij Pokorny, ki je posebno preiskaval ljubljansko močvirje, o katerem nam poroča v spisu: „Nachrichten über den Laibacher Morast,“ ki se nahaja v poročilih komisije za preiskavanje avstrijskih šotnih močvirjev (VIII. zvezek, p. 351—362).

Konečno nam poroča g. pisatelj o delovanji dr. Antona Kernerja pl. Marilaun, rednega profesorja na dunajski univerzi, ki se tudi v svojih delih čestokrat spomina botaniških zakladov kranjske dežele. O spisih njegovih govoril bode v 4. oddelku. —

Podali smo čitateljem svojim kratek obris zanimivega spisa prof. Vossa, nadejé se, da ustrežemo marsikacemu prijatelju lepe botaniške vede; morebiti se jim posreči, vzbuditi tu in tam toplejše zanimanje in pridobiti novih sotrudnikov v krogu „scientiae amabilis“ — namen, ki je vodil tudi nemškega g. pisatelja, ko nam je sestavljal bijografične črtice naših slavnih mož. — Ivan Šubic.

Slovenski glasnik.

Pater Aleksander Roblek †. Dné 11. julija je za sušico umrl v Glajhenberku na Štajarskem, kamor je nedavno prej šel iskat si zdravja mlademu svojemu življenju, frančiškanski pater Aleksander Roblek, čislan slikar slovenski. Pokojnik je bil dné 26. novembra 1848. l. porojen v Š. Martinu pri Litiji; prva leta je hodil v šolo v Mokrónogu, pozneje v Novem Mestu, kjer je zvršil sedem latinskih šol, potem pa stopil v samostan. V meniha je bil preoblečen dné 31. avgusta 1865. leta v Nazaretu na Spodnjem Štajarskem in bogoslovske nauke je zvršil l. 1871. v Ljubljani. Ker je kazal veliko veselja in talenta do slikarstva, poslali so ga v slikarsko akademijo na Dunaj, pozneje pa še v Benetke, Florenco in Rim. Več njegovih lepih slik se vidi v frančiškanski cerkvi v Kamniku, v Nazaretu in na Kostanjevici pri Gorici. Leta 1882. je naslikal na pročêlji frančiškanske cerkve v Ljub-

ljani v bizantinskem zlogu podobi sv. Frančiška in sv. Antona in v cerkvi sami v prvi kapeli na levo roko nam je zapustil živo pričo lepega svojega talenta v prekrasni sliki „Smrt sv. Frančiška.“ — A p. Aleksander ni bil samó umeteljnik, bil je tudi pisatelj slovenski, ki je za „Cvetje“ rad in zlasti poslednji čas posebno pridno pisal. Njegovi spisi so: „Pot na sv. goro Alvernijo“ v III. letniku (1882); „Brat Janez Monte Korvinski“ in „Prilika sv. brata Jakopona Tudertinskega o modri devici“ v IV. letniku; „Smrt svete matere popisana od svetega sinu“; „Lakomni oskrbnik“; „Kralj armenski — manjši brat“; „Ljubezen svetega očeta Leona XIII. do gore Alvernije“ in „Marko d'Aviano“ (posebno zanimiv spis) v letošnjem „Cvetji“. — Zdaj počiva v hladni zemlji, na pokopališči tuje, nemške vasi Trautmannsdorf. Naj mu sveti v boljši domovini večna luč!

Jurčičeva mati. † Dné 4. avgusta ob polujednajsti uri dopoludné je na svojem domu na Muljavi umrla Marija Jurčičevka, rojena Jankovičeva, mati pokojnega pisatelja Josipa Jurčiča. — Marija Jankovičeva je bila porojena 5. septembra 1809. l. na Muljavi h. št. 19, tedaj v rojstveni hiši Jurčičevi. Dné 27. januvarija 1841. l. se je na Krki poročila z Markom Juršičem. Le-tá ni bil iz zatiškega okraja domá, ampak bil je porojen dné 17. aprila 1800 v Jablanici h. št. 3. fare svetokriške pri Kostanjevici na Dolenjskem. Pozneje je prišel služit v zatiški grad, od koder se je priženil na Muljavo, kjer je dné 4. junija 1881. l. umrl. Mati Jurčičeva je pred štirinajstimi leti oslepela; zdaj jo je Bog rešil muke in trpljenja. Pokopana je na Krki.

Nove slovenske knjige. Zadnje tedne so prišle na svetlo te slovenske knjige:

Poročilo o kmetijski enketi dné 17. in 18. aprila 1884. v Ljubljani. Uredil dr. Jos. Vošnjak, deželni odbornik. Založil in na svetlo dal deželni odbor kranjski; natisnila „Narodna Tiskarna“ 1884, 8, 72 str. Zanimivo sestavljena knjiga nam podaje važne razgovore in imenitne nasvete znane deželne enkete o dednem pravu na kmetih, o kmetskih domovih, o hipotekarnih dolgovih na kmetskih posestvih, o tem, kako naj se skrbi za povzdigo poljedelstva, kje in kako naj se pospešuje domača obrtnost in kako naj se postopa proti žganjepivstvu in še o mnogih drugih stvareh, ki dan danes tarejo in žulijo vsakega kmeta in vsakega posestnika. Iz vsega srca želimo, da bi lepe in plemenite besede, katere beremo v ti knjigi, imele tudi kaj praktičnega vspeha, da se povzdigne narod slovenski v duševnem in materijalnem oziru.

Kratek pouk o zemljišči (Terrainlehre) slovensko-nemški c. kr. slovenskim vojakom v uporabo po vprašanjih in odgovorih, z dvema podobama. Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohorja v Celovci 1884, mala 8, 21 str. Cena 20 kr. In:

Osnova vojstva (Heeres-Organisation) cesarskim in kraljevskim vojakom v pouk v vprašanjih in odgovorih. V Kromeriži, tisk J. Šperlina, založba pisateljeva, 1884, mala 8, 33 str. Cena 20 kr. Ni nam treba še posebe praviti, kdo je te dve vojaški knjižici dal na svetlo; saj že ves narod slovenski pozna pisatelja, ki mu je podaril že toliko lepih in potrebnih jednakih knjig ter ž njimi na jedno plat olajšal slovenskim sinovom službo vojaško, na drugi stráni pa obogatil jezik naš s premnogimi vojaškimi termini ter s tem dosegel, da se jezik naš ne kvari tako, kakor se je kvaril v vojacih nekdaj. Res, čuditi se moramo nedosežni pridností in domovinski požrtvovalnosti g. stotnika Comela pl. Sočebrana, čegar slovenske vojaške knjige so zdaj začeli celó Čehi prelagati na jezik svoj. Baš te dni nam je prišla v roke Comelova „Werndlova puška“, katero je „přeložil do češtiny c. kr.

poručík v reservě." G. Comel spet za tisk pripravlja dve novi knjigi: „Poučilo o streljanji" (Schiess-Instruction) in „Vežbovnik" (Exercier-Reglement).

Družba sv. Mohorja tudi letos našemu narodu v čast in omiko lepo in sijajno napreduje. Število dosmrtnih in letnih udov nič ni zaostalo za lanskim, temveč se je zopet pomnožilo, kakor to dokazuje sledeči kratki pregled vseh družbenikov po posameznih škofijah:

Goriška	72	dosmrtnih	3803	letnih,	vkup	3875	udov,
Krška	49	„	2598	„	„	2647	„
Lavantinska	135	„	8876	„	„	9011	„
Ljubljanska	236	„	10.395	„	„	10.631	„
Tržaška	23	„	1.431	„	„	1.454	„
Sekovska	11	„	198	„	„	209	„
Somboteljska	1	„	175	„	„	176	„
Zagrebška	9	„	184	„	„	193	„
Senjska	4	„	112	„	„	116	„
Poreška	3	„	26	„	„	29	„
Videmska	2	„	83	„	„	85	„
Razne druge	9	„	37	„	„	46	„
vkup	554	dosmrtnih	27.918	letnih,	vkup	28.472	udov.

Lani smo šteli 542 dosmrtnih, 27,848 letnih, vkup 28.390 družnikov, tedaj se je vkupno število pomnožilo za 12 dosmrtnih in za 70 letnih udov. Slava in hvala vsem družbinim poverjenikom in prijateljem, domačim listom in časopisom! Vsi brez izjeme so ob vsaki priliki družbo narodu priporočevali, opominjali ga k pristopu in s tem največ pripomogli, da se je tudi letos izpolnila nas vseh goreča želja: „Naj živí, naj raste, naj cvete družba sv. Mohorja, čast in ponos narodu slovenskemu!" — Na god družbinega patrona, dné 12. julija so odborniki poslanim rokopisom prisojevali razpisana darila. Razven dveh obširnih povestij je bilo odboru poslanih dvanajst krajših pripovedek, trideset poučnih spisov raznega zapopadka, zbirka narodnih pravljic, smešnic in kratkočasnic, nekaj pesnij in obširne razprave: „Krščanska mati", „Vrtnarstvo" in „Slov. svetovalec v najpotrebnejših rečeh". Z darilom odlikovani so bili spisi: „Dneva ne pove nobena pratika", povest, spisala P. Pajkova; „Pripovedke", spisal prof. Iv. Steklasa; „Kaj ljudje na naši zemlji jedó", spis. prof. Jan. Pajk; „Kako rastline zmrznejo in pozebejo", spis. prof. Jan. Majciger; „Pavola in drevesna volna", spis. A. Koder; „Zbirka gospodarskih, zdravniških in drugih skušenj", spis. Jan. Lampe; „Običaji na slov. Štajerskem", posl. Iv. Lapajne, in „Glejte na ogenj", spis. Pet. Miklavec.

V porabo so priporočeni in vzprejeti rokopisi: „Spomini na Italijo" (M. L.): „Jože Virk" (Vagaj); „Tomaž Mor" (Steklasa); „Smešnice" (M. Slek); „Živinski potni list" (A. Levec) in „Naš vsakdanji kruh" (Koder); obširna povest: „Begun" (Kosec) s pogojem, da se skrajša blizu za polovico, in z istim pogojem razprava: „Krščanska mati" (Hr. M). Poučni spis: „Vrtnarstvu" se bode izročil še strokovnjaku v pregled. Vsi drugi rokopisi so bili pošiljalcem zopet izročeni

V isti seji se je še sklenilo, da družbina tiskarna pridobi od č. g. prof. Einšpilerja lastnino in pravico založništva vseh knjig in tečajev „Slov. Prijatlja", ki jih je izdaval in založil g. pisatelj. Knjige se bodo razprodajale po zeló znižani ceni.

„Mir".

Pogled na cerkveno književnost slovensko l. 1883. (Konec.) Razne nabožne družbe in bratovščine so tudi tekom l. 1883. izdala svoja poročila, naznanila in pouke; tu navajam tiste, ki so mi dozdaj prišle v roke.

28. Bratovščina „Dejanja sv. Detinstva" je lani mesto navadnega zvezka dala na svetlo knjigo „Pridnim otročičem v spomin".

29. „Stezica v nebesa". Bukvice pridnim otrokom namesto podobic. Na Na svetlo dala in založila J. in Z. Tretjega natisa. V Ljubljani 1883. Tisk Blaznikovih naslednikov. 32°. 222 str. Za otročice res zeló primerno sestavljena knjiga, a oblika je vender le preigračasta.

30. Katoliška družba na Kranjskem je razven gori omenjenih „Glasov" izdala tudi knjigo: „Petdesetletnica Vincecijeve družbe", to je pouk o nji in molitve. V Ljubljani, tisk Katoliške tiskarne 1883. 8°. 44 str. „Duh. Pastir" št. 47 je prinesel o nji zeló času primerno kritiko, s posebnim ozirom na duhovne pastirje. Tu smemo pristaviti, naj bi tudi noben izobražen laik sosebno po slovenskih mestih in trgih ne zamudil brošurice prebrati, čudil se bode, koliko v resnici humanitarnih dejanj zvrši na tihem krščanska „charitas", katero v življenji skazovati je naloga Vincencijevim družbam; morda se i on pridobi za delavnega (ali saj podpornega) uda, ter bo tako sam pomagal v krščanskem zmislu reševati socijalno vprašanje, ki tudi Slovencem že trka na duri. —

31. Kdor hoče svojim ljubim ranjkim pomagati, lahko se pouči iz sešitka: „Bratovščina sv. Dizma" v tolažbo in rešenje vernim dušam v vicah; v stolni cerkvi v Ljubljani po cerkvenih pravilih ustanovljena in postavno združena z milostipolno nadbratovščino pri sv. Mariji Monteronski v Rimu. Založila bratovščina. — Natisnil R. Milic v Ljubljani. 16 str. 8°. Ker ni letnice in bojda še ni v bibligrafiji zaznamenovana, postavljam jo semkaj. Omenjam še tiskovine:

32—36. „Najpotrebnejše opazke o Karmelskem ali veselem škapulirji". 8 str. 12°. — Zaloga bratovščine. Natisnil R. Milic v Ljubljani 1883. l. Dalje: „Listek bratovščine Živega Roženkranca". Kamenotiskarnica Blaznikova. Brez letnice 4 str. 8°. in „Podobice 15. skrivnost sv. Roženvenca". V zalogu pri J. Rzebriczku v Gradci. Z dotičnimi molitvami 2 st. „Zaveza Marijine ljubezni", ali velika bratovščina prečastite Device Marije. 4 str. Posebno lepe „obhajilne podobice" v raznih oblikah s primernimi molitvami zadaj kot spomin prvega svetega obhajila, ima katoliška bukvarna, pa Henrik Ničman.

V cerkvenoglasbeni stroki je razven „C. Gl." še tu imenovati:

38. Kratek návod za poučevanje v petji po Paris-Galin-Chevé-ovi (številikni) metodi, sostavil Gregor Jakelj 12 str. vel. 8°. Zeló primerno pot je nastopil marljivi g. župnik Rudniški, ki je v jednak namen že l. 1882. izdal: „Pevček" ali zbirka lahkih pesenc za otroke prvence, str. 16. Vsem gg. učiteljem in organistom je tega „Pevčka" toplo priporočati.

V bogoslovno-pastirstveno stroko spadajoče je delce:

39. „Kratko poročilo o prvi lavantinski diecezni sinodi" obhajani v Mariboru dné 27.—30. avgusta l. 1883. Sestavil dr. Mihael Napotnik. V Mariboru 1883. Tiskal Janez Leon. Str. 23. mal. 8°. Kako koristne so take sinode za cerkveno pa tudi sploh za javno življenje, razvidamo iz te knjižice, pa še bolj iz izvirne obširnejše latinske: „Acta et Statuta Synodi Dioecesanae Lavantinae" . . . Marburgi Sumptibus Ordinariatus . . 1883. vel. 8° str. 86. Ko bi se vse to lepo zvrševalo in od vseh prizadetih, od zgoraj in spodaj, vestno izpolnovalo, kak napredek bi bil to v cerkvenem obziru, pa tudi sploh za brate naše na Štajerskem!

40. Tu pristavljam tudi: „Ordo Providendi Infirmos". Editio nova. Marburgi. Typis et sumptibus Joan. Leon 1883. 12° Str. 226. To knjižico navajam, ker je zeló priročna za duhovnike, v pastirstvu delujoče, ter ima od str. 57—153: Mo-

litve za bolnike, kadar se s sv. zakramenti previdijo", torej tudi spada v cerkv. slov. književnost.

41 43. Omeniti je še posameznostij, katerim pa ne vem popolnega naslova. „Zvon" je že lani str. 140 zabeležil „Dve slavnostni knjižici" v čast novoposvečenemu poreško-puljskemu škofu mil. g. dr. Zornu . . . jedna je izšla v Gorici, druga v Vidmu, vsaka s slovensko pesnijo. —

Če se ne motim je jednaka prigodnica izšla tudi ob intronizaciji m. g. g. dr. Zorna kot goriškega nadškofa, metropolita.

44. Brez letnice navajam: „Besede k božičnemu oratoriju", po besedah sv. pisma za šolo in mešani zbor zložil Henrik Fidel Müller, dekan v Kaselu. 8⁰ 6 str. Potrebno vsem obiskovalcem oratorija, kateremu je besede preložil menda g. Bilec. Podpisano je: „Založilo Collegium Marianum. — Tisk Blaznikovih naslednikov v Ljubljani."

45. Ako še navajam „Cerkveno prilogo Slovenskega Gospodarja", ki prinaša prav lepe, v cerkveno stroko spadajoče sestavke in vésti, omenjam, da se „Jezičnik" l. 1883, akoravno govori večinoma o cerkveni stroki tedanje dobe, ima bolj prištevati k slovstveno-zgodovinski panogi, kot strogo cerkveni; opominjam, da je „Slovenec" kot konservativno političen list s svojimi zgolj cerkvenimi sostavki časih predaleč segel ter se skoraj preveč v „Danico" izprevrgel; pristavljam, da so tudi „Vrtec", „Soča", „Mir" i. dr. časih objavili kak sestavek, ki se sme šteti v cerkveno književnost: zaznamenoval sem menda, kolikor mi je pred oči prišlo, vse lanske prikazni na bogoslovnem polji slovenskem.

46. Protestantovsko-bogosloven izdelek so: „Pregovori". Na Dunaji založila britanska in inozemska (?) sveto-pisemska družba. 1883. 16⁰ 50 str. Natisnil Adolf Holzhausen na Dunaji. Cena 6 kr. Menda so lani prišli tudi „Psalmi" . . .

O tem protestantovskem delu morebiti ob svojem času izpregovorim besedico.

Cerkvenih muzikalij pa ne kanim v tem predalu objavljati, ker jih itak točno zaznamuje „Cerkveni Glasbenik" kolikor jih njegova priloga prinaša, ali jih izdaja „Glasbena Matica" ali pa posamni skladatelji.

Če se na vse to ozremo, moramo priznati, da se naš maloštevilni narod tudi v cerkveni književnosti — izimši višjo bogoslovno-znanstveno tvarino — dokaj marljivo giblje.

Razne novice. Dné 17. avgusta sta dijaka Blaž in Konečnik pesniku S. Gregorčiču v Gradišči izročila lep album, katerega so dičnemu pesniku poklonili o njegovi štiridesetletnici dijaki iz Mozirja. — „Slovenský Sborník" v svojem 8. zvezku priobčuje Jurčičevo pripovedno črtico: „Kaj se v Križmanovem prerokovanji pripoveduje o kralji Matijaži". — „Zlatá Praha" prinaša znano novelo Pavline Pajkove „Blagodejna zvezdica" v češkem prevodu ter ob jednem v uvodu opisuje in ocenjuje književno delovanje naše pisateljice.

„Ljubljanski Zvon"
Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: celo leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30 kr., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamični zvezki se oddajejo po 40 kr.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: Fr. Levec.
Uredništvo in upravništvo v Novih ulicah 5.

Tiska „Narodna Tiskarna" v Ljubljani.

Ljubljanski
Zvon
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji:
Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.
Leto IV. V Ljubljani, 1. oktobra 1884. Štev. 10.

Pésni.

1.

In spet si pred menój,
Spet gledam ôbraz tvoj . . .
Ne hôdi, oh, ne hôdi,
Mir motit dušni moj!

Ne veš, da večni čas
Za té zgubljen sem jaz,
Ne veš, da ne bi smela
Hoditi k meni v vas?

Pa kadar na skrivaj
Potrkaš spet, tedaj:
Kakó, da naj ne ôdprem
Srcá ti na stežaj?!

2.

Tam doli sred bele vasí
Razcevítajo rože se trí;
Na vrtu nobenem ní lepših,
Milejših za moje očí.

Ko doli pa stopam skoz les,
Po poti iz grmov, z drevés
Kot zlôbnih, zlorádostnih škratov
Zasméh mi vrši do ušés:

„Káj hodiš, káj hodiš spet tód,
Káj vodi te k rožicam pot?
Saj têbi ne cvête nobena,
Nobena na svetu nikod.“

3.

Od bléde oblít mesečine
Na lazu mi javor stojí,
Sred nočne mrtvaške tišine
Vejévje mu čudno šumí.

In listje šumeče se giblje
Po vejah skrivnóstno takó . . .
Ne mara, da v sanjah se ziblje
Ubogo samôtno drevó!

Vštric njega tam lípa je v cvetji,
Krasnejše je nima ta gaj;
O njenem presladkem objetji
On sladko pač sanja sedaj.

Ne sanjaj o lípi cvetoči,
Moj javor, tvoj sèn je brez nad;
Na véke od ljube te loči
Preširok, predalek prepad.

Nenad.

Mrtva srca.

Povest.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

Osemnajsto poglavje.

(Dalje.)

„Jaz sem," odgovorí grof Anton, pristopivši k oknu, „in pripeljal sem ti mladega soseda, svojega prijatelja, gospoda Lesovéja z Višave!"

„Lesovéj? Lesovéj!" in kneginja se živo obrne k Bogomiru, ki je bil z grofom pristopil, „čakajte no, čakajte no, kje sem že čula to ime! Bog, pomagaj mi vender! Pot življenja mojega je že tako dolga, da so mi njeni pričetki zaviti v gosto meglo. Koliko sem jih srečala popotnikov na ti dolgi poti, prehiteli so me in pred mano dospeli v groba zavetje, a jaz sem pozabila njihovih imen! Lesovéj! To je krasno, da me obiščete, ki sem stara in vsi zemlji v breme, hi! hi!"

Bogomir ji poljubi roko.

„Lesovéj," pričue kneginja zopet, „to ime sem že čula, ali sam sveti Odrešenik védi, kje?"

„Na Višavi je gospodar, mama!" dostavi grof Anton.

„Na Višavi! Sedaj vem vse, hvalo Bogú, sedaj vem vse! Ali časih smo rekali tistemu kraju: na Nižavi! To je bilo tedaj, ljubi otročički moji, ko vas še na svetu ni bilo. Na Nižavi ste torej? Sveta pomagálka, česa človek učaka! Tam je bilo časih jezerce, ki je zamrznilo v zimi, da smo se brez skrbí drsali po svetli višini. Kje so časi! Ali je še ta tolmún tam doli, sredi kostanjevega lésa? Ali je to vse še tako, kakor nekdaj?"

„Vse še tako, svetlost!" odgovorí Bogomir.

„Nekdaj v trdi zimi nas je povabil grof Lenart, oče tvoj, dragi mi Anton, semkaj v Sotesko. Prišlo nas je kakor prepelíc, če se vzpomladi vračajo z juga. Hrupno življenje se je pričelo v gradu in nekaj tednov ni prenehalo. A ti, ljubi Anton moj, bil si tedaj še otrok in Véliki Napoleon se je bil ravno vsilil na prestol francoski. Tu v So-

teski pa smo živeli radostno in na ledu nižavskega tolmúna smo imeli svoja zbirališča. Torej je to še vse tako, kakor nekdaj?“

„Vse, svetlost! Samó ljudje so pomrli!“

„Drugi rod je nastopil! Kaj je naravneje nego to? Rod človeški je kakor list na veji. Veja ostane, list pa odpade v jeseni!“

Gledala je nekaj časa pri oknu v globoko raván in premišljevala.

„Tisto zimo“, oglasila se je zopet, „zahajal je v našo družbo mlad človek, skoraj še otrok in v letih, ko se še ničesar ne vé o resnosti življenja. Sin je bil gospodarja na Nižavi; rudečih, cvetočih lic je bil, in v našo družbo je prišel, kakor list s pogórske trepetlike, če ga je sapa zanesla v gosposk, po francoski šegi ostrižen vrt! Gospod Gregor smo mu rekali in radi smo ga imeli, dasi nam ni bil vrstán po rodu. Ali sem Vam že pravila, kako sva se poslovila z gospodom Gregorjem tisto zimo?“

„Ne še!“ oglasita se grof in kontesa. Povej nam, mama!“

„Naj bo, naj bo, ker ravno govorimo o Nižavi! Ko smo se odpravljali zapustiti gostoljubni dvor grofa Lenarta, prišel je tudi gospod Gregor, da bi se poslovil pri nas. Srečala sva se na stopnícah. „Prišel sem, da se poslovím, kontesa,“ izpregovoril je mehko, in po vsem obrazu se mu je razlil rudeči žar. „Bog vas obvaruj srečnega, gospod Gregor!“ odgovorila sem ter mu podala roko. „Tu sem Vam, kontesa, ne-kaj prinesel!“ In še bolj ga je oblila rudečíca. Pazno se je ozrl na vse straní. Nikogar ni bilo čuti. Nekje iz obleke je vzel v beli papir skrbno zavit rudeč cvet. Kje ga je dobil v zimi, ne vém. Ponudil mi ga je in vzdihnil: „Morda se bodete časih spominali mene!“ Vzela sem ga; obledel mu je bil obraz, da se mi je zeló, zeló smilil. Čudna bolest mi je prešinila dušo. „Ali se ne bodete poslovili pri druzih?“ vprašala sem tesno. „Čemu tudi?“ odgovoril je lahno, „če mi Vi, kontesa, podaste še jedenkrat roko, potem je vse dobro!“ — „Z Bogom, gospod Gregor!“ Zopet se je pazno ozrl na vse straní in mi potem vroče poljubil roko, da se mi je po polnem zmedla mlada glavíca. „Z Bogom, kontesa, čemu naj se poslavljam pri druzih? Morda se bodete časih spominali mene!“ — Še sedaj ga vidim, kako je s solznimi očmí počasi odhajal po stopnícah navzdol. Spodaj pri izhodu se je obrnil še jedenkrat za mano; jaz pa sem v tistem hipu pritisnila rudeči cvet na ustna in pri srci mi je bilo tako bridko, da bi se bila najrajša zjokala. „Hvala, kontesa!“ dejal je še, potem pa mi je za vedno izginil iz pogleda. Moj Bog, bili smo še vsi otroci tedaj in gospod Gregor je imel morda komaj osemnajst let; ali nosil se je, kakor ste videli, resno in moško. Že tedaj je vedel, da ločijo naju visoke, neprestopne

stene. Prosil je samó, da bi se ga morda spominala časih. Pa sem ga hitro pozabila! Vidite gospod Lesovéj, to je bila prva ljubezen moja, hi! hi!"

Pristavila je še: „Bog vé, če še živi gospod Gregor? Ni mogoče skoraj! Nikdar nisem čula pozneje o njem. Morda ste ga poznali?"

„Po Vaših besedah, svetlost, sodim, da je bil to stari oče moj Gregor Lesovéj, ki je bil sin Huberta Lesovéja. Le-tá pa je v tistih časih gospodaril na Nižavi. Dolgo je tega, kar je umrl Gregor Lesovéj!"

„Vidite," odgovorí kneginja živahno, „saj sem vedela, da sem že čula nekdaj Vaše imé Lesovéj, dà, Gregor Lesovéj! Torej je tudi mrtev? Se vé, se vé, od tedaj je sedaj več nego pol stoletja in v zemljo moramo vsi! Ali to vas dolgočasi, otročički, to vas dolgočasi! Umejete li peti, gospod Lesovéj?"

„Za silo."

„To je krasno, to je krasno!" razradostí se kneginja. „Pri nas v Ogerski poje ljudstvo svoje pesni, ki ti krčijo dušo, če jih čuješ v večernem mraku. Ali vaše ljudstvo tu okrog kaj pôje?"

„Pôje, svetlost!"

„Kako? ali nemški?"

„Slovenski."

„Kaj je to?"

„Jezik, ki ga rod tu govorí."

„Moj Bog, ali to ljudstvo tudi govorí jezik svoj!"

Kontesa, ki je od strani z veliko radostjo opazovala, kako je kneginja zgovorna z novim gostom, oglasila se je tedaj: „Gospod Lesovéj, tu imate še tesnejše stališče, kakor meni nasproti! Le dalje ga izprašuj, mama!"

„Bi Vas li utrudilo, če mi zapojete narodno pesen, tu pri vas v navadi? Močno sem radovedna!"

Pri tem mu je kneginja posegla po roki, da bi prošnjo svojo s tem še bolj podprla. Skoraj se je hotel braniti; prosil je tudi grof Anton in ko je konečno še kontesa obljubila, da ga hoče spremljevati na klavirji, ostajalo ni mu druzega, nego udati se. Grofíca je hitela h klavirju ter pričela prebirati ga, da so strune mogočno zapéle. Bogomir je pel s tresočim glasom, in nikakor ne pravilno. Zapel je o „Zagorskih zvonovih", znano melodijo, ki je navzlic préprostosti svoji podobna žarku krví, kipečemu iz umirajočega srca! Radovedno je poslušala kneginja. Ko je končal, dajala mu je pohvalo aristokratska družba in kneginja sama mu je gorko stiskala roko. Zopet so sedli k oknu tik kneginje.

„Čudno,“ izpregovorila je le-tá, „da se povsod po širi zemlji v ljudskih napevih izraža globoka žalost. Če jih poslušaš, zdi se ti, kakor bi čul peroti večne smrti, s katerimi veje neprestano nad človeškimi rodovi!“

„Kdo bode vedno o smrti govoril!“ oglasi se grof Anton. „Povej nam še kaj, kako je bilo nekdaj, mama!“

„Res, res, povej nam še kaj,“ dostavi grofíca. „Saj imaš pri gospodu Lesovéji še nekaj dolga, ker je ravnokar ustregel želji tvoji!“

„Kaj vam hočem povedati?“ vpraša kneginja, „spomin moj je knjiga, v kateri je ljubi Bog vse prečrtal, vse izbrisal!“

„Povej nam kaj o vojvodini Karolini Amaliji!“ prosi kontesa.

„O Korneliji Amaliji!“ Takoj se je starki razjasnil obraz. „Ali vam še nisem pravila o Korneliji Amaliji?“

„Ne še, vsaj vsega nama še nisi povedala!“ oglasita se grof in njegova hči. Dasi sta že vse obilokrat čula, vender nista hotela kneginji kaliti veselja, ki je s spomini na čase pretekle, kakor je pri starih ljudeh navada, rada si sladila pikro bodočnost sive starosti.

„Torej vam še nisem pravila o nji!“ začudi se kneginja. „Poslušajte torej, da bodete vedeli, kako posvetni blesk in posvetna moč ne daje sreče, ki je dar vesoljnega Boga! Po milosti veličastnega, sedaj v Bogu počivajočega Friderika Avgusta sem bila poklicana na dvor k cesarski visokosti, vojvodinji Korneliji Amaliji, blagega spomina. Vzorno bitje je bila ta hči visocega vladarja; v prsih pa je nosila vroče srce, ki ji je pozneje rodilo toliko gorjá! S prečudno ljubeznijo sem se je oklenila; ali ona me je tudi ljubila, in v trenutkih, ko ni čulo drugo človeško uhó, osrečila me je z dovoljenjem, da sem jo smela tikati, kakor prijateljico. Moj Bog, kaj tacega smé se pripovedovati sedaj, ko so davno že vsi pomrli, ki so z mano gledali tiste dní!“

Nekaj časa je molčala. Potem pa je pozabila na družbo in sama v sebi je začela govoriti:

„Mrtvo je njegovo veličanstvo, Friderik Avgust; mrtva cesarica mati Leonora, in mrtva si tudi ti, Kornelija Amalija! Nad zvezdami kraljuješ sedaj, in se oziraš na revno zemljo, kjer si morala, dasi si se rodila med najvišjimi, pretočiti toliko solz, prenositi toliko srce morečih bolestij!“

Predramila se je zopet. „O čem sem vam že pravila, preljubi otročiči?“ vprašala je mehko.

„O vojvodinji Korneliji Amaliji!“ odgovorí kontesa rahlo.

„Res je, o Korneliji Amaliji. Pa je bila tudi prečudne krasote. In da se je porodila v kmetski koči, poiskati bi jo bili morali ter posa-

diti na prestol kraljevi! Njegovo veličanstvo, Friderik Avgust je z železno pestjo tiste čase pokoril svoj dvor; preganjal je lahkoživnost, zapravljivost, in ves dvor je moral v cerkev hoditi, kakor bratje v kapucinskem samostanu. Bog ga blagoslovi, Friderika Avgusta, pravičen in pobožen vzgled je bil podložnikom svojim! Če je bil jezen, tresli so se pred njim visokorojeni otroci njegovi: bil je pravičen, ali oster vladar! Tiste dni se je vpeljal pri dvoru sin visocega dostojanstvenika, knez Aleksander Teanski. Živel ni v redu, in s tolpo šumečih prijateljev je spravil obilokrat cesarske oblasti in gosposke v velike stiske, ker niso smele vsega prezreti. Na dvoru je bil priljubljen, ker se je vedel nositi kakor jagnje, in ker je redno dohajal k službi božji! Trdilo se je, da je najkrasnejši mož v vsi Evropi. Vsekako pa je bil človek predrznega, silno predrznega značaja, in ker se je pregrešil proti milosti božji, moral je potem vse dni življenja svojega piti grenki kelih gorjúpe pokore! Kmalu so sikali jeziki, da se knez Aleksander ni bal dvigniti pogleda še celó do njene visokosti, preblažene Kornelije Amalije!"

„V Hellbronnu je imela vojvodinja Kornelija Amalija svoje letovišče tisto polletje. Osamljen, pozabljen cesarski gradič je to, sredi mogočnega parka. Sama si je bila izprosila Hellbronn pri visokem očetu, ki ji ni mogel odreči nikake želje. Tam je torej bilo! Odpravila je bila nekega jutra drugo spremstvo, a mene je obdržala pri sebi. Z visoke sobane sva zrle na zeleno drevje v vrt. Na steno pri oknu je naslonila glavíco s tistimi historičnimi zlatimi lasmi, ki jih še zdaj opazujete na podobah njenih. Zamišljeno je gledala na modro nebo, kjer so se okrog solnca zbirali rumeno obrobljeni oblaki."

„Margerita," izpregovorila je zamolklo, „Margerita, danes bo prišel!"

„Kdo, visokost?" vprašala sem začudena, in v hipu me je pretresla groza.

„Kdo? Knez Aleksander!" vzdihnila je in kakor zora se ji je razširila kipeča krí po nebeškem obrazu.

„Visokost, knez Aleksander Teanski! In semkaj bo prišel in brez vednosti njegovega veličanstva?"

Ni mi takoj odgovorila.

„Ali meniš, da se nisem dolgo, dolgo bojevala, Margerita! Sedaj pa — ne morem več! Moj Bog, Margerita, kako sem nesrečna!" Topila se je v solzah in bridko je jokala. Omečil bi se bil kamen; morala sem se zjokati nad njo, ki je v blesku svojem solze pretakala, kakor drugi smrtniki, ter neprestano vzdihovala, da je nesrečna kakor drugi smrtniki! Kakor otrok me je objela in na srci mojem je počivala njena prekrasna glava."

„Danes mi je obljubil priti! Pri stranskih vratcih ga bodeš pričakovala in po skrivnem hodu pripeljala semkaj! Grofíca Tvrdovska pa bode zadrževala drugo družbo. Je-li, Margerita, da storiš to meni na ljubo! Saj bo samó danes in potem nikdar več!“

Kako bi se bila mogla protiviti ti prošnji? Zgodilo se je, kakor je želela. Po skrivnem hodu sem ga ji pripeljala. Stopivšega v to svetišče ga niti najmanjša stiska ni preobdala. S srečnim obrazom je pristopil k nji ter ji poljubil roko. Nji pa je deviška sramežljivost izvabila nežno rudečico na divno lice. In ko je dvignila trepalnico, vsul se je iz veličastnega očesa žar neskončne ljubezni proti njemu, ki je bil tedaj brez dvojbe najdrznejši človek stoletja svojega! Zastajala mi je krí pri srci, ker sem imela zavest, da ničesar dobrega nastati ne more. Sedli smo. O ljubezni nista govorila; kadar pa so se srečali pogledi, izlivalo se je srce v srce! Svoje kneginje še nikdar nisem videla v taki sreči, taki radosti! Hotela je, da bi se čutil čisto kakor v domači obitelji, in verujte mi, da ga je prisilila, v pravem pomenu besed prisilila, da je moral prižgati dehtečo cigaro! Dolgo se je branil in vse mogoče ugovore koval. Nič mu ni pomagalo, udati se je moral visoki njeni želji.“

„Pri nas se ne smé dolgočasiti knez Aleksander!“ dejala je živahno.

„Visokost,“ odgovoril je udano, „ali mi je Bog res tako nesrečno ustvaril lice, da ne kaže tiste sreče, ki jo uživam sedaj!“

„Margerita! Knez Aleksander ima slabost, da rad puši, in čemu bi tega ne storil pri nama! Sicer pa ima še marsikatero slabost, ki jo bomo opustili odslé!“

Milostivo se je smijala. Poljubil ji je ročíco in jo osrečil s pogledom, kakor ga je imel v oblasti svoji samó knez Aleksander, najlepši mož v vsi Evropi!

Hipoma je tedaj v sobano prihitela grofíca Tvrdovska.

„Visokost! Njegovo veličanstvo!“ je vzkliknila. Prvi mah nismo vedeli, kaj bi počeli. Bila je to strela z jasnega neba. Knez je odhitel v sosednjo sobo, dasi ni imela izhoda. Pri tem mu je odpadla tleča cigara, in utegnila sem komaj toliko, da sem jo zakrila s široko obleko svojo. Že se je čul zunaj v sprednjih sobanah ostri glas cesarskega očeta. Friderik Avgust je imel navado, da je obilokrat neoglašen prišel k svoji ljubljenki Korneliji Amaliji. Tudi tisti dan se je zgodilo tako. In kakor sem stara, dragi moj (tu se je obrnila kneginja Teanska k Bogomiru) in kakor so mi otemneli duha pogledi, stojí mi vender še dan danes vzvišana osoba njegova pred duhom. Tiste dni še ni bil prestar in telo njegovo je bilo še gibčno in polno življenja. Na vi-

sokem čelu mu je kraljevalo pravo veličanstvo. Še celó tedaj, kadar je bil njega vzorni obraz miren, pretresal je strah dvornike.

Brzo je vstopil ter obstal pri vhodu. Globoko sem se priklonila. Ko sem dvignila obraz, stal je še vedno pri vhodu in v solnci se je izpreminjalo zlato na obleki njegovi. Tedaj v tistem trenutku sem prvič v svojem življenji opazila, da so se mu krog senèc kazali že sivi lasje. Bil je to najgroznejši trenutek v življenji mojem in vse misli so tako rekoč okamnele v meni. Samó zavest me je naudajala, da ima njegovo veličanstvo že tudi sive lase. O drugem niti misliti nisem mogla! Vojvodinja je bila prihitela k njemu ter mu je poljubovala roko, s katero ji je potem pogladil lice.

„Kako je, ljuba moja?“ vprašal je milostívo. „Krasno imate tu na deželi!“

Pristopila sta bliže, k meni. Friderik Avgust se je pričel ozirati po sobani, po kotih, po stropu in končno je izpregovoril, odločno z nemilostivim glasom:

„Mon dieu! Palffy, zdi se mi, da! gotovo je, nikakor se ne motim, prepričan sem, da se je tu — odpustite mi izraz — pušil tobak!“

Te besede so veljale meni, ker sem rojena v stari obitelji Palffyjevi, kar morda niste vedeli. Tedaj je vojvodinja Kornelija Amalija bledejša postala nego uniforma njega veličanstva. Plaho svoje oko obrnila je proti meni, ki ji pomagati nisem mogla.

Globoko sem se priklonila: „Ni mogoče, veličanstvo!“ Že sem čutila, kako me je pričelo greti pri nogah. Ali za življenje svoje bi se ne bila pregenila tedaj!

„Ni mogoče, grofíca!?“ In njegovemu veličanstvu je postal glas trd kakor jeklo; na čelu pa se mu je nabralo temnih oblakov, in vedela sem, da se bode náme razlila nevihta.

„Vi gorite, kontesa, za božjo voljo!“ vzkliknil je Friderik Avgust prestrašen. Počasi me je zapuščala zavest. Tudi je v tistem hipu prekoračil knez Aleksander prag sosedne sobe; bil je bled kakor mrlič.

„A,“ začudil se je vladar togotno, „Vi ste tu, Teano! Kako interesantno!“

Čula sem še, da je oni mrzlo odgovoril:

„Da, veličanstvo! Cesarska visokost mi je milostívo dovolila, da sem imel trenutek, samó za trenutek, obiskati svojo n e v e s t o, konteso Margerito!“

„Skrb mi bode, na cesarski moji besedi! skrb mi bode, da se kmalu poročita!“ To nepopisno ironično izgovorjene besede njegovega veličastva sem še čula, a potem je zavihral plamen krog mene ter mi ugasnil zavest.

Ko sem ozdravela, zgodilo se je, kar se je moralo zgoditi. Postala sem kneginja Teanska. Knez Aleksander mi je bil blag soprog; bil je pravi steber življenju mojemu. Niti vzdihovati ga nisem čula nikdar. Ko pa je ležal na smrtni postelji, dejal je skesano: ,,Margerita! Vsega dolga ti še nisem poplačal! In to, jedino to mi grení smrtno uro!" Ali pomislite, da sem bila od tistega groznega trenutka hroma, in da se potem nikdar več na svoje noge opreti nisem mogla. Tega je sedaj več nego petdeset let, kar me kakor onemoglega prenašajo z mesta na mesto! In vender je vse življenje svoje posvetil meni in kakor rečem, niti vzdihovati ga nisem čula nikdar! Kornelija Amalija, poklicana na kraljevi prestol, umrla je še mlada, mlada in nesrečna! Meni pa je dano še vedno živeti in gledati v zorno raván leto za letom! Da! da! Kornelija Amalija pa je umrla mlada in nesrečna! Vidite, ljubi moji, življenje je povsod jedno in tisto: kelih grenke pijače, ki jo nam osladí samó notranja zadovoljnost. Ali ta je dar božji!" —

„To so vzorni ljudje, v resnici vzorni!" dejal si je Bogomir, ko je tisti dan počasi jezdaril po zelenem logu proti Višavi.

Devetnajsto poglavje.

In mein gar zu dunkles Leben
Strahlte einst ein süsses Bild;
Nun das süsse Bild erblichen
Bin ich gänzlich nachtumhüllt.
H. Heine.

Tisto leto se je oglasila zgodnja zima in sneg je pokrival krajino v dobi, ko je druga leta še rumeno listje padalo z vej in zlatilo zemljo pod njimi. Dasi je bila jesen kratka, vender je gospodu Ernestu Malcu donesla obilo dozorelega sadú. Brezvspešno se ni trudil med vročim poletjem. Kakor bi jo bil vihar raznesel po deželi, tako jaderno se je razširila vest, da je sam knez in škof Janez Evangelist obiskal Nižavo ter njenemu lastniku javno izročil najboljše versko izpričevalo. Pobožna srca so se topila v veselji o spokorjenem tem grešniku! Ko je pričetkom jeseni stopil pred občinstvo z velikanskim podjetjem, bile so mu vse bogoljubne duše udane. Do tedaj je sekal Malčevemu blagostanju rudnik, o katerem se je v prejšnjih poglavjih žé govorilo, globoke rane, in polagoma je bil pogoltnil starih trdnjakov obilo vréč, ki so ležale nekdaj v Vida Lesovéja železnih zabojih. Ravno isti rudnik pa je postal Ernestu Malcu kar čez noč vir nevsahljivega dohodka. Mož je porabil čase, v katerih je živel. Se vé, da je moral tajíti pri tem svoj značaj ter umoriti v sebi vsako stalno prepričanje. A kaj če to v časih, v katerih sta spekulacija in sleparstvo, če sta se vedeli zaviti v tančico hinavstva, bili prava in jedina zapovednika nevedne in zaslepljene tolpe!

Z denarji, ki mu jih je naštel stari Sodar, „olepšal“ je Ernest Malec jamo in nekega jutra zadeli so na posebno bogato žilo, katera je do sedaj nesrečnemu rudniku obetala najlepšo bodočnost. Takoj se je razneslo med narod, da tiči v Ernesta Malca rudniku neskončno bogastvo, in da ga je treba samó izgrebsti! Tudi se je dostavljalo, da Malec sam ničesar opraviti ne bode mogel, ker nima zadostne zaklade, in da bi pač bilo najbolje, če bi večja družba stvar vzela v roke. Vsi pa so bili jedini v tem, da korist dežele zahteva, da se ima kaj storiti! Videlo se je torej vsakemu naravno, ko je pričetkom jeseni gospod Ernest Malec v družbi beležnika Sodarja osnoval delniško društvo, ki je prevzelo nalogo, z rudnikom po vseh pravilih in predpisih rudoslovja pametno in vspešno gospodariti ter iz njega izkopati, kar bi se izkopati dalo! Zavladalo je splošno navdušenje in ko so umetno okrašene delnice zagledale beli dan, trgalo se je občinstvo zánje. Ko pa se je celó zvedelo, da je sam knez Janez Evangelist vpisal se v kolo delničarjev, ni se mogla ustaviti več reka razljučenega dobičkolovstva: kar se je v trudu dolzih let prihranilo, zapustiti je moralo skrite predale in se izpremeniti v lepo obrobljeno delnico novega društva, ki se je potem v skrivni prédal z večjim veseljem spravila, nego poprej v trudu dolzih let težko prisluženi denar! Delničarji so se množili kakor gobe po dežji; tako zeló so se množili, da je moral še celó Ernest Malec lepo število delnic prodati, ki si jih je bil pridržal v imeni poplačbe kupne cene, katero mu je dolževalo novo delniško društvo za prevzeti rudnik. In še hvalo so mu peli, ker je bil tako nesebičen, da je imel rajši denar, nego pa delnice, ki so mnogo več donašati morale od gotovine!

Staro bogastvo se je povrnilo na Nižavo in veljava starega rodú ni bila nikdar tako mogočna, kakor tiste dní, ko so delnice novega društva trosile se po deželi ter polnile Ernestu Malcu prazno blagajnico. Vse se je posrečilo, in da bi se iz nova pridobljena sreča za trdno ohranila obitelji, sklenila se je zakonska zveza z imovito obiteljo Sodarjevo, da se je tako veliko imetje spojilo z drugim velikim imetjem, kar je mnogobrojnim delničarjem dajalo še več upa, še več poguma! Podjetje, podprto po obiteljih, kakor sta bili Sodarjeva in Malčeva, nikakor ni moglo splavati po vodi. To je moral uvideti vsak človek, in za tega delj so morali takoj utihniti nekateri bojazljivci, ki so opominali občinstvo k pozornosti in treznemu preudarku

Stari Sodar je sedaj, ko je prijatelj Malec imel lepo žetev, zahteval plačilo svoje. Jesenskega jutra se je oglasil na Nižavi, črno oblečen; na glavi pa mu je tičal visok star klobuk, o katerem se nikakor ni dalo določiti več, kdaj je bil v modi. Pripeljal se je na vozu, v katerega

je bil upregel počasna in težka konja, ki sta navadno vinske vozove vlačila po rakovškem klanci. S sábo je pripeljal stari poštenjak velik šop dišečega cvetja ter se s tiho zadovoljnim tolstim obrazom izvalil z neokornega voza, da je le-tá na vseh mestih zastokal in zaječal. Sopihaje in vzdihaje je vstopil pri Malčevih in poprosil očeta za hčer Meto. Ni se mu odbila prošnja, in ko so bledega dekleta povpraševali, bila je z vsem zadovoljna.

Stari ženin pa je v sreči svoji Ernestu Malcu, ki ga je od tedaj prišteval k svoji obitelji, razodel še drugo veselo novico.

„Če sem oženjen," dejal je s sladkim glasom, „kaj čem s sinom v hiši? Ali ni res taka?"

„Naj se tudi oženi!" odgovorí Malec.

„Vidiš, tako se bo zgodilo! Izbral sem mu nevesto, in ker je bil zmerom ubogljiv otrok, poslušal je očetove besede, ne da bi bil ob jednem prešteval izbrani nevesti sive lasé na glavi! Dober otrok je Nande moj!"

„In katero si mu izbral?" vpraša Malec zaspano. Stvar ga je silno malo zanimala.

„Katero? No, Murnovko! Ta ima denar in vzela ga je rada!"

Ko Malec ničesar ni odgovoril, dostavi Lavrencij, da bi pač najbolje bilo, če bi se oboje ženitovanje napravilo še pred adventom, in če bi se oboje ženitovanje slavilo skupno — na Nižavi.

„To bi bilo tudi najceneje, ker tako ženitovanje, ljubi moj, je preklicano draga šala! To vem predobro! Ko sem se pred štiridesetimi leti oženil s prvo svojo ženo, stalo me je denarja, da sem bil ves trd! Ali tedaj, dragi moj, dobivali smo živež skoraj zastonj! —

Ernest Malec je bil zadovoljen in ko so bledo nevesto povpraševali, bila je isto tako zadovoljna.

* * *

Že v dan pred dvojno poroko se je zbralo na Nižavi nekaj gostov. Domači sin Viktor je bil tiste čase zopet stopil v vojno službo, iz katere ga je bila prej nekdaj pognala preobilnost nadležnih dolgóv. Nepričakovana sreča nižavske obitelji ga je plusknila k višku; plačal je dolgóve in zopet stopil med částnike ulanskega polka.

Ta je tedaj že dan pred poroko dospèl na Nižavo. S sábo pa je pritiral dva tovariša, plemenitnika, ki sta ž njim že poprej v garniziji popijala in z novopečenim částnikom uganjala vsakovrstne šale, ki jih le-tá v radosti svoji, da ima aristokratske prijatelje, niti opazil ni. Bila sta to baron Krušič in grof Welser.

Nadčástnik baron Krušič je nosil na velikanském telesu drobno in s telesom v nikaki primeri stoječo glavíco. Njegov obraz je bil navaden, tako rekoč vsakdanj, in da si ni česal redkih lâs v velik rep krog ušes, kazal bi ne bil niti najmanjšega plemenitaškega znaka na sebi! Pod nosom so mu visele velikanske brke, podobne ledeni sveči. Te brke so dajale drobnemu obrazu nekaj smešnega, da bi se bil človek najrajši glasno zasmijal, če je moral gledati baronov otroški obrazek, in velikanske brke, ki so zakrivale lep kos tega obrazka. Ali naš baron si je bil v svesti, da so brke največji kras, s katerim ga je oblagodarila priroda. Za tega delj jih je neprestano sukal z drobnimi prsti, in posebno tedaj, če je bil v družbi, v kateri so se nahajale ženske. Imel je tudi svojstvo, da se je mnogo in glasno smijal in da je skoraj po vsaki drugi besedi vpletal med govoríco vprašanje: ‚bin ich nicht ein verfluchter Kerl, was?‘ To je vse, kar vemo povedati o baronu.

V nasprotji z baronom pa je bil grof Welser tenak částniček, nizke postave in bledega obraza, ki niti brk imel ni! Glavno svojstvo mu je bilo, da je rad pil šampanjca. Govoril je zaspano, in ne mnogo. Tolikanj bolj pa je klel! In če se je pričelo besedíčiti o kaki opólzli stvári, tedaj se je grof Welser hipno ožívil in na blaziranem obrazu se mu je napela vsaka žila. Če je bil pijan, bil je nevaren človek, ker je pri najmanjši priliki takoj rad potegnil orožje.

Četrti v družbi je bil neki vitez Lanski, ki se je še le v Lukovci pridružil vojakom ter se jih tiščal potem toliko časa, dokler niso prišli na Nižavo. Vitez Lanski je preživel svoje dní v Lukovci, o čem pa je živel, to je vedel sam Bog nebeški. Kjer je hrumela vesela družbica, tja se je znal pritihotapiti, da je pil in jedel drugim na troške Kjer se je dolgočasila lepa zakonska ženíca, sukal je naš vitez gotovo dolge svoje ude krog nje. Delal ni nič, imovit ni bil, ali vender je živel v veselji in hrupu! Svoj čas je bil částnik, ali moral je iz službe zavoljo dejanja, ne posebno častnega, o katerem pa pozneje ni rad govoril. Pač pa je poznal skoraj vse částnike v cesarski vojski.

Ta četvorica se je oglasila torej v dan pred dvojno poroko na Nižavi. Orožje je žvenketalo in ostroge so brenčale po hodníku, kakor v kaki vojášnici! Napravljali so krika in hrupa, da ga ponižni dvorec poprej morda še nikdar toliko ni čul! Posebno Viktor, ki je sam sebi v novi uniformi neizmerno bil po volji, kričal je kakor besen, ker je živel v veri, da se pravega vojaka vojaški značaj razodeva v glasni in kričeči govoríci.

Popoludné okoli treh so se umeknili iz druge družbe in napravili svoje taborišče v stranski, oddaljeni sobi. Dasi že silno pijani, pričeli

so v ti sobi piti iz nova. Prazne steklenice so metali v steno, skozi okno (da je razbito steklo žvenketalo, kar jim je posebno dobro delo!) ali pa po tleh, kamor se je komu zljubilo! Bil je še vêlik dan, vender navzlic temu so jim gorele sveče! Da bi dejanski pokazali, kako nepotrebno orodje so stoli in mize, polegli so po tleh, po pódnicah in ležali krog polnih steklenic, kakor nekdaj Rimljani krog svojih skled. Uganjali so raznovrstne neslanosti, ki jih pameten in trezen človek ne uganja! Ali ti so živeli v zavesti, da se nebeško kratkočasijo, in da se nosijo kakor bogovi, ko so srébali nektar na olimpskih vrhovih!

Konečno pa je moralo tudi to brezmejno pijančevanje zaradi jednakoličnosti biti dolgočasno! Prvi se je pričel dolgočasiti baron Krušič.

„Veste kaj,“ izpregovoril je, „to-le pijančevanje je sicer pametno!“ Tu je odrinil viteza Lanskega dolge noge, ki mu jih je bil le-tá lehkodušno položil na trebuh. „Ti si dolgočasna zverína, Lanski!“

„Silno dolgočasna!“ dostavil je Welser zaspano, „in prsti me srbé, da bi te s palašem vsekal krog pijanih ušes!“

Lanski je potrpežljivo molčal in junaško pil.

„Če se dobro premisli,“ oglasil se je zopet baron, „stvar je vedno jedna in tista!“

„Jedna in tista,“ mrmrá Lanski, „in šampanjca je tudi že preveč!“

„Môlči no!“ zavrne ga Welser, „šampanjca nima človek nikdar preveč! Vsaj pošten človek ne! Ti Lanski, ti pa si preklicana sirota!“

Takoj je vitez obmolknil, ker se je bal, da bi ga sicer ne izpehali iz družbe.

„Nečesa vender nimamo, nečesa nimamo!“ tarnja Krušič. „Potrebne soli nimamo!“

„Česa nimamo?“ vpraša Lanski ponižno.

„Vraga, ali ne čuješ? potrebne solí nimamo!“ kriči Welser nánj ter dostavi trudno: „Vse na tem človeku me jezí!“

„Res je, solí ni!“ nadaljuje Krušič. „Nekaj šale mora imeti vsak človek. Ali naj ves čas tega Lanskega uživam? Tako bedast vender še nisem!“

Lanski je molčal in pil.

„Izmisli se kaj, Krušič!“ prosi Viktor. „Nesrečen bi bil, če bi se pri meni dolgočasili tako izborni prijatelji!“

„Jaz bi že nekaj vedel!“ odgovorí baron in vrže prazno steklenico tako ročno proti stropu, da je nazaj padši priletela Lanskemu na dolge noge.

„Govôri! govôri!“ sili Malec. (Dalje prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

21. Peter in Pavel.

(Dalje.)

daj pa čujmo zanimljivo pripovedko, ki se brž ko ne ni porodila v slovenski glavi. Ž njo so se kratkočasili najrajši nemški graščáki. Gospôda je pa niso le z veseljem pravili in poslušali, ampak so tudi verjeli, da je resnična. Za nas je znamenita zlasti za to, ker je odločila in pospešila usodo našemu znancu, mogočnemu grofu Erger-Bergerju.

V Stari Vasi je živel naš rojak Peter Kresè. Kmetijo je imel majhno, ali jako dobro. Da je tako rad delal kakor pil, bil bi prihranil brez velike težave sebe in rodovino svojo. Nadloge si je torej zakrivil sam. Vinógrad mu je dajal do petnajst veder vina. Pred pustom mu ga je vselej zmanjkalo; prihranil ga je samó jedno ali dve banjki za Kurentov god. Potem je nastopil dolgi, dolgi post, ki je trajal do jeseni, to je, do trgatve. Kdaj pa kdaj se je pripetilo, da ga je poklical kak bogatejši znanec v hram, ali take prilike so bile redke, tudi moramo Petra pohvaliti, da ni visel rad za brado. Pri svoji majoliki je vriskal in prepeval, pri tuji mu se skoraj ni ljubilo niti govoriti. V tožni čas neskončnega svojega vinskega posta je sedal pred leseno kočico na tnalo pa se oziral proti visokemu gradu, ki je stal na prijaznem griči pod Gorjanci, in govoril vzdihujoč: Oh, zakaj nisem jaz graščák? Znal bi si streči, bogme, bolj pametno, nego ti ničevi grofíčki in barončki. Tri bokale bi ga moralo priti vsak dan na mizo. Računimo! Dopoludné jeden, o poludné jeden, popoludné zopet jeden. Šentaj, trije so premalo, dva treba privreči. Zvečer je človek najbolj žejen, pa ga srka tudi najbolj brez skrbí. Če priplezajo v glavo tudi vse štiri žabe, kaj za to? Spí se ž njim še trdneje in slaje. Oh, preljubi Bog, prestvari me vsaj za jeden dan v „vašo gnado“ pa boš videl, da si bom napravil že na tem svetu taka nebesa, da te lepših in boljših ne bom nikoli prosil. — Tako je Peter hrepenel in molil pred svojo hišo skoraj vsak dan, sósebno zvečer, ko mu je šla rodovina spat. Kadar se je v sladke želje svoje prav živo zamaknil, pogovarjal se je sam s sábo tako glasno, da ga je vsak človek lahko razumel. Grof, zemeljski njegov vladar, šel je nekoč pozno z lova

domóv. Gredé mimo Kresétove koče čuje Petrov pomenek in se ustavi za oglom. Kmalu zvé, kaj mu podložnika tišči in zamika. Grof, burkast mož, nasmeje se in velí: Naj ti se volja izpolni! Peter ni vedel nič, da ga je kdo poslušal. Drugi dan ukaže graščák županu, naj dá Kresetu vina, kolikor ga bo piti hotel; kadar bo omagal, naj mu pride povedat. Svoji gospé, služabnikom svojim in služabnicam razloží na tanko, kaj je zamislil in odkaže vsakemu, kaj mu je storiti. Hišni je dejal: Ti boš jutri grajska gospá in grofíca, nekoliko ur tudi soproga, skrbi za svojega moža, da ne bo stradal. Župan poročí že o mraku, da leží Peter na trati za grajskim vrtom, pijan, kakor bi bil ubit. Gospod namigne slugam. Oni gredó po gospodovo obleko, slečejo Petra, denejo nánj lepo gosposko opravo ter ga odnesó v grajsko spalnico, kjer ga položé v pernato posteljo, na kateri so počivali že škofje, knezi in ministri. Drugo jutro se odpelje grof za rana z gospó v mesto. Peter se prebudi jako kasno, še le okoli desete ure. Zapazivši na sebi gosposko obleko, pod sábo krasno, mehko posteljo in okoli sebe poslikane stene in drago opravo vsake vrste, bil je uverjen, da še spí in da mu se o ti sreči samó sanja. Mel si je očí pa se oziral, otipaval sebe in okolico, strmel, slednjič pa se široko zasmijal: Ehe, zdaj ni moči več dvojiti, Bog mi je ponižno mojo prošnjo uslišal. Kaj prav za prav sem, še ne vem, ali vsa znamenja spričujejo, da menj nego gospod ne morem biti. V bližnji izbi služabnik začuti, da se je Kresè predramil. Stopivši k njemu ga vpraša: Milostívi grof, ali vas smem preobleči? Peter odgovorí prijazno in veselo: Praviš, da sem grof. No, naj pa bom, nisem bedak, da bi se jezil na tako čast. Če oblačijo druge grofe služabniki, preobleci slobodno tudi mene, menj od drugih nečem biti. Ves po grofovsko in po najnovejši šegi opravljen odide iz spalnice v obednico, odpre okno in velí: Jaz bi bil, bogme, mož, da ne bi pogledal vsakega, ko bi bilo vse to, kar vidim, moje. Sluga mu se prikloni: Milostívi grof, vaše je vse, ta beli grad tukaj in vsa ravnina od gore do gore in ob reki od jeza do jeza z vsemi vasmí, hišami in poslopji. Kresè se zadovoljno namuzne: Kdor ima toliko svetá, ima gotovo tudi kaj vina, á? Prinesi mi ga précej polno majoliko in ob jednem kaj prekajenega, gnjat ali kračo! Služabnik mu postreže poleg zapovedi. Peter ga vpraša: Prijatelj! Kdo pa gospodinji danes pri nas, da si mi prinesel jed in pijačo ti? Po navadi je to ženski posel. Mladič odgovorí: Gospodinja so se ve da, milostíva grofíca, vaša gospá. Zdaj se še oblačijo pa bodo skoraj tukaj. Kresè se silno začudi, ves zmešan zajeclja: E, se ve da, kdo drug bo gospodinjil nego gospá. Ali bratec, ne zameri, da te še nekaj vprašam. Sinoči sva z županom malo preveč martínovala, pa je

od preobile staríne glava moja tako pozabljiva, da ničesa ne vé. Kaka pa je prav za prav grofíca in kako ji je ime? Sluga velí: Gospá so visoki, čedni, očitni, da je malo takih. Krstno ime pa jim je, kakor se spodobi, prav gosposko, grajsko: zovó se Sidonija. Peter pogleda debelo: Kaj praviš — Segonja? To ime se težko zapomni in ni lepo, ali kaj za to. Poglavitna reč je lepota. Grde jaz ne bi maral. Zunaj se začujejo ta trenotek koraki. Sluga zašepeta: to so grofíca in nizko se poklonivši odide. V obednico stopi velika, črno oblečena gospá. Kresè skoči po konci in jo pozdravi: Dober dan, dober dan! No'r gnôn (Euer Gnaden) kako ste — kako si kaj spala? Grofíca mu odgovorí nekaj po nemško. On se začne praskati za ušesi in jo prosi, da bi govorila za zdaj ž njim po domače. „Ker sem tak gospod, ni dvojbe, da znam tudi jaz nemški. Toda sinoči sva se zameknila z županom tako globoko v vražjo majoliko, da sem zapil vso nemščino svojo. Ali se bom že domislil; jutri, boš videla, bova tajčala, da se bo vse kadilo. Gospá mu reče po slovensko: Dragi grof! Prišla sem te povprašat, kake ukaze in zapovedi naj naznanim tvojim podložnikom in uradnikom, da jih izpolnijo. Vsak dan ima svoje potrebe in torej tudi svoja povelja. Peter velí zadovoljno: Moja Žgonja ali kako ti se že pravi, ti govoriš jako pametno. Kmetom se mora zapovedovati, drugače postavajo; sami ne znajo druzega nego pijančevati in objedati nas gospódo. O, mene ne bodo prekanili ne, tem capinom vidim v dno duše pa vem, da so vsi sleparji in cigani. Verjeti se ne sme nobenemu nič. Graščáki delajo ž njim predobro, zato so se tako napuhnili. Poroči mojim kmetom in služabnikom, da mi morajo zanaprej, kadar jih srečam, poljubiti roko. Do zdaj so izkazovali to čast samó gospém. Jaz pa nečem biti slabši nego baba moja. Gorjé vsakemu, ki se bo predrznil, mene zaničevati. Na shodih preklinjajo vsi podložniki najrajši grofe, barone in sploh „vaše gnade". To peklensko šego bom iztrebil do zadnje korenine. Razglasi torej ljudem mojim strogo zapoved, da morajo začeti in zvršiti odslé vsako pijačo in veselico z molitvijo za moje zdravje in dolgo življenje. Tudi to jim treba ukazati, da se mora vsak, kdor gre mimo grada, odkriti, da prizna s tem podložnost svojo in našo oblast. O, jaz jim bom že pokazal, da me Bog ni postavil zaman za grofa in gospodarja njihovega. Če kažejo osle drugim, meni jih, bogme, ne bodo. Hodi mi še marsikaj na misel, kar se mora predrugačiti, ali za danes sem zadovoljen, da se obznani in storí, kar si slišala. Sidonija se dvigne in napoti k družini in tlačanom; Peter pa je pil in jedel, dokler je izpraznil majoliko in obral kračo. Med tem opravilom se je pogovarjal sam s sábo o različnih rečeh, največ pa o svoji gospé.

Dejal je: Bábnica ni napačna; malo predolga je res, ali to mi je prav po godu, da je tako pri sebi. Nihče mi ne bo mogel očitati, da imam trlico. Kak kmet bi rekel: Hvala Bogu, da mi je dal tako. Grofje pa pojó drugo pesen. Naj si izberó tudi najlepšo ženo, brez ljubice ne prebó nobeden. Zoretova Ančika me je ugrela vselej, kadar sem jo videl. Proti nji je ta Žganja strašilo za v prosó. Zoretova ptičica mora priti v mojo kletko, naj me stane tudi pol graščine. — Pomenek mu podere Sidonija s poročilom, da je zapovedi njegove razglasila, potem pa ga vpraša, kaj bi mu pripravila za južino. Peter ji velí, smehljaje se šegavo: V ti reči vladata dve pravili, jedno nalaga želodec, drugo stan. Izpolniti veljá obe. Kar sem živ, hrepení želodec moj najbolj po štrukljih. Jedel sem jih že dostikrat, ali prav do sitega še nikoli. Danes bi se jih rad naužil. Skuhaj jih torej danes kar cel kotel; veliko, vem, da jih ne bo ostalo. Čudovito dober založek se mi zdé tudi svinjska ušesa s hrenom. Dve ušesi utegneta biti premalo. Pa naj jih bo deset! Mari je grofu, če mu se zakolje sto prascev! Hrena pa nadrgni polno skledo, skodelica je za berače, ne pa zame. Skoraj še bolj nego z ušesi pa mi boš ustregla z dobro potvico, s tako, ki jemljó v nji ocvirki več prostora nego sredíca. Slast se ji bo jako povečala, ako dodaš obilno smetane, jajec, orehov, medu in sira. Tudi sem se uveril, da se lepo priležejo vsaki potvici lešnikova jederca, stolčena prav na drobno, in pa bučne pečke, ki pa se morajo prej dobro posušiti, ne na vetru, nego na temenu. Zdaj veš, kaj ljubi želodec moj; ker pa ne smem pozabiti, da sem grof, speci jednega ali dva pava in zakaj ne tudi onega-le zelenega ptiča tamo, ki mu pravijo menda popagaj. Po takem vidiš, da bom obedoval to, kar mi diší, ob jednem pa ohranil neomadeževano grofovsko svojo gospóščino. Grofnja je hotela še vedeti, kako vino naj mu prinese za južino. Kresè se zagrohota: To vprašanje je jako nepotrebno, dajala boš na sodbi zánje Bogu težek odgovor. Mislim, da mi ni treba praviti, da želim tistega vina, ki je najboljše, najslajše, najmočnejše, z jedno besedo, vina, katerega bom čutil v vseh žilah in mišicah, v vseh kosteh in vlaseh. Taka vina so pri nas: muškat, gadovec in sladka répica. Ta božja pijačica ne rase pri nas, ali jaz vem, da jo imajo in časté v tem gradu že od nekdaj. Nosijo jim jo vlaški tovorniki s prisojne hrvatske górice Répice, po kateri je dobila svoje ime. Zdaj pa le pojdi brž v kuhinjo in dobro pazi, da mi se južina ne prismodí ali drugače ne izkazí, jaz pa moram iti gledat, kaj kàj onegavijo družina moja in tlačani. Rad bi videl, če mislijo zvrševati moje zapovedi tako na tanko in urno, kakor zahtevam in kakor se spodobi in je dolžnost ljudem, ki so ustvarjeni za posluh in službo.

O teh besedah se dvigne, vzame grofovo palico, stoječo v kotu in koraka počasno in važno iz obednice na hodník in od tod po stopnicah na dvorišče in skoz velika vrata na plano. Ker je veliko pil, žaril mu se je ves obraz; oči so mu se napele in stopile iz jamic; itak se ni moglo reči, da je že pijan. Močno podgorsko truplo mu je neslo brez kvare tri, tudi štiri poliče. Kmetom so povedali zgodaj zjutraj grajski uradniki, nekaterim tudi grof sam, da bo gospodaril z gradom in ž njimi nekaj časa njegov namestnik, ki je tudi grofovskega rodu. Naložili so jim strogo, da morajo izpolniti vsak ukaz njegov brez godrnjanja in tako ročno in zdušno, kakor da jim pride od gospodarja samega. Tlačani so bili silno radovedni, kakóv je ta njih novi gospod, v katerega ima graščák toliko zaupanje. Zagledavši preoblečenega Kreséta, zazijala so jim usta kar na stežaj; ostrmeli so tako, da niso mogli dolgo nič misliti, nikar izpregovoriti kako pametno besedo. Ko pa so se od čuda zopet zavedeli, jeli so kričati vsi v jeden glas: Viž ga no, to je Peter, nihče drug nego Kresétov Peter, le poglejte mu krivo desno nogo pa tumpasti nos in bradavico pod levim očesom. O ho ho Peter! Peter! Povej nam no, kako si se prelevil tako hitro iz kmeta v grofa? Mnogi so se mu začeli zdaj na vse grlo grohotati, drugi pa ga zlobno pikati in zabavljivo povpraševati, če jih bo kaj kmalu osvobodil tlake, za katero vé iz svoje izkušnje, kako je težavna in krivična. Nikomur ni prišlo na misel, da mu treba poljubiti roko, niti odkriti mu se niso hoteli. Nekoliko trenutkov je bil Kresè, videč pred sábo stare znance in tovariše, precéj zmešan in omamljen, ali njih nespodobne besede povrnile so mu kmalu grofovski ponos in zavest, da je on njihov vladar, oni pa njegovi podložniki in sužnji. Jel je nánje rjuti in grmeti, da so skoraj oglušili. Za hudim gromom pa je prišlo skoraj tudi strašno treskanje. Peter skliče biriče in hlapce in jim velí, naj polove kričače in zabavljače in jih položé na klop. Morali so jih mazati z debelimi palicami in biči, dokler jim niso roke otrpnile. Mnogi so od strašnih bolečin omedleli, nekateri tudi umrli. Ta dan je bilo tepenih več tlačanov nego pod oblastjo pravega grofa vse leto. Ta se ni nikoli dotaknil starcev, bab in otrok; Peter pa je kaznoval vse brez razločka in tudi ženo svojo. Reva ni mogla vso noč nič zaspati; bala se je, ker moža ni bilo domóv, da se mu je pripetila morda kaka nesreča. Ko je drugi dan zvedela, da je postal grof, tekla je v grad, da bi videla, kaj pomeni ta čudna govorica. Našla ga je sredi množice vaščanov, ki so ga, trepetaje, prosili oproščenja, obetali mu zvestobo in pokornost ter mu se nizko priklanjali in mu poljubljali ne le desno. ampak tudi levo roko. Misleč, da ima še zmerom zakonsko pravico, stopila

je brez straha k njemu in mu se nasmijala: Povej mi no, Peterček, kdo je danes večji bedak, ali ti ali naš grof — za božji čas, sàj ni Kurentov god, da so te tako našemili. Kreséta to očitanje tako razvname, da je začel na vso moč udrihati po stari ženi. Ko ga je vprašala, če ne pozna Barbe svoje, da jo bije tako neusmiljeno, dejal je nekoliko utolažen: Resnice ne bom nikoli tajil. Dobro se spominam, da si bila moja baba v prejšnjem življenji, dokler sem bil še menda kmet ali kaj. Ali saj sama vidiš, da sem zdaj grof in da taka metla, kakor si ti, ni več záme. Moji sedanji gospé pravijo Žganja ali kako že, ne pa Barba. Razven gospé imel bom za ljubico Zoretovo Ančiko in morda še katero drugo, ali záte ne bo mesta niti med ljubicami, ker si prestara in pregrda in si mi prehudo nagajala, dokler sem vzdihoval pod oblastjo tvojo. Pusti me odslé na miru, kakor bi se nikdar ne bila poznala; obgovarjati me ne smeš nič več, niti pozdravljati me ni treba. Če boš poslušna in pametna, dobil ti bom moža, da ga boš gotovo vesela. Moral te bo vzeti kak brdak birič ali gozdnar, ki se ga ne bi branilo nobeno dekle. Če pa ne boš znala brzdati svojega strupenega jezika, gorjé ti: dal te bom vreči v temno ječo, da ne boš videla nikoli več belega dné. Ihteč se in preklinjaje besnega dedca in nesrečo svojo je bežala Barba po tem opominu proti domu. Spotoma je srečala Zoretovo Ančiko in se zakadila vánjo. Za deklino je bila velika sreča, da ji starka ni bila kos, drugače bi ji bila pomuljila vse vlase iz glave. Kmalu po nje odhodu je prišla Sidonija povedat Petru, da je južina kuhana. Ker mu se je zdelo razžaljivo za moža in grofovsko dostojanstvo, da bi korakala žena na desni, prijel jo je z levo roko za podpázduho in peljal v grad. Taki uljudnosti ni bil do zdaj vajen, pa ni čudo, da se je ponašal jako okorno in je Sidonija komaj čakala, da jo izpustí. Držal jo je tako čvrsto, da jo je štirinajst dnij roka bolela. Med obedom je morala ostati ves čas pri njem. Dasi so ga mikali najbolj štruklji, svinjska ušesa, potvice in majolike, zabaval se je rad tudi ž njo, ker ga je zanimal njen pomenek, iz katerega je zvedel marsikatero ugodno novico. Nekatere drobtine tega razgovora nam je zgodovina ohranila. Ko je pohrustal sedmo uho, vprašal je Sidonijo, če jima je podaril Bog že kaj majhnega, kakega sinčka; smrkolínk ne mara, kajti je ž njimi preveč sitnosti in premalo veselja. Gospá je zarudela in rekla tiho v stran gledaje: Do zdaj sva še sama. Nežni soprog jo je tolažil: To naj te nič ne skrbi! sàj sva še oba jaka, pa če bi bila tudi že stara, ne bi trebalo obupati. V Gorjancih vem za podrto kapelico. V nji je lep, rezan kamen. Na tem kamenu se vidi vse polno pičic, črnih, belih in rudečih. Kdor odmoli angeljsko

češčenje, naredí mu se iz teh pičic prekrasna podoba svete Ane, ki drži v naróčaji hčerko svojo Marijo. Ti podobi se priporočajo brezdetne žene in dozdaj je bila še vsaka uslišana. Sveta Ana ne dá kake pokveke in negode; otroci, ki se porodé po njeni prošnji, zdravi so, krepki in dobri, da ne delajo roditeljem nikoli nobene skrbi, neprilike in nejevolje. Če hočeš, romala bodeva še to leto tjakaj, ali moram te še jedenkrat opomniti, da se boš priporočila sveti Ani za sina, ne pa za hčer. — Peter si je nalival najprej muškata in ga pocedil dober bokal, potem pa postavil pred sé veliko majoliko gadovca, ki zori v Gadovi peči in ga zmatrajo vsi zvedenci za najboljše dolenjsko vino. Gadovec ima svojstvo, da omečí človeku srce in mu podarí čudovito prijaznost in ljubeznivost. Umilil je tudi Petra, da je začel zaljubljeno gledati v Sidonijo in jo objemati. Ko se je zakonske nežnosti nekoliko naveličal, prosil jo je, da bi mu povedala prav na tanko, kako sta se seznanila in se zaverovala jeden v druzega, predno sta se vzela. Sladko se smehljaje velí Sidonija: Ta neskončna sreča mi je prišla tako-le. Na Gorjancih je bil pri sv. Miklavži shod. Midva sva se napotila tja, jaz na Gaberje, ti na Brhovo in tako se spotoma nisva mogla srečati. Bilo nama je tako namenjeno, da sva prišla oba isti trenutek do Krvavega kamena. Takrat je začel iti dež. Midva stopiva pod košato bukev in se pogledava. Moje oči se primejo tebe, tvoje mene. Pri cerkvi sem ti kupila potem poln robec odpustka, ti pa si me prijel za roko in me peljal k Vlahom, ki so pekli pri jezeru jagenjčke in točili vivodinca. Dal si mi tak režanj pečenke, da mi je kar roka omahovala. Hoja me je bila silno ustradala, da sem jedla kakor volk. Ti si bil tako usmiljen, da si plačal záme še štiri velike kose bravine in več majolik vina. S to dobroto si mi se tako prikupil, da sem dejala: Jaz hočem imeti Petra ali pa nobenega. Ti pa si rekel, jokaje se od veselja: Naj me vzamejo vsi vragi, če ne boš moja. Mogoče, da te bom kdaj pošteno ozmerjal in morda tudi kaj obunkal, ali mi ne boš smela nič zameriti, ker te bom vedno rad imel in ti skrbel za jed in pijačo, da ne boš stradala niti ovsenega kruha, niti suhih drobníc niti zdrave, gorjanske studenčine. Po tem sladkem pomenku naju je vino zmoglo in podrlo. Domóv nisva šla prav lahko. Podgorci so naju morali dolgo vleči za roke, pehati in valiti po strmcih navzdol, dokler sva se iztreznila. Dve ali tri leta po ti dogodbi sva naredila poroko in svatbo. Neizrečeno čudno in skoraj nemogoče mi se zdí, da bi se ti ne spominal več tega srečnega shoda pri sv. Miklavži in najinega spoznanja in zaročenja. Le nekoliko pomisli, pa vem, da mi boš potrdil, da se je vršila in dovršila ta reč po polnem tako, kakor sem ti jo zdaj povedala. Peter se zamisli, skoči

po konci in velí: Da, ti govoriš resnico. Spomin mi se je oživil. Zdaj ti razložim lahko vse po vrsti, kako sem potoval k sv. Miklavžu, kaki so bili tisti Vlahi, ki so naju gostili, in kaj sva imela takrat na sebi. Jaz sem bil v novih, irhastih hlačah, ti pa v mezlanastem krilu, ki se je prelepo izpreminalo: mislim, da je bilo zeleno ali pa rujavkasto. Kaj je govoril Peter Sidoniji dalje, nam ni znano; za gotovo pa vemo, da se je bojeval zmagovito z iskrenim gadovcem. Zaničljivo je porinil na stran prazno majoliko in načel trebušno banjko, v kateri si je nahajala „sladka répica“. Srkal jo je vriskaje in prepevaje, ne sluteč, da se skriva v nji nevarni škrat, ki mu je nakanil ugrabiti grofovstvo in ž njim ves zemeljski raj, katerega je pričel komaj uživati. Ni mu še splavalo po grlu četrt banjke, kar mu se zmračé oči, glava obesi na prsi in truplo zdrkne s stola na tla, pogrnena z debelo plahto, ki ga obvaruje bolečega udarca. Do mraka je ležal mirno v obednici, potem pa pa ga je dal vrnivši se grof preobleči nazaj v njegove samodélne podgorske cape in odnesti zopet na tisto mesto, kjer so ga pobrali prejšnji večer.

(Dalje prihodnjič.)

Josip Podmilšak,

pisatelj slovenski.

Spisal Gregor Jerèb.

(Dalje).

Tržaško življenje mu od kraja ni nič kaj ugajalo, a polagoma se mu vender privadi. Mnogi, njemu prijatelji iz šolskih let, bili smo njegovega prihoda silno veseli in ne zaman, kajti duhovitega, dovtipnega človeka se nihče v družbi ne ogiblje, in oboje je bil Josip v obili meri. Pričelo se nam je novo življenje, toda ni trajalo dolgo. Pravijo, da je naravno, ako duhovitim ljudem, kateri zgodaj in hlastno razvijajo stvoriteljne moči, ni dano dolgo živeti. Ne vem, je li na tem kaj resnice ali ne. Resnično pa je, da je plodovitih talentov svojstvo neprestano delo, zaradi česar se njih organizem prezgodaj zamorí, morajo umreti ob času, ko so drugi, varčno rabeči svoj dar, porabili komaj polovico stvoriteljnih močij. Prav tako je bilo s Podmilšakom. Slabo pak je v Trstu tudi vplivala brza mena toplíne na njega rahlo

zdravje, ter več ali menj prejšnjo vojaško življenje na Ogerskem in Moravskem.

Brzojavno vodstvo, poznajoč njega spretnost, pošlje ga na Silvestrov dan 1873. leta v Brežice, 11. julija 1874. l. pa v Sv. Jarnej na Dolenjsko, poučevat v telegrafijstvu pl. Galla. Ko je tam bival, dobi iz Trsta veselo vest, da je imenovan c. k. telegrafijskim pristavom z dné 10. avgusta istega leta. Konec meseca se vrne v Trst. Sedaj se je njega gmotno stanje izdatno izboljšalo, a žàl, zanj je bilo že prepozno, mnogo prepozno! Njegovo zdravje je vidno pojemalo. Od zdravnika do zdravnika je iskal leka in pomoči, toda zaman. Vešč zdravnik, dr. Pardo, svetoval mu je, naj gre v Benedke, vsakako pak mu svetuje vzdržati se vsacega službenega posla. Na to dobi dopust ter gre septembra meseca v Kamenik k svojemu sošolcu in prijatelju duhovniku Ivanu Kljunu. A vzduh kameniških planin je bil že preoster njegovim oslabelim pličem. Dné 3. oktobra 1874. l. mi piše: „Meni ne gre nič kaj prida, pripravljam se na smrt, ker tukaj imam čas. Vzduh mi tu dobro dé, če prav je oster, vender se kašlja kar ne morem iznebiti. Prej ne grem nikamor, da bodem zdrav.“

Telegrafijsko vodstvo, ne poznajoč njegovega nevarnega položaja, vpraša ga, če hoče iti v Krško poučevat v telegrafijstvu. On temu pritrdi, in se odpelje iz Kamenika zadnje dní novembra meseca v Ljubljano, odkoder je imel iti v Krško. Tu dospevši se gre malo sprehajat s svojim prijateljem in uradnim tovarišem g. Kavčičem po mestu, a v „Zvezdi“, prav pred kipom Radeckega, udere se mu krí, da je ni bilo moči ustaviti. Njega rečeni prijatelj ga odvêde v Slonovo gostilno. Pošljejo po dra. Derča; ta pride, a kmalu uvidi, da je tu le malo več pomoči. Krí mu sicer ustavi, toda Podmilšakovo stanje je ozbiljnejše od dné do dné. To prežalostno vest zvé njegov prijatelj v Kamenik ter ga pride takoj obiskat; osvedoči se, da so Josipovi dnevi šteti. Svetuje mu, naj se spravi z Bogom. Podmilšak se temu svetu radovoljno udá, in previdi ga s sv. zakramenti frančiškanski pater Klemen Jelénec.

Podmilšak ni imel nič prave postrežbe v gostílni, zato se dá prenesti v dežélno bólnico na prigovarjanje prijateljev svojih. Tu mu za trenutek odleže, a le za trenutek. Zadnje dní pomenkujoč se s svojim prijateljem, kateri ga je vsak dan obiskoval, pravi, da se čuti veliko boljšega, da bode mogel ostaviti bólnico o božiči. Njega zboljšanje je bilo le na videz, 23. decembra mu je bilo silno slabo, da so mislile usmiljene sestre, katere so mu stregle, da bode zdaj in zdaj zatisnil oči,

a vender učaka po polnem zavéden še druzega dné. Na Sveti večer dné 24.*) decembra 1874. l. med 9. in 10. uro neha živeti ta preblaga duša. Na mrtvaški oder je bil dejan v mrtvačnici dežélne bólnice, a dostojen pogreb so mu preskrbeli njega prijatelji v Trstu in v Ljubljani. Tržaški sodrugi so poslali k pogrebu jednega zastopnika ter položili krasen venec na rakev z nadpisom:

„Jezo si sreče občutil sovražne,
Zgodaj okusil življenja si strup.“ Preširen.

Njega pogreb pak je bil ob grdem sneženem vremeni na sv. Štefana dan ob štirih popoludné iz dežélne bólnice. Skazali so mu zadnjo čast vsi narodni zavodi, dežélni odborniki in mnogo druzih. Pevci ljubljanske čitalnice so mu zapeli nagrobnico. Njegov grob je na levi stráni ljubljanskega pokopališča, nekako v sredi med vélikim križem in mrtvačnico.

Dr. R. Razlag mu je dal postaviti préprosto nagrobno ploščo od belega marmorja s tem napisom:

„Andrejčekov Jože,
umrl 1874.“

A ko je odšel pozneje dr. Razlag iz Ljubljane, poskrbel je l. 1882. tedanji literarno-zabavni klub ljubljanski, da se je zanemarjeni grob popravil in napis na plošči obnovil.

II.

Z našim prijateljem in znancem, katerega smo sedaj spremili do tihega groba ljubljanskega pokopališča, bil je v tesni zvezi Anton Janežič, oče leposlovni književnosti v Slovencih.

Sreča je hotela, da se Podmilšak seznani ž njim že četvrtošolec („Slov. Glas.“ 1864. l.). Odslé sta ostala v pismeni zvezi do Janežičeve prerane smrti (18. sept. 1869. leta), akopram se nista poznala nikdar po lici.

Pokojnega Janežiča pisma so važna v razvoj naše leposlovne književnosti. Tedaj je bil on njega duševni voditelj, osobito se pak iz njih vidi, kako so vplivala na Podmilšakovo pisateljevanje. Zaradi tega nam bodi slobodno jih tu objaviti, kakor jih je pisal sam.

*) Na tiskanem mrtvaškem listu stoji, da je umrl v 25. dan decembra, kar pak je napačno. Pis.

1.

Dragi gospod!

Vse, kar ste mi poslali, je v mojih rokah in se porabi v 10.—12. št. „Glasnikovi.“ Jako me je razveselilo Vaše naznanilo, da boste svoje potovanje popisali v posamnih listih za „Glasnika“ prihodnjega leta. Tudi naj bodo bolj kratki, ker bo „Glasnik“ trikrat v meseci izhajal, da se more v vsakem listu eno pismo dokončati, ako je namreč mogoče. Tudi povest in druga drobnjav mi bode draga. Le tako naprej; vsa Vaša pisava je prav narodna in jako zanimiva. Ker je bil „Cvetnik“ I. del kot berilo za I. razred naših gimnazij od ministerstva vpeljan, treba je, da izide II. del vsaj do meseca junija. Vabim Vas, da spišete tudi Vi kaj prav zanimivih in za drugošolce primernih sestavkov; predolgi naj ne bodo; najljubši mi bodo po 1, 2 ali 3 strani dolgi. Tudi nekaj bi Vam za prestavo poslal ali za prosto predelavo, ko pridete v Ljubljano; naznanite mi, če je Vas volja. Pola se bode plačevala po 20 gld.; prevodi po 12 gld. Jezik naj bo prav krepek in vsa sestava lehko pregledna. Vaš spis „Popotniki v arabski puščavi“ sem vzel v I. del „Cvetnika“, ki se zdaj v drugo tiska. Da ste mi kakor doslej vedno delavni za mili naš rod! Z Bogom! Vaš

V Celovci 15/9. 66. Anton Janežič, s. r.

2.

Dragi gospod!

Poslane sestavke sem prejel; dva sta pripravna za „Cvetnik“, ostali se natisnejo v družb. bukvah. Obljubljeno povest lė pošljite; zaželeni mi bodo tudi potopisni listi. Tu Vam pošiljam nekaj gradiva za „Cvetnik“, da ga pregledate in sicer:

1. V mladosti se je treba učiti	št. 146	Za prestavo iz češke čitanke.
2. Jutranji spev	št. 140	
3. Rozcveti etc.	št. 61	Za prosto predelavo iz češke čitanke.
4. Chumelice	št. 80	
5. Moč a užitek vody	št. 28	

Ljub bi mi bil tudi izviren spis „Vožnja po morji“, nekaj gradiva najdete v „slovaški čitanki“ str. 452.

Morebiti Vam še kaj druzega dopade v teh bukvah.

Iz slovaške čitanke utegnete s časom tudi „Prehod čez Tatro“ posloveniti, bodi si za „Cvetnik“ ali „Glasnik“. Morebiti bi nektere gori imenovanih spisov Levec predelal ali drugih spretnih pisateljev kdo. Za

danes sem priložil samo 6 gld., ob novem letu več. Priložene reči prosim v kratkem oddati. Z Bogom Vaš

V Celovci 9/11. 66. Anton Janežič, s. r.

3.

Dragi gospod!

Bliža se novo leto; jako drago bi mi torej bilo, če bi mi v nekterih dneh naznanili, kaj ste „Glasniku" v prvem polletji prihodnjega leta namenili, ker bi rad to v vabilu omenil. Ali boste popisali, kakor ste obljubili, potovanje svoje? Ali smem od Levca kaj pričakovati? Za „Cvetnik" prosim do konca januarja. Pri tej priložnosti prosim Vas in g. Levca, da bi bili „Glasniku" tudi v prihodnje leto podporniki pri nabiri naročnikov. Prihodnje leto bo tudi g. Stritar „Glasnikov" dopisovalec.

Pošiljatev ni treba frankirati, kar se denarja v Ljubljani nabere, naj se Blazniku izroči, da ne bo treba poštnine plačevati. To v naglici.

Z Bogom Vaš

V Celovci 20/12. 66. Anton Janežič, s. r.

4.

Dragi gospod!

Vaša poslednja pošiljatev me je prav razveselila, ker je obsegala toliko lepega, na drugi strani me pa užalila, ker sem zvedel, da imate zastran slov. pisave marsikako zabavo trpeti. Upam, da Vas to ne ustraši od slov. pisanja, in da boste svoj čas tudi v prihodnje najprej naukom, in potem tudi književnim delom posvetili, ker potrebuje naša književnost tako zelo umnih delavcev. Vam je podaril stvarnik lep talent, rabite ga, kolikor Vam pripuščajo drugi opravki; na čast bode Vam in vsem Slovencem.

Potopisni list je že tiskan, prosim, da mi pridno pošiljate nadaljevanja; če le mogoče, naj ne bodo obširnejši, krajši pa že morejo biti, da se more vsak list v enem listu natisniti. Povesti in drugih črtic prosim, sosebno tudi pesmic. Gradivo za „Cvetnik" se vse porabi. „Jožef v Krašinji" v „Koledarčku". Če hočete za družbo še kaj poslati, storite kmalu. Mladina slov. „Glasnika" lepo podpira sosebno v Ljubljani in v Mariboru; iz poslednjega mesta se je oglasilo celo 75 gimnazijalcev in 28 bogoslovcev; iz Ljubljane tudi že 48 gimnazijalcev in 19 bogoslovcev. Bog daj še več podpore med drugimi Slovenci, da bi se povekšati mogel. G. Levcu se zahváljam za pesmi in prosim kmalu spet

kakih. Drago bi mi bilo, ko bi poslal tudi kaj za „Cvetnik“. Knjigo izročite g. Blazniku proti koncu januarija, da mi jo po priložnosti pošlje.

Vaš

V Celovci 30/12. 66. Anton Janežič, s. r.

Kam se mislite obrniti, ko dovršite gimnazijo?

5.

Dragi gospod!

Vaše pismo, ki mi je še le 16. v roke prišlo, torej nisem mogel več priložiti časnikov, — to me je prav užalilo, ker se je Vas na malı polastila taka obupnost, da mislite popustiti učenje na gimnaziji. Svetoval bi Vam, da tega nikar ne storite; prepričan sem, da bo Vaša bistra glava in resna volja premagala vse zapreke. Če bi Vam ne kazalo v Ljubljani dalje študirati, ali Vam ni mogoče iti v Novo mesto, da dokončate gimnazijo? Če bi imeli veselje iti na vseučilišče, rad bi Vas potem podpiral, kakor zdaj gosp. Jurčiču vsak mesec pošiljam vsaj 10—12 gld., ako bi ostali „Glasniku“ marljiv dopisovalec. Če bi pa hteli v Novo mesto, rad bi Vas priporočil g. Ladislavu in tudi vsak mesec to leto poslal Vam kakih 6 gld., če nimate zadostne podpore. Pišite mi torej; če pa na vsak način mislite k mornarstvu, tako bom rad pripravljen Cegnarju pisati. To v naglici! Priložim Vam za manje potrebe 6 gld. Prosim naznanite g. bukvovezu Thomasu, naj vzame pri Blazniku 400 iztisov deset. brata (pola 13, 14, 15, 16, 17) in naj kmalo dogotovi 33. zv. „Cvetja“. Razpošiljavo mu bom že naznanil. Naj mi potem pošlje račun za 33. in 32. zvezek. G. Levca pozdravljam! Le pogumno! Gotovo jo boste izpeljali, če ne v prvem, vsaj v drugem tečaji. Z Bogom! Vaš dobrohotni

V Celovci 17/2. 67. Anton Janežič, s. r.

6.

Dragi gospod!

Na Vaše pismo Vam odgovarjam, da me prav veseli Vaš sklep, gimn. ukov ne popustiti. Če se odločite za privatni uk, tudi prav, skušnjo pa napravite v Novem mestu; kar bode plačila za takse in šolnino, za to bom že jaz skrbel. Le dobro se učite in pripravite za skušnjo, gotovo bo Vam v srečo. Kolikor Vam pa prostega časa ostane, porabite ga nekaj tudi za slovenščino. Ali ne čutite v sebi sposobnosti za kako veče pripovedno delo, da bi konkurirali pri družbi sv. Mohora? Po mojih mislih Vam darú ne manjka, če prav bi darila ne dosegli, če

je povest za natis, gotovo bi jo družba rada kupila. Od nekterih strani sem slišal, da bi radi v „Glasniku“ razun veče še kake krajše povesti, kakor so bile na primer Vaše lanske. Drago bi mi bilo, če imate kaj pripravnega, nekaj manjših pa bi si rad iz češkega dal prestaviti. V ta namen Vam pošljem s prihodnjim Glasnikom „Rodenno kroniko“, da mi od časa do časa ktero poslovenite, kakor Vam opravki pripuščajo; bodem Vam že za vsako nekaj plačila poslal. G. Levcu pošljem „Glasnika“; veselilo me bode, če pošlje, kar je obljubil. To v naglici!

Z Bogom Vaš

V Celovci 10/3. 67. Anton Janežič, s. r.

7.

Dragi gospod!

Jako mi je žal, da Vas tako preganja nemila osoda; kolikor bo meni mogoče, skusil Vam bom od časa do časa kaj poslati. Na Vašem mestu bi prosil k artileriji ali infanteriji, če je mogoče; pred vsem pa glejte, da zdaj srečno dovršite gimnazijo. Bukve morete izročiti g. Levcu, potem pa Blazniku, da mi je pošlje po priložnosti. Kar želite, se bo zgodilo. Obljubljeno jako drago. To v največji naglici. Z Bogom

Vaš

(Brez dné in letnice). Anton Janežič, s. r.

8.

Dragi prijatelj!

Tu Vam pošljem 10 gold., med njimi je 7 gold. honorarja za spise v „Cvetniku“, kolikor se jih je v 2. zvezku porabilo; nekaj se jih je moralo odložiti za 3. zv. n. pr. „Ruska zima“ in „Bor z bikom“. Tri goldinarje izročite pa g. Levcu. Da me v kratkem Vi ali g. Levec spet s čim razveselite za „Glasnika“. Prevodi pridejo s časom vsi na vrsto. Časnike pošljem s prihodnjim „Glasnikovim“ listom.

Z Bogom Vaš

V Celovci 22/5. 67. Anton Janežič, s. r.

(Dalje prihodnjič.)

Akvileja.

Spisal Simon Rutar.

VI.

Obrnimo zdaj pozornost svojo natančneje na posvetno oblast akvilejskih patrijarhov.

Kakor smo že videli, pridobili so si bili patrijarhi takoj iz početka prav obširna posestva v okolici akvilejski. Ta posestva so se začela nenadno množiti za Karola Velikega in njegovih naslednikov nemških cesarjev. K temu pa ni pripomogla le pobožnost darovateljev, nego še bolj politični obziri. Kakor je bila ob času Rimljanov Akvileja „ključ Italije", tako je njena okolica ohranila to zgodovinsko svojo važnost tudi v srednjem veku. Zavoljo njene lože ob ločnici med vzhodno in zahodno ter med severno in južno Evropo, morala so se tu določevati in reševati najvažnejša nasprotja med iztokom in zapadom, med Nemčijo in Italijo.

Nemški vladarji so si prizadevali združiti Italijo s svojo državo in tako ustanoviti mogočno svetovno oblast, kakeršna je bila za rimskih cesarjev. Ali temu so se močno upirali bizantinski cesarji, (katerim so bile tudi Benetke podložne), ki so vedno trdili, da imajo oni pravico do Italije kot jedini zakoniti cesarji rimski. Zato so iskali Nemci zaveznikov na meji Italije in napósled spoznali, da najboljši bi bil patrijarh akvilejski. Da bi se s tem sprijaznili, povzdigovali in odlikovali so ga ob vsaki priliki. Iz hvaležnosti je ta podpiral nemške namene v Italiji in jim olajševal prehod tudi čez svoja posestva. Tako ravnanje pa je prinašalo patrijarhu vedno več posestev in gradov po górenji Italiji, Istri in po Kranjskem. Po Koroškem pa si je Akvileja pridobila svoja zemljišča s tem, da je bilo mnogo patrijarhov iz knežje rodovine koroške in da so ti duhovne svoje déleže in darove svojih bogatih sorodnikov darovali cerkvi.

Cerkvam in samostanom darovana posestva so že imela od nekdaj važne svoboščine, zlasti da niso od njih plačevali državi nikakega davka, carino in mitnino pa pobirali záse. Take svoboščine je užival tudi patrijarh na akvilejskih posestvih. In te pravice so se tako hitro množile, da je patrijarh že zgodaj zadobil na posestvih svojih celó deželsko gosposko in knežje pravice neodvisno od grofov in vojvod. Kakor je Karol Véliki podelil papežu rimsko okolico s knežjimi pravicami,

tako je on ustanovil posvetno oblast akvilejskih patrijarhov. Čeravno se je dokazalo, da je Karlova listína od 4. avgusta 803. l. (s katero bi bil on patrijarhu daroval šest škofij) le podvržena in pozneje izmišljena, vender smemo z gotovostjo trditi, da je že ta cesar zapovedal, naj akvilejski podložniki vse, kar so poprej plačevali državi (n. pr. desetino, pašnino, davek za prehranjenje skozi deželo potujočih vojakov in njih konj), poslé dajo samó patrijarhu. Dovolil je tudi, naj bodo patrijarhovi ljudje samó duhovnim sodiščem podložni in nič več tudi svetnim (ki so sodila po strogih nemških zakonih). Zaradi takih pravic so se selili ljudje prav radi na patrijarhova posestva, ker so vedeli, da se jim bode bolje godilo, nego li v robstvu nemških graščákov.

Te svoboščine so potrdili in razširili poznejši kralji in cesarji. Tako je zapovedal cesar Lotar l. 833., da „kraljevi poslanci“ (missi regis) ne smejo več soditi na patrijarhovih posestvih, nì v civilnih, nì v kriminalnih pravdah. Ravno to zapoved potrdi kralj Karlman 8. marcija 879. Berengar I. daruje 2. novembra l. 900. patrijarhu vso okolico akvilejsko ob reki Natisi, kakor tudi vodne pravice te reke, zatem oskrbništvo Anpliano (ob kanalu Anfori?) z užitnino in sodstvom. L. 921., 3. oktobra podelí isti patrijarhu Frideriku grad Putioli (Pozzuolo na južni stráni Vidma) z vsem zemljiščem jedno miljo ($1\frac{1}{2}$ *km*) na okoli, ter pristavlja izrecno, da ima patrijarh tu pravico soditi („cum iudiciariis et districtionibus“). Ravno tako pravico sta podelila tudi cesarja Hugon in Lotar 17. oktobra 931. L. 944. sklenil je že patrijarh mir z Benetkami kot samostalen vladar. Da se je že takrat razvila dežélska oblast patrijarhova, spričuje nam med drugim tudi to, da se je začel kapitelj akvilejski že v X. stoletji vtikati v posvetne stvarí patrijarhove.

V X. in XI. veku se je razlila vsa milost nemških cesarjev nad akvilejski patrijarhat, ki se je vedno bolj razcvital. In ravno takrat je izgubil nevarni tekmec Grad vso svojo važnost, in gospodarji njegovi Benečani so postali neodvisni od Bizantincev. Kmalu so začeli nemški cesarji ne le posamezne gradove z njih okolico, nego cela okrožja dajati patrijarhom. Ko se je cesar Oton I. l. 967. mudil v Ravenni, potrdil je 29. aprila patrijarhu vsa njegova posestva in daroval mu po vrhu še vse imetje, katero je bil zaplenil langobardskemu uporniku Rondaldu, dalje S. Daniele, posvetno sodstvo nad opatijo Sesto, posestva nekdanjega mejnega grofa Amia in slednjič grad Farra z okolico. Cesar zabičúje iz nova, da razven patrijarha nima nikdo pravice po omenjenih njegovih posestvih soditi ali katerikoli davek pobirati. Ravno to ponavlja prav na drobno zopet cesar Oton II. 12. janu-

varja 981. in 11. junija 983., izključuje vsako drugo sodstvo na patrijarhovih posestvih in priznava jedino njemu vse dežélske pravice na njih.

Tu omenjeni cesar je daroval patrijarhu l. 983. pet plemenitaških gradov na Furlanskem, t. j. Buja, Fagagna, Gruagno (blizu Vidma), Udine in Brattan (Brazzano) in pri vsakem po tri milje svetá na okoli. Zeló važna je zopet podelitev cesarja Otona III. od 28. aprila 1001. Tàkrat je dobil patrijarh Janez IV. polovico gradu Solkana in polovico goriškega okrožja z vsemi zemljišči, gozdi in vodami ter z vsemi pravicami pasti, loviti in ribáriti med Sočo in Vipavo. Tu omenjena posestva so si prisvojili pozneje goriški grofi. Le Tolminsko, potem Ločnik in Kormin je bilo ostalo patrijarhu. Cesar Konrad II. podarí 10. oktobra 1028. patrijarhu velik gozd med Taljamentom, Meduno in Livnico ter med morjem in glavno cesto iz Kodrojpa v Pordennone. Kmalu potem (28. marca 1034) pomnožil je cesar to daritev z novim déležem med Livnico in Piavo, z vsemi pravicami in z vsem, kar je bilo na njem. Prav isti cesar je podelil patrijarhom l. 1028. tudi ves Kras tja doli do Reke. Cesar Henrik III. podelí l. 1040. patrijarhu Poponu petdeset kmetov v „slovenski marki“, najbrž v Cerknici in bližnjih vaseh. Tudi po Istri so bila patrijarška posestva zeló narastla. Tu so imeli že l. 977. Izolo, potem Pičan in Pazin (od l. 1012.), mimogredé tudi Villa Umago (t. j. slov. Humac) in še mnogo drugih vasij, tako da je bila skoraj vsa srednja Istra patrijarška.

Na vseh tu omenjenih posestvih je bil patrijarh sam svoj gospod. (Na Koroškem pa, kjer so bili patrijarhi prijeli od svojih sorodnikov več posestev v Blatnem Gradu, Trebnjem in Slovenjem Gradci, niso imeli knežnjih pravic nad njimi). Mnogo jasneje nego v X. stoletji so poudarjali nemški cesarji patrijarške pravice v XI. Diploma cesarja Otona III. od l. 1001. pravi, da je patrijarh „investiran“ na svoja posestva, da na njih in še dve milje okoli njih nima nobeden nikake pravice nì soditi, nì kateri koli davek pobirati, razven tistega, katerega bi patrijarh pooblastil za to. Kdo je mogel biti tak pooblaščenec, pové nam jasno listína cesarja Henrika II. od 26. aprila 1020, ki zopet potrjuje vse patrijarhove pravice v gori razloženem zmislu in pristavlja, „naj bode zagovornik sv. akvilejske cerkve od cesarja pooblaščen soditi po omenjenih gradovih in vaseh ter poravnavati prepire, ki bi utegnili navstati med njimi, kot kraljevski poslanec s popolno oblastjo in postavnim sodstvom“. In tako svoboščino, nadomestovati kralja samega kot najvišjega sodnika, imeli so jedino le zago-

vorniki akvilejski. Zato pa si lahko tolmačimo njih imenitnost in tako velik vpliv v patrijarhovini.

S to neodvisnostjo patrijarških posestev pa še niso bile združene vojvodinske pravice, katere so po imeni vsaj še vedno zvrševali tudi na Furlanskem vojvode koroški. Ali tu so jih izvrševali res le še „po imeni". Cesar Oton I. je bil že l. 966. podelil vsem italijanskim škofom, torej tudi akvilejskemu, vse tiste pravice, katere so poprej izvrševali le grofi kot cesarski namestniki. Potrdil jim je izklučivo sodstvo ne le nad njih podložniki, nego tudi nad mesti in celimi okrožji. Od omenjenega leta dalje se „furlanski grof" (ta čast je trajala še do l. 1077.) ni smel nič več vtikati v patrijarhovo vlado čez njegova posestva, čeravno so ta ležala v okrožji furlanske grofije. Za vladanje svoje ni se bilo patrijarhu treba pred nobenim zagovarjati. Patrijarh je priznaval le cesarja za vrhovnega svojega gospoda in njemu se je poklanjal in pri njem je iskal potrjenja beneficij svojih.

Vender formalna vez patrijarhovih posestev s Koroško vojvodino še ni bila pretrgana. To se je zgodilo še le l. 1027., ko je vladal jeden najslavnejših patrijarhov akvilejskih Popon (1019—1045) iz mogočne rodbine trebinjskih grofov (von Treffen) na Koroškem. Ko je bil 25. maja 1027. sodnji dan v Veroni, pristopi koroški vojvoda Adalbero Eppensteinski in začne tožiti patrijarha Popona, da ta nič več ne izpolnuje fevdalnih svojih dolžnostij proti zakonitemu vojvodi, da neče več plačevati od svojih gradov, vasij in pristáv davka za preživenje vojakov in njih kónj, ter da se brani vojvodi dajati žita in vina, in na njegov poziv rabotati s konji in voli. Vsemu temu je, se ve da, ugovarjal patrijarh in zagovornik njegov Valpert. Poslednji je s štirimi pomočniki prisegel, da vojvoda nima vsled cesarskih privilegij nikake pravice od patrijarha kaj zahtevati. Na to je priznal vojvoda patrijarhove svoboščine in sodišče je sklenilo, naj se patrijarh odveže vseh dolžnostij do koroškega vojvode.

S to prevažno razsodbo je zadobil patrijarh popolno neodvisnost od koroških vojvod in postal fevdalni gospod vseh vazalov, ki so uživali beneficija po njegovih obširnih posestvih. V soglasji s tem je dovolil cesar Konrad II. dné 11. septembra 1028., da smé patrijarh kovati tudi svoj denar s svojo podobo in sicer od čistega srebra in jednake vrednosti, kakeršno so imeli veroneški denàrji. In kot novi dežélni knez se je obdal patrijarh Popo z ministerijali, dvorniki in najvišjimi dvornimi dostojanstveniki.

Vender s tem patrijarh še ni postal vojvoda čez celo, lepo zaokroženo deželo, nego oblast njegova je bila omejena le na posestva akvilejske cerkve. Preteklo je še petdeset let in nemške razmere proti

Italiji so se še mnogo izpremenile, predno se je cesar Henrik IV., v veliki zadregi odločil akvilejskemu patrijarhu izročiti vse dežele ob jugoiztočni meji nemškega cesarstva, da mu bode vsaj od te straní v Italijo mogoče, ako mu sovražniki vse druge prehode zapró. Z druge strani pa ni mogel trpeti mogočnih in obširnih vojvodin, ki bi se bile lahko protivile razširjenju njegove cesarske oblasti. Zato je odločil Furlansko od Koroškega in je podelil po smrti grofa Ludovika svojemu bivšemu državnemu kancelarju in patrijarhu akvilejskemu Sieghardu „zaradi njegove zvestobe do države“ (dano v Paviji 3. aprila 1077 l.). S tem je podelil cesar patrijarhu deželsko gospostvo po vsem Furlanskem med Plavo in Sočo z vsemi pripadajočimi beneficiji ter mu zagotovil vse pravice, katere sta poprej vojvoda in grof tu uživala.

In še bolj je razširil cesar oblast akvilejskega patrijarha, ker mu je istega leta podelil tudi grofijo istersko in mejno grofijo slovensko na Dolenjskem. Res je, da je cesar naslednji dve odtegnil Sieghardovemu nasledniku, ker je držal s papežem proti cesarju. Ali drugemu njegovemu nasledniku patrijarhu Ulriku pa je cesar zopet podelil slovensko marko l. 1093, ker je bil njegov zvest zaveznik in bojevit mož. Samó Istro je dobil še le patrijarh Wolfger l. 1209. nazaj in še le patrijarhu Bertholdu bila je l. 1228. resnično in po polnem v oblast izročena.

Tako so spadali akvilejski patrijarhi med najmogočnejše kneze nemškega cesarstva. Skoraj polovica Slovencev je bila podložna njih neposredni vladi. Patrijarhi so bili kot vojvode neodvisni od nemške države in samó najvišjemu cesarskemu veličanstvu podložni, kateremu so se morali klanjati ter obljubiti zvestobo in spoštovanje. Ker so se patrijarhi zmatrali za italijanske škofe, ni jim bilo treba po cesarsko investituro potovati na Nemško, nego zadostovalo je, da so le svoje pooblaščence pošiljali tja. Samó ako se je cesar v Italiji mudil, morali so patrijarhi osobno iti po investituro. Če so pa iz drugih uzrokov po Nemškem potovali in pri ti priložnosti tudi investituro od cesarja vzprejeli, niso pri tem nikoli opustili poudarjati svojih svoboščin kot italijanski škofi. V ostalem so bili patrijarhi oproščeni vseh fevdalnih plačevanj in celó vseh vojaških dolžnostij nasproti državi.

Po navadi deželnih knezov obdajali so se tudi patrijarhi z dvorniki, t. j. nižjimi plemiči, ki so o posebnih priložnostih vladarsko dostojnost povzdigali in dvorske svečanosti poviševali. K tem so spadali takoimenovani ministerijali, ki so uživali kako patrijarhovo posestvo, ali zato so mu morali skrbeti za hrano in vsakdanje potrebe, n. pr. za kuhinjo na potovanji, za kruh, mleko, perilo; za popravljanje

in izboljšanje njegovih poslopij i. t. d. Na tak način je dobival patrijarh svoje žito, meso, sol, poper, vino, jajca, sir, kokoši, praseta, divjačino; potem obleko, slamo za posteljo, mizarske in ključarske zdelke i. t. d. Nekaterim je bila dolžnost za izročeno posestvo patrijarhova pisma prenašati; drugi so mu morali rabotati z jednim konjem ali (skupaj z drugimi ministerijali) s polovico, četrtinko, osminko konja; in tretji so bili celó obvezani lestvice k vislicam nositi, kadar so koga obešali!

(Dalje prih.)

Vinko.

Spisal Jos. Starè.

V.

Sneg je že zdavna skopnel, dan je vzrastel, gozdi in travniki so ozeleneli in lastavke so se tudi že povrnile v stara gnezda svoja. Mlado in staro se je veselilo lepe vzpomladi, ko se s probujeno prirodo tudi duh človeški zvedrí in tako rekoč iz nova oživí, le Vinko ni bil vesel. Prihranjeni novci so pošli, s poučevanjem si ni mogel mnogo zaslužiti, a druge pomoči ni bilo. Videl je v duhu, da se mu bodo lepe nade prej potopile, nego bode prišel do smotra, in bil je žalosten. Jel se je ogibati druščine, in ni ga bilo več v kavarno „k češki kroni". Pavel bi mu bil rad pomagal, ali saj je sam záse komaj toliko imel, da je živel, in čem dlje tem bolj ga je skrbelo, kaj bo z Vinkom in s prelepimi njegovimi darovi. Ko ga že nekoliko dnij ni videl, šel je na dom pogledat, če ni morebiti bolan. Ali ni ga več našel, izselil se je, a nihče ni vedel, kam. Brez pravega namena je šel Pavel dalje. Na Vaclavskem trgu je po naključji uprl oči na hišo, ki stojí ravno na oglu Jindrihove ulice, in zamislil se je v pretekle čase. Takrat je tu bila „krvava rihta", in akoprem ima ta hiša zdaj nekako novejše lice, vender prizidani stolp razodeva silno starost, in čudna železna naprava še dan danes priča, kaj se je nekdaj tu godilo. S stolpa molí železen drog, a na njem visi od železnih šib spleten koš, kjer so se sušile in očitno kazale glave onih ljudij, ki so jih v ti hiši na smrt obsodili. Človeku se kar koža ježi, kadar vidi to znamenje trde pravice in se spomina toliko in toliko nesrečnih glav, ki so nekdaj tu

krvavele. Pavel je obstal in se zagledal v usoden koš, ko pride okoli ogla izgubljeni prijatelj njegov.

„Vinko! Kam greš?“ ogovorí ga hitro in stopi prédenj. Vinko obstane in nekoliko v zadregi mu zavrne:

„Domóv.“

„Kje pa stanuješ? Bil sem pri tebi, pa so mi dejali, da si se izselil.“

„Dobil sem bolj po ceni sobo tu v „novomestni rihti“, a ko bi našel tovariša, plačala bi vsak pol.“

„To pa že. Ali zakaj te ni nič blizu? Mislil sem, da si zbolel. Zdaj grem pa kar s teboj, da bom vsaj vedel, kje te iskati.“

Po čudno skritih stopnicah sta šla do druzega nadstropja, a tu sta zakrenila v ozek, temen hodník, ki se je kakor kača previjal zdaj na levo, zdaj na desno. Bolj z rokami, nego z očmi sta našla vhod v Vinkovo sobo. Pavel se pošali in pravi:

„Prijatelj, tu bi bilo mene strah. Bal bi se, da ne bi duhovi obsojencev iz kakega kota planili náme.“

„Ti so veseli, da so tam. Kdo bo neki hodil nazaj v to dolino solz!“ bridko odgovorí Vinko in odklene vrata. Bila je precèj prostorna soba na dvorišče. Ob zidu je bila na jedni stráni postelja, na drugi omara ter mizica z umivalno posodo, a sredi sobe je stala velika miza in dva lesena stola. To je bilo vse pohištvo, in več ga skromen dijak niti ne treba. Na mizi je bilo vse povprek razmetano. Tu si videl knjige odprte in zaprte, razpečatena pisma, popisane zvezke in prazen popir, tintarnico in peresa, vrč vode, solenico s soljo in pol hlebca kruha. Pavlu so bile to znane stvarí in nič se ni čudil genijalnemu neredu; ali bistre njegove oči so takoj zapazile večji slovenski rokopis, kateremu so na čelu stale besede „Moje ječe“.

„Oho! Kaj pa je to, Vinko? Mari ne opisuješ svoje ječe? Vidim sicer, da živiš ob kruhu in vodi, ali vrata imaš odprta in nihče ti ne brani, da greš, kamor koli hočeš.“

„Poslovenil sem „le mie prigioni“, v katerih italijanski pesnik Silvio Pellico tako lepo in otožno opisuje telesne in duševne muke, ki jih je celih deset let trpel pod „svinčeno streho“ v Benetkah in v groznih ječah na Spielbergu. Ne vem, kako je to, ali takšni elegični spisi se mi najbolj prilegajo.“

„To bi bilo kaj pripravno za „Cvetje“, in Janežič bo gotovo vesel takšnega rokopisa.“

„Sam sem že mislil na to, ali treba bo prevod prej še malo opiliti, a rokopis bi mi moral kdo na čisto prepisati, kajti pisanje moje se težko čita.“

„V jednem tednu ti rad vse prepišem; le predolgo ne pili, saj vem, da tega pri tebi ni treba.“

Tako je Pavel nagovarjal svojega tovariša, da bi ga ohrabril, in Vinko se je malo razveselil ter obljubil, da bo do nedelje rokopis pregledal.

„Še to mi povej, Vinko, pri kakšnih ljudeh pa gostuješ zdaj?“ vpraša Pavel.

„Na Smihovu imajo umeten mlin v najemu, stanujejo pa v mestu. Otrók nimajo, ali pri njih živé, kakor jedna družina, dve gospodinjini sestri in brat Vladivoj, ki hodi v tehniko. Videti so dobri ljudje, a ne da bi človeka golili. Tudi bi dejal, da so prav domoljubni in zavedni Čehi.“

„No, no, Vinko! Ti o teh ljudeh že dosti veš. Pazi! Ali sta sestri mladi?“

„Božena bi utegnila imeti šestnajst do sedemnajst let, Zdenka bo pa že precèj čez dvajset.“

Pavel ni dalje izpraševal; saj je dosti zvedel, a drugo je mogel uganiti. Vinko je nekako zgovoren postal, ko je začel pripovedovati o novih svojih gospodarjih in vender se mu je beseda zadirala. Ko sta se še nekoliko časa menila o slovenski književnosti in drugih narodnih stvareh, poslovil se je Pavel ter zadovoljen zapustil tovariša svojega. Ni silil vánj, da bi zopet dohajal „k češki kroni“, kajti po tem, kar je videl, mogel je soditi, da se mu hudo godí. Sklenil pa je, da ga bode večkrat poiskal na njegovem domu in ga tolažil, kolikor se bode dalo.

Vinku se je res hudo godilo. Obedoval ni več vsak dan, a za večerjo je imel suh kruh s soljo. Da bi se pokrepčal, hodil je v hram, kjer so prodajali mleko, in hitro je posrkal merico surovega mleka. Ker je bil zelo sramežljiv in občutljiv, skrival je nadlogo svojo, kolikor je mogel, in niti najboljšemu prijatelju ne bi nikdar ničesar potožil. Zato je najrajši bil sam doma. To se je domačim ljudem čudno zdelo, in jeli so skrivaj opazovati mladega gostača, ki jih je že zato zanimal, ker je bil Slovenec, a Slovenci so v Pragu bili bele vrane. Dobra gospodinja je kmalu uganila, kaj je Vinku. Srce jo je bolelo, kadar je pomislila, da mora Slovenec na Češkem stradati. Rada bi mu pomagala, ali ne bi ga hotela razžaliti. Tu si plemenita žena izmisli zvijačo. Prav lepo ga je prosila, če ne bi nič zoper to imel, ko bi se njen brat za nekoliko časa preselil k njemu v sobo, kajti da bodo goste dobili, pa jim je stan pretesen. Vinko se ni nič branil novega tovariša, ampak celó vesel ga je bil, saj bi se bil že sam rad seznanil ž njim, pa je ni bilo prilike. Vladivoj je bil miren, tih človek, ki je vedno

tičal v knjigah in ni maral za glasne družbe; ali po srci in duhu svojem bil je navdušen Čeh in Slovan, in takoj prvi dan sta z Vinkom bila dobra prijatelja. Obema je bilo prav, da sta prišla skupaj. Vladivoj si je zajtrk in večkrat tudi večerjo dal prinesti v sobo, in vselej je Vinko moral biti njegov gost. Časih pa ga je povabil, da je šel ž njim k obedu, in kmalu je Vinko v Vladivojevi rodbini bil kakor doma. Pa saj ni bilo čudo. Vsi so ga radi imeli, vsi so mu stregli, a vsem se je smilil.

Pavel je težko pogrešal svojega prijatelja; kadar koli je mogel, šel je k njemu, ali malokdaj ga je našel doma; a če ga je našel, bil je vedno razmišljen in ni maral, da bi se mirno pogovarjal o kaki stvári, kakor poprej. Na Pellicove „ječe“ ni več mislil, a Pavel ga tudi ni hotel priganjati, da bi jih pripravil za tisk, ker je videl, da ima druge stvari v mislih.

Tako je minulo nekoliko tednov, in gosti so se pripravljali na odhod. Vinku se je jelo zopet čelo mračiti, lepi dnevi so potekali, in kmalu se bode Vladivoj zopet preselil doli k sestram. Da bode zopet hudo za vsakdanji kruh, to je bila grenka resnica, ali bile so druge skrbi, ki so zdaj težile Vinkovo srce. Kakor more ljubiti brat brata, tako je Vinko ljubil Vladivoja; pa kaj je bila ta ljubezen proti onim občutkom, ki so Vinka tako čudno pretresali, kadar koli je bil blizu Božene in je čul jasni njen glas ter videl modre njene oči! Vroče mu je prihajalo, če ga je prijazno ogovorila, misli so se mu zmedle, a besede so se mu zadirale, če mu je bilo treba odgovarjati, in nikdar ni mogel nobene stvari tako povedati, kakor bi bil rad. To ga je jezilo, in vender ni mogel dočakati prilike, da je bil zopet pri nji. Vse to je imelo jenjati, kajti Vinko je dobro vedel, da brez nove pomoči ne bode mogel nadaljevati svojih naukov na vseučilišči, in zapustiti bode moral Prago in kar je tolikanj drazega našel v tem mestu.

Takšne misli so mu rojile po glavi in skoraj ni slišal, ko je Vladivoj odprl vrata in stopil v sobo.

„Kaj ti je, Vinko, da si tako žalosten?“ vpraša Vladivoj nesrečnega tovariša.

„E, kaj bi ti pravil; saj niti ne vem, kaj bi ti rekel, in ti si menda že sam vse uganil.“

„Nikar se ne trapi, Bog ve s čim; pameten bodi in slušaj mene. Med prijatelji ni, da bi izbiral besede; kar naravnost ti bom povedal, kar sva sklenila s sestro. Ti se boš z menoj preselil doli v mojo sobo, in ostal boš pri nas, dokler ne dovršiš naukov svojih. Imeli te bomo za svojega, a vse drugo narêdi, kakor veš in znaš.“

Vinku je kar beseda zaostala. Že je obupal, ko je videl, da mu se utaplja ladja s prelepimi nadami; zdaj pa se mu ponuja tolika nepričakovana pomoč. Pobesil je oči in molčal. Sram ga je bilo vzprejeti miloščino od čisto tujih ljudij, in vender je ni bilo druge rešitve. Dolgo je molčal, ali v duši njegovi je bil hud vihar. Že je hotel od sebe pahniti roko pomočnico, ali zdajci se mu v duhu pokaže Božena, in globoko je vzdihnil.

„Sem te mari razžalil, Vinko?“ oglasi se zopet Vladivoj in stopi bliže.

„Ti, pa razžalil! Vladivoj, kako bi ti mogel koga žaliti!“

„Torej sva še zmerom prijatelja?“

„Še zmerom za zmerom.“

„I no, kaj ne, da se boš z menoj doli preselil?“

„Bom.“ (Dalje prihodnjič.)

Tožen spomin.

Po sénčnem drevoredu
Hojévam sléharn dan,
Samôten se sprehajam,
In duh mi je temán.

Kostanji gosto-véjni
Prečudno mi šumé,
O rádosti minúli
Pretožno govoré.

Poslušam to šumenje,
Na tlà mi zrè okó;
Usiplje véter cvetje
Pred nóge mi mladó.

Oj, velo to je cvetje,
Zamóril je je mraz —
Srcé utríplje v grozi —
Prav takšen cvet sem jaz!

Svojmir.

Usmév.

Vselej néžno se nasméješ,
Kadar mimo tebe grém,
A nikôli mi ne déješ,
Nadejati li se smém.

Tudi sám se ti nasméjem:
Tvoj usmév mi dobro dé,
A kakó ga naj uméjem,
Srce ránjeno ne vé.

J. K.

Obup.

Kadar teče dôba pôzna,
V nôči mirno sanja vsè,
Mnogokrat prikazen grôzna
V spálnici obišče mè.

Črno jo pokriva krílo,
Mrk obraz ji mrak temuí,
Le v desníci s čudno sílo
Meč nabrušen ji žarí.

J. K.

Popotni spomini.

Spisala Lujíza Pesjakova.

V.

Pozdravljála sem otóke,
Večna je na njih vzpomlád,
Večno jih pokriva cvetje
In iz njega gléda sád.

Zjutraj ob 8. uri sva sedeli v diligenci, zadovoljni, da je bila prazna in da sva tudi ostali jedini popotnici. Ali kako naglo se je nama skrhalo veselje! Koliko prijetneje za naju, ako bi bilo môči igrati po poti zopet nekakšno Offenbachovo ali Zajčevo opereto! Sedeli sva namreč v notranjem kočije in vozna vratca so bila narejena zadaj. Na stopico teh nesrečnih vratec se je med vožnjo vedno zaganjal neki človek in drzno gledal naju in najine kovčege. S kupéjem, kjer je bil konduktêr, bili sva po polnem ločeni, zaman vse klicanje na pomoč, ako se nama bi bilo kaj pripetilo.

Takšna vožnja na meji dežele banditov mi nikakor ni bila po godu. In tri in polu ure preživeti v tacem strahu! Dragi čitatelj bode umeval, kaj je bilo to! Umeva se tudi samó ob sebi, da nisem mogla gledati, opazovati in veseliti se, kakor po navadi. Vem, da je cesta držala od konca malo navkreber do malega Lago di Muzzano — da sva videli zapadni pritok luganskega jezera, da je solnce pekoče sijalo, da je okolína bila lepa, vse zeleno krog in krog, a da je bilo silno malo hiš. In ravno po hišah in vaseh sem si izgledala očí! Kako samotno mora tukaj biti po noči! Bog pomozi boječim ženskam, ki bi utegnile voziti se same v tako nespretno stvarjeni diligenci! —

Odskočil je zdaj drugi najinih ljubeznivih spremljevalcev, ki se je dolgo, dolgo z nama vozil, in kmalu je stal tretji, marcijalen mož, na stopici. Ko se je naju in najinih kovčegov nagledal, privleče nekaj iz žepa, solnčen žarek pade nánj, to „nékaj“ se svetlo zabliska in meni se storí kar temnó pred očmi — nož, dolg oster nož je! Še v drug žep seže — samokres se bode prikazal, izvestno — že sem čula besede „novce ali življenje!“, toda ne, hlebček črnega kruha pride na dan, mož si odreže velik kos in ga z najboljšim tekom pojé. Nekako umírila sem se. Približali smo se mostu v Ponte Tresi. „Buon viaggio, Signore!“ vzkliknil je marcijalni mož in izginil. Na oni stráni brega sva bili zopet na italijanskih tleh. Na meji v Fornaci so vtikali carinski služabniki nosove v najine kovčege.

Rešeni sva bili po sedaj tolovajev in morilcev, nizdolu smo šli v hitrem teku in pogled se je odpiral na Lago Maggiore.

Ob polu dvanajsti uri sva bili v Luini. Preradi sva ostavili voz, v katerem je nama pretila tolika opasnost. Kako sva se smijali, in kako sva bili ponosni, da sva jo tako hrabro premagali!

Luino je malo naselje, nežno ležeče na bregovji jezera. Na piazzi se vzdiguje kip Garibaldijev. Zopet junak svobode! Ali oni tam na bregu luganskem mi je mnogo, mnogo bolj simpatičen. V „Albergu di Posta" stregli so nama prav slabo za zeló drag denar. V juhi so plavali debeli gómbi, izrezani iz necega sivega testa, in cotteletti so bili tako črni in dišali so tako sumnivo, da nama je zadostilo videti jih samó od daleč — — ali, vrata se odpró in na pragu se prikaže bledi molčeči gospod! To neskončno zasledovanje najinih stopinj mi je že skôraj presédalo. Nervozna sem bila, menda od jedva prestane „opasne" vožnje in izpreletel me je mraz, videč kamenitega gosta. K sreči se mi je nasmihala na njegovi strani cvetoča žena. Poveretta, Poveretta!

O polu jedni uri sva stopili na parobrod S. Gottardo, neizogibljiva dvojica za nama, kakor vselej.

Lago Maggiore! Razvneta te pozdravljam v mislih iz nova in razvneta vzkliknem zopet: ti, ti si najlepše izmed jezer górenje Italije in če tudi vse tiskane in govoreče knjige svetá stavijo komsko jezero visoko nad-te. —

Že po velikosti in širjavi so druga jezera pravi otroci proti ti morju podobni planjavi. Da bi mogla dostojno popisovati čudesa denašnjega dné, a predobro vem: taka lepôta zasmehuje vsako besedo. Okó jo gleda, srce čuti, ali beseda je onemogla izpregovoriti jo. Morebiti bi zadostilo povedati, da ta dan je bil najkrasnejši izmed vseh, ki sem jih preživela v deželi, po kateri sem stoprav zvedela, kako lep je svet — — in vender me sili olajšati si kipeče srce z govorico. Kje li začeti, kje prestati v pohvali? —

Od konca gori v Švici še so obrobljeni bregovi z visokimi obrastenimi hribi in voda je zelena, a čim dlje tem bolj modro postaja in skôraj se izpreminja v bôjo najčistejšega ultramarina. In čez to valovito raván se razpenja oni čudapolni šotor, ki je sestavljen ves od zlata, od rož in od vijolic! Zapadno bregovje je najkrasnejša panorama, ki si jo je môči misliti. Drugo prijazno naselje se nasmiha za drugim izmed rôdnih brajd in oljčnih šum. Sasso die Ferro, zeleni gorski kolos, ki se tik jezera premo vzdiguje k višku, čuva nad Lavenom, lepim mestecem. Za zelenimi gorami, ki obdajajo bregovje, prikaže se zdaj Monte Rosa s petrobastim šapljem na ponosni glavi. Bližali sva se mestu Intru

in omamljena sem bila od čuda in blaženstva, kajti odpirala se je med hribi nenadno široka dolina in v vsi svoji krasoti, poslavljeni od solnčne svetlobe, stali so blizu, prav blizu pred nama Švicarski prevzvišeni plemenitaši! Blesteče krone so nosili in z demanti čez in čez pretkan je bil večni njih hermelin! Nájprvi se je pokazal mogočni Strahlhorn, potem triglavi Mischabel in za njim velikan Simplon z neizmernimi svojimi ledenimi planôtami. Južno nebó, najlepše jezero, rajsko-cvetoče bregovje in — večen sneg! Kje na zemlji je še najti združena taka čudesa? Mislim, da se z njimi svet ne more ponašati v drugič. Srce mi je vriskalo od veselja in ob jednem ga je polnilo sladko hrepenenje, kajti tako domače me je pozdravljal sneg tam na skalnatih stenah, in planine so mi bile tako znane, kakor bi jih bila že davno gledala — domovina, domovina, mila tvoja podoba je stala pred manoj! V največjih umotvorih stvarstva je tebe objemal željni moj duh! —

(Dalje prihodnjič.)

Vinska modrost.

Posnetke priobčuje J. Trdina.

18. Ko se je vinstvo po svetu razširilo, potrebovalo je nebeškega skrbníka in varuha. Sv. Peter skliče svetnike in jih vpraša, kdo bi hotel vzprejeti to veliko in imenitno dostojanstvo in službo. Vsi so se v jeden glas branili, ker so dobro vedeli, koliko greha bo prišlo iz vina, ki bi bilo izročeno njihovi skrbi. Sv. Peter velí: Ker se nihče za to čast ne oglasi, treba vadljati. Prinesel je v obeh rokah, da je komaj držal, cel kup kratkih slamic, med katere je vtaknil jedno dolgo in rekel svetnikom: Vlecite, kdor potegne najdaljšo slamo, moral bo biti vinski čuvaj, slab ali dober, kakor ga bo volja: na službo mu ne bo pazil noben priglednik ali vohun. Vsak svetnik vzame slamico, najdaljšo izvadlja sv. Urban. On se razsrdi in velí: Jaz bogme ne bom pospeševal pijanosti in razuzdanosti; grozdje bom gospodarjem tako varoval, da bodo lahko spravili svoj dobiček, velike posode ne bo treba omišljati zánj. Za jedno dobro letino jim bo prišlo pet, kdaj tudi deset slabih. Ker ni mislil zapustiti nebes zaradi te sitnosti, šel si je iskat hlapcev, ki bi skrbeli po vseh vinskih deželah, da trta ne bi mogla roditi nikjer predobro in preobilno, zlasti ne več let zapóred. V svojo

službo je vzprejel najhujše fante, ki so se nahajali na svetu. Ime jim je bilo: Pozebčev Pavel, Paležev Peter, Tóčarjev Elija, Oblakov Jarnej in Tičarjev Grega. Pavel se je trudil, da je trsje pozeblo, Peter je pošiljal na grozdje, ko je cvetelo (v drugi polovici rožnika) pogubljivi palež, Elija ga je pobijal s točo, Jarnej mu je delal škodo z oblačnim in dežévnim vremenom in kar je ostalo tem štirim, pozobali so do malega vse škorci, kósi in drugi ptiči, katerih je napodil Grega brez števila v vinógrade. Tako se je godilo takrat in tako je še dan denašnji. Neusmiljeni hlapci sv. Urbana so krivi, da grozdje le malokdaj prav dozorí in da so bogate vinske letine skoraj še bolj redke, nego bele vrane.

Opomnja. Hlapci sv. Urbana se zovó, kakor se vsak lahko domisli, po svetnikih, katerih god se praznuje tiste čase leta, ko so trte in grozdje v največji nevarnosti, da jih ne pokonča vreme. Jedini izimek je Tičarjev Grega, ki je dobil pridevek svoj od tod, ker se ženijo ptiči po narodni pravljici o sv. Gregorji.

19. Kurent se je porodil med javorovim drevesom in vinsko trto na prijazni Trški gori. Uboga, tamošnjim Dolenjcem neznana mati je iskala zaman botrov otroku svojemu. Obupno je zaječala: Ti ljudje so trji od kamena. Preljubi priči poroda mojega, zeleni javor in cvətoča trta! usmilita se vsaj vidva nedolžne sirote, bodita mojemu Kurentu botra in dobra prijatelja, ako mi je namenjena smrt, predno si bo mogel še služiti kruh s svojimi rokami. Javor in trta sta uslišala milo prošnjo jokajoče matere in jo potolažila. Javor ji velí: Naj si naredí tvoj sin gosli iz mojega lesa. Pele mu bodo tako čudovito zvoneče, lepo in ginljivo, da ga bodo vabili v bližnje in dalnje kraje, v kmetiške koče in gospôske gradove in hranili bolje nego brata in prijatelja. Vinska trta je dejala: Jaz botra pa bom skrbela, da bo prišel povsod, kjer koli bo godel, na mizo bokal za bokalom, za veselo uživanje vsi druščini in tudi njemu. Zaklinjam ti se, draga mati, da žeja ne bo nikoli morila Kurenta tvojega. Kar sta botra obljubila, pošteno sta tudi izpolnila. Predno je še dorastel, slúl je Kurent za prvega godca v deželi in bil deležnik vsake gostbe in veselice. Ni mu trebalo pasti krav in ovac, niti potiti se na polji. Živel je brez žalosti in skrbí, brez truda in žuljev. Nihče ni pojedel toliko mastnih záložkov, nihče popil toliko kupic sladkega vina, kakor slavni umetnik Kurent. Prvak vseh godcev bil je ob jednem tudi prvak vseh vinskih bratcev. Staro, jako verjetno poročilo trdi, da so podedovali neugasno žejo njegovo godci vseh vekov in narodov in tudi slovenski in to brez razločka, naj stanujejo in kratkočasijo svet na pisani deželi ali pa — v beli Ljubljani.

20. Sv. Urban je vprašal prijatelja Kurenta, če je zagodel ljudem že vse pesni in napeve, kar jih zna. Kurent je dejal: Vse, samó jednega še ne. Tega napeva pa zato nisem hotel igrati, ker bi poslušalce tako razvnel, da bi popili vse vino, ki ga imajo, prej nego v treh dneh in bi se tako naskakali, da potem štirideset dnij ne bi mogli nič plesati. Sv. Urban zavrisne veselo: Brate, povedal si mi krasno novico. Zdaj vidim, da bi se moglo vsaj to leto odpraviti pohujšanje, ki ga dela o svetem postnem času vino in kar je ž njim v zavezi. Lepo te prosim, zagodi Slovencem najboljšo kratkočasnico svojo, da jim poteče vino že pred pustom in bodo mirovali potem vsaj do Velike noči. Kurent obljubi prijatelju, da mu bo željo izpolnil, dasi ga je několiko skrbelo. Pustno nedeljo jel je hoditi od hiše do hiše, od vasí do vasí in gósti rojakom tako burkasto in radostno, tako sladko in zapeljivo, da so pili, jedli, vriskali, peli in skakali noč in dan, kakor da so pobesnili in zdivjali. Z vinom, pečenko in potvico so gostili vsakega brez razločka, prijatelja in sovražnika, domačina in tujca, berača in bogatina. Ostanke so polivali in metali po tleh, da so se napasli ž njimi vsi psi in mački, vsi vrani, krokarji in kragulji, kar jih je živelo takrat v dolenjski krajini. V svojem zamikanji in oduševljenji dali bi bili ljudje človeku, da jih je prosil, dušo, srce in časno in večno izveličanje svoje. Kurenta so iz neskončne hvaležnosti in veselosti skoraj zadušili z burnimi objemljaji in zdravijcami, katere je moral izpiti na svoje in njihovo zdravje. Njegovi ženi, kateri je tekel že deveti mesec, dajali so za cvrtje cele košare jajec in cele sode najslajše starine, da bi se tolažila in krepčala z njo v slabostih in težavah bližnje otročje postelje. Tako je prišel o splošnem pitji in petji, ukanji in rajanji najveselejši dan vsega leta, slavni pustni dan, katerega se najé in napije do sitega tudi tisti siromak, ki je trpel vseh dolgih dvanajst mesecev žejo in lakoto. Ali to leto pustni dan ni prinesel polnih miz nì kmetu nì gospodu, nì bogatašu nì revežu. V svojih brezumnih, dvodnevnih veselicah pojedli, popili in zatratili so Dolenjci vse, kar koli so bili pridelali in priredili boljšega. V kletih in hramih niso imeli več nì kaplje vina, v žitnicah nì zrna pšenice, v svinjakih nì jednega rilca, v kurnikih nì jednega kopunovega in puranovega kljuna. V tej prejšnje čase neznani revščini popraševali so se obupno, kdo jim je zakrivil to splošno bedo in sramoto. Od vseh stranij je donel isti odgovor, da je krivec vsi nesreči hudomušni Kurent, ki je s svojimi vražjimi goslimi zmešal ljudem pamet, da niso mogli nič misliti na potrebe bodočih dnij, tednov in mesecev. Srdita množica ga je zgrabila in obsodila, da ga treba še isti dan zabosti, truplo mu sežgati in je vreči v Krko, da je odnese v dalnji svet,

ker ni vreden groba v domači zemlji. Kazen se je zvršila na tanko tako, kakor je ukazal razkačeni narod. V nje spomin še dan danes Kurenta pustni večer v nekaterih krajih zabadajo, v drugih sežigajo ali pa mečejo v bližnjo vodo. Kurentova žena je porodila še tisto noč in drugi dan je šla iskat z detetom v naročji jokaje predrazega moža po vseh cestah in ulicah, po vseh lokah in dobravah. Na isti način ga išče vsako pepelnično sredo še dan denašnji. Tako je poginil stari Kurent, ali ta izguba se je brzo nadomestila, kajti je podedoval njegov sin, mladi Kurent, jasni um, goreče srce in spretne prste svojega slavnega očeta. Slovenske bajke in pustne šege ne bodo dale, da bi se mu pozabili godčevska umetnost, slana šaljivost in bistroumni domišljaji, s katerimi se je znal rešiti iz vseh stisk in nevarnostij na tem in celó na ónem svetu.

(Dalje prihodnjič.)

Gospod Janez.

Novela. Spisal Janko Kersnik.

(Dalje).

Drznil se ni, objeti jo in stisniti k sebi; — obstal je pri oknu in zrl venkaj v krasno poletno noč.

A nagnil se je vender k nji.

„Helena, me li ljubiš — kakor ljubim jaz tebe — Helena — ali me ljubiš?“ —

Ona je obrnila rudeči, solzni obrazek k njemu. Sedaj bi jo bil objel in poljubil, toda vstopila je teta.

Ostal je še nekoliko časa pri čaji, katerega je bila pripravila teta — v slovó, kakor je dejala — pa odšel je kmalu.

Helena ga je spremila do stopníc.

„Se li moreva videti jutri?“ vprašal je Peter ter prijel jo za roko. „Jaz sem prost, po polnem prost — ves dan — po noči pa odpotujemo.“

Deklica je malo premišljevala.

„Dà, dà,“ reče potem, „toda ne tu blizu — tam pri môstu morda, če hočete — če hočeš — takoj popoludné — in potem pojdeva čez Reno v Deutz; tam me nihče ne pozna — — popoludné torej, izgovorila se bom pri teti.“

„Dobro! Čakal bodem — — —“

„Lehko noč!“ hitela je ona, in pri tem je čutil Vran gorek poljub na ustnih. —

Druzega popoludné je pričakoval Peter dolgo, dolgo deklice svoje. Hodil je sem ter tja pred krasnim železnim mostom, ki veže preko široke Rene Kolonjo z mestecem na onem bregu ležečim; — imenuje se Deutz. Doma je bil vse opravil, kar je bilo treba, svoj kovčeg itak izročil že slugi, in sedaj je bil v istini prost do poznega večera, ko je odhajal železnični vlak.

Okolo štirih stoprav je prišla Helena — nekoliko razburjena in upehana po nagli hoji, toda vesela . . . . . .

Oklenila se je tesno roke njegove, in tako sta šla čez most, ne da bi bil kdo izpregovoril besedico.

„Kam pojdeva?“ vprašal je Vran onkraj mostú.

„Venkaj, venkaj iz mesta — tja proti onim góricam.“

Kmalu sta se sprehajala med krasnimi vrti, ki objemajo lepe vile po góricah na renskem bregu. Samotno je bilo tam, in onádva si tudi družbe želela nista. Sédla sta na klop pod košatim orehom, odkoder se je odpiral diven razgled na široko, v dolini pod njima tekočo reko, iz katere so odsevali rudeči žarki zahajajočega solnca.

Ali onádva nista zrla tja doli. Govorila sta o svoji ljubezni, o bodočnosti, o zopetnem svidenji — in pri tem je držal Peter deklico čez pas, in ona mu je stiskala desnico z obema ročícama.

„Ali boš čakala, da pridem zopet?“

„Moreš li vprašati?“

„In me ne boš pozabila?“

„Tebe? Nikdar, nikdar! Pa ti?“

„Helena!“ — — — —

Zmračilo se je, ko sta se vračala domóv. Pred hišo, kjer je stanovala Helena, sta se ločila; deklica je tiho jokala, a tudi on je le zašepetal: „Z Bogom, z Bogom, Bog te obvaruj!“ — — —

Za tem sta si pridno dopisovala. Vran je končal vse pravniške studije in izpite ter je bil skoraj imenovan pristavom pri sodíšči blizu Dunaja. Tedaj mu ni bilo v mislih vračati se v domovino, kajti razven brata tam ni imel več sorodnikov. Roditelja sta mu bila že pomrla.

Prvi dopust, katerega je mogel doseči, porabil je v to, da je potoval zopet v Kolonjo. Tam je našel vse, kakor je bilo pred tremi leti, le Helena se mu je dozdevala krasnejša in milejša, nego li prej. Teta je bila bolehna, toda vznemirjala še ni bolehnost nikogar. Tedaj je

Vran snubil Heleno svojo pri teti in dogovorili so se, da se bosta pol leta potem poročila.

Srečen in vesel se je vračal Vran po minulem dopustu iz Kolonje ter doma jel pripravljati, kar je bilo potrebnega za novi stan. V nekaterih tednih pa mu piše Helena, da je teta po kratki bolezni umrla, in da je ona, ker sama ni mogla ostati, prevzela službo odgojiteljice v plemenitaški rodbini za kratek čas, ki ju še loči od poroke.

Vranu poslednja novica ni bila po volji in najrajši bi bil takoj šel po nevesto svojo, toda druge okolnosti niso dopuščale tega; vztrajati je trebalo še nekoliko mesecev.

Odslé pa so dohajala njena pisma vedno redkeje, in ko ji je Peter to malomarnost očital, izgovarjala se je, da ima preobilo pôsla. Vran je bil nekoliko vznemirjen, vender hudega ni slutil. Ljubil je Heleno z vso strastjo, katere je zmožna prva mladeniška ljubezen.

Pa zdajci je Helena opustila pisma; ves mesec ni bilo nobenega, navzlic temu, da je Vran napósled v silnem nemiru pisal sleharn dan. Pet tednov pozneje pa je došel zopet list od nje. Peter ga je vzprejel v pisárni, ali kakor ga je še malo prej silno želel — vender se ni upal čitati ga takoj. Doma stoprav v svojem stanovanji je razgenil pismo s tresočimi prsti. Čital je je dvakrat, trikrat — iz prva tiho, a potem glasno, skoraj kričé, in potlej je planil kvišku ter kakor besen divjal po sobi.

Pismo pa je bilo táko-le:

„Ljubi moj, odpusti mi! Jaz sem danes žena druzega; — usojeno mi je bilo tako! Ne povprašuj po meni in pozabi, kar je bilo, kakor izkušam pozabiti jaz. Odpusti mi in ne zaničuj me!

Helena.“

Z divjim grohotom se je ustavil Vran zopet pred mizo, na katero je vrgel pisanje.

„Tja se popeljem, takoj, takoj, za njo, in potem“ — krčevito je stiskal pesti svoje.

Isto noč ni zatisnil očesa, a vender je bil druzega dné mirnejši. Premišljeval je vse hladnokrvneje ter polagoma privadil se tudi temu hudemu udarcu.

Po Heleni ni pozvedoval. Nameraval je iz početka odgovoriti ji, ali tudi to je opustil. V vztrajnem delu je izkušal pozabiti prvo svojo ljubezen, in poleg tega je jel uživati življenja slast, kolikor sta mu dopuščala — čas in skromno imetje. Pa tudi to ga je minulo. V dveh letih se je izpremenil v resnega mirnega moža, kakeršnega smo ga spoznavali v prvih poglavjih te povesti. — — —

Danes pa — to srečanje!

Tujka, katero je bil ugledal v gozdu nad kopeljo, ta tujka je bila — Helena.

IV.

Napótil se je bil proti vasì. Ali kakor hitro je še malo prej ukrenil, da ostavi takoj kópel, da se izogne vsakemu snitju z óno ženo — tako naglo se mu je omajal ta ukrèp; prejšnji mir se mu je zopet povrnil, ko je korakal proti krčmi, kjer sta se bila ločila z Ivaničem.

„Haha, česa se mi je bati! Iskal je ne bodem, pa če jo srečam — tudi ne bom povešal očij. A kaj dela tu, kako je prišla semkaj — semkaj v te kraje?“

Tako je premišljeval in poslednja vprašanja so ga jela vedno bolj zanimati.

V krčmi je sédel k mali mizi pri oknu, kjer je bilo prostora samó za dva gosta. Vran si ni želel družbe. Ivaniča, ako dojde, bi še prebíl.

In res mu ni bilo treba predolgo čakati. Prišel je skoraj, toda ne sam. Vran ga je v silno začudenje svoje ugledal v družbi ónih dam in gospodov, katere je bil malo prej srečal v gozdu. Pozdravil je uljudno sodníka, in tačas je obrnila tudi Helena svoj pogled vánj; zdelo se je ónemu, da se je malo zarudela.

Vsa družba si je izbrala svojo mizo v górenjem konci prostorne gostilniške sobe. Helena — bodi si slučajno ali navlašč — séla je tako, da je pregledovala lehko vso sobo, torej tudi prostor, kjer je sedèl Vran.

Tega je obvzela nekakšna mrzlica; nemožno mu je bilo ostati mirnemu, in da bi udušil in utopil rastočo razburjenost, izpraznil je zapóred dva kozarca vina; potem se je obrnil v stran ter zrl venkaj skozi okno na široko cesto, kjer je veter vzdigal goste oblake sivega prahú. O pogovoru ónih pri nasprotni mizi ni mogel mnogo čuti, le Ivaničev kričeči glas bìl mu je vedno na uho. Zdelo se mu je, da naziva óni jedno gospíj „baronico“, pa spoznati ni mogel, kateri velja ta naslov. Govorili so sedaj nemški, le časih, kadar je Ivanič umolknil, čula se je francoščina.

Nekolikokrat je obrnil sodník svoj pogled tja gori, in vselej so se srečale oči njegove s Heleninimi. In čudno! Oni pikri izraz zaničevanja in sovraštva, kateri mu je prej sijal z lica, izginil mu je polagoma in se umeknil mehkemu, tožnemu. Kako živo mu je stopil v spomin óni krasni popoludan, ko sta se sprehajala s Heleno med vrti na renskem

bregu, ko jo je tresočo se in hrepenečo poljubljal in stiskal k sebi — pod njima v dolini pa so se žarili valovi veličastne reke v večernem solnci! In pozneje! Ko jo je bil obiskal čez malo let, kako srečna, kako polna najslajše nade sta bila tedaj! In potem óno grozno pismo!

Tu so se mu zopet krčevito stisnile pestí.

Sklenil je počakati Ivaniča, da se bode ločil od óne družbe; pozvedeti je hotel še danes, kje biva sedaj Helena, in kako je prišla v to kópel in vse drugo, kar koli vé Ivanič o nji. Čul je tudi, da so óni ukazali upreči, a Ivanič tega ni storil. In res je stala kmalu potem lepa kočija pred gostilno, v katero sta bila upražena dva velika konja. Njijina oprava kakor kočijaževa livreja — vse je bilo elegantno in po najnovejši šegi.

Družba je vstala in Ivanič jih je spremil do vozá, pri izhodu pak mignil sodníku, da se vrne takoj.

„No, je li to Vaša Rusinja?“ déje Vran s posiljenim nasmehom, ko prihití óni zopet v sobo.

„Oh, Bog váruj! To niso tujci, to so domači ljudje!“ zavrne Ivanič.

„Oh, kaj — domači? Ni mogoče!“

Sodník se je silno čudil, a vender ga je obhajal nekak čut zadoščenja, tihega, a rastočega veselja.

„Zakaj ne? Ker govoré francoski in nemški? To dela vender vsak — kdor zna in more!“

Sodníka je jezilo Ivaničevo modrovanje.

„Povedite mi vender — kdo je — kdo so ti ljudje“, reče nestrpljivo.

Oni se je pazljivo ozrl vánj.

„Kdo vé, — kdo vé? Se li zanimate zánje — oh! Za malo baronico Heleno morda, ki je sedela Vam vis-à-vis in itak mene povpraševala, kdo in kaj ste — Vi! Ha, ha, kdo vé, kdo vé?“

Ivanič se je veselil bistroumnosti svoje.

„Pustite burke!“ zavrne ga Peter skoraj osorno, toda uvidel je takoj, da s tem pri človeku Ivaničeve bire ničesa ne opravi. Jel se je torej sam šaliti.

„Vi bi me vender predstavili — pa morda se bojite konkurence.“

Ivanič je odgovoril z zaničljivim smehom.

„Zakaj mi tega niste prej povedali. Kdo vé, kdo vé?“

„Pa čakajte — peljiva se tja — jutri, pojuteršnjem, kadar hočete. Vedite, ti so blizu od tu z Rudnika. Oni plavolasec — to je baron Milde, nemški baron, Prus — tam od Rene nekod je doma — pa huj!

— to Vam je klerikalec — čudno, da Vam gospod Janez ne pripoveduje o njem.“

„Je li on znan ž njim?“

„Se ve da — na Rudnik, v grad imate komaj tri četrti ure hodá!“

„Oh!“

Ivanič si je užigal smodko, sodník pa je nestrpljivo sukal kozarec med prsti.

„No — in óni — drugi?“ sili Peter.

„Oni? To je pa baronov svak in žena njegova, Mildejeva sestra. Prišla sta tudi od tam nekodi — kdo vé, kdo vé, — tam od Rene, in ostaneta menda ves mesec na Rudniku.“

Zdaj je vedel Peter, da je Helena — baronica Mildejeva.

„Kako so prišli ti Nemci sèmkaj?“ vpraša na videz malomarno, a v istini s silnim hrepenenjem, zvedeti kaj več o nekdanji ljubici svoji.

„Kako? kdo vé — kdo vé! Denar ima ta pruski junker, in kupil je pred tremi leti graščino rudniško ter jo drago plačal. Tudi mojo je kupoval — pa kdo vé, kdo vé?

„Ali imata kaj — kaj otrók?“ vprašal je Vran. Sam ni vedel, zakaj mu je tako tesno postalo pri tem vprašanji.

„Oh — nič — nič! Pa — kdo vé, kdo vé?“

Ivaniču se je zdaj to njegovo vedno „kdo vé, kdo vé“ tako smešno zdelo, da se je glasno zagrohotal.

„Torej — kedaj pojdeva tja — na Rudnik?“

„Ne vem; dopust mi poteka — pa morda pojdem z župnikom tja!“

„Oh, se vé da! Morda mislite, da Vas bo gospod Janez bolje priporočil. Pri baronu — klerikalci pač — pa pri lepi baronici?“

Petra je jezilo to besedičenje.

Domislil se je tudi, da bode treba Janezu iti naproti, in poslovil se je pri Ivaniči, kateri je nameraval ostati še do večera v kopéli.

Naglim korakom se je vračal Peter po cesti, po kateri je bil prišel zjutraj, pa kako povsem drugačen je bil sedaj duševni njegov položaj, nego zjutraj.

„Helena, Helena!“ šepetala so mu sto in stokrat ustna, ne da bi bil sam vedel za to, in vse misli so se mu vrtele krog vprašanja: „Ali pojdeš tja?“

„Pojdem, pojdem!“ sklenil je napósled ter švignil s palico po robidovji ob cestni meji, da so ovijače odletele.

In s tem sklepom se mu je povrnil tudi prejšnji mir. Povpraševal se ni, kaj namerava s takim pohodom, kaj mu bo hasnilo, trgati stare rane in mučiti celó njo, ki je morda itak trpela; do vsega tega mu ni bilo.

„Naj bo, kar hoče!“ dejal je, in s tem se je izročil brezpogojno usodi svoji. . . .

Janeza ni dolgo čakal, prisédel je na voz in pripovedovala sta si med vožnjo drug drugemu o svojih denašnjih zabavah. Sodník se vé da ni razodel skrivnosti svoje, toda povedal le, kar je zvedel po Ivaniči.

„Jaz se nisem domislil teh Mildejevih,“ omenil je župnik, „če ne bi te bil že peljal tja. Znan sem tam, in dobri ljudje so to.“

„Torej pojdiva jutri ali —“

„Kadar hočeš!“ —

Pri večerji Peter ni bil zgovoren in odšel je kmalu v svojo sobo; zaspal pa — dolgo ni.

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

XII.

Književna zgodovina Slovenskega Štajerja.

Spisal Ivan Macun. Založil in na svetlo dal pisatelj. V Gradcu. 1883.

„Ta knjiga, ki je že toliko let strašila po slovenskih novinah, prišla je v Gradci na svetlo in gotovo je bode iz vsega srca vesel vsak prijatelj naše književne in kulturne zgodovine, če se bode tudi marsikdo zadeval ob to ali ono hibo, osobito jezikovno . . . . Pregledali smo jo toliko, da jo moremo z dobro vestjo priporočati slovenskemu občinstvu. Vsak bode našel v nji mnogo novega, zanimivega književno-zgodovinskega gradiva.“

S temi besedami je bil omenjeno knjigo naznanil „Lj. Zvon“ (1883, štev. 6., str. 402). Ker se bode to poslednje književno delo zdaj že pokojnega prof. Macuna (umrl 27. okt. 1883.) med čitajočim našim občinstvom, mislim, težko tako razširilo, kakor bi bilo želeti: to mi naj bode dovoljeno, da podam tu najpreje ob kratkem pregled vse knjige, „ki nam“ — zopet po besedah „Lj. Zvona“ (1883. 11. 729.) — „v nekoliko nedovršeni obliki podaje mnogo zanimivega in deloma čisto novega gradiva“; a potem ji hočem pridejati nekatere opazke oziroma dodatke, kolikor sem mogel še zaslediti o tem predmetu.

1.

V „Pristopu“ str. 1—9. govorí pisec I. o jeziku nemškem in latinskem, kateri je bil iz prva pri nas v rabi; zatem razpravlja II. o raz-

vitku národne ideje na slovenskem Štajerji, kjer omenja tudi nekaj ob „ilirizmu“ ter namišljanem „vseslovanskem“ jeziku; napósled III. razdeljuje vso tvarino svojega spisa, in to na tri vrste.

V prvi vrsti na str. 10—62. predočuje nam pisatelj kronologično „one učenjake, ki so največji del se posluževali latinščine ali pa nemščine, -- tedaj čas in delovavce na duševnem polju, kojim néje bil namen naroden, slovanski, nego mednaroden, splošen“, in to v dveh dobah: *A.)* do leta 1700, *B.)* do leta 1830. Ti so: *A.)* Sv. Viktorin, škof v Ptuji † 303; Tom. Prekokar (Ferlower) rojen v Celji, umrl 1496, G. Briccius iz Celja, A. Perlah iz Svičine, P. Muhič iz Celja, B. Kuripešič iz Gornjega Grada, F. Montegnana iz Celja, P. Merkas iz Ljutomera, J. Ostrich iz Radgone, E. Śpicig iz Maribora, A. Zehetmayer iz Radgone, E. Vols iz Radgone, Krasnik iz Konjic, E. Ferlinc iz Jarenine, E. Ślozgo iz Maribora, J. Frey iz Celja, J. Gründel iz Maribora, A. Maurisberg iz Celja. *B.)* J. S. Popovič od Vojnika, J. Geist iz Ljutomera, J. Bartolotti iz Konjic, M. Brdnik iz Slov. Gradca, K. Tirnberger iz Ptuja, K. A. Kleinmond iz Maribora, G. Rojko od Sv. Petra pri Mariboru, A. Luby iz Laškega trga, Fr. Gmeiner iz Studenic, Fr. Neupauer iz Maribora, J. Leuzendorfer iz Laškega trga, A. Košak iz Celja, L. Löw iz Maribora, Kastelic iz Maribora, J. A. Sunko iz Slov. Gradca, A. Turtltaub iz Maribora, Š. Povoden od Svičine, M. Eisl iz Radgone, J. Domajnko od Radgone in J. Knolc iz Ljutomera.

V drugi vrsti opisuje nam pisatelj od str. 63—158. one „može in predmete, kojim je namen delovanja narodni jezik“. Ti so razdeljeni na štiri dobe: *A.)* do 1800, *B.)* do 1830, *C.)* do 1830, *D.)* do denašnjih dnij. Naj tudi té navedem vsaj po imenu, rodišči in stanu. Glavni, o katerih nam se podaje daljši ali kračji životopis in primerna océna njihovih spisov, so našemu pisatelju ti-le: *A.)* Jožef Hasl, rojen v Celji, jezuvit (in župnik v Dolu) 1770,*) Franc Gorjup roj. v Celji, (komisar ali dekan pri Novi Cerkvi) 1770, Anton Breznik, beneficijat v Žalci 1789, Janez Goličnik, roj. v Mozirji, župnik v Grižah 1792, Andrej Reja, roj. v Korminu (na Goriškem), župnik v Zibiki in v Š. Mariji 1801, Janez Pavel Ješenak, roj. v Slov. Gradci, župnik v Ulimji, stolni prošt pri Sv. Andreji 1821, Mihel Zagajšek (Georg Sellenko), roj. na Ponikvi, župnik na Kalobji 1791, Leopold Volkmer, roj. v Ljutomeru, kaplan na Ptuji in potem priSv. Vrbanu, † 1814; *B.)* Janez Nep. Primic, roj. v Zalogu (na Kranjskem), učitelj slovenščine na liceji v Gradci, 1812, 13,

*) Številke pomenijo, katerega leta je dotični pisatelj kaj pisal ali na svetlo dal — kolikor Macun omenja; vender vseh letnic ne beležim tu pri vsakem.
Pis.

I v a n L. Š m i g o c, roj. pri Sv. Andreji v Halozah, oskrbnik ptujske graščine, 1812, Š t e f a n M o d r i n j a k, roj. v Središči, župnik pri Sv. Miklavži bl. Ljutomera † 1827, A n d r e j G u t m a n, roj. bl. Radgone, župnik pri Sv. Jakobu v Slov. Goricah, 1838 idr., A n t o n K r e m p e l j, roj. pri Radgoni, župnik pri Mali Nedelji, 1833, 39, 44, P e t e r D a j n k o, roj. bl. Radgone, napósled dekan pri Veliki Nedelji, 1824 itd. 44, J o ž e f L i p o l d, roj. v Mozirji, župnik v Rečici 1810, 50; *C.)* D r a g o t i n Š a m p e r l, roj. pri Sv. Vrbanu, stud. filozof. v Gradci 1838 idr., S t a n k o V r a z, roj. pri Svétinjah, stud. jur. v Gradci 1839, potem pisatelj v Zagrebu, A n t o n M u r k o, roj. pri Sv. Rupertu v Slov. Gor., stud. v Gradci 1832, 33, napósled dekan v Hočah, O r o s l a v C a f, roj. pri Sv. Trojici v Slov. Gor., † beneficijat na Ptuji, 1851, 53, 73, 74, F r a n c M i k l o š i č, roj. pri Ljutomeru, prof. vseučiliški v Gradci in na Dunaji, 1840 itd., J o s i p M u r š e c, roj. pri Sv. Bolfanku v Slov. Goric., kaplan na Ptuji, potem prof. veronauka na realki v Gradci, 1847, 50, 67, Š t e f a n K o č e v a r, roj. v Središči, doktor medic. v Podčetrtku in v Celji † 1883, L o v r o V o g r i n, roj. pri Sv. Trojici v Slov. Gor., napósled stolni prošt v Mariboru, 1853, 63, M a t i j a P r e l o g, roj. bl. Ljutomera, dr. medic. v Mariboru, 1864, D a v o r i n T r s t e n j a k, roj. pri Sv. Juriji pri Ščavnici, sedaj župnik v Starem Trgu poleg Slov. Gradca, 1839 itd., I v a n M a c u n, roj. pri Sv. Bolfanku v Slov. Gor., prof. gimn. napósled v Gradci, 1850 idr., A n t o n M a r t i n S l o m š e k, roj. na Ponikvi, napósled knezo-škof lavantinski, 1832 itd., V a l e n t i n O r o ž e n, roj. pri Sv. Juriji pri južni železnici, bivši kurat pri Sv. Martinu bl. Gornjega Grada, 1833 itd., J o ž e f H a š n i k, roj. v Tribunjah bl. Vozenice, napósled župnik pri Sv. Juriji ob juž. želez., 1836 itd., J o s i p D r o b n i č, roj. pri Sv. Hemi kraj Sotle, duh., gimn. učitelj v Celji in v Gradci, 1849, 50, I g n a c O r o ž e n, roj. v Laškem Trgu, sedaj kanonik v Mariboru, 1854; *D.)* J o ž e f K r a j n c, roj. v Škalah 1848, bivši slov. učitelj obč. drž. zakonika, dr. J a k o b R a z l a g, roj. pri Mali Nedelji, advokat, 1851, 62 itd., B o ž i d a r R a i ć, roj. pri Sv. Tomaži bl. Vel. Ned., sedaj župnik pri Sv. Barbari v Halozah, 1852 itd., F e r d o K o č e v a r, roj. v Žalci, računski revident v Zagrebu, † 1878, J o ž e f I s k r a č, roj. na Frankolovem, 1863, J o s i p Š u m a n, roj. pri Sv. Ani v Slov. Goric., zdaj prof. gimn. na Dunaji, 1863 itd., J a n k o P a j k, roj. pri Sv. Petru (katerem?), zdaj prof. gimn. v Brnu, 1862 itd., A n t o n K o s, roj. pri Sv. Križi poleg Slatine, zdaj tajnik pri banskem stolu v Zagrebu, dr. I v a n G r š a k, roj. pri Sv. Petru pod Svet. Gorami, zdaj notar v Ormoži, 1865 idr., M a k s P l e t e r š n i k, roj. v Pišecah, zdaj prof. gimn. v Ljubljani, 1865 idr., dr. J o s i p V o š n j a k, roj. v Šoštanji, zdaj v Ljubljani, 1866 idr.

in Jakob Gomilšak, roj. pri Sv. Bolfanku v Slov. Goric., zdaj nemški pridigar v Trstu; — ter še nekateri pisatelji v raznih časopisih in novinah, kakor Baš, Fasching, Fekonja, Flegerič, dr. Glaser, Holz, dr. Križan, dr. Pajek, dr. Ribič, oba dra. Srnca, dr. Šket, Štiftar, Hubad, dr. Turner, J. Žuža, Wiesthaler, Žolgar itd., pa Jos. Šubic (roj. v Mokronogu na Kranjskem, umrl v Mariboru 1861)

V tretji vrsti omenja pisatelj *A.)* Časnike in *B.)* Narodno pesništvo, str. 159—174. *A.)* Časniki so: *a*) novine: „Celske slovenske Novine" 1848, 1849, in „Slovenska Čbela" v Celji 1850, a v Mariboru: „Slovenski Gospodar" od 1867. l. (uredniki dr. M. Prelog, Dr. J. Ulaga, dr. L. Gregorèc), „Slovenski Narod" (urednik A. Tomšič) 1868 do 1872., „Zora" (ured. Trstenjak, Pajk), „Slovenski Učitelj" (ured. Iv. Lapajne) in „Popotnik", iz prva v Celji, (ured. J. Lopan), potem v Mariboru (ured. M. Nerat); *b*) letniki: „Drobtince", almanah „Zora jugoslavenska" 1852, 53 izd. Razlag s sodelavci, zabavnik „Nanos" (izd. J. Vijanski), almanah „Lada" (izd. marib. gimnazijalci) 1864, in nekateri programi gimnazije mariborske in celjske t. j. slovenski spisi v njih; potem *c*) „Deželni zakonik", Razlagov „Pravnik" in Gršakova „Čitalnica". *B.)* V narodnem pesništvu se imenuje Jurij Vodovnik in nekateri nabiralci slovenskih národnih pesnij (v Štajerski).

Kot sodelavci „Drobtinic" se posebe omenjajo: Mihael Stojan, roj. na Teharjih, napósled dekan v Braslovčah, 1842 idr., Matija Vodušek, roj. v Dramljah, opat v Celji, 1848 idr., Jožef Rozman, roj. pri Sv. Martinu bl. Kranja, napósled dekan v Konjicah, 1851 idr., in Franc Kosar, roj. v Braslovčah, sedaj kanonik v Mariboru, 1863 idr. (Zakaj pisatelj teh ni uvrstil že med prej imenovane, ne znam; saj so i ti sestavljali ter izdali tudi druge, samostojne spise in ne samó le v onih knjigah).

Izmed drugih pisateljev še se kratko omenjajo: Šrol, dr. Ulaga, Žličar, Ciringer, Ripšl, Oliban, Majciger, Fel. Globočnik, Arlič, Virk, J. Bohinec. K tem pak še pod črto petnajst sodelavcev pri knjigah „Družbe sv. Mohora": P. Cizej, J. Gomilšak, Fr. Hubad, Fr. Jančar, Jos. Karba, Fr. Kosar, dr. J. Križanič, J. Majciger, dr. J. Srnec, J. V. Slemenik, J. Steklasa, M. Valenčak, J. Virk, dr. Vošnjak in J. Žitek.

V „Dodatku" napósled str. 174—179. govorí se še nekaj malega ob umetnikih, posebno o bratih Ipavcih, skladateljih. —

Kakor iz „Predgovora" pozvédamo, namenjen je bil ta spis Macunov iz prva za knjigo „Slovenski Štajer", katero je začela izdavati „Matica

Slovenska"; no po raznih nezgodah ga je izdal pisatelj kot samostalno delo. Posvečena je „Književna zgodovina Slovenskega Štajerja" vitezu dr. F. Miklošiču, a za motto, t. j. začetek, kakor tudi za konec, „Odstop", rabi ji nemški citat.

Toliko v pregled Macunove knjige „Književna zgodovina Slovenskega Štajerja", o kateri še naj tu stojé besede D. Trstenjaka: „Obilo zanimivega gradiva je g. pisatelj z velikim trudom nabral. Predložil je svojim rojakom obraz dušnega razvitka štajerskih Slovencev in pokazal, da mali slovensko-štajerski narod ima mnogo mož, kteri služijo njemu in znanosti na čast in slavo. Starejši in mlajši rodoljubi bodo spoznali marsikterega svojega učenega zemljaka, o kterem še dosle nič slišali niso. Starejše rodoljube bodo njihova slavna imena s ponosom, mlajše pa z navdušenjem navdajala" („Kres", 1883. 6. 327). And. Fekonja.

(Konec prihodnjič.)

Senánus redivivus.

„Kdor molčí, desetim se odgovorí", veleva národna prislovica, vender vselej človeku ni molčati, zlasti ne, kadar mu ne gré zgolj za osebo svojo, nego če ima zagovarjati znamenitejšo stvar, o kateri je po najboljšem uverílu poslal med svet svojo misel natisneno.

Nekov g. T. Črv je v podlistku 205. štev. „Slov. Naroda" pod naslovom „Nekaj o Preširnu" izkušal ovréči trdno uverílo moje, da je Prešírnu pri zlaganji njegovega „Senána" rabila angleškega pesnika Tomaža Moora zabavljica „St Senanus and the Lady" v tóli, da je posnél iz nje misel vodníco, katero je vrhu tega mnogo estetičneje zasukal, nego li je storil angleški pesnik sam.*) G. Črvu se namreč „mní", češ: tako isto bi se lehko reklo, da je proti Kopitarju napérjeni ostri sonet Prešírnov posnétek Puškinovega „Sapóžnika", dasì sta oba pesnika vzela sámo príliko iz Plinija. „Bi-li ne bilo možno, da bi bila tudi s „Senánom" taka? . . . ." misli dalje g. Črv s „prijatelji" svojimi ter pripoveduje, da je po raznem povpraševánji stoprav pred nekaterimi meseci dobil na ogled Prešírnovega „Senána" rokopis, „koji je sedaj v rokah gospoda profesorja na učiteljišči V. Z.", a kar je najvažneje: „ta „Senánus" ima s konca opomnjo, če se ne motim: „Acta sanctorum" in poleg je zapisana óne knjige stran, na katerej naj se nahaja snov naše „legende" — tako završuje podlistek

*) Glej „Ljublj. Zvon", I. str. 312.

svoj g. Črv, ki tudi izreka, da ne pozná rokopisa Preširnovega, kar vender po mislih njegovih „za našo stvar né posebne važnosti, kajti kdor ga je pisal, pisal ga je izvestno*) po pesnikovem rokopisu."

Ukrênil sem bil iz prva molčati na ta književni poúk g. Črvá, a ker se tiče stvar čestí nesmrtnega pesnika-velikana slovenskega, odgovarjam g. Črvu to-le:

Naj je vzel Preširen jedro svojemu sonetu: „Apél podobo i. t. d." iz Plinija ali iz Puškina, to ni v nikakeršni bistveni zvezi s poródom „Senánovim", niti je dokaz, ki bi ovrgel „hipotezo" mojo, da je dal angleški „Senanus" povod „Senánu" slovenskemu. V kóli je Preširen védel glas ruščini, tega ne znamo; ali da je bil mojster v angleščini, kakor malokateri književnih vrstníkov njegovih, svedočijo nam koreníto odlomki Byronove „Parizine", dasì ne še po polnem oglajeni po roki njegovi. Kako li se zatorej upa trditi g. Črv, „kà né imel Preširen, zlagajóč „Senána", pred sôboj angleškega pesnika," nego: „Acta sanctorum?" Kolikor je meni znano, in sicer iz najboljšega izvôra, rêči smem, da se naš genijalni Preširen ni preveč zanimal za asketično berílo, in navzlic tisti opomnji, katere se g. protívnik moj tako zmagonosno oklepa, povém mu, da ométanje njegovo uveríla mojega nì najmenj ni omajalo!

G. Črv je očitno povedal, da ne pozná rokopisa Preširnovega. Ta izpóved služi njemu le v kvaro, kajti svedoči, da se mož ne bavi sósebno z najnovejšo leposlovno književnostjo našo, sicer bi bil izvestno pogledal v Stritarjev „Zvon" 1879. l., str. 73, kjer se nahaja facsimile odlomka Preširnove pesni „Romarska". Ako g. Črv ni utegnil ali morebiti hotel pokazati tistega rokopisa nobenemu veščáku, ki bi ga bil z lahka poučil, je li Preširnov ali ni, spoznal bi bil brez nobene dvojbe in brez vsake teže neprístnost njegovo že iz primerjanja z omenjenim facsimilom! Tako je. Tisti rokopis „Senánusa", kateremu gospodar zdaj ni gosp. prof. V. Z., nego gosp. Fr. Levec, ki ga je meni prijaznivo izročil v porabo, nikakor ni Preširnov, temveč — dra. Jan. Bleiweisa, čegar peró je tudi na konci pripisalo opomnjo: „Acta Sanctorum Hiberniae pag. 610."**) A da rokopis ni Preširnov, nego dr. Bleiweisov — kar sem spoznal takoj na prvi pogled sam in kar sta mi potrdila gosp. skriptor Levstik in hči pesnikova — to se vsaj meni vidi posebno važno. Ni me sicer volja preiskavati, kaj je navêdlo dr. Bleiweisa, da je svojeročno prepisal baš „Senána", (o katerem mi je slavni pokojnik nekoč tudi pisal in kateri se po rokopisu njegovem, zlasti v interpunkcijah, nekoliko loči od ónega

*) Ali če tudi vestno, to se vpraša. Pis.

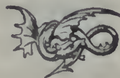
**) Ta rokopis je našel učit. pripravnik g. Alojzij Eberl v neki knjigi iz ostalíne umršega ljubljanskega zvonárja Antona Samasse. Pis.

v 5. zvezku „Čebeličnem,") ali da je on tudi pripisal opomnjo, ki je „Čebelica" nima, in da stojí v ti opomnji dostavek „Hiberniae," tega nikakor ni prezréti!

Angleški pesnik Tomaž Moore je bil namreč porojen Dublinec, zatorej Irec, ki je brez nobene dvojbe dobro poznal dotično duhovno knjigo.

Ako se g. Črv prav spomina, trdil nisem jaz nikjer in nikoli, da je Preširen, pišóč „Senána" svojega, imel „pred sôboj" Angleževo pesen, ali, da je Preširen dobro poznal angleško mático „Senánovo", o tem svedóči slovenska pesen sáma, če se s Preširnovim delom primerjata mática in prevod moj. Naj je poiskal Irec snov v „Acta Sanctorum Hiberniae", iz tega ni smeti še ukrépati, da je tamkaj zajél tudi Preširen misel svojo. Kdor se bavi s književno zgodovino še drugih narodov, nego li svojega, znan mu bode še kater takšen slučaj.

In končno povem v potešílo g. Črvu in „neverojetnim" prijateljem njegovim še nekaj. Predno sem poslal to nesrečno „hipotezo" v tiskarno, posvetoval sem se o nji pismeno in z živo besedo ne le s pesnikovo hčerjó, temveč tudi z gospodi: Stritarjem, Levstikom in Grassellijem, toda nì hči Preširnova, nì kateri omenjenih veljákov mi ni izkušal ométati po dobrem premisleku zadobljenega uveríla mojega, ki mu ostanem kakor doslé zvest takisto še v bodoče. Jos. Cimperman.

Slovenski glasnik.

Nove knjige. Molitvenik za dijake. Češki spisal Anton Mužik. Poslovenil Franjo Marešič. Natisnili in založili J. Blaznikovi nasledniki v Ljubljani 1884, mala 8, 276 str. Cena 1 gld. 10 kr. Ta naši šolski mladini jako dobro došla knjiga se sme v vsakem oziru, bodi si gledé vsebine, bodi si gledé oblike, izvrstna imenovati; ne samó z verskega, tudi z narodno-domovinskega stališča je vredna vsega priporočila. Zatorej želimo, da bi jo imel v rokah vsak slovenski dijak. Obširneje bode o nji brez dvojbe poročal gospod, ki je letos v našem listu priobčil zanimivi „Pogled na cerkveno književnost slovenskó l. 1883", in kateri nam je obljubil spisati jednak članek tudi o naši cerkveni književnosti l. 1884. Čudimo se le, da je g. Marešič, ki piše v obče tako pravilen jezik, kakor ne vsak njegovih duhovnih tovarišev, v Očenaši in Češčenamariji pridržal nekatere grde germanizme, kakor našim dolžnikom, ne vpelji, gnada, žegnana itd., ki gotovo neprijetno motijo vsakega Slovenca, komur je jezikovni čut količkaj razvit. Pisateljev zagovor na 268—270. str. nas ni mogel uveriti, da je s tem pravo pogodil; kajti nemški Valvasor, kakor Ostromirovo evangelije sta nam premalo klasični priči njegovemu dokazovanju. Mislimo, da nič ne škodi svetosti molitve, ako molimo „milosti polna", a ne „gnade polna"

in kar se tiče besede „žegnana“, pripovedoval je pred dvema letoma duhovnik v cerkveni prilogi „Slovenskega Gospodarja“, da je že pred mnogimi leti, ko še nihče ni mislil na to, da bi naše molitve jezikovno čistil in prenarejal, stara, préprosta žena na južnem Štajerskem molila vedno: „blážena si med ženami in blážen je sad tvojega telesa.“ Ako že préprosti narod tako moli, zakaj bi ga omikani Slovenci ne posnemali?

„Slovenski Delavec“ se imenuje nov gospodarstveno-politični list, ki je začel izhajati v Trstu po dvakrat na mesec in kateremu je namera potezati se za delavski stan v obče in posebno za slovenskega delavca v Trstu. List stojí do konca leta po 50 kr. Urednik mu je Avgust Bremic.

Krasna slika Josipa Jurija Strosmajerja, 50 *cm* visoka in 33 *cm* široka, izšla je prav zdaj in se dobiva pri upravništvu „Slovanovem“ po 50 kr., po pošti pa po 56 kr. Kdor naročí deset iztiskov, dobí jednajstega po vrhu.

V **Gorici** so meseca avgusta zborovali ondotni cecilijanci in njih zborovanja se je udeležil tudi premilostívi g. nadškof dr. Zorn, metropolit slovenski, ki je v svojem ogovoru (po „Soči“) izrekel tudi te besede: „Nadalje moram opomniti, da se pri slovesni peti maši ne sme peti slovenski, ampak latinski, kakor sv. cerkev strogo zahteva. Če bi torej to društvo nameravalo pri slovesni peti maši peti slovenske maše — bi jaz moral društvo zapustiti zaradi načela“.

Ko smo čitali ta izrek metropolita slovenskega, domislili smo se epigrama, katerega je, ni dolgo tega, zložil znan pisatelj slovenski in ki slôve tako:

„Novo petje ceciljansko
Ni slovensko, je germansko:
Šola razslovénja nas,
Cerkev tujči petja glas!“

Radovedni smo, kako bode naš préprosti narod po samotnih gorskih cerkvah prepeval latinske maše.

Sagen und Märchen der Südslaven von Dr. F. S. Krauss. Band II. Leipzig 1884, 8. LII + 430 str. Cena 3 gold. 60 kr. — Znani folklorist, na Dunaji živeči Hrvat dr. F. S. Krauss je izdal lani debel zvezek na nemški jezik preloženih jugoslovanskih narodnih basnij in pripovedek. Kritika mnogih nemških, francoskih in slovanskih listov se je povoljno izražala o Kraussovi knjigi in sloveči znalci in preiskovalci narodnega duševnega življenja, kakor Bogišič, Hattala, Gebauer, Schulenburg, Gatschet, Koch, Siebrecht in posebno znani dunajski narodopisec in jezikoslovec prof. Fried. Müller so, kakor se nam pripoveduje v uvodu, hvalili Kraussovo delo. Pač so se čuli tudi glasovi, da se Krauss, prelagaje na nemški jezik, ne drži strogo izvirnika ter da časih ali kaj izpušča, ali tudi iz svojega kaj dodaje. Zlasti prof. Jagič v svojem „Archivu“ o Kraussovi knjigi ni prinesel posebno pohvalne kritike, kakor je ob svojem času povedal tudi „Ljublj. Zvon“ (III. 736). A jemati nam je v poštev, da dr. Krauss ni spisal svoje knjige samó za učene namene, ampak da mu je glavni namen ta: pozornost velikega občinstva obrniti na neizmerni in prekrasni zaklad jugoslovanskih narodnih pripovedek. In ta namen je dr. Krauss po polnem dosegel; kajti I. zvezek, ki je izšel lani osovré, do malega je že razprodan. Temu lepemu vspehu Kraussove knjige se ne bodemo čudili, uvažujoči, da je tvarina že sama na sebi polna najlepše narodne poezije, in poudarjajoči, da je dr. Krauss v resnici spreten pripovedovalec. Njegova beseda je živahna in préprosta, stil njegov prozoren in eleganten.

Drugi zvezek Kraussove knjige je pred nekoliko tedni prišel na svetlo. Podaje nam sto in šestdeset krajših in daljših narodnih basnij in pripovedek, katerih tretji del je zajet iz nenatisnenih rokopisnih zbirk, drugi dve tretjini pa iz raznovrstnih tiskanih virov. Dr. Krauss našteva v uvodu, odkod je jemal tvarino, in iz tega pregleda vidimo, da je med njegovimi pripovedkami tudi mnogo slovenskih iz Štajerske, Kranjske in Istre. Glavni podpornik pri njegovem podjetji mu je bil naš rojak, g. profesor in akademik Matija Valjavec, kateri mu je pred dvema letoma radovoljno in velikodušno poslal bogato in dragoceno svojo rokopisno zbirko v poljubno porabo. „So handelt ein wahrer Gelehrter und Patriot, dem es nicht um die Befriedigung seines Ehrgeizes, sondern nur um den Fortschritt der nationalen Sache und der Wissenschaft zu thun ist“ (pg. XXXVIII).

Kraussovo knjigo priporočamo posebno takim, ki ne morejo lepot in krasot narodnih stvarij slovanskih zajemati iz izvirnika samega, in kateri narodne pripovedke prebirajo samó zaradi njih leposlovne vrednosti. Grajati pa moramo v ti knjigi besede, s katerimi g. dr. Krauss smeši klasične in slovanske jezikoslovce, kajti omikanemu možu bodi vsaka znanost sveta in baš slovanskega folklorista si brez slovanskega jezikoslovca misliti ne moremo.

Ethnographische Fragebögen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. I. Südslaven. Von dr. Friedrich S. Krauss, Wien, 1884, 8, 48 str. Na poziv antropološkega društva dunajskega je sestavil dr. Krauss 740 vprašanj o jeziku, o kulturnih razmerah, običajih, narodnih praznikih, veri, vražah, kletvah, sanjah, o porodu in smrti, o narodnih lekih, o sorodstvu, o pobratimstvu, o ženitovanjskih šegah in o zakonskem pravu, o zadrugah, ob obiteljskem pravu, o pôslih, o zemljiškem in trgovinskem pravu, o prestopkih in hudodelstvih, ob občini in sodnikih. Knjižica je namenjena najprej Srbom in Hrvatom in je prišla za tega delj na svetlo tudi v hrvatskem jeziku pod naslovom „Pripitovanja etnografska“ in pošilja se zastonj vsakemu, kdor se oglasi zánjo in kdor je volján odgovarjati kateremu koli si bodi izmed navedenih 740 vprašanj ter s tem postati dopisnik antropološkega društva dunajskega. Srčno želimo, da bi to društvo izdalo knjižico tudi v slovenskem jeziku in uverjeni smo, da bi si s tem pridobilo v Slovencih mnogo pridnih dopisnikov; kajti izkušnja nas uči, da naši dijaki, učitelji, duhovniki, uradniki in celó préprosti, med narodom samim živeči ljudje kaj radi nabirajo narodno blagó, a da največkrat ne poznajo nobene sisteme, kako jim je zbirati in zapisovati take stvari. Omenjena knjižica bi jim dala v roke pravo vodilo in prišla bi na dan sicer pozno, a vender še o pravem času. „Wir hegen die Hoffnung,“ pravi dr. Krauss, „dass die intelligenten Kreise des slavischen Südens unsere rein wissenschaftlichen Bestrebungen für die Erweiterung der Kenntnis des südslavischen Volksthums ehestens und bereitwilligst unterstützen werden. Wir betonen das Wörtchen „ehestens“, denn bald wird es zu spät! Wie die Bora alles vor sich fegt, so räumt die moderne Cultur mit den letzten Resten alter Volksanschauungen, Sitten und Gebräuche erbarmungslos auf. Schon das junge Geschlecht wird dem alten Volksthum entfremdet dastehen. Wir wollen aber bei Zeiten wenigstens durch die Schrift die Erinnerung an's Alte festhalten. Späte Enkelskinder werden noch dankbaren Herzens die Namen derjenigen nennen, die ihnen Kunde aus alter Zeit hinterlassen.“ Kdor hoče torej tudi v tem oziru koristiti kaj narodu našemu ter vzprejeti omenjeno knjižico zastonj, vpraša naj zánjo pod adreso: Anthropologische Gesellschaft in Wien (k. k. naturhistorisches Museum, Bellariastrasse).

Paja Jovanovič. Nov slaven slikar se je pojavil Srbom, petindvajsetletni Paja Jovanovič iz Vršca v Vojvodini.

Paja Jovanovič je bil najprej pitomec „Matice Srbske", katera mu je dajala po 200 gld. podpore na leto. Pozneje je dobil stipendijo ogerske vlade, da je odšel na slikarsko akademijo na Dunaji. Tu je l. 1882. zdelal sliko „Ranjeni Hrcegovec", za katero je vzprejel dijaško nagrado 200 gld. Že s to sliko je vzbudil med slikarji mnogo pozornosti; a leta 1883. je zvršil drugo sliko „Ranjeni Črnogorec". To veličastno delo na ves glas hvalijo nemški in slovanski listi; koncepcija, zvršba, kolorit vse je na nji umeteljniški tako dovršeno, da jo je kupila ogerska vlada za veliki narodni muzej v Budapešti. A še se razlega hvala o ti sliki, ko nam listi donašajo že poročila o novih slikah Jovanovičevih. Tako n. pr. pišejo angleške novine „The illustrated London News": „Podjetnost izvrstnih kritikov in poznavalcev, kateri vodijo slikarsko razstavo v Londonu, izvedla jih je letos še na mnogo širše zemljišče; pokazali so nam letos nekoliko dél slovanskih umeteljnikov, pri katerih je bilo laže priznavati njih veliko izvrstnost, nego izgovarjati imena onih, ki so zdelali te slike. V sedanji razstavi se je srbski slikar Paja Jovanovič občinstvu pokazal prvi pot s svojo sliko in ta slika zavzema, in to po vsi pravici, prvo mesto. To za takega mladega človeka povsem izredno delo predstavlja srbskega očeta, kako poučuje sinka svojega v borjenji, a pomaga mu star vojak, vodeč in opazujoč detetovo desnico. Mati. kakor ona rimljanska porodica stare dobe, jako se interesuje za borbo, isto tako tudi jedna sestra in dva ali trije možje gledajo in kažejo uživanje svoje v tem dvoboji. Bodi si gledé kompozicije, bodi si gledé tehniške zvršbe, z vsakega ozira je to delo divno. Ko smo čuli, da je mladi slikar bil dijak dunajskega profesorja Müllerja, (čegar dela so v poslednji tukajšnji razstavi vzbujala občno pozornost), potem bi se bili morebiti menj čudili lepim bojam na bogato okrašenih oblekah, ali gospod Jovanovič je spet na drugo stran samostalen v svoji metodi, kakor v svojem načinu, po katerem s svojim očesom gleda in slika prirodo. Celó v onih partijah, katere niso zvršene brez vsake hibe, opazuje se neka prirodna prostota in udaljenost od vsakega manirizma, in baš to obeta, da se bode umeteljnik, kateri je svoja dela tako sijajno započel, s časom povzdignil nad zvezde." Novosadski „Javor" dostavlja ti silno ugodni kritiki londonskega lista, da je angleški general Gordon kupil omenjeno sliko za 18.000 gld.! In slika mu je ugajala tako, da je naročil Jovanoviču naslikati tudi jeden duplikat. In na kontinentu prva trgovca s slikarskimi proizvodi, brata Wallisa, prosila sta Jovanoviča, naj ne stopi z nobenim drugim trgovcem v zvezo. Jovanovič živí zdaj v Skadru, kjer proučuje one kraje ter dela studije za slike svoje. Bil je tudi na Cetinji. — Jovanovič je vrlo blage nravi in poln skromnosti; o sebi nerad govori in svojim proizvodom ne pripisuje nobene vrednosti. Srb je s srcem in dušo. Živi!

Spisi o Slovanih v neslovanskih jezikih. — Miklošič je izdal v „Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften" prvo polovico svoje razprave „Die türkischen Elemente in den Südost- und osteuropäischen Sprachen. (Griechisch, Albanisch, Rumunisch, Bulgarisch, Serbisch, Kleinrusisch, Grossrusisch, Polnisch)." V ti razpravi kaže, v kateri dobi so omenjeni narodi vzprejemali turške besede v svoje jezike, in kako daleč so se te besede širile. Gledé dobe razločuje tri daleč vsaksebi ležeče perijode: prvič so vzprejeli Slovani turške elemente v prvih stoletjih po Kristu, predno so začeli potovati na zahod; kajti v svoji vzhodno-evropski domovini so imeli Slovani za sosede turške narode.

Iz te dobe je n. pr. beseda klobuk, ali topor (toporišče.) — Druga perijoda vzprejemanja turških elementov v slovanske jezike pričenja se z drugo polovico sedmega stoletja, ko so bili turški Bolgari podjarmili slovenske prebivalce na desnem bregu spodnjega Dunava. V ti dobi je bila vzprejeta n. pr. beseda sanъ (= čast), črъtogъ (θάλαμος). Tretja doba se pričenja s tistim časom, ko so se Turki stalno naselili v Evropi okoli srede štirinajstega stoletja. V to dobo pada največ turških tujk v slovanskih jezikih. Imenitna ta razprava sega do črke K in podaje vsega kakih 1270 besed. — „De la forme dite inokosna de la famille rurale chez les Serbes et les Croates par V. Bogišić, professeur à l' université d' Odessa, Membre de plusieurs sociétés savantes. Paris 1884", zove se 49 stranij obsegajoča knjižica, katero je spisal slavnoznani raziskovalec juridičnega življenja Jugoslovanov, Baltazar Bogišić. V nji piše o tem, kako se razločuje tista oblika skupnega življenja pri Hrvatih in Srbih, katero imenujejo inokosno, od tako zvane zadružne oblike. Razprava je jako interesantna ne le za jurista, ampak tudi za filologa: pisatelj namreč dokazuje, da imena zadruga in inokoština narod nikjer ne pozná: narod ne pravi mi živimo v zadrugi, v inokoštini, ampak mi smo zadružni, inokosni. To razpravo priporočamo vsem, ki se bavijo z naborom narodnih juridičnih običajev med Slovenci; opozorila jih bo na marsikatero stran te pri nas še tako zanemarjene znanosti. Bogišić sestavlja zdaj grajanski kodeks za Črnogoro. — V Lipsku in v Pragi izhaja naučna biblijoteka „Das Wissen der Gegenwart". 23. zvezek posvečen je Rusiji: „Russland. Einrichtnngen, Sitten und Gebräuche". To je prvi del tega dela, katero piše Meier von Waldeck. V njem je obravnavana geografija in etnografija Rusije. Tekst ilustruje 77 risarij. Pisatelj je živel trideset let v Peterburgu, kjer je bil učitelj nemškega jezika na univerzi in urednik „St. Petersb. Zeitung"-e. Kakor pravi sam, Nemci dandanes Rusije ne poznajo bolje, nego pred l. 1845. Uzrok temu išče on „v antipatiji k Rusiji in njeni vladi", katera antipatija se je vzdrževala z „zastarelimi, neosnovanimi predsodki". Ta antipatija se posebno razširja z novinami: „Večina nemških korespondentov v Rusiji, ne pozna ni jezika, ni naroda, ni pogojev življenja v ruskem cesarstvu, in služi samó svojim deliteljem dela, redakcijam; te pa potrebujejo take hrane, katera je po ukusu njih bralcem". Sploh piše velika večina nemških pisateljev o Rusiji knjige, dasi ne pozna niti jezika ruskega, nì dežele, nì národa (F. Honegger). Delo Meierjevo ne spada k tem krpucarijam in dela časti vredno izjemo; zato je priporočamo vsem, ki se želé poučiti o domovini severnih naših bratov in to tem bolj, ker stane le — jedno grivno (marko).

Von Pol zu Pol. Internationale Revue für das geistige Leben aller Nationen. Herausgegeben von Arthur Brehmer. V „Ljubljanskega Zvona" VII. zvezku smo svojim naročnikom priporočali Brehmerjev leposlovni zbornik „Von Pol zu Pol" in ondukaj smo povedali tudi razloge, zakaj naj ga podpirajo tisti Slovenci, ki se naročajo na nemške časopise. Med tem časom se je Brehmerjev zbornik preselil v Ljubljano ter pridobil tudi v Slovencih nekaj sodelavcev, izmed katerih omenjamo posebno našo pisateljico Lujizo Pesjakovo. Pred nami ležita prva dva zvezka novega izdanja in reči moramo, da se iz obéh vidi lepi napredek, katerega je naredil ta časopis v zadnjem času. Ne samó, da je vsa vnanja oblika zdaj, ko se časopis tiska pri Kleinmayerji in Bambergu, v vsakem oziru prijetnejša in lepša, nego tudi notranji del je mnogovrstnejši in zanimivejši; tako n. pr. prinaša II. zvezek osem celotnih novel, izvirnih in preloženih iz češčine, danščine, angleščine, francoščine in italijanščine, potem mnogo dovršenih lirskih proizvodov in zanimivih

znanstvenih razprav in književnih poročil. Zatorej še jeden pot priporočamo Brehmerjev zbornik vsakemu, kdor čita nemške leposlovne časopise.

Razne novice. Nestor hrvatskih književnikov dr. Matija Juraj Šporer, c. kr. svetovalec in protomedicus, umrl je dne 1. avgusta v Reki v 91. letu dobe svoje. — V knjigarni Velimira Valozića v Belem Gradu je prišla na svetlo „Velika srbska narodna Lira. Zbirka 900 odabranih pjesama“, v 16, 422 str. Cena 4 dinare = 1 gld. 76 kr. Opozarjamo nánjo naše pevce in pevska društva slovenska. — Dični češki glasbenik Dvořak imenovan je jednoglasno častnim članom filharmoničnega društva v Londonu. — Slavni češki slikar Václav Brožík v Parizu dovrši v nekoliko tednih najnovejšo sliko svojo „Columbus“, katera bode baje prekosila celo njegovega, na 30.000 gold. cenjenega „Jana Husa“. Brožík ima zdaj tri in trideset let, a njegove slike slové že po vsi Evropi in Ameriki; po razstavah v Parizu, Berolinu in Monakovu so vzprejele zlate svetinje; belgijski kralj je slikarju podelil viteški red Leopoldov in francoska vlada ga je imenovala vitezom častne legije. — Dobrovničan Vlaho Bukovac je na razstavi v Nici prejel nagrado drugega reda za rastavljene slike svoje. — Poljska slikarja Antonij Kozakiewicz in Fr. Streit sta na umeteljniški razstavi v Londonu prejela častne svetinje. Umrl je dobro znani poljski slikar Hipolit Lipiński v 38. łetu dobe svoje. — Poljaki nameravajo ostanke velikega svojega pesnika Adama Mickiewicza, ki je pokopan v Parizu, prenesti v kraljevski grad Vavel v Krakovu. Dr. Czerwinski v Fürstenfeldu je prevzel plačati stroške izkopavanja in prevoza. V Krakovu je župan dr. Weigel v javni skupščini mestnega zbora naznanil, da občina priredi veliko slavnost pri pogrebu Mickiewiczevih ostankov. — Na vseučilišči v Stockholmu na Švedskem se z bodočim šolskim łetom ustanovi stolica za slovenske jezíke. — Glasbenik F. S. Vilhar v Karlovci v kratkem izdá drugo knjigo svojih „Skladeb“ ter vabi na naročbo vse prijatelje domače glasbe. Cena knjigi bode 1 gld. 50 kr. — „Vienac“, oznanjujoč Jurčičeve zbrane spise, piše med drugim: Jurčićeve pripoviesti nisu samo zanimive za Slovence, nego i za nas Hrvate. Nije bo dosta, da se samo za veselih sastanaka bratimo sa Slovenci i da kićenimi govori dokazujemo, da su krv naše krvi; prieka je nužda, da ih pobliže ogledamo, da upoznamo puk njihov i mišljenje njegovo. A upravo za to dobro će nam poslužiti spisi Jurčićevi, jer se u njih ogleda ne samo individualni duh piščev, nego i sav puk slovenski, kako snuje i umuje. Nam godi u srdcu, kad čujemo, kako Slovenci mare za hrvatsku knjigu; a vraćamo li im mi milo za drago? Pa manimo se utvara: u slovenskom puku ima mnogo toga, česa bi nam trebalo. Upoznajmo dakle krieposti njegove, pa se ugledajmo u njih. Ne dvojimo, da će svaki Hrvat s nasladom čitati Preširna, Gregorčića, Jurčića itd., kao što Slovenci uživaju čitajući Preradovića, Šenou i druge pisce naše. Ali čitajmo ih prilježno i pomno. — Jovan Sundečič, slavni in priljubljeni pesnik srbski in hrvatski, pripravlja za tisek knjigo „Odisaji roditeljskog srca“, obsezajočo petdeset pesnij, katere je v žalosti svoji zložil letos, ko je v teku štiridesetih dnij izgubil dva sina svoja: Velimira v 33. in Pera v 21. l. njiju življenja. Prvi je bil telegrafist na Cetinji, drugi medicinec v Moskvi. Svojim elegijam pridene pod naslovom „Srce i ljubav“ tudi pesni pokojnega sina Pera. V Kotoru se je osnoval odbor, ki hoče izdati to knjigo; ta odbor zbira tudi naročnino (po 1 gl. za izvod) in iz čistega dohodka hoče postaviti skromen spomenik na grobu obeh sinov preljubljenega nesrečnega pesnika. Sundečič je pravoslaven pop, a ko je lani v „Vienci“ priobčil epsko pesen „Angelija Kosorića“, s katero je proslavil spomin žene junakinje, poslal mu je ka-

toliški vladika Strossmayer to pismo: „Dragi moj prijatelju! Čitali smo po dvaput Vašu krasnu Angjeliju Kosorićevu. Bog dao, brate, da se take krasne žene kod nas hiljadile! Naveća naša bolest danas je pomanjkanje ljudi čvrstih i velikih značajeva. Na sužanjstvo od vjekova navikli, puzavci smo i plazavci; sliepa orudja u tudjih ruku. Bog Vas, brate moj, blagoslovio, što u formi tako uzvišenoj na vidik nam iznašate „Uzore", u koje se ugledati imamo, ako mislimo iz groba uzkrsnuti i novim se slavnim životom odjenuti. Pozdravite mi liepo sve Vaše, i uvjereni ostanite o mojoj bratskoj ljubavi. 4. maja 1883. Strossmayer." — Srečni Hrvatje! Naši škofje pa pesništvo in lepo knjigo slovensko menda s tem podpirajo, da naše pesnike prezirajo in bogoslovcem leposlovne časopise prepovedujejo! — Umrl je 8. t. m. v Kastvu g. Ernest Jelušič, duhovnik, nadučitelj in predsednik „bratovščine hrvatskih ljudi v Istri" iz znane rodoljubne rodovine kastavske. Blag mu spomin!

Novi grobovi. — Zopet nam je žalostna dolžnost, postaviti v „Zvonu" majhen spomeník nekaterim nedavno zamrlim pesniškim talentom slovanskim. — V Marijanskih Laznih (Marienbad) umrl je 21. junija jeden iz najbolj slovečih in najpopularnejših pripovednikov čeških, Václav Beneš-Třebízský, bivši kapelan v Klecaneh poleg Prage. Češko slovstvo se ne more ponašati z mnogimi pisatelji, kateri bi bili tako globoko posegli v dušo naroda svojega. Delal je mnogo, da, premnogo; živel je malo časa, ali prekrasno: narod ga je razumel, ljubil in zmatral za jednega iz prvih učiteljev in voditeljev svojih. Njegovi spisi, katerih so v poslednji dobi bili polni vsi češki leposlovni časopisi, postali so tako rekoč naroden evangelij in bogat studenec, iz katerega izvira pravi češki duh in se je širila narodna zavest. Češka vas in češka zgodovina se je pokazala v njegovih spisih po polnem v novi luči, v čudoviti čarobnosti. Třebízský je pisal o njih po polnem drugače, izvirneje, nego kdo prej. Posebno dve dobi domače zgodovine je mojsterski risal: dobo husitsko in dobo pobelogorsko. Dasi ji je že več čeških pripovednikov obdelavalo, ni se Třebízský tega ustrašil, ampak s srečno roko je segel v mnogovrstno šarovíto življenje prejšnjega naroda češkega; pri tem je kazal veliko, občudovanja vredno poznanje ne le historičnih fakt in dat, ampak tudi mest in krajev; in kako je umel uživiti se v prešle dobe! Najznameniteje pa je, da je on, katoliški duhoven, pisal o narodnih junakih husitske in pobelogorske dobe po polnem v narodnem duhu, v duhu svete pravice, ne oziraje se na to, da-li se zameri temu ali ónemu. Vsebina vsem spisom njegovim je oslava domovinske ljubezni in narodnega junaštva. Oblika njegovih povestij je polna krasot in čvrstosti. Elegični, žalostni ton prevladuje v njegovih spisih, kakor v češki zgodovini sploh; ali idejalni vzlet njegovega duha daje tudi največji žalosti žive barve; melanholija njegova ostane zmerom pojetična. — Ker ravno sedaj izhajajo zbrani spisi njegovi, prepuščamo kratko njih oceno pisatelju češke književnosti v tem „Glasniku". — Pojetična Ukrajina je porodila že celo vrsto pesnikov, kateri opevajo njeno čarovno lepoto. Naj imenujemo le Malczewskega, Goszczyńskega, Czajkowskega, Zaleskega, Goreckega, Paduro, Ševčenka! Večina njih je že legla k večnemu počitku; nedavno pa se jim je pridružil še mlad, navdušen tovariš, Stanisław Grudziński. Porojen v vasi Wodzaniki v okraji źwinogrodskem v Ukrajini, preživel je prvo mladost domá. Univerzo je studiral iz prva v Kijevu, ali že v drugem letu odšel v staro jagiellonsko stolico, na univerzo krakovsko, kjer je krog sebe kmalu zbral nekoliko navdušenih mladeničev. Iz te dobe srečnih studentovskih let, v katerih je svojim tovarišem pomagal o vsaki priliki s svétom in denarjem, imamo od njega zvezek pesnij „Marzeń i piosnek".

Že kot gimnazijalec je bil začel peti; njegova pesen iz gimnazijskih let „Idealista“ je polńa pesimizma; v imenovani zbirki pa je ta pesimizem že več ali menj izgínil, in na mesto njegovo stopilo je več življenja in mladostnega ognja. V Krakovu je izdal še daljšo pesen „Na ruinach“, najlepše njegovo delo v verzih, za katerim so se pojavile še nekatere druge pesni, odlikujoče se s svojo dikcijo, n. pr. „Opowiadanie wygnańca“, „Sursum corda“, „Nam niewolno“, katere se nahajajo v zbirki „Urwane akordy“, ki je izšla v Lvovi, kamor se je preselil iz Krakova in kjer je napisal tudi daljšo literarno razpravo „Poezya a społeczeństwo“, tiskano l. 1876. v „Ruchu literackem“, iz katere se vidi, da je bil Grudziński tudi v življenji pravi pesnik. Dokončavši universitetne nauke, oženi se v Lvovi z Sofijo Misiągiewiczo. Čez nekaj mesecev nahajamo ga že v Varšavi, kjer je razvil največje slovstveno delovanje. Ob jednem mu je bila izročena redakcija „Tygodnika powszechnega“. Delal je pridno, dokler se ga ni prijela bolezen, katera ga je prisilila, odpotovati v Podolije k svoji sestri, kjer je v čvrstem zraku upal ozdraveti. Zvezek pesnij, katere je izdal lanskega leta, kaže nam žalostno življenje njegovo. Ko se zopet povrne v Varšavo, umrje letos v početku junija, komaj tri in trideset let star. — Glavnih zaslug si je pridobil Grudziński s svojimi pripovestimi, med katerimi se zmatra za najlepšo „Zuch z dziewczina“. V nji nam je podal pravi tip poljske deklice, katera obvaruje s svojo energijo, železno voljo in s svojim razumom vso svojo obitelj propada. Njegove „Ukrajinske povesti“ bile so kmalu preložene tudi na druge jezike. Te povesti je spisal Grudziński na podlagi narodnih pesnij, tradicij, legend, katere hrani v sebi narod ukrajinski. Iz njih veje življenje ukrajinsko, kakor se nam kaže v dumkah maloruskih. Druge njegove povesti so: „Lokciem i miarką“, „Wbrew opinii“, „Lala“, „Swiat i pustynia“. Še na smrtni postelji je pisal daljšo povest „Žona artysty“. Menj sta se mu posrečili dve dramatični deli „Za wyrokiem sądu“ in „Meteory“. Pokojnik bil je navdušen idejalist, na življenje ljudsko in na umetnost je gledal z visokega, ne vsakdanjega stališča. Polagoma se je tudi v delih njegovih kazala prava slika življenja, v katero je vedno globočje in globočje prodiral njegov pogled, in da ga ni pobrala smrt tako rano, izpolnil bi bil nade, katere so stavili vánj rodoljubi poljski.

—Š.

Ruska književnost. „Polnoe sobranie sočinenij J. Lažečnikova, 12 zvezkov, s podobo pisateljevo, faksimilijem, bijografijo, katero je spisal A. S. Vengerov.“ Cena 26 rub. Lažečnikov je jeden najobljubljenejših ruskih pisateljev. Slava njegova ne poizgubi se tako kmalu, ime pa mu je tesno združeno z imeni Gončarova, Pisemskega, Turgeneva Pósebno zanimivi so njegovi historični romani, ki slikajo dobo Ane Ivanovne, Petra II. i. t. d. — Olga Šapirova, ki je napisala že več zanimivih pripovestij ter dosegla ž njimi največjega priznanja, sestavila je zdaj dramo „Dva talenti“, katera se bode še to sezono igrala v Moskvi. Literarni in dramatični odbor sta jo jednoglasno priporočila. — Jako zanimiva je knjiga „Literaturnaja dêjateljnostĭ Turgeneva. Kritičeskij etjud V. Burenina“, kritika, kateri je splošno spoštovan zavoljo svoje objektivnosti. Obsežna je ter razpravlja podrobno vse spise Turgenevlje Omenjamo še zanimive knjige N. J. Petrova: „Očerki istorii ukrainskoj literatury XIX. stol.“, ki je že prej objavil delo ob ukrajinski (maloruski) literaturi v prejšnjem stoletji. V poslednjem svojem delu podaje nam pisatelj zanimivih dat o historijografiji ukrajinske literature sploh, o psevdoklasični in sentimentalni slovesnosti maloruski v denašnjem stoletji, potem razpravlja v oddelku „Romantiko-hudožestvennaja ukra-

jinskaja literatura" zlasti Ševčenka, Kvitko . . . Napósled govorí ob ukrajinskem slovanofilstvu in najnovejši ukrajinski literaturi. Knjiga je izšla v Kijevu, vredna je vsega priporočila in stoji 3 r. 35 kop. — Nedavno je izdal v St. Peterburgu pesnik Jahontov zbirko svojih pesnij. On piše že precèj dolgo ter pripada številu starejših pisateljev. Najboljše na njegovih pesnih je gladka oblika, glavna njih napaka pa je, da jim manjka izvirnosti. Jahontov se je skoraj po polnem udal posnemanju, posebno pridno pobira stopinje za Nekrásovom; pokojni pisatelj satirične pesni „Komu na Rusi žitь horošo", je baje jedenkrat v šali rekel, da on sam ne zna ločiti svojih verzov od Jahontovljih. To posnemanje je najbolj očividno tam, kjer se nam Nekrásov ne kaže globokočutečega lirika, ampak liberalnega verzifikatorja. — Precèj hrupa je vzbudila knjiga: „Polnoe sobranie sočinenij Kozĭmy Prutkova". Kozĭma Prutkov je psevdonim, pod katerim je v petdesetih letih pisala družba pisateljev: dva Žemčužnikova, A. Tolstoj, Eršov, ter je bila tedaj v veliki slavi. Liberalna kritika je to novo prikazen z veliko strastjo in grdo napadala in obsojala, češ, to ni več za našo generacijo. Res, da bi se bilo lahko kaj iz zbornika izpustilo, ali tudi takšen kakor je spričuje o izrednem talentu omenjene družbe za humoristiko in ob umeteljniškem ukusu njenem. Ti možje so, ako se ne oziramo na poskuse Barkova in Puškina, tako rekoč prvi uvedli v rusko literaturo tisto vrsto pojezije, katera se imenuje parodija. Posebno se odlikujejo sestavki: „Razočarovanie", „Ja nedavno priêhal v Korinf", „Baron von Grinvalius", „Filosof v banê", itd. Knjiga je imela lep materijalen vspeh. — Izšel je nov roman A. Palĭma z naslovom „Peterburgskaja sarančá" (popotna kobilica), kateri je bil lanskega leta priobčen v „Novem vremeni". Vzbudil je mnogo zanimanja ne samó z živim pripovedovanjem, kakor z interesantnimi značaji, katere slika. Ta roman kvari to, da pisatelj rad moralizuje in je premalo skrbel za celotnost njegovo. — Isto, vsaj gledé nepotrebne morale, dá se reči o novi povesti znane pisateljice Hvoščinske (Krestovskij psevdon.), katera nosi naslov „Proščanie" (Slovó). Kakor pri nekaterih pripovednikih slovenskih je ta povest polna hladne morale in pisateljica se sili, da bi ž njo naprávila kak vtis, ali, dasi sliši čitatelj rézko šviganje moralistovega biča, ne prestraši ga to nič; saj je to le šviganje po zraku in ne udarci zares. — Veliko pozornost zasluži „Sobranie sočinenij A. J. Levitova", katero je nedavno izdal v Moskvi Soldatenkov v dveh debelih zvezkih, kjer so vzprejeta vsa dela pokojnega tega beletrista. Levitov se je porodil 20. julija l. 1835. v Dobrem v Tambovski guberniji. Pisal je po najrazličnejših časopisih, počenši od najslabših listov do najboljših žurnalov, kakor na pr. po „Sovremenniku". Na literarnem polji je delal sedemnajst let do prerane smrti svoje. Po svojem originalnem talentu je zaslužil večjega poznanja, nego ga je v resnici dosegel. Ali materijalne skrbi so razvoj bogato nadarjenega pisatelja „Stepnih očerkov" zavirale. Umrl je leta 1877. na kliniki moskovskega vseučilišča. V teh dveh zvezkih podajejo se nam njegove črtice in povesti, v katerih se nam kaže ne samó pozornega opazovalca narodnega življenja, ampak tudi pojetičnega risarja. V njih se dá najti mnogo materijala za analizo narodnega življenja. — Zaguljaev, znan kot političen publicist, izdal je povest iz dobe francoske revolucije z naslovom „Russkij Jakobinec. Strannaja istorija", v kateri dobro riše óno znamenito epoho človeške povestnice. Posebno se hvali na ti povesti krasni jezik, menj pa že tehnika. — Boborykin je izdal novo povest v dveh delih s pikantnim imenom „Bez mužej", ali kritika tega dela ni vzprejela s posebno pohvalo, ampak trdi celó, da Boborykin peša, posebno odkar se je vrgel za Zolo. — Sloveči historik N. J.

Kostomarov je izdal dramo iz staroklasičnega življenja „Elliny v Tavridê“, ki obseza pet dejanj in prolog ter je napisana v verzih in v prozi. Že prej se je ta slavnoznani zgodovinar poskusil na dramatičnem polji s svojim „Kremucijem Kordom“ v šestdesetih letih. Z omenjeno novo dramo pa si ni priboril novih vencev k udobljenim na zgodovinskem polji. Dasi ima igra več lepih prizorov, vender je pogrešna in šibka gledé tehnike. — E. Vasilčevska je izdala dve povesti za otroke z naslovom „Otdyh“, kateri sta jako živo pisani. — Od maja počenši izhaja v St. Peterburgu nov ilustrovan žurnal za otroke „Junaja Rossija“ dvakrat na mesec. — Kritik in pesnik V. Burenin, znan po svojih delih „Iz sovremennoj žizni“, „Strêly. Stihotvorenija,“ „Byloe. Stihotvorenija“ in posebno po literarni studiji „Literaturnaja dejatelĭnostĭ Turgeneva“ je izdal nedavno knjigo „Kritičeskie očerki i pamflety“, v kateri priobčuje nekoliko svojih črtic in kritik, objavljenih večinoma prej po perijodičnih časopisih, posebno v „Novem vremeni“. Cena ti zanimivi knjigi, ki je za vsakega, kdor hoče spoznavati najnovejšo rusko književnost, največje vrednosti, je 1 rub. 25 kop. — „Čto čitatĭ narodu?“ zove se 850 stranij obsezajoča knjiga H. D. Alčevskega, v kateri je okoli 1000 recenzij takih knjig, ki se smejo dati narodu in otrokom v roke; za narodno prosveto si je pisatelj pridobil s tem delom velikih zaslug Kdor se zanima za narodno omiko, segel bo rad po ti knjigi, ki stane le 2 rublja. — Nedavno je izšel „Južno-ruskij ornament“, zbran od Lisenka, v četrti izdaji. Tu nahajamo lepo zbirko vzorov za vezenje. Maloruski vzori so popolnjeni z novimi in južno-ruskimi ter prosto-ruskimi; do sedaj je izdanih 18 listov, izbranih z najboljšim ukusom. — „Skazki i predanija samarskago kraja“ imenuje se zbornik narodnih pravljic in tradicij, katerega je zbral prezgodaj umrši D. Sadovnikov, omenjen že v „Zvonu“ IV. 125. Izdalo ga je zdaj „Imperat. ruskoe geografičesko obščestvo“. Nahaja se v njem do dve sto pravljic in pripovedek. Pravljice samarskega kraja so zanimive zavoljo tega, ker se v njih stare narodne epske tradicije zlivajo s poznejšimi historičnimi dogodki in na mesto pravljičnih junakov stopajo kesnejše in žive osebe: povolški kupci, Tatari, razbojniki, Stenĭka Razin, car Ivan Vasiljevič Grozny, Petr Velikij. —

K.

Vabilo na naročbo.

Nekaterim gg. naročnikom je potekla naročnina že z zadnjo številko; prosimo jih, da nam za IV. četrtletje pošljejo naročnino, ako želé naš list še dalje vzprejemati.

Vsakemu, kdor nam more vrniti 3. št. letošnjega letnika, radi plačamo zánjo po 60 kr.

Upravništvo.

„Ljubljanski Zvon“
Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: celo leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30 kr., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamični zvezki se oddajejo po 40 kr.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: Fr. Levec.
Uredništvo in upravništvo v Novih ulicah 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon

Leposloven in znanstven list.

Izdajatelji:

Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.

Leto IV. V Ljubljani, 1. novembra 1884. Štev. 11.

Poróka.

Stojí tam gradič bel, stojí;
Moží se lépa grajska hčí.

Kar róžica med cveti je,
Nevesta med dekleti je.

Sred grada je kapélica,
Oj, krasna božja célica.

Stojí v kapeli zlat oltar,
Pred njim pa zaročencev par.

Poroča ju duhóvnik mlad,
Duhóvnik mlad, redóvnik mlad.

„Na véke srečna bódita,
Po jednem poti hodita!

„Težkó živí življenje se,
Če ne delí trpljenje se.

„A slajša rádost je srcá,
Če isto si delita dvá.“

In vénčani presrečni par
Ostavlja zlati že oltar.

Pa ôna v njega vprè očí,
Pa tiho reče grajska hčí:

„Bog sam, Bog sam nad nama vé . . .
A nékaj mi teží srcé!“

Pred patra poklekníla je,
Odveze izprosíla je. —

„Čestiti oče Vladimir,
Zdaj vabim Vas pa na svoj pir!“

„„Grofíca Jelka, tó ne gré:
Beráč vas gledati ne smé!

„„Bil nisem Tebi mar nekdàj —
Pokáj bi svat bil Tvoj sedàj!““

Še en poglèd na njó hladán —
Menìh se vrne v samostán.

Gorázd.

Mrtva srca.

Povest.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

Dvajseto poglavje.

(Dalje).

Predlog moj je tá-le. Ponižno sédemo k mizi, odpremo vrata ter čakamo, kdo pride prvi po hodníku. Kdor pride prvi, pade nam v plen in malo se pošalimo ž njim!"

„Izvrstno!" kričí vsa družba.

„Pridi, kdor hôti, naš bode!" dêre se Welser.

„In če je rodni oče moj!" pritrdi Malec. „Lepa šala bode!"

„Urá!" vpijejo vsi. —

Takoj vstanejo, postavijo mizo na prejšnje mesto, sédejo k nji ter jo obložé s polnimi steklenicami in kupami. Tudi sveče pogasé in vrata na hodník odpró na stežáj. Potem sedé mirno in pazljivo poslušajo. Ali na hodníku se ni začulo ničesar.

„Vraga, nikogar ne bo!" zatogotí se Krušič. „Kje li tičí vse? Če pride ženska, prosta ji pot! To se vé, in med poštenjaki tega posébe naglašati ni treba!"

„To se vé! to se vé!" godrnjá pijani vitez Lanski.

„Da bi Satan le starega Sodarja privlekel," izpregovorí zaspani grof Welser, „to bi bila pečenka za naš lonec! Strela nánj! Ta sivolasi ženin mi je neprijeten, skoraj še bolj od tebe, Lanski, ki si vender tako dolgočasna puščôba!"

„Veseli bodimo, prijatelji!" odgovorí vitez pohlevno. „Čemu me zbadaš v jedno mér, Welser, saj sem vender dobra duša, ali ne, Malec?"

„Molčite!" zašepetá Krušič, „nekdo prihaja."

Zdajci se začujejo na hodníku koraki. Nekdo je počasi prihajal. Veseljáki v sobi se skoraj sopsti ne upajo. Krušiču se je zabliskalo okó, kvišku se je sklonil, da bi bil takoj pripravljen, če bi óni na hodníku hotel pobegniti. Kakor rečeno, nekdo je počasi prihajal, in ko je trdo stopal po tlaku, odmevalo je od stén. Časih je postal in tedaj se je vselej čulo, da je govoril sam s seboj. Senci jednak je prilezel

po hodníku. — Filip Tekstor! V mislih je prikorakal. Ali pri vratih nehoté obstane in dvigne temni svoj obraz proti pijani družbi. Spoznavši jo, hoče hitro oditi; a že ga je tiščal baron Krušič za roko in ga rahlo prisilil, da je moral prekoračiti prag v sobo.

„Kam hočete, prijatelj?“ kričí baron radostno. „Da bi Vi znali, kako težko smo Vas pričakovali, na kolenih bi nas prosili odpuščanja, da ste pred našo izborno prijazno družbo hoteli pobegniti!“

Grof Welser pripravi stol, rekoč: „Dajmo mu stol, da séde ljubi prijatelj naš. In kako je bled ta revček! Umekni se, Lanski! Povsod te je preveč, proklicana duša!“

Lanski se mrmraje odmakne. Welser pa se obrne z največjo uljudnostjo k Filipu: „Sédite, prijatelj, sédite! Verujte mi, da se zeló veselim, ker Vas zopet vidim! Baron Krušič ni legal, prav res, prav težko smo Vas pričakovali. Ali Vi ste hoteli pete pobrusiti? To ni bilo lepó! In prepričan sem, da bodete nas še na kolenih prosili odpuščanja. To je bila tvoja ideja, Krušič; a jaz jo potrdim! O tem pozneje! In na golih kolenih, rečem Vam! Na častno mojo besedo, še danes hočem videti gola kolena Vaša! Grof Welser še ni kmalu toliko govoril, za tega delj bodite uverjeni, poštenjak bledi, da se bode zgodilo, kar je govoril! Za sedaj pa mu dajmo piti!“

Pri prvem navalu se Filip nikakor ni zavedel položaja, v katerem se je nahajal. Mali Welser ga potisne na stol ter mu nalije vode v kupo:

„Le píjte, prijatelj! Potem pa nas bodete na kolenih prosili odpuščanja. Drugo za drugim! To bo še prijetno danes!“

Tedaj se je hotel skazati tudi naš vitez Lanski. Vstal je in pristopil k osupnenemu Filipu.

„Tudi jaz se Vam predstavljam,“ jecljá s težkim jezikom, „prijatelj dolgičas, jaz sem vitez Lanski, in moral sem že nekje videti samostanski obrazek Vaš!“

Bil je čez mero pijan, in ko je te besede govoril, opotekal se je tja in sem. Le z veliko težavo se je obdržal v ravnotežji.

„Vidiš, dragi moj!“ nadaljuje, „rad te imam, ljubim te, in za tega delj ti hočem očistiti lice, da boš čeden, ker si v čedni družbi. Ali ne govorim pravice, gospodje?“

„Lanski ima svojo idejo! K ataki, k ataki, Lanski!“ vpije Krušič.

To vpitje je pijanega viteza še bolj ojačilo.

„Poglej,“ je dejal, „časih smo taki kúretini, kakor si ti, pulili pérje s telesa, ha! ha!“ V resnici prične na to s prsti grabiti Filipa za obraz, da bi mu izpulil kaj brade. Le-tá se predrami in potisne

Lanskega od sebe, da se je hipno zvrnil po sobi. Obležal je na pódnici in niti vstati ni izkušal, ker je dobro vedel, da bi mu morali vsi poskusi izpodleteti. Dobro je poznal Lanski svoje močí. Za tega delj je mirno obležal na trdi deski.

„Lanski je ugnan!“ izpregovorí Welser trudno. „A mi smo drugačega kova, dragi moj!“

Tisti hip se je vsilil v razgovor domači sin Viktor. Do tedaj je sedèl tiho pri mizi, in na obrazu se mu je kazala velika notranja zadovoljnost, da je usoda privêdla ravno Filipa Tekstorja v družbo. Od nekdaj ni rad gledal tega človeka na Nižavi in sovražil ga je, kar je pámetil svojih dnij.

„Pustite ga meni, prijatelji, pustite ga meni!“ oglasil se je zamolklo. „Sam Bog ga mi je privédel, gospodje, in meni ga morate pustiti!“

„Naj ga ima Malec!“ zaječal je Lanski na tleh.

„Dobro, imej ga!“ pravi Krušič.

„Tudi meni je po všeči tako!“ dostavi Welser, „ker si sin te hiše, imaš prednost ti!“

Videlo se je, da se grof srdi, ker se mu je plen njegove šale tako nepričakovano izvil.

„Hvalo Vam! Storili ste mi veliko dobroto!“

Na to je vstal Malec s svojega sedeža. Le s težavo se je dvignil in z rokami moral opréti ob mizo, da so ga držale nogé. Tudi Filip je vstal. Nekaj časa sta si zrla okó v okó. Bledo lice se je Tekstorju zalilo s krvjó in sovražno so se mu svetile očí.

„Tvoje je torej vse to delo, nižavski pleničar“, izpregovoril je suhotno. „Do sedaj si drémal v temačnem kotu in spoznal te nisem. A vedeti bi bil moral, da je vse to tvoje delo, pijani gospod částnik!“

„Zobé kaže!“ reče Krušič, „le po njem, Malec!“

„Danes bo še prijetno tu!“ zamrmrá grof Welser.

„Potrpite, prijatelji, učakali bodete, da mi bo zobal oves iz roke, kakor star konj!“

Nekaj satanskega se je razlilo Malcu po ničevem obrazu, ko je govoril te besede. Nepopisen, divji srd mu je polnil srce, da se mu z besedo ustavlja pred vso družbo to človeče!

„Obleka ne dela človeka in uniforma ne vojaka! Za tega delj me ni strah pred tabo, prijatelj Viktor. Sicer pa tudi še ni predolgo, ko si se skrival za máterina krila!“

„Dobro! Ta bleda prikazen ima še nekaj možgan v čepinji! Sabljo na brus, če ne, padeš, Malec,“ kričí Krušič.

„Vraga, danes bo prijetneje nego li sem mislil!“ dostavi Welser s tiho zadovoljnostjo.

Malec je glasno škripal z zobmí in razburil se je tako o Filipovih besedah, da prvi hip niti odgovoriti ni vedel.

„Gospodje! izborni prijatelji moji,“ prične s sikajočim glasom, vi se hočete s tem človekom kratkočasiti, in res ne vém, čemu bi se ne! A rečem vam, iz roke mi bo zobal! Do sedaj pa še ne véste, kdo li je ta interesantni človek, ki stoji tu pred vami, kakor kos umazanega perila, na drog obešenega. Skazali ste mu veliko čast, da ste si ga izbrali sebi v šalo; pravico imate torej zvédeti, kdo je!“ —

Filip se ozrè po obrazih okrog:

„Upam, da sem v olikani družbi! Kar pa ti govoriš, napravlja mi malo skrbí!“

„V olikani, zeló olikani družbi!“ naglaša Malec. „Prijatelji, tu vam predstavljam gospoda Filipa Tekstorja! Na mojo čast, to je Filip Tekstor, in če do sedaj še niste čuli o njem, vaša je krivda, jedino vaša!“

„Na svojo čast ne prisézaj!“ odgovorí Filip zbadljivo. „Dolgo te že poznam, ali kaj tacega še nisem nikdar opazil na tebi!“

„Prijetno je danes! Le dalje, Malec!“ oglasi se Welser. „Čast pa je sicer malenkostna reč, in če je nimaš, kaj potem? Obilo je takih ljudij na svetu! Ni li res, Krušič?“

„Res! Le dalje, Malec!“ odgovorí Krušič.

„Tu je zatorej Filip Tekstor in jaz sem Viktor Malec. Viktor Malec sem, kolikor me je od nog do glave!“

„Poštena duša si,“ oglasi se Krušič, „poštena od nog do glave. Sedaj si malo pijan, a to ti služi le v povzdigo talentov tvojih.“

„Filip Tekstor in Viktor Malec! To se čuje kakor voda in ogenj, ali ne?“

„Kakor voda in ogenj! Recimo, da si ti voda!“ dostavi Welser zaspano. Veselilo ga je, da se je tudi z Malcem mogel šaliti. Vé se, da ga je v aristokratski svoji duši zaničeval, umazanega tega plebejca!

Malec nadaljuje: „Dostavljam še, da je bil pošteni moj oče sicer dvakrat oženjen, a vedno se je pisal za Malca. To je, kar vam, izborni prijatelji, naglašam! A naglašati mi je tudi, da niti prva niti druga žena njegova ni bila iz obitelje visokorodnih Tekstorjev!“

„Malo me briga to, prokleto malo!“

„Potrpi, Welser, potrpi! kmalu ti bode stvar kratkočasnejša! Poglej naju! Evo mene, Viktorja Malca, in tam gospoda Filipa Tekstorja! Kdo bi mislil, da sva — b r a t a!“

„Brata?“ vpije grof Welser.

„Na moji častni besedi! brata po krvi! a samó pred Bogom! Pred ljudmí pa se skrivava, ker se sramújeva!“

„In oče tvoj se je pisal vedno za Malca?“ vpraša Welser, in na obrazu se mu napnó črte, „ha! ha! Danes se izvrstno zabavam, nebeško!“

„Ti se šališ, Viktor!“ izpregovorí Filip. Čudna groza mu je pretresala ude, in zavest se ga je lastila, da bode iz ust tega pijanca čul nekaj groznega, morda najgroznejše, kar ga je še pričakovalo v samotnem življenji!

„Govôri! govôri! dragi Malec naš!“ síli baron Krušič, ki se je tudi zeló zanimal za stvar. „Izproži in povej nam vse!“

„Reč je hitro povedana!“ odgovorí Malec. Bil je očividno tako pijan, da ni védel, kaj blebetá. „Nekdaj je živela tam na Višavi mlada ženíca in je imela počasnega, nerodnega možá, ki ga ni ljubila. Kaj tacega se pripeti časih!“

„Res! res! kaj tacega se rado pripeti!“ dostavi grof Welser goreče. „Toda povej, kako je bilo potem, ljubi, preljubi mi prijatelj Malec!“

„Moj oče — saj ga sedaj poznate starega krokarja — pa je bil v mladosti pravi hudič, pravi Satan, in kakor strela za ženskami, ha! ha! In sin ni mnogo boljši sedaj, ali ne, Krušič?“

„Res je, in za ženskami si kakor strela!“

„Recímo, kakor vodena strela, ki še slamnate strehe ne užgè, če trešči vánjo, ha! ha!“

„Ti si dovtipen, Welser, a sedaj pústi, da Malec nadaljuje! Stvar je taka, da se o nji med prijatelji govoriti dá!“

„No, vidita!“ prične na to Malec, „oče moj je izgubil pred časom lasé in sedaj se vé, zakaj! Oni na Višavi mu je prišel na sled. In kaj mislite, kaj je storil! Tepec je potegnil v svet, tu na Višavi pa pustil zeleni travnik, da ga je ata moj kosíl, prijetno in polagoma!“

„Kaj vraga!“ ječí Krušič in očí se mu napnó na drobnem obrazci, da mu stopijo izpod nizkega čela. „In potlej?“

„Potem, nekaj let potem pa se je oglasil na Višavi sinek, dasi je bil domači graščák že davno odrinil v svet. Saj umejete to zastavico?“

„Umejem! vse mi je jasno!“ kričí Welser.

„In ko se je oče moj ženil, in ko se je peljal s svojo ženo iz cerkve, čakala ga je tik pota gospá z Višave in pred njim se je ustrelila v srce, da je obležala mrtva na mestu! Saj umejete, kaj in kako?“

„Vse mi je jasno kakor modro nebó!“ odgovorí Krušič. „In tisti sinek je v naši družbi danes, ha! ha!“

„Taka je in čast mi je predstavljati vama — gospoda Filipa Tekstorja!“

Pozornost vse družbe se je obrnila tedaj na tega nesrečnega človeka. Na stol je bil sédel med Malčevim govorjenjem in kakor v smrtni grozi je obračal skaljene poglede proti ónemu, ki je s tako umazano prozo moril njegovega srca vzore ter mu tako rekoč iz živega telesa trgal mučeno to srce! Zadnja kaplja krví mu je izginila z upadlega lica, da je bil bledejši od mrliča. Debele kaplje so mu stopile po čelu, po vsem obrazu.

„Viktor,“ je vzdihnil, „ali imaš toliko pameti in zavesti, da pomniš, kaj si izbruhal ravno iz sebe? Rêci, da si legal, da vse to ni res! Moj Bog, saj ne more biti res, ne smé biti res! Pomisli vender, kako ste me trli, kako ste me preganjali, in kako sem moral zavoljo vas nesrečno živeti do sedaj! Ne spominam se dneva, da bi bil srečen! Pomislite, gospodje, vse to, in imejte usmiljenje z menoj! Ves ta čas mi je pred temno dušo sijalo solnce spomina nánjo, ki mi je bila mati. In sedaj mi hočeš sveto podobo v mojem srci razdrobiti in oskruniti najskrivnejše svetíšče v duši moji! Rêci, da si legal, Viktor, in vse ti hočem odpustiti, kar si mi kdaj storil žalega, kar ste mi storili žalega vsi! Rêci, da si legal, za vse svetnike! rêci, da si legal! Vzdrami se vender, sicer mi je zblazneti!“

Na mizo nasloni težko glavo in globoko vzdihuje. Malcu pa se je srce topilo v radosti.

„To mi je prijeten pogled! Le trpì, spaka, ki sama ne véš, kako si prišla na svet!“

„Ti ne govoriš resnice, Viktor!“

„Ha! ha! Kdo pravi? Včeraj se mi je izpovedala sestra Meta, nesrečna nevesta naša! Kazal sem ji dobro srce, in počasi vse izvlekel iz nje! Uboga, bleda golobica! Veruj mi torej, da je bila mati tvoja — ničvredna, izprijena ženska!“

Filip vzdigne glavo. Z mrtvim pogledom opazuje ónega, kakor bi pričakoval, da bode še jedenkrat ponovil grozne besede.

„Res! res!“ ponavlja Malec, „tako je: izprijena, slaba ženska!“

Na to Filip naglo vstane, popade polno kupo na mizi ter búškne tekočino Malcu v obraz, da je hipno vse curélo po njem.

„Ná, kukavica!“ izpregovorí, „da bodeš lože pogoltnil laží, s katerimi hočeš onečediti gomilo materi moji!“

Malec si obriše mokri obraz in otlo zaječí. Potem pa plane v kot, kjer je slonelo orožje. Ali prehití ga mali grof Welser.

„Kaj hočeš pri orožji! Branil je čast matere svoje in ti moraš védeti, kaj ti je storiti sedaj!“

„Naj orožje razsódi!“ péni se Viktor.

„Dobro, naj razsódi!“ odgovorí Filip ponosno.

„Stvar je torej v najlepšem redu!“ dostavi Welser, „vse drugo prepustite meni! Lepšega konca si niti misliti ne morem!“

Jedno in dvajseto poglavje.

In ko ura nam odbije,
Črna zemlja nas pokrije;
Kdo bo še po nas povprašal?
Kdo se z nami bo ponašal?
Simon Jenko.

Welser je res vse uredil. Ker ni bilo gledé sekundantov mnogo izbíre, delil se je s Krušičem v ta posel. Potem pa se je odpeljal v Lukovec, kjer je poiskal vojaškega zdravnika, ki naj bi bil za vse slučaje navzočen pri dvoboji. Tudi je preskrbel tamkaj potrebne samokrese. Kratko rečeno, grof Welser se je posvetil ti stvári s tistim toplim navdušenjem, ki ga je po njegovem mnenji zahtevala pred Bogom in pred ljudmí! Največ preglávice napravljal mu je prostor, kjer naj bi se zvršil dvoboj. Po dolzem posvetovanji in premišljevanji izbrala sta si gospoda sekundata nižavski tolmún, ki je bil tedaj zamrznen ter je služil gospôdi v drsališče. Originalni grof Welser je nasvetoval, naj bi se streljálo med drsanjem, češ, da bi se stvar prekrvavo ne končala, in da bi imeli kaj izgovora pri roki, če bi jih motili med bojem. Dogovorilo se je, da se bodeta nasprotnika na različnih mestih spustila na led, in da imata potem premeriti zamrzneno vršino po njeni dolžíni trikrat gori in doli; kjer bi se srečala, tam naj se streljata. Vsakemu se je dodelila pravica trikrat streljati; po šestem strelu pa je boj končan, ne gledé, ali je tekla krí ali ne. Mali grof je bil precèj ponosen na to svojo idejo, trdèč, da takšnega dvoboja svet še nikdar ni videl!

Ko so na Nižavi domači ljudje legli k počitku, zapustila je naša družba tihi dvor. Najprej je odšel Krušič z Malcem in zdravnikom. Viktor je škripal med potjo z zobmí, in neprestano preklinjal; morda se je bolj hlinil, nego li se je srdil v resnici. Morda pa je hotel s togotenjem samó prikriti strah, ki mu je legal, smrtnemu mraku jednak, po prazni duši. Vsaj baron Krušič je bil prepričan, da je tako! Welser in Filip sta prišla še le nekaj časa za onimi. Filip je bil v nekaki ekstazi: nótranji ogenj mu je plamenèl iz pogledov. Stopivši na dvorišče pred Nižavo je vprašal zamolklo:

„Ali bi ne bilo krasno, umreti za mater svojo?“

„Kaj besedíčite o smrti?“ odgovorí grof dobrovoljno, „kaj besedíčite o smrti? Mislite li, da bo res tekla krí? Rad bi poznal strelca,

ki bi zadel v tacih okolnostih! Malo se bodeta sprehodila in malo popokala, pa bo dobro vse!"

„Lepa smrt bi bila!" dihne Filip sam v sebi, „in lepše bi praznega svojega življenja končati ne mogel. Sicer pa pravijo, da je Bog pravičen! Dati bi moral svinčenki moji pot, ki vodi v njegovo srce!"

Gosta megla je pokrivala krajino, ko so stopali od Nižave po poti v gozd. Skoraj se ni videlo korak pred sé! Sneg je ležal po vejévji in tu in tam se je vsipal na tla, da se je čulo, kakor bi kdo hodil po šúmi. Nekje je lajal pes in na vasì se je razlegalo petje, kar je zamolklo in melanholično zvenélo semkaj v samotni log.

Pred tolmúnom se je ustavila ponočna družba. Sekundanta sta določila, da ostane Filip na mestu in da ima Malec odriniti na górenji konec tolmúnov. Da se je obliki ustreglo, poskušali so ja sprijazniti. Niti Malec, niti Filip ni bil voljan odjenjati. Krušič je odšel na to s prvim po ledu ter kmalu izginil v gosti megli. Tu pa si je Filip pripél železje na nogo, in ko je lehak zvížeg z druzega konca oznanjal, da je tudi ondu vse pripravljeno, vzel je samokres Welserju iz rók in se lehno spustil na led.

„Gospod Tekstor!" izpregovorí Welser, „odpustite nam, če smo Vas žalili danes. Bila je šala in pijani smo bili. Sicer pa mérite pod noge, če hočete kaj zadeti."

Podala sta si roke. Ko je Filip odplul v nočno meglo, sédel je grof Welser k zdravniku na posekano deblo in dejal rahločutno:

„Dober človek je videti! In niti trenutek ga ni preobdal strah! Škoda, da ni vojak. Zdí se mi, da se nismo prav nosili danes! Moj Bog, kaj hočemo! Življenje žêne svoje valove in nas meče tja in semkaj!"

Zapalil si je cigaro. „Sedaj pa čakajmo, da prične pokati. Tri sto vragov, tacega dvoboja še ni bilo! To pa vém, da ta tepec, ta gorjanski vol, ta Malec ničesar zadel ne bode! Moj Bog, kakšni ljudje so danes že častniki!"

Ko mu zdravnik, ki se je nerad vtaknil v to stvar, ničesar ni odgovoril, umolknil je še grof Welser. Tudi ga je pričelo zebsti in ko je piš zazibal veje, vsúl se mu je sneg za vrat, da je moral glasno zakleti. — —

Filipu se je pomirilo valovje razburjene duše, ko se je spustil po ledu v gosto meglo. Nočna tišina vplivala je na strasti v njem, da so se vsaj na videz pomirile in polegle. Ko se je lahno zibal po ledu, in so mrzle sape hladile vroče mu čelo, obšli so ga takoj rahlejši spomini. Kratko življenje se mu je dozdevalo vender tako dolgo, in zavest, da je dospel sedaj morda h koncu trnjeve poti, napolnovala

mu je hladilno vroče srce. Stopila mu je pred dušo podoba nje, ki ga je nekdaj v bridkostih porodila. Nikdar do sedaj se je ni tako živo spominal, kakor ravno danes, ko je morda stal pred groba vrati. Gledal je v duhu milobni njen obraz, in zdelo se mu je, da mu niti najskritejša črta ni neznana na tem obrazu! Obšla ga je hipno sladka zavest, kakor da se je ravno ločil od nje; kakor da je še nedavno slonel ji na ljubečih prsih; kakor bi še občutil vroče poljube, ki mu jih je — gotovo v solzah — pritiskala na otročja usta; kakor bi bil še ravno koprnel pod pogledi, ki so mu časih nasproti žareli iz njenih očij! V vzorni krasoti je gledal Filip Tekstor v duhu svojo porodnico tisto noč, in kamor koli je obračal oko, razpršila se je siva megla in mu razkrila milobno njeno lice. Preobdalo ga je kesanje in sam sebi je očital, kako li je mogel za jeden hip dvojiti o nji, ki je tako rekoč brez madeža živela in gotovo tudi brez madeža umrla! Takoj se ga je polastila slepa strast, in vse, kar mu je dihalo in živelo v razdraženi duši, dihalo in živelo mu je v sovraštvu proti človeku, ki je z zlobno roko oskruniti poskušal gomilo najčistejše ženske, ki je kdaj hodila pod božjim solncem.

„Lopov!“ siknil je, „ti moraš umreti!“

Trše je oklenil samokres z roko in napenjal je močí očesne, da bi prodrl megle zagrinjalo, ki mu je prikrivalo zločinca, smrti posvečenega. Napósled se mu je prikazala črna proga sredi megle. To mora biti! „Naj umrje, proklicano to bitje!“ Strastno dvigne orožje, pomeri in izproži. Mogočno je odmeval strel v dalnjo noč. Pri žaru smodnikovem je opazil, da je streljal v temno deblo, v drevó stoječe kraj tolmúna! Moral je zadeti v vrh, kajti zašumelo je v vejévji in sneg je padal k tlam, da se je nesrečnemu strelcu pobelíla obleka. Tolpa vran, ki je počivala nekje v lesu, dvignila se je in zamolklo kričeč zapustila kraj ponočnega boja.

„Bog je protívnik moj in udaril me je s slepoto!“ vzdihne Filip. Senci jednak se je izluščil tedaj Viktor iz meglenega zatišja ter — za streljaj od mesta — šinil mimo. Opazivši Filipa se je zaničljivo zasmijal.

„Slabo si meril, bratec! Morda bom jaz bolje!“ Ustrelil je, da se je napravil goreč žarek po megli. Čutil je Filip, kako je treščila svinčenka prédenj na led, potem pa odskočila in zvižgaje se izgubila v šumi.

„Smrtni dih je bil to!“ reče Filip žalostno. Oni je bil že davno izginil. Tudi Filip odrine proti gorénjemu koncu tolmúna. Ondu se je tiščal baron Krušič pod kostanjem ter prezebal, da se mu je treslo po vsem životi. Opazivši Filipa, izpregovorí zamolklo:

„Proklicano je mraz! Glejta, da končata to šalo, sicer se prehladímo vsi. Ali niste zadeli?“

„Ne!“

„Torej brzo nazaj in glejte, da ste srečnejši! Ali Vas nič ne zebe, sem od gorovja vleče, kakor bi hotelo človeku odbriti mesó od kostíj!“

„Mraza ne čutim!“

„Sreča Vaša! Lahko noč!“

Na to se Filip obrne in takoj je zopet sam sredi megle. Morda se je bila megla že bolj razvlekla v tem, morda se je pa tudi okó bolj privadilo nočnemu mraku, ali gotovo je, da je Filip dospel na mesto, kjer se je videlo do Nižave. Kakor skozi nežno tenčico je gledal na tihi dvor, ki se mu je kazal v površnih potezah. Samó dvé okni sta mračno brleli v megleno noč pričujé, da v gradu še ne spí vse.

„Tam je Meta!“ zaječí Filip, „in spati ji ni môči!“ Že poprej mu je silil v dušo temni obup in že poprej, ko je menil, da ga je usoda udarila s slepoto, otemnela je vzorna podoba máterina v trpeči mu duši. Dvojba mu je pretresala duha, in sedaj ga zagrabi z železno pestjo misel, da morda Viktor ni legal in da bi ga Meta vender ne bila tako neusmiljeno pehnila od sebe, če bi se ne dvigalo nekaj med njo in med njim. Zavest grozne nesreče ga obvzame in zapustiti ga hoče življenje! Z onemoglo roko zagrabi vejo, ki se je v zraku nad njim razprosterala. Ravno tedaj poči strel. Čul ga je Viktor in izprožil orožje proti njemu. Ni že mogel doseči veje. Padel je na koleno, potem pa z obrazom na led, kjer je obležal kakor mrtev. Ko je óni dospel bliže, lila je krí izpod ležečega protivnika in po ledu se je videl temán curek, ki se je víl dalje in dalje. Strah je prošinil Viktorja. Pričel je klicati na pomoč in zdajci so prihiteli tovariši. Vzdignili so zadetega bojníka in zdravnik je preiskal rano.

„Živ je še, ali zadet je nad srcem! Vsak hip mi lahko mrje v rokah! Kam naj ga spravimo?“

„Na Nižavo ne!“ odgovorí Malec boječe. „Če umrje, potem je skaženo ženitovanje!“

„Kam pa?“ vpraša zdravnik srdito, „svétujte, kaj vraga! Tu ga vender ne moremo puščati, da bi poginil na mrazu kakor pes!“

„Véste kaj,“ pravi na to Malec, „nesimo ga na Višavo. Ta je tudi bliže nego li Nižava. Prokleta stvar to!“

Po polnem je že bil pomirjen in sedaj se je že čutil junaka, ki je srčnó premagal v slavnem boji! —

„Na Višavi še niso spali, pričakovali so še gospoda, ki je bil v Soteski. Nastalo je silno vznemirjenje, ko so brezzavestnega Filipa

prinesli pred vežni prag, zahtevajoč, naj bi ga vzprejeli pod streho. Prihitela je družina ter se takoj z velikim hruščem razpršila, opazivša, da so prinesli mrlíča. Stari Jarnej se je izgovarjal, da ni gospoda domá, da ne smé vzprejeti nikogar in da naj gredó na Nižavo, kjer imajo več prostora, več póstelj. Pristopil je s svetílnico bliže.

„Kdo pa je vender?“

„Lipe z Nižave!“

Obledel je kakor zid in jecljaje je vprašal:

„Kaj mu je bilo, za božjo voljo, kaj mu je bilo?“

„Sam se je ustrelil,“ odgovorí Malec nesramno, „in tam doli na ledu smo ga dobili, pozno v noč. Ni še mrtev in morda se mu še pomaga, če ga vzamete pod streho!“

„Sam se je končal! Sveta Marija! In semkaj ste ga prinesli, da pri nas umrje? Kdo naj bi se ustavljal volji božji! Nesimo ga v posteljo! Tu naj umrje. Oj, ti preljubi Bog, oj, ti preljubi Bog! Urša!“

Pričel je klicati svojo ženo, ki je trepetaje prihitela.

„Lipe z Nižave je, Urša! In sam se je ustrelil!“

„Za pet ran božjih, sam se je ustrelil!“

In Urša se je takoj spustila v jok in klicala vse svetnike na pomoč.

Potem so ranjenca odnesli v górenje sobane in ga položili v pósteljo. Zdravnik je zavezal rano kakor je vedel in znal; ali bolniku se ni hotela vrniti zavest. Ko je nižavska družba odšla, ostala je sáma Urša pri njem in z molitvijo preganjala grozo, ki jo je napadala, če se je ozrla na bledi obraz bolnikov. —

Proti polunoči se probudí Filip.

„Jezus Marija, sedaj gleda!“ vzdihne starka. Bilo je je strah in mrzel pot ji oblije čelo. Nekaj časa se bolnik ni genil. Mirno ležeč na mestu je obračal kalne očí po sobi in po stenah. Končno se mu je uprl pogled na steno, kjer je visela neznatna podobica.

„Urša,“ izpregovoril je z veliko težavo, „pojdi semkaj in pomagaj mi, da se vzdignem!“

Plašno je pristopila starka ter vprašala bojazljivo: „Kaj bi rad, Lipe? Ali te bolí? ali si žejen? ali ne moreš zaspati, pozno je že?“

„Urša!“ zastokal je in pokazal s tresočo roko proti steni, „daj mi podobo semkaj! Pri slabi luči sem videl — samó za trenutek se mi je zdelo! — Moj Bog, daj mi podobo semkaj!“

Snela je zaprašeno podobo s stene, in mu jo dala. Z obema rokama je pograbil po nji: „Primekni luč bliže. Tema hoče se mi napraviti pred pogledom!“

Posvetila je bliže. Dolgo je zrl na podobo in nemirno je ječal v tem, z roko pa si je tiščal prsi, kjer je imel globoko rano, kakor bi zabraniti hotel, da bi mu v tem trenutku ne odtekla srčna krí.

„Urša, ali véš, kdo je to?“

„Kdo je to?“ ponavljala je Urša jecljaje, in dozdevalo se ji je, da se mu že napravljajo po zračnem obrazu znaki bližajoče se smrti. „Kdo je to? Kaj bi je ne poznala! Mati je našega gospoda! In ko se je ustrelila, ležala je ravno v ti sobi na mrtvaškem odru! Nikdo je ni prišel kropít! In ravno tam, kjer imaš ti glavo, ležala je tudi njena glava tisti dan. Sveče so gorele okrog nje, pa nikdo je ni prišel kropít, ker je bila sáma sebe umorila! Prav velik greh je to, in pravijo, da zánj ni odpuščanja nì na tem, nì na ónem svetu!“

Videlo se je starki, da je rada govorila, da bi si s tem pregnala grozo, ki jo je neprestano nadlegovala. Sicer pa brez dvojbe ni védela, o čem govorí. —

„V ti sobi je ležala na mrtvaškem odru“ — reče Filip tiho. „In to je njena podoba? In mati je vašega gospoda?“

„Mati, prava mati! Ali nosila se ni kakor gré materi. Vender, čemu bi govorila o tem? Saj je že vse pozabljeno! In kaj tebi skrb, ti usmiljenja uredni revček moj! Zaspì! zaspì! Revček, hov! hov!“

Z velo roko mu je pogladila čelo. Silno je bilo vroče to čelo in čutila je, kako mu je tolklo pod sencèm. Filipu je bila podoba odpadla izmed onemoglih prstov. Nekaj časa je molčal in okó, ki se mu je bilo poprej zjasnilo, postalo je zopet motnó in kalnó. Otemnela mu je tudi zavest.

„Urša!“ izpregovoril je strastno, „vidiš, umreti mi bode! Tam v kotu se že napravlja rumen oblak in angelj, ki ima peroti od čistega zlatá, kliče me in vabi, naj pridem! In lilije cvetó okrog njega! — V ozadji pa se vije svetega slovanstva sveta reka, mogočna modra Volga, in cvetoče lipe sénčijo ji pisane obále! — V visoki kremeljski baziliki ga gledamo čestitljivega starčka in s tresočim glasom oznanuje začudenemu svetu, da je Krist vstal! — Kako je krasno vse to! —“

Zatisnil je okó. Pod oknom se je podrla tedaj skládalnica drv, da se je čul mogočen ropot.

„Moj Bog, spomin!“ vikne starka. „In sámo me pusté tu, ko umira!“

Filip se je zopet zavedel. „Urša!“ reče ji, „umrl bom morda takoj, morda jutri —! Ali mi hočeš skazati veliko dobroto?“

„Kaj hočeš, Lipe? Morda bi pil rad gorko mleko?“

„Pokliči gospoda! Lesovéja! Rêci mu, da bi bolnik, ki ima le trenutek življenja še, rad govoril ž njim. Bolnik, ki tako težko, tako bridko težko umira!“

„V Soteski je!“

„Čul sem, da je ravno prišel domóv. Po stopnicah korači in morda pride semkaj!“

Urša je hitela k vratom. Res se odpró in v sobo stopi Bogomir Lesovéj s starim Jarnejem. Vse je bil zvédel in s prečudno grozo se je približal bolnikovi postelji. Ničesar ni mogel izpregovoriti. Dolgo ga je opazoval óni, potem pa dejal zamolklo:

„Gospod Lesovéj, gost sem Vaš, a menim, da le za kratek čas. Podajte mi roko!“

Ko mu je podal roko, vprašal je Filip: „Legali mi ne bodete, če bom hotel védeti resnico!“

„Ne, gospod Tekstor!“

„Na častno besedo Vašo!“

„Na častno mojo besedo!“

„Poglejte in povejte mi, je li bila to Vaša — mati!“

Z onemoglo roko mu je ponudil podobo, katero je Bogomir Lesovéj takoj spoznal. Ni mu mogel odgovoriti, zgrudil se je bolniku na posteljo in pričel je ihteti kakor otrok. Oni pa je prijel njegovo roko ter jo položil sebi na vroče lice, potem pa je šepetal préd-se:

„Nun das süsse Bild erblichen
Bin ich gänzlich nachtumhüllt.“

S poslednjo besedo je odplával duh Fílipa Tekstorja v neizmerno večnost! Ko pa je Bogomir Lesovéj vzel svojo roko z lica mrličevega, bila je mokra. Porosile so jo bile solze umirajočega! —

Dva in dvajseto poglavje.

> Hamlet. — — — — Nekdaj sem Vas ljubil.
> Ofelija. Resnično, kraljevič, zatrjevali ste mi to.
> Hamlet. Čemu ste mi verjeli: — — — —
> Jaz Vas nisem ljubil. —
> Hamlet, III. akt, 1. prizor.

Dvojno ženitovanje, ki se je praznovalo drugi dan na Nižavi, ni užigalo tiste radosti v udeležencih, katere je pričakoval hišni gospodar. Takoj zjutraj se je oglasila nenadejana vést: najprej je odpovedal grof Anton iz Soteske ter poslal pismo, da ne pride, ker je kneginja zbolela. Tudi je Ernest Malec gojil upe, da ga bode ta dan počastil knez in škof Janez Evangelist; ali namesto škofa je prišla vést, da ga je v

noči prešinil mrtvoud, in da — umira! In res je knez Janez Evangelist umrl tiste dní, in mi vsi vémo, da za njim stolica sv. Maksima ni imela vodnika, katerega bi bila obsevala blišč in slava Janeza Evangelista!

Najneprijetneje pa se je pripetilo v Rakovniku pred cerkvijo. Po poroki, ko se je gosposka svatovščina vsula iz božjega hrama in posédla na vozove, za slovesni ta dan po vsem Lukovci izprošene — zapeli so v stolpu zvonovi, žalostno in mrtvaško-trudno. Stari Sodar je ravno z mlado svojo ženíco hotel stopiti v voz.

„Komu zvoní?“ vpraša Meta, in bolestna slutnja se ji polastí duše.

„Ali misliš, da res mrliču zvoní, srce sladko moje?“ odgovorí mož. Bil je navzlic vsi svoji sladkosti smešna, ostudna prikazen. Toliko smešnejši in ostudnejši, ker se je stari grešnik zaljubljeno dobrikal okrog preuboge trpinke, ki je bila sedaj za življenje priklenena nánj!

„Komu pač zvoní?“ ponavlja Meta v strahu. Pri cerkvenih vratih je prežal cerkovnik Tine in pričakoval, da bi mu svatje kaj darovali. Z gladnimi pogledi je premeril svata za svatom in z nekako umeteljno sramežljivostjo spravljal, kar se mu je stiskalo v radovoljno roko.

„Čakaj, takoj bomo zvedeli, draga ženíca!“ In starec je zakričal: „Tine! Tine!“ — Oni pri cerkvenih vratih je hipno priskočil: „Kaj ukazujete, gospod Sodar? No, ali ni bila cerkev ozaljšana, kakor nevesta, hi! hi! No, ali ste videli, kako debele sveče so gorele na oltarji? In lesténec, ali se ni svetil, kakor solnce nebeško? Mi smo cerkovniki, da malo takih, kaj ne gospod Sodar? No, saj pa take poroke ne bomo več učakali, to sam Bog vé, da ne!“

V tem je bilo pristopilo tudi nekaj druge družbe. Tudi Ernest Malec. —

„Zakaj ne odrineš, Sodar?“. vpraša malomarno.

„Ta-le ženíca moja, ki je radovedna, kakor vse, rada bi védela, komu zvoní. Kdo je umrl, Tine?“

„E,“ odgovorí Tine zaničljivo, „tista žival, ki se je plazila po Nižavi in Višavi! Pa saj morate védeti?“

„Kdo?“ vzdihne Meta.

„No, tisti Lipe, ki je stradal pri vas tam gori. Pa sem mislil, da véste!“

„Lipe!“ In mladi ženi se je zazibalo vse pred pogledom. „In kaj mu je bilo?“ zastoka v smrtni grozi.

„Pravijo, da se je sam ustrelil. A to ne bo res, ker bi sicer naš duhovni oče ne pustili zvoniti!“

„Ustrelil! Jezus, Marija!“ Na zemljo bi se bila zgrudila, da je ni prestrégel oče, ki pa je bil v tistem trenutku bledejši od zimske odeje, ki je krila pokrajino.

Bil je tožen povrat iz cerkve. Nevesta je ležala brez zavesti v vozu; svatje pa so si šepetali različne opazke na uho in hudobni jeziki in jezički so se brusili, milujé sicer, ali s takšnim milovanjem, ki je dosti zbadljivejše od očitnega zasramovanja. —

Spomin na ta dogodek je ležal potem nad svátovščino, kakor leží časih nad cvetočo ravnino temán oblak, ki grozí sedaj in sedaj s ploho in točo posuti vse!

(Konec prihodnjič.)

Drobne pésni.

1.

Ne žalúj mi, dèkle krásno,
Ne žalúj mi več nikár!
Zopet naj okó bo jasno,
Meni pošlji sreče žar.

Zabi, zabi, deva mila,
Vse, kar bilo je nekdàj;
Saj dovolj si že prebíla,
Vzrádosti se spet sedàj.

Tvoje obledelo lice
Naj se zopet vzrudečí,
Naj ga ne rosé solzíce,
Rádost naj na njem cvetí.

Ko te vidim togovati,
Meni se solzí okó;
Nehaj, nehaj žalovati,
Oj, deklè ti prelepó!

2.

Oj, ne pojdi že počivat,
Deva krasna, deva mila;
Oj, ne pojdi zdaj že snivat,
Pozna ura ni še bíla.

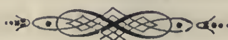
Malko bodi še pri mêni
Tù pod jáblano cvetočo;
Glavo mi na prsi dêni,
Z máno srečo zrì bodočo.

Dan prišel bo zaželjêni
Semkaj gori na planjavo,
Venec vila boš zelêni,
Ž njim ovila svojo glavo.

Glej v dolino, mila deva,
Cerkvica stojí tam zala;
Težko pričakujem dneva,
Ko se bova tja peljala.

Kaj li misliš, dèkle moje,
Kaj okó solzé preliva? —
Z máno srčece i tvoje
O bodoči sreči sniva!

Svojmir.

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

21. Peter in Pavel.

(Dalje.)

Tamo je smrčal vso noč, dokler ga ne prebudé glasne psovke in kletve tlačanov, ki so šli onod na delo. Že to jutro je prejel od njih marsikak krepak sunec od spredaj in zadaj v povračilo svoje zverske surovosti, s katero jih je mrcváril pretekli dan. Zaman se jim je grozil z biči in vislicami. Kmetje so spoznali brez težave slano grofovo šalo in neskončno smešnost in sramoto Kresétovega Petra. Ko je zapazil na sebi kmetiško obleko, začel je dvojiti tudi sam o svoji grajski oblasti in mogočnosti. Najprej se je hotel ves zmešan napotiti v grad, itak se je premislil, ker ga je uverilo zabavljivo grohotanje zbirajoče se gospôde in nje družine, da ni več grof nego zopet tak borè-kmetič, kakeršen je bil ves čas svojega življenja razven nekoliko zlatih uric, ki so mu tako hitro minile. Ljudje so bili nánj tako razkačeni, da se niso hoteli nikoli več ž njim sprijazniti in tudi Barba mu dolgo ni mogla oprostiti grofíce Žganje in Zoretove Ančike. Slovenski podložniki so zdaj baje nehali jeziti se na nemške oblastnike, ker jih je poučila bridka izkušnja, da bi delali rojaki ž njimi še stokrat huje nego najokrotnejši tujci. Pripovedko o Kresétovem Petru sem imenoval zanimljivo ali to se vé, da je ugajala samó ušesom, ki so se držala kvakarske gospôde. Naši kmetje so sodili o nji drugače. Kadar koli so jo slišali, jeli so se zaničljivo posmehovati in rogati. To bajko si je izmislil človek, ki se je s pametjo sprl in stepel ali pa je še nikoli srečal ni. Gospôda bi se radi ž njo oprali in olepotičili, češ, mi nismo taki, kakor vpijejo kmetje; živina so Slovenci, ne pa mi. Ali naj le poskusijo dati svojo moč našemu človeku, pa jim bo zagódel tako pesen, da jim bo prešla za vselej volja rabiti nas za vražje svoje predpustne burke. Te govorice niso graščáki nikoli zvédeli in, da jim jo je tudi kdo ovadil, ne bi jih bila nič brigala, ker je ne bi bili verjeli. Zmatrali so svoje kmete za surove divjake, ki nimajo nobenega višjega čuta in hrepenenja in si želé na tem svetu samó jedne sreče, da bi se prav do sitega napasli in ob jednem upijanili. Kakor vsi plemenitaši je bil uverjen tudi Erger-Berger, da bi posnemal Petra vsak Slovenec, katerega koli bi doletela po kakem naključji grajska čast in oblast.

Premišljeval je dostikrat, kako krasno zabavo bi napravil sebi in svojim gostom, ko bi ponovil duhovito šalo sprednika svojega. Med njegovimi podložniki zval se je jeden Pavel Kresè. Kar je delal Peter, pristovalo bi se prelepo tudi Pavlu, kajti sta ti dve imeni kristjanom skoraj nerazločni jedno od druzega. Ta misel se je zapíčila grofu tako čvrsto v glavo, da se ni dala več izruvati. Naložil je torej županu, naj izkuša Pavla tako napojiti, da bo obležal brez zavesti kje v obližji, od koder bi ga mogli prenesti brez hrupa v njegov grad. Grajski služabnik se je dosti trudil, ali sreča mu ni hotela poslužiti, da bi zvršil gospodovo zapoved. Pavel je bil čuden, svojeglav človek, ki ga ni znal vsak preslepiti in zasačiti. Bil je izpolnil že trideseto leto, vender še ni mislil nič na ženitev. Tudi je povedal, zakaj ne. Dejal je: stare in grde ne maram, na mlade in lepe žene pa preží naš grof. Vém, da je njega že zdavno greh zapustil. Ali česar ne more storiti sam, dovoljuje in ponuja rad svojim mladim gostom. Pavel je sploh hudo zabavljal gospôdi. Za mlajših let je bil radi tega večkrat do krví šiban in bičan. Pozneje se je naučil molčati; vsaj v pričo grajskih podrépnikov ni zinil nikoli nì besede proti grofu. Društva se ni branil, pil pa ni v njem nikoli toliko, da bi ga bilo vino zmešalo. Kadar ga je kaka reč hudo ujezila, zaprl se je sam v svoj hramček in takrat se je gotovo vselej upijanil pa se zvalil na tla in spaval kdaj po dva dní brez dolgih presledkov. Župan ga je vabil zaman v grajsko zídanico, Pavel je mahnil z roko, nekaj zagodrnjal in korakal dalje; niti pomenkovati se ni hotel ž njim. Ko pové grofu, da ne more ničesa opraviti, ker se opija Kresè samó v jezi in prezira grajsko gostoljublje, od kraja gospod ni vedel, kako bi mu prišel do živega, itak se je s časoma domislil. Zopet je poklical župana in mu velel: Pavla bomo danes razsrdíli, da bo pihal kakor gad. Letošnje górščine še nismo pobrali pri njem. Pojdi pónjo v takšen čas, ko ga gotovo ne bo v hramu, n. pr. o poludne, kadar kmetje južinajo. Vrata bodo se vè da zaklenena. Ti rabi staro grajsko pravico pa jih razbij! Vzemi potem górščine še kako vedro več nego je navada. Pavla bo ta sila in krivica brez dvojbe razpalila. Tolažbe si bo iskal v vinu in potem ga bomo po noči dvignili in prenesli s prašnih tal njegovega hrama v najlepšo izbo in na najmehkejšo posteljo, ki jo imam. Preizvrstno zamišljena zlobna nakana se posreči. Ob osmih zvečer je že smrčal Pavel na grajskih blazinah in pérnicah. Erger-Berger skliče vse svoje uradnike in družino ter jim naznani voljo svojo tako-le: Jutri zjutraj se z gospó odpeljem. Že dolgo časa me vabi knez Pomarančar, da bi prišel k njemu in bil za botra njegovemu sinku, katerega mu je podaril Bog še le v pozni starosti, kakor mislimo, po molitvi nekega

svetega puščavnika. Záme bi bilo grozno grdo, ko mu ne bi hotel izpolniti te častne in nujne želje, zato odidem. Za namestnika Vam puščam Kresétovega Pavla. Kaj se smejete? Vaša dolžnost je poslušati, kar Vam ukažem. Gorjé Vam, ako mi ne bodete čestili namestnika. Dajte mu ključe vseh izb in shramb in tudi pečatnik moj. Kar koli bo ukrênil in zapovedal, potrjam vpričo Vas že zanaprej. Naložite tudi tlačanom in vsem kmetom, da ga morajo spoštovati na isti način, kakor mene, niti imenovati ne smejo ga nič drugače nego grofa. Sósebno pa naročam Vam, kuharjem in kuharicam, kletarjem in kletaricam, da postrežete Pavlu, kar najbolje znate in morete. Pripravite in prinesite mu ročno vse, česar koli bo zaželel. Ker boste ž njim brez dvojbe največ govorili in občevali, zapomnite si dobro vsako besedo, katero bo bleknil, vsako neumnost, ki mu bo prišla na misel, da mi boste povedali lahko vse na tanko, kaj se bo godilo v grádu, ko ne bo mene domá.

Po tem opominu je šel Erger-Berger spat, njegovi uradniki in družina pa so ostali še dolgo skupaj in ugibali, kaj namerava grof s to burko in kake nasledke bi utegnilo imeti prečudno namestništvo Kresétovega Pavla. Ker nihče ni pričakoval ničesa hudega, ločili so se prav dobre volje. Pred razhodom so smejé se čestitali jeden drugemu, da dobé gospodarja, ki jih bo znal gotovo bolje kratkočasiti nego strogi general. Jedini Valker je stal med tem pomenkom zamišljen na stráni in molčé škripal z zobmí. Ko so drugi odšli, dejal je prijatelju Lenkarju: Na svetu sem videl že veliko bedakov, ali njihov prvak se zove Erger-Berger. Iz te njegove glume izleže se lahko nevihta, ki nas bo ugonobila vse skupaj. Lenkar je tolažil Nemca: Ne boj se! Slovenski rod jaz poznam in vém, da je po polnem zamorjen in poživinjen. Tudi je zavladala v njem taka nezloga, da nista niti dva kmeta istih mislij. Pavel je butec. Ko bo zvedel, da je grof, hotel bo žreti in lokati kakor Peter v pripovedki. Pamet imajo ti ljudje v trebuhu, ne pa v glavi. Valkerja niti te besede niso povse pomirile. Nevoljno godrnjaje je dal prijatelju roko in se napotil v spalnico. Pavel Kresè se je prebudil ta pot prav zgodaj, ko se je začelo komaj daniti. Stari fant je bil bistre glave in se je kmalu domislil, kje se nahaja in kdo ga je dal našemiti v gospoda. Zgrabila ga je strašna jeza. Dejal je: Lopov se ni zadovoljil s tem, da mi je razbil nova vrata in me okradel, za naméček me hoče tudi zasramovati in osmešiti. Ali bom mu dokazal, da nisem Petrove žlahte, če prav sva oba Kreséta. Maščeval se bom tako korenito, da si bodo zapomnili gospôda moje ime. Brzo je uvidel, da mora krepko brzdati svojo strast in se delati neumnega, dokler si ne dobí pomočnikov.

V spalnico se je slišal razločno grofov glas, ki je opominjal gospó, naj se hitro pripravi, da se odpeljeta, predno se Pavel predrami. Čul je dobro tudi druge grajske ljudí, ki so se zabavljivo o njem razgovarjali. Videč, da mislijo igrati ž njim vso Petrovo komedijo, začel se je grohotati in se prav iz srca veseliti novega svojega dostojanstva. Posteljo zapustí précej po grofovem odhodu. Sedeč na baršunastem stolu premišljeval je svoj namen in čakal služabnika, za katerega je zdaj vedel, da ga bo prišel oblačit. Ker se nihče ni prikazal, jel je po izbi ropotati. Sluga pogleda skozi vrata in vpraša: Milostivi gospod grof! če zapovedate, pripravljen sem, da Vam postrežem. Kakor nekdaj Peter rekel je tudi Pavel, naj ga svobodno obleče. Opravljen po najnovejši gospôski šegi je korakal v obednico in ukazal, naj se mu prinese masten in obil zajutrek in polna banjka vina. V besedah in v vsem vedenji je igral jako spretno Petrovo ulogo, kar pa ni bilo nič čudnega, kajti je znal bajko o njem že v otročjih letih skoraj bolje nego očenaš. Ko se vrne služabnik z jedjo in pijačo, vpraša ga Pavel, kje je gospodinja. Postrežnik odgovorí: Milostiva grofíca so še le vstali, čez četrt ure gotovo pridejo. Kresè se prime za glavo in velí: Prijatelj! Jaz sem od včerajšnje pijače tako omamljen, da sem pozabil celó ime svoje soproge. Kako ji besa že pravijo? Sluga ga poučí, da se zove Evzebija. Erger-Berger ni dal Pavlu nobene gospé, ali saj ni bilo treba. Omislila mu jo je rada grajska družina sama. Komaj je začel zalagati, privrší v obednico črno opravljena, jako obila ženska ter ga pozdravi preljubeznivo in mu velí: Preljubi grof moj! Tukaj so ključi vseh shramb in tudi tvoj pečatnik, vidna znamenja grajske tvoje oblasti. Prosim te, da mi poveš, kaj čem naložiti in ukazati podložnikom tvojim za denašnji dan? Pavel ji odgovorí zastavno: Zlata moja Ozébica! Dela bo danes toliko, da ga ne bo lahko zmoči. Reci vsem uradnikom, naj ostanejo dopoludne domá, da mi bodo zgotovili neka preimenitna pisma. Hlapci in lovci naj prinesó vse svoje orožje simo, da je bom razgledal, če je čisto in nepohabljeno. Vrtoglavim kmetom se ne smé nikoli nič verjeti. Nas gospôdo črté, da bi nas podavili précej to uro, ko bi jim se dali. Paziti in stražiti nam je noč in dan, da se ne prigodí kaka nesreča. Sósebno pa moramo skrbeti za dobro orožje in da nam je vedno nabito in nabrušeno. Porôči zapoved mojo tudi vsem mladim tlačanom bližnjih vasij, da jim je priti kar précej v grad, da jih bom opomnil z ostro besedo njihovih dolžnostij, katere izpolnujejo tako zanikarno in brezdušno. Kadar boš to odpravila, teci brez oklevanja v kuhinjo in pristavi največje lonce, v katerih naj se skuhajo záme vse dobrote, ki hrepené po njih grofóvski želodci. Tudi vina zahtevam

mnogo in to se vé da najboljšega. Naj se ga pritrese gori nekoliko sodcev: steklenice in majólike so za otroke in babe, ne pa za oblastnike in grofe. — To rekši mahne Pavel Evzebiji z roko, in to je pomenilo, naj odide in zvrši, kar je ukazal. Ona je razumela znak in globoko se priklonivši odletéla k uradnikom in družini ter jim oznanila Kresétovo voljo in trdno njegovo vero, da ga je prestvarìla pretekla noč v resničnega graščáka in grofa. To poročilo je vzbudilo občo veselost in upanje, da bo prineslo njegovo namestništvo še obilo prezanimljivih novic in smeha. Sum in strah mineta celó lisjaka Valkerja. Zadovoljno se zareží in reče Lenkarju: Zdaj verjamem, da so tvoji rojaki res voli, ustvarjeni za bič in jarem. Če jih privežeš k polnim jaslim, mislijo, da so v nebesih. Ha, ha, ha! Prijatelj mu se sladko nasmeje in velí: Bratec! Ali ti nisem tega zmerom pravil? Vidiš, ravno zato pa se tudi ne morejo in ne smejo smiliti omikanemu človeku. Hi! hi! hi! — Tlačanom so bili povedali uradniki, da se je grof nekamo odpeljal in kaj jim je naložil; ali kdo mu je namestnik niso nič vedeli, dokler niso prišli po njegovem povelji v grad. Vsi so pričakovali, da jih bo osorno ozmerjal in morebiti tudi kaznoval. Vsak si more misliti, kako neskončno so se začudili, ko so zagledali v velikaški obleki in časti svojega znanca in prijatelja Pavla. On jih prisrčno pozdravi in jim velí s povzdignenim glasom: Po čemer so goreče hrepeneli in za kar so se srdito ali zaman bojevali spredniki naši, dosežemo lahko brez punta in sile, brez kaplje krví. Erger-Berger mi je dal vso svojo oblast in uradniki njegovi so mi razodeli, da je potrdil vpričo njih in družine vse, kar koli bom ukrênil, zapovedal in storil. Ali sama moja beseda ne zadostuje; jaz potrebujem vaše pomoči in podpore. Ako me boste hoteli poslušati, postanete še danes svobodni gospodarji svojih kmetij in svojega dela in odslé boste imeli nad sabo samó tista dva poglavarja, katerih se ni kmet nikoli branil — Boga in cesarja. Tlačani, čuteč, kaj namerava Kresè, zasmijali so se in dejali, da ga bodo poslušali tem rajši, ker se ujema ta pokorščina tudi z grofovo zapovedjo. Pavel pokaže prijateljem grajsko orožje in jim reče, naj si izbere vsak, kar mu se zdí najnarednejše. Strelci naj si vzamejo samóstrele in samokrese, drugi fantje in možje pa kopja, sulice, sablje in meče. Ko so se vsi oborožili, pošlje stražo pred vélika vrata in na razna druga mesta, ki so mu se videla kaj nevarna. Gradú ni smel zapustiti noben uradnik, nobeno družinče, prestopnika te zabrane zadela bi smrtna kazen. Krvníka Valkerja in Judeža Lenkarja je dal Pavel ukleniti. Teh dveh se je bilo najbolj bati, da bi utegnila pobegniti in poklicati na pomoč sosedne graščáke in divje Vlahe. (Konec prih.)

Josip Podmilšak,

pisatelj slovenski.

Spisal Gregor Jeréb.

9.

Dragi gospod!

Naznanili ste mi v zadnjem pismu, da pišete povest „Ubežnika“ za „Glasnika“. Ker bi rad II. polletje z novo povestjo pričel, prosim Vas, da mi pošljete, kar imate zdelanega, vsaj do 20—22. t. m. Ako bi mi pa do tega časa ne mogli še poslati povesti, blagovolite mi brž brž naznaniti, hočem pa s kako drugo povestjo začeti in zraven „Tirtlja“ nadaljevati. Rad bi vendar videl, če mi pošljete povest. Priloženih je tu 5 gld. za Vas. Predno Vam bo treba oditi k vojaškim vajam, naznanite mi vsaj kakih 10—14 dnij poprej, pa Vam pošljem kakih 15 gld. za razne manjše potrebe.

Malo, kar ste mi poslali, pride vse na vrsto; ljuba bi mi bila, če bi utegnili, tudi prestava povesti v slovaškem berilu.

Na pesniškem polji grozna suhota; če ima g. Levec ali Vi kaj pripravnega pesniškega, lepo prosim.

Priloženo pisemce prosim oddati.

Z Bogom! Vaš

V Celovci 13/6. 867. Anton Janežič, s. r.

10.

Dragi prijatelj!

Pošiljatev prejel, novela pa tudi drugi spis mi je ves po godu. Prvi oddelek dam jutri v tiskarnico; prosim kmalu za nadaljevanje. Ali ste 5 gld. prejeli? Ne zabite mi naznaniti, kdaj naj Vam pošljem kakih 15 gld., kakih 8—10 dnij prej. Bom Vam že tudi pri vojakih večkrat kaj poslal. Svetoval bi Vam tudi, da spišete kaj za družbo do meseca oktobra, ki more veliko bolje plačevati. Potrebovale bi se krače pripovedke, ali pa se lotite kake večje, nravno-poučne. Če nimate snoví, preberite to „O življenji v Ameriki“ (mislim, da je v „Gwiaszdki“) predelajte jo z ozirom na Slovence in pošljite jo za razpisana darila. Če bi se ji darilo ne prisodilo, gotovo bi jo družba kupila od Vas, ker znate tako prijetno pripovedovati, in prejeli bi za njo kak večji znesek. Če ni v letošnji „Gwiaszdki“, ki jo imate v Ljubljani, pa mi pišite,

da poiščem v lanskem tečaji. G. Levca prosim, da blagovoli tudi zdaj prevzeti nabiro naročnikov na „Glasnika“.

Z Bogom! Vaš

V Celovci 23/6. 67. Anton Janežič, s. r.

11.

Dragi gospod!

Ker mi nič ne naznanite, kdaj naj Vam pošljem, pošiljam Vam priloženih 15 gld. z obljubo, da Vam bom že od časa do časa kaj poslal. Ob enem Vas prosim, da mi pošljete kar najhitreje še kaka dva oddelka povesti, ker dam nekaj listov za počitnice kmalu v natis, ker pozneje iz Celovca odidem. Povest mi prav dopade, samó pripovedko ob izobčenem sem moral nekaj okrajšati, da ne bo v spotiko naši duhovščini; bodite pazni, kolikor je mogoče o ti zadevi! Kedaj odidete iz Ljubljane? Kam? Z Bogom! Vaš

V Celovci 14/7. 67. Anton Janežič, s. r.

12.

Dragi gospod!

Zdaj sem prav v skrbeh, ali ste prejeli tistih 15 gld., ki sem je dal 15. julija razpošiljalcu „Glasnika“, da je z listom vred priloži paketu. Prosil sem Vas že tedaj naglega odgovora, pa ga še doslé ni. Bodite tako dobri in odpišite mi brž brž. Ob enem Vas prosim, da mi pošljete vsaj eden če ne dva oddelka povesti „Ubežnik“ kar najhitreje, sicer bi se morala pretrgati. Naznanite mi tudi ob enem, kje ste, kam naj Vam pišem itd. Kako se imate?

Z Bogom! Vaš

V Celovci 4/8. 67. Anton Janežič, s. r.

13.

Častiti gospod!

Da Vas pismo še v Ljubljani dobí, dam pričujoče pisemce brž na pošto. Danes sem mogel samó 10 gld. pridejati; konec tega meseca pa že spet kaj, naznanite mi torej natančno svoj naslov. Pri ti priložnosti Vas prosim, da slovenski pisavi tudi v prihodnje ne daste slovesa in da ostanete še „Glasniku“ podpornik. Da bi bili srečni v svojem novem stanu! Z Bogom! Vaš

V Celovci 1/10. 67. Anton Janežič, s. r.

14.

Dragi gospod!

Tu Vam pošiljam 3 gld. za največje potrebe, prihodnjič spet kaj. Ne vem, ali Vam pride to pismo v roke, ker mi niste naznanili natančnega naslova; storite to prihodnjič.

Ali ne želite, da se Vam „Glasnik“ vselej po pošti pošilja? Nadaljevanja in konca Vaše povesti še nisem dobil, lepo prosim, pišite gospodu prepisovalcu, da mi brž brž pošlje, kar manjka, da se more v natis dati za prihodnji list. Kako se imate? Če Vam je mogoče, le delajte tudi za našo literaturo. To v naglici!

Z Bogom! Vaš

V Celovci 1/11. 67. Anton Janežič, s. r.

15.

Dragi prijatelj!

Pred vsem Vam naznanjam, da je konec povesti došel; natisne se v 22. listu, ki izide še 5. decembra. Jako ljubo bi mi bilo, ko bi mi poslali „Potovanje“ že za 1. list novega leta, v katerem se menda začne tudi: „En dan na Brezovici“ in kmalu porabim „Spiritus“ etc. katera spisa sem nalašč za novo leto prihranil, ko bo „Glasnik“ spet v lepši obliki iz Blaznikove tiskarne izhajal. Jako ustregli bi mi od časa do časa s kakim obrazom iz domačega življenja, kakeršni so bili 1866. leta. Da mi v kratkem kaj pošljete! Priloženi so 3 gld.

Z Bogom! Vaš

V Celovci 25/11. 67. Anton Janežič, s. r.

16.

Dragi prijatelj!

Vašo lepo pošiljatev prejel — vse se porabi. Tu Vam prilagam 5 gld. Ne zamerite pisavi;*) jaz sem nekaj bolan v postelji. Če morete kako kratko povedko (kake pol pole) spisati do srede februvarja, le pošljite. Drugič več! Vaš

V Celovci 3/1. 68. Anton s. r.

17.

Dragi gospod!

Pošiljatev prejel; ne dvojim, da bo dobro. Priložil sem Vam 5 gld.; ne zamerite, da Vam zdaj več ne morem poslati. Upal sem od dneva do dneva kakega večjega plačila, pa zastonj. „Glasnik“ ima

*) Pismo je pisano s svinčnikom. Pis.

blizu 600 prejemnikov, doslé jih je vender plačalo samó nekaj čez 200, tako, da še lanskega dolga nisem mogel vsega poravnati. Če pojde tako dalje, moral bo „Glasnik“ prenehati. Samó lansko leto je zastalo denarjev za „Glasnika“ in „Cvetje“ blizu 200 gld. Upam, da Vam morem v kratkem kaj več poslati; prav sram me je.

Prihodnji „Glasnik“ prinese od Vas dva spisa. Dogodek s Poljskega se natisne v družbenih bukvah. Poslano povest, ne dvojim, da bom mogel v „Glasniku“ v kratkem natisniti, tako tudi ostalo. Kake prav majhne povestice sem mislil za družbin koledarček, če morete kaj enacega spisati, pošljite vsaj do srede marca, bodem nalašč počakal; če obljubite kaj spisati za prosto ljudstvo ali mladež, da bo vsaj kaj večjega plačila. Bral sem v poljskem časopisu prav pripravno povest za prosto ljudstvo in za mladež z naslovom „Amerika, ali povsod dobro, doma najboljše“, ki bi bila naši kmetski mladeži prav zanimiva. Treba bi jo bilo na slovenska tla prestaviti, nekoliko predelati na nekaterih mestih, sicer pa posloveniti. Ali ne bi je Vi prevzeti mogli, da bi jo dovršili vsaj do šolskih počitnic? Natisnila se bo v „Večernicah“ ali pa v kakem drugem spisu družbinem. Plačilo potem brž dojde, ko bo povest tiskana, vsaj kakih 12 gld. za tiskano polo. Naznanite mi, ali in kdaj Vam jo smem poslati; opomnite me pri ti priložnosti, da Vam priložim tudi novo „Cvetje“.

Z Bogom! Vaš

V Celovci 21/2. 68. Anton Janežič, s. r.

18.

Dragi gospod!

V prilogi Vam pošiljam omenjeno poljsko pripovest „Amerika, ali povsod dobro, doma najboljše“, da jo poslovenite in na slovenska tla prestavite (torej v tem obziru tudi predelate), morebiti bi jo bilo mogoče prestaviti na Gorenjsko, od koder se radi selijo v Ameriko, ali pa kam drugam, kakor je Vaša volja. O Sibiriji torej ne bode mogoče govoriti, morate reč drugače zasukati. Povest je za prosto ljudstvo prav zanimiva in poučno pisana. Priložil sem „Cvetje“ in 3 gld. za kozarec vina. „Življenje med divjaki“ bi Vam svetoval, da spišete do srede novembra in je potem vložite za razpisano darilo 150 gld. družbi sv. Mohorja; če bi zánjo kaj pripomočkov potrebovali, le naznanite mi. Nič bi ne djalo, če bi tu pa tam kaj iz tujega dela porabili in po svoje predelali. Če bi napisali kakih dvajset pol, malo bolj drobno ko sicer, dosti bi bilo za pet tiskanih pol. Kar se tiče družbe, dam Vas že jaz vpisati, da dobite knjige.

Ko bode „Cvetnik slov. slovesnosti“ gotov štiri in dvajset tiskanih pol, pošljem ga brž. Da ste mi zdravi in s časom prav srečni v svojem novem stanu! Z Bogom! Vaš

V Celovci 6/3. 68. Anton Janežič, s. r.

19.

Vaš honorar za „Boj z volkovi“ in „Poboljšanje na smrtni postelji“ znaša 15 gld., ker pa denar še le v kakem tednu dobim, pošljem Vam jaz za zdaj 10 gld. Pri ti priliki Vam naznanjam, da je prevod poljske povesti došel in se gotovo porabi. Skušal bom, da Vam že poprej nekaj denarja dobim konec junija ko bode obračun. Ob enem Vam tudi naznanjam, da bom izdavo „Glasnika“, če ne pride ta mesec vsaj polovica zaostankov, za pol leta ustavil; z novim letom bode pa začel „Glasnik“ kot poučen in kratkočasen list za družnike sv. Mohorja in za prosto ljudstvo sploh izhajati z jednakim namenom kakor ga ima družba. To naj Vam bode za zdaj vodilo pri Vaših delih — razpadel bode v zabavni, poučni, gospodarski itd. del. Bliže pozneje. Pred vsem pa Vam svetujem, da konkurirate pri družbi za darilo; če nimate primerne snoví, pošljem Vam jaz kaj. Naznanite mi kmalu.

S srčnim pozdravom Vaš

V Celovci 23/5. 68. Anton Janežič, s. r.

20.

Dragi gospod!

V prilogi dobite še 5 gld. od družbe. Jaz Vam dam na pošto 2. ali 3. julija paket bukev, med njimi tudi „Cvetnik“ kot poste restante pod zadnjim napisom. Če ni prav tako, naznanite mi za časa. Ali pridno pišete? Beletrističnik menda kmalu zopet oživí, in sicer uredovan po zmožnejši roki, po Stritarji in Jurčiči. Družbin organ bode „Besednik“, le pridno pripravljajte zánj gradiva. Drugokrat več.

Vaš

V Celovci 21/6. 68. Anton Janežič, s. r.

21.

Dragi gospod!

Tu Vam pošiljam 5 gld. in nekaj gradiva za družbin organ „Besednik“, ki ga začnem od novega leta dalje izdajati. Obsezal bode vsakovrstne kmetu primerne pripovesti — tudi šaljive in smešnice — razne poučne spise, obraze iz življenja raznih narodov, popise krajev in dežel, gospodarske reči itd. Bližji program dobite v „Koledarčku“.

Priložen je tudi „Cvetnik“. Iz „Gwiaszdke“ prosim „povesti“ prestaviti s časom; morda najdete še kako gospodarsko zrno ali druzega kaj. To velja tudi o „Emanku“. Iz „Hoher Norden“ bi mi bilo ljubo, ko bi napravili nekaj za ljudstvo zanimivih obrazov iz tamošnjega življenja. Ti obrazi naj bodo prav kratki — prosto zdelani — ne prevodi. Kaj utegne naše ljudstvo najbolj mikati, to boste že sami našli. Sicer pa upam, da spišete tudi kaj izvirnega. Družbine bukve se Vam pošljejo okoli 20. t. m., če pa tedaj ne, gotovo 30. julija — poste restante. — Tudi jaz bom kaj priložil in Vam knjige franko poslal. Vsak mesec Vam pošljem 5 gld. poprej za Vaše spise. Ali ste se že kaj v dijalogu poskušali? V „Srenji pod lipo“ se bodo menili kmetje o raznih gospodarskih in sploh domačih rečeh; učitelj se bode pomenkoval ž njimi o raznih natoroznanskih resnicah; morebiti tudi od Vas kaj dobim. Uvod za te pogovore se že tu napravi. Vaše spise bom tačas še hranil.

Srčnim pozdravom! Vaš

V Celovci 1/7. 68. Anton Janežič, s. r.

22.

Dragi gospod!

V prilogi dobivate: a) 5 gld. od mene. b) Tri družb. bukve. „Legendo“ in „Kristus. življ.“ pozneje morda v Ljubljano, da ni prevelik paket. c) Dve knjigi zagradivo. Obrazi naj bodo kar najkrajši. Iz „Verarmtes Dorf“ morete za krajše spise o kmet. rečeh marsikaj posneti; pa ne v pismih ampak v dijalogu ali drugače kako. Spisi naj bodo kolikor mogoče samostalni. Te dni odidem na dom in ostanem tam do srede septembra; če kaj pošljete, pošljite pod navadno adreso na mé. Bodem že kakih 6—8 dnij pozneje v roke dobil. Z Bogom! Vaš

V Celovci 29/7. 68. Anton Janežič, s. r.

23.

Dragi gospod!

Vaša pošiljatev me je prav razveselila; vse se porabi pri družbi ali za „Besednik“. Za družbo le glejte povest dovršiti, morda se Vam pogodi! Za „Besednik“ prosim kolikor je moči prav kratkih spisov; rad bi imel tudi kakih humoresk in smešnic ljudstvu pripravnih. Kak slov. „Münchhausen“ bi prav ustregel bralcem. Priloženih je 5 gld. S poljskega in češkega kaj pozneje, ker sem še vedno jako slab, da nisem mogel poiskati. To v naglici! Vaš

V Celovci 22/10. 68. Anton Janežič, s. r.

24.

Dragi gospod!

Še le danes mi je mogoče poslati Vam spet 5 gld. — 16/9. sem na kmetih smrtno zbolel in sem še tako slab prišel v mesto, da Vam to-le komaj pišem. Ali pridno delate? Kar imate za družbo ali „Besednik“, le meni pošljite! Družb. bukve z denarjem prejeli?

Z Bogom! Vaš

V Celovci 30/10. 68. Anton Janežič, s. r.

25.

Dragi prijatelj!

Tu Vam pošiljam 5 gld.; pretekli mesec mi ni bilo mogoče, tako me je moja bolehnost izmolzla. Povest ża družbo je došla in se zdaj s štirimi drugimi vred presoja. „Besednik“ pričnе februvarja izhajati. Poslani pogovor je prav dober, samó to prosim, da bi ga toliko prenaredili, da se bo mogel uvrstiti pod rubriko „Srenja pod lipo“. Zbirajo se tam kmetje z učiteljem ali župnikom vred. Tudi smešno-poučnih bi bilo želeti, kakor tudi krajših pripovedek iz narodnega življenja, kakor so bile črtice v „Glasniku“. To v naglici! Veselo novo leto!

Vaš

V Celovci 1/1. 69. Anton Janežič, s. r.

26.

Častiti gospod!

V naglici Vam naznanjam veselo vest, da se je Vaši povesti: „Žalost in veselje“ prisodilo darilo 150 gld. Tu Vam pošljem enkrat 10 gld.; pišite, kaj naj se z ostalim denarjem zgodí. Jaz se bojim Vam ves denar naenkrat poslati v kasarno; vender storite, kar se Vam zdí, denar bo vselej pripravljen. Vi morete vse naenkrat dobiti, ali pa vsak mesec kaki znesek, kakor je Vaša volja. To Vam bodi nova vzpodbuja k delavnosti! Prosim, da mi v kratkem spet kaj pošljete.

Z Bogom! Vaš

V Celovci 1/2. 69. Anton Janežič, s. r.

27.

Častiti gospod!

Vaš denar je poslal Einspieler po Vaši želji v Ljubljano in sicer 140 gld., ker ste jih 10 prej prejeli. Tu Vam pošiljam 5 gld. za velikonočne praznike. Jaz sem še vedno bolehen, da skoraj nič ne morem;

zatorej Vam še nisem mogel poiskati kaj češkega ali poljskega. Če záme kaj pišete, le prav kratko! Z Bogom! Vaš

V Celovci 17/3. 1869. Anton Janežič, s. r.

28.

Dragi gospod!

S srčnim pozdravom pošiljam 5 gld. Jaz še vedno boleham.

Z Bogom! Vaš

V Celovci 16/5. 1869. Anton Janežič, s. r.

To je Antona Janežiča poslednje pismo do Jos. Podmilšaka. Iz teh pisem se jasno vidi, kaj je bil Janežič Slovencem v obče in posebno še Podmilšaku.

(Dalje prihodnjič.)

Akvileja.

Spisal Simon Rutar.

(Dalje.)

Razven teh so imeli patrijarhi pa tudi svoje višje dvornike, imenitne kneze, ki so opravljali tako imenovane „dvorne službe“: dedni kómorniki so varovali patrijarhove sobe in zaklade; dedni točáji so imeli pregledovati vinske kleti in natakati patrijarhu prvo čašo pri slavnostnih gostijah; dedni stólniki nadzorovati kuhinjo in namizno posodo ter podajati prvo jed na gostijah; in nápósled dedni maršali pregledovati konjušnice in nositi prápor pred patrijarhom. Celó drugi samostalni vojvode so bili patrijarhovi dvorniki, ako so imeli kako posestvo v patrijarhovini. Tako so bili n. pr. akvilejski dedni točáji vojvode štajerski, ker so imeli na Furlanskem mesto in okolico pordennonsko. Posestvo in čast sta prešla pozneje na vojvode avstrijske, zatem na kralja češkega Otokarja II. in nápósled na Habsburžane. V znamenje svoje odvisnosti od patrijarha so mu pošiljali vsako leto po dva jastreba v dar. Razven tega pa so imeli še dolžnost patrijarha iz sužnosti reševati, kadar bi ga kak posvetni knez ujel, kar se je tudi večkrat pripetilo, n. pr. l. 1147. patrijarhu Pilgrimu I., l. 1162. patrijarhu Ulriku II.

Patrijarhi so imeli tudi kot dežélni knezi svoje namestnike. Vicedom („vicedominus“) je bil njih finančni minister, oskrboval je

njih imetje, pobiral desetino in dohodke od posestev ter pri sodnih dnevih naložene globe. Vojaški namestnik patrijarhov se je imenoval generalni kapitan. On je vodil dežélne brambovce, plemenitaške hlapce in prostovoljne vojake, ako ni bil navzočen patrijarh sam. Ob času mira je moral posebno skrbeti za obrambo dežélnih mej in za vzdrževanje trdnjav in utrjenih prehodov. Dežélni maršal je bil najvišji sodnik v kriminalnih stvareh. Sodil je ondu, kjer ni bilo drugih sodnikov, ali kadar so ti zanemarjali svoje dolžnosti. Zlasti pa je moral paziti na takrat prav goste cestne razbojnike ter skrbeti za varnost skozi deželo potujočih trgovcev.

V posvetnih stvareh je bil patrijarh odvisen od ukrêpov dežélnega zbora ali furlanskega parlamenta. K temu so prihajali cerkveni in posvetni velikaši, pozneje tudi svobodni posestniki in poslanci občin. Ti so se zbirali redno vsako leto koncem majnika in sicer navadno pod milim nebom; izredno pa o posebnih prilika, kadar je pretila deželi nevarnost ali kadar je nov patrijarh prevzel vlado. Parlament se je posvetoval zlasti o dežélni brambi, koliko vojakov naj dá vsako mesto in vsaka občina, in tako tudi o dežélni varnosti pred cestnimi tolovaji. Brez parlamenta patrijarh ni smel napovedati vojske ali skleniti mirú, niti zveze z drugimi vladarji ugovarjati ali razdirati, še menj pa razpisovati nove davke ali nove zakone. Ako je patrijarh prestopil meje svoje oblasti, hitro se mu je parlament uprl in zavrgel njegove naredbe. On je tudi občinam potrjal lastne pravílnike in razsojal njih pravde kot zadnja stopinja. — Pomniti pa je treba, da so pošiljali v ta parlament le furlanski kraji svoje zastopnike, nikoli pa tudi goriški, kraški in tolminski.

Akvilejska država je cvela najbolj za časa patrijarhov Ulrika I. (1085—1122), Pilgrima (1132—1161), Volfgerja (1204—1218) in Bertolda (1218—1251). Ali na vrhunci svoje slave je počela hirati in precèj naglo propadati. Patrijarha Bertrand (1334—1350) in Markvard (1365—1381) sta bila poslednja krepka vladarja, katerih povelja so se še splošno izpolnjevala po vsi deželi. Ali ves njih veliki trud, napraviti mir in red v deželi ter patrijarhovino zopet povzdigniti do nekdanje slave, ni obrodil nikakega sadú. Po njih smrti se je približevala akvilejska država skokoma poginu svojemu.

Jeden uzrok propada akvilejske države je bil že omenjen, ta namreč, da je papež imenoval večinoma tuje kardinale za patrijarhe, ki niso imeli v deželi nikake zaslómbe in od sosednih knezov nobene pomoči. Odkar so začeli patrijarhi stanovati zunaj dežele, množili so se vedno bolj domači neredi in furlansko plemstvo je počenjalo, kar se

mu je poljubilo ter drzovito upiralo vsem vladarjevim naredbam. Tako krepko, podjetno in bojaželjno plemstvo bilo bi drugodi in pri drugih razmerah državne meje neizrečeno razširilo. Ali patrijarhovina je bila le pasivna, nedelujoča država, ki je skrbela samó toliko, da je svoje meje branila. Tako je moralo furlansko plemstvo svoji bojaželjnosti zadovoliti le s zasebnimi prepiri, krvnimi osvetami in cestnimi ropi. In to plemstvo (nekoliko longobarškega, nekoliko bavarskega in nekoliko tudi italijanskega izvôra) bilo je zeló mnogoštevilno, mnogoštevilnejše, nego v kateri koli drugi državi jednake velikosti. To plemstvo se je bilo naučilo spoznavati svojo moč, svojo neodvisnost in trajnost nasproti vedno menjajoči se patrijarhovi vladi. Opazilo je tudi mnogotere napake, ki so jih zakrivili nekateri preveč posvetni patrijarhi. Zato je izgubilo vse spoštovanje do njih. Nekateri patrijarhi so bili po domačem plemstvu javno napadeni in mučeni (l. 1150.), ali pa celó ubiti (l. 1350.) in njih trupla oskrunjena.

Sosedne države so opazile, kako se godí v patrijarhovini in ni čuda, če so se hotele s tem okoristiti. Okoli in okoli so prežali vladarji na pogin akvilejske države. Na vzhodni stráni so porabili goriški grofje vsako priliko za pridobitev kakega novega patrijarhovega posestva. Od severne strani so jo stiskali njih sorodniki koroški vojvode in pozneje njih nasledniki Habsburžani. Povoda jim je dalo ali resnično, ali pretvezno kaljenje kupčijskih zvez po furlanskih cestah, zaradi česar so zahtevali od patrijarha poroštva za mirno in varno trgovanje. In z izgovorom, da on tega poroštva ne more dati, posedel je avstrijski nadvojvoda Rudolf prvikrat že l. 1351. Vencon ob pontebanski cesti. Na zapadu so neprenehoma nadlegovali patrijarhove meje zlasti mogočno mesto Trebiž, ter gospodje Camino in Romano. Najhujši in najzvitejši med vsemi temi sovražniki pa so bile Benetke, ki so si bile do l. 1331. že vsa patrijarhova posestva v Istri osvojile in Trst je odšel njih ropaželjni roki le s tem, da se je prostovoljno izročil varstvu avstrijskih vojvod (l. 1382). Tako je neizrečno mikalo kramarske Benečane tudi Furlansko, ker skozi nje je držala velika trgovska pot v slovenske dežele, na Dunaj in na Ogersko. Da bi si to deželo tem lože osvojile, netile so domače prepire, podpihovale plemiče in mesta proti patrijarhu, in pomagale jim kljubovati mu. Obračajoč notranji razpor v svojo korist plačevale so dobro sebi privržene plemiče (n. pr. Tristana Savorgnana), ki so delovali za njih namene.

Akvilejska država se je bila v teku let preživela ter izgubila vse pravne temelje osnovne pogoje, iz katerih so jo bili nemški cesarji poklicali v življenje. Staroslavna Akvileja že dolgo ni bila več središče

te države, njena okolica zapuščena, zavoljo močvirja in slabega zraka zapuščena, tako da se je celó kupčija obrnila na drugo stran. Patrijarhovina ni bila nikoli lepo zaokrožena država, ni imela nikoli trdnih mej. V deželi ni bilo nikake varnosti več, tolovaji so prežali po vseh potih. Patrijarhova beseda je bila prazen glas, pravica je izginila in sodnike je mogel vsakdo podkupiti. Pojedina mesta so se začela proti patrijarhu puntati in med seboj napadati. Ljudstvo pa se je naveličalo take vlade in želelo izpremembe. Kaj čuda, ako je od notranjega črva izpodjedena in od zunanjih sovražnikov izpodkopana država napósled sramotno padla? Brez najmanjšega upora so posedle Benetke v letih 1418—1420 vso Furlansko, tudi Akvilejo in Tržič, ter razširile tako svojo oblast do podnožja goriških Brd in do Krasa pri Timavi. Zastonj je bilo ugovarjanje papeževo, zastonj žuganje bazilejskega cerkvenega zbora s prokletstvom: patrijarh Mezzarota se je moral l. 1445. odpovedati dežélski vladi in skleniti z Benečani pogodbo, po kateri so mu prepustili Akvilejo z okolico, potem S. Vito in S. Daniele na Furlanskem, da je imel najpotrebnejše dohodke za svoje življenje.

VII.

Pri konci tega spisa oglejmo si še zgodovino in položaj mesta Akvileje v srednjem in novem veku.

Čeravno so ljuti sovražniki Akvilejo tolikokrat razdejali, vender bi se bila zopet vzdignila, ako bi se ne bile zdravstvene razmere v mestu in okolici tako zeló izpremenile. Znano je, da se akvilejska obala, kakor sploh vsa obala Jadranskega morja na severni stráni Jakina počasi znižuje in da na ti stráni morje poplavlja vedno več suhe zemlje. Blizu obale se delajo močvirja, ker morski tok izlive rek in kanalov napolnuje s peskom in muljem, da se voda ne more svobodno izlivati v morje. Ob času plime, ali kadar puha silni jug, naraste voda zeló, stopi čez obalo in se zajezi za različnimi nasipi, tako da ob oséhi ne more nazaj v morje. Ko pa solnce taka močvirja izsuší, takrat se začne iz njih vzdigovati nezdrava para, ki okuži ves zrak in porodí razne bolezni. Zato pa ljudje iz takih krajev bežijo in še tisti, ki so iz katerega koli uzroka prisiljeni tam bivati, vsi so bledí in potrti od mrzlice, da so podobni bolj senci, nego ljudem.

Pa morda še več od morske škodila je Akvileji tekoča voda. Karnijske in Julijske Alpe pripadajo tistim deželam, v katerih pada največ deževja v Evropi, ker na njih pušča jug največ vodene pare. V poprejšnjih časih, ko so bile omenjene gore še z gostimi gozdi prekrite, deževalo je še neizmerno več in bolj pogostoma. Zato so nastale

večkrat silne plohe in zavoljo teh strašanske povódnji. O taki povódnji pripoveduje Pavel Diakon okoli l. 585. (17. oktobra), da je bil po vsi górenji Italiji tako strahovit potop, kakor ob času Noeta; grmelo in bliskalo se je tako močno, kakor bi bilo v sredi leta. Jednakih povódenj nam je zabeležila zgodovina še mnogo, n. pr. v letih 1271, 1327, 1400, 1434, 1450, 1490, 1522, 1592 itd. Zaradi tega so premenile reke svoje toke in opustošile vso furlansko nižino. L. 1490. prestala sta teči Nadiža in Ter (Torre) v staro Natiso pri Akvileji ter se obrnila bolj proti vzhodu in združila se s Sočo. Natisa je izgubila zavoljo tega več nego polovico nekdanje vode, ni bila več plovna in zato ladje niso mogle več do Akvileje. Silne vode so izpodkopale in zrušile mnogo hiš in še celó trdno zidanih cerkev; nanesle so na plodovita polja grušča in peska in prisilile stanovnike izseliti se.

Iz teh dveh uzrokov je postajala Akvileja in njena okolica vedno bolj prazna in zapuščena. Pa tudi neprijatelji v človeški podobi ji niso prizanašali. Ko so se bili l. 953. Bavarci spuntali proti cesarju Otonu I. in njegovemu polubratu Henriku Saškemu, katerega je bil cesar postavil za vojvodo na Koroškem in Bavarskem, potegnil je tudi akvilejski patrijarh Engelfrid s puntarji. Ali najedenkrat priderví Henrik l. 954. pred Akvilejo, naskoči jo z veliko močjo, premaga in opustoši, nad patrijarhom pa se strahovito maščuje. Tako so tudi Madjari začeli že l. 902. pustošiti okolico akvilejsko. Odslé so jo obiskovali do malega vsako leto, ko so mimo hruli v Italijo plenit. Zlasti hudo so bili opustošili posestva akvilejske cerkve l. 981., ker je takrat cesar Oton obžaloval pustošenje akvilejske cerkve od strani nevercev ter ji daroval novih posestev, da se zopet opomore.

Novo življenje se je pričelo za Akvilejo l. 1027., ko je patrijarh Popon prenesel svoj sedež nazaj v to staroslavno mesto. Dal je očistiti mesto od razvalin in podrtij ter je ogradil z novimi zidovi, ali se vé da ne v tistem obsegu, kakor ga je imela Akvileja ob času Rimljanov. Popravil je ceste in polepšal trge, da sta se stara kupčija in obrt zopet povzdignila. Obnovil je tudi staro luko Pilo, tako, da je trgovina v Akvileji za nekoliko časa zopet oživela. Za svoje stanovanje je sezidal Popon velikansko palačo na mestu starega kapitola in blizu stolne cerkve. Od te palače stojita dan danes samó še dva stebra po konci. Tudi cerkev je vso prenovil in olepšal in sezidal poleg nje visok zvoník, ki še dan denašnji izpričuje veliko delavnost Poponovo.

(Konec prih.)

Vinko.

Spisal Jos. Starè.

VI.

Popihavala je časih še mrzla sapa, ali solnce je že dobro grelo, in kadar je kdo le utegnil, šel je iz mestnega zidovja venkaj na plano, da se naužije čistega zraka in se veselí lepega majnika. Pomlajena priroda budí v človeku raznih mislij. Po zimi je, kakor bi bilo vse zamrlo, a vzpomladi, kakor da je z nova oživelo. Tudi človek bo umrl, ali vzbudil se bode v novo življenje; vstal bode od mrtvih, kadar pride čas. Ta vera hrabrí človeka, da lože prenaša nadloge tega svetá, pa ga tudi tolaži, kadar dragi prijatelji pred njim léžejo v grob; saj pride za vse dan vstajenja. Lepa je torej v Pragi navada, da spomin na vstajenje od smrti posebno praznujejo in se veselo spominajo drazih svojih ranjcih. Kakor na vernih duš dan, tako ti prvo lepo nedeljo majnika meseca romajo na grobe. Že na vse zgodaj so se slepci s svojimi orgljicami razpostavili ob cesti, ki pelje na groblje, a med njimi so medičarji razpeli svoje šatore. Brž ko je solnce razpodilo jutranje megle in zasijalo visoko na nebu, dohajali so od mestnih vrat ljudje, in čim dalje gostejše so bile dolge vrste pobožnih sprehajalcev. Pa saj ni čuda. Lep je dan, a gizdave deklice so že težko čakale, da se pokažejo v lepih novih opravah, in tudi moški gizdalini imajo radi lepe praznične dneve.

Grobje je bilo bolj podobno prijaznemu vrtu, nego počivališču mrtvecev. Ob potih zasajeno drevje je že ozelenelo, a na grobéh so, kakor na vrtnih gredicah pognale razne vzpomladanske cvetlice, in le križ z ravno spletenim vencem je pričal, da pod to grudo zemlje leží človeško truplo in čaka, da se zopet združi z duhom svojim. Sredi grobja je danes pod milim nebom stal oltar, a prostor okoli njega je zagradila častna straža oboroženih meščanov, da ne bi velika ljudska gneča motila duhovnika pri svetem njegovem opravilu. Skladno petje in glasba povzdigujeta redko svečanost, in ko je mašnik pred oltarjem zapel „gloria!“, izginilo je prav vsako znamenje, ki človeku na grobéh budí žalostne občutke. Pa saj pobožna množica ni prišla, da toči solze, ampak da se veselí ónega dneva, ko bomo vsi zopet od mrtvih vstali ter se združili z dragimi svojci, ki so pred nami odšli odtod, pa tudi z novimi, ki bodo morebiti žalovali za nami.

Že je solnce kazalo poludne, ko se je svet jel gubiti proti mestu. Pavel, ki se je tudi udeleževal lepe pobožnosti, zaostal je nekoliko, da

poišče grobe nekaterih slavnih mož. V tem začuje znan glas, in ko se ozre, vidi za seboj Vinka v veliki druščini. Bili so Vladivojevi in nekoliko znancev. Spredaj sta šli Božena in Zdenka, in poslušali, kar jima je Vinko prav živahno pripovedoval. Pavel svojega rojaka že davno ni videl tako zadovoljnega in veselega. Očí so se mu kar žarile od neke neznane sreče. „Kaj to pomeni?“ mislil si je Paval, in ni mu dalo mirú. Hitro se torej obrne, pozdravi Vinka, in ko se je bil uljudno naklonil in povedal, kdo je, pridruži se novim svojim znancem, ki so ga tako ljubeznivo prosili, naj bi šel ž njimi. Vladivoj je kar stopil na njegovo stran in imel ga je toliko in toliko izpraševati, da mu je komaj sproti odgovarjal. Pavel je sicer bil jako postrežljiv in zgovoren, ali danes bi bil najrajši molčal in mirno opazoval slovenskega svojega tovariša. Dasi mu to ni bilo mogoče, vender je sem ter tja ujel kako besedo, in bilo mu je toliko jasno, da Vinko nima uzroka biti tako vesel. Ne, da bi samega sebe precenjeval; saj je bil še preveč skromen in ponižen, ali motilo ga je nekaj druzega. Ni znal ločiti prijateljstva od prijateljstva, ne ljubezni od ljubezni. Beseda je ista, toda pomen je drug; a tega Vinko ni prav razumeval. Hudo se je motil, in bolj ko se je domišljeval, da je srečen, bolj je bil nesrečen. Ali na svetu je že tako; kjer ni jedne sreče, tam tudi ni druge. Pavel je takoj uvidel, da Vinko bolj nego kdaj poprej treba prijateljske pomoči in ukrênil je, da ga ne bode samega pustil sovražni njegovi usodi. Prav vesel je torej bil, da ga je Vladivoj povabil, naj bi večkrat prišel k njemu na dom, da se bolje seznanijo in sprijaznijo. Obljubil je, da pride in bil je mož beseda.

Kakor prej v kavarni „pri češki kroni“, tako sta se Pavel in Vinko odslé shajala pri Vladivojevih; ali njijini pogovori so bili drugi. Malokdaj sta bila sama, a če sta bila, Pavel ni vedel, kako bi začel, da bi prijatelju odvzel njegovo zmoto, le-tá pa je besedo vedno napeljeval na druge stvarí, kakor bi se hotel izogniti neljubemu razlaganju. Tako je minulo nekoliko tednov. Vinko je bil ves slep in dolgo ni hotel uvideti, zakaj mladi trgovec Jaromir tako pogostoma zahaja k Vladivojevim, in zakaj se z nobenim drugim toliko ne meni, kolikor z Boženo. Napósled pa se mu je vender jelo nekaj dozdevati, in akopram je tudi zdaj še bil uverjen, da Božena ne mara za Jaromira, vender mu je to malo spoznanje vzbujalo hudih srčnih bolečin. Jaromir mu je bil vedno v mislih, kar videti ga ni mogel, in vender ga ni pustil iz vida, ampak povsodi ga je zalázoval in iskal prilike, da bi se nad njim maščeval; a zakaj in kako, tega niti sam ni védel. Vladivojevi so kmalu zapazili neko izpremembo na Vinku,

toda mislili so, da ima žalostna poročila od doma, ali da ga morebiti tarejo znane skrbí za vsakdanje življenje. Niso silili vánj, da bi jim potožil svoje nadloge, saj so védeli, kako je občutljiv; le sploh so ga tolažili ter prav lepo ravnali ž njim, da bi ga zopet spravili v dobro voljo.

V tem je bil v Pragi velik pevski shod. Iz vse Češke in Moravske in celó z Dunaja so prišli češki pevci; zabave in „besede“ so se vrstile druga za drugo, a za nedeljo popoludne je bila napovedana veselica na žofinjskem otoku. Med množico tujih gostov je Pavel našel tudi dva Slovenca in kar brez sape pride z veselim poročilom k svojemu tovarišu in pravi:

„Vinko, ali véš kaj novega?“

„Ne vém.“

„Z dunajskimi pevci sta prišla tudi dva slovenska dijaka. Dogovorili smo se, da pojdemo jutri popoludne skupaj na kakšen vrt zunaj mesta, kjer bomo bolj záse in se bomo po domače menili in poveselili. Prišel sem ti povedat, da bodeš ob dveh že pri „češki kroni“. Torej nikar ne pozabi.“

„Prav žal mi je, ali ne morem priti.“

„Zakaj ne?“

„Obljubil sem Vladivojevim, da pojdem ž njimi na žofinjski otok.“

„Kaj za to; saj jim lahko odpovéš.“

„Ne morem, preveč bi bili razžaljeni.“

„Kaj bi bili razžaljeni! Le povej jim, da nas je več rojakov, ki bi bili radi malo sami záse, a zvečer da pridemo vsi skupaj k njim na žofinjski otok.“

„Ne morem, pa ne morem.“

„To je čudno, da ne bi mogli nekoliko ur biti brez tebe; saj bodo gotovo imeli še drugo druščino. Ali pojde Jaromir tudi ž njimi?“

„Tudi.“

„Ti torej nikakor ne moreš iti z nami?“

„Nikakor ne.“

„Z Bogom!“ zavrne Pavel in nejevoljno odide. Kakor hitro je videl, da je Vinku na poti Jaromir, a ne Vladivojevi, védel je tudi, da bi bilo zastonj vsako dalnje nagovarjanje.

Ko je v nedeljo popoludne solnce šlo za goro, stopali so Pavel in njegova rojaka zopet proti mestu. Po ulicah so gorele že svetilnice, dnevni hrup se je polegel, in le tu in tam si srečal kakega posameznega človeka ali pa očeta in mater, ki sta se z utrujenimi in zaspanimi otroki počasi vlekla domóv. Bolj živo je bilo ob bregóvih reke Vltave. Prelepi ta kraj zlate Prage je pokrivala sicer tudi že temna noč, ali

sredi šumečih valov se je svetilo za temnimi sencami visokih dreves, kakor v raji kake pravljice iz jutrove dežele. Sladki glasi petja in godbe so še bolj poveličavali to čarobno svetlobo, ki je človeka tako ljubko in milo vabila k sebi. To ti je žofinjski otok, kjer so se k slovesu še jedenkrat zbrali češki pevci, predno se razidejo.

Le-sem je Pavel privêdel dunajska svoja gosta, da ja seznani z rodoljubno rodovino Vladivojevo. Dolgo so se stiskali skozi gosto množico ljudij, predno so našli óne, katerih so iskali. Pod košatim kostanjem so sedeli vsi skupaj okoli velike okrogle mize in bili so dobre volje. Zdaj je kaj povedal ta, zdaj óni, le Jaromir in Božena sta med seboj tiho šepetala, kakor ne bi čula, ni videla, kar se godi okoli njiju. Ko je Pavel seznanil češke in slovenske svoje prijatelje, bilo mu je prvo vprašanje, kje je Vinko. Vsa družba umolkne, Vladivoj pa prime Pavla za roko in ga vêde na stran. Tu mu jame tožiti:

„Dragi prijatelj, kaj bo z Vinkom? Ves čas, kar smo tu, nosi se tako čudno, da bi človek rekel, da ni zdrave pameti. Ničesa ne govorí, ampak kar tih je in v jedno mer zre v drevo; na to zine nekoliko nerazumljivih besedij, ogleda se okoli po druščini, vstane, izgine, a čez nekoliko časa se zopet povrne in zopet se vêde čudno, kakor prej. Že sem se bal, da ne bi, zmešan kakor je, skočil v vodo; ali ni je nevarnosti, voda je plitka, in danes ga itak na vsem otoku ni kraja, kjer ne bi bilo blizu ljudij.“

Pavel se ni nič čudil, saj je že davno ugenil, kaj je Vinku. Tolažil je Vladivoja, da je Vinko večkrat tako otožen in da ga bo že zopet minulo, a za danes, da ga bo sam izkusil razvedriti. Vladivoj se je na to povrnil k mizi, Pavel pa je šel iskat izgubljenega prijatelja. Našel ga je ob vodi. Slonel je na pregraji ter gledal, kako so se mokri valovi svetili od vzhajajočega meseca, v tem, ko je z desno roko sukal majhen ženski solnčnik.

„Vinko!“ nagovorí ga Pavel.

„Oj, Pavel, ali si ti?“

„Prav sam jaz sem, kakor vidiš.“

„Kje pa sta Slovenca z Dunaja?“

„Pri Vladivojevih sem ja pustil, dokler ne najdem tebe. Kaj pa počneš tukaj?“

„Šel sem se malo hladít. Pod drevjem je danes od tolike množice ljudij presoparno, pa tudi plinovi plameni zeló bliščе.“

„Čemu ti je pa ta solnčnik?“

„Boženi je padel na tla, pa sem si mislil, mogel bi ga kdo vzeti, ali pohoditi, in pobral sem ga.“

„No, dobro! Zdaj pojdi, da vidiš naša rojaka, prav rada bi te poznala.“

Vinko se nič ni obotavljal, ampak kar šel je. Nova slovenska druščina mu je dobro dela; kmalu je oživel in bil je vesel, kakor bi bil vse pozabil. Pa saj ga ni motil Jaromir, ki se je z Boženo šel malo sprehajat v luninem svitu.

VII.

Bilo je po leti in solnce je že prav hudo pripekalo. Šolsko leto se je bližalo koncu; vseučiliški dijaki so po malem jeli odhajati, ali pa so se pripravljali za preskušnje, ki so jim imele ugladiti težavno pot skozi življenje. Skoraj vsak je nekako mirno gledal v prihodnost, ki se mu je kazala v najlepšem svitu in mu obetala toliko in toliko. Le Vinko nikakor ni bil miren. Bil je podoben nesrečnemu mornarju, ki se je obupno oklenil zadnje deske razbite ladje, da se ne bi utopil v razburjenih valovih, ki so ga neusmiljeno metali sem ter tja nad neizmernim brezdnom. Okoli in okoli je bila gosta tema, a če se je zdaj pa zdaj zabliskalo, pokazale so se mu le še večje groze. Videl je pred seboj trdo skalo, ob kateri se je pénilo razkačeno morje, in videl je, da ga skoraj za gotovo čaka smrt, kjer bi se mogel rešiti, da mu je usoda mila.

Toda Vinku usoda ni bila mila. Ko bi Božena čutila, kar je čutil on, še bi se mogel rešiti, dosegel bi svoj namen in dvakrat srečen bi se ž njo povrnil v lepo domovino svojo, kjer bi potem s tem večjim veseljem učil in budil bistroumni narod svoj. Lepe so bile te sanje, ali bile so samó sanje. Božena je bila Jaromiru že obljubljena nevesta, in dasi še nista bila očitno zaročena, vender le slepec ni videl, da sta že svoja. Takšen slepec je do zadnjega bil nesrečni Vinko, ki ni in ni hotel videti, kar je vsakemu bilo jasno. Ali napočil je tudi njemu dan spoznanja. Božena se ga je jela čim dalje bolj ogibati, in če jo je nagovoril, komaj mu je odgovorila, ali pa se je hlinila, da ga ne čuje. Nekega dné pa je Vinko zasledil pisemce, ki ga je Božena pisala Jaromiru. Zdaj še le je do dobrega uvidel, kako strašno se je motil. Kar kri mu je zastala v žilah in bil je bled kakor zid. Zdelo se mu je, da ga bode zadušilo; pretesno mu je bilo v sobi, bežal je venkaj, venkaj iz hiše, venkaj iz mesta, in še le daleč zunaj na grobji se je zopet zavédel. Grobi in križi so ga vzdramili in mu obudili drugih mislij; spominali so ga, kako vse mine na tem svetu, in da bo tudi nesreči njegovi kdaj konec. Na novem grobu je videl klečati mlado ženo v črno oblečeno. Tudi njo je hotelo zadušiti; bridke solze je točila in močila zemljo, ki

je krila blagega soproga, a poleg nje je klečalo troje malih otročičev. Kaj bo reva ž njimi! kam bo ž njimi! In vender bo vse treba preživiti, in za vse bo morala odgovarjati pred Bogom in pred možem svojim. V večjih nesrečah druzih mora človek svojim nezgodam iskati tolažila in tudi Vinka je nekoliko potolažila nesreča mlade vdove.

Že je bilo pozno po noči, ko se je Vinko tiho prikradel domóv, da ne bi nikogar vzbudil iz trdega spanja. Dolgo ni mogel zaspati in še le, ko se je že delal dan, zatisnil je trudne svoje oči. Zdaj pa so ga mučile težke sanje in niso ga zapustile, dokler se ni zopet vzbudil. Vladivoja ni bilo več doma. Vinko je hitro vstal, zaužil zajutrk, ki ga je čakal na mizi, in izginil je zopet, da ga nihče ni videl. Še je kipelo v njegovem srci in sovražil je ves svet; ni mogel videti živega človeka in šel je zopet k mrtvecem iskat tolažbe. Zopet se je pozno povrnil, a tretji dan je že na vse zgodaj izginil z doma. Vladivoja je jelo skrbeti. Nikakor si ni mogel razjasniti čudnega Vinkovega vedenja; nihče mu ni vedel povedati, kam hodi.

Opoludne so sedeli vsi skupaj pri obedu in užalilo se jim je srce, ko Vinka zopet ni bilo med njimi. V tem zaškripljejo vrata Vladivojove sobe. Kdo drugi, nego Vinko, mogel je o ti uri priti domóv. Vsi so umolknili in čakali, če bode prišel k obedu. Ali ni ga bilo. Zdajci vstane Zdenka in gre, da bi ga poklicala. Vinko je ležal na postelji in gledal v zid. Zdenka stopi tiho k postelji in ga ljubeznivo vpraša:

„Gospod Vinko, kaj Vam je, ali ste morebiti bolni?“

„Stráni, stráni od mene! Jaz ne ljubim Vas, jaz ljubim Boženo!“ zakriči Vinko kakor besen, da se je razlegalo po vseh sobah.

Zdenki je rudečica zalila obraz. Hudo razžaljena je šla iz sobe, v katero je bila ravnokar prišla s tolikim prijateljskim sočutjem. Dobri ljudje so kar ostrmeli, ko so čuli, kaj je uzrok, da se je Vinko zadnji čas tako čudno védel. Smilil se jim je do dna duše, in vender si niso vedeli kaj. Vladivoj je iskal najlepših besedij, da bi vsaj nekoliko potolažil prijatelja svojega, ki ga je tako iskreno ljubil, pa vse zastonj. Kar koli bi mu rekel, kar koli bi ga povprašal, Vinko ni odgovarjal ničesar, ampak v jedno mer je ponavljal besede:

„Pustite me, pustite me, jaz ljubim Boženo!“

Napósled je Vladivoj uvidel, da bode najbolje, če ga puste na miru, in šel je po opravilih svojih. In res je tako bilo najbolje. Vinko je utihnil in čez nekoliko časa jo šel zopet od doma. A kam je šel? Šel je tja, kjer je krvavečemu njegovemu srcu bilo najlajše, šel je od jednega grobja na drugo. Kakor bi ga kdo preganjal, bežal je proti Višehradu.

(Konec prihodnjič.)

Popotni spomini.

Spisala Lujíza Pesjakova.

(Konec.)

Ko je parobrod hlapel okoli klina med Intro in Pallanzo, izginil je očarovalni prizor, a skôraj se prikazal iz nova, iz nova dušo z neizrečnim čudom napajajoč. Zdaj naju je iznenadejala Isola S. Giovanni, katera se že šteje k boromejskim otokom. Razsežnemu šopu cvetočih rož podobna, vzdiguje se iz šumečih valov — kitica, ki je bila izpadla pri stvarjenju svetá božjima rokama!

V Pallanzi sva ostavili parobrod in tudi elegantno dvojico, za vselej, kakor sva mislili vsaj. Pallanzo je imenitno, boromejskim otokom ravno nasproti ležeče mesto. Povekšati sva si hteli veselje denašnjega dné in tem načinom dali veslati se v čolniči na Isolo Bello. Deset gondolirjev se je nama takoj ponudilo. Izbrali sva si nov, rudeče tapeciran čolnič. Platnen baldahin se je obločil čez naji, prijetna senca naju hladila in presrečni sva odrinili od bregá. Nepopisno lepo je bilo plavati med kristalnimi valovi in kopati si dušo v radosti opiraje okó na velekrasni Simplon!

Pokojno se je zibal od konca čolnič in z lehkimi udarci je delilo veslo mirno valovje, a pri Isoli Madre se je vzdignil hipno močan veter in nekako nedostojno je začela plesati mala gondola. Prestrašeni sva gledali veslarja, čvrstega mladega Italijana, toda on se je smijal, zagotavljajoč, da je „oggi un tempo da principe, il lago calmo quanto mai“. Na to „kalmirali“ sta se tudi „le due principesse“ in kakor se človek vsemu privadi, privadili sva se tudi medvé „maretti“ na Lagu Maggiorji.

Uro pozneje sva bili na Isoli Belli, najjužnejšem boromejskih otokov. Na južni strani Isole Belle leží Isola Madre in med obema proti zapadu Isola dei Pescatori. Proti severju Isola S. Giovanni, ki nama je naslájala očí z nebrojnimi svojimi rožami že pri Pallanzi.

Najživejša pesniška fantazija ne bi si mogla izmisliti kaj lepšega nego li te otoke sredi okolice, ki je uzor veličanstva in miline. Najkrasnejša krasnih otokov je, se vé, la Bella, prava ljubljenka prirode. Imenoval jo je Jean Paul „urešeni prestol vzpomladi“. Tako je, res, in zatorej se vzpomlad z Isolo Bello nikdar ne loči. Na tem blagoslovljenem mestu razvija ona vse svoje čare, tukaj ji ni prikračena nikoli najmanjša njenih pravic, tukaj ji hladé najmilejše sapice zorno lice in z vonjavo napojene, razširjajo daleč po jezeru glas vzpomladne divne lepôte.

Sredi otoka je sezidana ponosna graščina, ki vêde na vrte, kakeršnih menda na vsem svetu ne najdeš jednakih. Na deset teras dvigajoč se visoko čez jezero družé v sebi vse, kar le more podajati rastlinstvo tropiških dežel. Vitka cedra, katere dom je libanska gora, ukoreninila se je tam poleg velikanske banane, bombaževca in indijanskega kruševca. Palma, ki je čula šumenje svetega Ganga, zelení sredi lavorjevih in mirtnih goščav. Ozbiljna cipresa se druži prijazni oljki. Manjolija, pomeranča in limona polné vzduh z najslajšimi vonjavami. Aloje in inostranske rastline poganjajo čudovito svoje cvetje v dupljah, ki so od vrha do tal obložene s svetlimi školjkami. Povsodi vodometi, kipi in hladni prostori z gostim bršljinom obrasteni, kjer se čuje grgukanje grlic in večna melodija, ki jo prepevajo jezerski valovi. Prehodili sva teraso za teraso, na vsaki novim čudom se čudèč. Razgled od najvišje je neizrečno krasen. Obžalovali sva samó, da švicarskih ledeníkov od Isole Belle videti ni, visoke pred njimi dvigajoče se gore toške doline jih zakrivajo.

Dospevši na Isolo Bello sva se bili najprej okrepčali v hôtelu „Delfino". Kosili sva pod senčnimi drevesi na prostoru pred hôtelom. „Risotto", „frittura" in „giardinetto" so bili izvrstni, taki, kakeršne umejo pripravljati samó v Italiji. Napotivši se potem v graščino in na vrte, stopili sva jedva v stebríšče pred graščino, ko zagledava tamkaj sedečo dvojico. Kdo je bila? Mlada gospá in pokašljujoči gospod. Lepša je bila nego li kedaj poprej. Popotnih oblačil in širocega florentinskega slamnika se je bila iznebila in imela je jako ukusno in elegantno salonsko obleko Vejica mladih rož se je zibala na temnih kodrih. In nje črne očí, kako solnčne so bile, kako prijazno so se nasmihala cvetoča ustna! Ubogi gospod je bil bled, molčèč, apatičen in zavit kakor vselej v sivi svoj plêd. Stanovala bodeta na otoku, mislila sem sama v sébi, spomnivši se popotne robe, ki je bila nakopičena pred „Delfinom". V pritlično graščinsko sobo sta šla zdaj, tja, kjer leží zapisnik tujcev. Čitali sva potem v veliki knjigi, črnilo še ni bilo suho: „le Comte et la Comtesse d —" ne, slavneg , visokoaristokratskega imena nehčem zaznamenovati, indiskretno bi utegnilo biti. A jasno mi je bilo, kaj je primoralo gospó družiti rožnato svoje mlado življenje z ónim hirajočega možá. Eppure — Poveretta!

Proti osmi uri z večera je naji vzprejel parobrod „Urbano". S težkim srcem sva se ločili z blaženim otokom, z urešenim prestolom večne vzpomladi. Do konca svojih dnij mi bode živ stal pred očmí!

Vožnja v hladnih večernih urah je bila čaro-mila. Nebno razsvetljenje táko, da so se valovi lèsketali v vseh bôjah mavričnih. Ob deseti

uri sva bili v starem mestu Arona. V lepi sobani gostilne „Italija“ se nama je skoraj sanjalo o tem, kar nama je bil podaril nepozabljivi dan. Vso noč sem hodila po palmovih in cedrovih logéh, temno-modro valovje je šumelo okoli njih in vánje je trosilo nebó blesteče svoje zaklade.

Za rana sva vstali drugi dan in sprehajali se na obali jezerski. Na neki višavi blizu Arone stojí velikansk, znotraj ótel in iz rude lít kip S. Karola Boromejskega. Vánj hodijo popotniki in celó gori v glavo svetníkovo se plazijo.

Ob jednajstih sva se odpeljali z vlakom. Železnica se vije poleg južnega konca jezera in prestopi Tičino. Pri Sommi je dejal jeden sopotnikov: „Tukaj je nekoč premagal Hanibal Scipijona“. Zaspano so se ozirali tovariši po golem, širnem polji. Bodi si, dejala sem sama v sebi. —

Peljali smo se sedaj čez plodovito lombardsko raván, ki je vsa obsajena s koruzo, z orizom in z murvami. Na vse strani, kamor seže okó, vijó se s grozdjem obložene brajde. A vse to se mi je zdelo tako prazno in dolgočasno, brez luči in brez bôje v primeri z rajskimi slikami, ki sem jih gledala v ravno minulih dnéh, da mi je ugajalo, ko je ob jedni uri vzkliknil konduktêr: „M i l a n o!“

Vinska modrost.

Posnetke priobčuje J. T r d i n a.

21. Naši spredniki niso pridelovali nič vina. Za maše so je morali kupovati jako drago v dalnjih deželah. Prišel je k njim mlad, neznan berač. Poleg stare svoje navade so ga lepo vzprejeli, pogóstili in prenóčili. Pred odhodom jim velí: Bog vam plati! Za povračilo vaše dobrote puščam vam to-le dragoceno trto. Zakopljite jo tako pa tako in prinesla vam bo neizmerno korist, da mi boste gotovo do smrti hvaležni. Čez trideset let se vidimo zopet. To rekši se berač posloví in odide. Ta trta je bila vinska; ali naši dedje, ki je niso še nikoli videli, mislili so, da je nekak srobót in so se ji smijali. Dejali so, da se od nje ni nadejati nobenemu dobičku in da ni za drugo rabo nego k večjemu za tepežkanje. Res čudno je bilo to, da je obšlo vsakega, kdor jo je prijel, neudržno hrepenenje, da bi ž njo koga udaril. Predno je minulo četrt ure, jeli so si jo trgati jeden druzemu iz rok in se ž njo mlatiti. Hišnega gospodarja pretep ujezí, da pograbi trto in jo vrže

skozi okno na cesto. Tamo jo najdejo in poberó otroci in zdajci se začnó tudi oni napletati ž njo. Nabijali so se, dokler so vsi jokali in se zvijali od bolečin. Mož skoči k njim, vzame jim vražjo trto in jo dá ženi z ukazom, naj jo précej sežgè. Ona se zadere: Zaradi tega spaka že ne grem netít ognja. Gospodar zagrmí: Moraš. Žena neče in neče. Jela sta vpiti in se oštevati in prepir se je končal s tem, da je srditi mož uporno babo s trto prav dobro namahal. Zdaj se je domislila svoje neumnosti in rekla, kesaje se: Prav se mi godí. Da sem zagrebla trto po beračevem opominu, ne bi bila danes tepena. Še isti hip jo je nesla za hišo in jo zakopala v rahlo zemljo, kakor jo je poučil neznani tujec. Trta se je prijela in rodila obilo grozdja. Iz jedne je prišlo s časoma mnogo stotin trt; Dolenjci so naredili vinógrad do vinógrada; v dveh desetkih let ni bilo nobene górice več brez trsja in vinskega hrama, brez veselih pivcev in pevcev, brez samopašnih šal in hrupnih kratkočasnic. Mnogo vina se je popilo domá, prebitek se je prodal Gorenjcem in cerkvam po vsi deželi. Mnogo koristi je prineslo vino dolenjski krajini, ob jednem pa tudi mnogo grdih napak in nerodnostij. Kakeršna je mati, taki so radi tudi otroci. S trto so prišli v Dolenjce pretepi, še stokrat hujše boje pa je vnemal povsod njen razposajeni, vrtoglavi zárod. Čez trideset let se je berač vrnil in Dolenjci so ga vzprejeli s tako čestjo, kakor bi se bil oglasil pri njih sam dunajski cesar ali rimski papež. Napravili so mu gostbo, ki se je vršila brez presledka štirinajst dnij in nočij. Da ni manjkalo pečenke, izpraznili so se vsi kúrniki in golobnjaki. Namesto majolik stali so po mizah kablì in kupice so namestovali pivcem kôrci in lonci. Tako burnega in neskončnega veselja ni učakala dolenjska stran še nikoli, od kar jo je Bog ustvaril. Vsa grla so ohripéla od glasnega petja in vriskanja, vse noge opešale in otrpnile od neprestanega plesanja, skakanja in pribijánja. Berača so hvaležni Dolenjci skoraj zadušili s poljubovanjem in objemanjem. Vsi od prvega do poslednjega so pili ž njim brátovščino in več nego stokrat jim se je moral zakleti, da bo ostal do smrti pri njih. Obetali so mu in se rotili, da bodo skrbeli zánj bolje nego za svoje očete in matere, žene in otroke. Mož je bil od tolike ljubezni in sreče ginen, da je jokal kakor otrok. Žal, da so jeli tako hitro siliti na dan pogubljivi škratci, ki se skrivajo in prežé v vinu na lahkomiselne veseljake. Predno se je gostba končala, jele so leteti zadírčne besede, zabavljice in psovke; obča zloga se izprevrže v občo nezlogo, bratovska prijaznost v peklensko sovražnost. Za hudimi besedami so prišli kmalu še hujši udarci, veselo zbirališče se izpremení v tožno, krvavo borišče. Brez težkih ran ni ostal noben pivec, niti berač, katerega so slavili. Pijani

negodniki so mahali po njem od vseh stranij, dokler je slabotni starček onemogel in se zgrudil mrtev na zemljo. Táko povračilo je vzprejel od Dolenjcev njihov največji dobrotnik in prijatelj, zato ni čudo, da je vzel Bog ž njih vinstva blagoslov svoj in da so zdaj mnogo večji reveži nego Gorenjci, ki ne pridelujejo nì kaplje vina.

22. Na Dolenjskem je bila silna povódenj. Sava in Krka, Mirna in Temenica so stopile čez bregove in zalile vse doline in tudi nižje gore. Ljudje so z večine potonili; tisti, ki so se rešili na kak visok hrib, poginili so od straha in lakote. Živ in zdrav je ostal samó jeden človek, Stražan Lovrè. Pobegnivši v Gorjance je našel vinsko trto in jo milo prosil, naj bi mu pomagala. Trta je dejala: Ker imaš váme toliko zaupanja, bilo bi grdo, ko te ne bi hotela uslišati, ali brez pogoja ne pomagam nikomur. Rodila ti bodem vsak dan toliko grozdja, do ne boš trpel nič lakote in si boš življenje lahko ohranil, dokler upade voda in si boš mogel za potrebno jed skrbeti sam. Za to dobroto pa mi se moraš zakleti v ime svoje in vseh svojih naslednikov, da boš ljubil mene in mojega sina bolj nego vse druge zemeljske sadeže in darove in da boš odredil v ti ljubezni tudi otroke in vnuke svoje. Sadil me boš povsod, brez razločka, če je kraj záme pripraven ali ne: torej ne e na prisojnih góricah, ampak tudi v mokrih nižavah, kjer me bo poparila slana, na visokih hribih, kjer bom pozebla, v hladnih jarkih, kjer ti ne bom mogla dati sladkega grozdja, in na strmih rebrih, kjer mi bodo odnašali prst nalivi in hudoúrniki. Z mano se boš bavil in ukvarjal, če boš imel tudi čez glavo drugih potrebnejših opravkov, ki bi ti prinesli več dobička od mene. Bo ti kazalo, da prikupiš k svoji kmetiji kak travnik, gozd ali njivo, ali ti ne boš smel poslušati svoje pameti nego boš potrošil zadnje svoje krajcarje za kósec vinógrada, da si boš imel od njega več izgube nego dohodka. Moje vino boš hodil pit ob praznikih in delavnikih. Vest te ne bo smela nič gristi, da boš zanemarjal zaradi njega božjo službo in svojo rodovino. Kadar te bo pritisnila sila za denar, prodal boš rajši vsako drugo stvar, tudi zadnjo srajco nego preljubo svojo vinsko górico. Pri polni majóliki se boš kratkočasil v svojem hramčku po zimi in po leti s prijatelji in ljubicami, če prav boš dobro védel, da boš zapravil s temi veselicami ves svoj imetek: hišo, kmetíjo, vinógrad, pamet in dušo svojo. Prisézi, da boš izpolnoval vestno in na tanko te pogoje. Ali gorjé tebi in naslednikom tvojim, ako jih prestopite! Vse vode se bodo napele in poplavile ne le ravnine in doline, ampak tudi najvišje gore. Iz valov ne bo môči nikamor pobegniti, brez milosti bo moral poginiti ves dolenjski rod.

Ubogi Lovrè, ki se je bal smrti, ni pomislil, kako pogubni so ti pogoji in je prisegel vse tako, kakor mu je velela trta. Rešil si je s tem res življenje, ali nakopal je brez števila nadlog in rev svojim naslednikom. Poleg prisege, ki jih veže, mora jim biti vínstvo prva in glavna skrb in zabava, zaradi njega zanemarjajo polje in živinstvo, obrtnost in trgovino. Od tod izvira vsa njihova ubožnost in nesreča. Modri možje jih zaman učé, da bi se poprijeli umnejšega gospodarstva. Oni v odgovor kimajo z ramami in velé: Vse ni za vsacega; kar bogatí Gorenjca in Štajerca, ne bi koristilo Dolenjcem, temveč jih ugonobilo. Vsekako je stokrat bolje in pametneje, piti cvíček in stradati, nego izneveriti se dedovi prisegi in — utoniti!

(Konec prihodnjič.)

Novejši pisatelji ruski.

Piše K. Štrekelj.

II.

Iván Sergêjevič Turgénev.

(Dalje.)

Leta 1876. izdá Turgenev roman „Novino“, kateri je gotovo najznamenitejše delo njegovo. Teoretični nihilizem, kakeršnega nam je naslikal v „Očetih in sinovih“, izpremenil se je v letih tekočih že v praktično zvrševanje nihilističnih načel: beseda je postala mesó. Nihilist „Očetov in sinov“ hotel je z literarno-akademiško kritiko vseh naprav dati duška nezadovoljnosti svoji; nihilisti v „Novini“ pa hočejo prepričanje svoje tudi v dejanji pokazati in nabirati privržencev svoji zastavi. Njih pomagála so iz prva čisto mirna in nedolžna: oni se ravnajo po Bakuninovem gaslu „idti v naród“, katero menijo izpolnovati s tem, da zahajajo med narod, delé in razširjajo med njim evangelij prepričanja svojega ter posebno izkušajo otrgati ljudstvo žganjaríjam in vzgojiti v njem zanimanje za politično in socijalno življenje. V tem se oni razločujejo ne malo od nihilistov šestdesetih let. Oni zapuščajo svoja mesta v uradih, v društvu, trgajo vezí, ki jih vežejo z družinami in prijatelji svojimi in se ponižujejo k narodu, za katerega odslé delajo in živé. Možje postanejo rokodelci ali trgovci, največ pa učitelji, da bi si zagotovili svoj vpliv na mladino; žene pa hodijo delat v fabrike in

na polje, povsod razširjajoč seme prepričanja svojega. Nihilisti šestdesetih let sicer naroda niso sovražili, ali tudi posebno zanimali se niso zánj. Radi so bili od njega ločeni in ponosni na svojo omiko, katero so na zunaj izkušali pokazati s tem, da so nosili možje dolge, ženske pa — kratke lasé. Ta sebičnost je torej ponehala in začelo se je svoj hasek menj ceniti, nego blaginjo vsega naroda: zato je bilo treba otresti se šopirnega samoljubja in stopiti med narod, „idti v naród“, da se tam pridobí novih privržencev. Nihilist, kakor ga slika Turgenev v „Novini“, vrže se radovoljno v boj z zadregami, nevarnostimi in potrebami, in od vsega ima za plačilo le svést, da je sam res nekaj storil za človeštvo in svobodo.

Junak „Novine“ je Neždánov, idejalna natura, dovršen sanjač, kateremu se zibljejo v duši najrazličnejši občutki in raznovrstne misli brez miru, doslednosti, prestanka. Naraven sin bogatega kneza je, in bratje plačujejo mu malo letnino. Kretanje in govor izdá takoj njegovo plemenitaško rojenjé, in ravno spomin o tem neti v duši njegovi smrtno sovraštvo do privilegovanih stanov. Z odločilnim dejanjem hoče dati duška temu sovraštvu. Bazarov veruje le v pozitivno in koristno; vse življenje domišljije mu je le „romantika“ in pojezija — nezmisel; Neždánov pa ni tako „trezen“; on prekini revolucijonarno svoje delovanje ter se udá lepim umeteljnostim in celó sam zlaga pesni.

V začetku povesti ga nahajamo v revnem stanovišči; poleg njega je nekaj čudnih tovarišev; vsem se vrtí po glavi misel ob vstaji ruskega naroda. Ali ta misel je jako nejasna, zmešana, podobna kalni vodi. Vkupe jih drži le želja, stopiti iz svoje nedelavnosti in ničnosti, kakor si že bodi. Ali zato nima družba denarja, kar je tem neprijetnejše, ker sta dva privrženca, neokretni Ostrodumov in tovarišica Mašurina, skrivaj poklicana v Moskvo. Ravno ko se posvétujejo, kako bi se izvili iz zadrege, pride jim pomoč; prikaže se aristokrat in diplomat Sipjagín, ki vzprejme Neždánova za domačega učitelja svojemu sinu. Vsi se razveselé, posebno sarkastični palčnik Paklín, ki pričakuje od Neždánova, da bo odslé mogel aristokratsko družbo, njih najhujšega sovražnika, natančneje spoznavati in se tem krepkeje pripravljati na boj. Neždánov pride v krog, po polnem nov, kjer je doma eleganca, bogastvo, lepota, hladna prijaznost: in ravno to mu je najzoprnejše. V Sipjagínovi hiši je vse sama spodobnost, vsaka beseda premišljena. Sipjagín se vedno trudi, da bi se obdržal na društveni svoji visokosti in bi zamoril v sebi in drugih vse, kar bi utegnilo biti nepravilno in nevarno: saj je on — ministerski kandidat! Dobrovoljen je in zmeren, v dvojbenih slučajih hoče vedno hoditi po zlati srednji poti! Soproga njegova Va-

lentina Mihajlovna je iz tistih žén, ki hočejo vsem biti po všeči ter ne morejo zabiti nekdanje svoje lepote, ki vedno koketujejo in nikdar ne grešé: saj mir srca jim je nad vse! Tam najde Neždánov še laskavega in na videž prijaznega fevdalca Kalomejcóva, ki pa hrani v svojem srci veliko ošabnost in surovóst. Vedno je pripravljen, tepsti se z reformatorji in revolucijonarji za obstoječo ustavo, in kmetje so mu — uboga para! — Da vtis tega sveta na Neždánova ni bil prijeten, misliti si je lehko. Te gladke, naučene oblike in tista prijaznost, s katero se vsi obnašajo proti njemu, zbégajo ga le in moré. Ali tu najde v Marijani, Sipjagínovi netjakinji, ubogi, zapuščeni deklici prijazno bitje, katerega se oklene. Ona mu odpre zdravo in krepko dušo svojo in ga nauči, vse v hiši prezirati. Ž njo pridobí Neždánov novo privrženko za stranko nezadovoljnikov; kmalu se jima pridruži tudi Sipjagínov svak Markelov, navdušen, odkritosrčen ali préprost in predrzen človek.

Neždánov je prisiljen, zapustiti Sipjagínovo hišo iz dveh razlogov: prvič se je pri obedu hudo sprl s Kalomejcóvom in pri tem svojih nazorov ni prav nič tajil; drugič pa je bila Sipjagínova soproga, ki bi bila rada koketovala z Neždánovom, razžaljena zavoljo razmerja med njim in Marijano. Obe ženski se spreta in tako postane tudi Marijanino stališče nemogoče. Nekega ranega jutra najde se z Neždánovom v bližnjem brézovem gozdiči in oba vzbežita k Sólominu, ki jima v svoji fabriki odpre ljubeznivo pribežálišče ter ja izroči varstvu dveh zvestih slug. Ta fabrikant Sólomin je izvrsten človek in zavzima v tem romanu nekako sredo med aristokrati in demokrati. Praktičen, delaven in izkušen mož je in zato stojí zmerom na resničnih tleh; ali to mu ne brani spoznavati, kako se svobodno mišljenje v ruskem narodu probuja; toda on se drží le tega, kar je dosežno, in zameta vse sanjarjenje. Pri tem je njegovo mišljenje jako človekoljubno, prisrčno, požrtvovalno; dasi sanjarskih nazorov tistih, ki se trudijo okoli „vélikega dela“, ne vzprijemlje za svoje, vender je prijazen njim in njihovemu idejalizmu. On je sploh jedna tistih prikaznij Turgenevljih, ki zastopajo zdravi element v ruskem življenji in smejo v resnici upati boljše bodočnosti. — Pri Sólominu se začneta ubežna Neždánov in Marijana pripravljati na „véliko delo“; ona hočeta „idti v naród“, ali kaj jima je med narodom početi, tega še ne vesta dobro. Marijana se hoče učiti kakega rokodelstva, ali biti kuharica. Neždánov pa se preobleče v raztrgano rumeno suknjo od nankinškega blaga, nadene si kapo z zlomljenim branílom, obuje si čevlje iz surovega usnja, da bi bil po polnem podoben kakemu prepróstemu možu iz naroda. V čisto neznani družbi izkuša razdeliti nekoliko socijalističnih brošur; ali kako je to smešno, kmalu sam

uvidi. Vsak ga zasmehuje, nikdo ga ne vzprejme tako, kakor si je želel in upal, nekateri mu celó žuga: najhujše pa je, da je žganje edino sredstvo, s katerim se more približati narodu. Nekoč govorí o tem, naj se odpravijo posestniki in davki, in kmetje šepetajo boječe: „Kako strog je ta gospod! Ta je pač kdo od najviše gosposke!“ Ne po krivici se primerja nekoč sam s slabim igralcem, ki igra tujo ulogo. Nekega dné pride grdo pijan domóv, kar Marijano jako osupne. Marijana se sploh ž njim vêde bolj kakor z bolnikom, nego z možem, ki ji ima biti v življenji tovariš, tem bolj pa jo zanima značajni Sólomin. Med tem so kmetje prijeli Markelova, kateri jih je hotel našuntati, ter ga izročili policiji. Po nesreči izdá tudi Paklín skrivališče Neždánovlje. Že so mu preganjalci za petami. Zdaj se izpové Neždánov Marijani, da ne veruje več na to „delo“ in so njegove moči preslabe zánje, ter se ustrelí. Ali še v poslednjem trenotji prosi Marijano in Sólomina, naj si podasta v srčno zvezo roke.

S tem smo podali vsebino tega romana; ali kako zvesto je vse to napisano, ne dá se tako lehko povedati. Turgenev nam je v njem „sine ira et studio“ podal izvrstno sliko smešnega, zaničljivega, dobrega. Ta roman nam najbolje razjasnuje, kaj prav za prav pomeni „idti v naród.“ Alphons Thun, kateri razpravlja v svoji knjigi „Geschichte der revolutionären Bewegungen in Russland“ vse revolucijonarno gibanje s historične strani, pravi, da je to umeteljno približevanje narodu bolj nekako romanje vernih in lehkovernih mož, žén, mladine k svetišču narodnega življenja, nego li resno premišljeno dejanje samosveste in organizovane revolucijonarne stranke. Vse gibanje je moralo nesrečno končati, ker je žrtvam njegovim manjkalo praktičnih znanostij, ker je njih namera bila nejasna, ker se niso brigali za opreznost in jih ni vodila jedinostna volja. Velika moč revolucijonarjev je vzcvetela še le tedaj, ko so se vse družbe, raztresene po deželi, uklonile osrednjemu odboru, in so začele od njega vzprejemati povelja. — Ali naj so ti ljudje še tako zapeljani, simpatij svojih jim ne bo mogel otegati noben dober človek. Proklamacije teh revolucijonarcev ne obsezajo tega, česar si želí misleči del ruskega naroda; one podajajo le nezrele ideje, vzete socijalističnim težnjam zapadne Evrope. Iz liberalnih kritikov vsega, kar je, prelevili so se nihilisti polagoma v socijaliste, ljudske šuntarje, in ker jih je vlada preganjala, v ubijalce in morilce. Ves nihilizem je prav za prav nekak nasledek slabega razmerja med zastarelim absolutizmom in posamnimi liberalnimi težnjami. Delavni narod ruski se ravno tako odvrača od revolucijonarjev kakor od plemenitašev, kateri so ponosni na ničemernost in ošabnost svojo. Ta misleči del ruskega

naroda ne zahteva in ne želí nobene konstitucije, kakor se večkrat poudarja na zapadu, on hoče samó reform, ki bi odpravile in zajezile korupcijo uradnikov in državnih upravnikov in bi kolikor toliko zagotovile osebno svobodo, da bi bil državljan vsaj varen pred samovoljo raznih uradnikov. (Konec prihodnjič.)

Gospod Janez.

Novela. Spisal Janko Kersnik.

V.

Drugi dan se sodník dolgo ni prebudil iz trdega spanja. Župnik je bil že davno opravil svojo jutranjo mašo ter pri zajutrku nekako vznemirjen povpraševal sestro, kaj je s Petrom, da ga še ni iz sobe. A potem je moral po svojem poslu venkaj v bližnjo hribovsko vas.

Malo potem je prišel Vran iz farovža. Po dolini se je vlekla še gosta megla, a posamični solnčni žarki, ki so prodirali oblake, pričali so, da se bo razgrnil lep, jasen dan nad pokrajino.

Ko je bil sodnik pozvedel, da župnika ne bo do opoludné domóv, napotil se je na daljši sprehod; — kam — o tem iz prva še mislil ni. V obče je bil prav dobre volje ter je veselo zvižgaje korakal proti mostu v dolini, in preko njega na drugo stran, tja v nizke vinske górice, kamor še nista bila krenila s prijateljem, kar se je mudil pod njegovo gostoljubno streho.

To je bil danes ves drug človek, nego včeraj — sinoči —! Vesel, lehkoživ — na videz! In tudi morda v istini! O razburjenosti ni bilo več sledu, pa tudi ne o slabotni malomarnosti, katera se navadno polastí vsacega po hudih duševnih bojih. Vran je bil danes še bolj trden v zadnjem svojem ukrépu, nego sinoči, ko ni imel niti časa premišljevati o posledicah namerávanega koraka.

„Danes ali jutri pojdeva na Rudnik,“ dejal je sam v sebi ter pristavil potem zopet s porogljivim smehom: „Naj bo potem — kar hoče!“

Dospel je na griček, s katerega je ugledal lepo posuto, kolovózno pot, ki se je na jedni stráni izgubljala v mali, za sadnim drevjem skriti vasici, na drugi stráni pak izginila ob ostrem ovinku.

„Stavim, da je tu v obližji kakov gradič — Rudnik morda!“ premišljeval je sodnik. „Saj tu nekod mora biti — drugod sva z Janezom že vse oblazila.“

V vasi je povprašal, kam drži ona cesta.

„V grad!“ dejal mu je bosonog fantič.

„Kakov grad?“ vprašal je mehanično sodník.

„Na Rudnik!“

Vran je pričakoval takega odgovora. Nehoté se je napotil proti gradu. A komaj je bil storil nekoliko korakov, dejal si je vender: „Kaj hočeš sam tamkaj? Popoludné pojdeš z Janezom!“

A šel je dalje.

Prišedšemu izza ovinka, odprl se mu je krasen razgled v raztegneno, širno sotesko, sredi katere je stal na malem holmu bel gradič z visokimi, neredno zidanimi stolpi, in malimi okni, s katerih je odsevalo dopoludansko solnce; v širokem okviru ga je obdajal že po nekoliko rumen bukov gozd, pod njim po južnem bregu pa so se raztezali zeleni vinógradi.

„Torej tu — tu — je ona — Helena!“

Tako je vzdihnil Peter, sloneč ob cestni ograji. Zopet se ga je polastila misel, da bi šel takoj gori — in zakaj bi tega ne storil? Na deželi so taki pohodi običajni. Iskati je začel po žepih rokavic. A v tem je ugledal ljudi med drevjem, ki je obrastalo pot pred gradom.

„Ne, ne — z Janezom pojdem tja!“

In to skoraj glasno rekoč vrnil se je proti domu.

Pri opoludanskem obedu sta bila oba prijatelja jako dobre volje. Peter je pripovedoval svoje sméšnice iz sodnega življenja, in župnik mu jih je vračal zopet nekoliko iz svojega poslovanja. Še le pri črni kavi, katera je bila po obedu redno na župnikovi mizi, domislil se je gospodar sinočnega razgovora.

„I — kaj pa z Rudnikom?“

„Kaj?“ dejal je zategneno Peter, pušeč svojo smodko.

„Hočeš li tja? Danes imam časa dovolj — in naš konjič tudi!“

„Dobro!“

Rekel je to tako mirno in hladnokrvno, da je župnika osupnilo.

„Jaz nikakor ne silim,“ omenil je Janez naglo in skrbno; „ako te ne miče, ostaniva domá.“

„Ne, ne — poznati moram vender ves svoj okraj!“ hitel je Peter ter stopil k oknu, da prijatelj ne vidi lehke rudečice, ki mu je silila v obraz.

Uro pozneje sta se odpeljala proti Rudniku.

Sodník je z raznim pripovedovanjem skrival rastočo svojo razburjenost, a čim bolj sta se bližala Mildejevemu grádu, tem menj je mogel govoriti.

Janez ni pazil na to.

Sluga, ki je vzel pred gradom župniku vajeti iz rok, povedal je, da je gospôda domá. A tega mu še treba ni bilo, kajti v istem trenutku je prišel baron Milde sam po stopnicah ter z odkritosrčnim veseljem pozdravil župnika, in isto tako prijatelja njegovega.

„Oh, videl sem Vas včeraj — in gospod Ivanič nam je pripovedoval o Vas“, dejal je obrnivši se k sodniku. „Veselí me, da ste nas počastili.“

Hitel je naprej po stopnicah.

„Baronica je malo bolehna — migrêna, zopet migrêna, — saj veste gospod župnik,“ nadaljeval je svoj govor ter odprl na mostovži vrata v veliko sobo, sredi katere je stala pogrnena miza s polupraznimi steklenicami in drugimi ostanki bogatega obeda.

Vsi trije so seli k mizi in baron je natočil prišlecema do vrha vina v velika kozarca.

„Dobro došli!“ dejal je in trčil z Vranovim kozarcem.

Tega se je polastil neznan, neprijeten čut.

„Kaj hočeš tu?“ To mu je sililo v misel.

A trčil je novič s kozarcem baronovim in izpil svoje vino.

Malo potem je vstopil Mildejev svak, bivši pruski častnik, a povsem vsakdanj človek uljudnega, prijaznega vedênja, ki pušča druge v miru, ako oni ž njimi isto tako ravnajo.

Razgovor se je sukal o domačih krajnih razmerah, o prihodnji trgatvi, malo tudi o politiki, potem pa mnogo o sosedih po bližnjih gradovih in v trgu.

Vrana je vse to malo zanimalo; pušil je lehkodušno baronove smodke, in posegel časih v razgovor, kolikor je bilo baš treba.

Pozneje so šli na kratek sprehod na bližnjo pristavo in po sosednem gostem bukovem gozdu. Vrnivšim se priskakal je na vrtu, ki je obdajal grad od treh stranij, velik pes z glasnim tuljenjem naproti:

„O — Nero, Nero! Tu mora biti baronica blizu!“ omenil je Mildejev svak.

„Gotovo!“ pritrdil je baron.

In res so gospodje ugledali prišedši do visoke in prostorne gabrove lope, dve dami, katerih jedna jim je stopila naglo naproti.

Bila je Helena.

Zvédela je malo prej, kdo je obiskal danes Rudnik, in prišla je na vrt, da pozdravi gosta.

Zarudela se je na lahko v lice, ko ji je soprog predstavil sodníka.

„Včeraj ste bili v kopeli!“ dejala je in za trenotek uprla pogled v Vrana, kateri ni umeknil svojih očij z njenega lica.

Odgovoril je nekaj, česar sam ni umel; a drugi niso pazili na to! Tudi baronova sestra je pristopila in vsa družba se je sprehajala potem po vrtu.

Župnik, baron in njegov svak so zabredli zopet v politiko, a sedaj globokeje, nego prej; Vran pa je šel z gospéma. Tu je največ govorila baronova sestra, a ona dva sta stopala drug poleg druzega, kakor bi bilo obema nositi neznosna bremena.

Helena se je kmalu ohrabrila.

„Krasna dežela je to,“ dejala je nadaljujé svakinjino opazko o prijetnem bivanji na Rudniku; „tujka sem, a vender sem se je tako privadila, kakor bi mi bila rodna.“

„Koliko let bivate že tukaj?“ vprašal je sodnik.

„Tri so že minula!“

„Prej ste bili v Nemcih?“

„Bila — v renski provinciji! A ondotno posestvo je baron prodal.“

Vranu je bil ta govor mučen, kajti v svesti si ni bil, da ne izdá s kako opomnjo svojo in Helenino skrivnost. Kajti to je spoznal, da je vsa njijina nekdanja razmera še skrivnost vsem drugim. Ob jednem pa mu je bilo le to še v mislih, kako bi mogel s Heleno — sámo govoriti.

Slučaj mu je pomagal. Svakinja je odšla v grad, da preskrbí majhen obed, drugi gospodje so bili zavili z vrta navzdol na drugo stran griča, in sodnik in Helena sta ostala samá pred košato gabrovo lopo, kjer sta se bila malo prej prvič pozdravila.

„Utrujena sem,“ omenila je ona ter sela v naslanjáč v lopi; „včerajšnji izlet menda — — —“

Umolknila je, ker se Peter ni genil s svojega mesta pred uhodom lope.

„Sédite vender!“ deje baronica veleč, in pokaže stol poleg sebe.

Vran je ubogal molčé, kakor otrok.

Sedela sta tiho nekoliko trenutkov, in sodnik je s svojo palčico brskal po gladkem prodci, s katerim so bila tla na debelo posuta. Vsa energija ga je bila minila.

Hipno se obrne baronica naglo k njemu.

„Hvala Vam — gospod Vran — tisočerna hvala, da ste prišli k nam, k — meni!“ Glas se ji je na lahko tresel, a tem melodijozneje je zvenel sodníku v uho; to je bil znani ljubki glas, katerega je bil zadnjič čul daleč, daleč tam na goratem bregu mogočne nemške reke; in zopet se mu je zazdelo, kakor bi se bilo vse óno stoprav sinoči godilo.

Toda ozreti se ni mogel v njó.

„Hvala Vam!“ ponovila je ona potihoma.

„Zakaj, čemu?“ govoril je poluglasno in skoraj hripavo.

„Zakaj, čemu? Ker sem včeraj, ko sem Vas srečala tam v gozdu nad kopeljo — ker sem včeraj in še danes do trenutka, ko ste došli sem — vedno mislila, da me zaničujete; da me zaničujete tako — kakor — kakor sem brala včeraj z Vašega lica — — —“

„In kdo Vam trdi, da Vas ne“ — deje on in vstane.

„Ne — ne tako!“ ustavi mu ona govor ter stopi poleg njega. „Vi me obsojate, a ne zaničujete me. In ko bi Vi vedeli — oh —“

Solze so ji zalile oči.

Po pesku zunaj lope so zahrščali težki koraki; vrtník je šel mimo.

Baronica si je otrla oči ter plaho zrla za mimogredočim; a ta se ni menil za nja.

„Pojdiva! Pojdiva za ónimi!“ dejala je vznemirjena. A pri izhodu lope se je obrnila zopet nazaj k sodniku in mu burno ponudila malo roko svojo. Ta jo je prijel in stiskal; zmračilo se mu je pred očmi, in v svoji razburjenosti je hotel Heleno objeti in reči ji, da ljubezen do nje še ni ugasnila v njegovem srci, in da plamení sedaj bolj, nego nekdaj — in da je vse drugo pozabljeno — pozabljeno. —

A ona je stala že zunaj na široki, peščeni poti, in izza visoke, s cvetóčimi georginami obrastene gredíce jima je zvenel pogovor prihajajočih gospodov naproti. —

Prijatelja sta pozno ostavila grad.

„Obiščite nas vender večkrat, gospod sodník! Iz Križa ni tako daleč, da bi se s tem izgovarjali!“ dejal je baron Milde pri slovesi.

„Dà, res, pridite k nam!“ pristavi Helena z običajno ljubeznivostjo, in Vran je čutil, ko ji je poljubal roko, da mu je njegovo na lahko stisnila.

„Pridem, gotovo pridem!“ obljubil je nekako ognjeno, da se je župnik nehoté ozrl vánj.

VI.

Čez štirinajst dnij je vzprejel Vran po pošti kratko pisemce, katerega vsebina ni bilo druga, nego lakonične besede:

„Zakaj Vas ni blizu?“

Podpisa ni bilo, a sodnik je brez istega spoznal pisavo Helenino.

Posloval je že v Križi. Iz Grma je bil odšel druzega dné po svojem pohodu pri Mildejevih, in od ónega časa ni bil čul o svojih tamošnjih znancih in prijateljih. Obilo dela je imel, in zato mu tudi misli niso uhajale premnogikrat tja na — Rudnik. A to pismo ga je zopet raz-

vnelo. Bilo je zjutraj, ko mu je došlo, in malo potem je prisopihal tudi graščák Ivanič v urad.

„To je neumno! To je neumno! Kdo vé — kdo vé!“ kričal je že pri vratih; „pa da me ne boste zaprli — kdo vé, kdo vé!“

„I kaj Vam pa ni po volji?“

„Da na takov dan določite mojo obravnavo! Rajši bi pustil te uboge goldinarčke — nego prihajal danes pravdat se!“

„Kaj pa je danes?“

„Lov, vêlik lov v Jablanici! Tam je še nekaj srnjákov, in zvečer — zadnja gonja — huj! — izvrstno vino, klasična jed, kdo vé, kdo vé! Pa k zadnji gonji pojdem! Ali Vi niste lovec?“

„Ne!“

„Škoda! Gospod Janez, prijatelj Vaš bo tudi tam in baron Milde, in vsi sosedje; Mildejevega svaka pa ni več tu —“

„Je li odšel?“ vprašal je sodnik naglo.

„Dà, dà — pred par dnevi!“

Vranov ukrep je bil gotov! Boljše prilike ni imel iti na Rudnik, nego danes. Janeza ni domá, — tam torej pusti lahko svoj voz z izgovorom, da je hotel obiskati župnika, in potem pojde peš v grad k Heleni; saj barona in svaka in sestre danes tudi ni tam.

In kakor je bil sklenil, tako je tudi storil.

Okoli treh popoludné je bil že v Grmu in tam mu je Urša obžalujé naznanila, da je župnik na vélikem lovu v Jablanici.

Peter je igral svojo ulogo prav dobro. Pomudil se je nekoliko pri župnikovi sestri, a potem ji dejal, da gré na sprehod.

Odšel je po znani poti na Rudnik. (Konec prihodnjič.)

Književna poročila.

XII.

Književna zgodovina Slovenskega Štajerja.

Spisal Ivan Macun. Založil in na svetlo dal pisatelj. V Gradcu. 1883.

(Konec.)

2.

V predgovoru h „Književni zgodovini Slovenskega Štajerja“ pisatelj pravi, kako sam najbolj čuti, „da po znanem načelu: nil humani perfectum knjiga tudi ima kake hibice“, in „da z druge strani neje na svetlo stavljeno vse, kar služi slovenskemu Štajerju na slavo“. —

Kar se tiče pisateljev „prve vrste“, to sicer ni dvojbe, da so vsi — razven sv. Viktorina rodom Grka — na slovenski zemlji rojeni, bili — z malimi izjemami morda — tudi slovenskega pokolenja ter da so znali slovenski govoriti; ali, kakor rečeno, za književne zvrhe rabil jim je le latinski ali nemški jezik — slovenski niso napisali ni besede. Razven nekaterih le malo med štajerskimi Slovenci in med Slovenci sploh bivajočih — kakor Bartolotti (pavlin nekaj časa v Ulimji), Rojko (iz prva kapelan v Sevnici in v Svičini), Leuzendorfer (dekan v Konjicah), in Povoden (beneficijat na Ptuji), ter še nekateri bogoslovski profesorji v Gradci — nijeden ni deloval med Slovenci in ne za Slovence, a tudi nijeden ni ničesar o Slovencih pisal niti se je za slovenstvo v obče kaj brigal, izimši: Kuripešiča (morda benediktinca v Gornjem Gradu), kateri je pobeležil svoj pot iz Ljubljane v Carigrad in nazaj l. 1530; dalje Popoviča († pri Dunaji prof. nemščine 1774.), kateri je pisal tudi o slovanskem jezikoslovji, in pa Povodna († na Ptuji 1841.), kateri nam je zapustil v nemškem jeziku rokopis o ptujskih in bližnjih starožitnostih. — V Kleinmayrjevi „Zgodovini slovenskega slovstva“ čitamo na str. 39. sicer, da je Berlogar, to je omenjeni Ferlower, kakor se je kot škof kostniški sam prelevil iz prvotnega Prekokarja, bojda „pervi slovničar (slovenski namreč), ki je slovnico slovensko in slovensk slovarček sestavil za vporabo slavnemu cesarju Maksimilijanu I.,“ čegar odgojevatelj je Brlogar-Prekokar bil; ali od kod nam je to zagotovljeno? In Gründel dal je po Macunu l. c. poleg latinske in nemške na svetlo tudi hrvatsko knjižico o rogaški slatini po l. 1687., — no, da li jo je tudi sam prevel, ni gotovo, skoraj tudi neverjetno. — Da torej teh „delavcev na duševnem polji z namenom mednarodnim, splošnim“ nikdo ne bode štel med slovenske pisatelje, razumeva se samó ob sebi. Saj se v tem obziru branimo še n. pr. dra. E. H. Coste in P. pl. Radicsa, čijih izvirno nemški sestavljeni spisi po drugih (Fr. Levstiku, Jos. Cimpermanu idr.) prelagani, vender pod njihovimi imeni v naščini prihajajo na svetlo. Mislim torej, da bi se oni, latinščine in nemščine služeči se pisatelji, brez kake škode mogli iz „književne zgodovine Slovenskega Štajerja“ povse izpustiti; kajti inače bi dan denašnji imeli v slovenskem slovstvu pač mnogo mnogo oseb, v Slovencih porojenih in med Slovenci živečih ter tudi o Slovencih pisočih, čijih imena in „dela“ vender naši književnosti in našemu narodu nikakor ne bi bila na slavo . . . Da sicer v to vrsto denašnjih nemških „pisateljev“ naših oni v Macunovi književni zgodovini navedeni ne spadajo, zna se itak zopet sámo . . . Oni so živeli pač največ v drugih okolnostih, po katerih so se z večine morali tudi ravnati; vender si dovoljujem opazko: ker se je v slovenskem jeziku pisalo in tiskalo izvestno že od

sredine XVI. stoletja sèmkaj, to se mora vsaj nekoliko čudno zdeti, da se je prvi štajerski Slovenec s slovenski tiskanim spisom prikazal še le v tretji četrtini XVIII. veka (1770)! . . . Potuerunt hi et hae; quare tu non, Augustine? — V ostalem prof. Macunu s tem nikakor ni namerjavana graja, nasprotno, hvala mu bódi, da nam je priobčil tudi one „mednarodne" pisatelje slovenskega Štajerja. Ali gotovo bode le vsakdo pritrdil besedam, s katerimi naš pisatelj začenja drugo vrsto str. 63. rekoč: „Mar se veselili vsakemu napredku in vsakemu koraku, ki po koji koli poti vodi do višje omike, vendar je nam največ milo, ako to more razumeti ves naš narod, ako se deluje v narodnem našem jeziku." Tako je! In povse pravo zato pisatelj književne zgodovine slovenskega Štajerja v ti vrsti, med pisatelji v narodnem jeziku, izreka načelo str. 9., „da se bodo v starejšem prvem času naštevali vsi književni delavci, rojeni v slovenskem Štajerji, v drugem predalu pa se bodo izpustili vsi oni, koji so se, odkar se je prebudila ideja narodnosti, narodili na ti zemlji, pa so ne oziraje se na našo narodnost pisali v tujem jeziku, ker taki se po razvitku naših okolnostij sami radi prištevajo Nemcem." — No, tu pa nekoliko v popolnitev.

Kakor je iz imenika slovenskih pisateljev druge in po nekoliko tretje vrste razvidno, privzel je Macun v književno zgodovino slovenskega Štajerja tudi nekatere može, kateri niso bili porojeni v Štajerski, ali kakor tudi sam v predgovoru opazuje, „da nekih inozemljanov, koji so na Štajerskem trajno in vplivno delovali na korist slovenščine, nikakor neje mogel zamolčati" (str. VI). Po tem načelu mogli bi se tu še imenovati — ako že ne znani ljubljanski škof Tomaž Chrön, (1597—1630), porojen v Ljubljani, a v Gornjem Gradu (Štaj.) stolujoč in tu pokopan, kateri je izdal „Evangelia inu lystove" itd. v N. Gradci 1613, — to vsaj Ahac Steržinar, porojen v Škofji Loki, potem pak bil župnik in komisar v Gornjem Gradu 1713—33 in napósled vodja bratovščine pri sv. Frančišku v Stražah, umrl 1741, kateri je na svetlo dal sicer jako slabe „Catholiš keršanskiga vuka peissme" itd. v N. Gradci 1729. 8⁰. 266 str. in morda tudi „Peissem od teh velikih odpustikov" itd. v Ljubljani 1730, (Ljubić, Ogled. knjiž. pov. jugslav. II. 562, Orožen Dek. Oberburg 46), in pa Jurij Alič, porojen v Poljanah na Gorenjskem 1779, župnik in dekan v Gornjem Gradu 1810—16, v Vidmu pri Savi 1818—45 ter v Laškem Trgu, umrl 1845., kateri je razven nekaj pesnij poslovenil „Majhni Katekismus" v Gradci 1830 in „Kratke perpovédanje za slovenske šole po deželi v c. kr. deržavah" v Gradci 1831. 8⁰. 101 (Ljubić l. c. 584, Orožen Dek. Tüffer 146). — Povse v okvir „književne zgodovine slovenskega Štajerja" pak grédo nekateri pisatélji slovenski, na katere je Macun čisto pozabil ali jih izpregledal. Tako: Gašpar Rupnik, Štajerec, župnik v Vojniku, poslovenil

je iz latinščine „Ta Christusovimu terpleinu posvečeni post ta sakdansku premišluvaine Christusoviga terpleina" itd. v Ljubljani 1773. 8⁰. 550 str. in „Peisme od Keršanskiga vuka po versti tega katechisma" itd. v Ljubljani 1784. 8⁰. 58, (Ljubić 567). Jurij Verdinek, porojen v Ribnici na Pohorji, župnik pri sv. Antonu na Pohorji 1816, 17, kurat v Selih pri Slov. Gradci 1817—31, umrl v Starem Trgu 1836, izdal „Ene prou lepe molitivne bukvice imenuvane vsakdajni kruh" itd. v Celji 1820. 12⁰. 216 (Ljubić 578, Orožen Dek. Tüffer 479). Sigismund Juvančič, porojen pri Konjicah 1798, škofov dvorni kapelan 1826, lavantinski kanonik 1834, dekan itd. v Laškem Trgu 1843—45, dal je tiskat „Premišluvanje ino molitev eniga Kristjana" v Gradci 1828. 12⁰. 250 (Orožen Dek. Tüffer 145, Slomšek „Zbrani Spisi" III. 171). Vid Rišner, Štajerec, duhovnik jetniški v Gradci, izdal je v Danjkovem pravopisu knjižici „Nabirki za mlade Kristjane: ali navuki, zgodbice, pesmi, prislovi" itd. I. v Gradci 1828. 12⁰. 36 in „Katolska mešna knižica z drugimi molitvami skoz den ino k spovedi", v Gradci 1828. 32⁰. 72, in je tudi s Kol. Kvasom poslovenil sv. štiri evangelija v rokopisu 1831 (Ljubić 581). Anton Šerf, porojen pri Radgoni 1798, umrl umirovljen župnik pri Svétinjah 1882, napisal je in izdal kot kapelan pri Veliki Nedelji „Pad no zdig človeka", postne pridige, v Gradci 1832, potem „Predge na vse nedelje" in „Predge na vse svetke" v Gradci 1835 (Ljubić 585 i. pis.). Marko Glaser, porojen v Rušah 1806, sedaj župnik, čast. kanonik pri Sv. Petru pri Mariboru, na svetlo dal molitvene knjige „Dušni vižar" itd. 1838., „Zlate bukvice od Serca Jezusovega" o. 1840, „Marija perbežalše grešnikov" 1845, in „Molitne bukvice za šolarje" v Gradci, ter zložil tudi več pesnij (dr. Pajek „Kres" 1882. 287). Jozef Zabukošek, porojen pri Sv. Petru pod Svet. Gorami 1804., kurat pri Sv. Lenardu pri Laškem 1839—49, zatem župnik na Bizeljskem 1849—70, spisal je in izdal, kakor pravi Ig. Orožen, slovenski molitvenik in par drugih knjižic pobožne vsebine (Dek. Tüffer 270). Franc S. Bezjak, porojen pri Sv. Rupertu v Slov. Goricah, zdaj župnik pri Sv. Marku pri Ptuji, spisal je, menda kapelan pri Negovi, (kjer je bival okoli 20 let), molitvenik „Marija, žalostna mati", peti natis v Ptuji 1882. 8⁰ 352. Jurij Ajlec (Eilec), porojen pri Sv. Ani v Slov. Goricah, napósled župnik pri Mariji Snežni na Velki, umrl 1857., v „Novicah", „Zg. Danici" idr. pod imenom „Anovski", spisal je tudi molitveno knjižico in zložil več pesnij. Bil je, kakor se poroča v „Novicah" 1857., str. 414, dobro izurjen slikar ter je povsod lepo popravljal oltarske podobe in risal narodne nošnje in zgodovinske osebe Slovencev; tudi za Krempljeve „Dogodivšine" zrisal je skoraj vse slike, katere so knjigi pridejane; — po čemer bi torej spadal tudi med slovenske umeteljnike v „Kniž. zgod. slov. Štaj." str. 175.

To so nekateri pisatelji slovenskega Štajerja iz starejše dôbe, in morebiti še kateri, meni neznani, katerih v Macunovi književni zgodovini pogrešamo. K tem bi še bilo omenjati nekaj knjižic brez imena pisateljevega, tiskanih v Celji, vsaj do leta 1830., o katerih Šafařik Gesch. d. südslav. Liter. I. 1864 omenja: „Gründliche Einleitung in die windische Sprache . . . von selbst zu erlernen“ Zilli 1786, to je nov natis slovnice O. Gutsmana 1777; „Ena lepa lubesniva inu brania vredna hiſtoria od te po nadoushnu ven isgnane ſvete Grafnie Genofefe is tega meſta Pfalz“ itd. (v Krainju br. letn.) tudi v' Celli per Josh. od Baccho 1818.; „Molitne bukvice za gmenj folk Slovenskiga jezika“ v' Celli 1818. 12⁰., 144; „Molitu eniga virnu andohtliviga Kristiana‘, v' Celli 1820, 8⁰., 128; „Listi inu evangelji na vse nedele“ itd. v' Celli 1822. 8⁰.; „Pot svetiga Križa“, itd. iz ital. P. Leonardo a Portu Mauritio O. S. F. „resložen — zdej krainsku“ (v Ljubljani, v Celovci) tudi v' Celli 1822. — Spominam se še, da sem nekdaj čital drobno knjižico „Leseni križec“, v Danjkovem pravopisu, poslovenil (zdi mi se) J. (?) Lah, kaplan v Radgoni. — Razumeva se, da se v književni zgodovini ne more omenjati vsak, kateri je morda tu in tam priobčil kakov kratek dopis ali drug članek v katerem listu, in to posebno v novejši dôbi ne, ko se število domorodnih pisateljev, hvala Bogu, zmerom množi; samó k str. 170. Macunove knjige naj dodam, da je v programu mariborske gimnazije l. 1864. J. Majciger pisal o naobraženosti starih Slovanov, in v celjske gimnazije programu l. 1869. P. Končnik o bojih polabskih Slovanov z Nemci. — Smela bi se pak menda tudi še imenovati Slovenka, Fany Hausmanova, hči lastnika novo-celjske graščine, katera se je v Slovencih sploh prva svojega spola poskusila na književnem polji s pesencami, kakor v „Celjskih Novinah“ l. 1848. štev. 18, v „Sloveniji“ l. 1849. št. 2.; umrla l. 1853, in je zdaj pokopana v cerkvi D. Marije v Petrovčah pri Žalci.

O nekaterih slovenskih pisateljih iz prejšnjih časov radi bi še v književni zgodovini zvedeli kaj več, nego li gola imena, n. pr. o Naratu, Jaklinu, Košarji, Pergerji, nekoliko tudi o jezikoslovnih spisih Cafovih. Nekaj zanimivih novostij pak se nam podaje o Stanku Vrazu posebe kot slovenskem pesniku; nekoliko tudi o Gutmanu in Šamperlu.

Stvarni pogrešek zapazil sem na str. 65., kjer Macun piše, da je „Čebelarstvo. Nauk, kako s čebelami umno ravnati“ — „po ustmenih besedah genialnega gorenskega kmeta Janžeta (pozneje postavljenega za učitelja tega predmeta v Beču) nemški napisal bil Kuralt“, katero knjigo je J. Goličnik poslovenjeno na svetlo dal. Ne tako, nego knjigo je bil nemški spisal uprav A. Janša sam na Dunaji in Mart. Kuralt, njegov rojak in

učenec oskrbel je samó novo izdavo nekoliko popravljeno, v Levovu 1807., a naš Goličnik je poslovenil in izdal knjigo pod naslovom: „Antona Janſhaja zeſſarſkiga Zhebellarja popolnoma podvuzhenje sa vſe Zhebellarje“ itd. 1792.*)

Kar piše Macun na str. 106. o napisu na Vrazovem nadgrobnem spomeniku, da „ne glasi, kako se po F . . . . . sedaj zmiraj bere“ (?!), to bódi v pojasnenje tu mimogred rečeno, da so dotične besede, katere Macun misli, v „Zori“ 1876 str. 149. navedene iz Zaharjevega spisa v „Vienci“ 1871, br. 43, a se morajo dakakor tolmačiti kot pesniška domišljija.

*

Ako bi še konečno o Macunovi „Književni zgodovini Slovenskega Štajerja“ hotel kaj opaziti, bilo bi to-le:

Kakor znano, štajerski Slovenci niso vsi jednega plemena. D. Trstenjak jih označuje tako-le: „Prebivalci Pohorja in na zapadnej strani vitanjskih planin spadajo h korotanskemu deblu. Od Dravinje do Sotle nahajamo korotansko-panonsko zmés, Haložani in dolenji Podravci so v rodu s hrvatskimi Slovenci, prebivalci ljutomerskih góric in murskega polja so zmešani s panonskimi Slovenci in Srbi . . . . Panonski Slovenci imajo mnogo besed, kterih korotanski ne poznajo, in vice versa imajo korotanski Slovenci obilo poznamenovanj, ktera so panonskim čisto neznana“. („Kres“ 1884. 112, 113.) Ta plemenska ter naravski iz nje izvirajoča jezikovna raznovrstnost Slovencev na Malem Štajerji je vladala tudi v knjigah pisanih in tiskanih nekam po priliki do sredine našega veka. Do tedaj je namreč vsak pisatelj več ali menj pisal v podnarečji dotičnega kraja, kjer je bil porojen ali kjer je vsaj dlje časa bival. Še le od one dôbe sèmkaj, rekel bi, zjedinili smo se v pismenem jeziku z ostalimi Slovenci v toliko, da dan danes takih dijalektičnih posebnostij v slovenski knjigi ni več poznati — razven jako neznatnih izjem dakakor, katere pak so največji le v posamnih besedah in rekih. Mislim torej, da bi pisatelj bil primerneje „Književno zgodovino Slovenskega Štajerja“ nam prikazal samó do rečene dôbe ter vse nadaljevanje od tega časa opustil. Dan danes, hvala Bogu, ne delimo se več ne na „kranjske“, ne na „štajerske“, ne na „koroške“, ne na „goriške“ itd. pisatelje; nego sedaj smo vender le slovenski!

Ej, bratje Slovenci smo!

Pa da po vzgledu mnogo omenjenega pisatelja in njegove knjige sklenem z nemških citatom, velim: „Ich hab' mich schon oft ausgesprochen

*) Navratil „Spomenik o šeststoletnici Habsburške vlade na Slovenskem“ 157, 160. Jeden izvod te zdaj že jako redke slovenske knjige sem videl koncem leta 1876. tudi v celjski čitalnici.

mündlich und brieflich, dass die Völker nur durch das göttliche Zeichen der Sprache, nicht aber durch willkürliche politische Grenzen geschieden sind“ (Vraz Preširnu 19. nov. 1837).

No, morebiti še o tem precej drugikrat kaj.

Andrej Fekonja.

Hans Makart.

Spominska črtica.

Bil je zimsk, neprijazen dan l. 1878. Pot me je slučajno privêdla mimo krasnega „umeteljniškega doma“ dunajskega. Dospevši do njega moral sem ustaviti svoje korake. Na prostoru se je gnêtlo toliko ljudstva, da ni bilo možno dalje iti. Policijski stražniki na konjih so vzdrževali red in po stopnicah, ki drže v palačo, stali so zopet redniki, ki so v potu svojega obraza branili ogromni množici, da ni v prevelikih tolpah sula v umeteljniški dom. Tisočere zbrane ljudi je navdajala le jedna misel: kako bi se poprej moglo priti v svetišče! In tedaj je bil za prvi prostor pri vratih boj, katerega umeje le óni, ki je imel priliko opazovati dunajsko občinstvo o jednacih prilikah. Sneg je metel doli na mnogoštevilno ljudstvo, a nihče ni odnehal; z energijo, katere je zmožen le Dunajčan, vztrajal je vsakdo, dokler ga ni usoda — morebiti še le čez ure — prinesla tja do uhoda, kjer je izginil v zaželeni hram . . . .

In kaj je bilo povod temu prizoru? Hans Makart, slavni Hans Makart je bil razstavil novo podobo svojo, kolosalno sliko: „Uhod cesarja Karola V. v Antverpen.“ Tedaj pa je bil ves Dunaj na nogah. Od postrežčekov, slonečih brez dela tam na oglih ulice, gori do najvišjih družinskih krogov govorilo se je le o jednem predmetu, in ta je bil — slika Makartova! Tisočeri so romali dan za dnevom pred umeteljniški dom, da si priboré uhod in ogledajo slavljeno delo; mojster je imel vspeh, kakeršnega do tedaj še ni pomnila dunajska umeteljniška kronika!

Ne dolgo potem sem se sešel s slavnim možem na dunajski akademiji, kamor sem zahajal v oni dôbi čestokrat obiskovat svojega bratranca Jurija Šubica, ki je slikal v takozvnani „mojsterski šoli“ prof. Hansa Makarta. Ko sem stal slavnemu možu nasproti, objel me je nekak čuden čut in prošinil me je óni nepopisni vpliv, katerega ima genij do nas vsakdanjih ljudij. To je bil torej oni obožávani umeteljnik, katerega so občudovalci kovali v zvezde, nasprotniki pa črnili in kritikovali, kolikor so le mogli; to je bil oni mož, zaradi katerega so se bíli dolgotrajni, ljuti

peresni boji po javnih glasilih; oni veleum, ki je očarával dunajsko ljudstvo in dospel do popularnosti, kakeršne ni imel noben njegovih prednikov in vrstnikov! . . .

Sedaj pa je prominulo bogato in slavno to življenje! Šesti dan oktobra zanesli so ljubljenca bogov k večnemu počitku na dunajsko ogromno centralno pokopališče. Nepopisna žalost je bila objela prebivalce dunajske in mesto je priredilo mrtvemu umeteljniku sprevod, kakeršnega še ni imel, nihče, kar je dosedaj živelo slavnih veleumov med dunajskim ozidjem. V cvetoči moški dôbi ga je pokosila smrt, na vrhunci svoje zmožnosti in svoje slave zatisnil je oči, in zato lahko razumemo izraze bolesti in obupa, ki so se javljali iz naše stolice one dni, ko je ležal Hans Makart v smrtni bolezni in ko so ga spremljevali k zadnjemu počitku. Genij, pravi genij, porodí se redkokrat, časih mine rod za rodom, predno se pokaže svetla zvezda — in jedna najsvetlejših je bil umrši umeteljnik! —

Hans Makart se je porodil l. 1840. v Solnogradu. Šolal se je na tamošnji realki in l. 1858. je prišel na dunajsko slikarsko akademijo. Vender tu ni našel prostora, ki bi ugajal njegovemu duhu. Vodstvo akademije je mladega možá odpustilo, češ, da nima nikacega talenta za slikarstvo! Vrnil se je zopet v rojstveno mesto svoje, kjer so se pričeli zánj žalostni, obupni časi. L. 1862. odšel je v Monakovo; hotel se je posvetiti gravêrski stroki. Ta mu pa nikakor ni ugajala in zato se je radostno poprijel prilike, ki mu je omogočila stopiti v slikarsko šolo slavnega Pilotyja. Ta mož je prvi spoznal nenavadno nadarjenost Makartovo in od tedaj ga je podpiral, kjer je le mogel. Do malega tri leta se je uril mladi umeteljnik pri starem mojstru in kmalu so zaslúle njegove slike. Prvö občno pozornost so vzbudile njegove „Amorete“, pri katerih je prvič pokazal v polni meri svojstva svojega čopiča; kmalu za njimi je prišla druga podoba: „Kuga v Florenci“ ali „Sedem naglavnih grehov“. V ti sliki je pokazal umeteljnik, da ni opravičeno ime „dekoracijski slikar“, kakeršno so mu nekateri dajali gledé na prejšnja dela. Velikanska izumitev, bujna fantanzija in mojstersko uporabljenje somraka je pokazalo slavnega umeteljnika. Drzna čutnost, ki veje v vsi kompoziciji, vzbudila je v širnih krogih nepopisen boj in vihar. Kakor nekdaj Velfi in Gibelini, tako sta si stali stranki nasproti in vojevali srdit boj. V tem pa je Makart mirno delal v svoji delavnici. L. 1869. je dovršil sliko: „Julija na mrtvaškem odru“ in v tem letu mu je ponudilo Njegovo Veličanstvo atelier in stanovanje v takozvani livárni dunajski. Makart je z radostjo porabil veliko to milost in naselil se je v omenjeni hiši, kjer si je s časom priredil prekrasno delavnico. Atelier njegov je bil prva znamenitost dunajskega mesta in pisatelj teh vrstic nikdar ne bode pozabil vtisa, ka-

terega so naredili nánj ti prekrasni prostori. Vse, kar premore svet lepega in krasnega, nakopičil je bil umeteljnik v svojem hramu. Dragocene perzijske preproge, orijentalsko orožje, kože divjih zverij in divne cvetke imel je iz jutrovih krajev; spominki iz vseh umeteljniških dôb dičili so mu delavnico in oko skoraj ni moglo verjeti, da se nahaja v istiniti sedanjosti, s tako mogočno silo je vplival čarobni prostor na obiskovalca. V teh prostorih je slikal Hans Makart. Zapóred je pošiljal med svet večja ali manjša dela. Jedna prvih je bila „Katarina Cornaro“, potem „Sanje v poletni noči“, „Faust in Margareta v ječi“, „Romejo in Julija na balkonu, itd. L. 1876. je šel mojster v Egipet; že poprej je bil obiskal Italijo ter si bil napojil dušo z ogledovanjem klasične zemlje in njenih umotvorov. Iz Egipta je prinesel s seboj dokaj skic in tudi nekaj večjih podob je zdelal kot spomin na one kraje, n. pr. „Kleopatra“, „Arabski šejk“ itd. Izmed poprejšnjih slik je vzbudil že omenjen „Uhod Karola V.“ velikansko zanimanje in hude kritike. Za to sliko so kmalu prišle na dan druge; „Lov Dijanin“ mora sa tu v prvi vrsti imenovati. Vrhu teh večjih umotvorov je izdelal mnogo manjših in v zadnjem času se je pečal s slikami, katere so imele namen krasiti nove dvorne muzeje. Delo, ki je ogromno njegovo popularnost na Dunaji najbolj podprlo, pa je bil slavnostni sprevod, katerega so napravili Dunajčanje o priliki sreberne poroke Njihovih Veličanstev. Vse te mnogobrojne krasne prizore, ki so se razvijali tedaj strmečemu občinstvu, ustvaril je bil Hans Makart z bujno, neusahljivo svojo fantazijo. Od tedaj je bil postal pravi ljubljenec dunajskega prebivalstva in njegovo ime je bilo znano v vseh krogih. Vpliv njegovega umeteljniškega duha je prevzel vse stroke umeteljniškega delovanja in tudi na obrtnem polji je prouzročil popoln prevrat. Na stotine bi lahko našteli zdelkov, katerim je dal Makart svoje ime — povsodi se je kazal duh njegov in njegova širna popularnost.

Naloga moja ni, da bi ocenjeval dela Makartova; zato bi bilo treba spretnejšega peresa in obširnega prostora. Hotel sem „Zvonove“ čitatelje le opozoriti na sijajno to prikazen v zgodovini avstrijske umeteljnosti in na velikanski prevrat, katerega je prouzročil umrši mojster posebno v koloritu. Tu pač nima nobenega vrstnika. Te žive boje, ta blesteči kolorit, ki takoj očara opazovalca, to so bile posebnosti Makartove. Njim je žrtoval čestokrat obče veljavne zakone umeteljniške, posebno pa preziral eksaktno risanje; zato ga je ostra kritika o mnogih prilikah hudo grajala; zato je imel v svojih vrstnikih mnogo nasprotnikov. Tudi predmeti njegovi so vzbujali dostikrat ljute sovražnike. Makart je slikal časih predmete, ki so s svojo čutnostjo izzivali kritike in morálni svet. Gotovo je dokaj resnice na teh in onih ugovorih, a kakor rečeno, to ni predmet spominski ti

črtici. Splošne veljave umršemu mojstru nikdo ne krati; obče se pripoznava ogromen vpliv njegov na vse naše umeteljniške razmere in dela. Če mu je tudi princip boje bil prvi, znal ga je vender toliko plemenito uporabljati, znal je ž njim vlivati nove sveže krví v obledele, prstene podòbe naših akademičnih umotvorov, ter povzdigniti umeteljniške sile v toliki meri, kakor že dolgo, dolgo ne nobeden njegovih prednikov.

Ivan Šubic.

Slovenski glasnik.

Knjige družbe sv. Mohorja za leto 1884. so se začele razpošiljati. Po stari navadi je tudi letos družba dala na svetlo toliko knjig in tako občezanimivih in poučnih, da more ž njimi zadovoljen biti vsak družabnik. Knjige so te: 1. Koledar za prestopno (?!) leto 1885., ki vrhu koledarskih stvarij obseza še imenik vseh družabnikov, družbin oglasnik, semnje na Kranjskem, Štajerskem, Koroškem, Primorskem in Beneškem, prav spretno sestavljeni „Razgled po svetu“ (sp. I. Vrhovec), životopis dr. Janeza Krizostoma Pogačarja (sp. Svetilko), poučna spisa „Varujte se ognja (sp. P. Vrhovski) in „Živinski potni list“ (sp. Anton Levec) in še nekoliko drugih krajših člankov. Knjiga obseza nad 15 tiskanih pol. — 2. Občna zgodovina za slovensko ljudstvo. Spisal Jos. Starè, kr. profesor v Zagrebu. X. snopič pripoveduje svetovno imenitne dogodbe od Ferdinanda I. do Josipa II. str. 89—280. — 3. Cecilija: Cerkvena pesmarica. Po naročilu „Cecilijinega društva v Ljubljani“ uredil Anton Förster. II. del podaje Slovencem a) pesmi k sv. obhajilu, b) Marijine pesmi, c) pesmi k svetnikom, č) razne pesmi. Napeve so zložili J. K. Aiblinger, L. Belar, M. Budna, K. Ett, Jož. Fabián, D. Fajgelj, Ant. Förster, R. Führer, Janez Gnezda, Fr. Grbič, K. Greith, Jos. Haydn, Ign. Hladnik, Angelik Hribar, J. F. Kloss, A. Leitner, R. Musiol, K. Pič, Blaž Potočnik, Gregor Rihar, Hugolin Sattner J. A. Steffan, A. Schubinger, J. Škroup, A. Trepal, V. H. Veit, J. J. Vogler, J. B. Weigl, Fr. Witt in še nekateri neznani skladatelji. — 4. Slovenski Pravnik. Pouk o najpotrebnejših zakonih. Spisal dr. Ivan Tavčar v Ljubljani. II. snopič. (161—304 str.) razpravlja najznamenitejše pravoslovne stvari ob oporokih, o dolžnem deleži in o dedščinskem nasledstvu proti zapustnikovi volji, o postavnem nasledstvu, o volilih, o lastninski pravici, o zastavni pravici in o služnostih. Knjiga je pisana točno in jasno in po nekaterih mestih ogreva čitatelja jako dobrodejen pathos, tako n. pr. v poglavji o prečudni napčni veri, da je imetje umršega samca, in posebno duhovnika, po njegovi smrti prostoležeče blago (str. 273.). — 5. Miklova Zala. Povest iz turških časov. Spisal dr. J. Sket. Slovenskih „Večernic“ 38. zvezek. Pisatelj nam na podstavi narodne pravljice in Unrestove kronike pripoveduje mično povest iz žalostnih časov turških bojev in turškega trinoštva po slovenskih pokrajinah. — 6. Življenje preblažene Device in Matere Marije in njenega prečistega ženina Jožefa. Popisal Janez Volčič, III. snopič (str. 305—456). —

Dodatek „pogledu na cerkveno književnost slovensko leta 1883.“ 43. Slavnostna knjižica: Aloysio Zorn, cathedram archiepiscopalem Goritiensem conscendenti carmina oblata. Udine. Tipografia del Patronato. 1883. Vel. 8⁰. str. 23. — Od 21—23. straní ima tudi slovensko pesen „Pozdrav“. — 47. Govor o pogrebu prevzvišenega gospoda Andreja Gollmayerja, knezo-nadškofa goriškega itd Govoril

prof. Dominik Alpi dné 20. marcija 1883. V Gorici. Hilarijanska tiskarna, 8⁰. 10 str. — 48. Knez-nadškof goriški Andrej dr. Gollmayer. Životopisne črtice. Spisal G. Raicevich, Dubrovčan, kapiteljski dekan prvostolne cerkve v Zadru. Natisnila Hilarijanska tiskarna v Gorici 1883. 8⁰. 31 str. — Obé ti knjižici je iz italijanščine na slovenski jezik preložil menda g. prof. Andrej Marušič.

V spomin pokojnega ljubljanskega škofa dr. Janeza Krizostoma Pogačarja je neimenovan, a dobro znan gospod izdal krasno črno obrobljeno podobo križanega Vzveličarja v lesorezu. Podobi so na treh straneh pridejani točno sestavljeni životopis pokojnega škofa in razni izreki iz svetega pisma.

„Poročilo o III. obrtniškem shodu na Dunaji“ se imenuje jedno tiskano polo obsežna brošura (ponatis iz „Obrtnika“), katero je dal na svetlo g. Matija Kunc in katera se dobiva pri uredništvu „Obrtnikovem“ po 20 kr. izvod.

Rokopis Preširnovega epigrama, natisnenega v „Ljubljanskem Zvonu“ (I. 250.) prišel mi je pred kratkim v last. Besede njegove pa se ne ujemajo po polnem s tiskanimi, ker sem moral takrat, izgubivši svoj prejšnji prepis, le po spominu navajati. Zato podajem čestitim bralcem „Ljub. Zvona“ epigram še jedenkrat posnet na tanko po matici:

Prijatlu
Ferdinandu Ṣhmidu.

Ní mi prijétno
Némſhko imé;
Ṣerzhno pa ljubim
Kranjſko ſerzé.

Dr. Preſhérn.

Fr. Wiesthaler.

Poljska književnost. Eduard Lubowski, glasovit satirik poljski, priobčuje v „Tygodniku powszechnem“ novo povest „Krok daléj“ (Korak naprej). — El. Orzeszkowa je spisala novo novelo: „Hasło“. — Pisateljica Hajota je izdala svoje „Novele“, v katerih se posebno odlikuje povest „Wachlarz“. — T. T. Jež je dovršil tri nove povesti pod naslovi: „Zkąd i jak“, „Niezaradni“ in „W obronie gniazda“. — Józef Kościelski, čegar pesnij smo že v „Zvonu“ omenili (IV. 190), napisal je novo dramo: „Dwie miłości“, katero so v Varšavi že z vspehom igrali. Isti pisatelj je podal poljskemu teatralnemu reportoaru „Vladislava Belega“ in „Arryo“, tragedijo iz rimskega življenja za cara Klavdija. — Nedavno se je igral v Levovu „Malek“, drama Karola Brzozowskega. Zdaj je napisal že novo dramo: „Do tarczy o pannę“. — V „Tygodniku illustrovanem“ tiska se Bałuckega komedija „Gąsi in gęski“. — „Echo teatralne“ pa prinaša najnovejšo komedijo J. Blizińskega „Na stypie“. — Teofil Lenartowicz je spisal novo dramo „Sokrates“, Vincent Rapacki pa komedijo „Odbijany“.

„Ljubljanski Zvon“
Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: celo leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30 kr., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamični zvezki se oddajejo po 40 kr.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: Fr. Levec.
Uredništvo in upravništvo v Novih ulicah 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

Ljubljanski Zvon
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji:
Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.

Leto IV. V Ljubljani, 1. decembra 1884. Štev. 12.

Povôdnji mož.

Zorána se koplje, poláhno plava,
Valôvi jo rahlo pregíbljejo;
Kipéče teló ji objêma Sava,
Prijazno poljublja i zíblje jo.

Povôdnik jo gléda, srcé mu vname,
Vrh vôde priplava prijazen, mlád;
Na sé jo pritisne, čez pas objame,
Nesvéstno odnése v podvôdnji grád.

Čarôbno se svéti dvorana jasna,
Povsódi bleskeče svetló srebró.
„Glej, tódi boš bivala, žena krasna!
Če hočeš ostati na vek z menó.“

A nji ne godí pri povôdnjem móži,
Po sinu domóv koperní srcé,
Po mladem ji móži hudó se tóži,
Obilne po lici tekó solzé.

Povôdnik Zoráno peljá v sobáno,
Kjer sámo prečisto zlató blestí;
I v démantno jo popeljá dvoráno,
Kjer démanti jasni slepé očí.

A nji ne godí pri povôdnjem móži,
Po sinu domóv koperní srcé,
Po mladem ji móži hudó se tóži,
Obilne po lici tekó solzé.

I vrtec nebésen ji razkazuje,
Skoz kteri prijéten potòk šumljá,
Da kdor šopotanje njegovo čuje,
Pozabi radóst i gorjé svetá.

A nji ne godí pri povôdnjem móži,
Po sinu domóv koperní srcé,
Po mladem ji móži hudó se tóži,
Obílne po lici tekó solzé.

Domóv hrepenéva srcé soprógi;
Dan prvi žaluje močnó, močnó,
Dan drugi vzdihuje v nezmérni tógi,
Dan tretji ji póči srcé zvestó.

Jos. Kržišnik

Mrtva srca.

Povest.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

Tri in dvajseto poglavje.

Kakor bi se udeleževali sedmíne, sedeli so svatje krog dolge s cvetjem bogato okrašene mize. Malo se je govorilo, mnogo jedlo in mnogo pilo. Še le proti večeru se je družba nekaj bolj ogrela, in vojaki, ki so se med obedom odločno dolgočasili, izrekli so še celó željo, naj bi se v sosedni sobi plesalo. Učitelja Vekoslava Kozíco, ki so ga samó v ta namen povabili k svatovščini, poklicali so h klavirji. Poštenjak se ni branil, in kmalu je z debelo pestjo udrihal po beli slonovíni, da so vse strune grmele in brnele. Izpraznila se je jedilnica. Mladina se je sukala po ozkem prostoru, ob stráni pa so sloneli starejši svatje, ter — zabavljali, da je ženitovanje dolgočasno, da tudi jed ni preslastna, in da je smešno, če se poročí tako star človek z mlado krasno žensko i. t. d.

Pri mizi sta ostala samó hišni gospodar in stari ženin Lovre Sodar. Le-tá se je nekoliko časa trudil, da bi zabaval mlado svojo ženo. Brez vspeha. Meta je sedela tik njega bleda kakor mrtva, ni jedla, ni pila, in vse na nji je pričalo, da je v mislih vse kje drugod, nego pri hrumeči svátovščini. Morda je bila v mislih pri njem, ki je tedaj ležal v osamljeni višavski sobi na mrtvaškem odru in že počival v dolzem — večnem spanji, iz katerega se do sedaj še ni probudilo človeško bitje. —

Ko je Lovre Sodar videl, da ne more ženice svoje ogreti, pričel je sebe ogrevati; proti večeru je védela vsa družba, da je stari ženin do dobra pijan. S težkim jezikom je jecljal o kupčijah, o žitni ceni in o slabem vinu, ki se je to leto pridelalo. Pri vsaki priliki je napijal Ernestu Malcu, in tu in tam se tudi pričkal ž njim, če ni vsemu pritrjeval, kar je govoril. Časih je glasno kričal, koliko se mu ima Nižava zahvaliti, in da bi marsikdo — beračil, če bi Lovre Sodar ne živel. Hišnemu očetu se je ohladilo sice, ko se je odpravila družba na ples.

Bal se je, da bi óni v svoji pijanosti preveč ne govoril in ne razobešal hišnih skrivnostij, na katere Ernest Malec niti mislil ni rad!

Meta je z drugo družbo vstala in skrivaje šla iz sobe. Menila je, da je ni opazil nikdo. Ali opazilo jo je skrbeče máterino oko. Gospá Helena, ki se je bila v teh časih postarala za leta ter se usušila kakor travnata bilka v jeseni, hitela je za hčerjo. Dohití jo v sprednji sobi.

„Kam greš, Metika?“ vpraša boječe. Ni se ji upala pogledati v trpeči obraz.

„Glava me bolí, mama, in razpočila mi bo, če še delj časa ostanem tu! Prodali ste me staremu možu!“

Poslednje besede je samó vzdihnila, ali vender jih je čulo máterino uhó. Vsa se je pretresla stara ženíca. Imela je predobro srce in za svoje otroke bi bila prelila srčno krí. Toda v hiši ni veljala mnogo, in Ernest Malec je časih sam dejal, da je žena njegova tako tiha, da skoraj ne ve, je li oženjen, ali ne!

„Meni ničesar ne očitaj, Metika!“ odgovorí proseče, „da je po mojem, bilo bi vse drugače, vse drugače!“

„Sedaj je dognano!“ reče hči zamolklo, „in druzega mi ne ostaje, nego pusto, obupno življenje. Filip (to véste, da je moral umreti!) dejal je pri priliki, da mora človek časih živeti navzlic svojemu mrtvemu, umorjenemu srcu! Meni je dano táko življenje z mrtvim srcem, in sam večni Bog vé, kako je bom doživela!“

Šlì sta v hčerino sobo. Ondu je Meta razmetala cvetje in drug svatovski lišp s sebe. Potem pa je sédla ter s suhimi očmi zrla v mrak in občutila z vso grozno težo nesrečnega življenja nesrečne trenutke. Nji nasproti je sedela gospá Helena, vila suhé roké in v jednomér točila bridke solzé. Potolažila bi bila rada otroka svojega; ali trda usoda ni ji hotela dodeliti tolažilnih besed, tako, da ni védela, kaj naj bi govorila k nji, ki ji je nasproti v neskončnih mukah kopernela! Tam v sobi pa je klestil Vekoslav Kozíca z debelo roko po klavirji in mladi svet je plesal in se smijal, kakor bi nebeška radost kraljevala pod to streho! —

Notar Sodar je bil že tisti dan velik revéž. Če je le izpregovoril besedico s tem ali ónim dekletom, drezala ga je ostarela nevesta z lehtjo očitno pred vso družbo, in strupeni njeni pogledi preprečili so mu besedo še prej, nego jo je izpregovoril. Sedaj in sedaj ga je pretresel mraz, če se je ozrl po stari svoji ženi, ki je na njegovi stráni v nenaravno deviškem lišpu razkazovala ogródi svoje in ga neprestano preganjala z zaljubljenimi svojimi pogledi.

„Denarna je res“ — mislil si je — „a življenje na njeni stráni bo pa tudi — tožno dolgo!“ — Ta misel ga ni hotela več zapustiti potem. Zdelo se mu je, da ga pričenja boleti glava. Obrnil je pogled na kupo, ki je polna šampanjca stala pred njim in v kateri so se neprestano drobile od dna proti vrhu iskram jednake pene.

„Morebiti so to solze, ki jih še pretakam v življenji!“

Ko se je družba odpravila na ples, vstal je tudi notar s svojo soprogo. Pred uhodom v plesálnico ga je zadržala.

„Ti se že danes dolgočasiš!“ zastoka Murnovka in z nekako deviško sramežljivostjo ga pogleda.

„Kako si moreš kaj tacega domišljati!“ odgovorí hladno.

„Zdí se mi tako!“ reče in gorko — kakor bi storilo mlado deklè — oklene se mu roke. Sram ga je bilo. Čakala ga je še hujša zadrega.

„Poljubi me jedenkrat, Nande moj!“ zašepéče stara nevesta.

„Moj Bog, tu pred ljudmí!“ vzdihne Nande in obledel je kakor pražen prt.

„Že vém, ti se rajši oziraš po mladih!“ V hipu se je stari devici napolnilo sivo oko z vodo, in vsak hip sė ji je grozila izliti mala ploha solz po lici.

„Le jokati ne!“ razsrdi se notar, „saj je dosti, da imamo že jedno nesrečno nevesto danes!“

Iztrga se ji in odhití iz sobe. Na pragu ga sreča vitez Lanski.

„Kam greš, notar?“

„Na zrak malo.“

„Si li preveč pil? Ali si pa prepoln vroče ljubezni, ha! ha!“

Najrajši bi ga bil pobìl na tla, tega pijanega bedaka, toda zavoljo družbe mu ni smel ničesar odgovoriti.

Stopivši na hladni hodník si misli: „Odslé boš vsemu svetu v posmeh!“ Bila je jasna noč zunaj. Mraz je pritiskal in na nebu so mrgolele zvezde tako trepetajoče, kakor bi jih tudi zeblo.

„Vrag me vzemi, če se ne bojim, da bi prihodnje moje življenje ne bilo podobno jasni zimski noči, v kateri vse drgóče od mraza, še zvezde na nebu!“

Po telesi ga je pretresal mraz, ali v možganih mu je gorelo. Na steklo pri oknu je pritiskal vroče čelo, da bi se mu ohládilo.

V sobi pa je Vekoslav Kozíca trpinčil klavir, da so se mu debele kaplje utrinjale po razburjenem obrazu. In grof Welser je vodil kadriljo s tistim ponosom, kakor bi jo bil vodil — na dvornem plesu! —

Tudi Bogomir Lesovéj je prišel na ženitovanje. Davno je že bil ukrenil razrešiti vezí, v katere se je lahkomišljeno in proti oporoki

očeta svojega ukoval. Noč in dan ga je proganjala misel, kako bi se otresel spominov na rumenolaso deklè, ki ji je nekega dné govoril o svoji ljubezni. Iskal je prilike, da bi zopet vse preklical in se po lepi poti iztrgal iz okóv, katerih nositi ni več hotel. Vest mu je očitala marsikaj, ali tolažil se je, da nravnost ne dovoljuje, da bi snubil hčer tistega, ki mu je tako rekoč umoril očeta. Smrt Filipa Tekstorja ga je potrdila v naklepih, za katere se je bil že prej odločil. „Tudi tega reveža so umorili ti ljudje!“ To je bil nov dokaz, s katerim je podprl sklep, s katerim je opravičeval dejanje, izvirajoče iz površnosti in plitvosti njegovega pravega značaja! Razvnel se je nad smrtjo Filipovo, in čutil se pozvanega, maščevati umorjenca. Poprej pa, ko je še živel, ogibal se ga je skoraj, in groza ga je vedno obhajala, če mu je gledal v obraz ter imel zavest, da je rodila oba jedna mati. Bogomir Lesovéj je bil sin svojega časa, in niti trenutek se ni plašil pred hinavščino, s katero je omamil dobre moči v duši svoji. Razsrdil se je o smrti Filipovi, da bi s tem srdom ojačil samega sebe ter laže izpregovoril ločilno besedo nji, ki se ga je oklepala z gorečo prvo ljubeznijo. Poleg tega si pa Bogomir Lesovéj ni hotel povedati resnice! V mislih se je bavil s smrtjo očetovo, z očetovo oporoko in s smrtjo Filipovo, in večkrat je deklamoval v duhu znani Hamletov samogovor, v katerem se kraljič tako ostro obsoja samega sebe! Dobro mu je del moralični srd, h kateremu se je silil, silil, da bi prikril resnico sam sebi! Hlinil je moralično razburjenost, ali vse to je preuzročil — rožnati obraz ponosne, mrzle ženske, ki je kraljevala v njegovem srci od tistega dné, ko jo je prvič ugledal. Iz prva se je branil vplivom njenim. Ali prijazni sprejemi v stari plemenitaški hiši so ga prečudno osrečili. Prej je menil, da je demokrat, da je človek jednak človeku, naj se je porodil na slami, ali na mehkih svilnih blazinah. Prve čase je zahajal v Sotesko, da bi tem ošabnim ljudem dejanski kazal, da se ne plaši pred njim, in da mu nikakor ne imponuje staro ime stare obitelji. Nosil se je, kakor bi bil med svojci, dasi je moral kmalu pripoznati, da je dejansko zvrševanje sive teorije od teorije sáme bistveno različno. Prav kmalu je občutil, da loči visoka stena kroge, v katere je sedaj zašel, od krogov, v katerih je dosedaj živel, in da se ta stena preskočiti ne dá z demokratičnimi frazami. Videč aristokrate, ki so med sabo živeli, kakor se je dalo sklepati, v vzorni ljubezni, in ki so v vedenji, v govorici brez najmanjše težave ogibali se vsega, kar bi tudi le iz dalje spominalo na vsakdanjost, sodil je, da so to vzorni ljudje, da so to bitja boljša od njega. Sodil je po zunanjosti, po vedenji, po govorici ter bil prepričan, da mora, če je govorica čista kakor zrcalo bistro steklo, tudi duša čista

biti, da tudi le-tá ne pozna vsakdanjosti, o kateri vedenje, govorica ničesar vedela nista. V svojem prepričanji, da ga je usoda dovedla v dotiko z osebami, ki so bile popolnejše od njega, nosil se je med aristokrati izprva okorno, kakor se nosi poljá ratar, če so ga valovi življenja zanesli v družbo gosposko. Védel je, da se je njegovo nepopolno in nesalonsko vedenje opazilo, ali niti pogled, niti smehljaj ga ni spominal nikdar na to, da se ne vede vselej po strogih propisih salonskih zakonov. Ko se je od dné do dné bolj privadil družbe, vnelo se je v njem hrepenenje po ti družbi. In če je sedèl v Soteski pri stari kneginji, izginil mu je čas, da sam ni védel kdaj, in poslušal je s sveto udanostjo, kar mu je pripovedovala o časih, ko je še živel veličastni Friderik Avgust in preblaga mu hči Kornelija Amalija. Dan za dnevom je čul jedno in isto, ali dan za dnevom je poslušal z večjo udanostjo! V zavesti se je zibal, kakor bi se bil z razburkanega vesoljnega morja rešil pred viharji in pred burjo srdito v skrito zatišje, kjer se za rešilno goro valovje pomirí in izpremení v sreberno vršino, kjer niti najslabši dih ne moti harmonije v prirodi, in kjer se nad krasno tropično krájino kroži neskaljeno, prečisto, tropično obnebje. S tega obnebja pa sta mu sijali žarni očesi kontese Line! In kakor pluje preslepljeni ribár za vabečo povodno vílo v smrtnonosni vrtinec, tako se je udal Bogomir Lesovéj smrtonosni strasti, ki ga je morala dreviti v propad. Da je kontesa kmalu opazila, kakšna strast mlademu znancu razsaja po srci, se vé. In niti trditi nam ni môči, da ji je bila ljubezen, ki je Bogomiru pri vsaki priliki sijala iz pogledov in se nehoté kazala iz vsega njegovega vedênja, neprijetna. Kje živí na svetu ženska, ki bi ji kaj tacega neprijetno delo! In če bi se bil Terzit zaljubil v Pentesilejo, junakinjo mogočne krasote, smijala bi se bila morebiti, a smijala s srčnim zadovoljstvom nad grbastim čestilcem! Za tega delj se ni čuditi, da mlada kontesa ni samó ničesar storila, kar bi bilo gasilo ogenj v navdušenem srci navdušenega Bogomira, temveč, da je z lahno koketnostjo še bolj zanetila plamen, in da je s pogledi, ki si jih je Bogomir tolmačil sebi v korist, zmedla mu zdravi premislek, ter mu sebi v šalo nastavljala mreže, v katere ga je morala zasáčiti prej ali pozneje.

Nekdaj sta bila samá v sobi. Stopila je bila pred ogledalo ter si z roko, na kateri se je koketno blesketal drag kamen, popravljala lase. Pri tem so se krasne črte vitkega njenega telesa kazale v taki jasnosti, da je Bogomir Lesovéj nehoté pristopil bliže. Nikdar do sedaj se mu kontesa še ni videla tako krasna! Ko je z belimi prsti medla po laseh, odpadel je ondu cvet, ki je tičal med koderci. Morda ga je sáma iz-

prožila, da bi videla, kako se bode vêdel Bogomir. Tik nje je sédel na stol, in že mu je hotelo srce prekipeti in že ji je hotel govoriti o nesrečni svoji ljubezni! Obrnivši pa pogled po vitki ponosni njeni podobi, otrpne mu takoj srčnost, in v zavesti svoje nizkosti, v zavesti vsakdanjosti svoje, ne upa se nì izpregovoriti. Tedaj je omenjeni cvet padel iz njenih las ter se polagoma spustil po njeni obleki na mehko preprogo, na kateri je stala. Kontesa ni hotela ničesar opaziti, dasì je v svetlem steklu, iz katerega se ji je nasproti žaril njen obrazek, prav dobro videla, kam je drobni cvet izginil z mesta svojega. Da se Bogomir izkušnjavi obraniti ni mogel, je naravno. Sklonil se je lahno, pobral cvet, in ga ravno tako lahno pritisnil k ustnom. Potem pa ga je skril v obleko na razburjeno srce, in občutil je srečo, kakor jo občuti zaljubljen dijak, če mu je usoda slučajno v posest dala pisan trak ali kaj tacega, kar je poprej nosila ona, ki si jo je izbral v rano, prvo ljubezen svojo! Kontesa je tudi to opazila v jasnem steklu. Lahna zora ji je zakrila nežno lice, potem pa je izpregovorila tiho, tako tiho, da je Bogomir s težka čul njene besede:

„Gregor Lesovéj!“

Vzdihnil je za njo: „Gregor Lesovéj!“

Oba sta se spominala pradeda njegovega, ki je nekdaj morda ravno v ti sobi nosil s sabo bolno svoje srce! —

Obrnila se je proti njemu in njeno okó se je uprlo nánj nekaj trenutkov. Kopernel je pod tem pogledom in bral v njem — ljubezen. A to kar je menil, da je ljubezen, bilo je morebiti samó — usmiljenje!

„Gospod Lesovéj,“ dejala je na to, „midva sva pač odrastla — otroka.“

Glas ji je bil zopet trd, kakor bi se sramovala mehkote svoje.

Od tedaj je živel Bogomir Lesovéj v nekaki duševni omamljenosti. Kjer koli je bil, povsod ga je spremljevala podoba njena. Vedno jo je v duhu gledal pred svetlim zrcalom, kako si je z ročico popravljala svoje lasé, in kako se je po beli njeni obleki spuščal cvet, podoben rudeči kaplji rudeče krví! Od tačas pa je Bogomir Lesovéj za trdno védel, da bode razrušiti moral vezí, ki so ga vezale z Nižavo. Za tega delj je prišel tudi na ženitovanje in sicer s trdnim sklepom, poiskati si prilike, pri kateri bi izpregovoril ločilno besedo. Ves dan se je dolgočasil, in ko se je pričelo plesati, moral je na plešišče ter iz priljudnosti plesati z domačo gospodično Ano. Ker mu ni bilo po všeči v gneči plesati, in ker je bil poslednji čas, če je hotel opravek, glavni opravek denašnjega dné zvršiti, zvabil je dekleta, da sta se

zopet podala v jedilnico. Sédla sta k spodnjemu koncu mize, da bi ju ne čula ona dva, ki sta še vedno pila pri zgornjem konci. Ali stari Sodar ja je takoj opazil. Z lehtjó sune soseda svojega, zavleče usta, pokaže z roko proti spodnjemu koncu ter pomenljivo zamežika.

„Tam doli se nekaj prede, ljubi Malec moj, ha! ha!“ reče zadovoljno in tako glasno, da je tudi Ana umela njegovih besed pomen. Po bledem obrazu se ji razgane kakor rudeča tančica, ki pa takoj zopet izgine.

„Če se kaj sprede, meni prav!“ govorí Sodar, „imetje je pri hiši in ta je prva!“

Ko Malec ničesar ne odgovorí, dostavi: „Ali mu nisi ti še nekaj dolžan, kaj?“

„Ej, ni toliko, kolikor se je govorilo ne!“ Ernest Malec je odgovoril to srdit, ni mu bilo prav, da se je govorilo o tem.

„Naj je, kolikor hoče,“ pravi Sodar lahkodušno, „kolikor je dolgov, toliko jih je preveč. Naj se sprede, naj se sprede! V to naj Bog pomaga! Potem bodeta dva srečna človeka več pod tvojo streho, Malec, ha! ha!“

Malec se ni hotel smijati!

„Smej se, ali ne —“ in Sodar dvigne kozarec — „pijva na srečo tvojih otrok, ki si jih tako dobro h kruhu spravil. Bog živi!“ Trčila sta s kozárci.

Tu spodaj pa je bil Bogomir v hudi stiski. Sam ni védel, kako bi pričel govorico. Dekletov obraz je bil tako prečudno bled, in tako močno je bila upadla, kar jo je poslednjič videl, da se mu je nehoté pričela smiliti in da se je skoraj sramoval besed, katere so mu že bile tičale na jeziku. S povešenimi očmi je sedela pri njem in udano pričakovala udarca, o katerem je védela, da pride. Batistno rutico je stiskala med prsti, in z lahnimi vzdihi si je sedaj in sedaj olehčavala notranjo bolest. Ko Bogomir ni ničesar izpregovoril, déla je lahno:

„Dolgo Vas že ni bilo pri nas, gospod Lesovéj!“

„Dolgo že ne, gospodična!“ To je bilo vse, kar ji je védel prvi hip odgovoriti. Obrnila je v stran obrazek, ali Lesovéju vender ni mogla prikriti solz, ki so ji zalile okó.

„Pravijo, da zahajate v Sotesko!“ vzdihnila je. Ozrla se je zopet proti njemu. Skrčilo se mu je srce in že se je bal, da bode omagal, da ji tudi danes še ne bode izpregovoril slovesa! Pred duhá si je poklical ponosne ženske ponosno podobo in na srce si je pritisnil roko, kjer mu je počival cvet, ki se je nekdaj kakor kaplja rudeče krví spuščal po njeni obleki na mehko preprogo. Ojačil se je in izpregovoril:

„Gospodična Ana, nekdaj sem menil, da sem Vas ljubil!“

„Pravili ste mi to nekdaj!“ Kako težko je izrekla te besede!

„Čemu bi se Vam hlinil, Ana! Sedaj vém, da to ni bila ljubezen! Človek ne pozna vselej svojega srca! In kakor megle po nebu se izpreminajo naši občutki. Ljubezen se ne dá izsiliti!“

Vedela je, da pride ta hip. Ali da bode tako gorjup, tega ni védela. Poslednja kaplja krvi ji se zapustila lice in da je imel le kolikaj srca, morala bi se mu bila smiliti, tako uboga je bila!

„Kaj hoče zakon potem,“ nadaljeval je brezsrčno, „zakon brez ljubezni je življenje z mrtvim srcem! Za tega delj Vas prosim, pozabite, kar je bilo, in upajte na cvetno prihodnjost. V svojo srečo“ — dostavil je s prečudno vsakdanjostjo, „je človek tako ustvarjen, da lahko pozabi na to, kar je bilo.“

„Pričakovala sem Vas časih, poprej! Ali sedaj že ne več! Morebiti Vas pozabim!“

V bolesti in trpljenji je to govorila.

„Tako je prav! In vidite, jaz s svoje straní sem že delal nekoliko pokore. Tam pri prepadu je bilo! Saj veste, tisti dan, ko sva glegala v globoko ravnino pod sabo!“

„In so zvonovi peli k dohodu kneza in škofa, preblagega Janeza Evangelista!“ dostavila je trpko.

„Vaš oče mi je bil mnogo dolžan in časih bi ga bil s pismi, ki sem jih imel v rokah, lahko spravil na beraško palico! Da ga nisem spravil, zahvaliti se ima Vam, gospodična Ana!“

„Védela sem, da smo izgubili imetje!“ Udano je nagnila glavico.

„Prizanašal sem mu, ker sem menil, da ljubim Vas. A potem ko se mi razjasnilo obnebje srca, stal sem nekega dné zopet pred prepadom, in v roki sem tiščal vse tiste listine, s katerimi bi bil poprej lahko spravil Vašega očeta na beraško palico. In spustil sem jih, da so sfrfetale globoko v žrelo zevajočemu prepadu, kjer so za večno zakopane. Vidite, to je bila moja pokora, to je bila moja žrtev, ki sem jo posvetil spominu Vašemu! Ali srca svojega Vam žrtvovati ne morem!“

Bistro ga je pogledala!

„V redu je torej vse! Vi ste plačali, kar ste mi bili dolžni! In sedaj se mi zdí, da Vas bom laglje pozabila nego sem mislila. Z Bogom, gospod Lesovéj!“

Ravno tedaj je prihitel grof Welser iz sosedne sobe ter prosil, da bi smel ž njo plesati. Vstala je in odšla. Z olehčanim srcem je vstal

tudi Bogomir. Kmalu potem je zapustil Nižavo, skrivaje, da se niti poslovil ni!

Tu pri mizi pa sta sedela starca in še vedno pila.

„Kje pa sta otroka?“ vpraša Sodar.

„Plešeta zopet!“ odgovorí Malec.

„Izginila sta torej, aha! se je že spredlo!“

„Mogoče!“

„Ti mladi ljudje, ti mladi ljudje!“

In ko óni ničesar ne odgovorí, pristavi še:

„Kaj hočeva! Ljubezen je ljubezen!“

V sosedni sobi pa je razbijal Kozica po klavirji in pari so se vrtéli, in smijali so se in glasno govorili. Vmes pa je plesala tudi gospodična Ana, in počivala je tujemu vojaku na prsih, in se tudi sladko smijala, kakor druge ženske vse. Ali v resnici ji je hotelo počiti mlado srce, in pred dušo se ji je razgrinjalo prihodnjo življenje kakor pusta, peščena raván, kjer ni niti hladilnih vrelcev, niti zelenih ledin. —

Štiri in dvajseto poglavje.

Pismo.

(Bogomir Lesovéj prijatelju Ivanu K.)

> Umrlo je meni srcé,
> Umrle so nade sladké,
> Umrla ljubezen goreča,
> Umrla življenja je sreča.
> S. Gregorčič.

Močno se bodeš čudil, ko Ti dospè ta drobni list v roke. Svojim očem ne bodeš hotel verjeti, ali konečno bodeš moral verjeti! Resnica je, tožna resnica je, nekdanji prijatelj Tvoj je zapustil malo svojo domovino in sedaj se že razprostéra vesoljno morje med njo in med njim! Če Ti pride v roko ta list, moral bode poprej prepluti neskončno vodno planjavo, ki se v sivi svoji večnosti širi med mlado Ameriko in med staro Evropo. Obupal sem nad življenjem v stari Evropi in pobegnil sèmkaj, hotèč pričeti novo življenje! Moje srce je kakor dolgočasno zimsko polje! Kamor seže oko, pokriva blestečega snegá odeja mrtvo livado. Vse je mrtvo pod to odejo, kar je vzpomladi radostilo se pisanega življenja, in nikjer druzega, nego jednolična, dolgočasna, misli moreča belina! Nad njo pa se ziblje tu in tam črn vrán, počasi, težko in trudno pluje s perótimi, kakor bi hotel sedaj in sedaj poginiti ter pasti navzdol v gomilo, v kateri spi vsa priroda smrtno spanje. Vidiš, táko snežno polje je sedaj srce moje! Nad njim pa se dviguje črni vrán temnega obupa in se počasi, ali neprestano preletava tja in sèm!

Sam s sabo nositi bolest! Ni mi mogoče. K Tebi, prijatelj dragi, hočem se zateči. Morda se mi olehča srca težko breme, če se Ti izpovém, kako je bilo!

Povestnica minulega življenja mojega Ti je vsaj nekoliko znana. Moj poslednji list, ki sem ti ga pisal še z Višave, bil je kakor ozaljšana in olišpana ladja, v vsem ponosu in z mnogobrojnimi jadri zapuščajoč luko in noseč s sabo tolpo veselega ljudstva, katero se je udalo brezmejnim nadam na srečno potovanje po hudobnem vodovji. Pisal sem Ti, kako nežne vezí so se osnovale med mano in grofíco v Soteski, pisal sem Ti o rudečem cvetu, ki sedaj ne počiva več na srci mojem, pisal o žarnih njenih pogledih, ki so mi vse obétali! Čul sem divne sirene sladko petje in s svojim revnim čolničem plul proti smrtonosni skalini, kjer se je moral na stotine koscev razdrobiti! Čul sem sirene sladko petje, in za tega delj nisem opazil nevarnosti, za tega delj sem menil, da jadram po mirni svetli vršini, za tega delj sem menil, da se mi že iz dalje prikazujejo cvetoči bregovi, kjer bodem užíval srečo, ki so jo bogovi ustvarili sami sebi! Ali sedaj je čolnič razbit in ta moj list je kakor ladja, ki se s polomljenimi jambori, raztrganimi jadri in brez krmila, s težka na površji se držeč, povrača k pobrežju! Táko je to naše življenje. Danes solnce, jutri dežévje!

Ali sedaj poslušaj, kako je bilo!

Nekaj dníj po dvojnem ženitovanji na Nižavi (o katerem sem Ti tudi pisal), odpravil sem se proti Soteski. Mrzla burja je brila po logu, toda v meni je kipela krí in vroče mi je bilo, kakor bi me objemalo gorko poletje. Danes se mi je hotela razrešiti temna prihodnjost, danes se je imela končati igra, pri kateri se je igralo za srečo mojo! Skrb in up sta me naudajala ob jednem; skrb, če sem se spominal na imenitnost stare obitelji, in up, če sem si v spomin klical vedenje njeno. Ko je gosposki dvor ležal pred mano, tiho in ponosno, upála mi je skoraj srčnost, in že sem se hotel vrniti. „Gregor Lesovéj!“ Te besede je šepetala tisti dan pred zrcalom in te besede so me tedaj v tistem trenutku zopet ojačile. Sáma se je spominala „Gregorja Lesovéja“, o katerem je védela, da je z ljubečim srcem zahajal v Sotesko, z ljubečim srcem, s katerim sem tudi jaz prihajal pod to pleminitaško streho! Da jo ljubim, ni ji neznano, kakor ji ni bila neznana nesrečna ljubezen Gregorjeva! Ta misel mi je dala srčnosti, da sem vstopil pri visokem portalu in da sem iz nova za trdno sklenil denašnji dan izreči odločilno vprašanje. Vidiš, takšen bedak sem bil tisti dan!

Grofa Antona in kontese ni bilo domá. Domá sem torej dobil samó kneginjo. Ravno prav, mislil sem si, ti dobri, mehki in rahli

duši povém vse, in prepričan sem, da bode ginena in da bode z mano točila solzé, in da bode potem za mé govorila, ta vzorna, rahla in dobra dušíca, ki je s svojim usmiljenjem objemala najmanjšega črviča v prahu! In z mano naj bi ne imela usmiljenja!

Ko sem pri nji vstopil, sedela je v stolu tik peči. Zavita v starodavno obleko in v obilo čipek, da si le težko opazil dobrovoljni njen obrazek, ki ji je tičal globoko med ramama. Vsa srečna je bila, da sem prišel.

„Kako krasno, da me obiščete danes, cher Bogomir! Ljub gost se je oglasil v ti zimi in grof Anton in kontesa Lina sta mu hitela naproti! A jaz sem sama in zima mi sili v dušo. Kako krasno, da ste prišli. Nikamor mi ni pogledati! Povsod te puste meglé! In mraz je tudi, silno mraz! Ali Vas ne zebe, dragi moj?“

Sédel sem tik nje, poljubil ji udano velo roko in ji pritrdil, da je res mraz in da me tudi zebe. To zadnje ni bila resnica! Govorila je o vremeni, o zimskem mrazu, in o tem, kako bi življenje prijetno bilo, da ni te grde, nesrečne zime. Povpraševala je po mojem zdravji, hvalila, da se vidim čvrst, in časih je z vlažno svojo ročico pogladila lice moje. Bila je sama dobrotljivost in topla ljubezen ji je sijala s pogleda. Vse to je množilo srčnost v meni! Udano sem ji zrl v ljubeznivi obrazek. Že mi je silila odločilna beseda na jezik in že sem ji hotel govoriti o srčnih svojih upih, a zopet mi je zamrla ta beseda, ko je kneginja v teku govorice po stari svoji navadi naglaševala, da se je porodila v stari obitelji Palfyjevi in da ji je bil soprog knez Teanski!

„Pri sveti devici in materi božji,“ vprašala je rahločutno, „Vam gospod Bogomir, morajo pač tudi prav počasi teči dneva trenutki, ko ste tako sami na Višavi?“

„Pač mi je dolgčas tu in tam, svetlost,“ odgovorim in krí mi zahiti k srcu, „z delom in branjem kratim si čas. Poprej pa sem lazil po zelenih logih in užival krasoto prirodino!“

„Po logih zelenih! O sveta Trojica, kdaj jih že nisem gledala! In morda jih videla več ne bom!“

Na skrivnem si je obrisala sólzo iz očesa.

„A čemu se ne ženite, ubožec moj?“ vpraša po kratkem premolku. „Vedno vender ne morete tako živeti, kakor puščavnik! Ali dandanes ni več mladih deklet, ki bi se možiti hotela, hi! hi!“

Bila je zopet radostna, in meni se je zdelo, da me nekako pomenljivo opazuje s svojimi pogledi. Zarudel sem se, kakor sramežljiva deklica. Sedaj je napočil trenutek, da sem skoraj moral govoriti!

„Mladih žensk je na izbiranje, svetlost!“ odgovoril sem srčno, „ali z ženitvijo se storí usodepoln korak, in človek ne vé, kaj bode potem prinašala prihodnjost! To je ravno! to je ravno!“

„Kdo bode tako boječ, cher Bogomir!“ — pri tem se je svetlost tako milobno smijala — „kdo bode tako boječ! Kakor čujem, imate imetja obilo, da bi lahko preživili sebe in obitelj. Pravilo se mi je, da je Višava lepa posest in da Vas prištevajo najimovitejšim našim sosedom!“

„Res je, svetlost,“ odgovorim ponižno, „nebesa so mi pomnožila posvetno imetje!“

„No, vidite —“ z roko je posegla po moji roki in mi jo gladila, kakor otroku — „no, vidite, čemu se torej ne žénite?“

Zamišljeno je dostavila: „To Vam je bil Gregor Lesovéj, praded Vaš, drugače vrste junak, hi! hi! Oj, ti časi! oj, ti časi!“

Hvaležno sem poljubil roko! Prišel je bil torej trenutek! Tiho, boječe sem izpregovoril: „Svetlost, že dolgo mi leží na srci težko, silno breme. In le Vaša izborna prijaznost in máterinska ljubeznivost, če se smem tako izraziti, osrčuje me, da odkrijem svoje duše skrbí pred Vami, svetlost! Nè štejte mi te predrznosti v zlò, ravno osrečili, pregreli ste mi srce in povedal Vam bodem vse, če mi blagovoljno dovolite, da smem nadaljevati — — —“

„Le govorite, dragi moj!“

In odprla se mi je duša, in pričel sem govoriti, kako mi je ona od tedaj, ko sem jo videl prvič, zmagala srce, kako se me je polastila ljubezen, in da prav za prav samó zavoljo nje zahajam semkaj; tudi sem govoril o svojih upih, in kako živim v veri, da me tudi ona ljubi, in da to vsaj posnemljem iz njenega vedenja. Ko sem govoril, nisem se ji upal gledati v obraz. Končavši svojo izpoved dvignil sem pogled proti nji. V stolu se je bila nekoliko vzdignila, in prav prestrašen sem opazil, da je to trd, ošaben obraz, in da na njem ni ničesar rahlega, mehkega in dobrotljivega. Vse to je bilo izginilo tisti hip z njenega obraza in v sivih očeh, s katerimi je neprestano zrla v mé, vzplamenel ji je žar sovraštva. Obledel sem in tresoče vprašal:

„Vi se srdite, svetlost!“

„Če sem Vas prav umela, govorili ste o domači kontesi!“ izpregovorila je ostro. Tudi glas ji je bil trd kakor jeklo in ni pričal o nikaki dobrotljivosti več.

„Dà!“ sem vzdihnil potrt.

„Mislila sem sicer, da govorite o mladi hišni naši. Pametna, dobro vzgojena deklica je in časih sem si dejala, da bi to bila žena za Vas, kakor si je le želeti morete!“

Hudobno, ironično je govorila in kakor strele so mi udarjale njene besede v revno moje srce.

„Svetlost!“ sem vzkliknil in vstal.

Dostavila je ošabno, ponosno, kakor prava kneginja:

„Ne verjamem, da bi se bila kontesa tako zeló spozabila! A če se je spozabila, potem poslušajte, kar Vam govorim! Že pol stoletja čepim tu v stolu, hroma, onemogla, kakor novorojeno dete! Pol stoletja opazujem kras prirodin le iz dalje in sladkosti življenja so mi le pravljica, so mi le sanje, so mi zgolj fantom! In to je nekaj, gospod Lesovéj! Ali odkritosrčno Vam rečem in na sveto telo našega odrešenika Vam prisezam, da sem še sto let rajši prikovana na ta mučni stol, da še sto let rajši zrem vzpomladi cvetove lé iz dalje, in da še sto let rada umiram tako počasi, kakor tega polstoletja do sedaj, ko mi je časa krágulj kakor Prometeju nekdaj kljuval trenutek za trenutkom življenje z mene — nego pa bi privolila, da bi kontesa Lina prevzela gospodinjstvo na kmetski Vaši Višavi. To Vam rečem jaz, kneginja Teanska! Ali sedaj sem se utrudila! Z Bogom, dragi moj gospod Lesovéj! Z Bogom!“

Bil sem odpuščen, odpuščen v veliki nemilosti! Poparjen in pobit sem zapustil sobo. Skoraj brez zavesti sem bil, ko mi je sluga v sprednji sobi pomagal pri oblačenji. Čustvo osramočenja družilo se je s čustvom nesreče v duši moji. Zalival me je pot, in v duhu sam nisem vedel, kaj naj sedaj počnem. Steza življenja me je dovêdla k mestu, kjer se mi je pred nogami širil zevajoč prepad. Kako ga premostiti? V mislih sem še jedenkrat pretehtal vse malo in veliko, kar mi je po moji domišljiji pričevalo o njeni ljubezni. Preplula mi je duhá rešilna misel. Kaj mi hoče sodba te stare ženske, ki s svojim zastarelim mišljenjem, s smešnim svojim plemenitaškim ponosom korenini še v minulem stoletji? Takim ljudem so jemali glave za francoske prve revolucije! Ali od tedaj so se časi izpremenili! Da me le ona ljubi; njo samó sem sklenil vprašati, naj ona sama razsodi! Tu se je igralo s srečo vsega mojega življenja in nespametno bi bilo, če naj bi odločevala beseda stare ženice, ki brez dvojbe ni védela, kaj govorí, ki je v svoji zmedeni starosti menila, da še vedno živí na dvoru Friderika Avgusta, v časih, ko se je tikala s preblaženo Kornelijo Amalijo! Kontesa sama naj razsodi! Stopivšemu na hodník zavèl mi je nasproti hladni zrak in me v omenjenem sklepu, zbistrivši mi omočene možgane, še bolj utrdil. „To je jedino prava pot, in lahkomišljeno je bilo, da si govoril h kneginji, ki te ni mogla umeti, ker ravno ne uméje zakonov sedanjega stoletja!“ V mislih sem odkorakal po koridoru, po mehki pletenini, ki je bila ondu razgrnena. Vrh stopnic sem obstal. Tu je bilo mesto, kjer je nekdaj Gregor Lesovéj

krčil se pod bolestjo brezupne ljubezni. Na ta držaj se je morebiti naslanjal, ko je ti brezsrčni ženski, ki sedaj tam notri ni mogla nì živeti, nì umreti, pravil o čustvih svojih. Tu ji je bil izročil cvet, znak svoje ljubezni, ki ni imela niti upov, niti prihodnjosti, kakor jih nima cvetje, če se je sredi zime po umeteljni poti izvilo iz osrčja materi zemlji! Morebiti je tudi ljubezen moja taka, brez upov, brez prihodnjosti! Iz nova me je davila bolest, iz nova grabile je obupnost z železnimi prsti po meni! Ravno tedaj je pridrdral voz na graščinsko dvorišče! Prihiteli so sluge od vseh stranij ter mimo mene drevili se po stopnícah navzdol. Otrpnile so mi noge, in nekaj je reklo v meni, da pride sedaj še hujši udarec, nego li je bil ta, ki mi ga je vsekala vela roka knjeginje Teanske. Kmalu se je v vznožji stopníc prikazala gospôda. Najprej je prišel grof Anton z dolgo koščeno svojo podobo. Za njim je stopal mlad, tenak částnik, v huzarski opravi. Izmed kožuhovine mu je štrlel blazirani, bledi obraz, na katerem se je čitala zgodovina razuzdanega dosedanjega življenja. Ob roki pa je vodil konteso Lino, ki je isto tako tičala v dragi kožúhovini. Mraz ji je bil razvnel lice, da je lahna rudečica pokrivala ji obrazek. Meni oslepelemu bedaku se je videla tako krasna kakor boginja. Niti prestopiti se nisem mogel. Govorili so francoski ter počasi stopali navzgor po stopnícah. Najprej me je opazil mladi človek. Mené, da ne umejem, kaj vpraša, izpregovoril je:

„Kdo je ta človek, tu gori?“

Grof Anton je pogledal proti meni. Na obrazu sem mu bral, da ni bil razradosten, ko me je ugledal na tem mestu.

„Kdo je? Moj Bog, nadležen sosed, ki se nam vsiljuje v hišo. Pri kneginji je časih, da se razgovarja ž njo. Saj véste, da mora zmeraj kdo biti pri nji!“

Prišli so k meni. Grof Anton je lahno odzdravil poklonu mojemu.

„Kaj, ali ste v tem mrazu prišli k nam? Po gozdu morajo biti slaba pota. Tudi se mi zdí, da je nekoliko južno vreme!“ Le težko je prikrival malicijoznost v svojem glasu, tako, da sem moral prav občutiti, kako neprilična mu je moja navzočnost danes. —

„Bil sem pri kneginji, ekscelencija!“ zajecljal sem. Mladi aristostokrat, ki je bil s svojo spremljevalko v tem tudi dospel na vrh stopníc, opazoval me je s plemenitaško zaspanostjo. V tistem trenutku sem moral biti brez dvojbe malo smešen. S potnim čelom sem stal tu pred družbo in sam nisem védel, kam naj obrnem pogled! —

„Seznaniti vaju moram!“ dejal je grof Anton lahno in malomarno, kakor bi to seznanjenje bilo nepotrebno tako, da se ni takoj prvi trenutek spomnil na to.

„Magnat grof Erdoed! Gospod Lesovéj, naš sosed!“ Lahno je nagnil glavo magnat grof Erdoed, a meni se je zdelo, da me opazuje z nekakim zaničevanjem.

„Velika mi je čast!“ Pri teh besedah, ki sem jih zamolklo izpregovoril, ujelo se je okó moje z očesom kontese Line. Tudi njen pogled je bil mrzel, kakor bi me videla danes prvič v svojem življenji.

„Grof Erdoed nas je obiskal,“ nosljal je v tem grof Anton. „Že dolgo časa smo ga pričakovali. Zaročen je s konteso in sedaj hočemo določiti, kdaj bode poroka. To pa nam napravlja dela in skrbij! Z Bogom, gospod Lesovéj!“

Odšli so. Kontesa ob roki mladega magnata, sladko se nasmihajoč. Znan mi je bil ta pogled od tedaj, ko mi je dejala: „Kaka odrastla otroka sva pač, gospod Lesovéj!“ Ali od tistega dné sta bila minula jedva dva tedna!

„Čuden človek je to,“ govoril je magnat odhajajoč, „in vidi se, da se med nami niti nositi ne vé!“ Te besede je govoril zopet francoski. Hišni gospodar je odgovoril tudi francoski:

„Kaj hočete, grof? Na deželi ne smemo na tehtnico polagati vsacega, s katerim občujemo!“

„Dà! dà!“ pritrjeval je ta.

„Sicer me bode pa skrb“ — oglásil se je oni — „da ne pride več v Sotesko, ako Vam njegov obraz ni po všeči!“

Te besede sem še čul. Potem sem tával po stopnicah navzdol. Vse se je sukalo krog mene, in kako sem tisto jutro dospèl nazaj na Višavo, še danes ne znam. Vse je gorelo po meni in le jedna misel me je naudajala: stráni, stráni v daljni svet! —

To je zgodovina mojega mrtvega srca! Ako bi bil imel več moralične podlage, ne bil bi zapravil dosedanjega življenja svojega. A sedaj je zapravljeno!

Porodil sem se sredi malega naroda in slovanska krí se mi pretaka po žilah. Užival sem nemško vzgojo; v meni živi za tega delj duh, okovan v nemške verige. Zemlja, v kateri koreninimo, je slovanska, ali zrak, ki veje nad njo — je nemški. Dva elementa se vedno bojujeta v nas, nemški in slovanski. Za tega delj ni celote, za tega delj je vse, kar počenjamo, kar mislimo, polovično, površno. Tudi značaji naši se ne morejo razviti, tudi ti so polovični. In časih jih še celó ni! V prihodnjosti bode boljše morebiti, ko ne bode samó naša zemlja slovanska, temveč tudi zrak, ki veje nad njo. Mi pa zdihujemo pod prokletstvom sedanjosti!

KONEC.

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

21. Peter in Pavel.

(Konec.)

Zdaj se je moglo začeti pravo delo. Kresè zapové grajskemu tajniku sestaviti tri pisma. Na prvem naj napiše razločno, da mu je izročil grof Erger-Berger vso svojo grajsko moč in pravico in potrdil pred odhodom svojim vse njegove naredbe in ukrépe. Ko je bilo pisanje dogotovljeno, podpisali so se uradniki za priče in družina so se podkrižali. V drugem pismu je oprostil grofov pooblaščenec Pavel Kresè za večne čase vse grajske kmete tlake, desetine, gôrščine in vseh drugih davkov, bremen in dolžnostij. V tretjem je razdelil grajsko polje in vinógrade na jednake dele med siromake, ki niso imeli do zdaj svoje kmetije, grajske gozde in travnike, ribnike in potoke pa je podaril občinam in vasem na skupno rabo in uživanje. Tudi pod ti dve listini so se podpisali uradniki in podkrižali družina in kmetje. Napósled je pritisnil Pavel na vsa tri pisma grofovski pečat. Ko je bil ta glavni posel dovršen, šli so nemški gospodje in družina svobodno, kamor so hoteli, razven Valkerja in Lenkarja, katera sta bila izpuščena še le popoludne. Oba sta se brez konca in kraja veselila, da je prešla nevihta brez hujših nasledkov. Pavel se je jezil mnogo bolj na grofa nego na njegove služabnike, velikega svojega dejanja ni hotel oskruniti z nepotrebno in brezkoristno osveto. Sklical je zdaj kmete, ki so mu pomagali, pa tudi tiste, ki so bili ostali doslé doma ter jim dovolil, da si vzame vsak iz grada, kar koli mu ljubi in rabi: brášno, pohištvo, opravo, orodje ali kar hoče, razven konj in treh skrinjic za železnimi vrati, katere pridrží záse. Trajalo je več ur, dokler je bilo grajsko blago razgrabljeno in odneseno. Potem povabi grofov namestnik vse bivše tlačane na veselo in mastno južino ali jim reče smijé se, da si jo bodo morali sami pripraviti. Odprl je vse hleve in svinjake, vse ovčarnice in kurnike in dal zapoditi živali na prostrano senožet, da se ž njo pogosté. Kmalu so se pekli na sto ražnjih grajski voli in telca, prasci in jagenjčki, kopuni in puráni. Takisto je dal privaliti na travnik iz vseh grajskih kletij in zídanic dolgo vrsto sodov in sodcev, polnih najslajše, domače in tuje staríne in novíne. Mnoštvo jedij in pijače je bilo res velikansko ali trebalo je pa tudi napásti več tisoč ljudij

in to Podgorcev, ki so obdarjeni s tako prostornim želodcem, da pojé in popije jeden za deset Poljancev ali Ribničanov. Hvaležni kmetje so obsipali Kreséta z zdravijcami, poljubci in objemljaji, on pa se je držal resno in skoraj žalostno. Ko so ga vprašali, kaj ga teži, dejal je: Bratje! jaz se moram še nocoj od vas ločiti in oditi v dalnji svet. Gospôda mi ne bodo nikoli pozabili in oprostili vaše svobode in mojega maščevanja. Da ostanem tukaj, ugonobili bi me brez dvojbe očitno ali skrivaj, posilno ali z zvijačo. Denarja imam zdaj, hvala Bogu, dovolj záse in za vsakega prijatelja, ki pojde z menoj. Kdor me bo spremil in delil usodo mojo, skrbel bom po bratovsko zánj in za njegovo rodovino do smrti. Poiskali si bodemo zavetja, kjer nas ne bo dosegla sovražna roka. Pred odhodom pa moram pokončati spominek naše dolge, dolge sužnosti in sramote, ta visoki, strašni grad, ki nam je iztlačil toliko grenkih solz, vročih vzdihljajev, krvavih žuljev in pregrešnih kletev, ki je zakrivil toliko naših nesreč, bed, ran, bolečin in prezgodnih pogrebov. To rekši pograbi ogórek in prosi tovariše, da bi mu pomogli zadnjikrat. Užgali so grad v isti čas znotraj in zunaj, zgoraj in spodaj. Od vseh stranij se je jel valiti gost, črn dim, ki je zagrnil kmalu nadstropja in streho, grajsko zgrado in prizidana poslopja ter se razprostiral in ulegal dalеč tja po ravni okolici in čez Gorjance. Skozi dim pa so švigale in sikale orjaške ognjene kače, rudeče, rumene, višnjevkaste in zelenkaste in dvigujoč se do oblakov oznanjevale Slovencem in Hrvatom prvi srečni porod narodne pravice in svobode. Bila je že pozna ura, ko se je poslovil Pavel z jokajočimi prijatelji svojimi. Pet korenjaških vrstnikov mu se je bilo ponudilo za potne tovariše. Dobro obskrbljen z vsako potrebo je zajahal ž njimi grajske konje in oddirjal proti Krškemu brodu. Čez nekaj mesecev je prišel od njega v Podgorje list, da je dospel z družbo brez nezgode v Benetke in se tamo nastanil. Dolenjski rojaki ga niso videli nikoli več ali noben dan niso pozabili moliti za njegovo zdravje in srečo in še njihovi vnuki so častili in blagoslavljali spomin njegov.

Nikjer se ne bere, kaj je grof Erger-Berger pri knezu Pomarančarji jedel in pil, zvedel in učakal. Ali jako verjetno mi se zdí, da mu se je godilo pri njem prav dobro. V stare čase so se znali gospôda preizvrstno kratkočasiti, izvirati in ščepiriti o trudih in troških zatiranega naroda slovenskega. Pri gostoljubnem gospodarji je minil jim dan, kakor bi trenil, predno se je končal še obed, začela se je večerja. Pri bogatem knezu ni trpel grof gotovo nì glada nì žeje. Tudi strašni požar, ki se je prikazal zvečer v dalji, ni mu mogel skaliti dušnega miru in srčne veselosti, ker je vedel, da pazi na njegov dom celo

krdelo zvestih uradnikov in služabnikov, ki bi odvrnili vsako nevarnost précej v začetku, ko bi se komaj prikazala. Brez skrbi in straha je šel spat in brez hude slutnje rekel je svojemu prijatelju drugi dan po obilnem zajutrku: Z Bogom! Spotoma je zvedel od popotnikov grozovito nesrečo in takrat sta mu otrpnila duh in jezik. Molčé se je pripeljal do tožnega pogorišča. Tamo je dal voz ustaviti in uprl srpo svoje oči v grde razvaline, iz katerih je sukljal na mnogih mestih še dim in ogenj. Ker se dolgo ni nič ganil in črhnil nì besedice, pogledala ga je gospá in obledela. Erger-Berger je bil mrtev. Notburga mu je dala položiti truplo v rodbinsko gróbnico in vrezati v kararski marmor napis: Tukaj počiva v naróčaji večne slave dika in ponos kvakarskega plemstva, nepremagani junak, grof Anastasius, Eberhart, Ferhtegot Erger-Berger. Vsak trenutek njegovega dragocenega življenja je bil posvečen blaginji in napredku domovine in človeštva. Njegova obupujoča vdova se utaplja v vroči reki bridkih solzá, ki jo zalivajo noč in dan.

Iz tega napisa bi se lahko povzelo, da je grofíca Notburga utonila napósled v solzah, kar se pa nikakor ni zgodilo. Priplavala je iz njih srečno na suho in živela še več let, ali to se vé, da dosti menj udobno in zadovoljno nego prejšnje čase. Brez vspeha je tožila svoje nekdanje kmete cesarski gosposki. Hotela jih je vreči nazaj pod svojo oblast in prisiliti, da bi ji sezidali popaljeni grad iz nova in povrniti vso storjeno škodo do krajcarja. Oni pa so pokazali tri Pavlova pisma, katerim nobeno sodišče ni mogla utajiti ali izpodbiti pristnosti in veljave. Svoboda se jim je torej potrdila; radi nje so jim dali hrvatski sosedje pridevek „kmetiški baroni“. Notburgi ni ostalo nič druzega imetka, nego oprava in dragotine, v katerih je šla s soprogom k Pomarančarju, zlata turška kola in zvesti čuvar njenega poštenja, junaški Žandelj. Podgorska pravljica velí, da je zamenila voz za grad, ki stojí na precèj visokem strmem hribu nad Savo. Ta grad je imenovala Bogenšperk, (po naše bi se reklo Kolovni Vrh), zato ker ga je dobila v zameno za turška kola. Gospôda so se silno smijali temu imenu, češ, kakov Kolovni Vrh je ta Bogenšperk, do katerega ne more priti noben voz radi strašne strmine. Učenjakom je hodila morda na misel tudi modrost rimskega jezikoslovca, ki je tolmačil canis a non canendo, lucus a non lucendo. To zabavljanje je grofíco hudo ujezilo, pa je udarila z nogo ob tla in se zaklela, da se bo vozila v svoj grad, predno preteče jeden mesec. Zbrala je tlačane svoje in jim zapovedala, da morajo narediti précej čez ves hrib gladko in široko cesto. Na vsakih deset korakov je postavila biríča z bičem, na vsakih sto pa

vislice. Ta strašila so delo tako pospešila, da se je cesta v štirinajstih dneh dogotovila. Po bliskovo sta dirjala po nji grofíca in Žandelj od Litije do Bogenšperka. Tamo so jima konji popadali in crknili. Notburga je dala précej napreči druge pa hajdi! po óni stráni gore navzdol proti ljubljanski cesti. Na strmem klanci zadene voz ob skalo, odskoči k višku in se postavi navpik. Notburga in Žandelj odletita iz njega in se trčita z glavama s tako neznansko silo, da sta padla oba mrtva na tla. Na tem kraji je že marsikaterega popotnika strašilo. O polunočí sta se dvignili iz zemlje kakor dvé megleni podobi, prhali objemaje se četrt ure sem ter tja po zraku, potem se zrušili in pogreznili zopet v zemljo. Videl ji je tudi nedolžen otrok, ki se je peljal tod z očetom. O tem pogledu je naredil križ in dejal: Bog daj pokoj vajini duši! —

Od takrat je ta polunočna prikazen izginila za vselej.

Josip Podmilšak,

pisatelj slovenski.

Spisal Gregor Jeréb.

III.

Podmilšak je imel le malo vzglednih prednikov. K tem bi smeli šteti najprej višnjegorskega župnika Zieglerja in njegov izvrstni roman „Sreča v nesreči“ („Svetin“); Levstikovega „Martina Krpana“ in Jurčičeve spise iz 1863—5. leta, zlasti njegovega „Jurija Kozjaka“ in „Domna“. Iz le teh vzgledov je njega posebni dar takoj uvidel, da je treba naše pripovedno slovstvo opreti na narodno podlago. Tega načela se je on držal do skrajne meje. Podmilšak sam pravi: „Reči moram, da sem vedno veliko rajši zahajal med stare kmetske očake in čvrste fante, nego med one šaljive možice, ki nosijo nekako obleko, ki ni suknja ne „pruštof“ in ji Slovenci še pravega imena ne vémo. Pečal sem se najrajši s prostim ljudstvom, ker so mi narodni običaji in jezik bili bolj ljubi, nego tista mešanica, ki jo govoré po mestih in ker so me pripovedke starih mož in žén vedno zeló zanimale.“ („Slov. Glasnik“ 1865. l. str. 373). In na drugem kraji: „Iskal sem vedno le originalnih krčem, ker vém, da se po takovih marsikaj sliši in zvé, česar bi po imenitnih gostilnicah zastonj iskal.“ („Slov. Glasnik“ 1867. l.) — Zato pak tudi vidimo, da je snov vsem spisom njegovim vzeta iz narodnega

življenja, razven nekaterih prevodov. In kako izvrstno in s kakim dovtipom je on znal risati kmetske značaje! Vsak, kdor čita njega „Črtice iz življenja na kmetih“ („Slov. Glasnik“ 1866. l.) in v obče vse njegove spise, uveri se lehko o rečenem sam. „Vedeti pak je treba, da poljudno pisati in to pisati, česar je našemu narodu treba in primerno, ni tako lehko, kakor je videti, da se nekaterim zdi, kateri mislijo, da res po domače pišejo, pa bi Preširen našel: „da kolne kmet take spise bravši“. Treba mnogo s prostim človekom poslovati, treba oči odprte imeti, predno se more izobražen in tako od narave oddaljen pisatelj udomačiti v mišljenje prostega ljudstva, in vedeti, kje se ima začeti in kako razpeljati, da je onemu umljivo, kateri še nima potrebne podloge tega in tega védenja.“ Tako piše pokojni Jurčič v („Slov. Glasnik“ 1869. l.*)

Podmilšakov jezik je ljudski jezik. Svež kakor čist studenec, prav vidi se mu, kako mu teče neposiljeno beseda za besedo. Prav to svojstvo ga je našemu narodu toli priljubilo. S kakim veseljem in s kako slastjo je ljudstvo čitalo njegove povesti, izdane od družbe Mohorjeve, o tem vam vé pripovedovati skoraj vsak kmetski oče in vsaka kmetska mati.

Zato je poznato njegovo ime v vsaki kmetski koči in tudi olikani krogi vedó ceniti njega zasluge v razvoj narodnega slovstva. Kakor pak pod solncem ni ničesar popolnega, tako imajo tudi njega spisi sèm ter tja kako nemalo nedostatnost. In kdo se bode temu čudil! Pomislimo, da se je v óni dobi naše propovedno slovstvo stoprav jelo razvijati, ko se ni toli gledalo na harmonično zvezo in dušeslovno razvijanje značajev v spisih, nego na gladko in narodno pisavo, da se tem potem lože narodu vzbudí veselje do čitanja. Dalje nam je pomisliti, da so do malega vsi Podmilšakovi spisi iz dijaških in vojaških let. Kdo hoče, Bog zná kake popolnosti in dovršnosti zahtevati od mladih ljudij, ki imajo le bogato domišlijo in gorko ljubezen do stvarí same, a pogrešajo še óne dejanske izkušnje in uglajenosti in omike, katere je treba vsakemu tudi največjemu geniju. Njegova izredna plodovitost mu tudi ni dopuščala, da bi bil spise pilil in gladil. Tako delo se je upiralo značaju njegovemu. Odkar je bil v Trstu (oktobra 1872. l.) ni pisal ničesar več, dasi je imel snov pripravljeno mnogim povestim.

Oziraje se na rečene odnošaje, moramo le strmeti, da mu je bilo možno toli lepega berila podati slovenskemu svojemu narodu. In, da ne bi mu bila smrt tako rano iztrgala peresa iz rok, postal bi nam bil

*) S temi besedami je meril Jurčič baš na — Podmilšaka! Ured.

Jurčič II., kajti je bil iz istega kremena, iz katerega postajajo pristni narodni pisatelji.*)

Preostaje mi še, kronološko navesti vse Podmilšakove spise po njegovem svojeročnem zapisku, kje in kedaj so bili tiskani, ter zabeležiti tudi one spise, ki niso prišli do sedaj še med svet.

Podmilšak je pred smrtjo svojo oporočil vso književno ostalino g. prof. Janku Pajku, kateremu sem jo jaz poslal. To mi je potrdil sam g. profesor po njegovi smrti v „Zori" (IV. l. 1875. str. 16.)

Jos. Podmilšakovi spisi.

1. „Zapuščena." („Slov. Glasnik" 1864. l. str. 226, zapisal J. P.)

2. „Sv. Til." („Slov. Glasnik" 1864. l. str. 255, zapisal na Kranjskem J. P.)

3. „Sv. Marjeta." („Slov. Glasnik" 1864. l. str. 256, zapisal na Kranjskem J. P.)

4. „Sv. Štefan." (Kranjska.) („Slov. Glasnik" 1865. l. str. 23, zapisal J. P—k.)

5. „O Torki." („Slov. Glasnik" 1864. l. str. 353. J. P.)

6. „O divjem možu." („Slov. Glasnik" 1864. l. str. 379. J. P.)

7. „Na savskem bregu." (Pesen, „Slov. Glasnik" 1865. l. str. 373.)

8. „O zvezdah." (Narodna drobtina; zapisal J. P. „Slov. Glasnik" 1865. l. str. 373.)

9. „Matevž Klander." (Obraz iz časov francoskih vojsk; spisal J. P. „Slov. Glasnik" 1866. l. str. 53.)

10. „Moj dom." (Pesen. „Slov. Glasnik" 1866. l. str. 131.)

11. „Črtice iz življenja na kmetih." („Slov. Glasnik" 1866. l. na 252., 281., 361., 385. in 441. stráni.)

12. „Vegova svečanost." („Novice" 1865. l., 40. l.)

13. „Slovo." (Pesen. „Slov. Glasnik", 1867. l. str. 87.)

14. „Nočni požar." (Pesen, „Slov. Glasnik" 1867. l. str. 337.)

*) Pri Podmilšaku pogrešamo dovršene vsestranske omike, pravega estetičnega ukusa in umeteljniškega takta, pogrešamo torej svojstev, katera mora v oblasti svoji imeti vsak, kdor hoče biti narodu svojemu pravi pripovedni umeteljnik. Ta nedostatek, združen s precejšnjim svojeljubjem in veseljem o svojih spisih, ki so se mu vselej zdeli dovršeni in nobene poprave ne potrebni, bil je uzrok, da nam je nadarjeni pisatelj ostavil primerno majhno število dovršenih spisov. Rad ti je pred tiskom pokazal rokopis, toda, ako si ga opozoril na to ali óno robato besedo, na nenaravno situvacijo, ali v pesnih na napčen stih, pritrdil ti je drage volje, da prav praviš, a rokopisa vender ni hotel nikoli popraviti. Mnogokrat sem mu dokazoval in dokazal, da bi se moral podpisávati Andrejčkov, a ne Andrejčekov Jože; pritegnil mi je, da prav pravim, a podpisa vender ni izpremenil. In kakeršen je bil v ti pravopisni malenkosti, takšen je ostal v obče tudi v večjih stvareh. Kakšen razloček med njim in pouka željnim Ogrincem! Ravno zaradi njegovih robatih

15. „Potopisni listi.“ („Slov. Glasnik“ 1867. l. na 6., 26., 42., 74., 91., 109., 155., 181. stráni.)

16. „Ubežnik.“ (Domača povest. „Slov. Glasnik“ 1867. l. na 194., 210., 225., 261., 293., 321., 369. stráni.)

17. „Nočni sprehod.“ (Obraz iz življenja na kmetih. „Slov. Glasnik“ 1867. l. str. 164.)

18. „Cesar Jožef v Krašnji.“ („Slov. Glasnik“ 1867. l. str. 102.)

19. „Maščevanje.“ (Iz češkega poslovenil J. P. „Slov. Glasnik“ 1867. l. str. 177.)

20. „Potovanje na goro Athos.“ (Po češčini spisal J P. „Slov. Glasnik“ 1867. l. str. 237.)

21. „Svibno.“ (Spisal J. P - k. „Slov. Glasnik“ 1866. l. str. 404.)

22. „Spiritus familiaris.“ („Slov. Glasnik“ 1868. l. str. 25. in 69.)

23. „Vitovec pri Trojanah.“ („Koledarček družbe sv. Mohorja“ za 1867. l. str. 13.)

24. „Lepe pesmi glas seže v deveto vas.“ („Koledarček družbe sv. Mohorja“ za 1867. l. str. 6.)

25. „Vseh svetnikov dan.“ („Slovenske Večernice“ 1866. l.)

26. „Popotnik v arabski puščavi.“ („Cvetnik“ I. 1867. l. str. 155.)

27. „Tičje petje o poletnem jutru.“ (Češki spisal Jan. Krejči. „Cvetnik“ II. 1867. l. str. 34. brez prevoditeljevega podpisa.)

28. „Burja in zametje v Alpah.“ (Prosto po češkem. „Cvetnik“ II. 1867. l. str. 92.)

29. „Moč in korist vode.“ (Prosto po češkem. „Cvetnik“ II. 1867. l. str. 11.)

30. „Razpotje življenja.“ („Cvetnik“ II. 1867. l. str. 28.)

31. „Spomin na Dubrovnik.“ (Po češkem. „Besednik“ V. 1873. l.)

32. „Krvava krčma na ogerskej pustinji.“ (Iz češčine. „Besednik“ IV. 1872. l. str. 177.)

33. „El Nino, tolovajski načelnik.“ (Iz češčine. „Besednik“ IV. 1872. l. str. 17.)

---

in pretiranih izvirnostij n. pr. Jurčič Podmilšaka ni cenil visoko, ampak imenoval ga je „talent brez ukusa“. Kako sodi o njem Stritar, povedal je v svojih „Dunajskih sonetih“. Vrhu tega je Podmilšak zaradi vsakdanjega kruha svojega večkrat pisal to, kar so mu naročali pisati drugi, a ne tega, kar bi bil pisal rad sam. Rokopisi njegovi so tako rekoč še mokri hodili v tiskarno in večkrat so se o njem uresničile besede Börnejeve: „Es ist, als ob ein Fluch auf dem Gelde läge, dass jeder Schriftsteller schlecht schreibt, sobald er um's Geld schreibt“. — Toda biti nam je ne samó strogim, ampak tudi pravičnim in priznavati Podmilšaku dar prijetnega pripovedovanja, natančnega opazovanja in točnega realističnega opisovanja, dar, s katerim se more ponašati le malo pisateljev slovenskih. Ured.

34. „Od Ljubljane do Komarna.“ („Slov. Glasnik“ 1868. l. str. 99. in 138.)

35. „Gregelj Koščenina.“ (Obraz iz domačega življenja. „Slov. Glasnik“ 1868. l. str. 177. in 203.)

36. „Zgodovina motniškega polža.“ (Stara povest, na novo predelana. „Slov. Glasnik“ 1868. l. str. 149 in 171.)

37. „Slikarstvo starih Egipčanov.“ („Besednik“ III. 1871. l. (Podpisan J. P.)

38. „Bor z bikom.“ („Besednik“ III. 1871. l.)

39. „O nekdanjem tovarjenji.“ („Besednik“ 1870. II. l.)

40. „Praznik pokore v Hindostanu.“ („Besednik“ 1871. III. l.)

41. „Bor z volkovi.“ (Resnična dogodba za Slovence. „Koledarček“ družbe sv. Mohorja za 1869. l. str. 17.)

42. „Kitajski značaji.“ („Besednik“ 1869. I. l.)

43. „Zadnji grof Limbarški.“ („Besednik“ 1870. II. l.)

44. „Čarovnik.“ (V „Venčku domačih cvetlic“. Maribor 1875. l. str. 97. Tiskal in založil J. M. Pajk.)

45. „Tolažba na smrtni postelji.“ (Povest. „Koledarček“ družbe sv. Mohorja za 1869. l. str. 8.)

46. „Mladi gozdnar.“ („Besednik“ 1870. II. l.)

47. „Življenje na planini.“ („Besednik“ 1771. III. l.)

48. „Amerika ali povsod dobro, doma najboljše“.*) (Povest za prosto ljudstvo, po poljščini predelal Andrejčekov Jože. „Besednik“ 1869. I. l.)

49. „Mlada ciganka.“ (Pesen. „Slov. Glasnik“ 1868. l. str. 207.)

50. „Izgubljena ljubezen.“ (Rokopis hrani g. Jos. Lavrič v Gradci.)

51. „Žalost in veselje.“ (Povest za prosto ljudstvo. Izdala in založila družba sv. Mohorja v Celovci. „Slovenskih Večernic“ XXI. zvezek 1870, 8⁰. 224 str.)

52. „Maščevanje.“ (Povest iz poljskega A. J. „Besednik“ 1869. I. l.)

53. „Božja kazen.“ (Kmečka povest. „Besednik“ 1871. III. l.)

54. „Mármaraš.“ (Balada. V njega beležnici, netiskana.)

55. „Emanek, lovčev sin.“ (Povest iz češčine. „Besednik“ 1871. III. l.)

56. „O ledenem morji.“ („Besednik“ 1869. I. l.)

57. „Severna luč.“ („Besednik“ 1869. I. l.)

58. „Laponci.“ („Besednik“ 1873. V. l.)

59. „Samojedje.“ („Besednik“ 1873. V. l.)

60. „Sibirija.“ („Besednik“ 1869. I. l.)

61. „Izlandija in Izlandičanje.“ („Besednik“ 1869. I. l.)

*) Primeri 18. Janežičevo pismo.

62. „Ptič guačaro.“ („Besednik“ 1870. II. l.)

63. „Modrijan Nathan.“ (Po Lessingu. Nedovršen prevod v beležnici s svinčnikom napisan.)

64. „Miha Brtoncelj.“ („Besednik“ 1870. II. l.)

65. „Trdnjava Komaren.“ („Besednik“ 1869. I. l.)

66. „Hudodelec.“ (Povest. „Besednik“ 1869. I. l.)

67. „Potresi v južni Ameriki.“ („Besednik“ 1870. II. l.)

68. „Spomini“: 1. Pri sv. Mohorji; 2. Za Kalom; 3. Tolovaji. („Besednik“ 1869. I. l.)

69. „Skalni možiček.“ („Besednik“ 1869. I. l.)

70. „Rejenka.“ (Povest. „Besednik“ 1872. IV. l.)

71. „Elija Howe, ki je iznašel šivalni stroj.“ („Besednik“ 1869. I. l.)

72. „Potočnice.“ (Pesni.)

73. „Kabilci.“ („Besednik“ 1869. I. l.)

74. „Kralj Mida v mongolski obleki.“ („Besednik“ 1874. VI. l.)

75. „Strah.“ („Besednik“ 1870. II. l.)

76. „Sabinka,*) slovenska junakinja“. (Povest iz začetka XV. stoletja. „Besednik“ 1876. VIII. l. od 1—12 številke in v IX. letniku, 1877. od 1—4. številke.)

77. „Berač.“ (Povest. „Besednik“ 1871. III. l.)

78. „Čudovita zmaga.“ (Povest po ljudski pravljici osnovana. („Besednik“ 1871. III. l.)

79. „Gora Vezuv.“ („Besednik“ 1870. II. l.)

80. „Praznik sv. Januarja v Napolji.“ („Besednik“ 1870. II l.) Podpis J. P.)

81. „Vihar na morji.“ („Besednik“ 1870. II. l.)

82. „Iz ogerske planjave.“ („Besednik“ 1872. IV. l. str. 160 poroča, da je došla Mohorjevi družbi povest v presojo z naslovom: „Iz ogerske nižave“. To je jedna ter ista povest in je bila med onimi spisi, ki mu jih je odbor Mohorjeve družbe vrnil 25. julija 1872. l. Rokopis sedaj v ostalini.)

83. „Smodnik in njegova priprava.“ („Besednik“ 1870. II. l. Podpis J. P.)

84. „Plavec na Savini.“ (Povest. „Besednik“ 1871. II. l.)

85. „Ni vse zlato, kar se blišči.“ („Besednik“ 1872. IV. l.)

86. „Kmečki godci.“ („Besednik“ 1870. II. l.)

87. „Božji pot pri sv. Valentinu.“ („Besednik“ 1872. IV. l.)

88. „Mnogo smešnic.“ (Tiskane so po raznih „Besednikovih“ letnikih, a brez podpisa.)

*) Primeri „Besednik“ 1871. III. l., str. 152.

89. „Srečen! Obraz iz življenja med vojaki.“ Spisal Andrejčkov Jože. („Slovenske Večernice“ XXXIII. zvezek, 1875. str. 69.)

90. „Izreja amerikanskih otrok.“ (Iz „Globusa“. „Besednik“ 1871. III. l.)

91. „Volk in mesar.“ (Klavec in volk. [Hribovska povest]. „Besednik“ 1871. III. l.)

92. „Mlinarjev sin.“ (Povest. „Besednik“ 1873. V. l.)

93. „Slava ne osreči.“ („Besednik“ 1871. III. l.)

94. „Pastor Knor.“ (Roman iz reformacijske dobe. Rokopis se nahaja v Celovci, kakor pravi v pismu gosp. Simon Janežič z dné 24. decembra 1872. l.)

95. „Damoklov meč.“ (Gluma v jednem dejanji, poslovenil And. Jože. Izdalo dramatično društvo v Ljubljani 1881.)

96. „Iz malega zraste veliko.“ (Povest. „Besednik“ 1871. III. l.)

97. „Graščinski zdravnik.“ (Izvirna povest. Podmilšak ji je bil dal naslov: „Ogleduh“, a prof. J. Pajk ga je premenil, kakor je tiskan v „Zori“ 1874. l. str. 378.)

98. „Mačeha in pastorka.“ (Ukrajinska pripovedka. Letopis „Matice slovenske“ za 1871. l. str. 329.)

99. „Nekaj iz ruske zgodovine.“ (Studija Ferdinanda Kopa. Iz češčine. Letopis „Matice Slovenske“ za 1871. l. str. 238.)

100. „Sodba v češkem Brodu.“ (Historična novela. Česki spisal Prokop Chocholoušek. Listek v „Soči“ 1877. l.)

101. „Tarantela.“ (Obraz iz Napolja. Iz češčine. „Besednik“ 1871. III. l.)

102. „Dambeški Zvon.“ (Po češkem. „Besednik“ 1873. V. l)

103. „Tirza.“ (Obraz iz življenja Hebrejcev. „Zora“ 1873. II. l.)

104. „Milo.“ („Besednik“ 1871. III. l. Podpis J. P.)

105. „Nesrečni pesniki.“ („Zora“ 1873. II. l. str. 238. ima ta spis, a pisatelj je tam podpisan J. P—t; „t“ je najbrž tiskarska hiba, na mesto „k“, ker je težko verjeti, da bi bil J. Parapat spisal ta sestavek.)

106. „Olomuc.“ („Besednik“ 1877. IX. l. str. 129 in 145.)

107. „Vojniška republika zaporskih kozakov.“ Češki spisal Perwolf. „Besednik“ 1871. III. l.)

108. „Umetnost in narava.“ (Po Albiniji. Izdalo dramatično društvo v Ljubljani 1871.)

109. „Sam ne ve, kaj hoče.“ (Dramatična gluma v 1 in $^1/_8$ dejanja. Izdalo dramatično društvo v Ljubljani 1870.)

110. „Hudič in cigan.“ („Besednik“ 1871. III. l. Brez podpisa.)

111. „Neumni Pecival.“ (Poljska. „Besednik“ 1872. IV. l. Brez podpisa.)

112. „Neumni volk.“ (Kašubska narodna. „Besednik“ 1871. III. l. Podpis J. P.)

113. „Popotovanje po Ruskem.“ („Iz knjige život na Rusi“. „Besednik“ 1873. V. l.)

114. „Roparjeva ljubica.“ (Spomin iz vojaškega življenja. „Zora“ 1872. I. l.)

115. „Pot do pogube je kratka.“ („Zora“ 1875. IV. l.)

116. „O zgodovini mlinov.“ (Iz „Slovana“. „Besednik“ 1871. III. l.)

117. „Beračeva povest.“ („Zora“ 1873. II. l.)

118. „Jan Amos Komensky.“ (Po čeških spisih. „Zora“ 1876. V. l.)

119. „V mladosti se je treba učiti in vaditi“. (Spisal J. Komenski. „Cvetnik“ 1867. II. del.)

V Letopisu „Matice Slovenske“ za leto 1872/3 je rečeno na 286. stráni, da je „pisma o vedah in umetnijah“, tiskana v Letopisu „Matice slovenske“ za leto 1871. na 294. stráni spisal Andrejčkov Jože. To je po polnem napčno, kajti on je zapisoval vse svoje spise na poseben list, na katerem so vsi tu navedeni spisi, toda o „pismih o vedah in umetnijah“ ni sledu. Dr. E. H. Costo sta zapeljali začetnici A. J., za tema črkama je skrit gosp. Anton Jeglič. On se je le jeden pot podpisal z „A. J.“, kolikor je bilo meni moči stvar dognati, in sicer pod št. 61. A ta pisma se tudi zaradi vsebine ne morejo njemu prilastovati, ker se on ni bavil s filozofskimi vprašanji.

Nekaj njegovih spisov se nahaja v „Torbici“, v listu, ki so ga ljubljanski tretješolci 1863. l. sami pisali, ker so si bili med sabo ustanovili nekako književno društvo, čegar glasilo je bila „Torbica“. To vem iz gotovega vira, dasi nisem imel pri rokah rečenega lista.

Teh-le štiri in dvajset spisov pa nisem nikjer dobil:

1. „Nekaj besed našim duhovskim in deželskim učiteljem.“ (Najbrže v „Novicah“.)

2. „Eno popoldne na Brezovici.“

3. „Ruska zima 1812. leta. (Francozi na Ruskem)“. Ta spis je tiskan, pa kje?

4. „O bučelah.“

5. „O čudodelnem stolčeku.“

6. „Samota.“

7. „Polarska zima.“

8. „Nesrečni dijak.“ (Do 1872. l. je bil rokopis še v Celovci; morebiti je tiskan v kaki knjigi družbe sv. Mohorja.)

9. „Potovanje po savinjski dolini.“ (Do 25. jul. 1872. l. je bil spis še v Celovci.)

10. „Orel.“
11. „Gozdarjenje.“
12. „Eskimojci.“
13. „Deklica na obrežji.“
14. „Dvogovor o gospodarstvu.“
15. „Deček ob potoku.“ (Spis je tiskan, a kje?)
16. „Oda Janezovemu klobuku.“
17. „Potočnice.“ (Pesni.)
18. „Suknjo doli.“

Gotovo je večina teh del še v ostalini, katero hrani gosp. prof. Janko Pajk v Brnu. Ko sem leta 1875. meseca januvarija poslal g. prof. Pajku v Maribor rokopise, nisem se nadejal, da bom kedaj pisal Podmilšakov životopis, sicer bi jih bil zapisal. Obrnil sem se minulo leto do rečenega g. profesorja, a odgovora od njega do danes nisem dobil nobenega. Slutim pa, da so vender nekateri tu gore navedeni spisi prišli na svetlo v „Besedniku“ 1875. VII. in v letniku 1878. X., ali morebiti v „Novicah“, ki jih nisem imel vseh v rokah.

„Dramatično društvo“ v Ljubljani hrani v rokopisu te prevode Podmilšakove: 1. „Slepi mladenič.“ Romantični igrokaz v 3 oddelkih. Češki spisal J. K. Tyl. — 2. „Nepravi, a vendar pravi.“ Burka v 2 dejanjih. Češki spisal F. Fr. Hocke. — 3. „Pred lovčevo hišo.“ Elegična opereta v 1 dejanji. Iz češčine. — 4. „Kodričeve poslednje ure.“ Soloprizor. — 5. „Krojač in čevljar ali žegnanje na Dobrovi.“ Gluma s petjem in plesom v 3 dejanjih. Češki spisal J. Stolba. — 6. „Kmet milijonar.“ Romantično-čarovna pravljica s petjem v 3 dejanjih. Spisal Ferd. Raimund. — 7. „Trdoglava žena.“ Pravljica v 3 dejanjih. Češki spisal J. K. Tyl. — Iz tega pregleda se vidi neizmerna pridnost Podmilšakova.

Akvileja.

Spisal Simon Rutar.

(Konec.)

Tudi patrijarh Volfger je storil veliko za olepšanje Akvileje. Ob njegovem času je bila Akvileja tako imenitno kupčijsko mesto, da je v njem stanoval beneški konzul. L. 1206. in 1222. je sklenil patrijarh posebno kupčijsko pogodbo z Benečani, v kateri je bilo določeno, naj si patrijarh in konzul delita dohodke od dveh mitnic v Akvileji, ki sta se nahajali v „platnárskih ulicah“ (ruga de draperia) in na „trgu sv. Ivana“ (forum s. Johannis).

Ali že v XIII. stoletji je začela Akvileja po polnem propadati, hitro po tem, ko je bil patrijarh Bertold l. 1236. stalno sedež svoj prestavil v Videm. V tem in naslednjem stoletji je umiralo počasi staroslavno mesto, kakor usiha na starem drevesi veja za vejo. Namesto nje se je povzdignila luka in kupčijsko mesto Latisana blizu izliva Tagliamenta. Patrijarhi so se sicer temu protivili in se pošteno trudili ohraniti Akvileji vsaj njeno trgovinsko važnost, ali zastonj. Ćasih so sklicali vso obširno škofijo na noge, da bi zbrali potreben denar in ž njim odstranili, ali vsaj ustavili širjenje okuženega zraka. Tudi mestno starejšinstvo se je trudilo obvarovati Akvilejo popolnega osamljenja. L. 1313. je pregovorilo mnogo plemenitih rodovin po Furlanskem, da so si v mestu kupili ali na novo sezidali svoje hiše ter v njih stanovali vsaj jeden del leta. Ali akvilejski meščani so bili vsled mnogih nesreč jako obubožali in prisiljeni denar izposojati si pri florentinskih in sijenskih kupcih, katerih je takrat po Furlanskem vse polno mrgolelo, tako, da so opravljali posel naših Židov. Na tak način pa je, se ve da, akvilejsko meščanstvo popolnem propadlo in izgubilo vso veljavo.

Patrijarhi so izkušali celó s posebnimi zakoni Akvileji ohraniti njeno staro kupčijo ter kupce siliti, da bi morali blago svoje v tem mestu prodajati. Tako je n. pr. l. 1324. rozački opat kot patrijarški generalni vikar podelil prostost trgovanja in zagotovil posebno svoje varstvo vsem tistim nemškim kupcem, ki bi se posluževali ceste v Akvilejo. In l. 1337. je patrijarh zopet ponovil starejše naredbe, da se mora od Gemone navzdol vse blago obrniti proti Akvileji. (Zahn, Austro-Friulana, 45.) S tem je hotel patrijarh ne samó zibelji in cerkvenemu središču države svoje pomagati, nego tudi Benečanom uslužiti, ker njih kramarske kolibe v Akvileji so stale že prazne in videti je bilo, da postanejo v kratkem času po polnem nepotrebne.

Kako jáko je bila Akvileja in njena okolica v tem času propadla, vidi se iz tega, da je moral pobiralec papeževih desetin nunam benediktinkam v Marijinem samostanu v Akvileji (Monasteró) po starih dohodkih preračunjeno desetino l. 1324. znižati na 10 mark in odpustiti jim vse, kar so bile še poprej na dolgu. Ob ti priliki se je opatica pritoževala, da dela goriški grof veliko škodo samostanskim podložnikom in posestvom ter da ne more dajati nunam niti najpotrebnejših stvarij, tako da se morajo same preživíti s svojimi ročnimi deli.

L. 1334. se je praznovala v osamljeni Akvileji nenavadna slovesnost. Dné 28. oktobra tega leta je obhajal patrijarh Bertrand slovesen svoj uhod v staro prestolno mesto. Pri ti priliki nam je opisal Francesco

di Toppe mnogoštevilno ljudstvo, ki se je bilo zbralo poslavit ta dan od različnih stranij in v raznih nošah. Slovenske tedanje noše opisuje tako-le: „Prihajali so stanovalci kraške visočine, noseč na glavi temne kape podšite s kožo in rudečo raševino, potem kostanjaste janke in kratke hlače, ki so brez gómbov prosto mahale okoli kolen. Na nogah so imeli dolge rudeče ali modre nogovice, potem visoke, debele in podkovane čevlje. V rokah ali čez rame so nosili debelo, grčavo palico. — Prihajale so Kranjice, ki stanujejo nad Gorico, z velikimi belimi, poškrobanimi pečami, ki so od zadaj doli mahale in gorenji del pleč pokrivale. Oblečene so imele bele ali rudeče modrce, potem krilo obšito z različnimi barvami in na nogah obute nizke čevlje, dobro stisnene z dolgimi jermeni. Večina njih je bila svetlih las in modrih očij, nekatere izmed njih so imele tudi leče po obrazu. Na zunanje so kazale več zdravja in moči, nego miline in krasote. (Nasproti so nosile furlanske žene krajše in bolj čveterooglaste peče, daljša krila, še nižje in menj okorne čevlje. Nekatere med njimi so imele črne lase in bliščeče oči in dekleta so bila tako gibčna, da so kar k ljubezni vabila.)“ — Tu imamo najstarejši popis kraške in goriške noše in zato so te kratke črtice zeló važne za našo kulturno zgodovino.

L. 1348. je prineslo mnogo nesréč za Akvilejo. Strašanska kuga, tako imenovana „črna smrt“ je takrat skoraj po vsi Evropi razsajala tako strahovito, da je po nekaterih krajih pomoríla več nego polovico ljudij. Vrhu tega se je čutil po vsem Furlanskem in Goriškem močan potres, ki je med drugim tudi stolno cerkev v Akvileji jako poškodoval. Patrijarh Markvard jo je zopet popravil in tako olepšal, kakor se je videla malo ne do najnovejšega časa.

Pri patrijarhu Nikolaji Češkem pritožili so se l. 1350. Benečani, da živi v Akvileji vse polno brezposlenega ljudstva, ki Benečane sovraži in pri njih kupčijskih podjetjih ovira. Patrijarh je odgovoril, da pride v kratkem sam tja in potem izžene vse nemirneže, da Benečanom popolnem usluži. Ravno tisti patrijarh je opisal l. 1354. žalostno stanje v Akvileji. Pripovedoval je, kako vodé zmerom bolj v suhi svet silijo in kužijo zrak; potem kako ljudje mesto in okolico zapuščajo, kako poslopja razpadajo in vse žalostno postaje. Prosil je za to papeža, naj mu dovoli prenesti svete ostanke mučenikov v Videm.

Ali papež ni hotel tega dovoliti.

Na veliki pétek l. 1387. napade padovanski vladar Carrara Akvilejo, opleni jo, opustoši in požge. Ker so se mu prebivalci upirali, dal jih je mučiti na silen način, po cerkvah pa je poropal svete posode, mašno obleko in vso dragoceno opravo. L. 1418. pa so prišli Benečani

s 150 oboroženimi ladjami v Červinjan in se razkropili po akvilejski okolici plenit. Pri ti priliki so poropali vso živino, žito, vino in celó posodo ter vzeli 30.000 dukatov, ki so bili v monasterskem samostanu shranjeni. Sedaj je bilo jasno, da se Akvileja ne bode mogla dolgo več Benečanom ubraniti. Ker ni bilo od nikoder upati nobene pomoči, predalo se jim je mesto 5. avgusta 1420. proti temu, da mu je republika obečala, spoštovati stare njegove pravice, vzdržavati navadne sejme, ne nakladati nikakeršnih novih davkov, i. t. d. Kakor je že bilo omenjeno, prepustili so Benečani po pogodbi l. 1445. zopet patrijarhu navidezno gospodstvo čez Akvilejo in njeno okolico.

Beneška okupacija je bila za Akvilejo nov smrten udarec; ne le da je izgubila sedaj vso neodvisnost svojo, nego tudi zato, ker so dobička željne Benetke v druge, njim priročnejše luke in trge potegnile vso trgovino. Tako se je tudi tu izpolnilo, kakor tolikrat v zgodovini, da je hči mater svojo izpodkopala in napósled po polnem uničila.

V Akvileji ni bilo mogoče več prebivati. Celó nune benediktinskega samostana sv. Marije (sedaj Monastero), ki je imel premnogo posestev po vsem Furlanskem in Slovenskem ter je od l. 1398. užival neposredno obrambo papeško, pritoževale so se neizrečeno o nezdravem zraku v Akvileji, trdeče, da ob letnem času ni mogoče živeti v tem mestu ali njeni okolici. Zato usliši papež Martin V. njih prošnjo in jim dovoli (okoli l. 1429.), da se smejo vsako poletje preseliti v Čedad v samostan sv. Klare, ki je bil pridružen njih akvilejskemu samostanu. To preseljevanje se je godilo vsako leto z veliko svečanostjo in knežjim bleskom. Duhovniki, uradniki in vojaki so spremljevali nune tja in nazaj, da se jim ni nič žalega zgodilo.

V prvi benečanski vojski premagajo avstrijski vojskovodje tudi Akvilejo in njeno okolico (l. 1510.), ki je tako stalno prišla pod avstrijsko vlado. Zaradi tega določi patrijarh Grimani konečno, naj bode odslé Videm patrijarška prestolnica, kakor je bilo to že več stoletij v navadi. Tudi umeščenje in intronizacija patrijarhova se odslé ni več obhajala v Akvileji, nego samó v Vidmu. Avstrija je zvesto spoštovala patrijarhove pravice do Akvileje, t. j. da sme v nji ali njeni okolici stanovati in vso duhovsko oblast zvrševati. K akvilejski okolici spadale so vasi in kraji: Ruda, Visco, Villa Vicentina, S. Nicoló di Levada, Fiumicello, Ajello, Topogliano, Joaniz, S. Vito in napósled posestva Marijinega samostana v Akvileji, t. j. Monastero, Cervignano, S. Martino in Terzo. Vsa ta okolica je obsezala 163·5 km^2.

Čeravno je patrijarh stanoval v Vidmu, vender je bivala večina kanonikov še vedno v Akvileji. Ti pa so bili sami Benečani in skazovali so se za najhujše sovražnike Avstriji. Ko so Benečani l. 1542. zopet osvojili bližnji Marano, trudili so se kanoniki tudi Akvilejčane izneveriti Avstriji. Ali ljudstvo jih ni hotelo poslušati in zato vsi kanoniki zapustijo v jezi svoji Akvilejo, da je ljudstvo ostalo brez duhovne tolažbe.

Avstrija je bila ustanovíla v Akvileji posebno glavárstvo, katerega namen je bil zlasti varovati mejo proti Benečanom. To glavárstvo je bil zastavil nadvojvoda Karol l. 1573. občini akvilejski. Ko je cesar Leopold I. ustvaril novo pokneženo grofijo gradiščansko, pridružil mu je tudi poglavárstvo akvilejsko (1647—1717). Namestu knezov Eggenbergov pa je vladal skoraj ves čas gradiščánsko grofijo Fran Ulrik grof Thurn († 1695). Temu modremu vladalcu in spretnemu politiku je bil dovolil papež Aleksander VII., naj bodo vsi kanoniki, ki se bodo birali v tistih mesecih, kadar ima papež pravico deliti kanonikat, samó avstrijski podložniki. Ali temu so se zeló upirali samopridni Benečani, čeravno navadno brez uspeha.

Ob času vojne za španjolsko nasledstvo prišel je l. 1703. oddelek španjolsko-francoskega brodovja na akvilejsko obalo in izkrcal je na suho vojnikov, ki so Akvilejo premagali in jo oplenili. Ko so bili ti nadlegovalci pregnani, upali so Akvilejčani, da se popne njih mesto zopet do nekdanje slave in moči. Avstrijska vlada se je namreč takrat posvetovala, kje naj bi utemeljila veliko kupčijsko luko na jadranskem morji. Predlagala so se tri mesta za to najsposobnejša, t. j. Akvileja, Devin in Trst. Ali ker sta bili prvi dve preblizu beneške meje, odločila se je vlada na zadnje (l. 1719.) za Trst, boječ se neprestanih vznemirjevanj in napadanj od Benečanov, ki so zmatrali vso trgovino na jadranskem morji za svoj monopol. Tako je izgubila Akvileja za vse čase nado, da bi se še kedaj povzdignila do nekdanje svoje trgovinske važnosti.

Vsi pametni Akvilejčani so uvideli, da je njih mesto za bodočo zgodovino mrtvo, da se nimajo več v bodočnost ozirati, ampak nazaj na slavno preteklost svojo. Začeli so pregledovati in preštevati spomeníke nekdanje slave svoje, zbirati in varovati jih, da bi vsaj ti potomcem pričali, kaj je bila nekdaj Akvileja. Prvi, ki je začel akvilejske nadpise in spomeníke nabirati, bil je kanonik Domenik Bertoli. L. 1720. je uzidal mnogo nadpisnih kámenov v kanoniko svojo ter dal njih podobe natisniti s premnogimi drugimi vred v knjigi „Antichità di Aquileja“ (nekatere teh nadpisov so bili že Fabretti, Muratori in drugi

objavili). Od takrat se je število v Akvileji in njeni okolici najdenih napisov tako pomnožilo, da jih je Mommsen v svojem „Corpus Inscriptionum“ že 1032 objavil. Pozneje pa sta jih prinesla lista „Ephemeris epigraphica“ in „Archeologisch-epigraphische Mittheilungen aus Oesterreich“ izvestno še vsak več nego sto.

Poslednji dan akvilejske zgodovine je napočil, ko je papež Benedikt XIV. 6. julija 1751. preklical in zatrl akvilejski patrijarhat. Ob jednem je papež odvzel nekdanji patrijarški baziliki M. D. v Akvileji nje značaj stolne cerkve, lišil jo celó župnijskega dostojanstva in župnijskega pastirstva ter jo podredil novo imenovani župnijski cerkvi sv. Ivana na trgu, tako da je ta postala župnijska cerkev za svoje in za podložnike poprejšnje stolne cerkve. Ta pa naj bi za večne čase ostala podložna samo papežu in popolnoma neodvisna od goriškega nadškofa.

Skozi 1933 let se je sukala vsa goriška in velik del slovenske zgodovine okoli imena „Akvileja“. L. 1751. pa je to ime utihnilo v svetovni zgodovini, in še v domači, krajni se le redko kedaj čuje.

Vinko.

Spisal Jos. Starè.

VIII.

Na južni stráni zlate Prage se vzdiguje strmo nad bregom Vltave visóka pečina, a močno zidovje, s katerim je okoli in okoli zagrajeno, kaže ti že od daleč, da je tu vojaška trdnjava. Kdor pa je le nekoliko pogledal v preteklost naroda češkega, ta bo žalostno vzkliknil: „To je Višehrad!“ — Pa zakaj žalostno? Zato ker se bode spomenil tolike minule slave. Tu gori je nekdaj vladala modra Libuša ter položila osnovni kamen praškemu mestu; tu gori sta vzprejela Bořivoj in Ljudmila slovenskega apostola svetega Metoda, ko je prišel oznanovat nauk Kristov; ob ti pečini se je tolikokrat razbila sovražna sila, ki je hotela zatreti svobodo in samostalnost naroda češkega. Toda kdo bi naštel vse, kar pravljica in zgodovina vesta povedati o pečini višehradski! In o vsi ti slavi priča danes samó še stara cerkev, ki pa tudi ne kaže več nekdanjega lica svojega. Ni brez pomena, da je za to cerkvijo, na mestu, kjer je nekdaj bilo toliko bujnega življenja, da je tu danes

počivališče mrtvecev. Dvakrat sveta je torej ta zemlja, v katero Čehi danes najrajši polagajo umrše književnike svoje, umeteljnike, učenjake in druge slavne može.

Le-sem je pribežal Vinko. Takoj za cerkvijo je obtičal njegov pogled na velikem kamenitnem stolpu, ki je prelomljen na dva kosa ležal na tleh. „Prava podoba mojih nad,“ vzdihnil je Vinko in se zamislil.

V tem pride okoli ogla stari grobar, podpre se z lopato in pravi: „Bog Vam daj zdravje, gospod, kaj ste se tako zagledali v ta stolp?“

„E, mislil sem si, čemu neki tu leží. A kakor je videti, davno je že tega, kar se je le-sem zavalil.“

„Oj, davno, davno! Ali Vam ni znano, kaj se pripoveduje o tem stolpu?“

„Ni.“

„Če mi ne boste zamerili, povém Vam jaz. Ubožen kmet je v gozdu sekal drva. Tu pride mimo njega neznan tuj gospod in se jame ž njim pogovarjati. Kmet mu toži nadlogo svojo in kako hudo je pri njem za novce. Gospod mu ponudi obilo denarja, ako mu obljubi ono stvar, ki jo ima doma, pa ne vé za njo. Kmet si misli, ni je prida stvarí, da ne bi vedel za njo, in vzame novce. Ali v tem, ko je bil v gozdu, porodil se mu je doma sin, in to je bila tista stvar, za katero on ni védel, da jo ima. Takoj je ugenil, da óni gospod ne more biti nihče drugi, nego sam hudič. In res je bil. Nesrečni kmet povpraša duhovnika, kaj mu je storiti. Duhovnik mu pravi, naj sina Bogu obljubi. Kmet sluša dobri svet. Sin se je izučil za duhovnika in ravno je imel novo mašo peti, ko pride hudič pónj. Premeteni oče mu zavrne, da mu mora še prej prinesti iz Rima kameniten stolp. Hitro letí hudič v Rim, zadene stolp na rame in takoj se zopet vrne nazaj na Češko. V tem je sin tu-le na Višehradu odpel prvo sveto mašo in ravno je naredil zadnji križ, ko se visoko pod oblaki pokaže hudič s stolpom. Prišel je prepozno, kajti sin je bil že Bogu posvečen. Ves razkačen, da je zamudil obljubljeno darilo, tréšči stolp na zemljo, da se je kar prelomil, in tako leží tu še dan danes.“

Vinku je ta pripovedka presunila srce, kajti takoj je pomislil na usodo svojo in dejal:

„Pač srečen človek, da je še o pravem času odmaševal!“ —

Pavel ni ničesar védel, kaj se je poslednje dni godilo z Vinkom. Imel se je učiti, pa ni utegnil iti pogledat, kaj počenja. Tem bolj se je začudil, ko je danes prišel k Vladivoju in je našel vso rodovino ne-

kako prepálo. Zdenka mu je kar v jedni sapi povedala vse, in mu tožila, kako krivo si je Vinko razlagal njeno prijaznost in skrb, ki jo je imela zánj. Pavel jo je skušal potolažiti, na to pa se je hitro poslovil ter šel iskat izgubljenega tovariša svojega. Stopivši na ulice ni védel, kam bi se obrnil. Praga je velika in če človek tudi vé, kje ima koga iskati, ne bode ga vselej našel. V tem pride mimo njega mlad Poljak, ki je z Vinkom bil dober. Hitro ga Pavel ustavi in vpraša, če ga ni morebiti kje videl.

„Malo prej sem ga srečal na Karlovem trgû. Nič se ni hotel meniti; prav mudilo se mu je. Samó to je rekel, da gre na Višehrad.“

„Hvala Vam! Z Bogom!“ dejal je Pavel in pospešil korake po naznanjeni poti. Na Višehradu je zavil kar takoj na grobje in kmalu je zasledil čudnega tovariša svojega. Stal je pred visoko piramido, na kateri sta bile vsekani besedi „Božena Nemcova“ in druzega nič. Zopet „Božena,“ mislil si je Pavel in kakor, da ne bi ničesar védel, oglasi se mu prijazno:

„Zdravo, Vinko, česa tu iščeš?“

Vinko nekoliko osupne, ali hitro se potaji in pravi:

„Zamislil sem se v Boženo Nemcovo. Kako lepo se čita slovenski prevod njene „Babice!“ Reva, imela je prelepih darov, a vender je bila nesrečna na tem svetu. Tam ji je pač bolje.“

„Vinko, to ni záte. Ti si itak tožnega srca in še zmerom iztikaš, kje bi kaj našel, kar bi te še bolj žalostilo. Pustiva mrtvece in pojdiva med žive; saj sva še mlada.“

To rekši prime Pavel prijatelja za roko, in rad ali nerad, moral je iti ž njim. —

Na konci Karlovega trga je sezidal nekdaj češki kralj Karol IV. cerkev in samostan, kamor je iz hrvatskih krajev pozval nekoliko redovnikov glagoljašev, ki so službo božjo opravljali v slovenskem jeziku. Slavni kralj je mislil, da bi se po ti poti jezik slovenski najlože zopet uvédel v cerkev, kakor je bilo za svetega Metoda. Ali v burnih časih po njegovi smrti je propalo toliko lepih naprav in tudi glagoljaši so kmalu izginili iz Prage. Mestu, na katerem so nekdaj bivali, pravijo še zmerom „na Slovaněh“, ali danes se v nekdanjem samostanskem poslopji kuha pivo, a na lepem prostornem vrtu se zbirajo ljudje, da jim pri pivu in godbi mine poletni večer.

Solnce je ravno zahajalo, ko sta Vinko in Pavel stopila na vrt. Pri strani sta sedla za prazno mizo in bila sta zopet sama med seboj, kakor nekdaj v srečnih dnevih. Imela sta si toliko povedati, kolikor še nikdar ne. Vinko je vérnemu prijatelju do dobrega razkril svoje

srce in odleglo mu je. Ali kaj zdaj? Pri Vladivojevih nikakor ni mogel ostati, imel pa tudi ni, da bi mogel živeti ob svojem. Ugibala sta na vse plati, a bolj ko sta ugibala, bolj sta uvidela, da bo Vinko moral iti iz Prage. Šolsko leto je itak bilo pri kraji in prav nič ga ni zadrževalo. Ali kam naj gre? Kaj, ko bi na Dunaji poskusil srečo? Tam se je že marsikak Slovenec preril s poučevanjem, a našla bi se morebiti tudi druga podpora. Kakor se ob hudi uri časih pretrga oblak in se na nočnem nebu zasveti zvezdica, tako se je Vinku pokazalo malo, malo nade, da morebiti vender še ni vse izgubljeno. Božene pač ne bo mogel pozabiti; ali Bog vé, kaj še bo. Jaromir še ni sam svoj, in lahko se vse preobrne. Sklep je bil gotov. Godba je že davno utihnila, le tu in tam je sedèl še kak pozen gost, a na starodavnem mestnem stolpu je ura ravno odbila polunočí, ko sta se vzdignila Vinko in Pavel. —

Tretji dan potem je Pavel hitro stopal proti železnici, da ne bi zamudil odhajajočega tovariša. Na pragu kolodvorovem je že od daleč zagledal Vladivoja, ki mu miga, naj se podviza. Vinko je ravno oddal svoje stvarí, ko je Pavel prisopihal, in zdaj so vsi trije šli v čakalnico, da bi še nekoliko trenutkov bili skupaj. Malo je bilo časa, in vender je le prav po redkem komu kaka beseda prišla iz ust. Tu pozvoní v drugič. Vinku so solze stopile v oči, molčé poljubi zvesta prijatelja, seže jima v roko, in komaj, da je za slovó rekel še te-le besede:

„Z Bogom, Pavle! Z Bogom, Vladivoj! Nič mi ne zamerita! Hvala vama za vse, in če bom mogel kdaj, povrnem vama tolike dobrote.“

„Nikar tako, Vinko, saj naju vender poznaš. Ne pozabi nas čisto. Piši kaj!“ tolaži ga Vladivoj.

„Piši! Z Bogom!“ zakliče mu poslednjikrat Pavel, ko je v tretjič zazvonilo in se je dolga vrsta težkih voz jela pomikati po gladki cesti železni.

IX.

Listje je odpalo, dnevi so bili kratki, in le časih se je zjasnilo nebo in se je zasvetilo solnce, ki je le slabo grelo, kamor so se ravno uprli njegovi žarki. Tako je bilo na Vseh Svetnikov dan popoludné, ko so ljudje šli na grobe molit za rajnke svoje. Pavel sicer ni imel nikogar svojcev, ki bi v češki zemlji počival, ali šel je, da se sprehodi in da vidi ljudi. Kakor vzpomladi, našel je tudi danes Vladivojeve. Takoj jim je Vinko prišel na misli. Obžalovali so nemilo usodo, ki ga je odgnala iz Prage, in povpraševali so Pavla, če kaj vé, kako se mu na Dunaji godi. Pavel ni imel še nobenega poročila, a sklepal je iz tega, da mu ni najbolje. Tako so se menili, dokler niso prišli v mesto. Tu

se Pavel posloví in gre domóv. Stopivši v sobo, zagleda na mizi zapečateno pismo. Bilo je z Dunaja. Hitro je razpečati in čita:

„Dragi Pavle! Moja usoda je žalostna, in Bog ne daj, da bi bila podoba usodi naroda slovenskega. Naši nasprotniki nas sicer ponižujejo, da je groza, ali mi le vémo, da tako hudo še ni z nami, če tudi je Anastazij baje vso slovensko literaturo pod pázduho prinesel v dežélni zbor kranjski. Pač žalostno, da učenec prvega slovenskega pesnika ne pozná več nego dve knjižici iz literature ónega naroda, med katerim živí in iz katerega so vzrastli on in slavni predniki njegovi. Pa pustimo može, ki so očitno zatajili rod svoj. Mnogo bolj me boli, in nikakor ne morem pozabiti, kako nam je óni Poljak pri „češki kroni“ lansko zimo zaničujé očital, da Slovenci nimamo druzega, nego pesen „Naprej“ in glágolski dual. To je pač zlôba, da si je Nemec ne bi mogel izmisliti večje. Ali kaj nas ti primeri učé? Da nam treba delati in zopet delati. Narod slovenski ni velik, to je res, in sam si nikdar ne bi mogel pridobiti velike veljave v svetu; ali on ima mogočne brate na jugu in na severu in v zlogi ž njimi tudi on ni poslednji, ter je v razvoji vsega slovanstva ravno tako koristen in potreben, kakor vsako najmanjše kolesce v uri.

Pa čemu ti to pišem, saj to vse sam dobro véš. Res je! Ali vidiš, zamislil sem se v lepe dneve, ko sva skupaj bivala in nama je hitro in prijetno potekal čas v pogovorih o narodnih naših potrebah. Kako sem se veselil, da bom kdaj tudi jaz oral narodno ledino, da bom obdeloval vinógrad naroda svojega.. Pa vse zastonj! Moja usoda me neusmiljeno preganja, in razkadila se je prav vsaka nada, da bi mogel še kdaj priti do zaželenega smotra. Ljubil sem narod svoj, ljubil sem deklico tako nesebično in čisto, kakor je le kdaj kdo mogel ljubiti, vender oboje moram zapustiti. Zapustiti moram lepo slovensko domovino, „ktera zdaj ima grob komaj za nas“, kakor poje Preširen. Pa zakaj? me bodeš vprašal. Zato ker tu ne morem dalje živeti. Zaslužka je malo, in ta je slab, a druge podpore nobene. Lepa je sicer Knafljeva ustanova, ali ta je za Kranjce, a ne za Slovence. Ne bom ti pravil, koliko sem trpel, odkar sva se ločila v Pragi. Rad sem trpel, dokler je bilo kaj upanja, da bode bolje. Kar me ošine, kakor grom z vedrega neba, poročilo, da mi je umrl dobri slepi strijc moj. Mala je sicer bila denarna podpora, ki mi jo je mogel naklanjati, ali kaj je bilo to proti veliki duševni podpori, ki sem jo imel v njem. On me je budil, on me hrabril, in kadar mi je došlo pisemce, katero je on narekoval, bil sem pokrepčan, kakor da sem zaužil od kakega čudodelnega napoja. Zdaj je tudi to minulo. Zdaj sem ves potrt; polomljena so krila,

na katerih se je duh moj znal tako visoko povzdigniti. Kakor sem mrtev za narod svoj, tako sem mrtev za vzvišene ideale svoje. Ostala mi je samó še skrb, kako ohranim borno svojo osebo, dokler ne pride čas, da se tudi jaz povrnem v skupno našo mater zemljo. Hvala Bogu, vsaj te skrbí sem se rešil. Šel sem k ruskemu poslancu in ga prosil, naj me vzame med svoje. Prošnja mi je uslišana. Postal sem carski stipendijat v Peterburgu, a kadar ondu dovršim nauke svoje, dobim ruski državljan na Ruskem službo. Če se tudi nikdar več ne vidiva, ohrani me v dobrem spominu, a kadar se srečen povrneš med narod svoj, misli na lepe naše osnove v Pragi. Z Bogom! Presrčno te pozdravlja Tvoj Tebi vsegdar zvesti prijatelj

Vinko."

To je bila poslednja vest, katero sem vzprejel o blagem prijatelji svojem. Mnogo sem pozneje pozvedoval po njem, toda ves trud moj je bil brez vspeha; niti tega nisem mogel zvédeti, če je sploh še med živimi. A spomin na dragega prijatelja mi je leta in leta živel v srci in nisem se ga mogel otresti prej, da sem spisal te spominske črtice iz nepozabljivih mi dijaških let. Urednik, kateremu sem poslal rokopis svoj, spoznal je v mojem Vinku tudi svojega znanca ter mi je povedal, da je Vinko zdaj gimnazijalni profesor v malem mestu daleč tam nekje v širnih ruskih stepah na evropsko-azijski meji. Nesreča ga je preganjala tudi na tujem in v boji za vsakdanji kruh je moral pozabiti plemenitih osnov, katere je gojil dijak za narod slovenski.

Vinska modrost.

Posnetke priobčuje J. Trdina.

23. Ko se je odtekla voda, zapustil je Stražan Lovrè goro in začel po malem zopet kmetiti. Zemljišča je imel zdaj za sto graščin, ali zdelo mu se je na svetu strašno pusto in žalostno, ker je bil tako sam, brez žené, brez znancev, brez človeka, s katerim bi se mogel kaj pomeniti. Silno se je torej obveselil, ko je zagledal godca Kurenta. Povabil ga je v hišo svojo in pogostil, kar ga je najbolje mogel. Kurent ga vpraša, kako živí. Lovrè velí: Za vse drugo, hvala Bogu, prav dobro, ali toži se mi po društvu, najbolj pa po rodovini, ker nimam nì žene nì otrók. Kurent ga potolaži: V beli Ljubljani je toliko deklet, da roditelji ne vedó, kamo ž njimi. Če hočeš, pojdem précej tja, pa

jim bom zagodel tako lepo pesen, da se bodo usule vse za menoj. Pripeljal jih bom simo, da si izbereš nevesto po volji svoji. Lovrè je bil jako zadovoljen s to ponudbo in je dejal: Le hitro hodi, kajti mi samščina že preseda. Kurent se dvigne in odide. Lovrè pa je začel premišljevati, kako nevesto bi si izvolil. Modroval je tako-le: Moja žena bo mati novemu dolenjskemu rodu in plemenu. Biti mora torej taka, da mi bo rodila zdrave otroke, krepke sinove in lepe hčeri, vender pa ne smé biti niti prevelika, niti premočna. Veliko babo je že grdo videti, ljudje ji pravijo konjska smrt in se ji rógajo. Premočna pa bi me lahko strahovala in ne mara kdaj tudi otepla, česar me obvarujta sam Bog in sveti Lovrenec. Rajši bi poginil ta hip, nego učakal tako sramoto. Moja bodoča Micika ali Ančika bodi lahka kakor mlada srnica, gibčna kakor vrtalka, brza in spretna kakor na škripcih. Beli koži gre po svetu velika slava, ali jaz je ne maram. Beloličnim ne diši delo na polji, ker se bojé, da bi ogorele. Jaz pa zahtevam pridno bábnico, ki se ne bo strašila solnca in pota in nobenega posla. Tudi je beseda vseh modrih mož, da so rjavke veliko bolj trdne in zdrave, nego mehkužne belke. Na vsak način si moram dobiti zaročnico, ki bo lepo okrogla in rejena. To ugaja očem in srcu, pa je tudi koristno in potrebno. Jaz sam otrók ne morem dojiti; moral bi jim poiskati, ako ne bo baba za nič, dojníce, ali v ti samoti je ne iztaknem, če bi se stokrat na glavo postavil. Nosek bo morala imeti žena prav, prav majhen, mene je Bog preobilno obdaril. Med očmi in usti narasla mi je taka strahotna kumara, da so me hodili fantje dražit pod okno s pesnijo: Nos ima kakor kopito, — ki nikdar ni tobaka sito. Gospôdi ljubi veliko oko, jaz pa nečem, da bi bila žena moja podobna volu. Očij bo drobnih kakor brinje, ali bistrih in svetlih, ki mi bodo znale migljati in me gledati tako prilizneno in zaljubljeno, da mi bo kar srce trepetalo od rajske radosti in zadovoljnosti. Že od nekdaj gnusijo mi se usta, ki se odpirajo na široko od ušesa do ušesa kakor lésa ali podna vrata. Kakor očí in nos žene moje bodo majhna tudi njena usta, ustnice pa rudeče kakor jagode in tenke kakor papir. Večkrat sem slišal, da so taka usta rada žejna in da se jih drží grlo, ki je široko kakor rokav. Jaz pa pravim tako, da je slab mož tisti, ki ne privošči ženi svoji toliko vina, kolikor ga hoče popiti. Zdaj pa še nekaj. Nevesta mi bo prišla s Kurentom. Dekleta, ki hodijo po svetu za godci, ne morejo se šteti za svetníce, ali kaj za to? Tercijalke si niti ne želim, poštena pa je lahko tudi dobrovoljka. Treba mi bo dobro paziti in izbrati tisto, ki bo najbolj sramežljiva. Razuzdanke ne vzamem za ves svet, že zato ne, ker bi mi porodila in vzgojila cigansko

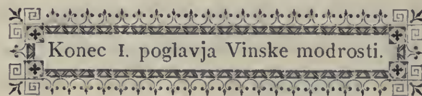
svojat, pred katero bi vsi pošteni ljudje pljuvali. Zdaj, ko sem vse potrebe in okolnosti svoje ženitve tako dobro premislil in premozgal, smem za trdno upati, da mi bo pomagal tudi Bog, ki pravijo, da Kranjca nikoli ne zapusti: če ni lačen, je pa žejen.

Stražan Lovrè se je o ti ne baš duhoviti šali veselo zasmijal in jel hrepeneče gledati proti Ljubljani. Kurent je pošteno izpolnil, kar je obljubil. Gredé gori in doli po ljubljanskem trgu privabil je s čudovitimi svojimi goslami celo vojsko deklet iz mesta, predmestja in z dežele. Ko mu se je zdelo, da jih je dovolj, napotil se je ž njimi na Dolenjsko. Godel jim je tako sladko, milo in zapeljivo, da se nobena ni domislila, da se je treba vrniti domóv. Zapazivši jih, skoči Lovrè v grmovje nad cesto, da bi jih skrivaj videl, gledal in ogledoval. Lepe so bile do malega vse, ali to mu pa ni bilo kar nič po godu, da so se stiskale tako očitno okoli Kurenta, poskakovale kakor razposajeni fantje in se široko in na ves glas smijale in grohotale. Že je začel obupovati, da si bode našel nevesto v Kurentovem krdelu, kar opazi kakih dvajset korakov zadaj deklico, ki je šla sama záse in si zakrivala desno lice in oko z robcem. Lovrè velí: Zdaj mi deklice ne bo treba več iskati. Mimo mene gre krasotica, ki je v obraz in život vsa taka, kakeršne si želim, ob jednem pa sramežljiva in boječa. Srčno stopi k nji, prime jo za roko in ji velí: Pojdi z mano, bodi žena moja! Imela boš pri meni kruha in vina, kolikor boš hotela. Dekle zakliče veselo: Kaj tudi vina?! tega se ne bom nikoli branila, ali s tabo pa vender ne morem iti. Lovrè se začudi: I zakaj pa ne? Ona se zarudí in mu zašepetá: Zato ker bi me bilo preveč sram, ko bi šla vštric. Hodi ti zmerom kakih deset korakov pred mano, saj bom dobro gledala, da se ne bova izgrešila in izgubila jeden drugemu. Tako si je dobil Stražan Lovrè nevesto in mater vsem našim dolenjskim rojakom. Ta srečna deklica je bila Ovbetova Micika, ki se je porodila v ljubljanskem predmestji. Zvedenci trdijo, da so podedovale nje dobra svojstva tudi naslednice, da so vse prave Dolenjke lahke, gibčne in spretne, v obraz rjave, majhnih očij, ust in nosa, v vedenji svojem pa ljubeznive in vselej vsaj kolikor toliko sramežljive. Z robcem si menda še zdaj rade zakrivajo desno lice in oko in tudi vinska žeja jih baje malokdaj po polnem zapusti. Ali na Dolenjsko se je doselilo in zmešalo z domačini veliko gorenjskih, ribniških in drugih slovenskih in neslovenskih ljudij, po katerih so se prvotni dežélski obrazi in nravi mestoma že močno popačili ali vsaj predrugačili. Ta narodna zmes je zakrivila, da se dobi dan danes ob Krki in Temenici dovolj velikih, močnih in nerodnih bab, v katere se človek le s težkim srcem zaljubi. Iz istega uzroka

pa se nahajajo zdaj sèm pa tam tudi take ženske, ki ne jokajo preveč, ako ne popijó ves dan niti kaplje vina. O dveh starkah se celó govorí, da ga nista še nikoli pokusili, kar sta na svetu, česar pa jaz iz prav dobrih razlogov ne verjamem.

24. Na Dolenjskem je gospodoval sila bogat grof. Imel je 30 kletij, v vsaki po 30 sodov vina, živine, denarja in zemljišč pa toliko, da jim števila sam ni vedel. Hči mu se je porodila samó jedna, ime ji je bilo Katrica. Deklica je prosila očeta, naj jo omoží. Grof privoli in ji ugane za doto vse Podgorje, z jedne strani od Save tja do Rožnega Dola, z druge od hrvatskega Samobora pa tja do belokranjskega Semiča. Njegove dobrote se itak Katrica ni mogla veseliti, kajti je izustil strašno besedo, da mora snubač, predno jo odvêde na dom svoj, pojesti vso žival, ki mu se redí v hlevih in svinjakih, v ovčarnicah, kurnikih in golobnjakih, in popiti do zadnje kaplje vse vino, ki mu leží v 30 kletih. Če ne bo mogel tega storiti, odsekal mu bo brez milosti glavo. Vsi mladeniči, bogati in revni, žlahtni in kmetiški so zaželeli lepe Katrice in rodovitega Podgorja, ali nihče se ni usodil, da bi prišel v grad in jo snubil. Dolenjci, ki se niso še nikoli za nobeno drugo reč po polnem zložili, trdili so v jeden glas, da Bog ni ustvaril človeku grla in želodca, ki bi zmogla toliko jedí in pijače. Nad Savo blizu Vač pa je živel takrat Telebánov Pongrè. Ta Pongrè je bil takov korenjak, da ga vsa vas ni mogla ustrahovati. Delal je za deset drugih, jedel za sto, popil pa za tisoč. Prav za prav so ljudje tako le govoríčili, dokaza niso imeli nobenega. On sam je trdil, da še ni bil nikoli sit in nikoli pijan, in da bi použil lahko vse, kar bi videl. Katrica je zvedela, kakov junak je Pongrè ter mu poročila, naj pride pónjo, ker ga ljubi. On se obveselí in jo gré snubit. Grofu se je grozno za malo zdelo, da bi imel kmetiškega zeta, vender mu obljubi hčer, kajti je bil uverjen, da ne bo mogel izpolniti pogoja. Ukazal je hlapcem in deklam, naj začnó za snubača kuhati, pêči, creti in točiti. Pongrè sédc. Sline so mu se cedile kar curkoma, kajti je bil od pota in vročine silno žejen in lačen kakor volk. Katrica stopi k njemu in ga milo gleda in opomina, naj napne vse svoje močí, da ne pogubí sebe, slave svoje in sreče njene. Tega Pongrétu ni bilo treba praviti. Predno se je spekel zánj drugi vol, bil je prvi že pojeden; jagenjčke, puráne in kopúne pa je prigrizoval, kakor drugi ljudje kosce kruha. Vina ni maral piti iz kupice, morali so mu prinesti kebèl, ki je jemal devet bokalov. Pol goveje čede je poručal za zajutrek, drugo polovico za predjužinek. Opoludné se je lotil prascev. Za večerjo so ostale le tri borne ovce in nekoliko gosij. Grofovo kapljico pa je pocèdil, da ni

vedel kdaj. Nobena rupa ne požira tako hlastno vode kakor je požiralo njegovo viteško grlo potoke vina, s katerimi bi se bila napojila lahko vsa dolenjska krájina. Ko je oglodal vse kostí in si oblizal prste, zamašil se je z ajdovim otepom, potem pa sédel s Katrico v kočijo in vriskaje pognal konje proti Podgorju. Grof se je strašno jezil, da je izgubil hčer in Podgorje in dobil za zeta robatega Vačana. Zbral je veliko vojsko biríčev in hlapcev in jo poslal za kočijo, da bi Pongréta ubili. Ko zagleda Katrica preganjalce, jela se je ihtiti in javkati: Gorjé nama, še danes bova oba mrtva, ti od meča grofovih hlapcev, jaz pa od neskončne žalosti, da te bom izgubila. Poglej, vojska je že pod klancem, skoraj bo naju došla. Pongrè velí smijé se: Preljuba žena, ne boj se! To rekši izdere zamašek in zdajci bruhne iz njega velikansko jezero, ki zalije in utopi vso vojsko grofovih hlapcev in biríčev. Srečno sta dospela ženin in nevesta v svoje Podgorje. Tamo si je sezidal Pongrè v goščavi vas, ki se imenuje v spomin njegov še dan danes Pángreč-Grm. Njegovi nasledniki so naši krepki in pošteni Podgorci. Kakor njihov ded slové tudi oni, da so najboljši jedcì in pivci, ob jednem pa tudi najpridnejši in najjeklenejši delavci na vsem Dolenjskem.

Drobtine za slovenski slovár.

Spisal Davorin Nemanič.

Zdaj, ko se ureja slovensko-nemški slovár in se je nadejati, da bo mogel kmalu ugledati svet, a želeti je, da bi pokazal svetu, kolikor mogoče vse besedno bogastvo jezika našega, zdí se mi, da bi bilo dobro, ako bi óni prijatelji naše stvarí, ki nabirajo in hočejo še nabirati novih besed za slovár, gledali ne samó na to, da naberó novih besed sploh, ampak da bi zapisovali tudi take sicer sploh znane besede, katere imajo po njihovih krajih kakšen drugačen, širji ali ožji pomen, kakor v navadnem književnem jeziku in med narodom drugod, in da bi se posebno tudi obzirali na sinonimiko in na cele lestvice in skupine izrazov, ki jih ima narod za predmete in pojme, kateri stojé v kakšnih medsebojnih odnošajih i. t. d., tako n. pr. na razne izraze, nominalne in verbalne, ki jih ima narod za razne bolezni, duševne in telesne, za razna poljska in druga dela, razno orodje i. t. d.

Na ta način bi se mnogi nabiráč še marsikakšne besede laže domislil ali pa jo s povpraševanjem med narodom laže zasledil, kakor če bi samó tako brez reda in osnove razmišljal ali pa čakal kakšnega srečnega slučaja, da zvé še katero novo ali menj znano besedo. In take skupine besed bi se mogle tudi po naših časopisih, menda najbolje v „Zvonu" in „Kresu", objavljati *); tako bi se še marsikdo, čitajoč take zapiske, mogel domisliti, kako to in óno pri njem drugače imenujejo, mogel bi si te različne besede iz svojega kraja zapisati in ž njimi obogatiti novi slovár.

Za primer takšnih skupin hočem jaz navesti óne besede, ki jih imajo Beli Kranjci, vsaj okoli Metlike, za temporalno udaljenost od sedanjosti, ‚d e n e s' (in ‚n o c o j') in ‚l e t o s'. Za te razmere imajo namreč Beli Kranjci izraze nekoliko drugačne nego sploh drugi Slovenci in naši pisatelji, potem pa so oní v ti točki sploh tudi za jedno stopinjo bogatejši, nego naš narod drugod, bogatejši dakako v tem zmislu, da oní večkrat lahko z jedno sámo besedo rekó to, za kar je treba drugim dveh ali še več besed. Drugi Slovenci namreč morejo sploh, kolikor je meni znano, z jedno besedo imenovati le udaljenost za dva dni, dve leti, a Beli Kranjci pa tudi za tri dni, tri leta. Te besede so razven jedne sáme (doli z * označene) izjeme take, da se izrazu za udaljenost v preteklosti 1. reda dodá za udaljenost 2. reda spredaj predlog p r e d ali (zarad sledečih glasov) p r e, za udaljenost 3. reda pa p r e k o in izrazu za udaljenost v prihodnjosti 1. reda ravno tako za udaljenost 2. reda č e z, 3. reda p r e k o. Po tem se imenuje udaljenost od

a) d e n e s:

α) v preteklosti: 1. š č e r a j, gestern: adj. ščeranji, a, e, 2. p r e š č e r a n j i m, vorgestern: adj. preščeranji, a, e, 3. p r e k o š č e r a n j i m, vor drei tagen: adj. prekoščeranji, a, e; β) v prihodnjosti: 1. j u t r i, morgen: adj. jutrnji, a, e, 2. č e z j u t r i, übermorgen: adj. čezjutrnji, a, e, 3. p r e k o j u t r i, über drei tage: adj. prekojutrnji, a, e.

b) l e t o s:

α) v preteklosti: 1. l a n i, voriges jahr: adj. lajnski, a, o, 2. p r e d l a n i, vor zwei jahren: adj. predlajnski, a, o, 3. p r e k o l a n i, vor drei jahren: adj. prekolajnski, a, o; β) v prihodnjosti: 1. k l e t i, nächstes jahr: adj. —, 2. p r e k o k l e t i*, über zwei jahre: adj. —, 3. (č e z t r i l e t a*, über drei jahre).

*) Prav radi odpiramo list svoj takim razpravam, ker smo prepričani, da vsi jezik svoj še premalo poznamo in da samó prekratkovidni ali presamosvestni ljudje morejo Slovencem očitati „furor philologicus". Ured.

Slični so tudi izrazi za večer dotičnega dné, toda samó z obzirom na preteklost: 1. snuči, gestern abends: adj. snučkanji, a, e, 2. presnuči ali presnučkanjim, vorgestern abends: adj. presnučkanji, a, e, 3. prekosnuči ali prekosnučkanjim, vor drei tagen abends: adj. prekosnučkanji, a, e; a za večer prihodnjih dnij se govorí le: jutri večer, morgen abends, čezjutri večer, übermorgen abends, prekojutri večer, über drei tage abends. Za jutro pa imamo takšen prost izraz samó z obzirom na juteršnji dan: zajtra, morgen früh; sicer pa se govorí le: ščeraj, preščeranjim, prekoščeranjim jutro in čezjutri, prekojutri v jutro.

Sem spadata tudi še izraza za najbližjo preteklost in prihodnjost, namreč za denašnje jutro in denašnji večer, t. j. davi, heute früh: adj. davešnji, a, e, in drevi; heute abends: adj. drevešnji, a, e; toda pomniti je, da že sáma narava teh časovnih razmer ne dopušča, kadar govorimo le z jedno obliko katerega glagola, vezati obé té besedi skupaj. Vsi ti izrazi rabijo namreč samó z obzirom na neposredno sedanjost govornika ali pisatelja, t. j. jedino z obzirom na ‚denes' (in ‚nocoj') in ‚letos' ter označujejo jedino (če ne absolutno, vender vselej) relativno preteklost ali prihodnjost, in se zato tudi vežejo jedni samo s perfektom (n. pr. davi smo pokosili), drugi samo s futurom (n. pr. drevi bomo domóv vozili), nikoli pa ne nobeden s prezentom (razven se ve da tedaj, če ima prezentna oblika po naravi glagola futuralno značenje). Čisto nenaravna pa in zato čisto pogrešna bi bila zveza ‚od davi do drevi' (n. pr. dela ali delal je ali delal bo od davi do drevi), kakor je že nekdo pisal in stoji pogrešno tudi v Wolfovem nemško-slovenskem slovarji s. v., ‚Früh', ali zveza ‚od včeraj do jutri', ‚od lani do kleti', in sicer nenaravna in pogrešna zato, ker bi stiskala preteklost in prihodnjost skupaj v jedno in isto dobo, bilo v sedanjost ali preteklost ali prihodnjost. Za nemški ‚von früh bis abends' imamo samó ‚od jutra do večera'.

Drugače je to pri izrazih za sedanjost: ‚denes', ‚nocoj' in ‚letos', katerim je pojem tako širok, da tu že razločujemo tudi začetek, tečaj in konec te relativne sedanjosti. Zato tudi vežemo te prislove, ako govorimo početkom dneva (zjutraj), noči (zvečer) ali leta, s futurom (n. pr. denes, nocoj ali letos bomo veseli); če govorimo čez dan sam ali čez noč ali leto, vežemo jih s prezentom (n. pr. denes, nocoj ali letos nam je dobro), in govoreč koncem dneva (zvečer), noči (zjutraj) ali leta rabimo jih s perfektom (n. pr. denes, nocoj ali letos smo bili srečni); in razven tega govorimo ‚nocoj' tudi že čez dan, in sicer o noči pretečeni in o prihodnji (‚nocoj sem dobro spal' in ‚nocoj bomo plesali').

Omeniti hočem tukaj še samó to, da je za nedoločeno, nekaj dnij od ‚denes' udaljeno preteklost posebno pri Belih Kranjcih stalen izraz ‚ondan' ali še bolj navadno ‚to ondan', neulich, hrv. onomadne.

Novejši pisatelji ruski.

Piše dr. K. Štrekelj.

II.

Iván Sergêjevič Turgénev.

(Konec.)

Prototip takega razumnega človeka je že pohvaljeni fabrikant Sólomin, katerega slika Turgenev kot nekakega ruskega Schultze-Delitscha. Paklín pravi o tem ponižnem in dobrem moži: „Sólomin! Temu se godi izvrstno! On se je znal izborno izkopati iz zadrege. Prejšnjo fabriko je popustil in s sabo vzel najboljše ljudí. Zdaj hoče imeti svojo, dasì malo fabriko — tukaj v Permu, — osnovano na arteljski podlagi. Ta bo svojo stvar lepo opravil! On ima fino in ob jednem trdo butico! To je — cel mož. Posebno pa ne nastopa kot nenaden zdravnik družtvenim boleznim. Kak narod smo pač mi Rusi? Vedno čakamo, da li ne pride od nekod nekaj ali nekdo ter nas nenadoma ozdravi in odstrani vse naše napake, kakor slab zob. Kdo bo ta čarovnik? Darvinizem? Selo? Arhip Perepentev? Vojska z zunanjimi državami? — Bodi si, kdor hoče, le zob venkaj!! — Ali to ni nič drugega, nego lenoba, slabóst, oskodnost mislij! — Sólomin pa ni takov; ne, on ne dere zób — on je cel mož!"

Sicer pa so tudi v tem romanu možje mehki, kakor pri Turgenevu sploh. Če izvzamemo Sólomina, je jedini Sipjagín nekoliko trdna in simpatična prikazen; ali vse drugo je — preženske in podlo. Tu imamo ničemurnega dva in dvajsetletnega Kisljakova, neznosnega blebetálca, ki se igra z najvišjimi problemi življenja; tu je bogati kupec Goluškín z grdim osépičnim obrazom in svinjskimi očmí, ki je napolnil hišo svojo z zajedalci, samó da bi se prikupil narodu. Ko pa ga prime policija, nosi se kakor deček, vrže se sodníkom pred noge in sramotno izdá tovariše svoje. — Nasprotno pa ima Marijana mnogo moškega na sebi ter se v tem oziru vredno vzporeja s Heleno in jednakimi Turgenevljimi junakinjami.

Ne moremo kaj, da ne bi omenili še nekih drugih zanimivih posamnostij in posebnostij tega romana; pred vsem se spominamo častitljevega parčka Fomuške in Fimuške, ki tudi v novi dobi živita idilično mirno življenje davno preteklih časov. Spomina vreden je zavoljo resničnega pripovedovanja popis Neždanovljega samomora, in ne menj zanimivi so literarni poskusi Neždanovlji, v katerih se nam kaže pravi romantik. Njegovo pesen „Spanje“ hočemo v slovenski prozi podati: „Davno že nisem bil v predragi domovini . . . in vender nisem našel, da bi se bila posebno izpremenila. Isti pokoj brez življenja, pameti, razuma! Tukaj poslopja brez strehe, tam podrtija in nesnaga, smrad in uboštvo, otožnost in dolgčas! Tudi v narodu sem našel isto robsko mišljenje . . . Prost je sicer zdaj kmet in vender — ni mu bilo to v blaginjo: mrtvo in medlo visí mu svobodna roka nizdoli. Res, vse, vse kakor prej . . . Le v tem smo presegli Evropo, Azijo, ves svet . . ., da tako strašno spanje ni nikdar objemalo še nobenega naroda! Da, vsi na okrog spé: na vasi in v mestu, na vozeh in saneh, po noči in po dné, sedèč in stojèč . . . Spí kupec, uradnik, vojak, v dežji in soparni vročini, naslanjajoč se na puško! Tat spí, sodník — in se nikdar ne naspi! Kmet spí, ko orje, ko žanje, v vseh stališčih; in očetje in matere spé in vsa hiša in celó tisti spí, ki tepe druge in ki je sam tepen! Le krčma ne spí — in v rokah držeč kozarček, z glavo naslonjena na severni pol, z nogami na Kavkáz, tako spiš trdno ín brez odmora, o domovina, sveta Rusija!“

Že „Očetje in sinovi“ so napravili veliko ropôta in šuma, kateri se je še povekšal, ko je izšel „Dim“. Ko je pa zagledala beli dan „Novina“, počeli so pisatelja direktno napadati, obrekovati, zasmehovati. Nekateri so izkušali dokazati, da ne riše dovolj zvesto in objektivno; ali on se ni laskal nì očetom, nì sinovom, nì starini, nì mladini in ker so ga ti napadi užalili, ni pisal več odslé povestij o socijalno-političnih problemih, dasì so ga v l. 1879. in 1880. slavni sprejemi v St. Peterburgu in Moskvi obilo odškodovali za storjeno mu krivico. Moskovskim studentom je v taki priliki l. 1879. rekel: „Pisatelju začetniku je simpatija mladine, njegovih sovrstnikov, se ve da jako draga, kajti ona je njegova trdna podpora; ostarélemu pisatelju pa, ki hoče že zapustiti polje delavnosti svoje, je tako sočutje — odkritosrčno povem — največje plačilo, po katerem ne smé več česa drugega želeti. To sočutje mu dokazuje, da življenje njegovo ni prešlo zastonj, da njegovo delovanje ni bilo zastonj, da je obrodilo sad svoj.“

Misticizem, kateremu se je bil Turgenev udal že v „Vizijah“, „Psu“ in nekaterih drugih manjših novelističnih delih, zapazujemo po-

sebno v poslednjih njegovih spisih, ko je bil že poslal med svet „Novino“. Snovi temu misticizmu so različne: zdaj se bavi s spiritizmom, magnetizmom, hipnotizmom, zdaj zopet z verskimi halucinacijami in drugimi nepravilnimi izrodki človeške fantazije; pa tudi tukaj opazujemo, da so se mu najbolj posrečile tiste povesti, ki se oslanjajo na verovanje préprostega ruskega naroda. To spričuje najbolj „Povest očeta Aleksêja“. V nji nam pripoveduje vaški duhovnik, potrt in „ubit“ človek, da mu je od vseh osmih sinov ostal jeden sam, in še ta je bil slabotnega zdravja. Še ko je bil majhen, bil je vedno zamišljen; nekdaj v gozdu je imel čuden privid: prikazal se mu je namreč zelen starček ter mu dal čudnih léšnikov. Kasneje je studiral seminar, ali tudi zdaj ga ni otožnost in zamišljenost skoraj nikdar zapustila. Napósled se odloči, da bo studiral na univerzi, dasì oče tega nikakor ni pričakoval. Ali tam se mu je duša še bolj zmračila in naposled popusti ves obupan učenje ter pride domóv. Revežu se je vedno pozdevalo, da vidi hudiča in se ga ne more rešiti. In te prikazni ne more zapoditi od njega nì očetova molitev in blagoslovljena voda, nì družba omikane, dobrosrčne ženske Marte Savišne. Vender ga napósled pregovori oče, naj gre ž njim na božjo pot k sv. Mitrofaniju v Voronež. In glej, tam ga v resnici že zapusti njegov ostudni tovariš. Ko pa pristopi k obhajilu in je že imel hostijo v ustih, prikaže se mu hudič iz nova ter mu ukaže, naj izpljune in potare hostijo, kar on tudi storí. S tem naredi smrten greh, kateremu ne upa odpuščenja; zato je ves obupan in v tem obupu tudi umrje! Ta zanimiva novelica se odlikuje s čvrstim risanjem starega čestitljivega popa in se bere kakor kaka narodna pripovedka.

L. 1877. izdá Turgenev „Sanje“. Nejasnost in skrivnost te povesti človeka jako čudno gane. Kaže se nam tukaj mlad mož, kateri se najrajši potika po samoti in je vedno zamišljen. Dozdeva se mu, kakor bi iskal očeta svojega. Mati njegova namreč ravná ž njim jako čudno: zdaj ga grdó sovraži, zdaj zopet ga obsipa z ljubeznijo. Iz tega máterinega vedenja uvidi, da mora biti med njima nekaj skrivnostnega, kar ju loči. Ker vedno o tem premišljuje, porodé se v njem omenjene sanje, da išče očeta svojega, in res ga v neki osebi tudi zasluti. Ko govorí ž njim v kavarni, presune ga nekako čudno. Prišedši domóv zvé, da je mati obolela, ker jo je jako vzburil obisk nekega neznanega moža. Kakor mu ga opišejo, ta mož ne more biti nihče drug, nego znanec njegov iz kavarne, v katerem je slutil očeta svojega. Zdajci mu povè mati, da bi si olajšala svoje srce, da je on prišel le za to na svet, ker jo je nekdaj tisti skrivnostni mož posilil. Ali zdaj se

sledovi prikazni njegove naglo razgube: le na morskem bregu dobí se še truplo njegovo, ko je bil utonil. — Ker pisatelj ne kaže svojih postav v popolnoma jasnem svitu, ampak v nekakem sómraku, mora bralec tako rekoč tavati od postave do postave in razmere med njimi more le prilično ugeniti. Res je, da je tako duh njegov pri branji vedno napét, vender se ne dá tajiti, da ta nejasnost mnogo škodi jednoti, in s tem tudi lepoti vse povesti. — To oskodnost, ako smemo ta izraz rabiti, kažejo tudi druga poslednja dela pesnikova, izimši morda „Odlomke iz spominov svojih in tujih“. Tukaj nam riše namreč pisatelj s prejšnjo svojo mirno in dobrodejno jasnostjo dobo svoje mladosti, katero je že tako mnogostranski obravnaval v „Lovčevih zapiskih“ in drugih delih. Pred nas stopajo zopet starodavne postave ruskih vlasteljev: Telegin in „nebeško neumna“ njegova soproga Melanija Pavlovna.

Ali take jasnosti pogrešamo zopet v naslednjem znamenitejšem delu: „Pesen zmagoslavne ljubezni“. L. Pietsch pripoveduje to-le: Ko je bil l. 1881. Turgenev zopet doma na posestvu svojem Spasskoe Lutovinovo, najde v stari knjižnici deda svojega bukve Boccacijevih novel, katere je pridno prebiral. Pritrditi si je moral, da je oblika v „Decameronu“ pravi vzgled, kako naj se pripoveduje. Uvidel je tudi, da tem menj more prenašati pojetično cvetočo opravo, refleksije, duhovite misli, lepo obrisane in zvenéče perijode, — čim bolj se stara. Zato je ukrenil poskusiti, da bi tudi sam kedaj pripovedoval s tisto visoko preprostostjo, s katero se ravno odlikuje sloveči italijanski novelist. To je storil v imenovani „Pesni zmagoslavne ljubezni“ , novelici, katera se prikupuje s svojim preprostim, najivnim pripovedovanjem. Vender pa se razločuje od starih novelistov s čudovitim čuvstvovanjem, po katerem postanejo vse osebe in stvari nekoliko motne in nestalne, naj jih je pisatelj še tako živo narisal. Vsebina je v kratkem ta-le: Slikar Fabij in muzik Mucij, dva prisrčna prijatelja, zaljubita se oba v Valerijo, katera prepustí materi svoji, naj ji ona izvoli izmed njiju moža. Mati se odloči za Fabija. Ker Mucij neče motiti sreče prijatelju svojemu, gré na tuje popotovat in pride celó v Azijo. Črez nekaj let se vrne, ves izpremenjen in s čudnimi navadami. Njegovo skrivnostno bistvo naredí na Valerijo nenavaden vtis; posebno pa jo premaga neka melodija, ki jo Mucij igra in imenuje pesen zmagoslavne ljubezni. Po noči jo obidejo strašne sanje, tako si vsaj ona misli; v resnici pa se je v spanji kakor mésečnica sešlà z Mucijem in s tem postala sta oba kriva. Ali kazen se kmalu zvrši. Fabij, kateri je neko noč bdel, vidi, kako se Valerija v meséčnem

svitu spravlja iz sobe. On hiti na vrt, kjer vidi, kako gre Valerija k Muciju. Divja besnost mu nauda srcé, da potisne Muciju bodalo v prsi. Ali malajski sluga ga na videz zopet obudi v življenje, kako, ni povedano. — In ravno s tem, ker se vse nekam fantastično razkadí, vedel je Turgenev vso skrivnost še bolj povišati. Posebno lep je prizor, ko pride Valerija k Muciju: vse je tako deviško in brez vsake náslade zakrije vso realnost nekak mističen ovoj. S to novelico je pokazal Turgenev izvrsten talent, kako zna bralca prenesti iz puste sedanjosti v fantastično, pravljično-čarobno starodavnost.

To novelico je spisal Turgenev zopet v svoji domovini, katero je po stari navadi tudi l. 1881. obiskal za nekaj tednov, da se tam z nova pokrepča. Omenjenega leta jo je videl, žalibog, poslednjič. Preživel je tam nekaj veselih in srečnih dníj v občevanji s svojimi prijatelji, posebno z grofom L. Tolstim in pesnikom Polonskim. Ali kmalu po svoji vrnitvi v Pariz je moral leči in ni več vstal. Dasi je silno trpel, vender ni prekinil svojega literarnega delovanja. L. 1882. pošlje uredništvu „Vêstnika Evropy“ zopet več rokopisov, med temi novelico „Obupanec“, svoje „Pesni v prozi“ in „Klaro Miličevo“. Oglejmo si natanše „Pesni v prozi“, katerim je sam nadèl naslov „Senilia“. V njih nam podaje duhovite, mnogokrat presunljive domišljaje, kateri so večinoma ne samó velike estetične vrednosti, ampak posebno pomenljivi za Turgenevelj značaj in mišljenje njegovo. Velik vspeh so dosegle v Nemcih, kjer so v dveh mesecih izišle nič menj nego tri preloge; pa tudi v druge jezike so bile kmalu preložene. Neruska kritika jih je hvalila na vso moč, najbrž zato, ker so ji bila prejšnja Turgenevlja dela premalo znana. Med ruskimi kritiki oglasilo se jih več proti ti brezmerni hvali, posebno Obolenskij (Krasov). Najbolj so kazali na nejasnost teh domišljajev; tudi se v njih večkrat nahajajo stvari, ki po nikakem ne spadajo v pesen, bodi si ta tudi v prozi zapeta. Ali — ime je dim; bodi kar bodi, nihče ne more tajiti, da je v nekaterih teh slikah — katere je od l. 1878—1882. napisal Turgenev, da bi jih pozneje kako uporabil, skrita čista, v srce sezajoča pojezija. Imenujmo le n. pr. „Vas“, „Starko“, „Mašo“, „Lazurno cesarstvo“, „Ruski jezik“. Mnogo teh domišljajev hrani v sebi pikro satiro ne le proti ruskim razmeram, ampak sploh proti človeškim slabostim, posebno novodobnim. Med najlepšimi pa se mi zdi „Veselica pri Najvišjem bitji“:

„Nekdaj se zmisli Najvišje bitje, da bi napravilo veliko veselico v svojih lazurnih sobanah.

Vse ženske čednosti so bile povabljene v gostí. Samó ženske čednosti . . . moških se ni vabilo . . . samó ženske.

Zbralo se jih je prav dosti — velikih in malih. Male so bile prijetnejše in ljubeznivejše od velikih; ali vse so se zdele zadovoljne — in uljudno so se pogovarjale med sábo, kakor se pristoja bližnjim sorodnicam in znankam.

Ali glej, Najvišje bitje zapazi dve prekrasni gospé, ki sta si bili popolnoma neznani, kakor se je videlo.

Gospodár prime jedno teh gospíj za roko ter jo odpelje k drugi:

„Dobrotljivost!“ — reče in pokaže na prvo.

„Hvaležnost!“ — pristavi potem in pokaže na drugo.

Obe čednosti se neizrečeno začudita: odkar svet stoji — in ta stoji že davno — srečali sta se prvikrat.“ —

Poslednje znamenitejše delo našega pisatelja je že omenjena novela: „Klara Miličeva“, ali kakor jo je hotel pisatelj iz prva imenovati „Po smrti“. V nji obravnava Turgenev najtežje psihološke in metafiziške probleme, samó s tem namenom, da bi iž njih mogel bolje spoznavati svet, ljudi in človeško dušo na njenih fantastičnih blodnjah. Povod ti povesti — vsebino je ta list že lani podal („Lj. Zv.“ III., 335) — bila je nagla smrt neke na Ruskem jako obljubljene gledališke igralke, katera se je na odru ostrupila. Tako umrje tudi Klara Miličeva. Vést o njeni smrti vzbudi v mladem moži Aratovu velik nemir, ker ta sluti in spozna, da je ravno on sam kriv te nesreče. Vroče hrepenenje po mrtvi ljubici prevzame vse njegovo mišljenje; zdi se mu, da jo vidi poleg sebe, da jo objema. Zamaknen je v njeno podobo in ko ga zasači smrt, zasijeta sreča in zadovoljnost z njegovega obraza! Zanimíva je ta novela zavoljo tega, ker ostane mojster naš navzlic mnogim fantastičnim črtam še vedno na resničnih tleh, pa tudi zato, ker se nam kaže v nji moderno življenje rusko.

Ni se čuditi, da se je Turgenev poslednji čas v spisih svojih pečal s smrtjo; saj ji je bil že tako rekoč zapisan. Vender mu bolezen tudi pozneje duha ni tako omamila, da bi mu branila, baviti se z raznimi umeteljniškimi in literarnimi vprašanji. V glavi svoji je že imel načrtan nov obširen roman in več drugih stvaríj. Ali večno ležanje ga je zadržavalo, da bi načrt svoj napisal in ugladil. Sicer pak je tudi tako še vsak dan kaj narekoval gospé Viardotovi v francoskem jeziku; nekaj dnij, predno je umrl, dovršil je še črtico: „Požar na morji“. („Lj. Zv.“ IV, 126) in ravno pred smrtjo je še odposlal dve pismi; jedno od teh je bilo pisano grofu Levu Tolstemu. V njem pravi Turgenev, da zmatra Tolstega za prvega evropskega romanopisca, kar jih sedaj živí, ter ga prosi, naj pridno dalje piše in goji posebno roman.

V njegovem letovišči Bougivalu odreši ga napósled 3. septembra lanskega leta smrt bridkega trpljenja. V Parizu se je blagoslovilo truplo v ruski kapeli in se potem prepeljalo v St. Peterburg, kjer se je slovesno pokopalo 9. oktobra na Volhovskem grobišči. K ti žalostni slovesnosti je prišlo nad dve sto deputacij, zastopajočih literaturo, umeteljnost, znanost, tisk, univerze, šole in razna društva ter s tem pokazalo, kako cenjen je bil pokojni pisatelj pri vseh, ki delujejo in se boré za omiko in človeške pravice. Velikanske vence je poslala celó Sibirija, Osrednja Azija in mogočni Kavkaz!

* * *

Kakšen pomen ima in kako stopinjo zavzima Turgenev v ruski in sploh svetovni književnosti? To so težka vprašanja, katerih dandanes rešiti še ne gre, ako se v sodbi svoji nečemo prenagliti, in prepustiti jih moramo zatorej kesnejšim literarnim historikom. Gotovo je to, da Turgenev v karakteristiki in dijalogu dandanes jeden največjih mojstrov. Pa tudi to se ne dá tajiti, da je med vsemi novejšimi pisatelji za razvoj in oliko ruskega jezika na podlagi narodnega govora storil — največ!

Že iz samih spisov, posebno iz „Pesni v prozi“, dá se razvideti, kako dobrosrčna, prijazna je morala biti nrav njegova. Gledé te strani pa se je ne le v ruskem, ampak tudi v drugih jezikih pisalo o njem mnogo, in povsod se je kazalo, da je Turgenev tak pesnik, ki ne vzpodbuja samó posredno s svojimi spisi, da bodi človek dober in blag, ampak da se je tudi sam v resnici, v življenji, držal tega zlatega načela. Ako prebiramo vse te mnogoštevilne in precèj obširne sestavke, smemo pač po pravici porabiti pomenljive, največjo hvalo obsezajoče besede, katere je on sam napisal v spomin prijatelju Bêlinskemu, tudi o njem in reči:

„*Čelovêk on byl!*“

Opomnja. V ta spis se je vrinilo nekaj neljubih tiskovnih napak, katere naj blagovoli prijazni bralec popraviti: 107^{4}: Lermontovlja, beri: *Lermontova* — 107^{11}: take, beri: takó — 108^{22}: Avtorito beri: *Avtoriteto* — 108^{24}: strogi sodniki, poprej, beri: *strogi sodniki, da je treba poprej* — 109^{19}: Polevojev, sovražnik Grebenka, beri: *Polevojev sovražnik, Grebenka* — 109^{34}: Panejev in Ksarion, beri: *Panajev in Visarijon* — 110^{3}: Ali, beri: „*Ali* — 110^{20}: Pisarjev.*), beri: *Pisarjev.**)“ — 175^{7-8}: pisani so bili, beri: *pisane so bile* — 238^{20}: Če, beri: *Le* — 298^{3}: strahovitih, beri: *strahovih* — 298^{10}: izvrstne, beri: *izvrstni* — 364^{23}: naše fasone, beri: *naše favne* — 365^{8}: pregnati, beri: *preganjati* — 492^{5}: dalnje, beri: *daljne* — (ta adj. je postal iz *dalja* + ĭnŭ) — 492^{32}: spomin, beri: *opomin*. — Druge manjše pogreške, če so n. pr. kje izpuščene ali prestavljene ločnice, popravi vsak sam.

Gospod Janez.

Novela. Spisal Janko Kersnik.

VI.

(Konec.)

Gosto listje mu je šumelo pod nogami, ko je stopal po klanci proti grádu ter skozi vejevje visokih kostanjev upiral svoj pogled v mala, v večernem solnci blesteča se okna.

Za trenutek se mu je dozdelo, da vidi v jednem — Heleno, in vsa kri mu je silila k srcu. Toda zmotil se je bil.

Pred gradom ga je pozdravil Nero z glasnim lajanjem, in stari vrtník se je prikazal izza ogla. Povedal je, da gospoda ni doma. Sodník se skoraj ni drznil, po drugih vprašati; toda óni je sam pristavil:

„Gospa baronica pa so gori!“

„Torej, oglasite me!“

„I, saj ni treba,“ menil je vrtník dobrovoljno. „Pri prvih vratih na mostovži potrkajte.“

Vran se je nasmehnil in šel, kamor mu je bilo svetovano. Stopil je v sobo, v katero ja je bil z Janezom privel baron Milde pri prvem njijinem pohodu; pa tu ni bilo nikogar; iz sosedne sobe se je čula godba na klavirji.

Nero, ki je bil šel za sodníkom, tekel je tja, in v tem je že prenehala igralka — Helena.

„Kaj pa je — Nero? Od kodi si pa ti prišel?“ dejala je ter osupla vstala, čuvši korak v prednji sobi.

Toda v vratih je že stal sodník.

„Vi, Vi ste?“ vzkliknila je baronica in temna rudečica ji je silila v lice.

„Ubogal sem Vas!“ dejal je Vran v vidni zadregi, a takoj ga je bilo sram teh afektiranih besed.

„Pridite, pridite,“ hitela je ona ter šla pred njim skozi drugi dve sobi v mali svoj salon. Ta je bil v južnem oglu grada in zahajajoče solnce ga je razsvetljevalo s svojimi rudečimi žarki. Iz okna pa se je videlo po dolini na dolgo, belo cesto.

Sem prišedši se je obrnila Helena zopet k sodníku; obraz njen je kazal navadni veseli izraz in tudi prejšnja rudečica je bila izginila.

Molčé je ponudila z roko sodníku nizek naslanjáč, sama pa je séla k oknu.

„Naj se li izgovarjam?“ dejala je potem hlastno. „Pa, saj me niste krivo umeli, ali — celó sodili po mojem pismu?“

„Jaz sem si tolmačil vrstice tako — da želite govoriti z menoj . . . .“, zavrnil je Vran s poskušano hladnokrvnostjo.

„Tako je! Govoriti hočem, moram z Vami; — zadnjič to ni bilo mogoče“.

Igrala se je s sviljenim svojim robcem ter zrla na pol v stran skozi okno.

Vran ni védel besedice na to. Dvakrat, trikrat si je obrisal pot s čela, in ni se drznil ozreti v lepo ženo. Vse drugo, še skoraj radost se ga je lastila, a vsa nekdanja bolest bila je pozabljena.

„Ali smem govoriti o — nekdanjosti?“ vprašala je ona po kratkem molku in uprla vánj svoje velike, temne oči; roki pa je pritisnila skleneni k prsim.

„O nekdanjosti?“ ponovil je sodník mehanično ter zrl na tla.

„Da, da,“ hitela je baronica, „ločila sva se — ločila sem se od Vas tako, da me spomin na to boli in peče, odkar se je ono zgodilo. Kaj ne, da sem odkritosrčna?“

Peter se je pikro nasmehnil, ali ona ni pazila na to.

„Oj, jaz sem bila že kaznovana za vse to, prehudo kaznovana; v naši hiši ni sreče! Na videz, da, da — smo srečni in imamo, česar si želimo, pa vender . . .“

Solze ni bilo v njenem očesu, toda glas se ji je tresel in Petru je sezal globoko v srce.

„Kaj hočete?“ vprašal je poluglasno.

Mislil si je, da ga bode vprašala, ji li odpušča nezvestobo. Pritrdil bi bil iz vsega srca, saj mu je bila vzplamtela zopet vroča ljubezen do nje, taka, ki vse odpušča in ki vse pozabi — tudi poštenje svoje.

Pa tega ona ni vprašala.

„Ste li pozabili náme?“ zašepetala je ter zakrila obraz z rokama.

„Nikdar, nikdar — Helena!“ vzklikne on, stopi burno pred njo in ji sname roki z lica.

In ona mu je pustila. Potegne jo na lahko k sebi, objame in poljublja jo, kakor pred leti, ko je bila še nevesta njegova, ko je daleč, daleč tam slovó jemal od nje, v nemški njeni domovini. Pa sedaj ni mislil na to, da je ona — žena druzega.

„Me li še ljubiš, Helena?“ vprašal je.

Odgovorila ni, toda oklenila se ga je okoli vratú, in gorak poljub njen povedal mu je več, nego zgovornost vsega svetá. —

Mrak je bil že legel na zemljo, toda ona dva sta sedela pri oknu, drug poleg druzega, ne da bi pazila na bližnjo noč; v tem tudi nista čula, da je po klanci navzgor naglo pridrdral vozič ter obstal pred gradom. Tudi koraka po mehkih preprogah sprednjih sob nista čula — toda v tem je stopil že nekdo v mali salon.

Pred njima je stal — župnik Janez.

Baronica je izpustila sodníkovo roko ter plaho planila kvišku; a prepozno je bilo. Župnikovega bistrega očesa ni bilo mogoče várati. Pa sam je bil bolj prestrašen, nego ona dva. Izpregovoriti ni mogel besedė.

„Za božjo voljo! Kaj je — kje je baron, kje je mož moj?“ vzkliknila je po prvem hipu Helena.

„Vi morete še povpraševati po njem?“ zavrnil je župnik skoraj srdito.

Helena je hotela ponosno dvigniti glavo in ostro odgovoriti; toda pred Janezovim pogledom je povesila oči. Pa slutnja, da se je nekaj zlega zgodilo, premagala je takoj vse drugo.

„Kaj je z baronom?“ vprašala je iz nova, a sedaj trdo, skoraj zapovedujoč.

Janez ni imel volje takoj odgovoriti. Ustni je stiskal in srpo ogledaval ona dva.

„Baron?“ dejal je potem počasi; „zarad njega prihajam tu sem. Nesreča, mala nesreča —“

Helena je stala bleda kakor zid pred duhovnikom in le siloma izustila: „Govorite, govorite!“

„Ne strašite se, nevarnost ni velika. Baron je pri vrnitvi z lova zdrsnil čez skale in se poškodoval, — a zdravník je rekel, da ni nevarno.“

„A kje je, kje je?“

Hotela je mimo župnika venkaj iz sobe.

„Ostanite!“ vélel je óni še vedno osorno; „privedó ga kmalu, in potem —“

Pri teh besedah se je ozrl gospod Janez v sodníka, ki je ves čas molčé stal na stráni.

Baronica je umela ta pogled.

„Jaz moram doli, naproti mu!“ dejala je odločno in izginila iz sobe.

Prijatelja ostaneta samá.

Peter je bil prvi, ki je končal mučno molčanje.

„Kaj je z baronom?“ vprašal je potihoma.

„Pobìl se je, hudo pobìl! Pa ti, čemu povprašuješ? — Pojdi, pojdi, záte tukaj ni mesta!“

Župnik je bil sedaj sodník.

Vran je upognil glavo, kajti imel ni močí pogledati prijatelju v lice. Obrnil se je proti vratom.

„Počakaj me domá!“ velel je Janez za njim.

Oni ga je čul, toda odgovoril ni.

Čudno mu je utripalo srce, ko je hitel po klanci navzdol. Sram ga je bilo in kesal se je — pa poleg vsega je stala pred njegovim duševnim očesom vedno še krasna podoba Helenina.

Prispel je ves razburjen do konca drevoreda v dolini in ko je stopil venkaj na plano, ugledal je hipno pred seboj baronico. Hitela je bila do semkaj soprogu naproti.

Vran je obstal poleg nje.

„Helena, Helena!“ zašepetal ji je ter izkušal prijeti jo za roko.

Pa ona sė je jokaje obrnila v stran.

„Pustite me, in ogibajte se me! Glejte, kazėn je že tu!“

„Oh, jaz Te ne pustim, ne pozabim!“ hitel je on strastno. Beseda mu je pošla. A potem je nadaljeval:

„Pojdi z menoj, Helena! Popeljem Te kamor hočeš, vse pustim zarad Tebe, delaven sem, in svet je širok — pojdi z menoj!“

Mirnega premišljevanja sedaj ni bil zmožen.

Ali ona je odmajala z glavo.

„Pustite me, gospod!“ odgovorila je mirno in tako resno, da je oni nehoté odstopil za korak. „Ne čutite li, da nisva namenjena drug druzemu? Pa kaj govorim? Vidite — zapustila sem Vas, ker me je mikalo bogastvo in ime baronovo — oh, res, da, tako podlo sem računala!“

Vran se je tresel pri teh besedah.

„Ni res, recite, da ni res, kar ste sedaj govorili!“ vzkliknil je hripavo.

„Resnica je!“ ponovila je ona neusmiljeno; „in danes, danes sem hotela nezvesta postati soprogu, onečastiti njegovo ime — zakaj? Da Vam vrnem storjeno krivico? Ne ne, tega ne morem več — —“

Zdajci se je začulo ropotanje kolés pred njima na cesti in baronica je hitela vozu naproti.

Sodník pa je krenil na stransko stezo; z roko si je tiščal čelo in taval dalje po temi.

VII.

Prispel je v farovž malo pred Janezom. Uršinega ogovora še čul ni, nego šel je naglo po stopnicah v prvo nadstropje, užgal si luč v sprednji véliki sobi ter čakal tam župnika.

Ko je le-ta vstopil, šel mu je naglo naproti.

„Kaj je z baronom?“ vprašal je poluglasno.

„No, jaz mislim, da okreva; tudi zdravník trdi tako!“ dejal je Janez, ne da bi se ozrl v sodníka.

„Janez!“ zaklical je óni glasno in prijel duhovnikovo roko.

Ta je uprl resni svoj pogled vánj.

„Poslušaj me, Janez! Ti me moraš slušati! Vse življenje moje skoraj leži odprto pred Teboj, samó jednega, najbridkejšega dogodka ne veš. Pa danes, danes ne smem več molčati o njem — vsaj Tebi ne, samó Tebi ne!“

Župnik se je osupel obrnil k Vranu. Sédla sta k mizi in sodník je jel pripovedovati bridko povest svoje prve in jedine ljubezni. Opisoval je srečne dni v Kolonji, nenadno izdajstvo svoje ljubice, poznejše življenje svoje, vse, vse je odkril prijatelju. In potem novo srečanje ž njo in denašnji shod na Rudniku!

Čim dalje je pripovedoval sodník, tem milejši izraz je legel na župnikovo lice in gorko milovanje je sevalo iz njegovih očij.

„In kaj hočem sedaj?“ končal je Peter strastno povest svojo.

„Kaj sedaj? Se li še spominaš prvega večera, ko si me obiskal tu in sva sedela pri ti mizi v živem razgovoru? Vprašala sva drug druzega: „„Si li srečen?““ In kakova sta bila najina odgovora? Ti si dejal: „„Kaj pa je sreča — kaj zadovoljnost?““ A jaz sem zavrnil odkritosrčno, da sem srečen! Se li spominaš?“

„Spominam!“ odkimal je zamišljeno sodník.

„In glej, prijatelj, razloček med nama je le ta, da sem jaz že davno utešil in udušil jednako strast, katera sedaj v Tebi kipí. Težko, grenko, bridko je to, pa kakor smo nizki in umazani vsi na svetu v svojih strastih in v hrepenenji svojem, tako srečni in blagi postanemo, kadar nam je možno, udušiti strasti svoje. In to je možno!“

Sodník se je nezadovoljno obrnil v prijatelja.

„Ne, ne Peter! Jaz Ti ne bom pridigoval! Tudi nisem jaz prvi, ki Te uči prave sreče v zatajevanji, in nisem poslednji, ki je prišel do njenega spoznanja. Tudi nravno stališče pustiva v miru! Ostaniva na Tvojih golih, realnih tleh! Kaj hočeš z baronico? Žena Tvoja ne more biti, dokler živi njen soprog — in ta bo živel; — ljubica tvoja pa ne sme biti —“

„Zakaj ne?“

„Ker te bo baron ubil! In če že nečeš te realne nagote — ker bi Te i jaz zaničeval iz vse duše svoje!“

Oba planeta kvišku.

„Janez!“ vzklikne sodník.

„Da, da! Izbrisal bi Te iz spomina svojega, in ko bi se mi vsilil kdaj . . .“

„Dovolj, dovolj je!“ —

Malo potem se je sodník odpeljal. —

Več mesecev ga ni bilo videti v Grmu, in tudi župnik Janez ni imel prilike obiskati ga v Križi.

Baron Milde je okreval, toda še v bolezni svoji je bil sklenil prodati rudniško posestvo in preseliti se zopet v Nemce.

Helena mu ni branila.

Kupec se je kmalu našel, in komaj je skopnel sneg po južnih brdih krog Rudnika, ostavila sta Mildejeva grad svoj. Pri odhodu obiskala sta župnika Janeza in v trenutku, ko je bila z župnikom sama v sobi, izročila mu je baronica zavitek pisem.

„Dajte to — Petru!“ zašepetala je. „To so nekdanja pisma njegova!“

Župnik jih je spravil, toda odgovoril ni ničesar.

Zvečer pa se je čudila Urša, kaj maší gospod Janez v peč, in zakaj stojí tako dolgo pred njo, dokler ni vse óno — pepel, sam pepel.

In Peter?

Prišel je zopet v Grm. Vzpomlad je bila tu in vinógradi pód grmskim farovžem so se svetili v krasnem zelenji; na župnikovem vrtu pa so dehteli celi šopi belih šmárnic.

Tedaj je prišel sodník zopet k staremu — jedinemu prijatelju.

In tako stori večkrat tudi še dandanes! Toda ne več vzpomladi, ampak v gorki jeseni, kadar dozorí žlahtna kapljica po grmskih brdih, tedaj zapusti Peter oddaljeno prašno stolnico in težavni, akoravno visoki svoj posel — ter se odpočije nekoliko tednov pri blagem prijatelji — gospodu Janezu.

Književna poročila.

XIII.

„Slavia italiana“.

Napisal advokat Carlo Podrecca, natisnil in na svetlo dal F. Giovanni v Čedadu (Cividale) 1884, 8⁰. 145 str. Cena 2·50 lire = 1 gld.*)

Pred seboj imamo z velikim navdušenjem v lepi italijanščini o beneških Slovencih napisano knjigo, ki zaslužuje vso našo pozornost. Prav za prav naslov več obeta, nego se nahaja v knjigi sami, ker v ti niso opisani vsi beneški Slovenci, nego samó prebivalci dveh dolin, t. j.

*) Knjigo ima na pródaji tudi Dase in Wokulat v Gorici.

nediške (Natisone) in reške (Torrente Erbezzo, T. Cosizza), dočim se pisatelj samó jedenkrat in le mimogredé (na str. 107.) ozre tudi na Slovence ob izvirih rek Bistre, Maline, Tera (T. Torre) in Rezije. Tako nam podaja Podrekova knjiga opis samó osem slovenskih občin, a deset ostalih, kjer prebivajo tudi Slovenci (vsaj v veliki večini) prezira popolnoma. Vseh Slovencev na Beneškem šteje Podreka do 40.000, a uradna statistika italijanska jih pozna le 36.646 in to, ako se vzame, da po omenjenih osemnajstih občinah stanujejo sami Slovenci.

Knjigi, katero tu pretresujemo, pozna se na prvi pogled, da je pisana najivno, od moža, ki ni vajen predmetu in nesposoben dano si nalogo popolnoma rešiti, brez globlje znanstvene izobraženosti in brez poznanja najnovejših zgodovinskih rezultatov. To priznava g. pisatelj sam, ker na str. 9. izpoveduje, da on opisuje bolj le svoje vtise, nego li znanstvene rezultate in podatke. Svojo nevednost v slovenščini spričuje na str. 102, kjer pripoveduje, da je bil „Tabor“ (Davor?) stari bojni bog Slovanov; v nemščini pa na str. 110., kjer trdi, da nemški markt pomeni „confine“ (meja). V zemljepisu je zeló slabo podkovan in ne more niti o svoji najožji domovini podati dobre slike ali vernega obraza. Bivališča beneških Slovencev opisuje nam še le proti koncu knjige, tam kjer govorí o Čedadu! Krnovo pogorje leži njemu na Koroškem! — V obče je knjiga prav slabo razdeljena in res le po momentanih vtisih napisana, nikakor pa dobro premišljena, lepo zaokrožena in tehnično dovršena.

Kaj je nameraval pisatelj s to politično knjigo doseči, pripoveduje na več mestih prav odkritosrčno. On je Italijan (v državnem pomenu) z dušo in telesom, za narodič svoj nahaja on jedino rešenje pod italijansko krono. Avstrijo in „panslavizem“ sovraži, kakor le more sovražiti najvročekrvnejši Italijan. Z največjim preziranjem in zasramovanjem govorí o naši državi in njenih težnjah (n. pr. na str. 105.,) ter o njenih uradnikih (str. 131.) Kjer drugače ne more, molčí ob Avstriji; nasproti pa se prav rad spomina Francozov, ki so bili ustanovili „italijansko kraljevino“.

G. Podreka želí, da bi se italijanska vlada bolj ozirala na beneške Slovence, da bi zboljšala njih gmotno stanje in ne zatirala njih jezika. Potem bodo ti Slovenci zvesti podložniki italijanske kraljevine in njeni hrabri stražniki proti konspiracijam Avstrije, kakor so bili tudi že ob času beneške republike. Te misli svoje razklada pisatelj na str. 123. in 124., kjer se najpoprej obrača proti ónim italijanskim listom (n. pr. „Fanfulla“ od 26. julija 1884.), ki so njegovo knjigo nepovoljno kritikovali, predno je še na svetlo prišla in mu očitali, da hoče še „slovensko vprašanje“ v Italiji spraviti na dan. Tem odgovarja pisatelj, da je hotel le svojo ožjo domovino opisati in jo Italijanom v pravi

svetlobi pokazati, kajti tudi ona, kakor vsak drugi kot Italije, zaslužuje natančno in pravično naslikana biti. Potem meni, da vsa „velika Slavija“ od Arhangelska do Novega Bazara, od Astrahana do Ljubljane teži po razširjenji („espansioni“), in da hoče celó italijanske pokrajine s svojimi rokami objeti*). On misli torej, da je potreba „klin s klinom izbijati“ in slovanskim ekspanzijam talijanske nasproti postaviti. V vsakem slučaji pa bode njegov opis vender-le nekaj koristil, ker bode italijanski svet bolje poučil o svojem narodiči in jeziku njegovem.

Zdaj poglejmo malo natančneje, kaj obseza knjiga.

Po kratkem uvodu se nam podaje najprej „fizikalna zgodovina“ dveh gori omenjenih dolin. Ta oddelek je zeló medel in ne obseza skoraj druzega, nego opis (v resnici zanimive) landarnske jame („La grotta d'Antro“), katero pisatelj imenuje „slavno trdnjavo Slovenov“, in pa potovanje na Matajór. H koncu pridaje še nekaj poročil o kugah in lakotah na Furlanskem, kar pa bi ne smelo stati v tem poglavji.

Za tem nasleduje (str. 13—25) „politična povest“, ki je še slabejša, nego fizikalna, ker nam ne podaje nì splošnega zgodovinskega pregleda, in obseza prav za prav le to, kar je Pavel Dijakon napisal o bojih med Langobardi in Slovenci, ter pri konci zeló zavito, Avstriji sovražno poročilo o gibanji med beneškimi Slovenci l. 1848. in 1866. Manzanove knjige „Annali del Friuli“ pisatelj ni porabil. Čudno je v tem poglavji, da pisatelj izvaja beneške Slovence iz Istre in Dalmacije! On pravi (str. 14.), da še dandanašnji živí to sporočilo med ljudstvom, ali zgodovinskih dokazov nima in celó besed kanonika Guerra, katere on v dokaz cituje, ni razumel.**) Še iz „starega plesa“, ki je med beneškimi Slovenci v navadi, hoče pisatelj dokazati (str. 76.), da spomina na „trako-frigijo-pelazgiški izvir Slovencev (!!).“ Jezikovni dokazi za dalmatinsko izhajanje Benečanov niso nič vredni, ker baš Dalmatinci ne izgovarjajo mljeko, ljepo, bljelo, kakor Benečani, nego povsodi le mliko, lipo, bilo itd. Da imajo beneški Slovenci končnico *ac* (mesto *ec*) in mehki *ć* v nekaterih končnicah, to je res. Ali to so jezikovna svojstva, ki se lahko pojavljajo povsodi v obsegu jugoslovanskih jezikov. Sicer pa pisatelj malo stranij ka-

*) To svojo trditev podpira g. pisatelj s tem, da kaže na Rutarjevo „Tolminsko zgodovino“ in na „Slovenske naselbine po Furlanskem“ („Lj. Zv.“ 1883, I.—III.) Ta citacija pa kaže, da g. pisatelj omenjenih del niti čital ni, ker tam se nikjer ne govorí o tem, kaj bi moglo ali moralo biti, nego samó o tem, kar je nekdaj bilo.

**) Guerra piše, da „se beneški Slovenci že od Pavla Dijakona sèmkaj tako imenujejo po Slavenih ali Ilirih v Dalmaciji.“ Naš pisatelj je pa to tako razumel, da je P. D. sam Slovence tako imenoval zaradi sorodnosti z dalmatinskimi Slaveni, in obžaluje močno, da tega citata pri P. D. nikjer ni mogel najti.

Op. pisateljeva.

sneje (str. 27.) sam navaja in odobrava mnenje prof. Baudouina de Courtenay-ja, da je beneški dijalekt „najbližji staroslovenskemu“. In to je vender neovržen dokaz.

Sicer pa že pravec slovenskih naselbin po Furlanskem zadosti jasno dokazuje pot, po kateri so prišli Slovenci tja doli, t. j. od severo-vzhoda in vzhoda. O tem je pisatelj tudi sam prepričan, le da misli, ka Slovenci niso siloma v Italijo prodirali, nego „chè erano stati chiamati a colonizzare il basso Friuli.“ Čemu torej óno veliko število langobardskih gradov, ki kakor veriga opasujejo Čedad in furlansko nižino ravno na tisti stráni, kjer Slovenci mejijo s Furlani? (Glej Zahn, Friaulische Studien, Archiv für öst. Geschichte Bd. LXVII. pg. 330—333). G. pisatelj je to stran domače povesti premalo razbistril.

Zgodovini nasleduje kratko poglavje o jeziku (27—31). Tu hoče pisatelj najprej dokazati, da se je bila slovenska liturgija ss. Cirila in Metoda razširila tudi med beneške Slovence ter sluti, da bi utegnili izlizani napisi na cerkvah sv. Kvirina, sv. Silvestra in v Briščah glagoljski biti. Ali za vse to pisatelj nima nobenega pravega dokaza, kajti da duhovnik še sedaj krščenca slovenski vpraša, vero in očenaš ter „gospod jaz nisem vreden“ slovenski moli, to vender nič ne dokazuje za slovensko liturgijo. Benečani so bili pač preblizu Akvileje, da bi se bili mogli slovenski obredi med njimi udomačiti. — Za tem se pritožuje pisatelj, da se je med beneško narečje zaneslo nekoliko „neologizmov“, in sicer po vplivu goriških Slovencev. V ostalem da se ni nič izpremenila govorica Benečanov od Langobardov sèm. Vsaka gora, vsak kraj ima svoji obliki, leži in naravi primerno ime. Na strani 29. tolmači imena beneških vasij. Pri tem se je skazal gospod Podreka jako slabega slavista. Tu le nekaj vzgledov. Ime Vernasso (bržkone „Brnač“) tolmači pisatelj z „var' nas“; Clenia (od „klen“, „klenovje“) z „tle ni je“; Ponteacco (morda ital. izvira) z „petjač = petljer“; Chiabai (?) z „tje bolj“; Podar (od „pod“) z „podèr = podéri“; Pegliano („Poljane“) z „peljan = geführt“; Cicigulis („Čičigoji“) z „čeče (dekleta) guliš“; Brischis („Brišče = Brdišče) z „briš' tje“; Loch („Log“) z „lok = Bogen“; Clavora (?) z „klavern“; Cepletischis („Za platišči“) z „tje plesišča“; Polava („Poljava“) z „paese natante = plavajoč kraj“; Clastra („K laštri = kamneni klopi“) z „hlasta = getta giù“; Podpecchio („Pod pečjo = skalo“) z „pod pečjo = sotto il forno“; Preseric („Prězerje“) z „pre serie = latrine“; Ocnebrida („Ovčje brdo“) z „očino brdo = podere del padre“; Cumar („Holmar“) z „compare“, ali pa „kumeran = dolente“; Loszach („v Ložicah“) z „lužah = fangoso“; Ruttar („posestnik ruta“ = 1/2 Hube) z „rudar“; Sgubin („Skubin“) z „zgubljen“ i. t. d. Zares, kdor sam ne bere, ne

more verjeti, da so v Podrekovi knjigi beneška imena na ta način pretolmačena!

Za tem pride na vrsto cerkvena povest (str. 33—37), sicer nekoliko bolje, ali vender le preveč površno raztolmačena. G. pisatelj bi bil lahko našel za to poglavje ogromnega gradiva v kapiteljskem arhivu v Čedadu.

Mnogo bolje, deloma celó jako zanimivo, opisane so administrativne (39—46) in sodne razmere (47—58), kjer se lahko spozna peró advokatovo. Tu nas seznanja pisatelj s prav zanimivimi predpravicami beneških Slovencev v nediški in reški dolini. Prebivalci teh dveh dolin (36 vasij in občin) so imeli že od starih časov nekako svojo posebno državico. Vsako občino je vladal župan, izbran od vseh gospodarjev v skupščini imenovani „sosednja“. Župani so volili potem dva velika župana, (za vsako dolino jednega), ki sta potem zbirala gospodarje k „veliki sosednji“. Te „velike sosednje“ so se zbirale okoli velikih kamnitih miz („laštra“), jedna v Tarčetu za okolico landarnsko, druga v Mersu za dolino reško. Veliki zbor obeh dolin ali tako imenovane Slovenije („Schiavonia“ je splošno navadno in v vseh listinah rabljeno ime za imenovani dve dolini*), shajal se je jeden ali večkrat na leto pri cerkvici sv. Kvirina blizu Šempetra slovenskega**) in sicer pod starodavnimi lipami. Vsaka dolina je birala vsako leto po dvanajst sodnikov, ki so imeli pravico soditi v vseh civilnih in kriminalnih, bodi si svetnih, bodi mešanih pravdah. Beneški senat jim je potrdil še l. 1627. zadnjikrat te pravice. Priziv je bil sicer dovoljen na vladnega namestnika v Čedadu, ali se je prizivalo samó od sodišča jedne doline na sodišče druge. Kazni so bile ali globe, ali pa zapor v klado, v katero so uklenili nogo ali roko obsojenčevo.

Od str. 59—69. našteva nam pisatelj vse listine beneške vlade, s katerimi so bili Slovenci oproščeni vseh davkov, proti temu, da so morali braniti mejo proti napadom Tolmincev. Za to stražo so imeli Benečani vedno 200 mož pripravljenih, ki so morali paziti na vsako micanje nasprotnikovo. Prav zanimive so listine od l. 1658. in 1788., v katerih beneški dože zatrjuje, da so Slovenci poseben narod in torej ne samó od Čedada, nego tudi od Furlanije ločeni, ter da imajo pravico samí sebe vladati. To so bile zares velike predpravice in ni se čuditi, ako so beneški Slovenci zvesto čuvali nad njimi in z listinami svojimi v rokah mnogokrat celó v Benetke potovali, da so pred senatom skazali staro svoje pravo.

Prav zanimivo je poglavje o šegah (st. 71—86), kjer so opisane pravljice (n. pr. o krivopetah, gl. letošnji „Lj. Zv.“, tr. 229.) vraže, oblika in oprava

*) Torej to ime ni bilo še le l. 1848. izumljeno, kakor naši nasprotniki vpijejo.
**) L. 1867. prekrstili so Lahi to ime v „S. Pietro al Natisone“.

hiš, tip prebivalstva (najčistejši je v Črnem vrhu [Montefosco] blizu avstrijske meje), nošnja, veselice, plesi, pravni in ženitovanjski običaji, (med poslednjimi se nahaja mnogo novega, do sedaj še neznanega). Tudi jedna narodna pesen „Božime" (slovo) je natisnena v tem poglavji. Pri konci posluži nas pisatelj še s smešnico (katero pa on zmatra za resnico), da v Borjani in Logéh blizu Koborida zaročnice vzprejemajo svoje ženine le, ako tičijo do vratú v — vrečah!

Prav medla so zopet poglavja o poljedelstvu, obrtnosti in trgovini. (str. 87—95), tako da skoraj niso vredna navedenih imen. Samó pri poslednjem konstatuje pisatelj interesantno resnico, da beneški Slovenci ne iščejo sreče svoje v „blaženi" Italiji, nego pri nas, v Avstriji, ali pa še celó v daljni Rusiji!

Ob imenitnih možeh med beneškimi Slovenci (97—99) bi bil mogel g. pisatelj pač veliko veliko več povedati!

Po kratkem opisu avstrijsko-beneške meje in strategično važne ceste podboneške („del Pulfero"; str. 101—105) pride na vrsto pregled čedadske zgodovine (str. 107—122), ki pa ne spada v opis beneške Slovenije; torej le v to, da pomnoži debelost knjige za nekoliko stranij.

Na str. 125. začenja gosp. pisatelj naštevati nekatere žalostne nedostatke beneških Slovencev s tem, da zavrača „Fanfullo", ki je pisala: „Štiri ali pet tisoč kmetov je raztresenih po frijulskih visočinah, ki govorijo slovenski, kakor ko bi jaz hotel hotentotski govoriti, t. j. barbarsko zmes barbarskega jezika". Za tem govorí pisatelj o poskusih italijanske vlade, slovenščino izruvati iz spomina in učiniti, da je pozabi še óna peščica, ki jo sedaj na Beneškem govorí. To namero imajo zlasti ljudske šole, v katerih se začenja že v prvem letu samó v italijanskem jeziku poučevati, kar je popolnoma protivno vsem pedagogiškim načelom. Na to našteva pisatelj vsa preganjanja od strani italijanskih kraljevih komisarjev, ki so hoteli celó slovenski katekizem prepovedati, ter od sodníkov, ki žugajo kmeta zapreti, ako ne zna pred sodiščem govoriti italijanski.

Pritožbe o zatiranji so torej opravičene in izražajo se celó po zunanjih listih (v goriški „Soči"). Zaradi nedostatnih in nasprotujočih si zakonov gine pravno čustvo med ljudstvom, prestopki, izneverjenja in tatvine množijo se vedno bolj. Občinam se nalaga preveč opravkov; s tem se množijo občinski troški in vse leží v rokah jedinega tajnika, kateri vodi starejšine in župane, kakor se mu zljubi. Ceste so slabe in nezvršene. Zemljiški davek je prevelik. Slovenija plačuje primeroma več, nego Sicilija, žitnica Rima. Kje so časi, ko ti hribovci niso plačevali nikakega davka beneški državi! Nekateri zakoni se zvršujejo prehitro in tolmačijo napačno,

(n. pr. o pogozdovanji) samó da se morejo visoke globe narekovati. — Konečno toži pisatelj še ob uničevanji starih spomenikov (cerkve sv. Kvirina in sodnih klopij) ter o raznašanji zgodovinskih listin.

Na str. 133. nasvetuje pisatelj nekatere pripomočke proti vsem tem nedostatnostim. Najpoprej poudarja, da ni niti potrebno, niti mogoče slovenščine na Beneškem zatreti. Ako bode Italija ta jezik spoštovala, obvarovala se bode najlože pred slovansko ekspanzijo. (Na bodočnost Avstrije nima mnogo zaupanja, ker na str. 136. govori le o položaji Italije nasproti „Veliki Slaviji“ in na str. 137. misli, da je že blizu čas, da se utemelji med Jadranskim in Črnim morjem veliko „slovansko kraljestvo“.) Zato naj živí slovenščina poleg italijanščine, toda italijanščina naj ostane zmerom uradni jezik. (str. 134.)

Zato pa je potrebno, da se v ljudskih šolah le slovenski poučuje in sicer čist jezik brez „neologizmov“. Tako morejo pa le v slovenščini dobro izobraženi učitelji poučevati in zato je treba v prvi vrsti teh preskrbeti. Naj se torej preustroji žensko učiteljišče v Šempetru in drugače osnuje moško učiteljišče v Čedadu. Naj se ustanovi v ta namen posebna stolica za slovenščino v Čedadu, kajti neobhodno potrebno je, da se v Italiji bolj gojijo slovanski jeziki, naj že ostane ta kraljevina prijateljica sosedni slovanski državi, (torej iz uljudnosti do nje), ali pa naj ji bode sovražnica, (torej iz potrebe, da bode mogoče razumeti njene težnje in da bodo torej Benečani dobri ogleduhi za italijansko vojsko).

Razven tega naj izdá Italija kmalu nov sodni red, po katerem naj se male pravde kmetom samim prepusté in le za večje tožbe naj bode kr. sodnik v Čedadu. Občine naj se preustroje, ceste dodelajo in v Čedadu naj se ustanovi domač bataljon mejnih brambovcev, ki bo imel svoje stotnije po glavnih krajih Slovenije dislokovane. Najprej pa naj se hitro odpravi kr. komisarjat in namesto njega zopet uvede „mejna podprefektura“, kakeršna je bila že 1806—1813. l. v Čedadu. Hitro naj se sestavi posebna komisija, katera naj vse te nedostatnosti odstrani in zlasti za to skrbí, da se starodavni spomeniki zopet popravijo in raztresene listine v skupen arhiv zberó.

Tako govorí narodnjak, mož stare korenine, za blaginjo svojega narodiča; mož čigar srce od veselja zaigrá, ko ga kanarček pri vstopu v pogorsko hišo s slovensko pesenco pozdravi. (str. 91.) — Ali bodemo zamerili možu, ki na Beneškem, v italijanski kraljevini tako živo čuti in govorí za rojake svoje, ako nima čuta in pojma za državo našo? — Bog nam daj pri nas v Avstriji mnogo, mnogo takih narodnjakov, ki bodo tako vroče ljubili svojo Slovenijo, kakor g. Podreka ljubi — beneško!

S. R.

Nove muzikalije.

V.

Cecilija. Cerkvena pesmarica. Po naročilu „Cecilijinega društva v Ljubljani“ uredil Anton Foerster. Izdala in založila družba sv. Mohorja v Celovci. II. del 1884.

Podtika se mi od nekoga neznanje taktovega števila v valčku. Kakor malo ljudij vé, koliko gómb ima Šahova suknja v Perziji, ker se zato ne brigajo, jednako malo skladateljev vé, koliko taktov tiče v valček, ker jih ima lahko več ali menj, po volji skladateljevi. Razven tega pa imam jaz še to slabost, da se premalo brigam z literaturo valčka, polke, mazurke i. t. d. Zatorej pa tudi še danes ne vém, koliko taktov ima valček in sem primoran preiti na stvar, ne da bi odgovoril modrijanu žurnalističnim potem na tehtno valčkovo vprašanje in da bi mu s tem razvozljal muzikalično-gordiški vozelj gledé števila valčkovih taktov, dasiravno znam dobro šteti. Dovolite pa mi napisati nekoliko besedij o navedeni letošni pesmarici „Ceciliji“.

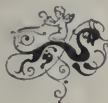
Ker ste že v zadnji številki cenjenega „Zvona“ kratko pa dobro obznanili vsebino II. dela „Cecilije“, preostaje mi le omeniti nekoliko o glasbeni vrednosti tega izbornega dela. Zlasti mi ugajajo koralne številke te pesmarice. Kdor ve, da ni kaj lahko spoznati iz koralne melodije, kateremu cerkvenemu tonovskemu načinu pripada, je li ta ton doričen, frigičen, lidičen ali miksolidičen, t j. avtentičen; ali pa hipodoričen, hipofrigičen itd., to je plagijalen; kdor ve, da je k temeljitemu znanju korala neobhodno potrebno poznati navedene tonovske načine ter da niso zgolj sleparstvo, bode trdil, da je težavno harmonizovati koral zarad njemu bistveno-lastnih intervalov. Koliko zaprek se stavi pri tem delu glasbeniku v pero! Kdor ve, da je harmonizovanje korala še le vprašanje sedanjega časa, ta mora nehoté priznavati g. Foersterju, ki je vsem takim zaprekam kos, temeljito znanje ne le moderne, marveč tudi staroklasične cerkvene glasbe, harmonije in kontrapunktike. Malo je tacih mojstrov, ki bi znali v harmonizaciji stare tonovske načine tako natančno karakterizovati, kakor gosp. Foerster. Zato pa so meni njegove koralne skladbe v vsakem oziru dovršene.

Slovenci smo navajeni mnogoglasnih skladeb, v katerih je jedino sopran ali I. tenor vse; vsi drugi glasovi so nam le klečéplazi in krilonosci odlikovanega glasu in brez vsacega pomena, ako se jim odvzame prvi glas. Vse drugače pa piše v „Ceciliji“ g. Foerster. Tu hodi vsak glas svojo pot; nobeden ni podrejen druzemu; skupnost glasov pa dela mogočen vtis na poslušalčevo uho in srce. Š kratka, g. Foerster piše kot dovršen mojster v simfoničnem zlogu, a tudi predigre njegove koralnim melodijam so pripravne v kratkih potezah označiti koralni ton.

S tem pa ne trdim, da bi bile pesni v „Ceciliji“ težko izpeljive; obratno: vse je tako lahko in preprosto pisano, da se dá po nekaterih vajah brez težave izpeljati. Zdi se, kakor bi se mojster, oblečen v dvorni uniformi, tudi znal v nižjih krogih uljudno pa dostojno kretati. Nekaterim melodijam, katerim preti jednoličnost zarad préprostosti, znal je g. Foerster pomagati z raznim harmoničnim lepotičjem, s postranskimi, zmanjšanimi, neškalnimi sept- in nonakordi; zadržki, zaostanki, prehajalnimi in ležečimi notami itd. Da je ves ta harmonični aparat pravilno uravnán in upeljan, ni mi treba posebe omenjati. Zaslužnega se je skazal g. Foerster tudi s tem, da je v „Cecilijo“ privzel pesni, ki so se narodu urastle v meso. Se ve da so bile te pesni prej ónega zloglasnega „Leierkasten-Rococco-in Pompadour-zloga“, o katerem ima popačen ljudski ukus neskončno veselje, a urednik jih je po menzuraciji, harmonizaciji in dinamiki preobrazil v prave cerkvene melodije.

Radostno pozdravljam torej „Cecilijo“ in želim, da bi jo vsi slovenski organisti in pevci pridno rabili. Ne bodimo podobni ónim, ki glasbo poslušajo z očmi; poslušajmo glasbo s srcem in „Cecilija“ postane dijecezanska pesmarica brez ukaza od zgoraj. Časopisne izjave, napérjene proti „Ceciliji“ in nje vzvišenim namenom, zmatram jaz za nevednost ali pa hudobijo, izvirajočo iz nevoščljivosti, a po drugi stráni mi dajejo povoda za smeh, kar je v sedanjih hudih časih tudi nekaj vredno.

Danilo Fajgelj.

Slovenski glasnik.

Božični dar. V nekoliko dneh izidejo Gregorčičeve „Poezije“ v drugem, pomnoženem natisku pri knjigarji Bambergu v Ljubljani. Pesnik je „Poezije“ odičil z nekaterimi, doslé še ne natisnenimi biseri slovenskega pesništva in založnik se je potrudil kar najlepše opraviti knjigo. Oblika „Poezijam“ bode nekoliko manjša, nego jim je bila v prvem natisku, a tiskajo se na drag, svetlo-rumen papir (chamois) z malo srednje-večno antikvo; vsaka pesen ima lepo, risano ‚glavo‘ v renêsančnem zlogu in naslovni list je tiskan v več barvah. S kratka, vsa vnanja oprava „Poezijam“ je taka, da je knjiga dostojna dičnega pesnika.

„Dolenjske Novice“ bode po dvakrat na mesec po novem letu izdaval tiskar J. Krajec v Novem Mestu. Program novemu listu obseza že njegovo ime. Naročnina mu bode za vse leto po 1 gld. Lastniki in založniki so: J. Krajec, tiskar in knjigar; Josip Romè, kaplan v Sv. Mihelu; Matej Jereb, župnik v Stopičah; Ivan Lapajne, šolski ravnatelj in nadzornik v Krškem. Bog daj srečo!

Slovenska književnost. Došla nam je zgodovinsko-rodoslovna razprava „Weriand de Graz“, spisal Davorin Trstenjak. Tisk tiskarne „družbe sv. Mohorja“, založil pisatelj, v Celovci 1884, 8⁰, 71 str. Učeni pisatelj dokazuje z vsem znanstvenim aparatom, da je Weriand de Graz, ki je živel že l. 1091., domač koroški deželni plemič nižje vrste, čigar nasledniki so dospeli do knežje česti, a da ni tujega nemškega pokolenja, kakor so zgodovinarji trdili doslé. Več o ti prezanimivi knjigi prihodnjič, ker smo danes s prostorom v zadregi. Knjigo, polno ljubezni do domače zgodovine vsem omikanim Slovencem priporočamo kar najtopleje. Dobiva se pri Bambergu v Ljubljani po 50 kr.

Slovenska slovnica za srednje šole. Spisal J. Šuman, c. kr. profesor na akad. gimnaziji dunajskem. Tiskala in založila tiskarna „družbe sv. Mohorja“ v Celovci 1884, 8⁰, 202 str. Cena 1 gld.

Ob agrarnem vprašanji. Spisal dr. Josip Vošnjak Ponatis iz letopisa „Matice Slovenske“ l. 1884. Založil pisatelj. Tiskala „Narodna tiskarna“ v Ljubljani 1884, 8, 80 str. — Tudi o teh dveh knjigah prinesemo obširno poročilo v prihodnjem listu.

„Slovensko pevsko društvo“ osnovali so si spodnje-štajerski Slovenci s sedežem v Ptuji. Društvo nima samo namena gojiti slovansko petje, ampak glavna naloga mu bode po vseh slovenskih krajih osnovati pevska društva ter napósled oživiti zvezo vseh slovenskih pevskih društev, ki bi o posebnih prilikah prirejala velike koncerte. Za zdaj bode določeval Ptuj, katere pesni se bodo pele pri takih koncertih. Vsakemu pevcu se bodo pošiljale note na dom, da se nauči pesni; potem se zberó vsi pevci svojega okraja k skupni poskušnji. Predno nastopi veliki pevski zbor vseh društev, gre glavni kapelnik v vsak okraj ter ima s pevci glavno vajo, da se privadijo njegovemu vodstvu. Na ta način bode možno, osnovati pevski zbor, kakeršnega Slovenci dosedaj še niso slišali. Ni nam treba poudarjati, da je to društvo izrednega pomena za vse Slovence, zlasti pa za óne, ki prebivajo ob nemški meji. Slovenska pesen ima občekulturno, a ima tudi politično važnost. Pravijo, da lepe pesni glas seže v deveto vas, mi pa želimo, da bi segel v srce vsakemu Slovencu in da bi vsak po svoji moči podpiral to prelepo, prekoristno društvo. Društvo ima doslé 109 članov, med temi dva ustanovnika, g. B. Raiča in M. Vošnjaka, (ustanovnik je, kdor plača jedenkrat za vselej po 25 gld.,) 68 zvršujočih članov, ki plačujejo po 1 gld. in 39 podpornih članov, ki plačujejo po 2 gl. na leto. Predsednik društvu je g. St. Pirnat v Ptuji; odborniki gg.: dr. Gross, Romih, Stergar in dr. Porekar v Ptuji; g. Majcen v Mariboru, dr. Žižek v Ormoži; V. Valenta v Ljubljani, Škofljek v Savinjski dolini; namestniki gg.: Lešnik in Čuček v Ptuji, Treuensfeld v Ljutomeru, Marin v Brežicah; revizoriji gg.: drd. Ploj, Fric in Suher.

Akademiška palača in Strossmajerjeva galerija slik v Zagrebu odprla se je z veliko svečanostjo in v navzočnosti vladike Strossmajerja samega dné 9. novembra. Ker je „Ljubljanski Zvon“ akademijo in akademiško palačo že opisal (gl. I. letnik str. 213—219), ob galeriji slik nam je pa obljubljeno posebno poročilo, podajemo danes svojim bralcem samó nekoliko črtic o tem preimenitnem kulturnem zavodu. Temelj galeriji je položil Strossmajer pred petnajstimi leti, podarivši jugoslovanski akademiji prve slike svoje. Pozneje je po Italiji skupoval slike, da bi narodu svojemu priredil gradiva za zgodovino slikarstva. V tem poslu so ga podpirali kanonik Voršak, slikarji Simonetti, Consoni, Overbeck in drugi umeteljniki in s časom je Strossmajer zbral prekrasno zbirko dragih slik, katere je vse poklonil akademiji jugoslovanski.

To zbirko sta v akademiški palači uredila prof. Kršnjavi in Bollé po raznih šolah, katere kažejo razvitek slikarske umeteljnosti od bizantinskih do modernih slikarjev; kjer ni bilo dovolj originalov, da bi sestavili vso šolo, ali zvezali posamične šole med seboj, postavili so v presledek dobre in deloma jako drage kopije. Slike stoje na posebnih stojalih v šestih dvoranah. V prvi dvorani so italijanske slike od 14. do polovice 15. stoletja, in slike sodobne flamanske šole; v drugi dvorani so umetnine klasične renesance; v tretji so eklektiki in materijalisti 17. in 18. stoletja; v četrti slike beneške šole, med njimi 14 slik Meduličevih in 2 lepi sliki Carpaccijevi (Krpačevi); v peti dvorani so kartoni Overbeckovi in dragocena zbirka srednjeveških miniatur; v šesti umetnine 19. stoletja, v katerih tudi slovanski umeteljniki stopajo na pozorišče, zavzemajoči dično mesto v slikarski umeteljnosti. Dostojno so tu zastopani Siemiradski, Kotarbinski, Matejko, Črmak in Hrvat Nikolo Mašič.

Galerija šteje 284 umetnin, med njimi 275 samih slik, in veščaki cenijo vso zbirko na pol milijona goldinarjev. Vrhu tega je za zidanje akademiške palače Strossmajer daroval vsega 66.000 gld. S temi novci, z glavnico muzealno in s posojilom, ki ga je akademija dobila od vlade, sezidali so po načrtu glasovitega dunajskega arhitekta Frid. Schmidta krasno palačo akademiško, ki stoji 240.738 gld. V ti palači imajo zdaj svoj dom trije kulturni zavodi hrvaški: pri tleh arheologiški muzej, v prvem nadstropji jugoslovanska akademija in v drugem Strossmajerjeva galerija slik.

Književno naznanilo. Knjiga „Politična in kulturna zgodovina štajerskih Slovencev“ je ravno kar dotiskana in zdaj se veže v prav elegantne platnice. Radi tega sem moral ceno za 20 kr. zvišati. P. n. naročniki mi ustrežejo, ako mi naročnino in poštnino (v skupnem znesku 1 gld. 30 kr.) po nakaznici pošljejo. V Krškem 16. novembra 1884. J. Lapajne, pisatelj in založnik.

O Božiči imajo imovitejši ljudjé tudi v Slovencih lepo navado, da dragim svojim poklánjajo raznovrstna darila, zlasti knjige. Vse take domoljube opozárjamo na bogato zbirko posebno lepo vezanih slovenskih knjig, katere imata na pródaji ljubljanska knjigarja Janez Giontini in Kleinmayer et Bamberg. Valjavčeve, Jenkove, Orožnove pesni, Slomškovi spisi, Zieglerjev „Svetin“, Krištofa Šmida spisi v Krajčevem izdanji in mnogokatere druge knjige dobivajo se tu v krasni vnanji opravi. Zlasti pa o ti priliki priporočamo Slovencem Jos. Jurčiča zbrane spise (I., II. in III. zv.), katere elegantno vezane in v božična darila posebno primerne, prodajata oba omenjena knjigarja. Sploh bi bilo želeti, da bi Slovenci odslé rajši kupovali krasne Jurčičeve zbrane spise, nego so jih kupovali doslé. Sramotno je za vso inteligencijo našo in ves naš „narodni ponos“, da se tako slabo izvája ta lepa narodna knjiga. Prvega, drugega in tretjega zvezka se v poldrugem letu ni prodalo niti za 300 gld. in na prvih pet zvezkov oglasilo se je iz vseh slovenskih pokrajin samó **21 naročnikov**! Ako narod slovenski ne bode iskreneje kazal hvaležnosti svoje prvemu pripovednemu pisatelju našemu, nego mu jo je kazal doslé, ter ne rajši kupoval spisov njegovih, prisiljen bode odbor ustaviti izdávanje Jurčičevih zbranih spisov; potem pa tudi nihče ne govôri o našem razumništvu, o naši zavednosti in o narodnem ponosu slovenskem!

Češka književnost. „Poetickih besed“ štirinajsti zvezek prinaša: „Přeludu“. Básen od Karla Legera, ki je jako nadarjen pesnik: on zna opazovati življenje izvrstno in v sebi hrani tudi toliko umeteljniških močij, da ga posamnosti ne premagajo in zna izbrati med njimi najbolj ugodne; posebno se

odlikuje s svojim humorom in satiro, kakor je pokazal že s „Pohádko z naší vesnice“ in z „Všědnim životem“. V „Přeludih“ je pesniku glavna svrha, šibati nezdravi, prenapeti idejalizem, pod katerim se tako rado skriva prazno sanjarstvo. Snov je v kratkem ta-le: Mlad slikar hrepeni po slavi, ali ko spozna iz svoje in tuje izkušnje, kake zapreke morajo mlade moči premagati, strezne se in postane navaden ali srečen človek — učitelj. Tiste sanje o slavi so bile le nekaka predigra. On sam pravi svoji izvoljenki ne brez nekake ironije:

„Čas všemohouci mnoho, mnoho měni,
já zanechal již blahového snění,
jsem moudrým nyní — ano! věř mi jen!
A za bludičkou nehoním se více:
Jsem učitelem — malá služba sice,
hlad nemám však a také ctí mne svět!
— — — — — — — — — — — —
Co sláva? Jenom přelud mladé hlavy,
třpytivá tretka, která děti baví,
to chorobný je věru jenom sen!“

To je glavna misel te pesni, katera pa ima poleg mnogih lepot vender tudi nekaj neverjetnih in neosnovanih podrobnostij. — Petnajsti zvezek „Poetickih besed“ pa podaja humoristično povest v verzih „Třešně“ (Črešnje); spisal jo je Ladislav Quis, čegar balade se zmatrajo za najboljše v češki književnosti. Ti pesni vzeta je snov iz l. 1848. in podaje nam prekrasen pokus narodnega humora češkega. Ž njo je Ladislav Quis novič spričal, da živi v njem velika pojetična sila, katera je ravno v sedanji dobi v najlepšem razvoji.

Poljska književnost. Od novega leta izhaja v Levovu ilustrovani list „Ognisko domowe“ dvakrat na mesec; v njem objavlja znani pripovednik M. Balucki novo povest „W żydowskich rękach“. — Ravno tam je počel izhajati drug leposloven list „Tygodnik literacki“ pod uredništvom Władymierza Zagórskega. — Čestitim bralcem lahko postrežemo z nekimi dati o poljski žurnalistiki. Vseh poljskih časopisov je preko 230, in sicer v Galiciji do 100 (v Levovu 58, v Krakówu 23), v avstrijski Sleziji 4, na Dunaji 1, v kraljevini Poljski 81 (v Varšavi sami 71), na Pruskem 35 (v Poznanji 18), drugod 8. — 23 iz njih izhaja jih vsak dan, 78 vsak teden, 13 večkrat v tednu, 60 dva ali trikrat na mesec, 33 vsak mesec, 5 štiri ali petkrat na leto, in 18 o nedoločenem času. —r—

Popravek. V članku „Hans Makart“ v 11. št. na 700. str. stoji, da je bil g. Jurij Šubic v Makartovi mojsterski šoli. To je pomota. Bil je brat njegov, g. Janez Šubic. — Na 731. str. v 14. vrsti od spodaj čitaj osemnajst, namestu štirindvajset.

„Ljubljanski *Zvon*“
Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: celo leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30 kr., četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.
Posamični zvezki se oddajejo po 40 kr.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo in upravništvo v Novih ulicah 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.